Периодика на руската емиграция в България

(1920–1943)

Енциклопедичен справочник

(1920–1943)

Периодика на руската емиграция в България (1920–1943)

Енциклопедичен справочник

София, 2012

Издава се с финансовата подкрепа на Фонд „Научни изследвания“ при Министерството на образованието, младежта и науката

© Институт за литература при БАН, 2012
© Радостин Русев, Христо Манолакев, Йордан Люцканов, Радослава Илчева, Галина Петкова, 2012

ISBN 978-954-8712-81-1 твърда подвързия
ISBN 978-954-8712-80-4 мека подвързия
Издателски център „Боян Пенев“

Българска академия на науките
Институт за литература

Периодика на руската емиграция в България (1920–1943)

Енциклопедичен справочник

Отговорен редактор
Радостин Русев

Съставители, автори на статиите и редактори
Радостин Русев, Христо Манолакев,
Йордан Люцканов, Радослава Илчева, Галина Петкова

Издателски център „Боян Пенев"

София

2012

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор
Радостин Русев 9

Александровец
Радослава Илчева 13

Балкански журнал
Христо Манолакев 24

Бюллетень
Радостин Русев 29

Варненское эхо
Христо Манолакев 32

Верный путь
Галина Петкова 34

Вестник галлиполийцев в Болгарии
Радослава Илчева 38

Вестник земледельца
Христо Манолакев 49

Вестник общества галлиполийцев
Радослава Илчева 54

Вольный Дон
Радослава Илчева 80

Вопль
Радостин Русев 95

Газета кружка любителей сценического искусства „Баян“
Радостин Русев 100

Галлиполийский бюллетень
Йордан Люцканов 103

Глушитель
Радостин Русев 109

Голос
Йордан Люцканов 112

Голос борьбы
Йордан Люцканов 147

Голос России
Йордан Люцканов 156

Голос русской молодежи
Радостин Русев 184

Голос труда
Йордан Люцканов 190

День русской культуры
Радостин Русев 216

День русской культуры
Йордан Люцканов 222

Донской осведомительный листок
Радослава Илчева 227

За Россию
Галина Петкова 238
За Россию
Йордан Люцканов 242
За рубежом
Радослава Илчева 266
Зарницы
Христо Манолакев 271
Зарубежный клич
Радостин Русев 279
Знамя России
Христо Манолакев 284
Изгнанник
Радостин Русев 288
Информационный бюллетень
Галина Петкова 294
Информационный бюллетень
Радослава Илчева 303
Информационный бюллетень российского фашистского движения
Йордан Люцканов 308
Информационный листок
Йордан Люцканов 315
Казаки за границей
Радослава Илчева 327
Казакия
Радослава Илчева 336
Казачье слово
Радослава Илчева 352
Казачьи думы
Радослава Илчева 376
Казачьи думы
Радослава Илчева 409
Кнут
Йордан Люцканов 416
Компас
Радостин Русев 422
Корниловец
Радослава Илчева 425
Корниловец
Радослава Илчева 443
Кубанец-Алексеевец
Радослава Илчева 449
Листок студенческого академического кружка
Радостин Русев 457
Молодое слово
Радостин Русев 463
На Родину
Йордан Люцканов 468

Набат
Христо Манолакев 472
Настоящая наша жизнь
Йордан Люцканов 475
Наша газета
Радостин Русев 478
Наша жизнь
Йордан Люцканов 485
Неделя
Радостин Русев 502
Новая Россия
Христо Манолакев 506
Новый путь
Радостин Русев 510
Общественный голос
Йордан Люцканов 517
Огонечек Маленешек
Йордан Люцканов 519
Оккультизм и йога
Радослава Илчева 526
Осведомительный листок журнала „Казачьи думы“
Радослава Илчева 532
Отрада
Радостин Русев 537
Пилюля
Галина Петкова 540
Потешный
Радостин Русев 542
Родина
Йордан Люцканов 549
Россия
Христо Манолакев 554
Россия
Радостин Русев 563
Русская газета
Христо Манолакев 567
Русская жизнь
Йордан Люцканов 574
Русская мысль
Йордан Люцканов 584
Русская правда
Христо Манолакев 608
Русская софийская газета
Христо Манолакев 613
Русские сборники
Христо Манолакев 616
Русский инвалид
Радостин Русев 619
Русский инвалид в Болгарии
Христо Манолакев 624

Русский кооператор
Христо Манолакев 626
Русский сокол в Болгарии
Йордан Люцканов 628
Русское дело
Христо Манолакев 636
Русское телеграфное агентство „Руссаген“
Радостин Русев 644
Русское эхо
Радостин Русев 646
Русь
Радостин Русев, Христо Манолакев 650
Русь
Радостин Русев 670
С Богом
Радостин Русев 679
Свободная речь
Радостин Русев 683
Святая Русь
Галина Петкова 690
Славянское эхо
Галина Петкова 694
Софийские новости
Христо Манолакев 699
Софийское болото
Радостин Русев 701
Станица
Радослава Илчева 704
Труд
Йордан Люцканов 711
Шопот
Радостин Русев 722
Эос
Радостин Русев 724
Именен показалец **729**
Показалец на организации, движения и др. **759**

ПРЕДГОВОР

За около две десетилетия в България излизат (едни по-продължително, а други за съвсем кратко време или дори само веднъж) над 80 периодични издания на руската емиграция – списания, ежедневни, седмични и месечни вестници, бюлетини, единични и юбилейни листове – една твърде пъстра мозайка в идейно, тематично, жанрово и стилистично отношение. Те оставят ценен документален белег за един от най-драматичните епизоди в руската история и култура. В тях се отразява широкият спектър на обществено-политическите и социални идеи на руската емиграция. Чрез тях най-интензивно се съпреживява съдбата на Русия – така те изпълняват и функцията на условно свързващ мост между емигрантите и тяхната родина, на спасителен отдушник за мъчителните емигрантски размисли. За руската емиграция периодиката е и едно от основните, ако не и най-важно оръдие, чрез което тя изпълнява или поне се опитва да изпълнява особената мисионерска роля, която сама е възложила върху себе си – да противодейства на нихилизма по отношение на духовните ценности в следреволюционна Русия, да опазва и развива руското слово.

Първият опит да бъде събрана на едно място и систематизирана информацията за руската емигрантска периодика в България е от 1969 г., когато темата за руската емиграция или все още се заобикаля, или се третира идеологически еднозначно – в том III на анотирания библиографски указател „Български периодичен печат 1844–1944 (съставител Д. П. Иванчев; обща редакция Т. Боров, Г. Боршуков, Вл. Топенчаров). Указателят предоставя най-общи сведения за всяко издание, независимо че в някои случаи информацията е непълна или не съвсем точна, а за няколко издания тя изцяло липсва.

Енциклопедичният справочник „Периодика на руската емиграция в България (1920–1943)“ е втора част от научния проект на Института за литература при БАН „Руската литературна емиграция в България (20-те – 40-те години на XX век)“ с ръководител Радостин Русев, изследователската работа по който бе финансирана от Фонд „Научни изследвания“ към Министерството на образованието, младежта и науката. През 2010 г. в рамките на същия проект вече бе публикуван един колективен научен труд – сборникът „Погасло дневное светило... Руската литературна емиграция в България 1919–1944“.

Справочникът включва обзорни и аналитични статии за излизалите у нас в различно време през периода 1920–1943 г. информационни, обществено-политически, литературни, военни и други периодични издания на руски емигранти (в това число и няколко машинописни и ръкописни издания, които, макар и да принадлежат към по-друг жанр, съвсем естествено се вписват в общия пейзаж и доизграждат, дообогатяват картината на руската емигрантска периодика).

Статиите съдържат обща информация, характеристика на изданието, описание на рубриките и разделите в него, сведения за идейната и естетическата му ориентация, приоритетите, постоянните теми, читателската аудитория, участието в литературни, обществено-политически и други полемики. Просле-

дява се как се мени обликът му във времето, колкото и кратко да е то, изследва се отличителното в контекста на останалите издания. На по-подробен анализ са подложени публикации, изследвания, статии, притежаващи по наша преценка някакъв приносен момент, научна, историческа, художествена или друга стойност.

По-особен акцент е поставен върху литературната периодика, както и върху литературните отдели в другите вестници и списания.

Няколко пъти, предимно през началните години на емиграцията, са правени опити за издаване на изцяло литературни списания или вестници, които предварително се абстрахират от политиката, които искат да служат единствено на „чистото изкуство". Тяхната съдба обаче е предварително известна. Любопитна метаморфоза претърпява например вестник „Молодое слово", създаден като орган на Кръжока на младите руски поети и писатели в България. Съдържанието на първите му три броя в максимална степен съответства на предварително афишираните намерения – да се публикуват само оригинални литературни произведения, преводи, критика, да се избягва всякакво нахлуване на политиката в литературата. От четвъртия си брой обаче вестникът престава да бъде „изключително литературен" и става също обществено-политически орган на Съюза на младорусите в България. Според редакторите опитът за списване на литературно издание показал, че неговата чисто естетическа, абстрактна база не отговаряла на потребностите на младите читатели, които от ден на ден проявявали растящ интерес към обществено-политически въпроси. Но не само читателският интерес се явява решаващ фактор за префасонирането на един толкова привлекателен и обещаващ литературен вестник в политически. Има и друга причина – в сравнение с другите основни центрове на руската емиграция в България, ако се изключи периода, когато управлява правителството на Александър Стамболийски и за руснаците са въведени някои частични ограничения, не се създават особени препятствия за свободно разпространяване на обществено-политическите идеи и движения на руските емигранти, от което издателите и редакторите на емигрантските периодични издания не пропускат да се възползват, което предопределя приоритетите на техните списания или вестници. От гледна точка на прилагане на журналистическата практика българската столица има редица технически неудобства, в това число отдаленост от редакциите на по-големите емигрантски центрове, от читатели и сътрудници, но все пак е била предпочитана от издатели и редактори, дори пред Париж и Берлин, само заради едно, но незаменимо преимущество – че вестникът им може да бъде независим. България предоставя на руските емигранти ако не най-подходящи условия за живеене, то поне творческа свобода, за каквато другаде те само могат да мечтаят.

Литературната периодика съставлява относително неголям процент от общата численост на емигрантските периодични издания у нас, но затова пък единици са онези обществено-политически списания и вестници, които не притежават съпътстващи раздели за художествена литература, критика, изкуство, култура. Обикновено материалите за тези раздели се подбират в зависимост от това, дали и доколко съответстват на поддържаната от издателите на съответното издание политическа програма или обществена идея, но не са

рядкост и периодичните издания, където те не са в чак толкова подчинителна зависимост от идейно-политическите възгледи на редакторите и представляват истински оазиси в претоварените от политика вестникарски страници.

Специално място в статиите се отделя за отношението към българската действителност, култура, история, т.е. на „българския момент" в изданието. Периодичният печат на руските емигранти в България изобилства с материали и публикации, които говорят за изключително живия интерес на руската творческа емиграция към родствения духовен живот на българите, към паралелните явления в двете култури – българската и руската, към историята, културата, литературата, икономиката, бита, народа на приемащата страна. Това изисква повишено внимание, тъй като подобен интерес за хора, озовали се по принуда в изгнание и търсещи изходи за собствените, за вътрешните си проблеми – като се започне от тези на битово ниво, с възстановяването на емоционално-психическото равновесие, вследствие на травмата от внезапно разсечената връзка с близки и родина, и се стигне до тревогите на интелектуалеца за съдбата на руската култура и руската духовност – е нетипична за другите руски емигрантски центрове по света, у нас е по-скоро прецедент, изключение от правилото, отколкото правило.

Радостин Русев

АЛЕКСАНДРОВЕЦ

Александровец. Ежемесячный листок.

№ 1 – 12 ян. – дек. 1928
№ 13 – 24 ян. – дек. 1929
№ 25 – 36 ян. – дек. 1930
№ 37 – 48 ян. – дек. 1931
№ 49 – 55 ян. – юли 1932

Издава се във Варна от бивши възпитаници на Александровското военно училище. Редактор: ген. А. А. Курбатов.

Адреси на редакцията: Варна, бул. Фердинанд 2; Варна, ул. Родопи, № 1 (от декември 1932 г.).

Печата се в печатницата на Кънчо Николов.

Обем: 2 с.; 3 с. (№ 5, 37, 38, 50); 4 с. (№ 39, 40).

№ 25–26 (януари – февруари 1930 г.) е сдвоен. № 32, 33, 37, 39 и 50 са със снимков материал, в повечето случаи повтарящ се (отличителните знаци на училището).

Формат: 20,5x33 см

Тираж: 100 екз.

„Александровец“ е издание на Александровското военно училище (АВУ). Изключително престижното в дореволюционна Русия средно военно-учебно заведение[1] е подготвяло младежи от дворянски произход за пехотни офицери и се е ползвало с височайшето покровителство на руското императорско семейство. То е наследник на две основани почти едновременно и наречени в чест на императрица Александра Фьодоровна (1798–1860) учебни заведения от първата половина на XIX в. Първото е създаденият (1830) за децата на руските офицери и чиновници от западните краища на империята Александрински брестки кадетски корпус. Второто е основаният в Москва след епидемията от холера (1831) Александрински сиротински институт, в който били приемани осиротелите деца на граждански и военни

[1] Към 1914 г. Русия разполага с широка мрежа от военноучебни заведения и учебни части, сред които 6 военни академии, 11офицерски школи и учебни части, 26 военни училища, 32 кадетски корпуса. В навечерието на Февруарската революция (1917) военните училища са общо 25, от които 13 пехотни, 4 артилерийски, 2 инженерни, 3 кавалерийски, 2 казашки и 1 военнотопографско. Възпитаниците на кадетските корпуси се приемали във военните училища само със събеседване (т.е. без изпити), а всички останали – след завършено средно образование и положен конкурсен изпит.

Обучението в пехотните, казашките и кавалерийските училища продължавало 2 години, а в артилерийските и инженерните — 3 години. Освен специалните дисциплини (ипология в кавалерийските и казашките, точни науки в артилерийските) юнкерите задължително изучавали Закон Божи, руски и чужди езици, имали часове по езда, танци, фехтовка и гимнастика.

През 1918 г., като следствие от ликвидирането на Императорската армия, всички военноучебни заведения са закрити от новата власт. По-късно някои от тях са създадени отново на контролираните от Бялата армия територии.

Александровското военно училище е заемало второ място по престиж след Павловското училище или трето място, ако се брои и Пажеският корпус.

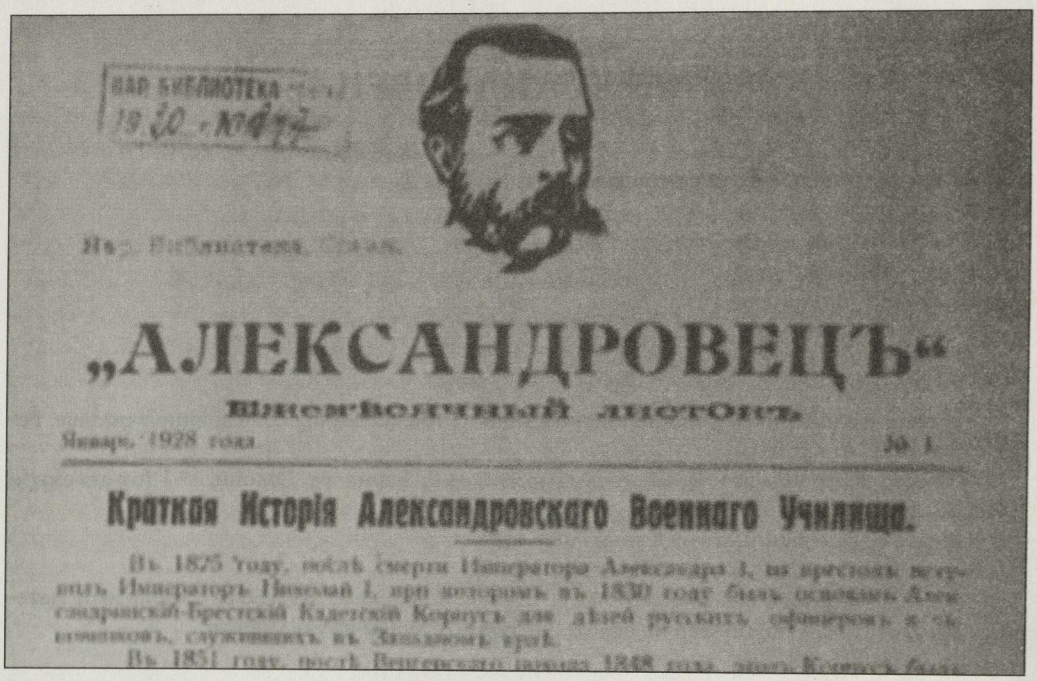

„АЛЕКСАНДРОВЕЦЪ“

Ежемѣсячный листокъ

Январь 1928 года № 1

Краткая Исторія Александровскаго Военнаго Училища.

чиновници. В края на 1849 г. този институт е преименуван в Александрински сиротински кадетски корпус – в него се обучавали 400 сираци на щаб- и обер- офицери и на чиновници от дворянски произход. По всяка вероятност двете учебни заведения се сливат през 1851 г., когато Александринският брестки кадетски корпус е преместен в Москва[2]. През 1863 г. във връзка с преобразуването на кадетските корпуси във военни гимназии със заповед на Александър II на базата на Александринския корпус е създадено Александровското военно училище. Четири години по-късно (1867) самият император приема почетната титла „началник на училището“ (шеф училища). Същата титла впоследствие получават Александър III и Николай II. В списъците на учебното заведение традиционно се зачисляват руските престолонаследници.

Възпитаници на АВУ или, ако използваме юнкерския сленг от преди Октомврийската революция, *александрони* са такива видни фигури в руската военна ис-

[2] Интересното в случая е, че в представената на страниците на „Александровец“ история на АВУ е премълчан „сиротинският“ сюжет. Споменато е само, че през 1851 г. преместеният в Москва Александрински брестки кадетски корпус е преименуван в Александрински сиротински кадетски корпус (вж. Курбатов, А. Краткая история Александровского военного училища. Александровец, № 1, январь 1828 года.). Не по-малко интересно е, че „бресткият“ сюжет отсъства във версията на Уикипедия (вж.: Александровское военное училище. [онлайн]. [прегледан 12.09.2012]. http://ru.wikipedia.org). Двата сюжета се обединяват едва по отношение на 1863 г.

Изказвам своята благодарност на колегата Й. Люцканов, който обърна вниманието ми върху думата „сиротский“ в названието на учебното заведение, вследствие на която изпъкна ретушираната в ежемесечния лист „сиротинска“ линия.

тория от XX век като Н. Н. Духонин[3], Н. Н. Юденич[4], С. С. Каменев[5], М. Н. Тухачевски[6]. Там получават образованието си Борис Зайцев (1881–1972) – писател и преводач, една от последните големи фигури на руския Сребърен век и известният писател Александър Куприн (1870–1938)[7]. Сред преподавателите са известни учени – историците В. О. Ключевски и С. М. Соловьов, икономистът А. И. Чупров и др.

Първоначалният двегодишен срок на обучение в АВУ в началото на Първата световна война е съкратен до 4 месеца: руската армия изпитва остра нужда от младши пехотни офицери. През 1917 г. в него се обучават около 2 хиляди юнкери. Построената през 1792 г. от Ф. И. Кампорези в духа на ранния класицизъм сграда на училището в Москва, която на страниците „Александровец“ ще се превърне в синекдотична емблема на същото[8], заема внушителното пространство между Пречистенския (по-късно, Гоголевски) булевард, улиците Знаменка и Болшой Знаменски переулок (Большой Знаменский переулок). През октомври 1917 г. там се намира оперативният щаб на Московския военен окръг. Офицерите и юнкерите до последно оказват съпротива на болшевишките отряди. В съветско време сградата е заета от Революционния военен съвет (Реввоенсовет), след това – от Народния комисариат на отбраната. Днес тя е собственост на Министерството на отбраната на Руската федерация.

Ликвидирано от съветската власт, АВУ е възсъздадено в Южна Русия от ген. А. А. Курбатов[9]. В края на януари 1919 година в Екатеринодар (днес Краснодар) се

---

[3] Николай Николаевич Духонин (1876–1917) изпълнява длъжността началник щаба на Върховния главнокомандващ при Временното правителство. Убит е в г. Могильов от разбунтували се войници.

[4] Николай Николаевич Юденич (1862–1933) е един от най-успешните руски генерали по време на Първата световна война, последният руски кавалер на Ордена на Св. Георги Втора степен. Един от лидерите на Бялото движение в северозападна Русия, оглавил военните походи срещу болшевишкия Петроград. Умира в емиграция във Франция.

В № 54 на „Александровец“ са изброени видни емигранти-александровци. Освен генерал Юденич, в „ятото на славните александровски орли“ откриваме военния професор Гудевич, помощник-председателя на Руския общовоински съюз (РОВС) ген. Абрамов (1870–1963) и бъдещия председател на РОВС ген. Архангелски (1872–1959).

[5] Сергей Сергеевич Каменев (1881–1936) е командарм (армейски командир, букв. командващ армия, дума от съветския новоговор) от 1-ви ранг. Командващ Червената армия на Източния фронт по време на Гражданската война, по-късно, главнокомандващ въоръжените сили на Съветската република, заместник на наркома (от „народный комиссар“, съответства на министър) по военните и морски работи, зам. председател на Революционния военен съвет на СССР. Умира от сърдечен пристъп. Посмъртно е обвинен в участие във военно-фашистки заговор и името му е зачеркнато от официалната история на Гражданската война. Реабилитиран е от XX конгрес на КПСС.

[6] Михаил Николаевич Тухачевски (Тухачевский, 1893–1937) е висш съветски военен деец. Началник на Военната академия на РККА (Рабоче-крестьянская красная армия), началник щаба на РККА, пръв заместник на народния комисар на отбраната на СССР, от 1935 г. е маршал на Съветския Съюз. Репресиран е през 1937 г. и е разстрелян като участник в инсцениран от германските служби за сигурност антиправителствен заговор, уж целящ установяването на военна диктатура в СССР. Реабилитиран е през 1957 г.

[7] А. И. Куприн по различно време и от различни идейно-художествени позиции пресъздорява атмосферата в АВУ чрез два свои романа – „Преломно време (Кадети)“ („На переломе (Кадеты)“ – 1900–1908) и „Юнкери“ („Юнкера“, 1928–1932).

[8] Срв.: За стены белые мы пьем/ На Знаменке родного зданья (Александровец, № 23, ноябрь 1929).

[9] Алексей Александрович Курбатов (1866–1935) е генерал-майор, участник в Първата световна и в Гражданската война. Като емигрант в България е началник на интерната (от 1922 г.) на руската Галиполска гимназия. Починал е в Княжево, където е и погребан.

откриват военноучилищни курсове за офицери от Бялата армия. През юли същата година те са преместени в г. Ейск и преобразувани във военновременно училище, което заедно с Врангеловата армия напуска Крим през ноември 1920 г. На 1 март 1921 г. намиращото се в състава на 1-ви армейски корпус на ген. А. П. Кутепов[10] училище е преименувано в Александровско военно училище, носещо името на генерал М. В. Алексеев (Александровское генерала Алексеева военное училище)[11]. На училището е върнат вензелът на Александър II. През лятото на 1921 г. в галиполския лагер е първият випуск от 107 души[12].

През декември 1921 г. АВУ заедно с още шест руски военни училища[13] пристига в България. Към 24 февруари 1922 г. то наброява 368 души[14]. Отначало то, заедно с Корниловското и с Атаманското военно училище, е разквартирувано в Ямбол, но през 1923 г. е преместено в Свищов, където на 29 юни 1923 г. приключва учебно-възпитателната му дейност. По-късно център на възпитаниците на училището става Перник. Навсякъде личният състав установява приятелски отношения с българското население. От реорганизирането на Руската армия през 1924 г. в Руски общовоински съюз (РОВС) до началото на 30-те години на XX век Александровското училище е кадрирана част в състава на 1-ви армейски корпус. През есента на 1925 г., когато фактически престава да съществува като военно-учебна единица, то на-

---

[10] А. П. Кутепов (1882 – след 26 януари 1930) е участник в Руско-японската, Първата световна война и Гражданската война. В емиграция е командир на 1-ви армейски корпус в състава на Врангеловата армия и председател на Руския общовоински съюз. Похитен е от съветското разузнаване през 1930 г.

[11] Генералът от инфантерията (т.е. пехотата) М. В. Алексеев (1857–1918) е един от основателите на Доброволческата (Добровольческая) армия. Любопитно е да се знае, че по време на Руско-турската война от 1877–1878 г. той известно време е ординарец на ген. М. Д. Скобелев и е ранен при обсадата на Плевен. По-късно участва в Руско-японската и в Първата световна война. В качеството си на началник щаба на Главната квартира на Върховния главнокомандващ фактически ръководи всички военни операции на Императорската руска армия преди Февруарската революция. През април-май 1917 г. е Върховен главнокомандващ. Участник в Първия и Втори кубански походи на Доброволческата армия. Умира от пневмония през 1918 г. и първоначално е погребан във Войсковия събор на Кубанската казашка войска. При отстъплението на белите войски през 1920 г. по настояване на вдовицата му прахът на генерала е преместен в Сърбия и препогребан в Белград.

[12] Общо в състава на 1-ви армейски корпус в Галиполи действат шест военни училища, които наброяват около 2 хиляди юнкери и персонал. Вж.: Карпов, Н. Д. Крым – Галлиполи – Балканы. Москва, 2002, с. 62.

[13] Николаевското инженерно, Сергиевското артилерийско, Константиновското, Александровското и Корниловското пехотни и Атаманското донско военни училища. От всичките 8 евакуирани от Крим руски военни училища само Николаевското кавалерийско е преместено в Югославия.

В България се възобновяват заниманията във военните училища, които са привлекателни за емигрантската младеж с евтиното си обучение. Учебният процес се преустройва с цел завършващите да получат не само военно, но и завършено средно образование, а в специалните – средно техническо. Въпросът за финансирането им остава висящ и затова след изчерпване на средствата на 1 септември 1923 г. щабът на Врангел издава заповед за последното офицерско производство. Вж.: Карпов, Н. Цит. съч., с. 130.

Както другите воински части, военните училища първоначално са подчинени на командването на Руската армия, а след това реорганизираните им структури – на ръководството на нейния приемник, Руския общовоински съюз (РОВС). Въпреки, че имат за задача да предоставят възможност на младите белогвардейци и на произведените за заслуги в офицерски чинове воини да получат военно образование, те всъщност е трябвало да подготвят офицери за бъдещия поход срещу болшевишка Русия.

Като военно-учебни единици споменатите училища съществуват до края на 1923 г. и произвеждат в офицери общо около 3 хиляди юнкери.

[14] Спасов, Л. Врангеловата армия в България 1919–1923. София, 1999, с. 99.

броява 157 души, от които 143 офицери. Последователно началници на училището след възстановяването му в Южна Русия са ген.-майор А. А. Курбатов (1919–1921), полковник Л. Н. Хамин (1921), ген.-майор П. Н. Буров (1925–1931)[15]. След 1932 г. началник на групата от възпитаници на училището в България е ген.-майор В. Я. Любимов[16], а във Франция – полк. В. А. Петров.

„Александровец" се списва във Варна от бивши възпитаници на училището и е определен от издателите си като ежемесечен лист (ежемесячный листок). Негов редактор и, до голяма степен, автор е възсъздалият училището генерал А. А. Курбатов. По заглавие той напомня списанията, издавани в руските военно-учебни заведения в началото на XX век: „Досуги константиновцев" („Свободното време на константиновците")[17], „Журнал Николаевского инженерного училища" и др. В най-горната част на първа страница, над заглавието на изданието, е разположен ликът на император Александър II, а в най-долната част на втора страница – анонс за материала (материалите) в следващия брой[18]. В края на № 55 е съобщено за временното спиране на „Александровец", спиране, което се оказва постоянно. Възможно е причината да не е само финансова – през 1932 г. приключва и официалната история на АВУ.

По всяка вероятност концепцията за изданието изкристализира постепенно: тя е представена едва в № 7 в „Открытое письмо к Александровцам" и очертава следните задачи: 1) запознаване на „младите" (т.е. новите) александровци с миналото на Александровското училище; 2) запознаване на „старите" александровци с дейността на училището след възсъздаването му; 3) обединяване по този начин, чрез общите национални начала, на всички александровци без деление по цветове, партии, направления и т.н.; 4) събиране на сведения за всички александровци във връзка с предстоящото отбелязване през 1930 г. на стогодишнината на училището[19]. В № 37 (януари 1931), когато начева четвъртата годишнина на изданието, е направен отчет за извършената от него работа. Отбелязано е, че първата и втората задачи са частично изпълнени. Същото се отнася и за третата задача: от своите скромни страници „Александровец" е „будил" александровците и им е напомнял за предстоящия юбилей на родното гнездо. Изпълнена е и последната задача, тъй като на призива на изданието са откликнали александровците в емиграция – като се започне от випуск 1869 и се стигне до последния випуск през 1922 г.

---

[15] Л. Н. Хамин (около 1882–1950) живее в емиграция отначало в Ямбол, а след това – в София. Генерал-майорът от Генералния щаб П. Н. Буров (1872–1954) е един от многото висши офицери от Императорската армия, които по време на Гражданската война служат в РККА. Когато преминава на страната на белите, е осъден на 4 години каторга. По-късно е помилван от командващия ВСЮР (Вооруженные силы Юга России) Деникин. В емиграция живее във Франция. В края на живота си се установява в САЩ.

[16] Генерал-майор Владимир Яковлевич Любимов (1868–1940) е участник в Руско-японската, Първата световна и Гражданската война. В емиграция живее в България. Умира в Княжево.

[17] Константиновци са юнкерите от Константиновското артилерийско училище.

[18] В края на 53 брой е допусната печатна грешка при анонсирането на следващия брой – вместо предстоящия 54 е изписано: 55 брой.

[19] За начало на училището е взета 1830 г. – годината на основаване на Александринския брестски кадетски корпус.

Издателите на ежемесечния лист неуморно прокарват идеята за приемственост между различните поколения възпитаници на училището – между завършилите го в Москва, в Южна Русия и в емиграция. Не случайно първият брой се открива със статията „Краткая история Александровского военного училища", в която са фиксирани няколко важни дати: 1830 г., когато за децата на офицерите и чиновниците от Западния край е основан Александринският брестки кадетски корпус; 1851 г., когато той е преместен в Москва и е преименуван в Александрински сиротински кадетски корпус; 1863 г., когато сиротинският корпус е преобразуван в Александровско военно училище; 1917 г., когато училището преустановява съществуването си; 1919 г., когато то е възстановено в Доброволческата армия; 1921 г., когато в Галиполи са му върнати императорските вензели.

Обикновено всеки брой съдържа една голяма статия (исторически очерк, спомени и т.н.). Изключение е излезлият в навечерието на юбилея № 35 (ноември 1930), в който са поместени единствено поздравления (в проза и стихове) от ген. Курбатов и снимки, документиращи отличителните знаци и историята на училището. В № 7 (юли 1928 г.) са направени уточнения, пояснения и допълнения по материали от предходните шест броеве, в № 13 (януари 1929) – кратък обзор на най-важните събития в живота на руската военна емиграция през изминалата 1928 г., а в № 23 (ноември 1929) – преглед на самото издание за 1928 и 1929 г.

Когато публикуваните в един брой материали са няколко, то те са малки по обем и гравитират около една тема. Нерядко се наблюдава тематично обединение на няколко поредни броя. Така „Александровец" се превръща в един подробен и непрекъсващ разказ за историята, включително и най-новата, на училището, разказ, написан от неговите възпитаници от различни випуски. По разбираеми причини трибуната е предоставена предимно на „старите" александровци, които трябва да посветят „младите" в традициите и славното минало на АВУ. Например, № 6, 8–12 разказват за ежедневието на възпитаниците на училището преди революцията. Броевете 13–16 са посветени на възсъздаването му в Южна Русия; № 17 – на Кримската евакуация, № 18–21 – на престоя в Галиполи; № 22 разказва за пристигането на личния състав на училището в България.

Статии са посветени и на августейшите началници на училището – руските императори („Три державных шефа А.В.У" – № 5; „Посещение государем Николаем II А.В.У. в 1914 г." – № 8), на сградата му („Историческое прошлое здания А.В.У" – № 24). Обърнато е специално внимание на борбата на александровците с болшевиките (вж.: „Воспоминание Александровца о 1917 годе" – № 3, „Последние дни А.В.У в Москве в 1917 году. (со слов Александровца кап. Данилова)" – № 4). Макар и рядко, но на страниците на изданието се публикуват открити писма и телеграми (почто-телеграммы) – от императрицата майка Мария Фьодоровна[20] и Великия княз

[20] Мария Фьодоровна (Федоровна, 1847–1928) е съпруга на Александър III и майка на Николай II. Напуска Русия през 1919 г. и се завръща в родната си Дания. До края на живота си отказва да повярва в смъртта на двамата си сина Михаил и Николай, на снаха си и внуците си. Страни от политическа дейност. Първоначално е погребана в гробницата на датските крале в Роскил, редом с родителите си. През 2006 г. прахът ѝ беше тържествено препогребан в гробницата на руските императори – Петропавловския събор в Санкт Петербург – до този на съпруга ѝ.

Николай Николаевич (№ 7)[21], от Великата княгиня Анастасия Николаевна[22] (№ 14), от председателя на РОВС ген. Е. К. Милер[23] (№ 37). Особен интерес представляват отзивите за изданието от страна на генералите Кутепов (№ 8) и Абрамов (№ 23), които подчертават ценното значение на скромния по външен вид, но богат по съдържание ежемесечен лист, свързващ старите и младите александровци в общото свято чувство на любов към Родината и към името на славното Александровско военно училище.

От „Александровец" разбираме за празнуването на двата юбилея на училището – на някогашния 50-годишен през 1901 г.[24] (№ 27 и 28) и на актуалния 100-годишен през 1930 г. (№ 35 и 36), за празника на училището – 23 април/6 май[25] (№ 28, 40). Тези юбилейни броеве са едни от малкото, снабдени със снимков материал – жетонът на училището и сменилият го нагръден знак, колаж от 16 снимки (знамето на училището, сградата му, тримата царствени началници, ръководителите на Бялото движение, знакът на галиполците и т.н.). Понякога се появяват кратки дописки за живота на александровците в емиграция („Александровцы в Харбине", „Александровцы в Софии" – № 47).

Ключовите изрази във фразеологията на ежемесечния лист са *родно гнездо, славно минало, честна служба на цар и Родина*. В повечето случаи авторите са посочени само по име, а не по чин и звание. По този начин те са равнопоставени: всички те са преди всичко александровци. Най-активен сред тях е възсъздателят на училището генерал А. А. Курбатов, наричан още „Пеликан-собиратель" (№ 3 с. 2; № 50, с. 2)[26]. В № 50 е поместена негова снимка. Друг много печатан автор, като се започне от 36 брой, е действителният статски съветник (чиновник от 5-ти клас) М. Раковски (Раковский), който живее в Милано. На страниците на изданието има материали от генералите В. Смердов и М. Ярославцев[27], от бившия началник на АВУ Л. Хамин и др.

---

[21] Великият княз Николай Николаевич (1856–1929) е известен и с прозвището Младши – за да бъде отличаван от баща си, също Николай Николаевич. Внук на Николай I, племенник на Александър II (Цар Освободител), първи братовчед на Александър III и чичо (двоюродный дядя) на Николай II, той е Върховен главнокомандващ на Руската императорска армия през Първата световна война и първи председател на РОВС в емиграция. След неговата смърт начело на Руския императорски дом в изгнание застава дотогавашният му конкурент, Великият княз Кирил Владимирович (1876–1938), първи братовчед на Николай II.

[22] Великата княгиня Анастасия (Стана) Николаевна (1868–1935) е дъщеря на черногорския крал Никола I Негош и съпруга на Великия княз Николай Николаевич.

[23] Най-близкият сътрудник на ВК Николай Николаевич Е. К. Милер (Миллер, 1867–1939) оглавява РОВС след отвличането на ген. А. П. Кутепов през 1930 г. до 22 септември 1937 г., когато на свой ред е похитен в Париж от агенти на НКВД. Разстрелян е две години по-късно в Москва.

[24] За отправна точка е взета 1851 г., когато Александринският брестки корпус е присъединен към Александринския сиротински корпус.

[25] Училищният празник на АВУ е „наследен" от Александринския сиротински кадетски корпус и е в чест на св. мъченица царица Александра, чието име е носила съпругата на Николай I и майка на Александър II Александра Фьодоровна.

[26] Пеликанът, който храни своите деца, заема важно място в символиката на АВУ. Този образ е наследен от Александринския сиротински кадетски корпус и символизира грижите на императорското семейство за сираците. Това е един от малкото случаи, в които се различава „сиротинската" линия в историята на училището.

[27] Генерал-майор от Бялата армия Михаил Владимирович Ярославцев или архимандрит Митрофан (1883–1954) е още един александровец с интересна съдба. В емиграция живее отначало в Полша и е военен консултант на известния терорист Б. В. Савинков. По-късно заминава за Франция.

Като жанрово-тематична доминанта на ежемесечния лист се открояват мемоарите. Засиленото им присъствие се регистрира от 1930 г. и е предизвикано от наближаващия едновековен юбилей на училището – „Кульмский крест" Александровца. Воспоминание А.К. (№ 30–31), „Родное училище". (Воспоминание Александровца Д. Ходнева)" (№ 32), „Пример любви к своему родному гнезду" (воспоминания В. Я. Смердова) и „Подвиг Александровца в Великую войну 1914–1918" с автор М. Ярославцев (№ 33), „1-ые дни в Александровском военном училище" от И. Агарков (№ 34). Мемоарната „вълна" не стихва и след отбелязването на стогодишнината – „Воспоминания об А. В. У. за шестдесять лет" от А. Курбатов (№ 40), „Царский смотр юнкеров А. В. У." с подзаглавие „Воспоминание Александровца-старика" от М. Раковски (№ 41), „Сенсирцы в гостях у Александровцев в Москве" с подзаглавие „воспоминание адъютанта того времени" (№ 42), „Наши дурачества. (Воспоминание Александровца)" от М. Раковски, където се разказва за възпитаник на училището, убит по време на Руско-турската война от 1877–1878 г. до Горни Дъбник (№ 43), „Александровцы на маневрах в 1897 г. под Звенигородом" (№ 44), „Кому служба, а кому мачеха" от М. Раковски (№ 45), „Посещение А. В. У. императором Александром III в 1886 году. Воспоминание старого Александровца вып. 1887" от В. Любимов (№ 46), „Смотр юнкеров императором Александром II (в 1872 году)" от В. С. Кривенко (№ 47), „Исторический музей А. В. У." от ген. Смердов (№ 48), „Открытие памятника Александру II в Москве в 1898 году. Воспоминание курсового офицера А. В. Училища" отново от ген. Курбатов (№ 49), „Александровцы на Бородинском поле" (№ 52), „Александровцы в Троице-Сергиевской лавре" с подпис „Участник поездки" (№ 53), „Александровцы в Туле" (№ 54), „Смотр стрельбы по высочайшему повелению в 1904 году в Александровском военном училище".

Интерес представляват материалите, посветени на честването на 100-годишния юбилей на училището. Подготовката за него започва още от м. май 1930 г. по инициатива на генералите В. Смердов и А. Курбатов („В преддверии празднования 100 летия А.В.У." – № 29), като информация за нея е дадена в броевете 29 и 32. Покъсно за заслугите си А. А. Курбатов със заповед на началника на РОВС ген. Милер е зачислен в списъците на училището (№ 36, 37). Подробно са отразени празненствата в Париж (№ 37), София (№ 38), Варна, Прага и Стара Загора (№ 39).

Център на мероприятията в България по случай юбилея е София, където за уговорената дата – 21 декември 1930 г., неделя, пристигат александровци от цялата страна. Подробно описаното честване в столицата започва с молебен в посолската църква, отслужен от епископ Серафим (Соболев), свещеника на АВУ протойерей Гончаров и други руски свещеници. Храмът е пълен с александровци, сред които е и председателят на 3-ти отдел на РОВС ген.-лейтенат Ф. Ф. Абрамов. След молебена пред паметника на първия височайши началник (державный шеф) на училището – Цар Освободител, са положени живи цветя и венци, а също и специално изработена за случая мемориална дъска-венец. Изказана е надеждата, че един ден тя ще заеме

Там работи като портиер, общ работник на гарата, работник в парижките заводи, шофьор, механик. Автор на статии по историята на Северозападната армия. След смъртта на съпругата си през втората половина на 30-те години пристига в България, където завършва Пастирско-богословското училище при манастира „Св. Кирик" и учи в Богословския факултет на Софийския университет. Замонашва се през 1940 г. Живее и служи в Мароко, преминава в юрисдикцията на Московската Патриаршия. Архимандрит е на Руската православна църква и настоятел на Възкресенския храм в Рабат.

място в музея на александровците в Москва. Следва тържествен обед в Руското събрание, по време на който юбилярите получават поздравления от представители на другите руски военни училища в България и от висши военачалници.

На следващия ден, 22 декември, тържествата продължават във Варна. Там молебенът е отслужен от българския епископ Андрей, който е завършил Руската духовна академия, и от руски духовници. И в двата града честванията се провеждат със съдействието на българските власти и на български офицери – генерал Лазарев, началника на Софийския гарнизон ген. Жечев, българина-възпитаник на Александровското училище майор Н. Николаев от София. Вдигат се тостове за единението на двете армии – руската и българската, в чиито редици има александровци. Юбилеят е отбелязан в Прага, Брюксел, Данциг (Гданск).

Литературата не е приоритетно направление за издателите на ежемесечния лист – въпреки гордостта от александровците-писатели, на които е посветен кратък материал в № 51. По повод на съобщението, че във вестник „Возрождение" се печата романът на А. И. Куприн „Юнкера" („Юнкери") А. Курбатов отбелязва, че скромното издание „Александровец" не може да се сравни с това произведение по красота на изложението, но не му отстъпва по достоверността на фактите: „И маститый писатель и листок „Александровец" идет одною дорогою, передавая одни и те же воспоминания и чувства о родном гнезде. Глубокая и самая искренняя благодарность „Александрову" – по роману „Юнкера", за его литературные труды. Вы, Александр Иванович, гордость Александровцев и Александровского училища"[28]. Споменат е и друг писател-александровец – Минцлов[29], който в романа си „Далекие дни" с топлота си спомня за юношеските години и за родното гнездо – Александровското училище. Отделено е внимание и на очерк № 1 „Мы военные" (Записки „Шляпы") на Борис Зайцев, който се печата в същия вестник („Возрождение"), както и романът на Куприн. Живо и интересно написаният материал пренася читателите между стените на родното училище. Като изброява произведенията на тримата писатели, завършили АВУ, Курбатов не забравя да изтъкне и заслугите на авторите на „Александровец". Изводът е, че училището може да се гордее със своите питомци – великани както във военно отношение, така и по отношение на мирния труд.

Като изключим литературността на повечето мемоари, литературата на страниците на „Александровец" е представена от шест стихотворения[30] – датираното от 30 декември (sic – Р. И.) 1920, Севастопол, стихотворение на В. В. Вязмитинов[31] „Это

---

[28] Главният герой в романа „Юнкери", в когото александровците са разпознали автора, носи фамилията Александров.

[29] Сергей Рудолфович Минцлов (1870–1933) е руски писател, автор на исторически романи, ценител и познавач на руската книга, библиограф, участник в няколко археологически експедиции.

[30] Въпреки, че е озаглавен „Из святочного рассказа П. Симанского, бывшего преподавателя А. В. У. в 1898 году", поместеният в № 24 материал няма нищо общо с жанра „святочный рассказ" (т.е. разказ за чудеса по Коледа) в руската дореволюционна литература.

Тук не разглеждаме включените в някои от материалите откъси от популярни сред александровците стихотворения (Вж. № 7, 2, № 33, 2, № 37, 1), част от които препращат към т. нар. юнкерска поезия. Изтръгнати от контекста си, днес те не са показателни за изданието.

[31] По всяка вероятност при изписването на инициалите на автора е допусната печатна грешка (това не е прецедент на страниците на „Александровец"!) и те са В. Е., а не В. В. В такъв случай стихотворението е написано от бившия възпитаник на АВУ генерал-лейтенанта от Генералния щаб Василий Ефимович Вязмитинов (Вязьмитинов, 1874–1929). Той е участник в Руско-японската и Първата световна

были юнкера“ (№ 17, май 1929), датираното от 23 април 1926 в Париж „Стихотворение Александровца выпуска 1890 года“ (№ 23, ноември 1929) с автор А. И. Куприн, четиристишието „Поздравление Училищу“, стихотворението „Из книги в память Первого Кубанского похода „Александровцам – павшим в боях с большевиками“ от Надежда Заборска (Заборская, № 38), стихотворният поздрав „Александровцам“ от „михайловеца“ (т.е. възпитаника на Михайловското артилерийско училище) Б. Коливанов (Колыванов) и четиристишието „В России нет теперь крестов...“ (№ 51, март 1932). Двете четиристишия, подписани с инициалите А. К., най-вероятно са от ген. Курбатов.

Всичките шест стихотворения са обединени от мажорната тоналност и увереността, че славното минало е залог за бъдещото възкресение. Както подсказва миналото време на заглавието, стихотворението на Вязмитинов визира героичното „недавно“. Юнкерите са показани като смели воини, чиито бойни подвизи преминават границите на човешките възможности, и които с еднакво достойнство посрещат победите и пораженията. В съзвучие с патоса на Вязмитинов, Н. Заборска заявява, че ще изплете венец от незабравки за падналите за родината и ще изпее вечна памет за тях: със саможертвата за родината те са заслужили вечен покой. Другите два текста („Поздравление Училищу“, № 35 и „Александровцам“, № 39) са в тоналността на юбилея. Второто четиристишие, което е заключително за поетичната „страница“ на „Александровец“, също звучи мажорно. В него на тъжния пейзаж на лишената от кръстове и камбанен звън Съветска Русия е противопоставен оптимистичният възглас, долитащ от небето: *Христос воскрес*!

Въпреки литературния си талант и литературните занимания Вязмитинов и Курбатов не са поети, а Коливанов чистосърдечно си признава: „Я не певец и не поэт“. Единственият професионален литератор сред посочените автори е А. Куприн. Затова най-големи са изследователските очаквания от неговото стихотворение, което не се открива в достъпните в България събрания на съчиненията му. Впрочем, и изследователските разочарования тук са най-големи – всеки що-годе литературно изкушен александрон би могъл безпроблемно да напише подобен текст. Изработен в духа на все още слабо изследваната като културен феномен „юнкерска поезия“ с присъщите ѝ камерност, кастовост и трафаретност, той има ценност като документ на една периферна, но все пак литературна традиция. Структурата на стихотворението е кръгова. То започва и завършва с оптимистичното твърдение, че събралото се до чуждия огън семейство на александровците отново ще се събере у дома.

Пусть Александровцев семья
Сошлась средь племени чужого,
Но верьте, добрые друзья,
В Москве увидимся мы снова!

войни, Георгиевски кавалер, военен и морски министър в правителството на Юга на Русия (1920), военен представител на ген. Врангел в България, член на Управлението на Дружеството на галиполците, активист на РОВС. Живял е в София и в Белград (след 1923 г). В руските архиви се пазят негови стихотворения и статии, преводи на произведения на Шарл Бодлер, Хайнрих Хайне, Алфред дьо Мюсе, Омар Хаям, Едмон Ростан и други; кореспонденция с писателите Б. Зайцев, А. Куприн, Д. Мережковски, А. Ремизов. Негови стихотворения са публикувани през 20-те години на XX век в различни периодични издания на руската военна емиграция.

Произведението се вписва в мажорната тоналност на горепосочените текстове. Активирани са реалии, свързани с живота в училището – белите пагони, червеният вензел на юнкерите, белите стени на зданието, в което временно се е настанил безличният червен „хикс". Припомнени са славната най-нова история на училището и героизмът на юнкерите. Отдадено е дължимото на загиналите другари, предаден е поздравът на живите към живите, вдигнат е тост. Присъства и характерният за юнкерската поезия мотив за буйното веселие и пира. Бележката, че след всеки стих се повтаря припевът „Наливай, брат, наливай!" навежда на мисълта, че този текст е бил замислен като песен. На страниците на изданието обаче не открихме доказателство, че той е битувал като такава.

Ежемесечният лист „Александровец" излиза в трудното време на границата на 20-те и 30-те години, когато надеждите за бърза реставрация на дооктомврийска Русия постепенно заглъхват. Юбилейният 50-ти брой (февруари 1932), който съвпада с петата годишнина на изданието, е и негова своеобразна равносметка: „Александровец", по думите на един от най-старите александровци – М. Раковски – е моралната поддръжка и физическата връзка между разпръснатите по целия свят възпитаници на училището, първо стъпало към обединението им и единствен източник за събирането на материали за историята на АВУ. Читателите изразяват своята признателност към скромния месечен лист – през 1950 г.[32] полковник Свистун-Жданович издава еднократно в Париж голям илюстриран вестник със същото заглавие.

Радослава Илчева

[32] По други данни – през 1952 (вж.: http://orel.rsl.ru/nettext/bibliograf/sv_cat_period_izd.pdf [онлайн]. [прегледан 23.02.2007]) или 1965 г. (Вж.: Волковский, И. Л. Военная журналистика. В: Журналистика русского зарубежья XIX – XX веков. [онлайн]. [прегледан 04.01.2007]. http://media.utmn.ru/library_view_book.php?chapter_num=16&bid=811).

БАЛКАНСКИ ЖУРНАЛ

Балкански журнал. Руско-българско литературно-художествено-илюстровано списание. (Основанный поэтом Мазуркевичем). София. Издание „Кавказского журнала" (Балканский отдел, София, ул. Оборище № 12). Цена произволна, не по-малко от 5 лева.

VIII	№ 1	дек. 1921
IX	№ 2–8	февр. 1922 – февр. 1923
X	№ 9	март 1923

„Балкански журнал" е сред първите руски емигрантски издания, започнали да излизат в България. Уредник-издател, главен редактор и основен организатор е Николай Мазуркевич. Списанието е замислено като продължение на излизалия в Тифлис (Тбилиси) „Кавказский журнал": възобновяването му, макар и под ново име, в София през 1921 г. е отразено в продължаващата поредност на годишнините. Списанието е свързано и с грузинската емиграция чрез Кавказкия Комитет на Червения кръст.

„Балкански журнал" е първото и единствено билингвално издание. Във всеки брой се поместват редовно и материали на български език. Редактор на българския отдел е Ст. Чилингиров.

Членове на редакционната колегия са: А. М. Фьодоров, проф. М. Попруженко, Н. Георгиевски, Н. Николаев, А. Балабанов, К. Христов, а като сътрудници са включени: Ц. Церковски, А. И. Куприн, Л. Столица, Ст. Кутинчев, проф. Рененкампф, проф. Ст. Младенов, В. Лебедев, М. Невзорова, проф. Б. Цонев, Ал. Дзивгов, Хр. Борина и др.

Списанието е двумесечно и почти до края на 1922 г. този ритъм се запазва. Средствата за печатане се набират основно от дарения, но от началото на 1923 г. финансовите условия явно се влошават. Кризата е очевидна през рязко увеличения брой страници, отдавани за реклама.

„Балкански журнал" е изцяло литературно-художествено списание. В началото лирическите текстове леко преобладават. Трудно е да се говори за устойчива структура с постоянни рубрики, с изключение на задължителната уводна статия, която „отваря" поредния брой. Няма и литературно-критически отдел. В края обикновено се отразяват събитията от културния живот на руските емигранти в България – новоизлезли книги, изложби, възобновени вестници. Последната страница е отделена за разнообразна по характер и съдържание информация – молби за помощ, волни пожертвования, сведения за събраните и предоставени средства на пострадалите от войната.

Основната му цел, ясно заявена в програмната статия „Наш долг" на главния редактор (№ 1), е да работи за обединяване на емигрантите. Русите трябва да престанат с взаимните си политически обвинения за катастрофата и е необходимо да се сплотят за по-доброто бъдеще на Русия. И литературата, освободена от всякаква идеологизация, е най-истинското средство за постигане на задачата. В следващите

Цена произволна Не по малко от 5 лв.
В ПОЛЗА НА ПОСТРАДАЛИТЕ ОТ ВОЙНАТА И БЪЛГАРСКИТЕ БЕЖАНЦИ (§ 9 ОТ УСТАВА)
БАЛКАНСКИ ЖУРНАЛ
(Основанный поэтомъ Мазуркевичемъ)
РУСКО-БЪЛГАРСКО ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕНО-ИЛЮСТРОВАНО СПИСАНИЕ
издание „КАВКАЗСКАГО ЖУРНАЛА"
Балканский отдѣлъ. Редакция София, Шейново № 1. С разрешение М-во на Вътр. Работи
8-ой годъ издательства. Декабрь 1921 г. София.
Орган на международ. комитет за подпомагане пострадалите от войната. Кавказ. отд.
Первыя шаги славянства къ объединенію.

Три уводни статии, написани от проф. М. Попруженко („Славянство и Европа", № 2; „Съдбоносните грешки на славяните", № 3; „Славянство и бъдеще", № 4), по това време вече преподавател по руска литература в Софийския университет, концепцията за разединението и пожеланието за сближаване се проецират върху славянския етнос като цяло. За М. Попруженко не само Руската революция от 1918 г., но и предшествалата я голяма война, са породени от разпадналите се връзки между отделните славянски народи. Съзнателно подчертаваме тези въпроси, защото те остават „заключени" в публицистичните материали, докато художествено-литературните материали остават доста далече от маркираните славянофилски идеи. Заявяването им е и възможност достъпно да се „преведе" на българската аудитория случилото се в Русия. Не случайно като илюстративен пример авторът засяга болезнената за българите тема за разделянето на Тракия и Македония и потоците бежанци, които приждат към България от тези области („Славянство и Европа", № 2). Впрочем, Ст. Чилингиров в уводната си статия „Безкръвни ужаси" (№ 5) разсъждава за бедствието изгнаничество в етичен план като поставя знак за равенство между бежанците от Македония, Тракия, Русия, Армения и Грузия, опитвайки се да посочи модел за отношение към съдбата им. Статиите в следващите два броя са написани отново от Ст. Чилингиров („За народния ни театър", № 6; „Мястото на Левски в нашите борби", № 7). Те видимо променят идеологическия профил на списанието, излъчването му е много повече българско, засегнатите проблеми са твърде национални, а „руското"

остава обвързано само с художествено-литературните материали. Показателно за настъпващата редукция е, че в № 8 вече липсва уводна статия, а списанието започва с големия разказ на Ст. Чилингиров „Чичо лош".

Понякога веднага след статията е поместено стихотворение, което е своеобразен лиричен превод на изложените публицистични възгледи (срв. стихотворението на Н. Изгнанник „Наш путь", № 1; стихотворението на Л. Столица „Снова станет прекрасную Русь" след статията на М. Попруженко „Славянство и Европа" в № 2).

Трудно е да се изведе принцип, по който се набират художествените материали. Само в отделни случаи може да се долови по-определен, центриращ тематичен фокус – празниците „Рождество" (№ 1) и „Пасха" (№ 3); морето (№ 5). Много по-честа е практиката на свободното съвместяване на противоположни по жанр и стилистика произведения. Въпреки това отделните броеве се възприемат като стройно композиционно цяло. Защото има един надреден идеен, центриращ мотив, който скрито пронизва всички стихотворения и той е *изгнаничеството*. Той обединява разнолик репертоар от визии, чувства, състояния, емоции, провокирани от опозицията минало – настояще. Знаците на липсващото Родно (дом, майка, близки), на насила изтръгнатото тяло от своето (земя, природа, отечество) асоциативно лесно се привързват през болката на спомена към чуждия контекст. Есента, но сред чуждия парк, е сива и тъжнобезцветна (Н. Мазуркевич, „Осень", № 1); в гората водят пътеки, които ще се окаже, че нямат изход, подобно на неизвестното в емигрантската съдба (В. Лебедев, „В безтропном лесу", № 1); погледът навсякъде съзира странни символи на безтленното, дори в животворната вода (В. Лебедев, „Мертвая вода", № 4); морето привлича, защото донася тук шума от онзи оттатъшен свой, роден, руски бряг (А. М. Фьодоров, „У моря", № 5); за липсващата Русия напомня дори задухалият от Север ледено студен вятър (В. Лебедев, „Ветер с Севера", № 6) и пр. Лирическото послание се извежда чрез една традиционна, устойчива и достъпна за широката аудитория символика на отнетата свобода. Печално-елегичните настроения се свързват и с мелодраматичното изживяване на липсващата рождественска елха (А. М. Федоров, „На Рождество", № 2), но и с неочакваната идеологизация на тъгата, която от емоция се е превърнала в ежедневно битийно „състояние" (М. Мерцалова, „Грусть", № 2). В тази лирика трудно можем да доловим изкуствено-претенциозна естетизация на преживяването. Долавя се стремеж от непосредствените битови прояви на емоциите да се изведе по-обобщаващо послание за случващото се – разпънатата на кръст Русия и мистиката на пасхалния сюжет сбират прогонения Христос с днешните руски скиталци (Н. Мазуркевич, „У Распятия", № 3); за А. М. Фьодоров скиталчеството е изконно състояние на русина и за него поетът асоциативно „разсъждава" през един толкова далечен мотив като „Египет" (Сонети, № 1); неспирният бяг на времето и неизвестността в човешкия живот поетесата Любов Столица ще обвърже с все по-отдалечаващата се във времето от тях родна земя („В Масандре", № 5). Песимистичните интонации на последната лирична творба са по-скоро изключение; много по-често се утвърждава вярата за неизбежното, предстоящо, скорошно завръщане в Родината.

Поместените в „Балкански журнал" прозаични произведения от руските автори са главно есета, импресии, очерци. Те са своеобразно прозаично преповтаряне на вече поетично изговорените настроения. В съзнанието изведнъж нахлуват странни спомени за последната целувка на любимата, за раздялата с майката, за новия живот

„в чужбина“, който е просто борба за физическо оцеляване на тялото (Изгнанник, „У моря“, № 1; Л. Савьолов (Савёлов), „Огонь“, № 1; П. Ярцев, „Последният поход“, № 3; Н. Мазуркевич, „Одиночество“, № 5; и др.).

Кръгът от руски автори и сътрудници е сравнително постоянен: Н. Мазуркевич, А. М. Фьодоров, Л. Столица, В. Лебедев, Н. Мерцалова. Обикновено те поместват по няколко творби от различен жанр във всеки брой. Върху този устойчив фон рязко изпъкват стихотворенията на Вл. Сирин („Я помню“, № 2), на К. Балмонт (Бальмонт) („Двойное зрение“, № 1), и разказът на А. И. Куприн („Последний из буржуев“, № 3). Трудно е да се каже дали тези произведения са специално предоставени за публикуване в списанието или са препечатки от други издания, но несъмнено разкриват едно естетически по-стойностно и овладяно поетологично писмо.

Най-вероятно Ст. Чилингиров е привлякъл вниманието на руските автори с патоса на своите славянофилски идеи. В началото на двадесетте години на XX век той е популярно име в българския писателски живот, изключително продуктивен творец, който с еднаква лекота пише лирика, проза и публицистика. Стремежът му като редактор е българската част да допълва интонационно и идеологически руската. Два са тематичните топоса, около които той организира българските материали: бежанците от Македония и Тракия и представяне България на русите.

Във всеки брой Чилингиров публикува по няколко свои материала („Китка“, стихотворение, и „Татко си дойде“, разказ, № 2; „Експромти“ стихотворения и „Дете“, разказ, № 4 и др.).

Редовно представена в списанието е и поезията на Ц. Церковски („В сън унесен“, № 1; „Песни“, № 2). По това време той вече не е актуална фигура в българската поезия. В литературното съзнание на българските читатели той битува със своята социална лирика от края на предходния XIX век. Но присъствието му в списанието е по-скоро конюнктурно тъй като по това време той е министър в правителството на земеделците. Това обяснява и обширното критическо представяне от Ст. Кутинчев на четирите тома на събраните му съчинения, излезли от печат през 1920 г. (№ 1).

Трудно е да се каже, че Чилингиров представя панорамно актуалната българска литература. С отделни творби в подбора му попадат действително значими автори като К. Христов (стихотворението „Писмо“ и непубликувани фрагменти „Зрънца“ от дневника му, № 3) и Ив. Андрейчин (стихотворението „Нирвана“, № 7; поемата „Храм“, № 8). Преобладават обаче второстепенни, дори случайни имена: П. Матеев (стихотворението „Вечер“, № 3), Н. Илиев (разказа „Ирина. У дома на Андреев“, № 2) и др.

Избраната издателска стратегия – списанието да бъде насочено към две аудитории – се обяснява със стремежа да се улесни възможността за интегриране на руската колония във възприемащото българско пространство. Идеологически код на диалога между „свое“ и „чуждо“ са славянската идея и братската руска помощ за Освобождението ни от турско робство[1]. Чрез тях руската страна търси знаци, за да конкретизира адекватно сегашното си състояние. Още в първия брой Н. Мазуркевич използва емблематичния образ на Балкана като символ на общата памет, през

[1] По този проблем вж. по-подробно: Петкова, Г., Манолакев, Хр. Да (не) откриеш българина. – В: Да мислим Другото – образи, стереотипи, кризи XVIII – XX век. София, Изд. „Кралица МАБ“, 2001, с. 143–155.

която да огледа измеренията на новата неочаквана среща между руси и българи в началото на XX век:

Помоги Балкан Кавказцам:
В этот тяжкий грозный век
Дай приют его ты детям, –
Так сказать, велел Казбек.

„К Балкану“

Българската редакция превежда срещата и чрез знаците на „беженството“, съпоставяйки съдбата на прокудените българи от Македония и Тракия. Патосът на тези произведения е несъмнено искрен в съчувствието си към преживяванията на „скитниците“, било руси, било българи, но поетологичната немощ в този непосредствен компаративистичен контекст е очевидна (срв. с мелодраматичните разкази на Ст. Чилингиров „Зимна картина“, № 1; „Татко си дойде“, № 2). От друга страна, задължително трябва да се отбележат информациите на български език за творческите изяви на руските писатели в България, колкото и скромни да са те в този начален етап от установяването на руската колония (П. Карасимеонов „За Александър Блок“, № 2; „Руски писатели в България“ [от ред.], № 2; Ал. Дзивгов „Руски писатели в България“, № 5).

Много по-интересна е противоположната тенденция – как русите срещат българското, какво от него избират да представят на своята аудитория. Специално трябва да отбележим очерците за пътуванията на А. М. Фьодоров и П. А. Нилус из България, осъществени с помощта на българските им приятели. Тези пътни впечатления съчетават изненадата от близостта между двата славянски народа с възхищението от красотата на българската природа, с непрестанните и неизбежни носталгични реминисценции по липсващата Родина („По Болгарии“, № 3, 4, 7).

Смъртта на Ив. Вазов е повод за главния редактор да представи на руските читатели творчеството на патриарха на българската литература. Н. Мазуркевич откроява за най-значима особеност у българския автор връзката му с родното, с миналото, с високата му мисия да служи на народа („Иван Вазов“ [некролог], „Последная встреча с Вазовым“, № 1).

От № 6 (1923 г.) А. М. Фьодоров започва да представя на руски език творчеството на български поети. Преведени са по едно стихотворение на Ц. Церковски, Ст. Чилингиров, Елин Пелин, К. Тодоров. Това са изобщо първите опити на руската емиграция за подобен диалог с българската култура, които по-късно във времето ще се разширяват.

„Балкански журнал“ има сравнително кратък живот. Очевидно е ориентиран към местната руска, както и към българската аудитория. Определена слабост е, че работи с ограничен кръг от сътрудници, което създава усещането за затвореност, за повторение, за антологичност.

Христо Манолакев

БЮЛЛЕТЕНЬ

Бюллетень. София.

№ 1 1930

Издание на Руския общовоински съюз (РОВС).
Обем: 8 с.
Формат: 15,5x24 см.

Броят съдържа само три материала[1].

Повече от половината му площ се запълва от основната статия – „Борьба продолжается" (без посочен автор, с. 1–5). В нея се констатира, че на единадесетата година от началото на емигрантството Руският общовоински съюз (РОВС) представлява „най-силната и най-дееспособната" част от руската емиграция. Разяснява се целта, към която се стремят основателите на изданието: още по-крепко сплотяване редиците на организацията, направена е равносметка на нейното десетгодишно съществуване, на дългия път, изминат по възходяща линия, за да бъдат преодолени неприемането, равнодушието и враждебността към руското воинство от страна на Европа и сред част от руската емиграция. Като единствена политика на организацията се определя „безпощадната борба с болшевизма", срещу когото може да се противопостави единствено силна и сплотена емиграция. Извлечени са в сбита форма и конкретните политически задачи пред всеки руски националист и член на РОВС във връзка с това[2].

На първо място се поставя акцент върху повишаването на политическата подготовка на всеки, за да бъде пълноценен антиболшевишки агитатор. Тази подготовка включва информираност за тенденциите в европейската и световната политика, познаване и изграждане на умение за използване в борбата с болшевизма на икономическите и духовните фактори, определящи тези тенденции. Оценява се също и значението на внимателното изучаване на протичащите в СССР процеси за успешната политическа работа зад граница, особено по разобличаване провокациите на болшевиките и тяхната подривна дейност по целия свят. Доброто познаване на вътрешните процеси би предотвратило например възлагането на преувеличени надежди на селското движение – настроението на селската маса би могло да изиграе значителна роля за бъдещата съдба на Русия, но да се очаква събаряне на властта

[1] В Български периодичен печат 1844–1944. Анотиран библиографски указател. Т. III. Съставител Д. П. Иванчев. Обща редакция Т. Боров, Г. Боршуков, Вл. Топенчаров. София, 1969, липсват сведения за това издание. Информация за съществуването му е открита в: Сводный каталог периодических и продолжающихся изданий русского зарубежья в библиотеках Москвы 1917–1988. Москва, РОССПЭН, 1999. Списанието не бе намерено от автора на статията в българска библиотека. Статията е написана по запазен брой в Научната библиотека на Държавния архив на Руската федерация (ГАРФ).

[2] За следващи броеве е оставено предоставянето на сведения за конструкцията на държавния апарат на съветската власт, Третия интернационал, запознаването с текущи въпроси на деня в Русия, както и обзори на политическите събития от „белогвардейска" гледна точка.

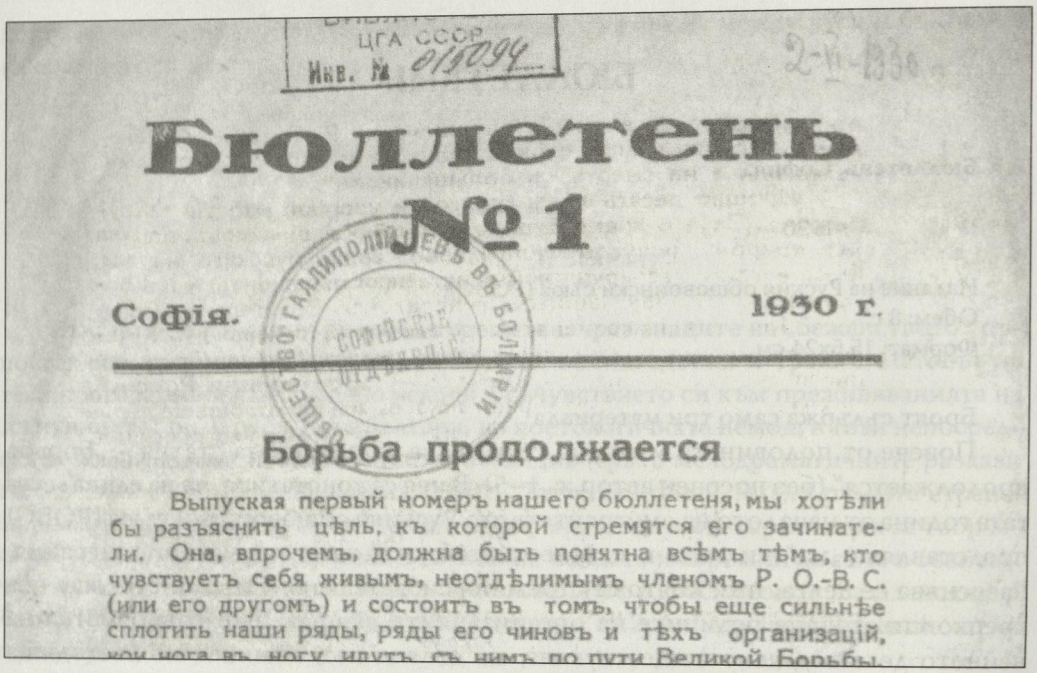

ЦГА СССР
Инв. № 015094

Бюллетень
№ 1

Софія. 1930 г.

Борьба продолжается

Выпуская первый номеръ нашего бюллетеня, мы хотѣли бы разъяснить цѣль, къ которой стремятся его зачинатели. Она, впрочемъ, должна быть понятна всѣмъ тѣмъ, кто чувствуетъ себя живымъ, неотдѣлимымъ членомъ Р. О.-В. С. (или его другомъ) и состоитъ въ томъ, чтобы еще сильнѣе сплотить наши ряды, ряды его чиновъ и тѣхъ организацій, кои нога въ ногу идутъ съ нимъ по пути Великой Борьбы.

със селски ръце е твърде лекомислено, въстание на селото изглежда технически неизпълнимо, такова само би обезкръвило селячеството и би дало възможност на властта още по-здраво да стегне примката около врата му.

Като втора политическа задача е формулирано вътрешното сплотяване, „всемерното поддържане на връзка със своята организация", живото взаимодействие между членовете на Съюза и най-близката до тях организация.

Третата задача е създаване на анти-ГПУ за изкореняване на провокаторите и провокацията в своите среди, т.е. „борба на думи и дело срещу болшевиките с болшевизъм на всички фронтове".

Вторият материал в броя, „В О-ве Галлиполийцев" (с. 6), запознава с две решения, взети на общо събрание на Дружеството на галиполците в България, проведено на 6 май 1930 г.: за увеличаване средствата на Дружеството да се организира парична лотария като бъдат пуснати 30 000 билета по 10 лв. и обща сума на печалбите 110 000 лв.; да започне издаването на печатен орган, който да отразява идеологията на Дружеството и да осветлява политически събития, интересни за руското национално зарубежие, както и да служи за връзка между членовете на Дружеството. Изказва се съжаление, че не всички галиполци осъзнават важността на съществуването на Дружеството и неговото укрепване (единственото основание за такова твърдение е ниската посещаемост на събранието). Напомня се, че само здраво сплотени и дисциплинирани членове и силни в материално отношение организации могат да бъдат реална сила в борбата с комунистите. Призовават се всички галиполци никога да не забравят за Галиполи и неговите завети – „всичко в името на Русия".

Броят завършва със страничка и половина „Политический обзор" – „Дело генерала А. П. Кутепова – О де-Роберти – Большевицкая провокация" (с. 7–8). Повод за

този материал са зачестилите опити за дискредитиране на ръководството на РОВС (като цяло, както и на отделни лица) – един от похватите в подетата кампания на болшевиките, имаща за цел разложението на Съюза. Осъждат се стила и методите, с които си служат болшевиките – изнасяне на невярна информация и лъжи във вестници (като френския „Le soir“ например), разпространяване на слухове, които подвеждат незапознатите с действителността чужденци. Коментират се както конкретни отделни случаи, в които пропагандната машина на болшевиките е насочена директно срещу РОВС и руската емиграция изобщо (като този с де Роберти[3]), така и такива, които нямат никаква връзка нито с РОВС, нито с руската емиграция, но разкриват истинското лице и същността на болшевизма: инсцинираното нападение срещу съветската мисия във Варшава, предизвикало обаче обратен ефект и усилило напрежението в полско-съветските отношения; опитите за дезорганизиране на световния пазар и пазарите на отделни страни с цел предизвикване на икономическа криза и като следствие от нея – на революционни настроения (в Полша например се организира изкупуването на огромни количества продукция, която пак там се продава на цени, значително по-ниски от тези, на които е закупена, с единствената цел да бъде разстроен местния пазар; със същата цел се прилага и системата за внос на стоки на цени под себестойността им и по-ниски от цените на местните пазари).

Да се представи Руския общовоински съюз от най-добрата му страна пред света, да се сплоти около неговите ценности руската емиграция, но най-вече да се демаскира болшевизма – такъв е духът на „Бюллетень“.

Радостин Русев

[3] Де Роберти, Н. А. – полковник, началник-щаб при ген. А. П. Кутепов през 1918 г. в Новоросийск. През 20–30-те г. е агент на ОГПУ (Обединено държавно политическо управление, 1923–1934), но съобщава на бялата емиграция за вероятността да бъде похитен ръководителя на РОВС Кутепов. Впоследствие е разстрелян.

ВАРНЕНСКОЕ ЭХО

Варненское эхо. Ежедневная руско-болгарская газета. Выходит после обеда. Контора и Редакция: Преславск. улица под гостин. „Париж". Ответств. редактор И. Димитров. Цена отдельного номера в Варне 70 ст., в друг. гор. 80 ст.

I № 96 (1) – 127(32) 16 март – 13 май 1920

От № 112 (17) от 21 апр. 1920 се печата в печатница Добри Тодоров, гр. Варна. Обем: 2 с.

„Варненско ехо" е български информационен ежедневник, който излиза във Варна от 1919 г. От началото на 1920 г. този български черноморски град постепенно се превръща в основен център за пристигащите от Южна Русия руски бежанци. Въпреки че на 3 март 1920 г. тук започва да излиза първият руски вестник, „Русская газета", редакторът на „Варненско ехо" Ив. Димитров се е надявал да привлече към своето издание и част от руската аудитория. Така от 16 март 1920 г. българският вестник „Варненско ехо" започва да се публикува и на руски език като „Варненское эхо", поместват се едни и същи материали, запазена е общата номерация. Очевидно поради финансови причини от № 113(18), 22 апр. 1920 двете издания са обединени в рамките на общ брой, в който е запазен моделът на отпечатваните материали. В този вид изданието съществува до № 127(32), 13 май 1920, след което продължава да се печата отново само на български език.

В уводната статия на първия брой се подчертава, че в новата политическа ситуация, старите противоречия между българи и руси, които са ги конфронтирали през последната война, трябва да бъдат забравени и съвременните взаимоотношения да се основават на мирно сътрудничество. Като втора уводна е поместена анонимната статия „Наша программа", която очевидно претендира да изразява руската гледна точка. За основен принцип в политиката на съвместното издание се приема, че това ще бъде информационната безпристрастност. Несъмнено най-интересното в този брой са данните за руските бежанци според официалната статистика на градските власти (до 1 март 1920) – пристигнали са общо 7400 души: от тях 500 са навлезли в България, 800 са се върнали обратно в Русия, 1640 са отпътували за Сърбия.

С откроен руски акцент е и следващият № 97(2), от 18 март 1920. Уводната статия „Признательность болгар русскому народу" ретроспективно припомня приноса на Русия за българската история и подчертава признателността на българския народ. От софийския ежедневник „Зора" тук е преразказана лекцията на руския журналист П. Рис (Рысс) за ситуацията в Русия („Лекция П. Рысса о русских делах"). Поместена е и информация за живота на руската колония в Константинопол като се описват нечовешките социално-битови условия и желанието на повечето руси да напуснат Турция по посока към Балканите или Франция.

Нито един от материалите във всичките 32 руски броя не е подписан. В преобладаващите случаи вестникът е изпълнен с телеграми, съобщения, почерпани от радиото или с кратки известия, преведени от чужди вестници. С изключение на

Годъ 1-ый Варна, 16 марта 1920. № 96—1.

Ежедневная руско-болгарская газета

ВЫХОДИТЪ ПОСЛѢ ОБѢДА.

ВАРНЕНСКОЕ ЭХО

Контора и Редакція: Преславск. ул. подъ Цѣтин. „Паринъ".

Цѣна отдѣльн. номера

Варна, 16 Марта 1920. г.

Приступая къ изданію газеты „Варненское Эхо" на русскомъ и болгарскомъ языкѣ, мы почитаемъ своимъ долгомъ ознакомить нашихъ читателей съ соображеніями, побудившими насъ къ этому изданію.

Не касаясь причинъ, поставившихъ цѣлый рядъ годовъ назадъ Россію и Болгарію въ два враждебныхъ лагеря, мы полагаемъ,

Наша программа.

Наша программа выражается коротко и ясно: информировать читателей съ возможно большей достовѣрностью и давать оцѣнку событій съ возможно большимъ способствіемъ къ безпристрастію.

Вслѣдствіе событій переживаемаго времени, источники и средства информаціи сейчасъ

Новости изъ заграницы.

РОССІЯ.

МОСКВА (Радіо). Открылся съѣздъ рабочихъ и крестьянъ деп. Предсѣд. Каменевъ. Ленинъ призываетъ къ борьбѣ съ экон. разрухой и голодомъ.

на эту основникомъ и выдать имъ Вилгельма II го или отда нодъ имя.

ШВЕЙЦАРІЯ

Окраинныя государства на территоріи б. Россійской Имперіи

Въ Женевѣ образовавшаяся нота, заблаговременно признавшая новыхъ республикъ, образовавшихся на территоріи бывшей Рос. Имперіи.

Единственно въ мірѣ.

езика, невъзможно е да се говори за някакъвъ тематичен руски акцент. Интересно е да се отбележи единствено кратката полемика с „Русская газета" по повод „идейната позиция" на „Варненское эхо" и обвиненията, че вестникът е прикрито антируски. За тези обвинения има известно основание доколкото в свой материал от „предруския" си период („Руските бежанци", № 90, 19 февр. 1920) редакторът се е изказал остро срещу допускането на русите във Варна с аргумент за вероятността да избухнат епидемични зарази. Макар че издателят отхвърля обвиненията на „Русская газета", определено напрежение между двете редакции се запазва.

„Варненское эхо" е специфично хибридно билингвално издание, родено от ситуацията „руски бежанци", възникнало по-скоро като опит за икономическо оцеляване в тежката следвоенна ситуация, без да е непосредствено ангажирано с проблемите на руската колония във Варна.

Христо Манолакев

ВЕРНЫЙ ПУТЬ

Верный путь. Периодический литературно-политический журнал. Орган легитимно-монархической мысли. Под редакцией бюро информационно-просветительного отдела при представителе Е.И.В. в Болгарии.

I	№ 1	февр. – март 1928
	№ 2	май – юни 1928
	№ 3	юли – септ. 1928
II	№ 4	май – юни 1929

На предната корица е изписано: „К высокому и светлому знай верный путь!“ (Девиз Виленского военного училища)“.

Печатница „Типограф“ (посочена на предната корица).

Цена 20 лв.

Формат: 23х30 см.

Тираж: 500 екз.

„Верный путь“ („Верен път”) е периодично литературно-политическо списание, орган на легитимно-монархическата мисъл, което излиза под редакцията на бюрото на информационно-просветителния отдел при представителството на Негово Императорско Величество (Н.И.В.) в България. Изданието няма персонално представена редакционна колегия.

Списанието е двумесечно, като за времето на неговото съществуване през 1928–1929 години са отпечатани общо четири броя. В програмните статии, присъстващи във всеки брой, е артикулирана неговата главна цел – да служи, от една страна, за духовно свързващо звено между разпилените по света политически съмишленици, а от друга, да помогне на всички искрени руски патриоти и здравомислещи честни руски хора да намерят онзи „верен път“, по който руският народ ще си възвърне благоденствието, могъществото и славата. Без цар не може да има Русия, а доколкото по Божия милост на Русия е даруван цар, тази възможност за възраждане на родината не трябва да се отклонява. „Верният път“ – това е пътят на идеалите на чистия монархизъм, за издателите на списанието той е въплътен от император Кирил Владимирович, чиито усилия те искат да подкрепят. Русите в емиграция трябва да работят за възстановяване на законната монархия в Русия, тъй като именно чрез нея родината им ще достигне величие и разцвет.

Правото на Русия да се върне на верния – „руския“ – път може да бъде извоювано с помощта на печатното слово, амбицията е изданието да бъде орган на „легитимно-монархическата“ идея. Тази идеологическа матрица определя и „пакетира“ публикуваните материали. Във всеки брой на първите страници са отпечатани фотографии на членовете, както и на цялото императорско семейство, които са снабдени със своеобразен „поетически“ коментар: фотография на „августейшото семейство“ от 1927 г. е съпроводена от стихотворението „Преданья вспомнив вековые...“ на Е. Вержховецка, посветено на възкресението на „царска Русия“ (№ 1); снимка на наследника Великия княз Владимир Кирилович – от стихотворението

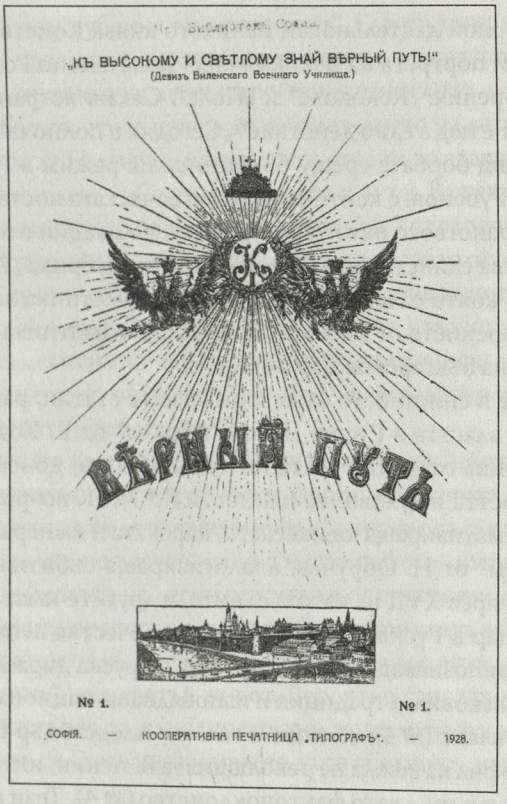

„Расти, мужай и расцветай...“ на Николай Рубанов, посветено на „Негово императорско височество, Наследника царевич“ (№ 2); портрет на Нейно Императорско височество Кира Кириловна – от стихотворението на Н. Рубанов „Сменила ночь жару дневную...“ (№ 3); портрет на император Кирил I Владимирович е последван от стихотворението „14/24 мая 1929“ на Валериан Кетриц (№ 4).

Наред с иконографския и поетическия материал събитията от актуалния живот на царското семейство са отразени в специална хроника. С оглед утвърждаването на „легитимистката“ идея в брой 1–2 е публикувана статия в две части от Леонид Юнин „Живы ли император Николай II и наследник цесаревич Алексей Николаевич?“, в която се критикува наивната вяра на много монархически настроени руси, че императорът и наследникът са живи. Авторът призовава всички монархически настроени свои сънародници да се подчинят на най-стария сред живите членове на императорското семейство – император Кирил Владимирович.

Литературният профил на списанието е минимизиран, изчерпва се с публикуването на отделни стихотворения във всеки брой, работещи за създаването на идеализиран и патетизиран образ на монарха: „Русская боярышня“ от Василий Ветелин (В. Е. Таубе), което поетизира образа на руската болярка като символ на древна Русия (№ 1); „Скорбь императора“ от В. И. Любвин, в памет на убитото императорско семейство; „Наши печали, наши мечты“ от В. Резников, посветено на император Кирил Владимирович (№ 2). Брой 4 предлага специална страница „К 50-летию

начала литературной деятельности Великого князя Константина Константиновича", в която освен портрета на Великия княз Константин Романов фигурират и две негови стихотворения: „Колокола" и „Полк". Сякаш встрани от тази линия стоят „драматическият етюд в едно действие" „Сегодня в полночь" от Г. Немирович-Данченко, представящ борбата срещу болшевишкия режим в Русия (№ 3) и „ескизът" „Вечером" от Н. Рубанов, с който влиза емигрантската носталгия по родното (№ 4). Именно в пространството на литературните публикации е положена и българската тема, тя се появява единствено в 4 брой с отделна рубрика „К 50-летию освобождения Болгарии", в която са включени снимка на паметника на „Цар Освободител" в София, стихотворението от Василий Ветелин „У памятника Царю Освободителю", както и портрет на българския цар Борис III.

Водещ масив в списанието са историческите статии, размишляващи теорията и практиката на властта в Русия: „После юбилея" от Е. Ковалевски, посветена на десетата годишнина от диктатурата на пролетариата, донесла за Русия унищожение на държавността и духовните ценности (№ 1); „К возрождению России" от Н. Обручев, проблематизираща княжеската, царската и императорската власт в Русия (№ 2); „Две смуты" от Н. Обручев, аналогизираща събитията от 1918 г. с тези от Смътното време през XVII в., като и едните, и другите имат общ първоизточник – отсъствието на цар в Русия (№ 3); „Основы творчества легитимного монархизма" от Вл. Акатов, припознаваща новите пътища на руска държавност като естествено продължение на вековната традиция и изповядваща национална народна монархия и императорска власт (№ 4); „Ленин и мы" от Александър Казем-бек, предлагаща политически профил на вожда на революцията В. Ленин, интерпретиран като опортюнист, а реализмът му – като фактопоклонство (№ 4). Тези материали доказват, че монархическият принцип има дълбоки корени в руската душа и призовават руският народ да го прозре като свое национално достояние. Тяхна свръхзадача е да внушат – в името на спасението на Русия – идеята за обединение на русите около Кирил Владимирович, който с Манифест от 31 авг. 1924 г. приема титлата император.

Във всички броеве на списанието присъства военната тематика, представена от лични спомени за близкото минало: „Одна ночь (из недавнего прошлого)" от Н. Рубанов, съживяващи жестокостите на Гражданската война от 1919 г. (№ 1); „Саперный бунт 1912 (из воспоминаний очевидца)" от В. Красовски, разказващи за бунта на сапьорите в Туркестан през 1912 г., предизвестил разложението на руската армия през 1917 г. (№ 1); „В дни безумия" от В. Красовски, свидетелстващи за деградацията на армията през 1917 г. (№ 2). Военната история е допълнена от материали за военните стратегии: „Этюды по военному искусству" от Н. Шаповаленко (№ 1–2); „Операция конницы Буденного на Украине (1920)" от Н. Ш[аповален]ко (№ 3).

Руският опит се съотнася с този на други държави, оказали се в сходни обстоятелства, като се търсят корените на съвременния легитимен монархизъм. Оттук активно присъстващата в списанието международна проблематика, представена в няколко очерка: „Россия и Германия" от Ю. Метлов (№ 2); „Современное французское легитимно-монархическое движение" (№ 2), „Белая армия в эпоху Великой французской революции (исторический обзор)" от Н. Шаповаленко (№ 3–4). В последните два очерка, представящи френските монархисти-легитимисти в миналото и настоящето се търсят паралели между дейността на руската емиграция и тази на френската емиграция след Великата френска революция.

Единствените стабилни рубрики са „хрониките“. Едната хроника засяга военната история и живота на армията в европейските страни, в това число и в България. Другата се превръща в „хроника на легитимно-монархическото движение“, в нея се акцентуват факти и събития, отнасящи се до разрастването на легитимно-монархическото движение не само в България, но и в други страни, създаването на организация на монархическата младеж – „Союз младороссов“ и т.н. Важен акцент е представителността на пропагандираната идея, така в броеве 2 и 3 са отпечатани кратки биографични справки и портрети на „дейците на легитимно-монархическото движение“.

За да се разшири пропедевтичната насоченост на списанието в брой 2 се появява материалът „От редакции“, в който се поместват отговори от името на издателите за смисъла на легитимно-монархическото движение и за законния руски монарх. Броеве 3 и 4 поместват обзори на различни емигрантски издания, засягащи легитимно-монархическата проблематика.

Списанието е насочено към читателите легитимисти, на чиято помощ за стимулиране на сериозно легитимно-монархическо движение разчита редакцията. Подкрепата за изданието може да бъде изразена чрез абониране за следващите броеве на списанието или доброволни пожертвования в неговия фонд, изпращане на материали и информация за дейността на легитимистките организации по места. Въпреки тези частично реализирани препоръки, както и благоприятната за изданието атмосфера в България, където преобладаващата маса на руската емиграция е настроена монархически, „Верный путь“ има кратък живот. Вероятно сред причините за тази недълговечност може да се търси разединението сред монархически настроените среди на емиграцията, за които се оказва невъзможно да се обединят „напълно“.

Галина Петкова

ВЕСТНИК ГАЛЛИПОЛИЙЦЕВ В БОЛГАРИИ

Вестник галлиполийцев в Болгарии. Ежемесячник Областного правления О-ва Галлиполийцев в Болгарии. Редакция, София, ул. Врабча, 1. Тариф объявлений: на 4 стр. кв. сантим. 2 лв. По приисканию труда кв. сантим. 1 лв. Объявления о розыске (одного лица) – 10 лв. за один раз. Цена 2 лв. Подписная цена: в Болгарии 6 мес. 10 лв., 1 год 20 лв. Заграницей 6 мес. 20 лв., 1 год 40 лв. В люб. вал. в зак. письме.

№ 1–12 май 1927 – септ. 1928

Редактор: Редакционна комисия.

№ 1 и 2 са единични. От № 3–4 броевете са сдвоени, като обемът им е удвоен. № 5–7 (септември-ноември) е строен.

От № 3–4 списанието фактически от ежемесечно се превръща в двумесечно. Ритмичността му се нарушава след № 10–11 (февруари-март 1928): № 12 излиза едва през м. септември.

Тематични броеве: № 10–11 (посветен е на 10-годишнината от Дроздовските части), № 12 (издаден по повод смъртта на ген. Врангел).

Печата се в печатницата на в. „Русь“.

Обем: непостоянен – 4 с. (№ 1, 2), 8 с. (№ 3–4, 8–9), 16 с. (№ 5–7), 24 с. (№ 10–11), 14 с. (№ 12)

Формат: 23,5x30,5 см.

„Вестник Галлиполийцев в Болгарии“ („Известия на галиполците в България“) е първото у нас[1] издание на една от най-старите, най-многобройните и най-авторитетните организации на руската военна емиграция – Дружеството на галиполците (Общество Галлиполийцев)[2]. Името ѝ се свързва с Галиполи[3], където през 1920–1921 г. в полуразрушени бараки и палатки е разквартируван 1-ви армейски корпус

[1] Негови предшественици са издания извън България – вестниците „Галлиполи“ (Белград, 1923 г., отговорен редактор М. Павлович) и „Галлиполиец“ (Париж, 1927 г., под ред. на В. Орехов, В. Полянски и Е. Таруски), също и списанията „Вестник Главного правления Общества галлиполийцев“ (Белград, 1923–1926. На титулната страница е написано: „Вестник Галлиполийцев“) и „Вестник Общества взаимопомощи Галлиполийцев в Лионе“ (Париж, 1926–1927).

[2] Към 1927 г. военните белогвардейски организации в емиграция наброяват около 60 000 души. Близо половината от тях са офицери, които представляват основната маса на Дружеството на галиполците, а останалата част са казаци, обединени в различни съюзи (Карпов, Н. Д. Крым – Галлиполи – Балканы. Москва, 2002, с. 134.)

[3] Галиполи (Гелиболу, Калиполис) е град и пристанище на европейския бряг на Дарданелския пролив. Важна крепост и търговски център на Византийската империя, в средата на XIV век той става плацдарм за турското нашествие към Балканите. През Първата световна война е място на усилени военни действия, вследствие на които е напълно опустошен. По време на Дарданелската операция (1915) англичаните наричат местността „долина на розите и смъртта“ – заради многото шипкови храсти и многото отровни змии. Пет години по-късно руските воини с пълно основание преиначават топонима Галиполи (в превод от гръцки „красив град“) на „голое поле“, а „долина роз“ – на „долина слёз“.

ВѢСТНИКЪ
ГАЛЛИПОЛІЙЦЕВЪ
ВЪ БОЛГАРІИ

Б 1819

Май 1927 г. Редакція, София, ул. Врабча, 1 № 1

Наша дѣятельность и ближайшія задачи

на ген. А. П. Кутепов[4], образуван от отделни части на евакуираната от Кримския полуостров Руска армия на П. Н. Врангел[5]. Условията за живот във временния лагер са изключително тежки: поради липсата на лекарства за кратко време умират

[4] А. П. Кутепов (1882- след 26 януари 1930) е участник в Руско-японската и Първата световна война, в Първия кубански (Ледения) поход на Корнилов. Черноморски военен губернатор (1918), командир на 1-ви армейски корпус в състава на Врангеловата армия, в емиграция – помощник на главнокомандващия Врангел. Звездният час на ген. Кутепов е в Галиполи, където за по-малко от година успява да преобрази тълпите обезверени войници в дисциплинирана армия. През 1921–1922 г. като командир на корпуса пребива в България, откъдето е екстрадиран след т. нар. Врангелови събития през май 1922 г. През 1924 г. заминава за Париж и преминава в разпореждане на Великия Княз Николай Николаевич. След смъртта му е председател на РОВС. На 26 януари 1930 г. е похитен посред бял ден в Париж от съветското разузнаване. Съдбата му до 1989 г. не беше известна, след което се появи версията, че е починал от сърдечен пристъп на съветски параход по пътя от Марсилия за Новоросийск. Според друго предположение е починал още в Париж, непосредствено след отвличането, и е погребан тайно в едно от парижките предгрупия.

Кутепов е емблематичната фигура, в която се припознават галиполите. Същевременно командирът на 1-ви армейски корпус до такава степен се припокрива с града на Проливите, че Галиполи се осмисля като „Кутепия“ (вж.: Левитов, М. Н. Корниловский ударный полк. 1917–1974. Материалы для истории Корниловского ударного полка. Париж, 1974, с. 617).

[5] Пьотр Николаевич Врангел (Врангель, 1878–1928). Участник в Руско-японската и в Първата световна война. Георгиевски кавалер, военачалник със завидно гражданско и военно образование: отличен минен инженер и военен с две военни академии – Николаевската конна академия и Академията на Генералния щаб (Спасов, Л. Врангеловата армия в България 1919–1923. София, 1999, с. 29.). През 1919 г. е командващ Доброволческата армия в състава на Въоръжените сили на Юга на Русия (Вооруженные силы Юга России, ВСЮР). Поема командването на остатъците от белите войски, когато Бялата борба фактически е изгубена – както във вътрешен, така и в международен аспект. Всичките му усилия са насочени към спасяването на Бялата армия – евакуацията ѝ от Кримския полуостров и запазването ѝ от разпиляване в емиграция. Идеен вдъхновител и основател и на Руския общовоински съюз (РОВС).

250 души. Друг проблем са оскъдните дажби, несигурното положение и засилващото се недоброжелателно отношение от страна на бившите съюзници от Антантата – французите. Врангел и, най-вече, Кутепов полагат неимоверни усилия да запазят армейската дисциплина: редовно се провеждат учения, паради, офицерски военно-щабни игри; действат военно-полевите съдилища, военните училища произвеждат нови офицери[6]. Резултатите не закъсняват и бежанците в шинели се превръщат в добре подготвена и структурирана бойна единица, неуютната местност – в символ за възкресението на Руската армия, а самата армия – в залог за възстановяването на силната руска държава[7]. В края на 1921 г. армията е предислоцирана в България и Югославия. Изтеглянето от временния лагер поставя началото на мита за Галиполи, изработван в продължение на близо две десетилетия и внедряван в средата на бившите военни от изданията на Дружеството на галиполците.

Идеята за дружеството възниква още в Галиполи. Работата по създаване на организацията започва през юли 1921 г. по инициатива на младшите офицери капитан В. В. Орехов, щабскапитан Н. З. Рибински (Рыбинский) и подпоручик, професор В. Х. Даватц – бъдещи известни нейни дейци. Няколко месеца по-късно, малко преди прехвърлянето на намиращия се на Проливите 1-ви армейски корпус на Балканите, Врангел издава заповед за образуване на Дружеството на галиполците[8]. Първоначалната задача на Дружеството е, в случай на ликвидиране на Руската армия, то да стане приемник на 1-ви армейски корпус. На 26 ноември 1921 г. се провежда първият му конгрес, който избира за почетен председател Врангел, а за почетен председател на Съвета му – Кутепов.

По устав Дружеството обединява всички руснаци (военни и цивилни), пристигнали през периода ноември 1920 – март 1921 в Галиполи, както и родените там деца[9]. То е създадено не толкова от сантиментални (да опази жив спомена за понесените общи изпитания и трудности на дарданелския бряг), колкото от прагматични (да укрепи постигната идейно-организационна спойка на армията в изгнание) и идеологически (да вдъхновява белите воини за бъдещия поход срещу болшевизма) съображения. Същевременно има и важни практически задачи – да подпомага своите членове морално и материално, включително и чрез културно-просветна и благотворителна дейност. Дружеството има клонове (отдели) в много европейски страни. Негов председател е генерал-лейтенант М. И. Репиев (Репьев, 1865–1937),

---

[6] Настанените на Галиполския полуостров руски воини през февруари 1921 г. са наброявали 48319 души, от които половината офицери. По-подробно за престоя в Галиполи вж.: Волков, С. Трагедия русского офицерства. Глава VII. Русское офицерство после гражданской войны. [онлайн]. [прегледан 24.09.2006]. http://www.rusk.ru/vst.php?idar=321706#g2102 и вече цитираните монографии на Л. Спасов и Н. Карпов.

[7] „Более года тому назад разрозненные остатки регулярных войск Русской Армии были высажены в Галлиполи и сведены в 1-й армейский корпус. За год пребывания на чужбине корпус стал стройной и могучей единицей, сплоченной одной идеей – беспредельной любви к Родине – и проникнутой высоким сознанием долга.(...) Армия, которую весь мир считал беженцами, осознала себя и приобрела всеобщее уважение как Армия. (...) Русские люди увидели в Русской Армии крепкое ядро государственности" пише ген. Кутепов в заповед № 33. (Цит. по: Левитов, М. Цит. съч., с. 608–609.

[8] Цветана Кьосева посочва като дата на основаването на Дружеството 27 септември 1921 г. (Кьосева, Цв. България и руската емиграция. (20-те – 50-те години на XX в.). София, 2002, с. 78.) В. Х. Даватц и Н. Д. Карпов споменават за издадена през м. ноември заповед на Врангел (Даватц, В. Х. Галлиполи. [онлайн]. [прегледан 27.03.2008]. http://www.dk1868.ru/history/drozd_1924_2.htm; Карпов, Цит. съч., с. 137.)

[9] Устав на Руското благотворително дружество „Галиполи" – г. Хасково. Окръжен държавен архив – Хасково, ф. 80 к, оп. 1, а.е. 463, л. 9.

живял известно време и в България. В нашата страна председател на Дружеството на галиполците е генерал-майорът от Генералния щаб М. М. Зинкевич[10], а почетен председател (от 1927) – генерал-майор П. Д. Черноглазов[11]. Галиполски групи възникват в редица български градове – Свищов, Русе, Орхание (днес Ботевград), Велико Търново, Хасково, Севлиево, Перник.

Заедно с други руски военни организации като Дружеството на офицерите от Генералния щаб (Общество офицеров Генерального штаба), Съюза на Георгиевските кавалери (Союз Георгиевских кавалеров), Съюза „Дълг към родината" (Союз „Долг Родине"), Съюза на офицерите-артилеристи (Союз офицеров-артиллеристов), Съюза на офицерите от техническите войски (Союз офицеров технических войск) Дружеството на галиполците се включва в Руския общовоински съюз (Русский общевоинский союз, РОВС), като запазва своята организационна самостоятелност. Един вид предтеча на РОВС, то става негова неразделна, основна част.

РОВС е създаден на 1 септември 1924 г., когато със заповед № 35 ген. Врангел, с цел запазване формалното единство на евакуираната от Крим Руска армия и органичаване влиянието на различните политически течения на руската емиграция, реорганизира армейските структури в един вид воинско братство или рицарски орден, чиито членове са свързани с общ обет[12]. Членството в Съюза било доброволно, но неговите членове се задължавали да спазват военната дисциплина. Така, от една страна, участниците в Бялото движение могли свободно да избират местожителството си, а от друга – не напускали редиците на воинските си части[13]. По мнението на И. Л. Волковски това е армията, поставена в гражданско положение, разпръсната в различни страни, но запазила дисциплината и готова при първия зов да продължи борбата[14]. РОВС се обявява за единствен правомощен наследник и пазител на славните бойни и държавни традиции на дореволюционна Русия. Негов идеолог е известният руски философ, апологетът на Бялата идея и Бялата борба И. А. Илин (Ильин, 1883–1954)[15].

---

[10] М. М. Зинкевич (1883–1945) е последният командир на Алексеевския пехотен полк и командир на 1-ви армейски корпус в България. От 1937 г. е редактор на излизалия в София „Вестник общества галлиполийцев". По време на Втората световна война участва в Руския корпус в Югославия, където загива през февруари 1945 г.

[11] Генерал-майор П. Д. Черноглазов (1856–1939) е един от 55-те участници в Руско-турската освободителна война от 1877–1878 г., намерили убежище в България и получавали пенсия от българското правителство. От 1933 г. той оглавява и Съюза на Георгиевските кавалери (т.е. на носителите на висшето военно отличие в дореволюционна Русия – ордена „Св. Георги") в България.

[12] Шкаренков, Л. К. Агония белой эмиграции. Москва, 1981, с. 114.

[13] В РОВС се включват около 30 хиляди души, като преобладаващата част от тях са на възраст 30–40 години. Н. Карпов посочва други данни – към момента на създаването си Съюзът обединява 100 хиляди членове (Карпов, Н. Цит. съч., с. 136.)

[14] Към 1930 г. съществуват следните отдели на РОВС: Първи отдел (Франция и колониите, Италия, Полша, Дания, Финландия, Египет); Втори отдел (Германия, Унгария, Австрия, Данциг, Литва, Латвия, Естония, Англия, Испания, Швеция, Швейцария, Персия); Трети отдел (България и Турция); Четвърти отдел (Югославия, Гърция, Румъния); Пети отдел (Белгия и Люксембург), Шести отдел (Чехословакия). По-късно възникват отдели в Далечния Изток, Канада, Северна и Южна Америка (Вж.: Волковский, И. Л. Военная журналистика. В: Журналистика русского зарубежья XIX – XX веков. [онлайн]. [прегледан 04.01.2007]. http://media.utmn.ru/library_view_book.php?chapter_num=16&bid=811)

[15] В Бялата идея Илин вижда преди всичко възраждането на древната патриотична традиция, съзряла в лоното на руското православие. В нейния контекст Родината е религиозна светиня, а Бялото движение – борба със сатанинското начало във всичките му прояви, битка за делото Божие на земята.

Щабът на РОВС се намира в Париж. Последователно неговите председатели през 20-те – 30-те години на XX в. са Великият княз Николай Николаевич и генералите А. П. Кутепов, Е. К. Милер (Миллер), Ф. Ф. Абрамов, А. П. Архангелски (Архангельский). В София се намира управлението на 3-ти отдел, оглавяван от командира на Донския корпус във Врангеловата армия ген. Ф. Ф. Абрамов[16]. Съюзът е регистриран в Дирекцията на полицията като Федерация на бившите руски бойци. Към средата на 30-те години у нас има 70 клона на РОВС[17].

След началото на Втората световна война (1939) тогавашният председател на РОВС ген. Архангелски издава заповед за разпускане на Съюза. През следващите години неговите членове развиват активна дейност в полза на хитлеристката военна коалиция[18]. Възстановен след Втората световна война, РОВС с изменени структури и функции съществува и днес[19].

Обвързаността на Дружеството на галиполците с РОВС предопределя и характера на галиполската периодика – всички издания на Дружеството са печатна трибуна и на Руския общовоински съюз. Впрочем, връзката е взаимна: несменяем редактор на официалния орган на РОВС списание „Часовой“ (1929–1941, Париж, Брюксел) е един от инициаторите за създаване на Дружеството на галиполците капитан В. В. Орехов, редактирал излизалия в Париж през 1927 г. вестник „Галлиполиец“. Сред сътрудниците на „Часовой“ са Е. Таруски (Тарусский) и В. Полянски (Полянский), които също са били редактори на „Галлиполиец“.

Първият брой на „Вестник галлиполийцев в Болгарии“ излиза през май 1927 г. В горната част на с. 1, която е и титулна, е изписано на три реда заглавието на списанието, като вторият и третият ред са разположени (Галлипо – лийцевъ; въ Бол – гарии) от логото на Дружеството. В центъра на логото е галиполският кръст, разделен на три нива, всяко от които с надписи: „1920/Галлиполи/1921“. За фон на кръста служи стилизирано изображение на двуглав орел – недвусмислена заявка за приемственост с унищожената от болшевиките руска държавност, под което е изписано на два реда „Вестник Галлиполийцев“. Под заглавието на изданието в две карета са поместени съответно тарифите за обявите и абонаментната цена на списанието. Последният, 12 брой, излиза през септември 1928 г., след 5-месечно прекъсване. Възможно е, той да е бил замислен като ново начало: за пръв път титулната страница на списанието е отделена от първата страница му, променен е шрифтът на заглавието, от което е раз-

---

Той подчертава, че Бялото дело няма за задача реставрирането на състоянието, от което Русия вече е израснала – призванието на белите воини е да пренесат в Русия помирението. Техният девиз е „Побеждавам, но не отмъщавам“, а духовното им оръжие – вярата, доблестта, жертвоготовността (Ильин, И. Белая идея. – Молодая гвардия, 1992, № 1–2, 208–215).

Друга възлова статия на Илин с оглед ролята на РОВС във възраждането на Русия е „Что такое Русский Обще-Воинский Союз (Р. О. В. С.)“. През 1948–1954 г. философът издава сборникът със статии „Наши задачи“, специално предназначен за членовете на РОВС.

[16] Командирът на Донския корпус от Врангеловата армия генерал Ф. Ф. Абрамов (1870–1963) оглавява Трети отдел от 1924 до 1938 г., когато контраразузнаването на РОВС установява, че синът му Николай е агент на външното разузнаване на СССР.

[17] Кьосева, Цв. Цит. съч., с. 141.

[18] Пак там, с. 184.

[19] През 90-те години РОВС пренесе своята дейност от емиграция непосредствено в Русия. Официалните сайтове на днешния РОВС са: http://www.rovs.narod.ru/, http://pereklichka.livejournal.com/, http://www.rovs2.ho.ua/

половен вече само вторият ред (Галлипо – лийцевъ). Логото от № 1 е заместено само от изображението на галиполския кръст. Направен е опит за структуриране на броя, който е разделен на официална и неофициална част, впрочем и двете посветени на Врангел. На последната страница е поместено напомняне към галиполците от страна на Областното управление на Дружеството за плащане на членския внос.

Целите и задачите на списанието са огласени в първия брой чрез статията без подпис „Наша деятельность и ближайшие задачи". Изданието трябва да разпространява сред галиполците в България и съпричастните им лица пълна информация за дейността на Дружеството. Друга задача е обединяване на усилията на всички, които желаят процъфтяването на организацията и подобряването на материалното ѝ положение. В същия брой откриваме информация за избраното на 9 януари 1927 г. ново ръководство[20] и отчет за извършената до този момент дейност, а именно, утвърждаване от Министерството на вътрешните работи на Устава на Дружеството и започналото преброяване на членовете му.

Броевете се изграждат от редакционна статия, обикновено фокусирана върху актуален проблем или злободневна информация, които се разискват на първите три страници, кратка литературна част (понякога разказ, но най-често стихотворение без подпис, обикновено на с. 3) и, макар и не винаги онасловен, военен раздел, в който се печатат статии, свързани със стратегията и тактиката на съвременната война. Последната страница е предназначена за хроника (включително и културна), малки обяви, издирване на близки (розыск), информация на Бюрото по труда. Най-постоянни като тип материали са стихотворението на с. 3 и хрониката на последната страница. Повечето статии в изданието са без подпис или са подписани с псевдоними – инициали (Я. Р., П. Я., Г. В.[21], -ский) и прозвища (Военный юрист, Юрист, Партизан). Най-"авторски" са № 8–9 – благодарение на страницата на Корпорацията на руските студенти –, и посветения на 10-годишнината от Дроздовските[22] части във Врангеловата армия № 10–11 с материали от Н. Рибински (Белград), Е. Таруски (Париж), А. Филипов (Филиппов).

Изданието си поставя редица конкретни задачи, свързани с профилирания му военен характер. Най-важната от тях е запознаване на читателите с развитието на съвременните военна мисъл и наука. То съвсем не е самоцелно: „Мы верим, что рано или поздно мы вернемся на родину, а там нам прежде всего придется столкнуться с „красной" армией, или как с противником, или, войдя в ее толщу и работая над ее пересозданием из красной в Русскую армию" (№ 3–4, с. 1). Издателите компетентно препоръчват специализирана военна литература – учебни пособия и лекционни курсове по военно дело, военна периодика[23], уставите и наставления-

---

[20] То е в състав: П. Д. Черноглазов, К. С. Ржечински (Ржечинский), д-р Сакович, К. А. Фос, А. Р. Савелиев (Савельев), И. В. Лапин, С. С. Неклюков, П. Е. Князев. Ревизионната комисия се състои от М. Н. Ползиков, А. Н. Безак и В. П. Краевски (Краевский). Определен е и членският внос – за галиполийците, които живеят в София, той е 5 лева, а за тези от провинцията – 1 лев.

[21] Възможно, Г. Ф. Волошин-Петриченко (1892–1937), журналист и публицист, дългогодишен секретар на Дружеството на руските писатели и журналисти в България, редактор на вестниците „Русь", „Голос" и „Голос труда".

[22] Т.е. носещи името на ген. М. Г. Дроздовски (1881–1919).

[23] Това са българските списания „Военен журнал" и „Подофицерски журнал" и немското „Kriegskunst in Bild und Wort".

та на Червената армия. Пак в този брой и на същата първа страница е отпечатан призив към читателите, който по същество задава степенуването по важност на публикуваните материали и лимитира обема им. Читателите могат да се включат в работата на списанието, като изпращат за безплатно отпечатване „сообщения о жизни на местах, небольшие статьи по военным вопросам, воспоминания и статьи об Освободительной войне, стихотворения (8–12 строк)". Този призив е дублиран с леки корекции[24] на последната 16-та страница на № 5–7.

Характерните за военната емигрантска периодика исторически материали обикновено гравитират около някоя годишнина и се отнасят предимно до близкото минало – „Шесть лет на чужой земле" (№ 2, с. 2, подпис Г. В.), „1917–1927. К 10-летию Корниловского ударного полка" (№ 3–4, с. 2–3, подпис Корниловец), „Ко дню седьмой годовщины" (№ 5–7 сентябрь-ноябрь, подпис Г. В.), „Турецкая война 1877–1878". В последните броеве документализмът взема превес. Брой 10–11 (февруари-март 1928), както вече стана дума, е посветен на десетгодишнината на Дроздовските части, а № 12 (септември 1928) – на светлата памет на барон П. Н. Врангел: 11 от общо 14-те му страници са посветени на последния главнокомандващ на Руската армия. В тези броеве са публикувани и много автентични исторически документи (поздравления, заповеди, извадки от дневници, спомени, снимки и др.)

Важно място във „Вестник галлиполийцев в Болгарии" е отделено на актуалната политическа информация, като най-често са фокусирани събития, свързани със Съветския Съюз – скъсването на дипломатическите отношения със Съветска Русия от страна на Англия, обискът в покоите на първата жена-посланик на съветската държава А. Колонтай[25] в Мексико, убийството в Полша на пълномощния съветски представител Войков[26] от Борис Коверда (№ 2, юни 1927). Изданието прославя саможертвата на отиващите в СССР с подривна цел смелчаци[27] – в № 8–9 (с. 2) е поместен некролог със снимка на загиналата при преминаването на съветската граница Мария Владиславовна Захарченко-Шулц[28].

---

[24] Срв.: „...сообщения о жизни на местах, небольшие статьи по военным вопросам, рассказы, воспоминанья и стихотворения".

[25] А. М. Колонтай (Коллонтай, 1872–1952) е руска професионална революционерка, член на съветското правителство и Всесъюзния централен изпълнителен комитет (ВЦИК). От 1923 до 1945 г. заема дипломатически длъжности в Норвегия, Мексико и Швеция.

В статията тя е наречена не „посол", а „послица", което по същество е пароним на „ослица".

[26] П. Л. Войков (1888–1927) е известен съветски политически деец и дипломат, един от палачите на руското императорско семейство.

[27] От средата на 20-те години радикалното крило на РОВС, оглавявано от ген. А. П. Кутепов, се обръща към силовите методи на борба с болшевизма. От една страна, с цел организиране на военен заговор в Москва, се търсят контакти с висши съветски военни, в миналото императорски офицери. От друга, се извършват терористични акции (т.нар. тактика на „средния терор") срещу отделни съветски учреждения. В София, Париж и Прага действат специални курсове за подготовка на агенти с цел прехвърляне в СССР (http://www.cisdf.org/book-6.2.htm [онлайн]. [прегледан 04.01.2007].)

Тактиката на терора е причина за възникналите сериозни разногласия между Врангел и Кутепов. Редица изследователи смятат, че самият Кутепов е разбирал нейната безперспективност в битката срещу укрепналата съветска държава, но това е бил един от начините за борба за власт в редиците на РОВС. Подвизите на героите-терористи, възвеличавани на страниците на белогвардейските издания, един вид са придавали „юридическа" сила на значението на Кутепов като лидер. (По-подробно вж.: Волковский, И. Цит.съч.)

[28] Мария Владиславовна Захарченко-Шулц (Шульц) е племенница на ген. А. П. Кутепов, активистка на създадената от него в рамките на РОВС тайна терористична организация. През юни 1927 г. ръко-

Специално внимание предизвиква съветската държава, наричана иронично и презрително *советчина* и *совдепия*[29]. Патосът е различен – от документално-познавателната информация („Военная подготовка населения СССР" – № 3–4) до кошмарния образ на Червения паяк – III-ия Интернационал, който е разпрострял паяжината си по цялото земно кълбо (№ 5–7, с. 7). Особено голям е интересът към антипода – Червената армия. Колкото и да изглежда парадоксално, тя е единственото стойностно нещо за галиполците в Съветска Русия. Като се абстрахират от политическите си пристрастия и болезнените спомени, те със задоволство констатират приемствеността ѝ с някогашната могъща и славна руска армия. Революционната армейска дисциплина се отличава от довоенната здрава дисциплина само по името си: болшевиките в армията по същество са се върнали към онова, което съзнателно са разрушавали. Нещо повече, в мечтите си галиполците виждат как старата армейска структура преобразява новите командири и ги прави не съветски, а руски офицери; как настъпва денят, когато обновената от Традицията Червена армия отхвърля игото на най-злия враг на руската държавност – III-ия Интернационал. („Одна из наших задач" – № 3–4, с.1; „Дисциплина в Красной армии" – № 5–7, с.12–13)[30].

Но надеждите, които галиполците свързват с възраждането на руската армия, съвсем не означават приемане на съветската действителност. Те продължават да са убедени, че с болшевиките може да се разговаря само на езика на огъня и желязото („Долг чести" с подпис Я. Р. – № 3–4, с. 3) и упорито изтъкват своята аполитичност, под която разбират неприемане на партийните програми на емиграцията, водещи до признаване, че и до сътрудничество с болшевиките (№ 5–7, с. 1). Популярните през 20-те години сменовеховство, възвращенство (возвращенчество) и национал-болшевизъм са модни идеологии, които се пръскат като сапунени мехури, докато галиполците не напускат своя редут в очакване на главния враг – болшевиките. Това е тяхната равносметка на „белия бюджет" в областта на идеите („Шесть лет на чужой земле", подпис Г. В. – № 2, с. 2).

водената от нея бойна група прави неуспешен опит да подпали общежитие на НКВД в Москва. Малко по-късно, при опит да преминат границата с Полша близо до Смоленск, терористите са застреляни от съветски граничари (Боевая группа генерала Кутепова. [онлайн]. [прегледан 18.05.2012]. http://ru.wikipedia.org, Шкаренков, Л. Цит. съч., с. 123.)

[29] Издателите на списанието използват всички средства, включително и езиковите, за дискредитация на СССР. Така например, прилагателните „советская" (към Русия) и „красная" (към армия) винаги се изписват с малка буква. Суфиксът –чин/щин в състава на топонима „советчина" сигнализира за неговата локалност и, приложен не към географска област (срв. вологодчина, брянщина), а към цяла една държава, придобива пейоративни конотации. Совпедия е образувано от „Совет депутатов".

[30] Било е необходимо доста време, пък и смелост, за да бъде огласена една такава позиция, още повече от страниците на белогвардейско издание. Л. Спасов посочва следния показателен факт: през 1921 г. в Галиполи е разстрелян поручик Гондев за откритата в дневника му от агентите на ген. Кутепов фраза „Червената армия – това е руската армия". (Спасов, Л. Цит. съч., с. 71).

Друг е въпросът, че на част от белия военен елит не е била чужда идеята за сътрудничество със Съветска Русия в полза на общото национално дело. Привържениците на тази теза са смятали, че борбата трябва да се води не с Червената армия, а с нейното командване, което пречи на неизбежното и естествено сливане на двете армии – Бялата и Червената. Още през април 1920 г. генерал-майор А. А. фон Лампе, който ще оглави РОВС през 1957–1967 г., записва в дневника си: „Меня очень интересует сущность Красной Армии. Создана она была социалистическим бредом, но борьба с нами, введение в нее настоящих офицеров, постепенное возвращение к дореволюционным порядкам – это тоже глава в той книге, о которой я мечтаю" (цит. по Минаков, С. Т. Советская военная элита в политической борьбе 20–30-х годов. //Кадровая политика № 1/2003. [онлайн]. [прегледан 24.09.2006]. http://www.whoiswho.ru/kadr_politika/12003/stm2.htm)

Значима печатна площ заемат специфично военните теми и проблеми – „Война будущего“ (№ 2, с. 3–4, подпис Ф.), „Химическая война“ (с рисунки и текст) (№ 3–4, с. 6–8), „Английские маневры“ (№ 5–7, с. 11–12). Списанието помества обръщения и телеграми на ръководителите на РОВС и Дружеството на галиполците, актуална информация за неговата дейност по места, за културния живот на емигрантите, за близки в идейно отношение организации като „Русский сокол“ и Корпорацията на студентите при Софийския държавен университет, некролози, справки за работа в чужбина и т.н., снимков материал, свързан предимно с миналото на Русия, престоя в Галиполи и галиполската символика, снимки на видни военоначалници.

Литературата не е сред приоритетите на изданието, за което свидетелства горепосоченият призив към читателите. Но тя не е и пренебрегната: публикувани са общо 7 стихотворения и 4 разказа. Стихотворенията дори си имат постоянно място – страница 3 на всеки брой, където са поместени произведенията „Галлиполи – чужое слово...“ (№ 1), „Наш меч в ножнах...“ (№ 2), „Когда исполнятся неведомые строки...“ (№ 3–4) и „Когда в чужой стране невольно...“ (№ 5–7). Всички те са без заглавие и без подпис, а някои стилистични особености и художествени похвати навеждат на мисълта, че са писани от един и същ автор. Стихотворенията са циклизирани от мотива за изгнаничеството и чрез последователността на публикуването си по същество изграждат една своеобразна лирическа биография на белите воини, които се идентифицират чрез чуждата дума, станала за тях близка и родна („Галлиполи – чужое слово“). Приемствеността със славните победи на руското оръжие от миналото е подчертана чрез облика на староруския витяз, в когото те се припознават. За момента мечовете им са в ножниците, но не са ръждясали, а колчаните са пълни с пернати стрели. Един ден те ще разсекат веригите на робството и ще измият позора на отстъплението. Болката от раните ще бъде забравена, а изгнанието ще им се стори като мимолетен сън („Наш меч в ножнах...“). Тогава ще се сбъднат незнайните редове и изкупилите чрез изгнанието позора на поражението бойци ще се преклонят с „умита душа“ пред Бога, за да приемат неговата прошка. Бойните знамена ще заемат отново мястото си до олтарите в родната земя и отново ще възкръсне славното минало („Когда исполнятся неведомые строки...“).

Пречиставащата сила на изгнанието е толкова голяма, че лирическият герой е удостоен с честта да проникне в святая светих на руската духовност – невидимият град Китеж[31]. За целта той трябва да отиде в полето през дълбока нощ, да се обърне с лице на изток и, като подтисне злата тревога, да се помоли на далечните звезди. И тогава от спящата далечина като тих стон ще се чуят мирният благовест на камбаните и позабравени молитвени думи и песнопения. Те ще дойдат от скри-

[31] Средновековната руска легенда за невидимия град Китеж, който е скрит от враговете на дъното на езерото Светлояр и който може да бъде видян или почувстван само от праведниците, възниква във връзка с татаро-монголското нашествие (първата половина на XIII в.). Тя получава нов смисъл в годините на емиграция най-вече чрез философските постулати на Иван Илин. Според него Китеж е символ на националната светиня, а болшевишкото робство е научило руските хора да постигат тайната на изчезващия град и да чуват неговия свръхчувствен и съкровен благовест, който се донася от тайнственото духовно езеро – „боговидческое око русской земли, око откровения“. Търсенето на Китеж-град произтича от самото естество на руската народна душа, която вечно се вслушва към дълбинните му камбани. Тя е готова на тръгне на поклонение към далечната и близка светиня, тя винаги търси да освети своя бит, винаги се стреми религиозно да осмисли света (Ильин, И. А. О России. Три речи 1926–1933. С., 1934, с. 10, 19.)

тия в езерните дълбини Китеж-град, който се моли за Русия. След изтичането на предопределения срок на изпитанието градът ще изплува в слънчева светлина и с мощен камбанен звън ще посрещне Белия цар („Когда в чужой стране невольно...“). Интересна в това стихотворение е замяната на „ние“– от предишните текстове с „ти“-формата. Предпочетеното повелително наклонение („выйди“, „обернись“, „помолись“) пък внушава, че дълг на лирическия герой е да открие съкровения Град.

Най-литературен е коледният брой 8–9 на „Вестник Галлиполийцев в Болгарии“. В него са поместени 3 стихотворения и две прозаични произведения. Стихотворението без заглавие и без подпис на традиционната 3-та страница „В эти дни рожденья Бога Слова...“ е логическият завършек на анализирания по-горе цикъл. Раждането на Бога изпълва автора с вяра, че сатанинската петолъчна звезда ще угасне и над превърналата се в царство на истината и свободата възродена Русия ще изгрее Бялата звезда. Останалите произведения са публикувани на страницата на Корпорацията на руските студенти в Софийския държавен университет. Двете стихотворения са подписани с инициали. „Сочельник“ („Бъдни вечер“, автор А. Б., с. 6) възсъздава умиротворената атмосфера („Лик сияющий бесплотен..../В доме тихо и тепло“) на християнския дом в навечерието на големия празник. С оптимизъм е изпълнено и стихотворението на Дм. Н. „Мы живем пережитками светлых мгновений“ (с. 7) – отминалите бури се забравят, нямата печал е скрита под усмивка, а душата е устремена в безкрайната далечина. В разказа на В. Дружинин „Далекое рождество“ (с. 6–7) откриваме великолепен литературен стил (Срв.: „Вечер черным флером затянул бесконечные степи. Темно... Кругом сугробы снега и только одинокие телеграфные столбы бессменно несут сторожевую службу, указывая занесенный путь“ – с. 6), а есето на Ф. Мелников (Мельников) „Старый возница“ („Старият кочияш“ – с.7) е наситено със символика.

Следва да отбележим, че прозаичните произведения са малко на брой. Причините за това, според нас, са две. Първата е, че те се нуждаят от по-голяма печатна площ. Втората е, че някои от поместените публицистични материали са на границата с есеистиката и в известен смисъл компенсират недостига на художествена проза. Като пример ще посочим публикуваното в последния брой есе „В апреле“ (с. 8–9) от Ф. Мелников, посветено на Врангел. В този контекст интерес представлява единственото хумористично произведение, което излиза от рамките на приповдигнато тържествената тоналност, характерна за публикуваните във „Вестник галлиполийцев в Болгарии“ литературни произведения. Това е сатиричният разказ „Неудачник“ (№ 3–4, с. 4–5), подписан с псевдонима „Искръ“. В него са описани патилата на Фома Кузмич Пупко, който, поблазнен от живота във Франция, се премества да живее там, но след редица недоразумения от езиков характер се завръща в славянската страна България.

Въпреки относително малкото заемано място, художествената литература на страниците на „Вестник галлиполийцев в Болгарии“ тематично и идейно е в унисон с профилирания характер на списанието. Неподписването на някои произведения, както впрочем и подписването им с псевдоними и инициали подсказва, че тяхното присъствие не е било от първостепенна важност нито за издателите, нито за читателите. Друг е въпросът, че преобладаващата част от тези произведения са на сравнително добро ниво, въпреки че са написани по всяка вероятност не от професионалисти.

На страниците на списанието започва изработването, материализирането и тиражирането на една от най-действените митологеми на руската военна емиграция – тази за Галиполи. През втората половина на 20-те години надеждите за нов поход срещу болшевиките и победоносно завръщане в Русия постепенно започват да избледняват. Едновременно с това започва да изсветлява споменът за престоя на Дарданелския бряг – трудностите се забравят и на преден план излиза моралната сплотеност на Руската армия. В ситуация, когато родното пространство е недостижимо, а чуждото – неуютно и често враждебно, Галиполи се оказва близката в пространствено отношение „своя" територия. Той се превръща в обединяващ символ за бялата емиграция, в един вид идеологическа синекдоха на Русия: „Галлиполи давно уже перестал быть территориальным понятием; теперь то, что называется галлиполийской идеологией, начинает объединять самые широкие круги. И вся эта идеология в сущности сводится только к одному слову. Тому заветному: Россия! Сначала Россия, а все остальное приложится потом" – пише Н. Рибински в статията с показателно заглавие „Смысл Галлиполи" (№ 5–7, с. 4). А за белия печат Галиполи се превръща в онзи извор на вяра, която му придава сила (№ 5–7, с. 3).

Радослава Илчева

ВЕСТНИК ЗЕМЛЕДЕЛЬЦА

Вестник земледельца. Газета казаков и крестьян. Выходит по средам и пятницам. София. Адрес редакции и конторы: Врабча 1. Типография „Земеделско знаме".

№ 1 – 26 13 май – 15 ноем. 1922

Периодичност: до № 8 (20 авг. 1922) посочените дни за публикация, сряда и петък не се спазват (срв.: № 1–13 май 1922, суббота; № 5–8 юни 1922, четверг); вестникът излиза по веднъж в седмицата. След № 8 започва да излиза в четвъртък и неделя.

В № 4 (30 май 1922) – снимка-некролог на бившия военен министър Ал. Димитров, по повод една година от убийството му, и в № 5 (8 юни 1922) – на министър-председателя Ал. Стамболийски.

От № 1 до № 7 (24 юни) – цена 1,50 лв.; от № 8 – цена 2 лв.

Обем: 4 с. Последната страница – за реклами. № 4 (30 май 1922) – в обем от 6 страници, тъй като е посветен на проведения в София пореден конгрес на БЗНС.

Формат: от № 1 до № 7 32x46 см.; № 8–9 45x56 см.; № 10–12 45x60 см.; от № 13 до № 26 47x26 см.

„Вестник земледельца" възниква като орган на създадения в Константинопол лявоесерски „Земеделски съюз" („Земледельческий союз"), но постепенно преминава на болшевишки позиции и се превръща в един от пропагандаторите на идеята за репатриация на казачеството в нова Русия[1]. Редактор на вестника е А. П. Булацел.

Платформата на вестника е изложена в първата му уводна статия. Основната му цел е защита интересите на селяните и казачеството; до този момент в руската история всяка партия е посочвала в програмата си и тази идея, но първо нея е забравяла след идването си на власт, защото в действителност нито една от буржоазните партии не желае обединението на селяните. А реално те са 90% от цялото население на Русия, което показва, че те трябва да са основна управляваща класа. Очевидно много от тези възгледи са повлияни от идеите на БЗНС и несъмнено под въздействието на тези идеи се заявява, че не трябва да се прави разлика между „крестьянин, селянин и казак", тъй като всички те са земеделци. По тази причина вестникът ще се бори за обединението на всички руски земеделци, оказали се в емиграция.

Втората важна тема на този първи брой е свързана с разкритията на българските власти, че Врангеловите части са подготвяли таен заговор срещу българското правителство – „Открытие шпионской организации, связанной с Врангелевскими агентами". Вестникът заема открита анти-Врангелова позиция.

Своеобразно обединява двата проблема поместеното в този брой интервю с председателя на Народното събрание (И. Н. „Русские беженцы в Болгарии. Беседа с Председателем Народного собрания, г. Неделко Атанасовым"), в което е изяснена твърдата позиция на България да не допусне подобни действия; в края на беседата

[1] Патек, В. Исповедь сменовеховца. София, 1924, с. 31–34.

Пров. 1957 г.
ДЕПОЗИТНИ 65 1724

№ 1 Суббота 13 мая 1922 года. ЦЕНА НОМЕРА 1 ЛЕВА 50 СТОТ.

ВЕСТНИК ЗЕМЛЕДЕЛЬЦА

Адрес редакции и конторы: Врабча, 1.

ГАЗЕТА КАЗАКОВ И КРЕСТЬЯН. ВЫХОДИТ ПО СРЕДАМ И ПЯТНИЦАМ В ГОР. СОФИИ.

Цена объявлений: 1 лев за кв. сантиметр на 4-й странице Спрос и предложение труда — 10 лв. за объявление.

В ПЯТНИЦУ 12 МАЯ В СОФИИ ВЫХОДИТ ПЕРВЫЙ НОМЕР НОВОЙ ДЕМОКРАТИЧЕСКОЙ ГАЗЕТЫ

„Вестник Земледельца"

Задача газеты — защита интересов казаков и крестьян и укрепление земледельческаго движения. Газета будет давать подробную информацию о жизни казаков и крестьян, как в России, так и заграницей.

Собственные корреспонденты — в Югославии, Турции, Чехо-Словакии, Польше, Германии, Румынии, Венгрии, Франции, Швейцарии.

Редакция просит своих читателей присылать для напечатания письма и статьи по интересующим их вопросам.

В газете будет вестись отдел справок для розыска родных и знакомых и отдел ответов на вопросы читателей.

Газета будет выходить два раза в неделю — по

Мы знаем, что земледельцы каждой из областей б. Российской империи возьмут политическую власть в свои руки, ибо их до 90%, всего населения.

Мы знаем, что стремление этого населения к свободному союзу самостоятельных и независимых государств создаст великую Россию.

Земледелец, испытавший на себе больше всех тяжесть режима старой России, как до революционной, так и реставрационной, не ставит задачей возстановление России.

Его задача — создание новой России, закрепляющее за ним, как за классом, экономическое обладание землею и политическое господство;

нает говорить о своих классовых требованиях.

Период организации настал и продолжается.

Задача момента—способствовать народившемуся земледельческому движению.

Находящийся за рубежом земледелец живет мечтою о правдивой весточке с родины а ему предлагают поход в Россию, „казак, ногою в стремя", утешают десантами, регистрируют на случай „возможной мобилизации", и не говорят о том, что в России земледельческое в указанном смысле движение растет и ширится, несмотря на все препятствия, что ему не хватает организации в одно стихийное народ-

Н. Атанасов излага виждането, че „русите в България трябва да изучават земеделските идеи, за да ги прилагат в Русия".

По-нататък развитието на тези две теми – обединението на казачеството и анти-Врангеловата пропаганда – присъстват в почти всеки брой и до голяма степен определят идеологическия облик на изданието.

Още от самото си начало вестникът открито започва да воюва срещу всички бивши демократически партии и различните монархически организации (напр. [Уводна] № 2, 18 май 1922) и да лансира тезата, че е настъпило време да се създаде „Руски земеделски съюз", в който да влязат всички руски земеделци (Павел Дудаков „Наши пути и наша организация", № 6, 16 юни 1922). Постепенно се изяснява, че смисълът на това необходимо обединение е репатриацията в Русия (А. Богаев „Ужимки белогвардейщины", № 11, 31 авг. 1922). За земеделците тя ще се превърне в единствено спасение, защото се е оказало, че от момента, когато в различните европейски емигрантски лагери руската армия е започнала да се разоръжава, стара Русия е престанала да съществува (Андрей Кубанский „Где выход?", № 13, 7 септ. 1922).

Под различни заглавия в почти всички руски емигрантски вестници се среща рубрика, посветена на живота в Русия. Такава има във „Вестник земледельца" – „В России". Но в сравнение с останалите издания, тук случващото се в болшевишка Русия не се представя в отрицателна светлина. Първоначално се забелязва някакъв стремеж за обективност, доколкото липсват преки впечатления и информацията основно се препечатва от руските вестници, но постепенно негативните краски изчезват и все повече започва да се говори за възземащото се стопанство, за прилага-

нето на нови икономически подходи в управлението му (особено след № 8, 20 авг. 1922). Специално внимание се обръща на състоянието в областите на Дон, Кубан, Терек, от където са повечето казаци. Прикритият идеологизъм на тази рубрика напълно се девоалира, когато от нея се обособява нова „Россия и Эмиграция“ (№ 13, 7 септ. 1922), в която открито започва да се пропагандира болшевишкият икономически възход. В този контекст често се коментира формата на собственост върху земята – един от най-оспорваните проблеми сред казаците, който реално подклажда колебанията им за смисъла от репатрирането. Специално са разгледани тези въпроси в обширната статия на Александрин „Будущие формы сельского хозяйства в России“ (№ 22, 8 окт. 1922; № 26, 22 окт. 1922), в която се доказва, че единствено с колективизацията битието на селяните ще бъде правилно уредено.

Като своеобразна кулминация на темата за репатрирането могат да се разгледат броеве № 16 от 17 септ. и № 17 от 21 септ. 1922. В уводната статия „Репатриация“ на първия от тези два броя, анонимният автор иззема правото да говори от името на всички руски земеделци, заявявайки убедено, че те вече са готови да се върнат в Родината и да работят за възхода на нова Русия. Според уводната на следващия това ново начало ще може да започне само след провеждането на обединителен казашки конгрес, на който ще се уточни как ще протече репатриацията. Но в работата му ще се допуснат да участват единствено онези, които приемат съветската власт в Русия и открито се обявяват срещу барон Врангел („Общеказачий земледельческий съезд“). В № 22 от 8 окт. 1922 се появява нов идеологически щрих към проблема – отношението на Европейските сили. Отначало уводната статия „Возвращение на Родину“, а след това и отвореното писмо на ген. А. С. Секретев към донските казаци убеждават читателите, че Европа вече е разбрала правилността на решението и че Лигата на нациите се е ангажирала да бъде наблюдател по изпълненията му, включително и на територията на Русия.

„Вестник земледельца“ е единственият от емигрантските вестници в България, който последователно воюва срещу Врангел и неговата политика. Редакцията открито подкрепя всяка стъпка на българското правителство при разрешаването на въпроса с ареста на висшите Врангелови функционери и настоява за изгонването им като шпиони от страната ([Уводна], № 3, 24 май 1922). Нещо повече, изданието защитава правителството на БЗНС от обвиненията на вестници като „Новое время“ (Белград) и „Вечерняя пресса“ (Константинопол), заклеймяващи го, че се е поддало на болшевишки шантаж („Травля Болгарии“, № 6, 16 май 1922). Особено интересно е в този контекст графичното оформление на № 3 от 24 май 1922, всяка страница на който започва с различен „лозунг“: 1. Врангель не представляет России; 2. Врангель не имеет права говорить от имени русского народа и Русской армии; 3. Врангель враг России и русского народа; 4. Врангель-Авантюрист. Често обсъждан в емигрантската преса от това време е въпросът за пребиваването на Доброволческата армия в лагерите на о. Лемнос и Галиполи след напускането на Русия. Тонът на материалите най-често е патриотично-приповдигнат и хвалебствен по отношение твърдостта на командването (Врангел, ген. Кутепов), недопуснало разложение и деморализация сред войниците, защото по този начин е успяло да съхрани Армията като руска институция. Само „Вестник земледельца“ се възпротивява срещу подобни твърдения и в поредица от статии поднася една по-различна информация за галиполското битие на обикновения войник. Врангел е обвинен в тактически грешки

и военна некомпетентност, довели до загубването на Кримския фронт; той е и лично отговорен пред армията и с наложения авторитарен ред в бежанските лагери, което е довело до вълненията сред казаците на о. Лемнос и последвалата жестока разправа с тях – Д. Степной „Армия и Врангель", И. М. Калинин „Недавнее. (Из Крымских впечатлений)", А. Метеоров „Без масок" № 8 (20 авг. 1922). А според анонимния автор на спомените „То, что было в Галлиполи", поместени в същия брой, реално в тези лагери армия не е имало, а „случайна по състава си група от руски военни емигранти". Почти до последния си брой вестникът редовно информира за провежданото разследване от българските власти за участието на Врангелови части в подготвян, съвместно с български военни, преврат, като се стреми да изясни пред руската аудитория официалната българска позиция[2] (напр.: „Новая провокация врангелевцев", № 13, 7 септ. 1922).

В контекста на цялостната идейна ориентация на вестника рубриката „Наука и литература в России" представя променящия се духовен и научен живот в Русия. Тук се поместват преди всичко кратки материали за дейността на държавните художествени издателства и техните бъдещи творчески планове (№ 12, 3 септ. 1922); за създаването на съюз на селските писатели (№ 11, 1 септ. 1922). С биографични очерци са представени навлизащите в литературата нови творци като Вс. Иванов и Мих. Зошченко (№ 11, 1 септ. 1922); С. Есенин (№ 15, 14 септ. 1922); А. Собол (№ 17, 21 септ. 1922); К. Федин (№ 23, 12 окт. 1922).

За нетипичен може да се приеме и ракурсът, в който присъства и българската тема по страниците на вестника. Отвъд общоприетия тон на благодарност за приема, който българската държава е оказала на руските бежанци, още в първия брой със статията „Болгарскому народу" се откроява заслугата на властите за юридическата свобода, която русите са намерили тук – те могат необезпокоявано да се предвижват из страната, без да са под постоянно наблюдение, както това се случва в съседните балкански държави. Смисълът на напомнянето е да се открои в този план подривната дейност на Врангеловите военни части срещу правителството на Ал. Стамболийски. И по-късно вестникът продължава да запознава читателите си с дейността на БЗНС. Специално трябва да се открои № 4 от 30 май 1922, в който подробно се информира за провеждането на 17-ти пореден конгрес на БЗНС („Привет земледельческой Болгарии"). Пред руските читатели земеделският съюз е представен като първата действително истинска народна партия, главна заслуга за което има Ал. Стамболийски („Александр Стамболийский как общественный деятель и политик", № 5, 8 юни 1922). В тези начални емигрантски години няма руски вестник, който да не засегне противопоставянето между руси и българи през отминалата война като интерпретацията му обикновено е в духа на „славянската идея". Нерядко впрочем през парадигмата ѝ се правят опити за тълкуване и на алогичния за тях конфликт между българи и сърби. И по тези въпроси „Вестник земледельца" заема по-различна позиция. Уводната статия „Славянский вопрос на Балканах" № 14 (10 септ. 1922) е един от малкото сравнително безпристрастни по тон и обективност на наблюденията си текстове за цялото съществуване на изданието. За анонимния автор старата славянска идея е вече мъртва, тя впрочем никога не се е съобразя-

[2] Многозначителен в този контекст е фактът, че се е разполагала в партийната сграда на БЗНС и е ползвала печатницата на партийния официоз.

вала с интересите на България и на Сърбия в общобалканската им политика. Към проливите Русия винаги е имала стратегически интереси и в новата ситуация след войната те трябва да са стопанско-икономически, а не военни, което ще върне доверието в политиката ѝ от страна на балканските държави. И в тези си стратегически амбиции тя е длъжна да разграничи интересите на България, която се стреми „по право" да си върне излаза на Егейско море, от скритата ориентация на Сърбия към икономическото пространство на Запада. Затова Русия трябва да забрави някогашния славянски сантимент и да прозре, че истинският ѝ партньор на Балканите може да бъде само България.

Специфична за вестника е и неговата „Българска страничка", в която на български език са предадени в резюме по-важните акценти от съответния брой. Тази рубрика се появява в № 13 (7 септ. 1922) и съществува до края. Тя е ориентирана към българските читатели и поради това вниманието се поставя главно върху разясняване на руската позиция към развитието на проблема за арестуваните Врангелови офицери.

Накрая трябва да се спомене, че в № 14 (10 септ. 1922) е поместено стихотворението на П. Яворов „Май" в превод на Крум Димитров, придружено от негова кратка биографична справка за творчеството на българския поет. Макар че творбата е поместена в рубриката „Из болгарских поэтов", публикацията остава единствена.

В контекста на цялостната си идейна позиция „Вестник земледельца" влиза в яростни публицистични спорове, особено по повод дейността на „Союз возвращения на родину", с други руски емигрантски вестници като „Казачьи думы", „Русь", „Русское дело", „Новое время".

Според спомените на В. Патек най-вероятно преустановяването на изданието е било съгласувано с Москва. Скоро след спирането му редакциите на близките по дух и ориентация вестници „На Родину" и „Вестник земледельца" се обединяват в новия и открито проболшевишки вестник „Новая Россия"[3].

Христо Манолакев

[3] Патек, В. Цит. съч., с. 37.

ВЕСТНИК ОБЩЕСТВА ГАЛЛИПОЛИЙЦЕВ

Вестник Общества Галлиполийцев. Выходит ежемесячно.

№ 1 – 6	15 авг. – 15 дек. 1933
№ 7 – 17	15 ян. – 15 ноем. 1934
№ 18 – 30	1 ян. – дек. 1935
№ 31 – 42	30 ян. – 20 дек. 1936
№ 43 – 54	15 ян. – 5 дек. 1937
№ 55 – 66	1 ян. – 1 дек. 1938
№ 67 – 78	1 ян. – 1 дек. 1939
№ 79 – 90	1 ян. – 1 дек. 1940
№ 91 – 100	1 ян. – ноем. 1941
№ 101 – 104	15 ян. – 30 март 1942

Замества спрелите *Вестник галлиполийцев в Болгарии* и *Галлиполийский бюллетень*.

От № 43 загл. *Вестник галлиполийцев*; от № 51 – *Галлиполийский вестник*.

Притурка (однодневная газета) към 1938: *Первопоходник* (ненамерена).

Списанието не излиза през декември 1934, а през декември 1933 и март 1942 излизат по два броя. До 15 декември 1935 (№ 30) излиза на 15-то число от месеца. № 31–36 от 1936 излизат през третата декада от съответния месец (№ 31, 30 ян. 1936; № 32, 27 февр. 1936; № 33, 22 март; № 34, 24 апр.; № 35, 25 май; № 36, 21 юни, за № 37 и 38 не разполагаме с информация). От № 39 (15 септ. 1936) до № 46 (15 април 1937) изданието отново излиза на 15-то число всеки месец (изключение: № 41 и 42, които излизат на 20-то число), след което датата на излизане варира от 5-то до 26-то число. От № 58 (1 апр. 1938) списанието започва да излиза на 1-во число, а достигналите броеве от 1942 г. свидетелстват за неуспешни опити за връщането към 15-то число.

От № 51 (15 септ. 1937) в самото начало на броя се дава неговото съдържание.

Редактори: Н. И. Плавински (№ 1–52) и М. М. Зинкевич (от № 53).

Адреси на редакцията: София, ул. Бенковски 10; София, ул. Оборище 17. В края на № 2 е посочен и адресът на Н. Плавински – „ул. Ц. Асен, 7а, София“.

Първоначалната цена за броя при групов абонамент е: във Франция – 0,60 фр., в България – 2,70 лв., в Югославия – 1, 50 дин., в Чехословакия – 0, 65 ч. кр., в останалите страни – еквивалентът на местната валута спрямо френския франк. От № 4 във връзка с оскъпяването при изпращането цената се повишава, като става за България 3 лв., за Франция 75 сант., за Югославия 2 дин., за Чехословакия 65 гал. По-късно поради девалвацията на кроната цената за Чехословакия става 0,80 кор. От № 41 „цена во Франции до 1 франка, в Чехословакии до 1 ч. кроны, в Болгарии до 4 лева, в Америке до 10 ам. центов, в Польше до 20 грошей, в Югославии – прежняя – 2 динара. В остальных странах применительно к французскому франку, или американским центам, или, наконец, по расчету – 4 лева за экземпляр“. От № 42 се установяват следните цени: във Франция – 1 франк, в България – 4 лева, в Югославия – 2 динара, в Чехословакия – 1 чешка крона, в Америка – 10 цента, в Полша – 20 гроша, в останалите страни – съотнесена с 1 френски франк или с 10 американски цента.

„Принимаются объявления в „Галлиполийский Вестник“ Тариф объявлений на 1 номер: 1 кв. См. – ½ стоимости одного экземпляра „Вестника“ в валюте данной страны; на 6 номеров – 25% и на 12 номеров – 50% скидки“.

Абонирането се извършва чрез галиполските групи или чрез представителите на изданието: „Австралия: Mr. Korgenevsky. P. O. Thangool (Queensland) / Бельгия: Mr. A. Oumantzeff.

69, rue du Noyer 69, Bruxelles / България: В. Ангилеев. ул. Врабча 16, София. / Венгрия: G. Zsukovsky. Tabornok utca, 3, III.-5. Budapest XIV. / Германия: A. v. Lampe. Regensburgerstr. 16, Garth. II. Berlin W 50. / Греция: I. Petroff. Leoforos 4. № 39. Solonique. / Люксембург: L. Chablyko. Jos. Wester 2, Esch s/A. / Манчжурия: E. Berezovsky. Datchnaja 39. Charbin. / Польша: V. Nikitine. Mateiki, 5, Warszawa. / Сирия, Палестина и Ливан: Mr. N. Nemechajeff. Rue Khalil-Sarkis, 7. Cadastre. Beyrouth. Syrie. / Сев. Америка: Mr. S. Poliakoff. 642, LexintonAvenue. New-Iork / Финляндия: W. Kiselev. Ruska Kluben. Mikaelsgatan, 4. Helsingfors. / Франция: Mr. Sr. Matzyleff 81, rue de la Faisanderie, Paris 16. / Чехословакия: в Правлениях Галлиполийских землячеств в Праге, Брно и Братиславе. / Южн. Америка: Sr. A. Efremoff. Caseros 2745-C Buenos Aires Argentina. / Югославия: Е. Лукин. Управни одбор савеза руских ратника (камбатанта), Бул. Кралья Милана, 12. Београд. (№ 51, 15 септ. 1937). Адресите постоянно се актуализират и допълват.

Печата се в печатници „Древна България", „Рахвира", „Нов живот", „Теменуга", „Гутенберг".

Обем: непостоянен – 8 с. (№ 5, 7, 8, 19, 21, 25, 32); 10 с. (№ 40); 12 с. (№ 27–31, 33–41); 16 с. (№ 1–4, 9–11, 13–17, 20, 22–24, 42); 24 с. (№ 6, 14, 18, 43–48, 63, 66); 28 с. (№ 12); 32 с. (№ 49–56, 59–62, 64, 65), 36 с. (№ 58); 48 с. (№ 57).

Формат: 23х30,5 см., № 41–42 – 23х31, от №. 43 (15 ян. 1937) – 15х23 см.

Тираж: 2000 екз.

„Вестник Общества Галлиполийцев" („Известия на Дружеството на галиполците") е специализирано руско емигрантско военно списание, издавано от Главното управление на Дружеството на галиполците (Общество Галлиполийцев). Дружеството е учредено със заповед на главнокомандващия на евакуираната от Крим Руската армия ген. Врангел малко преди прехвърлянето на намиращия се в Галиполския лагер 1-ви армейски корпус на ген. Кутепов в България. То обединява всички руснаци (военни и цивилни), пристигнали през периода ноември 1920 – март 1921 г. в Галиполи, както и родените там деца.

ВѢСТНИКЪ ОБЩЕСТВА ГАЛЛИПОЛІЙЦЕВЪ

№ 1 15 августа 1933 г. г. София

Къ Галлиполійцамъ

„Вестник Общества Галлиполийцев" (1933–1942) е най-продължителното по време галиполско издание у нас. През 1937 г. редакцията посочва като негово начало излизало в Белград през 1922–1923 г. издание[1], като не забравя да подчертае и приемствената връзка с други галиполски издания, предимно от 20-те години у нас и в чужбина (№ 50, 18 авг. 1937, с. 30–31).

Най-интензивният период на присъствието на списанието в руската емигрантска периодика в България е от 1933

[1] Това издание би могло да бъде вестникът „Галлиполи" (Отг. ред. М. Павлович. – Белград, 1923) или списанието „Вестник Главного правления Общества галлиполийцев" (Белград, 1923–1926).

до 1939 г.[2] След това то става все по-еднообразно и през 1942 г. се изчерпва. След № 104 редакцията[3] се премества в Белград, вероятно за да бъде близо до една от последните воински части на бялата емиграция – т. нар. Руски корпус[4].

Изданието излиза под няколко названия („Вестник общества галлиполийцев" – 1933–1937; „Вестник Галлиполийцев" – 1937, № 43–50 и „Галлиполийский вестник" 1937–1942, № 51–104). Следва да се уточни, че става дума за варианти на един и същ хрематоним, които се използват паралелно. Така например, още през 1934 г. списанието се самоназовава „Галлиполийский вестник" – въпреки че на титулната страница е написано „Вестник общества галлиполийцев".

„Вестник Общества Галлиполийцев" е замислен през 1932 г. от двамата си редактори – Н. Плавински (Плавинский) и М. Зинкевич[5]. Прокарваната през деветте години на списването му линия остава неизменна – въпреки промените в обема, облика, периодичността, датата на излизане.

---

[2] Не разполагаме с информация за № 79–100 (от 1940 и 1941 г.). Те са посочени като ненамерени и от Д. Иванчев (Вж.: Български периодичен печат 1844–1944. Анотиран библиографски указател. Т. III. Съставител Д. П. Иванчев. Обща редакция Т. Боров, Г. Боршуков, Вл. Топенчаров. София, 1969, с. 31.). За броевете след 1940 г. по принцип се знае малко. В мемоарната литература дори се среща твърдението, че изданието е спряно от българските власти във връзка с влошаващата се обстановка на Балканите (Чичерюкин-Мейнгардт, В. Г. Дроздовцы после Галлиполи, с. 66–79, [онлайн]. [прегледан 21.03.2007]. http://vojnik.org/drozdi-balkani.htm).

Не се наемаме да потвърждаваме или оспорваме този факт, но посоченото твърдение за нас е красноречиво свидетелство, че след 1940 г. изданието губи читателите си и вече не е активно присъствие в руската емигрантска периодика у нас.

[3] Всъщност, става дума само за главния редактор ген. М. М. Зинкевич. Срв.: „Сейчас теперешний его „состав" издательства и редакции сведшийся, из-за необходимости экономии, к одному лицу, переезжает в Белград, куда собирается большинство галлиполийцев и их единомышленников. Будет ли, где и когда выходить наш „Вестник" – не знаю, но уверен, что мысли, проводившиеся в нем, будут всегда живы в умах галлиполийцев" (№ 104, 30 март 1942, с. 15).

[4] Втората световна война става поредният и главен вододел на руската емиграция. По-малката част от емигрантите застават зад идеята на ген. Деникин за сваляне на съветската власт отвътре, а именно, че съдбините на Русия не трябва да се поверяват на Германия и че Червената армия неминуемо ще обърне щиковете си срещу болшевиките. По-голямата част обаче споделят девиза на Врангел „Против большевиков – с кем угодно". За тях Германия е по-малкото (от болшевизма) зло. Някои от тях постъпват в частите на Вермахта като военнослужещи, други – в руските въоръжени части, които воюват на страната на Германия. Такива са Руският охранителен корпус (Русский охранный корпус) на ген. Б. Щейфон, Казашкият кавалерийски корпус на ген. Х. фон Панвиц, Руската освободителна армия на ген. Власов, Казашкият стан на ген. Доманов и др. (Карпов, Н. Д. Крым – Галлиполи – Балканы. Москва, 2002, с. 156).

Руският корпус е създаден през 1941 г. в Югославия по инициатива на ръководителя на местната руска емиграция генерал-майор М. Ф. Скородумов и е трябвало в състава на Вермахта да воюва на Източния фронт срещу Съветския Съюз. Този замисъл обаче се проваля и корпусът се сражава на територията на Югославия срещу партизанските отряди на Тито (по този въпрос по-подробно вж.: Волков, С. Трагедия русского офицерства. [онлайн]. [прегледан 24.09.2006]. http://www.rusk.ru/vst.php?idar=321706#g2102, Шкаренков, Л. К. Агония белой эмиграции. Москва, 1981, с. 185–186)

[5] Ето какво пише по този повод след няколко години М. Зинкевич: „Летом 1932 года мы со штабс-капитаном Плавинским вдвоем, почти без всякой помощи со стороны, принялись за издание органа печати для галлиполийцев. Сколько труда для преодоления всякого рода препятствий было вложено в это дело – знаем полностью только мы двое. Двое – вся редакция и издательство: Н. И. Плавинский, опытный журналист и газетчик, и я, совсем неопытный ни в том, ни в другом. Сознание, что газета нужна, поддержка моральная и материальная со стороны галлиполийцев в Болгарии, Чехословакии главным образом, сохранили „Вестник" до настоящего времени, когда часто слышишь: почему так редко выходит наш журнал?" (№ 53, 4 ноем. 1937, с. 31).

Николай И. Плавински (1895–1961) е редактор на списанието до 1937 г. Той се появява за пръв път в белоемигрантската периодика у нас като редактор на излизалото през 1929 г. в Русе списание на Русенския клон на Дружеството на галиполците „За рубежом“. Подпоручик от Въоръжените сили на Юга на Русия (ВСЮР), офицер от бронирания влак „Дроздовец“, щабскапитан от 6-то отделение на Брониранатa артилерийска дивизия, през 30-те години той е един от най-енергичните журналисти на белоемигрантския периодичен печат с дясна ориентация. За известен период Плавински е едновременно редактор на „Вестник Общества Галлиполийцев“, „Информационный бюллетень“, „Голос труда“ и др., малко по-късно, макар и формално, на „Голос России“. Освен това, от 1933 г. е член на редакцията на излизалия в Женева ежемесечник „Новый путь“, издание на антисъветската организация „Русское трудовое христианское движение“[6]. Когато през 1935 г. Руският общотрудов съюз (РОТС), чийто печатен орган е „Голос труда“, прераства във Федерация на руските трудови съюзи, Плавински е в ръководството на това обединение[7]. Откъслечните сведения за него към настоящия момент имат южноамерикански и, по-точно, аржентински завършек. Името му фигурира сред имената на журналистите, подписали редакционната бележка в № 2 от 10 юли 1949 г. на издавания в Буенос Айрес емигрантски вестник „Слово“ (по-късно, „Новое слово“)[8].

Выходитъ ежемѣсячно. № 43-50

15 января 1937 г.

ВѢСТНИКЪ ГАЛЛИПОЛІЙЦЕВЪ

Адресъ редакціи: ул. Оборище, 17, София.

Снова приходитъ день, встрѣчаемый нами съ особенной, о б о с т р е н н о й болью. К у т е п о в с к і й д е н ь. Боль по утраченномъ вождѣ и великомъ патріотѣ... Кутеповскій день — вѣчный завѣтъ б о р ь б ы!

Нашъ Генералъ погибъ на своемъ боевомъ посту. Страшна злоба нашихъ враговъ и неравны наши силы. Но все же — если силы безнадежно неравны, то почему столь велика ихъ злоба, зачѣмъ столько вниманія, такъ много „трестовъ“, „активныхъ антисовѣтскихъ группировокъ“, провокацій и попытокъ разложенія нашихъ рядовъ и опороченія нашихъ дѣятелей?

Однимъ изъ первыхъ палъ нашъ Генералъ. Человѣкъ долга и дѣла. Доблестный воинъ въ вооруженной борьбѣ и неутомимый борецъ, намѣтившій и нашедшій путь къ злому сердцу врага. Всѣ идущіе путями Кутепова знаютъ — „они“ б о я т с я насъ и мы нисколько не слабѣе ихъ: у насъ безстрашіе гибнущихъ за правду, непокупаемое богатство и д е и. Ради нея нашимъ рядамъ не страшны клевета, ложь и провокація. Мы готовы на всяческую ж е р т в у.

Да будутъ благословенны К у т е п о в с к і е ж е р т в е н н ы е п у т и!

---

[6] http://samlib.ru/j/jarich_irina_georgiewna/istoriyaneskolkihdokumentov.shtml [онлайн]. [прегледан 09.07.2012]

[7] Кьосева, Цв. България и руската емиграция. (20-те – 50-те години на XX в.). София, 2002, с. 145.

[8] Ср.: „Газету „Слово“ издает группа русских журналистов и писателей, волей судеб оказавшихся в Буэнос-Айресе и не имевших возможности печататься в уже существующих здесь русских изданиях. Наша газета никем не субсидируется и делается нами самими... Все члены редакции жертвуют бесплатно свои короткие досуги для газетной работы (...). Издание газеты при таких условиях, разумеется, требует жертв. Мы эти жертвы приносим с радостью, ради той значительной цели, которую ставим перед собой. А именно: создание в Буэнос-Айресе независимого общеэмигрантского органа, руководимого профессиональными газетными работниками. (...) Кроме того, при нашей газете создается издательство „Слово“, которое будет стремиться (...) издавать книги антикоммунистического содержания“ (Русская периодическая печать в Аргентине в XX веке. [онлайн]. [прегледан 09.07.2012]. http://www.congresoruso.org/index.php?option=com_content&view=article&id=8:2010–09–03–14–46–43&catid=10&Itemid=17)

1920 ГАЛЛИПОЛИ 1921

№ 104

Выходитъ ежемѣсячно

30 МАРТА 1942 г.

ГАЛЛИПОЛІЙСКІЙ ВѢСТНИКЪ

Адресъ редакціи: София, Врабча 14.

ЗАМѢТКИ АДВОКАТА

КРЫМЪ

Составитель этихъ замѣтокъ — совѣтскій адвокатъ (правозаступникъ), лѣтъ 44—45, окончилъ среднюю школу до революціи и юридическій факультетъ уже при большевикахъ. Практиковалъ въ Евпаторійскомъ раіонѣ. Орфографія подлинника.

Некоторые вопросы организации и деятельности Советскаго суда.

(Продолженіе № 103).

По этому делу в защиту учителя выступал адвокат. С большим трудо удалось выручить учителя, Спецколлегия оправдала его, так как удалось доказать, что комсомолка извратила и сгустила все

Не по-малко типична, предвид пътищата на руската емиграция през 20-те – 40-те години на XX век, е и съдбата на втория редактор – генерал-майора от Генералния щаб Михаил Михайлович Зинкевич (1883–1945). Той е завършил Михайловското артилерийско училище и Николаевската академия на Генералния щаб. Участник е в Руско-японската и в Първата световна война. По време на Гражданската война е представител на Главното командване в Тифлис (днес Тбилиси, Грузия). Напуска Крим заедно с Врангеловата армия. В Галиполи е инспектор на класовете в Николаевското кавалерийско училище[9]. В България е последният командир на Алексеевския пехотен (партизански) полк от Бялата армия, командир на 1-ви армейски корпус и председател на местното Дружество на галиполците. През 1942 г. заминава за Югославия, за да вземе участие в сформирания там Руски охранителен корпус, където е командир на юнкерския батальон на 5-ти полк. Умира от получените в сраже-

Сред руските журналисти в Аржентина в края на 40-те години откриваме и колегата-опонент на Н. Плавински И. Л. Солоневич.

[9] Рабочий словарь русской эмиграции А. Попова. [онлайн]. [прегледан 09.07.2012]. http://www.mochola.org/russiaabroad/popov/z.htm

ние рани на 23 февруари 1945 г. На Зинкевич не са чужди литературните занимания: той се проявява в областта на военната проза и мемоарите. Автор е на биографията на А. П. Кутепов[10]. През 1930 г. в София е издаден като отделна книга („Основание и путь Добровольческой армии. 1917–1930.“) докладът му по случай годишнината от основаването на Доброволческата армия и 10-тата годишнина от Галиполи.

30-те години на XX век са не по-малко драматичен от 20-те години период за руската военна емиграция. С цената на неимоверни усилия и жертви съветската държава е укрепила вътрешното си и международно положение и надеждите на белогвардейците за въоръжен поход срещу болшевизма и реставрация на дореволюционна Русия са изчезнали. В Европа расте популярността на националистическите движения и, преди всичко, на национал-социализма. Светът живее в навечерието на Втората световна война и със затаен дъх следи изхода в „генералната репетиция“ – Гражданската война в Испания. Към средата на 30-те години в България има 18 209 руски емигранти, голяма част от които (5713 души) живеят в София. Според изготвения от Дирекцията на полицията доклад, те „трайно са се установили в страната, свързани са с живота ѝ, гледат на нея като на втора родина и поради това се стремят да се уредят по-добре“. В мнозинството си (над 92 %) руските бежанци са общи работници във фабриките, рудниците и в селското стопанство и само 7–8 % от тях се занимават с умствен труд – свещеници, лекари, музиканти, търговци, учители, професори, инженери и др[11].

Променените обществено-политически реалности през 30-те години не променят целите и задачите на Дружеството на галиполците. Както може да се съди по полемичния патос на поместеното на първата страница на първия брой (15 авг. 1933) Обръщение на Главното управление към читателите-галиполци, тези цели и задачи не са социално-битови (запазване на спомена за общото миналото в Галиполи, материална взаимопомощ между членовете на Дружеството, синтезиране на постъпващата информация, духовно сближаване на разпръснатите по света галиполци, на техните приятели и единомишленици), а идейно-политически – изпълнение на заветите на вождовете на Доброволческото движение и поддържане на бойния дух и бойната готовност на бялата военна емиграция изобщо. Ако Дружеството по някакъв начин се преименува в „Общество бывших в Галлиполи“, то Главното му управление незабавно би се саморазпуснало: то няма желание да стане организация, членовете на която са свързани единствено със спомени за общото минало. Ако Дружеството включи в названието си думата „взаимопомощ“ и по този начин подчертае, че най-важни за него са взаимопомощта и материалната изгода, то Главното му управление незабавно би се отказало от пълномощията си. „Мы ни на минуту не забываем того, что самое пребывание в Галлиполи было нужно для нас, как время вновь организоваться и собраться с силами для изыскания новых способов борьбы. Мы не забываем этого основного – мы еще не демобилизовались“ (№ 50, 18 авг. 1937, с. 30–31). Именно тази декларация – за перманентнатата мобилизация – постоянно се пропагандира от страниците на изданието. Тя непрекъснато се конкретизира. Така например, отпечатаната в № 54 от 5 дек. 1937 г. „Программа деятельности Главного управления Общества Галлиполийцев“ (с. 3–4) включва

[10] Вж.: http://militera.lib.ru/bio/zinkevich/01.html [онлайн]. [прегледан 10.07.2012]

[11] Кьосева, Цв. Цит. съч., с. 161–162.

следните точки: 1)укрепване на връзките между разпръснатите по света галиполци, 2) уточняване на идеологическите директиви предвид мирогледа на Бялото движение, 3) осведомяване за положението в родината и по света с оглед на основната задача – борбата за освобождаването на Русия от Комунистическия интернационал; 4) засилване на работата с младежта; 5) опресняване на специализираните военни знания на читателите; 6) установяване на отношения с други емигрантски организации[12].

„Вестник Общества Галлиполийцев" си поставя като непосредствена задача обединяването на цялата информация, постъпваща от различните отдели и клонове на Дружеството, а също от галиполските групи и части в различните страни, което го сближава с военното комюнике. Той е едно от малкото издания, които декларативно се отказват да ухажват т. нар. широка публика: „Вестник не предназначен для широкой публики, он должен прежде всего обслуживать галлиполийцев" заявява редакцията му от първата страница на първия брой. Чрез перифраза на христоматийния стих на Н. А. Некрасов „Поэтом можешь ты не быть, но гражданином быть обязан" списанието поставя изискванията си към читателите – „Героем можешь ты не быть, но патриотом быть обязан" (№ 7, 15 ян. 1934, с. 2).

Във „Вестник Общества Галлиполийцев" се печатат поздравления с полкови празници, заповеди (включително до Донския корпус и до Донската и Кубанската войска, които не са били в Галиполи), откъси от речи и изказвания на знакови за Бялото движение фигури, информация за честване на паметни дати, полкови празници, културни събития, сведения за излезли от печат книги и за други емигрантски издания, некролози за военни от частите на 1-ви армейски и Донския корпус (не можем да не отбележим сполучливото название на рубриката – „Свежие могилы") и т.н., които позиционират изданието не само като орган на Дружеството на галиполците, но и на Руския общовоински съюз. Важно място в облика му заемат информационни листове на различните полкове в състава на 1-ви армейски корпус. Издателите в първите броеве установяват следния ред при отпечатването им: в четните месеци се поместват информационните листове на корниловците и алексеевците, в нечетните – на марковците и дроздовците, а на всички останали части – според постъпването на материала в редакцията, но също веднъж на два месеца (№ 3, 15 окт. 1933, с. 16).

Тази конкретика обаче не измества от предния план основната цел (продължаване в изгнание на делото на Руската армия), главния дълг (разобличаване на болшевишките провокатори в редиците на емиграцията, защитаване на провежданата от РОВС линия) и главната задача (обединяване на руската емиграция в името на Бялата идея). Тези директиви са онагледени както в отделни статии, така и в кратките, действени призиви на редакцията към читателите, които, като правило, са графично откроени (с по-едър шрифт, удебеляване, главни букви, разредка и т.н.). Както поместените материали, така и рекламата на идейно близки издания като „Голос России" (№ 36, с. 12), „Клич" (№ 43, с. 20), „Потешный" (№ 48, с. 23–24) и др. ситуира „Вестник общества галлиполийцев" в десния сектор на руската емигрантска периодика у нас.

---

[12] От цялостния контекст на изданието се подразбира, това трябва да се осъществи под ръководството на РОВС.

Списанието е извънредно политизирано и дори културната хроника е със силни политически акценти[13]. Сред авторите на материалите в него са Н. Плавински, М. Зинкевич, Н. Цуриков, А. Чибирнов, В. Клюев, А. Коморовски, В. Соседов, И. Кондратиев (Кондратьев), К. Пашов, И. Солоневич, Б. Солоневич, В. Левитски, С. Мацилев (Мацылев), С. Прокопович, протопрезвитерът на Доброволческата армия и флота Г. Шавелски (Шавельский, 1871–1951) и др.

Първият брой излиза на 15 август 1933 г. В горния ляв ъгъл на първата страница, която е и титулна, е изобразен черният галиполски кръст, а веднага след него, на един ред е изписано заглавието. Непосредствено под него отляво е поместено обръщението на ген. Витковски[14] към всички части на 1-ви армейски корпус и всички галиполци, а отдясно – снимка на трагично загиналия ръководител на РОВС и бивш командващ корпуса ген. Кутепов.

В № 43 настъпва промяна във външния вид на първата страница, предизвикана от намаления формат (от 4° на 8°) на изданието. В левия горен ъгъл е изобразен черният галиполски кръст, до него е посочена периодичността (выходит ежемесячно), а в десния горен ъгъл на два реда са изписани номерът на броя и датата. Заглавието на изданието е на втория ред под кръста.

Тематичните броеве са рядкост: № 12 (15 юни 1934) е почти изцяло посветен на ген. С. Л. Марков, № 25 (12 юли 1935) – на паметта на Врангел, № 44 (18 февр. 1937) – на 100 годишнината от смъртта на А. С. Пушкин.

Съдържанието на отделните броеве се изгражда от няколко относително постоянни елемента, които, макар и с променливи заглавия на рубриките и място, отразяват актуалните политически реалности. Те са определени от издателите като информационен, политически и военно-професионален (№ 15 септ., с. 1) компоненти. От тях доминиращ е информационният, в който наред с политическите обзори се включват и най-различни материали за дейността на отделните клонове и групи на Дружеството. Неговата динамика показва стремежа към идеологическо уеднаквяване на информацията в белоемигрантската периодика. От № 13 (15 юли 1934) „Вестник Общества Галлиполийцев“ поема в себе си Информационния бюлетин на Руския освободителен съюз (Р.О.С.)[15], а от № 51 (15 септ. 1937) – и ежемесечните обзори на Информационния отдел на РОВС[16].

Един от първите опити за установяване на постоянна структура се забелязва в юбилейния по случай първата годишнина на изданието № 14 (15 август 1934), който съдържа следните статии и рубрики: „Работа III интернационала в армиях буржуазных государств“ (с. 2–3), „Международный обзор“ (с. 4–8), „Обзор советской России“ (с. 8–12), „Из советской печати“ (с. 13–15), „Военные задачи“ (с. 15–16). На

---

[13] Така например, в края на № 1 от 15 авг. 1933 г. заедно с обявата за организирана от Българския съюз на запасните офицери антиболшевишка изложба в София е поместена молба до читателите, да се отзоват и да помогнат.

[14] В. К. Витковски (Витковский, 1885–1978) е заместник на Кутепов в Галиполи. През 30-те години оглавява Дружеството на галиполците и Първия отдел на РОВС (Франция и колониите, Италия, Полша, Дания, Финландия, Египет).

[15] Информационният бюлетин на Р.О.С. излиза в София от март до май 1934 г. под редакцията на Н. Плавински.

[16] Преди тази дата обзорите на Информационния отдел на РОВС са излизали в Париж, а след нея – единствено във „Вестник Общества Галлиполийцев“.

последната 16 страница са отпечатани информационни листове и отчети. От № 51 съдържанието на броя е изнесено на титулната страница. Като постоянни рубрики в този и следващите броеве могат да бъдат посочени уводната статия, обзорите (СССР и Международен) на Информационния отдел на РОВС, военният и морският отдел, галиполската хроника и обявите.

Най-общо, поместените за цялостното течение на „Вестник Общества Галлиполийцев" материали могат да бъдат групирани по следния начин:

– *Родината днес.* Още в първите броеве редакцията на списанието поставя като задача изучаването на актуалната политическа действителност в СССР. Тя е представена чрез няколко основни рубрики, понякога даже в рамките на един и същ брой – „На нашей Родине", „Обзор советской России", „В СССР", „Из советской печати", „Обзор советской прессы (центральной)" и др. За важното място в концепцията на изданието и за читателския интерес към тези материали свидетелства фактът, че те обикновено се поместват в началото на броевете.

Като главни съветолози могат да бъдат посочени списващият рубриката „На нашей Родине" А. А. Браунер[17], политическият коментатор и близък до РОВС журналист В. М. Левитски[18], Н. Плавински, М. Зинкевич и др. Не са пропуснати нито едно значимо събитие, нито един показателен факт – от глада в Поволжието и въстанието в Кубанския край от 1932 г. през характерните първомайски лозунги, кадровата политика и реформите във ВКП (б) през 1934 г. и Стахановското движение до VII-я конгрес на Комитерна и политическите процеси от втората половина на 30-те години. В няколко броеве (№ 28–29) е поместена критика на идейната платформа на съветската държава – марксизма. Голям е и интересът към младото поколение в Русия („Советская молодежь", № 24, 15 юни 1935, с. 7–8). Основните нападки са отправени както към управляващата Комунистическа партия, така и към Комунистическия Интернационал, в който белите воини виждат световна зараза и главен идеен антипод. Авторите използват различни похвати и източници, за да покажат тежкото положение на „подсъветските хора" (подсоветские люди)[19] – свидетелства на избягали от СССР очевидци, анкети с тях, тенденциозни препечатки от съветската периодика („Молот", „Известия"). Препечатано, при това без коментар, е и стихотворението на официалния кремълски поет Демян Бедни (Демьян Бедный) „Боевая памятка" (№ 14, 15 авг. 1934, с. 13).

Следва да се отбележи и породеният от спецификата на „Вестник Общества Галлиполийцев" като профилирано военно издание интерес към Червената армия и административно-комуникационните структури в СССР (напр., „Военная доктрина красной армии" от В. Морозов, № 22, 15 апр. 1935, с. 6–8 и № 23, 15 мая 1935, с. 6–9; „Введение чинов в РККА" от М. Зинкевич, № 28, 15 окт. 1935, с. 1–2; статиите

---

[17] Началникът на руския отдел на тайната полиция А. А. Браунер е една от влиятелните фигури сред руската емиграция в България. Вж. http://pomnipro.ru/memorypage/biography/10294 [онлайн]. [прегледан 09.07.2012].

[18] Вж. статиите му „Крестьянская война в СССР и задачи емиграции" (№ 2, 15 септ. 1933, с. 2–4,) „Что происходит в России" (№ 42, 20 дек. 1936), „Низовой" террор в СССР" (№ 45, 20 март 1937, с. 1–5) и др.

[19] Представката *под* сама по себе си е свидетелство за зависимото, робско положение, според белоемигрантите, на хората в СССР. Управляващите пък са наречените иронично „советчики". Както във „Вестник Галлиполийцев в Болгарии", прилагателните „советский" (по отношение на Съветска Русия) и „красный" (по отношение на Червената армия и нейните структури) се изписват с малка буква.

на проф. полк. А. Зайцов, № 43, 15 ян. 1937 и др.). Нека посочим в тази връзка и една нереализирана докрай, но все пак доста любопитна тенденция – себеопознаване чрез противника. В статията си „Советские источники о Белой армии в Крыму" (№ 62, 1 авг. 1938, с. 9–16) Г. Орлов отбелязва: „Свидетельство врага, вообще говоря, может представлять интерес" (с. 9).

– *Международен обзор*. Той е задължителна част от всеки брой на списанието и обикновено е поместен след обзора на СССР. Информацията за международните събития е филтрирана. На преден план са изнесени онези от тях, които „работят" за каузата на „Вестник Общества Галлиполийцев", например победата на фашизма в Германия, смъртта на сръбския крал Александър I Караджорджевич (1888–1934), известен с доброто си отношение към руската емиграция (№ 16, 15 окт. 1934, № 17, 15 ноември 1934), юбилеят на чешкия държавник и верен приятел на Русия Карел Крамарж (№ 31, 30 ян. 1936, с. 3), анексирането на Чехия през 1939 г., началото на Втората световна война и др. Широко е отразена започналата през 1936 г. Гражданска война в Испания, където като редници в армията на ген. Франко се сражават руски военни[20]. Появява се даже нова рубрика – „Из писем из Испании"[21], в които непосредствените участници във военните действия разказват за борбата с Червения звяр. Изобщо, броевете от втората половина на 30-те години са пронизани от очакването за война, в която стратезите от РОВС виждат единственото средство за унищожаване на сталинския деспотизъм („Наши установки", № 49, 21 юли 1937, с. 27).

Тук е мястото да бъде отбелязано доброто отношение на издателите на списанието към втората родина – България, акцентирането върху близостта между двата славянски народа и традициите на руско-българското бойно братство (вж. напр. информацията за откриването на паметника на руските воини на Шипка – № 15, 15 септ. 1934, с.15)

– *Руският общовоински Съюз (РОВС) като единствен правомощен наследник и ревностен пазител на идеята на Руската държавност в емиграция*[22]. Дружеството на галиполците е една от основните съставни части на РОВС. По тази при-

---

[20] Условието, поставено от ген. Франко, е, че чужди военни могат да участват в армията му единствено като редници. В Гражданската война участват около 80 руски офицери, сред които председателят на Главното управление на Дружеството на галиполците ген. А. В. Фок (загинал в Испания) и генералът-поет Н. В. Шинкаренко (Волков, С. Цит. съч.). Следва да се отбележи, че въпреки възторжения устрем на белите офицери към битката с комунизма и Третия интернационал в Испания, е имало и други мнения, за което свидетелства полемиката между А. Керсновски и ген. М. Скородумов през септември 1936 г. на страниците на „Царский Вестник". А. Керсновски смята, че руските офицери нямат моралното право да проливат кръвта си за чужди интереси, тъй като скоро може да се наложи да я проливат за Русия. Той пита защо борбата със „световното зло" е станала „общо дело" едва през 1936 г., а не още през 1917. Неговата позиция е категорична: „Нам важно истребить русских большевиков, а на испанских нам должно в высшей степени наплевать". Ген. Скородумов му отговаря: „Не все ли равно по какому месту бить большевиков: по морде, по затылку или по пятке, т.е. бить ли в России, в Испании или в Японии! Главное бить и не дать опомниться! Где высунется красная морда, там и трах по морде".

Впрочем, белогвардейски офицери (според емигрантски източници около 40, а според съветски – от няколкостотин до хиляда) се сражават и на страната на републиканците. (Вж. по-подробно: http://www.cisdf.org/book-6.2.htm, Шкаренков, Л. Цит.съч., с. 172–173).

[21] Рубриката е с пояснението „фамилии авторов редакции известны".

[22] Вж. например статията „РОВС – наследник и хранитель идеи Российской государственности" (№ 51, 15 септ. 1937, с. 12–13).

чина всички галиполски издания са печатна трибуна както на самото Дружество, така на Съюза[23] и на бялото офицерство като цяло. Може да се предположи, че изборът на София като място на изданието на иначе намиращото се в Париж Главното управление на Дружеството на галиполците е повлиян от факта, че в България по онова време се намира един от най-големите и авторитетните отдели на Съюза – Трети отдел[24], който включва около 70 клона и се ръководи в продължение на 14 години от ген. Ф. Ф. Абрамов (1870–1963).

Въпреки тежките удари, които понася ръководството на РОВС (неочакваната смърт на ген. Врангел през 1928 г. и отвличането на ген. А. П. Кутепов от съветското разузнаване през януари 1930 г.), през 30-те години Съюзът се утвърждава като идейно най-сплотената и структурно най-добре организираната част от руската емиграция. Проведеният във Франция (31 март – 2 април 1934) Втори конгрес на националните групи и организации, тезисите от докладите на който са публикувани на страниците на „Вестник Общества Галлиполийцев“[25], предлага на избраното Постоянно съвещание да смята РОВС за централен стълб („центральный стержень“) на национално-освободителната борба (№ 11, 15 май 1934, с. 5). Идеите на РОВС се пропагандират по най-различни начини – от схемата, където с цел по-лесно запомняне са представени политическите задачи на руския националист (№ 1, 15 авг. 1933, с. 14; № 9, 15 март 1934, с. 2) до патетичните политически декларации (№ 51, 15 септ. 1937, с. 13)[26]. Като продължава линията на „Вестник Галлиполийцев в България“ от втората половина на 20-те години, „Вестник Общества Галлиполийцев“ многократно противопоставя непартийността на Руското задгранично воинство на тесните партийни програми, водещи до признаване, че и до сътрудничество със СССР; на партийните политикани и Каиновото дело на тези изкусители. Духовно оръжие на белите воини са вярата, бодростта, доблестта и жертвеността. Към милионите измамени съотечественици те изпитват не чувство на мъст, а на състрадание („Наши установки“, № 49, 21 юли 1937, с. 21–28). Прокарва се мисълта, че обединението на патриотичните сили в името на освобождаването на Родината от игото на Третия Интернационал е възможно само и единствено под ръководството на РОВС и само и единствено под знамето на Бялата идея, разработвана в трудовете на идеолога на Съюза философа И. А. Илин (Ильин, 1883–1954).

Бялата идея на страниците на белогвардейските издания е трансформираната с оглед на живота в емиграция идея за Руската държавност, неконкретизираната идея за служене на Отечеството. Тя не е анахронизъм, а актуална политическа даденост: именно тя, а не социалната идея на Хитлер, е извела по пътя на величието и славата

---

[23] Като нарича списанието единствен печатен орган, на който бялата военна емиграция може изцяло да се опре и да очаква от него поддръжка, един от читателите отбелязва: „Вестник“, в сущности, помимо даже воли редакции, ходом вещей становится органом всего РОВС-а. Это еще больше повышает его значение и ответственность“. Същият читател предлага изданието да бъде преструктурирано така, че да не създава впечатление за информационен орган само на една затворена корпорация (№ 50, 18 авг. 1937, с. 27).

[24] Седалището на Трети отдел на РОВС се намирало на ул. „Оборище“, а седалището на Дружеството на галиполийците на – бул. „Цар Освободител“.

[25] Излизалите в България печатни органи на руската емиграция са били представени на конгреса от редактираните от Н. И. Плавински „Вестник общества галлиполийцев“ и „Голос труда“.

[26] Срв.: „Российская национальная государственная Идея покинула Россию, уйдя со знаменами Белой Армии. Годами Российская Армия, ныне РОВС – бережно хранит эту идею, среди возможных соблазнов подменить ее узкопартийной программы“.

унизената и победена Германия (№ 49, 21 юли 1937, с. 23). Бялата идея е праобразът на националните движения в другите страни: на фашизма, национал-социализма, националия фронт и т.н. (№ 50, 18 авг. 1937, С. Прокопович (Аржентина), рубрика „Нам пишут"). Усилената пропаганда на Бялата идея води до такова огледално на отричаната съветска действителност явление, каквото е *бялата политграмота.* Защото, както пише група щабскапитани, лишените от идеологическа сила и разумна реалност призиви са борба на празен ход (№ 47, 20 май 1937, с. 8–10).

Виталността на Бялата идея се подчертава по най-различни начини. С цел популяризирането ѝ, например, е „присвоен" Пушкиновият юбилей през 1937 г. Великият поет се възприема като обединяващ емиграцията и изобщо руския народ символ („Пушкин – наш символ и наше знамя"), като посредник между изгнаниците и Бога („С ним – нашим светлым Поэтом – мы ближе к Богу и к его Божественной правде"), като светиня, която трябва да се пази и защитава („С Пушкиным мы – русские воины – знаем и чувствуем, какую святыню великого народа и великой культуры мы призваны оберегать"). Авторът на редакционната статия вижда знак свише в съвпадането на Пушкинските дни с деня на началото на Бялото движение и прави извода, че те трябва да вдъхновят всички честни хора към творческа работа за славата и честта на Бялата Русия, „а нас, воинов по благородному призванью – на смертную, почетную, победную борьбу за Родину, за Пушкинские идеалы" (№ 44, 18 февр. 1937, с. 1).

– *Отношението на РОВС към набиращия политическа сила и популярност фашизъм.* Въпреки че през първата половина на 30-те години идеолозите на Съюза все още не афишират открито симпатиите си към фашизма, не е трудно да се забележи явното им съчувствие и интерес към идейно-организационната платформа на това движение. Същевременно те не забравят да подчертаят, че изучаването на фашизма не е самоцел и че то трябва се провежда с оглед на неговата полезност или неполезност за Русия. От една страна, фашизмът дава много ценни идеи, които неизбежно трябва да влязат в програмата за бъдещото строителство на Русия. От друга, белите воини трябва да се поучат от нацистите за три неща: чувството за дълг, солидарност и дисциплина („Наше отношение к фашизму и национал-социализму", № 10, 15 апр. 1934, с. 6). След избухването на Гражданската война в Испания надеждите за помощ в борбата с болшевишка Русия все повече се свързват с Германия и Япония. През 1937 г. председателят на РОВС издава окръжно № 10 (циркулярное предписание за № 10), според което групите и отделните членове на Съюза трябва задълбочено да се запознаят с теорията и практиката на „онова Международно Бяло движение, което, по силата на успеха си в Италия, е получило повсеместно условното название „фашизъм". Нещо повече, налице са опити за „присвояване" на печелившата политическа позиция – русите първи са започнали, още през есента на 1917 г. в Русия, национално движение в най-чистия му вид. Годината все още е 1937 и „Вестник Общества Галлиполийцев" бърза да отбележи, че не попада под хипнозата на сляпо подражаване на фашизма или национал-социализма, а единствено призовава читателите си към обмяна на сведения и мнения за него, като обещава да публикува главните изводи на движението (№ 45, 20 март 1937, с. 15)[27].

[27] Тази декларация обаче се опровергава от самия председател на РОВС генерал Милер, който в Заповед от 2 януари 1937 г. пише: „Мы, чины РОВСа, являемся как бы естественными, идейными фаши-

– *Идеята за редута,* от който бдителният галиполец трябва да отблъсне попълзновенията на врага и да разобличи коварните му замисли, за пръв път формулирана на страниците на галиполските издания от втората половина на 20-те години, продължава и през 30-те години. Като предупреждава, че обявената от съветското правителство амнистия е пореден провокаторски трик и капан за емиграцията, „Вестник Общества Галлиполийцев" отправя призив към съветската власт най-напред да амнистира самата Русия (№ 15, 15 септ. 1934, с.1–2). Наред с апела за борба с комунистическата провокация, списанието дава отпор и на прикритите врагове в редиците на емиграцията. Такива са не само партийните политикани, но и онези, които подкопават националното единство на белите воини – първоначално парализираните от шока на изгнанието в началото на 20-те години сепаратизъм и търсене на различна от общоруската национална идентичност на базата на етнически и конфесионални принципи с нова сила избуяват през втората половина на 30-те години.

– *Идеята за националното единство,* обвързана до голяма степен с Бялата идея, във „Вестник Общества Галлиполийцев" намира конкретен израз във връзка със сепаратизма на украинските националисти (самостийници)[28]. За това свидетелства поместената в няколко поредни броя (№ 43, 15 ян. 1937, с. 19–20; № 44, 18 февр. 1937, с. 21–24; № 45, 20 март 1937, с. 21–22) статия на А. П. Петренко „Украина – „самостоятельная держава". Авторът-украинец издига идеята за близостта в културно и историческо отношение на руския и украинския народ. Самостийниците в неговото тълкуване са създадена сравнително наскоро малка група хора; крайно парадоксално и противоречиво явление, насочвано отвън от опитна ръка, което не е пуснало корени в народните маси. Идеолозите на движението, австрийските поданици от славянски произход митрополит Шептицки и проф. Грушевски, са разобличени като шпиони на германския Генерален щаб. Вместо да поведат своите земляци, галичките славяни, на борба за освобождаване от немско владичество (нещо, което би било естествено и логично според автора), те насаждат сепаратизъм с опасни последици[29]. В № 45 е поместена и декларация на украинското национално казачество, подписана от атаман Гулай и полковниците от Генералния щаб Алексеев и Петренко (с. 22–23). „Единство русского народа в его трех ветвях: в первород-

---

стами. Ознакомление с теорией и практикой фашизма для нас обязательно". Генерал Туркул през 1938 г. в Берлин е още по-прям: „Наш идеал – фашистская монархия. (...) Наши друзья и союзники – фашисты всех стран и народов, в которых горит их национальная честь, в которых сильна их национальная правда и которые понимают и отдают должное и чужой чести и чужой правде". С други думи, идеята за национално единство с известния си романтичен привкус не би могла да не импонира на десния лагер на руската емиграция, който е съставял не по-малко от 80 % от емигрантите. От него са се възхищавали не само „класическите монархисти", но и евразийците, и представителите на демократическите партии. По-подробно вж: http://www.cisdf.org/book-6.2.htm [онлайн]. [прегледан 04.01.2007].

[28] От украинската дума „самостийність" (самостоятелност). С термините „самостийность", „самостийничество" се означава и казашкият сепаратизъм.

[29] Много от мислите на А. П. Петренко звучат болезнено актуално. Срв.: „Разделенные на два лагеря два братских народа не сделаются ли и в будущем легкой добычей тех друзей и приятелей, которых мы уже имели в Великую войну и, жертвой которых, мы уже пали" (№ 44, 18 февр. 1937, с. 23). Или „Нет ничего более безумного и отвратительного в наших заграничных самостийниках, как их ненависть ко всему русскому, возведенная ими в систему своей пропаганды, как это вечное копание в старых бол ячках и грехах правителей России... Не может великорусский народ отвечать за ошибки своей бюрократии, которых бесспорно было очень много и которые довели одинаково все племена" (№ 45, 20 марта 1937, с. 21–22).

стве, в языке, религии, культуре и проч. – неоспоримо и неопровержимо. Только злой умысел и корыстные цели могут заставить людей доказывать обратное и вести пагубную для всего русского племени борьбу за разделение его и дробление на мелкие самостоятельные державы“ [30]. След няколко години воюващ срещу Съветския Съюз в редиците на Вермахта руски офицер в дописка до „Вестник Общества Галлиполийцев“ със задоволство ще отбележи отсъствието на сепаратистки тежнения в Украйна – въпреки провежданата от немците украинизация, и ще се подиграе с местните вестници, които на окупираните територии излизат на „непонятной населению „мови“ (№ 101, 15 ян. 1942, с. 7). Сходна е ситуацията и сред казачеството. Близките до РОВС донски казаци, сред които 16 донски генерали, на конгреса си през 1938 г. заклеймяват самостийниците на атаман П. Н. Кудинов, които издигат тезата за отделна казашка нация и за самостоятелна казашка държавност. Самият атаман е наречен предател и е предложено той да бъде лишен от званието „донски казак“ – „дабы другим укрывающимся предателям было неповадно“ (№ 67, 1 ян. 1939, с. 24–25).

РОВС чрез „Вестник общества галлиполийцев“ се стреми да обгърне под крилото на Бялата идея не само отделните етноси, но и отделните възрастови групи. Внимание се отделя не само на емигрантската младеж, но и на децата, за което свидетелства статията на ген. М. Зинкевич „О работе с детьми“ (№ 46, 15 апр. 1937, с. 5–7)

– *Темата Галиполи*, както може да се очаква, заема централно място на страниците на издването. Тя присъства в следните конкретизации:

1) *Галиполската идея.* Близка до Бялата идея и идеята за националното единство, галиполската идея на страниците на „Вестник Общества Галлиполийцев“ в известен смисъл придобива очертанията на секуларизиран вариант на така свидната за руското православие съборност. „Общая исповедь, через нее взаимное понимание и через все это подтверждение ранее принятого решения – продолжать борьбу за Россию в составе наших галлиполийских частей – таково мое представление о Галлиполи“ пише председателят на Дружеството на галиполците в България и бъдещ редактор на списанието ген. М. М. Зинкевич (№ 41, 26 ноем. 1936, с. 1). Неговата позиция напълно съвпада с позицията на другата страна в диалога: „Вестник Галлиполийцев“ – это наш духовный базис, – это лаборатория нашей современной галлиполийской мысли, – это наш единый, связующий в целое, скреп“ заявяват читателите, подписали се като корниловци-балтийци (№ 50, 18 авг. 1937, с. 26). Заключителните думи на Зинкевич преди преустановяването на изданието (т.е. „предсмъртните“ редове на агонизиращото списание) са отново за Галиполи „За Россию – против большевиков, всем вместе, по завету нашего Галлиполи“ (№ 104, 30 март 1942, с. 16).

2) Нов етап бележи и разработването на *митологемата Галиполи.* „Вестник Общества Галлиполийцев“ продължава сакрализацията на Галиполи като територия на руската духовност и синекдоха на изгубената Русия. Но наследената от „Вестник Галлиполийцев в Болгарии“ и „За рубежом“ митологема получава нови насоки и конкретизации. Тя е тази, която създава особени, по-близки от обичайното, отношения между редакция и читатели, прославяни като рицари на черния га-

[30] Трите разклонения са трите Русии, които фигурират в руската имперска фразеология още от XVIII в. – Велика (Русия), Малка (Украйна) и Бяла (Беларус).

липолски кръст. Ако в предходните галиполски издания този отличителен знак има предимно инициационни конотации, то през първата половина на 30-те години той е потвърждение за продължаващата мобилизация на белите воини: Главното управление напомня, че носенето му е задължително за галиполците (№ 9, 15 март 1934, с. 1). Изказаната още от А. Диски (Дисский) в сп. „Корниловец“ (№ 2, февр. 1922, с. 6–10) идея за създаване на военно-религиозна организация – рицарския орден „Св. Александър Невски“, съзвучна със западноевропейската воинска средновековна традиция (рицар+кръст=кръстоносен поход за Вярата), асоциативно се наслоява върху образите на лирическия герой от стихотворението „Наш меч в ножнах“ от „Вестник Галлиполийцев в Болгарии“ (№ 2, юни 1927, с. 3) и на староруския витяз от корицата на „За рубежом“. Тя превръща читателската аудитория в православно воинство, в един вид затворено братство със свои опознавателни знаци, в *явление*. Галиполците в интерпретацията на редакцията рязко се открояват от общата емигрантска маса със сплотеността си, разбирана като добро взаимно познаване – независимо от разстоянията, непоколебимата вярност към борбата за Русия и бойния си опит (№ 54, 5 дек. 1937). Новото обаче в действията на митотворците е, че те откриват достъпа до този кръг от избрани (респ., посветени) за всички достойни воини, а не само за онези, чиято биография е свързана с престоя на Дарданелския бряг. Думата „галиполец“ постепенно се абстрахира от историческата конкретика и се превръща едва ли не в концепт. Ако през 20-те г. същински галиполци (т.е. действителни членове на Дружеството на галиполците) са могли да бъдат единствено онези руснаци, които са напуснали Крим през 1920 г. и са пристигнали в Галиполи не по-късно от март 1921 г.[31], то в края на 1937 г. Главното управление на Дружеството подчертава, че названието „галиполец“ трябва да се прилага към всички единомишленици (№ 54, 5 дек. 1937, с. 3).

Добре познатият по традиционните митологии и присъщ за всяка религиозна общност мотив за избраничеството получава нови измерения, когато през 30-те години Дружеството на галиполците, като съставна част на РОВС, се обявява за единствения изпълнител на заветите на вождовете на Доброволческото движение. Така изпъква антропоцентричната схема на политико-героическия мит, която трансформира корелацията Герой-Бог от класическия етно-религиозен мит в корелация верни последователи-Герой. Впрочем, героизацията на военноначалниците от РОВС се осъществява отново през оптиката на Галиполи[32].

Митологемата Галиполи е подкрепена и от авторитета на големия руски писател Иван Бунин, който я обогатява с идеята за катарзиса, генетически свързана с представите за умиращия и възкръсващия бог: „Галлиполи – часть того истинно великого и священного, что явила Россия за эти страшные и позорные годы, часть того, что было и есть единственной надеждой на ее воскресение и единственным оправданием русского народа, его искуплением перед судом Бога и человечества“ (№ 6, 15 дек. 1933, с. 15)[33]. Нека отбележим, че митологемата Галиполи не успява да

[31] Вж. Устав на Руското благотворително дружество „Галиполи“ – г. Хасково. Окръжен държавен архив – Хасково, ф. 80 к, оп.1, а.е. 463.

[32] Това е особено явно в посветения на ген. Кутепов № 7. На друго място (№ 15, 15 септ. 1934, с.1) той е възвеличан като творец и създател на Галиполи.

[33] Изказването на Бунин е датирано от 15 февруари 1923 г. и е в отговор на въпросите на белградския вестник „Галлиполи“.

се внедри в колективното съзнание и по този начин да се превърне в *мита* Галиполи – главно, поради недостиг на време[34].

3) Информация за разселението на *галиполците по света*. Актуалните сведения за живота на галиполците и руските колонии у нас и по света са поместени в Информационния отдел на списанието. Те се поднасят и от материали и рубрики като „Перекличка галлиполийцев" („Проверка на галиполците", № 47, 20 май 1937, с. 7–10), „Русское национальное зарубежье" (№ 48, 22 юни 1937, с. 6), „Галлиполийская хроника" (вариант: „Хроника галлиполийцев"), „Нам пишут", „Галлиполийский отдел" и др. Конкретната информация често е подадена манипулативно: духовната сплотеност, непоколебимата вярност на галиполците към Бялата идея и оптимизмът им изгодно изпъкват на фона на разногласията между различните емигрантски групировки и лагери.

– „Вестник Общества Галлиполийцев" отделя нужното внимание и на чисто *организационни въпроси* – членски внос, отчети за дейността на Дружеството на галиполците в България (вж.: № 45, 20 март 1937, с. 15–17), различни мероприятия, свързани с паметни дати като 16-тата годишнина от основаването на Доброволческата армия (№ 4), годишнината от смъртта на нейния основател ген. М. В. Алексеев и т.н.

– *Въпроси на военната наука.* Тяхното важно място и значителната печатна площ, която им е отделена, са продиктувани от военния профил на изданието и от позицията на Главното управление на Дружеството на галиполците, че галиполецът трябва да бъде политически развит и технически обучен (№ 15, 15 септ. 1934, с. 1). Вече стана дума за трайния интерес към Червената армия – политически, организационен, професионален. За това свидетелстват дори заглавията на отпечатаните материали: „Новая организация немецкого и советского стрелковых взводов" от А. Федотов (№ 5, 15 дек. 1933, с. 7–8), „Красные маршалы" (№ 31, 30 ян. 1936, с. 4), „Красная армия", „Новости техники" и „Морская политика большевиков", публикувани съответно във военния и морския отдели на № 50 (18 авг. 1937); „Сокращения, часто встречающиеся в советской военной литературе" (№ 75, 1 септ. 1939, с. 14–16). Със започването на Гражданската война в Испания се забелязва стремеж на издатели и читатели към актуализиране на военните познания с оглед спецификата на съвременната война, стремеж, който чувствително се засилва в навечерието на Втората световна война. „Вестник Общества Галлиполийцев" помества съобщения за провежданите опреснителни курсове с изучаване на уставите и тактиката във Франция, за работата на Руския военно-научен институт в Белград, за откритата в Братислава през 1939 г. Административно-политическа задочна школа[35]. В списа-

[34] Събитията и личностите започват да се митологизират едва когато загубят историческите си контури в колективната памет. Споменът за Галиполи в интересуващия ни времеви отрязък е актуален в белоемигрантската среда, която единствено би могла да бъде потребител на мита. Да не говорим, че той бързо е изместен от нови, митогенериращи, събития като Гражданската война в Испания и Втората световна война.

[35] Военната подготовка на белоемигрантите е важна част от дейността на РОВС. След като евакуираните от Крим военни училища престават да съществуват, техните функции се поемат от организациите за военно самообразование. През 1927 г. в Париж под ръководството на професор генерал Н. Н. Головин се откриват вечерни Висши военно-научни курсове, които действат до 1939 г. В тях офицерите се обучават по програма, близка до програмите на бившата Николаевска академия на Генералния щаб и на редица европейски военни академии. Обединението на руските научни учреждения зад граница ги признава за висше учебно заведение. Статут на висше учебно заведение имат и създадените през 1931 г.

нието се печатат лекции на генералите Головин и Шуберски по въпросите на тактиката и стратегията, аналитични обзори въз основата на чуждестранния печат като „Вооруженные силы европейских держав“ на подполк. Никифоров (№ 46, 15 апр. 1937, с. 15–18; № 47, 20 май 1937, с. 16–18), мемоари и т.н. Даже избухналата на 1 септември 1939 г. Втора световна война е първоначално представена чрез описание на тактическите действия, а не от явно ангажирана политическа позиция („Война в Польше в сентябре 1939 года“, № 77, 1 ноем. 1939, с. 2–19).

От страниците на „Вестник Общества Галлиполийцев“ историците биха могли да извлекат ценна информация за дейността на Третия отдел на РОВС в България, чийто архив е изнесен от съветските войски и е недостъпен за изследователите[36]. Много от поместените материали обрисуват една достатъчно пълна картина и за диверсионната дейност на бялата военна емиграция по отношение на Съветския Съюз: търсене на хора за свръзка и морална поддръжка, подготовка на смелчаци, отиващи „на подвиг“ (т. е. с подривни цели) в Съветска Русия, нелегални групи там[37], примери за проявени героизъм, смелост, находчивост, а също и ценни практически съвети[38].

Съвременният проучвател би намерил автентични свидетелства за нелекото и често конфликтно ежедневие на бялата емиграция – за навлизащите в някога стройните емигрантски редици еснафщина и аполитичност (А. Попов, „Горе побежденным“, № 11, 15 май, с. 8–9; Н. Цуриков „Мимоходом“ (Эмигрантские заметки), № 45, 20 март 1937, с. 7–8), за напрежението между привържениците на ген. Врангел и ген. Деникин, за конфликта между редактора на излизалата в София „Наша газета“ Иван Солоневич и РОВС[39], за трагичната съдба на поредния ръководител на РОВС

в Белград под ръководството на професор генерал А. Н. Шуберски Военно-научни курсове с филиали в Прага и Буенос Айрес. В Париж са организирани тригодишни Военно-технически курсове с програмата на Николаевската инженерна академия. Пак там от 1930 г. функционират Военно-училищни курсове за подготовка на юноши от 16-годишна възраст по програмата на военните учиища, като випускниците излизат с чин подпоручик (вж.: Григорьев, А. Б. Военно-учебные заведения России и Пажеский корпус в конце XIX — начале XX века. [онлайн]. [прегледан 06.12.2010] http://www.ruscadet.ru/library/01-books/hazin/03.htm). Курсовете работят на обществени начала и във факултативна форма. Тяхната цел е да дадат патриотично възпитание и начална военна подготовка на руската младеж.

Организациите за военно самообразование забележимо се активизират в навечерието на Втората световна война. Освен споменатите Руски военно-научен институт в Белград, който издава специализираното списание „Осведомитель“, Административно-политическата задочна школа в Братислава, в Париж работи Институтът по изследване на проблемите на войната и мира.

[36] Вж. Кьосева, Цв. Русские эмигрантские организации в Болгарии (общая характеристика). [онлайн]. [прегледан 16.03.2007]. http://zarubezhje.narod.ru/texts/kjoseva03.htm

[37] Вж. напр. поредицата на кап. Забело (Забелло) „Работа там“, поместена в броевете 4, 5, 7; статията на Н. Цуриков „Памяти героя-дроздовца“ (№ 57, 10 март 1938, с. 40–45).

[38] Вж. статията „Как хранить тайну“ (без подпис, № 10, 15 апр. с. 5). Нека все пак отбележим, че много от тези материали се нуждаят от критичен прочит: някои са повече имитация на дейност и са с предимно пропагандно предназначение. В този смисъл политическите процеси в СССР от 30-те години едновременно обслужват двата антагониста: на Съветската власт дават възможност за прочистване на държавно-партийния елит, а на бялата емиграция – чувство за полезност.

[39] И. Л. Солоневич (1891–1953) е издател на вестниците „Голос России“, който наследява издания от Н. Плавински „Голос труда“, „Наша газета“, „Наша страна“, автор на труда „Народная монархия“. Въпреки селско-свещеническия си произход (родом е от Беларус), е заклеймен като еврей. Намеква се също, че е агент на съветското ГПУ (Главное политическое управление – № 69, 1 март 1939).

Само 2–3 години по-рано братята Иван и Борис Солоневичи са желани дописници във „Вестник общества галлиполийцев“.

Е. К. Милер[40] и за предателството на ген. Н. В. Скоблин[41], за неловката ситуация, в която е изпаднал ръководителят на Третия отдел на РОВС и пръв заместник на ген. Милер, поел след отвличането му председателството на Съюза Ф. Ф. Абрамов и за съпричастността на руската емиграция към постигналата го беда[42]. От няколкото запазени броеве в НБКМ от 1942 г. (№ 101–104) разбираме за руските офицери в редиците на немската армия по време на Втората световна война. В дописките си до „Вестник Общества Галлиполийцев" те изразяват съжаление, че не могат да участват непосредствено[43] и съвместно с германската армия в борбата със заклетия враг на Русия и цялото човечество – комунизма (№ 101, 15 ян. 1942, с. 10). Оптимизмът им, че „Россия жива и что мы стояли на правильном пути, честно неся свои белые знамена" води до тенденциозна информация като тази, че при обстрела на блокадния Ленинград (Петербург) немците се стараят да опазят културното наследство на града, или до твърденията че няма пропаст между бялата част от руската емиграция и „подсъветското" население и че Германия се нуждае от силна Русия (№ 102, 15 февр. с. 3–4) и т.н.[44]

Българската проблематика е слабо застъпена и в повечето случаи се подава през призмата на организационния живот на Дружеството или на официалните контакти на ръководителите на РОВС с българските власти, каквито откриваме в съобщението за раждането на престолонаследника княз Симеон (№ 48, 22 юни 1937, с. 1), благодарствената телеграма от цар Борис до ген. Абрамов (№ 49, 21 юли 1937) и т.н.

По отношение на художествената литература „Вестник Общества Галлиполийцев" продължава линията на „Вестник Галлиполийцев в Болгарии", където стихотворенията (при това с обем от 8–12 реда) са на последно място сред материалите, които

---

[40] Най-близкият сътрудник на Великия княз Николай Николаевич Е. К. Милер (Миллер, 1867–1939) оглавява РОВС след отвличането на ген. А. П. Кутепов през 1930 г. до 22 септември 1937, когато на свой ред е отвлечен от агенти на НКВД. Разстрелян е две години по-късно в Москва.

[41] Н. В. Скоблин (1885–1937, по други данни, 1938 или 1939) е кадрови военен, най-младият измежду белите генерали, изминал пътя на бялото руско офицерство от Първата световна война през Галиполи до Париж. Посредством жена си, известната по онова време певица Надежда Плевицка (Плевицкая), агент на съветските спецслужби, през 30-те години е завербуван от НКВД (Народный комиссариат внутренних дел) като платен агент с кодово име „Фермер". По негова поръчка, съвместно с немските служби за сигурност, са изфабрикувани фалшиви документи, насочващи към заговор в Червената армия начело с маршал Тухачевски. Заедно с жена си организира отвличането на ген. Милер на 22 септември 1937 г. Още през следващия месец изчезва като неудобен свидетел. Н. Плевицка е арестувана от френската полиция и е осъдена от френски съд на 20 години затвор. Умира при неизяснени обстоятелства през 1941 г. в затвора. По-подробно вж.: http://hrono.rspu.ryazan.ru/biograf/bio_s/skoblin.html [онлайн]. [прегледан 22.09.2006]

[42] Синът на ген. Ф. Ф. Абрамов – съветският разузнавач Николай Абрамов (1909–1943), е разконспириран от контраразузнаването на РОВС и е принуден да напусне България. Сработват защитните механизми на „честта на мундира" и този общоизвестен факт не е огласен публично. На страниците на „Вестник Общества Галлиполийцев" е лансирана версията, че българските власти са заподозрели Н. Абрамов във връзка с болшевиките и затова са го екстрадирали от страната без право на завръщане (вж. „Письма ген. Абрамову", № 70, 1 апр. 1939, с. 25–28). Повече за сюжета „Николай Абрамов" вж. съответната бележка под линия в статията за „Донской осведомительный листок".

[43] Руските офицери в състава на войските на Верхмахта са били използвани предимно като преводачи и помощни лица.

[44] Все пак, явната прогерманска позиция е подкопана от някои факти, които също са отразени на страниците на изданието – ограбването на обзавеждането на Гатчинския дворец в околностите на Петербург отчасти от болшевиките, отчасти от немците; провежданата от немците украинизация и др.

могат да изпращат читателите[45]. Нещо повече, сравнен с другите галиполски издания у нас, „Вестник Общества Галлиполийцев“ е най-нелитературното списание. Разкази изобщо липсват, а поезията заема незначителна печатна площ и има най-вече помощно-илюстративна функция. Нейното присъствие се проследява в първите години на изданието – след № 43 (15 ян. 1937) тя изчезва от страниците му. Разгледани в контекста на съответните броеве, публикуваните в тях стихотворения дори с графичния си облик създават впечатление, че са поместени предимно с цел уплътняване на печатното пространство. Съвсем друга е обаче картината, когато поезията на страниците на списанието са разгледа като цялостен поетичен масив, основание за което ни дава изключителната компактност на произведенията в тематично и идейно отношение.

Едва ли е случайно, че поетичната глава на „Вестник Общества Галлиполийцев“ се открива със своеобразния химн на галиполците – стихотворението „Памятник“[46] на В. Х. Даватц (№ 2, 15 септ. 1933, с. 2), написано по повод издигнатия в Галиполи на 16 юли 1921 г. паметник на починалите 250 руски воини[47]. Интенцията на издателите е повече от ясна – изданието се замисля като паметник на руската доблест.

Най-литературни броеве са № 12 (15 юни 1934) с общо 3 стихотворения и дори с опит за литературна рубрика „Из литературных произведений галлиполийцев“ и № 18 (1 ян. 1935) – отново с 3 стихотворения. Стихотворенията в достъпните ни броеве са общо 28 и са дело на 22 автори. Пет са подписани с инициали, още две – текстове на песни – са без подпис, едно е подписано с псевдоним. Във всички останали случаи са посочени авторите, обикновено галиполци. Декларираното авторство е основната отличителна черта на белоемигрантската поезия в това издание. За сравнение, във „Вестник Галлиполийцев в Болгарии“ стихотворенията обикновено са без подпис или са подписани с инициали.

Ако за критерий се вземат издадени стихосбирки, то професионалните поети са петима – Н. Снесарева-Казакова („Свои“, № 19, 15 ян. 1935, с. 2; „Белому другу“, № 44, 18 февр.1937, с. 17; „Послушна Божьему приказу“, № 51, 15 септ. 1937, с. 31; „Белым“, № 56, 1 февр. 1938, с. 3), княз Ф. Касаткин-Ростовски („Памяти генерала С. Л. Маркова“, № 12, 15 юни 1934, с. 1), Иван Савин („В мареве беженства хилого…“, № 32, 27 февр. 1936, с. 7), Н. Белогорски („Уходил в небесные скиты…“, № 32, 27 февр. 1936, с. 7) и Мария Волкова („Посвящение Родине“ и „Народу русскому“, № 40, 15 окт. 1936, с. 5).

Нина Николаевна Снесарева-Казакова (Козакова) е бивша медицинска сестра, преминала през изпитанията на Галиполи. Живяла е Белград, където е развила ак-

---

[45] Вж.: Вестник Галлиполийцев в Болгарии, № 3–4, юли-авг. 1927, с. 1; № 5–7, септ.-ноем. 1927, с. 16.

[46] През декември 1921 (или януари 1922 г. по нов стил) корниловецът кап. Игнатиев (Игнатьев) пише музика по стиховете на Даватц, а полковият хор на корниловците разучава песента. „Памятник“ е бил посветен от автора си на А. П. Кутепов – Вж: Корниловец, 1922, № 1, с. 16.

[47] Паметникът на загиналите от раните си и болестите 342 бойци в Галиполи е представлявал увенчана с кръст пирамида от 24 хиляди камъка. Той е бил издигнат по идея на ген. Кутепов от всички воини – буквално с голи ръце. В заповед № 234 от 20 април 1921 г. Кутепов призовава войниците и офицерите „воскресить обычай седой старины, когда каждый из оставшихся в живых воинов приносил в своем шлеме земли на братскую могилу. Пусть каждый из нас внесет посильный вклад в это дорогое нам святое дело и принесет к месту постройки хоть один камень, и пусть курган, созданный нами у берегов Дарданелл, на долгие годы сохранит перед лицом всего мира память о русских героях“ (Цит. по: Карпов, Н. Цит. съч., с. 87).

Паметникът е съществувал до началото на Втората световна война, когато е бил разрушен: според една версия от земетресение, според друга – от фортификационни работи (Пак там, с. 147).

През май 2008 г. в Галиполи тържествено е открит мемориал на Бялата армия.

тивна литературно-публицистична дейност. Автор е на няколко излезли в Прага стихосбирки[48] и на знаковата статия „Долг офицера“[49].

Княз Фьодор Николаевич Касаткин-Ростовски (Касаткин-Ростовский, 1875–1940) произлиза от старинен (от X в.) руски аристократичен род. Рюрикович в 31 коляно[50], офицер в прочутия лейб-гвардейски Семьоновски полк[51], през първите десетилетия на XX в. той участва в групата на акмеистите. Написал е стиховете на изключително популярния в дореволюционна Русия и в СССР през 30-те години валс „Осенний сон“ (1913)[52]. Автор е на сборника „Голгофа России“, откъде е взето поместеното стихотворение, сътрудник е на редица издания в Белград, където е живял.

Иван Савин (истинска фамилия: Саволайнен, 1899–1927) не е галиполец, но е участник в Доброволческата армия. От 1921 г. живее във Финландия. Кореспондент е на редица издания на руската емиграция в Европа, активен сътрудник е на излизалия в Хелзинки всекидневник „Русские вести“, където за периода 1922–1926 г. са отпечатани над 100 негови стихотворения, очерци и разкази. През 1926 г. в Белград Главното управление на Дружеството на галиполците издава единствената му прижизнена стихосбирка – „Ладанка“ (по други данни „Ладонка“)[53].

Н. Белогорски (Белогорский) е литературният псевдоним на генерал-майор Николай Всеволодович Шинкаренко-Брусилов (1891–1968), чийто живот напомня авантюрен роман. Завършил Михайловското артилерийско училище, той участва в Балканската война като доброволец в Българската армия и получава най-почитания в Царство България ордена „За храброст“. Участник в Първата световна война, Георгиевски кавалер, Шинкаренко е един от първите офицери, които се записват в Доброволческата армия. В емиграция живее в Сърбия, Германия и Франция, занимава се с литературен труд. През 1936 г. заминава за Испания като военен кореспондент на няколко емигрантски издания. Там той се отказва от журналистическите си пълномощия и постъпва като редник в армията на ген. Франко, който по-късно го произвежда в чин лейтенант, определя му персонална пенсия и му предоставя испанско поданство[54].

---

[48] „Да святится имя твое“ (1928), „Тебе Россия“ (1929), „Картинки с натуры“ (1929), сатирите „Смех без слез“, два сборника без заглавие, „Песни о белых“ (1936). Достъпните в НБКМ стихосбирки я характеризират и като лирическа поетеса, която продължава женската традиция на руски Сребърен век.

[49] Статията е публикувана в издаваното от ген. А. Туркул списание „Сигнал“ (1937, № 21). Извадки от нея вж. на http://militera.lib.ru/science/vs17/37.html [онлайн]. [прегледан 24.03.2007]

[50] Към средата на XIX век неговият дядо княз Ф. М. Касаткин-Ростовски е най-възрастният сред потомците на първата руска царска династия на Рюриковичите, в двадесет и девето коляно по мъжка линия претендент за „шапката на Мономах“ (т.е. средновековната руска царска корона) – http://www.x-libri.ru/elib/pwlrt002/00000127.htm. [онлайн]. [прегледан 04.01.2007]

[51] В Семьоновския полк кн. Ф. Касаткин-Ростовски служи заедно с бъдещия маршал на Съветския Съюз М. Н. Тухачевски (1893–1937). През октомври 1922 г. в берлинския вестник „Руль“ излиза статията му „Главковерх Тухачевский“, подписана с псевдонима Антар. – Вж.: Минаков, С. Т. Советская военная элита в политической борьбе 20–30-х годов. //Кадровая политика № 1/2003. [онлайн]. [прегледан 24.09.2006]. http://www.whoiswho.ru/kadr_politika/12003/stm2.htm

[52] Реплика на този валс е известната песен на М. Исаковски и М. Блантер от 1942 г. „В лесу прифронтовом“. Срв.: „С берез не слышен, невесом слетает желтый лист / Старинный вальс „Осенний сон“ играет гармонист. / Вздыхают, жалуясь, басы и словно в забытьи / Сидят и слушают бойцы, товарищи мои“.

[53] Вж. Иван Савин. [онлайн]. [прегледан 27.09.2012]. http://ru.wikipedia.org

[54] Вж. Шинкаренко, Николай Всеволодович. [онлайн]. [прегледан 27.09.2012]. http://ru.wikipedia.org

Мария Волкова (1902–1983) е дъщеря на генерала от Сибирската казашка войска Вячеслав Волков. Съвсем млада, заедно със съпруга си, през 1919–1920 г. участва в Сибирския леден поход (Великий сибирский ледяной поход) на адмирал Колчак. В емиграция живее в Китай, Литва, Германия. През 1936 г. в Харбин излиза стихосбирката ѝ „Песни родине", откъдето са двете поместени във „Вестник общества галлиполийцев" стихотворения. Творчеството на Волкова получава високата оценка на атаман П. Н. Краснов, който я нарича „певец казачьей доблести, скорби и неизбывного горя"[55]. Присъствие на поезията на Волкова в галиполското издание е едно от многото доказателства за консолидацията на някогашните *доброволци* и *белоказаци* под знамената на РОВС през средата на 30-те години на XX век.

С драматична съдба е авторът на стихотворението „Памятник" Владимир Христианович Даватц (1883–1944). Професор по математика в Харковския университет, през лятото на 1919 г. той постъпва като доброволец-редник във Въоръжените сили на юга на Русия. В Галиполи е произведен в чин подпоручик от Врангеловата армия. Заедно с В. Орехов и Н. Рибински (Рыбинский) е инициатор за създаване на Дружество на галиполците. В емиграция живее в Югославия и е секретар на местното Дружество. Журналист и автор на книги за руската емиграция, Даватц по право може да бъде наречен летописец и панегирист на Галиполи. По време на Втората световна война постъпва в Руския корпус. Убит е през ноември 1944 г.[56].

Ето и някои кратки сведения за още двама автори, които намерихме в галиполските издания. В. Я. Феоктистов – подполковник от Техническия полк, публицист и фотограф; А. Ю. Кривошей – емигрант в Белград, историк, автор на книгата „Краткая история гренадерских частей в Гражданскую войну", събирал е и материали по историята на Алексеевския полк.

Интересуващите ни поети принадлежат към различни поколения и социални групи – от рюриковича княз Ф. Касаткин-Ростовски до ученика от Руската гимназия в Белград Мишин. Но тяхното творчество се отличава с подчертана политическа ангажираност и поразително идейно единомислие. Дори „дамското" присъствие – двете стихотворения на Н. Новаковска (Новаковская – „Молодежь", № 18, 1 ян. 1935, с. 1 и „Сон", Пак там, с. 2) и споменатите по-горе стихотворения на Н. Снесарева-Казакова и М. Волкова не внасят някакви по-различни акорди в общия призив към решителния бой с болшевизма. Нещо повече, поезията на Снесарева-Казакова в повечето случаи задава общия тон на анализираната лирика.

Лирическият герой в публикуваната на страниците на „Вестник Общества Галлиполийцев" „бяла" поезия е емanация на читателската аудитория, съставена от бивши воини и настоящи емигранти. Както и останалите галиполци, той не е демобилизиран. И тъй като воините се подчиняват на заповеди, изследваните автори охотно използват повелителното наклонение: две стихотворения са изградени изцяло по този начин.

---

[55] Вж. Ивлев, М. Мария Волкова. Певец казачьей доблести, скорби и неизбывного горя. [онлайн]. [прегледан 27.09.2012]. http://my.mail.ru/community/history0/32031909B8EA4E0A.html

„Вестник Общества галлиполийцев" горещо препоръчва на читателите си и, най-вече, на подрастващото поколение стихосбирката „Песни Родине", която се разпространява чрез редакцията на списанието (вж.: № 40, 15 окт. 1936, с. 5).

[56] http://www.dk1868.ru/history/drozd_1924_2.htm [онлайн]. [прегледан 26.04.2012].

Верь и надейся и стой на дозоре
С киркою в шахте, с резцом у станка;

(Шелехов, „Воин, запомни, что ты в походе...“,
№ 24, 15 юни 1935, с. 10)

Или

Борись, не сдавайся, дерзай,
Не бойся змеиного жала...

(Н. Снесарева-Казакова, „Белому другу“,
№ 44, 18 февр.1937, с. 17)

Лирическият герой е положителният член в опозициите герой – враг; свой – всички останали. Н. Снесарева-Казакова разпознава „своите“ по походка, галиполската значка, ясните речи, спокойния и тих глас, по гнева и горчивината в сдържания тон, по предишната руска красота във военния рицарски поклон („Свои“, № 19, 15 ян. 1935, с. 2). Подобно на митологичните герои, този лирически герой може да се възпроизвежда по чудодеен начин: ако му е съдено да умре, то това ще бъде жертвена смърт, която ще даде нови кълнове на белите рицари (А. В. „России“, № 45, 20 март 1937, с. 5).

Галиполската поезия е поезия на героичното, на подвига. Обикновено Героят се конкретизира чрез образа на някой от вождовете на Доброволческото движение. В героизацията на военачалниците лесно могат да бъдат откроени похвати, характерни за дохристиянските митологии. Биографичното начало се слива с космическото и сред сибирските снегове се ражда не ген. Л. Г. Корнилов, а богатирският му дух. И тъй като реалният факт, че генералът е син на хорунжий (най-низшия офицерски казашки чин), не подхожда на авторовия замисъл, поетът намира за героя си едно висше, духовно бащинство: Корнилов почита заветите на легендарния средновековен руски воин Ермак. Посредством историческия паралел Героят е представен като идеен наследник и потомък на колонизатора на Сибир от епохата на Иван Грозни, а централно място в поетичната му биография заема увенчаният с вечна слава подвиг в името на родината (Соколов, „Священной памяти вождя. (Ген. Л. Г. Корнилову)“, № 3, 15 окт. 1933, с. 14).

Този подвиг извисява Героя над всекидневието, дава му титаничната сила да носи руската земя в ръцете си, кара сърцето му да бие в огнената камбана и, най-вече, заличава границата между живота и смъртта:

Есть умиранье в теперешнем,
В прошлом бессмертие есть.
.....
Мы и живые безжизненны,
Он и безжизненный жив.

(Иван Савин, „В мареве беженства хилого...“,
№ 32, 27 февр. 1936, с. 7)

Друг Герой е генерал С. Л. Марков, при когото думите магически веднага се трансформират в дела и чието име е изписано върху кървавите скрижали на сраженията. Финалната сцена в посветеното му стихотворение на Ф. Касаткин-Ростовски – освободената от болшевиките Москва с камбанения звън и спомена за саможертвата на Героя – асоциативно предизвиква в подсъзнателната памет на читателите паметника на Минин и Пожарски със знаковия надпис „благодарная Россия". (Ф. Касаткин-Ростовский, „Памяти генерала С. Л. Маркова", № 12, 15 июня 1934, с. 1). Ситуираният в парадигмата на героичното донски атаман Каледин по вълните на църковния звън отива в небесния манастир, за да разкаже на самия Бог за разпънатата в донската земя свобода (Н. Белогорский, „Уходил в небесные скиты...", № 32, 27 февр. 1936, с. 7).

Висша степен на героизация в християнството е канонизацията. С нея е удостоен убитият през 1934 г. сръбски крал Александър I Караджорджевич, известен със съпричастността си към съдбата на руските емигранти, възвеличан на страниците на дясната емигрантска периодика като Кралят-рицар. Още в заглавието „Королю-витязю" авторът сближава рицарската западно-европейска традиция със староруското богатирство. От средата на пълководците убитият крал е преминал в по-висшето ниво на църковните йерарси. Сразен *тук*, на земята, *там*, в Историята, той е непобедим: славните знамена се прекланят пред небесния воин. И макар в стихотворението никъде да не се споменава за трагичната гибел на последния руски император, очевидно в читателското възприемане тя асоциативно се наслагва върху смъртта на Александър. Смятаме, че причина за това е близостта на изследвания текст до традициите на староруските княжески жития, в които военният подвиг е приравнен към религиозния. В резултат на това загиналият крал на славянската православна страна придобива очертанията на християнски светец:

Молчи, земля! Грядет блюститель мира
Увенчанный цветами тишины.

(К. Акаро, „Королю-витязю",
№ 18, 1 ян. 1935, с. 2)

Тръгващата от генералитета линия на героизация минава през преклонението пред монарха и се връща обратно, но вече не към отделния воин, а към армейската маса, например, към елитния Дроздовски полк – личността на пълководеца метонимично е прехвърлена върху компактното воинско множество (Мишин, „Дроздовцы", № 61, 1 юли 1938, с. 31). Обикновеният войник се разпознава чрез емблематичния пълководец и синовно свежда глава пред неговото безсмъртие (Иван Савин, „В мареве беженства хилого...", № 32, 27 февр. 1936, с. 7), *синовете* декларират, че не ще забравят *бащата* (С. А. „Памяти генерала Врангеля", № 39, 15 септ. 1936, с.3).

Бялото воинство е представено като задружно и сплотено семейство, в което, например, марковците са родни братя на корниловците („Песня 1-го Добровольческого корпуса (1919). Московский поход", № 5, 15 дек. 1933, с. 16), а милосърдната сестра с кръст на белия ръкав е Бялата Сестра на Белите братя (Снесарева-Казакова, Н. „Послушна Божьему приказу... ", № 51, 15 сент. 1937, с. 31). Всички те са щастливи, че са деца на майката Русия – великата, любимата, бленуваната:

И если не войду под сень Твою, Родная,
Не устояв в болезни и борьбе, -
Умру, за то судьбу благословляя,
Что петь могла Тебе и о Тебе.

(М. Волкова, „Посвящение (Родине) “,
№ 40, 15 окт. 1936, с. 5)

На лирическия герой и неговите идеали, на всичко руско и свято са противопоставени враговете, наречени „недруги русской земли“. Тази присъща на високия стил клиширана лексема препраща към средновековните представи за вражеските сили, където исторически конкретният враг в крайна сметка се оказва слуга и оръдие на Сатаната. Именно той, според поезията на Снесарева-Казакова, е породил червената власт и сатанинската държава. Този враг заплашва не само лирическия герой, но и свещената руска земя. В нейното сърце той е издигнал кошмарното си царство (Н. Снесарева-Казакова „Белому другу“, № 44, 18 февр. 1937, с. 17; „Белым“, № 56, 1 февр. 1938, с. 3). Еднакво са тягостни и окървавената граница, и гробовете без кръст (Н. Новаковская, „Молодежь“, № 18, 1 ян. 1935, с. 1). Най-тежката болест на унизената и изморена от печални мъки Русия е бездуховността (Ф. Касаткин-Ростовский, „Памяти генерала С. Л. Маркова“, № 12, 15 юни 1934, с. 1)

Както следва да се очаква, митологемата Галиполи във „Вестник Общества Галлиполийцев“ макар и обговорена като топоним само в пет стихотворения, заема централно място в идейно-тематичния спектър на анализирания лиричен масив. Галиполското пространство е осветено и защитено от погребаните там свидни покойници. Издигането на паметник на починалите руски воини споява погребалните ритуали на двете руски традиции – езическата (курган) и християнската (кръст) в нов символ – „курган, осененный крестом“. Осветен от ритуалите („Богу моленья несли“, „обвеян церковным кореньем“), той магически умножава силата си и от обект се превръща в субект на обреда. В това си ново качество той оказва обратно въздействие върху създателите си:

И сколько бы терний ни сыпали
Мы будем тверды как гранит,
Мы помним, что там у Галлиполи
Наш памятник гордый стоит.

(В. Х. Даватц, „Памятник“,
№ 2, 15 септ. 1933, с. 2)

Дарданелският бряг пази спомена и за Героя, който на 18 декември 1920 г. е посетил своите верни бойци (В. Феоктистов, „Мы помним“, № 41, 20 ноем. 1936, с. 12 – препечатано от сп. „За рубежом“). Чуждата дума „Галиполи“, отдавна се е превърнала в познат и близък на сърцето звук, защото от долината на смъртта и розите е започнала една нова епопея:

Там каждый воин духом выше рос,
Калился вновь к борьбе с врагом неравной.

(Д. С. „Галлиполи“, № 30, 15 дек. 1933, с. 12)

Дори промяната на тоналността от героико-патетична в иронично-битова, както това става в стихотворението на подполк. Шаблико (Шаблыко) „Первая получка меры“ (№ 41, 26 ноем. 1936, с. 4), не профанизира веднъж усвоеното сакрално пространство. Да се шегуваш с такъв сериозен въпрос, като хроничния недостиг на храна и оскъдната дажба, означава да се извисиш над битовизма на всекидневието и да го превъзмогнеш.

Идеята за вечното обновяване по неочакван начин се реализира в стихотворението „Галлиполийская колыбельная песня“ (№ 41, 26 ноем. 1936, с. 4), записана от доброволеца А. Михайлов. Централно място в него заема образът на детето, което като същество на границата на сакралните и профанните време и пространство в архаичните митологични системи се свърза традиционно с началото на времената и циклизацията на вечността.

Детските чистота и невинност се превръщат в характеристики на руския воин изобщо. Подобно на Героя, Детето също освещава реалното пространство и го трансформира в територия на руския дух – в подножието на галиполските планини, то ще спи като в родния край. За свещеното Дете Галиполи вече е родина.

Препратката към литературния прототип е отразена в самото заглавие, което едновременно е и жанрово определение. Въпреки саркастичните нотки, стихотворението се сближава с Лермонтовия образец, а не с Некрасовата пародия. Казашките реалии са подменени с битови детайли от престоя в Галиполи, далечното бъдеще – с конкретни и очаквани в най-скоро време събития как например получаването на дажбата. Позиционните замествания предизвикват комичен ефект: „арап французский“ на мястото на „месяц ясный“ и Льова Троцки в амплоато на „злой чечен“.

Сред основните отличителни черти на поетиката на публикувания във „Вестник Общества Галлиполийцев“ лирически масив са верността към поетичните традиции на класическата руска литература и липсата на творчески експерименти. Проучените текстове са изключително малка в процентно отношение част от публикуваните в изданието материали. Функциите им са предимно помощни – да бъдат поетична транскрипция на Бялата идея и да поддържат жив бойния дух в редиците на РОВС като напомнят на застаряващите воини за неминуемостта на последния и решителен бой. Те произтичат от политическата ангажираност на автори и читатели – равноправни членове на един ясно фиксиран обществено-политически кръг, който с годините се е стеснявал все повече и повече. В този смисъл коментираните стихотворения още по времето на създаването и публикуването си вече са били камерна поезия.

„Бялата“ поезия е интересна за изследователя като литературен факт. Тя не създава шедьоври, но едва ли това е била непосредствената ѝ задача. Тя е трябвало да запази наследените и да внедри новосъздаващите се символика и митологеми. Въпреки че не са образци на висока художественост, изследваните стихотворения затрогват със своята искреност. Освен че изпълняват политическа поръчка, те изразяват възгледите, тревогите и надеждите на няколко поколения изгнаници – позиция, която до голяма степен компенсира недостатъците на този вид творчество.

С деветгодишното си течение „Вестник Общества Галлиполийцев“ е най-продължителното издание у нас не само на галиполците и на дясно ориентираните белогвардейци, но и изобщо на руската емиграция. То се появява в момент, когато рязко се променят декорите на европейската политическа сцена, нахлуват нови актанти и започва първото действие на поредната историческа трагедия. Всички

тези съдбовни събития (идването на власт на фашистите в Германия, Гражданската война в Испания, избухването на Втората световна война) се подават през филтъра на Бялата идея и Бялата борба.

Изданието демонстрира завидно концептуално и тематично постоянство, постоянство, което е и характеристика на неговата аудитория. То открито пренебрегва така ухажвания от пресата масов читател – за сметка на читателя-съратник. Този читател не е напуснал духом редиците на строените някога от Кутепов в Галиполи полкове и продължава се идентифицира като марковец, алексеевец, корниловец, дроздовец... Спойката автор-читател е отличителна черта на списанието, но и причина за неговата камерност.

„Вестник Общества Галлиполийцев" е върхов момент в развитието на наследената от „Вестник Галлиполийцев в Болгарии" и „За рубежом" митологема Галиполи, която сакрализира турския град на брега на Дарданелския пролив като територия на рускостта, като достъпна частица земя от недостъпната Родина. Галиполските контекст и паратекст равнопоставят издатели, автори и читатели в качеството им на рицари на черния галиполски кръст, рицари, обединени от общите идеали и общата борба в духовно братство. Въпреки усилията на Дружеството на галиполците и на неговия печатен орган, митологемата Галиполи все пак не успява да се внедри в колективното съзнание на диаспората и по този начин да се превърне в *мита* за Галиполи: Втората световна война задейства други митосюжети.

Радослава Илчева

ВОЛЬНЫЙ ДОН

Вольный Дон. Литературно-исторический и информационный журнал. Издатель: П. Н. Кудинов. Ул. Кирил и Методи 49 – София. Редакторы: И. Ф. Разсказов. П. Ф. Крюков.

№ 1	ноем.	1937
№ 2 – 3	ян. – май	1938

Номерацията е непрекъсната.

От № 2 като редактори са посочени И. Ф. Разсказов и П. Н. Кудинов, а като отговорен редактор – Ганчо Гаврилов Добринов.

В края на броя, в долната част на втората корица, се дават цените на абонамента за отделните страни, подредени по следния начин: страна – абонамент за 6 месеца – абонамент за 1 година – цена на отделния брой. Те са:

Във Франция – 24 франка – 40 франка – 4 франка;
В Чехословакия – 30 чешки крони – 50 чешки крони – 5 чешки крони;
В България – 72 лева – 150 лева – 12 лева;
В Румъния – 90 леи – 180 леи – 15 леи;
В Полша – 8 злоти – 15 злоти – 1 злота;
В Германия – 3 марки – 5 марки – 50 пфенинга;
В Северна Америка и другите страни – 1, 50 долара. – 3 долара – 0, 20 долара.

От обратната страница на първата корица са посочени адресите в чужбина, откъдето читателите могат да получат списанието. „1. Во Франции Крюков à Andabre par st gervais Mare (Herault), Болдырев: Chez Boulanger par st gervais Mare (Herault) / 2. Алимов: 5. Avenue Albert Bartholome (Paris XV) / 3. В Германии Копотков: Rutne Sarstedt Hanower / 4. В Праге Акимов: Na St. ry C 45 Dolni krc / 5. В Польше Кочетов: Avgustor 3 go Mjia 46 / 6. В Польше Солдатов А: Jòzefow k/otwocka pod Warszawa dom Szymaiskiei. 8. Казаки из всех других стран могут выписывать прямо из издательства и склада: София ул. Кирил и Методи 49. П. Кудинов."

Печата се в печатница „Добринов – Табаков" (бул. Дондуков 43, тел. 2–50–88, София).
Обем: 26 с. (без кориците)
Формат: 22,5x29 см.
Тираж: 400 екз.

Списание „Вольный Дон" („Свободен Дон") е орган на ръководения от П. Н. Кудинов Съюз на казаците-националисти в България.

Издаването на „Вольный Дон" е предизвестено от списанието, което той се опитва да заличи от руската емигрантска периодика у нас – „Казакия". В края на брой 1–2 (19–20) от 1937 г. на органа на Централното управление на Волно-казашкия съюз на казаците-националисти е поместено следното обяснение на издателството по повод закъснението на броя: „После перевыборов, произошедших в составе ЦП в результате решения съезда от 25–26 декабря 1936 года, Председатель союза казаков-националистов П. Н. Кудинов, в порядке мести за отстранение его с поста Председателя ЦП., предпринял шаги к закрытию журнала „Казакия". С этой целью он, без ведома и согласия других членов Правления Союза, возбудил перед Болгарским Министерством ходатайство о разрешении ему издавать новый журнал

ВОЛЬНЫЙ ДОН

ЛИТЕРАТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИЙ И ИНФОРМАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

ИЗДБТЕЛЬ: П. Н. КУДИНОВ УЛ. КИРИЛ И МЕТОДИ 49 — СОФИЯ

Редакторы: И. Ф. РАЗСКАЗОВ. П. Ф. КРЮКОВ

№ 1 Ноябрь 1937 г. СОФИЯ ул. Кирил и Методий 49 № 1

От Окружного Правления — С. К. Н. в Болгарии

1) Согласно постановления IV-го окружного с'езда состоявшегося 3-4 октября 937 г. в гор. Софии пр. Союз об'являет: отныне округ в Болгарии, есть самостоятельная, освободительного Движения, единица. Казаки Националисты в Болгарии прошли обе стадии сотрудничества с крылом возглавляемом г. Билым, а равно с группой в Братиславе — Чехия, с которомри в будущем всякое сотрудничество исключается.

2) Казаки Нац. в Болгарии не желают быть участниками взаимной склоки, акционерами интриг, коварств, изобретателями клеветнических умыслов против своих же братьев не только что по крови и бытовым традициям казачьей жизни, но и по политической идеологии, в борьбе за свой родной порог и угол.

3) Казаки Нац. в Болгарии находят то, что недобросовестный партизанско-следственный институт сыщиков и провокаторов в расчет Движения не входит.

Одним концом языка кричать об об'единении, а другим лгать и оплёвывать своего брата бесчестно.

ваться равнодушными к такому положению, в котором настоящее время оказалось В. — Казачье движение.

Вчерашний день не может быть законом дня сегоднешнего, ибо он порождает в нашей борьбе безжизненность и неподвижность.

8) Казаки Нац. в Болгарии обращаются с призывом ко всем В-Казакам прекратить не почтенные вылазки, злоумышленную травлю, остроту язвительной не пристойной терминологии, дабы тем самым не засорять страницы журналов, которые будут вечными свидетелями и судьями наших дел. Станичники, не торопитесь изливать сквернословие на брата своего, не богохульствуйте над именем его, ибо победа одних и поражение других, делу освободительного Движения не поможет — Ради Отечества, торопитесь творить дела добрыя, т. к. род приходит, род уходит, а Родина же пребывает вечно. Не делайте вызова для междуусобной, между казаками, брани!

Не делает чести тем В — Казакам, которые в желании низложить своих противников, применяют унизительные, для человеческой совести, способы клеветы в козачьей печати. В таком случае, как и при каких условиях сможем мы об'единиться с казаками сущими на Родине, которые по доброй воли служат не белой помещецкой власти, а власти Красной — большевицкой?

Станичники, Кудеярь, был окаянным лютым разбойником, все же совесть его пробудилась и он осознал свой грех. Так доколе же в стане Билого и в стане партии братиславцев будет царить мрак, отсутствие совести и духовная нищета?

Станичники, остановитесь! Осмотритесь кругом, всмотритесь в глубину Древности отыщите тот путь, который даст вам покой в стране Казачьей — Родной. Разумные, возвысте свой борьческий дух! зажгите светельники в потайниках своей души ищите там любовь, правду и справедливость, изгоняя зло, которое исходит от человека и обитает в самом человеке.

Окружной Ат.: *П. Кудинов*
Помощники: *И. Кузнецов*
Е. Планидин
Секретар: *М. Глазков*
Казначей: *С. Поляков*

„Вольный Дон“ взамен „Казакии“. Министерство, введенное в заблуждение, удовлетворило это ходатайство. Издателю журнала „Казакия“, как представителю ЦП., пришлось потратить и время и энергию на аннулирование этого акта Кудинова и на процедуру возобновления „Казакии“. Приходится от души скорбеть по поводу того, что люди, казавшиеся патриотами и идейными деятелями, так слепо подчиняются личным чувствам и мотивам, что за ними перестают видеть интерес общего дело и различать полезное от вредного“[1].

Първият брой на „Вольный Дон“ излиза през м. ноември 1937 г., т.е. седем месеца след този „анонс“ на границата на черния пиар. По това време атакуваната „Казакия“ вече се издава в Прага, а в България се е обособила организацията, чийто печатен орган е списанието. Това е българският клон или отдел (окръг) на Съюза на казаците-националисти, който се е самоопределил с постановление на проведения на 3–4 октомври в София IV Окръжен конгрес като „самостоятелна единица на Освободителното движение“. На страниците на списанието той фигурира като „Съюз на казаците-националисти в България“ (Союз казаков националистов в Болгарии, № 1, с. 1), „Казашка национална организация в България“ (№ 1, с. 17), „Съюз на свободните донски казаци“ (Союз Вольных донских казаков, № 2, с. 1).

В горната част на корицата на изданието, на два реда с еднакъв размер на буквите е написано „Вольный Дон“. В долната част са номерът на броя и годината на издаване. На корицата на втория и третия брой под надписа и над означението на броя и годишнината е поместена фигура, която емблематизира казачеството. В долната част на полукръг е разположен православният руски кръст с 8 краища (восьмиконечный русский крест). От полукръга излизат 8 лъча, които го уподобяват на изгряващо слънце. Полукръгът-слънце е обграден от бодлива тел, над която се издигат 6 булави (*булава* е древно оръжие, наподобяващо боздуган)[2].

Преплетената бодлива тел символизира венеца от тръни на Спасителя и напомня за огромната роля на казачеството, поело върху плещите си основната тежест на борбата с болшевизма през Гражданската война. Кръстът онагледява изкупителната му жертва в тази борба и по време на последвалите репресии (разказачване, изселване и т.н.). Долната напречна част от кръста е изобразена отдолу нагоре, а не както е според канона – отгоре надолу. В този си вид тя символизира меч, който не е сложен в ножницата, а е обърнат с острието нагоре – знак за непризнаване на поражението и за продължаване на борбата.

Посланието на емблемата е, че с цената на страдания, жертви и борба казаците ще си възвърнат родината, над която ще изгрее слънцето на свободата. Казашките войски ще се възродят и ще заживеят според правилата на някогашното народно самоуправление, визуализирано от шесте булави – старинен символ на властта на изборния атаман[3]. Броят на булавите насочва към шестте братски казашки вой-

---

[1] От издателства журнала „Казакия“. – Казакия, № 1–2 (19–20), 1937.

[2] Смисълът на тази емблема ни беше любезно разяснен от г-жа Светлана Чибисова, завеждаща отдела „Атаманский дворец“ в Музея по история на донското казачество в г. Новочеркаск, на която поднасяме своята дълбока благодарност.

[3] Казашките атамани от допетровската епоха са *выборные*, т.е. избирани от цялата общност. От времето на Петър I до Февруарската революция те са *наказные*, т.е. назначавани от руските императори. Изборността им е възстановена през 1917 г.

ски в европейската част на Русия – донската, кубанската, терската, астраханската, оренбургската и уралската.

Не се наемаме да кажем, как се е появила тази емблема на кориците на „Вольный Дон" – дали тя е заимствана отнякъде или е дело на издателя и редакторите; дали е резултат от предварително премислена концепция или е спонтанен изблик на творчески импулс. Във всеки случай, тя внася важни щрихи в облика на изданието.

Няма данни за принципите на периодичност, но многократно се подчертава, че списанието се издава със „скромните трудови пари на пожертвователи-казаци" и че няма да се изпраща безплатно на никого. От страниците на трите излезли броя читателите постоянно се подканват да се абонират, тъй като от това зависи появата на следващият брой. Някои от призивите са доста колоритни: „Станичники! Ваш долг своею жертвенностью поддержать издание жур. „В.-Дон". Не забывайте родину, зарывшись в обывательщину!".

Въпросът за спонсорирането на списанието е доста щекотлив: знае се, че изданията на Волно-казашкото движение са подпомагани финансово от отколешния враг на казачеството още от епохата на Запорожката Сеч – Полша[4]. Другият възможен „благодетел" на пръв поглед е не по-малко парадоксален. Това е Съветският Съюз, актуалният враг на казаците: като важна част от работа на съветската легация у нас по разединение на казашките маси, Цв. Кьосева посочва подкрепата на националистическите тенденции в казашкото движение и, по-специално, на „Съюза на казаците-националисти в България" начело с П. Кудинов[5]. Без да се ангажира с каквито и да било предложения, изследователят с инициали К. Х. (К. Хохулников?) отбелязва, че Кудинов става издател на „Вольный Дон" не без поддръжката на посолството на СССР[6].

„Вольный Дон" навлиза в пространството на руската емигрантска периодика напористо, с размах, сякаш по казашката команда „шашки – к бою!"[7]: читателите на първия му брой са били буквално атакувани от декларации и обръщения на Съюза – „От окружного правления – С. К. Н. в Болгарии" (с. 1), „Декларация вольных донских казаков" (с. 2), „Наша цель" (с. 3), „Декларация" (с. 12–13), „К казакам" (с. 16). Техният автор, къде подписан, къде не, е П. Кудинов, а целта им е да покажат новото лице на иначе основания преди 3 години (1934) Съюз на казаците-самостийници,

---

[4] Борисёнок, Е. Эмигрантские споры о казачьей государственности. [онлайн]. [прегледан 18.09.2011]. http://www.siberia-cossack.org/?pid=483

[5] Не случайно другите казашки организации рязко се противопоставят на ръководените от Кудинов казаци-националисти в България и ги обвиняват, че са болшевишки агенти. През 1938 г. от трибуната на проведения в София конгрес на живеещите в България донски казаци Кудинов публично е наречен предател и е внесено предложение той да бъде лишен от званието „донски казак": „дабы другим укрывающимся предателям было неповадно" (Вж.: Казаки за границей. Донской атаман ген.-лейт. граф Граббе в Болгарии 17 октября – 15 ноября 1938 г., с. 42, Вестник Общества Галлиполийцев, № 67, 1 ян. 1939, с. 24–25).

През 1939 г. Казашкото културно-просветно благотворително братство „Софийска казашка станица", обединяващо 6 казашки формирования, се обявява открито против групата на Кудинов и против утвърждаването на устава й от МВРНЗ (Кьосева, Цв. България и руската емиграция. (20-те – 50-те години на XX в.). София, 2002, с. 183.)

[6] Срв.: „...обстоятельства этого – тема особого разговора" (К. Х. Руководитель Вешенского восстания. [онлайн]. [прегледан 23.07.2012]. http://www.gipanis.ru/?level=1244&type=page&lid=1129

[7] *Шашка* е хладно оръжие при казаците и кавказките народи, подобно на сабята.

преименуван по-късно в Съюз на казаците-националисти – вероятно с цел да се избегне асоциацията с украинския сепаратизъм[8].

В един от тези документи списанието е определено като изразител на казашката обществена мисъл, еднакво достъпен за казаците от всички войски. Подчертано е, че Съюзът, този орган за спасение на цялото казачество, няма да допусне на страниците му никаква полемика и само в особено важни случаи ще отговаря на засегнати от противоположната страна (противникова, противна – рус.: противная сторона) въпроси (№ 1, с. 13).

Още в самото начало новообособеният български клон се разграничава както от групата на И. Били[9], така и от т. нар. Братиславска група (И. С. Бойко, И. И. Колесов, С. Б. Баликов), чиито печатни издания („Вольное казачество“ и „Казакия“), „увязши в азарте вульгарного партизанского криминализма не только что сеят между казаками антагонизм, но и дерганизуют все Движение“[10]. Всякакви контакти с тези групи са изключени: казаците-националисти в България не желаят да бъдат участници във взаимната склока, акционери на интригите, коварствата, изобретатели на клеветнически умисли срещу своите братя не само по кръв и битови традиции, но и по политическа идеология в борбата за роден праг и ъгъл. Българският окръг на националното движение поема по трети път – този на самостоятелността, като изковава със своето скромно народно знание свободата, любовта и щастието на родината. Той призовава всички казаци да прекратят непочтените нападки и остротата на язвителната непристойна терминология и да не замърсяват страниците на списанията, които ще бъдат вечни свидетели и съдии на техните дела[11] („От окружного правления – С. К. Н. в Болгарии“, № 1, с. 1)

Съюзът на казаците-националисти в България (СКНБ) се бори за пълна независимост на отечеството си – Всевеликата войска на Дон[12], която според конституцията си е самостоятелна държава, основана на началата на самоуправлението. Ако Големият войскови кръг[13] на ВВД прецени, тя може в бъдеще да стане част от федеративния Съюз на свободните казашки войски. Войсковият кръг по презумпция е надпартиен – партийността отначало е разединила войсковия организъм, а след това го е погубила заедно с казачеството. Като се обявяват за последователи на атаман П. Х. Попов[14], казаците-националисти подчертават, че не измислят нищо,

---

[8] Термините *самостийность*, *самостийник* са производни от украинската дума „самостийність“, която означава „самостоятелност“.

[9] Игнат Архипович Били (Билый, 1887- след 1958) е инженер и политически деец, несменяем редактор на списание „Вольное казачество“ и на вестник „Казак“.

[10] В списание „Вольный Дон“ има извънредно много печатни и правописни грешки, които ние предпочитаме да не поправяме при цитиране. Смятаме, че те са вербална характеристика на изданието.

[11] Осъзнаваме, че позоваванията могат да дойдат в повече на читателя, но виждаме в тях начин да приближим до него личността на ръководителя на движението П. Н. Кудинов.

[12] Всевеликата войска на Дон (Всевеликое Войско Донское, ВВД) е официалното название на донската казашка република (1918–1920), призната единствено от Украйна и Германия.

[13] В казашката терминология Кръг (Круг) е обществено-политически термин и означава Народно събрание от всякакъв род и вид.

[14] Пьотр (Пётр) Харитонович Попов (1867–1960) е донски атаман, генерал от кавалерията на Генералния щаб, пожизнен походен атаман. През 1920 г. е представител на казачеството в България. Организира в Габрово първата донска станица в чужбина. През 1924 г. заминава за Франция, а през 1928 г. – за САЩ, където работи във ферма и като готвач. През 1938 г. се премества в Прага, а година по-късно е арестуван от германските власти поради отказа да участва във формирането на казашки части в състава на Вермах-

а само възкресяват старото, родното и святото (№ 1, с. 2). Въпреки че е в България, Съюзът е отворен за всички казаци.

„Вольный Дон“ се позиционира в журналистическото пространство преди всичко чрез противопоставянето на останалите казашки националистически издания и техните редакции: образно казано, след командата „шашки – к бою!“ са последвали командите „руби – направо!“, „руби – налево!“. Като констатира разединението във Волноказашкото движение (ср.: „казаки ... поползли из вольно-казачьего лагеря во все стороны как раки“), списанието подчертава, че напусналите лагера не са изменници на идеята за казашката свобода, а са идеологически непоколебимите („стойкие в идеалогии“) привърженици на древната казашка държавност, които не са съгласни с върхушката на Движението (Причины возникновения Союза вольных донских казаков и его задачи № 2, с. 2). Изданието претендира да бъде същинският рупор на казачеството и прави всичко възможно, за да злепостави своите идейни конкуренти. Аргументите му са предназначени за отрудения казак: етническата принадлежност се превръща в главно средство за идеологическа дискредитация. В този контекст Игнат Били не е никакъв казак, защото по паспорт е украинец от Кубанска област. Следователно, той е предател на казашкото дело, който е изпълнявал и продължава да изпълнява задачи по разлагането на казашката държавност (№ 3, с. 1). Затова групата на Били прави всичко възможно да злепостави атаман Попов, да омърси атаман Каледин[15] и, в същото време, да обожестви провеждалия политика на украинизация председател на Кубанската Рада Н. Рябовол. След побоя в белградската полиция Игнат Били вече фигурира на страниците на изданието като Игнат Бити (Битый, № 1, с. 16)

Аналогични са нападките срещу сп. „Казачий голос“, който би трябвало според „Вольный Дон“ да се нарича „Калмыкский голос“ или „Монгольский голос“. Тук на прицел са двамата калмици Ш. Балинов и С. Баликов (Балыков), активни сътрудници и на списанието-конкурент „Казакия“. Казачеството, съветва Окръжното управление на Съюза, трябва да се спаси от впилите се (всовавшиеся) в редовете на националистите чужди хора, откърмени със соковете на донските степи, които провеждат активна работа по създаване на нови държавни образувания за сметка на Донския и Ставрополския край: „Девять лет эти радетели казачества, маневрируя своей телячьей невинностью и надутым патриотизмом к казачьему благосостоянию, по определенному плану желтой агрессивности, нарочно сеят в казачьих рядах смуту, дабы под шумок и склоку извлеч то, что предписано им свыше“ (№ 1, с. 12). Калмиците са демонизирани чрез активиране на стереотипи, свързани с татаро-монголското робство и с панислямизма. Те „из под угла „по хунхузски“, размахивают кривыми азиатскими ятаганами, и волнообразными мечами, чтобы рассеч казачьи земли и при удобном случае как добычу завоевателей, разделить их между собою“ (№ 1, с. 15).

та. Скоро след това е освободен, но му е наложена забрана да се занимава с каквато и да било политическа дейност. През 1946 г. отново заминава за Северна Америка, където два пъти е преизбиран за донски атаман. Прави неуспешни опити да създаде задгранично донско правителство. Умира в Ню Йорк.

[15] А. М. Каледин (1861–1918) е генерал от кавалерията, участник в Първата световна война. Той е свиден за казачеството като първият свободно избран (выборной) донски атаман (1917). Огорчен от нежеланието на своите земляци да се борят с болшевизма, той се отказва от атаманските пълномощия и се самоубива. Още през 20-те години на страниците на казашката емигрантска периодика Каледин се превръща в знакова фигура, в атаман-мъченик и атаман-рицар, символ на казашката жертвеност в името на идеята, идеала, принципите.

За „Вольный Дон“ врагове на казачеството са и атаманите, които са продали казашките интереси. Старейшините са забравили народ и отечество, разменили са свободата на Дон срещу пожизнени и потомствени имения (№ 3, с. 5). В емиграция те са могли да купят земя, където да заселят казаците или, като некрасовците[16], да осигурят такава в замяна на служба. Атаманите обаче ловко са отстранили Кръга, опразнили са хазната, но най-вече са навредили на казачеството с русофилската си политика (№ 1, с. 3). Атаман Грабе[17], чиято фамилия неизменно се преиначава на *Грабилов*, и обкръжението му са усойници (змеи подколодные), „приятели“ (т.е. вълци) в овча кожа (№ 3, с. 19). „Нас вожди наши сгубили“ – ще обобщи П. Крюков (П. Крюков, „Настанет час“, № 3, с. 8).

Отличителна черта на списанието е силната му антируска насоченост. Особено яростен в омразата си към всичко руско е П. Крюков. В неговата интерпретация руският народ е страшен разбойник, хаймана (лодырь), вечен роб – хитър, отмъстителен, вероломен. Той може да се труди само по принуда (из-под палки), в крепостно (т.е. робско) състояние (№ 2, с. 5). Тези възгледи са озвучени и в поезията му – руснаците са тълпа и са страхливи като зайци. Те са роби на варязите и грузинците, женоподобни са – трябват им поли, блузки, гергефи и чичото с камшика, т.е. господарят. Те могат да воюват само, ако са подкарвани от остена (П. Крюков „Настанет час“, № 3, с. 8). Запазена марка на Крюков е експресивната квалификация на руснаците като „богоносные лапотники“, където прилагателното отпраща към руския месианизъм (срв.: народ-богоносец), а съществителното е презрително назоваване на селянин (*лапоть* е вид цървул от лико, кожа, върви). Поетът-публицист възкликва: „Верь, Дон родимый ! — Вольным вновь Ты будешь, как встарь — в года прадедов — удальцов и славой мировой покрыт Ты снова будешь и будешь, как и встарь, Ты — только для Донцов! Следы вонючие от богоносных лаптей на берегах Твоих стальной вольной побанют казаки“ (№ 1, с. 8)

Към тази патетика, макар и не толкова явно, се присъединява и Кудинов. За войските на Златната Орда казаците са осигурявали леката кавалерия, българите – търговци и моряци, мордвините и черемисите – пехотинци-стрелци. „Московските хора и техното опълчение, квто лоша войска, в състава на монголските армии не приемаха и те се откупваха, плащайки „ясак“ – данък“ (П. Кудинов. „Казашката народност и нейната държава“, № 1, с. 17).

Омразата заличава цветовите разлики, поставя под един знаменател всички руснаци. В този контекст белите и червените руски войски са едно и също – само с различни цветове и с различни имена (№ 1, с. 23). Казаците са били захвърлени на произвола на съдбата от руския генерал Деникин, а в момента донската казашка земя се задъхва под нечувано варварското управление и насилие на руските окупанти. И белите и червените са се били за единната и неделимата Русия, защото и едните и другите се нуждаят от казашките земи и техните богатства, от самите казаци (№ 3, с. 5)

---

[16] Некрасовците са по същество първите казаци-емигранти – предвождани от Игнат Некрасов, те напускат донската земя след разгрома на въстанието на Кондратий Булавин (1708). Първоначално служат на кримските ханове, а след това – на Османската империя. В замяна на службата си получават земя (включително и по поречието на река Дунав) и големи привилегии.

[17] Граф М. Н. Грабе (Граббе, 1868–1942) е последният назначен от властите (наказной) атаман на ВВД. След смъртта на А. П. Богаевски е атаман на Донската войска в емиграция.

Предполагаме, че тази афиширана русофобия от страна на изданието е по-скоро поза, която цели да привлече общественото внимание чрез скандала и провокацията, отколкото реална позиция. Така например, в № 3 (с. 24) е поместено съобщение за смъртта на сляп казак, който е живял в руско село в Полша и за когото до последно се е грижила рускиня (русская женщина). Покойникът е отпят от руски свещеник, на когото редакцията благодари за трогателната надгробна реч и му пожелава щастие в света на суетата.

Втората тема, която определя облика на списание „Вольный Дон", е казачеството. Основните фокуси са:

– националната идентичност на казачеството. Крайно време е, подчертава изданието, гордите и тщеславните народи да разберат, че казачеството не е международен отряд за бързо реагиране (летучий отряд), нито пък подвижна професионална военна сила, която служи на всекиго за пари. То е древен народ и по своето национално летоброене е равно на много древни народи (№ 1, с. 16).

– казашката държавност. Донските казаци са потеглили в емиграция не като бегълци или дезертьори, а като самостоятелен народ, като самостоятелна държава – с парламента си (Войсковой круг), с президента си (атаман), с правителството, с многомилионната държавна хазна, с архива, музея и знамето (№ 2, с. 5). Те са отделен народ със своя държавност, чиято територия в момента е заета от вражеска държава. Дон е люлката на цялото казачество, той е плацдарм на страшни битки между народите, залог за бъдещето на останалите казашки войски (№ 1, с. 2). В миналото Дон е бил могъща и гостоприемна държава за политическите емигранти от московското царство, а сега пътят на някогашната донска свобода е заличен от плевели – руските тръни са задушили казашката независимост (№ 3, с. 5–6).

– историята на казачеството. Източник на решителност в борбата за казашката свобода е историята на отминалите векове: „С незапамятных времен в резервуаре седой истории хранится живая быль, живое сказание, нетленная панорама героических подвигов наших предков" (П. Кудинов, „К Казакам", № 1, 13). Издател и редактори на „Вольный Дон" се припознават в казашки вождове като легендарния атаман Ермак (П. Кудинов. „Атаман Ермак, № 2, с. 12; № 3, с. 13–15) и се дистанцират от палачи и предатели като есаул В. С. Шевченко. Той се е завърнал в Съветска Русия с голяма група, но не бил изпратен на заточение като останалите, а получил висок пост. Когато на неговото име в кубанския край започнали да наричат колхози, на всички станало ясно, че е изпълнявал вражески поръчки: като тласкал към престъпления вечно пияния ген. Покровски[18], той така разлагал казашката армия, която

[18] Генерал-лейтенант Виктор Леонидович Покровски (Покровский, 1889–1922) през 1919 г. е командващ Кавказката армия в състава на Въоръжените сили на Юга на Русия (ВСЮР). Известен е с жестокостта си и с репутацията на „мигновен" генерал (за по-малко от две седмици със заповеди на Кубанската Рада от полковник става генерал-майор). В емиграция живее в България, където създава терористична организация с цел вдигане на бунт в кубанския край. Групата осъществява повсеместни терористични акции срещу Съветската мисия и „Съюза за завръщане в Родината" (Совнарод). Българската полиция се намесва, а помощник градоначалникът в Кюстендил Ст. Трифонов пише „Изпратих моите полицаи със заповед да го върнат (Покровски) жив или мъртъв.... за предпочитане мъртъв" (Вж.: Спасов, Л. Врангеловата армия в България 1919–1923. София, 1999, с. 180–181). При опита да бъде арестуван (съществува версия, че в тази акция са участвали и съветски агенти), Покровски оказва съпротива и е убит.

в боевете не знаела поражения. (А. Ф. Шевченко, „Историческое свидетельство", № 2, с. 22–24).

На страниците на „Вольный Дон" е възобновена и започналата през 20-те години в емиграция героизация на казашките атамани Каледин, Назаров[19], Митрофан Богаевски[20], даден чрез инициалите М. П. Б. – вероятно, с цел дистанциране от брат му, действащия до 1934 г. войскови атаман А. П. Богаевски, чиито позиции казаците-националисти критикуват.

– задачата на казачеството. Като не изпуска момента в международното меле (потасовка), казачеството трябва да изкристализира народния патриотизъм, да обогати душевната мощ, или, ако цитираме дословно, „воплотить в душу, сердце и в разум убеленную веками любовь к Родине – Казачьей земле; воскресить историю былого, создать, для поколения, историю настоящих времен; чтобы сконцетрировать казачьи национальные силы и быть готовыми выполнить свой отечественный, в событиях завтрашнего дня долг" (П. Кудинов, „К Казакам", № 1, с. 14).

Бленуваната Казакия трябва да бъде създадена на донска земя по волята на народа (№ 3, с. 16). Някогашната държавност от времето преди Петър I (за казаците той е Петър Окаяни[21] – № 3, с. 21) ще бъде възродена и този тържествен и славен ден ще стане ден на победата. На границите ще бъде поставен донският герб, а всички, и приятели и врагове, ще уважават синьо-жълто-червеното казашко знаме (П. Крюков, „Настанет час", № 3, 8). Колкото по-скоро казачеството се откъсне от руснаците и Русия, толкова по-скоро то ще се спаси (№ 1, с. 23).

Донските генерали постепенно поемат по пътя на Каледин и на атамана-рицар Назаров (№ 2, 9). Това е залог, че казаците ще бъдат стопани в земята си, а не роби на шепа московски дармоеди (прихлебатели) независимо от отличителните им знаци – червената чифутска (жидовская) звезда или щабсофицерските пагони. Тази увереност е подкрепена от авторитета на П. С. Поляков, който, впрочем, не е сред поетите, чиито стихове се публикуват на страниците на „Вольный Дон": „Мы насилья власти чуждой/ Не потерпим никогда,/ Будь то царская корона/ Или красная звезда" (П. Крюков, „Крест над Доном", № 3, с. 18–19).

С оглед възраждането на казашката държавност особено значение придобиват лидерите, атаманите. Именно те трябва да се погрижат за родените в чужбина млади казаци, които са заплашени от опасността да останат безпризорни интернационалисти без отечество. Затова Пьотр Крюков по-ленински призовава: „промедление смерти подобно" (№ 2, с. 8). Чрез списанието казаците-националисти търсят своя нов войсков атаман, който да замени компрометиралия се като казашки лидер Грабе, показал дори чрез графската си титла незачитане на донската конституция. В търсене на Вожда те се обръщат към П. Х. Попов – истински донски казак, походен

---

[19] А. М. Назаров (1876–1918) също е знакова фигура на страниците на казашката емигрантска периодика. Известен е с това, че сам е командвал разстрела си. Командата му към строените червеноармейци била „Сволочь, пли!".

[20] М. П. Богаевски (Богаевский, 1881–1918) е председател на Войсковия Кръг и заместник на донския атаман. Разстрелян е от червените комисари. Представител на казашката интелигенция, историк-педагог, той е свиден за казачеството като страстен певец на възкръсналата старина, на донската независимост и на казашката гордост.

[21] Това прозвище е недвусмислена препратка към братоубиеца Светополк Окаяни от старата руска литература.

атаман от ВВД, който веднъж вече е спасил Дон. На предишните избори той не е бил избран поради гнусна фалшификация на гласовете в полза на Грабе (№ 2, с. 7). Попов е един от малкото генерали, които не са посегнали на донската хазна – напротив, бил е черноработник, трудил се е наравно с обикновените казаци. Идеализираният образ на лидера се доизгражда чрез личната скромност и ненамесата в емигрантските разпри и интриги: той не взема участие в политическите борби, защото властолюбието и себелюбието са му чужди (№ 2, с. 9).

И. Болдирев (Болдырев) и П. Крюков го поставят в един ред с емблематичните казашки атамани от времето на Гражданската война Каледин и Назаров: Попов е третият след тях рицар на казачеството. Те го молят да се съгласи да се кандидатира за войскови атаман: „Он – наша надежда. Он – наша крепость. Оставите ли Вы в годину смутную своих родных донцов, наш атаман?“ – питат те (№ 3, с. 22–23) и от страниците на списанието агитират казаците да гласуват за него (№ 3, с. 10).

Въпреки, че е предназначено за читателя-казак, списанието не пренебрегва и българската аудитория. Към нея са адресирани публикуваните на български език статии на П. Кудинов „Казашката народност и нейната държава“ (№ 1, с. 17–19) и „Казаци и българи“ (№ 2, с. 17–18). Ако първата има образователен характер, то чрез втората авторът се опитва да приобщи българското общество към казашката национална кауза. Казаците, наред с русите, малорусите, белорусите и българите, са част от славянския народ. Изтъкнато е общото в съдбата на българи и казаци – робството. Едните са били под турско робство, другите – под московско. Потърсена е родствената им връзка: „За да определим родствените връзки помежду двата народа, Българите и Казаците, и да установим тяхното отдавнашно държавно съжителство, няма нужда да се чудим на археологическите разкопки в днешна Русия, не ще бъде безполезно да се отворят страниците на забравената история. (...) Там ще се отгатне всичко което е скрила имперската руска история и вдъхновила във висшата българска общественост с безбожна неправда за произхода на казашкия народ. В това време, когато Донските казаци имаха своя самостоятелен държавен живот, днешна Русия е била в стадия на слабо колониално развитие“ (№ 2, 18).

Авторите, които определят идейния, идеологическия и дори вербалния облик на списание „Вольный Дон“, са двама – П. Н. Кудинов и П. Ф. Крюков.

Павел Назарович Кудинов (1891–1967) е родом от станица Вьошенска (Вешенская). През 1919 г. той оглавява Горнодонското (Верхнедонское, Вешенское) въстание срещу съветската власт. В емиграция живее в България – в София, Сливен, с. Княз Александрово (днес г. Димово). Разобличен е от българската полиция като сътрудник на съветското разузнаване у нас и заедно с други руски емигранти е съден и прогонен от страната ни[22]. Известно време живее в Румъния. Връща се в България през септември 1944 г., а месец по-късно е арестуван от СМЕРШ („Смерть шпионам“, военното контраразузнаване на Съветската армия). Изпратен е в СССР, където, като ръководител на въстанието, получава тежка присъда по печално известния член 58 („Измяна на Родината“) от НК на РСФСР. След изтърпяване на наказанието (или след амнистията?) се връща в България.

Смятаме, че чрез многото цитати и преразкази на материали от Кудинов, читателят вече е получил представа за него като за идеолог и публицист – не по природа,

[22] Кьосева, Цв. Цит. съч., с. 190.

а по стечение на обстоятелствата. Надяваме се, че читателят е оценил усилията на политически и образователно неподготвения човек да огласи мнението на своята среда и, същевременно, да бъде в крак с фразеологията на времето си, макар и с цената на натруфената патетика (от типа на „резервоар на беловласата история"). Не бихме се наели, въпреки някои индикации, да окачествим Кудинов като политически авантюрист[23]. Той по-скоро е от онези казаци, които постоянно търсят и не намират мястото си в политическите събития от първата половина на XX век – като познатия на всички ни Григорий Мелехов, с когото Кудинов се среща в художественото пространство на романа „Тихия Дон".

Тук стигаме до интересния въпрос за връзката на Кудинов и литературата. Освен издател, публицист, есеист и, когато се наложи, поет, Кудинов е и литературен персонаж: той присъства със собственото си име в романовия епос на М. Шолохов. Впрочем, Шолохов дава възможно най-точната и най-кратката характеристика на личността на Кудинов: „Георгиевский кавалер всех четырех степеней, краснобай и умница. Отличался он слабохарактерностью, и не ему бы править мятежным округом в такое буревое время, но тянулись к нему казаки за простоту и обходительность. А главное, глубоко уходил корнями Кудинов в толщу казачества, откуда шел родом, и был лишен высокомерия и офицерской заносчивости, обычно свойственной выскочкам. Он всегда скромно одевался, носил длинные, в кружок подрезанные волосы, был сутуловат и скороговорист. Сухощавое и длинноносое лицо его казалось мужиковатым, не отличимым ничем"[24].

Не по-малко представителен за своята епоха е и вторият автор на списание „Вольный Дон" – Пьотр Фьодорович Крюков (1904–1963). Той е син на известния донски писател, възвеличаван от страниците на казашките издания от 20-те години у нас като класик на донската литература Ф. Д. Крюков – между другото, сочен от някои за истинския автор на „Тихия Дон". След смъртта на баща си (осиновителя) през 1919 г. момчето е изведено от Русия. В емиграция получава образование в Донския кадетски корпус. Живее и работи във Франция (Андобре, Шато-Шабан, Кломбел), активно участва във Волно-казашкото движение. Публикувал е в много издания на движението, през последните години от живота си е издавал и редактирал „Казачий литературный сборник", от които са излезли 7 броя[25].

На пръв поглед двамата автори си разпределят списанието – Кудинов поема публицистично-декларативната и организационната част, а Крюков се заема с литературната част. Всъщност, обаче, когато се налага, Крюков пише политическа проза с изобилие от поетични цитати („К донским казакам националистам (Атаманы-молодцы)", № 2, с. 5–8; „Донские генералы", № 2, с. 8–10). Нещо повече, той защитава правото си, освен поет, да бъде и публицист: „Почему-то редакция „К. Г." решила,

---

[23] Личността на Кудинов, при всичките му грешки, смяна в ориентирите и лутания сама по себе си е доста привлекателна. Само така можем да обясним опитите на някои автори да му припишат русофилство, каквото той по време на издаването на „Вольный Дон" явно не притежава. Срв.: „Кудинов на следствии не скрывал, что его журнал „Вольный Дон" ведет ударную политическую линию против тех держав, которые готовят вооруженную экспансию против России". (Разогреева, Л. П. Коротко из биографии Кудинова. [онлайн]. [прегледан 20.10.2011]. http://molodidov-cossacks.com/?p=8457)

[24] Шолохов, М. А. Тихий Дон. Роман в четырех книгах. Том II. Москва, 1975, с. 166.

[25] Казачье зарубежье. [онлайн]. [прегледан 23.07.2012]. http://evgrsaveliev.narod.ru/museum/spkaz_kr.html

что Петр Крюков не имеет права голоса как Донской казак, как гражданин Донской казачьей республики, а может только писать стихи, т.е. заниматься „не серьезным“ делом“. В същото време той е убеден: „поэты и литераторы зачастую больше приносили пользу своему народу, нежели политики с балансирующей идеологией“ („Открытое письмо редакции „Казачьего голоса“, № 2, с. 24). Той често използва псевдонима „Донской Баян“,

Нека отбележим, че при необходимост, Кудинов пък пише стихотворения – неговото „На сопках Чаталджи“ (№ 2, с. 19) е датирано от февруари 1921 г. и е посветено на паметта на донските казаци, оставили костите си в Чилингир, Турция. В този смисъл не рискуваме да кажем със сигурност, който от тях двамата – Павел Кудинов или Пьотр Крюков – се крие зад инициалите П. К. под стихотворението „Суд“ (№ 1, с. 12).

С политически декларации и поезия в списанието участва и живеещият във Франция Иван Болдирев (Болдырев). Той е автор на стихотворението „Вольный Дон!“ (№ 1, 10) и на обръщенията „Донские казаки ватаги донской сарыни Степана Разина к Казакам (№ 1, с. 19) и „К казакам и казачкам“ (№ 3, с. 20–21).

На страниците на „Вольный Дон“ прозата и поезията, документът и стихотворението не само се допълват взаимно – те плътно се припокриват и това е отличителната черта на самото издание. Те в еднаква степен озвучават и аргументират политическите възгледи и задачи, които стоят пред издател и редактори. Отдаваме това интересно явление на емоционалността, експресивността на прозата, включително и деловата.

В списанието са публикувани общо 22 стихотворения от 11 автори. С най-много стихотворения – шест на брой – присъства Пьотр Крюков, следван от И. Томаревски (Томаревский, пет на брой) и И. Д. Кузнецов (две стихотворения). С по едно произведение са представени И. А. Болдырев, Мих. Сафронов, А. Кравцов, Т. П. Гарбуз, Николай Келин, Ив. М. Кузнецов, П. Кудинов, И. Кадушкин, неидентифицираният П. К[26]. Стихове на двама от изброените автори (Томаревски и Келин) са публикувани и в списание „Казакия“[27]. Във „Вольный Дон“ няма текстове на украински език (или на кубански диалект) – списанието рязко критикува украинския сепаратизъм.

В това изброяване не включваме голямата поема на П. Крюков „Без шляха“, разпростряна в трите броя на „Вольный Дон“ (№ 1, с. 11, № 2, с. 11–12, № 3, с. 9–10, в края на третия брой е анонсирано продължението ѝ). Авторовото жанрово определение е *сказ*, но поради точката (Сказ.) то може да се тълкува и като *сказание*. Произведението представлява стихотворен разказ на/за казашката емиграция, като се започне от напускането на родната земя, мине се през лагера на о. Лемнос и се стигне до разселването на казаците по света. В него ще намерим коментари за пруската политика на атаманите-предатели, разказ за зараждането на казашкия национализъм, картини от живота на руската емиграция. Ще намерим и цитати от популярната песен за Разин „Из-за острова на стрежень...“ с необходимата замяна на „Стеньки Разина челны“ с „Донской вольницы челны“ (№ 3, с. 9). Произведение-

---

[26] Имената на авторите са изписани по начина, по който те фигурират на страниците на „Вольный Дон“.

[27] Сред прозаиците общ автор, освен Кудинов, на „Казакия“ и „Вольный Дон“ е подписаният с инициали М. С.

то по всяка вероятност е адресирано до обикновения казак, на чийто речеви изказ то подражава:

Появилися три течения
И одно из них того мнения:
Без царя нас ждут беды горшие.
А чтоб русские „сиволапые“
Какой фальши тут не подцапали
Вожди (умники, знать, завзятые)
Новый тип царей враз состряпали

(цитатът е произволен № 2, с. 11)

За останалите автори знаем малко. Ив. М. Кузнецов и Томаревски към момента на публикуване на произведенията им са покойници – пред имената им е поставен кръст. Томаревски е бил приятел на Кудинов и също като него е живял в с. Княз Александрово (г. Димово). Т. П. Гарбуз е живял в с. Лесковец, И. Кадушкин – във Варна.

Публикуваните едно след друго (№ 1, с. 9–10) пет стихотворения от Иван Томаревски създават впечатление за стихотворен цикъл. Той започва с историята на казашката емиграция („Донская сила“) и завършва със стихотворението „Завет“, което не само чрез заглавието си, но и чрез посланието си е съзвучно с едноименното стихотворение на П. С. Поляков[28]. Заветът на поета е, прахът му да не остане в чужбина, а да бъде пренесен в родните степи. До шумливия Терек той няма да е самотен и от гроба ще слуша песните за казашката воля и слава:

И то, чего лишен при жизни
Я был в изгнании своем,
Я буду видеть из могилы ...
И в ней я буду казаком.

Впрочем, сходна е тоналността в стихотворението на Крюков от 1927 г. „Моя любовь“ (№ 3, с. 2): ако животът изгасне и замлъкне звънът на лирата, то душата на казака ще отлети в родния край, а последната му въздишка ще е за донската земя.

Поетичната страница на „Вольный Дон“ също е апотеоз на родната земя и на емблематичната за казачеството (и особено за самото списание!) река Дон:

Слава Богу, слава Дону,
Всем станицам, хуторам!
Слава Кругу, Атаману,
Слава донским казакам

(Петр Крюков, „Донской марш“, № 2, 20)

Великият волен Дон в миналите векове е гърмял със славата си и е всявал страх у враговете си. Предателите на народа си предпочели царя пред него и казашката свобода загинала под ударите на презрените московци (москали) (И. А. Болдырев, „Вольный Дон!“, № 1, с. 10). Родният Дон обаче ще се възроди и беловласите му бре-

[28] Поляков, П. Завет. – Казакия, 1937, № 1–2 (19–20), с. 14.

гове отново ще се напоят с вража кръв. Раните му ще заздравеят, а страниците на историята ще запазят спомена за казаците, които са били готови да умрат за родния край (А. Кравцов, „Песня", № 1, с. 10).

Другата прославяна казашка река е Терек, която в стихотворението на терския казак Иван Томаревски „Тереку от терца" (№ 1, с. 9) позиционно замества Дон. Казачеството се идентифицира чрез великите си реки и затова казашката правда лети от водите на Амур до Днепър (Т. П. Гарбуз, „Казак", № 1, с. 10).

Важно място в поетичния текст на „Вольный Дон" заема казашкият пантеон (или мавзолей), чието изграждане на страниците на казашките емигрантски издания започва веднага след напускането на родната земя. Той обаче не е толкова средство за приобщаване към героите, в които се разпознава пропагандираната от казаците-националисти казашка нация, а опит за присвояването им с оглед целите на националистическата кауза. В баладата на И. Томаревски „Два атамана" Пугач (Е. Пугачов) и Разин излизат от гробовете и яздят из степта. Те чуват стонове, виждат сълзи и кръв, но не откриват своите деца – орлите-казаци. Поглеждат във всички посоки и едва на запад погледите им потъват в дълбините: сред морето, върху скали те забелязват редица палатки (т.е. лагера на о. Лемнос), а в тях – децата и внуците си. Двамата атамани въздъхват мъчително, слизат от конете и отново лягат в гробовете си, проклинайки презрените московци (№ 2, с. 16).

Баладичният жанр е предпочетен и от И. Д. Кузнецов. Лирическият герой е сам върху могила сред степта, а въздишката му лети към Дон, където са пленените близки. В мига, когато той се заклева пред небето, че няма да продаде на робите (т.е. на руснаците) казашката си клетва, пред него застава, сякаш изтъкан от светли лъчи, атаман Каледин със страшната си булава. Той е чул клетвата и вече прахът му ще се успокои, защото заветите му са в сигурни ръце (№ 3, с. 20).

Николай Келин признава: „Я ни Пугач, ни Разин, ни Булавин", но вижда заслугата си в това, че предвожда живата войска (рать) на стиховете. Като описва времето, когато приятел е съсичал в бой приятеля си, а син е разстрелвал баща си от упор, той прославя атаманите Каледин, М. П. Богаевски и донския Бова – безсмъртния полковник Чернецов[29] (№ 2, с. 10). На паметта на разстреляните атамани Назаров, Волошинов, ген. Усачев е посветен откъсът „Отзвуки прошлого" от „Донская поэма" на Ив. М. Кузнецов (№ 2, с. 16).

Достойно място в поетичния мавзолей на борците за Дон и казашката независимост е отредено и на онези, които са оставили костите си в чуждата земя.

Рыдает душа
И сердце пугливо трепещет,
Дремлют утесы и спит Чаталджа,
А ветер то воет, то свищет.

(Кудинов, „На сопках Чаталджи", № 2, с. 19)

[29] Бова Королевич е герой от руския народен епос. Полковник В. М. Чернецов (1890–1918) организира първия белоказашки партизански отряд.

Лирическият герой на Кудинов обещава пред неоплаканите гробове, че ще има за погребаните там воински помен (тризна), че братята ще отмъстят за пролетите сълзи и че върху развалините в казашката земя отново ще зацъфтят рози.

Въпреки претенциите, че е трибуна на цялото казачество, списание „Вольный Дон“ е камерно. То се списва предимно от двама души и публикува материали от много тесен кръг автори. Остава само да гадаем защо в него липсват стихове на Павел Поляков, който иначе е цитиран в благоприятен за него контекст. Остава също да гадаем относно причините за внезапното спиране на изданието, за различните маневри на издателя и редакторите и т.н. Недобрата му структурираност, изобилието от печатни и правописни (пАрождает, они сеЯт, он зависЕт, идеАлогия, АВганистан, демОгог, архИологически и др.) грешки създават впечатление, ако не за неграмотност, то поне за прибързаност и дори небрежност.

Читателят на „Вольный Дон“ има усещането, че долавя ясното, макар и често грубовато изразено, но така предразполагащо със своята прямота и импулсивност мнение на онази част от казашката маса, която през втората половина на 30-те години подкрепя националната идея. Всъщност не са малко индикациите, които подсказват, че тази грубоватост не е резултат от недодяланост или недостатъчна образованост, а е съзнателно премерена поза, че дори и манипулативна стратегия. В този смисъл предизвикателствата, които списанието отправя към изследователя, остават.

Радослава Илчева

ВОПЛЬ

Вопль!! Сатирическая газета. Орган абсолютно независимой мысли. Выходит в г. Софии по мере надобности. № 1 и возможно не последний. Рукописи направлять по адресу: Гурко 27 – редакция „ВОПЛЬ". Прием в редакции от 4-х часов ночи до утра. Цена только 3 лева. В газете „Вопль" принимают участие следующие профессора по разным наукам и ученые академики: проф. и академик П. И. Федулькин, А. Брехтерев, Алеша Жук, Фон, Цкий, проф. Курицын, А. Стариканов, С. Бубнов, Н. Сладкочаев, Ломоносов, Менделеев, Лермонтов, Пушкин, Загоскин, проф. Ключевский, Тредиаковский, Державин, Жуковский и мн. др. (Смотри учебник Г. Саводника). Редактор Редакционный комитет.

№ 1 28 март 1929
№ 2 1 апр. 1929
№ 3 20 юни 1929

Отговорен редактор: А. Топалов (посочен на с. 2, № 2).
Печатница „Съгласие", ул. „Левски" 11 (посочен на с. 2, № 2).
Обем: 2 с.
Формат: 31x46 см.
Тираж: 1000 екз.

Хуморът и сатирата, по-специфични форми на отношение към света и изследване на действителността, също присъстват видимо в руската емигрантската периодика в България. Рубрики за хумор и сатира, където се поместват преди всичко фейлетони, памфлети, сатирични стихотворения и епиграми, са обособени в няколко ежедневни и седмични издания. Последователни в това отношение са илюстрованият седмичен вестник „Неделя" (1924), редактиран по различно време от И. М. Калиников, Б. М. Калиников и С. С. Чазов, в който почти не минава брой без острите фейлетони на писателя Аркадий Аверченко, вестникът на И. Солоневич „Наша газета" (1938–1940), където също почти във всеки брой писателят Михаил Карпов критикува във фейлетоните си съветската действителност и морал. В различно време излизат и няколко изцяло сатирични и хумористични вестници и злободневни листове на руската емиграция: „Кнут" (1923, ред. П. Вознесенски, 4 броя); „Пилюля" (1924, Перник, приложение на местния седмичен информационен вестник „Кракра", 1 брой) „Вопль" (1929, ред. А. В. Топалов, 3 броя); „Шопот" (1929, Русе, 1 брой); „Газета кружка любителей сценического искусства „Баян" (1932, ред. В. Ф. Заприев, 2 броя).

Съпоставен с хапливия език и сатирическата острота на друго подобно издание – „Шопот", хуморът на „Вопль" („Ридание") изглежда дори някак незлобив. Провокират го най-вече ситуации от всекидневния бит и обществения живот на руските емигранти в България (Шумен, София, Русе, Перник) – в сферата на образованието и педагогиката, в литературата, културата, изкуството, журналистиката.

Вестникът държи под прицел и спорни, одумвани личности от руската емиграция като управляващия руското учебно дело в България А. В. Арцишевски (също и генерал, поет, драматург), бившия директор на шуменската руска гимназия А.

Цѣна только 3 лева — София, 28 марта 1929 года — Цѣна только 3 лева

ВОПЛЬ!!

САТИРИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

ОРГАНЪ АБСОЛЮТНО НЕЗАВИСИМОЙ МЫСЛИ

Выходитъ въ г. Софіи по мѣрѣ надобности.

№ 1 и возможно не послѣдній.

Рукописи направлять по адресу: Гурко 27 — редакція „ВОПЛЬ"

Пріемъ въ редакціи отъ 4-хъ часовъ ночи до утра.

Въ газетѣ „Вопль"

Принимаютъ участіе слѣдующіе профессора по разнымъ наукамъ и ученые академики:

Проф. и академикъ П. И. Федулькинъ, А. Брехтеревъ, Алеша Жукъ, Фонъ, Цкій, проф. Куриціынъ, А. Старикановъ, С. Бубновъ, Н. Сладкочаевъ, Ломоносовъ, Менделѣевъ, Лермонтовъ, Пушкинъ, Загоскинъ, проф. Ключевскій, Тредіаковскій, Державинъ, Жуковскій и мн. др.

(Смотри учебникъ Г. Саводника)

Редакторъ: Редакціонный Комитетъ.

София, 38 марта.

Le roi est mort —
Vive le roi!

„Голосъ" умеръ... да здравствуетъ „Голосъ".

Не взирая на это, мы издаемъ свой „Вопль".

— Зачѣмъ? — спроситъ читатель.

— Мы жаждемъ славы!

— Кто вы?

— Мы — акціонеры: знаменитые профессора и ученые академики.

— Сколько васъ?

— Насъ 16 человѣкъ (см. прейскурантъ сотрудниковъ), съ капиталомъ въ 100.000 лева.

— Вашъ девизъ?

— Нашъ девизъ: акціонеры, хотя бы даже внесшіе два лея, не имѣютъ права помѣщать своихъ разсужденій на страницахъ „Вопля", даже написанныхъ высокимъ штилемъ и въ поэтической формѣ; ибо — если ты кій, то ступай въ биллярдную. Можетъ быть послѣ выхода въ свѣтъ нашей газеты китайцы и посмотрятъ на насъ косо, однако мы не смущаемся, ибо они всегда такъ смотрятъ. Наша внутренняя политика борьба съ Аманулломъ и пузикинами до побѣднаго конца. Въ вопросахъ внѣшней политики мы склонны поддержимать Муссолини. Вотъ и все что мы можемъ сказать „pro domo sua".

Педагогическій вопросъ.

ставолъ и меня не уважаешь, я рѣшилъ тебя отправить въ гимназію, въ восьмой классъ, тѣмъ болѣе, что ты въ Россіи только семь классовъ кончилъ.

Посмотрѣлъ на меня братецъ исподлобья и говоритъ басомъ:

— Годы мои вышли — черезъ два мѣсяца двадцать девять исполнится.

— Не твое дѣло, — говорю ему, — Алексѣй Павловичъ лучше насъ съ тобой знаетъ это...

Прочелъ я ему цѣлый докладъ о Ломоносовѣ, что учиться никогда не поздно и согласился онъ. Благословилъ я его и вечеромъ онъ уѣзжалъ. Скалось мое сердце отъ злыхъ предчувствій.

— Ну, думаю, — и Петрике онъ угробитъ, да и санъ Шелудя отъ страха въ ящикъ сыграетъ.

Цѣлую недѣлю мучился я угрызеніями совѣсти, тѣмъ болѣе, что писемъ изъ гимназіи не было.

Сижу я какъ то вечеромъ возлѣ печки, какъ вдругъ дверь открывается и входитъ братецъ, чемоданъ въ рукахъ несетъ.

— Что?— выгнали тебя изъ гимназіи за поведеніе? . . — обрушился я на него.

— Нѣтъ! — сумрачно отвѣчаетъ онъ, — самъ я сбѣжалъ...

— Почему? — Что за фокусы? Заплакалъ онъ и говоритъ:

— Я не хочу въ гимназію...

Я буду всети себя хорошо... Разчувствовался я и говорю:

— Да ты, Фединые, разскажи мнѣ

Большіе силуеты

Обь заплавъ готовъ я биться
На волосъ послѣдій клокъ,
Что болгарскихъ столица —
Это русскій уголокъ.

Въ мѣдной каскѣ — кунъ пожарный
Забредетъ къ кухаркѣ вдругъ...
Дамъ смушитъ легендарный
Нашъ брандмейстеръ Захарчукъ.

Въ праздникъ звоны, перезвоны,
Церковь Божія полна;
Въ церкви грезитъ поклоны
Віонорычъ Куприна.

По дорожкѣ — чинно, тихо,
Не взирая на народъ,
Столудовая купчиха
Въ сарафанѣ проплываетъ.

А за ней, какъ солнце мая,
Среди женщинъ и дѣтей
Кротко всѣхъ благословляя —
Сѣменитъ архіерей.

Вотъ субъектъ — отъ все вмѣшаетъ,
Академикъ и напрадъ —
Нашихъ дѣтокъ просвѣщаетъ
Этотъ мудрый генералъ.

Объ закладъ готовъ я биться,
Побожиться я готовъ,
Что болгарская столица —
Православный пашъ Ростовъ.

Цкій.

Радіо-телеграммы

ственныя силы рѣшили по этому случаю декорировать подобающимъ образомъ помѣщеніе гимназіи. Портреты В. Кн. Николая Николаевича, генерала Врангеля и Кутепова были спѣшно сняты, а взамѣнъ ихъ повѣшены портреты главноуговаривающаго Керенскаго и бабушки русской революціи. Слухъ о пріѣздѣ Рудзика оказался ложнымъ и вмѣсто министра просвѣщенія прибыло лицо другого лагеря. Въ срочномъ порядкѣ были сняты бабушка и Керенскій и на ихъ мѣсто водворены старые портреты. Такому развитію декоративнаго искусства въ Шуменѣ мы обязаны главному декоратору Л. Бееру. Его уже нѣтъ съ нами, но мы постановили повѣсить его портретъ и прибить подъ нимъ подпись: „Всего годовалые Сhoutien Ilietee Yiorgeeff". Надъ портретомъ зажгли неугасимую лампалу.

Шуменъ

(Отъ соб. корресп.)

Сегодня, 30 февраля 1928 года въ русской гимназіи состоялся концертъ. Ученицы 2-го класса Н. и С. мастерски спѣли куплеты:

„Возьмусь роли не играть,
Пѣла Ленку обожать".

Веселье затянулось далеко за полночь. Дѣтишки рыдали. По этому случаю мѣстнымъ священникомъ были отслужены 3 панихиды. Морозы попрем-

Байер, иронизирания и от други емигрантски вестници заради злополучния му доклад, посветен на А. С. Пушкин в един от Дните на руската култура, проф. А. Янишевски.

Но като че ли с най-голямо внимание се ползва колоритният Виктор Евгениевич Колосовски, автор на претенциозната „История мира в стихах" (София, 1927), спечелил си известност в средите на руската литературна емиграция като недостижим поет-графоман, подражател на А. С. Пушкин. За този литературен феномен няколко години по-късно в Париж във в. „Возрождение" (23 ян. 1936) пише и В. Ходасевич[1]: „Пушкин вообще имеет несчастье привлекать сочувственное внимание Аркадиных, Шкробовых и им подобных. Упоминания о нем очень часты, и нет, кажется, такой пошлости и банальности, в которой наши барды не клялись бы его именем, не ссылались бы на его авторитет. Иные прямо чувствуют себя его преемниками. Так, некий М. Суконников издал в 1926 году в Берлине „роман в стихах" „Федор Волгин", в самом заглавии которого уже намечена преемственная связь с „Евгением Онегиным". Роман вздорный, не стоит излагать его содержание. [...]

Предел этого своеобразного почитания Пушкина достигнут, однако, в книжке, которая, прямо скажу, составляет перл моей коллекции. Она выпущена в 1927 году в Софии. Автор ее, Виктор Колосовский, прямо заявляет, что в него вселился дух Пушкина. На обложке и обозначено: „В. Колосовский – А. С. Пушкин". В книжечке всего 16 страниц – она содержит первую главу из „Истории мира в стихах" [...].

[1] Вж.:Ходасевич, В. Ниже нуля. – Ходасевич, В. Колеблемый треножник: Избранное. Москва, Советский писатель, 1991, с. 597–603.

На Колосовском, абсолютном гении „с другой стороны", я и закончу мой обзор, по необходимости краткий. Я мог бы привести еще бесконечное множество образцов, ибо у таких авторов, как Шкробов, Любищев, Колосовский, каждая строка более или менее замечательна. Можно было бы не без пользы проследить любопытнейшие совпадения в литературных приемах авторов, в их вкусах, в их мировоззрениях, но на сей раз это не входило в мою задачу. Я хотел дать лишь несколько образчиков и отметить некоторые вершины того „отрицательного рельефа", о котором выше говорено. В заключение считаю нужным подчеркнуть только то, что цитированные произведения вовсе не представляют собою особых раритетов. Колосовский, конечно, не превзойден никем, но книг, в той или иной степени приближающихся к „Истории мира", выходит очень много. Именно поэтому я и позволил себе привлечь к нему внимание читателей".

Виктор Колосовски – А. С. Пушкин стои в центъра на четири сатирически публикации във „Вопль": в радиотелеграмата „Из Русе сообщают" (№ 1, с. 1), в „Обзор местной литературы" от рубриката „Критика и библиография" (№ 1, с. 2), в „Конкурс красавиц" от рубриката „Хроника" (№ 1, с. 2) и в сатиричния очерк „День русской культуры в г. Софии" (№ 3, с. 1–2).

Вестникът използва няколко жанрови форми, както се вижда от предишния случай – дори и по отношение на един и същ обект на хумор и сатира, като превес имат късите хумористични разкази, сатирични очерци, фейлетони: „Педагогический вопрос" от Н. Курицин и „К деловому объединению" от И. Яшкин (№ 1), „Христопродавцы" от С. Бубнов, „В ломбарде" от Иван Гаркавенко и „Троцкий в Софии" от А. Бах (№ 2), „День русской культуры в г. Софии" от А. Жук, „Ревизия" от проф. Курицин и „Трагедия любви" от С. Бубнов (№ 3).

Няколко хумористични стихотворения украсяват първите два броя: „Большие силуэты (Об заклад готов я биться...)" от Цкий, „Цветочки" от А. Стариканов, „Шапка Мономаха" от Н. Зельони и „Моды в 1939 году" от Фон (№ 1); „Большие силуэты. Первоаприлские грезы" от Цкий, „О Бальмонте" от А. Стариканов, „Моя эволюция" от „Американ киндер" (№ 2).

Многозначителни и любопитни са шеговитите рубрики: „Радио-телеграммы" (№ 1), „Хроника" (№ 1, 2, 3), „Критика и библиография" (№ 1), „Объявления" (№ 1, 2), „Афоризмы „Вопля" (№ 2, 3), „Почтовый ящик" (№ 2, 3), „Памятка „Вопля" (№ 3).

И в трите броя на вестника присъства елегантна игра с фигури, автори и герои от историята на руската литература: А. Пушкин, И. Тургенев, Н. Гогол, А. Куприн, К. Балмонт; Татяна (Танюша) Ларина, Наташа Ростова. Можем да я усетим например в стихотворението на А. Стариканов „О Бальмонте" (№ 2, с. 1):

Ходят слухи о Бальмонте –
(Приезжает к нам поэт)...
Все твердят – на горизонте
Хоть на миг да вспыхнет свет.

Так то так... но все темнее
Наш Софийский горизонт –
И ничто нас не согреет –
Даже солнечный Бальмонт.

Идването в България на автора на стихосбирката „Будем как солнце“ („Да бъдем като слънцето“, 1903), за което става дума в стихотворението, има предистория. Тя започва с публикуването на няколко негови превода на български народни песни в парижкото емигрантско списание „Последние новости“. Забелязало посоката на творческите увлечения на поета, Славянското дружество в България му изпраща сборник с народни песни (I том на литературната христоматия на Б. Ангелов и М. Арнаудов) и стихосбирки на български поети (П. П. Славейков, Ем. Попдимитров). К. Балмонт любезно отговаря с писмо (18 септ. 1928 г.) от Капбретон (Франция), където по това време живее и твори: „Аз наистина съм пленен от българското народно творчество. Песни, приказки, пословици, всичко това ме мами и над него усърдно ще поработя. Хубаво е да се работи там, където гори огън, от него е и топло, и светло, и радостно [...] От българската поезия засега се увличам от Вазов, Ботев, Пенчо Славейков. От новите силно впечатление възпроизвежда Яворов. Твърде музикален е Лилиев [...] Бих бил щастлив да видя в български превод макар и едно томче от моите стихотворения [...] Ще дойда в България непременно“[2]. По-голямата част от месец май следващата година К. Балмонт действително прекарва в България. Може да се каже, че тук го довежда именно увлечението му по българската поезия и народното ни творчество. Освен събирането на материали за своите трудове, той участва и в тържествено събрание на Славянското дружество, за чийто почетен член бива избран, успява да напише и нови стихотворения, които чете по време на трите си лекции пред столична публика: за литовската народна поезия; за българската и сърбохърватската поезия; за собственото си поетично творчество.

„Слънчевият“ Константин Балмонт може и да не „сгрява“ с идването си своите сънародници-емигранти, но негов лъч озарява българската култура: резултатите на неговия труд са събрани в два забележителни сборника[3], издадени от българското Министерство на народната просвета през 1930 г. в София.

---

[2] К. Балмонт за българската поезия. – Славянски глас, 1928, № 4, с. 156.

[3] Първият, „Соучастие душ“, включва значителна част от неговите изследвания и наблюдения върху народното и поетично творчество на българите и другите славяни, както и множество преводи на стихотворения, народни песни и приказки. Със самостоятелни очерци са представени и неколцина съвременни български автори в областта на поезията, към която Балмонт не крие своите пристрастия. Измежду тях като „най-непосредствен, непроизволно-мелодичен и тънко-чувствителен като току-що разтворено пролетно цвете“, той откроява Емануил Попдимитров. Лириката на Никола Ракитин, „поета на прозрачните стихове, непосредствени като повея на вятъра“, пък му се вижда изключително близка за руското възприятие с чувството към родната земя и непосредственото съприкосновение с природата; много от стиховете на този поет той поставя наравно дори с руската поезия, която намира за най-добрата на света. Високо оценява и Николай Лилиев – като художник-импресионист и изящен виртуоз, уверявайки, че стиховете му много леко се поместват в руски превод, че книги като „Лунни петна“ или „Птици в нощта“, прекрасни образци на музикалната поезия, го сродяват с руските поети, възприели за основно положение на своето художествено творчество музиката като достоверен ключ за духовното прозрение.

Истинска скъпоценност представлява и другата книга на Балмонт – „Золотой сноп болгарской поэзии. Народные песни“. В огледалото на руската реч тук е отразена част от богатото българско фолклорно творчество – над 100 песни, покриващи твърде широк диапазон от теми и настроения. С този свой труд, по думите на автора на предговора Емануил Попдимитров, руският поет „е изковал златна огърлица, която с тънкото си майсторство може да пробуди удивлението и у русина, и у чуждоземеца“. За преводите, прочитите и интерпретациите на Балмонт просто няма какво да се спори – пречупени през неговата уникална емоционална призма и образно-поетична система, българските народни песни или стихотворенията на съвременни поети не само запазват своя неподправен дух, а получават и допълнително очарование.

Преобладаващата част от руските емигрантски вестници и списания в България излизат за относително кратък период от време. Само на единици все пак се удава да се задържат и да просъществуват няколко години: „Русь“ (1922–1928), „Голос“ (1928–1933) и неговият приемник „Голос труда“ (1933–1938), „За Россию“ (1932–1940), „Новый путь“ (1932–1939), „Молодое слово“ (1932–1937), „Вестник общества галлиполийцев“ (1933–1942). Всички останали по правило излизат в продължение на година-две, а някои, като „Вопль“, едва в няколко броя или пък дори само веднъж – по някакъв конкретен повод или събитие. Причините за краткия им живот са от различно естество – от финансови затруднения до непреодолими конфликти вътре в редакциите, ала най-честата е краткосрочното пребиваване на техните сътрудници и редактори в България, за които в повечето случаи страната ни е само временен пристан, промеждутъчна спирка по пътя им към централноевропейските държави. Трудностите, свързани с издаването на вестник, също са повод за създателите и авторите на „Вопль“ да проверят остроумието си. Първия си брой обявяват като „възможно не последен“. Окуражени от „интереса и съчувствието“, които обаче той предизвиква в кръговете на руската емиграция, те все пак пристъпват и към втори, чието излизане е изненада („неожиданность“) и за самите тях. Третият става повод за „гордост“.

Радостин Русев

ГАЗЕТА КРУЖКА ЛЮБИТЕЛЕЙ СЦЕНИЧЕСКОГО ИСКУССТВА „БАЯН“

„Газета“ кружка любителей сценического искусства „Баян“. Цена: побольше.

№ 1 – 2 2 ян. – 12 март 1932

Отговорен редактор: В. Ф. Заприев (отбелязан на шега на с. 2 като „малоответственный редактор“ Ксенофонт).
Типография „Древна България“ (посочена на с.2).
Обем: 2 с.
Формат: 30х46 см.

Около три години в тежките бежански условия във Варна изнася спектакли руската любителска трупа „Баян“. За това време тя си създава завидна репутация и сред руските емигранти, и сред местната публика, успява да придобие известно театрално имущество и библиотека. До голяма степен успехът на трупата се дължи на опитния педагог и администратор Константин Фьодорович Мелников-Мирошниченко, който след преместването си в София основава Кръжок на любителите на сценичното изкуство „Баян“.

Ядрото на кръжока е от група руски театрали – Ю. Г. Сидоров, В. Ф. Заприев-Ксенофонт, Н. В. Дервенец, В. В. Редриков и П. В. Лавров-Грушньов, привлечени са както професионални актьори, така и любители, влюбени в театралното изкуство, неизлизали никога на театрална сцена[1].

На 23 май 1931 г. в театър „Роял“ се състоява софийският дебют на трупата[2]. Играе се старият спектакъл „Поташ и перламутр“ от П. Адмон. Пиесата е весела, доброжелателна, наивна, не блести нито с литературни, нито с театрални достойнства, но се гледа леко и весело, не обижда никого, съдържанието ѝ е из живота на американското търговско еврейство. Артистите се справят прилично с ролите, а главните дори блестят с техника и комедиен дар. Въпреки тясната сцена и лошата акустика, спектакълът изглежда добре, спечелва за в бъдеще симпатиите на публиката.

През 1932 г. кръжокът започва да издава и хумористичен лист под името „Газета кружка любителей сценического искусства „Баян“.

---

[1] За всички тях К. Ф. Мелников-Мирошниченко е не само основател на „Баян“, но и дълбоко уважаван учител. Те разбира се отдават дължимото и на своя „втори учител“ – Николай Дмитриевич Веков, който с опита и знанията си също дава много за баяновското дело.

[2] Вж.: Первый спектакль „Баяна” в Софии. – Голос, № 343, 1931. Вестник „Голос“ и друг път отразява спектакли на трупата или моменти от нейния живот. Положителни отзиви са публикувани и за спектакъла на А. Островски „Без вины виноватые“ (№ 372), изигран на 23 ноември също в театър „Роял“. Софийският дебют на „Баян“ е отразен и във в. „Новая жизнь“ (№ 16).

„ГАЗЕТА“

КРУЖКА ЛЮБИТЕЛЕЙ СЦЕНИЧЕСКАГО ИСКУССТВА „БАЯНЪ“

№1 (Вѣроятно и послѣдній) | 2 января 1932 г. | ЦѢНА: ПОБОЛЬШЕ

Софія Январь 1932.

Пользуемся счастливой возможностью принести свои поздравленія и благопожеланія по случаю Новаго года.

Прежде всего горячо поздравляемъ нашего основателя и учителя глубокоуважаемаго Константина Феодоровича Мельникова-Мирошниченко, доброй волѣ и усиліямъ котораго мы обязаны нашимъ существованіемъ и нашимъ развитіемъ. Онъ сумѣлъ соединить и спаять воедино, какъ актеровъ, такъ и просто, любителей, раньше нигдѣ не выступавшихъ, — которые до тѣхъ поръ не могли объединиться, за отсутствіемъ здѣсь истинныхъ тружениковъ русскаго театра.

Отъ всей души поздравляемъ второго нашего учителя, глубокоуважаемаго Николая Дмитріевича Вѣкова, допринесшаго своимъ опытомъ и знаніемъ весьма много на пользу Баяновскаго дѣла и вполнѣ укрѣпившій увѣренность въ успѣшность нашихъ начинаній.

Весьма сожалѣемъ, что оба наши учителя въ силу необходимости должны были, хотя бы и временно, покинуть насъ — и Софію.

Нашему старшему брату, варненскому „Баяну“, въ лицѣ его энергичнаго предсѣдателя Александра Людвиговича Аммонъ, шлемъ наши братскія поздравленія и пожеланія въ наступающемъ году развить съ полнымъ успѣхомъ дѣятельность русскаго театра.

Всѣмъ Организаціямъ, Кружкамъ и Союзамъ, всѣмъ тѣмъ, кто прямо или косвенно поддерживалъ нашъ „Баянъ“ и его дѣятельность, Вамъ, наши друзья и читатели, также желаемъ успѣховъ и всякихъ благополучій въ наступившемъ 1932 году.

РЕДАКЦІЯ.

P. S. Ниже предлагаются читателямъ нашей „Газеты“ плоды нашихъ Баянскихъ остряковъ.

Спиритич

Надоѣло прозаически
Жить, не вѣдая, что ждетъ!
На сеансъ на спиритическій
Я попалъ подъ новый годъ.
Что гадалки?—Дѣло мертвое!
Духи жъ (ясно, какъ хвалва!)
Калачи, конечно, тертые —
Не бросаютъ зря слова.
Заклинаніямъ наученный,
(Чтобы легче вызвать тѣнь).
Ниткой восемь разъ окрученный
Молча я сидѣлъ, какъ пень.
Грѣхъ скрывать—поднялись воло
И со стула чуть не слѣзъ —
Какъ вдругъ замогильнымъ го
Медіумъ спросилъ: — Ты здѣ
Всѣ застыли въ ожиданіи,
Не прошло и двухъ минутъ.
Какъ, нарушивши молчаніе,
Что-то пискнуло: — Я тутъ!
Словно токъ отъ электричества
Пробѣжалъ. Вопросъ даю:
— Не измѣнитъ ли правительс
Сорокъ пятую статью?
— Какъ же будетъ измѣненіе
Жди параграфъ сорокъ шест
Въ немъ, не скрою, къ сожалѣ
Запретятъ и пить и ѣсть.
Но вопросы безполезные!
И совѣтую я вамъ

„ГАЗЕТА“

КРУЖКА ЛЮБИТЕЛЕЙ СЦЕНИЧЕСКАГО ИСКУССТВА „БАЯНЪ“

№ 2 невѣроятно, но фактъ | Софія, 12 марта 1932 г. | ЦѢНА – ПОБОЛЬШЕ

Ю. Г. Сидоровъ

К. Ф. Мельниковъ-Мирошниченко

ГИМНЪ БАЯНА

В. Ф. Заприевъ-Ксенофонтъ

Н. В. Дерменецъ

П. В. Лавровъ – Грушевъ

Н. В. Редниковъ

Какъ я поступалъ въ Баянъ

Редактор на изданието е В. Ф. Заприев. Двата издадени броя – № 1 („вероятно и последний“) и № 2 („невероятно, но факт“) са изпъстрени със свежи комични интонации.

Преобладава тънката самоирония – в „Стихи о Баяне“ (№ 1) и „Было нас всего лишь семь“ (№ 2) от В. Истомина, донякъде и в „Спиритический сеанс“ (№ 1), подписан с псевдонима Виршеплет, които биха могли да бъдат определени като автошаржове в стихове на „Баян“, в „Хроника“ (№ 1, с. 2).

Артистите от кръжока (и автори на хумористичния лист) се забавляват с изискани шеги помежду си. Публикувани са например няколко стиха (№ 1, с. 1), подписани от Ю. Г. Сидоров, които на руски читател не може да не прозвучат познато: „Птичка Божия не знает / Ни заботы, ни труда; / Хлопотливо не свивает / Долговечного гнезда; / В долгу ночь на ветке дремлет; / Солнце красное взойдет, / Птичка гласу Бога внемлет, / Встрепенется и поет“. В редакционна бележка се изказва съмнение, че стиховете са от „някой друг руски класик“ (всъщност стиховете принадлежат на А. С. Пушкин и са от поемата му „Цыганы“ – Р. Р.) , но редакцията се въздържа от обвинения в плагиатство към г-н Сидоров, обяснява, че стиховете са получени в последния момент и няма време да провери откъде са присвоени, затова само снема отговорността за тях от себе си, оставяйки я изцяло на неговата съвест[3].

[3] В същия брой, на с. 2, в рубриката Телеграммы“ има и второ приятелско намигване към Ю. Г. Сидоров, което всъщност е изключителен комплимент към него: „По слухам в 1932 году Нобелевскую премию присудят маститому председателю КЛСИ „Баян“ Ю. Г. Сидорову, за 6-ти месячное председательствование в Кружке сумевшему избежать всяких трений“.

Не липсва и деликатно заиграване с публиката, подобаващо на театрални артисти: „Просят г.г. читателей громко не высказывать свое мнение об умственных способностях г.г. сотрудников. Такое может не совпасть с взглядами последних и вызовет нежелательные прения. При личных объяснениях с редакционной коллегией, просят руками не размахивать и не приближать их к лицу последних – мало ли что ему может показаться! Объясняться с г.г. сотрудниками просят в местах укромных, чтобы не привлекать внимания и не создавать рекламу, в которой газета не нуждается“ („От редакции“, № 1, с. 2).

Има и хумористични хроники от театралния живот на руското емигрантско общество, сюжети от ежедневието на театралната трупа: „К. Л. С. И. ?“[4] (№ 1) от В. Истомина.

„Смотри в корень“ (№ 1) от В. В. И.[5] е кратък занимателен трактат, в който се умува върху разликите между драма и комедия. Всъщност от друг материал се подразбира какъв би могъл да бъде (и най-вероятно е) поводът за него – сгрешено заглавие, отпечатано върху театрален афиш: „Драма Руского Театра“ вместо „Театр Руской Драмы“ (може би първото се е показало синтактически и логически по-правилно от второто на виновника за комичната грешка, някой си г-н Зипало).

Фейлетон без заглавие от Ксенофонт (№ 1) е въпросната публикация, където се споменава злополучното объркване в афиша. Под формата на предсказания, но не какво ще се случи, а какво няма да се случи през новата година в обществения живот на руската емигрантска колония в София, в него се иронизира още и роенето на в. „Наша жизнь“, непокритите „вътрешни дългове“ на ръководствата и членовете на Националния съюз на руските младежи и Съюза на младорусите и др.

Направени от хора на изкуството, на които е отнето правото да творят изкуство в нормални условия, но те не са се примирили с това, двата броя на „Газета кружка любителей сценического искусства „Баян“ все пак не отиват по-далеч от шегата (предимно със себе си) и умерената критика на забелязани слабости в руското емигрантско общество.

Радостин Русев

[4] Инициалите, както уточнява авторката, означават „Клуб любителей спортивных исканий“ или „нещо от този род“ в зависимост от това как са склонни да ги разчетат читателите (в действителност – „Кружок любителей сценического искусства“).

[5] Най-вероятно псевдоним на В. Истомина.

ГАЛЛИПОЛИЙСКИЙ БЮЛЛЕТЕНЬ

Галлиполийский бюллетень. Издание Общества галлиполийцев в Болгарии. София, 1932.

№ [1]	февр. 1932
№ [2]	апр. 1932
№ [3]	юни 1932

Печатница „Древна България“ (от последната страница на броевете).

Коричните страници са включени в пагинацията. Няма данни за редакция, издателство, цена[1].

В „шапката“ е включен „гръцки“ (равностранен) кръст, в него (бяло върху черно) е поместен надписът: „1920/ Галлиполи/ 1921“ (отгоре надолу).

Книжката за м. юни (с. 31) рекламира абонирането за списание „Часовой“ и за: „Издания офицеров школы усовершенствования военных знаний при I отд. РОВС“.

Обем: № 1–10 с., № 2–24 с., № 3–32 с.

Формат: 15x23 см.

„Галлиполийский бюллетень“ („Галиполски бюлетин“) е издание на Обществото на галиполците.

Първата му книжка, от м. февруари 1932 г., заявява задачите на организацията на галиполците и я полага във войскови контекст и в политическия контекст и спектър на руската емиграция. Изказът е лаконичен; присъства във възприятието и спомена повече като последователност от призиви и лозунги, отколкото от разсъждения; разчита на пара-вербални и невербални средства (размер на буквите; щамповани изображения); преднамерено де-персонализиран. Във втората книжка, от м. април, изобразителният момент е тематизиран, като от съпровод става предмет и съучастващ на словото. На корична с. 1 са поместени фигура и текст: „Фигура „Витязя“ (В. Васнецова) взята с обложки журнала Рущукского отделения Общества галлиполийцев „За рубежом“, вышедшего в 1929 г. по случаю пятилетия существования Отделения. Клише любезно предоставлено Правлением отделения“. В априлската книжка, на 9 с. е поместена снимката „Панорама Галлиполийского лагеря“, с посочен автор и източник: „Фот. В. Я. Феоктистова, клише журнала „За рубежом“. Със същото това изображение завършва текстът *по същество* в юнската кн. (с. 30). Вероятно, графичното изображение и фотографията са белязани с текст не само от уважение към авторските права. Третата книжка започва (корична с. 1) с ненадписан фотопортрет на ген. Врангел.

В книжката от м. април „Галлиполийский бюллетень“ рефлектира върху появата си в социалното пространство; не пряко от първо лице, а оставяйки читателя да

[1] Върху екземпляр на априлската книжка, съхраняван в Регионалната библиотека „Стилиян Чилингиров“ в гр. Шумен, с писалка е отбелязано: „Цена 3 лв“.

види и чуе ефекта сред военните в емигрантската общност[2]. „Културният“ и „художествен“ „живот“ не е хроникиран отстрани, той е създаван и коментиран като своя творба.

„Бюлетин“-ът съдържа програмна статия, анонимна[3]; статии по актуален международно-политически въпрос, пряко засягащ руската емиграция (отношенията между СССР, Китай и Япония), неподписани[4]; материали, представящи една или друга емигрантска организация в България, политически близка до издаващите „Галлиполийский бюллетень“, или неполитическа и със значение за цялата емигрантска общност – неподписани (в два случая – подписани с инициали)[5]; препечатки от или на статии около актуален за руската емиграция *вътрешно*-политически въпрос (съветското проникване в емигрантски организации, включително на високи йерархични нива, пропагандно и агентурно) и от едно отворено писмо по същата тематика[6]; материали, представящи Съюза на галиполците, неподписа-

---

[2] А. К. Варна. Отзвук на Галлиполийский Бюллетень февраля 1932 г. – Галлиполийский бюллетень, апр. 1932, с. 10–12. Текстът разказва за успешните опити на „галиполците“ във Варна да организират собствената си военна подготовка (предимно теоретична); за взаимодействието им с Англо-Руската гимназия в града. На организираната от местното Общество вечеринка (с цел постъпления в касата му) е четена „Былина о Галлиполи“ (изпълнява капитанът от артилерията Коливанов), при съответния (многопланов) декор. На събрания на „галиполците“ са четени „стихотворения-експромпти на злободневни теми“, косвено призоваващи съратниците да бъдат готови отново за война. Съобщава се за избягали и добрали се до Варна червеноармейци, приютени от „галиполците“.

[3] [Б. п.]. [Без загл.]. – Галлиполийский бюллетень, февр. 1932, с. 3–6. – Откроява се необичайното самоназвание на емигрантите – „зарубежники“ (с. 3). „Нашите организации се стремят да съхранят живата връзка между разпръснатите, разединени елементи на емиграцията“ (с. 3). Статията изобилства от дълги цитати от П. Струве, И. А. Илин, вел. кн. Николай Николаевич, Бор. Соколов. „Да бъдем авангард в борбата с болшевизма, но да сме на висотата на особената си задача – работа за сплотяване на емиграцията, обръщане към младите и техните организации, въвеждане на политическо възпитание“. Текстът започва и завършва с по едно щамповано изображение.

[4] [Б. п.]. События на Дальнем Востоке. – Галлиполийский бюллетень, апр. 1932, с. 4–6 (спори с Мизуването на буферна държава в Далечния Изток, като средство за смъкване на съветската власт; цитиран люков; подкрепя японския публицист Осава, „Харбинское время“, № 61; разглежда се въпросът за обрае ген. Милер); Спорыш, Л. На Дальнем Востоке. – Галлиполийский бюллетень, июнь 1932, с. 5–6.

[5] [Б. п.]. Национальный Союз Русской Молодежи (Н. С. Нового Поколения). – Галлиполийский бюллетень, февр., с. 9–10 (Информира за конгреса им в Белград, 25–28 дек. 1931 г., като излага в три точки задачите на Съюза, издигнати от конгреса); Н. П.[арманин]. „Русский Сокол“ в Болгарии. – Пак там, апр., с. 17–19 („8 мая с.г. гимнаст. о-во „Рус. Сокол“ торжественно отпразнует пятилетие своего существования“; кратка история на „Русский Сокол“ в България); [Б. п.] Рус. рабочее профессиональное движение за рубежом и рус. обще-трудовой союз в Болгарии. – Пак там, апр., с. 19–22 (обосновка, история, структура; включва дълъг цитат от Б. А. Николски, убеждаващ в обществената и професионалната полезност на профсъюзните сдружения); Н. П-кий. В „Рус. Соколе“. – Пак там, июнь, с. 21–25 (Съдържа текста на клетвата при влизане в дружеството; на соколския химн; съобщава за проведения на 19–20.VI. в София събор на софийското областно поделение на „Юнак“ , участва и „Русский сокол“; 40 соколци от София и 7-ина от Шумен заминали за Всеславянския събор (слет) в Прага).

[6] Тематиката е подхваната по най-уместния (за организация със строга дисциплина) и авторитетен начин: със собствена статия (не препечатка) и без подпис (знак не на аноним, а че се съобщава истината): „Легитимисты и монархисты“, февр. 1932, с. 10 (последен материал в книжката; Легитимистите и младоросите разлагали бялата емиграция; редиците им се насищали с болшевишки провокатори. Младоросите били придатък на легитимистите, доколкото генералната им линия била одобрена от вел. кн. Кирил Владимирович в новогодишното му обращение. След материала е поместено щамповано изображение, след него – призив: „Следите за провокаторами/ и большевиками/ в вашей среде“). – Вж. също: Нации и партии (Из статьи Л. Спорыша в № 23 от 2-го марта 1932 г. „Рус. газеты“ изд. в Ню-Йорке). Апр., с. 6–7 („Идея нац[ионального] освобождения России – восстановление ее в историче-

ни[7]; материали за войсковия живот (на III корпус на РОВС – т.е. на това подразделение на общата войскова организация на „белите“ емигранти в Европа, което е разположено в България), вкл. за казашките части, неподписани – и материали *из* него (заповеди, поздравления)[8]; финансово-отчетни материали (но не финансови отчети в строг смисъл), неподписани[9]; мемоарни (за 1917 г., за Гражданската война) и възпоменателни (за ген. Врангел, ген. Корнилов) текстове, обикновено подписани[10]. В тази редица от текстове се намират и три стихотворения – „Сыны Галлиполи, „здорово“!“ от А. К. [11], „Мы помним (В память приезда Генерала Врангеля в Галлиполи 18 декабря 1920 года)“ от В. Феоктистов[12] и „Генералу Корнилову“ от

ском праве нац[ионального] суверенитета и идея нац[иональной] революции – в этом категорич[еская] и осн[овная] проблема рус[ской] истор[ической] современности“; „Это не партийная, а нац. задача“). – Също: Против России (Из статьи А. Ксюнина в № 26 от 13-го марта с.г. „Рус. газеты“, изд. в Нью-Йорке). Апр., с. 22–24 (Цитира се откъс от секретна инструкция, изхождаща от „един от берлинските центрове на Москва“, т.е. от ядка на съветските служби в Берлин, за подривна работа в емигрантските организации и спрямо видни емигранти. За съветската изгода от някои нови течения сред емигрантите, като „младоросите“, „които [...] от една страна се обявяват за легитимисти, а от друга се възторгват от сталинските достижения“. Акцент върху личността и дейността на Александър Дмитриевич Хомутов, бивш полковник от Измаиловския гвардейски полк – германски и по-късно болшевишки довереник; Хомутов, между другото, е изпратил в Париж „окървавената риза на покойния Император“ (Государь) , в която той бил уж разстрелян в Екатеринбург. Текстът завършва така, но с главни букви: „будьте на стороже, не верьте провокации и остерегайтесь предателей в своей собственной среде“. След тези думи е препечатана фото-гледката „Общий вид г. Галлиполи/ Фот. В. Я. Феоктистова (клише журн. „За рубежом“)“. – Също: Аполитичность (Из ст. Л. Спорыша в „Рус. газ.“ 24 апр. 1932 г.). Июнь, с. 7–8. – Също: [Б. п.]. Провокация. Июнь, с. 29–30 (по повод анонимен меморандум на рус. ез. „О руско-украинском соглашении“; краят: „Смешные и жалкие потуги!“). – Письмо ген. Шинкаренко. Июнь, с. 26–28 (Извадки от отвореното писмо на ген.-майор Николай Шинкаренко, от края на м. ян., до вел. кн. Кирил Владимирович, по повод новогодишното му обращение. Публикацията е последвана от призива, с огромни букви: „Разоблачайте провокаторов, боритесь с коммунистической пропагандой!“).

[7] Общество Галлиполийцев в Болгарии: София: Суммы О-ва к 12 марта с.г. Апр., с. 8–9 (списъци и текст); О-во Галлиполийцев в Болгарии. Июнь, с. 9–10 (справочна информация от Париж, Рушчук, Варна).

[8] Армейские встречи в г. Софии. Февр., с. 7–9 (на с. 8 е поместена снимка: „Кубок объединения воинских частей III отд. Р.О.В.С., гр. София 1931 г.“, – с отляти пагони и отличителни знаци на военни училища, полкове и други войскови части и/или съединения); [Б. п.]. [Войскови заповеди и поздравления за Рождество Христово]. Апр., с. 3 (заменят и отменят всички служебни и частни в III отд. на Р.О.В.С. , с цел пестене на средства); [Б. п.]. Из жизни армейских кадров. Апр., с. 13–17 (Съдържа: Пасх. встреча и взаимное поздравление чинов РОВС-а (Предв. съобщ.); „Первопоходники“ в Болгарии (за дейността на Съюза на участниците в I-я Кубански на ген. Корнилов поход, осн. 8.III.1930 г.), б. п. , с. 13–14; Казаки („...Донской корпус периодически – раз в год – выпускает ценные очерки – „Казаки заграницей“./...“), б. п., с. 15; Открытое письмо казакам (пос. изт.: „Возрождение“ № 2483)/ ген. Ис. Быкадоров („Б. тов. предс. Донского Круга, Тов. и заместитель предс. Верховного Круга“), с. 15–17); [Б. п.]. Из жизни армейских кадров. Приказы и распоряжения. Фонд помощи безработным. Июнь, с. 10–13; Н. П. Пасх. встреча чинов РОВС-а. Июнь, с. 19–20.

[9] [Б. п.]. Отчет. Февр., с. 6; О-во Галлиполийцев в Болгарии: София. Суммы О-ва к 12 марта с.г. Апр., с. 8–9; [Б. п.]. Из Отчета № 55 Центр. к-тета по сбору пожертвований в Фонд спасения Родины им. вел. кн. Николая Николаевича. С 21 янв. по 1-ое июня. Июнь, с. 20 („...на нужды Дальнего Востока по призыву ген. Дитерихса поступило...“).

[10] Чебышев, Н. Четвертая годовщина смерти ген. Врагеля. Июнь, с. 3 („...РОВС – живой памятник Врагелю...“); Памяти цветных (К 14-ой годовщине Добровольч. Армии): Статья В. Л. Коленова в „Рус. газ.“, 17 апр. 1932 г. Июнь, 14–15; Г. К. 1917 год и ударные отряды. Июнь, 16–17 (с епиграф, от ген. Корнилов); [Б. п.]. 15-ая годовщина первых боев Корниловского ударного полка. Июнь, с. 17–18.

[11] Апр., с. 10–11 (без заглавие).

[12] Июнь, с. 4: „(Из журнала Рущукского Отделения О-ва Галлиполийцев „За рубежом“)“.

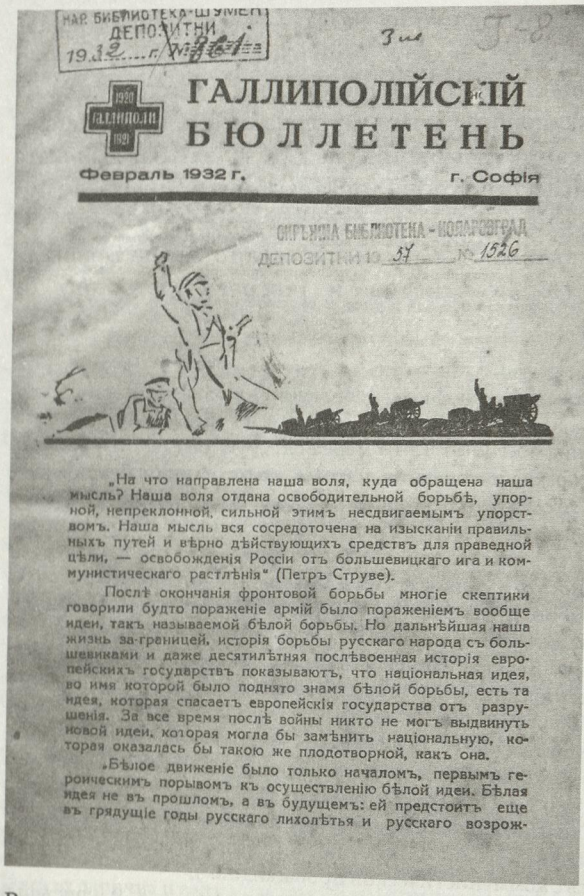

НАР. БИБЛИОТЕКА-ШУМЕН
ДЕПОЗИТНИ
19.32 г. № 361

ГАЛЛИПОЛІЙСКІЙ БЮЛЛЕТЕНЬ

Февраль 1932 г. г. Софія

ОКРЪЖНА БИБЛИОТЕКА - КОЛАРОВГРАД
ДЕПОЗИТНИ 19 57 № 1526

„На что направлена наша воля, куда обращена наша мысль? Наша воля отдана освободительной борьбѣ, упорной, непреклонной, сильной этимъ несдвигаемымъ упорствомъ. Наша мысль вся сосредоточена на изысканіи правильныхъ путей и вѣрно дѣйствующихъ средствъ для праведной цѣли, — освобожденія Россіи отъ большевицкаго ига и коммунистическаго растлѣнія" (Петръ Струве).

Послѣ окончанія фронтовой борьбы многіе скептики говорили будто пораженіе армій было пораженіемъ вообще идеи, такъ называемой бѣлой борьбы. Но дальнѣйшая наша жизнь за-границей, исторія борьбы русскаго народа съ большевиками и даже десятилѣтняя послѣвоенная исторія европейскихъ государствъ показываютъ, что національная идея, во имя которой было поднято знамя бѣлой борьбы, есть та идея, которая спасаетъ европейскія государства отъ разрушенія. За все время послѣ войны никто не могъ выдвинуть новой идеи, которая могла бы замѣнить національную, которая оказалась бы такою же плодотворной, какъ она.

„Бѣлое движеніе было только началомъ, первымъ героическимъ порывомъ къ осуществленію бѣлой идеи. Бѣлая идея не въ прошломъ, а въ будущемъ: ей предстоитъ еще въ грядущіе годы русскаго лихолѣтья и русскаго возрож-

Василий Таубе[13]. Веднъж „Галлиполийский бюллетень" публикува съобщение, пряко засягащо цялата емигрантска общност: напомня се необходимостта от подновяване на „Нансеновите паспорти" (даващи статута на бежанци), без просрочване, от името на Дирекцията на полицията (в книжката за април, с. 22).

Поместените тук стихотворения имат „служебна" функция (по аналогия със служебността на средновековната „литература", в смисъла на Д. Лихачов).

Първото е дадено като образец на стихотворна импровизация във войската (на вечеринка на „галиполците" във Варна), при това е на злободневна политическа тема (значи, бидейки отпечатано, ще осъществи потенциалната си пропагандна цел сред повече и не съвпадащи със свидетелите-слушатели хора).

Второто участва 1) в ансамбъла от текстове, почитащи ген. Врангел в юнската книжка (почитащите текстове са: фото-портретът на Врангел, който е ненадписан – знак, че портретуваният е помнен; възпоменателно слово; стихотворението на Теоктистов); 2) в центонния „текст" в рамките на с. 4 от същата книжка (самото стихотворение „Мы помним" е от „За рубежом", а под него е поместена снимка на паметника на връх Шипка, с група лица в подножието му – снимка от непериодичното сп. „Казаки заграницей"[14]), каквато и да е конкретната семантика на стихотворението; участвайки в посочения центонен „текст", то до-изгражда смисъла на съотнасянето между печатно слово, изображение и бели полета.

Третото стихотворение се вписва във възпоменаването на генерал Корнилов, като кулминация и материализиране на лирическото начало в едно възпоменание, в една възпоменателна церемония, снета върху пространството и времето на печатната страница.

Повечето текстове са неподписани, голяма част са препечатки от други издания. Почти липсват художествени текстове. Преобладават текстове с осведомителен характер, но осведомяват не вестникарски, а по-скоро както справочник. По предназначение тя наподобява средновековния (а и възрожденски) „сборник със

[13] Июнь, с. 18–19. Препечатка от сп. „Корниловец" № 1, ян. 1922 г.
[14] „Шипкинский памятник (Клише „Казаки загран.")".

смесено съдържание". В този смисъл „сборниковото" тук следва да обхваща цялата гама от духовни, интелектуални и душевни потребности на човека, опосредими и удовлетворими чрез печатното слово[15]. (В случая с „галиполците" това не е възможно. Предполагаме, че кръгът от четива е по-широк. И се търси вероятно главенство, а не единственост на източника.)

Когато авторството и личното (или индивидуално) послание са без значение, от значение е самото послание, и то за над-индивидуален „получател" и над-индивидуален „изпращач". Когато е отслабена смисловата „ударност" и новост на *отделните* текстове, тяхната „рематичност", следва да се е усилила „рематичността" на *съчетанието* от текстове.

Но бездруго редицата текстове в „Галлиполийский бюллетень" поражда и *друг* смисъл, различен от този, който бихме означили като осведомяване (по политическа, обществена тема); като възприемане на коментар (по политически въпрос); като (опосредено чрез четене) съучастване във възпоменание или в обнадежденост (от един или друг организационен успех). Сетивно-доловимият му „носител" са „единиците" в изобразителното оформяне на броевете – графични изображения, фото-снимки, орнамент, размер и шрифт на буквите. Изброените видове фигури са все откроряване на „значещи места/ моменти" от *по-фината материя на „другия" смисъл* в редицата текстове, *в цялото*. Него („цялото" и съответстващия му не-непосредствено определим смисъл) можем да уподобим на пулсирането на сърце; да означим като свръх-сетивен текстов корелат на „кривата на душевните/ умствените движения/ вълнения", която е резултантна от същите „криви" у всеки автор на текст (когато го създава), у редактора/ съставителя (ако приемем, че той подрежда текстове и ги редактира не само заради идеологическа/ информационна важност и не само съобразявайки се със свободното пространство в рамките на предвиждания брой печатни коли) и у конкретния четящ.

Така цялото и „другият" му смисъл могат да бъдат определени като *ритъм*. Изобразителното „разгъване" на „значещите моменти" в цялото (в „реката" на смисъла, в ритъмната му фигура) изкушава, в съответствие с такова „разгъване", да „натурализираме" тази изобразителност. С други думи, да търсим и си въобразяваме умозрими съответствия на графичните образи и елементи. Да намираме тези съответствия в ума си или в словесните текстове, отпечатани в книгата. Могат да бъдат „хвърлени мостове" между словесен текст и графика, словесни текстове и ритъмна фигура от графики. Например, между текстовете за гимнастическото дружество „Русский сокол" и появите му на страниците на „Галлиполийский бюллетень" чрез хералдичен знак. Първият текст за дружеството е „надписан" с контурно изображение на воин в старинна униформа; вторият – със сложна фигура, съставена от кръстосването на две знамена, на „галиполците" и на „соколците" (и не рисунка, а изрезка от фотография). В първия случай изображението предизвестява следния смисъл на словесния текст: „ето ни и нас". Във втория то предизвестява различен смисъл, примерно следния: „галиполци и соколци са съюзници". Друг примери мо-

[15] С изключение на удовлетворяваните от богослужебните текстове. В Сборника със смесено съдържание отсъстват богослужебните текстове, в „Галлиполийский бюллетень" – маршовете, химните, т.е. текстовете, обслужващи тържествената, празнична ядка на войсковия живот, а и на живота в името на Родината.

гат да се извлекат от съчетаването на стихотв. „Мы помним“ и паметника на Шипка; от съчетаванията и съответствията заставка – статия, статия – „концовка“; от двукратното завършване на книжка на „Бюлетина“ с фотографичен изглед било от гр. Галиполи (април), било от войсковия лагер край града (юни).

Можем да се задоволим и с проследяване само на наличието/ отсъствието на изобразителен текст. „Галлиполийский бюллетень“ тръгва рязко – проста „шапка“, проста украса – изображение-силует като заставка, без предговор, направо с програмна статия, излагаща идеология уверено и властно.

„Битът“ почти отсъства сред темите на „Галлиполийский бюллетень“. Преобладава одичната интонация (и в споменните и възпоменателни текстове, и в спорадичните и кратки пасажи на битови теми).

Йордан Люцканов

ГЛУШИТЕЛЬ

Глушитель. Ямбол, авто-курсы. Орган политики, общественности, науки и искусства. Издательство Общества ревнителей передачи движения на ведущие колеса карданным валом.

№ 1	[15 окт.]	1922
№ 2	22 окт.	1922
№ 3	29 окт.	1922

И в № 2, и в № 3 подзаглавието претърпява леки промени. № 2: „Орган политики, общественности, литературы, науки и искусства“, № 3: „Орган политики, общественности, литературы и искусства“.

Обем: 8 с.

Формат: 21x34 см.

„Глушитель“[1] („Заглушител“) е изцяло забавно и хумористично ръкописно издание, правено от руски емигранти, участници в автокурс в гр. Ямбол през 1922 г.

Действителни имена в него не се споменават никъде. Като псевдоними служат специфични термини, свързани с устройството и експлоатацията на автомобила: „Редактор Конусов“, „Издатель Дисков“. Обилна автомобилна лексика се използва и в самите текстове.

Уводната редакционна статия („От редакции“), която завършва чак на с. 4., разяснява защо е създадено и наречено така творението, какво е предназначението на „горещото слово“ на „Глушитель“ – да „заглушава всичкото зло и неправда на света“ също толкова „силно, мощно и гръмко като своя автомобилен адаш“, да защитава „всички авто и неавто унижени“. Обяснено е, че става въпрос за „обикновен заглушител, само че в световен мащаб“, „автомобилът“, за който се използва – това е „цялата вселена“.

Очевидно е, че в писането са положени групови усилия, но е трудно с точност да се установи колко души са участвали (особено в № 2). Основният почерк, с който са написани повечето страници в № 1 и 3, е от окръглени букви, които почти неуловимо преливат една в друга. Съвсем друг почерк преобладава в № 2 – по-разкривен и некрасив, но по-лесен за разчитане заради увеличеното разстояние между буквите.

И в трите изготвени броя под името на вестника с едри главни печатни букви са обозначени „водещите теми“:

---

[1] В Български периодичен печат 1844–1944. Анотиран библиографски указател. Т. III. Съставител Д. П. Иванчев. Обща редакция Т. Боров, Г. Боршуков, Вл. Топенчаров. София, 1969, липсват сведения за „Глушитель“. Информация за съществуването му е открита в: Сводный каталог периодических и продолжающихся изданий русского зарубежья в библиотеках Москвы 1917–1988. Москва, РОССПЭН, 1999. Списанието не бе намерено от автора на статията в българска библиотека. Статията е написана по съхраняваните в Научната библиотека на Държавния архив на Руската федерация (ГАРФ) броеве.

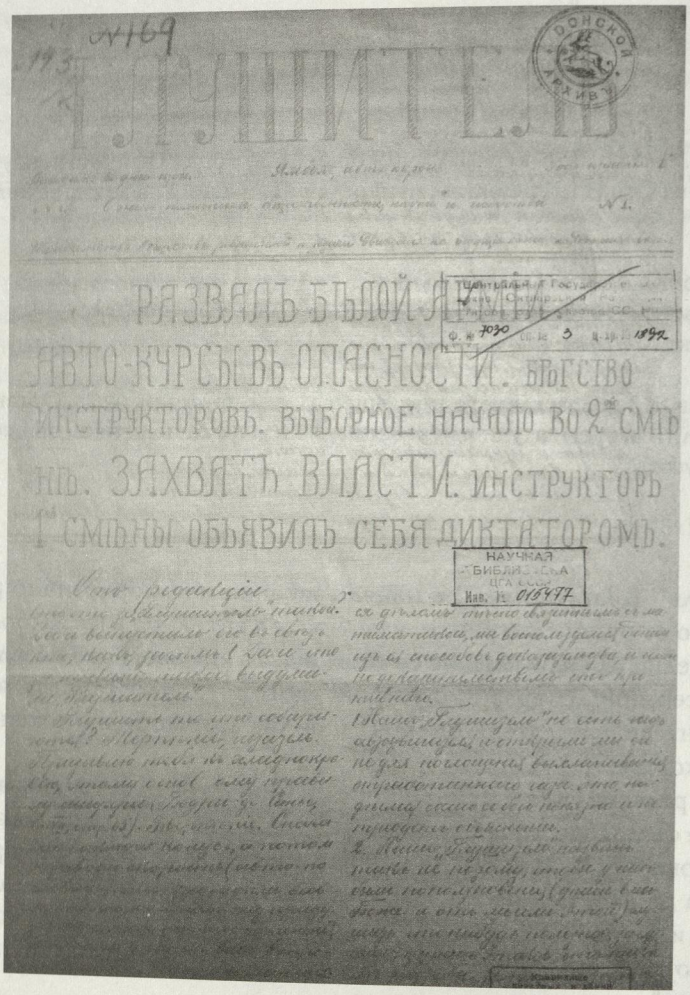

№ 1: „Развал Белой армии. Авто-курсы в опасности. Бегство инструкторов. Выборное начало во 2-ой смене. Захват власти. Инструктор 1-ой смены объявил себя диктатором“;

№ 2: „Реставрация династии Дынбергов. Министерский кризис ликвидирован“;

№ 3: „Накануне великих событий. Быть или не быть. Начало конца. Роспуск 1-ого авто-созыва. Финансовый кризис. Внутренний заем“.

Списанието има и своите рубрики, шеговити, както всичко останало в него, безобидно закачливи: „Телеграммы“, „Хроника“, „Из журналов и газет“, „Наука и искусство“, „Почтовый ящик „Глушителя“, „Розыск“, „Объявления“ (обявите и рекламите дори са прилежно оформени в самостоятелни карета), „Театр и музыка“.

За характера и съдържанието на текстовете в тези рубрики може да се получи представа от следните „известия“:

„Москва 13 – X (соб. кор.). Получено известие, что советское правительство заключило торговый договор с Болгарией. Главный продукт экспорта является коммунистическая литература, а импорта – белогвардейцы“ („телеграма“ в № 1, с. 4).

„Пекин (соб. кор.). По слухам китайский император выезжает на днях в Ямбол для ознакомления на месте с автоделом“ („телеграма“ в № 2, с. 2).

Кратки фейлетони – „Фельетон (из подслушанных разговоров в гараже)“ (№ 1, с. 2), „В камере мирового судьи“ (№ 3, с. 2), както и няколко забавни текста в стихове разнообразяват и допълват съдържанието на списанието.

Погледът на читателя често може да спре пред нескромни автореклами: „Читайте только „Глушитель“ (№ 1, с. 4); „Если вы газет ценитель, то читайте лишь „Глушитель“ (№ 1, с. 5); „Читайте „Глушитель“(№ 2, с. 3). Текст в рубриката „Объявления“ (№ 2, с. 8) гласи: „Принимается подписка на первый № „Глушителя“. Могу быть уверенным, что „Глушитель“ всем понравился“.

Кулминацията на авторската самонадеяност и самоиздъкване, т.е. на чувството за хумор и самоирония, е в № 2. Цитират се съобщения за събития в международния политически живот във вестниците или по радиото – че „положението на Лойд Джордж се е разклатило“ (в. „Русь“, № 37, 15 окт. 1922), че „турският султан се е отрекъл от престола“. Ето и версията на „Глушитель“ за причината за нестабилността в международната политика: „Да, хорошо теперь им всем на готовеньком. А кто его пошатнул, почему он отрекся; почему никто не шатался и не отрекался, когда не было „Глушителя“. Теперь ясно для каждого ребенка, какое значение в мировой политике получил „Глушитель“, сразу с первого же номера. Думаю не нужно доказывать того, что мы пошатнем еще не одного премьера“.

Изданието се опитва да имитира истинските печатни издания, а заглавието му изкушава да се провери, дали в него не се крие и игра с името на някое руско емигрантско издание. Всъщност по същото време вестниците с имена като „Голос“, „Шопот“, „Вопль“, предполагащи диалог, все още не излизат. Има обаче списание „Зарубежный клич“ (клич – мощен, оглушителен възглас, зов, призив). Основна тема в него (освен животът във военните лагери в Галиполи) е съдбата на руските бежанци в Константинопол. А един текст в забавната рубрика на „Глушитель“ „Телеграммы“ (№ 2, с. 2) категорично доказва, че подобна игра все пак се е състояла:

„Константинополь. 20. X. 3 000 беженцев из Советской России приняты на полное иждивание газеты „Глушитель“.

Радостин Русев

ГОЛОС

Голос. София. Цена 3 лв. Ул. Цар Самуил 65. Тел.[1]. Прием в редакции 11–1 ч. Подписная плата: 1 мес. – 65 лв.; 3 мес. – 180 лв.; 6 мес. – 350 лв.; 1 год – 650 лв. Объявления: 3 лв. кв. см., в тексте: строка 10 лв.

I	№ 1 – 13	16 – 30 дек. 1928
II	№ 14 – 197	1 ян. – 29 дек. 1929
III	№ 198 – 299	1 ян. – 28 дек. 1930
IV	№ 300 – 376	1 ян. – 27 дек. 1931
V	№ 377 – 424	6 ян. – 25 дек. 1932
VI	№ 425 – 430, № 467 – 468	1 ян. – 25 февр., 14 – 24 дек. 1933
VII	№ 469 –470	7 – 20 ян. 1934

Издательство Русско-Болгарское А[кционерное] О[бщест]во „Пресса“. Типография „Нов живот“ Цар Самуил № 65 (от с. 4).

Промени в или експлициране на редакторската отговорност:

От № 118: ответственный редактор Н. Хърлев (с. 4). От № 146 (4 юли 1929): редактор-издатель Г. Ф. Волошин, отв. ред. З. Ахтарджиев (с. 4).

От № 278 (1 окт. 1930): на с. 1: нов адрес, „Гурко“ 12, и нова печ., „Древна България“; на с. 4 (вместо с. 3): Ред.-изд. Г. Ф. Волошин, Типография и издательство „Древна България“.

От № 306 (18 ян. 1931): „ответственный редактор З. Ахтарджиев“ на мястото на „Типография...“ (с. 3).

Според външен източник редактор на „Голос“ преди Г. Ф. Волошин е Юрий Константинович Рапопорт (Н. Плавинский, „Подполковник Г. Ф. Волошин-Петриченко“, „Голос России“, № 56).

Промени в цените: за № 377 от 6 ян. 1932 г. е все още същата (3 лв.). В № 55 е обявена цена на месечния абонамент от 70 лв. срещу доставка по домовете.

Промени в таксите за реклама: № 91: на първа с. 4 лв. на кв. см., на четвърта – 3 лв., в хрониката – 10 лв. за ред.

Вестникът разчита и на руски, и на български абонати: съдим от уводната редакционна статия в № 1; от съдържанието на вестника; от факта, че сред формулярите за абонамент, на които попаднахме, има и руско-, българскоезични.

Размествания и добавки в „шапката“:

№ 8 и сл.: „Голос. София. Редакция и контора: София, ул. Ц. Самуил, № 65. Прием [...]. Подписная [...]. Цена 3 лв. Объявления [...]. Типография: „Нов живот“, ул. Царь Самуил, № 65. Тел. 48–69“.

Периодичност:

До № 141 (16 юни 1929, събота) ежедневник (всъщност излиза в шест дни от седмицата, обикновено пропуска понеделник; от № 141 до № 349 (21 юни 1931) два пъти седмично (според рекламното каре и по правило – в четвъртък и неделя); от № 350 (28 юни 1931) седмичник (рекламното каре за абонамента отразява промяната едва в № 364 (4 окт.); според него и по правило – в неделя).

Нарушена периодичност: между № 217 (9 март 1930) и 218 (16 март), 228 (20 април) и 229 (27 април), при заявена периодичност два пъти в седмицата; между № 270, 271, 272, 273,

[1] В № 8 „Тел.“ и празното място, оставено за съобщаването му, изчезват. Телефон бива съобщаван, но от мястото му в шапката е ясно, че не е редакционен, а на печатницата (адресът е един и същ).

274, 275 (съотв. от 16, 17, 18, 19, 20 и 21 септ. 1930), между № 330 (12 апр. 1931) и № 331 (19 апр. 1931) и между № 408 (21 авг. 1932) и № 409 (4 септ.), при заявена седмична периодичност.

Год. 6: 1933: 425–468 (излиза неравномерно: веднъж седмично, на 10 дни, на две седмици): № 425, 1 януари 1933 (6 с.); 426, 15 ян.; 427, 22 ян.; 428, 29 ян.; 429, 14 февр., вторник; 430, 25 февр., събота; следва временно обединяване с „Труд" под името „Голос труда" (№ 431 (20) – 466 (56)); след възстановяване на самостоятелното излизане: 467, 14 дек. 1933, четв.; 468, 24 дек. 1933, нед.

Год. 7: 1934: 469–470: 469, 7 ян. 1934, нед.; 470, 20 ян. 1934, съб.

№ 8, с. 3: съобщение от редакцията: досега на вестника е отбелязвана датата на излизане, според руската практика; отсега нататък ще бъде отбелязвана следходната дата, какъвто е обичаят в София.

Прекъсвания и възобновявания в излизането на вестника:

№ 60 (събота, 2 март 1929): „Редакцията и издателството съобщават, че издаването на вестника се преустановява". Редакционната колонка е посветена на въпроса. Н. Н. Алексеев е поел задълженията на вестника към абонатите. Предлага им се получаването на в. „Возрождение" или „Руль" (по избор), за срока на платения абонамент, без доплащане.

№ 61 (петък, 8 март 1929) съобщава, че вестникът е преминал към друг издател (Б. Н. Чи-<н.ч.>ов) и редакция, че оповестеното в предходния брой споразумение с Н. Алексеев се анулира и че абонатите ще продължават да получават в. „Голос", като срокът на абонамента ще бъде удължен с 5 дни (за какъвто период е прекъснато издаването на ежедневника).

В № 430 (25 февр. 33) е обявено: „В следующей субботе „Голос" соединяется с газетой Русского Трудового Христианского Союза в Болгарии „Труд". Новият вестник ще бъде редактиран от ред. на „Голос" Г. Волошин и от отг. ред. на „Труд" Н. Плавински. Без промени за абонатите.

№ 467: „Връщаме се към самостоятелното издаване на „Голос"; не се нуждаем от представяне".

Друга информация:

В брой 6 вестникът помества обява, че (се) търси (требуется) добър словослагател (наборщик) за руски, кандидатите са насочвани към печатницата.

В № 9 рекламата на „бонбони Маринов", до момента на български, излиза на руски.

Редакционна бележка от № 9 моли автора на „кореспонденциите" „От уединеното имение" да съобщи точния си адрес, за да му бъде изплатен хонорар. В № 95 (от 17 апр. 1929 г.) редакцията моли читателите да (продължат да) пращат дописки за емигрантския живот в провинцията; съобщава, че няма възможност да изплаща на кореспондентите хонорари.

При обявяването на абонаментната кампания за 1929 г. са посочени адреси (за абониране и предаване на обяви) в София (три), Пловдив (два), Варна, Русе и Париж.

От № 30 кратко съдържание на настоящия брой под „шапката" на с. 1: „сегодня в № [...]". Задържа се няколко месеца.

№ 380: реклама на печатница (типография) „Голос", Гурко 12, тел. 43–30.

Всички текстове и заглавия във вестника са на руски език и със стар правопис.

Обем: Обикновено 4 с. Отделни броеве (недели или празнични) – 6 или 8 с. № 470–2 с.

Формат: 31x47 (31x46) см. (№ 1–430), 40x56 см. (№ 467–470).

„Голос"(„Глас") е основният печатен източник за руската емиграция в България за периода 1928–1933 г. Това е и последният по време опит на тази общност да създаде периодично издание, което да надскача местния български хоризонт чрез привличане на автори от други средища, подбор на темите и, същевременно, да не е обвързано с конкретна партийна или друга организация, т.е. да е орган на цялата местна – в България – емигрантска общност.

ГОЛОСЪ

№ 1 СОФІЯ, ВОСКРЕСЕНІЕ, 16 ДЕКАБРЯ 1923 Г. № 1

ЦѢНА 5 АВ.

Софія, ул. Ц. Самуилъ, № 65. Тел. . Пріемъ въ редакціи 11–1 ч.

Подписная цѣна: 1 мѣс. — 65 аб. 3 мѣс. — 180 — 6 мѣс. — 350 — 1 годъ — 650 аб. Объявленія: 2 раз. за сот., въ тексте строка 10 аб.

София, 15 декабря.

Новая русская газета — на девятомъ году эмиграціи, на двѣнадцатомъ у большевизма.

Не безпокоимся ли мы это упорство? Не умѣнъ ли еще раздеваться нашъ народъ, не пора ли смириться, признать свое пораженіе, расплестись и замолчать?

Такой вопросъ можно было по... Но—пожалуй, что теперь никто уже ставить не станетъ.

Потому, что изъ подъ горькаго нашего пораженія все отчетливѣе проступаетъ конечная наша побѣда. Мы менѣе всего принадлежимъ къ тѣмъ, кто обольщая себя и другихъ, ждалъ каждую недѣлю предрекалъ неминуемую гибель большевизма.

Но мы знаемъ, что наиболѣе тяжкое—уже миновало. Тѣ годы, когда было сражаться въ себѣ бытіи русскаго народа, въ историческихъ судьбахъ его — прошли безвозвратно. Русскій народъ жилъ—и за отдѣляющей насъ стѣной, послѣ годовъ гробового молчанія, уже слышатся первые глухіе отзвуки пробуждающейся стихіи.

Темпы и медленный русскій историческіе процессы, легкомысленно предрекаемые сроковъ. Но жива Россія — и тѣмъ самымъ наше существованіе пріобрѣтаетъ и оправданіе и смыслъ.

Вотъ почему и отвѣтственна роль русской газеты въ эмиграціи—обязанной жить и за тѣхъ, кто обреченъ нынѣ Вавилонѣ отвѣтственна она тамъ, гдѣ существуетъ и въ силу этого можетъ существовать только одна русская газета. Въ этихъ условіяхъ газета не имѣетъ права быть мстительницей группировокъ или партій возрѣній.

Она обязана представлять и защищать національные интересы, обязана защищать то общее, что насъ сопутствуетъ, устранять все, что можетъ дѣлить.

Что общее—вѣра въ національную душу, въ то что народъ исторій, тамъ и усиліями вынашивавшій могучее царство, не покинетъ своего пути.

СПОРЪ О МЕНЬШИНСТВАХЪ ВЪ ЛУГАНО

Лугано 15 декабря (Б. Т. А.)

Сегодня вечеромъ будетъ выпущено коммюнике по вопросу о назначеніи экспертовъ для пересмотра репарационнаго долга, и объ очищеніи Рейнской области.

(отъ ЛУГАНО, 15 дек. (инф. „Голоса")

Сегодня утромъ состоялось послѣднее совѣщаніе Бріана, Штреземанна и Чемберлэна. Въ 4 ч. было передано представителямъ прессы коммюнике, въ которомъ говорится, что встрѣча въ Лугано дала поводъ тремъ министрамъ возобновить личный обмѣнъ мнѣній по важнѣйшимъ вопросамъ, и это должно принести очень большую пользу. Сильнѣе, чѣмъ когда либо, участники совѣщанія убѣдились, что ихъ политика ведетъ къ обезпеченію мира, и этому пути они будутъ неуклонно слѣдовать и впредь. Въ ближайшемъ будущемъ должны возобновиться переговоры, для окончательнаго разрѣшенія, на почвѣ взаимнаго довѣрія, всѣхъ стоящихъ на очереди вопросовъ.

ЛУГАНО, 15 дек. (инф. „Голоса")

Сегодняшнее обѣдо... состоялось открытое засѣданіе Совѣта Лиги Націй. Совершенно неожиданно для всѣхъ членовъ Совѣта польскій мин. ин. дѣлъ Залѣскій произнесъ рѣзкую рѣчь противъ Германіи, по поводу ея жалобы на положеніе нѣмецкаго меньшинства въ Польшѣ. По мнѣнію Залѣскаго, постановка такихъ острыхъ вопросовъ только вредитъ авторитету Лиги Націй.

Штреземанъ немедленно выступилъ съ репликой, и его рѣчь произвела сильное впечатлѣніе. По-видимому, общее настроеніе сложилось въ пользу Германіи, и Залѣскій остался изолированнымъ.

Бріанъ въ своей рѣчи подчеркнулъ, что вопреки мнѣнію Залѣскаго, защита меньшинствъ есть одна изъ важнѣйшихъ задачъ Лиги Націй.

Представители нейтральныхъ отмѣчаютъ, что сегодняшній день принесъ огромный успѣхъ дѣлу защиты меньшинствъ.

ЛУГАНО, 15 дек. (инф. „Голоса")

За открытымъ засѣданіемъ Совѣта, послѣдовало тайное засѣданіе, посвященное вопросу о конфликтѣ Боливаи и Парагвая. Обѣимъ правительствамъ посланы будутъ телеграммы.

ЛУГАНО, 15 дек. (инф. „Голоса")

Сегодня въ 5 ч. вечера Чемберленъ выѣхалъ въ Лондонъ. Бріанъ возвращается въ Парижъ въ понедѣльникъ или во вторникъ. Штреземанъ остается въ Лугано до среды.

Болгарія и Грецію.

ЛУГАНО, 15 дек. (инф. „Голоса")

Ближайшая Сессія Совѣта Лиги Наній соберется въ Парижѣ. Главный вопросъ, стоящій на повѣстѣ — о грекo-болгарскихъ отношеніяхъ и о выходѣ Болгаріи въ Эгейское море.

ПОБѢЖДЕННЫЕ и ПОБѢДИТЕЛИ

ВѢНА, 15 дек. (инф. „Голоса")

Въ бесѣдѣ съ вѣнскимъ журналистомъ венгерскій мин. президентъ Бетленъ заявилъ, что онъ хочетъ въ ближайшее время встрѣтиться съ Штреземаномъ. Напрасно видятъ въ этомъ стремленіе къ созданію какой то коалиціи побѣжденныхъ, которая противостояла бы коалиціи побѣдителей. Однако, нельзя отрицать, что у Германіи и Венгріи много общихъ интересовъ напр. репарационный вопросъ былъ бы гораздо легче разрѣшенъ, если бы Германія и Венгрія дѣйствовали согласно.

Мысли и отклики

Парижъ. Проф. В. Зѣньковскій.

На трудномъ посту

Трудно, народ незримою жатвой сейчас в России в условиях, создавшихся сов. властью, но есть такое одно неоцѣнимое преимущество, которого лишены мы эмигранты: мы живемъ въ Россіи, тамъ живетъ у себя на родинѣ, подъ плугомъ его родная земля, кругомъ него родныя обстановка. У насъ же эмиграціи, во многомъ больше горькой боли: хотя и желаемъ мы на свободѣ, народ и въ достаткѣ, хотя и свободны мы отъ всего того давящаго ужаса, который нашелъ надъ Россіей, но мы всюду на чужбинѣ, среди чужихъ. Нѣтъ подъ нами никакой почвы, мы распылены, всѣмъ наболѣли, всѣхъ бременимъ—и одно только и есть у насъ, что даетъ намъ силу жить: надо вручно знать, что знаемъ сами, что нѣтъ, чтобы мы охранили и сохранили его, и не сняемъ мы сойти съ нашего поста, пока не вернемся мы на родину. Мы поставлены на трудномъ, быть можетъ труднѣйшемъ посту, но сойти съ него не смѣемъ, не должны: въ нашихъ рукахъ великое знамя.

Многіе сходятъ, спускаются со жестокую жизнь, пробормотавъ оправданіе страхъ, что имъ православія работать... Не будемъ судить ихъ—они сами судятъ себя сурово и безпощадно, сами извѣдали всѣмъ, что отрекаются отъ русскаго имени. А исторіи важно доброе помянетъ тѣхъ, кто, храня въ сердцѣ вѣрность Россіи, ушелъ въ чужое подданство, чтобы не погибнуть: исторіи нѣтъ нѣтъ ихъ доброе за то, что они не дали погибнуть своимъ отцамъ, сколько могли—хранили ихъ для Россіи.

Но надо сказать—они не съ нами, они ушли. Была можетъ, великая задача нашего разсѣянія въ томъ и заключается, чтобы мы отдали всякъ народамъ, всему міру нашу душу, нашу русскую боль и тоску, наши вѣковыя правды, сумѣли бы Бога, Не оживетъ, аще не умретъ". Умираютъ наши русскіе для родины — оставаясь для чужихъ міровъ, тѣмъ ихъ невѣдомую, но великую мысль. Но сѣмя зачтется они ушли...

На знамени одно лишь слово: Россія". Но какая Россія? Кто же не носитъ въ своемъ сердцѣ отвѣта на это? Одну лишь Россію мы носимъ въ сердцѣ своемъ — Россію правды и свободы, свѣта и жизни. На родинѣ нашей жить нѣтъ ни правды, ни свободы—хотя тоска о правдѣ и о свободѣ есть самое глубокое, самое больное въ душѣ русскихъ своей тьмы. Взволнована Россія нашей не-[illegible]

Уводната колонка в първия брой определя следните задачи на изданието: да говори и от името на тези, които не могат (руснаците в Съветска Русия); да представлява националните интереси; да информира българите за случващото се в Русия, сред емиграцията и по света (руски вестици са били четени от българската интелигенция и преди войната, и напоследък); „да запознава руснаците, намиращи се „в рассеянии", с България, нейния живот и култура".

Първата страница на броя демонстрира вписаност в общо руско-българско културно поле (на политически грижи и интереси), с оттенък на делничност; в общо емигрантско културно поле, обединяващо тукашната и далечни емигрантски общности (с оттенък на патетичност, над-делничност); в световно политическо, културно, социално и стопанско поле.

Композиционната средина на страницата е заета от няколко кратки дописки[2], посветени на актуалната сесия на Съвета на Лигата на Нациите в Лугано, поднадслов: „Спорът за малцинствата в Лугано"; под нея, колонката от „Телеграми" завършва с телеграма от Виена, озаглавена „София – Рим – Афины", реферираща публикация във виенско списание за българо-италиански преговори в Лугано, завършили с ита-

[2] Източник на първата е „Б. Т. А.", останалите са „информация на „Голос".

ГОЛОСЪ

№ 370 СОФІЯ, ВОСКРЕСЕНЬЕ, 15 НОЯБРЯ 1931 Г. № 370

ЦѢНА 3 ЛВ.

ВЪ ТЕАТРѢ
КАПИТОЛЬ
За рѣшеткой
Жизнь и чувства арестантовъ.
Что такое тюрьма?
УЧАСТВУЮТЪ:
Гайнрикъ Георгъ
Густавъ Дизль
Дита Парло

За недѣлю

Въ Болгаріи

Основной смыслъ и оправданіе нынѣшней правительственной комбинаціи партій — привлеченіе къ власти земледѣльцевъ, этой крупнѣйшей въ Болгаріи организаціи, очищеніе ихъ отъ экстремизма, обращеніе въ созидательную силу.

Съ этой точки зрѣнія только что состоявшійся съѣздъ земледѣльческой молодежи былъ первымъ серьезнымъ испытаніемъ не для земледѣльческой партіи только, но для цѣлаго правительства. Если-бы — какъ того опасались — на немъ побѣдили крайніе — это было бы серьезнѣйшимъ ударомъ по самой идеѣ созданнаго Малиновымъ блока. Въ дѣйствительности — иначе, побѣдило сравнительно умѣренное теченіе — хотя и послѣ ожесточенной борьбы.

Правда, принятыя Съѣздомъ резолюціи (особенно въ области экономическихъ требованій) мало считаются съ дѣйствительными возможностями, но какъ извѣстно подобныя резолюціи принимаются больше для облегченія собственнаго настроенія, нежели для дѣйствительнаго осуществленія. Важно то, что Съѣздъ не вы-

Крамаржъ — не пользуется популярностью въ настоящій моментъ, но не является-ли значительнымъ (и м. б. весьма полезнымъ для будущаго) фактомъ уже то, что извѣстныя группы ее отстаиваютъ?

Въ Народномъ Собраніи

Въ четвергъ, въ Народномъ Собраніи былъ большой день: министръ внутр. дѣлъ г. Гиргиновъ отвѣчалъ на запросъ коммунистовъ о послѣднихъ арестахъ и самоубійствахъ коммунистовъ.

Министръ внутр. дѣлъ произнесъ большую рѣчь, въ которой заявилъ, что „работническая партія" тоже, что и коммунистическая, а послѣдняя — большевицкій филіалъ. Поскольку большевики стремятся къ ниспроверженію существующаго строя, правительство твердо будетъ охранять страну отъ всякихъ покушеній на внутренній порядокъ со стороны коммунистовъ.

Затѣмъ г. Гиргировъ огласилъ данныя медицинскаго осмотра самоубійцъ, и доказалъ, что о насильственной смерти не можетъ быть и

Предстоящая ликвидація коммунистической партіи въ Германіи

Въ связи съ опубликованіемъ офиціальнаго сообщенія военнаго министерства объ обнаруженіи во всѣхъ солдатскихъ казармахъ Германіи коммунистическихъ прокламацій и о попыткахъ вовлечь въ пропаганду чиновъ рейхсвера (сообщеніе насчитываетъ двѣсти такихъ случаевъ), состоялось экстренное засѣданіе кабинета министровъ, на которомъ генералъ Гренеръ сдѣлалъ подробный докладъ о результатахъ разслѣдованія и обысковъ у арестованныхъ съ поличнымъ 48-ми лицъ, преданныхъ спеціальному государственному суду.

Докладъ генерала Гренера вызвалъ на засѣданіи кабинета министровъ продолжительное обсужденіе, затянувшееся до поздней ночи.

Въ результатѣ кабинетъ министровъ единогласно рѣшилъ запретить коммунистическую партію въ Германіи, но, въ виду того, что противъ этого высказывается прусское правительство, было рѣшено это постановленіе кабинета представить на усмотрѣніе президента Гинденбурга, отъ котораго зависитъ окончательное рѣшеніе.

На Дальнемъ Востокѣ

Изъ освѣдомленныхъ круговъ сообщаютъ, что въ связи съ безпрерывнымъ поступленіемъ донесеній изъ штаба Д. Восточной особой арміи о необходимости производства временной демонстраціи на манчжурско-совѣтскихъ границахъ Реввоенсовѣтъ СССР въ спеціальномъ засѣданіи обсуждалъ вопросъ о своевременности совѣтскаго военнаго выступленія на Дальнемъ Востокѣ. Послѣ этого засѣданія, въ которомъ обстоятельныя объясненія давалъ Ворошиловъ на Д. В. срочно были командированы членъ Реввоенсовѣта Лебедевъ и два офицера совѣт. ген. штаба. Ревоенсовѣтъ обсудивъ обстановку на Д. В. пришелъ къ заключенію, что СССР слѣдуетъ сохранять нейтралитетъ. Военная демонстрація сов. войскъ привела бы лишь къ немедленной оккупаціи Харбина японцами. На успѣхъ болѣе серьезныхъ операцій въ Мачжуріи Д.-В. армія разсчитывать не можетъ, т. к. японцы располагаютъ достаточными силами въ Манчжуріи и Кореѣ, чтобы парализовать дѣйствія сов. войскъ и создать серьезную угрозу для сов. Д.-В. окра-

лианско обещание за посредничество по въпроса за българския излаз на Егейско море. Тази средина е адресирана към обобщен и руски, и български читател. Накратко, руският емигрантски вестник демонстрира информационна въвлеченост в българската национална кауза и в защитата ѝ със средствата на дипломацията.

Вестникът поддържа имплицитното знание, че въпросът за излаза на Егейско море (и, също така, българският малцинствен въпрос) се вписва в широкия европейски следвоенен контекст за положението на малцинствата, за репарациите и т.н.[3].

В „дъното" на средната ивица е представено единственото за страницата рекламно съобщение: „Театър „Хемус" ще представи „Идиот" [...]". Съдейки по обявения актьорски състав, става дума за американски филм; не екранизация на романа на Достоевски, а със сюжет от „руската революция"... (По-късно, през 1932 г., карето, рекламиращо нов филм, често ще се разполага горе, до „шапката", както, напр., в № 400. Филмът може да бъде и съветски, както в № 407.) Средината на страницата мълчаливо и категорично показва неизбежната вписаност на „високата култура" – българската етноцентрична и руската литературоцентрична – в съвременния световен делник. Постига умело равновесие между залъгване, оправдаване и излъгване на очакванията. Българският и руският читател са мотивирани да имат общо четиво и „позитивно" (показано им е общото, което може да ги заинтересува), и, още повече, „негативно" (показано им е това, което измъква удобното „килимче" из-под краката им и ги запраща отвъд камерния свят на наследените ориентири). Очертава едната пространствена ос на хронотопа, очертан от първата страница на вестника: оста, метонимично означима като „София – Лугано".

[3] Дописките от Лугано споменават България само веднъж; българо-гръцките отношения ще са тема на следваща сесия на Съвета на Лигата, в Париж.

Двата „фланга“ на страницата, първа и четвърта колона, имат друга тематична доминанта и очертават другата пространствена ос на хронотопа, в който бива въвличан читателят: „(емигрантска) София – (емигрантски) Париж“. Тази ос, за разлика от първата, отпраща не към Париж и простора на света (Южна Америка, Китай), а към простора на Русия. Колона първа е заета от редакционния манифест, въвеждащ в смисъла от съществуването на новия емигрантски вестник (вместо заглавие: „София, 15 декември“; без подпис), колона четвърта – от словото на проф. В. Зенковски „На трудном посту“, под надслов „Мисли и отклици“ и при подчертаване мястото на отзива, „Париж“.[4]

Първата страница на първия брой на в. „Голос“ улавя разнородния и разнотемпов „поток“ на живота и го фиксира в композиция, която е и статична, и динамична, и която означава основните ценностни, информационни и хронотопографски ориентири, които могат да са общи за българина и за емигранта-руснак.

Началната страница на следващия брой продължава посланията на току-що анализираната, като въвежда не по-малко важни тематични и емоционални кодове. Вместо редакционната колонка са поместени три некролога, по повод кончината на генерал-майор Сергей Онисимович Ананиев, почетен глава на Ново-Загорската емигрантска колония, и монтажът от коментирани извадки от съветски източници, характерен за цялата емигрантска преса: „В Сов[етской] России“. Вместо словото на Зенковски – две обяви за панихида в памет на император Николай II и първата част от статията на Пьотр Бицили „За деловото обединяване на руската емиграция“. Сердината на страницата е посветена на очертаващата се като рубрика „Телеграми“, посветена на международната политика. Но по нищо, освен по думи в наименованията на емигрантските организации и групи, поместили обявите, и по „София“ в „шапката“, не личи, че вестникът може да има и български адресат. Обявена е и едва забележима, но имаща последствия *делова* промяна: въведена е цена за квадратен сантиметър обява *на първа страница* (4 лв., вместо иначе 3-те лв.). Първата страница на брой трети съдържа същите рубрики и втората част на статията на Бицили, но не и обяви.

Накратко, изказът тук (брой 2, с. 1) се колебае между монументализираното минало и делничното настояще-и-бъдеще; между фактографичността и *кинемато*графичността. Направата на рубриките „Телеграммы“ и „В Сов. России“ съвпада само на пръв поглед: вертикално-разположени редици от малки (от по 3–10 реда) текстове. Първата представя това, което здравият разум приема за „факти“ (от международния политически живот). Втората прави същото, но и ангажирано коментира, включително чрез съвсем кратки добавени към цитатите от източниците абзаци или чрез *значещи* заглавия; т.е. разчита на силата на похват, сближим с киномонтажа (съдържанието на отделните кадри определя смисъла на цялото, но и конкретната им свързаност определя наново смисъла на всеки отделно взет кадър). Ето заглавията на „кадрите“ тук, в брой 2: „Упорные террористы“ – „Белогвардейцы в сумасшедшем доме“ – „*Организация голода*“ – „Раскулачивание“ (курсивът е мой, Й.Л.).

[4] Композиционната разлика между краища и средина е подчертана с графични средства: словото на Зенковски (продължава и на следващата страница) е набрано в курсив, уводният редакционен манифест не съдържа никакви особености в набора си, – а в средината са съчетавани удебелен и нормален шрифт.

Разговорът за обединяване на руската емиграция чрез организирането ѝ по аполитически, професионален признак, започнат на Конгреса на руските академични организации през септември 1928 г. в Белград, е един от белезите на почващ нов период в живота на емиграцията – период на осъзната и подлежаща на организиране уседналост (срв. с това, което може да бъде наречено бежански комплекс), на създаване на легитимационни структури, положени в емигрантското тук-и-сега. Конкретният „проект", както разбираме от статията на Бицили, е иницииран от Съединените щати, които търсят представителен контрагент, за да могат да подпомогнат финансово емигрантската учаща се младеж. Бицили разказва за възраженията спрямо американското предложение, на които се е натъквал; според разказа му те се свеждат до злопаметно недоверие и мнителност. Той говори за еснафа-емигрант („обыватель-эмигрант" има по-слаба ценностна натовареност обаче), просвещава го за геостратегическата неизбежност на партньорството между Русия и САЩ, за да стопи недоверието му, и си даваме сметка, че се опитва да разсее призраците на една минала психология (можем да я наречем и ляво-интелигентска и анти-либерална, и дори на „човека от подземието") и че това е признак на някаква обща социално-психологическа промяна. Тъкмо защото позицията на Бицили по въпроса не е само негова лична и в никакъв случай не може да бъде определена като маргинална. Редакцията косвено подсилва неговата позиция, като помества на с. 2 част от писмото на Б. Е., „В гостях у миллиардеров: Письма из Америки"[5]. Друг е въпросът, как ще повлияе върху емигрантските нагласи и комплекси стопанската криза, избухнала още през следващата 1929 година.

На вътрешните страници на първи брой доминират литературата и литературната критика – ориентирани към няколко прагматични (идеологически) цели: да се овладее опитът от емигрантското съществуване в рамките на фейлетонното писане, на традицията на този жанр (срв.: Пьотр Ярцев, „Ратное время", под надслов „Эмигрантские очерки", с. 2–3); да се овладее опитът от съществуването в разкъсан, разполовен свят (между информационно-достъпния емигрантски свят и света на Съветска Русия, за който достоверната информация е откъслечна) в руслото на същия жанр (под надслов „Печать"; сред цитираното е и сатирично стихотворение от московското списание „Крокодил"; с. 2); да се хвърли мост към местната „висока" култура, българската (А. Каралийчев, „О новой болгарской беллетристике", с. 3–4); да се обгледа емигрантската „висока" култура в Европа (в дял „Библиография" са коментирани брой 1 на парижкото списание „Театр и жизнь", от Я[рцев], брой 1 и 2 на ежеседмичника „Евразия" (без подпис), брой 1 и 2 на сп. „Россия и славянство", издаван от „преместилия се в Белград" Пьотр Струве (без подпис); да бъде почетена високата художествена и литературоцентрична култура[6].

На с. 5 е открита рубриката на вестника „В провинции", с дописки за живота на емигрантските общности в Бургас (от „Идсен"), Варна, Русе (А. Бр[аунер]), село Шипка (А. Х.). От дописката за Русе научаваме, че към декември 1928 г. в този град

[5] Текстът на Б. Е. продължава в № 8 на вестника.

[6] Тази цел е осъществена в сърцето на броя, горе вляво на с. 3, онадсловена „Искусства и литература" (Любов Столица, „Художественному театру", стихотворение, и „Чествование [Московского] Художественного театра в Болгарии", анонимна дописка), и на с. 4 (долу вдясно: Любов Столица, откъс „Из приветствия Художественному театру").

има кръжец (кружок) на Руската национална младеж (КРНМ), т.е. структура на бъдещия Национален съюз на новото поколение (НСНП).

На същата страница е поместен материал, информиращ за процеса на заминаване на руски работници във Франция, след сключване на трудови договори със съответните заводи и при посредничеството на френското министерство на труда и на представителя на Отдела за бежанците при Лигата на нациите Б. С. Серафимов. От текста научаваме, че мнозина от емигрантите намират причини да забавят отпътуването си, което води към преориентиране на френските работодатели към руснаци от други емигрантски общности и към не-французи от други националности.

От кратката „Хроника" на същата страница научаваме, че на поредната вечеринка в Руското офицерско „събрание" ще се прочете пореден доклад, на тема „Решаване на тактически задачи (по германски източници)".

В каре е даден списък на лицата, съгласили се към дадения момент да сътрудничат на вестника: „Проф. П. Абрашев, проф. М. Арнаудов, проф. И. А. Базанов, проф. С. Баламезов, ген. Н. Н. Баратов, А. А. Биск, проф. П. М. Бицилли, Теодор Бланк, д-р Никола Бобчев, проф. П. М. Богаевский, И. А. Бунин, Влад. Василев, В. Велчев, Г. Ф. Волошин, Дора Габе, проф. В. Ганев, проф. Генов, К. Георгиев, ген. А. В. Геруа, проф. Г. Данаилов, проф. С. С. Демосфенов, А. Д. Дзивгов, проф. Н. В. Долинский, Бор. Зайцев, проф. К. И. Зайцев, проф. В. Златарский, проф. В. В. Зеньковский, Йор. Йовков, д-р Борис Йоцов, проф. С. Казанджиев, Д. Казасов, ген. М. Н. Кальницкий, Ан. Каменова, Анг. Каралийчев, проф. Г. Кацаров, проф. Д. Кацаров, Н. З. Кисличенко (Варна), прот. О. В. Коломацкий (Прикарп. Русь), А. И. Куприн, В. А. Лазаревский (Париж), В. В. Лашкевич, Николай Лилиев, Lolo (Мунщтейн), С. Малиновска, Н. О. Массалитинов, проф. Д. Мишайков, Вас. Ив. Немирович-Данченко, И. П. Нилов, Н. А. Оцуп, В. В. Пушкарева, Вл. Полянов, А. Радеев (Ню-Йорк), Ю. К. Раппопорт, Сирак-Скитник, Р. Словцов, Любовь Столица, проф. Петко Стайнов, проф. Петко Стоянов, В. Ставрев, Рачо Стоянов, В. Трескин (Гонг-Конг), д-р Хр. Ю. Тодоров, А. М. Федоров, Александър Филипов, С. А. Френкель, Н. Фурнаджиев, Б. И. Харитон (Рига), Ст. Чилингиров, протопр. о. Г. Шавельский, В. В. Шульгин, В. П. Юрченко (Ню Йорк), Александр Яблоновский, А. П. Дехтеров, П. М. Ярцев и др.".

С времето този списък се променя: 1) разширява: в № 16 са добавени: „Проф. Ал. Балабанов, Н. Балабанов, проф. Ив. Георгов, Д. Мишев, Георги Райчев, проф. Филов, Борис Лазаревский"; в № 27 е добавен: К. П. Бельговский (Прага); в № 42: К. К. Парчевский, В. В. Попов; и т.н. 2) бива заменен с друг (доста по-кратък, но по-фактичен): „Продолжается подписка на 1932 г. Еженедельная газета „Голос" выходит 4-й год. Подписавшиеся в редакции на журнал „Иллюстрованная Россия", 1 мес. – 80 лв., получают газету бесплатно. Условия подписки: 1 месяц – 13 лв, 3–35 лв., 6–65 лв., 1 год – 120 лв. В газете были помещены статьи: Проф. П. М. Бицилли, Н. Борина, Г. Ф. Волошина, проф. Н. Н. Глубоковского, †Л. В. Гончарова, В. Х. Даватца, А. П. Дехтерева, М. М. Карпова, Н. З. Кисличенкова, Т. Кондратенко, Е. Ф. Краснопольской, Ф. Мельникова, В. В. Пушкаревой-Пехливановой, Ю. К. Раппопорта, Я. Н. Репнинского, Н. З. Рыбинского, В. Соседова, Л. Н. Столицы, А. Стоянова, А. М. Федорова, протопресв. Г. И. Шавельского, ген. Б. Штейфона и др." (№ 377, с. 4).

Най-активният автор на „Голос" е, вероятно, неговият главен редактор (Юрий Рапопорт, а от юли 1929 г. Глеб Волошин). Логично е да се предположи, че неподо-

писаните уводни статии и бележки (често неозаглавени; обикновено заемащи поне лявата колонка на първа страница) са негови. Следното извлечение дава някаква представа за темите им: „Министр-председатель Ляпчев о Советской России“ №[7] 11; „Конец евразийцев“ 40 (от 7 февр. 1929); За деловото обединение, 34; „Судьба Троцкого“, 44; „Права русских врачей“, 49; Недоумение от действия на митрополит Антоний и ген. Марков „Втори“ , заявили лоялност към „император Кирил“, 50; „Конференция в Пироте“ (за преговори между България и Югославия), 59; „Церковь и советы; Церковь в СССР“, 100; „В ожидании новой войны“, 103; „Русская эмиграция в Болгарии“[8], 114, „Худой мир“ (защо СССР насърчава безредиците в най-приятелската страна, Германия?), 120.

Оформят се следните рубрики: „Мысли и отклики“, „Телеграммы“; „В Советской России“; „Хроника“; „В провинции“. По-късно се оформя и рубриката „Печать“/ „Газета газет“, включваща колажи от коментирани цитати от емигрантската, българската и чуждестранната преса.

През 1928/29 г. има рубрики с надслов и относително постоянни позиции. Към 1932/33 тази практика е по-рядка.

Рубриката „В провинции“ може да се смята за най-характерна за вестника и за най-важна, с оглед на целите на бъдещето изследване на руската емиграция в България. Ето част от съдържанието ѝ (град, брой, автор на дописката – ако е посочен): Варна, № 2, 9 (В. Смердов), 23 (Кисличенко), 26 (съдържа и стихотворение; К.), 29 (Кисличенко), 30 (6 месеца Кръжок на любителите на сценичното изкуство „Баян“), 31 (К. Д.), 41 (Н. З. К.), 54 („Баян“; А. Р.[9]), 69 (А. Р.), 81 („Баян“; Н.), 83; Пловдив, № 2, 4 (К-н), 8, 9, 10, 11 (К.), 20 (Кр-н), 22, 31 (Л. Хованский), 32 (М. Семенов), 36, 41, 57 (от Пловдивския отдел на Обществото на галиполците; извлечение от протокол, решение за конгрес на Руските национални обединения в Пловдив), 81, 84, 87, 101, 102 (свящ. М. М. Шишкин), 104, 107, 110; Шумен, № 2, 3, 4, 5, 7, 11, 21, 29, 36, 56, 72, 114, (А.) Д[ехтерев]; Русе/Рущук, № 2, 3 (А. Бр[аунер]), 8 (Бр[аунер]), 23, 24 (А. Б.), 30 (за КРНМ[10]), 32 (Г. И. Коновалов, А. А. Браунер), 33 (отчет; Бухгольц, Браунер), 34, 39, 48 (Б.: Казаки; и други теми), 49 (поправка), 53 (В. Рожнов), 69, 89 (поч. ген. В. Г. Бухолц), 90 (Бр[аунер]), 100 („Памяти ген. В. Г. Бухольца“, от „инвалид из Рущука“), 106, 114; Провадия, № 3, 4, А. Зайцев, 43 (Z.; „нас [...] полтора десятка“); Шипка, № 3; Сливен, № 3, 26, 27, Б, 32, 54, 69, Б., 91, Б., 95, 107; [Нова Загора], № 4, 58; Велико Търново, № 5 (Н. К.), 16 (И. К.), 51 (Варин), 53, 79, М. П.; Кричим, № 7, 29, Старожил, 63, С., 101; Бургас, № 8, 21 (И. Д. Сен), 22, 24 (И. Кондратьев, М. Миргородский), 26 (К.), 28 (разбираме, че има структура на КРНМ), 29 (за КРНМ), 30 (К.), 34, 36, 39, 45, 51 („Подданство и объединение“, Г. В. Брандт, по повод кореспонденция от Сливен в

---

[7] Тук и нататък, при дълги изброявания, знакът за брой, № , обикновено ще се въвежда само при първа отпратка в рамките на абзац.

[8] Спори с уводна статия във великденския, 2962-и, брой на „Последние новости“, клеветяща руската емигрантска общност в България; изглежда, конфликтът с РДО на П. Милюков достига някаква своя кулминация; материалът същевременно отпраща и към статията „Газетные генералы и хлысты“ в същия брой на в. „Голос“.

[9] Може би Александър Радугин.

[10] Кръжок на руската национална младеж (Кружок русской национальной молодежи) – всъщност НСНП (Национален съюз на новото поколение) на ранен етап от своето съществуване. Вж. статията за „За Россию“ в настоящето издание.

№ 27), 56 (К.; Г. Брандт и И. Кондратьев), 58, 68, 76 (избор за управа („Правление“) на местния Руски клуб), 83, 96, 105 (К., за две постановки от режисьора на Руския клуб С. Ф. Сулин), 119 (КРНМ и вечеринка в Руския клуб; К.), 120 (детско утро; К.); Пещера, № 8, 28 (М. К.); Видин, № 10 (Ан. Шостак), 18, 24, 28 (Ш.), 54, 85 (К. Томашевский, Ф. Рындин), 110; Перник, № 17, 18 (А. Н.), 21, 25 (А. Н.), 28, 29 (за КРНМ, „Сокол“), 30 (Н.), 31 („Балалаечный оркестр“), 36, 45 (КРНМ), 59 („К деловому объединению“), 66 („О деловом объединении“), 69 („Центром К. Р. Н. М. в недалеком будущем выпускается периодический сборник „Наши мысли“. Состав редакционной коллегии пополнен“; „утверждено открытие Отделения Кружка в г. В. Тырново“), 90 (доклад на ген. Ф. Абрамов в помещението на КРНМ), 93 (КРНМ), 98 (КРНМ/ СРНМ); Горна Оряховица, № 17, 25, В. Сибиряк, 104; манастир „Св. Кирик“, № 20; Чирпан, № 30, Е. Д.; Ловеч, № 31, 54; Долна Оряховица, № 36; Кюстендил, № 46, А. Н. (18 души; преди – 300, предимно донски казаци, преселили се през 1925–1928 във Франция); Хасково, № 49, 93 (диакон Захаров); Червен бряг, № 63 (М. А.), 73 (Азъ); Лом, 86; Стара Загора, 98 (посещение на Ф. Ф. Абрамов), 107, Вал. Соседов. Понякога под надслова ѝ са представени автобиографични разкази за настоящето (напр., поредицата очерци „Из уединенной усадьбы“, от Л-в: „Первые шаги“, № 6, „Торговля свининой“, 7, „Горы, степи, волки“, 12, и в следващи броеве). В № 46 е поместена бележката „Наше зарубежное духовенство“, от „Священник“, без място. В № 25 е поместена бележка „От редакции“: поради невъзможност да отговори на всички молби и писма и да ги помести, редакцията моли кореспонденциите от провинцията да се съсредоточават върху факти от обществен интерес: из живота на руските организации; вечеринки, балове, представления – предизвестяване и отчети; за правовото положение на руснаците; условията на труд („препоръчваме да им се обръща особено внимание“); информация за отделни лица (приемане на работа, преместване, заминаване, юбилеи, кончини); „всяка кореспонденция се заплаща на ред [текст]“.

Хрониката, преди всичко политическа, а също криминална, представя българската политика и бит, но и живота на емигрантските обществени организации, на общностите, образуващи се „по случай“ около една или друга от тях (например, концерт по повод годишнина, на който присъстват членове на организацията, семействата им, но и други емигранти), на емигрантски общности по териториален признак (извън България и в България; последните са обект не само на „В провинции“). Понякога включва кратки интервюта или ретроспективни разкази за една или друга институция, по повод на нейн празник или просто защото тя за пръв път влиза в полезрението на вестникарската страница на „Голос“. Хрониката отбелязва събития от литературния, художествен и научен живот (емигрантски, български и споделен): лекции, вечеринки, концерти. Някои от дописките заслужават особено внимание, например тази на Вал. Соседов „Гетевские дни“ (за Немско-българското дружество в Стара Загора), № 388.

(Следва подборно представяне на съдържанието ѝ, с акцент тъкмо върху литературата, изкуствата и науката: заглавие, дописник – ако е посочен, брой – без знака „№ “. Както се вижда, повечето материали са неподписани; както за нас, така и за редакцията на вестника, тематиката на тези дописки е била доста по-важна от авторството им. Включени са отпратки към относително пространни разкази за събития, непоместени под надслова „Хроника“. С курсив са отбелязани думите и словосъчетанията, оградени с кавички в източника. Имената на дописниците даваме според оригинала (т.е. на руски).

Съобщенията за събития извън територията на България ще се избягват. Основната цел е споменаване на по-голям брой лица, институции и микрообщности (емигрантски в България), а също и на български теми, попаднали в полезрението на вестника: „Кружок *Живое слово*“, 2; „Семь лекций для всех“, 2 (организирани от Свободния университет по случай 50-тата годишнина от Освобождението; съобщението съдържа програма на цикъла; в същия брой първата, а нататък и останалите лекции са реферирани); „Собрание Общества ревнителей памяти Императора Николая II и Его Семьи“, 8; „В Союзе Христианской молодежи“, И. Ч[аусов], 9; „*Украинский вопрос* (Лекция проф. В. А. Мякотина)“, 10; „В педагогическом мире (Беседа с А. В. Арцишевским)“, 16; „К вопросу о созыве русского Епархиального Съезда“, 18; „Русские монастыри на Афоне“, Ф. С., 18; „Общежитие Кр[асного] Кр[еста] [в София]“, 22; „К вопросу о получении [русскими] инвалидами абонементных трамвайных билетов“, 24, 33; „Калмыки в Болгарии“, Андрэ Идэров, 25; „Отчет Комиссии Родительского Комитета по устройству спектакля [Софийской Русской Гимназии]“, 26; Обява за предстояща лекция на протойерей о. Николай Владимирски на тема „Трагедия детской души в советской России“, 27; „Чубаровщина в Дупнице“, 30, „Бал русских студентов“, 30; „Съезд македонских благотворительных братств“, 31; „Кино“ (А. Шахатуни в София: преговори за заснемане на „Хаджи Мурат“, УФА, сцен. А. Волков, в България), 33; „Среди калмыков“ и „Калмыцкая колония“, Абуша Сидоров, 36 и 395; „Литературный вечер в О[бщест]ве Культ[урного] Един[ения] молодых славян“, 37; „Рус[ский] заграничный историч[еский] архив“ (представител за България – А. В. Арцишевски), 38; „Чествование памяти Любена Каравелова“, 39; „Отправка русских во Францию“, 40 (и в други броеве); „Доклад генерала Никольского“ (за Рус.-тур. война 1828–29), Н. З. К., 41; „*День русского ребенка*“, 43; „От Правления Соф[ийской] казацкой станицы“ (съобщ. за панихида и открито заседание), 49; „Объединение представителей русских общественных организаций“ (среща на организациите на 13 февр.), 50; „Дневник Иречека в Народном Собрании“, 50; „Вечеринка Благотворительного О-ва Русских Легитимистов“, 55; „Вечер Ф. М. Достоевского“, 58, 59; „Кукольный театр“ (от година и половина в София), 59; „Галлиполийский вечер“ (София, „Алианс Франсез“, 26 март; изпълнения на Оркестъра на балалаечниците с дир. Б. П. Колчановски; четене на произведения на М. Зошченко и друго), 70; „Отчет № 4 по сбору пожертвований на увековечение памяти Главнокомандующего Генерала П. Н. Врангеля“, 70; „Разговор с министром иностранных дел А. Буровым“ (за малцинствата: в Лигата на нациите и за българо-югославските отношения), 72; „Следствие по делу о коммунистической организации [в Софии]“ (съдържа и списък на арестуваните), 84; „Шипка“ (лекция на Царицинския епископ, в Славянското дружество, „Свобода славян и деловое единение их“, с предложение за създаване на руско Богословско-Мисионерско училище на Шипка), 93; „Русский Педагогический Съезд в Софии“ (предстои, от 8 до 11 май; списък на предвидените доклади), 109; „Посмертная выставка картин В. Ф. Коренева“, 110 (в Държавната художествена академия; поч. 8 дек. 1928 в Шумен; биогр. бел.); „К. Бальмонт в Рильском монастыре“, 111; „Вторая лекция К. Д. Бальмонта“ (за народната песен), 114; „На лекции К. Д. Бальмонта“ (разказ за събитието), В. В., 115; „Третья лекция К. Д. Бальмонта“, В. П., 118 („Поэт начал с того стихотворения, которое он написал 15 минут назад о братском содружестве России и Болгарии“); „Русские ветераны Освободительной войны, проживающие в настоящее время в Болгарии“, 118; „Весенний бал“ (в училището на Варвара Кузмина), Р., 119; „Отчет по устройству *Красного яичка*“ (събитието е организирано от I Софийски отряд на руските бойскаути), Б. Жуковский (началник на отряда), 120; „4-ый День *Русского инвалида*“ (кратка хроника, имена на участници в организационни комитети, от следните населени места: София, Варна, Стара Загора, Пловдив, Русе, Бургас – Карнобат, Видин, Шумен, Сливен,

Горна Оряховица (Горный-Ореховец), Плевен, Кочериново, Габрово, Казанлък, Свищов (Свищев), Нова Загора, Шипка, Разлог, Мина Перник, Петрич, Батановци, Севлиево, Хасково, Вра(т)ца, Плачковци, Малко Търново, Долна Оряховица (Дольно-Ореховец), Самоков, Гара Кръстец; съд. и сведения за събрани суми), от Управата на Съюза на руските инвалиди, 212 (от 20 февр. 1930); „Русский Академический Союз в Болгарии“ (преизбрана досегашната управа: Базанов, Бицили, К. Иванов), 236; „*Снежная Рила* – выставка акварелиста И. Крылова“, б.п., 242; Пещерец, „Юбилей Крестовоздвиженской гимназии“ (и кратка история), 244; Литературный кружок молодежи („Зеленый стрелок“; на 4 ноем. 1930 учредително събрание; президиум: А. Стоянов, А. Бинецкий, Г. Могутин; първо заседание – на 9 ноем.), 286 (от 13 ноем.); „День непримиримости“ (за отбелязването му на 9 ноември 1930 във Варшава), 289; „Объединение русских армян“ (учредително събрание на 22 февр. 1931 в арменското училище в София), 319; „Утро памяти П. Ярцева“ (предизвестие, на с. 1), б.п., 342 (28 май 1931); „У калмыков“, Г. В., 381; „Чествование памяти гр. Н. П. Игнатьева“ (в Слав. Д-во), 381; „Отчет № 54 ЦК в Болгарии по сбору пожертвований в Фонд Спасения Родины им. Вел. Кн. Николая Николаевича, 15.IX.31–20.I.32“, 381; „В Русском соколе“, В. Гар-ецкий, 383; „Неделя русского студента“, Мих. Федоров („предс. ЦК Союза рус. студентов“), 384; „У филателистов“, Филателист, 390, 398; „Вечер у первопоходников“, 391; „Славянский вечер“, А. Ф., 392; „День Русской Культуры“, Рус. педагог. бюро (Прага) (молба за изпращане на всички материали свързани с празнуването на деня на Бюрото, за Руския задграничен архив), 394; „Акт[овое торжество] в Бург[асском] Рус[ском] детском доме“, Посетитель, 401; „Лагерь „Витязей“ – *Русь*“ (в Своге; организиран, както и в предходни години, от РСХД), 403; „Человек, знавший тайну Федора Кузьмича“ (поч. В. И. Базилевский), 404; „Памятник русским умершим в Софии“, 409; „День Св. Владимира на Пернике“, Православный, 409; „[Ум.] А. П. Стефанов“, 411; „Вечер русских соколов“, 412; „Святи-Владимирское Православное Братство“, 428 („Празднование 10-летнего юбилея Пастырско-богословского училища при монастыре Св. Кирика (11 янв.)“) и други броеве; „Чествование памяти проф. Драгоманова“ (в БАН), 418; „В Союзе писателей и журналистов“ (из отчета и за отчетно-изборното събрание), 420 (с. 1; под дописката – съобщение за предстоящ цикъл сбирки, посветени на М. Зощенко); „Гимназия В. П. Кузминой: Детский праздник“, И. М., 423; „Отклики на смерть (о. Миляновского) „, 423; „Русская гимназия в Шумене: Престольный праздник“, 424; „Репатриация армянских беженцев“, 428).

В рамките ѝ понякога се обособява „Справочный отдел“ (или „Лекции и доклады“), известяващ за предстоящи лекции, напр. на проф. Бицили, „Дипломатическая подготовка Освободительной войны“ и на проф. Кацаров, „Дългът на всеки млад човек към себе си“, 12; на о. прот. Николай Владимирски „Священные воспоминания и обряды связанные со Страстной Седмицей“, 105; и много други; тук се помества и програма на кината (в София). Някои от тези лекции са реферирани, напр.: „*Толстой, как художник* (Лекция проф. П. М. Бицилли)“, [Глеб] В[олошин], 45; „Антикоммунистические настроения на фоне пятилетнего плана“ (доклад на А. А. Браунер, събитието организирано от НСНП), Н[иколай] П[лавинский] , 415.

„Хроника“ поглъща „В провинции“, бележките от провинцията се появяват под надслов „В Болгарии“. В № 387, напр., има дописки за събития в Шумен („Концерт-утренник“) и Русе (вечеринка на Съюза на руските инвалиди). В № 390 е поместена дописката на И. К. Шведер „Мой краткий визит в Русской Гимназии [в Шумен. – Й.Л.] и некоторые размышления по этому поводу“. Хроникалната бележка може да

се разшири до репортажно-пътеписен разказ, напр.: Н. Борин, „Большое дело“ (за посещението му в Шуменската руска гимназия), 397.

Периодично, след № 3, от хрониката се обособяват отзиви под надслов „Театр и музыка“: № 4 („Народный театр – *Дама с камелиями*“, Вера Пушкарева), 5, 8 („Концерт Софийской филармонии“, Б.) и т.н. С времето такива текстове все по-често се появяват без рубрикиращия надслов.

В потока от стотици бележки и десетки рецензии се открояват, като по-едри текстуални или поне тематични цялости, следните: „Дневникът на музиканта“ на Леонид Гончаров, над 70 къса музикална (понякога театрална и кино-) критика, от № 172 до № 366; не по-малкият брой отзиви и рецензии на Вера Пушкарьова за постановки, предимно, на Народния театър.

Тематично се открояват отзивите за постановки в няколкото средища на професионален или любителски театър, музика и балет в руската емигрантска общност в България: Театърът за руска драма (Театр русской драмы), Кръжецът на любителите на руската словесност (Кружок любителей русской словесности) „Баян“ във Варна, театралната трупа на г-жа Базилевич в София, руските гимназии в София, Шумен, Пещера, руските детски градини в София и Бургас; отзивите за гастроли на известни руски изпълнители, емигрирали след Гражданската война и живеещи в емигрантски центрове, различни от София, из България.

За театър и музика пишат не само Пушкарьова и Гончаров.

(Сред писалите са Любов Столица, „Вечер религиозных мотивов“, 33; П. Б., „Концерт пианиста Иосифа Турчанского (7 февраля)“, 43; Д-в, „Концерт оркестра балаечников“ (на Софийската руска гимназия, дир. В. Колчановски; на 8 май в Офицерския клуб), 114; Spect. , „К приезду тенора Е. Э. Виттинга в Софию“, 215; Аспид, „Русский театр в Варне“ (за „Баян“), 246; Яго, „Театр П. Стойчева“, 264 и следващи броеве; Яго, „Театр русской драмы“ (малка статия), 293; Юр. Р. , „Teatro dei Picolli“, 293; Г. Волошин, „К постановке „Преступления и наказания“ в Народном театре“ (кратка статия въз основа на генералната репетиция), 370; аноним , „Суд над *Евгением Онегиным*“ (Литературен съд, над Онегин и френския граф Гилье, за убийството на Вл. Ленски; постановка от 30 дек. 1931 в Софийската руска гимназия; съдействат: Ф. Л. Мартиновски (Мартыновский) и И. П. Нилов), 377 (6 ян. 1932); Д. К., „Бургас: Русский детский дом“ (годишен гала-спектакъл на 13 дек. 1931, нед., в кино „Хемус“: японската приказка „Урашина Май“, преработена от С. Ф. Сулин в приказка-балет; худ. В. Л. Радкевич; симфонична музикална програма – П. Я. Пахотин и оркестър (от деца-българи, ученици на П.); инициатор – мадам Миргородска, завеждаща детския дом), 378; Вс. Л., „Детский спектакль“ (неделя, 17 ян., театър „Роял“, традиционният детски спектакъл на училището на В. П. Кузмина, поставена оперетата „Золушка“), 379 и 380 (и списък на изпълнителите, до 12 г.); „пианист Орлов“, „Е. Ф. Ждановский в *Фаусте* и *Борисе Годунове*“ (надслов: „Музыкальная хроника“), 383; Р., „Вечер *Баяна*“, 386; б.п., „75-летие смерти Глинки“, 391; „Зритель“, „Шумен: Русская гимназия: 6 мая: А. Н. Островский, *Не в свои сани не садись*“, 395; „Голубь“, „Музыкальная хроника“, 407; Д. Н., „*Князь Игорь* в Нар. театре“, 417, „*Кармен* в Нар. театре“, 419; Т. К-о, „Драма или комедия“ (за обществото „Баян“), 418; М-ъ, „Музыкальные заметки (О муз. критике)“, 420; аноним, „Театр Арлекин“, 420; Н. Кисличенков, „Е. А. Полевицкая (Корреспонденция из Варны)“, 427).

Големият „Друг“ в текстуалното съзнание на емигрантската общност е Съветска Русия, както показва анализът на емигрантската преса и конкретно на „Голос“.

В „Голос“ към този „Друг“ се подхожда с богата гама от модалности, всяка от тях онагледима чрез десетки текстове.

Понякога рубриката „В Съветска Русия“ дава информация, която поставя на изпитание целостта, вътрешната съгласуваност на това, което можем да означим като диахронна цялост на българската култура и, конкретно, на българския реципиент. Прочетени сега, след като съветизацията на самата България се е случила и отминала, тези сведения не могат да ни оставят равнодушни; и те, същевременно, предизвикват у нас въпроса: как са били възприемани тогава, преди българите да имат непосредствен опит от съветизацията? нима е могло да бъдат подценени? Пример, далеч не най-изразителен (доколкото не става дума за умишлено предизвикван глад или за концлагери): дописката „Москва для иностранцев“ (№ 7), разказваща за битовите условия в два московски хотела за чужденци (става дума за раздвояването на съветския бит, широко известно по-късно ако не от другаде, то поне от романа „Майстора и Маргарита“). Други материали от рубриката (от съветската, чуждестранната, емигрантската преса или от неназовани по разбираеми причини собствени източници), част от които противоречат на представи за СССР, все още популярни в България, са (съвсем кратка извадка): „Антисемитизм в Сов. России“, № 3; „Загадочный *Демон*“ (кореспонденция във в. „Правда“ приписва на Врубел *статуята* „Демон“, всъщност най-вероятно я бърка с „Мефистофел“ на скулптура Антоколски), 17; „Половое просвещение“ (за съветското училище и чубаровщината) (източник: „Борьба за Россию“), 29.

Собствените (на „Голос“) аналитични статии са по-редки (изброяваме някои от тях – все неподписани текстове): „Неблагонадежное Политбюро“, № 81; „Казенный оптимизм“[11], 87; „Экономика или идейность“, 89; „Смысл новой чистки“, 90; „Символические портки“, 93; „Детали нового антирелигиозного закона“, 104; „Сталин на пути к диктатуре; Выступление наркомпроса“ (разправата с вътрешнопартийната опозиция е свършила; предстои засилване на натиска върху училището), 109.

Без да се използва надсловът „В Советской России“, материали за Съветска Русия биват изнасяни на първа страница, редом с „Телеграми“-те, напр.: „Голод в Москве: чрезвычайные меры“ и „Раскол [в Политбюро] обостряется“, № 6; „Восстания в России“ и „Чрезвычайные меры“ (в съчетание с редакционна колонка, започваща така: „Гражданская война в самой ужасной партизанской форме – вот что происходит теперь в России...“), 29; „Борьба за право“[12], 34; „Трагическое недоразумение“ (последствията за съветския учен С. Жебелев, участвал в пражкото емигрантско издание Seminarium Kondakovianum), 38; „Загадка Троцкого – Арест Каменева и Зиновьева? – Проституция в СССР“, 41[13].

---

[11] „Кажется, В. В. Шульгин предлагал проект пропаганды при посредстве оппозиционной печати [...] оппозиционная печать по заранее выработанной программе задает власти „проклятые вопросы“, а у правительства уже готов ответ“, следва анализ на болшевишкия неуспех да бъде следвана такава тактика.

[12] „В Раменске суд приговорил к разстрелу трех крестьян, за поджог усадьбы. Осужденные заявили, что поджог совершен ими в отмщение за лишение их избирательного права. Суд применил высшую меру наказания, усмотрев в поджоге террор против советской власти“.

[13] Материали от с. 1 от 1932–1933 г.: За процеса над Щерн (Штерн) в Москва, № 395; „Кровавые беспорядки на Волге“, 404; „Восстание кубанских казаков“, 425 (изт.: берл. кореспондент „Возрождения“); „Восстание в Сибири“ (по герм. източникам), 428; „Новый курс в СССР“, 430; „Вредительство и ГПУ“, 430 (за огромния брой вагони със заточеници; изт.: московският кореспондент на „Дни“).

Налице е тенденция кратките материали за СССР под появилия се надслов „Борьба в России“ (№ 82; 91; 96 и т.н.) да се обособят като подрубрика. Обикновено са предхождани, в рамките на същата колонка, от озаглавена дописка по тема-контрапункт: в № 82, например, съобщенията за репресии и партизанска война[14] са съчетани с „Визиты Литвинова[15]“; в № 96 – с „На советском Олимпе“.

Едно от посланията, които присъстват в почти всеки материал за СССР, е следното: страната е хронично на ръба на гражданска война, въпреки (а може би поради) организирания терор на властта. И все пак „гласът“ на антисъветската съпротива в СССР стига до страниците на „Голос“ изключително рядко, вж. тук долу. Уместно е да се открои и следната доминанта в изразността на тези материали: кремълският елит, вкл. Сталин, влиза в мерките на *карикатурно*-демоничното, на гротескното (на зло, което никога не е оставено без доза снизяващ го смях)[16]. Личи контурът на преобърнат свят, на негатив на мироустройството, показано в „Божествената комедия“.

Различната (моментна, ситуативна) важност на кратките кореспонденции/извадки се показва не само чрез подредбата им, но и чрез размера на заглавията им: в № 92, напр., „Петербург умирает“ е изписано с почти три пъти по-големи букви, отколкото следващите в колонката „Доклад Рыкова“ и „Сталин и правые“.

Коментираните извадки в рубриката „Печать“ могат да са посветени само на съветски проблеми, както е, напр., в № 120, където са предложени извадки от статия на В. Ходасевич за бездомността и за престъпността сред бездомните и малолетните в СССР и на П. Пилски за новата „Литературна енциклопедия“ под редакцията на В. Фриче.

Понякога колажът от коментирани извадки включва подборка стихове от съветската преса, например: цикъл мини-сатири от П. Майски, „Портретная галлерея. 1. Примиренец. 2. „Сверхиндустриалист“. 3. Правый. 4. Паникер. 5. Воздерживающийся“ (изт.: „Кр[окодил]“), № 21; стихове от Демян Бедни, в „Наука у стенки. – Конец или не конец“ (проф. Поливанов атакува научността на трудовете на акад. Мар, в ответна кампания се изтъкват заслугите на Мар пред съветската общественост; а Д. Б. „свирепства“ по повод лошата трудова дисциплина в съветските заводи), № 86. Стиховете могат да бъдат и от съветския затвор: в № 84, в рубриката „Печать“, е съобщено за литературна вечер, организирана от криминоложкия кабинет на „петербургския“ областен съд, цитирани са стихове на затворници, направено е заключението, че разликата между тях и тези на Демян Бедни и нему подобни съветски „дървари“ („головотяпов“) не е голяма.

Друг път вестникът предлага забавяне на погледа, вглеждане, и тогава (най-често в долната половина на с. 2) се появява цял фейлетон из съветския живот, по

---

[14] „По обвинению в погромной контр-революционной агитации в Петрограде [...] В Кисихтеском районе в Закавказье во время перестрелки между грузинскими партизанами и карательной экспедицией ГПУ [...]“.

[15] „Наркоминдел“, или министър на външните работи, на СССР по това време.

[16] „Новая склока в Кремле“, № 66 (в 224: дописка „Драка в Кремле“). Потенциално-сатиричната тема „кремълски Олимп“ получава развитие в „Дискуссии в Кремле“, 117: „Но когда грузинский Юпитер выходит из себя, это значит, что он прекрасно сознает свою неправоту“. Както и в някои уводни статии: „В кремлевской кухне“ (Олимпът става пир у Трималхион), 161; „Сталин болеет и чистит“ (снижаващата метафорика става физиологична), 179.

правило препечатка от съветската преса: от Борис Лавреньов, „Дом прокаженных“ (от „Ог[онек]“), № 12; Грамена, „Специалист (Партфантазия)“ (от „Крок[одил]“), 14 (фейлетонът репликира тематично дописката „Почти полемика [между „Экономическая жизнь“ и „Правда“]“, поместена в поредния информационен колаж „В Съв. Русия“, на същата страница); б.п., „*Бывшие люди* в деревне“ (подборка от в. „Известия“), 16; от Грамена, „*Блошиная идеология*“, 20; от В. Т., „Кооператив“, 67 („Пушка“); от С. Тимофеев, „Так и сказал“, 70 („Пушка“); от З-н, „Силуэты советских деятелей. [I.] На ниве народного просвещения. – [II.] Журналист-доносчик“, 73.

Съветската преса може да бъде „изслушана“ и по външнополитически въпрос: „Афганистанские дела в советском освещении“ (препеч. от сп. „Экран“), 76.

Някои колажи от публикации в съветската преса се обособяват във фейлетони с центонна структура и минималистично изразено авторово присъствие (то може да бъде заявено само чрез озаглавяване на включваните късове и на цялото), в рамките на необявена рубрика, обикновено неподписани, напр.: „С натуры: I. Семейный вечер [Изт.: „Правда“, 12 дек. Письмо рабочего-грузчика станции Урютинской. – Й.Л.]. II. Гражданская война [„между Хлебпродуктом и Маслотрестом в слободе Пушкарской, Старо-Окольского района“; изт.: „Листок рабоче-крестьянской инспекции“, 12 дек. – Й.Л.]“, № 4; „*Торговые пустыни*. [I.] Когда съели частника... [II.] Как торгуют кооператоры. [III.] *Прозаические товары*“ (с курсив заместват кавичките в източника, Й.Л.), № 5; „Любовь к дальнему“, 15; „Чорт и ладон (Рождественские „номера“ большевиков в Москве)“, 30 (кореспонденция от Рига); „Карьера директора Сливкина“, 73. Последният текст онагледява колкото съветския стопански и административен хаос, толкова и едно съвсем друго явление: съвременният авантюрист. На съвременния авантюрист е посветен и текстът-преразказ на публикация в полски вестник: „Мирза Нухимзон – министр Хабибулы“, 77.

Може да се смята, че целта на извадките и препечатките нерядко е да се онагледи начинът на работа в съветската журналистика, конкретно, нейния „обичаен похват“ – „доносът“: и у професионалните журналисти („Ставка на невежество“, № 79, с. 1), и у представители на други професии, подвизаващи се като журналисти („Советская прокуратура“, 93). В № 113 е характеристиката е експлицирана в заглавието на аналитичната статия „Царство доносов“.

Съветската действителност може да бъде оставена да говори чрез съветско литературно (а не публицистично) произведение, обикновено с посочен източник, напр.: Грамена, „Роман Тихонравова“, № 59; б.п., „Лиза, Лида и губсуд (К празднику 8 марта трудящихся женщин)“, 70; Ал. Нератов, „Самое обыкновенное“, 74; Надежда Азволинская, „Записки советской студентки“, 83; „Фокусник (Сов. юмор)“ (анекдот), 86; „Клятвы и комедии“ (хумористичен разказ, б.п., с последни две изречения от автор на „Голос“), 109; В. Шишков, „Смычка города с деревней (Из папки запрещенных советской цензурой рассказов)“, 421.

Понякога съветското литературно произведение е обградено от коментар, например: в № 55 В. Левитский, „Отчаяние идейного коммуниста“, преразказва, цитира и коментира красноречивостта на глава от романа на Л. Островер, „Председатель треста“, публикувана в последния брой на „Млада гвардия“; Левитски не коментира литературността на главата.

Накратко, „Голос“ системно представя съветски *авто*компромати.

Понякога естетическите мотиви са почти достатъчни, а политическите – косвени почти до незабележимост, за да се публикува съветски художествен текст. Например, под заглавието „В походе“ са поместени (№ 37) два откъса от романа на Артьом Весьоли (Артем Веселый) „Россия кровью умытая“, съпроводени от следната редакционна бележка: „Этот роман печатается в Москве, в журнале „Нов. мир“. Конечно, автору пришлось густо смазать его советской тенденцией – иначе роман не появился бы в печати. Но некоторые сцены написаны правдиво и сильно. Приводим два таких отрывка“.

Сред публикуваните десетки текстове има и разказ от Михаил Пришвин („Пойма“, № 63), текстове на Михаил Зошченко: „Материнство и младенчество“ (№ 92, от 13 апр. 1929), „Сирень цветет (Повесть из советского быта)“ (240–248), „Счастье“ (391), „Утонувший домик (Рассказ из советского быта)“ (393)...

Мястото на фейлетона може да заеме и пространно писмо от съветски гражданин, под редакционно заглавие, напр.: „В гуще советского быта“ („Тук долу публикуваме писмо на съветска служеща от провинциален град в Средна Русия [„средней полосы России“]. Писмото описва делника на едно средно семейство [обывательской семьи], отдавна и във всяко отношение приспособило се към съветската обстановка“), № 15 (препечатка от „Дн[и]“).

Съветската действителност е оставена да заговори и чрез мемоари (на напуснал СССР): препечатката от в. „Иллюстрованная Россия“ – Е. Думбадзе, „Исповедь чекиста“, (№ 82, 84, 90, 97, в 90 с послеслов от Вл. Бурцев, „Кто такой Думбадзе“, вкл. писмо от полк. Л. С. Думбадзе; случаят е коментиран на с. 1, б.п., в № 91: огласените от Е. Думбадзе тайни на тифлиската ЧК били нищожни в сравнение със сведенията на Мелгунов за червения терор, но били симптоматични за разложението в ЧК; в № 105 са публикувани писма на княз Андронников и на Вл. Бурцев, коментиращи изложени обстоятелства); В. И. Немирович-Данченко си спомня своите „подсъветски“ дни (в рубриката „Печать“, изт.: „Сег[одня]“), 100.

Много рядко съветска (по-точно, „под-съветска“) Русия заговаря с гласа на съпротивата, както в № 98: под заглавието „Крестьяне и сов[етская] власть“ са поместени откъси от листовка на „нелегалната група *Даешь Всероссийский Крестьянский Союз*“. Или с гласа на изпиталите тежестта на институциите ѝ: б.п., „В советских тюрьмах“, 318 (1 март 1931) („Настоящий очерк принадлежит человеку, недавно приехавшему из СССР и несколько лет просидевшему там в тюрьмах. Ред.“).

Нерядко думата е давана на трета страна (не-емигрантска, не-съветска), било в преразказ, било без видимо опосредяване: „Старик Б. Шоу не потерял остроумия“ (препеч. от „Берлинер Тагеблат“, по повод експериментите на С. И. Чечулин и С. С. Брюханенко с отрязана кучешка глава), № 76; „Иностранец о красной России“ (доклад в Букурещ на принц Антон де Роган, ген. секр. на Федерацията на международн. съюзи), 91; „Чианг Кай Шек о коммунизме (корреспондент „Русса“)“, 94; „Впечатления англичан о СССР“, 101; „Голое место“ (английски промишленици за СССР), 109; „Доклад инженера о пятилетке“ (наскоро завърнал се от СССР; на едно от редовните събирания, уреждани от в. „Дни“; текст на доклада), 335 (3 май 1931).

Биват следени действията на съветската власт и противодействията срещу нея и извън територията на СССР, напр. в анализи на „Голос“ като следните: „Методы ГПУ (Высылка Троцкого. – Троянские кони. – Новая провокация в Латвии)“, № 72; „Первое испытание“ (за обстановката в Средна Азия с оглед на новоизбухналото

въстание там и провалените съветски план за интервенция в Афганистан), 122; или в кратки кореспонденции като тези: „Центр пропаганды“ (на Коминтерна; мести се от Берлин във Виена), 414; „В Лиге Наций“ (внесена е подписка срещу робството и религиозното преследване в СССР), 420; в кратки коментари като следния: „Чумная культура“ (за троцкистите: по повод нападението над редакцията на в. „Руль“ в Берлин), 63. Всъщност темата за пропагандата, тайните служби[17] и противодействието срещу тях е постоянна, както и темата за това, което днес бихме наричали *погазване* на човешките права и политика, хронично прекрачваща границите на геноцида: „организиран глад“[18].

Варирането в заглавието на рубриката, съсредоточаваща текстове за Съветска Русия – „В Советской России“, „Картинки советской жизни“ – също участва в изразяването и моделирането на отношение и определена „рецептивна честота“[19].

Литературата в „Голос“ няма своя рубрика, но не е маргинал. Вестникът публикува творби на местните емигранти, следи публикациите на общностите извън България, помества преводи от българската литература и няколко статии за нея. Но празникът на литературоцентричната руска култура, или на руската култура като литературоцентрична, „День русской культуры“, бавно „влиза в обектива“ на „Голос“: през 1929 г. Денят отсъства, през 1930 г. заема скромно място.

За известно време в неделните броеве се обособява литературен лист, озаглавен „Искусства и литература“ (№ 1, 7, 14, 18 (коледен брой), 22), но вестникът сравнително често помества литература и литературна критика и извън нея.

През 1931–1932 г. спорадично се оформя хумористична страница под надслов „Веселая хроника“, монтаж от анекдоти, посочващи весели недоразумения отпратки към други издания (вкл. емигрантски) и под. (често препечатки от възобновеното в емиграция сп. „Сатирикон“); в № 412, напр., тя съдържа бележката „Редакторы“, придружаваща карикатура, в която редакторите на руски емигрантски вестници в София – „Молодое слово“, „Труд“, Софийские новости, „Наша жизнь № 1“ и „Наша жизнь № 2“ са представени като части на човешко тяло, б. п.; бележката „Портреты *явных прелюбодеев*“, придружаващи втора карикатура, озаглавена „Гл. ред. С[офийских] Н[овостей]: Явный прелюбодей слова“ (изобразява гарафа с вместимост 250 гр.), б. п.; „Знаменитости“, фейлетон от Джо; „Идеи“, пародия на сократичен *моно*лог, от „Эм“.

Опит за обособяване на хумористична страница има и по-рано. Под надслов „Неофициальный отдел“ в № 159 са публикувани няколко стихотворения (нито едно – със *сериозно* авторство): Шура, „Почему я эмигрировала (Беседа с Авграфом Петровичем)“; Кратко радио-съобщение от Париж, неозаглавено, подписано с „ред.“; б.п., „Украинские мелодии“ („Садок вишневый біля хаты“, „Як умру, то поховайте“, „Уж за горой дремучею“) (изглежда, пародии); Яичница, „Сезонное“; Бачо

[17] Част от материалите са за конкретни лица и случаи, напр.: „Еще об Орлове“ (за нашумелия фалшификатор на документи и агент на няколко служби Владимир Орлов), 69; „Сообщение Братства Русской Правды“ (за Мих. Яковлев, бивш издател на Виленския лист „Новая Россия“, според Братството полски и съветски провокатор), 91.

[18] Проф. Н. Долинский, „Организаторы голода, сулящие изобилие“, 54 и 55. (И много други публикации).

[19] Но, за разлика от „Труд“, „Голос труда“ и особено „Голос России“ и късния „За Россию“ (т.е. „За Родину“), „Голос“ рядко публикува карикатури.

Сакао, „Афганский ноктюрн“ (обявено „Из Бачо Сакао“; бележка на редакцията или автора: „Бачо Сакао – афганский поэт, известный своими сонетами Аманулле[20]“).

От брой 399 се обособява литературен лист, „Листок студенческого академического круга“ (излизат 14 броя).

Фейлетоните и стихотворенията са най-честите (около)литературни жанрове в „Голос“.

Публикувани са фейлетони от П. Ярцев, Репортер, И. Коротов, Б., Lolo, Рики, Хлора, Джо, Евг. Минкин, Валентин Соседов (повечето включени в дневниковия текст с продължение „Блок-нот“), Цапли Чаплин, Митя Чушкин („Зощенко в София“, № 425, и др). Репортер, Б., Хлора, Джо[21] са редовните фейлетонисти, голяма част от текстовете им са групирани в цикли.

Публикувани са стихотворения от В. В. Шулгин[22], „К(–)ий“, Л. Столица, А. Фьодоров, Б. , Александър Дехтерьов, А. Цигалски, Александър Стоянов[23], А. А. Башмаков[24], Татяна Ратгауз (Прага), „Сабина Лагоре“, Г. Кривцов, Юрий Джанумов (Берлин), Александър Гор, К. Пижев (Ница), К. Вогак (Ница), В. Нечаев, две неподписани (в № 209 и 219). Половината от споменатите автори са с по едно стихотворение, най-продуктивен е А. Стоянов (с над 20). Някои от стихотворенията тематизират природни гледки от България[25].

Публикувани са преводи на Сергей Френкел(ь) от Пол Верлен (№ 40, две стихотворения) и от Алиса дьо Шамбие (де Шамбье) (№ 57, едно). (За преводите от български вж. долу).

Българско-битовата тематика на много от фейлетоните понякога бива опредметена в подзаглавие, бележещо принадлежност към цикъл: Цапли Чаплин, „Живая совесть (Софийские картинки)“, № 410; Джо, „На почте (Софийские картинки)“ (с епиграф от Пушкин), 411.

Публикувани са произведения в други жанрове от П. Ярцев, Глеб Волошин, А. Фьодоров, Татяна Кондратенко, Вера Пушкарьова, А. Болтунов (Перник), А. Н., Николай Рощин, д-р В. Б.[26], Ф. Мелников, Н. Козлов[27], М. Арцибашев[28], С-ко, Р., А. Деникин[29], Валентин Соседов, Николай Перфилиев, Иван Лукаш, Н. Рибински

---

[20] Аманула е крал на Афганистан, свален от власт в хода на гражданска война през 1928–1929 г., поддържан е от СССР.

[21] В № 254 Джо публикува „Страшный убийца (Посвящается любителям романов Э. Уоллеса)“, микророман-пародия.

[22] Всъщност сатиричен диалог в стихове (в № 5).

[23] При най-ранната публикация означен като „Ан. Стоянов“ („Есть радость в вихре непокорном...“, № 70).

[24] „Три оды, написанные А. А. Башмаковым в 1899 году и напечатанные в книге его: Болгария и Македония“: „Шипка“, „Отъезд в Македонию“, „Эхо Солунской волны“, 118.

[25] Пишат ги А. Фьодоров („Родопы“, 118), Г. Кривцов („Чатал Улук“ (връх в Родопите), 201), А. Стоянов („В горах: I – III“ („Как высоки гранитные плечи...“, „Наверх, наверх по скалам и откосам...“, „Костер потух... Повеяло грозою...“), 248).

[26] „Смерть А. М. Каледина (Из воспоминаний)“, 64.

[27] „Подпоручик Куприн (Записано со слов генерала М. П. Башкова)“, 108, 110 (и много други).

[28] „Посмертные произведения М. Арцыбашева“ (откъси, препеч. от „За свободу“, Варшава), 88.

[29] „По Майн Риду“ (откъс от предстоящата да излезе кн. „Старая армия“), 105.

(Белград), Вл. Колоколцев, Борис Б., Александър Дехтерьов[30], Михаил Карпов, А. Колоколцев, Сергей Горн, N.[31].

Без неизменно да се обособява дял „Библиография“ (често означен и като „Книжная полка“, понякога „Книжная летопись“), са коментирани стотици книги – емигрантски (най-често философски, художествени, историографски), по-рядко съветски и от трети страни (съвсем рядко). Около половината от отзивите и кратките рецензии са подписани, най-често от П. Бицили и Г. Волошин, а също от Арин, А. Геруа, Senex, Т., Б-н, Игор Нестеров, Ю. Рапопорт, Вал. Соседов, Н. Борин и други.

В № 364 са поместени многозначителни 20-ина реда за книжката на М. Есив, „В подземията на Одеската чрезвичайка“ (София 1931 г.), б.п., които си струва да бъдат цитирани изцяло: „Книга М. Есива принадлежит к числу так называемой агитационной литературы. Цель автора – показать иностранцам, в данном случае – болгарам, что представляют собою методы болшевицкого управления. Правда, события, описываемые в книге, относятся к 1918–1919 гг., но нравы чрезвычайки, как известно, не изменились с тех пор. Имея такую цель, М. Есив однако не ограничился собиранием статистических данных и документов, а попытался связать этот материал с автобиографическим, дабы придать этим увлекательность изложению. И в этой увлекательности автору нельзя отказать. В таком виде, как нам кажется, книга „В подземелье одесской чрезвычайки“, будет иметь успех у того именно болгарского читателя, который склонен и в чрезвычайке видеть идиллию“.

Случва се тук да бъдат предложени отзиви за театрални постановки: „Московские театры“ (за „Багровый остров“ на М. Булгаков, „Жена“ на Треньов), б.п., № 14.

Или да бъде представен сблъсък на позиции по повод дадена книга, напр.: брошурата на А. Стерлигов срещу младоросите, обсъдена от Андрей Игнатиев (противопоставя се) и А. Стерлигов (отговаря), № 377.

Литературната продукция на емигрантската общност в България е коментирана рядко, тя по-често бива рекламирана.

Литературната критика извън жанровете на отзива и кратката рецензия е сравнително рядка: Начинающий, „Драма в одном, но бесконечном действии (О молодой эмигрантской литературе)“ (епиграф от Вл. Ходасевич), в № 396 (30 май 1932); И[гор] Н[естеров], „Новые стихи Игоря Северянина“, в № 408; Глеб Волошин, „Русская художественная литература в эмиграции“, в № 416. (Изброяването не е пълно).

Литературно-исторически статии по правило се появяват по повод на годишнина и са посветени на личности, а не на проблеми (разглеждам ги като текстове, поддържащи/ фиксиращи „високата“ културна памет на емигрантската общност, вж. долу).

Случва се литературоведски въпрос да бъде поставен в педагогически контекст. Хроникалната бележка от № 360 (6 септ. 1931), „Съезд русских педагогов [в Болгарии]“, разказва за заседанието от първия ден (3 септ.) и се спира подробно на доклада на П. Бицили и на пренията по този доклад (за и против изучаването на руска средновековна литература в руските гимназии).

---

[30] „Православная Пасха в Риме (посв. Б. К. Зайцеву)“, 396, „По живописной Болгарии“ (пътеписен цикъл), 402 („[I.] Велико-Тырново“; епиграф от Н. Гумильов), 405–406 („[II.] Самоводени“); и други.

[31] „Женя“ (посв. И. М. Щербаковой), 414.

Двусмислена е принадлежността – към една или друга рубрика – на жанрово хибридни текстове или групи от текстове, в рамките на листа „Искусства и литература“, като: подборката под заглавие „Советский юмор“ в № 7 (съдържа: стихотворението „Подлиза“ от В. Маяковски; два анекдота и четири гатанки от Ф. С., всички препечатка от сп. „Крокодил“); литературно-критическото извлечение, с дълги стихотворни цитати, „Крестьянские поэты в СССР“ в № 14 (посочена е съветската статия-източник, от О. Бескин, както и книгите със стихове, откъдето са подбрани цитатите, от Кличков, Орешин и Клюев); подборката от прозаични миниатюри „Советский юмор“ (извън листа „Искусства и Литература“) в № 54 и 60; колажът под надслов „В Сов. России“ в № 82, съдържащ следните части: „Прекращение „чистки“ в высших учебных заведениях“, „Голос пролетарского авангарда“ (коментира се нова творба на Д. Бедни), „Веселые странички“ (цитирани и коментирани куриозна грешка и изказ в литературно-критическа статия от И. Терентиев); „Неслыханное вредительство“, № 96 (в рубриката „В Сов. России“: обзор за качеството на преводите в СССР от поета О. Манделщам, във в. „Известия“); „Новое произведение Д. Бедного“, № 97 (на емигрантската преса ѝ омръзнало да се занимава с Троцки, но не и на съветската...); статията на Н. Н. „Звериный быт“, изследваща „превръщането на човека в горила“ при съветската власт, в качеството на илюстрация е анализиран разказът на В. Катаев „Вещи“, № 119; лапидарните бележки, б. п., „Иностранцы о Горьком“, № 314, и „Луначарский о Достоевском“, № 317.

Тук могат да се включат още ред образци, всеки почти единствен в своя жанр: биографичната бележка, посветена на намиращия се в „Константинопол“ Троцки и на семейството му и озаглавена по значещ за „литературоцентричното“ съзнание начин: „Опальная семейка“, № 84; а също така анализ на съветска картичка, първа от серията „Москва революционной эпохи“, под заглавие „Нахальство и глупость“ (картичката представя изгледи към архитектурни съоръжения от XVI, XIX и началото на XX век), № 109.

„Голос“ развлича читателите си с романи в подлистник: на Сакс Ромер (Ремер), „Золотой скорпион“ (прев. от англ.), № 1 и сл.; Едгар Уолъс, „Таинственный дом“, 75 и сл.; Конан-Дойл, „Новые приключения Шерлок Холмса“, 166–185; отново Едгар Уолъс, „Красный круг“, 187–239; на П. (Пантелеймон) Романов, „Три пары шелковых чулок“, 257 и сл. (оригиналното заглавие на сатиричния роман на съветския писател е „Товарищ Кисляков“). В последния случай вестникарският жанр на подлистника влиза в крачка с повелята на времето и на позицията: не консуматорска, а на политическа и светогледна съпротива.

От даден момент (№ 285) нататък „Голос“ предлага *пунктирната и криволичеща* линия на втори роман в подлистник: откъси от този втори роман се явяват не във всеки брой, а главите му са публикувани в разбъркан ред (сякаш авторът ги подготвя за публикуване не в реда, предполаган от сюжета на романа). Това е романът на емигрантския писател (и бивш дипломат в Южна и Източна Азия) Николай Роспопов „Хождение по мукам“ (няма грешка, заглавието съвпада с това на направената световно известна трилогия на „съветския граф“, А. Н. Толстой). Границата между масово четиво и „идейно“ четиво, (подривна) подсъветска и емигрантска литература, е двойно, дублиращо очертана.

Следваща стъпка към осмислянето на подлистника за целите на конкретното тук-и-сега на устояването, осмисляне, изискващо ‘конвергиране’ на „високото“ и

„низкото“ – конкретно, в структурната памет на вестника, на вестникарската страница – е поместването там на творба от съвсем „свой“ автор – писателя-емигрант в България Михаил Карпов: „Товарищество Собакин – Безделушкина (Авантюристический роман)“ (№ 364–384) и „Мореплаватели (Уголовный роман)“ (№ 418–430; неотпечатан докрай). „Голос“ намира своето лице, намира начина да изрази и отстоява обуславящото го тук-и-сега, без да се затваря в локалната му непосредственост и без да предава „високите“ цели.

Статии за изобразителните изкуства почти липсват. Сред изключенията са „Художники Ив. Ив. Шишкин и Ник. Ник. Ге (По случаю со дня рождения 1831–1931 гг.)“, от Вал. Соседов, в № 326; „Выставка [болгарских] карикатуристов“, от И. К-въ, в № 327 (поместени са и репродукции).

Руско-българската среща е тематизирана и/или онагледявана от разнообразни текстове, част от които принадлежат на рубриките „Хроника“ и „Телеграми“, други – към емигрантската литература (фейлетони и пътеписи): но тези тематизации са в някакъв смисъл неизбежни и затова – минималистични. Сравними са с наблюдения над околната среда (флората, фауната, метеорологичните условия) – над безличностен ‘не-Аз’. Но в „Голос“ са чести текстовете от една друга категория: те задават друг хоризонт на очакване, очакване за обмен между двете култури, чийто аналог е междуличностното общуване („Аз“ – „Ти“).

Част от текстовете в „Голос“ (и специално в споменатия неделен лист „Искусства и литература“) са за българската литература и фолклор. Пишат български и руски автори: К. Балмонт, „О народной песне“, № 6 и 8 (предимно за малайската, българска и руската); С. Чилингиров, „Болгарская книга“, 7, „Болгарские журналы“, 14, „Болгарские газеты“, 22; А. Фьодоров, „Шинель без погон“, 163, 164 (за българските писатели и за романа на Ст. Чилингиров „Хлеб насущный“); Ан. Бинецки, „Заметки о болгарских лириках: I. Елиз. Багряна“, 225. Отзивите за периодични издания са малко: Я[рцев] за „Златорог“ IX 8, в № 7; б.п., за сп. „*Сцена и Экран* Бр. 1. София“ (правописът съхранен), № 75. Показателни са още: Б., „А. Пушкин. Пиковата Дама – Пиковая Дама. Пер. с рус. на болг. Ив. Попова“ (мини-рецензия), 287; „О софийской музыкальной критике“ (бележка в рубр. „Хроника“), 391.

Преводите на българска художествена литература са доста повече. Проза: превод на П. Ярцев: Ангел Каралийчев, „I. Богородицына слеза. II. Рождественская сказка“, № 18; преводи на Ф. Мелников: Ангел Каралийчев, „Просьба“ (разказ-миниатюра), 226, „Ущербный месяц“ (приказка), 228, „Так на роду написано“, 234; Георгий Райчев, „Деньги“ (разказ), 228[32]; Г. П. Стаматов, „Повестка“, 294; Фани Попова-Мутафова, „Женщина в голубом платье“ (разказ), 303.

Поезията е по-широко представена: преводи от К. Балмонт на български народни песни: „Христос-плотник“, № 18, „Девическое заклятие“ и „Спустилась...“, 28; преводи на Ал. Цигалски под надслов „Из болгарских молодых поэтов“: Методи Бонев, „*Лека нощ*“, Петър Матеев, „Серенада“, 81, И. Стубел, „Кто б ни был ты, но если кинешь взгляд...“ (надслов: „Из современных болгарских поэтов“), Ли[!]бомир Весов, „Скорбящей“ („Из македонских поэтов“), 102; преводи на Анатолий Би-

[32] Струва си да се отбележи, че Великденският брой от 1930 г. става празник ако не на руско-българската литературна взаимност, поне на литературата и на интереса на руските емигранти към българската литература.

нецки: Николай Лилиев, „Утро светлыми лучами...“ и „Печаль ночная отразила...“, 32, „Фракийские песни“, 48, „Сияет небо голубое...“, 58, „В слепую вечность лунный лук...“, 231; Д. Дебелянов, „Черная песня“, „Молитва“, 181, „Назад стремится взор мой жадный... (Из цикла „Под сурдинку“)“, 193, „Письмо“, 234 („Из [193: современных] болгарских поэтов“); Е. Багряна, „Апрель“, 186, „Видения“, 214 (четв., 27 февр. 1930), „На даче“, 223, „Вихри“, 229; Ив. Х. Христов, „Колодец“, 186 („Из современных болгарских поэтов“); Э. П[оп] Димитров, „В ночной дождь“, 232, „В дороге ночью“, 232; Н. В. Ракитин, „Небо звездное раскрыло...“, 233; Н. Фурнаджиев, „Дитя“, 237, „В эту ночь, я помню, млели травы...“, 246, „Порой и я бываю недоволен...“, 290; А. Далчев, „Путь“, 257, „Лес“, „Как печально мое возвращение...“, 267; Дора Габэ, „Птицы“, 280; превод на М. Г. Ахтарджиев: Христо Ботев, „Хаджи Димитрий“, 358.

Публикувани са и не-литературни текстове от български автори, писани специално за „Голос“: Проф. Петко Стайнов, „Руското влияние и борбата с болшевизма“, № 12, в рубр. „Мысли и отклики“ (а уводната редакционна колона коментира отзива, сред руските емигранти, на речта на министър-председателя Ляпчев (петък, 28 дек. 1928 г.) за разкритията за провежданата от комунистите в България конспиративна дейност); в същата рубрика: Димо Казасов, „Болгарская газета“ (ролята на пресата в политическия живот на България), № 14; Проф. П. П. Абрашев, „Богатство С. А. Штатов“, 22; Проф. Венелин Ганев, „Балканское Локарно“, 39; проф. Стефан С. Бобчев, „Два всенародных болгарских юбилея“, 118. Препечатки от български източници: д-р Н. П. Николаев, „Славянство и задачи нового времени“ (от „новия“ брой на „Отец Паисий“), 150 (18 юли 1929); Хр. Вургов, „Культурные и политические связи Болгарии и России“ (от „Lâ Bulgarie“), 239 (1 юни 1930).

Срещат се и текстове от руски автори за българи, български институции, България и т.п., отзиви за книги, свързани с България: Г. Волошин, „Царь Борис III“, № 118; В. М[якотин], „Царь Симеон“, 118; Ю[рис]т, „Болгарское правительство и русская эмиграция“, 118; В. Ш., „Съезд православной учащейся молодежи в Габрово“, 122 (1/3 с.); Г. Волошин, „Болгарская народная поэзия“ (половин страница отзив за К. Балмонт, „Золотой сноп болгарской поэзии“ и за същия, „Соучастие душ“), 334 (30 апр. 1931).

За най-традиционната и най-многоканално утвърждаваната българо-руска връзка говорят следният отзив и следните извадки: б.п., „Прослава на Освободителната война 1877–78. Изд. Слав. д-во“, № 183; Вл. Францев, „Путешествия проф. В. И. Григоровича“, 184, 185 (из „Прослава...“); С. С. Бобчев, „Болгарские делегаты в Лондоне, Париже, Риме, Берлине и Вене“, 186 (из „Прослава“), „У Царя Освободителя“, 187–189; Н. Бобчев, „Русские государственные стипендии для болгар“, 189, 198 (из „Славянското движение в Руската империя“, публ. в „Прослава...“).

Текстовете, отбелязващи някакъв вид руско-българско/ българско-руско напрежение и противопоставяне, най-често (но не винаги) са предизвикани от публикации в про-съветски български издания: „На англо-французское золото“ (иронично отговор към списанието „Наковалня“ на Димитър Полянов, по характерен начин представило появата на „Голос“), № 5; „*Независимость* о русских“ (вестникът на национал-либералите недоволства от повсеместните панихиди по вел. кн. Николай Николаевич, „чиито войници бомбардираха Варна през войната“ и затова, че руските емигранти отнемат работни места за българи; бележката на „Голос“ завършва така: „Както е известно, „Независимост“ отразява мнението на неголямо

течение в българското общество“), № 40; неозаглавена дописка от Шумен, по повод ред. бел. в „Шуменски вести“ от 9 февр., „хвърляща сянка върху руското учебно дело в България“, № 64 (в № 68 на дописката се отговаря от Н. Губски); „Габровские публицисты“, Иг. Нестеров (по повод публикация в „Габровско Э[!]хо“ срещу назначения на учители-чужденци), 153; „Сотруднику газеты *Народ*“, от „–ский“ (отговор на твърдение на социалист, че руски емигранти са участвали в деветоюнския преврат от 1923 г.), 358; „Травля“, И. Нестеров (бележка в отговор на агресивни спрямо руските емигранти публикации във вестниците „Пладне“ и „Земеделско знаме“; без конкретизация на теми, автори и поводи), 363; „Статья Н. С. Бобчева в защиту русских“ (хроникална бележка), 391.

Дописка на Z. от Провадия в № 47 (15 февр. 1929) разказва, че на емигрантите се налага да спорят с млади българи, начели се с в. „Наковалня“ и агитационни листовки, и да обясняват на по-възрастните, в отговор на въпроса „за вас амнистия няма ли?“, каква е природата на болшевишката власт. Бележка в № 52 с ирония съобщава, че на „Наковалня“ се наложило да опровергава свое сведение... „Хроника“-та в № 76 съдържа отпратка към „Странное сообщение“: в. „Вечерна поща“ твърди, че големият напоследък брой отпътуващи за Париж руски емигранти се надявали да получат там материална подкрепа, за да се доберяли по-лесно до родината си...

В други случаи „двойното огледало“ на отзива за отзив откроява взаимни симпатии или поне уважение, например: „Болгарская печать о П. М. Богаевском“ (Ж. Нурижан в „Демократичен сговор“ и „Пряпорец“).

Голяма част от текстовете в „Голос“ архивират, но и създават „високата“ културна памет на емиграцията. Могат да се подразделят (с известна условност) на (1) текстове, осмислящи традицията (мислена от емиграцията като предхождащо я и обхващащо я цяло): научни[33], образователни (най-често във формата на възпоменание), по случай празник; (2) текстове, фиксиращи възникващата авторефлективна памет на емиграцията: себевъзпоменаване чрез институции, празници, некролози.

1. Сред възпоменателно-образователните текстове са тези на В. Лазаревски, „Из революционного прошлого: Пролог дела Веры Засулич („Заговорщики и полиция“ Л. А. Тихомирова)“, № 3; А. Магит, „Судьба человека, судьба строчки: К 125-летию рождения А. И. Одоевского“ (препечатка от „Ог[онек]“), 10; П. Бицили, „Чайковский (К 35-летию со дня смерти)“, 11, „Памяти Юлия Исаевича Айхенвальда“, 26; Николай Оцуп, „Ф. И. Тютчев (К 125-летию со дня рождения)“, 15; Б. Савинков, „Убийство Плеве“ (откъс от „Воспоминания террориста“), 23; П. Ярцев, „Русь монашествующая“, 30 („По поводу сегодняшнего Литературно-художественного вечера в „Славянской беседе“, в пользу русских афонских монахов“); Е. Краснополска, „А. П. Чехов и Московский Художественный Театр (По поводу 25-летия со дня первого представления „Вишневого сада“ 17–30 января 1904 г.)“, 35; аноним, „Исторические справки: Новое о поездке Ленина в пломбированном вагоне; Прошлая и нынешная русская эмиграция“, 94 (изт.:

[33] Може да се забележи различният начин, по който са представени авторите, все академични фигури: П. Бицилли, „О птичьих фамилиях“, № 38; Проф. А. Е. Янишевский, „Префронтальные доли мозга и их патология (Доклад читанный на съезде русских врачей)“, 96 (резюме); Проф. Белинов, „Риносклерома (Доклад...)“, 99; Проф. д-р А. Фенцик, „Карпатороссы и россияне (К истории международных взаимоотношений)“ (доклад на Петия конгрес на руските учени, изцяло), 272, 273, 274, 275. Тук следва да бъде споменат и неподписаният текст „Россия Екатерининских времен“ (преглед на в. „Санкт-Петербургская газета“, излизал от 10.VIII.1770 г. на немски език), 416.

„Русс[аген]“); аноним, „Драгоценности м[!]альтийского ордена“, 97; аноним, „Свидетель цареубийства“ (изт.: в. „Пести Напло“; „Рассказ будапештского парикмахера существенно расходится со сведениями, которые опубликованы Соколовым и Дитерихсом“), 115; аноним, „Судьба вел. кн. Михаила Михайловича“ (по спомен на бар. Н. П. Дризин), 117; М. Г. [Попруженко], „Царь Освободитель“, 118; Александър Башмаков, „Славянский вопрос до и после мировой войны“, 118; И. Чаусов, „Русская культура“, 245 (следва бел. ред., със следния смисъл: ако не можем да си представим руската култура без Сергий Радонежки, не можем да си я представим и без Петър I; ще се върнем към този въпрос); Вал. Соседов, „П. А. Столыпин (Ко дню двадцатилетия со дня кончины)“, 360, „Д. И. Менделеев (К 25-летию со дня кончины)“, 381, „[А. В. Кольцов]“ (90 г. от неговата смърт; в поредния фрагмент от „Блокнот“), 421; аноним, „Храм Христа Спасителя“ (кратка историческа статия), 364; прот. Ф. Миляновски, „Жуткий юбилей (К 50-летию убиения Царя Освободителя)“, 321, „Паки светлая даль (К 35-летию прославления Св. Феодосия Черниговского)“, 362, „У моря (Памяти адмирала Трубецкого“, 364, „Друг болгар (к 75-летию кончины архиеп. Иннокентия)“, 396, „Служители родного слова (ко дню русской культуры)“, 397 и много други.

2. Сред текстовете, фиксиращи оформящата се авторефлективна памет на емиграцията, са тези на П. Ярцев, „Памяти Великого Князя Николая Николаевича“, № 19; протопр. Г. Шавелски, „Памяти Вел. Кн. Николая Николаевича“, 20, „Новый церковный год“, 426; Г. Волошин, „Памяти Первухина“ (М. К. Первухин – журналист, писател, емигрант), 24, „Памяти А. Ф. Селецкого“, 359, „А. М. Черный (Гликсберг)“ (статия-некролог), 407, „[Ум.] прот. о. Феод. Миляновский“ (смърт или самоубийство?), 421; проф. Н. Базанов, „Проф. П. М. Богаевский“ (биобиблиографска статия), 38 (в № 37 е отпечатана некрологична бележка за Богаевски, поч. 1 февр. 1929 г., от Ю. К. Раппопорт); аноним, „О празднике Дня Русской Культуры в 1929 г.“, 77 (спазвам главните букви на оригинала); аноним, „Ген. Л. Г. Корнилов“, 93 (кратко възпоменание, 11 г. от см., 13 апр. 29 г.); княз П. Д. Долгоруков, „Почему устраивается *День русского ребенка*“ (за борба с денационализацията), 62 („Ко *Дню Русского Ребенка*“, 86; спазвам главните букви на оригинала); „Доброволец“, „Генерал П. Н. Врангель (25 апр. 1928 г. – 25 апр. 1929 г.)“, 102; проф. Н. Н. Глубоковский, „Наша вина и наша надежда“ (реч на другарската вечеря посв. на Петербург, 8 (21) ян.), 215 (2 март 1930); В. Ч-ев, „Жонд народовы“ (1863), 248 (послание: да се учим от полския емигрантски и революционен опит); Александър Дехтерьов, „Памяти профессора А. Л. Фавицкого“, 359, „Великолепное сердце (памяти Ник. Ник. Баратова)“, 389 (10 апр. 32) (некролог в 387); „Почитатель“, „Светлый страж (Памяти Е. Н. Чирикова)“, 380; прот. Ф. Миляновски, „Третья годовщина“ (от кончината на П. Н. Врангел), 333, „Светлой памяти русского богослова (к годовщине смерти М. Поснова)“, 415; Н. Окунев, „Русским художникам заграницей“ (авторът е професор по история на изкуството в Карловия университет; моли всички обединения и общества на руски художници да му пращат адресите си, Славянският институт в Прага организира създаването на руски художествен архив), 403; К. Зайцев, „Знаем ли мы русскую культуру? (К „открытию“ П. А. Бакунина)“ (препеч. от „Россия и славянство“), 413 и 414; Ю. Р[апопорт], „П. М. Ярцев 13.XI.1930–13.XI.1932“, 419; аноним, „[Ум.] М. Н. Гирс“, 421; отново аноним, „Панихида по Кизеветере. Кончина акад. Платонова“, 427 (22 ян. 1933).

В условията на на все по-ясно осъзнато усядане, т.е. на пресамоопределяне на „бежанците“ в „емигранти“, текстовете, възпоменаващи не само и не толкова гражданската война, колкото руската национална култура, стават опорният стълб на „високия“ културен регистър. Текстовете, фиксиращи авторефлексивната памет на

емигрантската общност, са не по-малко важни, тъй като те институционализират субектността на емиграцията в над-делничното време на „културата".

Функционално тук се вписват и *календарните* слова на протоиерей Фьодор Миляновски[34].

Бихме обособили и подгрупа (3), текстовете от „Военната рубрика"[35], но положението им е двусмислено: те са част от високото олитературявано минало на Първата световна и на Гражданската война, от отиващата си зрялост на участниците в тях (структурите на РОВС поддържат военно обучение сред членовете си – с оглед на бъдещето), и от бъдещето: нововъзникналите организации на младите емигранти ще преосмислят параметрите на военното обучение и то ще се окаже част от съвместяване на делник и героизъм (НСНП готви „терористи" за акции в СССР).

Публикувани са „Военные очерки: Вооруженный народ" от ген. Б. Щейфон (Штейфон) (№ 30, 36, 41); тематично тук попадат още текстове: „Аэрохимическая война", б.п., 11, „Газы (рассказ старого стрелка)", б.п., 69; и други текстове.

Делникът, като различен от високата традиция, но достоен да бъде живян, обитаван, без да бъде презиран, неизбежно присъства, повече или по-малко, във всеки един вестник, но тук, в „Голос", легитимността му бива декретирана още в първия брой (вж. горе). Времевата и пространствена „близка околност" (различавана от предимно политическите „далечини" и от интимното) и същевременно „средина" на мирозданието (отличавана както от висините, така и от преизподнята му) бива артикулирана тук систематично и жанрово разнообразно. Погледнато в историческа перспектива, бива „реабилитиран" (но далеч от каквато и да е апология) „буржоата", „еснафът" („Штолц", а защо не и „Лужин", ако говорим с имена на знакови литературни герои от класиката), неговият – делови (но и отворен към консумативност) – житейски хоризонт. Уместно е тук да бъдат споменати някои текстове, принадлежащи към рубриките „Хроника", „В провинции" или към никоя изрично. Тематично, те са симптоми на настъпващото „делово" и вече пишещо своята история „усядане" на емиграцията, а някои от тях, освен това, са посветени на организации и изразяват идеологически нагласи, чието влияние ще расте през 30-те. В скоби прилагам примерен списък на тези различни по жанр и тема текстове.

(Текстове, показателни за настъпващото *делово усядане* на емиграцията, публикуват П. Бицили, „О деловом объединении русской эмиграции", № 2, 3, 5; „Провинциал", коментира една от трудностите пред осъществяването на проекта за делово обединение – инертността на масата емигранти и предлага как да се преодолее, 28; отново П. Бицили, „Снова о деловом объединении...", 42, 43; „Скептик", „Возможно ли деловое объединение?", 65 (с. 1, кол. 4); А. Дехтерьов, „Школьный вопрос", 17, „О русских детях" (броят им намалявал през 1924–1927, от 1928 г. растял), 24, „Дети не забыты" (статист. данни; към откриването на педагогическия конгрес), 113, „Наша

[34] „Слово на Рождество Христово: У подножия Шипки (Глас непрестанный)", 377, „В новолетье", 378, „Лепесток к Татьянину дню (памяти Н. И. Пирогова)", 379, „Спасительное знамение (о Неделе Крестопоклонной)", 388, „Пасхальный Благовест Ивана Великого", 392, „У купели Св. Кн. Владимира (ко дню Всенародного русского праздника – 15–28.VII)", 404.

[35] „С завтрашнего (30-го) номера „Голоса" редакция открывает военный отдел. Еженедельно, по пятницам, будут помещаться статьи, посвященные военным вопросам. Первыми будут напечатаны „Военные очерки" ген. Б. Штейфона" (№ 29, от четвъртък, 24 ян. 1929).

совесть (Размышления перед началом учебного года)", 408; М. А., Беседа с А. А. Ейлер, предс. на дружеството „Земский союз", за организиране изпращането на помощи за гладуващите в Съветска Русия, 71; аноним, „Ложь коммунизма" (съпоставя условията на труд в индустрията в България и СССР), 80; аноним, „Новый закон о подданстве", 81; Михаил Фьодоров, „К русским гражданам" („предс. Центрального Комитета по обеспечению высшего образования русскому юношеству заграницей", с молба за пожертвования, основен довод: деградацията на образованието в Съветска Русия прави образованието на емигрантското юношество задължително), 84; „Э-нъ", „К съезду русских врачей" (в София), 88; В., „Первый день съезда русских врачей", 94 (следва хроника ден по ден, до 98 вкл., в 99 е поместен списък на новоприетите членове); аноним, „Общество покровителей животных", 96 (в София, от 4 год.; научаваме, че В. Пушкарьова-Пехливанова е действителен член на дружеството); Игор Нестеров, „Против политической метафизики", 107 (по повод статии на Д. Пасманик и П. Рис (Рысс) срещу Милюков; за усвоената от емигрантското мнозинство психология на демократизма; за „възобновяване на славните традиции на персонажите на Чехов" по време на честването юбилея на Милюков; за единствената цел – смъкване на болшевиките; пореден не-"предрешенски" текст в „Голос"), „Нам нужен фонд безработицы", 324, и „Расстройство идейной системы" („Так характеризует В. Ф. Ходасевич умственное состояние некоторых кругов эмиграции" и т.н.), 408 и 412; А. Д[ехтерьов], „Педагогический съезд в Софии (Первый день)", 114 и 115 (още за първия и хроника на втория ден – в № 116; продължение в 117, 119, 120; в № 122: „Победа старого правописания", решение на конгреса); същият, „Письма о детях" (цикъл есета, № 145, 146, 149, 150, 207, 221, 231, 234, 240) и „По детским санаториям" (цикъл пътеписи, 258, 260, 264); Вера Пушкарева-Пехливанова, „Как организовать фонд безработицы", 330; аноним, „Русский Заграничный Исторический Архив в Праге" (за дейността и състоянието на институцията към 1 ян. 1931 г., въз основа на поредния ѝ отчет, получен в редакцията на „Голос"), 349; В. Клушанцев, „Новый циркуляр дирекции труда" (допълнение: „Число русских рабочих в Болгарии"), 378; аноним, „10-летие Шуменской гимназии", 379; аноним, „Представительство РОТС в Болгарии", 383; „Бюро труда", „Информация Общее-Трудового Союза в Болгарии", („На 24-ое апреля назначено ОС РОТС, на котором будут произведены выборы постоянного Правления" и т.н.), 389; Н. Н., „О браке и разводе" (в спор с В. А. Барабах, в. „Труд", № 7), 409; аноним, „Реформа русского культурно-просветного дела в Болгарии", 469).

Към същия кръг от текстове за делника принадлежат бележките от късно обособилата се рубрика „Справочник для русских/ по Софии" (№ 378, 421, 422 и т.н.)[36]. Тук могат да бъдат споменати и текстове като: „Тяжелое положение А. А. Бурнакина" (редакцията на „Църковен вестник" съобщава, че може да посредничи при изпращане на помощи за него), 414, а също и: „О переселении казаков в Северную Африку", Совет правления Общества СКАФА, 415 (почти цялата първа страница); „Положение русских рабочих во Франции" (по градове; изт.: „Новый путь"), 422.

Особена подгрупа текстове са излагащите делова информация, присъствието на която в неведомствен печатен орган би озадачавала, ако не бяха финансовите

[36] В № 378, например, рубриката съдържа следните бележки: „Лечебница д-ра Палчева"; „Амбулатория Росс. О-ва Красного Креста" (приемни часове, лекари).

затруднения на общността (стесняващи възможностите за обнародване) и, твърде вероятно, ако времето бе друго – не на политика на интеграция „отгоре“ по не-идеологически принцип, т.е. ако не бе това времето на „деловото обединение“: „Заключения ревизии в Союзе русских инвалидов в Болгарии“ (заключителната част от доклада на Финансовия инспекторат на Министерството на финансите, на български език, с предговорна и допълваща бележка на руски, от редакцията на „Голос“ или от ръководството на Съюза), № 360; и много други подобни документи (най-чести са отчетите за получени суми от страна на фондове за набиране на средства).

Публикувани са статии по медицина и психология, предполагащи по-скоро прилагане на знанието в делника, отколкото четене с цел задоволяване на научно любопитство[37]. От № 22 има шахматна рубрика[38]; спорадично се обособява колонка „Спорт“[39].

Рекламата обслужва и „високата“, и артикулираната чрез в. „Голос“ нова „средна“ култура. (Руското Пастирско-богословско училище набира ученици, 403, Обществото на Георгиевските кавелери при IV отдел на РОВС издава „Албум“, 399, Пушкинската библиотека в София рекламира своите 5000 тома, 413; издателство YMCA-Press предлага списък на книгите от своята селскостопанска библиотека, 405; други рекламодатели – шофьорски курсове, 414, албума с карикатури на Зеро, 420, постановките на театър „Арлекин“, 422 (на с. 1; на с. 2 има и съобщение – дали защото се знае, че не всеки чете рекламните карета?). В № 52 и 53 са поместени рекламно съобщение за излизането на № 42 на сп. „Перезвоны“ (Рига) и обява за месечен абонамент, за читатели от България, на в. „Слово“. В 75 – за новата книга на Лигата Обер (Международната лига за борба с Третия Интернационал). В № 85 – съдържанието на № 18 от „Россия и славянство“ (вкл. „Литературная газета“). В № 107 – в. „Русский инвалид“, № 4 („В газете приняли участие лучшие русские писатели: Алданов, Бунин, ген. Н. Н. Головин, ген. А. Деникин, А. Куприн, Ив. Шмелев, Теффи, А. М. Федоров и др.“). В № 117 е поместено представяне на филма „Царская Россия“, „съвсем самостоятелен“ и „пренасящ зрителя в истинската стара Русия“, прожектиран с голям успех в Югославия.). Може да бъде обособена малка група нерекламни текстове, регистриращи интерес към „масовата култура“, но с характерна дистанция[40].

Писмата (високият жанр на частното общуване, изложен в публичното пространство), изглежда, са форма, търсена от редакцията. Този интерес на редакцията също е симптом на споменатата (социокултурна, психологическа) промяна. Писмата могат да бъдат разпределени така:

---

[37] Д-р Смоленский, „Практическое значение серологического контроля рожениц (Доклад, читанный на Съезде русских врачей)“, № 98; б. п., „Болезнь скорости“ (или „афрония“; бележка по статия на „известния психиатър д-р Берийон“, 360; Н. М. Попов, „Психология детей в разные периоды их развития“, 362–366; Г. С., „По поводу статьи проф. Н. М. Попова“, 367; д-р С. Жуков, „Основные положения по применению водолечения“, 403–407.

[38] В № 25, например, е поместена биографична бележка за Е. Ласкер от М. Р. В № 180 – „Финал Берлина“, разказ за успешен шахматен финал на Алехин от „Профан“.

[39] Например в № 405 и 406, от 31 юли и 6 авг. 1932 съответно.

[40] „Современные кумиры“ (за боксьора Шмелинг), б.п., № 68; „Искусство носить короткие юбки“, б.п., 74; „Мемуары г-жи [Виктории] Зубковой [Прусской]“ (увод и откъс), 84.

(1) с необявено авторство и от/за Съветска Русия, например: „Коммунизм выходит из моды (Письмо москвича)“, № 3; „Жизнь в советской Азии (впечатления немца)“, 12; „Письмо из Москвы“, 34; „Письмо с Кубани“, 40; „Письмо из России“, Гр. Немой (изт.: „С[оциалистический] В[естник]“; цитира частушки, съчинени от комсомолци), 54; „Борьба Сталина с правой опасностью (Письмо из России)“, 74; „Письма оттуда (Из деревни. С Сормовского завода)“, 110. Още: „Как добываются *признания* (Письмо из России)“ (цяла страница), М. А., 336 (7 май 1931); „Письмо из советской России“, 340; „Письма из России“ (обикновено монтирани в текст на сътрудник на вестника и б.п.; по същество рубрика), в № 112 (дълго аналитично писмо от лице, наскоро било извън СССР, „твой Р.“), 378, 386 („Литература на пайке“ и други теми), 396 (подп.: Местный), 398 („Организованный голод“ и други теми) и т.н.; „Владивосток и Приморье (Письмо)“, 393, 409 (изт.: „Соц. вестн.“); „Письма в Красную Армию“ (изт.: „Крест. Россия“), 410. Тук могат да бъдат включени и текстове като: „Вести из Киева (Сообщение лица, недавно побывавшего в Киеве)“, 85, а също писма от емигранти, отнасящи се до обстоятелства и лица в СССР[41].

(2) подписани и от емигранти, понякога от публични личности и от организации (стотици от частни лица и десетки от организации: от София, провинцията, Европа. Някои от най-представителните: в № 61 е поместено отворено писмо, „К русским людям“, на ген. Кутепов; в № 360 – „Русскому народу – русский национальный комитет“, подписано от председателя на комитета А. Карташев и другите членове на ръководството му, а също от председателя на Руския национален съюз във Франция М. Фьодоров; в № 420 – „Помогите родному просвещению: Призыв русских писателей“ (призивът е подписан от най-известните емигрантски писатели).

(3) писма/ телеграми по празнични/ тъжни поводи – например в броя, посветен на 50 години от Освобождението: „Ко дню 50-летия: пожелания русскому и болгарскому народам, полученные редакцией к моменту выхода номера“ (от проф. А. Цанков; А. С. Пападопов; Б. С. Серафимов; А. Пильц; руските инвалиди от войните; проф. Г. Рейн); „Приветствие Еп. Серафима министру председателю“, 119.

Друга голяма група текстове образуват статиите и телеграмите за политическия делник на емиграцията и света (коментиращи положението в Съветска Русия и политиката на СССР; собствения си политически живот; световното стопанство и политика; понякога – българската външна и вътрешна политика).

Уводни слова и статии за рубриката „Мысли и отклики“ (надсловът изчезва след № 66) публикуват проф. С. Демостенов, И. Нилов, П. Бицили, проф. Н. Долински, Senex, В. В. Шулгин, Н. Оцуп, В. Зенковски, Вал. Левицки, К. Парчевски, Р. Немой, К. Белговски и други. Темите на някои от неподписаните статии: „Борьба у могилы [патриарха Тихона]“, 69; „Чего хотели бы большевики на Балканах“, 75; „Возможно ли национальное объединение“, 92 (срещу „предрешенството“, или парто-центричното мислене, демонстрирано от „Последние новости“). Текстовете понякога са подписани с псевдоним, напр. от „Путник“ от Берлин; „Каве“ от Загреб.

В „Голос“ публикуват и: 1) анализи на политически действия, идеологии на емиграцията: А. Браунер, С., Иг. Нестеров, Андрей Игнатиев (Игнатьев) , А. Коло-

[41] Н. Бирич, „Шесть лет в СССР (Письма из Америки)“ (за М. Рогал, селянин, 15 години живял в САЩ, който, бидейки привърженик на болшевишката идея, се върнал за 6 години в родината си...), 68.

колцев, б.п.[42]; 2) за взаимодействието на емиграцията с местните култури; за поместните ѝ организации: В. Сербинов, Д., Дон Диего, б.п.[43]; 3) за международната политика: Вл. Лазаревски, прот. Ф. Миляновски, б.п.[44]; 4) за СССР: Юр. Рапопорт, Ф. Мелников, Вал. Соседов, прот. Ф. Миляновски, Н. Киселев, Глеб Волошин, б.п.

По време на съществуването си „Голос" няма конкурентно емигрантско издание в България, освен, в някаква степен, в. „Наша жизнь" (НЖ) през 1931-началото на 1933 г. („Молодое слово" е литературен вестник; „Софийские новости" съществуват твърде кратко; от „Труд" излизат 19 броя и той се обединява с „Голос"; „За Россию" е орган на военизирана организация със специализирани цели и интереси). От време на време „Голос" помества текстове на емигранти, засегнати от публикация в НЖ, напр.: в № 417 – статията на Алексей Берков, „Сапожник, знай свои колодки" (към публ. в № 51 на НЖ), 417; в № 320 – писмо до редакцията на „Голос", опровергаващо бележка за казанлъшката руска колония от НЖ № 2. Публикувани са и (контра)разобличения, тематизиращи постъпки на сътрудници на „Наша жизнь" като Н. Козлов (Игор Нестеров, „Новая постановка „Ревизора" в Софии", № 32 от 15 март 1931, за Козлов „в ролята на" ревизора), насочени срещу емигрантски организации (конкретно, Съюза на руските инвалиди). В № 342 накратко е разказано за провелото се заседание в едно от отделенията за углавни дела на Софийския окръжен съд, по тъжба за клевета от ръководството на Съюза на руските инвалиди срещу група лица, чиято позиция е защитавана от НЖ. В № 321 – „Безобразное явление", голяма уводна статия от Г. Волошин. В № 322 – материалът „Кто пытается руководить общественным мнением в Софии (Справка о г. Козлове из т. VII архива русской революции. Записки зеленого Н. Вороновича)" (цитирани откъси от стр. 57 и 78).

За рубриката „Телеграми" вестникът разчита и на свои източници (от с. 1 на № 12 научаваме, напр., че „Голос" разполага с информатори във Виена, Париж, Лондон и Берлин).

Някои от немногото текстове за места, различни от Съветска Русия, България (на руско-емигрантска или на местните хора) и различните емигрантски средища, и надхвърлящи формата на „телеграма", са следните: М. Полетаева, „Из Болгарии в Африку" (пътепис), № 26 и 31; С. Энгель, „В стране лам и дацанов (Очерк)" (пътепис за Тибет, препеч. от съв. сп. „Прожектор"), № 40.

---

[42] „Смотр русской интеллигенции" (иронично за честването на 70-годишнината на П. Милюков), № 65, „Перегруппировка правого крыла эмиграции" (след смъртта на вел. кн. Николай Николаевич), № 71, „Пересмотр политического наследства [в эмиграции]", № 121, „Право и правда (Беседа о „пореволюционных течениях", устроенная редакцией „Россия и славянство")" (в Париж, на 25 окт. 1932), 419. Интервюта: „Беседа с ген. Ф. Ф. Абрамовым" (нач. на III отдел на РОВС), 80; „Архиепископ Феофан о митрополите Елевферии" (опровержение на бележка в № 8 на „Воскресное чтение", Варшава), 319 (5 март 1931).

[43] „Вопрос объединения русских на Дальнем Востоке" (интервю с И. Н. Шендрихов, предс. на Казашкия съюз в Шанхай), 34, „Ген. А. П. Кутепов о своей поездке [по славянским странам]", 95 (източник: сътрудник на „Россия и славянство").

[44] „Не всюду безнадежность" (за ролята на емиграцията в политиката на европейските държави спрямо СССР, на основан на доклад на д-р Ант. Гайн в Прага), 103, „Украинское движение", 117, „Украинцы и события на Дальнем Востоке", 393 и 394. – „Украинцы" в узуса на „Голос" има значение, приблизително аналогично на българското „македонисти". – Препечатки от съветския печат по „трети" (нито съветска, нито емигрантска Русия) теми, са изключително редки: А. Бонч-Осмоловский, „Англо-американское соперничество", 57 и 58 (изт.: „Новый мир").

Някои броеве се приближават до това да бъдат тематични: броевете, излизащи около датите на двата най-важни дена в *светския* календар на емигрантската общност, Деня на руската култура и Деня на непримиримостта (7 ноември; например № 419: хроника за честването в разл. емигр. центрове на с. 1), а също тези около датата 3 март (честването на руско-българската взаимност може да бъде пренесено и на друга дата: № 118 от 15 май 1929 г. е посветен на 1000 год. от Симеоновия „Златен век", 927–1927 г., на 50 год. от Освобождението, 1878–1928 г., на 50 год. от избирането на Александър Батенберг за бълг. княз, 18 април 1879 г., и на 10 г. от възцаряването на Борис III), както и коледните и великденските броеве. Възможни са и други поводи, като реакция на съвременно събитие или като отбелязване на празник. Напр., № 19 се съсредоточава върху смъртта на Великия Княз Николай Николаевич; 31 – върху *Татянин ден*[45]; № 301 (1 ян. 1931) е посветен на Съюза на руските инвалиди в България; № 467 е посветен на Иван Бунин. Броевете 266–272 са заети предимно с Петия конгрес на руските учени зад граница (програми, резюмета, хроника, цели доклади).

„Голос" е изразител на културност, обновяваща се в корпоративистичен дух, но запазваща своя литературоцентризъм. В това твърдение няма неправомерно съотнасяне на несъотносими величини, тъй като културологичният и политологичният фактор се пресичат. Вторият влияе на първия, без да го неутрализира. Това е работният ни извод за „Голос", като въплъщаващ определена фаза в социо-културния и идеологически развой на руската емигрантска колония в България. Основаваме го на дотук изложения материал. Ще опитаме да го проверим спрямо една по-особена група текстове – тези, които са посветени на руския емигрантски празник „Ден на руската култура". Изборът да се съсредоточим върху този значещ топос от календара отговаря, следователно, не само на професионалната ни слабост на литературоведи, но и на предполагания от нас иманентен хоризонт на изданието.

През 1929 г. „Голос" не отминава празника с мълчание[46], но не прави страниците си пространство на неговото честване.

През 1930 г. страниците на вестника вече са хронотоп на честването, но то заема неголям дял от броевете на вестника около датата 6/19 юни, а и средищният тук (в № 244, от 19 юни) текст не е от постоянен сътрудник на вестника: това е стихотворението „С днем Русской Культуры" (спазвам началните букви на оригинала; първи стих: „Тем, кто в рассеянии, и тем, кто там в неволе...") от К.[47] Вогак (авторката е председател на Комитет на руската младеж по изучаване на руската култура в Ница). От друга страна, този път празникът се задава отдалеч („О праздновании ДРК в 1930 году", обръщение от много емигрантски организации, до руското Педагогическо бюро в Прага), № 233, 11 май) и отшумява дълго (кореспонденция на К. от Варна, където празникът се чества публично след 4-годишно прекъсване, в № 263, 24 август).

---

[45] Уводната колонка от редакцията припомня, че емиграцията учредява два нови празника: Ден на руската култура, на рожденатa дата на Пушкин, и Празник на руската наука, на Деня на Московския Университет. В броя са отпечатани по един текст от проф. П. Богаевски, „12 января", и от Виктор Заприяев (секретар на Съюза на руските студенти в България), „Татьянин день (письмо в редакцию)".

[46] Уводна статия, „Ко Дню Русской Культуры", в № 133, 6 юни; предизвестяваща бележка със същото заглавие в № 135, 8 юни; хроникална бележка в № 137 (11 юни), съобщаваща, че е отпразнуван в театър „Роял" при много публика (но това е всичко); дописка „День Русской Культуры в Пловдиве" в № 144, 27 юни.

[47] Не е изключена печатна грешка и да става дума за Нина А. Вогак.

През 1931 г. за празника настройват – като не броим съобщенията за предстоящото отбелязване на празника – дописката „Речь Достоевского на Пушкинском празднике (По воспоминаниям проф. С. С. Бобчева)“ (разказ за събитие от 10 май, провело се в Свободния университет), в № 338 (от 14 май), и статията на прот. Ф. Миляновски „*День Русской Культуры* (Смисл и значение праздника)“ (курсивът замества кавичките около името на празника в оригинала, Й.Л.), поместена в № 344 (от 4 юни). Целият брой 347 (от 19 юни) е посветен на Деня, като почти всички материали са от постоянни сътрудници на вестника, сред тях и главният му редактор. Първата страница на броя съдържа две стихотворения, едното от Любов Столица, озаглавено „На день Русской Культуры“ (спазвам главните букви на оригинала, Й.Л.) и визуално увенчано от портрет на Пушкин (т.е. визуално функциониращо като стела или основа на бюст), другото от Александър Фьодоров, озаглавено „Пушкин (Ко Дню Русской Культуры)“ (спазвам главните букви на оригинала, Й.Л.) и визуално подслонено от г-образното начало на статията на Пьотр Бицили „Судьбы русской культуры (Изложение доклада, сделанного в день русской культуры в Ст. Загоре)“ (спазвам началните букви на оригинала, Й.Л.). Високо горе вдясно, до „шапката“, е поместена редакционна бележка, изброяваща предвидените за броя, но отлагани – поради липса на място – за следващия брой текстове („статии“): „Две секунды“ от Е. Ф. Краснополска, „Русская неделя“ от прот. о. Ф. Миляновски, „Культура и право“ от Ю. К. Рапопорт, „Русский сокол“ от Я. Р[епнински], „Празднование Дня Русской Культуры в Ст. Загоре“ (в оригинала кавичките опасват само наименованието на празника, Й.Л.) от В. Соседов. Площта на вътрешните страници на броя е разделени от водоравна линия на горна и долна половина в приблизително съотношение 6:5, като горната част е заета от продължението на текста на Бицили, от статията на протопрезвитер Г. Шавелски „Культура духа“ и от началната третина на „И. А. Бунин (Тень птицы)“, литературоведска статия от Г. Волошин. Долницата е изцяло заета от статията „Н. С. Лесков (К столетию рождения)“, завършена на с. 4 и подписана от И. Нилов. Броят завършва с единствения текст, поместен изцяло на последната, четвърта, страница: завършекът на част 62 от „Дневник музыканта“ на Л. Гончаров, посветена на М. Мусоргски. Целият брой съдържа едно-единствено рекламно съобщение (при средно десетина на брой), в долния десен ъгъл на с. 4: „13-го июня в „Славянской Беседе“ состоится бенефис артистки Русской Драмы Н. М. Молчановой“ (съхранявам главните букви), които осем квадратни сантиметра, ако не броим техническата информация от „шапката“ на вестника, са единствената очевидна връзка на броя с някакво *тук*-и-сега. Гончаров пише за композитор, статията на Бицили деликатно и между другото поставя науката редом с литературата, а тази на Шавелски се спира на пронизаността на руската литература от XIX в., а оттам и на руската култура от това време, от духа на Църквата; и все пак центрираността на броя около художествената литература е очевидна. Композицията на броя кодира йерархия и в рамките на литературата, но това не е двуизмерна скала, а триизмерна (поне) конструкция. Метафорично казано, „Денят“ на руската литературна култура има своето „вечно пладне“, своята циклична изменчивост, своето непосредствено „сега“, своята вечна „нощ“ (или „нощно слънце“). Тези различни видове време в литературния канон са представени в броя с по един писател: това са, съответно, Пушкин, Лесков, Бунин и Достоевски („Участта на Мусоргски е аналогична на участта на друг голям човек – Достоевски“, гласи предпоследният абзац в броя). Идеологическият гръбнак на тази композиция на тази поли-центрична йерархична конструкция е изговорен от двете

културоведски статии, на Бицили и Шавелски. Нашето особено внимание заслужава първата. Тя изговаря имперския културен код, изведим от „вечното пладне" на руската култура, творчеството на Пушкин. Изходна теза на статията е, че руската култура от периода на нейния разцвет през XIX век има характера на имперска култура, подобно на римската, английската, френската. Основната ѝ тема е (не)обратимостта на нейната дезинтеграция и на превръщането ѝ от имперска в моно-национална или етно-национална култура (Бицили не ползва тези термини), като страничен резултат от политиката на създаване на национални интелигенции в съюзните и автономни републики на СССР и от политиката, стимулираща разпадането на руския етнос на украински, белоруски и (велико)руски. Каквито и да са изводите на Бицили и както и да са защитени те, в статията му бият на очи две взаимосвързани и важни от наше (персонално и българско) гледище предвзети тези. Едната е, че от руските владения към 1917 г. единствено Полша и Финландия са случайни придобивки. Втората личи в изказаното предположение, че „чем дальше будет тянуться то положение, в котором находится сейчас Россия, чем дальше зайдет этот процесс искусственного взращивания местных инородческих *интеллегенций*, чем с большей убедительностью обнаружится вся его абсурдность, тем сильнее будет сказываться у грузинских, азербайджанских, узбекских, бурятских и т.д. интеллигентов тяга к тому, чтобы стать русскими, другими словами, сохранить за русским языком его значение общего языка, предотвратить его деградацию до степени языка провинциального: ибо только при этом условии все эти интеллигенции смогут прокормиться". В първата аксиоматична теза личи възгледът върху руската история, география, политика и култура, най-последователно и най-неотдавна, спрямо текста на Бицили, изказан от „евразийците", чийто интелектуален съюзник Бицили е за кратко в първата половина на 20-те. Втората също е напълно съвместима с „евразийството", но в нея са важни конкретностите и отсенките: Бицили не прави разлика между култури, съвсем наскоро сдобили се с писмена традиция (бурятската), култури с отдавнашна традиция, принадлежащи към друг цивилизован културен кръг (азърбайджанската, свързана с персийския, с османотурския и с разнородния средноазиатски ислямски свят) и култури, принадлежащи към същия културен кръг като руската (източно-християнския) и разчитащи на християнска и на литературна традиция, по-стара от руската (грузинската). За нас като българи е особено показателен третият случай, поради аналогичната позиция на българската култура спрямо руската и поради сходната географска и историческа разположеност на България и Грузия – между Османската и Руската империя. Значещо е, че в примерното изброяване Бицили пропуска арменския етнос и култура. Не намираме основания той да не бъде включен в една група с българския и грузинския, а наглед случайния и незадължаващ с никаква позиция пропуск на Бицили си обясняваме с наличието на значителна арменска диаспора в България, която няма нужда да бъде предизвиквана. В геополитическата карта, имплицирана от текста на Бицили, България имплицитно попада в пресечната точка на две множества, на две групи от култури: на подлежащата на русификация група и на случайно-придадената към Русия група, в която са Полша и Финландия. Симптоматично е, че Бицили смегчава по същество безцеремонно и брутално колониалистичната си визия с двусмисленост: не става съвсем ясно, дали твърденията му са онтологизиращи (дали се изказва „по същество" за съответните култури) или социологични (дали се изказва само за условията, правещи (не)възможно съществуването на съответните национални интелигенции). Характерно е и мълчанието по отношение на българската култура и България,

мълчание, което е максимално удобно за руската имперска визия и което е значещо. В броя намираме още една геокултурна авто-контекстуализация, още едно отпращане към геокултурната конкретика, която обкръжава, без да обуславя появата на този брой, но този път отпращането е експлицитно, макар и бегло: след като изброява пиесите от „Картини от една изложба на Мусоргски", Гончаров мотивира избора си на примери така: „Я нарочно взял примеры, известные по исполнению в Софии в последние годы...". Брой 347 от 14 юни 1931 г., изцяло посветен на Деня на руската култура, изговаря вярата в съ-вечността на поезия и империя, първата емблематизирана от Пушкин, и представлява диалектично снемане на антитезата, въплътена навремето чрез Пушкиновия „Я памятник себе воздвиг себе нерукотворный...". Имперската сдвоеност на литература и политика, емблематизирана от символа „Рим" и носена от отпратките към Пушкин и от статията на Бицили, изпъква на преден план, подкрепяна от религиозно-месианистичната им сдвоеност, емблематизирана от символа „Израил" и носена от статията на Шавелски и от отпратките към Лесков и Достоевски. А статията за Лесков съдържа изказвания, които дистанцират колективния автор на броя от идеализиране на стария (този отпреди 1905 г.) режим. Империята падна, да живее империята! Следващият, 348-и брой, от 18 юни, съдържа уводна колонка, хроникираща неделното, от 14 юни, тържествено заседание в Академията на науките, посветено на празника; тук кратко е преразказан докладът на Бицили, посветен на творчеството на Бунин, споменати са имената и заглавията на другите участници и изказвания (напр., А. Фьодоров представя свои спомени за Чехов). Обещаните за този брой текстове на Рапопорт, прот. Миляновски (за „руската седмица" – втората седмица подир Петдесетница, оповестена за седмица на всички руски светии от патриарх Тихон на Всеруския поместен събор от 1917–1918 г.), Репнински, Краснополска (спомен за Владимир Немирович-Данченко и Художествения театър) и Соседов са отпечатани. Към групата текстове за празника, заемащи поне 4/5 от броя, принадлежи и бележката „Вечер молодых поэтов" (15-ина реда на с. 3), състояла се на 14 юни в Руското събрание (участници: А. Стоянов, М. Карпов, Ф. Мелников, В. Нечаев, С. Ратков-Рожнов, Ан. Тишков (Тышков); встъпително слово от И. Нилов). Останалото е отстъпено на политическата хроника, на рекламите и на кратката статия „В красной армии", преразказваща публикация в полския „Куриер Варшавски". Фейлетонната рубрика „Веселая хроника" в № 349 (от 21 юни) предлага разказ за анекдотичен случай в залата на Академията на науките по време на честването на Деня на руската култура („Нет правил без исключения"), един от трите анекдота в това издание на рубриката.

Върхов – в смисъл на хомогенност и монументалност – от броевете на „Голос", отбелязващи Деня на руската култура, е този от 1931 г.

Семантиката на следващия празничен брой, № 399 от 19 юни 1932 г., е доста поразнородна и най-вече разпръсната, разпиляна[48].

Случва се да бъде отбелязан и празничен ден на противника, по-точно: ден, присвоен от пропагадната машина на противника. Така е с първи май през 1932 г. Брой 392 излиза на тази дата и започва със стиха: „Я к тебе не пойду сегодня...". Неозаглавеното стихотворение на Александър Фьодоров разгръща наследеното от традицията отъждествяване между любима и родина, удържа го символистич-

[48] Броят изисква отделен анализ. Негов идеологически и структурен гръбнак е статията на Г. Волошин „Юбилейные даты" (възпоменаваща М. Глинка, В. Жуковски, Н. Гогол и А. Фет).

но, не-алегорично недоизговорено, за да се изповяда в любов и мълчаливо, чрез мълчание да отбележи присъствието на бариерата, непреодолимата засега бариера. Признанието на Фьодоровия лирически „аз“ отеква в някакъв озарен, просветлен, одухотворен физически свят, което му позволява да щади любимата, да не изговаря травматичния ѝ опит и настояще. През 1932 г. 1 май се пада на Великден. Стихотворението на Фьодоров символизира (символно изказва) неслятото и неразделно битие на Русия от двете страни на бариерата. Целомъдрено (косвено, сдържано) отпраща към двуединната природа на Христос и по същия начин отъждествява – или се предпазва от отъждествяване, което, изговорено, би било кощунствено (освен че би било проява на лош вкус). Тактът на редактора е в синхрон с такта на поета: „Христос воскресе!“ следва с главни букви, не по-големи началните букви на стиховете на Фьодоров, далеч към дъното на станицата, под уводната колонка вляво от стихотворението. Вдясно от стихотворението се разпорежда делникът: „Распоряжения властей на 1 мая“, с цел предотвратяване на безредици (в България). Тази група от три текста заема г-образна площ, не по-голяма от 1/3 от страницата. Останалата площ на с. 1 в № 392 е заета от реклами и обяви, от колбасите на братя Крушарови до събрание в памет на Гогол на Томина неделя.

След 429-я си брой „Голос“ се обединява с „Труд“, орган Руския общотрудов съюз[49]. След 38 общи броя вестниците се разделят. След мирната раздяла спечелилият от 9-месечния брак е „Труд“, останал с общото име „Голос труда“. Този извод подсказват обогатената тематика на „Голос труда“ (в сравнение с „Труд“) и стесненият кръг от автори в „Голос“ след раздялата. „Голос“ е станал камерен. Като се изключат авторите в празничния 467-я брой, посветен на Бунин, по повод получената Нобелова награда (писалите за Бунин[50]: Ю. Рапопорт, Игор Северянин[51], Ал. Дзивгов, А. Фьодоров, П. Бицили;[52] авторите на рецензии за постановки на Народния театър: Юр. Р[апопорт], за „Мадам Сен-Жан“ от В. Сарду, и Д. Н., за „Цар Салтан“ от Римски-Корсаков)[53], а също и лицата с псевдоними и криптоними (Эм, Джо, Б.[54], „Слушател(ь)“), писалите за най-късния „Голос“ са следните: Николай Борин (рождественски разказ), Михаил Сериков (за Руското кооперативно дружество в София), „И. С.“ (био-библиографска бележка за полковник Константин Прокошев, замонашил се на Атон през 1920 и наскоро починал), Михаил Карпов (разказ) и самият Глеб Волошин (единственият публикувал във всички броеве и най-вероятен автор на няколкото анонима)[55].

Тези броеве („Бунинският“ също) са потопени от реклами. Това косвено говори за финансови трудности (или поне за желание на редактора-издател да вдигне

---

[49] За „бракосъчетанието“ се съобщава във фейлетон на „Аргус“ в „Наша Жизнь“ (№ 56).

[50] Ескизният графичен портрет на Бунин в средата на с. 1 не забелязахме да е подписан.

[51] Единственият автор, който не е от местната емигрантска общност. „Сонет в честь И. А. Бунина любезно предоставлен нам остановившимся в Софии проездом И. В. Северяниным“.

[52] „Част от статиите са взети от докладите, прочетени на събранието на Съюза на руските писатели и журналисти“.

[53] А също проф. В. Тотомианц, който посвещава статия на новооснованата руска институция в София – Руското кооперативно дружество (Р. К. Общество), и Тимотей Нестеренко, пишещ за 10-годишнината на Болницата на руския червен кръст в София (Госпиталь Российского Общества Красного Креста).

[54] „1933-й год“ (преглед на международната политика, стопанство и финанси), № 469.

[55] В № 469 е публикуван и очевидно нов текст на Иван Бунин, под заглавието „Речь Бунина о русской эмиграции“ (без посочен източник).

вестника, който тепърва трябва да си върне абонатите, на крака), но и за доверие (на рекламодателите) в разпространимостта му. Броевете съдържат хроника на културния живот на емигрантската колония в София, спортни вести, финансови отчети, както и списъци на дарители в полза на нуждаещите се (руски) студенти („поступили взносы“ „в пользу недостаточных студентов“), под наслова „Взамен праздничных визитов“. Очевидно Волошин се ползва с доверие и сред емигрантите.

Оказалият се последен 470-и брой е единственият в потока на „Голос“ с обем от 2 страници. Тематично той се завръща към началните броеве, демонстриращи интерес към българската култура и към българската литература, – с два текста. Те резюмират две от трите основни теми (или тематични множества), рамкирали руското внимание към българите през годините на „Голос“, те резюмират и опита от полагането на тези теми, тяхното разработване и обективираните чрез тях действащи лица в определена социологична и стилистична рамка и йерархия. Г. Волошин публикува статията си „Болгарская историческая литература“ (има се предвид историческата белетристика), а също био-библиографската бележка „Н. С. Бобчев (К 70-летию со дня рождения)“. Третата тема е засегната пет седмици по-рано, в „Бунинския“ брой: в стихотворния фейлетон на Джо „К признанию СССР“, въвеждан със следната бележка: „В последнее время некоторые софийские газеты вновь помещают статьи о необходимости признания СССР“.

Каквито и да са политическите убеждения на Волошин, подходът му към издателското дело говори за възглед върху връзката между политика и преса, който е без достатъчен организационен, финансов и може би символичен ресурс, за да оцелее в средата на 30-те. Волошин е симпатизиращ на консервативния авангард интелигент, предприемач и интелектуалец от епохата, от света на либералния капитализъм. Той отваря вратите на редакцията си за културата на настъпилото ново време и след раздялата с „Труд“ („Голос труда“)[56], но бележката, с която съобщава възобновената самостоятелност, казва повече: „Возвращаясь к самостоятельному изданию „Голоса“, редакция не считает необходимым вновь рекомендовать себя русскому обществу, которому, худо или хорошо, „Голос“ служил в течение ряда лет. Страницы газеты, как всегда, открыты для всех русских организаций и для каждого русского“.

Йордан Люцканов

[56] Слушатель, „Может ли эмиграция помочь освобождению России?“, № 470, с. 1. – Събранието на тази тема е организирано от „редакцията“ на в. „Голос“. Встъпителният доклад е на Волошин, който се оттласква от неотдавна изразена позиция на П. Милюков, намирайки я за нелогична. („П. Н. Милюков [...] спрашивает: если внешняя политика советской власти такова, что удачно защищает эту целость, то может ли эмиграция подставлять сов. власти ножку в момент, когда России угрожает опасность?“). С доклад се включва и д-р А. И. Стоянов от името на „младоруската“ („младоросская“) партия, а председателят на Съюза на новото поколение А. А. Браунер се въздържа от дълго изказване, защото Съюзът скоро щял да посвети специално заседание на засегнатия въпрос. В обсъждането се включва и председателстващият го Ю. К. Рапопорт.

ГОЛОС БОРЬБЫ

Голос Борьбы. Goloss Borbi. Ежемесячный независимый орган свободной национальной мысли по общественно-политическим и культурно-просветительным вопросам зарубежья в г. Софии (Болг.). Цена № 3 лв. Заграницей полтора фр. франка с пересылкой.

I № 3 28 ноем. 1936

Единствен намерен брой. „Год. изд. 1-ый. Суббота 28 ноября 1936 г. № 3".
Възможен редактор и единствен автор – Юрий Константинович Рапопорт.
Машинопис. Правописът е стар (с краесловен ъ, с і, със знак за ятова гласна).
Обем: 4 с.
Формат: 21x34 см

Изданието бе намерено в Централния държавен архив в София (ЦДА, ф. 1743 К, оп. 1, а.е. 174, л. 1–4; фондообразувател Ю. К. Рапопорт). Намереният екземпляр е трудно четим. На места избелелите букви са доочертавани с мастило (химикал), а буквите от името на изданието в шапката са оцветени и щрихирани цветно (с флумастер и молив). Горе вляво на шапката е залепена пощенска марка на Царство България, на стойност 10 стотинки.

Името на изданието следва да се преведе като „Глас(ът) на борбата", но не е недопустим и вариантът „Глас(ът) на Борбата", доколкото има податки „борбата" да се схваща и като алегория. Съобразявайки се с доминиращия смисъл, както и със съвременната руска правописна норма (а не с действалата в емигрантските издания), ще предпочетем изписването „Голос борьбы" за заглавието в оригинал.

Поради единствеността на намерения брой и поради вероятната единственост на достъпния екземпляр четирите страници ще бъдат разгледани подробно. Трудната четимост на много пасажи в поместените текстове налага, за компенсация, да се опише изцяло съдържанието на броя и да се цитират по-често и по-пълно разчетените откъси[1].

Броят съдържа следните текстове. „Политика и аполитичность", кратка уводна бележка от „Редакция"-та, с. 1; „Отчет о собрании НТСНП", подписан от „Редакция", с. 1–3; „От Редакции", с. 3; [Без заглавие], б.п., планирано съдържание на следващия брой, с. 3; „Критика и библиография", б.п., с. 3–4; „Литературная страница", б.п., с. 4 (горната четвъртина); Реклама или призив: „Читайте Голос России", с. 4 (долу); Повторение на информацията от шапката (пак там).

Четвъртият брой се предвижда да съдържа следните. „Очередной № ГОЛОСА БОРЬБЫ будет иметь следующее содержание: 1) Политический обзор мировой си-

[1] При цитиране ще бъдат запазвани правописните особености на оригинала, поради невъзможност да се прецени кои се дължат на печатни пропуски, кои – на действащата тогава правописна норма и кои – на преднамерено отклонение от норма. Премахваме тези, които са безспорно част от действалата тогава правописна норма, ноне са част от днешната – знаците і, ъ (краесловен) и за ятова гласна. Ще бъде съхранено и почти единственото типографско средство за постигане на изразителност в текста – изписването на някои думи изцяло с главни букви.

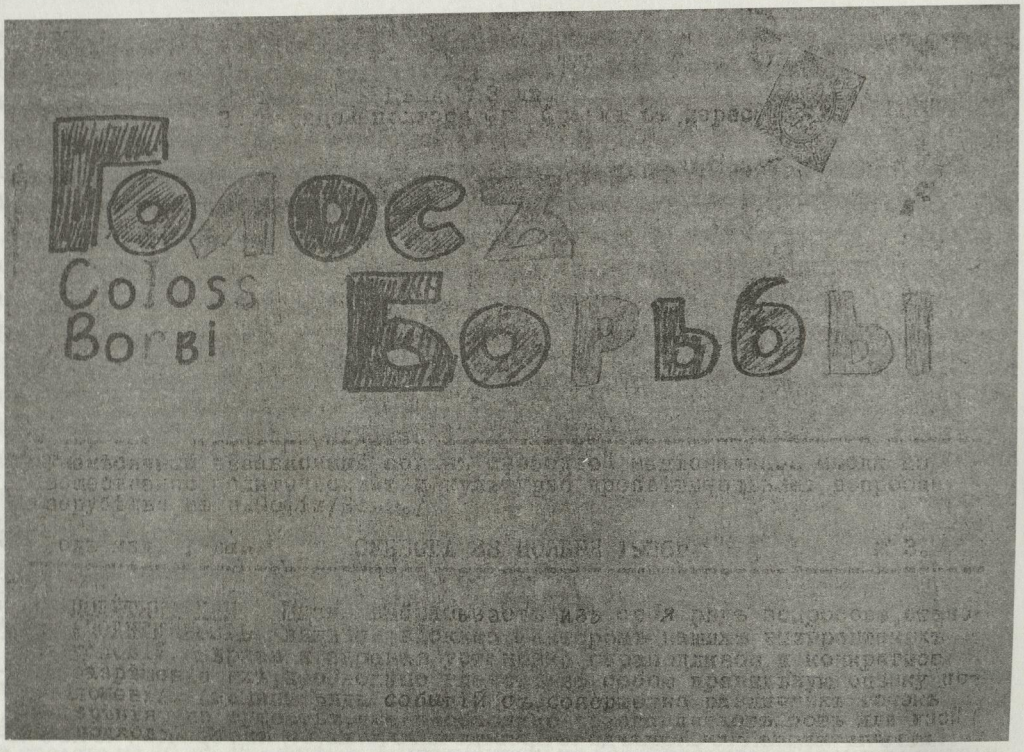

туации и ее отражение в Сов. России, 2) Разоблачение Ю. Туманова, автора подметного письма (см. листовку „Бодрость“ № 101), 3) Письма в редакцию не помещенные по техническим причинам в этом № , 4) Трибуна читателя, 5) Литературная страница, Критика и библиография и др.“.

Изданието показва известна структурна близост с „Голос России“, „За Россию“ и „Голос“ (изброяването е в низходящ ред), която близост се оказва и съдържателна (идеологическа и биографична). Тематичният ригоризъм сближава с „Голос России“ и „За Россию“; наличието на „Трибуна на читателя“ и „Литературна страница“ – с „Голос России“, акцентът върху дейността на определена организация – с „За Россию“. Съдържанието на „Литературната страница“ обаче репликира и възпроизвежда типа на в. „Голос“.

Употребата на думата „зарубежье“ (буквално „задграничие“) в подзаглавието изразява позицията, *епистемата*, изповядвана и вменявана като „длъжно“ от Н(Т) СНП и „За Россию“, а въплътена от Иван Солоневич, близките му съратници и „Голос России“: емиграцията не съществува и не се бори сама и само заради себе си, а заедно с и в името и на своите *подсъветски братя*. „За Россию“ фиксира вниманието си върху *границата* двояко: чрез фотографии и чрез култивирането у читателя на мисълта, че тази граница е проницаема – най-напред по тясната пътека към терористична акция на територията на СССР, а по-късно и другояче. „Голос России“, със всяка своя буква, демонстрира пропускливостта на границата не *(из)отсам*, а *(из)оттатък*. „Голос борьбы“ максимално кратко обобщава и единия, и другия опит. Внушава се следната глобална теза за случващото се: Русия, *чрез* активните подсъ-

ветски граждани *и чрез* активните и просветени емигранти, се бори с болшевиките (а „в крачка“ се и самоорганизира, за да успее да победи в тази борба).

Нагласата за синтезиране на двете позиции, на двете страни на новата епистема, на погледите на „За Россию“ и на „Голос России“ личи и другаде в „Голос борьбы“, например в отчета за събранието на НТСНП, началните абзаци на който ще бъдат цитирани към края на настоящата статия. Но някои детайли извън този текст свидетелстват за малко по-различна гледна точка: „Голос России“ и Солоневичи са приемани за близки съюзници от позиция, вписана идеологически и организационно в НТСНП. Тъкмо затова и тъкмо от тази дистанция редакционна бележка приветства предложение на Б. Солоневич на с. 3, тъкмо затова и тъкмо от такава дистанция бива рекламиран „Голос России“ на с. 4. Детайл в текста на отчета (вж. удебеленото в цитирания по-надолу откъс) говори и в полза на вписаност в идеологическата конюнктура, създадена от взаимодействието между Иван Солоневич и секретаря на РОТС Н. И. Плавински.

В отчета са реферирани изказванията на: А. А. Чернов (встъпително слово), А. К. Богачев, И. Л. Солоневич, Б. Л. Солоневич, (след петминутна почивка) В. Ф. Заприев, А. А. Чернов (доклад: поместен е изцяло). Читателят разбира, че събранието се провежда по повод седми ноември („Сегодня в Москве празднуют девятнадцатую годовщину октября“, гласи първото изречение на последния посочен доклад, с. 2).

Отчетът, или хрониката, на събранието е придружена от кратка редакционна бележка, отпращаща към предложение на Борис Солоневич. Бележката и съответните думи на Б. С. си заслужава да бъдат цитирани.

„Редакция „ГОЛОСА БОРЬБЫ“ горячо приветствуя идею д-ра Б. Л. Солоневича (см. выше), обращается с горячим призывом ко всем русским людям, еще не утерявшим своего национального облика, оказать посильную поддержку этому обще-национальному делу. Не стесняйтесь размерами своей скромной лепты, пожертвования просим направлять Г-же Саморупо-Саморипа через столовую полк. Шлее, или в ред. ГОЛОСА РОССИИ“ (с. 3). „И. Л. Солоневич покидает кафедру передавая место д-ру Б. Л. Солоневичу. / – Мы родились, начинает докладчик, с одной стороны в чрезвычайно неудачное, а с другой стороны в чрезвычайно тяжелое время. Конечно, добавляет он, в этом виноваты наши отцы и матери. Далее докладчик переходит к тому, что нам бы следовало родиться лет на сто раньше или на пятьдесят лет позже. В дальнейшем развитии своего доклада Б. Л. Солоневич подразделяет Русскую эмиграцию на эмигрантов – эмигрировавших из России и бежанцев, бежавших оттуда. Из них только первые сознательно занимаются политикой, а вторые ей не занимаются. Как пример д-р Солоневич приводит анкету выразившуюся в ряде заданных им вопросов 10-и русским барышням. Из которых, на вопросы: – „кто есть Сталин“, „куда впадает река Волга после октябрьской революции“ и т. д. ни одна не смогла ответить. На вопрос же – „кто председатель совета министров в Болгарии“, все хором единодушно ответили – „Раскольников“. Во избежание подобных недоразумений докладчик советует конкретно и вплотную подойти к затрагиваемому вопросу и готовиться к политической борьбе. Для первоначала д-р Б. Л. Советует начать с немногого, открыв хотя бы в Софии курсы сестер милосердия и фельдшеров, которые были бы отнюдь вне аполитичности. [...]“ (с. 2).

Библиографският отдел съдържа отзив за историографски труд на госпожа Саморупо-Саморипа, „Русская история“, както и кратки извлечения от него. Името на авторката на труда, както и *беглият* прочит на текста на този отзив и цитираните в него откъси пораждат предположението, че „Голос борьбы“ е всъщност издание-пародия.

Предположението се поддържа от съдържанието на литературната „страница“, която се вклинява в текста на отзива, разделяйки го на две. Поместените в рамките ѝ две стихотворения могат да се прочетат като пародиращи авторите, на които са посветени: Константин Балмонт и Игор Северянин. Но, за разлика от отзива за „Руската история на г-жа Саморупо-Саморипа“, звучат амбивалентно. Редно е тези стихотворения да бъдат поместени тук изцяло:

Посвящается И. Северянину

Нет улыбчивей твоих уст, но
И печальней найти нельзя.
Ухожу я и мне так грустно
Уходить в голубую даль.

Оглядишь горизонт – что за даль-то
И простор предо мной какой
А кругом ярким солнцем все залито
Снова персиково и легко.

СЕРЕНАДА
по Бальмонту

Сад освещен
Лучем луны.
Тебе пусть он
Навеет сны
Под тихий звон
Струны

Порвал кайму
Ты молвишь „да“
Я все пойму
И навсегда.
Уйдем во тьму
Туда.

Где за горой
Горят огни,
Где мы с тобой
Вдвоем одни,
И там покой.
Усни.

(В оригинала двете стихотворения са разположени едно до друго, а строфите в рамките на всяко – една под друга. Тези на „Серенадата“ са конфигурирани в триъгълник, с третата строфа *под* редом отпечатаните първа и втора, с „връх“ в „Усни“).

Стихотворенията пародират стила на „старите“, на живите класици на руската поезия в емиграция; но и отношението на приемственост, заемано от „млади“ поети спрямо тях.

Предположението за пародийност на изданието променя възприемането на „Отчета“ за събранието на НТСНП. Очевидният обект и същевременно белег на пародиране е твърде афирмативният тон на разказа. (Очертава се и втори план: на изказ, който е логически несвързан и който изобилства с откъси с фатическа и със свързваща функция. Изказ, който е едновременно информационно недостатъчен и информационно излишъчен). Но и самото заглавие на текста, жанровото му самоозначение, започва да звучи двусмислено. Защо хроника, хроникален разказ ще се нарича „отчет“? Вероятно така се маркира характера му, всъщност, на *рапорт*, т.е. на *уставно несвободен* разказ. За разлика от „рапорт“ обаче, в дадения контекст означението „отчет“ може да остане недозабелязано. Нещо повече, „отчет“ в дадения случай репликира, пренася, *травестира* едни други „отчети“, съвсем сериозни и редовно помествани в официоза на РОТС „Голос труда“ (към момента вече неизлизащ) и в продължителя му „Голос России“.

По друг начин изглежда и мотивът „аполитичността е престъпление“ (от въвеждащата в броя редакционна бележка): не част от собствена реч, а цитирано общо място от дясно-авангардната преса. Самият текст-ключ към пародията, отзивът за труда на госпожа Саморупо-Саморипа, открито окарикатурява друго общо място от тази преса: необходимостта от антикомунистическа „политическа грамотност“ („политграмота“).[2]

Предположението за пародийност на изданието следва да се модифицира. Може да се предположи неравномерна пародийност. Работата е там, че двамата поети могат да бъдат обект на пародия и в едно съвсем сериозно и симпатизиращо на НТСНП и братя Солоневич издание. Културологичният и естетически ригоризъм на „За Россию“ и за „Голос России“ по принцип би поддържал такава позиция. Но на практика това не се е случвало. В тези две издания критиката спрямо *високата култура, пируваща по време на чума*, не намира израз в пародии. (Пародията е част от езика на по-ранен вестник – „Голос“). Алтернативният, т.е. собственият литературен канон се утвърждава мълчаливо, а полемиката с високопарното разточително слово на „чичковците“ намира израз в статии. От тази гледна точка „Голос борьбы“ сякаш доизговаря, продължава естетическия ригоризъм на посочените две издания. Но, от друга страна, в светлината на очевидно странното, нелепо и дори фантастично име „Саморупо-Саморипа“ и на извлеченията от труда ѝ, поместени на с. 4, всички текстове в изданието започват да звучат подозрително, с отсянка на амбивалентност. На този фон локалната пародия или полу-пародия по адрес на Северянин и Балмонт се превръща в пълнеж, алиби, осигуряващо полу-забележимост, *недозабележимост* на пародия с друг обект и адресат: не „чичковците“, не разбиращи десния емигрантски авангард, а самия този десен емигрантски авангард[3]. (Същата функция, на алиби, почва да има и отпратката към младоруския орган „Бодрость“ в предизвестеното съдържание на следващия брой. Но и това „алиби“ е пронизано

---

[2] „Мы совершенно не в состоянии обойти молчаньем выход в свет первого тома „РУССКОЙ ИСТОРИИ“ г-жи Саморупо-Саморипа. Увы, мы не можем не сознаться, что у нас в эмиграции уже давно ощущается острый недостаток в гимназиях и университетах, полного, объективного, художественно-изложенного и вместе с тем научно освещающего факты с современной точки зрения, изложения нашей родной истории и первых строителей Руси.“ (с. 3). Изброяването на основните извори и изследвания, положени в основата на преглеждания труд, е завършено по следния начин: „а также ред. не может не отметить благотворного влияния мало кому известных у нас в эмиграции трудов Воскресенского и проф. Сумарокова“ (4). „С нетерпением ожидая выхода следующего тома, ниже мы приводим несколько наиболее художественных пасажей из этой книги, выпукло выявляющих перед нами жизнь и быт наших предков – Славян. Напр. „Было чудное ясное июньское утро середины июня. Птички [не се чете] чирикали, щебетали и пели. [...]“. Сцена встречи Игоря с Ольгой, когда последняя еще не была княгиней, также полна сильного глубокого драматизма: „[...] – Ах! – счастливо полной грудью вздохнула Ольга, доверчиво обнимая своего суженного“. / Продолжение будет помещено в следующем № „ГОЛОСА БОРЬБЫ“. (4).

[3] Същата двойственост, т.е. раздвоеност, двойност на обекта, е характерна и за пародийния отзив от „Критика и библиография“. Пародирана е даже не толкова неумело-осъществяваната програма за политическа грамотност, а неуместният избор на теми в част от емигрантската научна книжнина, т.е.: не толкова десният авангард, колкото, от позиции на десния авангард, – висококултурните „чичковци“ (вж. статията за „За Россию“ в настоящето издание). В „За Россию“ се твърди, че някои теми на емигрантската историография са контекстуално неуместни, ненавременни, екзотични – дори прекрасно разработени, те си остават интелектуален пир по време на чума. „Голос борьбы“ фабрикува образец, който довежда критикуваните в изданието на НСНП признаци до гротеска. Локално, на този фон, пародиращият патос спрямо самия десен авангард и неговите издания („За Россию“, „Голос России“) губи сила.

от двусмисленост – днешният читател, незапознат с непосредствения контекст, започва да се пита: нима „Бодрост“ е имала своя 101-и брой, и нима той е излязъл тъкмо през октомври-ноември 1936 г.? Все пак справката дава положителен отговор).

Лошото състояние на документа (наличния екземпляр от изданието) предопределя качествена разлика между първия (бегъл) и втория (внимателен) прочит. В хода на първия прочит пародийността на изданието се очертава едва на страница трета, в хода на втория – още преди края на страница първа.

След разчитането на текста на „Отчета“ дума по дума на преден план бързо изскачат особености, които дават основание той да бъде смятан за пародиен и които няма нужда да бъдат графично отбелязвани при цитиране:

„В воскресенье [не се чете] ноября с. г. состоялось открытое собрание Н.Т.С.Н.П. в большой аудитории [не се чете] Свободного университета. Публика задолго до начала занимала места. В первых рядах мы могли заметить генералов, полковников, бравых штабс-капитанов и др. представителей русской эмиграции. Все они до последнего **шофера**[4] объединенные общим порывом национального чувства пришли послушать живое слово о многострадальной матушке-Родине. Мест не хватало. Аудитория подобно бурлящему морю размещалась на окнах, на дверях и в [sic! Й.Л.] переднике. Над кафедрой на черном фоне доски гордо красовался национальный герб Н.Т.С.Н.П. и несколько художественно исполненных лозунгов обративших наше внимание: „КТО НЕ ЗА РОССИЮ, ТОТ ПРОТИВ НЕЕ“, „НИ ГИТЛЕР, НИ МУССОЛИНИ, А САМИ СЕБЕ“, „АПОЛИТИЧНОСТЬ ЕСТЬ ЗЛОВОННЫЙ ЧЕРВЬ, УКАЗУЮЩИЙ КАК ЖИТЬ В МОГИЛЕ“ и т.д. / Напряжение достигает своей кульминационной точки, когда на трибуну всходят один за другим председатель союза и его помощники. Докладчик чередует докладчика и после вступительного слова А. А. Чернова, которое мы приводим ниже, А. К. Богачев веско и убедительно доказывает аудитории необходимость для эмигранта-обывателя высокой политической квалификации, ссылаясь на ряд фактов, как из своего подсоветского опыта, так и на „Голос России“. / Затем, по получению слова от председателя собрания, на трибуну видно подымается фигура И. Л. Солоневича. К сожалению, мы не имеем возможности подробно остановиться на этом интересном и поучительном докладе. Остановившись краткими чертами на испанских событиях и дав аудитории красочную картину международной ситуации мира, переходит на полную противоречий политику триэсерии“ (с. 1).

За обект на предполагаемата пародия е оправдано да се смята обобщеният образ на дясно-авангардно руско емигрантско издание, излизащо в България. Прототипите на този обобщен образ са три: „Голос России“, „За Россию“ (към 1936 г. „За новую Россию“[5]) и „Голос труда“. От тези три прототипа най-осезаемо в предпо-

[4] Една от първите нагледни демонстрации на „Голос России“ (и Иван Солоневич), че се ползва с доверието на „обикновените“, несамопризовалите се емигранти, е свързана с шофьорите, професионалната група на шофьорите. В № 5 от 16 юли 1936 г. (с. 7), под заглавието „Отклик парижских шофферов“ е поместено писмо на група парижки шофьори, събрали 38 франка в подкрепа на „Голос России“, както и факсимиле на подписите и индивидуалните им вноски. Освен това, в Руския общотрудов съюз в България има шофьорска секция, което обстоятелство, вероятно, комично контрастира с представата за глухата провинциалност на София (в сравнение, например, с Париж), поне що се отнася до автомобилния трафик, броя на такситата и търсенето на шофьори.

[5] От април 1937 г. отново си сменя името – на „За Россию“.

лагаемата пародия присъства „Голос России“: чрез дублиране на наименованието с латински букви (и повтаряне на незадължителното транслитерационно решение „с“ да се предаде чрез „ss“); чрез наподобяване на визуалната композиция на шапката на „Голос России“ (взаимното положение на кирилския и латинския надпис); чрез посочване на цена за брой в левове и във френски франкове[6]; чрез хиперболизиращо представяне (репликиране) на ролята на Иван Солоневич в изданието („Голос борьбы“ *не* държи да убеди, че е дело на повече от един автор – така, както „Голос России“, изглежда, *не* държи да убеди, че без Иван Солоневич е немислим, при все че има неколцина постоянни автори, някои от които именити); чрез хиперболизиращото до гротеска представяне на разностранната (практическа, теоретична, научна, художествена, интелектуална, физическа компетентност, демонстрирана от братята Солоневич на страниците на „Голос России“) – в текста от раздела „Критика и библиография“. Но осезаемостта, с която присъства „Голос России“, конкретната разпознаваемост на този вестник подвеждат, отклоняват вниманието[7]. Точният и пряк обект, *макар недообективиран*, на пародията не е изказността на „Голос России“, а изказност, която приветства „Голос России“, приветствайки покрай това и себе си. „Голос борьбы“ пародира доверието на НТСНП към Солоневичи, защо не и очароваността на организацията от тях. Това е изпреварващ жест. В печатния орган на НТСНП „За новую Россию“ Солоневичи присъстват съвсем бегло. „Голос борьбы“ предупреждава за излишността, неуместността на такава една очарованост – независимо от това, дали тя вече се е проявила в нежелана от автора на пародията степен[8]. Т.е. пародира колкото налично състояние на изказа, толкова и възможно, но нежелано негово състояние. И със сигурност апострофира излишната авто-афирмативност, излишния конформизъм в организацията и в печатния орган на „младите“ националисти-солидаристи, националисти-трудовици.

На този етап е разумно да се заключи следното. Пародията или полу-пародията (с локална травестия) „Голос борьбы“ може да е „приятелски огън“, дружески шарж, критика отвътре, а може и да не е. Първо. Възможният ѝ автор, Юрий Рапопорт, има

---

[6] Три лева или франк и половина. По същото време „Голос России“ струва 4 лв. и 1 фр. фр., без да се съобщава изрично дали втората цена включва доставката. Във всеки случай, ценоразписът на „Голос борьбы“ отчита или си въобразява по-малък обем (4 страници, вместо осем), по-малък тираж и неналичие на сигурна разпространителска мрежа в чужбина. Т.е. „Голос борьбы“ по-скоро компенсиращо допълва, отколкото конкурира „Голос России“ в географско (по-точно: топологично) отношение: то е обърнато към местни читатели, макар да има наум и такива от други страни и конкретно Франция. „Голос России“ съобщава цена както във френски франкове, така и в американски долари. „За Россию“ оповестява цена в американска валута дори за Европа.

[7] Краят на с. 4 дори посочва на читателя (на разбралия пародийния характер на изданието читател) кой е пре(д)текстът, инструктирайки го всъщност как да препрочете и пре(д)текста, и предлагания на вниманието му текст. До (вдясно от) препоръчващото представяне на „Голос России“ е поместено просто представяне на „Голос борьбы“, в рамките на почти два пъти по-тясно каре: „Читайте ГОЛОС РОССИИ / еженедельная [...] Издатель [...] Редактор [...] // ГОЛОС БОРЬБЫ / Ежемесячный [...]“. Имплицитното послание е: ‘четете „Голос России“ и ще разберете „Голос борьбы“; четете „Голос России“ – „Голос борьбы“ е само приписка или сбита, сгъстена репродукция в полето’.

[8] НТСНП и Солоневичи са стратегически съюзници. Именно издателството на НТСНП два пъти издава на руски, в неосакатен вид, двутомната книга на Иван Солоневич „Россия в концлагере“ (първо изд.: София, август и октомври 1936; второ изд.: София, ноември и декември 1936). По-късно между тях се появява напрежение, което през 1939 г. намира израз в обнародвана полемика (на страниците на „За Родину“, орган на НТСНП, и на „Наша Газета“, орган на Щабскапитанското движение, съответно); но стратегическото съюзничество се запазва.

опит в жанра: единственият брой на вестника „Настоящая наша жизнь“ (28-и, от 24 септ. 1931), е пародирал разцепилия се опозиционен „Наша жизнь“, от позиция на редакцията на казионния „Голос“ и в съавторство с други сътрудници на „Голос“. „Голос борьбы“ може да се смята за по-фино изработена пародия. По-фината изработка може да говори за развой (еволюция) в пародийния изказ, но може да се смята и за удвояващо (подчертаващо) посочване на приятелския, „мекия“ характер на конкретната пародия. Второ. Същият Юрий Рапопорт е член на НСНП (по-точно, на НСРМ – както се нарича организацията на „национал-трудовиците“ тогава) още в края на 20-те години и е редовен съ-“автор“ на „Устния вестник“ на Съюза, но от 1944 г. той намира начин да съсъществува с контролиращите България съветски институции. Участва в късната фаза на Втората световна война, от есента на 1944 г.; оставайки да живее в България, става исторически романист и съавтор на учебници по руски език (с *нормализирано* лично име – *Георги* Рапопорт).

Но не можем дори да сме сигурни, дали „Голос борьбы“ представлява осъществено начинание. Вероятно е подготвено, с техническите възможности на пишещата машина, в някакъв тираж. Вероятно е разпространено.

Предположението за редакторската (и авторската) отговорност също е недоказуемо на този етап. Наличието на пощенска марка върху екземпляра в архива на Рапопорт може просто да свидетелства за това, че Рапопорт е бил сред адресатите (или по-специалните адресати) на четиристраничното произведение[9].

„Голос борьбы“ е умела художествена репрезентация на захвърлеността на руската емиграция в свят, в който ѝ се налага да води съществуване в оскъдица, изолация и камерност; да представя неизбежността като избор. Независимо от интенцията на създателя (създателите) си, за която може само да се гадае, изданието е косвено свидетелство за средищността на десния анти-съветски авангард[10] в политическото пространство и в политическото битие на руската емигрантска общност в България през 1936 г.

---

[9] Отзивът за труда г-жа Саморупо-Саморипа издава почерк, който можем да свържем с Михаил Карпов – Карпов, радикализиращ пародийно-травестийните тенденции на късите си белетристични творби (чрез „художественото“ представяне на двойката Олга – Игор в подиграваното или измислено историографско съчинение) и в известна степен прекрачващ в автопародията (чрез представянето на извлеченията от труда като четиво с продължение), в пародиране на дългите си белетристични творби. (Срв. цитата от отзива тук горе. За Карпов вж. статиите за вестниците „Голос“ и „Голос труда“ в настоящето издание). През същата, 1936, година Карпов започва интензивно да публикува свои упражнения с чуждото слово – упражнения, които, за разлика от късите му разкази от първата половина на 30-те, не маскират, не полу-скриват чуждото слово, а, напротив, изострят „ръбовете“ му: той е автор на текстовете-монтажи, преглеждащи съветската преса, в „Голос России“. През годините Карпов проявява интерес към три характерни граници в изразността, които „Голос борьбы“ тематизира: границата между пародия и автопародия, между демонстративна и замаскирана пародия, между белетристична и небелетристична пародия. Публикува и текстове, които въплъщават интереса му към трите граници едновременно. И все пак предположението, че той може да е автор или съ-автор на „Голос борьбы“ си остава недоказуемо и дори произволно: контекстът и персоналиите на руския емигрантски живот в София от онези години (средата на 30-те) са твърде слабо познати.

[10] Може да се говори и за десен про-съветски авангард: това е младоруската партия. За употребата на „авангард“ тук и по-горе и за обуславящите я контексти вж. статиите за „За Россию“, „Голос труда“ и „Голос России“ в настоящето издание.

„Голос борьбы“ е непреднамерена, ненадейна за автора си репрезентация на онова принципно положение на руската емиграция, което самата тя е склонна патетично да митологизира, отпращайки към образа на писмо в бутилка.

„Голос борьбы“ е, освен това, образец на рядък тип пародия и като такъв представлява интерес за историята и теорията на литературата. В имплицитно изгражданата тук поетика на имплицитното авторство, или образ на имплицитния автор, „Голос борьбы“ е негатив на известния образец от XIX век *Козма Прутков*: един[11] се скрива зад мнозина, вместо мнозина – зад един. Изданието е и *оплоскостяваща* пародия на руския вариант на проекта за Gesamtkunstwerk (творба-произведение на няколко изкуства едновременно и едноместно), и на двете разновидности на този вариант: символистката (Вячеслав Иванов) и ляво-авангардистката. Оплоскостяваща, доколкото напъхва синестетичното разноезичие в „моноестетичността“, почти едноизмерността на печатното, при това в най-бедния му, машинописен, вид, слово.

„Голос борьбы“ е, преди всичко, пародия, с елементи на травестия, на руски емигрантски вестник. Обхванати са репортажът; редакционната уводна статия и редакционната бележка (приписка); отзивът за излязла книга; поезията на „старите“ и поезията на „младите“; дори романът в подлистник и похватите, осъществяващи типографската репрезентация на публикуваните материали. Тази пародия е чудесно косвено свидетелство за това, че разноезичието, разножанровостта на вестникарския формат са сплавени, овладяни в един език, в един (мега)жанр, „ансамблов“[12] жанр. Това е жанрът на вестника, който може да бъде и литературен (художествен) жанр.

Йордан Люцканов

[11] Вероятно един.

[12] Посочвайки аналози в архитектурата, литературоведът-медиевист Дмитрий Лихачов намира за „ансамблов“ жанра на летописа.

ГОЛОС РОССИИ

Голос России. Еженедельная общественно-национальная газета. Орган Русского Обще-Трудового Союза в Болгарии. Редактор: Н. И. Плавинский. Издатель И. Л. Солоневич. Только о России. Редакция и контора: ул. „Екзарх Иосиф", 37, „Безистен Бали", комната № 15. Прием по делам редакции по вторникам от 11 до 12.30 ч. дня. Все денежные переводы и переписку направлять по адресу: И. Л. Солоневич, Почтов ящик № 296, София. Цена 4 лв.

№ 1/166 – 28/202	18 юни – 16 юли, 28 юли – 29 дек. 1936
№ 29/203 – 79/253	5 ян. – 28 дек. 1937
№ 80 – 110	4 ян. – 2 авг. 1938

В шапката надписите „Только о России" и „Издатель И. Л. Солоневич" са композиционно подчертани. От № 11 заглавието бива дублирано на латиница: „Goloss Rossii".

Печатница: „Типография „Рахвира", ул. Екзарх Иосиф, 37" (от с. 8). По-късно е съобщен телефон: 2–15–48. Изглежда, настъпва промяна в собствеността на печатницата: появява се следната обява: „Типография „Голоса России" исполняет всевозможные типографские работы на **всех языках** [в оригинала разредка, Й.Л.]. Вс. Левашов – Печатница „Рахвира" ул. Екз. Иосиф 37 София, Болгария" (№ 60, от 17 авг. 1937, с. 8).

Атрибуцията „Орган Русского..." се появява нередовно през 1936 (например, в № 1, № 6, № 27 и другаде), през 1937 доста по-редовно (№ 35, № 41, 44, 45, 57, 58 и т.н.). През 1938 тази атрибуция липсва.

През 1936 и 1937 излиза с двойна номерация[1].

Адресът се променя: „ул. Веслец, 8 (во дворе)", № 63 (7 септ. 1937), с. 1 и 8.

„С этого номера газета „Голос Труда" переименовывается в „ГОЛОС РОССИИ". Редакцией приглашен в качестве ближайшего руководящего сотрудника Иван Лукьянович Солоневич, который принял на себя редактирование целого ряда отделов газеты. В газете будут принимать участие: Б. Л. Солоневич, В. В. Шульгин, В. Ларионов, В. М. Левитский, А. И. Ксюнин, С. Л. Войцеховский и др. Издательство газеты взял на себя И. Л. Солоневич. Редакция." (№ 1/166, четв., 18 юни 1936).

„К подписчикам в Болгарии. По Болгарии подписная цена на „Голос России" остается та же, что и на „Голос Труда". [...] Увеличивается лишь цена отдельного номера в розничной продаже с 2-х до 4-х лв. [...]. Редакция" (№ 1, с. 4).

Цената на единичния брой не се мени, но е съобщавана в различни валути, например: № 2: Цена 1 fr. fr.; № 21: 7 ам. центов.

Променя се цената на единичния брой във франкове, поради вторичната девалвация на тази валута и поскъпването на хартията („Нашим французским читателям"№ 64, с. 1): от № 64 (14 септ. 1937) – 1 ½ фр. фр.

„Условия подписки. Подписка принимается не на срок, а на количество № № газеты – например, на 10, 20 № № . Адрес газеты: Sofia, Bulgarie, Boîte postale № 296, И. Л. Солоневичу. Представители газеты: 1. Франция: Представ. Редакции: V. Levitzky, 81, rue Faisandery; вторн., четвер. 16–18 ч. Представ. Конторы: „Kama" 27 rue de Villiers, Neuilly s/Seine, Seine. 2. Югославия: N. Ribinski, Kosovska, 51, Beograd. 3. Финляндия, Швеция: J. Szczepanska, Albertgat, 9, B., 26, Helsingfors. 4. Польша: S. Kielniz Ksiengarnia „Dobro", ul. Krakowskie-

[1] Настоящата статия ще отпраща само към едното число – бележещо поредния номер на самия „Голос России" (т.е., примерно, към „№ 9" вместо към „№ 9/174").

Przedm., 53. Warszawa. 5. Бельгия: Mr. Konovaloff, 214 rue des Chevaliers, Louvain. 6. Германия: Herr S. Subbotin, Lauenburgerstr. 16. Berlin, Wilmersdorf. 7. Венгрия: Mr. A. Zassenkov, Maria u. 8 f. 5, Budapest, VII. 8. Голландия: Mr. N. Zatskoy, Dange Diepsteeg 6, A. Leiden. 9. Австралия: Mr. V. Lankine, P. O. Lawgi, Q. Land. 10. Латвия: Ed. Perholtz, Skunu Iela 16, Riga. 11. Китай: Mr. Mihailoff, British Concession, Cousins Road Hwai soo-li, 10, Tsientsin, China. 12. Люксембург: Mr. L. Chablyko, Str. Jos. Wester 2. Esch s/A, Luxembourg" (№ 2, с. 8). С времето списъкът се разширява, в № 27 (22 дек. 1936) обхваща 32 страни.

„Редакция „Голоса России", являющегося переименованной газетой „Голос Труда", просит старых подписчиков погасить свой долг по подписке на газ. „Голос Труда". Если бы эти подписчики пожелали подписаться на газету „Голос России", которая вначале была послана всем для ознакомления, то условия подписки (вносится вперед) такие же, как и на газету „Голос Труда", т.е.: 3 месяца – 30 лв. (12 номеров), 6 м. – 60 лв. (24 ном.), 1 год – 120 лв. (48 номеров). Г.г. подписчики, имеющие большую задолженность, могут погашать ее частями, при уплате подписки на газ. „Голос России". Всем старым подписчикам, задолжавшим по газ. „Голос Труда", будет послано по одному номеру „Голоса России" с указанием суммы задолженности. Редакция" (№ 9, с. 10).

Сумата за абонамент не се мени, съобщавана е в различни валути, напр.:

№ 17: Подписная плата 15 ном. – 1 ам. долл.

№ 41: Подписная плата: 10 ном. – 25 лв.

Нарушена периодичност: между № 5, от 16 юли 1936, четвъртък и № 6, 28 юли, вторник. (№ 5, с. 8: „В силу технич. причин очередной (шестой) номер „Голоса России" выйдет не в четверг 23 июля, а во вторник 28 июля и впредь будет выходить по вторникам").

Тарифи за обяви: „Цены объявлений: Размер 10 строк – 1 ам. дол.; 30–3; 50–5; Второй раз скидка 35 проц. и последующие – 50 проц." (№ 48, с. 8).

Обем: 8 с. и 10 с. (№ 9, 12, 14, 20, 22).

Формат: 31x46 см.

Вестникът е съвместно дело на избягали от СССР, т.е. нови емигранти, и емигранти от времето на Гражданската война. Т.е. той на практика проверява сговоримостта между руснаците-емигранти и „подсъветските" руснаци, петнадесетина години след разцепването на нацията. С това „Голос России" осъществява втория по време културен, социален и антропологичен синтез, който е съдено „бялата" емиграция да осъществи. Първият е да се осъществи осмислена приемственост между „стари" и „млади" в емиграцията (между хора, започнали професионалния си път преди и, съответно, след емигрирането), с което, повече или по-малко успешно, се справят вестници като „Голос труда" и „За Россию".

С посочената си особеност – да е продукт на равноправно сътрудничество на две емигрантски вълни – „Голос России" е голяма рядкост в историята на руската емиграция между двете световни войни; предвид голямата му популярност и най-широка географска разпространеност, той е единствен.

Съставът на постоянните сътрудници емблематизира посочения културен синтез, нещо повече: демонстрира включеността на (резултата от) предходния[2]. Издателят и най-активен автор Иван Солоневич е нов беглец от СССР (1934 г.); редовният автор на фейлетони, обзори на съветската преса и (понякога) къси разкази Михаил Карпов е от „младите" заварени емигранти; Борис Суворин, автор на

[2] Което не пречи предходният синтез да бъде постоянна тема за обсъждане, от самото начало: В. В. Шульгин, „Молодые и моложавые" (за НТСНП), № 1.

Издатель И. Л. СОЛОНЕВИЧ

Голос России

ТОЛЬКО О РОССИИ

89233

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА „ПЛОВДИВ" 4 VIII 36

Еженедельная общественно-национальная газета
Орган Русского Обще-Трудового Союза в Болгарии
Редактор: Н. И. Плавинский

Редакция и контора: ул. „Екзарх Йосиф", 37, „Бакълен Бали", комната № 15.
Прием по делам редакции по вторникам от 11 до 12.30 ч. дня
Все денежные переводы и переписку направлять по адресу:
И. Л. Солоневичу.
Почтов ящик № 296, София

1/166 СОФИЯ, ЧЕТВЕРГЪ, 1-е ИЮНЯ 1936 г. Цена 4 лева

С этого номера газета „Голос Труда" переименовывается в „ГОЛОС РОССИИ".

Редакцией приглашен в качестве ближайшего руководящего сотрудника Иван Лукьянович Солоневич, который принял на себя редактирование целого ряда отделов газеты.

В газете будут принимать участие: Б. Л. Солоневич, В. В. Шульгин, Ларионов, В. М. Лещинский, А. И. Ксюнин, С. Л. Войцеховский и др.

Издательство газеты взяло на себя И. Л. Солоневич

Редакция

ПРОИСХОЖДЕНИЕ и ЦЕЛЬ „ГОЛОСА РОССИИ"

...Я хочу по возможности ясно и без ...ской дипломатии объяснить русским ...ателям зарубежья, так и почему мы, ...ринули и мысли об издании в русском ...рубежье нашей газеты. Исходную ...мысль эта связана с нашими лич...ыми переживаниями, опытом и разо...рованиями, — объяснения эти по не...ходимости будут носить несколько ...ичный характер. Веселого в них, к со...дованию, мало.

...Когда мы планировали наш побег, ...огда мы шли по карельской тайге, пе...ираясь к той части русского наро...а, которой посчастливилось попасть в ...ограничу, и, следовательно, остаться ...а свободе, мы представляли себя в ...ольстве разведчиков, которые ...ходили линию и в свою очередь ...ходили на свободу, чтобы рассказать ...ам тяжелый и, по всем вероятиям, ...обещали полную свободу высказывания... В предвкушении этой свободы я ...ослал „Современным Записках" две статьи. Редакция отрезала от них и начала, и концы и так пустила ходить по читательскому кругу: уродами. Оказалось: фактов, говорящих против социализма, в „С. З." приводить нельзя. Позвольте: да как же это так, ведь это основной, самый основной, вопрос русской жизни: власть овладевает социализм пулеметами и газами, страна отстраивается от социализма обрезами и самозарядами. Нет, оказывается, нельзя в „С. З." печатают социалисты, могут и социалисты, и кроме этих — не нужно нет. Так вот кончилось сотрудничество мое в „С. З." О материалах более отдаленных ...ечего говорить: ...ыло ...ольше ...ать, ...ранить, ...ранить армию, которая, помимо

В советской России

Собственная информация

Маневры у Байкала.

В конце апреля—начале мая в районе г. Иркутска были произведены маневры Красной армии с участием восьми пехотных и кавалерийских дивизий, бронетанковых частей, механизированной и конной артиллерии и авиации. Маневры имели целью повысить боеспособность защиты района Байкала от армии, наступающей с юго-востока. По официальным данным, задача была разрешена вполне удовлетворительно.

Милитаризация Омска.

Гор. Омск превращается в „передовую военную базу". Там строятся новые заводы, военные аэродромы и склады военного снаряжения и продовольствия. Связи с центральными районами, кроме ...ской ...езной ...ороги, будут ...ить ...ранспорт армии, которая, помими-

Сталинградский танковый.

Элементы сталинградский тракторный завод с начала этого года перешел на выработку танков.

Прим. Редакции. Сталинградский (Царицынский) тракторный завод был рассчитан на производство 40.000 тракторов в год, типа фордзон. В ему массовых поломок станков и к концу того, что при данном качестве продукции массовые фордзоны на 4 советских заводах — завод этот три раза подвергался капитальному ремонту и потом был переоборудован на выработку 60-сильных тракторов типа „сталинец". Сейчас — это уже истинная по счету переделка завода.

Где же купцы?

политически анализи (предимно за състоянието на емиграцията и по европейската политика), е възрастен журналист с кариера в списание „Новое время" преди 1917 г. Всъщност обемът на работата, поета от новоизбягалите, надхвърля обема на работата, поета от „завареният" емигранти.

Появата и излизането на „Голос России" съвпада с трети етап в социално-психологическата история на „бялата" емиграция; може да се каже, че е сред основните катализатори на започването и протичането му. След периода на емиграция-бежанство, следва период на осмислено, институционализиращо се „усядане" към края на 20-те (началното разгръщане на този втори етап ясно личи на страниците на в. „Голос"). През втората половина на 30-те десният авангард в руската емиграция инициира и насърчава процес на *самоподготвяне за ново движение*. Императивът 'влагайте в професионалната си подготовка, за да бъдете полезни на бъдеща (национална) Русия' бива надграден от друг (който не го отменя, но е по-важен): 'задайте си въпроса и му отговорете честно: готов ли сте да участвате в надвисващата борба за освобождението на Русия, да участвате непосредствено, включително на бойното поле? готов ли сте да участвате непосредствено във възстановяването на една осиромашала и разрушена страна?'. Протичането на посочения трети етап е катализирано от засилващото се усещане, че предстои нова война, но не може да бъде обяснено само с този – външен – фактор.

Двата посочени императива не са патент на „Голос России". Те са част от програмата на НСНП и са прокарвани от печатния му орган „За Россию/ За Новую Россию/ За Родину" (1932 г. и сл.). „За Россию", обаче, е глас на авангардно малцинство и, до голяма степен, *за* (в смисъл на адресат) авангардно малцинство. В периода на

осъзната и самоорганизираща се уседналост НСНП и изданието му заемат ролята на неръкоположен авангард с растящо влияние, редом с който ръкоположеният авангард на периода, представляван от „Голос труда“, по-скоро се маргинализира. В следващия период, на самоподготовка за ново движение (нова неуседналост), НСНП се измества към зоната на ръкоположения авангард. С други думи, сектантските му истини стават част от здравия разум за голяма част от общността. Само че те остават истини на добре организирано малцинство със своя програма. „Голос труда“ се превръща в „Голос России“, когато попада на подходящия „анкетьор“ на неорганизираното мнозинство, т.е. когато Николай Плавински, редактор на „Голос труда“ от самото му начало, се споразумява с Иван Солоневич за съвместно предприятие под ново име. Иван Солоневич има едно принципно предимство (независимо от персоналните му качества): избягал е „оттам“[3]. Той се появява от нищото в отговор на назряваща потребност (от среща, за да се провери възможно ли е сговарянето – не ситуационно, а принципно – между отсамен и „тамошен“ руснак)[4]. Той представлява себе си, харизмата си; той тепърва ще избистря политическа програма (в разговор с извежданите от безмълвие неорганизирани емигранти, които постепенно стават готови да бъдат едно активно, самоорганизиращо се – за нова неуседналост – мнозинство), тепърва ще институционализира процеса на „анкетиране“ в политическа организация[5]. Фактът, че идва „оттам“, намества ръководеното от него издание в ивицата на неръкоположения авангард.

„Голос России“ е органът на *не*ръкоположения авангард в полето на идеологическо производство от *третия* етап в историята на руската „бяла“ емиграция, етапа (периода) на движение към нова неуседналост.

Споразумението между Плавински и Солоневич[6] веднага е скрепено с огласяване на подходящо политическо и институционално родословие. Иван и Борис Солоневичи са всъщност членове и продължители на традициите на *соколството* в подсъветски условия[7]. (Плавински също е член на гимнастическото дружество

---

[3] Кой друг би могъл да отговори по-осведомено на въпроса: „Нужна ли эмиграция России?“, № 1, с. 5. От посочената биографична особеност произтичат и почти делнични предимства: И. Солоневич може да си позволи компетентно да коментира публикуваните в сп. „Современные записки“ автентични писма на „г-жа Х“, съветска гражданка, писани с години – не за да бъдат публикувани в СССР, разбира се: „Письма оттуда“, № 8.

[4] Текст от оказалия се последен брой на „Голос России“, 110-я, размишлява по този въпрос: „Накануне встречи“. Автор е М. Карпов.

[5] „Я очень хотел бы определить роль нашей газеты. Не вождизм. Не принципы, не партия. И даже не идеи. А просто и только: любовь к России, к нашей матери, и к тем нашим братьям и сестрам, которые остались там. И ненависть к их поработителям. [...] В „программе“ „Голоса России“ есть одно преимущество: наплевать на все программы. Нужно любить Россию и действовать „по обстоятельствам“ [...]“ („Газета и читатели“, № 3, с. 2).

[6] Деловата страна на това споразумение остава „зад“ печатните „кулиси“. Към нея бегло насочва следното обстоятелство. Адресът на редакцията на „Голос России“ и адресът на: Кооп[еративная] Вз[аимо]-Спом[агательная] и Сбер[егательная] касса РОТС-а, ул. Екз. Иосиф № 37, „Безистен Бали“, комната № 15 („Голос труда“, № 139, с. 3), – съвпадат.

[7] [Редакция]. Русский сокол в СССР, № 2, с. 8. Точният израз, под тяхна обща снимка, е: „Братья Солоневичи (Иван – сидит, Борис – стоит), старые русские сокола. Снимок 1935 г. Финляндия“. „Редакция начинает с этого № -а печатать ряд очерков из жизни советской России, посвященные истории „Русского Сокола“ и русских скаутов на фоне подсоветской молодежи“. – Необходимостта да се отговори на подозрителни читатели, а и доброто възпитание, налагат по-подробно самопредставяне: „Происхождение редакции“, № 8, с. 7. Представени са Иван, Борис, Юрий (син на Иван) Солоневич.

„Русский сокол“)[8]. Част от публикуваните текстове на Иван Солоневич и на брат му Борис биват огласени като разкази за руското соколство и скаутство под съветска власт. От време на време бива помествана хроника на „соколския живот“ в емиграция[9].

Символичното равновесие между нова и заварена емиграция начело на вестника е представено по очебиен, но може би убягващ и на читателите начин: до самия край „редактор“ е „Н. И. Плавинский“, а „И. Л. Солоневич“ е „издател“. До края на 1937 г. вестникът често бива обявяван не само като „ежеседмичен обществено-национален“, но и като „орган на Руския общотрудов съюз в България“. И след това продължават да се публикуват по колонка с текуща информация за РОТС и ФРТС (Федерация русских трудовых союзов), списъци с дарители за Фонда в помощ на безработните руснаци, данни за броя на записалите се за акционери в Кооперативната взаимо-спомагателна и спестовна каса при РОТС (например, на с. 9 в № 9, с. 8 в № 42[10] и № 44, с. 9–10 в № 94, на с. 8 в № 102, № 104[11], № 109). Сдвоената номерация през 1936 и 1937 г. също е показателна. В № 87, след убийството на Тамара Солоневич и Иван Михайлов чрез взривяване на бомба в редакцията на „Голос России“, е поместено „Воззвание к русской эмиграции“ от управата на РОТС в България: предлага се учредяването на фонд на името на Тамара Солоневич, за стипендия в Софийската руска гимназия, РОТС дава начална сума.

От гледна точка на Солоневич, важен фактор в избора на делови партньор е и мястото, с което едно или друго споразумение би го обвързало. Избирането на София за място на издаване на вестник е обяснено в брой 4[12].

Това самопредставяне – включително с поместените фотографии – се вписва в изграждания ментален стил на изданието: персонализирана и онагледена илокутивност. Една от сюжетните особености на фотографиите и в № 2, и в № 8 – мускулестите Солоневичи са голи до кръста – и основната сюжетна особеност на карикатура в същия № 2, с. 3 – също репрезентират посочения и стил. Карикатурата на с. 3 показва, че стилът бързо е намерил респонденти в емигрантската общност. Тя изобразява Иван Солоневич, в профил, в костюм, възпълен, полуплешив и с очила, да тегли ритник на две букви – на „Ъ“ и на знака за ятова гласна. Съпроводена е от следния надпис: „Письмо Зеро в редакцию „Голоса России“ (по старой орфографии, но не в порядке полемики) / – Иван Лукьянович, зачем Вы „это“ сделали?“ (наборът от допълнителни букви и графични символи на стандартния Word не съдържа знака за ятова гласна, затова се отказваме от буквално цитиране). „Зеро“ е известен емигрантски карикатурист.

[8] От № 7, с. 3 научаваме, че „нашият отговорен редактор“ Н. И. Плавински е капитан, т.е. той принадлежи към очертаващото се множество на „щабскапитаните“. „Так вот, они, эти „верблюды“, отдавшие за Россию куски тела своего и пережившие, Бог знает, что. Или, как опять же формулировал Юра, после некоторых, весьма лаконических, рассказов нашего отв. редактора кап. Н. И. Плавинского: / – Как послушать, так все наши приключения ни копейки не стоят. Только что – литературно описаны“ (Иван Солоневич, в „О гениях, верблюдах и штабс-капитанах“).

[9] № 1, с. 8; № 2, с. 8; № 5, с. 8 („Сокольская страница № 2“); № 12, с. 9 (не цялата); № 76 („К созданию русского сокольского дома в Болгарии“); № 99 (непълна колонка: за София, б.п., и за Стара Загора, В. С.); № 102; № 109; № 110 (Н. Р., „Краевой Съезд Русского Сокольства в Болгарии“).

[10] „Популярный банк „РОТС“, съдържа и списък на акционерите до дадения момент.

[11] От 21 юни 1938 г. По инициатива на РОТС в София се е създал Руски клуб.

[12] Солоневич, И. Почему в Софии, № 4, с. 3. – „Попросим читателей подумать: Рижское „Сегодня“ принуждена восхвалять Ульманиса. Варшавский „Меч“ – наследников Пилсудского. Берлинское „Новое Слово“ – Гитлера. Харбинский „Наш Путь“ – липовое Манджоу-Го и липовое миролюбие Японии, „Последние Новости“ – товарища Блюма и благородство великих демократий, великодушно снабжающих людей, которые за эти демократии проливали свою кровь – всякими карт д'идантите и прочими волчьими паспортами“ (цитирам дословно; курсивът е мой. – Й.Л.). „Итак, София имеет массу тех-

Както е известно, политическите организации на руската „бяла“ емиграция се самоопределят не само като „леви“, „десни“ и „центристки“, но и като „предрешенци“ и „непредрешенци“: според това дали имат конкретна програма/представа за формата на държавно устройство на Русия (република или монархия). В рамките на разглеждания период от историята на емиграцията, този на движение към нова неуседналост, особено значение има друго разделение, очертало се по-рано (към края на 20-те – началото на 30-те): между „пораженци“ и „оборонци“: „пораженците“ биха подкрепили чужда държава при нейна война срещу Съветска Русия, „оборонците“ биха подкрепили Съветска Русия. „Оборонци“ са левите либерали на Павел Милюков и младоруската (наричана от противниците си „втора съветска“) партия. „Голос России“ застъпва „пораженска“ позиция. На първо време – и „непредрешенска“ (но постепенно монархизмът на Иван Солоневич се конкретизира като идеология и програма).

Най-лесно е позицията на „Голос России“ и на зараждащото се покрай печатането и четенето му „Щабскапитанско движение“ да бъде определена като дясна. Но без някои уговорки това би било подвеждащо. Както и други представители на десния междувоенен авангард, и то не само руски емигрантски, в „Голос России“ си дават сметка за множествеността на политическите култури в света, в който живеят и, конкретно, в Европа. Както го заявява още със заглавието си една уводна статия на Иван Солоневич („Три мира“, № 98), руската емиграция живее в и край *три свята*: комунистическия, либералния и фашисткия (тук се включва и национал-социалистическа Германия). Всеки един от тях ориентира скалата ляво-център-дясно различно; и, което е по-важно: и трите, повече или по-малко, не удовлетворяват. Руският емигрантски „десен авангард“ адаптира заемки от всеки един от тези политически светове, опитвайки се да артикулира свой, различен, руски. Т.е. и при съвсем опростено преизказване на току-що казаното, „десният авангард“ от 30-те (НСНП, Щабскапитанското) Народно-монархическото движение, дори младоруската партия, а със сигурност и други) съчетават „леви“, „десни“ и „центристки“ елементи в своите идеологии и програми.

Публикуваните в „Голос России“ текстове са с голям обем (средно по 1/3 страница); кратките текстове, разкъсващи едрите блокове печат, са редки (хрониката на местния емигрантски живот) или през по-голямата част от съществуването на вестника отсъстват (рекламите). Тази наглед несъществена особеност бие на очи. Тя е споделена единствено с „За Россию“. Освен за културен/ светогледен стил, тук, с известно основание, може да се говори и за следното: текстовият поток на списание е разлят по големите страници на вестник.

Отказът от реклама и в двете издания е принципен. Но „Голос России“, разчитащ не на цяла организация, а на шепа хора (и неголям кръг читатели, които могат да си позволят спомоществуване), т.е. в по-голяма степен зависим от непредвидени, нарушаващи правилната ритмичност на работата фактори, е принуден да прибегне до нея. Когато това се случва, тя заема по-голямата част от последната, осма страница. По-напред, по-“високо“ не е допускана.

нических неудобств [...]. Но София имеет одно несомненное преимущество: здесь газета может быть независимой“.

Ригоризмът на „Голос России“ е многопосочен и е обявен от самото начало, чрез надслов до заглавието: „Только о России“. В № 7, когато С. Войцеховски започва статията си за полско-немските отношения и „Данциг“ (Гданск), се чувства длъжен да обясни защо проблемът има пряко отношение към Русия.

Читателят остава с впечатлението, че огромното мнозинство от текстове в „Голос России“ са дело на доста по-малък брой автори, отколкото тези в „За Россию“. Изявената аз-форма на част от текстовете, които композиционно доминират от брой на брой (поради местоположение: на първа страница; поради пред-обявяване на с. 1 или поради количествено преобладаване на някоя двойка вътрешни страници; или по друг начин), подкрепят това впечатление. Поражда се внушението за малка група хора, всеки от тях с непрекривана персоналност, а един – с подчертано изявена. (И на фона на това ядро – неанонимно, но трудно проследимо човек по човек множество.) Напротив, в „За Россию“ персоналното в гласовете е приглушено с помощта на сложната графична фактура на вестника и с помощта на постоянното говорене от името или с оглед на издаващата вестника организация или нейна ръководна инстанция/ поместна структура. И в двата случая обаче се постига отчетливо „персонално“ присъствие на *цялото* (вестника, броя, ансамбъла от отпечатани „гласове“).

Три групи текстове изпълват печатното пространство в най-голяма степен, почти изтласквайки останалите към периферията, „зад“ едрия план. Те са и най-характерните за този вестник. Това е поредната статия (със синтаксис и над-синтактичен ритъм на устна реч, на убеждаващо слово) на Иван Солоневич, разположена или на с. 1 или на вътрешна страница (поне половин). Това е „Литературната страница“ (всъщност по правило две: четвърта и пета). Това е страницата за обратна връзка с читателите, „Трибуна читателя“, съдържа техни писма и отговори на И. Солоневич (обикновено две страници: шеста и седма). В резултат се получава почти архитектурно-скулптурна композираност на пространството на всеки брой.

Другата най-обемна рубрика е информационно-аналитична, за СССР. „От Редакции. В следующих №№ газеты будут новые отделы: 1. По СССР за неделю: Обзор происшедших событий, явлений, процессов и сдвигов, произведенный в их причинной связи с внимательной оценкой“ (№ 2). Текстовете за СССР, ако не се броят поместените на „Литературната страница“, заемат повече от 1/3 от текстовия обем на изданието и могат да се подразделят на следните (паражанрови) типове: 1) аналитична хроника; 2) статии на експерти по един или друг въпрос; 3) интервюта с напуснали СССР (избягали съветски граждани и, по-често, напуснали не-съветски); 4) коментирани монтажи из съветската преса[13]; 5) снимки (в почти всеки брой, понякога по 5–6; по правило предлагат смислов контрапункт към текст от същата страница, т.е. не илюстрират); 6) карикатури (по правило на първа страница, по една на брой, коментират тема, важна за броя: повече от половината са на съветски теми, останалите – за международната или емигрантската „вътрешна“ политика)[14].

Характерен похват за вестника: на „свободни“ от текст места са отпечатвани фотографии от СССР, обикновено без видима тематична връзка със съседните тек-

[13] За определени периоди от време тези монтажи или техни части носят един или друг надслов. В ред броеве от 1937 г., например, надсловът е: „Совглупости“.

[14] Техен автор е, по правило, Юрий Солоневич.

стове. Думите под снимката на с. 7 в № 9 са, например, следните. „На Кавказе. За отсутствием пил, местные жители рубят лес топорами".

Понякога редакцията предлага интересни свръх-жанрови хибриди: под надслова на актуална тема публикува цели статии на не-сътрудници на вестника, последвани от статия-отговор или статия-коментар. Например, в № 10 под „*Оборончество* и *пораженчество*" (тук и долу с курсив бележим думите, обхванати в кавички в оригинала, Й.Л.) са поместени дълго писмо на Николай Голденвайзер (Гольденвейзер) и статията на Рославлев (известен журналист отпреди войната от 1914 г.) „Примиренцам и оборонцам" и две статии на И. Солоневич – „О черненьких и беленьких" и „О камнях и людях", четирите текста заемат 2 и ½ с. В № 9 (с. 6–7 и част от с. 8), под надслов „Демократия о *Голосе России*": В. Чернавин, „Горестные мысли", А. Ф. Керенски, „*Голос России* и голоса из России" (и двете препечатани от № 11 на „Новая Россия" на Керенски), „Мои ответы" на Солоневич.

Първата едра статия на Иван Солоневич е уводната статия в първия брой на вестника. „Произход и цел на вестника" (№ 1, с. 1–2) определя съдържанието на „Голос России" като „рапорт" – на „разузнавач, бил на вражеска територия", – за случващото се в Съветска Русия. Оттук е ясно, че или ще бъде подчертаван „свидетелският модус" в речта, или той ще бъде заличаван, с цел постигане на илюзия за „обективност" на „даденото". От отвореното писмо до П. Н. Милюков, № 1, с. 4, става ясно, че бива избрана първата възможност: „[...] ако на нея, демокрацията, ѝ предстои да решава нещо, то, преди да реши, трябва да ѝ бъде дадена, ако не обективно правилна (кой може да отсъди?), то поне субективно добросъвестна информация". Този избор може да е свидетелство за (несъзнателна може би) предразположеност към определено философско изповедание (на персонализма).

От статията „Произход и цел на вестника" разбираме следното. Това, което братята Солоневич имат да разкажат за СССР, не интересува големите емигрантски издания (казано е за горчив опит с „Последние новости", „Возрождение", „Современные записки", „Иллюстрованная Россия"). Известни писатели (Бунин, Алданов, графиня А. Толстая) и мастит политически деец-издател (Милюков) хвалят литературната дарба на Иван Солоневич, но текстовете му са публикувани с осакатяващи ги съкращения („Современные записки") или просто е получавал отказ – оправдаван с недостиг на място в изданието („Иллюстрованная Россия"). Упрекван е в пресилване на черните краски при разказите си за Съветска Русия. Провалят се и опитите за прочитане на публични лекции. „Мы попали в заговор молчания". От жена, по-рано избягала от СССР, Солоневич е подсетен да пише за чуждестранни вестници. Показателно е, че книга на Иван Солоневич и книга на Борис Солоневич излизат първо на чешки и, съответно, на шведски език, а година-две по-късно – на руски. Междувременно получава около 2000 писма от друг тип емигранти – не от самопризовалите се (така бихме ги нарекли, без да изменяме на духа на дадения текст и позиция) да ръководят общността, издаващи многотиражните вестници и списания и публикуващи в тях; не и от политическите организации.

Солоневич стига до извода, че следва да издава вестник, в който да има място за Русия, за неподправения лик на Съветска Русия. „Никакви негуси, никакви Холивуди, никакви гангстери – нищо, което не се отнася непосредствено до Русия и нас". Към изключеното И. Солоневич добавя още една тема, едно занимание – нему посвещава първия във вестника фейлетон (№ 1, с. 2): спиритизмът, теософията и

онази философия на историята, която черпи прозренията си от тях. Покрай основното, фейлетонистът (И. Солоневич, но текстът е без подпис) се противопоставя на прикриваната зад либералност безотговорност на някои емигрантски редакции, значи продължава да уязвява отхвърлилите го. (Фейлетонът е озаглавен „Рабкоры[15] с того света или Краткое введение в науку об ахеях и ахинеях (фельетон маленький, но весьма прискорбный)", под надслов – „В порядке обезвздоривания"[16]).

Името на вестника и мотото над „шапката" на № 1 – „Голос России" и „Только о России", вече са определили позицията на Иван Солоневич сред останалите издатели; особено значеща става отликата, след като сме прочели манифестната статия, спрямо „Иллюстрованная Россия". Липсата на уводни статии в няколко от ранните броеве на „Голос России" следва да се тълкува като мълчалив отказ от реч, която няма да е най-важната; като подчертаване на избора на тема. Темата е обхваната, частично, от информационната хроника „В Советской России". В № 1 тя е въведена със следното пояснение: „Собственная информация". Подчертаното персонално присъствие и подчертаният отказ от собствена реч са двойката похвати, определящи най-ясно речевото поведение на „Голос России". Вторият субект на речта, „гласът на Русия", може да бъде персонализиран и от емигрантско (не само подсъветското) множество – обикновените емигранти, пръснати в най-затънтени „ъгли", но привлечени от „рапорта" на Солоневич и от вестника.

Посочената уводна статия въвежда във важна особеност в изказа на издателя, Иван Солоневич. Разсъждавайки и спорейки, той разказва от свое лице и за себе си. Разсъждаващият и настоящ „аз" има произход и за този произход неприкрито, макар и между другото, неуморно се разказва. (Дадената особеност е сдвоена с още една, тук непроявена, но характерна за изразяването на И. Солоневич: разказът за някого, нещо, за самия себе си бива неприкривано обрамчен от присъствието и разсъждението на настоящия „аз" на разказващия). Този тип изказ вероятно произтича и е част от светогледната му, включително философска и политическа, позиция: Солоневич не желае да нагажда чутото, видяното и преживяното според чията и да е политическа програма (това го заявява, вложено в ретроспективен разказ, в уводната статия в № 1), и не прикрива личностния характер на споделяното (този си избор косвено потвърждава във всеки свой текст – чрез изказните му особености). И. Солоневич е последователен „наивен персоналист".

---

[15] „Рабкор" е съветски неологизъм, буквално – „работнически кореспондент". В съчетание със следходния израз, „от онзи свят", образува параоксиморон. Несъвместимостта не е в лексикалната семантика, а между сблъскваните пластове културна памет. В светлината на уводната статия в същия, първи, брой, „Произход и цел на вестника", в която И. Солоневич се самоприличава на рапортуващ за положението на вражеска територия, „рабкорите от оня свят" са, освен химери, и негативни двойници на Солоневич. Самият фейлетон изисква да му се обърне внимание отделно, извън настоящата статия.

[16] „В порядке обезвздоривания" може да се преведе така (граматически нескопосано, но фразеологично и стилово точно): „Избивайки глупостите от главите" (подразбират се главите на тези, които вярват на глупостите, които подиграва фейлетонът – значи, неизбежно, и на част от читателите на „Голос России"). Руският израз съдържа неологизъм („обезвздоривание"). Внушава деловитост (заради семантиката на израза „в порядке...": оразмереност, автоматизирана повторяемост). Имплицира адресат, но и отлага посочването на адресата си (можем да си го представим в следното изречение: „Избивайки глупостите от главите [ви], бих искала да ви кажа, че..."): постига се ефект на известна безцеремонност, овладяна грубост. Посочените особености се вписват точно в изразния и интелектуален стил на И. Солоневич (срв. с бележката за писмото-карикатура от Зеро тук горе).

„Голос России“ продължава и „Голос труда“, и разговора на (Иван) Солоневич с не-самопризовалите се емигранти, изпратили му до дадения момент (юни 1936 г.) две хиляди писма, но и с такива, които са се самопризовали. Сред обещаното за следващите броеве е и (печатен) отговор на „госпожа Кускова“. Той е поместен в № 2 (с. 1 и 3). От уводните думи разбираме, че спорът с Екатерина Кускова е отдавнашен и до дадения момент „Последние новости“ са помествали текстовете на спорещите – цензурирайки обаче Иван-Солоневичовите. Основното твърдение-обвинение на Кускова е, че Солоневич мрази болшевиките и затова очерня тях и СССР. Че **не** този спор ще е най-важен за „Голос России“, е показано още в заглавието – „Ответы г-же Кусковой и другим“; подсказано е, че се отговаря наведнъж и се продължава с по-съществено. Но преди да се отговори на Кускова, следва да постави на мястото му нейният медиен патрон и вероятно най-важен съюзник. В № 1, с. 4, е И. Солоневич е поместил „Отворено писмо до П. Н. Милюков“. Следното обобщение описва по принцип ситуацията: „Може би най-трагичното в нашата история е това, че не-ръководещата част от емиграцията продължава добросъвестно да приема илюзиите за факти, а ръководещата – продължава недобросъвестно да ѝ подхвърля тези илюзии вместо фактите“. (В дадения случай, както се разбира, Милюков прикрива известни му факти за положението в СССР, за да насърчава миролюбивите и про-съветските настроения сред емиграцията, да укрепя позицията на съветската върхушка, бояща се от война, и на т. нар. „оборонцы“ в емиграцията срещу т.нар. „пораженцы“. Първите смятат, че в случай на война между СССР и чужда страна съветската власт следва да се подкрепи, защото, в някаква степен, тя представлява Русия.) Тук са засегнати недемократичните похвати на ръководещите „демократичната“ преса. В частно писмо до И. Солоневич Милюков му налага да мълчи, а в публично съобщава, че му дава пълна свобода на словото... И. Солоневич не губи време за обходни маневри – отвореното му писмо до Милюков е до международно най-известния емигрантски водач и издател на едно от най-тиражните и авторитетни издания, „Последние новости“. И не е само констатиращо – то завършва с обвинение и заявена готовност да се стигне до съд пред трета страна[17].

Солоневич убеждава емигрантите (следва да се предположи, не-самопризовалите се), че между тях (поне тези под 60-тина годишна възраст) и съветските поданици може да има общ език (№ 1, с. 5: „Нужна ли эмиграция России“; показателен е и разказ за преживяно в клуба на НТСНП в Белград, № 39). Революцията била издигнала умственото равнище на народа, а смъкнала културното; т.е. нарастнала е потребността от образовани хора, а броят им е намалял (а оцелелите, вероятно, са поне донякъде деградирали). Настроеността против болшевиките в съветското общество била (вероятно неочаквано за някои) по-добре мотивирана, отколкото в емигрантското – защото допирът бил непосредствен; така че емигранти и съветски поданици биха се сговорили и политически.

Според В. Левитски („Русские силы за рубежом“, № 3, с. 6) основната задача на „Голос России“ е да се приближи плътно до руснаците, останали руснаци, и да уреди общуването и сговарянето („перекличку“) между тях. Досега те са били в сянка, но са създавали семейства, строили училища, подкрепяли националното дело. Досега

[17] Спорът, или конфликтът, е принципен и не е епизодичен. Например, уводната статия в № 44 е озаглавена „Вроде открытого письма „Последним новостям“ – вообще и г-же Кусковой – в частности“.

емигрантската преса е смятала читателите си за глупаци, та ги е хранила със светски клюки и с подборки от факти.

„Литературната страница", всъщност двустраничие (с. 4 и 5 във всеки брой), е обикновено разделено на четири правоъгълника, в които протичат по два до четири текста, повечето с продължение. Поместваните там текстове са, по правило, за съветския, често лагерен, бит. Един от текстовете, „День врача в советском концлагере", е предговорен от следната бележка. „От автора. Лето 1934 года я провел в небольшом лагерном пункте в г. Лодейное Поле на реке Свирь в должности начальника санитарной части. Там мне, в течение нескольких месяцев, пришлось наблюдать картины оборотной стороны лагеря. Из таких картин я составил очерк-мозаику типичного дня врача в лагере, подобрав для нее не наиболее жуткие, а просто наиболее характерные эпизоды. Многие читатели сочтут этот очерк трагической утрировкой. Я знаю это. Уже два иностранных журнала отказались поместить его, откровенно признавшись, что они не верят в правдивость написанного. Да, конечно, этому трудно верить. Только тому, кто сам соприкасался с такой жизнью, мне не нужно доказывать, что, к сожалению, это правда. И таких „дней" в разные годы и в разных лагерях я провел не одну сотню" (№ 10, с. 4). Тази бележка може да бъде отнесена към повечето текстове от „Литературната страница" на „Голос России". Тя, както и самите те, няма как да не звучат провокативно към човека от края на XX и началото на XXI век. Те най-остро и най-нагледно поставят въпроса, който бялата емиграция със самото си съществуване нямо поставя: защо живите не вярват на този, който жив е погребан[18]? Защо либералният Запад (при цялата условност на това обобщаващо понятие) чува, прочита едва Солженицин? Отговорът е прост и поучителен – и теоретично, и „по човешки": Западът *решава* да чуе и да прочете Солженицин, защото *тогава*, за разлика от 1930-те, СССР му е враг – не враг идеологически, а просто голяма сила, която застрашава непосредствено собственото му благополучие; защото тогава, за разлика от 1930-те, има воля СССР да бъде видян като победен, т.е. има воля СССР да не бъде допуснат до съавторство в писането на история(та)[19]. Към този извод, от противното, категорично скланят материалите в руската емигрантска преса от 1930-те и особено от „Голос России", както и здравият разум.

Публикувани са десетки произведения (разкази, повести, романи-хроники или романи-репортажи, спомени)[20]. От Борис Солоневич: „На „низовке"; „Живая пыль (Глава из книги „Русские скауты в пожаре революции")"; „Красная армия: Хлебный бунт: (Записано по рассказу участника-очевидца Н. А.)"; „День врача в советском

[18] Образ и въпрос, поставени още в „Дневника" на З. Гипиус за преживяното в Петроград от времето на „военния комунизъм". Дневникът е публикуван през 1921 г. и остава непрочетен (неразбран) и от българския, и от западния читател, негови хронологични съвременици.

[19] За № 44 И. Солоневич пише кратката статия с заглавието „Потерянные" („Изгубени"), което е немското заглавие на книгата му „Россия в концлагере". Статията разказва за въздействието на книгата върху емигрантите; за трудностите при издаването ѝ в Англия – издателите поставяли условия да се смегчат анти-съветските интонации. Снимана е титулната страница на немското издание. Изброени са езиците, на които, според сключени договори с издатели, предстои да излезе. Съобщение в № 62 гласи: „От Редакции. „Россия в концлагере" уже переведена на английский язык и в ближайшие месяцы, несмотря на противодействие 90 процентов английских и американских издательств, все же выйдет в свет – одновременно в Англии и САСШ. О выходе книги мы сообщим тотчас же в Голосе России".

[20] Предлаганият списък не е пълен.

концлагере"; „Пытка" (очеркът е откъс от книгата „Русские скауты в пожаре революции"); „На скорбном пути" (спомени за срещи със свещеници по затвори, лагери и заточение; подзаглавие: „Отрывки из книги о скаутах в СССР"); „Тайна Соловков: Повесть из жизни Соловецкого монастыря" („От автора. В этой повести выдуман только „happy end" и – наполовину – подробности о кладе монастыря. Все же остальное – фотографически точные картины, собранные около стержня фабулы"); „По морям, по волнам.../ Нынче здесь, завтра – там...": Фельетон" (съдържа и снимка: „Автор на тренировке с Дан Коловым"); „Судьба первых, поверивших...: (В Крыму после эвакуации ген. Врангеля. Отрывки из книги о молодежи)"; „За решеткой (Отрывок из заканчивающейся печатанием книги „Молодежь и ГПУ")"; „Юноша-палач (Отрывок из книги „Молодежь и ГПУ" на днях выходящей в свет)"; „Один из сдавшихся. (Из соловецких набросков)"; „Горькая поэма о жратве"; „Генерал Каракуль" выручает: (Неизданный отрывок из книги „Молодежь и ГПУ". Глава „Свирьский лагерь")". От Иван Солоневич: „Открыватели новых земель (Морские волчицы)" („От автора. Этот очерк о судьбе двух знакомых моих девушек – не повесть, не беллетристика и вообще не „литература". Это – репортаж. Или, если хотите – фоторепортаж, без всякой литературной выдумки и без опытов улучшить своим воображением нелепицы и срывы реальной жизни. Выдумано только одно: имена действующих лиц, которые еще остались в СССР"; „Роман в дворце труда"; „Три ухода"; „В деревне" („По просьбе многочисленных наших читателей печатаем этот очерк, появившийся в „Современных записках" № 58 больше года тому назад и оставшийся почти неизвестным широкой эмигрантской массе"); „Иван Максимович (Поддубный)"; „Платон Иванович: (Из серии советских портретов)". От Тамара Солоневич: „Записки советской переводчицы" („Перепечатка воспрещается"); „Три года в берлинском торгпредстве" („Перепечатка воспрещается"), № 60–85 (с отделни прекъсвания; в № 85 е изцяло на с. 4 и в рамка; след текста: „Продолжения не будет"; на с. 1 в същия брой е съобщено за убийството ѝ). От Юрий Солоневич: „Любовь урки" („От редакции. Это не рассказ [...]"); „Между Богом и диаматом" (Бел. под линия: „Диамат" – диалектический материализм, т. е. умение дискутировать по Марксу. [...]"); „Повесть о 22-х несчастьях" (Епиграф: „Мне не предстоит решать гамлетовского вопроса – „быть или не быть", ибо я живу в страну Социализма" [...]/ „Правда" № 158, 1937". „Перепечатка воспрещается"). От Женя Амеел (Амеель): „Вытрезвиловка: (Отрывок из готовящейся к печати книги о жизни советских школьников. Автор в 1937 г. выехал из СССР)". От Борис Вартанов: „Новое советское поколение и его отношение к мистике марксизма". От С. Л. Войцеховски: „Союз Освобождения России". От Голиард: „Каприйский царек" (за Горки). От П. Крючков: „Утриш": (13–15. V. 1925 г.)" („13 мая 1925 г. горсточка русских военных бежала из СССР, захватив советский теплоход и прибыла в болгарский порт Варну. Мы предоставляем слово одному из участников этой отважной эпопеи"). От В. С. Ланкин: „Австралия, как она есть" („Перевод и перепечатка воспрещаются". – „Автором этой корреспонденции, нашим генеральным представителем в Австралии, право опубликования дано только „Голосу России", „Мечу" (Польша) и „Эмигрантской мысли" (Китай)".). От М. Никонов-Смородин: „Земля и воля"; „Соловецкие исповеди: (Из романа „Соловецкий заговор")" (От ред.: „М. Никонов-Смородин – шесть лет и два месяца пробыл в советских концлагерях и потом бежал [...]"); „Сто сорок первая"; „Казачьи уловки"; „Землеустройство". От Виктор Робсман: „По колхозам и редакциям: (Вос-

поминания б. корреспондента газ. „Известия ЦИК СССР и ВЦИК")". От Андрей Русинов: „Великий обман" (два откъса от книгата му, излязла на немски).

За „Трибуна читателя" (понякога: „Трибуна читетел*ей*") са запазени страници шеста и седма.

Създаването ѝ е обосновано още в първия брой, на с. 4. На същата страница, на която е поместено „Отвореното писмо" до Милюков, е сместено, в рамка, кратко обръщение към читателите. Най-важното в него е следното демонстративно и кратко скъсване с известно редакционно правило: „[...] „Голос России" вступать в переписку будет". (Ясно е: и по повод на публикувани, и по повод не-публикувани материали.) „Понеже този вестник би оправдал съществуването си само в случай, че между него и читателите му се създаде жива и действена връзка".

Поддържането на тази рубрика е най-сигурният начин за анкетиране на читателите, привличане на съмишленици – известни и неизвестни – и за обмисляне на собствената идеологическа позиция по гама от въпроси.

Тя позволява да се повишава и следи популярността на вестника.

Например, в № 13 може да бъде съобщено, че тиражът е стигнал 7 хиляди; че на ден се получават средно по 60–70 писма до редакцията. „Заговор молчания – прорван". „Мы просим всякие сборы пожертвований прекратить – газета уже стоит твердо на своих, точнее говоря штабс-капитанских ногах...". В № 22: „*Голос России* прониква все повече и повече в най-отдалечените страни и към нас отвсякъде идват писма [...]": Тунис, Индия, Черна гора, Херцеговина... Едновременно с това и по-късно – от Южна и Северна Америка, Австралия, Южна Африка; разбира се, от Европа и Далечния Изток.

Стартира забележителен процес на взаимно търсене. В № 27 е поместено писмо от Южна Америка, съдържащо авто-биография на щабскапитан, но „произведен в чин при Керенски" („производства Керенского"), и завършващо с въпроса: Имам ли шанс да ме включите в актива си? Правил съм революцията, но съм и корниловец. Щабскапитан ли съм, или не?

Право на особения жанр на отвореното писмо имат и известни, и не толкова известни читатели. В № 19: „Открытое письмо И. Л. Солоневичу", от С. Л. Войцеховский (следва „Моят отговор" от И. Солоневич. (И. С. не смята, че православието и анти-семитизмът са не-съвместими. Продължаване на разговора и размисъла по темата за евреите и отношението към тях се насрочва за следващи броеве). В № 20 е поместено „Открытое письмо господину Некрасову из Нью-Йорка", от Василий Успенски (по повод на неназована статия на Некрасов, твърдящ, че емиграцията нямало да се чувства у дома си в след-Съветска Русия – статия, предизвикала десетки негодуващи писма на читатели на „Голос России").

В № 21, с. 7, „Трибуна **печати**. Выпуск 1", вместо „Трибуна читателя", демонстрира самочувствието, силата и инициативността на изданието. – „На этот раз вместо „трибуны читателя" даем „трибуну печати" – сводку наиболее существенного, что эмигрантская печать говорит о событиях в России и во всем мире. Эти события с каждым месяцем подводят нас к какой-то роковой развязке, завязавшегося на нашей Родину узла. [...]". 'Нашите, щабскапитански, позиции са толкова силни (морално и интелектуално), че можем да си позволим нещо едва ли не нечувано в историята на пресата – да поместваме мненията на своите противници'. Тук са цитирани Кускова, Милюков, Керенски, Федотов („Новая Россия").

В № 28, с. 7, е предложено друго разклонение на рубриката: „Трибуна **молодежи**“. „Эту трибуну мы начинаем с выписки из прекрасной речи лидера дальне-восточных фашистов К. Родзаевского...“.

Понякога е обявявана „Трибуна на читателката“ („Трибуна читатель**ницы**“) (например в № 74).

Еврейският въпрос е един от най-вълнуващите читателите на вестника. Иван Солоневич му посвещава текста „Россия, революция и еврейство“, № 17, 20, 21, 23–25[21]. В „Трибуна читателей“ в № 25 са поместени две писма, коментиращи тази статия и предхождащи я изяви на нейния автор. Писмата упрекват Солоневич в половинчато отношение към еврейския въпрос (конкретно, към участието на евреите в революцията), според принципа – и вълкът сит, и агнето цяло... Публикувано е и трето писмо, с друга позиция. Накрая – анонимно писмо, от лекар евреин.

Към същото издание на рубриката е прикрепен откъсът: „Генерал Кутепов о еврейском вопросе“ (из П. Рис (Рысс), „Воспоминания о Кутепове“, 1929). (Кутепов би разстрелял всеки, който би предизвикал еврейски, арменски или друг погром.)

В № 27 писмо на читател засяга въпроса доколко и кога руските евреи в Южна Америка определят себе си като евреи и като руснаци.

Други теми: за Руския национален център (проект за обединение на антисъветските емирантски сили), № 55 и сл. (посветена му е по-ранна статия на С. Войцеховски, в № 50); „Фонд душевни сили“, № 47 и сл.; спортът, като средство и основа за обединение на младежта, № 51 (уводните думи със съжаление отбелязват влиятелността на старото руско интелигентско презрително отношение към спорта); младоруската партия, № 67; за монархията и за бялата политграмотност („белая политграмота“), две хронични теми, в № 73; „С царя или без цар?“ („С царем или без царя?“), № 95.

В № 77 темата „О национальном центре“ е предложена в уводна статия[22]. Може да се предположи, че това става възможно в резултат на обсъждането ѝ с читателите. В № 79 пак е тема на „Трибуната“, в № 84 – също. В последния случай се появява интересен акцент: под заглавието „Две стороны баррикады“ се защитава тезата: ‘емиграцията трябва да разбере необходимостта да *заповяда сама на себе си* мобилизация’.

Обикновено всяко издание на рубриката засяга няколко теми, маркирани със заглавия и в текста и представени с по едно-две писма. Заглавията в, например, № 29 са следните: „Одна из возможностей“. – „Казачья жизнь“. – „О кулаке, как таковом“ – „Советская литература“. – „Комбригское вранье“. – „Не подведите!“. В № 30, „Трибуна **молодежи**“: „От редакции“. – „Долг перед школой, уважение к старшим – прежде всего“. – „Ближе к делу“. – „О политической безграмотности“. – „Точ-

[21] В № 27 И. Солоневич помества текста си „Ловкость рук“, в който разобличава фалшифицираща публикация в уж съюзнически емигрантски вестник. Публикацията преувеличавала присъствието и значението на евреите сред съветските държавни служители. Солоневич засяга въпроса, защо подобни фалшификации са вредни за бъдещето на Русия.

[22] Още статии по темата: Солоневич, И. На пути к объединению, № 101, с. 2–3 (за срещата от 18 май 1938 г. в Шуберт-зал в Берлин, поместени са изцяло и съкратено изказванията на ген. Туркул, шеф на РНСУВ, А. В. Мелски, РНСД, Иван и Юрий Солоневич); Солоневич, И. Национальный центр и Голос России, № 106.

ка зрения матери". – „Скептик". – „Новая мысль". – „Ценное пожелание". – „Даже 5 процентов". – „От редакции".

От № 40, освен чрез заглавия в текста, се прилага членене и според имената на кореспондентите.

Стр. 6 е трибуна за спор между сътрудничещи за вестника и за изказване на читатели, все едно, дали е обявена „трибуна читателя" (в десетина броя надсловът отсъства), или не. Тя е трибуна за различни форми на не-представителна (а пряка) и не-анонимна (а лична, индивидуална – все едно, дали има само инициали, инициали и воински чин, или цяло име, чин и местоживеене) публичност; и на размяна на мнения. В № 26, с. 6 е поместено „Письмо в редакцию" от щабскапитан Евг. Бродовски, „Malabrigo, Уругвай". На същата страница М. Родионов продължава задочния си спор с Василий Шулгин: „По поводу статьи В. В. Шульгина („Национализм таков, каковы националисты", № 19)".

На тази трибуна се случват и раздели между съмишленици: в № 30 в „Отворено писмо" до И. Солоневич В. Шулгин известява, че престава да е сътрудник на „Голос России" (към него е придаден текстът „К письму В. В. Шульгина" от Солоневич).

На текстове, предложени тук, се реагира и от трети страни, както, например, проф. Ал. Д. Билимович – на писмо на В. Ивановски от № 55[23].

Рубриката прераства от място за писма на читатели, голяма част от тях „щабскапитани", в място за щабскапитански, и въобще офицерски, текстове от други жанрове. Като своеобразно четиво в подлистник от № 60 до № 71 на с. 6 и 7 излиза текстът на полк. В. Стрекаловски „Как мы – царские жандармы – охраняли Россию и почему не охранили ее". Писмата могат да се превърнат и в кореспонденции от мястото на бойни действия: „Письмо полк. В. А. Двойченко с фронта ген. Франко", № 70 (и сл.)[24].

Постепенно „петното" на „Трибуната" се превръща в мястото, което маркира географията на руското емигрантско разселване; а и където се пише за трудовите и социални условия по света, но тази тематика е споделена с „топографския пояс" на „Литературната страница"[25] и, все пак, остава на заден план[26].

Поддържането на тази рубрика създава типичния последовател на зараждащата се около Иван Солоневич политическа организация – „щабскапитана", като човек с определена психология, житейски възгледи, ментален стил. Ето как, чрез характерни сдвоявания по контраст, бива налучкван образът му в началото: Щабскапитан е родово понятие, изникнало от метафора. Щабскапитаните не са били непременно щабскапитани в руската армия. Империята са строили и бъдещата Империя ще строят не Шаляпиновци, а ето тези средни руснаци – мужици, щабскапитани, попове. И те не са без пороци, и раздават юмруци – но не на хористите (намек за нравите на Шаляпин) (№ 7, с. 3); „А с правилите революцията, отседнали в уютни кабинети и

[23] Според професор Билимович („Письмо в редакцию", № 58) не е вярно, че няма кратко изследване, посочващо основния порок на марксизма, както пише В. Ивановски в № 55. Самият Билимович е написал две брошури, издадени от Главния комитет за оказване на съдействие на НСНП („Марксизм. Изложение и критика", „К вопросу об экономической программе Национальной России", Белград, 1936).

[24] Още по темата: „Письма с испанского фронта", № 98 (извадки); и други текстове.

[25] Ланкин, В. Австралия, как она есть, № 25, с. 4 и 5.

[26] Структурно, може да се смята за вписване в „следата", оставена от „Голос труда".

даващи ум на гладния и бития, не искаме да имаме нищо общо, не ни интересуват“ (№ 4, с. 2, из „предисловие шесто“ към първото издание на „Трибуната“)[27].

В разговор с читателите се извежда метафората, фигурата, идеологемата на щабскапитана, която предстои да се доизпълни със смисъл и да се включи в някакъв общ възглед, план, програма. „Трибуната на читателя“ помага на Солоневич да конкретизира главния адресат на вестника, гръбнака на създаваното чрез обратната връзка политическо движение.

Сред темите, налагани от съвременността на вестника и подробно обсъждани в него, са следните: новоприетата Сталинска конституция[28]; новите разстрели в Москва[29]; еврейският въпрос в условията на очаквана война[30]; изгонването на

---

[27] Из отговори на писма в № 6: „А ежели русский штабс-капитан, подырявленный в двадцати местах и выливший за Россию ведра своей крови, работающий на рудниках или на такси, голодающий, связанный такой „чертой оседлости“, какая русскому довоенному еврею и в кошмарах не снилась, ежели этот русский штабс-капитан – иногда и выругается непотребно – то уж – Господь ему судья. О России многие гении и толстосумы – забыли прочно, а вот он, этот штабс-капитан, не забыл. И забывать не собирается. И когда от него потребуется снова поставить свое измочаленное тело под пули за Россию, он снова поставит“. „Наша газета – об этом прямо и было сказано – рассчитана на людей, сидящих по уголкам“.

[28] Преценката за характера ѝ е изразена най-кратко и ясно в статия, най-вероятно, от И. Солоневич, „Новая конституция“, № 1, с. 7. „И террор, и голод, и лагери, и раскулачивание вызваны вовсе не какою-то садистическою жестокостью власти, конечно, никак уж не желанием „истребить русский народ“ – истребляли и истребляют не только русский. Они вызваны тем, что социалистическая система, которая в теории казалась идеальной на практике оказалась неприменимой. И ввести ее и поддерживать ее оказалось возможным только путем вооруженного насилия элементов бесхозяйственных над хозяйственными элементами страны“. Еволюция няма – има само маневри, за подкупване на групи хора вътре в страната и за заблуждаване на външни сили (за да отслабне външната заплаха). Новата конституция не е нито еволюция, нито революция, нито подобряване, нито влошаване на положението – а лек грим в европейски стил. – Карикатурата на с. 1 в следващия, 2-ри, брой е озаглавена „Конституция“. – Василий Виталиевич Шулгин предлага цикъл статии, всяка – анализ на член от конституцията: „Государство рабочих и крестьян (Статья 1-я Сталинской конституции)“, № 6; „Помещики и капиталисты“, № 7, за член 2 (Както и в предходната статия, Шулгин посочва и буквално неграмотните изрази в текста. Продължава да гради алтернативен текст на конституцията, избягващ граматическите грешки и историографските лъжи, залегнали в сталинския текст като предпоставки.); „Советы трудящихся“, № 8, за чл. 3 (Измамниците, формулирали този член, разчитат на невежеството на мнозина руснаци, смятащи за труд само физическия, не и умствения. Предупреждава: да не би болшевиките да бъдат сменени от други интелигенти, също като тях разбиращи само от теорията си и от пистолета. В СССР Съветите на трудещите се са зависими от пистолетите и твърде настойчивата воля за власт на „смукачите“ на теория. Тук Шулгин предлага алтернативен текст едва след размисъла си, в края); „Чернила новые, а все сие неправда...“, № 11, за чл. 4; „Три магических Ч“, № 13, за чл. 4 (Човек, Чиновник, Чекист: три нива в пирамидата на експлоатацията, но този на върха, Чекистът, е и роб и раб – на „Теорията“. На Шулгин би му се искало да са други – Човек, Чиновник, Частник). – Репортаж от диспута за новата съветска конституция, устроен в Париж на 22 юни: Б. С[уворин] , „В столицах – шум, гремят витии, Кипит словесная война...“, № 3. – По-късно е предложен цикъл статии по тема, свързана с тази за конституцията: за т.нар. „еволюция“ на съветската власт.

[29] На Зиновиев, Каменев, Евдокимов... – Вж.: Солоневич, И. Московские расстрелы: Иностранная пресса о заговоре; Скорпионы в банке, № 11, с. 6–7; Солоневич, И. После расстрелов и перед расстрелами, № 12, с. 6–7; Плавинский, Н. Готовы-ли мы?, № 12, с. 9. Плавински резюмира изводи, които можем да прочетем и у Солоневич, сякаш за да бъдат убедени тези, които вярват повече нему, отколкото на Солоневич, и оттук вече пита и призовава. Плавински се обръща към хората от организацията, която ръководи (РОТС). Анализът му на последните разстрели в Москва не съвпада с този на Солоневич, но не му и противоречи. Според Плавински, разстрелването на Зиновиев и другите е метонимична разправа с всички опозиционно настроени граждани. Преди прилагането на Сталинската конституция в обращение е пуснат кървавият призрак на необузданата чистка и физическа разправа.

[30] Солоневич, И. Еще о еврействе, № 94, 96 и следващи броеве; Солоневич, И. Новая конъюнктура, № 97 (уводна); Карпов, М. Реакция на лакмус, № 99; [Б. п.] Крылья советов в небе Галиции, № 110 (ре-

„нежелателни“ чужденци от френското правителство на Леон Блум и не за първи път излезлите наяве двойни стандарти на западните „демокрации“[31]; изгледите за предстояща война и нейните резултати[32].

Ригоризмът определя ако не литературния вкус на вестника, то поне подбора на автори (писатели и поети), на които да се обърне внимание. Вестникът се съсредоточава на най-характерното – в лагера на противника (съветската власт) и в своя (емигрантски и на бегълци от СССР). За противника пишат, например: И. Солоневич, „Максим Горький“, № 1; И. Ф. Патронов[33], „Еще об уходе Куприна“, № 54; М. К[арпов], „Воплощенная сказка“ („[...] Ушел Демьян, пришел Кумач [...]“), № 105; и, разбира се, десетките коментари на съветската литературна халтура, предимно по страниците на пресата, най-често от М. К[арпов]. Препубликации на съветски произведения няма (характерна отлика спрямо „Голос“ и „Голос труда“, сходство с „За Россию“). За свой пише, например, Н. Михайлов: „Памяти поэта-страдальца“ (към 10-та годишнина от кончината на Иван Савин), № 55. За две години „Голос России“ публикува двайсетина стихотворения на автори от своя лагер (Владимир Клевцов, аноним, А. Кривошеев, Ирина М-ва, Надежда Михайлова, М. Г., И. Кат, N[34], Д-р К., „Степняк“, Евгений Тарусский, И. Климашевский, Николай Михайлов, А. Ста-

---

портаж за „Giornale di Genova” от 25 юни , от собствения ѝ кореспондент – Felice Belloti; тук – уводни думи и превод, може би не пълен, на репортажа); и други текстове. – Основното и общото в тях: конспиративните теории грубо преувеличават организираността и влиянието на еврейството, но натискът на едър еврейски капитал върху поведението на правителствата на „демокрации“ като Франция, САЩ и Великобритания, както и на режимите в Румъния, Япония и Манджурия, бил очевиден; страхът от национал-социализма у еврейското финансово лоби и от военната мощ на Германия във френските правителствени кръгове пораждал двойни стандарти в отношението към различните политически емигранти (евреи от една страна и бегълци от СССР/ бели емигранти от друга), но пък същото това лоби, въпреки симпатията си към СССР, сменяло политическия си курс, поради осъзната липса на изгода от близки отношения със СССР; страхът от Хитлер правел петте милиона евреи край източните граници на СССР доброволни съюзници на Сталин.

[31] Темата е свързана с предходната. „Блюмовская клика, перед своим уходом в политическую нирвану, успела подписать указ о высылке 220 нежелательных иностранцев. В число этих „нежелательных“ попали: ген. Туркул, председатель РНСУВ, и Борис Суворин, старый русский журналист, сотрудник многих зарубежных газет, в том числе и „Голоса России“. Мы выражаем сочувствие пострадавшим от щупальцев все того же красного спрута, тянущихся ко всему национальному и честному в русской эмиграции. Жертвой этих щупальцев стал „Наш Путь“ в Харбине, русские националисты в Шанхае и др. [...]“ („Нежелательные для Коминтерна“, № 96, бележка на с. 1). – Статии по темата: Солоневич, И. Список благодеяний, № 98; М. К. Желательные иностранцы, № 98; Солоневич, И. Что мы можем сделать?, № 101 (изгонват капитан Ларионов от Франция). За всепроникващите двойни стандарти: Карпов, М. Истинная демократия, № 92, 94; Карпов, М. Реакция на лакмус, № 99.

[32] [Солоневич, И.]. Шансы войны, № 110 (уводна). – „Недавний визит английской королевской четы в Париж – это, по существу, воссоздание довоенной Entente Cordiale. В этой антанте не очень зримо, но достаточно ощутительно присутствует и СССР. Его присутствие не слишком демонстрируется. Да, можно торговать с людоедами и даже вступать с ними в военный союз. Но не очень удобно сидеть с людоедом за одним и тем же обеденным столом: а вдруг товарищ Литвинов вытащит из портфеля недоглоданную кость маршала Тухачевского и начнет над нею чавкать перед лицом всех этих ladies and gentlemen. Выйдет неудобно“ (с. 1). „Таким образом, настоящий момент дает СССР огромные, до сих пор еще небывалые, возможности для вот этого прыжка в неизвестность“ (с. 1). „В момент войны рухнет самая основная из всех основ большевицкого режима – институт заложничества. Большевики это знают лучше нас с вами. Они, может быть, знают и больше – что воинственный прыжок в неизвестность будет означать для них прыжок головой в петлю. Отсюда и советское миролюбие“ (с. 2).

[33] Авторът е представен така: „И. Ф. Патронов (один из штабс-капитанов)“.

[34] „То, что не доносится сюда“, № 51, с. 7.

ростин, П. Борин, М. А. Пешня, В. С-ко, Д. Ломтев, Игорь Христофоров, Валерия Денерво), почти всичките в рамките на „Литературната страница".

Вестникът изпитва големи трудности, особено в началото, и не ги крие[35]. Разбира се, не крие и успеха си[36]. Доживява и юбилей[37]. Това е почти единственият руски емигрантски вестник, излизал в България, чиято периодичност не е нарушена (по-точно, нарушена е веднъж – с пауза от дванайсет, вместо от седем дни). Последният брой е от 2 август 1938, първият брой на наследилия го вестник, „Наша газета", е от 19 октомври (сряда). Текстуални свидетелства за причините на тази промяна (прекъсване, смяна на наименованието и главния редактор/ издател) в „Голос России" и в първия брой на „Наша газета" не се откриха. Но новото име е обмисляно или налучквано отрано. Например, редакционната бележка „Нашим французским читателям" от № 64 на „Голос России" завършва така: „Надеемся, что 50 сантимов в неделю не такая большая сумма и что наши друзья-читатели останутся верными своей штабс-капитанской газете". Следният призив, от № 82, може да се смята за риторическа подготовка за „Наша газета": „Распространяйте газету „Голос России". Каждый любящий Россию штабс-капитан должен стремиться увеличить число читателей **своей** [разредка на авторите. – Й.Л.] газеты".

---

[35] [Б. п.]. Еще одна цензура, № 5, с. 3; [Солоневич, И.]. Недоумения и недоразумения (Специально – о „Голосе России"), № 94 (уводна статия). – В първия текст, както и в други материали, става дума за възможността (в Русия в началото на XX век, в междувоенна Европа) „левите" да упражняват нерегламентиран натиск и цензура върху десните издания, чрез предизвикване на синдикална активност, провалящa отпечатването или разпространението на едно или друго „дясно" издание. Във втория посочен текст се обсъждат задкулисните и непоследователни действия на РОВС, насочени към бойкотиране на вестника.

[36] Солоневич, И. Газета и читатели, № 3. – За двете седмици, откакто е излязъл първият брой, са получени около триста писма. „[...] Две тысячи екземпляров, посланные в Париж, разошлись все. Для провинции не хватило. В Софии, где мы рассчитывали максимум, при самых оптимистических рассчетах, на сорок, пятьдесят экзепляров, разошлось около пятисот. [...]". Главният извод: 'Не сме избягали напразно.'

[37] Б. п. Сотый, № 100; Карпов, М. Штабс-капитанская газета, № 100.

Както е съобщено в № 1, за вестника ще пишат Б. Л. Солоневич[38], В. В. Шулгин[39], В. Ларионов[40], В. М. Левитски[41], А. И. Ксюнин[42], С. Л. Войцеховски[43] и други. В № 2 към списъка е добавен „о. Г. Шавельский[44]“. В № 5 – „Бор. Суворин[45]“. Участието на Юрий Солоневич не е обявено, макар че карикатурите обикновено са негови (и няма основания да се смята, че не участва активно в редакционната работа; по-късно се появяват и статии с неговия подпис), а най-активният автор е Иван Солоневич[46]. Участват и други: В. Лазаревски[47], М. Карпов[48], а също така

[38] Малка част от десетките му статии: „Вы за кого?“, № 3; „Красная армия“, № 1–5; „Орден бывших подсоветских людей“, № 10 (размисли по повод идея на Татяна Чернавина, една от тях).

[39] „Хитлер № 3“ (в емигрантската преса „Хитлер“ е по-разпространена форма от „Гитлер“), № 2 (в същия брой Иван Солоневич, в „По поводу статьи В. Шульгина“, изразява несъгласие с Шулгин, възлагащ надежди на Хитлерова Германия, въз основа, например, на откъслечни думи на Розенберг, извадени от контекст); „Три столицы и Алексей [Константинович] Толстой“, № 5 и № 6; „Рынков и территорий...“, № 9; „Неонационализм“, № 23 („Националисты всех стран – соединяйтесь“); „Нечто арабское“, № 24 (за опасното заиграване на еврейските водачи с марксизма). – Тук и нататък списъците с публикации, на редовни и нередовни сътрудници, са съзнателно непълни.

[40] Текстовете на Ларионов, „Мой блок-нот“ (№ 6, с. 8, № 14 и в следващи броеве), „Товарищи“ (Из отчета о собрании русских рабочих в Париже)“, № 4, и други, са обикновено подписани само с инициали: В. Л. Непълната колонка на „Товарищи“ привлича вниманието ни: „На собрании памяти М. Горького, сейчас возможны и такие эмигрантские собрания, часть аудитории требовала почтить Горького вставанием... Кажется, общеизвестно, что Горький славословил убийц Гумилева и Блока, благословил носителей плетей и наганов на каторжных стройках и вообще делал многое, о чем и напоминать не стоит. Не этот человек, подлинно рожденный ползать, нас интересует, а нечто другое: насколько глубоко засело в некоторых эмигрантских душах *молчалинское* начало. [...]“ (акцентът е на автора).

[41] В. М. Левитски е представител на вестника в Париж (и редакционна бележка в № 3, с. 3, моли всички материали за живота на руснаците във Франция да бъдат пращани нему). Публикации: „Русские силы за рубежом“, № 3 („В русских центрах за рубежом назойливо вертятся перед глазами уездные вожди, политические спекулянты и соглашатели. Надо копнуть эмиграцию поглубже, чтобы добраться до здоровых слоев. [...]“); „Наши победы“, № 7; „Русские люди во Франции“, № 8.

[42] В № 99 – некролог, починал на 12 май (1938 г.) в Белград.

[43] „Данциг“, № 7, „Испанское начало“, № 9, „*Свобода собраний*“, № 11 (в оригинала заглавието е обхванато от кавички, Й.Л.; 1/2 колонка, по повод статия в „Известия“ на *чекиста* Р. Катанян за избирателните права и свободата на събиране според новата конституция).

[44] „Борьба миров“, № 3 (стар правопис); „Задачи зарубежной церкви“, № 4 (нов правопис); „Нужно смотреть вдаль“, № 5; „Большевики не оставляют в покое русскую эмигрантскую церковь“, № 6.

[45] „Русский“ вопрос во Франции“, № 6, с. 2 (Това е един от материалите, отговарящ на загрижеността какво се случва с руските емигранти и емигрантски институции във Франция след идването на власт на Народния фронт. „Голос России“ в ранните си броеве напрегнато следи, какво се случва с в. „Возрождение“, принуден да спре да излиза поради стачка и синдикален натиск в условията на смяната на властта във Франция; в № 6 с облегчение въздъхва – „Возрождение“ възобновява излизането си.); „Об отцах, детях и дядях“, № 32.

[46] Още някои негови текстове са: „Социалистические формы труда“, № 18; „Этюды оптимизма“ (за подсъветската младеж), № 46 и сл.; „О царе и о советах“ (уводна), № 49; „Привилегированные классы“ (в СССР), № 55; „Нужно открывать Америки“, № 102 (уводна; емиграцията трябва да се откаже от „Русия за руснаците“ и да „открие“ свои естествени съюзници: русините, руските немци, „националните малцинства“); „О союзе России и Германии“, № 99, 101–107 (историческо изследване); „О приказе № 82“ (на ген. Архангелски, председател на РОВС), № 107.

[47] „Французская печать о СССР“, № 6; „Французская печать о коммунизме и о СССР“, № 9; „Куда пойдут 2 миллиона немецких солдат“ (преглед на френската преса, ½ колонка), № 11; „Франция и коммунизм“, № 20.

[48] „Лето“, № 7, и много други.

М. Родионов[49], Н. Цуриков[50], И. Стеблин-Каменски[51], П. Тренин[52], „В.“[53], Д. Персианов[54], В. Синеоков[55], Е. Владимирская[56], Востоков[57], В. Носанов[58], Николай

[49] „О социализме и национализме“, № 13, с. 2. Според Родионов социализмът се е осъществил в СССР. Той спори с Варшавски, „Новая советская конституция“ (брошура), и с неназовани пишещи в „нашата“ (емигрантската) преса. Теророт, вкл. деспотията на Сталин, е необходимо следствие от опита да бъде осъществен социализмът, смята Родионов (доказано от руския опит, предвидяно от Достоевски и Прудон). Той припомня основополагащ довод, без да го развива теоретично или да дава особени примери: социализмът не се приема доброволно нито „от жив човек, нито от жив народ“, не се е приел доброволно и от руския народ. Родионов намира между социализма и национализма качествена разлика. Не е съгласен с В. В. Шулгин, който ги разглежда като разновидности на насилие над човешката личност в името на някакво човешко множество („Голос России“, № 8). Според Родионов аргументацията на Шулгин е опасна, внася разбъркване на понятията, смесване на същини и признаци. Шулгин би могъл да отхвърли и семейството, и религията като форми на насилие над индивида. С подхода си той пропускал да схване характера на индивидуалната човешка свобода, на индивидуалната човешка личност – както и на всяко човешко общество. Човешкото множество на социализма е абстрактно и произволно взето, на национализма – конкретно „органично живо цяло“. Горделивостта на разсъдъка и завистта създават социализма; национализма – „инстинктът на естествената любов“, вярата и подвигът. Социализмът, за разлика от национализма, изисква без-пределно подчиняване на индивидуалната личност на цялото, защото той борави с фикция, не с жив, действителен човек. – Отговор на Шулгин в № 19: „Национализм таков, каковы националисты: Ответ М. Ю. Родионову“.

[50] В „Пугливые люди“ (№ 12, с. 6 и № 13, с. 2) Цуриков спори с емигранти, склонни да приемат съветската власт като руска (г-жа Кускова, редакцията на „Последние новости“ и други). Каква позиция да се заеме при евентуална война между СССР и друга държава. Цуриков смята, че разномислието се дължи на различното възприемане на съветската власт: тя безусловна заплаха ли е за Русия и руския народ, или не. Въпросът за това, кой е Хитлер и подобни, е второстепенен; боящите се открито и изцяло да отрекат Сталин, сталинизма, съветската власт се крият зад него. В края Цуриков цитира четири стиха от А. К. Толстой (позабравен, но поприпомнен неотдавна благодарение на Шулгин), характеризиращи, според него, светогледа на „г-жа Кускова и целия ѝ лагер“, философски и политически. Пропастта не е между Кускова и кой да е чекист, а между нея и Цуриков. – „О „кровавом царизме“, № 17 (за сборника „Против смертной казни“, статии и белетристика от известни руснаци и европейци с различни професии, 2-ро изд. 1907 г.: съпоставка на възприемането му „тогава“ и днес, 30 години по-късно и след болшевишката революция; съпоставка на отношението на „цивилизованите“ европейски интелектуалци към царския режим и към болшевишкия; на отношението към отнемания човешки живот при царизма и в болшевизма. Става дума за вече „вечни“ във философията на културата и на политиката въпроси – за регреса (тук – в културата в Русия и Европа) и за двойните стандарти в международното право, политика, контакти).

[51] „Загадка красной армии“, № 11–12.

[52] „Территория и нация“, № 26. Авторът е „бивш съветски летец“. Статията съдържа и кратка история на „оборонческото“ течение сред емиграцията.

[53] „Белый интернационал или советы повсюду (Обзор международного положения)“, № 3.

[54] „На путях русского казачества“, № 32.

[55] „Казачьи думки“, № 43. Авторът е представен като „д-р госуд[арственных] наук“.

[56] „Советский быт: „Культурная советская торговля“ или Рабочее снабжение (Письмо читательницы, выехавшей с юга СССР в 1936 г.)“, № 46.

[57] „Марксистская торговля живым товаром (Письмо из Харбина)“, № 47.

[58] „О комплексе“ (за спортния комплекс – верига от събития – „За Россию“, от името на организацията „Белая Идея“), № 56.

Валентинов[59], К. Эр.[60], Д-р А. Хунцария[61], „Обозреватель“[62], А. Потоцкий[63], П. Н. Краснов[64], А. Б.[65], Рославлев[66], Иван Константинов[67], Н. Дудицки[68], С. С. Маслов[69], Н. Монастирски (Монастырский)[70], ген. А. В. Туркул[71], К. В. Родзаевски[72], Л. Ф.[73], А. Мелски (Мельский)[74], В. А.[75], А. Ж.[76] и мнозина други. Понякога публикува и Н. Плавински[77].

Броят на авторите расте, от първоначалното ядро от десетина постоянни автори остават М. Карпов[78], В. Левитски[79], Борис Суворин[80], о. Г. Шавелски[81] и, разбира се, тримата Солоневичи.

„Голос России“ рекламира, анотира, печата извадки или изцяло, предварително или пост-фактум, книгите и брошурите на Солоневичите и на някои близки сътрудници на вестника. Например, в № 7 (вторник, 4 авг. 1936), с. 1, е обявено: „15-

---

[59] „Смерть великого славянина“, № 50 (за д-р Карел Крамарж).

[60] „Случайные встречи (Письмо из Вильно)“, № 50.

[61] „Нужно единое командование“, № 61, с. 7 (под надслов „К дискуссии о национальном центре“, в рамките на „Трибуна читателя“). Из текста: „Поймите, все, сидящие в местах наибольшего скопления русских эмигрантов, имеющие в вашем распоряжении печать (здесь, в Афинах, не найти даже русского шрифта) [...] что ваше географическое преимущество перед нами к чему-то обязывает“. „Надо помнить, что национальное движение началось снизу, на местах, в эмигрантской глуши [...]“. „Не надо забывать, что стихийную лавину национальных чувств эмигрантов следует ввести в разумное русло [...]“.

[62] *„О героическом комсомоле – сыне счастливой сталинской эпохи“*, № 70 (в оригинала цялото заглавие е в кавички; с продължение).

[63] „Дела коминтерновские“, № 94.

[64] „Казакам – о казаках“, № 95.

[65] „В стране Сталина“ (беседа с Иван Леонардович от Новоросийск, не съветски гражданин, наскоро изселен от СССР), № 96 (продължава в № 97); „Вести оттуда (Беседа с высланным из СССР)“ (за изселения научаваме, че е гръцки гражданин), № 96; „Советский молодняк“, № 108.

[66] Вероятно Михаил Сергеевич Рославлев. – „Больная совесть“, № 69, „Сад“, № 96.

[67] „О „блюстителе русской земли“, № 98.

[68] *„Черная станция“*, № 96 (от територията на Латвия (Рига) се чуват предавания на анти-сталинска съветска радиостанция); „По СССР“, № 110.

[69] „Пытка“, № 99, 100.

[70] „Политическая борьба за родину – не есть политиканство“, № 101. До името на автора е посочено място: Албания.

[71] „К сотому номеру „Голоса России“, № 104.

[72] „Достроить Российский Национальный Фронт“, № 104, „Конкретные вопросы“, № 105.

[73] „СССР и Прибалтика“, № 106.

[74] „К празднованию 950-летия крещения Руси“, № 109.

[75] „О молодежи“, № 109. Авторът вероятно е Виктор Робсман.

[76] „О „желательных“ и „нежелательных“ иностранцах (Письмо из Бельгии)“, № 110.

[77] „Национальный непримиренческий фронт“, № 9, с. 9; „Заметки: Рыцари долга и чести“, № 14, с. 9 (за Испания).

[78] Някои късни текстове: „Дипломатические снегурочки“ (за бившия посланик на СССР в България Ф. Разколников след бягството му от съветска служба), № 95; „Разновидности халтуры“ (подпис: М. К.; пореден негов текст под надслова на рубриката: „По советским страницам“), № 96.

[79] „Международное положение СССР“, № 95; „Полезная деятельность тов. Мехлиса“, № 101; „Могучий красный флот“, № 108.

[80] „Евреи и власть“, № 95.

[81] „Бунт против Бога“, № 101, 102 (тук, след текста, Шавелски посочва неточност на стр. 40 от книгата си „О Боге и Его правде“), „О вечном и временном в Церкви“, № 105, „Католическое и православное духовенство в дореволюционной России“, № 106, „О браке и безбрачии духовенства“, № 107. – Аналитични текстове за Църквата от други автори: „Национальное начало в православии (Из доклада преосв. Серафима, Епископа Потсдамского, прочитанного на собрании берлинского Отдела РНСД 22-VI-38)“, препечатка от „Вестник РНСД“ № 19–20 („Продолжение следует“), № 110.

го августа выйдет из печати 1-й том книги Ив. Солоневича „Россия в концлагере“. Заказы и подписку адресовать: Д. Завжалов, Аспарух, 37, Sofia, Bulgarie“ (книгата излиза в издателството на НТСНП). Книгата е представена не само чрез обяви[82].

Вестникът предлага списъци на получените в редакцията за отзив книги. „Голос России“ дает отзывы на присылаемые в редакцию издания политического, социологического и литературного характера“, № 3, с. 5. За следните книги и периодични издания са поместени отзиви – или в рамките на „Литературната страница“, или в колонка под надслов „Библиография“, най-често на с. 8 (списъкът не е пълен): „Рабочее слово“, „Русский Шоффер“, „Бюллетень Замиренческого движения“ (б.п., „Новые „русские“ издания в Париже“: вестниците са просъветски и/или издържани от Москва), № 5; А. Мельский, „Евангелие ненависти“, Берлин, 1933, № 10; „Корниловский ударный полк. Составитель М. А. Критский“ (б. г., б. м.; посочен е склад на изданието, във Франция), от Б. С., № 26; Ген. Зайцев. „Четыре года в стране смерти“. Изд. Росснационалистов, Шанхай 1936, № 32[83]; М. Шишкин, „Свернутые знамена. Роман из эпохи гражданской[84] войны“, София, 1931, № 43; В. Левитский, „Борьба Сталина и борьба со Сталиным. Брошюра на правах рукописи“, Париж, 1937, № 50; Акад. Г. Е. Рейн, „Из пережитого“, т. 1 и 2., от В. Л., № 61; Списание „Битч“, Ню-Йорк (М. К., „Битч“ и его жертвы“), № 64; Николай Келин, „Песни донца“, Прага, 1937, от Н. Михайлов, № 65; Ген. Б. Штейфон, „Национальная военная доктрина“, Таллин, 1937, от Иван Лосев, 74; „СССР на Парижской выставке“ (на фр.ез.), Брюссель, 1937, от Б. С., № 75; Нина Снесарева-Казакова, „Рыцари Белого ордена“ (стихове), Прага, 1937, № 81[85]; „Голос Отечества“, Париж (Бор. Суворин, „Новый подголосок“), № 93; А. Гефтер, „Секретный курьер. Роман“, Париж, 1938, № 97; Ф. Бутенко, „Разоблаченная Москва“ (всъщност книгата е на немски; в: Ю. С., „Бутенко объявился“), № 98; „Воспоминания русского журналиста Н. Белина-Подгаецкого“, Bruxelles, 1938 (И. Балуев) и протопресвитер Г. И. Шавельский, „О Боге и Его правде“, София, 1938 (А. В.), № 100; С. А. Прокопович, „Путь в новую Россию“, Буэнос-Айрес, б. г. (Ф. А.), № 107; М. Никонов-Смородин, „Красная каторга“, София, 1938, от Б. Сол., № 108.

Животът на емигрантската колония в България е кратко хроникиран на последната страница от вестника. Освен редовните (веднъж на няколко броя) бележки за/от РОТС (ФРТС) и „Русский Сокол“, са поместени и следните текстове (списъкът не е пълен): „У инвалидов“, № 1, с. 8 (хроника на открития на 14 юни в Княжево Пети делегатски конгрес на Съюза на руските инвалиди в България), Н. П. (вероятно Н. Плавински); „День русской культуры на Пернике“, № 10 (с. 10), Н. Л.[86]; „Праздник

---

[82] Солоневич, И. Вместо предисловия и послесловия (К выходу в свет „России в концлагере“), № 11, с. 3.

[83] От Б. Сол[оневич]; започва с къс преглед на литературата за Соловки. Дадената книга е „допълнение“ към „Соловки“, най-добрата, най-пълната книга за Соловецкия лагер. „Четири години“ разказва за живота на генерал Зайцев по затворите (1923 се върнал в СССР, 1929 г. избягал в Манджурия). Б. Солоневич вмъква тъжна констатация: „все меньше людей бегут из СССР, все крепче охраняются рубежи...“.

[84] Думата не е изписана с главна буква, което, разбира се, може да е грешка при набора.

[85] Из отзива: „[...] Были у нас и Анна Ахматова, и Марина Цветаева, и целый сонм других женщин-поэтов, разменивавших свои рифмы на изломанные, сугубо-эротические стихи. Нина Снесарева-Казакова – единственная женщина за рубежом, отдавшая свое вдохновение патриотическим чувствам. Верой и любовью веет от каждого стиха. Ее сравнить можно только с Иваном Савиным. [...]“. – Тук личи свой литературен канон, на изучавалите руска литература по съветски и пост-съветски програми – непознат.

[86] Към кратката хроникална бележка е добавена друга, от В., която започва така: „В Софии стараются отделаться от дня русской культуры, в провинции его стремятся организовать. Вот, кажется,

Корниловского полка", № 12, с. 3[87]; „Лагерь Национальной организации русских разведчиков (НОРР)", № 12, с. 10; „У гундоровцев", пак там; „Полковой праздник Гундоровского Георгиевского полка в Болгарии", П. Я. , № 28; „Еще о русской акции", № 30 („В Редакцию передано Министерством иностранных дел для напечатания в „Голосе России" следующее оффициальное сообщение"; съобщението съдържа заключенията на Анкетната комисия, съставена по повод публикации на Ю. Рапопорт и А. Неделчев, обвиняващи председателя на Руския червен кръст в България Фелдман в незаконно разпореждане с имущество и средства на болницата на РЧК в София; последвано е от редакционна бележка); съобщение за кончината на Иван Петрович Бутов, редактор на в. „Русь", на 23 дек. 1936, № 38; „Письмо в Редакцию", Секретарь союза русских писателей и журналистов в Болгарии Г. Волошин[88], № 41; „Русский очаг" в Софии" (отчет за приходите от организираните от сдружението „Русский очаг", или „Руско огнище", през 1936 г. седем вечеринки, вече прегледан от ревизионна комисия при РОТС; съобщението е подписано от: „председателница: М. Бицилли", и от другите членове на сдружението), № 43; „Эмигрант Бунчук", № 43 (постановка на едноименната пиеса-сатира от „младия автор" В. В. Хомицки от Театъра за руска драма (Театр русской драмы) на 10 април, 1937; отзивът е от „Театрал"); „День Русской культуры" в Софии", W., № 53; „Акт в Софийской русской гимназии", № 57; „Перерегистрация беженцев с нансеновскими паспортами", № 73; Предстои концерт на Руската гимназия на В. Кузмина в зала България на 12 декември, № 75; „Выставка русских художников в Болгарии", № 78, с. 6, „Хроника", с 8; „Русские художники в Болгарии: (Выставка в Софии)" (кратък аналитичен отзив от М. К.), № 83; „Концерт г-жи Рауш-Мельниковой" (състоял се на 22 януари, организиран от ФРТС в България), № 83; „Архиепископ Нестор (Харбинский) в Софии", С. Кад-Оглу, № 92; „Икона-памятник", Инициативная группа, № 93[89], „Белая Церковь", № 96[90]; „У казаков", № 104; „Акт в Софийской русской гимназии", № 109.

довольно точное определение того, что мне пришлось видеть на Пернике 2 августа", и т.н.

[87] Страницата съдържа: „На празднике корниловцев", Б. Сол.; „Легенда", стихотворение от Казан-Тишли (или Тъшлъ; рус. Тышлы); „На могилу Корнилова" (препечатка от „Вечерние огни", № 51, Киев, 17 окт. 1919 г.), Б. Солоневич; фотопортрет на Л. Корнилов; снимка (1919 г.) на лобното му място на р. Кубан; снимка на стаята, в която е убит на 31 март 1918 г. Малка бележка след последната статия разкрива нова нишка между братята Солоневич и местните емигранти: покойният И. М. Калиников е бил издател на „Вечерние огни", в който, вижда се, Борис Солоневич е публикувал, а братът на покойния, Б. М. Калиников, има при себе си комплект от броеве на вестника.

[88] Волошин благодари на всички, изпратили му писма с благопожелания по време на тежкото му боледуване.

[89] „В воскресенье, 10-го апреля [...] Преосвященнейшим Владыкой Серафимом, совместно с русским духовенством г. Софии будет совершен чин освящения иконы-памятника, состоящего из [...] в память Государя императора Николая II и Его августейшей семьи и др. Членов императорского дома, блаженного патриарха Тихона, архипастырей и пастырей церкви, вождей генерала Корнилова и адмирала Колчака, всех вождей и воинов, положивших свою жизнь на поле сражения, похищенных генералов Кутепова и Миллера, убитых в Болгарии генерала Покровского и издателя газеты „Русь" И. Каллиникова, истинных патриотов-борцов, ушедших на родину и там погибших: князя П. Долгорукова, полковника Сусалина, А. Балмасова, Ю. Петерса, А. Сольского, С. Соловьева, Радковича и Мономахова, полк. Трофимова и поручика Титова, Белова, героини М. В. Захарченко-Шульц,, погибших от злодейского взрыва Т. В. Солоневич и Н. П. Михайлова и всех русских людей, в смуте убитых и замученных".

[90] „Руски сокол" и Съюзът на трудещите се християни са решили да увековечат паметта на загиналите Т. В. Солоневич и Н. П. Михайлов по следния начин: ще поместят техни портрети (художници: брат М. М. Хрисогонов и кадет Л. Кисиль) в Руския дом; ще обявят набиране на средства за награж-

Вестникът отбелязва няколко юбилея, сред тях: „Юбилей ген. Е. К. Миллера“, № 10 (кратко поздравление и биографична бележка); „Вечер Бор. Суворина“, № 95 (хроника).

Публикувани са петнадесетина некроложни статии, сред тях – следните: „Рыцарь правды и чести (С. А. Соколов-Кречетов)“, Соратник, № 1, с. 8; Полковник В. Ясенский, „Генерал-майор М. В. Андрузский“, № 30; А. Богачев, студент богословия, „Проф. Н. Н. Глубоковский“, № 40; Н. Плавинский, „Подполковник Г. Ф. Волошин-Петриченко“ (поч. на 11 юли), № 56[91]; М. Карпов, „Воспитатель милостию Божьей (А. А. Бейер)“ (поч. в Аржентина; бивш директор на закритата Шуменска руска гимназия), № 98.

Други типове текстове във вестника са следните: № 11, с. 8: „Отдел взаимопомощи читателей“ (1 обява); Списък на книгите, намиращи се на склад в кантората на вестника; Условия на абонамента (разбираме, че още в № 10 „Голос России“ има представители в 24 страни); данни за пожертвования за Фонда „Голос России“ и за стипендия на името на Тамара Солоневич – редовно; Фонд Борис Ковердa, № 57 и сл.[92]; „Помогите прокаженной!“, Ген. Акатов, № 95; съобщения в рамките на рубриките „Розыск“ (редакцията помества, срещу заплащане, обяви на хора, търсещи свой близък) и „Взамен Пасхальных/ новогодних визитов“.

Както вестникът е „Само за Русия“, така и, очаквано, интересът му към България и българите има само едно измерение: ще повярват ли на разказите за подсъветска Русия, ще повярват ли на опита на излезлия от гроба Лазар?

В писмо на щабскапитан, поместено в „Трибуна читателя“ в № 4 (с. 7), се натъкваме на следните думи: „Мой сослуживец (болгарин) никак не верит [...] как не верили мы когда-то [...]“.

„Голос России“ има и свои български читатели – и доброжелателни, и недоброжелателни. В № 56, с. 8, № 60, с. 7, № 82, с. 7 (и в други броеве) е помествана по колонка, обращение на редакцията: „Нашим болгарским читателям“. В № 43, с. 7, е поместено съобщение, какво ще пусне издателството на български език: „Первое издание книги Б. Солоневича „МОЛОДЕЖЬ и ГПУ“ распродано. Некоторое количество экземпляров еще имеется у представителей. [...] / В ближайшее время издательство выпускает: / На болгарском языке: / „В деревне“ – очерк И. Солоневича / „День врача в концлагере“ Б. Солоневича / „Тайна Соловков“ – Б. Солоневича“. В № 53, с. 6, в материал под заглавието „Внимание „друзей“ продолжается“, става дума за помощниците на ГПУ (НКВД) в Софийската поща: в Япония, както по-рано в други страни от Далечния Изток, вместо „Голос России“ пристигат български и други (чуждестранни) списания, рекламни каталози; описан е и видът на един от бандеролите, претърпял такава намеса.

Обръщението на редакцията към българските читатели в № 56 гласи следното: „Помещаемая в этом номере „Голоса России“ заметка о последних попытках Ко-

---

даване на най-добро съчинение по предмета руски език, на патриотична тема, в Руския девически институт, посветен на Т. Солоневич, и в Руския кадетски корпус, посв. на Н. Михайлов; ще открият при Руския дом антикомунистическа библиотека и читалня.

[91] В същия брой – некролог за Сергей Александрович Гасконски (поч. 12 юли).

[92] „В прошлом номере мы поместили письмо Б. С. Коверды, в котором он просит не открывать фонда, названного его именем. Зная, однако, положение человека, недавно вышедшего из тюрьмы, и скромность Бориса Софрониевича, мы считаем необходимым этот фонд поддержать [...]“.

ментерна задавить испанский фашизм и тем способствовать победе коммунизма в Европе заставляет нас обратиться к нашим болгарским читателям с особой просьбой. Издательство „Голоса России“ выпустило три очерка братьев Солоневичей на болгарский язык. Это, так сказать, первый опыть антибольшевицкой пропаганды в Болгарии. В легкой и интересной форме болгарскому читателю подносятся картины из страшного советского быта. [...] Братья Солоневичи не преследуют в данном случае никакой материальной цели, они будут глубоко морально удовлетворены, если брошюрки разойдутся и будут прочитаны братским славянским народом. / Друзья – русские читатели! У каждого из вас, наверное, найдется два-три знакомых болгарина. Будьте активными борцами против коммунизма! Предложите каждому из Ваших знакомых прочесть брошюрки: „В деревне“, „Тайна Соловков“ и „День врача в советском концлагере“. [...] Пусть эти антибольшевицкие капли пробьют большевицкий камень! / От успеха этих брошюр зависит выпуск на болгарском языке более крупных произведений братьев Солоневичей. „Россия в концлагере“ переведена на шестнадцать языков. Пусть она будет переведена и на семнадцатый – на болгарский. „Молодежь и ГПУ“ ждет тоже своей очереди. / Каждая брошюра стоит 10 лева, из них четыре получает распространитель. Шлите деньги просто почтовыми марками, если трудно и сложно слать переводом. [...]“.

В № 83 (с. 7) Иван Солоневич помества текста си **„Обратные возвращенцы“**. Доста **българи**, заминали в СССР, напоследък се връщали. Най-много от тях били от „искрените българи, които са смятали, че Русия си е Русия“ (пък макар и съветска). Според обобщението на Солоневич, обикновените работници, прости и искрени хора, ограбени, върнали се, започвали това-онова да разбират; за разлика от българската интелигенция, която не е била в СССР, и която не разбирала съвсем нищо, „но за това някой друг път“. Солоневич представя женена за българин рускиня, която, след смъртта на мъжа си и 6 години ходене по мъките, получила правото или била накарана да напусне СССР. В София била с трите си оцелели (от десет) деца, не знаела дума български, нуждаела се от помощ[93].

На същата страница е поместен кратък текст, озаглавен „Судьба болгарских эммигрантов в СССР“. Оказвало се, че и видни комунисти – Коларов, Попов – искали от българските власти да се върнат; освен Димитров, всички били в немилост, едва свързвали двата края. Не личи в дописката да се подозират действия на желаещите да се завърнат, целящи въвеждането на българските власти в заблуждение. Завръщането или измъкването на чуждестранен комунист от СССР е житейски сюжет, разпространен и далеч не апокрифен в онези години, както се вижда от не една публикация в „Голос России“ и в други вестници. Отделен е въпросът, как представя тези случаи тържествуващата просъветска историография по-късно.

В № 94 (с. 7) А. Р. публикува ироничната биографична статия „Мичман Ильин“, със стихотворен епиграф от Агнивцев. Статията започва със следното изречение: „Исчез Раскольников (Ильин), полпред в Болгарии, бывший красный мичман 17 года“; продължава с кратка биография, при което се споменава, че Фьодор Разколников е бил желан гост в много буржоазни домове в София; статията завършва така: „На Дипсцену выходит школа другого порядка – школа Димитровская“.

[93] За желаещите да помогнат Солоневич съобщава адреса на В. К. Левашов – ул. „Веслец“ 8.

Поместването на статията за *бившия червен мичман* на с. 7, една от запазените за „Трибуната на читателя", включва и салонния интелигент Разколников, и безименните му наследници, и неназованите му софийски домакини в определено сдвояване по контраст. И той, и те са антиподи на щабскапитана – подсказва топографската, или топологичната, памет на вестника[94].

Срещат се, разбира се, и текстове, отразяващи взаимодействието с българската национална общност на официозно ниво (например, размяна на телеграми по повод раждането на българския престолонаследник).

Поне веднъж е публикуван и текст, вписващ се в политиката на непосредствения преходник на „Голос России", „Голос труда", и на РОТС: „Кооперация, как фактор в кредитной системе Болгарии", подписан от „Главный директор Союза популярных банков доктор Ил. Палазов" (№ 48, с. 8).

„Голос России" знаменателно се отдръпва от най-експлоатирания в руско-българските отношения паметов топос, предопределящ съответен комуникативен стереотип: 'малкият славянски брат помни освобождението и освободителя си и според силите си отговаря на освободителния акт'. Възпроизвеждащи стереотипа текстове на практика липсват. Солоневич има възможност да го възпроизведе в почти манифестния си текст от брой 4, „Почему в Софии", но тактично го заобикаля и надмогва. „Мы даже не будем говорить о том, что если где-либо эмиграция и чувствует себя, как у себя дома, то это в Болгарии и Югославии. Здесь в Болгарии русские сокола маршируют с нашим трехцветным флагом и военные отдают этому флагу честь. Дело даже и не в этом". Този умерен – твърде умерен, защото не изрича думата „Освобождение" – жест към сантименталната патетичност у мнозинството читатели е обрамчен от това, което Солоневич смята за съществено: и най-развинтеното въображение не може да заподозре България в „експлоататорски, окупационни или колонизаторски планове" спрямо Русия, и в София не се налагало на никого да се кланяш. „Дело в том, что ни при каком полете фантазии Болгарию

---

[94] Пре-текстове от други топографски пояси на вестника също помагат да се разчете, а и да се допълни конфигурацията от културни герои в Европа от 1930-те. В. Ларионов, в „Товарищи" (№ 4, с. 3), е писал: „На собрании памяти М. Горького, сейчас возможны и такие эмигрантские собрания, часть аудитории требовала почтить Горького вставанием... [...] К лакеям и молчалиным прежней России как-то привыкли: не удивлялись, когда некоторые генералы срывали погоны, гвардейские снобы и генштабисты формировали конницу Буденного, а интеллигенты служили в ГПУ, но за молодежь обидно. Ведь молодежь шла с Чернецовым и Корниловым!". – Всъщност положителният герой е един – това е духовният тип на „щабскапитана", в двете му разновидности. Едната е разновидността на неизвестния и несамопризовал се труженик по ъглите на „бялото" разселване. Другата – това е беглецът от подсъветския „рай", но не всеки беглец. Втората разновидност има интересно родословие, което може да се проследи по материали от три вестника, въплъщаващи три етапа от развоя на емигрантското самосъзнание, емигрантската историческа и естетическа култура в края на 20-те и през 30-те („Голос", „Голос труда" и „Голос России"). Авантюристът (Остап Бендер, Лев Троцки, Владимир Орлов или Мирза (Мозес) Нахимзон) влиза в идеологическите мерки на съвременността и излиза от полезрението на емигрантската рефлексия и авторефлексия: от „герой" става „съ-автор". Биографията на един от авторите в „Голос России", Борис Вартанов (след 12 години в емиграция Вартанов се „завръща" в СССР, след една година бяга през Персия, „Голос труда", № 115), е едно от живите превъплъщения на този преход, на това преображение. Но тази биография отпраща и към друг ред „влизания", плътни въвличания в съвременността, противоположни по идеологическа и политическа посока – като това на княз Д. Свяtополк-Мирски, например. Литературен тип и не-олитературен жив човек се срещат, в лицето на редакционната колегия на „Голос России"; вторият (живият човек) приема първия (типа), преобразуван, в себе си – като своя литературна проекция.

нельзя обвинить в каких-либо эксплоатационных, оккупационных или колонизаторских планах по отношению к России. Отсюда мы можем с большей или меньшей свободой говорить и о Японии, и о Польше, и о Гитлере. Свобода эта, правда, не так уже велика: если допустить слишком уж резкую констатацию некоторых фактов и некоторых аппетитов данного правительства, то это правительство запретит ввоз газеты. [...] Но, по крайней мере – здесь, в Софии не приходится никому кланяться: и то хлеб".

Позицията на „Голос России" е позиция на персоналното въвличане, отказа от анонимност, активния разговор, доста сдържаното уважение към авторитетите (които нямат за нея онази тежест, която имат харизмите). Не-конформността, осмисленият и осмислящ разговор с нормите (традицията, авторитетите) е постоянната ѝ форма. Въпреки постоянната си въвлеченост в спор, критика, реплика, дуплика, тази позиция се разгръща чрез жестове на приобщаване. Мълчаливото изключване ѝ е чуждо. В „Газета и читатели" (№ 3 от 2 юли 1936, с. 2) Иван Солоневич, разказвайки за неочакваните трудности в първите седмици на семейното издателско начинание, признава, че с брат си се радват на успеха; че са похарчили парите си (от хонорари за шведското и чешкото издание на „Россия в концлагере" и от други източници). Обръща се към генерал Деникин, „оборонец", обаче пратил поздрав на вестника, обръща се с радостно разочарование. И. Солоневич твърди, че говори не от името на стара Русия, в която не е имал нищо, а от името на сегашния руски народ, на руския мужик. Предупреждава, че е възможно сталинският режим не само да оцелее, но и да превърне цяла Европа в концлагер (кой сериозно е очаквал „болшевишката катастрофа" през 1917 г.?). Пред тази заплаха не си струва да се говори за парчета територия – че щели да попаднат в не-руски ръце, ако война срещу СССР успее[95]. Страниците на „Голос России" са отворени за Деникин, продължава Солоневич.

„Голос России" е почти единствен печатен източник за историята на бялата емиграция в България от 1936–1938 г. Той е ценен източник за историята на руската емиграция в Европа и по света (в по-голяма степен, отколкото „Русская Мысль" от българската ѝ годишнина и „За Россию"; и в не по-малка степен, отколкото известните парижки и белградски издания на емиграцията, за годините на съществуването си): заради последователната си стратегия за сговаряне и синтез между опитовите хоризонти на емиграцията и на *подсъветското* население, на основата на антикомунизма. „Голос России" е ценен руско-езичен източник по историята на Европа от втората половина на 1930-те, доколкото фиксира гледни точки върху съвременността си, които доминираната от победителите в конфликтите от 1940-те историография по правило пренебрегва или премълчава.

Емигрантска София става световен емигрантски център, съдейки по обхвата на темите и по местоживеенето на кореспондентите и сътрудниците на вестника, съдейки и по „смаленото" място, което заема самата тя на фона на всичко останало в

[95] „Разожмет ли сейчас Сталин – под влиянием военной угрозы – свою мертвую хватку и даст ли он полузадушенному мужицкому горлу еще одну „передышку"... – что и надолго ли от этого меняется? Но Сталин может схватить за горло и не только русского мужика. [...] Перед угрозой такой катастрофы (а много ли было в России людей, которые в 1917 году принимали всерьез возможность большевистской катастрофы?) – вот перед такой перспективой порабощения не только России, а и всей Европы в сплошной концентрационный лагерь [...] не стоит говорить о потере территорий...".

този вестник – до 1/8, до 1/16, до 1/32 от печатното му пространство. Едно активно малцинство, избрало емигрантска София за временен дом, привлича активни личности и от София, и от всички центрове и „ъгълчета“ на руското разселване. Специфичната извън-териториалност, която осигурява в онези години София (по думите на И. Солоневич: не се налага да съобразяваш това, което пишеш, със себелюбието на местната власт), хармонира с особената идейна извън-териториалност в позицията на изданието: анти-комунистическо и нереставраторско; и емигрантско, и на подсъветските граждани; съсредоточено и върху центровете, и върху затънтените „ъгли“ на бялото разселване; анти-комунистическо и не-фашистко, не-нацистко, не-либерално.

Настоящата статия се съсредоточи върху поетологичните особености на изданието и, в по-малка степен: върху мястото му в полето на идеологическо производство в руската емигрантска култура през втората половина на 30-те на XX век и върху мястото му в развоя на руското емигрантско самосъзнание през 30-те на XX век.

Йордан Люцканов

ГОЛОС РУССКОЙ МОЛОДЕЖИ

Голос русской молодежи. Voix de la jeunesse russe. Вера, Родина, Семья. Орган русской православной национальной молодежи. Издание Русского Трудового Христианского Движения. Приложение к газ[ете] „Новый путь“. Цена: 2 ам. цента.

№ 1 – 2 ноем. – дек. 1938
№ 3 – 8 ян. – юли 1939

Редактор П. М. Сажин (отбелязан на с. 4).
Типография „Нов живот“ (отбелязана на с. 4); № 8: типография „Художник“.
Адрес на редакцията: 17 ch. Rieu, Genève, Suisse (отбелязан в № 2).

№ 1–5: В две карета вляво и вдясно на първата дума от заглавието и изписания дъгообразно над нея девиз са поставени мисли на историците С. Ф. Платонов и В. О. Ключевски: „Все пережила она (Русь), все вынесла, потому что держалась за КРЕСТ ХРИСТОВ, потому что искала помощи в непобедимой силе этого Креста, у алтарей Божьих храмов, у гробниц святых угодников – страдальцев и молитвенников за землю Русскую, потому что помнила и хранила завет св. равноапостольного князя-просветителя – любить и до последней капли крови защищать святую веру, жить так, чтобы в жизни святилось Имя Божие, чтобы был народ не на словах только, но и на деле народом православным – „Святой Русью“ (Платонов)“; „Одним из отличительных признаков великого народа служит его способность подниматься на ноги после падения. Как бы ни было тяжело его унижение, но пробьет урочный час, он соберет свои растерянные нравственные силы и воплотит их в одном человеке или нескольких великих людях, которые выведут его на покинутую временно прямую историческую дорогу (Ключевский)“.

№ 6 и 7: На същите места е поместен пасаж от обръщение към младите хора на главата на Руския императорски дом Владимир (вляво) и на Пушкин и Гогол (вдясно): „Наиболее ценное, что может принести русская молодежь, ныне находящаяся за рубежом, при возвращении на родину, это знания и опыт. Поэтому она должна прилагать усилия, чтобы, не теряя времени, их пополнять. Необходимо учитывать, что России будут чрезвычайно нужны люди с большими знаниями во всех областях государственного строительства (Владимир)“; „Некоторые люди не заботятся ни о славе, ни о бедствиях отечества, и со всем тем почитают себя патриотами, потому что любят ботвинью (А. Пушкин)“; „По мне безумна мысль ввести какое-нибудь нововведение в России, минуя нашу Церковь (Н. Гоголь)“.

№ 8: На мястото на обръщението на Владимир – думи, отправени от С. Радонежски към Дм. Донской: „Иди на безбожников смело, без колебания и победишь“.

Формат: 32x47 см.

„Голос русской молодежи“ („Глас на руските младежи“) е месечно издание, приложение на вестник „Новый путь“, страниците му са отворени за „всички православно национални юношески организации“. Появява се в ситуация на непреодолими разногласия сред руските емигранти и разединение на руската емиграция. В програмната статия „Что мы ждем от „Голоса русской молодежи“ обаче е направена уговорката, че основателите му не се изкушават от никакви обединителни стремежи. Нещо повече, авторът ѝ Ал. Лодиженски смята всички разговори на тема обединяване за безцелни и безпредметни, тъй като водели или до създаване на фикции на обединения, или, в повечето случаи, до още по-остро разединение.

Вѣра, Родина, Семья

ГОЛОС РУССКОЙ МОЛОДЕЖИ

VOIX DE LA JEUNESSE RUSSE

ОРГАН РУССКОЙ ПРАВОСЛАВНОЙ НАЦІОНАЛЬНОЙ МОЛОДЕЖИ.
Изданіе Русскаго Трудового Христіанскаго Движенія.

№ 1 НОЯБРЬ. 1938

ЧТО МЫ ЖДЕМ ОТ „ГОЛОСА РУССКОЙ МОЛОДЕЖИ".

Национальная Организація Русских Развѣдчиков.
„ЗА ВѢРУ, ЦАРЯ И ОТЕЧЕСТВО".

Далеч по-рационална според Лодиженски е идеята за **„сговор"** на организациите при наличие на ясно определена обща цел и запазване на тяхната независимост и свобода на действие. Основното условие на този сговор е признаването като напълно задължителна на „непримиримата и безкомпромисна борба с богоборческия болшевизъм".

За отбелязване е, че редакцията не смята отрицателното основание за сговора като достатъчно. За неговата жизненост и продължителност е необходима и положителна цел, обща за всички руски хора – основите на строителство на освободената от болшевизма Русия. А за руския народ (и здравата държавност) изконно такива основи са: „преданост на православната вяра, вярност на родината и своите господари, любов към семейното огнище".

Вестникът се стреми да бъде преди всичко орган за *информация* (да осведомява как живее руската младеж „под игото на богоборческата интернационална власт", да изнася безпристрастни сведения за славното историческо минало, съвременните изпитания и бъдещето на Русия) и за *връзка* (да посредничи при обмена на сведе-

ния за резултатите от работата на различните юношески организации). Както и да напомня непрестанно на своите читатели за техния дълг – борба с всички достъпни средства срещу „враговете на Христа и Русия: болшевизма, безбожието, масонството и другите като тях"; да утвърждава разбирането за неделимостта на руското национално съзнание от православието.

„Голос русской молодежи" представлява вестник, съставен по същество от три самостоятелни вестника, тъй като вестникарската площ практически е поделена между три различни юношески организации – „Национальная организация русских разведчиков" (НОРР), „Национальная организация Витязей" (НОВ) и „Русский сокол" (само веднъж, в четвърти брой, е представена и четвърта, Патриотическая организация „Юный доброволец"), между които не съществуват принципни разминавания, а само несъществени различия във формулировката на принципите и в методите на работа. Всеки отдел си има свои редактори, на неговите страници се печатат собствени програмни и пропагандни материали, хроника на организационния живот. Поместват се и статии, в които се засягат общи и общоизвестни теми: преданост към православната вяра, любов към Русия, дълг и идеали.

Идеята за „сговора" натрапчиво присъства дори и в конструирането на изданието: няма установена последователност при подреждането на отделите, във всеки следващ брой те променят местата си; освен това материалите се разполагат така, че на една и съща страница винаги да се застъпват две организации, въпреки че обемът спокойно позволява отделна, самостоятелна страница за всяка от тях.

„Национальная организация русских разведчиков" (НОРР).

Редактор Гр. П. Гендриков;
39, rue Paissin, Paris 16; „За Веру, Царя и Отечество".

Основният текст в отдела на НОРР (с изключение на № 6, където е поместена статията на П. Богданович „Роль православия в воспитании русской молодежи", и на № 8) е от редактора Гр. П. Хендриков, който предлага на читателите свои размисли по някакъв конкретен повод. В № 1 („Во что мы верим") се пояснява аргументите за смяната на първоначалния лозунг на организацията („За Россию") с нов: „За Веру, Царя и Отечество". Дадени са отговори и на критиките, които получава организацията във връзка с тази замяна. Отляво – че се отклонява от пряката си задача да възпитава руските младежи и ги повежда по политически път. И отдясно, от отделни монархисти-емигранти, вече припознали в конкретно лице новия всеруски император – за нерешителността по въпроса за престолонаследието във втория елемент на лозунга. № 2 съдържа предновогодишни размисли, съотнесени с емигрантската съдба. В № 3 Хендриков изказва личната си позиция по украинския въпрос и немските планове, свързани с него (намира за слабо вероятни завоевателните цели на Германия спрямо Малорусия). „О Петровском союзе" (№ 4) запознава с общите принципи и отделни пунктове от програмата на току-що образувания по инициатива на началника на НОРР Петровски съюз, поредно национално образувание с обединителна (и то на възможно най-широка основа) цел. Повод за размисъл

в № 5 е Възкресение Христово, а в № 7 („Памяти Александра Николаевича Крупенского) – смъртта на председателя на Висшия монархически съвет.

Център на останалите публикации (три) в първия брой е лагерът в Капбретон: общ очерк; информационно съобщение за тържествен празник и парад; стихотворение, получено оттам, с автор Померанцев, в което са обговорени ценностите на организацията и е изказано вричане в Русия, но с пресилена декларативност и служебен тон.

В следващите броеве отделът на НОРР съдържа хроника на организационния живот, заповеди, призиви и приветствия (в пълния им вид или извадки), поздравителни телеграми.

„Национальная организация Витязей".

Редактор И. Балуев;
81, rue de la Faisanderie, Paris 16; „За Русь – за Веру".

Композицията на този отдел не се отличава особено от предишния. Отново с най-голяма тежест е текстът на редактора, този път И. Балуев, но в основата му не е конкретно събитие, а някакъв морален, политически или идеологически въпрос. В първия брой („Несознательность") темата е „несъзнателната" любов (т.е. без пълно разбиране, че истинската любов към Русия и служенето на родината изискват „безкористност, жертвеност, действия"), във втория („Любовь к России") и петия („Не выбор, а долг") – отговорността на юношеските и детските организации съответно за задълбочаването на националното съзнание в душите на младите изгнаници и за възпитанието на руските деца в емиграция. В „Час близок" (№ 3) е изразено упованието на руските емигранти, че Русия съвсем скоро ще се избави от болшевизма, а повод за това е новата гладна криза в СССР (след глада през 1933 г.), за която се предполага, че би могла да предизвика революционно напрежене.

Основателят на движението на руската младеж „Руски витязи" Н. Ф. Фьодоров разяснява неговия смисъл („Витязи", № 1), схематично са изложени основните положения и принципите на организацията (№ 2).

Статията „Церковь и молодежь" (№ 1, авторът не е отбелязан) е за религиозното възпитание на емигрантската младеж, за което няма формални препятствия, а само ред трудности и опасности (чуждият бит, чуждата и понякога враждебна на православието среда).

От № 7 започва публикуването на „Обзор деятельности НОВ", което предвижда анализи последователно за религиозното, националното и физическото възпитание. Преди да прекрати съществуването си вестникът успява да публикува само два откъса от първата част „О национальном воспитании" (№ 7 и 8).

Едно от малкото неща, които отличават този отдел от останалите, е рубриката „Пробы пера". Тя се появява в № 2 с обещанието в нея да намира място най-доброто „литературно" (кавичките са поставени от редакторите на вестника) произведение – пиески, спомени, разкази на витязите и техните ръководители. За начало редакцията е спряла избора си върху съчинението на Т. Литовченко, старши ръководител, „Концерт в Ливерпуле (Памяти Шаляпина)". В № 4 потенциални автори вече

стават и „руски деца, неотдавна напуснали пределите на СССР, там родени, расли и възпитавани". Този път е публикуван разказът „Приезд в Москву" от А. Т. (14 год.).

Срещат се и стихотворни произведения – химнът (№ 1) и походен марш (№ 4) на движението, „Молитва" (№ 1), стихотворение от кн. И. М. Кантакузина (Полякова), член на дружеството на приятелите на витязите.

„Русский сокол".

Редактор Р. К. Дрейлинг;
26, Macvanska ul., Белград;
„В мыслях – родина, в сердце – отвага, в мышцах – сила".
От № 7 редактор Б. Н. Сергеевски;
Divêbarska 2 b, Beograd 6, Yougoslavie.

Отделът на гимнастическата организация „Русский сокол" изглежда по-скучен и еднообразен в сравнение с останалите.

Първата публикация в него е „Русская сокольская подготовка" – препечатка от октомврийския брой на ежемесечника на руското соколство „Пути русского сокольства". Всъщност това е бил резервен вариант – вместо текст от ръководителя на Съюза на руското соколство Роман К. Дрейлинг, недоставен навреме в редакцията по вина на пощите.

Следващите броеве съдържат предимно материали за задачите (например необходимостта да се изучава СССР), целите и организационните въпроси на движението, за отговорностите и задълженията на членовете му, соколска хроника (предимно за събития в Югославия).

Патриотическая организация „Юный доброволец".

Редактор А. Н. Покровски;
5, rue Jeanne Hachette, Paris, France;
„Не посрамим земли русской".

Върху неголяма площ от вестника са разяснени идеята за създаване и същността на организацията, посочени са някои по-важни моменти от историята ѝ. Нейното ядро се създава на 1 януари 1933 г. от скаутската организация на О. П. Пантюхов. Основава я и я възглавява полк.В. А. Богуславски, който иска да превърне руското подражание на английския скаутизъм в движение с изцяло руски характер.

Извън трите самостоятелни отдела, в общата част (на първата и последната страница на вестника), се появяват рубриките „Мысли вслух" и „Думы о будущем", в които се поместват редакционни статии за служенето на Русия, личното израстване, семейството, патриотичното възпитание на младите.

Понякога общите уводни статии са от проф. И. А. Илин: за бъдещото държавно устройство на Русия („Думы о будущем“, № 4), за основите на Руското християнско национално движение („О незыблемых основах“, № 6), с религиозни напътствия („Великая опасность“ № 8).

Има и рубрика „Что делается в России“, където се препечатват материали за съветския морал и начин на живот от съветския печат (напр. „Учительская газета“). Редакторски коментар отсъства, изводите са оставени изцяло за читателите.

В шестия брой (май 1939) в раздела на Националната организация „Витязь“ първият етап от съществуването на вестника, „етап на идеологически предпоставки“, на взаимно опознаване с идеологическите основи на организациите, се обявява за завършен. Издига се идеята за създаване на „общ идеологически фундамент“[1], но само след още два броя вестникът прекратява своето съществуване. А евентуалната му трансформация впоследствие буди основателно любопитство, заради подетия експеримент да осмисли по свой начин най-сериозния въпрос пред руската емиграция – за нейното обединяване, опитвайки се да приложи на практика схващането за „сговора“ на руските национални (в случая – младежки) организации.

Радостин Русев

[1] Вж.: Балуев, И. Первый этап. – Голос русской молодежи, № 6, май 1939.

ГОЛОС ТРУДА

Голос Труда. Еженедельная общественно-политическая газета. Орган Русского Обще-Трудового союза в Болгарии. Под редакцией Г. Ф. Волошина и Н. И. Плавинского (ответственный редактор). София. Редакция и Контора: София, ул. ген. Гурко, № 12. Прием в редакции 12.30–1.30 дн. По вторникам – в Русском Собрании (Московская, 11) от 7–8 вечера. Подписная плата. 1 мес. – 10 лв., 3 мес. – 25 лв., 6 мес. – 50 лв, 1 год – 90 лв. Заграницу – 10, 25, 50, 90 ам. центов, соответственно. Цена 2 лв. Объявления. На 1 стр., 4 лв. кв. см. 2, 3, 4 стр. 3 лв. кв. см. Справочник (4 стр.) – 150 лв. 1 мес., 1 строка – 10 лева. Типография „Древна България", ул. ген. Гурко № 12. Тел. 43–30.

№ 20 – 60	1933
№ 61 – 109	1934
№ 110 – 148	1935
№ 149 – 165	1936

От № 56: Редактор Н. И. Плавинский. Редакция и контора: ул. Царь Асен 7а.

От № 67: редакция и контора: ул. „6 септември" № 4.

№ 94: „С № 96 „Голос Труда", оставаясь органом Русского Обще-Трудового Союза в Болгарии, постановлением Правления РОТС-а от 4 сентября, передается в ведение Издательского Комитета, который берет на себя всю матерьялную ответственность по изданию газеты. / Таким образом „Голос Труда" делается автономным при РОТС-е предприятием, в каковом РОТС-ъ будет участвовать только определенным, предусмотренным по бюджету, капиталом. / Состав редакции, пополненный новыми силами, разумеется, сохранит направление и дух газеты прежними. [...]".

От № 96 до № 123: редакторы Н. И. Плавинский и Д. Василевич. Редакция и контора: Гурко 12.

От № 127: Гурко 10.

От № 20 до 32 (от 28 май 1933) излиза редовно, в неделя. От № 33 (3 юни) до 79 (5 май 1934) – всяка събота (с изключение на № 62 от 7 ян., неделя). № 80 е от 13 май, неделя; № 81 – от 24 май, четвъртък. До № 96 (20 септ.) излиза всеки четвъртък (с едно изключение: № 85 е от 21 юни, № 86 – от 5 юли). № 97 е от 28 септ., петък. До № 109 (от 21 дек. 1934) включително излиза всеки петък. № 110 е от 1 ян., вторник. № 111 – от 7 ян., понеделник. От № 112 (18 ян.) до № 120 (15 март) излиза всеки петък. № 121 излиза след пауза, на 29 март. № 122 е от 4 април, четвъртък. № 123–125 излизат в петък, но с пропускане (12 апр., 26 апр., 3 май). № 126 е от 18 май, събота. № 127 – от 25 май. № 128 (31 май) до № 130 излиза всеки петък. № 131–133 излизат през две седмици (28 юни, петък; 11 юли, четв.; 28 юли, неделя). Следва лятна ваканция. № 134 е от 6 септ. (петък), № 135 – от 13 септ; № 136 – от 23 септ., понеделник. От № 137 (4 окт.) до № 148 (20 дек. 1935) излиза всеки петък. № 149 е от 1 ян., сряда; № 150 – от 12 ян., неделя; № 151 – от 17 ян., петък; № 152 – от 31 ян.; № 153 – от 8 февр., събота. № 154–156 излизат в три последователни петъка (14, 21, 28 февр.). № 157–160 – също (13, 20, 27 март, 3 апр.). № 161 е от е 12 април, неделя. № 162 – от 24 апр., петък. № 163 – от 6 май, сряда. № 164 – от 22 май, петък. № 165 – от 28 май, четвъртък.

Обем: 4 с. (№ 125–2 с.).

Формат: 31x48 см. (№ 20–95); 34x48 см. (№ 96–165).

ГОЛОСЪ ТРУДА

Еженедѣльная общественно-политическая газета
Органъ Русскаго Обще-Трудового союза въ Болгаріи
Подъ редакціей Г. Ф. Волошина и Н. И. Плавинскаго (отвѣтственный редакторъ).

№ 431/20 СОФІЯ, ВОСКРЕСЕНЬЕ, 5 МАРТА 1933 Г. № 431/20

ЦѢНА 2 ЛВ.

Сегодня въ номерѣ:
Передовая.
Д. Н. Столица. — Россія со свѣтлой стороны.
Бенеж. — Литература и жизнь.
К. Вильмеръ. — Политическій обзоръ.
Информація РОТС-а
Спортъ, шахматы.
Новости литературы.

Кино Культура
Продолжается съ колоссальнымъ успѣхомъ демонстрація грандіознаго фильма
Трейдеръ Горнъ
являющагося памятникомъ фильмового искусства и культуры.

Театръ Пачевъ
Съ небывалымъ успѣхомъ продолжается демонстрація фильма, являющагося апофеозомъ кино-творчества
Жрица вулкана
съ участіемъ красавицы артистки
Долоресъ Дель-Ріо

ЛОМБАРДЪ
„Новъ окизнонъ"

Катастрофическое землетрясеніе въ Японіи

Новый предсѣдатель
Мэндународнаго Присутствія имени Нансена

Вестник „Голос труда“ („Глас(ът) на труда“ или „Глас(ът) на Труда“)[1] е продукт от сливането на вестниците „Голос“ и „Труд“ и съчетава особености на двете периодични издания. Известно време (до момента, в който „Голос“ си връща самостоятелността) излиза с двойна номерация, която, освен евентуалното практическо, има символично значение: дълга предистория, приемственост, двуединство.

Раздялата е маркирана така: излизат два 56-и броя на „Голос труда“, единият номериран двойно, „№ 56 (467)“ (от 18 ноември 1933, събота, 4 страници), другият – единично, „№ 56“ (от 11 ноем., 2 с). Освен това, излиза просто „№ 467“ на подновения „Голос“ (едва от 14 декември, четвъртък). Сред материалите от № 56 (467), т.е. последният под общата редакция на Г. Волошин и Н. Плавински, са биографична бележка за П. И. Чайковски (по случай 40 години от смъртта му), б.п.; напомняне за изминалите 9 години от кончината на А. А. Архангелски (по повод на което предстои концерт на Хора на руската църква в София); откъс от соколския марш. № 56 от 18 ноем. съдържа, под надслова на рубриката „Местная жизнь“, хроника на Деня на непримиримостта; кратко съобщение за получаването от Бунин на Нобелова награда за литература и други материали.

Новият вестник онаследява номерацията на „родителите“ си на равни начала – броят се изписва по следния начин: „431/20“ (първото число означава съответния

[1] Според действащата в емигрантските издания правописна норма и втората дума е с главна начална буква; според съвременната – с малка. Случаят се усложнява от възможното алегорично значение на „т/Труд“ тук. Запазваме оригиналния вид на наименованието в случаите на цитиране на емигрантски източници, включително на шапката на съответното издание, за своя текст се ползваме от съвременната норма и, в дадения случай, избираме варианта „Гласът на труда“ и, съответно, „Голос труда“.

ГОЛОСЪ ТРУДА

Еженедѣльная общественно-политическая газета
Органъ Русскаго Обще-Трудового союза въ Болгаріи
Редакторъ Н. И. Плавинскій

СОФІЯ, СУББОТА 9 ДЕКАБРЯ 1933 Г. № 59

ЦѢНА 2 ЛВ.

Собраніе, посвященное творчеству И. А. БУНИНА

Генералъ-маіора Манштейна

Политическій обзоръ

Лига Націй и Италія.

брой като пореден за „Голос“, второто – като пореден за „Труд“). Изборът по-голямото число да се изписва първо е знак, че създателите на „Голос труда“ държат на приемствеността спрямо възможно по-отдавнашното, „дългото“ „родословие“. „Голос труда“ е призван да обединява руските емигранти в България не само в пространството (т.е. намиращите се в дадения момент в страната), но и във времето. В руската емигрантска периодика в България са познати и други начини да се означат отношения на сливане и приемство (между „Голос труда“ и „Голос России“; в историята на „За Россию“ и на „Наша Жизнь“). Двамата главни редактори на слелите се вестници съучастват в редактирането на новия, но не съвсем симетрично: Плавински поема длъжността „отговорен редактор“. Вероятно „властта“ се поделя по следния начин: влиянието на Плавински се урежда правно (чрез поемането на посочената длъжност – а то е логично, доколкото той ръководи емигрантска организация, юридическо лице, и отговаря за нея и пред нея за отпечатаното във вестника, значи следва да му е гарантирано правото да контролира излизащото), влиянието и отговорността на Волошин, представляващ себе си, името си и необвързания с никоя организация „Голос“, са личностни, определят се от личния му авторитет на писател и издател и не се нуждаят от правно уреждане – те имат автономно спрямо правната уредба битие.

Вестникът не посвещава на себе си своята първа уводна статия. Тя коментира смяната на властта в Германия, която от плацдарм на световната революция се превръща в сила, която активно противостои на коминтерна.

На обединението на „Голос“ и „Труд“ е посветен кратък текст точно в средата на страницата, „Наше объединение“ (в две колони от по 10 реда). То следва да се

ГОЛОСЪ ТРУДА

Еженедѣльная общественно-національная газета
Органъ Русскаго Обще-Трудового Союза въ Болгаріи
Редакторы: Н. И. Плавинскій и Д. Василевичъ

№ 111 СОФІЯ, ПОНЕДѢЛЬНИКЪ, 7 ЯНВАРЯ 1935 Г. № 111

Разстрѣлъ 14-ти

Ронденіе добра

ОБЗОРЪ

Противъ казней

схваща като жест, насърчаващ и чéлата „Голос“ и „Труд“ емигрантска общност да се обедини. Не се подразбира, че всички руски емигранти в България, читатели на „Голос“ и не членуващи в РОТС, ще се включат в този свръх-синдикат. Насърчава се друго: духът на трудовата солидарност (съдружие, взаимопомощ) да осмисли живота на цялата общност.

Краткият текст отпраща към кратка „анкета“ („Наша анкета“, на с. 2) – неколцина известни представители на общността (едни от тях „оглавяват някои руски [емигрантски. – Й.Л.] организации“, други са просто „обществени дейци“), запитани какво мислят за обединението на „Голос“ и „Труд“, го приветстват (с по две-три изречения). Авторитетните им изказвания следва не да водят общото мнение на безименните емигранти, а да го потвърдят (след обявяването на сливането са получени писма от читатели, които одобряват, и чак след това са запитани именитите дейци). Този риторически ход по свой начин насища със смисъл името на вестника – „гласът“ е на „труда“ („Труда“), на склонните към единомислие и сдружаване безименни труженици (а не на именитите политически водачи и интелектуалци).

(„Голос труда“ не е единственият руски емигрантски вестник от 30-те, който почва с анкета. Прави го „За Россию“ година по-рано. В № 1 (от март 1932) редакцията обявява: „Наша анкета: Каковы должны быть задачи эмигрантской молодежи?“. На пръв поглед анкетата на „Голос труда“ е автореферентна, а тази на „За Россию“ – не. Смятаме, обаче, че разликата е в изказа; в *светоусетния* стил. Във въпроса от 1932 г. личи монументализиращ, чрез третото граматическо лице, патос. Все пак става дума за същата тази младеж, част от която основава вестника – не е *необходимо* тя да бъде обективирана в трето лице. Във въпроса от 1933 г. личи риториката на

приобщаването – тя очертава по-скоро камерно (отколкото монументално) пространство, което обгръща (тя – него, то – емигрантите). – Аналогичен път извървява 6–7 години по-късно Иван Солоневич – път, кодиран в прагматичните импликации на семантиката на заглавията: от „Голос России“ към „Наша газета“).

И, още: „гласът“ е на организирания труд (Труд), на сдружените (и политически, и синдикално) труженици, които по този начин със сигурност излизат от анонимност. Това внушава съдържанието на карето за абонамента от № 59 – каре, което е колкото порция делнична информация, толкова и белег на стилова, манталитетна промяна спрямо началото на десетилетието. Съобщено е, че се подкрепя от еди-кои си обществени и политически организации (изброени са) и че „като сътрудници участват руски и български писатели, журналисти и професура“ (без имена). Из текста в карето: „Еженедельная национальная, общественно-политическая газета ставящая своей целью объединение русской трудовой эмиграции в Болгарии [...]. Страницы газеты, как органа связи, широко открыты для защиты прав и осведомления о жизни, деятельности и нуждах русских в Болгарии. [...] Открыта подписка на 1934 год. [...]. Подписная плата: [...] за-границей: за 6 мес. – 15 фр. фр.; за 1 год – 30 фр. фр./ Все матерьялы для газеты, оффициальные сношения и запросы, не относящиеся к ее хозяйственной части надлежит направлять по адресу: Н. И. Плавинский, ул. Ц. Асен, 7 а, София./ Все же денежные переводы, корреспонденцию, касающуюся денежных расчетов, подписки, объявлений, разных справок по экспедиции и пр., посылать по адресу: В. В. Боряев, ул. Русалка, 1, София 5. / В течение декабря м-ца газета рассылается всем подписчикам, которым высылка газ. была по тем или иным причинам прекращена. Из них всем, кто к 1-му января вышлет подписную плату за 3 или 6 месяцев – высылка газеты будет производиться регулярно. / Живущих в Софии и желающих подписаться на газету – просят сообщить об этом открыткой. / Сборщиком подписной платы по Софии является Е. Е. Шрамко, объявлений – он же и В. М. Голубенко“[2]. За сравнение – „Голос“ разчиташе на поименно изброяване на сътрудниците (обещали участие или участвали) – и когато е предприятие с европейски емигрантски и едновременно български (извън пределите на емигрантската колония) хоризонт и мащаб през 1928, и когато е свило се (от кризата или от друго) софийско емигрантско издание през 1932 г.

Новият вестник поема от „Голос“ богатата хроника на театралния и музикален живот[3], честото поместване на литературни (поезия, проза) произведения[4], относително честото – на литературоведски: литературно-исторически статии[5] и кратки рецензии и отзиви (разликата между последните два жанра е трудно опре-

---

[2] Запазили сме оригиналните съкращения и правопис, без знака за ятова гласна, ъ и і.

[3] Наследява и основния хроникьор на театралния и музикален живот на „Голос“ от 1932–1933 г., Д. Н.: „Ромео и Джулиетта“ (за постановка на М. М. Златин в Народния Театър), № 436/25. Както наследява и автори на „Труд“, като А. Р[оговенко]-А[ксайский]: „Театр Русской Драмы: Фимка“ (за бенефис на П. В. Лавров в пиесата от Трахтенберг), № 435/24. Наследява и фейлетониста на „Голос“ Джо – и други, по-именити сътрудници на Волошиновия вестник. А други автори за „Театр и музыка“ са: С. Т./ С. Т-ъ, П., В. Маслов.

[4] Прозата е доста по-честа; най-чест автор – на разкази – е Михаил Карпов. Продукцията му е съпоставима с тази на Михаил Зошченко, но с по-приглушен, лиризиран хумор. По преценка на П. Бицили прозата на Карпов е близка до руската класическа проза от XIX в.

[5] Автор на няколко текста е Глеб Волошин. Например: „Поэзия Святой ночи“ (за религиозността у Чехов), № 437/26.

делима). От „Труд“ поема хрониката на живота на РОТС. Това са очебийните особености. Те са съпроводени от други и, което е по-важно, структурата на вестника свидетелства за процеси, много по-обхватни от брака, развода или приемствеността между две редакции.

Разумният идеологически довод за сливането, макар да не е изказан пряко, трябва да е бил следният. „Голос“ е вестник на цялата емигрантска общност[6], а „Труд“ е орган на РОТС, синдикална организация на работещите различни професии емигранти. Новият вестник следва да е свидетелство, че структурите на синдиката (ще) обхващат все по-широки кръгове от емигрантската общност и че тя цялата намира смисъл в съществуването и функционирането му, че тя може символично да се отъждестви с него, като със своя „вътрешна“ или „идеална“ форма. (Лоялността на РОТС към църковните структури – та той става дори поместно поделение на Братството на руските трудещи се християни – гарантира, че няма и не би могло да има кощунствено смесване (Църква – светска трудова „църква“). В по-широк контекст, християнският синдикализъм на руската емиграция може да бъде разглеждан като нов (обновен, отговарящ на съвременността) опит за устройване на земния живот според началата на „Симфонията“ – в условията на липса или неактуалност на светската монархическа власт „кесаревото“ е поето от трудовия синдикат, или от християнския синдикат в качеството му на трудов).

„Голос труда“ е вестникът на „ръкоположения авангард“[7] (социално-психологически, идеологически) в руската емигрантска колония от началото и средата на 30-те. Наследявайки „Труд“ и „Голос“, той образува йерархична конфигурация с органа на НСНП „За (Новую) Россию“ и опозитивна – с „Русь“ (на Иван Бутов). Наследен е от „Голос России“.

„Голос труда“ репрезентира осъществимата (в руско-емигрантските и в българските междувоенни условия) степен на дясно-авангардния[8] проект за общество на корпоративно-трудова основа. „Длъжната“ му степен е репрезентирана от начинанието „За Россию“. Алтернативната форма на осъществимата степен е репрезентирана, доколкото можем да преценим, от „Русь“, съперник на „Голос труда“. Въз основа на наблюденията си върху „Наша Жизнь“ (от есента на 1931 до края ѝ през 1933: редактирана от Иван Бутов), предварителна, „чернова“ версия на „Русь“, основните разделителни линии между двата лагера на осъществяваната консервативна революция са две. Едната има отношение към въпроса за идеологическата оригиналност на руските политически и пара-политически формирования (в този смисъл преосъществява разделителната линия между някогашните „славянофили“ и „западници“). Втората има отношение към въпроса за затвореността/ отворе-

---

[6] Изключени по принцип са само про-съветските елементи, дори не всичките: в „Голос“ е давана трибуна дори на младоруската партия (младороссы), която от мнозина е наричана „втора съветска партия“, ново повторение – след „левите“ евразийци – на „сменовеховството“. Показателна е хроника в последния, 470-и, брой. В „Голос труда“ като че ли толерантността намалява, но за младорусите не се мълчи (вж. тук долу).

[7] В смисъла на Пиер Бурдийо.

[8] В традиционен смисъл. Основания да се говори за десен, или консервативен, авангард дава класическият труд на Ренато Поджоли (Poggioli) от 1960-те, „Теорията на авангарда“. В случая имаме предвид не естетическия хоризонт на авангарда, а хоризонта му на социална програма, която инкорпорира в себе си явления и похвати от естетическия ред и ги инструментализира.

ността на тези организации към контакти със сродни чуждестранни организации. Споровете по оста индивидуализъм – колективизъм имат в дадения контекст само ситуативно значение. Изводите почиват върху наблюдения предимно върху „лагера" на „Голос труда" – „За Россию". Определена спрямо посочените две над-ситуативни разделителни линии, позицията на „Голос труда" е следната: не-заимстване на идеология, **но** интеграция в международни структури. За разлика от „За Россию" обаче, обърнатото към емиграцията речево поведение на „Голос труда" и съответната му текстуална структура ще бъдат обуславяни от *риториката на убеждаването (приобщаването)*, а не от риториката на спора (разграничаването). (Съществуват основания да се предполага, че между двете представящи този „лагер" сили, „Голос труда" и „За Россию", настъпва постепенно раздалечаване, което се дължи на противоречието между растящата инертност на едно утвърдено и разчитащо на широка представителност съществуване („Голос труда") и постоянно катализираната активност на едно постоянно-авангардистко, дори „сектантско", съществуване („За Россию"). Авангардисткият потенциал на първата сила бива ре-активиран с преименуването ѝ на „Голос России": тогава тя може да разчита на нова харизма и на нова разновидност на дясно-авангардната идеология. На този етап алтернативата индивидуализъм – колективизъм добива над-ситуативно значение за цялото дясно идеологическо поле. Тя се осъществява във вида „колективистичен – индивидуалистичен персонализъм", позициите са застъпени, съответно, от НСНП („За Новую Россию", „За Родину") и от Солоневич и неговото „щабскапитанско"/ „народно-монархическо" движение („Голос России", „Наша газета", „Родина")).

Доколкото е орган на Руския Общотрудов съюз, логично е „Голос труда" да представя „вътрешния живот" на организацията, нейната идеология, връзките ѝ със сродни и с политически организации и проекти. Доколкото е глас на консервативната революция в процес или режим на частична осъщественост, логично е да обосновава идеологията на тази революция, в една или друга нейна разновидност (всъщност в тази, която оправдава съществуването на РОТС и го мисли като необходимо и дори основополагащо). Доколкото е наследник на „Голос", т.е. има претенцията да представлява цялата емигрантска общност (макар и в един преструктуран – според частично колективистични, т.е. трудово-корпоративните, начала – вид), „Голос труда" трябва да представи цялата гама от речеви печатно-изразими жанрове, в които една етно-културна общност изразява себе си. Съответните образци на тези жанрове би следвало да носят, разбира се, отпечатъка на настъпващата и настъпила промяна: преминаването от буржоазно-либерален начин на съществуване (включително обществен „здрав разум") към някакъв, който е близък до капиталистическо-социалистическия на корпоративизма. При тази промяна националистичната нагласа, разбира се, запазва доминантната си роля. Доколкото е наследник на „Голос" и има съответната претенция за представителност, „Голос труда" ще трябва да приобщава идеологиите-съюзници и идеологиите-съседи, по-точно: да дава трибуна на представляващите ги организации. Доколкото е печатно издание на общност от хора и групи от хора, отказали да живеят в общество, управлявано и моделирано от комунистическата и, конкретно, болшевишката партия и идеология, „Голос труда" ще се придържа към риториката на конфронтацията (конфронтационното сравнение) спрямо тях, но със свои тематични и концептуални акценти: трудовите и социални права (в по-малка степен: стопанската ефективност, политическите права, националните интереси).

Подробният преглед на написаното във вестника подкрепя почти всичките общи допускания, изложени дотук. Преди да се пристъпи към него, е необходимо да се направи малко терминологично отклонение във връзка с предходния абзац. Употребяваме термина *консервативна революция* по аналогия с употребата му спрямо немски „материал". Самите руски емигрантски източници (най-отчетливо „За (Новую) Россию") дават основание процесите в Германия, Италия, Испания (новият национализъм, чието политическо лице е Франко), Португалия (режимът на Салазар), самата емиграция да се разглеждат и именуват общо. Ако се съсредоточим върху руската култура *от двете* страни на съветската граница, може да се стигне до следния предварителен извод: „реакционната култура" на сталинския СССР (терминът е на Сергей Иванов) (или „култура Два" – терминът е на Владимир Паперни) може да се смята за „лява" или съветска адаптация на идеологията на консервативната революция, която черпи, условно казано, от два източника: фашизма и немската консервативна революция, от една страна, и зараждащите се дясно-авангардни руски емигрантски организации (от евразийството до НСНП), от друга. Сталинската култура подхваща, адаптирайки, антиципациите, подхвърлени още от евразийците, „влиза в роля", по същия начин подхваща и националистичната доминанта в агитационната фразеология на НСНП. В този смисъл постоянно артикулираното от десни емигрантски организации, публицисти и анализатори твърдение, че съветската власт мимикрира, имитира патриотизъм, изглежда принципно вярно. Може да се предположи, че в тази мимикрия обаче тя се ориентира по-скоро към новите емигрантски, отколкото към старите имперски образци (както може да изглежда от днешна гледна точка и както излиза, макар това да остава недоизговорено, от книгите на Иванов, „Реакционная культура", и Паперни).

„Голос труда" е орган на РОТС[9]. Възникването на РОТС е сигурен знак на процеса на усядане. Емиграцията осъзнава себе си като емиграция, не като бежанство, и се структурира съответно. Началото на този процес е отразено още от ранния „Голос", който става негов рупор. РОТС институционализира съзнанието за усед-налост. Всъщност става дума за триизмерен процес или дори за три успоредни или преплетени процеса – усядане, самообективация, самоорганизация.

Като орган на РОТС, вестникът огласява идеологическата позиция на Съюза[10], ведомствена информация (основополагаща[11] или текуща[12]), а в останалите публи-

---

[9] За РОТС и възникването му вж. статията за в. „Труд", оригиналния печатен орган на съюза. Най-стегнато и обхватно за структурата и целите на РОТС е разказано в: [Б. п.]. Русское рабочее профессиональное движение за рубежом и русский обще-трудовой союз в Болгарии. – Галлиполийский бюллетень, апр. 1932, с. 19–22.

[10] Плавинский, Н. Об идеологии РОТС, № 434/23. Също: Плавинский, Н. Федерация русских трудовых союзов за рубежом, № 447/36; Лодыженский, А., „Второй этап [в организации русских трудовых союзов]", № 147. (Вторият автор е *Александър* Лодиженски.)

[11] В подлистник с продължение е публикуван уставът на организацията: „Устав РОТС-а (Утвержден МВД 20. IV. 1933 г.)", № 460/49–462/51. Друг важен текст е статията „Учредительный Делегатский Съезд федерации Русских Трудовых Союзов в Болгарии" (16–17 юни 1935, Велико Търново), № 131. Неподписана е. Теоретична статия, въз основа на натрупания опит, пише Владимир Риков (Рыков): „Трудовые союзы", № 135.

[12] Чрез хроника (в която преобладава справочната информация) във всеки брой, под надслов „РОТС". Също чрез текстове като: „Доклад правления РОТ Союза общему годовому собранию 29-го апреля 1934 г.", № 77, доклади към същото Общо събрание, отчети за Лотарията на РОТС и т.н. Също:

кации се съобразява с гледната точка на институцията. Сред основните функции на вестника е да посредничи между наемния работник и предприемача: редовно[13] помества обяви за работа, от гледна точка на търсещи наемане и от гледна точка на предлагащи наемане.[14] Помества и друга по мълчаливо допускане *дължима* информация и коментар[15].

„Голос труда“ е глас на консервативната революция. Основният белег на тази революция, поне в руската емигрантска общност, не е идеологически, а семиотично-епистемологичен: самоорганизация. Очевидно, към края на 20-те години се изчерпва символичният ресурс не само на бежанската самоидентификация, но и на дотогавашните (възникнали в императорска Русия или през Гражданската война) вертикални структури и елити. Настъпва времето за самоорганизация. РОТС и НСНП са два ярки примера, които не са изолирани. Самоорганизацията се схваща и като разчитане на собствените сили, пък били те и ограничени. От тази гледна точка формирования като това на П. Милюков изглеждат наистина анахронични. А формирования с дясно-авангардна идеология (основното в нея: „нито комунизъм, нито буржоазен либерализъм“)[16], разчитащи на станалата традиционна тактика и стратегия на маневриране между големи сили и „залагане“ на някоя от тях, могат да изглеждат фалшиви, самозвани, лъже-нови.

Все пак технократизмът не става доминанта в нито един момент от живота на вестника. За него и мястото му са показателни статии като „НОТ“, изтикани на четвърта страница[17]. Въпросът за самоорганизацията и ефективността на труда не се откъсва от съпътстващите го идеологически и антропологични контексти[18]. Взаимодействието между „самоорганизиращата се“ „младеж“ и патрониращите този процес „бащи“, персонифицирано от двойката Тишков – Плавински (вж. предходната бележка под линия), е емблематично за културния процес, част от който е „Голос труда“ и който „Голос труда“ се опитва да „менажира“. В броя за 1934 г., повече или по-малко посветен на Деня на руската култура, средищният текст е даден тъкмо

чрез рекламното каре, изброяващо какви услуги извършва Техническото бюро на РОТС (в № 78 и другаде).

[13] В рамките на колонка с надслов „Бюро труда“.

[14] Обявите са без имена и адреси. „Адресите на регистрираните могат да бъдат намерени в Бюрото по труда“.

[15] Например, две колонки „Фонд помощи русским безработным“ в № 85.

[16] Светогледната основа на тази идеология и „общ знаменател“ за разновидностите ѝ е контра-номинализмът.

[17] А. П. Научная организация труда НОТ, № 436/25. Разбираме, че става дума не само за организационен принцип, но и за организация (дружество), натоварила се с популязирането и внедряването му в обществото и стопанството. Съобщен е адресът на „Българската организация [за] НОТ“. – Друг тип подхождане към технократския дух на времето, с умереност култивиран от „Голос труда“ и РОТС, може да бъде онагледен чрез статията с продължение „Радио“, от инженер Козлов (№ 439/28, 440/29, 442/31).

[18] Яцыко, К. К созданию Русского Кооперативного Банка, № 63 (в авторската отговорност е включена професията на автора, „инженер “); Н. Культурная самодеятельность молодежи, № 67 („4 с. февраля в Софии положено начало тому делу, которое давно уже требовало осуществления – образовалось „Общество молодых русских писателей и журналистов в Болгарии“; за председател е избран А. З. Тишков (Тышков), за справки интересуващите се са насочени към секретаря – Н. Плавински – на адреса на Руското събрание, ул. „6 септември“, 4); Павлов, П. Русский агроном, № 88 (в авторската отговорност е включена професията на автора, „агроном“; текстът съдържа предложение за създаването на такава организация и концепция за предмета ѝ на дейност); Чернявский, М. Задачи магазина русских кустарей, № 129.

на „младите“, на този „млад“ партньор: Анатолий Тишков, „О Гоголе“. Писател, емблематичен представител на „стария“, или същинския, Съюз на руските писатели и журналисти в България, А. Фьодоров, участва в същия № 83-и с текст за балетен спектакъл. През следващата година обаче водещата статия в празничния брой (130-и) е на писател от съюза на „старите“, Г. Волошин.

„Голос труда“ дава трибуна на предприемаческия дух – не само в технократския, но и в авантюристичния му вариант: минният инженер Берладин публикува статия за златните находища в България, като възможно средство за справяне с немотията от безработицата[19]. На „Труда“, който – чрез инициативност и изобретателност – превръща дарбата си в „Капитал“.

Струва си да се осмисли идеологическият статут на професиите, изискващи от субекта на труда самоорганизация и, същевременно, упражними от емигранта и свързани с новата техника: радио-техник, самонает златотърсач (с грамотност по минно инженерство), шофьор на такси. И трите са безспорно твърде полезни (последната – логична за Париж, но не и за София, с твърде малкия брой автомобили в нея) и извън хоризонта на делника (честната и осмислена, почиваща върху самоорганизация, грижа за насъщния): в съществено по-голяма (или по-видима) степен отколкото други професии те „подготвят за бъдещето“, за военното бъдеще *за* Нова Русия и за трудовото бъдеще *в* Нова Русия (средищна идеологема, двуединна, за десния авангард през втората половина на 30-те).

Характерен съпътстващ възникването на РОТС процес е обмислята институционализация на грижата за децата в емиграция. Нагласата в полза на тази институционализация е също резултат от осъзнаването на не-временния характер на бежанството, на преместването на центъра на екзистенциалната тежест към създаване на връзки с бъдещето чрез усилия и самоорганизация днес. Това, разбира се, е бъдеще, което бавно се гради, в което малко по малко се влага от „днес“, което не се опитваме да долавяме с пророческа чувствителност, което не ни връхлита. Десният авангард е контра-романтичен, контра-символистичен[20]. Според Александър Дехтерьов, автор на десетки публикации по педагогика в „Голос“, е необходим фонд за подпомагане на децата в емигрантската общност (относително добро било положението им само в България и Югославия, донякъде в Чехословакия; в останалите страни нямало държавни интернати). Статията му[21] призовава емигрантът да се самооблага за нуждите на този фонд. (Характерен щрих: да се *само*облага). Предлага образуването на организация (с център в Париж и поместни структури), която да гарантира грижата за емигрантските деца. Доходите, а и времето на повечето руски семейства в емиграция съвсем не стигат за грижа за собствените им деца.

Каква е все пак идеологическата позиция на/ зад „Голос труда“ в по-пряк изказ? На пръв поглед, десният идеологически избор не е неизбежен. По принцип, нагласата за самоорганизация може да бъде изразена идеологически разнобразно. В случая опитът на съседните общества и позицията на противника (СССР) мо-

---

[19] Берладин. Золотоискательство“, № 437/26 (авторската отговорност включва професията на автора: „горный инженер“). – И този текст е на четвърта страница.

[20] В тази светлина „левият“ изглежда свръх-романтичен, свърх-символистичен. Ако на „десния“ отговаряше ясно очертана естетическа формация, то „акмеизмът“ в непосредствено пост-символистичната фаза на руската поезия би бил прототипът на тази формация.

[21] Дехтерев, А. Дети (Посв. доктору Марии Александровной Батановой), № 435/24.

тивират избор, който традиционно свързваме с „дясното“ (дори наричайки го десен *авангард*). Несигурността на емигрантския опит (фундаментална несигурност, която никаква рационализация не може да надмогне или пък инструментализира в достатъчна, удовлетворяваща мнозинството, степен) прави реализма (за разлика от номинализма) дълбинно привлекателен. Ако се опитаме да се освободим от инерционната употреба на понятието „десен“, бихме говорили за дълбинно предпочитане на не-номиналистични идеологии, синтезиращи „леви“ и „десни“ елементи.

В № 441/30 е реферирана лекция на гастролиращия в София професор В. Н. Илин, активист на БРТХ[22], – „Съвременната криза“. Той осмисля икономическата криза от философско гледище. Тя оголва анти-човешката, анти-личностната същност на „капитализма“, той се оказва брат на „марксизма“ (социализма): различават се по методите на превръщане на човека в роб и на човешките групи в роби. Илин предлага решение, което едва ли ще обедини емиграцията: „Но, за да се освободим от марксизма, трябва първо да се освободим от игото на капитализма“[23]. Може да се предположи, че този извод не е скандален – както и да изглежда на пръв поглед. Всъщност става дума за разпределяне на функциите в рамките на дясно-авангардния лагер. Опростено казано: докато НСНП готви терористи и печата агитационни листове за разпространение в СССР, БРТХ (включително РОТС) култивира в емигрантската общност духа на християнския синдикализъм (анти-марксистки, но и анти-капиталистически).

Сред показателните за идеологическата позиция на изданието (и за философската му и социологична контекстуализираност), изказвана от първо лице, са статиите на Н. Плавински „Нация и труд“ и на Е. Осипов „Социальное строительство и личность“ (и двете в № 444/33)[24], както и ред статии на Игор Нестеров (чест автор в „Голос“ през 1932), съчетаващи културология и публицистика.

Съдейки от заглавията им, статиите на Нестеров редуват говорене от позицията на младостта и говорене от позицията старозаветния пророк: т.е. говорят от позицията на *духовната* младост[25]. Но, въпреки възможното очакване, в „Отцы и дети“ той не заема страна в бинарна опозиция. Според него темата на емиграцията би следвало да бъде *връзката* между бащи и деца, т.е. културната традиция, а не разривът. А нихилистичната зараза се е предала от руския нихилизъм на болшевизма и след това – и на среди в емиграцията. Ясно е, Игор Нестеров спори с „някои нови емигрантски течения“, посочвайки, че те са всъщност доста стари. Не става ясно, с кои именно: между тях може да бъде и НСНП. Съществено тук е не толкова защитаването на осмислената приемственост, а схващането, че, казано на езика на семиотиката на културата, културата не би следвало да е бинарна структура, макар че, за съжаление, руската е такава. От тази позиция особено важен (само наглед частен и само наглед без идеологически смисъл) остава въпросът за отговорността пред децата (лишена от високи пози, делнична). Но той е сдвоен с въпроса за отговорността пред бащите.

---

[22] „Бюро русских трудящихся христиан“. Организацията, поместна структура на която става РОТС малко след основаването си.

[23] Краткият преразказ е от Н. П[аши]ц.

[24] Също: Тотомьянц, В. Взаимопомощь, как фактор прогресса, № 133 (авторската отговорност включва академичното звание на автора, „проф[ессор]“).

[25] „Отцы и дети“, № 436/25, „Эмигрантские идолы“, 440/39.

Тъкмо върху втория въпрос акцентира Нестеров. Позицията му изглежда адресирана към известната риторическа едностранчивост на всеки авангард[26]. Конкретно, тук „Голос труда" изглежда сдържано да критикува „неръкоположения" авангард[27] в дясно-авангардната зона от полето на идеологическо производство, симулирайки или застъпвайки позицията на авангард, който е „ръкоположен". От самата статия на Нестеров, както и от публикации в „За Россию", можем да разберем, че формулата „бащи и деца" е доста разпространен към момента риторически ключ. Изглежда, че тъкмо в спор и с умерени „свои" (като, допускаме, Нестеров), а не само с противници, публицистите на НСНП изковават формулировката: „вие не сте ни бащи, а чичковци". Т.е. отклоняват критиката в бинарно мислене и показват на външния наблюдател, че „триенарното" мислене, мисленето в термините на *осмислените* разриви и приемствености, е един от „общите знаменатели" в лагера на десния авангард в руската емиграция. Можем да добавим и: мислене, поначало разбиращо множествеността на мотивите за разрив или усвояване. Ролята на „умерените" тук, или на „фланга" на „ръкоположения" „авангард", е да обективира интуициите на „неръкоположения", да ги превръща в небезрезервно приемана норма. В „Эмигрантские идолы" бягащата от конкретни назовавания мисъл на Нестеров успява да различи истински от самозван „неръкоположен" авангард тъкмо на основата на различаването между триенарно и бинарно мислене, на езика на Нестеров: между културно (вькултурено) и противокултурно мислене. Доколкото болшевиките давали израз на втората нагласа, то и увличащите се по тях емигрантски течения рискуват да изпаднат в същата катагория. Накратко, чрез една все още „приобщаваща" риторика Нестеров категоризира „неръкоположените" авангарди в руското емигрантско съвремие. Младоруската партия е отхвърлена, без нито веднъж да бъде спомената името ѝ[28]. „Дипломатичността", косвеността на изказа може да се обясни или със стила на автора, или със структурната роля на „Голос труда" като рупор на „ръкоположения" авангард; или на умереното мнозинство, все още ненаправило категоричния избор в полза на едно или друго активно малцинство, или все още нежелаещо да огласява направения избор. В „Политика в эмиграции" Нестеров се дистанцира и от руския фашизъм (макар и предпазливо). Колкото до „емигрантските идоли" от едноименната статия, изглежда, това са недоизживените интелигентски представи, че културен градеж е възможен при неосмислено (нихилистично) скъсване с миналото, т.е. с анти-културно поведение. Съвсем характерна за представляваната от „Голос труда" идеологическа, интелектуална, културна

[26] „Авангард" в традиционния смисъл (на Поджоли). Въпросната едностранчивост, в съгласие с ред негови наблюдения и систематизации, може да се смята за повърхностна черта на авангарда, за „акциденция". Казано с думите на известната формула: авангардът е с дедите против бащите (без в това да е единствен), казано с неговата собствена перифраза: с бащите срещу чич(к)овците.

[27] В смисъла на Бурдио. Понятията „ръкоположен" и „неръкоположен" „авангард" се отнасят до ролеви позиции в рамките на коя да е конфигурация в полето на (естетическо, идеологическо) производство, в рамките на коя да е естетическа/ идеологическа съвременност, или конфигурация от „формации" – доминираната от романтизма, доминираната от реализма, доминираната от постсимволизмите... При последователно прилагане на неговата теория на полето и при внасяне на опит от традиционната теория на литературния развой (Тинянов) става ясно, че една и съща съвременност разполага с няколко (поне два) ръкоположени/неръкоположени авангарда, поне няколко „локални" полета, които структурно наподобяват цялото и които се състезават помежду си.

[28] В № 461/50, „Политика в эмиграции", Нестеров е по-категоричен.

формация особеност: опасността за културата не е виждана от Нестеров в „еснафа“ („обыватель“), който неизбежно бил потопен в културата и, добре или зле, я потребявал. Без съмнение, зад тази „дипломатичност“ на Нестеров могат да бъдат открити не само политически, но и съвсем делнично-практични мотиви (субсидиране на изданието чрез абониране за него на членове/ поддръжници на една или друга политическа организация). В „Политиката в емиграция“ Нестеров с удовлетворение отбелязва, че емигрантската политика е преминала в ръцете на младите. Така че наистина е основателно да се смята, че критичността му в „Бащи и деца“ и „Емигрантските идоли“ е насочена не срещу „децата“, а срещу бинарното (антикултурно) мислене.

„Голос труда“ е наследник на „Голос“ в представянето на цялата гама от жанрове и теми на една етно-културна и социална общност, но с корпоративистичен уклон. Още в хрониката на „Голос“ има една – вярно, трудна за избягване по съвсем „обективни“ причини – особеност, която може да се сметне за признак на потенциална или актуална принадлежност към корпоративистичната социално-психологическа формация. Става дума за преобладаващото говорене за места (поместни общности) и институции, отколкото за лица и проблеми. Шумен, Варна, Русе; Софийската руска гимназия, Обществото на червения кръст, Театралната трупа „Баян“.

Новият културен стил променя литературата на страниците на вестника.

В № 84 е обявено и мотивирано откриването на рубриката „Как живет русский рабочий“, от Дмитрий Василевич. Следва цикъл белетризирани очерци под надслов „Как работают русские рабочие“, почти всички от Д. Василевич: в № 85 („Землекопы“), 87 („На маслобойном заводе Ковалевского и Самсонова“), 89 („В кафэ“), 90, 92, 93, 94, 95, 97 („Гимназия В. П. Кузминой“), 98, 100, 101, 112 („Маслобойный завод А. А. Лоскутова“), 113 („У казаков-пильщиков“, автор Вал. Соседов), 114, 115. Това *е литературата на* „Голос труда“[29].

В коледния брой за 1934 г. (№ 62) Н. Плавински изрично отказва да отговори на очакването за коледен разказ – той обяснява произхода на НСНП и описва дейността на Съюза, накрая разказва лични впечатления от посещението си в клуб на организацията в Белград. Вместо коледен спомен за детството в Родината, опора за бъдещето; вместо опора от миналото, опора от бъдещето. Христос се е родил в душите на младите от Съюза, обобщава Плавински.

Може да бъде зададен въпросът, защо романът в подлистник е заменен с разкази в подлистник. Дали има структурна закономерност или тенденция, с която обстоятелствата (примерно следното: талантливият писател „под ръка“ е Карпов, пък той вече е удовлетворил желанието си да напише роман) да хармонират.

Може да се предположи, че литературният хронотоп е моделиран в съответствие с културния – към съзнателна камерност.

Във връзка с тази предполагана структурна промяна е трансформацията на екзотичното – и в откровено документалната, и в пара-художествената проза. Екзотичното бива одомашнено: мълчаливо и чрез изказване на нежна ирония спрямо някои увлечения на руския имперски месианизъм. От контекста сме подготвени да възприемем „Из записок русского колониального врача“ на д-р Н. Владимирски (№ 445/34–446/35) не като разказ за екзотично място, а като разказ за трудова ини-

[29] Така, както мартирологът на националната революция е литературата на „За Россию“.

циативност. (Пет години по-рано контекстът е друг. Африканските очерци на д-р Шмурло от в. „Голос“ влизат в отношение на междутекстово усилване и усиленост (на *взаимно* усилване чрез съзвучие, кохерентност[30]) по-скоро с поредица от нео- и псевдо-романтични разкази и хронотопи, като: полски евреин-авантюрист – министър на афганистански крал, тайна чекистка експедиция в Йемен, – отколкото с неконкретизирания още контекст, антиципиран чрез жеста и призива „за делово обединение“). А от самия текст на един от лиричните разкази на М. Карпов (№ 138) става ясно, че поне част от програмата на руския имперски месианизъм е изоставена в името на тук-и-сега: на руския емигрант му е все едно за братска по вероизповедание Етиопия (когато тя е нападната от Италия)[31]. Отказът от наследство на Карпов е мотивиран не от някакво „западничество“, а от съзнанието за неминуемата важност на тук-и-сега, на непосредственото местообитание на писателя Карпов, *който също е човек*.

Друг – доста по-сигурен – симптом за структурна промяна е новото име на библиографската рубрика: в „Голос“ то е „Книжная полка“, тук е „Литература и жизнь“[32]. На пръв поглед промяната говори за пореден преход към позицията „литературата/изкуството е важно в отнесеността си към живота, а не само по себе си“[33].

Преименуването на друга рубрика, по-точно, на други две рубрики, поддържани от „Голос“ („В провинции“, „В Болгарии“) е не по-малко симптоматично. Надсловът „Местная жизнь“ маркира частичен отказ от смегчаване на обективистично-индивидуалистичната гледна точка, мълчаливо вложена в изоставените наименования. Бележи и промяна представата за това, кое е важното (струващото си да се фиксира в заглавие) в самото обективирано явление или място-и-време. Свойствата „тукашност“ и „камерност“ стават по-важни от локализацията в географското пространство[34]. Ще рискуваме да отбележим, че такава промяна е дълбинно тъждествена на основна промяна в европейската философия от епохата: съсредоточаване върху непосредствената и обуславяща познаващия наличност на битието, вместо върху напразно-дистанциращи се от него опити да бъде то обективирано. Накратко, маргиналната промяна в заглавието на една вестникарска рубрика с голяма вероятност

---

[30] Срв. с понятието творба-усилвател у Радосвет Коларов.

[31] Карпов, М. Итало-абиссинский конфликт, № 138.

[32] Рубриката не губи от богатството си. В № 447/36, например, откриваме следните кратки рецензии и отзиви: „Галина Кузнецова. „Пролог“. Роман. „Современные записки“, Париж“, от Г. В.; „Николо Макиавели. „Князът“. Прев. П. Драгоев. Предисл. П. Бицили“, от В.; „М. Карпов. Мореплаватели“, от Н. Н.; „Огоньки (детский журнал, Париж)“, от Александър Дехтерьов. Но обикновено за поместени по два отзива/ рецензии на брой. – Поне двама от току-що посочените четирима рецензенти могат да бъдат определени като „редовни“. Сред авторите на отзиви/ кратки рецензии е и Валентин Соседов.

[33] Може да се допусне по-нетривиална промяна. Всъщност „Литература и жизнь“ напуска ролята на само и единствено библиографска рубрика. В № 438/37 е предложена био-библиографска бележка (а тя стои между отзива/рецензията и литературно-историческата статия): Вал. Соседов, „А. И. Жемчужников“ (един от четиримата съавтори „зад“ „Кузма Прутков“; в източника е допусната печатна грешка, инициалите би следвало да са „А. М.“).

[34] В „Голос труда“ не липсват дописки от емигрантските колонии в провинцията, например на Сулин от Бургас в № 448/37 и на Валентин Соседов от Стара Загора в № 56, на А. Черниш (Черныш) от Перник и на С. Гасконски от Бургас в № 130, но без редовността от годините на „Голос“ и без рубрикиращия надслов. В № 85 е поместен пътеписен разказ на Н. Плавински, „Мездра“ (за руската колония там), в № 86 – репортаж за Деня на руската култура в Габрово.

свидетелства за това, че интуициите на настъпилия след 1910-те екзистенциалистки обрат в светоусещането са споделени, усвоени.

Да се насочим към идеологическата и ритуална ядка на литературоцентричната руска култура в емиграция и да видим как изглежда тя на страниците на „Голос труда“ (показателно би било сравнението с „Голос“). През 1933 г., в № 445/34 от 10 юни, обемната статия на И. Нестеров „Петр Великий и Пушкин“ подхваща тематичното двуединство поезия – империя, или тезата за имперския характер на руската култура, афирмативно и чрез различни типове изразност експонирана в „Голос“ през 1931 г.[35] Впечатлява обаче, първо, изричането на персонално име, емблематичен знак на империята – което експлицира мисленето за империя и култура като за равнопоставени величини; второ, изборът на основателя на империята, а не някое друго знаково име (защо не Александър Първи, например?). Ако, хипотетично, опитаме да откроим в структурата „империя“ (както и във всяка друга структура) двете възможно най-общи структурообразуващи начала – „единството“ и „разнообразието“ – то ще се получи, че през 1933 г. емигрантската общност акцентира върху единството, а не върху разнообразието. Прехвърлено във времевостта: върху началото (свързано с подчертано силов жест), а не върху разцвета (неволно свързван по-скоро със „самостоятелен ход“ на „нещата“). Стихотворният микро-венец за празника е също пределно конкретен, пряк в избора на обект за увенчаване: „О, если б узы гробовые...“ (с епиграф: „Красуйся, град Петров, и стой / Непоколебимо, как Россия...“) от Иван Бунин и „О, Пушкин! Есть ли кто для нас!..“ от Александър Фьодоров. Визуалните внушения на страницата, поела тези две стихотворения и портрети на увенчаваните от тях персони, са впечатляващи[36], но ще отложим анализа им. Очакваният поменик[37] завършва със стихотворен апостроф, в който думата е дадена на традицията: „Не говорите: „то былое“...“ от Алексей Хомяков. (По този начин е внушена живостта на традицията и относителната, на нейния фона, все пак пасивност на възпоменуващите: кодирана е следната епистема: не „ние“ „оправдаваме вярата на бащите“[38], а „те“ оправдават нашата).

В № 443/32 Вал. Соседов накратко е изложил историята на Деня на руската култура (използва отчетите, събирани от Н. А. Цуриков при Педагогическото бюро в Прага). Споменава за предложението на епископ Дамиан от 1929 г. честването да се измести от рождения ден на Пушкин (8[39] юни нов стил) на деня на Владимир Покръстител (15 юли), преразказва отговора на Педагогическото бюро, мотивиращ отказ; излага доводи на Хофман и на Айхенвалд в полза на Пушкиновия ден. Представя другото разногласие, съпътствало честването на Деня – да се демонстрират постиженията на руската култура, или да бъде празник за всички? Соседов дава доводи в полза на, общо взето, втората позиция.

---

[35] Изразено е рационално от П. Бицили, „Судьбы русской культуры“ („Голос“, № 347).

[36] Според първото впечатление: визуална буквализация на жанра „Зерцало“ (княжеско, царско), от една страна, и на фрескова или акварелна лекота и ведрост, от друга.

[37] Ю. Р[апопорт], „Граф Сперанский“; Н. Норов, „Н. И. Лобачевский“; Г. Волошин, „И. С. Тургенев“; Александър Колоколцев, „Н. М. Пржевальский“. – „Статьи о Н. А. Римском-Корсакове и С. В. Рахманинове за недостатком места будут помещены в следующем номере“.

[38] Владимир Соловьов.

[39] За датата вж. статията за „День русской культуры“ (Пловдив, 1929) в настоящето издание.

Поезията в „Голос труда“ е рядка, в сравнение с „Голос“ (автори: Л. Столица, Т. Кондратенко, И. Скоробогатов, Б. Рубанов, Б. Муравьев, Н. Принцев, Димитър Розалин[40]); отсъстват преводи от български. Освен М. Карпов, „свои“ автори на разкази и белетризирани спомени са Вал. Соседов, Ф. Мелников.

„Голос труда“ наследява „Голос“ в даването на глас на различни организации. Редакционният манифест от № 57 (от 25 ноември 1933; един „Бунински“ брой и, освен това, пръв след раздялата с „Голос“), „Путь к единению“, е достатъчно красноречив: и в артикулирането на претенции, и в недоартикулирането на значения, които към 1933 г. са станали самоочевидни истини за общността. „Орган Трудового Союза – общественно-политическая газета „Голос труда“ – поставил себе целью: быть органом объединенной русской общественности в Болгарии, обслуживать нужды национальных русских организаций, отражать жизнь русской колонии в Болгарии, выявлять ее нужды и служить средством связи между отдельными, разбросанными по всей стране, русскими. / На состоявшемся 24-го с. ноября совещании относительно поддержки „Голоса Труда“ со стороны русских организаций – единодушно выразили искреннее желание всячески поддерживать газ. „Голос труда“ следующие организации: Русский Обще-Воинский Союз, Союз Русских Военных Инвалидов, Национальный Союз Нового Поколения, Организация Русских Фашистов, „Русский Сокол“, Союз Русских Студентов и Софийская Казачья Станица“.

Такава декларация предполага, че всяка една от споменатите организации ще има (или има и към дадения момент) свой дял в печатното пространство на вестника – особено, ако няма свой печатен орган със сходна на „Голос труда“ периодичност. В известна степен тя огласява заварено положение.

Динамиката в присъствието на всяка една от изброените организации на страниците на вестника е различна; различна е и динамиката в отношението на редакцията към тях.

В № 57 е поместен вече *вторият* „Информационен бюлетин“ на Софийската казашка станица (подписан от „Управата“)[41]. Съдържанието му в, например, 59-и, брой е следното. Било време да се разпусне Казашкият съюз, защото по финансови причини той не можел да осъществява дейността си (две трети от казаците живеели извън Франция, а там било ръководството; свикването на Общо събрание било сталнало – по финансови и правни причини – невъзможно; Донският атаман вече нямал средства – а организацията е била издържана от Донската казашка войска). Дошло било време да се учреди нова Казашка организация, *основана на принципите на самоиздържането*, което включва задължителен членски внос. Донският атаман бил поканил другите казашки организации (в Париж) – на кубанските, терските, уралските казаци, да изберат свои представители за временна управа на новата организация, за да се изработи уставът ѝ.

На НСНП се отделя място, и то място на съюзник, от самото начало. С деловитост (понякога кратка, понякога подробна) се съобщава или преразказва съдържанието на текстовете от „Устния вестник“ („Устная газета“) на организацията. От дописка на Н. П[лавински] в № 432/21 (от 12 март 1933) разбираме, че „Устният

[40] „Requiem (на Л. Столица)“, № 74 (стихотворението е на български).

[41] Софийската казашка станица разполага с „петно“ във вестника от доста по-рано. В първите месеци след № 56 бюлетинът излиза всеки брой.

вестник“ излиза веднъж на две седмици и че последният към момента брой е десетият, от 6 март. В следващия, 433/22-и брой, е поместен ситно напечатан подробен преразказ на лекцията на Ю. Рапопорт „Построение и крушение Российской империи“, подписан от Г. Волошин.

„Петното“ на/за НСНП „прелива“ към хрониката на интелектуалния живот, на интелектуалната публичност. НСНП присъства и в нея, а не само в политическата. Но то (петното на НСНП) е дадено „в едър план“, то прелива не толкова просто към хрониката, а към акцентите от нея, дадени „в едър план“, чрез кратки статии/ преразкази, а не на по десетина реда в рамките на една колонка.

Друга особеност в присъствието на НСНП в „Голос труда“ „недообективираният“ му характер: не става ясно, дали бива цитиран чужд изказ, или става дума за част от собствения (така е с материалите на А. Браунер, член на ръководството на НСНП, за СССР – в № 439/28 и другаде).

От самото начало се появяват и текстове под надслов „Сокольская хроника“, по-късно „У С/соколов“. Самото маркиране чрез надслов е белег на доза не-деловитост, официалност в отношението. (За сравнение: текстовете на/за НСНП по-скоро се врязват без предупреждение в текстовия блок на страницата)[42].

Отношението към руските фашисти е най-сложно. В кратко слово, озаглавено „Наши задачи“ (№ 448/37), Н. Плавински посочва какви следва да са задачите не на вестника, а на емигрантската общност – не конкретните, а целеполагащата рамка на всички емигрантски действия. Това е пряката анти-комунистическа дейност, водеща до смъкване на съветската власт. Активност налага политическата обстановка – изострилата се борба на населението в Русия срещу съветската власт, и възходът на националистичните движения в Европа. Т.е. външната среда и подтиква, и би била от полза. Препоръчано е сплотяване – чрез членство или чрез съдействане отстрани – около организация, която се разбира от текста, провежда нелегална анти-съветска дейност в СССР. Четящият би могъл да познае за коя организация се намеква – за НСНП. Още повече, че е назован „оперетният“, параден характер на организации на „фашисти, на хитлеровци“, посочена е тяхната неуместност и в крайна сметка негодност за постагане на основната цел в руски контекст. Плавински е убеден, че руската култура следва да стигне до своя собствена форма на антикомунизъм[43]. По-късно (както става ясно в № 59) Плавински се споразумява с руските фашисти да им се запази място на страниците на „Голос труда“ (обикновено по 1/2 с. всеки брой), значи не е убеден в безполезността им. На всички фашисти и интересуващи се от фашизма се препоръчва да се абонират за вестника. В същия 59-и брой е първото издание на хрониката „Фашистки живот“[44]. В № 75 е обособена

[42] Отделя се място и за други съюзни организации (не посочени в списъка от подкрепящи вестника) – скаутската (например, в № 67: Р. К., „У скаутов (Из скаутской переписки)“), РСХД (Руски студентски християнски съюз) в България (например, в № 148: Б. П., К. Пашов, „Витязи и дружинницы в Болгарии“).

[43] Съмнението на Игор Нестеров в политическата съдържателност и смисленост на фашизма на руска почва (№ 50) споделя логиката у Плавински.

[44] Съобщава се за заседание на третия съвет на Българската фашистка партия. Четена е лекция за корпоративното устройство на държавата. Руските фашисти присъстват. Д-р Сталийски, обръщайки се към тях, напомня за „двестата хиляди“ най-достойни руски синове, паднали на българска земя за свободата ѝ, казва, че руските фашисти за българските са братя. „Руските фашисти са поканени от Върховния съвет на Българската фашистка партия да посещават беседите ѝ“; и т.н.

цяла „Страница Российского Фашистского Движения в Болгарии“. Но фашистите така и не печелят доверието на Плавински (и „Голос труда“), дори когато вождът на всички, организационно разпиляни доскоро, руски фашистки организации, А. А. Вонсяцки, пристига от Далечния Изток (където е най-силната фашистка структура) в София. „Расстаюсь с А. А. Вонсяцким несколько разочарованным – в его словах я не встретил пламенного призыва к борьбе. / Выходит так, что Россию кто-то и как-то освободит и уже тогда народные массы будут захвачены фашистами. / „Побеждающий фашизм, говорит проф. Георгиевский в г. „За Россию“, создался для действия“. / А этого-то действия как раз и нет у русского фашизма“ („Местная жизнь: Приезд в Софию А. А. Вонсяцкого“, № 88).

Отделя се място и на организацията, чиято поместна структура РОТС е: на Руското Християнско Трудово Движение[45].

„Голос труда“ не просто се ползва от факта, че определени емигрантски организации са склонни да си взаимодействат, но се и опитва да „инженира“ такова взаимодействие и дори по-тесни форми на обвързване. В „Единое русское национальное движение за рубежом“ (№ 464/53) Н. Плавински поставя въпроса за разрастване на соколската организация от гимнастическо дружество в соколско движение, което означава и преосмисляне на целите на соколството – те следва да надскочат хоризонта на физическата подготовка и да станат политически. Признаци на подобен развой Плавински наблюдава в соколските структури в България. Той предлага взаимопроникане на структурите и целите на соколското движение и на НСНП; „технологичен“ обмен – строева (физическа) срещу идеологическа подготовка. Предлага и взаимопроникване между соколството и воинските младежки организации; привличане на всички учащи се руски младежи. Плавински разглежда описания процес като успореден на процес на сплотяване и организиране на антисъветските сили сред съветското население, в руския народ, с крайна цел и смисъл – възраждане на нацията (и, предполагаме, революция).

„Инженирането“ на тясно взаимодействие между антикомунистическите емигрантски организации има и конкретни персонални измерения. От хроника на Деня на непримиримостта (№ 56) научаваме, че Н. Плавински, освен главен редактор на вестника на РОТС, е и представител на „Русский сокол“. Друг пример за съвместяване на длъжности, от една страна, в РОТС и, от друга, в някоя от политическите организации на емиграцията, е В. Г. Яновски. От карето за делова информация на РОТС в № 30 научаваме, че Яновски е дежурен член на Управата на РОТС и приема ежедневно по работи на Съюза в Руското събрание на Московска 11; а от репортаж в рубриката „Местная жизнь“ в № 460/49 – че в първото си публично изказване В. Яновски, водач на „руско-националистичното движение (руския фашизъм) в България“, говори в полза на корпоративната държава и на солидаризма (противопоставяйки го на социализма, който отрича частната собственост, и на капитализма, който я превъзнася), оповестява и девиза на РНД – „Бог, нация, труд“.

---

[45] В уводната статия към № 147 (петък, 13 дек. 1935) Н. Плавински обосновава значението на РТХД за съхраняване и организиране на силите на емигрантите и подготвянето им за градежа на бъдеща Русия.

Принципните противници сред емигрантските политически сили са ясни: Милюков[46] и младоруската партия. При това се говори не просто за различия във възгледите, а за специфични психологии (на индивидуално и групово равнище). Ако психологията на осланянето на големи външнополитически сили е характерната за Милюков, то „младорусите" се оказват носители на психология, която не просто е от полза на болшевиките, но и съвпада с тяхната. Според Н. Плавински (статия в № 443/32) е възникнала специфична комсомолска психология, която е проникнала сред представители на други страни (освен съветската) и, за съжаление на автора, сред руските емигранти. Посочени са младорусите, цитирано е тяхно стихотворно произведение (от Баркиан Балаев, „Джо, дружище, как ни как", в „Молодое слово", № 18, 1933 г.). Плавински не намира разлики между цитираното „творение" и „творбите" на „комсомолските пиити". „Имеются все атрибуты комсомольской психологии: разнузданность, полная беспринципность и махровое хулиганство". (Балаев „убеждава" „Джо" – фейлетонист на „Голос" и „Голос труда", П. Струве и К. Зайцев да се откажат от заниманията си – с фамилиарна интонация и дебелашки характеристики и игрословици). След това Н. Плавински анализира причините, довели привърженика на „социалната монархия" (или социалистическата?) до усвояването на тази психология. Завършва с обобщението, че, докато „звездата на Демян Бедни залязва в Русия, в Европа изгрява звездата на Баркиан Балаев"[47].

Логично е да се предположи, че в представянето на съветския марксизъм и задочния си спор с него органът на РОТС ще акцентира върху лъже-социалността на съветската власт и лъже-ефективността на труда при нея. Основна подтема биха били условията на труд в СССР.

Но дали е така? Намираме анализ на състоянието на съветската армия[48], обзор на антисъветската партизанска активност в Северен Кавказ и за положението в комунистическата партия[49], за дирижираната от Кремъл комунистическа активност по света[50], за лагерите[51], за мимикрията на съветската идеология[52], за трудовата демотивираност в съветското село – всъщност много текстове по всички теми[53],

---

[46] Следното сдвояване не се нуждае от коментар: А. Браунер, „Литвинов и Милюков не голос России", № 62. (Браунер предлага и кратка политическа биография на Милюков, 1916–1933 г.). С ирония се пише за Милюков (и Ек. Кускова) по-рано, например Г. В[олошин] в № 455/44 („О настроениях молодежи"). Демонстрираното отношение към Милюков и младорусите се променя към открит присмех: Sempervivus, „Анекдоты Милюкова" (фейлетон), № 156 (28 февр. 1936); Г. К. , „Похождения одного младолегитимиста" (почти анекдот), № 163. По същество то едва ли е по-различно и през 1933 г.: „С приездом в Софию г. Чапчикова младороссы *зашевелились*" (курсивът мой, Й.Л.; така започва Н. Плавински разказа си за политическите събития в емигрантска София в № 49). Късен анализ на еволюцията на младоруската партия предлата Пьотр Половцов: „От монархизма к большевизму", № 133.

[47] Текстове в № 460/49, 464/53 и 465/54 са посветени на напрежението между НСНП и младорусите.

[48] Лев Мегеровский, „Крах военного марксизма (За что будет воевать Красная армия – Социализм и родина. Трагедия русского солдата)", № 464/53.

[49] [Б. п.]. В СССР (Из агентурной сводки РОВС-а), № 461/50 (30 септ. 1933) (след текста е посочена дата: „10 сентября").

[50] „Коминтерн", № 90–92.

[51] Казаков, И. Соловки, № 103 (изт.: „Новое слово").

[52] Витязевский, С. Советский патриотизм, № 143.

[53] И от обичайните гледни точки: на чуждестранен специалист в СССР, на избягал („Рассказ бывшего комсомольца", преразказал С. Гасконский, № 118).

разработвани от емигрантската периодика, – но без някакъв акцент върху социалните и трудови теми[54].

Свива се, в сравнение с „Голос", богатството от модалности, в които съветската действителност се самокомпрометира, предизвиквайки смях. Дали това се дължи само на промяна в самата съветска действителност, е трудно да се прецени. Публикувани са разкази от Аркадий Бухов[55], Иван Рахило (Рахилло)[56], Михаил Зошченко[57] и други[58]. По-характерното е друго: тази дузина разкази образуват с тридесетината от Михаил Карпов един печатен хронотоп – на раздробения на къси „физиологични" разкази подсъветско-емигрантски бивш роман в подлистник. В „Голос труда" отеква частичната сдвоеност на два романа, подсъветски (П. Романов, „Три пары шелковых чулок") и емигрантски (Н. Распопов, „Хождение по мукам"), демонстрирана за кратко от „Голос" през 1930–1931.

Съветската действителност от онези години, разбира се, винаги е в състояние да предложи материал, лишаващ всеки информационен поток от еднообразие. Гледан от страниците на емигрантската преса, СССР е свят на хронични „анти-чудеса", които, разбира се, съвсем естествено произтичат от съветския делник, както може да се види при по-съвестно проследяване на информационния поток от/за тази страна в посочената преса. Един такъв материал, подписан от Н. Чебишев (Чебышев), е предложен в № 446/35: „Зарытые души"/ Новое письмо, подтверждающее людоедство/ из [газеты] „Возр[ождение]".

В този контекст (на идеологическо „превъоръжаване" и на само-мобилизация в условията на стопанска криза и с цел готовност за национална антиболшевишка революция), ясно е, контактът с местната (българската) култура не може да бъде в никакъв случай приоритетен. Няма да бъде прибързано да обобщим, че в интереса на руските емигрантски издания към българската култура има два водещи мотива, които го изчерпват почти изцяло: прагматичен и сантиментален. Сантименталният е, от една страна, „безкористен" (доколкото осигурява душевния уют, който може да бъде осигурен от мисълта, че някога си помогнал някому, че си го спасил) и, от друга, „користен" (артикулираният сантиментален спомен подканя другата страна да си спомни също и да съгласува настоящите си действия с хоризонта на спомена). Сантименталният мотив принципно отпада от дневния ред на авангардистките издания, което най-добре се вижда в „За Россию" (там не е обективиран дори прагматично-ориентиран интерес: интересът към местната национална общност е сметнат за принципно неикономичен). Може да се предполага, че „Голос труда" ще поддържа някакво равновесие между традиционната двойна мотивировка (сантиментализма) и новата отрицателна мотивировка (икономичността). От „Голос труда" може да се очаква интерес, мотивиран изцяло или предимно прагматично.

Нека се опитаме да отгатнем конкретните прагматични мотиви. Те са два: политически и максималистичен – предотвратяване на опасността от възстановяване

---

[54] Обикновената форма на запознаване с положението в СССР са обзори на с. 2, под надслов „В СССР". Сред подписалите ги са К. Вильмер, А. Браунер. По-често са неподписани.

[55] „Заяц съел козу (Новый советский рассказ)", № 123.

[56] „Свистулаев, парашютист (Новый советский рассказ)", № 131.

[57] „Акварельная картинка (Рассказ из советского быта)", № 114.

[58] Ильф, И., Е. Петров. Собачий холод, № 113.

на дипломатическите отношения между България и СССР[59]; социален и *оптималистичен* – не-дискриминационно трудово законодателство и практика. Тъй като „Голос труда“ (за разлика от „За (Новую) Россию“ и в някаква степен и смисъл „Голос России“) не си позволява говорене, което нормите на политкоректност наричат „екстремистко“, мотивът „(извоюване, поддържане правото на) свободно слово“ отпада от само себе си. Иначе казано: съветският дипломатически натиск върху България, след възстановяване на отношенията, по принцип няма как да бъде насочен точно срещу „Голос труда“. (Тази избирателност, разбира се, не е в сила за съветския *оперативен* натиск върху емигрантската общност, емигрантите, емигрантските организации и издания.)

Писането за България (българите, българската преса) въз основа на мотива, който определихме като „максималистичен“, е грижа на авангардното ядро в полето, представлявано от „Голос труда“ – текстове, отнасящи се до българската (и лява, и повече не-лява) инфантилна *залисия* по СССР, публикува А. А. Браунер (член на ръководните структури на НСРМ/НСНП още от 1929 г.)[60]. Но не го отминава и самата редакция[61]. Ако се опитаме да откроим причините за нея, допълвайки от себе си анализа и изводите на Браунер (и други руски автори, засягали въпроса, например Н. Плавински), стигаме до следното предварително обяснение. „Залисията“ е дълбинно основана най-вече на наивно отъждествяване на „голямо“ и „добро“ и на наивна вяра в прогреса и в определени външни признаци на прогрес; на прелъстимост от светски блясък; на прелъстимост от интелектуалния „блясък“ на многоходовите дипломатически комбинации, подхранвана от подсъзнателната надежда за приобщаване към този „висш“ свят чрез отпечатване на собствени догадки за сложната му устроеност. Всъщност тук се проявява различието между два типа политическа култура, а не между две етно-национални политически култури. Това различие може да бъде мислено по аналогия с „низкия“, „среден“ и „висок“ вкус във възприемането на изкуството и в осмислянето на художествения бит (понятие-аналог на „литературен бит“). Първият се храни с клюки, вторият – с многоходови интелектуални комбинации[62], най-важната характеристика на третия е ригоризмът.

Различието между двата типа политическа (а по-широко и по-точно: интелектуална) култура може да бъде проследено и в рамките само на руската емигрантска култура. Ако обърнем внимание тъкмо на културата на възприемане на художествения бит, ще видим, че такива вестникарски публикации, като, от една страна, „Крестный путь“ от Е. О[сипов] (отзив за поредната постановка на трупата „Баян“, на пиесата-хроника „На крестном пути“, № 435/24) и, от друга страна, „Полчаса у Д. Н. Смирнова“ от Т-н (разговор с известния певец, връщащ се от турне в „Константи-

[59] В № 91, от 16 август 1934, е поместен протоколът за възстановяването на дипломатическите отношения между България и СССР.

[60] „Поклонникам и бардам литвиновских пактов“ (съдържа и коментар на уводна статия във в. „Зора“ за установяването на дипломатически отношения с СССР), № 452/41, „Болгария и СССР“, № 454/43.

[61] Уводната статия от № 57 коментира преговорите на някои източно и централно-европейски държави с СССР, за да „не изостанат от силните на мира сего“. Най-вероятният автор е Н. Плавински.

[62] Появата и шествието на шахматните рубрики по вестникарските страници на епохата може да се разглежда като емблематичен симптом на разцвета на културата на шахматно-геополитическите домисли. Една от художествените ѝ успоредици трябва да е криминалният роман. Шахматът е нейното макетно опредметяване. Самата тя може да се разглежда като вулгарна трансформация на културата на анализ на действията на „европейския концерт“ от предходната епоха.

нопол“ заедно с жена си Л. П. Малцева, в същия брой) изразително го въплъщават. Независимо от сравнителните художествени достойнства и статус на изкуството на „Баян“ и на Смирнов (а може би в обратна зависимост спрямо тях), без съмнение бихме отнесли втората публикация към по-“низкия“ стил във възприемането на художествения бит и, като цяло, към по-“низкия“ културен стил.

Писането за България въз основа на мотива, който означихме като „оптималистичен“, не се изчерпва с информация за и обсъждане на социалния[63] и правен[64] статус на руските емигранти и тяхната трудоустроеност[65], с имуществени[66] и стопански[67] въпроси. Личи готовност да се следят промени, инициирани от българската държава, с оглед на техния потенциал да насочват българското общество към и в руслото на корпоративизма[68].

Споменатите два прагматични мотива (анти-съветският и социалният) наистина са уравновесени от традиционния сантиментален. Проявен е, както обикновено, в три вида текстове: съобщения и статии за организации, които могат да се смятат за посредници между руснаците и българите, между техните ментални светове[69]; хроники и речи за празници, които традиционно „сияват“ руско-българската „дружба“[70]; пътеписи и фикционални разкази с автор-руснак и персонажи българин и руснак[71].

---

[63] В № 76 (под надслова „Библиография“) е подробно цитиран обзор на условията на живот на руснаците в България, поместен в поредния сборник „Казаки заграницей“. Повечето собствени аналитични и наративни текстове по темата са фокусирани върху съдбата на една или друга руска емигрантска институция (или група институции), и оттам – върху положението на емигрантите. От Б. С. [Серафимов], „Русская акция на 1933–34 год“, в № 448/37, научаваме, че българското Народно събрание съкращава субсидията за руските бежански организации с 14 процента. Руско-българският комитет, който разпределя сумите между поддържаните организации, е поканил по-многолюдните съюзи да изпратят свои представители, за да се обсъдят предстоящите действия: да се съкратят помощите за Съюза на инвалидите и Червения кръст, или за образование, т.е. да се слеят Шуменската и Софийската руска гимназия. В № 49, „Еще о Русской акции“, се съобщава за новосъздадени (и нововъвлечени) структури, осигуряващи разпределението на помощта. От „Русская акция“, дописка от С. Белогай в № 89, научаваме, че се закриват Шуменската гимназия и Пернишката детска градина). – Други текстове: К русскому обществу в Болгарии“, № 62 (статия-призив, подписана от целия състав на Дружеството за подпомагане на руските студенти в България (Общество помощи русским студентам в Болгарии), председател проф. Г. Т. Данаилов, секретар В. С. Голицин (Голицын)); Рогожинский, Н. Перемены в русском учебном деле в Болгарии, № 142.

[64] Бирюков, В. Путевая повинность, № 446/35–447/36; Същият. Закон и право, № 126 (серия обобщени правни консултации); и други текстове. Споменатият автор е представен чрез гражданския си чин в императорска Русия: „Присяжный поверенный В. Бирюков“.

[65] Н. П. Трудовой вопрос и эмиграция, № 136.

[66] [Б. п.]. Конец русского собрания, № 452/41 (собственик е българският Съюз на запасните офицери); [Б. п.]. Вопрос о русской церкви в Софии разрешен, № 109; Редакция. Русский православный приход в Софии, № 114.

[67] [Б. п.]. Русский павильон на Пловдивском панаире 13–26.IV.1936, № 163.

[68] В № 88 (от 19 юли 1934) на с. 1 доминира заглавието „Новая Болгария“. Срв. и: Кошиц, С. Национализм и солидаризм, № 102; Плавинский, Н. Праздник бит-пазара, № 134 (за новата стопанска политика след 19 май 1934).

[69] Например, текстът „Славянская беседа“, с уводна част от Б. С. и представяне на дружеството от Г. Д. Цветинов, № 80. Вж. още: Сериков, М. Общество молодых славян, № 101; Н. П. Друг русских , № 69 (за Екатерина Каравелова).

[70] Н. П. 3 марта, № 119; П. Я. Шипка, № 93; [Б. п.]. Речь з. кмета г. Софии, № 462/51 (речта е пред Третия делегатски конгрес на съюза на руските инвалиди в България: акцентът в нея е изведен графично от редакцията: „Прошлое обязывает“).

[71] Соседов, В. Чобан (Из дорожных впечатлений), № 121.

Демонстрираната чувствителност към дневния ред и общите истини на местния държавен и обществен национализъм е слаба. От една страна, уводната статия в № 460/49 съдържа твърдението, че „ако не бе користният интерес на западноевропейските страни и съседите, българският народ вероятно отдавна би заел етнографските си граници". Липсата на конкретност и самокритичност (авторефлексия на тема: ролята на Русия) обаче е показателна[72]. Съпътстващата стратегия на тези текстове (ясно различима в последния) е да бъде също така *реабилитиран българският народ в очите на руснаците* заради участието си в Първата световна война на страната на противниците на Русия. Други епизоди от войната (включително други, които въвличат българи и руснаци в преки военни действия едни срещу други) не са споменати. От друга страна, „Голос труда" демонстрира характерната за най-различни руски (руски имперски, емигрантски – все едно, къде излизащи – и съветски) източници визия за балканската политика: конкретно, липса на каква да е възприемчивост към българската гледна точка по един широко известен въпрос[73]. Косвено в полза на последното твърдение говорят текстовете във вестника, по един или друг начин споменаващи персоната на тогавашния югославски крал Александър. В № 60 (събота, 16 дек. 1933), в уводната колона и половина Ф. Мелников произвежда дипломатичен, полу-официозен и избягващ да назове ябълката на раздора в българо-сръбските/югославските отношения текст за посещението на крал Александър в София, срещата му с цар Борис, речите, обсъждането на политически проблеми. Не добре осведоменият български, а и не само български, читател може да се запита, за кои „два" народа говори Мелников, след като кралство Югославия дори официално (по наименование) е държава на няколко държавотворни етнически групи[74] (да не говорим за българи, албанци и унгарци в нея, чието положение в страната е твърде далеч от това на държавотворни народи, но които все пак съществуват), не на една. Всъщност крал Александър е отменил конституцията на Сърбо-Хърватско-Словенското кралство още през 1929 г. и, освен че е установил личен режим, е отменил многонационалния характер на държавата. В резултат на друго събитие на този човек „Голос труда" ще отдели в потока си повече място, отколкото на император Николай II Романов и генерал Александър Кутепов, взети заедно. Така че уводната статия на Ф. Мелников е коректна към официалната белградска словоупотреба след 1929 г. – „югославски народ". Имперската идея, разбрана *унитаристично*, е моментният идеологически мост между руските младонационалисти и личния режим на Александър Караджорджевич. В текста се съжалява, че сътрудничеството между двете страни, България и Югославия, би било по-лесно при посред-

[72] Има поне една публикация, посветена на целта да се изчистят недоразуменията от миналото: за ролята на руската дипломация в българо-сръбските отношения през 1913 и 1915 г.: „[Газета] „Мир" о Сазонове", № 109. На същата стратегия на реабилитация, в очите на поне част от българското общество, на руската имперска политика на Балканите от последното десетилетие на империята са подчинени и текстове като: Г. В. Русская политика в Проливах", № 124 (преразказ на публична лекция на проф. А. Н. Манделщам; става дума за периода между Руско-японската и Първата световна война); А[лександр] Р[адугин]. Русская эскадра перед Варной 14 октября 1915 г., № 151.

[73] Но „Голос труда" не мълчи тактично, когато българската преса засяга руския националистичен консенсус във връзка с аналогичен въпрос: Шаблинский, В. Украинские самостийники в болгарской прессе („Заря", № 3564), № 454/34.

[74] „Кралство на сърби, хървати и словенци".

ничеството на руската дипломация, докато съветската била озадачена от целта си да превърне народите в роби на Коминтерна. Зад очакваните общи места тук прозират и конкретни политически реалности: Кралство Югославия, за разлика от Царство България, не се готви да установява дипломатически отношения с СССР; в Кралството има голяма и влиятелна руска емигрантска общност и силна (може би най-силната) поместна структура на НСНП – а Мелников заема висок пост в НСНП, така че уводната статия в „Голос труда“ не е изказване от името просто на емигрантската общност[75].

Кулминацията на изразяването на лоялност към властта в Белград (по интензивност далеч надхвърлящо протоколността) настъпва в резултат на тъжен за Югославия и за целия дипломатически свят повод – убийството на крал Александър в Марсилия. В този случай органът на НСНП, организация, сама готвеща терористи за борба с политическия враг, запазва относително спокойствие, в сравнение със софийския емигрантски официоз. Първата страница в ред броеве на „Голос труда“ е посветена на цяла антология от плачове (в стихове и в проза) (№ 99–102, от 11, 18, 25 окт. и 2 ноем.1934; № 105–106, от 23 и 30 ноем. 1934; № 123, от 12 апр. 1935; № 138, от 11 окт. 1935). В № 105 за покойния крал се пише като за канонизиран („Его жизнь – служение и подвиг. Святая Жертва за мировое окаянство“ и т.н.). Заглавието на уводна статия в № 102 обобщава светския смисъл на посоченото текстуално обилие: „Долг Европы перед Югославией“. Символичната и емоционална наситеност на тези страници далеч надхвърля всякакви излияния на тема „братята българи“ и в „Голос труда“, и далеч не само в него.

Накратко: „Голос труда“, от една страна, предлага забележителни наблюдения върху българския обществено-политически инфантилизъм и дребномислие (по повод залисията по установяване на дипломатически отношения с СССР) и, от друга страна, затвърждава клишетата на глобалното руско-българско междукултурно неразбиране.

Отделни текстове в „Голос труда“ дават някаква представа или информират за мястото на руската емигрантска общност в България на фона на останалата диаспора. В № 450/49, при разказ за открито събрание на младоруската партия, на което присъстват доста членове на НСНП, се иронизира възприемането на София като емигрантска провинция, характерно за някои емигрантски кръгове в София. Изглежда, активното присъствие на нови политически сили се смята залог за не-провинциалност. От бележка на Б. в № 448/37 разбираме, че „Возрождение“ е най-популярният сред руската колония в България руски вестник. Бележката опровергава кратко съобщение на „Возрождение“ за уж „обсадно положение“ в София и страната на 26 юни с.г. и моли редакцията му да обърне внимание на грешката си, за да не губи доверието на местните (в България) емигранти.

Самообективацията – а по-точно самообективацията в мерките на историята (а не на делника – политически или друг) – е аспектът от настъпилата в началото на 30-те промяна (усядане, самообективация, самоорганизация), която е застъпена в „Голос труда“ най-периферно. Едно от обясненията за това е очевидно: друг тип институции имат специалната задача да „съхраняват“ историческа памет.

---

[75] И в други случаи уводната статия е поверена на Ф. Мелников: в № 60, „Балканы в новом свете“.

И все пак тази тема свързва различни по жанр, тема и време текстове[76]. Общо е посланието на, например, „Провинциальным читателям“ (№ 20, с. 2) и „Русский зарубежный музей“ (№ 164, с. 4): което изглежда незначително днес, вероятно ще е важно за историка или за общността (в нейната пространствена и времева цялост) – затова нека се изказва и показва: споделя. Тези текстове, както и статията на Иг. Нестеров (№ 22, с. 3) „Основы эмигрантского объединения“ говорят за новия етап в съществуването на емиграцията. Първо, емиграцията осъзнава себе си не само като субект, но и като обект на историята, но не в смисъла на „жертва“ на историята (светоусещане, чиято патетика е осмяна още във фейлетоните от 20-те години). Т.е. тя има основа, „материал“ за размисъл върху себе си, разговор със себе си, вчустващо се и отдалечаващо се самонаблюдение. Има възможност да осмисли себе си като цялост. Второ, историята, историческата активност бива мислена като иманентна на света: тя не „връхлита“ изневиделица отнякъде, а „пониква“ бавно по места. Новото, за което говорим, е в съчетаването на тези две промени в светоусещането. Статията на Нестеров съдържа кратък исторически преглед на опитите за обединение (като се почне от призива на барон Врангел в Константинопол за образуване на емигрантско правителство) – на основа политическа, делова, трудова. Посочва причини за неуспеха на опитите за политическо и делово обединение. Констатира успеха на единението чрез образуване (обикновено „отдолу“ и по места) на професионални, по вид трудова дейност, съюзи. Предвижда, че въз основа на личния трудов опит на членовете на тези съюзи[77] и на организационния опит от създаването и поддържането им[78] ще израстне и политическа (разбира се, анти-болшевишка) програма, и политическа организираност[79].

„Голос труда“ се опитва да бъде надпартиен орган на етнокултурна общност, в която либералният капитализъм търпи сериозна, по всяка вероятност необратима криза, и в която има тенденция към ре-организация според началата на корпоративизма. Опитва се да създаде активно, самоорганизиращо се *мнозинство*. Опитва се да осъществи приемственост между „стари“ и „млади“ (встъпили в интелектуално активна възраст след 1920 г.) в общността. Последният брой на вестника излиза, без да прогласи изпълнена мисия. Основната мисия на подобно издание би следвало да е в самото му съществуване, доколкото осъществяването на приемственост и стимулирането на самоорганизация според определени идеологически начала са постоянни процеси. Ако се приеме, че повече от три пълни години и 165 броя (всъщност 146, доколкото първият брой за „Голос труда“ е и 20-и за „Труд“) са малко, ще трябва да се обяснят причините за неуспеха (или краткотрайността на успеха).

---

[76] В № 441/30 В. Маслов разказва историята на любителската театрална трупа „Баян“ (Варна), в № 443/32 Вал. Соседов – историята на Деня на руската култура (използва отчетите, събирани от Н. А. Цуриков при Педагогическото бюро в Прага). – Още сходни текстове: Н. П. 10-летие русского госпиталя в Софии, № 60; [Б. п.]. День Фонда Спасения Родины, № 61 (предстои отбелязването му на 26 януари, на четвъртата година от отвличането на генерал Кутепов, и на 28 януари); W. День скорби, № 143 („Денят на скръбта“ е другото наименование на „Деня на непримиримостта“, 7 ноември; хрониката включва кратки бележки за структурите на РСХД и НОРР в България). Посветени на персони: Влахов, И. Памяти А. А. Эйлера, № 85; [Б. п.]. Семен Витязевский, № 140 (съдържа био-библиографска бележка, снимка, избрана статия от Витязевски, критик и журналист).

[77] Това е казано.

[78] За това се досеща читателят.

[79] По темата е и: И. Н. Объединение, № 441/30.

Ако се оставят настрана, като принципно външни спрямо явлението, несъщностни, следните фактори: ентропия; съветска пропаганда и съветска агентурна работа в България; конкуренция; недостатъчност на материални средства, – остават два наистина важни. Могат да бъдат определени и като „вътрешни пороци", „конститутивни недостатъчности" на начинанието „Голос труда". Първо, може да се създаде и поддържа самоорганизиращо се и активно *малцинство* (както показва опитът на НСНП и „За Россию"), но мнозинство – едва ли. Второ, липсата на харизматични личности (водачи) прави предприеманото съвсем неосъществимо. Обстоятелствата и политическият усет на Н. Плавински му помагат да промени второто условие: той намира харизматик (или харизматикът намира него). Но това е вече историята на друго издание – „Голос России".

Йордан Люцканов

ДЕНЬ РУССКОЙ КУЛЬТУРЫ

День русской культуры. Однодневная газета с участием: проф. зап.-евр. лит в Соф. У-те М. Арнаудова, Ал. Биска, ред. „Златорога“ Владимира Василева, поэтесы Доры Габе, поэта Николая Лилиева, Н. О. Массалитинова, И. П. Нилова, проф. слав. лит. в Соф. У-те Бояна Пенева, Ю. К. Рапопорта, варн. гор. библиотекаря Я. Романчука, В. Н. Смердова, Любовь Столицы, П. М. Ярцева и А. М. Феодорова. Цена 3 лева.

6 юни 1926

„Издание Варненского Комитета по устройству Дня Русской культуры“ (посочено на с. 4).
Типография „Русь“, София, Врабча 1 (отбелязана на с. 4).
Обем: 4 с.
Формат: 31x46 см.
Тираж 1000 екз.

По идея на литературоведа Алфред Бем от 1924 г. в руските емигрантски културни и литературни кръгове по цял свят датата 6 юни (26 май ст. стил.) се отбелязва като Ден на руската култура. Търси се някаква ефикасна форма за разбуждане и поддържане на националния дух и самосъзнание, тъй като продължителното пребиваване на емиграцията извън лоното на руската култура постепенно води до „присаждане“ върху чуждата почва, до денационализиране, което в най-висока степен се отнася за средната категория бежанци. Обръщането към Пушкин, Лермонтов, Гогол, Достоевски, Толстой или Тургенев като че ли действително обединява духовно руските емигранти, преобразява ги с нова воля и за живот, и за творчество. Не случайно Денят на руската култура съвпада с рождената дата на Пушкин. Кой друг, ако не той, е най-пълният и хармоничен изразител на руския национален гений, който вдъхновява и помирява всички руси, който е персонифициран образ на цялата руска култура. Дмитрий Мережковски дори го сочи като неоспоримо свидетелство за битието на Русия, съществува ли той – има я и нея.

Денят на руската култура дава импулс за многочислени публикации по всякакви културни и литературни теми в местния и емигрантския периодичен печат, за всевъзможни масови културни събития – в повечето случаи адресирани не само към руска публика, но и – с популяризаторска цел – към населението на приемащата страна.

Програмата на варненския Ден на руската култура[1] през 1926 г. например включва: 1) Публично събрание в навечерието на събитието (събота, 5 юни, 19.30 ч.) под председателството на С. А. Козлов, с доклади на о. Павел Попов („Религия и культура“), проф. Н. В. Долински („Пушкин, Достоевский, Соловьев, Трубецкой“), ген. В. Н. Смердов („Культурное значение войн России“), Н. З. Кисличенко („Русская колония в Варне“), Ю. К. Рапопорт („Построение Империи“); 2) Молебен на следващия ден в 9 ч. на площада пред Руската църква; 3) Тържествен акт час по-къс-

[1] Публикувана в День русской культуры, 6 юни 1926, с. 1.

Цѣна 5 зева

ДЕНЬ РУССКОЙ КУЛЬТУРЫ

Варна 6-VI 1926

Одновременно газета съ участіемъ: проф. дол.-вар. нат. въ Соф. У-тѣ М. Арнаудова, Ал. Бикса, ред. „Златорога" Владимира Василева, моряка Доры Габе, ред. „Вѣстника" Н. П. Нилова, проф. слав. нат. въ Соф. У-тѣ Бояна Пенева, Ю. К. Рапопорта, варн. гор. библіотекаря Я. Романчука, В. Н. Смердова, Любовь Столицы, П. И. Ярцева и А. М. Феодорова.

6 іюня 1926 г.

Варна, 6 іюня 1926 г.

Вспомнить о далекой Родинѣ, о томъ прекрасномъ и великомъ, что создано Русскимъ народомъ на тысячелѣтнемъ его тяжкомъ и славномъ пути, вспомнить самимъ и напомнить людямъ дѣламъ — такова цѣль „Дня Русской Культуры".

Этотъ праздникъ, такъ недавно установленный, но уже соблюдаемый въ всѣхъ частяхъ свѣта, во всѣхъ безпечальныхъ пристанищахъ русской эмиграціи, созданія мы вдали отъ Россіи, бѣспомощные и разсѣянные, обреченные въ нашемъ безсиліи безпрестанно мыслить о причинахъ нашего разъединенія и пораженія, безпрестанно искать путей къ его преодолѣнію.

Поэтому то, устанавливая національный праздникъ, мы изъ многовѣкового и необозримаго понятія Отечества избрали самую глубокую его сердцевину: Русскую Культуру. Русское Просвѣщеніе — въ основныя конечныя цѣнности, на которыхъ въ послѣдующемъ ростѣ является незыблемая наша вѣра въ грядущее торжество.

Пусть обманчивыми и мнимодѣнными всѣ политическіе разсчеты; пусть измѣнятъ всѣ друзья и союзники; пусть Россія является умершелюбивой и самое имя ея стерлось съ лицъ земли,—мы не перестанемъ вѣрить — мы твердо знаемъ, что Русскій Духъ создавшій огромное и такое здѣсь своего государства. Эти отзывы не всегда лестны, но тѣмъ болѣе поучительны. Изъ обличительныхъ иногда характеръ имѣетъ обвиненіе и самообличительный смыслъ. Болгарское культурное развитіе разсматривается въ нихъ, какъ „переводъ съ русскаго", какъ своеобразное зеркало и опытное поле русской культуры. Плоды опытнаго поля не всегда признаются хорошими, переводъ — не всегда хорошо свидѣтельствующимъ объ оригиналѣ. Развѣ сейчасъ это не естественно?

Обвиненія музыкѣ и справедливы. Можетъ быть, какіе они несогласно суровы. Но все таки, какъ „переводъ" не похожи нашее Болгарія повторяя бы нашъ путь и нашу судьбу до конца. Что то важное не переведено, а, можетъ быть, и непереводимо. Что? Только дурное, только то, что раскрылось съ такой разительной наглядностью въ послѣднія страшныя годы? Или и хорошее, что до сихъ поръ еще не нашолось себѣ подобающаго мѣста въ культурномъ сознаніи народа, но что найдетъ его и, можетъ быть, уже сейчасъ находитъ?

Наша культурная традиція далеко не исчерпывается той системой идей и настроеній, которыя до сихъ поръ больше преобладали и которыхъ логическое развитіе и психологическое проявленіе привели къ тому, что мы переживаемъ сейчасъ. Нахватавъ, много это идей и настроеній были, пожалуй, наиболѣе оригинальны и наименѣе характерны для русской культуры. Сейчасъ русскія культурныя

Нѣсколько словъ о русскомъ вліяніи въ Болгаріи

Не одинъ изъ наблюдателей нашей духовной жизни подчеркивалъ, что мы много обязаны Россіи въ своемъ развитіи. Чтобы представлять нашу литературу безъ русскаго вліянія? Если она по многимъ отношеніямъ превосходитъ литературу нѣкоихъ сосѣдей, то это кроется не только въ болгарскомъ творческомъ духѣ, но и въ томъ обстоятельствѣ, что среди другихъ народовъ мы испытали внезапное вліяніе русской литературы.

Возможно ли себѣ представить лика нашей интеллигенціи безъ русскаго воплощенія? Русскіе учителя съ создали, назначенные съ первые шаги; съ настоящіе родоначальники, Вотевъ и Любенъ Каравеловъ, всѣмъ проникнуты русскими вліяніи. Думаю, что даже и духъ нашей лирики и общественности, поскольку мы имъ обладаемъ, и тотъ отличія отъ Россіи. Въ этомъ огромное ея значеніе для насъ. Сознали, что они сѣяли тѣхъ видно для исторіи корней болгарской культуры, мы чувствуемъ Россію нашей второй родиной. И все-таки мы не сдѣлали достаточно ея заслуги.

Къ сожалѣнію, русскіе интеллигенціи обязаны не только положительнымъ своимъ отношеніемъ. Въ нашей средѣ, если вспомнить внимательно, можно за-

Программа Дня Русской Культуры

Въ субботу 5-го іюня:

Публичное Собраніе

въ 7½ час. веч.

Предсѣдатель: С. А. Козловъ

Докладчики: о. Павелъ Поповъ—Религія и Культура; проф. Н. В. Долинскій—Пушкинъ, Достоевскій, Соловьевъ, Трубецкой; ген. В. Н. Смердовъ—Культурное значеніе войнъ Россіи; Н. З. Кисличенко—Русская колонія въ Варнѣ; Ю. К. Рапопортъ—Построеніе Имперіи.

Въ воскресенье 6-го іюня:

Въ 9 час. утра:

МОЛЕБСТВІЕ

на площ. передъ Русской Церковью.

Въ 10 час. утра:

Торжественный Актъ

въ Летнемъ театрѣ

(въ Морскомъ Паркѣ)

Слово С. А. Козлова о значеніи „Дня Русской Культуры". Привѣтственныя рѣчи. Оркестръ Увертюра Чайковскаго „1812 годъ", съ участіемъ объединеннаго Русскаго хора подъ управл. Н. А. Дмитріева.

Въ 3 час. дня:

Открытіе Русской Выставки

Въ 6 час. вечера:

но в Летния театър в морския парк: слово на С. А. Козлов за значението на Деня на руската култура, приветствени речи, оркестрово изпълнение на тържествената увертюра „1812 година" от П. И. Чайковски с участието на обединения Руски хор под диригентството на Н. А. Дмитриев; 4) Откриване на руска изложба в 15 ч.; 5) спектакъл в Летния театър.

Варненският комитет по уреждане на Деня на руската култура издава и специален единичен лист – „День русской культуры". Главна тема в него е разпространението на руската култура в България. Изданието се опитва да даде отговор на въпросите: какво е дала руската култура на българския народ, какво мислят за нея в България, къде е мястото ѝ в йерархията на културните ценности на съвременния българин.

Поместени са отзиви и анализи на няколко видни (и далеч от всякаква политика) български творци в областта на науката, литературата и изкуството (Боян Пенев, Михаил Арнаудов, Владимир Василев, Дора Габе, Николай Лилиев) по тези и по други проблеми.

Българският културен живот се разглежда от всички тях като „превод от руски", като своеобразно „огледало и опитно поле на руската култура". Но отзивите са не само хвалебствени и ласкаещи, съдържат и непремълчана критика на руската мисловност и душевност. И. П. Нилов („Злоба дня", с. 1) признава, че отправените упреци са необходими и справедливи, даже недостатъчно сурови, но и поучителни – защото „разобличителният им на моменти характер обикновено има и саморазобличителен смисъл".

За Боян Пенев („Несколько слов о русском влиянии в Болгарии", с. 1) е направо немислимо да си представим лика на нашата интелигенция извън руското въздействие, както и българската литература без руското влияние – ако литературата

ни превъзхожда в някои отношения литературите на нашите съседи, то причината за това се крие не само в българския творчески дух, но и в обстоятелството, че в сравнение с тях ние сме изпитали най-силно върху себе си влиянието на руската литература. Но руската интелигенция, пише по-нататък Б. Пенев, е влияла на нашата не само с положителните си, а и с отрицателните си страни: склонността към догматизъм, доктринерство и сектантство, руският вкус към високопарни слова, към превъзходни степени, многословие и блудкави полемики; с необикновена сила е въздействал върху нас руският социален утопизъм и утилитаризъм, руската слабост към словесно теоретизиране и умуване, когато се пренебрегват съществени факти, не се отчитат даденостите на действителността и нейните възможности; в нито една друга страна не се говори толкова много за идеологии, учения и мирогледи както в Русия и никъде не се наблюдава такова „поразително отсъствие на практически смисъл". В силна степен, според Б. Пенев, ние, българите, сме заразени и от руската инертност, общославянско качество, проявяващо се в най-голяма степен у руснаците в преобладаването на чувството, което прави възможни неочакваните и бързи смени на възбудена енергия с безпримерна пасивност. На друго място, заключава Б. Пенев, трябва да търсим „възпитатели на нашата воля и нашия характер", а не в „неуравновесената руска психика, която не знае чувство за мярка и се въвлича в крайности – еднакво и в религиозния, и в политическия живот".

Редакторът на „Златорог" Вл. Василев също е пределно откровен и обективен. Той смята, че за българина понятието руска култура се отъждествява почти изцяло с руската литература, а податливостта към нейното изключително въздействие обяснява с търсенето на образец от страна на пробуждащата се българска нация в края на XIX и началото на XX век. В момент, когато тази нация все още не е осъзнала своите истини и не е оформила своя дух, руската култура и литература залягат в основата на българското художествено съзнание, моралът и социалните идеи на руското художествено творчество формират самоусещането на българската интелигенция. Благодарение на всичко това обаче в нашата психика биват внесени и някои елементи, чужди на темперамента, традициите и основната духовна същност на българския народ. За Вл. Василев няма съмнение, че има неща, които трябва да се заимстват, но не и всичко, защото „необятната руска душа таи в себе си и небеса и бездни" и, за да не потъне този, който се е устремил към нея, е нужен ориентир, сочещ пътя, а това е самобитната наша култура, която трябва да бъде построена върху основите на народната психика като се привнесат в нея най-ценните достояния на онези народи, които са ни най-близки[2].

---

[2] Сходни виждания излага и писателят Добри Немиров в друго издание на руски емигранти у нас: „[...] българският интелигент заживя с руската книга като със своя. Животът обаче, който се разгръщаше пред нас чрез тая книга не беше наш живот и затова българинът се увличаше от неговата външна красота. Нему се харесваше кокетно литераторизирания руски живот и увличаше се от него с пълна душа. Той не съзнаваше, че с това увлечение изменя на своите задачи като строител на своята национална култура, че увличайки се от чуждото, той изменя на себе си, на своя дух, на цялата своя национална психика [...]

[...] Новият българин заприлича на руски провинциал, който мечтае по руски, страда по руски, пие чай по руски, философства пак по руски. [...] Русизмите не напущаха нашия литературен език, а мястото откъдето наши писатели си пооткрадваха нещичко беше почти само руската литература. В същността всичката тая руска окраса на живота ни беше книжна, куха, недълбока. Ние взехме страда-

Що се отнася до руската емигрантска културна инвазия в България в началото на 20-те години, ако се съди по краткия, но изключително емоционален текст на Дора Габе, озаглавен „Странники“ (с. 1), от българските творци, от българската интелигенция тя се приема като съвършено позитивно явление, като катализатор за развоя на българските културни и литературни процеси, като епизод от вече съществуващата тенденция на проникване на руското културно влияние в българската действителност: „Наказание ли е съдбата на руските изгнаници или в нея се крие някакъв дълбок смисъл? (...) Великото не се наказва, а се подлага на изпитание: за да избуи още, да прескочи границите на своята родина, да го грабне Бог в шепите си и като златно зърно да го пръсне навред и оплодотвори света с нов дух. Може би после и нашата мъничка земя ще дочака това зърно и ще разкрие за него своите недра и обятия“.

Не отстъпват по емоционалност и патетика, а и съдържат същите внушения, няколкото реда („Моя Россия“, с. 3), написани от Н. Лилиев.

Единствен от петимата български автори М. Арнаудов не се докосва до българо-руската тема, краткият му текст („Пушкин и Гете“) е в литературоведски, компаративистичен план.

Публикувани са три стихотворения от руски емигрантски поети, в които по специфичен начин оживява един и същ спомен – за изгубената родина: „Вот Русь моя: в углу, киотом...“ (с. 1) от Александър Биск[3], „Не говорю тебе: Забудь...“ (с. 2) от А. Фьодоров и „Изолдина весна“ (с. 3) от Любов Столица.

Последните двама автори са твърде добре познати, и то не само на руската емигрантска читателска аудитория, ала находката на изданието е по-скоро Биск със стихотворението си „Русь“ („Вот Русь моя: в углу, киотом...“)[4]. В него поетът споделя кое го спасява донякъде от самотата и прави „по-кратък страшния сън“ – двата

нието на руския интелигент с оная естетичност, с която го облича руският писател и за това не ни беше неприятно да страдаме от някаква въображаема безпътица в живота“.

Статията е добър пример за опознаването и осмислянето на другия като част от пътя към себепознанието. Вж.: Немиров, Д. Руският интелигент. – В: Памяти профессора А. К. Медведева. Русско-болгарский сборник. София, 1922, с. 138–139.

[3] Александър Акимович Биск (1883, Киев – 1973, Ню-Йорк) – поет, преводач, завършва търговско училище в Одеса, където по-късно учи Исак Бабел, в поезията дебютира по време на студентството си в Киевския политехнически институт – със сонета „Тот чудный час придет. Приветом серебристым...“ в киевския ежедневник „Югозападная неделя“ (4 май, 1903 г.), преводът му на цикъла „Песни девушек“ в „Одесские новости“ (№ 7115, 25 дек. 1906, с. 4) се смята за първа публикация на стихотворение от Райнер Мария Рилке в Русия, идва в България през януари 1920 г. от Одеса заедно с жена си и деветмесечният си син, престоява у нас 7 години, тук започва да се занимава с филателия, която по-късно на Запад става негово основно занимание. Неговият син Анатолий (френският поет Ален Боске) твърди, че познавачите на филателията като него и баща му се броят на пръсти („в мире раз-два и обчелся“) (Боске, А. Русская мать). Двадесетте и две години, прекарани в Западна Европа, в творческо отношение са почти безплодни за Биск – съвсем рядко пише стихотворения, и то шеговити, за преводите му от това време нищо не е неизвестно. Биск е напълно откъснат от културния живот на руската емиграции, почти нищо не публикува. Нещата се променят, когато се премества в Ню-Йорк – сътрудничи на влиятелните емигрантски издания „Новый журнал“ и „Новое русское слово“, пише стихотворения, спомени, критика, отново се връща към преводаческа работа и Рилке. По-подробно за биографията и творчеството му вж.: Азадовский, К. Александр Биск и одесская „Литературка“ (Диаспора. Вып. 1. Новые материалы. Париж – СПб., 2001, с. 95–141).

[4] Твърди се, че за първи път то е публикувано в рижкия вестник „Слово“ (1926, № 178). Под стихотворението, напечатано в „День руской культуры“, е посочено, че е написано през май 1926 г. в София.

рафта с книги, олтарът, пред който се моли всеки ден. В спомените си по-късно за това, което е оставил и загубил завинаги в Одеса, Биск най-много съжалява за своята библиотека, събирана в течение на дълги години. В нея е имало не една и две библиофилски ценности, в това число и томчета със стихотворения (първи издания) на Рилке:

Вот Русь моя: – в углу, киотом,
Две полки в книгах. – вот и Русь!..
К их потускневшим переплетам,
Припав, я каждый день молюсь.
Рублевый Пушкин, томик Блока.
Десяток милых мне имен –
Сред них не так мне одиноко,
И покороче страшный сон...
А выше – скромно, как лампада,
Рисунок маленький Кремля,
Да ветвь из киевского сада –
– Вот Русь моя!..

Очеркът „Сказочное царство“ (с. 2) е откъс от „Записи о русском театре“ на театроведа П. Ярцев и съдържа интересни размисли за историята на руския театър, която всъщност може да бъде определена и като история на руските царе, доколкото именно на тях се дължи високото изкуство в царска Русия – в огромната, рядко населена, разноплеменна, безпътна, „тъмна“ Империя единствено царете са могли да строят оазиси на художеството. После мислите на Ярцев се насочват към разночинската култура след царуването на император Николай I – с падането на дворянската класа руската сцена започва да губи своята класическа яснота, царствения покой, светлата празничност, размътват я струите на разночинската култура – мъглява, безпокойна, мъчителна, Гогол – Достоевски – Чехов са нейното гениално начало, пророчески подем и изтънчено гаснене.

Обширен материал на с. 3 („Русская колония в Варне 1920–26“)[5] разкрива целите и дейността на обединенията и организациите в руската колония във Варна през периода 1920–1926 г.: Районен обществен обединен комитет (РОКК) на руските бежански организации, Съюз на руските студенти, Съюз на руските инвалиди, Руско дружество на червения кръст, Руско-български дамски комитет, Руска енория, Църковно сестринство и др.

На същата страница е поместена кратката историческа бележка „Войны России“ от ген. В. Н. Смердов, както и исторически преглед от библиотекаря Я. Романчук („Русские в Варне“) на масовите руски присъствия във Варна, започнали от XVII в.[6], предимно военни експедиции.

---

[5] Към януари 1925 г. във Варна пребивават 2 201 руснаци.

[6] Тогава Русия не е била обединена държава под властта на руските императори и когато Южна Рус влиза в състава на полската Реч Посполита, свободните малоруски казаци запорожци често нападат черноморските турски градове. По някои исторически свидетелства през 1610 г. турците са били прогонени от Варна от запорожките казаци, а после градът е опожарен и разрушен.

Емиграция, Ден на руската култура, България, Варна – изданието сполучливо свързва тези ключови думи, а на страниците му на практика се състоява и един откровен и аналитичен разговор за положителните и негативните страни на руското влияние в българската култура.

Радостин Русев

ДЕНЬ РУССКОЙ КУЛЬТУРЫ

День русской культуры. Однодневная газета. Издание трех русских культурно-просветительных организаций в г. Пловдиве: Русско-Болгарского О-ва, Союза Галлиполийцев и Союза бывш. Русских Студентов. Пловдив / Phillipopl, 8 июня 1929 г. Цена 5 лв. Цена 1 фр. фр., 1 чеш. кр., 20 пф., 30 грош., 2 дин., 5 цент.

8 юни 1929

Ответств. ред.: Н. Хърлев (от последната страница).
Обем: 8 с.
Формат: 30,5x46 см.

Съдържа следните статии (по реда на мястото им във вестника): „День русской культуры" (уводна), от свещ. М. Шишкин; „Основные устои ", от В. Л. (имат се предвид устоите на руската култура); „Первый русский печатник", от свещ. М. Шишкин; „Островский и русский театр", от Н. Ив. Драганов; „Ко дню русской культуры", от епископ Дамиан; „Христианство и патриотизм", от М. Калнев (Кальнев); „Владимир Святой (как основатель национальной русской культуры)", от Б. Остроумов[1]; „Часовой", (кратка военно-политическа история на Русия) от В. Е.

Поместени са и още няколко материала, **необявени** в „Съдържание"-то на вестника: „Древний памятник православия в Вишневце на Волыни: Историч[еский] очерк" от И. Мазуркевич; „Празднование Дня Русской Культуры: Обзор", б. п. (разказано е за честването в Пловдив, Югославия, Германия); Обяви за руски библиотеки в София: *Библиотека Союза русских инвалидов* (Раковски 98) и *Большая Пушкинская библиотека В.С.Г. и З.-Г.К.* (Цар Шишман 1), б. п.; „Куликовская битва: Из „Истории Государства Российского" Карамзина", препечатка; „Книжный магазин и Библиотека „Зарницы" (София, Раковски 135): Новинки", б. п. (информация за нови книги, вкл. за наличността на брой 1 от „новото военно списание" „Вестник военных знаний").

Най-пълно и „програмно" идеологията и тематиката на изданието са обхванати в материала „Основные устои" от В. Л. Според автора му основните устои на руската култура са: църковната музика; иконописта и църковната архитектура; руската армия. Армията е разгледана като обществен и *културен: духовен и естетически* феномен (например: „это была особая дисциплинированная народная стихия"). Покрай възхвалата на Армията са похвалени следните литературни произведения: „Бородино" и „Спор" (М. Ю. Лермонтов), „Война и мир" и „Севастополски очерци" (Л. Н. Толстой), историческите романи на П. Н. Краснов, „Полтава" (А. С. Пушкин). Почти една четвърт от статията е възхвала на „учебните заведения на Военното ведомство". Ясно е, че изданието изразява „дясна" идеология. От друга страна, естетизацията на войската (на военния строй и на други измерения/елементи на

[1] Това е текстът с най-много на брой, три, експлицитни библиографски отпратки от публикуваните в изданието, все към „Православие и культура. Сборник статей" (Берлин, 1923).

3982.

ДЕНЬ РУССКОЙ КУЛЬТУРЫ

ПЛОВДИВЪ PHILLIPOPL 8 Іюня 1929 г.

ЦѢНА 5 ЛЕВА
Цѣна 1 фр. фр., 1 чеш. кр., 20 пф., 30 грош. 2 дин., 5 цент.

ОДНОДНЕВНАЯ ГАЗЕТА

Изданіе трехъ русскихъ культурно-просвѣтительныхъ организацій въ г. Пловдивѣ: Русско-Болгарскаго О-ва, Союза Галлиполійцевъ и Союза бывш. Русскихъ Студентовъ.

СОДЕРЖАНІЕ:

Передовая — День Русской Культуры Свящ. М. Шишкинъ.
Основные устои В. Л.
Первый русскій печатникъ Свящ. М Шишкинъ.
Островскій и русскій театръ Н. Ив. Драгановъ.
Ко дню русской культуры Еп. Даміанъ.
Христіанство и патріотизмъ М. Кальневъ.
Владиміръ Святой Б. Остроумовъ.
Часовой В. Е.

День Русской Культуры

Уже пятый годъ русская эмиграція, разбросанная по всему Земному шару, празднуетъ день Русской культуры, связавъ его со днемъ рожденія великаго русскаго патріота и поэта А. С. Пушкина.

Исторія возникновенія этого праздника слѣдующая Въ 1924 г. въ день 125 лѣтней годовщины со дня рожденія великаго русскаго національнаго поэта А. С. Пушкина, в [illegible] что составляетъ основу націи, ея силу и высшую цѣнность. Празднованіе „Дня Русской Культуры" имѣетъ своею цѣлью напомнить обѣимъ группамъ, раздѣленныхъ территоріально русскихъ людей, о той общей культурной связи, которая была, есть и вѣчно будетъ между ними, а самый „День Русской Культуры" является яснымъ доказательствомъ того, что эта цѣль не забыта, что она сознается и что для осуществленія ея принимаются и будутъ приниматься необходимыя мѣры.

Почему же празднованіе дня „Русской Культуры" рѣшено связать съ именемъ нашего великаго поэта А. С. Пушкина? Да потому что именно въ немъ наша русская національная культура осознала себя и достигла своего полнаго выраженія. Онъ является родоначальникомъ той эры, того великаго момента, съ котораго Русская культура не только пріобрѣтаетъ право на самостоятельное существованіе, но получаетъ вмѣстѣ съ тѣмъ и міровое значеніе. Съ него начинается классическій періодъ Русской литературы. Онъ сдѣлалъ ее полнымъ выраженіемъ основъ націо- остаются для насъ идеаломъ чистоты, силы и художественности.

Вотъ почему съ именемъ родоначальника нашихъ классиковъ и соединяется празднованія „Дня Русской Культуры"

Въ этомъ году объединеніе трехъ культурно просвѣтительныхъ русскихъ организацій въ городѣ Пловдивѣ (Phillipopl) въ Болгаріи: Русско-Болгарскаго Комитета, Общества Галлиполійцевъ и Союза б. Русскихъ Студентовъ рѣшило ознаменовать этотъ день изданіемъ настоящей однодневной газеты. Можетъ быть, она и не вполнѣ удовлетворитъ требовательнаго читателя, но намъ, проживающимъ въ этой маленькой точкѣ Балканскаго полуострова, приходилось и всегда приходится считаться съ наличіемъ тѣхъ культурныхъ русскихъ силъ, какія здѣсь имѣются: мы дѣлаемъ здѣсь то, что можемъ и что въ нашихъ силахъ.

Самое же главное, — мы счастливы, что имѣемъ возможность принять участіе въ этомъ трогательно - величественномъ Праздникѣ и тѣмъ самымъ духовно слиться съ нашими братьями — русскими, разбросанными по лицу всего міра.

Свящ.: М. Шишкинъ.

Первый русскій печатникъ Иванъ Федоровъ

5 го декабря прошлаго года исполнилось ровно триста сорокъ пять лѣтъ со [illegible] первого русскаго печатника Ивана Ѳедорова, который былъ дѣйствительно крупною и замѣчательною русскою личностью своего времени. Иванъ Ѳедоровъ представлялъ собою, во всѣхъ отношеніяхъ геніальный типъ энтузіаста и художника, всецѣло преданнаго своему великому дѣлу, глубоко понимавшаго про- то же время царь Иванъ Васильевичъ Грозный, для исправленія зла, началъ задумывать о заведеніи въ Москвѣ типографіи. Какіе способы употребилъ царь для водворенія книгопечатаніе въ Россіи, до сихъ поръ осталось неизвѣстнымъ, иные говорятъ, что первый печатникъ былъ присланъ къ нему датскимъ королемъ Христіаномъ III, вмѣстѣ съ предложеніем ввести въ Россіи Лютерово ученія. Что

нейния бит и битие) може да бъде сближено с италианския футуризъм (по формула: ултра-„лява" естетика в служба на ултра-„дясна" идеология). Текстът е съзвучен на тоталитаристкия „дух на времето" в Европа между двете световни войни.

Извън този материал „дясната" програма отстъпва „парадния" преден план на „центристкия" консенсус сред емигрантите. Това личи при сравняване на статиите „День русской культуры" и „Ко дню русской культуры". Свещеник Шишкин напомня, че празникът на руската култура съвпада с рождената дата на Александър Пушкин (8[2] юни); а епископ Дамиан предлага друга дата за Ден на руската култура

[2] Осми юни е датата, според силата на преданието, сътворявано от емиграцията. „В 1924 г. в день 125-летней годовщины со дня рождения велокого русского национального поэта А. С. Пушкина, в Эстонии Русской колонией был устроен праздник „День Русского Просвещения." Праздник этот прошел чрезвычайно удачно и в этом же году в Праге, в центре сосредоточения русской научной мысли, было решено ежегодно, приблизительно в это же время, праздновать Русский праздник, назвав его „Днем Русской Культуры". / Примеру Праги последовали и другие города и государства, и уже в следующем 1925 году, мы видим празднование „Дня Русской Культуры" в тринадцати странах Европы и Америки", както пише свещеник Михаил Шишкин тук. Преглед на източници от 1930-те сочи същата дата: тя се има предвид, макар честванията (и ангажиращите с физическо присъствие, и особено задочните, т.е. печатните) да варират. Показателен е, например, № 130 от „Голос труда": през 1935 г. „Театърът за руска драма" в София отпразнува деня на 8 юни, за 16 юни е насрочено тържествено заседание (с речи и художествено четене) в БАН, а информира вестникарски брой от 14 юни; в № 83 (от 10 юни 1934) е поместено съобщение от педагогическото бюро в Прага, от 8 юни. Историческият преглед на Валентин Соседов в № 32 (28 май 1933) от същия вестник дори не посочва точна дата. Справочниците показват, че Пушкин се е родил на 26 май, или 6 юни, но сочат и друго: според метричната книга на Богоявленския храм в Елохово (в очертанията на Москва) Александър Пушкин е кръстен на 27 май, или 8 юни. Аберацията в културната памет на емиграцията е показателна.

– деня на св. Владимир, Покръстителя на Русия (15 юли). Разликата в йерархичното положение на двамата автори подсказва обаче кои възгледи определят общия смисъл на изданието. Позицията на епископа по същество е подкрепена и ясно и кратко обоснована в материала „Владимир Святой (как основатель национальной русской культуры)“ от Б. Остроумов: Пушкин е могъщ *клон*, но не и корен на руската национална култура; а основателят ѝ е княз Владимир.

„Центристката“ гледна точка е подменена още в текста от „парадния“ план („День русской культуры“ (уводна), от свещ. М. Шишкин). Ето как в него е преосмислено ключовото значение на Пушкин в руската култура: едва ставайки народен поет, т.е. като написва произведения патриотични и в народен дух, Пушкин може да бъде изразител на руската култура пред Европа (следователно, *пълноценен* изразител на тази култура и пред самата нея). Спомената е поемата „Полтава“. Доизграждането на руския литературен език и започването на руската класическа литература са заслугите на Пушкин, обосновали определянето на 8 юни за празничен ден на руската култура; но, както внушава подтекстът на този материал, това е недостатъчно.

Така са очертани три ценностни и феноменни кръга на руската култура, или културност: православието – (самодържавието) – народността (или църковното изкуство и армията, т.е. строево и военно-педагогическо изкуство); литературата; театърът. Между трите кръга има отношение на концентричност и йерархичност. Оказва се, че руската културност **не** е „литературо-центрична“. Тук е надживян и традиционният към дадения момент възглед, че литературата е (първостепенна) ценност, доколкото е (обществено) полезна. Тук тя не е *първо*-степенна, пък макар и относителна, ценност, а *второ*-степенна: сърцевината на руската културност е изразена най-напред в църковното изкуство и във войсковото *изкуство*, и едва след това – в литературата. Съобразно разбирането на тази сърцевина в изданието е моделиран и каноничен списък от литературни произведения и автори. Според един от вариантите му в статията „Ко дню русской культуры“ от епископ Дамиан: „началата на православието и народността“ са изповядвали „и Пушкин, и Лермонтов, и Достоевски, и славянофилите“; Гогол (противно на известни очаквания) и Тургенев (очаквано) *не* са споменати.

За руския театър говори само един материал („Островский и русский театр“ от Н. Ив. Драганов). Неговият автор подхваща „центристката“ струя от уводната статия, което личи и от основното внушение: *Островски е* за руския театър *това, което е Пушкин* за литературата. Драганов демонстрира приобщимостта на Островски към ултра-десния канон (хипотетичен или действителен). Не-“служенето“ на никоя „идея“ от Островски е оправдано двояко. Той изгражда руския театър и творбите му загатват метафизичен план. Според Драганов историческата промяна след 1917 г. („когато се обърна страницата на историята“) помага да се види, че зад съвкупността от комедии и драмите на Островски прозира всъщност трагедия, но не на отделни лица, а на цяла обществена прослойка (с което се оказвал предходник на Чехов); че нравоучителността и битът у Островски са обвивка („шелуха“); че реализмът му е привидност (Драганов посочва, че тук развива наблюдение на А. Р. Кугел); че героите му са като голите, треперящи души от „Страшния съд“ на Васнецов. Така Островски е приобщен към традицията, емблематично представлявана от Достоевски. В текста се разпознава интелектуалния стил на Д. Мережковски – ста-

тията прилича на сбито продължение на серията портрети от „Вечните спътници". Драганов успява да прокара интуитивна естетика, която е в противоречие или поне в недостатъчно съгласие с ултра-дясната идеология на изданието, и която полага категорията на вечното, лишена от персонални и институционални признаци (т.е. премълчаваща Бог и Църквата), в центъра. В началото на текста му обаче има едно недоказуемо твърдение, което е представено като аксиома и което е действителният „мост" между позицията на Драганов и редакционната: „Он [Островски – Й.Л.] обладал громадным талантом, которым обладают только люди, призванные к созидательной работе". Това безцеремонно обвързване на талант и нагласа за съзидание е симптом на културен стил, който условно би могъл да бъде означен като контраромантичен.

Изданието се помества във физически-обкръжаващата го култура (българската) по характерен и традиционен за русите в българска среда начин и **не** „мълчи" за това. Симптоматично е следното: 1) раздвоеното посочване на мястото на издаване в „шапката" на вестника – „Пловдив / Phillipop[o]l"; 2) българското име (а това значи и националност) на отговорния редактор на изданието – *Н. Хърлев*; 3) участието на (очевидно) българин (Н. Ив. *Драганов*[3]) в списването на този вестник чрез статия за Островски; 4) основното послание на материал „Ко дню русской культуры" от епископ Дамиан.

Епископ Дамиан призовава: Емигрантите не бива да се отчуждават от родната си, национална култура, на тях предстои държавно и църковно строителство; а в славянските страни трябва да се пропагандира идеята за славянско единство в рамките на православието, разбирано като „вливане на славянските ручеи в руското море". Би било недискретно (несъобразено с все пак противоречиви и естетически, и цивилизационни, и политически ориентации в българското образовано общество) българин да подпише подобен текст. Пък и как чужденец да се произнася за сърцевината на руската културност и историческия ѝ дълг? Домакинът, българинът, е оставен да оцени по достойнство третия, *периферен*, концентричен кръг на руската култура – театъра; но, вероятно, образованият български реципиент на руската култура е най-адекватен тъкмо на тази нейна проява. От друга страна, не бива да остава съмнение, че образованият и *отговорен* (терминът „отговорен редактор" зазвучава и метафорично) българин е прочел посланието на епископ Дамиан (и всичко във вестника), запознат е с месианистичната в сърцевината си авторефлексия на руската култура и *не възразява*. Най-сетне, руската емигрантска общност зачита и най-многобройната като че ли малцинствена общност в българския Пловдив – гръцката, чрез гръцкото име на града. Това не е случайно и не става дума само за далечно ехо от гръцката „мегали"-идея. За руския православен фундаментализъм и месианизъм е традиционно редуцирането на православната общност до два елемента (езикови? народностни? културни? над-исторични?): „гръцки" и „славянски"; тя е „гръко-славянска". Но, за да е ясно, че не става дума за архаизация на географската реалия; нито за „археологична" коректност при използването на гръко-римското име на града, – формата „Филипопол" търпи промяна, обусловена от произнасянето ѝ на руски (отпада второто

[3] Освен фамилията (която все пак би могла да е на руснак), показателен е начинът, по който е съкратено презимето: „Ив.", а не „И".

„о“, разположено в след-ударена сричка). За да е ясно, кой произнася подхванатото ехо от гръцката визия за Балканите.

Графиката на „шапката“ – тройният контур на два правоъгълника, в който са обхванати данните за цените на вестника и за мястото и времето му на издаване, визуално загатва присъствието на блокчета от бял камък и на коринтския архитектурен стил. Така въведената местна и класическа старина изпълнява не само ролята да контекстуализира геокултурно, с определен „коефициент“ идеологичност, изданието. Тази роля е допълнена и конкретизирана. Печатният текст отпраща към своя древен роднина – епиграфския текст, надписа върху камък. Съположено с горепосоченото послание, че Пушкин е само могъщ клон, но не и корен на руската култура, това визуално внушение допринася за това изданието да се включи в традицията от текстове, белязана от присъствието на „Exegi monumentum“ (Хораций) и „Я памятник себе воздвиг...“ (Пушкин). На „строителната площадка“ на вестникарската страница са събрани „материали“, за да бъде изсечено, удостоверено следното послание: има Паметник, по-траен от този на/от Поета. Посланието остава недоизговорено, но самият вестник въплъщава заявката, че съответният Паметник може да бъде съграден.

От всички поместени във вестника материали в един („Первый русский печатник“ от свещ. М. Шишкин) ясно личи изместване на не-художествения жанр (в случая – на научно популярната статия) в посока на художествен (дори – белетристичен): представянето на историческия материал в статията и общата ѝ интонация я превръщат в основа за житие на Иван Фьодоров (Федоров). В този текст на свещеника Шишкин е загатнато присъствието на сърцевина на руската културност, различна от ансамбъла на църковно-войсковите изкуства, различна и от литературата: книгата.

Изданието въплъщава консервативно, с ретроутопистични отсенки, разбиране на руската култура, за което тъй нареченият нейн литературоцентризъм е ако не мним, то поне относителен.

Йордан Люцканов

ДОНСКОЙ ОСВЕДОМИТЕЛЬНЫЙ ЛИСТОК

Донской Осведомительный Листок.

№ 126 – 152	апр. – 28 дек. 1922
№ 153 – 181	14 ян. – 12 дек. 1923
№ 182 – 186	1 ян. – 27 февр. 1924

Започва от № 126, без сведения за предишните броеве. Заглавието се разполага между две линии и е на два реда, като на първия с големи удебелени букви е написано „донской", а на следващия с по-малък шрифт – „осведомительный листок". На линията над заглавието отляво се помества датата, по средата – номерът на броя, а отдясно – „Стара-Загора". От № 129 номерът на броя се изписва отляво и отдясно, а мястото на издаване – по средата. При датираните броеве датата е посочена по средата, след мястото на издаване.

№ 129–138 не са датирани. Отначало (№ 126–128) информационният лист излиза веднъж на 2 седмици, но по-късно губи тази си периодичност: интервалът между отделните броеве е непостоянен и варира от 8 до 21 дена.

Няма информация за периодичност, адрес на редакцията, цена на отделния брой и абонамент. Не са изписани редактор и издател. В края на броя се посочва единствено: Печатница „Светлина" – Ст.-Загора.

Обем: 2 с. с по 4 колонки.

Формат: 30,5 x 48 см.

„Донской осведомительный листок" („Донски информационен лист") е информационно издание на щаба на разположения в Стара Загора Донски корпус.

Гражданската война разделя казачеството, както впрочем и цяла Русия, на два враждуващи лагера – бял и червен. През 1917–1920 г. белите казаци участват във всички оперативно-стратегически обединения на белите войски в Южна Русия. Първото от тях е Доброволческата (Добровольческая) армия. Както показва и името ѝ, тя първоначално е съставена само от доброволци, сред които казаците са около 4 процента. През цялата 1918 г. редом с нея срещу съветската власт се сражава и друга армия – Донската, т.е. въоръжените сили на просъществувалата две години (1918–1920) Донска казашка република, повече известна с името Всевелика войска на Дон (Всевеликое Войско Донское, ВВД). Донската армия е създадена по време на въстанието на донските казаци срещу болшевиките от въстаническите части и от отряда на ген. П. Х. Попов[1]. Армията включва станично опълчение (т. нар. Редовна армия) и постоянна (т. нар. Млада) армия.

На 8 януари 1919 г. Доброволческата и Донската армии се сливат в ново оперативно-стратегическо обединение – Въоръжените сили на Юга на Русия (Вооружён-

[1] Пьотр (Пётр) Харитонович Попов (1867–1960) е донски атаман, генерал от кавалерията на Генералния щаб, пожизнен походен атаман. В емиграция живее в България, Франция, САЩ, Чехословакия. Той е един от малкото казашки военачалници, които отказват сътрудничество на хитлеристка Германия.

Апрѣля 1922. № 126. Стара-Загора.

ДОНСКОЙ ОСВѢДОМИТЕЛЬНЫЙ ЛИСТОКЪ

Пров. 1957 г.

НА ТЕРЕКѢ.

Въ области до сихъ поръ неспокойно, хотя часть жителей какъ бы и примирилась съ существующимъ порядкомъ, но все же большинство настроено непримиримо и уходитъ въ горы, гдѣ образуютъ мелкія шайки, борящіяся съ совѣтской властью. На границѣ Терской и Кубанской областей работаетъ Есаулъ *Хмара* съ большой группой повстанцевъ, скрывающихся въ *Балкаріи* и Кисловодскій казакъ *Бѣлогубъ*. Повстанцы ходятъ въ погонахъ, чисто одѣты. Дѣятельность ихъ главнымъ образомъ направлена на линіи желѣзныхъ дорогъ, гдѣ они останавливаютъ поѣзда и разстрѣливаютъ коммунистовъ и жидовъ.

Казаки Сунженской линіи выселены и разсѣяны по области, семействъ по 15—20 на станицу. Выселены изъ станицъ: Ермоловской, Сунженской, Слѣпцовской, Караульной и Нестеровской; земля передана чеченцамъ, но они станицъ не занимаютъ, а разграбили только все имущество, вывозя его въ горы.

Въ общемъ же всюду царитъ не[illegible] горцы говорятъ, что [illegible] былъ порядокъ [illegible]

Страшно развито взяточничество несмотря на рядъ воспрещающихъ декретовъ, оно становится главнымъ источникомъ существованія совѣтскихъ служащихъ. Жалованье почти не получается и по словамъ одного изъ служащихъ почтово телеграфной конторы въ Кисловодскѣ деньги, сдаваемыя на почту для переводовъ, никуда не посылаются, а собираются служащими и дѣлятся между ними какъ бы въ счетъ жалованья.

Красноармейская масса представляетъ толпу худыхъ, больныхъ и оборванныхъ людей, шатающихся по домамъ и выпрашивающихъ милостыню или занимающихся грабежомъ, въ чемъ впрочемъ не отстаютъ от нихъ и курсанты. Красноармейцы открыто ругаютъ совѣтскую власть. Размѣщаются преимущественно по квартирамъ, такъ какъ въ казармахъ ихъ боятся держать, боясь сговора и открытаго выступленія. Люди запуганы и сами говорятъ, что если ихъ соберется 5—6 человѣкъ, то одинъ изъ нихъ обязательно шпіонъ. Оружіе запущено, заржавлено, погонные ремни замѣнены веревочками. Вообще производятъ впечатлѣніе оборван-

власть не будетъ признана на Генуэзской конференціи, то будетъ обьявлена война Польшѣ и Румыніи и они заставятъ Европу признать, такъ какъ иначе дойдутъ до самаго Парижа.

Концессія Бзыбь.

Договоръ о концессіи на рѣкѣ Бзыбь подписанъ 4 августа 1921 года между слѣдующими контрагентами: съ одной стороны совѣтскими правительствами Грузіи и Абхазіи, съ другой стороны Захаревичемъ, Чаадаевымъ и барономъ Горстъ фонъ Леснеромъ (подставное лицо, прикрывающее, повидимому, нѣмецкій капиталъ).

Комиссіонный участокъ расположенъ по обоимъ берегамъ рѣки Бзыбь и находится въ 20 верстахъ отъ Гагръ и въ 70 верстахъ отъ Сухума.

Сущность концессіи заключается въ разработкѣ лѣсной площади въ 110,000 десятинъ лѣса, состоящаго преимущественно изъ породъ: бука, пихты и пальмъ (самшита). Концессія получена на 40 лѣтъ, причемъ концессіонеры обязаны въ теченіи одного года, послѣ подписанія договора, организовать акціонерное общество съ капиталомъ въ 200 милл. франковъ золотомъ. Подготовительныя работы будутъ продол-

Настроеніе деревни.

»Дорогіе товарищи. Не чудите своимъ гудкомъ, пишетъ крестьянинъ села Дергачи въ редакцію »Гудка«—не порочьте старый режимъ. Цари царствовали 300 лѣтъ, а такого безобразія (такого голода) никогда не было. Наложатъ бывало на мѣшокъ по 20 или 25 коп. и всѣ сыты, собакъ и кошекъ не ѣли«.. Дальше идетъ такая ругань — сообщаетъ газета — какую можно было слышать только въ кабакѣ, въ тѣ времена, когда »цари царствовали«. (Изъ сов. газеты »Гудокъ« № 527).

Какъ перевозятся сѣмена голодающимъ.

Приближается время посѣва, между тѣмъ доставка сѣмянъ въ голодающія губерніи находится въ печальномъ состояніи. Помимо слабости въ нагрузкѣ, задержки въ пути, загоновъ, топлива, порожняковъ, перпятствій въ разгрузкѣ и т. п., обнаружена еще одна причина — это новый тормазъ со стороны желѣзно-дорожниковъ, неправильно усвоившихъ декретъ о переходѣ Н. К. П. С. на новыя хозяйственныя начала. Въ одномъ мѣстѣ ж. д. не принимаютъ сѣмянные грузы, требуя наличнаго расчета за перевозку, въ другомъ мѣстѣ прибывшій грузъ ж.

ные силы Юга России, ВСЮР) с главнокомандващ А. И. Деникин. Отношенията между вождовете на Доброволческото движение и казашките първенци са напрегнати и драматични. Ако първите подкрепят Деникиновата идея за велика, единна и неделима Русия, то вторите издигат искане за възможно най-широка автономия на казашките области и дори за самостоятелна казашка държава. Друго принципно разминаване е, че Деникин третира войсковите атамани като подчинени – както и всички останали военачалници, а те се смятат за негови равнопоставени съюзници.

В края на март 1920 г. остатъците от разгромените от болшевиките в Кубанския край армии на ВСЮР са евакуирани от Новоросийск в Крим, където през м. май са преобразувани в Руска армия с главнокомандващ генерал барон П. Н. Врангел. През ноември 1920 г., след разгрома при Перекоп и в резултат на споразумение с френското правителство, тази близо 50-хилядна армия е евакуирана в Турция, като едновременно са формирани три корпуса – 1-ви армейски с командир ген. А. П. Кутепов, Донски с командир генерал-лейтенант Ф. Ф. Абрамов и Кубански с командир генерал-лейтенант М. А. Фостиков. Те са настанени, съответно, във военните лагери на Галиполския полуостров, в селището Чаталджа до Константинопол и на о. Лемнос, където прекарват близо година – от ноември 1920 до октомври 1921 г. След успешни преговори с правителствата на кралство Югославия и царство България Врангеловата армия потегля към Балканите – Кубанският корпус към Югославия, а 1-ви армейски корпус и Донският корпус към България. През февруари 1922 г. те вече са разквартирувани в страната ни в пустеещите вследствие Ньойския договор казарми на българската армия. На офицерите и войниците е разрешено да се наемат на работа (предимно селскостопанска) при условие, че не губят връзка с воинските си части. В най-изгодно положение се оказват казаците: земеделският

труд им е присъщ, освен това, в казашките части редниците са значително повече, отколкото в пехотата, където всеки втори е бил офицер[2].

Числеността на приетия у нас Донски корпус е 4334 души[3]. Неговите войскови подразделения, настанени в по-голямата си част в южна България, се превръщат в трудови артели, които работят в селското стопанство, мините, строителството[4]. Щабът на корпуса (104 души) е разположен в Стара Загора. Освен него в града се намират Донската офицерска батарея (97 души) и Донската военна болница (80 души)[5].

Командир на Донския корпус е генерал-лейтенант Фьодор Фьодорович Абрамов (1870–1963). Той произлиза от дворянската прослойка на донското казачество и получава образование в едни от най-престижните военно-учебни заведения на царска Русия – Александровското военно училище в Москва и Николаевската академия на Генералния щаб в Санкт Петербург. Както повечето военни от онова поколение, Абрамов участва в Руско-японската, Първата световна и Гражданската война. През 1920 г. заедно с Донския корпус поема пътя на изгнанието през Чаталджа и Лемнос към България. Принуден да напусне страната ни, той заминава за Югославия, където е назначен по съвместителство за помощник на Главнокомандващия Руската армия Врангел. През 1924 г. се завръща в България като началник на всички нейни части и управления у нас. След образуването на Руския общовоински съюз (РОВС) през септември 1924 г. оглавява неговия Трети отдел (България и Турция) и остава на тази длъжност до 1938 г. След похищението на ген. Кутепов от съветските тайни служби през 1930 г. Абрамов е назначен за заместник-председател на РОВС, а след похищението на следващия председател на Съюза – ген. Милер (Миллер), става негов председател. Точно тогава се разиграва драма в семейството на генерала: контраразузнаването на РОВС установява, че синът му Николай е агент на съветското външно разузнаване. Синът е екстрадиран, а бащата подава отставка[6].

---

[2] Карпов, Н. Крым – Галлиполи – Балканы. Москва, 2002, с. 123–124.

[3] Спасов, Л. България и СССР 1917–1944 г. (Политико-дипломатически отношения). Велико Търново, 2008, с. 82.

[4] Пак там, с. 83.

[5] Данните са взети от: Спасов, Л. Врангеловата армия в България 1919–1923. София, 1999, с. 101.

[6] Сюжетът „Николай Абрамов" все още се ситуира в контекста на слуховете, предположението, догадката, сензацията, озвучавани в интернет-пространството. Според най-тиражираната версия през 30-те години при ген. Абрамов в София пристига млад моряк, избягал от съветски кораб. В него генералът разпознава сина си Николай, когото не успял да изведе от Русия като дете (уточнение: тъщата не разрешила). Синът създава в България семейство с руска емигрантка, чиято майка симпатизирала на Съветите. Той активно участва в работата на РОВС и дори заема висока длъжност в разузнаването на Съюза. След разобличаването му като съветски агент е изгонен от страната заедно с жена си и, разбира се, тъща си: от уважение към Абрамов българските власти се ограничават само с екстрадиране.

Около тази версия гравитират много предположения, като това, че Николай Абрамов не е същинският син на генерал Абрамов, а негов двойник, подготвен от съветските тайни служби или дори като това, че самият генерал е бил наясно с дейността на сина си и ако не му е помагал, то поне не му е пречил.

Единственият що-годе достоверен източник за съветския разузнавач Николай Абрамов (1909–1943) са записките на българина, също съветски разузнавач, Борис Афанасиев (Атанасов). От тях става ясно, че Николай Абрамов е бил завербуван в емиграция („ние успяхме (...) да се сприятелим"). „Любознателен, честен, умен младеж", попаднал под влияние на „нашите идеи", той постепенно започнал да води борба срещу баща си – белогвардейски генерал, който оглавявал антисъветска организация и се занимавал дълги години с активна шпионска и диверсионна дейност срещу СССР. „Младият и самоотвержен патриот на нашето дело" давал сведения за подготовката с цел прехвърляне в СССР на белогвар-

През 1944 г. Абрамов напуска България и постъпва в създадената от германците Руска освободителна армия (РОА) на ген. А. А. Власов. След Втората световна война емигрира в САЩ. Умира през 1963 г. на преклонна възраст при трагичен инцидент[7].

Първият известен като отпечатан в България брой на „Донской осведомительный листок“ излиза на 1 април 1922 г., т.е. месец след окончателното настаняване на Донския корпус у нас. Информационният лист започва от № 126, като от страниците му не може да се разбере нищо за предишните спрямо тази дата броеве. Очевидно той е продължение на излизало извън пределите на страната ни периодично издание на корпуса от типа на посочените от И. Л. Волковски „Информационный листок донского лагеря на острове Лемносе“, от който за периода декември 1920 – февруари 1922 г. излизат 56 броя, и „Вестник донского лагеря на острове Лемнос“ с отпечатани през март – декември 1921 г. 52 броя[8]. Твърде вероятно е негов предшественник да е споменатият от Н. Карпов „Информационный бюллетень“, който се е издавал непосредствено след пристигането на Донския корпус на о. Лемнос и е представлявал обикновен стандартен лист, отпечатан в няколко екземпляра на пишеща машина[9]. Информация за сходно (или за същото?) издание откриваме при Е. Бурда – пълната изолация на казаците на о. Лемнос, липсата на каквито и да било руски вестници подсказала на бившия редактор на излизалия в Крим в. „Сполох“ Н. Куницин (Куницын) идеята да превежда статии от чуждестранни вестници и да печата най-интересните от тях в специални бюлетини. Този ръкописен вестник, който се издавал поради недостига на хартия само в 10 екземпляра и се разлепвал на определени места в лагера, бил посрещнат възторжено от казаците[10].

Възможно е целите и задачите на изданието да са били обявени в недостигналите до нас броеве. Съдейки по отпечатаните материали, неговото предназначение е било да компенсира липсата на вестници и да предоставя на личния състав на Донския корпус достоверна и дори цензурирана официална информация. Тя се черпи от най-различни източници – съветския печат („Гудок“, „Известия“, „Правда“, „Маяк коммуны“, „Трудовой Дон“), емигрантски издания („Казачьи думы“,

---

дейски диверсионни групи, за плановете за терористични акции, за връзките на белогвардейските ръководители с чужди разузнавателни централи и др. В навечерието на Отечествената война се завърнал в Съветския съюз, участвал като доброволец в борбата с хитлеризма и геройски загинал във вражеския тил, „изпълнявайки поредната си секретна задача“ (Вж. Записки на разузнавача (Борис Афанасиев). – В: Невидимите барикади. Очерци за българи – съветски разузнавачи. Втора книга. София, 1975, с. 12).

Опитният разузнавач никъде не споменава имена, като място на „сприятеляването“ умишлено посочва „една европейска страна“, уж различна от България и т.н.: да не забравяме, че изданието е от 1975 г., а някои от операциите на съветските тайни служби от 30-те години и днес не са официално огласени. В същото време героите от разказа на Афанасиев и особено „изпеченият белогвардейски генерал“, чието седалище е било в София, са достатъчно разпознаваеми.

[7] Алабин, И. М. Донской генералитет в изгнании. Материалы к биобиблиографическому словарю. [онлайн]. [прегледан 15.02.2007]. http://www.e- journal.ru/p_time-st1–6.html

[8] Волковский, И. Л. Военная журналистика. В: Журналистика русского зарубежья XIX – XX веков [онлайн]. [прегледан 04.01.2007].

[9] Карпов, Н. Цит. съч., с. 97–98.

[10] Бурда, Э. Казаки эмигранты первой волны 20–40-е годы: жизнь на чужбине. Часть 1. [онлайн]. [прегледан 12.05.2012].

http://www.apn.ru/publications/article25195.htm

Н. В. Куницин през 1923–1924 г. е редактор на издавания в София в. „Казачьи думы“.

„Голос казачества“, „Русская газета“), частна кореспонденция, разкази на очевидци, слухове, разбира се, с подобаващата маскировка на действителни факти. Впрочем, понякога издателите маркират непроверените сведения чрез въпросителен знак: „Патриарх Тихон лишен сана?“ (№ 166, с. 1).

В изданието има само няколко постоянни рубрики: „Хроника“ с информация за живота на казаците от корпуса по места, „Далекие слёзы“ с извадки от писма, получени от Съветска Русия, „Розыск“ с обяви за издирване на близки и познати и „Письма“. Всички тези рубрики се поместват предимно на с. 2. Що се отнася до останалите материали, то те, с малки изключения, са кратки и подчертано информативни. Няма определено място за определен тип информация.

Най-голямо място на страниците на „Донской осведомительный листок“ е отредено на положението в Съветска Русия, като материалите са изключително разнородни и с превес към конкретните факти. Най-общо те се групират в следните тематични гнезда:

– *Тежкият живот в родината* с акценти върху глада, разрухата, високата смъртност. Така например, в Одеса, съобщава изданието, всеки ден умират поне сто души. Те падат направо по улиците, а специални автомобили откарват труповете им в каменните кариери край града (№ 127, с. 1). Гладът върлува навсякъде – даже Конната армия на Будьони била станала пехотинска, тъй като будьоновците били изяли конете си (№ 147, с. 2). Най-щастливи („счастливейшие“) са онези хора, които могат да си хванат и сварят мишки и котки – пише българин-очевидец, който съобщава и за случаи на канибализъм (№ 170, с. 2). Освен от свидетелски показания, тази тема се захранва и от извадки от писма на близки и познати с разкази за глада, разстрелите на обикновени хора, непосилните данъци, слабата грамотност на децата, които с години ходят на училище, а не могат да четат. В повечето случаи писмата съдържат съвети до адресатите да си стоят в чужбина и да не се връщат у дома.

– *Червеният терор*, осъществяван от ГПУ[11], една от статиите за чиято дейността е с експресивното заглавие „Страх“ (№ 159, с. 1). Често се посочват конкретни примери за репресивните мерки на съветската власт спрямо всички слоеве на населението. Особено силно е изтъкнато негативното отношение към казачеството – в кубанските станици са останали само старци, жени и деца. Мъжете или принудително служат в Червената армия, или бягат в планините при бунтовниците (№ 134, с. 1). Има много съобщения за гонения на интелигенти – масови обиски в домовете им, изселване от Москва и т.н. (№ 177, с. 1). Подробно е описан битът в северните концентрационни лагери, съществували доста преди ГУЛАГ (№ 126, с. 2). Съобщава се за създаването на специални воински части, които се ползват с големи привилегии и правомощия и чиято задача е ликвидирането на бунтовете в Червената армия („Армия особого назначения“, № 142, с. 2). На няколко пъти „Донской осведомительный листок“ публикува предпреждения, че писмата от чужбина се четат най-напред в ГПУ, а тези, които се изпращат в чужбина, се цензурират или дори пишат под диктовката на същата организация. Печата се информация не само за изчезване на офицери-възвръщенци (№ 152, с. 2), но и за разстрели на червени коман-

[11] Государственное политическое управление, от 1923 г. Объединенное государственное политическое управление (ОГПУ). Наследник е на ЧК, ВЧК (Всероссийская чрезвычайная комиссия). Предшественик е на НКВД и КГБ.

дири като бившия командващ украинската Червена армия ген. Ситин (Сытин)[12], обвинен в контакти с чужда държава (№ 169, с. 1). Не е подмината и съдебната система: в съветските съдилища никой не обръща внимание на Наказателния кодекс, чийто превод иначе се разпространява с рекламни цели в Германия: единственият метод на съветското правосъдие е терорът (№ 170, с. 1). Репресиите са в такива размери и форми, че даже психиката на чекистите рухва: осъществяваното от тях насилие рефлектира в професионална болест, която освен чрез физически симптоми (гърчове, припадъци, неконтролируема агресия) се проявява и чрез халюцинации, псевдохалюцинации, мания за преследване. Всичките болни са доброволни палачи, а болестта ги поваля след 40–50 разстрела: „это быть может, средний предел средней выносливости советского палача“ (№ 173, с. 1).

– *Масовото недоволство от съветската власт*, водещо до анархия и протестни действия. Червеноармейската маса, посочва изданието, представлява тълпа от слаби, болни и дрипави хора, които ходят от къща на къща, за да просят или да грабят. Настанени са поединично в частни квартири, а не заедно в казарми, тъй като властите се страхуват от заговори и бунтове: „Красноармейцы открыто ругают советскую власть“ („На Тереке“, № 126, с. 1). Дезертьорството е често срещано явление в Червената армия (№ 175, с. 2).

Населението в Съветска Русия не е представено единствено като жертва. Почти във всеки брой има съобщения за ответна реакция – от митингите в Екатеринбург (№ 160, с. 1) до изчезването при тайнствени обстоятелства на отговорни съветски работници (№ 169, с. 2). Постоянни и изключително много са сведенията за заговори, бунтове и въстания – в Украйна (№ 133, с. 1), в Крим (№ 136, с. 1), във Вологда и Вятка (№ 137, с. 1), в казашките области (№ 162, с. 2), в Далечния Изток (№ 175, с. 1) и дори в Черноморския флот, където членове на руско-украински национален съюз възнамерявали чрез въоръжено въстание да свалят диктатурата на 3-я Интернационал (№ 173, с. 1).

Еврейският произход на болшевишките лидери Каменев (Розенфелд), Зиновиев (Апфелбаум) и Троцки (Бронщайн) поражда силни антисемитски настроения не само сред гражданското население, но и в Червената армия и даже в специалните отряди. Във връзка със смъртта на Ленин се артикулира слухът, че през последните си дни той постоянно повтарял: „Боже, спаси Россию и покарай Евреев“ (№ 185, с. 1). Смъртта на вожда е коментирана в няколко материала, сред които е отзивът на донския атаман А. П. Богаевски[13] за него, вероятно препечатан от вестник „Казачьи думы“.

– *Антирепатриантска насоченост*. Изданието активно работи срещу каузата на „Съюза за завръщане в Родината“ (Совнарод) и не пропуска случай да изтъкне неговата зловредна и гибелна за казаците дейност, както и да разкрие истинската

[12] Ако става дума за П. П. Ситин (1870–1938), руски и съветски военачалник, генерал-майор от царската армия, преминал заедно с командвания от него корпус на служба при болшевиките, командвал Южния червен фронт през 1918, нанесъл съкрушителни удари по белите войски, то информацията в „Донской осведомительный листок“ е изпреварваща. Ситин ще бъде разстрелян като враг на народа чак през 1938 г. (Сытин, Павел Павлович [онлайн]. [прегледан 28.05.2012]. http://ru.wikipedia.org).

[13] Африкан Петрович Богаевски (Богаевский, 1872/3–1934) е професионален военен, завършил Николаевската академия на Генералния щаб. Избран е за донски атаман след отказа на ген. П. Н. Краснов от атаманските правомощия. В емиграция живее отначало в България, след това – в Югославия и Франция.

същност на обявената от ВЦИК на РСФСР амнистия за участниците в Бялото движение („Амнистия“, № 130, с. 2). Още в броя от 15 април 1922 г. е поместена голяма статия за гръцки кораб с репатрианти („В преддверии к советскому раю“, № 127, с. 1). Този тип информатори – членове на екипажи на чужди кораби, превозващи репатрианти – са особено предпочитани от изданието, за чиито цели красноречиво говорят заглавия като „А вдруг передумают“ (№ 173, с. 1). Най-достоверният и авторитетен източник на сведения за съдбата на възвръщенците се оказват комунистите и партийните работници, един от които пише от Новочеркаск: „Это несчастные люди и это я говорю о живых и свободных“ (№ 159, с. 2). „Донской осведомительный листок“ отново залага на конкретните факти за разстрели на бивши офицери (№ 163, с. 1), за легално завърнали се в Русия емигранти, спрямо които амнистията не е била приложена („Как амнистируют возвращающихся в Совдепию?“, № 175, с. 1). В № 177 на с. 2 е поместен съвсем кратък материал от 4 реда – извадка от писмо от станица Нижне-Чирска (Нижне-Чирская), – който обаче е бил от изключително значение за казаците от Донския корпус у нас. В него се говори за човек, когото те добре познават – генерала от лейб-гвардейския Атамански полк Секретев, чието решение да се върне в Съветска Русия и призивът му към казаците да го последват са възмутили мнозина казашки офицери[14]. Цитираме дословно: „В станицу приехал А. С. Секретев и живет в доме Л. (тюрьма). Страшно бедствует, но помочь ему никто не может“.

Сред разказите от/за възвръщенците и тяхната съдба бихме откроили писмото „За красной чертой“ (№ 167, с. 1) от репатриант, жестоко разочарован от съветската действителност. Тихият Дон, пише той, е притихнал, всички са подтиснати и угнетени. Някога шумният Новочеркаск постепенно умира като културен център – за сметка на Ростов на Дон[15]. Той е град на контрастите – централните улици са осветени и оживени, второстепенните – тъмни и опасни; ресторантите са пълни с добре облечени хора, а покрайнините – с дрипави просяци, много от които деца. Външният вид на казака малко се отличава от този на руския селяк, но ако човек се вгледа, винаги може да различи потомъка на Ермак Тимофеевич или Степан Разин по едва доловима гримаса, по поглед, в който тлеят искрите на протеста. Границите между казаците и руските селяни (т. нар. „иногородние“) се заличават. И казашката станица и руското село са обединени от общата омраза към съветската власт.

---

[14] А. С. Секретев (1882–1931) е генерал-майор, един от първите командири в Доброволческата армия. Емигрира в Турция, след това – в България, но тласкан от носталгията и от любимата жена се подава на обработката на Совнарод. През 1923 г. се връща в СССР, работи като инструктор в кавалерийските курсове на Висшата школа за граничари на ОГПУ. След демобилизацията е инструктор по езда в Новочеркаск. Според версията на „Казачий словарь“ умира скоро след завръщането в родината, като преди смъртта си е бил пъдар на бостан (Казачий словарь-справочник. Том 3. Составитель Словаря Г. В. Губарев. Редактор- издатель А. И. Скрылов. Сан. Ансельмо, Калифорния, С.Ш.А. [онлайн]. [прегледан 12.10.2011]. http://www.cossackdom.com/enciclopedic/k.htm). По сведения на Уикипедия през 1930 г. е обвинен в принадлежност към казашка контрареволюционна организация и през 1931 г. е разстрелян (Секретев, Александр Степанович. [онлайн]. [прегледан 28.05.2012]. http://ru.wikipedia.org)

[15] Смяната на знаковите за казачеството центрове е една от многото прояви на провежданото през 20-те години на XX в. от съветската власт разказачване. Наред с Новочеркаск, силно е засегната станица Уст-Медведицка, която някога била многолюдно селище от типа на губернски град. Днес тя е град Серафимович (в чест на пролетарския писател А. С. Серафимович) с население 10 хиляди жители, при това в състава на Волгоградска, а не на Ростовска област.

– *Промяната в бита и нравите.* Много материали отразяват падането на културното равнище на населението. Така например, препечатка от в. „Известия“ разказва, че в кината в Батуми по време на прожекция всички – от войниците до аристократите – пушат и чоплят семки до степен, че от чопленето не се чува акомпаниментът на филма („Советские нравы“, № 132, с. 2). Повечето от поместените в тази насока материали са свързани със семейството и разрушаването на традиционните морални устои. Развратът е засегнал всички слоеве на населението, включително и селячеството – младите мъже се женят по няколко пъти и след това веднага се развеждат с жените си по най-незначителни поводи. Посочва се, че тази информация се е появила в съветския печат случайно, по недоглеждане, и със задоволство се констатира въз основа на препечатката, че селото е разбрало гибелността на съветските декрети и е взело мерки („Деревня против разврата“, № 176, с. 1).

В „Донской осведомительный листок“ ще намерим много сензационни в този смисъл факти. Нека обаче отбележим, че информационният лист на казашкия корпус търси не толкова сензацията, колкото предизвестената читателска реакция. Фактите са подбрани и поднесени по начин, че да възмутят с непристойността си консервативната казашка среда. Такива са социализацията (а всъщност, регламентирано изнасилване) на жените, от което са заплашени всички, с изключение на „върховните комисарски дами“ (№ 172, с. 2), предоставянето на собствените жени на шефовете за временно ползване (№ 179, с. 2), съобщенията за 10–11-годишни проститутки, които не могат да живеят без водка и кокаин („Чрезвычайка для детей“, № 164, с. 2). В московско училище, където заедно учели момчета и момичета, забременяли три ученички. Възмутеният директор докладвал на наркома (от „народный комиссар“, т.е. министър) на просвещението Луначарски, който пристигнал в училището и, за всеобщо учудване, лично поздравил бременните ученички като първите майки на свободното руско училище (№ 148, с. 2). Жената на партийния лидер Зиновиев, която върви по стъпките на А. Колонтай[16], приветства бременните малолетни момичета от приютите като нови майки, даващи борци на пролетариата. В Москва пък е изнесен доклад на тема превръщането на мъже и жени в производители на човешкия род по образеца на животновъдна ферма („Зерцало советской жизни“, № 158, с. 1).

– *Кощунството на съветската власт* по отношение на религията. Тези наративи са аналогични по фунция на горепосочените. Тук са и материалите за процеса срещу патриарх Тихон (1865–1925) в броеве 133, 148, 157, 165, и разкази за свалени от чудотворни икони обкови от злато и скъпоценни камъни, които се оценяват на място (№ 132, с. 2), и съобщения за осквернени църкви, в които се отварят комсомолски клубове – гнезда на разврата (№ 183, с. 1), и забраната по Коледа да се продават украшения за елхи във вид на ангелчета (№ 153, с. 2), и забраната на самия празник (№ 154, с. 2), и преследването на учители за религиозни убеждения (№ 156, с. 2). Намираме даже материал за чистка сред православните светци, която цели да изключи от техните редове праведниците от буржоазен произход (№ 158, с. 2).

– *Животът на казаците в изгнание.* Тук българските сюжети са най-много – полкови празници, изнесени с благотворителна цел спектакли, ремонтирани надгробни паметници от Руско-турската война („Старая могила“, № 171, с. 2), екстрем-

[16] А. М. Колонтай (Коллонтай, 1872–1952) е съветски политик и дипломат, първата в света жена-министър, привърженичка на т. нар. марксистки феминизъм.

ната красота на казашката джигитовка („Джигитовка казаков", № 178, с. 2). Дописки и писма разказват за трудния, но в повечето случаи задружен живот на казаците в Сирия („В песчаных степях Аравийской земли...", № 128, с. 1, подпис К. и Н.), в Бразилия (№ 183, с. 1), Финландия (№ 163, с. 2), Сърбия (№ 166, с. 1).

– *Организационни въпроси.* В „Донской осведомительный листок" се печатат поздравления от щаба на корпуса, от неговия командир ген. Абрамов, обръщения на Обединения съвет на Дон, Кубан и Терек[17], информация за посещения на донския атаман Богаевски, писма на атаман Богаевски и на неговия конкурент – атаман П. Н. Краснов, писма от главата на Руския императорски дом в изгнание ВК Николай Николаевич (№ 181, с. 1), от императрицата-майка Мария Фьодоровна. Този тип материали се засилва към последните броеве.

– *Българо-руските отношения.* Прави впечатление, че България и българските събития не присъстват на страниците на информационния лист – в него няма да открием материал нито за майските събития през 1922 г., вследствие на които от страната ни са екстрадирани много руски военни[18], нито за разоръжаването на Руската армия, нито за направеното от Врангел преструктуриране на руските части у нас[19]. Няма и материал за Септемврийското въстание, нито за убитите от въстаниците в Стара Загора двама казаци[20]. Единственият брой, който прави изключение, е № 140 от 5 септември 1922 г. с материали за празненствата по случай 45-тата годишнина от боевете за Стара Загора, Шипка и Шейново. Там откриваме информация за полагане на основите на паметника на връх Шипка.

– *Международни събития.* В центъра на внимание са събития, свързани с Русия, като, например, конференцията в Генуа (№ 128, с. 1; № 130, с. 1), конференцията в Хага (№ 133, с. 1), взаимоотношенията на Турция и Съветите (№ 163, с. 1). Обикновено те са тенденциозно поднесени, като информацията за влошаването на съветско-германските отношения след разкриването на складове за оръжие в съветското представителство в Берлин (№ 179, с. 2).

– *Чуждата преса за Съветска Русия.* Обикновено при тези материали се посочват, макар и често условни, източници на информация „Совдепия в освещении американской прессы" (№ 134, с. 1), „Иностранная пресса о России" (№ 164, 1).

В „Донской осведомительный листок" няма художествени произведения. Въпреки че препечатаният от в. „Правда" очерк „За хлебом. Советские картинки" (№ 127, с. 1–2) е поместен вместо фейлетон, той не е фейлетон. Не внасят литературност и редките откъси от стихотворения в някои от писмата, нито пък препечатаният от в. „Галлиполиец" комплиментарен отзив на А. Куприн за Руската армия

---

[17] Обединеният съвет на Дон, Кубан и Терек (Объединенный совет Дона, Кубани и Терека) е създаден на 14 януари 1921 г. в Константинопол от атаманите и правителствата на областите Дон, Кубан и Терек и изпълнява функциите на правителство в изгнание.

[18] Л. Спасов посочва, че повечето от задържаните руски офицери от Донския корпус са били освободени поради липса на доказателства за престъпна дейност (Спасов, Л. Врангеловата армия..., с. 140).

[19] На 8 ноември 1922 г. Врангел издава заповед, с която нарежда от частите на 1-ви армейски корпус да се формира Галиполска група с численост 9000 души, а от казашките полкове – Лемноска група с численост 6000 души. Тези групи са обединени в корпус, а за техен командир с ранг командир на дивизия е назначен ген. Ронжин (Пак там, с. 177).

[20] Това са сотник (съответства на поручик в някогашната и на лейтенант в днешната армия) Еланской и старший урядник (съответства на унтер-офицер, подофицер) Борохвостов (Вж.: Старый Хопер. Нападение на казаков в Ст.-Загоре. – Осведомительный листок журнала „Казачьи думы", № 39, 30 септ. 1923, с. 1).

(№ 159, с. 1). Но в информационния лист има няколко много ценни за филолога, фолклориста, културолога материали, коментиращи съветския новоговор. В едния от тях се посочват такива перли на социалистическото езиково творчество като абревиатурите *замкомпоморде* (т.е. заместитель комиссара по морским делам, асоциирано с израза „дать по морде“), *идиот* (исправляющий должность инспектора отделения) и *чик* (честь имею кланяться, словесен етикет от дореволюционната епоха). Изводът е, че съветският живот в своите социалистически постижения придобива уродливи и даже карикатурни форми, които водят до появата на нов съветски жаргон. Средностатистическият гражданин не насмогва да е в крак с времето: застанал пред вратата на съветско учреждение, той безуспешно се мъчи да разгадае надписа „вход“. С първите три букви („высший хозяйственный отдел“) няма проблем, но той не може да разбере какво води след себе си буквата „д“.

Освен осмивани, съветските съкращения са преиначавани и претълкувани. Омразното *РСФСР* се разкодира като „радуйтесь соль фасоль советским работникам“ и „раз снял фуражку снимай рубашку“ („Мелочи советской жизни“, № 149, с. 1). *ГПУ* се оказва „господи, помяни усопших“, *НЭП* (новая экономическая политика) – „новый эксперимент паралитика“ (т.е. на Ленин). *Одеколон* в този контекст се трансформира в „отдел детских колоний“, *совнархоз* (совет народного хозяйства) на принципа на парономазията става „совнавоз“ (советский навоз, т.е. съветски животински тор), *овечека* (отдел ВЧК) – „овечка“ (овчица). *Дурак* в Украйна е поздрав – „Доброе Утро РАКовский“; *трепетун* е „третий петроградский университет“. Буквите ъ, і и ятовата гласна са уволнени от руската азбука поради съкращаване на щата. Афоризмите получават нова, разяснителна, интерпретация: „Интеллигенция – сливки России ... Да еще какие – битые сливки“. Руските пословици се пародират: „семь бед – один комбед“ (вместо семь бед – один ответ; комбед – комитет бедноты); „у семи комиссаров солдат во вше“ (вместо: у семи нянек дитё без глазу – „Из записной книжки прибывшего из Совдепии“, № 183, с. 2). Срещаме и един сюжет, познат от страниците на Булгаковото „Кучешко сърце“: с позоваване на московския в. „Известия“ „Донской осведомительный листок“ съобщава, че комисарят на държавното издателство Мешчеряков (Мещеряков) е замислил да издаде специален календар за селяните с препоръчителни имена за новородените, в който освен католически и еврейски имена са включени и такива като „Конституция“ и „Федерация“ (№ 166, с. 1).

Разбира се, не всички съобщения трябва да се приемат за чиста монета, като това за възможността за замяна на кирилицата с латиница (№ 154, с. 2): да не забравяме, че става дума за филтрирана информация, за информация, която служи на пропагандата и агитацията. Информационният вакуум е добра предпоставка за политически манипулации и очевидно издателите в някаква степен са се възползвали от това.

Във всичките 60 броя на изданието подписаните материали са общо 3. Собствени аналитични статии се появяват към последните броеве – дотогава има само коментар към препечатките. Въпреки това информационният лист е политически ангажиран: чрез самия подбор на материалите и тяхното представяне – статията „Отвращение к социализму в Сов. России“ (№ 169, с. 1) по същество представлява конспективни извадки от книгата на професора-социолог Питирим Сорокин „Современное состояние России“. Нека отбележим, че издателите на вестника не са

особено стриктни при цитирането – често се използват кавички без посочване на източника („Американец о большевиках“, № 174, с. 1). По-голямата част от информацията (с изключение на международните събития) не е обвързана с конкретна дата и спокойно би могла да бъде поместена в някой друг брой. Печатните грешки са малко, използва се оригинално руско Э, а не обърнато Е.

Макар че е издание на Донския корпус, „Донской осведомительный листок“ по същество е общоказашко военно издание. Поздравленията с празниците са адресирани не само до донците, но и до кубанците, терците и астраханците. Предоставената информация се отнася за всички казашки области. Вестникът започва да излиза почти едновременно с общоказашкия орган „Казачьи думы“, но не го копира – препечатките от него не са повече, отколкото от други емигрантски издания. Информационният лист спира неочаквано – без предизвестие. Към този момент в страната ни вече съществуват специализирана казашка и военна периодика.

Радослава Илчева

ЗА РОССИЮ

За Россию. Сборник Национального союза русской молодежи за рубежом. № 1. Выходит раз в три месяца. Редактор – издатель Редакционная коллегия Совета Н. С. Р. М за Р. 1930 г.

№ 1 1930

София, печатница Нов живот.
Формат: 8°.
Тираж 1000[1].

От сборника „За Россию“ („За Русия”) излиза само един брой, затова е трудно да се твърди, доколко очертаните в него издателска стратегия и идеологическа рамка са „продуктивни“ за подобен тип периодична серия в началото на 30-те години на XX век. В него няма персонално представена редакционна колегия, сред сътрудниците са П. Струве, Г. Волошин, Н. Долински (Долинский), Н. Плавински (Плавинский) и др.

Отпечатаните на авантитула и на титула надслов от генерал Врангел („Белая борьба это воспитание десятки тысяч юношей-сынов будущей России в сознании долга перед Родиной“) и девиз на Националния съюз на руските младежи („Нам нужна великая Россия, мы должны быть достойны ее“) конкретизират обтекаемото и донякъде „изтрито“ от употреба заглавие на сборника.

Паратекстовият комплекс явно отвежда към главната цел на изданието, формулирана в краткия увод „От редакции“ (с. 4): да служи за обединението на национално мислещата младеж в името на борбата срещу болшевизма и да покаже, че съществуват действени форми за служение на родината. По-подробно върху проекта се спира председателят на съвета на Националния съюз на руските младежи (Национальный союз русской молодежи за рубежом) (Н. С. Р. М.) А. Браунер, който допълва общите мотиви, като обосновава необходимостта от съществуване на печатен орган на национално мислещата младеж. Под последната се разбира „онази част от руската емиграция, която в Русия не е успяла да участва в политическия и обществен живот, тъй като е заминала оттам в детска или юношеска възраст, но която рано или късно ще участва в държавния апарат на бъдеща Русия“ (с. 5). Пред мислещите младежи стоят три задачи, формулирани за цялата емиграция от П. Струве: каляване на характера, национално самосъхранение и активно въздействие върху съдбата на родината. Тяхното осъществяване обаче е невъзможно без сътрудничеството между различните поколения, между „стари“ и „млади“, в името на националното единство.

[1] Информацията на този ред е по: Български периодичен печат 1844–1944. Анотиран библиографски указател. Т. III. Съставител Д. П. Иванчев. Обща редакция Т. Боров, Г. Боршуков, Вл. Топенчаров. София, 1969, с. 32.

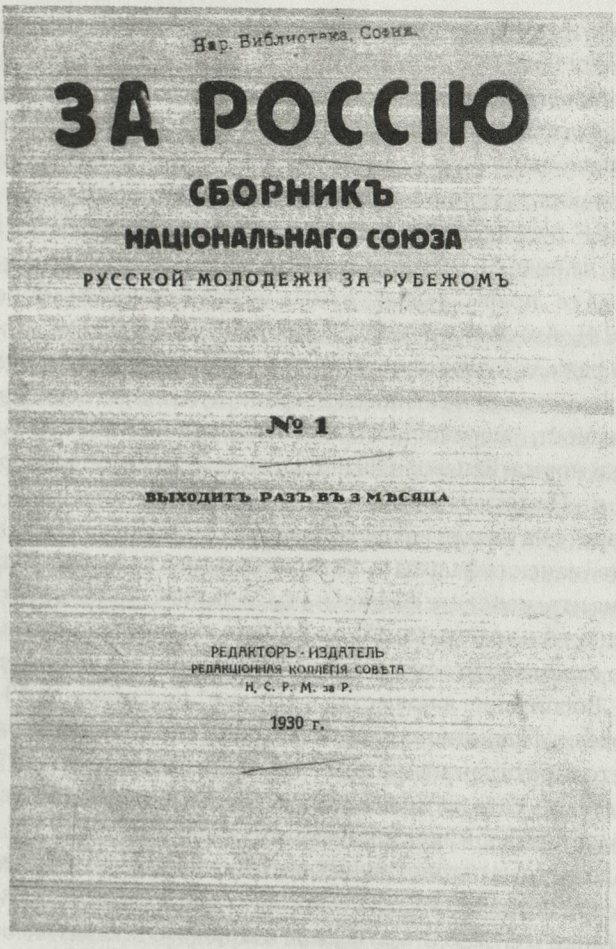

Следващите материали в сборника се занимават с пропагандирането на патриотичните задачи на движението и изработването на механизми за тяхната конкретна реализация. Статиите са подредени на принципа на колажа, без привидно да се демонстрира някакво вътрешно групиране или рубрикация.

В „Задачи русской зарубежной молодежи“ П. Струве настоява за съхраняването на националната култура, като основа на държавното битие, и обосновава разгромяването на болшевизма чрез практикуването на „осмислени“ и „жертвени усилия“ (с. 10), а в „Две задачи“ Н. Цуриков от гледна точка на политическия активизъм формулира обществено-политическите задачи на младежта, а именно – „освобождаването“ и „възстановяването на Русия“ с. 11).

Теоретическото осмисляне на патриотизма е подкрепено от конкретни примери, те могат да бъдат свързани с позицията и живота на реални личности, с опита на едни или други институционални формирования или да са практикувана държавна политика.

Два от материалите („6 октября 1929 г. – в гор. Белграде“ от В. Феоктистов и „После погребения вождя“ от протойерей Ф. Миляновски), посветени на паметта

на Пьотр Врангел, призовават за единство в името на могъществото на Русия и тържеството на Бялата идея и се обръщат към младите, които трябва да останат верни на заветите на генерала и да бъдат достойни борци срещу болшевизма.

В статията „Активизм на каждый день" Г. Волошин противопоставя на позицията на пасивния еволюционизъм, характерна за голяма част от руската емиграция, тази на политическия активизъм. Необходимо е да се активизират сили, които да „вдигнат на борба" руския народ, който пребивава в състояние на пасивна съпротива и се надява, че някой ще му подари загубената по негова вина държавност. Историята трябва да се „прави", а не да се чака, че болшевизмът сам ще падне, защото е „обречен" (с. 14). Авторът предлага „катехизис на активиста" и изброява онези качества, които раждат любов към родината, стремеж към практическа дейност и боева готовност: умствено и физическо здраве, чувство на отговорност за думи и постъпки, трезвеност, умереност, опазване на достойнството. Подобна интенция за предписание и нормативизиране на поведението ще бъде повторена в сборника още веднъж в т. н. „Памятка члена Н. С. Р. М." (с. 56–57).

Сред примерите на реален патриотизъм издателите предлагат няколко обзора, посветени на италианския фашизъм, възприеман като италиански патриотизъм. Те търсят в опита на италианските фашисти модел на поведение за руските емигранти. В статията „Фашисты и мы" (с. 16–17) от В. Ф[еоктистов] се размишлява поучителният пример на италианските патриоти, които спасяват собственото си отечество със свои сили; „Воспитание юношества в Италии" (без автор, с. 43–46) представя осъществяваното от фашисткото правителство в Италия военизирано възпитание на младите, което кара страната „да не се бои от червената опасност" (с. 43); а „Синдикаты в фашистской Италии" (без автор, с. 47–50) разказва как фашизмът в Италия, дошъл на власт, реформира синдикалното движение.

За утвърждаването на патриотичните настроения в сборника присъства серия от публикации, засягащи живота в Русия – преди и сега. В спомените на В. Ф. Ровински „М. В. Шулц (Шульц)" (с. 32–34) е разказана историята на една жена – Мария Шулц, която след гибелта на съпруга си по време на Първата световна война, става доброволка в един от хусарските полкове и отива на фронта, за да отмъсти за смъртта му или да загине сама. Успоредно с частната история е предложен очеркът на В. П. Николски (Никольский) „А. В. Суворов (К 200-летию со дня рождения)" (с. 22–26), посветен на големия руски пълководец и военен деец генералисимуса Суворов. Героичното минало е отсветено още по-ярко на фона на жестокостите, станали ежедневие в Съветска Русия. За Н. В. Долински (статията „Страшная тюрьма русского духа", с. 18–21) Русия е превърната в затвор, в който се унищожават свободата и индивидуалността на човека, унифицират се културният и академическият живот. Н. Плавински в материала „Положение Православной церкви в советской России" (с. 35–39) визира трагичното положение на Църквата в Съветска Русия, закриването на храмове и репресивните мерки срещу клира и вярващите, станали държавна политика.

Наред с явната нормативност на текстовете, обсъждащи методите за възпитание на младото поколение с цел да се съхрани националният му профил, редакцията инициира дебат по тази проблематика, като „гарантира" свободата на мненията. В първото публикувано читателско писмо („О воспитании в национальном духе" от Г. П., с. 42–43) катастрофата от 1917 г. се обвързва със срива в дореволюционното патриотично възпитание, смятано тогава за анахронизъм.

Българският контекст е въведен, но без да бъде подчертан, в редица материали, засягащи Националния съюз на руските младежи в чужбина. В статията на А. Ейлер (Эйлер) („Объединение русской эмиграции в Болгарии", с. 27–31) се анализират всички опити да се осъществи обединяването на руската емиграция в България веднага след 1920 г., предприети на различни нива, докато през 1929 г. се учредява Централно обединение на руските обществени организации и съюзи в България, в което влизат 27 организации, съюзи и сдружения по места. В това обединение се съчетават общонационалните интереси на руските бежанци в България с по-тесните професионални интереси на отделните организации.

„Национальный союз русской молодежи за рубежом (история и идеология)" (с. 51–55) от Ф. Злобин разказва историята на Националния съюз на руските младежи, свързана с България, пътя му от скромен „кръжок на руската национална младеж" (с. 51), създаден през 1924 г. в г. Перник, до институционализирането му като движение с много представителства в редица градове на България и извън нейните предели.

Изданието предлага обзор на дейността на Съюза и кратки справки, представящи онези организации и сдружения, на чиято подкрепа и единомислие то може да разчита. В рубриката „Хроника Н. С. Р. М. за Р." (с. 56), подготвена от информационния отдел на Съюза, е представена дейността му в България и др. страни. Изключително любопитен документ е текстът „Памятка члена Н. С. Р. М." (с. 56–57), където под формата на въпроси и отговори е представено „веруюто" на всеки член на Н. С. Р. М.

Отделни материали са посветени на съществуващото православно братство при манастира „Св. Кирик" в България („Св. Владимирское православное братство" от еп. Дамян, с. 57–59), на организацията на руските скаути („Скауты" от Л. Карпински (Карпинский), с. 59), на младежката организация „Русский сокол" („Русский сокол" в Болгарии" от Я. Репнински (Репнинский), с. 60–61), руските студенти в България („Студенты" от А. Назонов, с. 61–62). Вероятно тези обединения биха могли да формират читателската аудитория на изданието, както и да осигурят кадрово самото движение.

Последна в съдържанието е препечатаната от вестник „Россия и славянство" (Париж) статия на П. Струве „Вера и долг" (с. 63–64), посветена на ген. А. Кутепов, чието „изчезване" и „похищаване" от съветски агенти (с. 63) дълбоко вълнува тогава цялата руска емиграция. В нея генералът е представен като човек на действената вяра и дълга, чийто порив калява волята на много емигранти. Така началото и краят на сборника са рамкирани от онези примери за патриотично „подражание", които редакцията целенасочено внушава на своите симпатизанти и читатели.

След този единствен първи брой очевидно настъпват промени в издателската стратегия на НСРМ. Явно каузата на националната руска идея и възпитанието в нейн дух изисква по-адекватно (т.е. масово, често, мобилно) присъствие в публичното емигрантско пространство, отколкото това може да осигури сборник, който излиза веднъж на три месеца. Това вероятно променя издателската практика и под същото название – „За Россию" – в периода 1932–1940 г. се издава вестник – месечен орган на НСРМ.

Галина Петкова

ЗА РОССИЮ

За Россию. Ежемесячный орган Национального Союза Русской Молодежи (Н.С.Н.П.) в Болгарии. София. Редакция – ул. Парчевич, 46; Телеф. 41–44 (от 9–1 ч. д.). Цена в Европе 3 ам. цнт. В Америке и на Д[алънем] В[остоке] 6 ам. ц. Цена 2 лева. Типогр. „Древна България", София, Гурко, 12.

[I]	№ 1 – 10	март – дек. 1932
II	№ 11 – 24	ян. 1933 – февр. 1934
III	№ 25 – 35	март 1934 – февр. 1935
I (IV)	№ 36 – 47	март 1935 – апр. 1936
V	№ 48 – 59	май 1936 – апр. 1937
VI	№ 60 – 65	юни 1937 – март 1938 (пропуснати са месеците авг., окт., дек., февр.)
VII	№ 66 – 77	апр. 1938–15 март 1939
VIII	№ 78 – 97	1 апр. 1939–15 ян. 1940

„Ответств. редактор – Ф. Мельников" (№ 1, с. 4). По-късно тази отговорност се отбелязва на с. 1, непосредствено под името на вестника. От № 19 отговорен „пред властите" редактор става Н. И. Плавински (Мелников заминава на работа в провинцията).

№ 3 и сл.: „Редакция – ул. Аспарух, 30".

№ 5 и сл.: без телефон и с променен (приемен?) час: „от 2–3 ч. дня".

№ 12 и сл., с. 4: Редактор – Д. М. Завжалов. От № 25 посочването на тази длъжност измества посочването на длъжността „отговорен редактор" от „шапката".

№ 2: „Орган Национального Союза Русской Молодежи (Н.С.Н.П.). Выходит раз в месяц". № 12 и сл.: разместване на синонимните наименования на организацията; без посочване на периодичността (но тя е спазвана: частично изключение е год. VI): „Орган Национального Союза Нового Поколения (Н.С.Р.М.)".

№ 11 и сл.: Редакция – ул. Аспарух, 36, Sofia, Bulgarie. Цена в Болгарии 3 лв. Условия подписки на 1933 г.: В Европе: На 6 мес. 18 амер. цент.; На 12 мес. – 35 амер. цент. В Америке и на Дальнем Востоке: На 6 мес. – 36 амер. цент.; На 12 мес. 70 амер. цент. В Болгарии: На 6 мес. – 18 лева; На 12 мес. – 35 лева. Подписка принимается в редакции газеты „За Россию" и у Представителей Союза на местах.

№ 12 и сл.: променена цена на единичния брой и за чужбина: „Цена в Европе 4 ам. цент.; в Америке и на Д. В. 7 ам. ц.".

№ 12 и сл.: надписи, разположени симетрично от двете страни на заглавието в рамки: „Нац. Союз Нов. Поколения/ Есть активная организация / Молодых новых сил, борящиеся за свержение / ком. власти / революционным путем, / С новым духом, / Новыми бойцами / И новыми средствами". „Нац. Союз Нового Поколения / борется: / Не за отжившее прошлое, не во имя мести и сведения счетов, а за светлое будущее. / За свободу жизни. / За землю крестьянам. / За раскрепощение рабочих. / Мы боремся за создание твердой национальной власти, надклассовой и надпартийной. / За здоровый национальный эгоизм во внешней политике. / За Великую Нац. Россию!" (означаваме новите абзаци, но не и типографските ефекти; срв. долу).

През год. II с дата на излизане и посочване на издателство (с. 4, полето долу), например: № 12: „Издательство „За Россию". Номер вышел 10 февраля 1933"; № 14: „вышел 12 апреля".

№ 12, с. 4: „Издательство „За Россию" принимает всевозможные заказы печатания книг, научных трудов, брошюрь и т.д. Цена печатного листа от 1250–1400 лв., или 250–270 фр. фр.

Цена бумаги от 50 ст. до 2-х лв. лист (от 10 до 50 с.). Исполнение быстрое и аккуратное. Справки по первому требованию".

№ 29, с. 3: „Новый адрес редакции: ул. Ц. Симеон, 8. Sofia, Bulgarie".

№ 34 (ян. 1935): Без град и адрес, редактор продължава да е Д. М. Завжалов. В редовната сводка от Изпълнителното бюро на Съюза пише: „В силу ряда внешних причин, Исполнительное Бюро вынуждено часто менять место издания газеты, что увеличивает трудности и расходы ее издания. Это объязывает Группы Союза всеми силами оказать помощь газете путем увеличения ее тиража, своевременного расчета, присылки матерьялов и проч.".[1]

№ 34, с. 3: „По делам газеты надлежит обращаться – G. Perfiliev. Kralja Milana, 15. Beograd".

№ 36 и сл.: променено заглавие, двойна номерация, анонимна редакторска отговорност, без адрес. Пример: „За Новую Россию. Орган Национального Союза Нового поколения. № 1 (36). Год издания I (IV)".

Отговорен редактор продължава да бъде Н. Плавински.

От № 47 (април 1936) вляво до името на вестника се появява емблема (емблемата на Съюза – Тризъбецът на княз Владимир Покръстител), с надпис-лозунг с неголеми букви под нея: „За Россию!". В същия брой ù е посветена обширна научна статия, „Происхождение нашего знака", [б. п.]. В № 48 – кратка статия от Ю. Иванович, „Сим победиши" (в източника заглавието е в кавички).

№ 59 и сл.: променено заглавие, без подзаглавие, двойна номерация, отново поименно посочен отговорен редактор (но без редактор или редактор-издател), отново посочен адрес, нови ценови условия. Пример: „За Родину. Год издания V. № 1/59. Апрель 1937. Ответственный редактор Д. М. Завжалов – ул. Аспарух № 37 София, Болгария. Цена отдельного номера: В Югославии – 2 дин., в Болгарии – 3 лева, во Франции – 75 сант., в Польше – 20 грош., в Америке и на Д. Востоке – 6 ам. центов. При подписке на 1 год – 15% уступки".

№ 63 (ноем. 1937): отговорен редактор е посочен на с. 6 (последната). От същия брой – без сведение за годишен абонамент и отстъпка.

№ 64 и сл.: „Ответственный редактор: Д. Михайлов – ул. „Гурко" № 32, София, Bulgarie" (на с. 1 под името на вестника).

№ 71 и сл.: отговорен редактор (отново) Д. Завжалов. Адресът е „ул. Аспарух № 37".

От № 71 изданието преминава на нов правопис, по „тактически съображения". Според управителния орган на НСНП, Съвета на Съюза, и двата правописа (старият и новият) имат недостатъци, и въпросът трябва да се реши принципно само от Руската академия на науките и едва след подготвяната от Съюза Национална революция. Въпросът е сред обсъжданите на конгрес на Съвета от края на септември 1938 г. и сведен на вниманието на групите на Съюза в същия брой 71. От № 67 (май 1938) изданието използва опростен стар правопис – без краесловен „ер голям".

№ 76 и сл.: „Выходит два раза в неделю".

През осмата година на изданието (между № 78 и 84) под шапката се появява сведение за цена на единичния брой в Австралия (6 пенса).

№ 3, с. 1: „Благодарность. Редакция газ. „За Россию" приносит искреннюю благодарность редакциям „России и Славянства", „Дней", „Крестьянской России", „Молв[ы]" и „Часового" за присылку их периодических и ежемесячных изданий".

Обем : 4 с. (№ 1–58, 72, 89–95), 6 с. (№ 59–71, 73–75, 77–88), 8 с. (№ 76).

Формат: 42x57 см (№ 36–75), 32x47 см (№ 76–77), 35x50 см (№ 78–95).

---

[1] В същия брой, на същата, първа, страница, два текста са посветени на „геройския акт" на Леонид Василиевич Николаев, „екзекутирал Киров". А първата част на горецитираната бележка от Изпълнителното бюро гласи: От подсоветского нового поколения мы имеем живые отклики и отзывы о нашей литературе. Получен был горячий привет нашему движению. [...]".

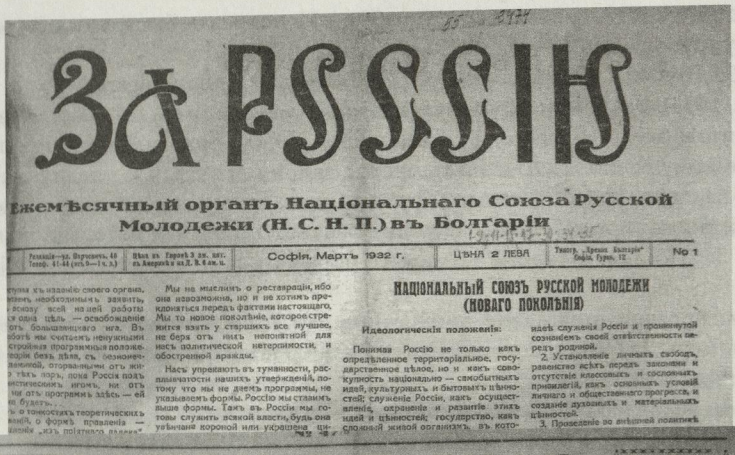

ЗА РОССІЮ

Ежемѣсячный органъ Національнаго Союза Русской Молодежи (Н. С. Н. П.) въ Болгаріи

Редакція—ул. Фердинанд 10 Телеф. 41-44 (отъ 9—1 ч. д.) | Адр. ред.: Гюргев 3 дн. кат. ул. Аверофъ 8 кв. В. 6 ам. ц. | Софія, Мартъ 1932 г. | ЦѢНА 2 ЛЕВА | Типогр. „Кралство България" София, Гурко, 12 | No 1

НАЦІОНАЛЬНЫЙ СОЮЗЪ РУССКОЙ МОЛОДЕЖИ (НОВАГО ПОКОЛѢНІЯ)

Идеологическія положенія:

Понимая Россію не только какъ опредѣленное территоріальное, государственное цѣлое, но и какъ самобытность національно — самобытныхъ идей, культурныхъ и бытовыхъ цѣнностей; служеніе Россіи, какъ осуществленія, охраненія и развитія этихъ идей и цѣнностей; государство, какъ сложный живой организмъ, въ которомъ идеѣ служенія Россіи и проникнутой сознаніемъ своей отвѣтственности передъ родиной.

2. Установленіе личныхъ свободъ, равенство всѣхъ передъ закономъ и отсутствіе классовыхъ и сословныхъ привилегій, какъ основныхъ условій личнаго и общественнаго прогресса, и созданіе духовныхъ и матеріальныхъ цѣнностей.

3. Проведеніе во внѣшней политикѣ

Мы не мыслимъ о реставраціи, ибо она невозможна, но и не хотимъ преклоняться передъ фактами настоящаго. Мы то новое поколѣніе, которое стремится взять у старшихъ все лучшее, не беря отъ нихъ непонятной для насъ политической непримиримости, и обострѣнной аранды.

Насъ упрекаютъ въ туманности, расплывчатости нашихъ утвержденій, потому что мы не даемъ программы, не указываемъ формы. Россію мы ставимъ выше формы. Такъ въ Россіи мы готовы служить всякой власти, будь она увѣнчана короной или украшена ци-

ЗА НОВУЮ РОССІЮ

Органъ Національнаго Союза Новаго Поколѣнія (Національно-Трудовой Союзъ)

Апрѣль 1936 г. | Годъ изданія IV | Годъ изданія IV | Апрѣль 1936 г.

Нужно работать, иначе не для чего жить. Нужно оставить за собой слѣдъ, что не даромъ
Мать Россія выростила своихъ сыновей и, что не всѣ измѣнники

Истоки обновленія

Происхожденіе нашего знака

ОТЪ ИСПОЛНИТЕЛЬНАГО БЮРО СОВѢТА СОЮЗА

Группамъ Союза

I.

ЗА РОДИНУ

ЗА РОССИЮ!

ВЫХОДИТ ДВА РАЗА В МЕСЯЦ

Ответственный редактор: Д. ЗАВЖАЛОВ — ул. Аспарух № 37, София, Bulgarie

№ 78 | № 78

1 апреля 1939 г. | Цена отдельного номера: В Югославии — 2 дин., во Франции — 1 фр., в Болгарии — 3 лева; в Польше — 20 грош., в Америке и на Д. Востоке — 6 ам. центов. | Год издания VIII

МЫ БОРЕМСЯ:
Не за отжившее прошлое, но за наше настоящее и завтрашнее счастье, и за светлое будущее.
За свободу жизни
За земное счастье
За раскрепощение рабочих.
Мы боремся за создание твердой национальной власти, надклассовой и надпартийной.
За Великую Национальную Трудовую Россию

СИЛА ДУХА И ИДЕИ РЕШАЮТ СУДЬБЫ НАЦИЙ

ПРЕДМЕТНЫЙ УРОК ИСТОРИИ

Чешский народ потеряв свою независимость. Потеряв то, что было мечтой всѣхъ борьбы и всѣхъ его многихъ поколѣній. Чешская трагедія, однако, заключается не столько в том, что народ лишился своей государственности, и, главным образом, в том — как он ее потерял.

История знает много примеров, когда, по поводу тяжелых поражений на том поле, народы теряли свою самостоятельность. Но в народной памяти обычно эти события связаны с неудачной, святой борьбе учеников поколений и вождей и воспитывались народная душа, черпалась воля к дальнейшей борьбе национальное бытие. Так, наше поражение на Калке отклонилось через столетие Куликовской битвой; так, сербское свое поле отозвалось разгромом турецкой армии в 1912 году у Кумановы; так и в Аустерлиц сопровождены с Ватерлоо.

Исключения не Чешского государства имела иное своего „поражения у Белой Горы". Новой „Белой Горы" не случилось, и не могло быть: не было забыты заветы мудрого Брата, слишком поздно пришли к нему мудрые руководители — Чешский уже давно ду-

суть ли, по существу, только новое доказательство всей силы и значения идеи дерзания, взлета духа и безграничной жертвенности?

Для скорбящего чешского народа, для всего мира, чешский печальный опыт дал незабываемый урок. Для нас, русских, он имеет особое значение.

— На нашей суровой земле создать что-либо и подлинно послужить чему-либо можно только принесением всего своего личного и самого себя в жертву служения идее. И для живущего в духе человека нет никогда здесь ни „бесполезного", ни „безнадежного", так как не подаются учету и измерению те силы и ценности, которые создаются и рождаются делами и примерами самоотверженного служения и подвига.

Высший образ жертвы нам дал Спаситель и вот уже десятки веков. Его крестные муки освещают путь всему человечеству. На заре человеческой памяти подвиг в Гермесском бою царь Леонид и его 1,000 верных спартанцев, но до сих пор их гибель и волнует нас. Погибли у нас и Са Черниговский князь Михаил, и патриарх Гермоген, и Аракчеев Осипов, и Столыпин. — Но разве не они и являются на-

ОТ ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО БЮРО СОВЕТА

Национально-Трудового Союза Нового Поколения

Группам Союза

I.

К нескольким Группам Союза поступили со стороны запросы, содержание которых сводится к следующему: если Союз сторонится эмигрантской общественной жизни и категорически отклоняет все предложения о вхождении в „блоки", „об'единения" и „фронты", то не означает ли это, что Союз вообще чуждается Зарубежья?

На это надлежит разъяснить нижеследующим:

— Зародившись и имея свой центр и свои основные кадры в эмиграции, Союз не отметает себя от Зарубежья;

— Оно, по нашему убеждению, таит в себе еще большие возможности и громадные резервы людей, не забывших Россию, но заверченных и блуждающихся, а потому или пассивных, или опустошающих свою энергию; их надо только находить, пробуждать веру в успех и возможность борьбы и увлекать на путь служения России;

— Союз резко отграничивается лишь от отжившихся идей, настроений и группировок (ему зависимости они их политической окраски), которые не могут помнить настоящего и потому не имеют будущего;

— Наше нетерпение, прямота, а резкость впечатлений от полного понимания трагичности переживаемого Россией момента, от глубокой веры в нашу правду и в верность избранного нами пути.

II.

Сформировалась и приступила к работам новая Группа Союза в Сев.-Америке.

БЕЗ РОССИИ

Вестникът на НСНП („За Россию“, „За новую Россию“, „За родину“, на български: „За Русия“, „За нова Русия“, „За родината“) има над-регионално значение. Той е четен, списван и разпространяван не само в България и на Балканите (Югославия), но и извън Европа, а също в СССР; с усилията на емигранти не само от българската и от съседната ѝ югославска емигрантска колония. По своята тематична и жанрова структура и, донякъде, с типографското си оформяне, той репрезентира определен културен тип или стил. Това е стилът на тъй наречената „реакционна култура“ на 30-те години на XX в. (терминът е на съвременния културолог Сергей Иванов[2]), или на подготвяната „национална революция“ (ако ползваме понятието на самите „новопоколенци“). Так се оказва, че крайната периферия на системата на руската култура изработва и пласира нов за системата език. Този език, най-общо казано, едновременно националистично- и социално-ангажиран[3], бива усвояван от болшевишкия режим в Москва със закъснение от приблизително една година до три[4]; за такова изоставане неволно свидетелства изследването на Иванов, реабилитиращо сталинизма под означението „реакционна култура“. Като лице на „реакционната култура“, Сталин се оказва самозванец, лицедей. Сталинската „реакционна култура“ може да бъде определена като непълно и неистинско осъществяване на националната революция, подготвяна от НСНП в борба със сталинския режим. Към тези мисли скланя не един материал във вестника. Особено внимание заслужава статията на А. Зекрач „Революция и контр-революция“ (№ 66, март 1938). Думата „реакция“ има в „За Россию“ негативни конотации, така че я ползваме тук само като елемент на метаезика. Наблюдателите от НСНП забелязват и открояват профила на „реакция“, а по-точно на *мимикрираща употреба* на контра-номиналистичните тенденции в съвремието, в съветската идеология от средата на 30-те, както показва „Комунистическая власть – власть реакционная“ от С. Бавад в № 46 (март 1936). От края на януари 1936 г. в съветските вестници се появяват обширни публикации, критикуващи съветските учебници по история – тези публикации анализира статията на Бавад. Същия обрат коментира и статията на А. Неймирок „От Маяковского к Пушкину“ в № 47.

През 1924 г., на 5 юни, в селището мина Перник (от 1929 г. – град Перник) е учреден Кръжец на руската национална младеж (Кружок русской национальной молодежи); през 1925–1926 г. КРНМ издава „литературно-художественото списание“ „Молодые побеги“, „преобразувано през 1927 г. в литературно-публицистичния ежемесечник“ „Наши мысли“[5]. „На основата на кръжеца е създаден Национални-

---

[2] Иванов, С. Реакционная культура: От авангарда к большому стилю. Санкт-Петербург, Изд. Политехнического университета, 2010.

[3] Световно-известното и разполагало с наистина много талантливи мислители „евразийство“ може да се смята за преходно явление, между епохата на номиналистичната култура на авангарда и епохата на реалистичната култура на реакцията от 30-те.

[4] Тук нямаме възможност да се спираме на този въпрос, само ще отбележим два релевантни случая. 1) „9 июня 1934 года передовица „Правды“ с красноречивым заглавием „За Родину!“ возводила в ранг высших общественных ценностей понятия родины и патриотизма“ (Иванов, С., Цит. съч., с. 228, бел. 1). 2) „И разве не показательно, что расстрелянному Тухачевскому приписывается национально-трудовая идеология [...]“ (Корнев, А. На что мы способны. – За родину, № 62, юли 1937, с. 4).

[5] Петкова, Г. Хроника литературной жизни русского зарубежья: Болгария (1919–1940). – Литературоведческий журнал (Москва), № 17 (2003), 369–451 (с. 412). – Но срв. „Голос“ (София), № 69 (17 март 1929): „Центром К. Р. Н. М. в недалеком будущем выпускается периодический сборник „Наши мысли“. Состав редакционной коллегии пополнен“.

ят съюз на руската младеж в чужбина (Национальный союз русской молодежи за рубежом)“[6] (прев. мой, Й.Л.), срв.: „През 1928 г. Националният съюз на руската младеж в България и Съюзът на руската национална младеж в Югославия излизат с различни предложения, в частност, – с предложението тези групи да се обединят. През 1929 г. двете групи се сливат и започват да се наричат Национален съюз на руската младеж в чужбина (Национальным Союзом Русской молодежи за Рубежом); след това аналогични групи се организират и в други емигрантски центрове. Официалното начало на НТС[7] е в Белград на 1–5 юли 1930 година.“[8] (прев. мой, Й.Л.)[9]. През 1930 г. в София излиза периодическият сборник на НСРМ „За Россию“, веднъж на тримесечие.

Вестникът „За Россию“ започва да излиза през март 1932 г., по правило веднъж месечно. Орган е на НСРМ/ НСНП[10] (отначало – само на отдела на Съюза в България)[11]. В резултат от оперативни действия на съветските служби на територията на чужди държави и на съветски дипломатически натиск излизането на вестника на два пъти спира, но веднага бива възобновявано, при което той мени името си: „За Россию“, „За Новую Россию“, „За Родину“[12].

Първата принудителна промяна на името е отбелязана в брой 36. Текст горе вляво под шапката на броя обяснява причината за промяната по начин, който намираме за уместно да цитираме: „Во всякой газете признаком солидности считается иметь обзор международного положения. Мы этого правила не придерживались [...]. Вопрос, на который нам сейчас слудет обратить внимание это – наше международное положение. Если раньше о нем говорить не приходилось, то теперь более, чем своевременно. / Прежде всего, мы находимся в состоянии действительной борьбы, а не предполагаемой только. Было даже ее объявление. Оно напечатано в „Правде“ от 21 декабря 1934 г. и повторено по радио. Неприятель не только объявил войну, но и открыл военные действия. Союзников у нас немного и против нас борьба везде. Иностранцы еще до нашего появления поставили крест на эмиграцию. Мы предоставлены своим силам, и из них должны исходить в наших планах и действиях. Когда мы приносили свои обещания, мы отдавали отчет в своих действиях. [...] Теперь пришел момент доказать нашу стойкость и осуществить обещания. Центр будет работать. Газета будет выходить. Трудно потребовать от нее календарной аккуратности: девизы и визы стали одной из важных проблем ее редакции. / Перед Отделами

---

[6] Пак там.

[7] Национално-трудов съюз: късно наименование на организацията (от след Втората световна война).

[8] Е. Андреева, главата за НТС в книгата ѝ „Генерал Власов и русское освободительное движение“ (1990); главата е достъпна в мрежата: http://ntsrs.ru/liter/andr.htm. Вж. и статията „Национально-трудовой союз российских солидаристов“ в „Уикипедия“.

[9] От дописките за емигрантския живот в българската провинция, поместени в ежедневника „Голос“, става ясно, че в началото на 1929 г. структури на бъдещия съюз (т.е. Кръжци или Клубове на Руската национална младеж) има в Русе, В. Търново, Бургас, Перник. На 25–26 февр. 1929 г. в Перник се провежда обединено заседание на клубовете в България („Голос“, № 80, от 30 март).

[10] Национальный союз русской молодежи/ Национальный союз нового поколения. Използват се, синонимно, и двете наименования (първото възниква по-рано). А също и, от 1935 г.: НТСНП (Национально-Трудовой Союз...).

[11] Изглежда, Софийският отдел е сред най-важните, а също и Белградският. В края на 30-те центърът на тежестта окончателно се измества към Белград.

[12] Тук и нататък за удобство ще използваме само най-ранното име на вестника.

встают, помимо прежних, еще и новые задачи: 1) существовать, вопреки всему, 2) продавать и распространять газету и 3) памятовать, что против нас ведется борьба всюду" („О нашем международном положении", б.п.). Отказът от „солидност" е трайна характеристика на изданието, на организацията, която го издава, на техния интелектуален и екзистенциален стил. Из друг текст в същия брой, на същата страница: „Большевики всеми доступными им средствами стараются помешать нашей работе, лишить нас нашего печатного слова. / Пущены в ход таланты Радеков, Эренбургов и прочих блюдолизов. Звериная ненависть и бессилие, проходящие красной нитью в их лживых пасквилях, как и настойчивые протесты полпредов служат доказательством того, что мы стоим на верном пути и наше честное и свободное слово достигает своей цели. [...] На наших знаменах начертано „За Россию", „За Родину", „За Новую Россию" и, конечно, не большевикам стереть эти боевые лозунги – ибо смысл их, живой и вечный, уничтожить нельзя" („Знамена борьбы", Редакция).

Излиза до 1940 г.[13]. Вестникът пропагандира основната цел на Съюза – подготвянето на руска национална революция, за смъкването на болшевишкия режим и полагане на основите на национална Русия. Суверен на тази Русия трябва да стане общоруската (российская) нация, съставяна от десетки други, традиционни за страната (държавата), националности (сред тях и руската). Изповядва се и се пропагандира идеята за стопанско и политическо устройство според началата на политическата и стопанска свобода и инициатива (и индивидуална, и групова), но с държавна регулация на частната стопанска дейност и с ограничаване на политическата свобода в тези случаи, когато е застрашен националният интерес. Една от целите е създаването на многобройна прослойка от дребни собственици и предприемачи. Тоест, отхвърлят се следните пътища за развитие на Русия: отхвърля се болшевишкият „социализъм" (неведнъж определян във вестника като форма на държавен капитализъм, лишаващ гражданите и от политическа, и от стопанска свобода); отхвърлят се фашизмът и национал-социализмът (като форми, твърде ограничаващи политическата свобода)[14]; отхвърля се либерализмът (неприемлив затова, че предоставя твърде много стопанска свобода, която в перспектива се оказва свобода за незначително малцинство, и накърняваща стопанските и други интереси както на мнозинството, така и на държавата); отхвърля се реставрацията на императорска Русия[15]. Представата за бъдещата Русия не бива конкретизирана до степента да се предрешава формата на управление – република или монархия.

На тази основа от НСРМ се самоопределят като „не-предрешенци", за разлика от повечето емигрантски организации, които спорят помежду си тъкмо по този

---

[13] Последният брой е от 15 януари 1940 (Петкова, Г., Цит. съч., с. 429). По-късен брой не намерихме.

[14] Като реакция спрямо стопанския, политически и философски либерализъм и като обезценяващ личността, фашизмът не е светогледно приемлив за НСНП и няма почва в Русия, поради „липсата на капитализъм от късен тип" там, вж.: Бабкин, Н. Фашизм и освобождение России, № 28, юни 1934, с. 3. Вж. силен акцент върху единия от двата довода – каквото и да е копиране на идеология (в това число на фашизма и национал-социализма – от емиграцията) е безполезно – в: Квятковский, И. Пустоцветы, № 18, авг. 1933, с. 3.

[15] Програмата бива излагана най-малкото в два плана: в уводни статии от особен тип и в четива с продължение, приличащи на роман в подлистник от вестник с друг културен стил. Един от интересните текстове от този тип е „Национально-деловое государство" на И. Вощинин (№ 40 и сл.), друг – „Очерки о национально-трудовом солидаризме" на Н. Бабкин (№ 59 и сл.), трети – „О психологии нашего движения" на С. И. (№ 88 и сл.).

въпрос и близки до него въпроси[16]. Под тази разделителна линия (между „предрешенците“ и „непредрешенците“) се крие, според НСРМ, по-дълбоко разногласие: да се отлага ли решаването на болшевишкия проблем (ще рече, на руския национален въпрос – според формулировката на Съюза) за по-подходящи времена, обстоятелства и *лица*, или незабавно и енергично да се пристъпи към самоорганизиране, за да бъде той решен. Характерен е следният ход на мисълта: докато емигрантските политици спорят за характера на управлението в (хипотетично) освободената от болшевиките Русия, те изпускат от поглед това, че едва ли не най-вероятния развой е този, при който освобождение от болшевиките въобще няма да има. А изпускат от поглед тази съвсем, уви, реалистична перспектива, защото са склонни да смесват „силното – с доброто, слабото – със злото“ (А. Завротский, „Возможно ли торжество коммунизма?“, № 41, септ. 1935, с. 3), защото са склонни да смятат историята за „нравоучителен роман“, „в който винаги побеждава добродетелта“ (пак там). Тук (а и не само тук) проличава сходство с екзистенциалистката философия на историята, било като тази на Л. Шестов, било като тази на Г. Флоровски („Смисълът на историята и смисълът на живота“). Емигрантите-„политикани“ могат по-нататък да пропаднат и етически, поддавайки се на инстинкта си или пък съзнателно решавайки да спорят за маловажното само и само да не се захванат за основното – а именно, за активна работа за смъкване на комунистическата власт (комвласти). Съдейки по „отгласа“ в „За Россию“, „предрешенците“ предпочитат да определят разногласието – а то постепенно се превръща в разминаване – като конфликт между поколенията.

НСРМ обвинява емигрантските политически организации в бездействие и в пасивна, *пасивистска* и, в крайна сметка, фаталистична философия на политиката, историята, културата, живота. Според НСРМ те предоставят собствената си отговорност, собствената си *субектност* на „хода на историята“, на чуждестранни политически водачи, или просто са се отказали да мислят за Русия. Съюзът се разграничава от политическата „култура“ на делегиране на собствената субектност другиму още по-последователно, като прилага този критерий и спрямо не-емигрантски политически субекти. Вж.: „Видный зарубежный политик спросил как-то меня: – а на кого делает ставку Союз? Мой ответ, – прежде всего на самих себя, – показался ему явно демагогическим. Этим вопросом собеседник вскрыл себя. / Внутренняя слабость зарубежья особенно явственно выявляется в этих поисках „ставок“, в искании внешних сил и факторов, что разрешили бы за нас основную национальную задачу“ (В. Байдалаков, „Оправдание безумия“, № 41, с. 1). Показателна е също статията на М. Хлопин „Ставки“, № 6; и други текстове. Неведнъж бива произнасяно следното култур-философско верую: културата е творчество и свобода, а не съществуване в бита и в предопределеността[17].

Съдейки по материалите в „За Россию“, тези организации изказват съмнения спрямо дейността на НСРМ – изглежда, те се съмняват преди всичко в способността на Съюза политически мъдро да ръководи и емигрантската младеж, и себе си. Разминаването наистина има облика на традиционния спор между бащи и деца. Гледната точка на съюзника и конкурента Иван Солоневич е следната: „Гибель

[16] Достатъчно репрезентативна е статията на М. Георгиевски „Вопросы программы“, № 16, юни 1933, с. 1.

[17] Вюрглер, А. О нас самих, № 5; и други текстове.

дворянства есть мировое явление. [...] У нас правящий слой засиделся без смены слишком долго и сорвался в кровавую катастрофу. [...] Люди, проникнутые его **обиженной психологией**, не имеют шансов кем бы то ни было руководить и не имеют морального права даже и пытаться взять на себя это руководство. [...] Новопоколенцы первые в эмиграции поставили этот вопрос. Но они сформулировали его неверно – как борьбу „отцов и детей". [...] Вопрос идет [...] о слое и классе. Новопоколенцы не рискнули сделать логически неизбежных и теоретических, а также практических выводов из их же собственных положений" (удебеляването е на автора)[18]. Доколко Солоневич е точен, е трудно да преценим, но, например, следната доста ранна бележка подкопава обобщението му: „19 и 20 июня Центральным Правлением были организованы поездки М. Н.[!] Георгиевского с докладом: „Эмиграция и Россия" и Г. П. Перфильева с докладом: „Задачи молодежи". В Бечее, в части аудитории, не поняв основных положений докладов, свела вопрос к трафаретному спору о вражде „поколений". Тяжело было видеть ослепление людей, не видящих своего положения, не понимающих, что такое спасение в борьбе и активности. Молодежь отнеслась к докладу сочувственно и сердечно проводила докладчиков" („По Союзу: Югославия: Бечей и Великий Бечкерек", № 5, юли 1932)[19].

След дълъг период на търпимост към тази конвенция, или рамка на тълкуване, НСРМ я отхвърля: „вие не сте ни бащи, а чичковци" („вы нам не отцы, а дяденьки").[20] Спорът, или разминаването, за политическата и екзистенциална стратегия на руската емиграция се разгръща и като спор за културата, за „високата" култура.[21] „Вождовете" на емиграцията и мнозинството емигранти биват упреквани за това, че използват „великата руска култура", нейната слава, нейното честване, за да прикрият еснафската си склонност да бездействат (като изключим бита), да потребяват, а не да създават[22]. („Упрек" е все пак твърде силна дума; позицията бива изразявана по-деликатно: едва ли само за да бъде пощадено самоуважението на еснафа.) В текстовете забелязваме отпратки към поне три измерения на спора. (Спорът за това, какво е, какво трябва да бъде днес руската култура: потребяване и възпроизвеждане на изтънчен вкус и мисъл – или творчество, може би, естетически и интелектуално опростено?) Първо, има ли право съвременният потребител,

---

[18] [Солоневич, И.]. Марксизм промотавшихся помещиков. – Родина, 1940, № 2, с. 28–32 (с. 32).

[19] Риторика и позиция се проникват взаимно, но вероятно са разграничими. Основните точки на съприкосновение между „новопоколенците" и „щабскапитаните" на Солоневич са епистемологични: първо, диалектичното преодоляване на противостопоставянето „болшевизанство" – реставрация и, второ, елегантното избягване на философски детерминизъм, малко по-трудно забележимо при НСНП (ако се обърнем към формулировки, влагани в лозунги, можем да цитираме „Вся власть русским мозгам" на Солоневич и „Большевизанство – позорная болезнь слабых и глупых" на НСНП). Съчетавайки двете посочени особености, тези две групировки изпъкват както на фона на емигрантския политически спектър, така и на европейската дилема комунизъм – нацизъм. За позицията на НСНП спрямо някои идеологически далечни съседи е показателно, напр., и тезисното изложение „Наш национализм" в № 28, с. 1, от А. Неймирок: „[...] Основная ошибка и расизма и евразийства в том, что они стараются построить духовное на материальном, Нацию на биологических (нацизм) или географических (евразийство) признаках. [...]".

[20] Ср.: Неймирок, А. Об отцах и „добрых дядек", № 34, ян. 1935, с. 1. В същата статия бива атакувана митологемата за необходимата обективност, отглеждана от либералните противници на НСНП: отстоява се правото на сознателна и самокритична субъективност на „младежта".

[21] Вж., например: Георгиевский, М. Зарубежье и культура, № 44, ян. 1936, с. 1.

[22] Вж., например: Бердников, А. Наш национализм, № 23, ян. 1934, с. 3.

потребяващ моралното право да разполага с ценности и образци, дело на творци, на творили, като със *свое* културно *наследство*. Второ, нима животът на културата е лишен от промяна: понякога има нужда от образците и ценностите на изтънчената „висока“[23] култура, а понякога насъщните културни потребности са други. Идеолозите на НСРМ осъзнават относителността на противостоенето между „утилитаристи“ и „естети“, виждат исторически относителната правота на страните, посочват конюнктурната употребимост и на двете култур-философски „изповедания“ (във всеки случай, поне на „естетското“). Ненатрапчиво е защитена позицията, че настоящето изисква политически *приложно* творчество (художествено, философско и научно). Трето. Те аналогично съотнасят два основополагащи социо-антропологични възгледа, или интуиции: според единия от тях човек е максимално полезен на себе си и на обществото, когато се вдълбочава в „своята работа“, според другия – всеки (който да е) човек е най-полезен тогава, когато се втурне да служи на това, което в дадения момент е най-важното (за обществото, за общността, на която принадлежи). От написаното в „За Россию“ става ясно, че в едни периоди от живота на обществото са прави защитаващите единия възглед, а в други – защитаващите другия[24]. В НСРМ са убедени, че със своя навременен утилитаризъм не изменят на паметта на *бащите*; и че с него се отвръщат от *чичковците*.

Организацията и вестникът по принцип са обърнати с лице към цялата, разделена от граничната междa, руска младеж; в определен период се издава версия на вестника за „подсъветския“ читател[25].

„Подсъветски“ е характерна за речта на вестника дума, образуваща словосъчетание с ред думи, например с „Русия“. Словообразувателното му значение е: „Русия, намираща се под съветска власт“; има асоциативна връзка с прилагателното „под-яремен“. Словосъчетанието е един от немногото признаци на нещо като емигрантски *защитен* „новоговор“, с приглушен мрачен хумор отразяващ съветския новоговор. Често смисълът на съкращения като „сов.“ и „ком-“ вместо цели думи е тъкмо този, а не е мотивиран от пестене на място. Следното, подбрано от нас без предварителна подготовка, изречение дава синтетичен израз на чувствителността на емигрантското ухо към твърде архаичните обертонове в съветския новоговор: „Ведь самой России нет, а есть только жуткое, страшное СССР“ (№ 21, с. 1).

Най-вероятно през 1934 г. започва да излиза „Специален лист за Русия“, т.е. вариант на вестника, предназначен за разпространение в Съветска Русия и със съдържание, съобразено с различния адресат. Материалите в него не са подписани, не е посочен адрес на редакцията. Означен е като: „Издание Исполбюро НСНП“. От намерения екземпляр не става ясно, дали има периодичност и каква е тя. Най-късно от март 1935 г. започва да излиза в 4 страници (смален формат) и периодично (месечно). Използва се нов правопис (без голям ер, в позиция между твърда съгласна и мека гласна се ползва апостроф, напр. „об’яснение“; без ятова гласна и і). Броевете

[23] Никъде в „За Россию“ не се използва словосъчетанието „висока култура“. Въвеждаме го ние, в хода на коментара си, а чрез кавичките изразяваме резервираността си спрямо него. – В списването на „За Россию“ не участват нито „естети“, нито чисти „утилитаристи“.

[24] Например: Занкевич, А. Соучастники, № 5. Показателна е реакцията при Нобеловото награждаване на Бунин. Краткият текст на М. Дмитриева, „Победа-ли?“, № 21, завършва с изречението: „У Бунина не будет преемников, если не будет России“.

[25] Например, през 1935–1936 г. Вж., например, № 41, с. 1 („От Исполнительного бюро Союза“).

на варианта-двойник на вестника са посветени на пропагандирането на национална антиболшевишка революция в Русия. В тях се излага програмата на Н(Т)СНП (Национально-Трудовой Союз Нового Поколения) (т.е. новата промяна в названието на организацията първо се появява тук); анализират се съветски стопански и международни политически проблеми, за които съветската преса мълчи или които представя от определен ъгъл; представят се сравнителни данни за материалното благосъстояние на руското население отпреди Първата световна война и днес (към средата на 30-те); анализира се поведението, психологията, тактиката и стратегията на съветската върхушка и конкретно на Сталин; тематизират се финансовите потоци от Кремъл към задгранични банки. И визуално, и смислово връзките между статиите са скрепяни с лозунги: „Мир хижинам – война кремлевским дворцам!“, „Долой сталинское самодержавие! Да здравствует национальная трудовая Россия!“, „Комвласть временное, Россия – вечное“, „Не коммунизм и не фашизм, а национал-трудовой солидаризм“ и други. Поддържа се народно-театралната жанрова форма „Райошник“ („Раешник“), по-точно нейна печатно-писмена трансплантация: в имитираната сказова реч на панаирджийски актьор, разказващ и показващ калейдоскопски картинки, протича пародийно-травестийно разглеждане на съвременността. Два откъса от „Райошник“-а в № 5 на варианта за Русия от 1935 г.: „[...] Граждане, панораму открываю, и объяснение начинаю. / Картинка первая: Колхоз под названием „Красный нос“. Мелкота-ребятишки, девчонки, мальчишки, которых в дозор не послали, в школу не позвали. Они полопали лебеды, вместо щей хлебнули воды, от безделья отдыхают, в прохожих камнями пускают. Конечно – деревня темна и работа темных сил (так и Максим объяснил). Наследие старого режима. / Поэтому – мимо. / А вот приятная картинка: не босоногая скотинка: а барские ребятишки, товарища Литвинова детишки. / Сидят и с папой играют в картишки. Обуты и сыты, с мылом умыты, недаром рядом и бонна-англичанка и гувернантка-парижанка – о воспитании толкуют. / А те знай в карты плутуют. / Значит будущие полпреды. (...) Теперь идет бодрая картина: / обширная равнина, / поезд бежит на всех парах. (...) Антон Девяткин наш брат мастеровой, ударник-герой с завода „Ухват“, и едет на побывку домой. И доедет к сроку, хоть путь не ближний – в самый город Нижний (теперь Горький), потому в поезде сам Максим Горький. Сидит в бархатном купэ за стаканчиком английской горькой, да с князем Святополк-Мирским о заграничной жизни вспоминают. / – Хорошо бы к фашистам, да советская власть не пускает. / – А ежели на самолете удрать? / – Врешь, брат, сиди: „рожденный ползать, не может летать“. / Товарищи, последняя картина, прямо машина!“ и т.н.

Структурата на вестника (в смисъла на организиране и контрол над последователността от текстовете) отговаря на изповядваната и накратко изложена горе светогледна, философска и политическа позиция на НСРМ.

Зевовете между публикациите биват запълвани не с реклами, а с лозунги (по-точно е да се каже: редицата публикации се споява семантично), например: „Долг зарубежной молодежи – единство воли и действия с подсоветскими братьями“.

Няма я литературата, в нейната употреба за украса, утеха и развлечение. Отсъства рекламата. Отсъства местната култура (няма нейни образи, присъствие, даже имена[26]). Много е рядък фейлетонът.

---

[26] Минимализирането на страничното намира една от крайните си прояви в усичането на имената на улиците, при посочване на редакционния адрес: „Ц. Симеон“, „Аспарух“. Тези детайли говорят може

Тъкмо в тези жестове на отказ личи културен тип, социален стил. Може да се каже, че в инородните и разнородните условия на емиграцията НСРМ моделира присъствието на общество от идеократичен тип; обърнато с лице към емигрантската общност, това присъствие следва да възпира дезинтеграцията (доколкото дава образец за общество в обществото, държава в държавата, общество и държава извън пределите на родината – нещо, което емиграцията е в първите години след напускането на Русия и от което тя постепенно се отдалечава по силата на закона за ентропията) и да коригира; а спрямо обществото на родна земя, подсъветското, това идеократично присъствие на НСРМ има прообразувателно значение. И двете перспективи са част от самосъзнанието на Съюза и могат да се пресичат. Например, В. Брандт стига в размисъла си до следната аналогия: 'каквото е НСНП за руската емиграция, това може да стане (ще бъде) Велика Русия за света' (№ 17, юли 1933). За образцов каноничен текст може да се смята следният: „Жизнь, деятельность, судь и расстрел/ Николая Павловича Лебедева,/ ученика средней школы им. Ленина в Харькове", подписан така: „друг Лебедева, участник организации" (№ 46, март 1936, с. 3). Има се предвид тайна анти-съветска организация, дело на подсъветски граждани. Колкото до коригиращата, нормо-сътворческа роля на НСРМ в емиграция, достатъчно показателна е демонстрацията на скептицизъм спрямо „Деня на непримиримостта", отбелязван от емиграцията на 7 ноември. Статия под заглавието „Непримиримость – борьба" е насочена срещу всички онези, които се самоуспокояват чрез участието си в него[27].

Вестникът се издава със средства от продажбите си и от пожертвувания в полза на издаващата го организация, НСРМ, а също и от поръчките за издателството „За Россию", т.е. от бюджета на Съюза. Вестникът подготвя руски национал-революционери (издаването му е един от няколкото методически-осмислени и взаимно съгласувани видове дейност, средства и видове *среда* за подготвянето на такива кадри[28]). Вестникът запознава с теорията и практиката на революционната дейност; с врага; със съюзниците. Консолидира общност от съмишленици, обрекли се на съвместно действие. Всеки квадратен сантиметър вестникарска хартия е необходим за пропагандата. И, освен това, себеотдаването на *делото* изключва от съзнанието, от кръга на потребностите реалиите на бита, реалиите на „емигрантското блато"; очебийният пласт от съдържанието на вестника ги изключва чрез цяла гама от средства: в статия, с лозунг, чрез мълчалив отказ (от реклама и друго). Местната култура е изключена от кръгозора, защото няма отношение към целта (нещо повече:

би и за вслушване в местната реч, в местния узус: съвременната, пост-комунистическа и пост-монархическа норма, обучавана от усечени надписи по табели („Симеон" и под.), е търпима към усичания в устната реч. Нямаме сигурни и достатъчни сведения за 30-те. Многозначително е обаче, че посочването на белградски адрес, носещ името на коронована особа, не усича титлата: „Kralja Milana". Вж. блока с техническа информация за изданието тук горе.

[27] Х[рисанф] Попов в № 15. – А. Казанцев, „На новом пути", № 40, се оттласква от инерционното осмисляне на другия, пръв по ред на възникването, празник в емигрантския календар – Деня на руската култура. – В № 72 (ноември 1938) е използвано червено мастило – за името на вестника, за знака на Св. Владимир Покръстител и за мотото: „День Непримиримости – день тех, кто не превратился в подхалимов, кто не перестал быть Человеком".

[28] Друг вид дейност, друго средство и друга среда са обучителните курсове (по политическа грамотност – основен и специализиращи, по военно дело). Трети – събранията в поместните структури на организацията.

присъствието ѝ, наличността ѝ би могло да подведе някого, че усядането, закрепването в нея и себеотдаването на националната революция са съвместими; би могло да заблуди, че и НСРМ, както други организации, разчита на някого („делает на кого-то ставки"), а не на собствените си сили и на силите на подсъветската младеж). Включването ѝ би било излишен лукс. Твърде разточително би било и включването на различни(те) по тематика вестникарски хроники – политическа (международна, за България, за емиграцията), на светските клюки, театрална, музикална, литературна; а също и на по принцип незаинтересовани коментарни статии (с дежурно добавяния извод – „това е от полза за съветите, а това – в наша полза" и удовлетворяващи потребността от аналитично празнословие)[29]. Фейлетонът притъпява или изостря жилото на критиката, на отхвърлянето, и между другото предлага на четящия терапия чрез смях. Основното, обаче, е косвеността на дискурса и относителната самодостатъчност; фейлетонът утолява жаждата и разхлабва волята за последващо действие (той косвено поощрява еснафа, вкоренил се у всекиго, но все пак задължително подлежащ на изтръгване). Още: фейлетонът, най-вероятно, създава и(ли) поддържа отношение (към някого или нещо), но не обосновава това отношение (следователно, той едва ли може да убеди някого в нещо, а по-скоро е насочен към и бездруго съгласните, само че *умерено*-съгласните); и едва ли е насочен към познание на осмиваното. НСРМ не създава (и не поддържа) настроение (мърморещо и/или възмущаващо се и/или подигравателно) срещу съветската власт, а обосновава – с факти и рационални доводи – свое собствено отношение към нея; обосновава и необходимостта от революционни (нерегламентирани) политически действия и призовава към такива (и същевременно се стреми да осигури подходяща психическа и физическа подготовка у призованите). Фейлетонът тук е излишен. Той става за спорове вътре в емигрантската общност, доколкото нито една от емигрантските групировки, дори просъветските и капитулантски, не е основен противник. НСРМ цени времето и силите си, въздържа се от косвен, значи твърде обилен, дискурс, заради най-важното[30].

Принципът за икономия на силите[31] обуславя и рядкостта на полемиката („по повод") с други емигрантски организации и издания[32]. (Тук нямаме предвид прин-

---

[29] Ср.: „Наше международное положение" (№ 36, март 1935, с. 1).

[30] Фейлетонът все пак се появява на страниците на вестника, макар и твърде рядко: Романов, П. Дьявол на „Демоне", № 7 („А Лермонтов у коммунистов в почете" и т.н.); Карпов, М. Полезное развлечение, № 62 (за политиката на изкореняване на скуката, като вредна отживелица, в СССР); С. Ш. „Госиздат выпустил новую историю ВКП", № 86 (кавичките са от оригинала). Списъкът не е пълен.

[31] В № 1 (март 1932) има няколко материала, които правят „За Россию" сходен с другите вестници – лицето му е недооформено. Това е бележка под надслов „Хроника" (цитирано и коментирано писмо, поместено в „Голос", което говорело не само за духа на нетърпимост в младоруската организация, но и за това, че влиянието ѝ не расте); това са още две колонки, по една за осмата годишнина на руската гимназия на Варвара Павловна Кузмина в София и за театрализирания литературен процес над Евгений Онегин, от ученици на Софийската руска гимназия, под ръководството на Иван Нилов, в „Alliance Française".

[32] В „Сокольство и политика", № 44, А. Казанцев се чувства длъжен да обясни защо се налага да прибегне до нея. (Той коментира статия със същото заглавие от Ряснянски в № 15 на „Сокольская газета", гр. Враня). В № 67, подборката коментирани от Ю. Г. извадки от последен по време манифест на маргиналния Имперски съюз, озаглавена „Прорвало...", е поместени под надслова „Курьезы". В № 79 Ю. Герцог, „Ответ по существу", на цяла страница отговаря, от името на НТСНП, на И. Солоневич („Наша газета", № 24) и И. Тхоржевски („Возрождение", № 4177), както внушава текстът, след период на въздържане от отговор.

ципната идеологическа критика на „болшевизанството“ и на други явления, смятани за опасни[33].) В стратегията на НСПН и изданието е едновременното въздържане както от не-необходима, „нездрава“ полемика, така и от влизането в политически блокове, без обаче да се избягва съгласуваност на действията[34].

Посочената стратегема на двупосочно необвързване (нито полемика, нито „блокове“) личи, например, в донякъде ретроспективния анализ на К. Вергун „Дела зарубежные“ в № 70 (с. 1 и 3). Придържането към нея обаче не довежда до залиняване на културата на интелектуалния спор и убеждаване – упражняването на тази култура се канализира в специфична ниша. Ще цитирам многозначителна редакционна бележка от № 70: „По поводу поступивших в Редакцию запросов о напечатанной в номере 68 статье Р. Алексеенко „Еще об украинском вопросе“. Редакция признает, что взятое отдельно от статьи выражение „украинский народ“ может вызвать недоумение, т. к. Союз не считает украинцев–малороссов особым народом; все содержание статьи, начинающейся со слов: „слово украинец не означает самостийник“, показывает, что автор не вкладывал в это выражение смысла, какой в нем видели запрашивающие. В своей статье автор доказывал необходимость не формально-филологического подхода, а разрешение украинского вопроса по существу. Все спорные статьи на эту тему Редакция передает в „Имперский семинар“, изучающий все сепаратизмы, вопрос национальностей и т. д. и подготовляющий материал для окончательного разрешения Союзом всех этих больных вопросов“. В предполагаемата му проблематика се включват някои последвали публикации, като тази от А. Лесной, „Проблемы империи“, в № 75.

(Гео)политическата позиция на НСНП и неговия вестник може да бъде определена като ригористично-екзистенциалистка. Ригоризмът (‘осланяме се само на своите сили’) е необходимо следствие от диалектичното надмогване на (лъжливата) дилема „болшевизъм“ – „реакция“. Организацията демонстрира при това радикална промяна в гледната точка към пространството на културата и на борбата (а не само промяна във времевата перспектива). Показателно е, че се заявява следното: „Нас запрашивают о нашем отношении к разговорам о возможной интервенции. Мы отвечаем: / – Надежды на интервенцию, как на средство свержения комвласти неосновательны и являются следствием духовного бессилия. / Наш путь – путь русского народа – в революционной борьбе против интервентов-большевиков, разрушителей и поработителей России“ („От Исполнительного бюро Совета Союза группам Союза“, № 25, с. 1).

В „За Россию“ се открояват следните постоянни рубрики: „В СССР“ и „По Союзу [Русской Молодежи/ Нового Поколения]“[35]. Първата съдържа извлечения от съветската преса, сведения от анонимни информатори на вестника от СССР (за селото, армията, промишлеността, партийния актив, детската престъпност...), анализи на стопанското, политическото и социално-психологическото положение в СССР. (Текстовете са посветени на една тема или на цял букет от теми. Пример за текст от първия тип: А. Браунер, „XVII съезд компартии“, № 25–26; от втория тип – в № 6 (авг. 1932), с. 2 (заглавието е и конспект): „Новая генеральная линия. Причины

[33] Вж., например: Неймирок, А. Из портретной галлереи (О лже-оборонцах), № 67.

[34] Дори напротив. Показателна е сводката „От Исполнительного бюро Совета...“ в № 71, след проведен тридневен конгрес на Съвета на Съюза.

[35] В № 74 – допълнителна страница: „Союз по газетным вырезкам“.

ее создания. Новые отступления в сторону частной торговли. Тормозящие под статью „за саботаж и контр-революцию“. Власть прокуроров. Удар по партийцам и аппаратчикам. Военные приготовления на Западе СССР. Роль ОГПУ“ (текстът е без подпис, но с означено място и време на написването: „Москва, июль 1932)“. Поне веднъж анализът е оформен като обръщение към противника: „Ответ тов. Сталину: Что такое СССР?“ (№ 28, с. 2) – отговор на речта на Сталин от седемнадесетия конгрес на комунистическата партия. В „Между двух огней“, № 74, А. Александров стига до извода, че след Мюнхенската конференция (1938) националната революция в Русия е психологически узряла). В рамките на втората постоянна рубрика се поместват хроникални бележки за живота на Съюза в България (София и провинцията), Европа (Югославия, Франция, Белгия, Унгария и другаде), в Далечния Изток (Шанхай, Харбин). (Понякога, очаквано, под надслова на рубриката се поместват доста дълги материали, както, например, в № 68, където повече от страница е отделена за хроника на Петия поместен конгрес на Югославския отдел на Съюза; или в № 71, където са изложени програмните положения, приети на последния конгрес на Съвета на Съюза и отнасящи се до дейността на Съюза в периода непосредствено след осъществяването на подготвяната Национална революция в Русия, с. 3–4. Същият конгрес е приел и нов устав, който предвиждал „организационните форми при бъдещето преместване на родна земя“, с. 1). Междинни в не едно отношение (хронотопът, полу-редовността на появата, гледната точка) са текстове от типа на „Вести из Пограничья“, С. Х., № 21 (в дадения случай от Естония), както и от типа на обединяваните под надслова „Из рассказов высылаемых“. (В последната група текстове става дума за депортирани от СССР чужденци. В № 68 разказът на австрийски инженер е оформен в няколко миниатюри: „6 лет в СССР“, „На производстве“, „Положение русских рабочих“, „Армия“, „Тюремные мытарства и пытки“, „Высылка“; подписан е със „Спутник“, но за съвремения читател не е ясно, кого означава псевдонимът – разказващия очевидец или преизказващия редактор.) Към рубриките можем да присъединим и редовните комюникета „От Исполнительного бюро Совета Союза“, извлеченията „Из писем“ (от писма на емигранти-членове на Съюза или „съчувстващи“ му), а също и „сноповете“ от по две-три уводни статии, помествани в почти всеки номер без общ надслов[36]. Анализът на новоизлязлата литература, както и на емигрантския печат[37], разбира се, не са сред оригиналните особености на изданието.

Ето част от рецензираните издания или групи издания (пропускаме кратките отзиви, които бездруго са редки; имената на авторите на рецензираните съчинения даваме в оригинал): сп. „Свой путь“ № 3, юни 1932, Естония (от Владимир Андреев в № 7); Демьян Бедный, „Башкирия“ (А. Тишков, № 12); „Современные записки“ т. 62, 1936 (М. Маг, № 57); Н. Гирей, „68-ая параллель“ (от А. Неймирок, който под заглавието „История одной повести: По поводу повести Н. Гирей“ прави поетологичен и социологичен анализ на един съветски литературен дебют, № 65); Ф. Анулов, „Во-

[36] През първата годишнина за кратко се появява „Съдържание на броя“. В него като „уводна“ се отбелязва само една статия (по правило неподписана и понякога в курсив), но авторефернцията и стремежът ни към буквална точност не бива да ни заблуждава.

[37] Савич, Ив. Идеологическая касторка (О периодической печати за рубежом), № 71; Завжалов, Д. Вредная ересь, № 73 (надслов: „На страницах зарубежной печати“).

оруженное восстание“ (Б. Андреевски, № 67); Антон Цилига, „В стране великой лжи“ (Георгий Перфилиев, № 68); Сергей Маслов, „Колхозная Россия“ (Н. П., № 69); М. З. Никонов-Смородин, „Красная каторга“ (изд. НТСНП, София) (от Н. Осман, № 70); Ф. Бутенко, „Разоблачения Москвы“ (С. Сергеев, № 70); Карел Крамарж, „В защиту славянской политики“ (Н. П., № 73); „Свет истины: Опровержение безбожия. Православный сборник. Издание Р. Т. Х. Д. Женева 1939 г.“ (А. Н., № 80); Проф. Г.-Н. Пи(и)о-Ульский, „Русская эмиграция и ее значение в культурной жизни других народов“ (б. п., № 80); „Мы“ (Журнал Югославского Отдела Н.О.Р.С.Р. (Нац. Орг. Руск. Скаутов-Разведчиков) (Ю. М., № 83); Леонид Леонов, „Волки“ (А. Степанов, № 84); М. З. Никонов-Смородин, „Поземельно-хозяйственное устройство крестьянской России“ (изд. „Голос России“, София) (от С. И., № 84); М. А. Джулукидзе, „Украина“ (Николай Курганов, № 86); К. Мочульский, „Великие русские писатели XIX века“ (В. В., № 88). (Последните две рецензии са доста по-кратки.)

Очертават се няколко тематично-хронотопни кръга: в СССР; международната политика; емиграцията[38]; Съюзът[39]. При по-диференциращ поглед могат да се обособят следните, по-скоро тематични, кръгове: стопанството (съветското[40] и световното[41]); войската (съветската)[42]; комунистическата партия и власт[43]; душевното, духовно, интелектуално и социално (вкл. етно-езиково) състояние и динамика у руснака в СССР и в емиграция[44]; героите (на национално-освободителната борба); културата (що е тя?); идеологията (мястото ѝ в човешкия живот), идеологията и политическата програма на НСНП[45], а също на врага (идеологически[46] и политически) и, понякога (предимно в първите години) на съюзниците по политика и светоглед[47]; историята на Русия (отделни моменти: изборът е обусловен от на-

[38] Програмен в осмислянето на този кръг е текстът на А. Занкевич „Эмигрантский Олимп“ в № 4. Имплицитно програмен, защото е на с. 2 и с неуедрени букви. „[...] Париж огня не имеет, верить не может, добиваться не хочет [...]“.

[39] На новото поколение, разбира се. Една от постоянните рубрики е с надслов: „По Союзу“. В онези години и в онзи контекст „Съюз“ може да отпраща към анонима „СССР“ само алюзивно и по контраст.

[40] Рождественский, С. Борьба вокруг урожая, № 41; Петровский, Н. Развал колхозов, № 68. Гледната точка на чуждестранни специалисти, напуснали СССР: Адлер, В. „Эррио в Харькове“, № 29 (авторът е представен като „инженер Вильямс Адлер“); Х. Впечатления о жизни и настроениях подсоветского населения. Классы и война, № 83–84 (авторът е инженер, пожелал анонимност и несъобщаване на националността му).

[41] Например: К. Х. О социально-экономической структуре Европы, № 87. Понякога става дума за конкретни национални стопанства, както в № 4: „Кризис японского народного хозяйства“, подписано „Париж, Н. З.“.

[42] Абрамов, Н. Осоавиахим, № 2; Н. А. СССР и война, № 4; Степанов, А. А если завтра война..., № 67; Петровский, М. Комвласть и Красная армия, № 71 и други.

[43] Вергун, К. ВЧК – ОГПУ – НКВД, № 30; Пензенцев, В. СССР и внешний мир, № 79; Петровский, Н. Текучесть правящих кадров, № 87; и много други.

[44] Б. Андреевский, „Психологические очерки“, № 25, 26, 29.

[45] Произволно взети примери: Викторов, Д. Религия и Церковь, № 71 (под надслов „К вопросам нашего мировоззрения“); В. Поремский, „Наши конспекты – сегодня и завтра“, № 71. Така също: броеве като 27-и, почти целият посветен на III-я конгрес на НСНП.

[46] Например: Леонтиев, В. Сталинопоклонство и новый человек, № 39; Зубов, С. Вырождение философии марксизма в СССР (Последние годы), № 86; Герцог, Ю. О сталинизме, № 95.

[47] Характерен е следният откъс в „Путь сокольства“ от Е. О[сипов], № 2: „Чистое деловое общение людей, представление о человеке, как об арифметической единице, является преобладающим в наши дни. И в этом кроется несомненная причина внутреннего распада „соборности“, ибо социальное единство, как следствие духовной общности, заменено в ней арифметической суммой единиц“. Той, при

стоящ политически проблем или е израз на почит към съратник, често загинал[48]); *идването* от *не*метафизическото отвъдно (обективирано като разказ за „оттатък", за бягство или като портрет).

Из текстовете за душевното и друго (вж. предходния абзац) състояние на руснака в СССР: текстове за конкретна обществена ниша: А. Степанов, „Литературный цех", № 68, с. 2–4 (социология на съветската литература и психология на съветския литературен бит), „Социалистическое искусство", № 69, с. 2–3. Кавичките са част от заглавието в източника и маркират ирония спрямо посочения предмет на изследване. От същия автор: „'Соль земли советской': 'Окружим вниманием нашу интеллигенцию'", № 73 (Тук е надолу със семантични кавички означаваме кавичките в оригинала, Й.Л.), „Золотой фонд", № 74 („*Золотой фонд* – это Комсомол. Автор художественного определения – Ворошилов", и т.н.; с курсив заместваме кавички в оригинала, Й.Л.), „Инженеры душ", № 77 (за „буйната струя на орденоносното щастие" по страниците на „Литературная газета"). Представата за интелектуалния и артистичен труд в СССР е обогатена от специфичната гледна точка в сухия отчет, подписан от В. Воронцов, в № 28: „Занавес пошел (Рассказ бежавшего из Соловков)" (за лагерния театър в Соловецкия манастир, от който „е във възторг даже Горки, когато посещава лагерите"). „Панорамни" погледи: „*Счастливые* граждане СССР (Из доклада сов. студента Н. Леончини на съезде Югославского отдела Н.Т.С.Н.П.", № 69 (с курсив заместваме кавичките в оригинала, Й.Л.). Текстове за определена възрастова група: Ал. Каменев, № 11, за детските домове; С. Р., № 41, за бездомните деца.

Из текстовете по история на Русия (свързани с настоящ политически, стопански и друг проблем): Неймирок, А. Антоновщина (Уроки жизни), № 2; Н. А. Хлебный бунт, № 7 (на 28 юни 1930 в Новоросийск)... Линията на историята и линията на национално-революционната епопея (епопея без епос и без патетика), разбира се, се сливат, у Н. Новаковска (Новаковская): „Красные командиры: Из заговора гатчинских летчиков 1931–32 гг. (Дневник Командира Ю. А. Мировича)", № 27, 29 и сл. Показателна е и препоявата на първата тема, в текст от А. Ц.: „Антоновское восстание 1920 г. (Из воспоминаний участника)", № 94–97 (и с обявено „следва"). Из статиите по стопанска (и демографска) история: Волынский. О коллективизации (Мнение немецкого ученого), № 30 (въпросният учен е Ото Аухаген); Федоров, В. Итог переписи и голод 1932–33 гг., № 85 (става дума за прebroяването през януари 1939 г.). Друга историческа нишка: Персианов, Д. Казачество (Исторический очерк), № 17 (Лозунг над текста експлицитно го привързва към съвременността: „Не Московия и не Казакия, а Россия"); Т. К. Украина и советские „украинцы", № 78. Трета историческа нишка: С. И. Сергий Радонежский и Национальная Революция, № 82 (с епиграф от В. Ключевски: „Нравственное влияние действует не механически, а органически").

По темата за *неметафизичното отвъдно*: засягат я много текстове, но само понякога тя е схваната още в заглавието така изразително, както тук: „Люди *от-*

все неоригиналността си, е добра изходна точка за критика както на болшевизма, така и на либералния капитализъм.

[48] Байдалаков, В. Штерн и Васильев (памяти павших), № 3 (централна уводна статия). Рамкирана е от още две: неозаглавена, от А. Василиев (Васильев), за липсата на здрав разум у емигрантските политици и публицисти; и „Сущность спора", от М. А. Георгиевски, за спора между двете поколения на емиграцията и различните възгледи върху това що е култура.

туда", мозайка от портрети и откъслечни интервюта, от Н. Т. и М. Г., № 75 и сл.; „Маленький человек *оттуда*", № 6. (С курсив отбелязвам обособеното, в оригинала, в кавички, Й.Л.). Входът към „отвъдното" е визуализиран в № 30: фотография с надслов „Рубеж...", в горния десен ъгъл на голямата статия на К. Вергун „ВЧК – ОГПУ – НКВД". Под красноречивото изображение (бариера, железопътна линия, плъзваща се под нея и, в близката далечина, лека П-образна конструкция, увенчана с петолъчка и наподобяваща бесилка или гилотина) с почти толкова красноречиво име другата снимка и надписът под нея изглеждат и звучат твърде прозаично: „Сов. граждане пришли поздравить с 1-м мая своих родных, живущих по эту сторону рубежа, но их встретили только пограничники".

Изпъква, на фона на останалите руски емигрантски издания в България, относително честото **женско** авторство. Това са малко на брой автори-жени, но често пишещи. Най-активна е Н. Новаковска. За програмен текст може да се смята статията на З. Фролова „Роль русской женщины в борьбе за национальную Россию", № 5. Фролова съпоставя по същество деструктивната пасивност на жените-емигрантки с борбената инертност на жените в Русия, най-малко податливи на анти-религиозната и анти-семейната пропаганда. Така статията логически предпоставя характерен за психологията на НСРМ (НСНП) ход: осъзнаването на собствената позиция на „последен" става залог за предприемането на системни усилия, които съграждат „последния" в „пръв". Жените-емигрантки имат възможността и са длъжни да станат активни и съзнателни участнички в анти-съветската борба. Жени-автори през осмата годишнина на вестника: И. Померанцева, А. Ширинкина, Т. Казанцева.

Три вида текстове престъпват границите на литературата, влизат в нея.

Почти от самото начало вестникът публикува ред портрети на революционери[49], някои от тях – членове на НСРМ, други – представители на организираната или неорганизирана съпротива сред самата подсъветска младеж. Накратко, това е революционен мартиролог – в пряк или опосреден разказ, в констативен или в пожелателен модус[50].

Манифестни в даденото отношение са статиите на Наталия Новаковска – „Литература, которая была бы нам нужна" (№ 11, ян. 1933), „Эпопея без бардов" (№ 13). Предхожда ги „Новая романтика" от А. Неймирок, № 6: „Романтика „Третьей Империи", „Возрожденного Рима", „Пан-Европы", наконец, „Мировой, пролетарской"... разжигает массы, а вовсе не теории Ницше, Маккиавелли, Карла Маркса... Русское Зарубежье, – миллионная масса. Какая же романтика может увлечь эту массу? [...] Мы уже можем назвать имена, нам принадлежащие, зовущие к борьбе и победе: Конради, Коверда, Петерс, Сольский, Мономахов, Штерн... Но их мало. Романтики они не создадут. России нужны не только люди, умеющие претворять слово в дело, но и согласованность помыслов и организованность действий этих людей. И лишь тогда создастся и новая романтика, – романтика национально-революционной борьбы, которая облегчит совершение подвигов и достижение побед. [...]". Подчертано перформативният жест на редакцията за отваряне на поредицата от образци

[49] Според актуалната днес конюнктура и номенклатура – по-скоро терористи.

[50] Вж., напр., съчетаване на стратегиите у Ант. Домбровски, „О самом задушевном", № 19. Статията е отпечатана наново в № 70, по случай кончината на автора си. И повторението, и семантиката на заглавието са показателни.

„наша литература“ е по-късен, едва в № 29 (юли 1934). Към текста „О первых павших (Мария Владиславовна Захарченко-Шульц)“ въвежда следната бележка: „Этой статьей мы начинаем серию очерков о героях, погибших на революционной работе в СССР, принадлежащих перу организатора взрыва Ленинградского Партклуба, ныне члена Центрального Правления Французского Отдела Н.С.Н.П., Виктора Александровича Ларионова. [...]“ (очеркът продължава и в № 30). Можем да предполагаме, че високият *символен* статут на Ларионов (пряк участник във военното измерение на съпротивата) осигурява за текстовете му относителното предимство пред текстовете на Новаковска. Рекапитулира текстът на А. Зекрач, „Наша романтика и наше сегодня“, № 82.

Контраразузнавателната дейност на структурите на НСРМ (НСНП) не подлежи на художествена обработка, понякога сухо се съобщават резултати[51].

Част от материалите, запознаващи със съветското общество, се подлагат на художествена обработка, вече са я претърпели, или пък известна художественост не е чужда на самата първична история (независимо от това, че преживяното се включва в разказ и изказ, които осмислят себе си като документални, като такива с документална, а не фикционална основа)[52]. Най-често те запознават с хора от различни прослойки на съветското общество, хора, прекарали съзнателния си живот в съветско време[53]. Получава се изследване, чрез разказ, на възможността за взаимно разбиране между израстналите в СССР и хората от емигрантското „младо поколение“. Това е тип разказ, на пръв поглед равнодушен към художествеността (към това, което и тогава, и днес интуитивно се схваща като художественост), и, може би, подминаващ я. Това е тип разказ, в който не личи нагласата за създаване на литература[54].

Почти единствен по рода си (пара)литературен текст тук е химнът на НСНП. Характерно е заглавието: „Наша песня“. „Песня“ е жанров самоопределител, който нарушава автоматизма на очакването и снизява високия (патетичния) стилово-емоционален регистър на „химн“. На този фон „песня“ поражда асоциации с вписаност в делника и, същевременно, младост и оптимизъм. Към тази „песен“ може да се добави и стихотворението, публикувано в № 25, без посочено авторство, „За свободу!“ („Восстань народ, не жди пощады...“).

---

[51] „В настоящее время мы имеем возможность сообщить русской эмиграции три имени агентов-осведомителей коммунистического центра в Вене. [...] Вышеупомянутые лица сознались [...]. Они пытались проникнуть в самые центры эмигрантских организаций в Белграде. [...]“ (Б. Предатели, № 7).

[52] Вж., например, „Побег. Советская быль. Записала Н. Новаковская“ (№ 13). Текстът е интересен с жанрово-тематичната си хибридност: той е на пресечната точка на мартиролога и рассказите за СССР. Също и текста на К. Константинов, „Последний выстрел“, № 25. – Думата може да бъде дадена на протагониста: Участник харьковской организации, „Контр-революционная тройка“, № 48 (самото заглавие в източника е в кавички), и В. О., „Мое бегство“ (№ 47) (вторият текст разказва за бягство от концентрационен лагер близо до Архангелск). Идва времето и за по-дълги текстове: „В подполье“, № 70, е предговорен от следната бележка: „Ниже мы помещаем отрывок из книги В. А. Орлова „Путевка в жизнь“, которая намечена Союзом к изданию. В. А. Орлов активный участник национально-революционного подполья, работавший в комсомоле. Его книга [...] это документ о российской подсоветской молодежи. [...]“.

[53] Емблематичен, а и търсещ емблематичност, е текстът на „Невил“, „Далекие и близкие“, № 34: стилизиран в посока поток на мисълта разказ-триптих: за колхозник, работник, червеноармеец.

[54] Понякога отсянката художественост съвсем отпада, не личи и дистанциращ се от обекта си научен или тържествен патос: текстът „К 10-летию 7. VII. 1927“ от А. К. (№ 60), посветен на Юрий Петерс и Александър Солски, е спомен от първо лице единствено число и с признаците на устна реч. „Светлой памяти друга“ от Г. Перфильев (за Павел Ирошников), № 61 – също.

Текстът на химна или *песента* е публикуван в № 41 (септември 1935). И от институционална гледна точка той е наречен именно „песен", а не „химн". Не е посочен негов индивидуален автор. „Руководящими органами Союза оффициально утверждена „Песня Н.С.Н.П.". Слова ее таковы: [...]. Эта песня не требует никаких комментарий, ибо слова ее сами говорят за себя. Мы всегда воздерживались как от искусственного, так и от преждевременного создания внешних аттрибутов нашего движения. [...] Мотив этой песни передан с Соловков. И там поют этот мотив заточенные и ссыльные, наши гонимые русские братья. [...] Впервые эта песня была пропета 4-го июня 1935 года на открытом собрании Н.С.Н.П. в Белграде [...]". Справката е подписана от А. В. На същата страница, на същата печатна площ (и със същата форма – две тънки колонки, стигащи до средата на страницата), е поместена кратката статия на С. Адамович „Штампованный герой" – статия за мужика и нов руски народен герой Чапай, присвоен от съветската пропагандна промишленост за щампа-заместител на така и несъздадения „Нов Човек".

Към литературата се пристъпя и другояче. Тя присъства откъслечно (чрез цитат, често в епиграф) и в далечен план (чрез споменаване на писател, произведение), бивайки въвлечена в хода на политическа, философска, социално-психологическа аргументация. Не се крие, че *тази* „висока" *културност* е част от собственото „културно наследство", собствената „користно" употребима и употребявана образованост[55]. Удостоверява се, че в дадения момент (или период) от живота на културата нейната роля е (само) служебна (спомагателна)[56]. А упражняването на активна културотворческа позиция дава правото на наследяване[57].

Вестникът внушава позицията си и чрез графични микро- и макро-средства, въздействащи на подсъзнанието. Те не достигат до времевите прагове, в чийто диапазон се разполагат „смислоносните" за разсъдъка дискурсивни единици (дума, изречение, текст), или пък „надскачат" тези прагове. Сред тези „инфра"– и „ултра"-вербални средства са следните, повече или по-малко тривиални, похвати: варирането на размера на буквите (от публикация на публикация, по съседство; по-рядко – в рамките на една и съща публикация, с функция, обикновено носена от разредката[58]); ползването на различни шрифтове; успоредното поместване, в рамките на първата страница, на две-три уводни статии (или агитационни речи във формата на писмен текст).

Ще обърнем внимание на едни-два от похватите на полиграфска (графична) изразителност. Обикновено в изданието се ползват три шрифта и три размера на буквите в публикациите (най-активно на с. 1 горе вдясно под „шапката": кратките съобщения „От Изпълнителното бюро на Съвета на Съюза"), а също така удебеляване (често), разредка (по-рядко), курсив (също по-рядко) и подчертаване (съвсем рядко). Допускаме, че удебеляването има предимството да пести място и съсредоточава видима изразителност (в сравнение с разредката) и да упражнява плътно фрон-

[55] Пример: „О национальных недорослях", № 4, и много други.

[56] Потокът нужна литература се формира за сметка на „свой" материал и на материал исторически, „висококултурен" (напр.: „Ангел террора: Шарлот Корде", от Н. Новаковска в № 17).

[57] Въздържам се от коментиране на дълбинната съвместимост между такава философия на културата и християнството. На страниците на изданието тя е обмислена откъслечно или между другото, но повече едва ли е било необходимо.

[58] А в днешната епоха на максимализация на печалбата – от курсива.

тално въздействие (в сравнение с курсива, на когото не достига илокутивна сила). Варирането на размера на буквите, без да пести място, още по-изразително показва илокутивност, перформативност[59]. Среща се редуване на отрязъци само с главни букви и на отрязъци с главни и малки букви. Варирането на шрифтове, размери, капитализации и удебеленост/неудебеленост създава илюзията за фронталност, пространственост, за илокутивно присъствие на поначало линейния, времеви, локутивен словесен текст; за призив и експресия, вместо разказ и съждение. Накратко, типографската „фактура" на вестника визуализира интенцията, свръхтекстът на вестника и отделните му сегменти да осъществяват не толкова сигнификативна функция, колкото експресивна и особено апелативна. Както вече предположихме, посочените графични особености имат сугестивен (психо-физиологичен) ефект върху читателя. Името на вестника се въвежда с четвърти, рязко отличаващ се от останалите, шрифт: архаизиращ, стилиращ декоративно ръкописно писмо. Останалите три шрифта са най-близки до съвременните компютърни „Таймс" и „Ариал" и до стеснен „Таймс". За заглавията на публикациите и рубриките се използват още един-два шрифта. Сходството с техники на авангардното изкуство (в поезията, графиката, живописта, скулптурата, киното: накратко, с колажа (особено) и монтажа) е очевидно. По-важното тук е подчиненността на авангардистката номиналистична технология на целите на реалистична пост-авангардистка идеология.

Появата на портрет на В. М. Байдалаков, председателя на НСНП, на с. 3 в № 40, се вписва в същата стратегия на усилване на призивната (и, по-широко, илокутивната) мощ на изданието. Страницата има за заглавие думите „Ты отвечаешь за Россию!", по-ниско в средата е разположен портретът, а от двете страни симетрично са поместени словото на Байдалаков „Вступающим в жизнь" и статията на В. Леонтиев „Молодежь – в России и за рубежом".

Вестникът съзнава затруднеността на комуникацията в комуникативните условия, в които е принуден да излиза. Например, осъзнава се, че лекотата, с която чуждестранният потребител на информация и чуждестранният политик подхващат внушението, че комунистическата власт еволюира към добро, е просто удобна псевдопозиция, осигуряваща душевен и интелектуален комфорт на застъпниците си[60]; същият нерадостен извод е направен и за лековерните от средите на емиграцията[61]. Съзнавана е и простата зависимост на мнозина бегълци от сталинска Русия от друга нагласа на политиканстващата емигрантска публиката: тя е доволна, когато беглецът разказва за разложението в СССР, и едва ли не подозира провокация, когато беглецът говори за силните страни на противника[62]. Накратко, на вестника се

---

[59] Предпочитането на букви с вариращ размер пред разредката подлежи на тълкуване. Участъци от повърхността на вестникарската страница „се издават", „изскачат" „из" нея, като това „изскачане" е изобразено – както триизмерен обект в двуизмерното пространство на листа.

[60] См., напр.: „СССР – не Россия (Обращение Н.Т.С.Н.П. в иностранные органы печати)" (И. Брянский в № 59, апр. 1937). За същото, но с аналитичен акцент върху политиката на съветската върхушка: „Тактика, а не эволюция" (М. Толубаев в № 41). С аналитичен акцент върху международната политика е статията на Вас. Парфьонов (Парфенов) „Вредный миф Европы", № 28.

[61] Ранен образец на позицията в: А. Занкевич, „А что, если накормят?", № 2 (за лекомислието, с което емигрантските публицисти твърдят, че болшевиките няма да изхранят населението на Русия и то ще ги смъкне).

[62] Завротский, А. Возможно ли торжество коммунизма?, № 41, с. 3.

налага да се бори както с болшевикофилския, така и с реакционерски-успокоения конформизъм.

Съвсем накратко ще опишем някои промени в характера на изданието и ще се опитаме да групираме пишещите му сътрудници.

Появяват се (макар за недълъг период) „блокове“ от (по пет-десет) речникови статии по „политическа грамотност“, „Справочник по национално-политической подготовке“ (година IV)[63]. По-късно, към година VIII, тези образоващи текстове се прехвърлят на страниците на издаваните от Съюза учебни помагала-книги[64]. Приносите към „мартиролога“ на националната революция оредяват. По-редки стават статиите, посветени на собствената идеология, организация, себеусещане и самочувствие. Зачестяват отзивите за чужди печатни издания – оформени като аналитичен преразказ с коментар (или, съответно: извлечения с къси коментари) в рубриките „Критика и библиография“ и „Из газет и журналов“. (В предходни години обикновено са включвани в собствена, авторска, полемична статия). Възниква рубрика, съчетаваща разказване на анекдотични случки (из съветския живот) с карикатури. Вестникът като че ли става по-малко индивидуално-характерен, но не по-малко интересен и не по-малко съдържателен.

Промяната може да изтълкува и другояче: като постепенна екстровертизация. От № 60 се открива рубриката „Новая жизнь“. Тя анализира политическата и стопанска система в страни, в които, след реформи или рязка смяна на властта, се осъществяват идеологически принципи, близки до националистично-солидаристките. Първото ѝ издание е посветено на режима на Антонио Салазар в Португалия. Този поглед „встрани“ може да бъде придружен от анализ, свързващ „там-и-сега“ с „тук-и-сега“: в № 70 съседства „Хозе Антонио Примо-де-Ривера“ (един от идеолозите и инициаторите на „испанската национална революция“) от Н. Петровски и „Опять о труде и капитале“ (кратък сравнителен анализ на социалната и икономическа политика в либералните и в „тоталитарните“ държави, критика на марксическата теория и на постановки на германската икономическа школа) от Н. Бабкин. За разлика от много други емигрантски издания, с годините информационният поток във вестника на НСНП не отслабва. Ако си позволим аналогията: това издание не спира „от естествена смърт“[65]. На практика промяната е програмирана, както става ясно от редакционна бележка в № 75 (февруари 1939), с. 1[66], и е донякъде изпреварващо осъществена, както показва прегледът на вестника.

---

[63] „Политическата грамотност“ е постоянна грижа на организацията и на изданието, от самото начало. Срв.: Б. Г. Н. Наши курсы политической грамотности, № 12, Перфильев, Г. О нашей курсовой работе, № 25.

[64] От редовна бележка „От Изпълнителното бюро на съвета на съюза“ в № 43 (ноември 1935) става ясно, че за предстоящата, 1936-а, година се предвиждат обновени курсове и конспекти по дисциплините „Техническа подготовка“ и „Изучаване на СССР“, изучавани в рамките на структурите на организацията.

[65] В № 97 е поместен списък на статиите от последната годишнина на вестника (VIII, 1939, № 77 и сл.), препубликувани в други емигрантски издания.

[66] „В марте месяце этого года, с выходом № 76 газеты „За Родину“ осуществится давнишнее желание Союза – переход газеты на двухнедельное издание. В связи с этим изменится внешний облик и содержание газеты. Появится возможность быстрее, своевременне реагировать на окружающую нас жизнь, на происходящие события. [...] Потребуется полная перестройка работы [...]. Подобные же уси-

От друга страна, някои характерни за този тип издание (издание на политическа организация) черти се изострят (а не се размиват): след тематично широкоспектърните сводки „От Изпълнителното бюро...“, от № 70 се появяват специфични, под надслова „По военным секциям“. „Информация № 1 от Щаба на военните секции на НТСНП“ в същия брой тематизира необходимостта на Съюза от създаването на собствени военни кадри и организирането на курсове по общо-техническа (военна) подготовка, от военните секции на Съюза.

Новата рубрика с ярко присъствие във вестника е, от същия № 75, рубриката „Без диаграмм – люди сталинской эпохи. Текст. АС. Рис. СА.“. Тя съдържа кратки (документални) разкази-животописи из съветския живот, извлечени, изрязани, разказани така, че да звучат почти като анекдоти, и придружени от карикатури.

Могат да бъдат различени следните типове/ групи сътрудници:

1) Редовните автори на уводните статии (с положение в йерархията на организацията, изразяват официалната – доколкото е уместна думата „официален“ – гледна точка на Съюза). Видовете уводни статии, по тематичен признак, са следните: Съюзът; емиграцията; международното положение; СССР. Автори: Ф. Мелников, В. Байдалаков, Д. Завжалов, М. А. Георгиевски, Г. Перфилиев (Перфильев) , К. Вергун, а също А. Василиев (Васильев), А. Прохоровски („Новое поколение СССР и мы“, № 5), В. Брандт, И. Вощинин („Голод“, № 11), А. Браунер („Мировая политика и коминтерн“, № 11), П. Ирошников („Работорговля“, № 12), Н. Бабкин, В. Поремски, М. Толубаев, С. Адамович, А. О-в, В. Леонтьев и други.

2) Автори и на аналитични, и на организиращи единомислието в Съюза материали, може от позиция на власт, авторитет, срв. т. 4. Показателен е текстът на А. Занкевич, „Соучастники“, № 5. Заглавието в оригинала е в кавички. Авторът ранжира етически емиграцията. Двете главни групи пасивни съучастници на болшевишкото престъпление са еснафите (обыватели) и „охранителите на руската култура“. Конкретната защитавана теза е, че емигрантските деца и младежи се нуждаят от обучение по политическа грамотност, което е дълг и отговорност на емигрантската общност и на НСРМ. Някои от другите автори: А. Неймирок, А. Вюрглер, В. Коврига („О грядущей борьбе и национальных задачах“, № 5), М. Хлопин, Г. Перфильев, Д. Завжалов, Б. Андреевский, В. Марков, Е. Каликин, Илья Александров.

3) Повече или по-малко редовните автори на експертни, по същество образоващи статии (с нескривана идеологическа позиция, често с публицистична интонация, с научна основа и не-академичен изказ: в една тематична област или в повече). Някои автори: М. Георгиевский („Христианство и социализм“, № 5), А. Завроцкий, П. Тренин (бивш летец-червеноармеец; за отмяната на купонната система, № 36), Z., Н. Ларин, С. Рождественский, Ю. Герцог, В. Леонтьев, А. Браунер, Б. Кирюшин („Земной „рай“ марксизма“, № 66–67), Г. Алексеенко („О воле“, № 67), А. Степанов и други. Тук следва да включим и авторите на текстове, преразказващи лекции: С. Субботин, № 25, за „Быт и идеология сов. молодежи (На докладе жены вредителя)“ (Т. В. Чернавина, избягала заедно с мъжа си и сина си от лагера в Кеми); б. п., № 26, за „Проблема свободы (Тезисы доклада Ю. К. Раппопорта на „Устной газете“, в Софии)“. – На III конгрес на НСНП, от април 1934, Алексей Степанов е назначен за

лия потребуются от всего Союза в целом как аппарата, снабжающего газету материалом. [...] Будем помнить: газета союза – участок фронта в борьбе за Россию“.

председател на отдела на Съюза в България (№ 28, юни 1934, с. 1). Конгресът е променил принципа на излъчване на ръководни кадри в организацията: вместо избор „отдолу“ – назначаване от председателя.

4) Пишещи за необявената рубрика ‘споделяни размисли на член на съюза’. Някои текстове: Н. Новаковская, „Белый храм“, № 5 („превозносить „отечественных теноров“, когда толпы Русских людей умирают в конц-лагерях – это уже не бессердечие, а предательство“; – главната буква в откъса и съставността на „конц-лагер“ са от оригинала, Й.Л.); Альфа, „Мысли новопоколенца“, № 36; Радист, „У радио-аппарата“, № 67. – На III конгрес на НСНП Наталия Новаковская е назначена за генерален представител на Съюза в Сирия.

5) Автори на отзиви за книги/ периодични издания.

6) Дописници, съобщаващи за събития по места (в чужбина – средища на Съюза). Например: А. Калатилин (Шанхай), Г. Ушаков (Япония), С. Рождественски (Франция), Дмитрий Шулгин (Шульгин) (Югославия).

Броят на сътрудниците расте[67].

Вниманието към явлението НСНП и „За Россию“, неговото реконструиране и разбиране, е от полза преди всичко за самата историческа наука: възкресяването на забравеното, тоест на непобедилото, е нейният етичен императив, нейният конститутивен признак. За филологията, културологията, изкуствознанието вестникът на НСНП е интересен със своя „минималистичен“ изказ, с изтласкването на естетически-релевантното оттатък границата на съзнателно-възприеманото, при успоредно откровено, но не фанатично, придържане към утилитаристка естетика.

Явлението НСНП е, според нас, политически актуално. То въплъщава опит за измъкване от историческия капан, заложен в дилемата „болшевизанство – реставрация“ и в дилемата „комунизъм – либерална демокрация“; първата – обуславяща поведението на емиграцията, втората – на останалото чевечество.[68] Ако се придържаме към източника, можем да представим втората дилема по-точно, а именно: като дилема на едностранчивия колективизъм и едностранчивия индивидуализъм (така ще можем да включим в нея и национал-социализма, като все пак също отхвърлян от НСНП). Посткомунистическата ни източноевропейска съвременност се определя от дилемата „неолиберализъм – носталгия по социализма“, като влагането на символен капитал в кой да е от членовете на това мнимо противопоставяне води към или е насочено към обезсмисляне на други възможности, към внушаването на мисълта, че определяният от тази дилема път е безалтернативен. Навремето НСНП намира алтернативен път.

НСНП и неговият вестник са явление, особено интересно от историографска гледна точка, и от гледна точка на социологията на знанието и политиките на инжениране на памет и забрава. Добре известна е тезата, че т.нар. трета емигрантска вълна произвежда текстове, които лишават комунистическата власт от демоничния ореол, който тя имала на Запад. Това „разомагьосване“ улеснило падането на

[67] В № 1 те са: М., Ч. С., И. К. Кузнецов, В. Б-в. Но нека се има предвид, че на с. 1 и с. 2 има само един подписан материал, от Ф. Мелников. – Сред авторите с по един до два материала (и, изглежда, външни за организацията) са А. Дехтерьов, Г. Волошин, А. Тишков (Тышков) (през год. I-II); М. Карпов; а също И. А. Илин (№ 86).

[68] Показателна е, наример, уводната статия на В. Байдалаков в № 59.

режимите и, още, е съпроводено с анализ на процеса на идеологическо разложение на комунистическия елит и на трасформация на властта след падането на режимите. Чудесен български образец на такъв текст е книгата на Асен Игнатов от 1985 г. (тогава излиза на немски), „Психология на комунизма". НСНП „раз-демонизира" кремълската върхушка още през 30-те, десетилетията на късогледо доктринерство, арогантни двойни стандарти и най-обикновена човешка глупост правят заслугата на Съюза невидима, а ползата от нея – нулева[69].

Запознаването с НСНП и неговия вестник снема ореола на изключителност от още един изследователски принос, предхождащ третата емигрантска вълна от СССР: приноса, който е намерил израз в известната формула за баналността на злото. Банални са палачите, банални са преките и задочните свидетели, банално порочно е и имперсоналното, имперсонализираното знание: „Началась полоса приезжих „оттуда". Интеллигенты, профессиональные спекулянты... вероятно, есть и провокаторы... Полные залы эмигрантов собираются их слушать. Ничего нового. Все тот же ужас: произвол и террор власти, недоедание, нищета, бесправие. Духовное и физическое уничтожение нации. Но, слушая эти потрясающие рассказы, больший ужас испытываешь не от них, а от слушателей. [...]"[70].

В лицето на този вестник най-ярко се вижда характерът на емиграцията, като общност в общността, държава в държавата, организъм в организма: разбира се, във времето и пространството на „разсейването", разселването има тенденции към разрояване и атомизиране, към превръщане в агрегат от отделни емигранти, има и де-функционализиране на пренесените от родината държавни, обществени и професионални институции, но ги има и проявите на центростремителност, въплъщавана от НСНП. По този начин НСНП притегля изследователски интерес, търсещ и научна добросъвестност, и гражданска отговорност. Явлението НСНП (такова, каквото то изглежда да е от страниците на вестника) ни се струва идеален модел на руската национална общност, в нейното възстановено след Гражданската война и сталинизма единство, единство, което в нашия свят остава и вероятно ще остане неосъществено. НСНП се готви за срещата и НСНП често се замисля за нея, интелектуално я предвкусва[71]. Накратко, явлението съхранява прообразувателния си смисъл.

Йордан Люцканов

---

[69] Една от статиите, очертаваща многопосочността на светогледната безпътица от 30-те, е: Бердников, А. Европа у края бездны, № 39, юни 1935.

[70] Георгиевский, М. Лик эмиграции, № 29, с. 1.

[71] Новаковская, Н. Перед встречей, № 26.

ЗА РУБЕЖОМ

За рубежом. Журнал Рущукского Отделения Общества Галлиполийцев в Болгарии. Адрес редакции: Русе, ул. Духовно Възраждане 37.

I № 1 Първо полугодие 1929

Редактор: Н. И. Плавински.
Печата се в печатницата на Арм. Военно-издателски фонд – София.
Цена: 20 лева.
Обем: 20 с.
Формат: 23x30,5 см.
Тираж: 500 екз.

Списанието „За рубежом“ („В чужбина“) е единственото регионално галиполско издание у нас, но е не единственото списание на бялата емиграция с това име[1]. То е орган на Русенския клон на Дружеството на галиполците (Общество галлиполийцев) в България – една от най-старите, най-многобройните и най-авторитетните организации на руската военна емиграция изобщо.

„За рубежом“ започва да излиза след преустановяването на „Вестник галлиполийцев в Болгарии“, но не е негов приемник, въпреки че проповядва същите идеи и си поставя същите цели и задачи. Причината е в тематичната локалност на изданието – вниманието му е фокусирано предимно върху дейността на Русенския (Русчукския)[2] клон и живота на руската колония в град Русе. Въпреки че на корицата е посочено първото полугодие на 1929 г., списанието, както може да се съди по датата (17 юли 1929) на отпечатаното в него приветствие на ген. А. П. Кутепов до редакцията, излиза през второто полугодие на същата година.

Идейната насоченост на изданието е предзададена още на титулната страница. В горния ѝ ляв ъгъл е изобразен черният железен галиполски кръст – израз на единството на закалените от общите страдания бойци-изгнаници[3]. Вдясно, на едно и също равнище с него, с големи букви е отпечатано мотото „Только смерть может избавить тебя от долга перед родиной“ – очевидно актуализация на направения с

---

[1] Други издания със същия хрематоним – „За рубежом“ – са литературно-художествено и обществено-политическо списание, излизало в Шанхай през 1922 г., и студентско списание, издавано от Дружеството на руските студенти и Християнския съюз на руските студенти в Дерптския университет (Дерпт, днес Тарту, Естония) през 1924 г.

[2] Въпреки че в посочения на гърба на първата корица адрес на редакцията градът фигурира с актуалното си име, в списанието е предпочетен старият топоним Русчук (Рущук) – вероятно в памет на събитията от Руско-турската освободителна война през 1877–1878 г.

[3] Само действителните членове на Дружеството на галиполците, т.е. тези, които са били с Врангеловата армия в Галиполи и родените там техни деца, са имали право да носят черния галиполски кръст. Освен действителни, Дружеството е имало почетни и помощни (вспомагательные) членове. Такива са могли да бъдат и чужденци, при положение че споделят целите и задачите му.

За галиполската символика, която освен кръст включва пръстен и брошка, вж.: Карпов, Н. Крым – Галлиполи – Балканы. Москва, 2002, с. 150–153.

камъни в лагера в Галиполи надпис „Только смерть может избавить тебя от исполнения долга“[4]. Под изписаното с големи букви заглавие на изданието е изобразен витяз на боен кон, който се взира в далечината[5]. По експресивност и сугестивност това изображение кореспондира с публикуваното във „Вестник галлиполийцев в Болгарии“ стихотворение „Наш меч в ножнах...“[6], като и в двата случая образът на староруския воин подчертава приемствеността на Дружеството на галиполците и, респективно, на РОВС със славните победи на руското оръжие.

Замисълът от корицата получава развитие на първата страница на списанието. В горния десен ъгъл откриваме още едно мото „Все во имя России“, а под него, на средата на реда, отново е изобразен галиполският кръст. За своеобразно предисловие служи приветствието на председателя на РОВС ген. А. П. Кутепов до редактора на „За рубежом“. Като пожелава успех на списанието и поощрява стремежа му да засилва сплотеността на разпръснатите в различни страни галиполци, Кутепов заявява: „Во взаимной поддержке друг друга мы сохраним бодрость духа и волю к борьбе за возрождение нашего Отечества“. В долната част на същата първа страница с удебелен шрифт и курсив е отпечатан призив към читателите, който в известна степен поема функциите на програмна статия: „Не давайте в сердцах тех, кто ослабевает, угасать духу жертвенности, веря, что каждый честный работник пригодится в деле строительства разоренной Родины. Будьте мудры и полны любовью к истекающей кровью Матери России. Ради этого забудьте все эмигрантские дрязги и раздоры, посеянные нашими врагами, в целях нашего разложения“.

---

[4] За галиполския „протограф“ на мотото вж.: Шкаренков, Л. К. Агония белой эмиграции. Москва, 1981, с. 20.

[5] През 1932 г. същото изображение ще се появи на корицата на излизалия в София „Галлиполийский бюллетень“, а издателите му ще посочат, че клишето е любезно предоставено от управлението на Русенския клон на Дружеството на галиполците. Вж. статията на Й. Люцканов за „Галлиполийский бюллетень“ в настоящото издание.

[6] Срв.: Наш меч в ножнах... Но не ржавеет он;/ Пернатыми стрелами полон наш колчан.../ Смятенный враг забыл покой и сон,/ И мечется в тревоге вражий стан (Вестник галлиполийцев в Болгарии. № 2, июль 1927, с. 3).

Броят се открива с материали, включително и снимкови, посветени на двама свидни за руската военна емиграция покойници – главата на Руския императорски дом в изгнание и пръв председател на РОВС Великия княз Николай Николаевич и създателя и вдъхновителя на Съюза ген. П. Н. Врангел. В статията „Наша скорбь" Н. Плавински подчертава връзката между Белия рицар[7] и Руската армия. Веднага след нея, като своеобразен поетичен коментар, на с. 4 е публикувано стихотворението на В. Я. Феоктистов „Мы помним".

Основно внимание в броя е отделено на руската колония в Русе, управлявана от комитет начело с ген.-майор Г. И. Коновалов[8], в чиито задачи влизат представянето на руснаците пред българските власти и защитата на интересите им, грижата за руската православна енория при църквата „Св. Николай", за безработните и болните, а също и културно-просветна работа. През 1926 г. действа и дамски благотворителен кръжок, начело на който е съпругата ген. Коновалов. Център на колонията е Руският дом, където се получават всички по-известни руски емигрантски вестници. Специално внимание е отделено на културния живот. Основаната през 1927 г. библиотека към 1 януари 1929 г. разполага с 211 книги. През 1928 г. е учредено Информационно бюро, което дава възможност да се закупуват книги и да се прави абонамент за вестници с намаление и с разсрочено плащане (А. Браунер, Русская колония в Рущуке, с. 7–8; Рущукское Отделение Общества галлиполийцев, с. 9). Не са подминати и организационните въпроси – публикувано е разпореждане № 34 от 05.12. 1923 г. на ген. Витковски относно провеждането на избори в местните клонове на Дружеството на галиполците.

На страниците на изданието се срещат някои характерни за емигрантската периодика от 20-те години на миналия век теми. Славното минало на руската армия и руско-българското бойно братство са основен мотив в речта на протойерей Ф. Миляновски (с. 6–7), произнесена при освещаването на издигнатия по инициатива на емигрантите и отчасти с помощта на местното население паметник на руските воини, загинали през Освободителната руско-турска война. Тя представлява едно изключително професионално и прочувствено написано есе, в което се развива метафората смърт-сън. Както всяко дете преди сладък сън е прекръствано от родната си майка, така и Родината-майка в лицето на изгнаниците се е приближила до заспалите преди 50 години вечен сън неизвестни руски воини, наместила е завивките на леглото им и ги е прекръстила с кръст-паметник[9].

---

[7] Не можем да не отбележим любопитната антитеза *белый рыцарь – черный барон*. Барон Врангел получава прозвището „черен барон", тъй като е носел черна черкеска със специфични нагръдни джобове за барут или патрони. В съветската пропаганда „черният барон" антитетично допълва „бялата гвардия" – Срв.: началото на популярната песен на Григориев и Покрас от 1920 г.: „Белая армия, чёрный барон / Снова готовят нам царский трон / Но от тайги до британских морей / Красная Армия всех сильней".

[8] За Г. И. Коновалов (1882–1936) вж.: Плавинский, Н. Памяти генерала Г. И. Коновалова. – Вестник общества Галлиполийцев, № 43, 15 ян. 1937, с. 127.

[9] Това далеч не е единственият пример от речта-есе на прот. Миляновски. Срв.: „Да, плакали над этими сиротливыми русскими могилами дожди, голосили бури балканские, завывали ветри осенние, зеленая травка одевала их своим бархатным покровом". Миляновски умело използва антитезата преди-сега: вместо гласа на бурята преди, сега се раздават молитвени песнопения; вместо дъжд преди, сега пада общата братска сълза; вместо буйният вятър преди, сега се носи тамянът от кадилниците, а на мястото на тревата се е появил кръст-паметник (с. 7). Въпреки че през 1929 г. надеждите за скорошно

Друга характерна тема е темата за Червената армия. Подобно на „Вестник галлиполийцев в Болгарии", „За рубежом" проявява интерес към бившия противник и също изказва надеждата, че армията ще отхвърли игото на Третия интернационал и отново ще стане велика руска армия (с. 2).

Разделите в списанието не са ясно обособени – с изключение на поместената в края на броя „Хроника" (с. 18–20).

Според относителния дял на публикуваните художествени произведения „За рубежом" е може би най-литературното (след списание „Корниловец") издание на галиполците у нас: в единствения му брой са поместени четири стихотворения и два разказа[10]. По един или друг начин те продължават галиполския текст, начената в по-ранната периодика. Така например, стихотворението на В. Я. Феоктистов „Мы помним" (с. 4) е забележим етап в литературното усвояване на галиполската територия и в конструирането на митологемата Галиполи. Въпреки че подзаглавието „В память приезда Генерала Врангеля в Галлиполи 18 декабря1920 года" фиксира реалните време, място и актант, авторът по същество лишава реалността от нейната конкретика и откроява в действителното събитие вечното и непреходното. Декорите (сребриста нощ, вълшебен месец, шумът на вечно приижадащите вълни) напомнят по-скоро за сакралното. Врангел се появява не в събитийната действителност, а в съня на площада. Той е едновременно и действащо лице, освещаващо чрез присъствието си чуждото пространство, и свидетел на свещенодействието. Типичният за митологията мотив за родството с Героя при Феоктистов се преплита с не по-малко архаичния мотив за обета и жертвоприношението:

Встретив „родного", они своей кровью
Родине честно служить поклялись.

Героят чрез самото си присъствие сакрализира пространството, което от чуждо и далечно става родно и близко. Нека отбележим и контекста на стихотворението в списанието. Страниците 4–5 са един вид авторски за В. Я. Феоктистов: там са поместени и статията му „Генерал Кутепов и армия", и направената от него снимка „Панорама лагеря в г. Галлиполи". Така митологемата Галиполи е визуализирана както чрез Словото (ритмизирано и публицистично), така и чрез Образа.

Останалите три стихотворения са показателни за емоционалната амплитуда в поезията на руските изгнаници в края на 20-те години. В стихотворението на А. Золотов „Мать" (с. 12) се появява свидният за белоемигрантската поезия образ на майката, която се моли в притихналата църква пред иконата на Предтечата за сина си, от когото отдавна няма вести. Горещата майчина молитва е чута: като благовест над иконата се раздава глас, който ѝ внушава да се надява, да вярва и да чака, а от-

---

завръщане в Русия са се стопили, финалът на есето го предполага: „А когда мы уйдем отсюда, пусть этот лес шумом листьев своих ласково шепчет Вам, что здесь были Русские, которые благоговейно чтут память своих храбрецов. Вечная память и вечная слава нашим предкам-воителям".

Протойерей Фьодор Миляновски (Миляновский, ?-1932) преди революцията е бил свещеник в Черноморския флот и в Сергиевското артилерийско училище в Одеса. Заедно с 1-ви армейски корпус изминава емигрантския маршрут Крим – Галиполи – България.

[10] За сравнение, в 12-те броя на „Вестник галлиполийцев в Болгарии" са публикувани общо 7 стихотворения и 4 разказа.

ронилите се чисти като кристал сълзи отмиват нейната печал. Съвсем различни от тази оптимистична тоналност са акордите в двете стихотворения на З. Коновалова „Степь“ (с. 15) и „Нет больше рифм в душе моей...“ (с. 17). Безкрайната и безгранична степ е синекдоха на родната земя, която се появява в цялата си красота и величие единствено в съня на лирическата героиня. Житейската проза засилва носталгията ѝ и я изпълва с пареща печал.

Напечатаните в „За рубежом“ два разказа тематично също са обвързани с темата за Гражданската война и емиграцията. Разказът на Н. Плавински „Встреча“ (с. 13–15) с авторовото жанрово определение „Набросок“ предлага хепиенд за двама разделени от трагичните събития на Гражданската война влюбени, които случайно, като емигранти, се срещат в България. Разказът на В. Корсаров „Высочество“ (с. 16–17) е с жанровото определение „быль“ (случка) и представя перипетиите на човек, който много приличал на член на императорското семейство.

Авторите на публикуваните произведения не са професионални литератори. В. Я. Феоктистов, авторът на стихотворението „Мы помним“, е подполковник от Техническия полк и, както вече стана дума, се изявява като военен анализатор и фотограф. Авторът на разказа „Высочество“ В. Корсаров е и автор на статията „Русский православный приход при церкви Св. Николая в Русе“ (с. 10–12). Самият редактор – подпоручикът от ВСЮР, офицерът от бронирания влак „Дроздовец“, щабскапитанът от 6-то отделение на Брониранata артилерийска дивизия Николай Плавински (1895–1961) – се проявява и като белетрист с разказа „Встреча“.

По всяка вероятност броят на списанието „За рубежом“ не е замислен като единичен: той завършва с призив към всички галиполци да изпращат материали за публикуване. Но неговата единичност подсказва едно важно обстоятелство: регионалните белоемигрантски издания нямат необходимата за пълноценното им функциониране читателска аудитория[11] и, следователно, нямат бъдеще. Оказва се също така, че относително високата концентрация на литературни произведения не кореспондира с оперативната и информационна насоченост на военната журналистика. Опитът от издаването на този първи и последен брой ще бъде от полза на Н. И. Плавински, който през 30-те години ще оглави такива авторитетни емигрантски издания у нас като „Вестник общества галлиполийцев“ и „Голос труда“.

Радослава Илчева

[11] Ако през 1924 г. членовете на Русенския клон са били 225, то през 1926 г. те са едва 16 – другите са реемигрирали във Франция. От поместената в края на броя хроника става ясно, че дори ген. Коновалов и съпругата му са заминали за Румъния.

ЗАРНИЦЫ

Зарницы. Еженедельный политическо-общественный журнал. Редактор: И. М. Каллиников. Издательство: Зарницы. София.

№ 3 – 26 20 март – 6 ноем. 1921

В № 25–26 (23 окт. – 6 ноем. 1921) – „Издатель: Н. Н. Чебышев".

От № 15 (10 юли 1921) заглавието се изписва и на френски език: "Revue hebdomadaire russe „Zarnitzy".

На 1-ва корична с. – съдържанието на броя, снимка или карикатура; на 2-ра и 3-та корични с. – реклами и обявления; на 4-та корична с. – снимка или карикатура, редакционно каре: „По делам журнала адресоваться: София – бул. Дондуков, 41, печатница „Балкан", в Константинополе – Ambassade de Russie, Dragomanat. Подписная цена на 1 месяц: в Константинополе – 50 пиастров, в Болгарии – 30 лв., в других странах 5 фр. Деньги можно пересылать марками в заказном письме", посочени сътрудници.

От № 5 до № 15 (10 юли 1921) най-отгоре на 1-ва корична с. се указва: „К продаже в Константинополе не допущен".

От № 17 (31 авг. 1921) на 1-ва корична с. на френски език се изписват два адреса: „Constantinople, Place du Tunnel, 2" и „Sophia, B-d Dondukov, 41".

От № 15: „Подписная цена: на 1 мес. – 5 фр., 50 пиастров, 25 гер. мар., 30 лв., 12 дин., 2 шил. – На 3 мес. – 15 фр., 150 пиастр., 75 герм. мар., 150 лв., 35 дин., 6 шил. – На 6 мес. – 25 фр., 250 пиастр., 125 герм. мар., 250 лв., 70 дин., 10 шил. – Для Америки и Д. Востока: на 1 мес. – 50 амер. цент., на 3 мес. – 1 дол 50 цент., на 6 мес. – 2 дол. 50 центов. – Объявления о розыске родных – 5 франков за 1 раз."

От № 4 (27 март 1921) на 1-ва корична с. над името на списанието се посочва: „Цена 15 пиастров (8 лева)"; от № 10 (15–22 май 1921): „Цена 15 пиастров".

Обем: 32 с. Изключение е № 5 (3–10 апр. 1921) 16 с.

Формат: 19x27,5 см.

„Зарницы" е седмично обществено-политическо списание, борещо се за обединяване на емиграцията около армията на ген. Врангел.

Списанието възниква в окупационната зона на Константинопол, където са разположени руските бежанци и тук се печата до брой 3 („От Редакции", № 25, 23 окт. 1921). Твърде вероятно е редакторът И. М. Калиников (Каллиников) да е получил средствата за изданието от „Бюро по печата при Руското командване" („Бюро печати при Русском командовании"). Въпреки съзнанието за възможните последствия от нарушаването на наложената от Съюзническото командване цензура, още от първите броеве редакцията се противопоставя срещу всякакви ограничения на правата на Руската армия. Отговорът от страна на Съюзниците не закъснява. По тяхно разпореждане от 7 март 1921 г. турските власти забраняват издаването на „Зарницы" на територията на Константинопол и от № 3 печатането се пренася в София, в печатница „Балкан". Но и този брой е иззет от властите при постъпването му в книгоразпространителската мрежа на турската столица и до края на съществуването си на територията на града то се разпространява само чрез абонамент. До № 24 (2 окт. 1921) редакцията остава в Константинопол. Поради тези тежки усло-

ЗАРНИЦЫ

Еженедѣльный политическо-общественный журналъ.
№ 3. Воскресенье 20 марта 1921 года. № 3.

СОДЕРЖАНІЕ:

Два зарева, Н. Ч.
Рѣшительный часъ.
„Русскіе заграницей", В. В. Шульгинъ
Господа эсъ-эры, Н. Н. Чебышовъ.
Русская Армія и общественность.
Націонализмъ и соціализмъ, Левитскій
Китежъ, стих., Максим. Волошина.
Салатъ изъ булавокъ, А. Т. Аверченко
Лондонская конференція. М. А.
Галлиполи, И. Д. Сургучевъ.
Возстанія въ Кронштадтѣ и Петроградѣ.
Въ Константинополѣ и т. д.

ВОЖДИ РУССКОЙ АРМІИ

Главнокоманд. Русской Арміей генералъ П. Н. ВРАНГЕЛЬ

Командиръ 1 армейскаго корпуса генералъ КУТЕПОВЪ

Русскіе люди!

Къ Вамъ, потерявшимъ Родину, обращаюсь я съ горячимъ призывомъ объединиться для общаго труда и борьбы за спасеніе Россіи. Въ забвеніи всѣхъ разногласій, въ дружномъ единеніи насъ всѣхъ — спасеніе нашей несчастной Родины. У насъ единый врагъ, единая цѣль, одни пути ея достиженія — для спора мѣста нѣтъ. Лишь горсть вольныхъ или невольныхъ пособниковъ красныхъ насильниковъ говоритъ о возможности свергнуть красное иго одними пожеланіями! Они отвергаютъ призывъ тѣхъ, кто потокомъ своей крови обезпечилъ досель Европѣ миръ... Къ нимъ я не обращаюсь. Я призываю тѣхъ, въ комъ бьется горячее сердце, въ комъ не угасла любовь къ Отечеству. Да будетъ среди насъ мѣсто всѣмъ безъ различія взглядовъ — отдѣльному человѣку теперь не подъ силу борьба. Да не будетъ раскола среди насъ на чужбинѣ, да не противопоставятъ намъ чужеземцы мнимаго единства захватчиковъ Россійской власти. Ни одна русская сила не должна оставаться втунѣ. Зиждущія рани Отечества должны всецѣло заботами всѣхъ русскихъ людей, къ какому бы стану они не принадлежали.

Русскіе люди! Въ одномъ напряженіи ума и воли устремимъ силы наши къ спасенію Родины отъ простертой надъ нею десницы смерти.

Генералъ ВРАНГЕЛЬ.

вия за работа и след почти окончателното прехвърляне на армията от Галиполи и о. Лемнос в България и в Сърбия, след този брой и редакцията се премества в София (ул. „Дондуков", № 41). От № 6 (17 апр. 1921) списанието има подзаглавие „Русский национальный еженедельник".

Насочването на редакцията към София би могло и да е случайно, макар че изборът на града очевидно не е продиктуван само заради по-близкото му разстояние до Константинопол, в сравнение, например, с Белград. От началото на 1921 г. българската столица все по-трайно се налага като основен руски емигрантски център в България, а от друга страна не трябва да се подминава и фактът, че, в сравнение със Сърбия, в България почти не съществуват цензурни ограничения пред чуждите вестници.

В българските библиотеки първите два броя на списанието липсват и поради това за идеологическите му цели можем да съдим от следващите, да ги наречем условно, „български" броеве.

Списание „Зарницы“ излиза всяка неделя и до голяма степен в тематичната си същност представлява обзор на случилите се през изтеклата седмица значими политически събития, които имат някакво отношение към битието на руската емиграция. Тази форма предопределя и устойчивата композиционна структура с постоянни рубрики.

Основната задача на списанието е да защитава необходимостта от запазване целостта на Доброволческата армия[1], защото тя е единствената руска национална институция, около която е възможно обединението (В. Шульгин „Русские заграницей“, № 3, 20 март 1921). Възможно най-общо, това е кратката и пределно ясна идеологическа платформа на Константинополския кръг около ген. Врангел, рязко противопоставена на Парижкия кръг на „учредиловците“ около П. Н. Милюков. Според автора Доброволческата армия трябва да се разпусне, защото след евакуацията от Крим тя вече е ненужна. Сблъсъкът между тези две непримирими позиции реално „прави“ публицистично-информационния и политическия образ на списанието. На практика няма брой, в който дебатът да не е в центъра на поредната книжка. За Константинопол всеки, който работи за дискредитирането на Армията, реално служи на болшевиките, тъй като залогът за борбата с тях е именно армията, а не парламентаризмът (Н. Чебышев, „Долг самосохранения“, № 4, 27 март 1921); и от обикновения войник, и от офицера, и от цивилния бежанец възглавяваният от Милюков комитет се възприема като израз на унизеното руско достойнство (Ив. Наживин, „Открытое письмо „учредителям“ в Париже“, пак там). Константинополският отговор на Париж е инициатива за свикване на „Русский совет“, който да конституира работеща идея за обединение. Лично ген. Врангел се обръща с „Возвание к иностранным народам, правительствам и Лиге Нации“ за помощ, но не като военачалник, а като обикновен човек. А след това приканва всички руси да подкрепят предложението (№ 4, 27). За работата на конгреса през м. април списанието дава подробна и обилна информация (№ 5, 6, 10–17 апр. 1921).

След предложението на П. Н. Милюков към Френското правителство Доброволческата армия да се разпусне и войниците да се изпратят в Бразилия, той се превръща във враг номер едно за „Зарницы“. „Защо толкова далеч от бреговете на Родината?“ – риторично пита Н. Чебишов (Чебышев). И сам отговаря – защото армията е действие, а хората в Париж, които вече битово са се устроили, се страхуват от всякаква динамика, нарушаваща спокойствието им. За армията трябват грижи, а около Милюков са се събрали отломки от предишните щабове, все провалили се офицери, без какъвто и да е респект сред войниците – и точно липсата на авторитет е истинската причина да се иска разоръжаването на войската (Н. Чебышев, „Патриоты из Парижа“, № 6, 17 апр. 1921). След няколко броя същият автор още по-категорично ще обобщи – който е срещу армията, е против руския народ („Меткий удар по себе“, № 8, 30 апр. 1921). Все в този дух Н. Львов подчертава, че Армията не може да се идентифицира само с една отделна личност, била тя ген. Врангел или който и да е от щаба му. Доброволческата армия – това са три години борба, лишения, страдания в името на една висша идея: спасението на Родината. И заради паметта на погиналите за тази идея не бива да се допусне насила налаганото от Париж раз-

[1] Според съвременната терминология става дума за Руската армия на барон Врангел.

оръжаване (Н. Львов, „Борьба за армию“, № 12, 5 юни 1921). В остро открито писмо В. Шулгин обвинява П. Милюков в национално предателство – разоръжаването е израз на поражение и би довело до недоверие сред емиграцията, а най-накрая това би означавало да се убие надеждата за завръщане в Родината („Открытое письмо В. В. Шульгина П. Н. Милюкову“, № 5, 10 апр. 1921;). П. Н. Милюков е антигерой почти на всеки брой: появява се в множество карикатури редом до не по-малко омразния за цялата емиграция Л. Д. Троцки (Троцкий); за да го дискредитират напълно, публикуват разобличаващи го документи от политическото му минало, чиято автентичност по-късно бива подложена на усъмняване, без да е напълно отречена! (срв.: „Исторический документ. Письмо П. Н. Милюкова от 15 ноября 1917“, № 23, 25 септ. 1921); дори отпечатаната от софийското „Руско-българско книгоиздателство“ негова книга „История первой русской революции“ е посрещната с крайно негативна рецензия, заклеймяваща труда в лъжа и манипулация на фактите (Г. Евгеньев, „Противоречия одной политической карьеры“, № 12, 5 апр. 1921).

До края на м. май, когато започва настаняването на врангеловите части в България и в Сърбия (срв. с № 11, 29 май 1921) неизвестността около съдбата на армията е другата централна тема за всеки брой. В рубриката с показателното име „Судьба Армии“ се публикуват ноти, писма, съобщения от Щаба на Армията към войниците, както и кореспонденцията със Съюзническата армия. Целта на огласяването на тези официални документи е да се пресекат разпространяваните слухове, че командването е готово да изостави войниците в лагерите, че е абдикирало и едва ли не е предало властта на Съюзническите сили. Все в тази посока за поддържане на високия боен дух и недопускане на деморализация на войската са и кореспонденциите в рубриката „В лагерях“. Тук списанието е всецяло обърнато към ежедневието на войниците, редовно помества снимков материал и това непосредствено внушава мисълта, че Армията е сила, от която се страхуват в Париж, заради нейната дисциплинираност и организираност. През летните месеци на 1921 г., когато започва прехвърлянето в славянските страни на Балканите, обемът на тази рубрика нараства. Тук се отпечатват разпорежданията на Главнокомандващия и щаба му по провеждането на кампанията (срв.: № 12, 13, 5–19 юни 1921); в интервю с редактора началник-щабът най-накрая разказва за сложността на преговорите, водени между ген. Врангел и правителствата на България и Сърбия, за устройване на войниците.

Отношението към Доброволческата армия и борбата за спасяването ѝ е принципният идеен въпрос на 1921 година. Повечето от излизащите в България по това време емигрантски издания застават зад нея (срв. с вестниците „Россия“, „Русское дело“ и др.), но само списание „Зарницы“ така публицистично непосредствено се ангажира с актуалните ѝ проблеми. Тази близост може да бъде доловена и през друг ракурс. Постоянни са например рубриките „В Константинополе“ и „Русские на Балканах“, но и тук информационният акцент пада върху онези събития, имащи някакво отношение към нея.

В рубриката „На чужбине“ се поместват писма на емигранти, вече напуснали Константинопол, те разказват за живота в колониите, в които са попаднали (за Америка, № 3, 20 март 1921; за Франция № 22, 11 септ 1921 и пр.). Тези писма припомнят нечовешките условия за живот в турската столица. И. Сургучов (Сургучев), успял да намери работа в Прага, определя тази руска колония като най-страшното „дъно“ сред всичките руски емигрантски центрове („Из Праги“, № 25, 23 окт. 1921). Въпре-

ки че има отделни рубрики за балканските колонии, животът на русите в България и в Сърбия отново е показан през специфичния ракурс за организационно обединение и устройване на армията.

От България, например, най-често се информира за провеждането на заседания и събрания на различни обществени организации („Национальный центр в Софии", № 4, 27 март 1921; „Обращение русских общественных организаций к Болгарскому правительству", № 7, 30 апр. 1921; Senex „Конституция русских в Болгарии", № 19, 21 авг. 1921 и др.). Като традиционен израз на уважение към готовността на българската страна, която, въпреки своето не по-малко тежко социално-икономическо състояние след войната, топло и радушно се отнася към руските изгнаници, може да се приеме статията на И. Петрович „Страна чудес" (№ 12, 5 юни 1921), разказваща за културната история и политическото настояще на България. Същият автор показва живота в „руската София" и през постоянното общуване между руски и български обществени дейци („В Болгарии", № 3), или през неочакваната „ценна" битова информация, че поради изключителната добронамереност към русите в България е възможно да останеш, без да те забележат граничните власти („Болгарские виды. Софийский вокзал", № 22, 11 септ. 1921). Смъртта на патриарха на българската литература Ив. Вазов се отбелязва от повечето руски емигрантски вестници, но само „Зарницы" отбелязва специално отслужената по този повод от руската колония в София голяма тържествена панихида в Руската църква при Посолството („Кончина Вазова", № 24, 2 окт. 1921). Без значение от проблемния план, през който се осмисля срещата между руси и българи, отношението на редакцията към нея е положително. Дори в измеренията на традиционния за Балканите конфликт между българи и сърби страничният руски поглед деликатно застава на българска страна – при препоръката си към русите коя от двете страни да предпочетат те са съветвани да избират между „българската доброта и великосръбската надменност към русите" (И. Сургучов, „По славянским землям", № 21, 4 септ. 1921).

Проблемен фокус на рубриката „В Советской России" е гладът в страната на Съветите. В обобщаващи статии се изнасят сведения, почерпани от различни източници (обикновено от съветската преса) за невъзможността на болшевишката власт да се справи с тежкото икономическо положение, за появата на болести, за гладните бунтове и пр. (срв. особено броеве № 16–20, 17 юли – 28 авг. 1921).

Литературно-критическият отдел на списанието му придава специфичен облик и го откроява сред другите издания от това време. В тези страници ясно се забелязват две тенденции. Непосредствено след всяка уводна статия е поместен фейлетон, чийто автор е Арк. Аверченко; по-рядко в този критическо-развлекателен жанр участват и писателите Евг. Чириков и И. Сургучов. Майстор на неочаквания, анекдотичен финален обрат, увлекателен разказвач с фино чувство за ирония, Арк. Аверченко е сред любимите емигрантски творци. Особено в тези първи години на бежанския живот, когато идеологическата ситуация е динамична, той е желан като фейлетонист, тъй като името му е гаранция за интерес към съответното издание. Както е известно той често гастролира със свои хумористични естрадни спектакли, радващи се на голям интерес сред широката аудитория (срв. И. С. „Вечер Аркадия Аверченко", № 10, 15 май 1921). В произведенията му от „Зарницы" през преобърнатото хумористично огледало на карикатурното изобличение нерядко отзвучава

идеологическият патос на набелязаната в уводната статия тема. Докато втората тенденция е обвързана с текстове, предназначени за читатели с един по-висок литературно-художествен вкус.

Макар че в „Зарницы“ се появяват стихотворения от М. Волошин („Китеж“, № 3, 20 март 1921; „Пресуществление“, № 16, 17 юли 1921), И. Еренбург („Молитва о России“, № 18, 7 авг. 1921; „О победе не раз звенула труба“, № 20, 28 авг. 1921; „Возвращение“, № 21, 4 септ. 1921), В. Горянски („Старый Петербург“, № 15–16, 10–17 юли 1921), лирическият жанр тук не присъства осезателно. Сравнително редовно се появяват на страниците на списанието и поетите В. Вязмитинов с поредицата творби от цикъла „Думы изгнаника“ (срв. № 18, 7 авг. 1921) и Вл. Ленски, които през 1920 г. и 1921 г. сътрудничат на повечето емигрантски издания в България. В същото време изявяващият се и като литературен критик Вал. Левитски в два обзора („Мысли и настроения на чужбине“, № 17, 31 юли 1921; № 26, 6 септ. 1921) насочва към една интересна и малко позната страна от поетическия живот на емиграцията – дори и в минутите на най-върховно изпитание русинът обича поезията. Редакцията е залята от ръкописи дори на цели непубликувани поетични сборници. Своите искрени чувства по ограбената Родина, по нерадостните дни в Константинопол, по останалата единствена спасителна вяра в Бог споделят и младите, неутвърдени, поети и обикновените, непрофесионални, лирици от воинските среди. Някои от тези произведения редакцията публикува, независимо от видимата нешлифованост на поетичния език.

В художествено-естетически план много по-сериозни са прозаичните творби. Редовно сътрудничи с фейлетони, разкази и есета писателят Евг. Чириков (напр. „Братья разбойники“, № 6, 10 апр. 1921; „Белые грибы“, № 16, 17 юли 1921). Специално трябва да отбележим интересните спомени на И. Сургучов за М. Горки (№ 9, 8 май 1921), за А. П. Чехов (№ 7, 23 апр. 1921), за А. Дънкан (№ 14, 3 юли 1921), в които авторът разкрива през личните си впечатления малко познати страни от характера на тези известни имена. Есето – литературно, философско, публицистично – е труден жанр, но през първите години на изгнанието, когато болката от раздялата с родното е жива рана, то се налага като предпочитан жанр. В периодиката от това време краткото есе предоставя свободата на формата искрено и интимно да се споделя най-висшето чувство в онези дни: любовта към родината; носталгия, тъга, болка, страдание, обезвереност, надежда са постоянни емоционални инварианти на устойчивия „безсюжетен“ сюжет – изтръгването от родното: например, произведенията на Евг. Чириков („Стоны великой скорби“, № 4, 27 март 1921) и особено на Ю. Слонимска („Будни“, № 21, 4 септ. 1921).

За днешния литературен историк с неговия формиран, „класически“, канон на отношение към утвърдените имена е истинско предизвикателство да се сблъска „в действие“ с един ракурс от рецепцията на Блоковата поема „Дванадесетте“, обикновено отминаван в педагогическата литература. Става дума за границата, която появата на поемата полага между автора и актуалната аудитория, загърбването му включително и от „обикновените“ читатели. Много показателна в това отношение е поместената в брой 17 (31 юли 1921) малка поема „Тринадцать“ на С. Сарматов. Дали подписът е псевдоним е невъзможно да се каже. Става дума за една не лоша, но несъмнено злобна, пародия на гениалната творба. Сарматов не играе с първообраза, а през ракурса на новия лик на „победителите“ злъчно пресемантизира идео-

логията на „Двенадцать“. Защо „Тринадцать“ и кой е тринадесетият? Финалът неочаквано преобръща познатия емблематичен завършек:

„Так идут неверным шагам
По буграм и по оврагам
Средь безмолвия ночей –
Те двенадцать палачей,
И незримо их ведет
Иуда из Кариот“

Пародийният превод недвусмислено обвързва Блок с библейския предател[2].

За чест на редакцията, когато научава за страшната гладна смърт на поета, тя помества голям некролог („Ал. Блок“, № 19, 21 авг. 1921), своеобразно дистанцирайки се от пародията. Анонимният автор на некролога признава, че емиграцията е раздвоена в отношението си към Блок заради поемата, но пък „Дванадесетте“ е „най-значителното и единственото, което е сътворила руската поезия за революцията“. Темата Ал. Блок завършва на страниците на „Зарницы“ с малката статия-некролог на К. Мочулски „Ушедшие. Александр Блок (1880–1921)“ (№ 20, 28 авг. 1921). Това са едни от най-тъжните и проникновени критически наблюдения на К. Мочулски през 1921 г.[3] Без излишна емоция, ненатрапчиво, но убедително, той проникновено долавя, че „само на фона на предходните стихове за Родината е възможно да се разбере загадъчният смисъл на „Дванадесетте“. „Ушедшие“ е психологически много точно заглавие с интенциите за болката по несподелената скръб от ненавременната раздяла. Семантично близко до тази линия, но с по-ясно изразено идеологическо послание на обвиненията, е и статията-некролог на Ю. Слонимска за убития от болшевиките Н. Гумильов (№ 24, 2 окт. 1921).

В списанието се поддържа постоянен библиографски отдел, навярно автор на повечето рецензии и прегледи е Валерий Левитски. Невинаги оценките са премерени и сполучливи, в други случаи идеологическите пристрастия надделяват пред реалните естетически достойнства. По-важното е все пак, че читателите редовно се информират за новоизлезлите книги в различните руски задгранични издателства. Особено внимание се отделя на софийското „Руско-българско книгоиздателство“. Много ласкав е отзивът на Л. за книгата на С. Булгаков „На пиру Богов“, защото „провокира у читателите мисъл за Родината“ (№ 7, 30 апр. 1921). В същото време книгата на Н. С. Трубецкой „Европа и человечество“ е подложена на унищожителна критика, защото защитава пагубна за руската идея философска позиция (№ 4, 27 март 1921). Радушно са приети спомените на проф. К. Н. Соколов „Правление генерала Деникина“ – след като подробно преразказва отделни моменти от книгата, рецензентът Л. горещо я препоръчва на всички, които не са безразлични към историята на Русия. Прави впечатление, че критическата позиция на „Зарницы“ е подчертано

---

[2] Подробно за „Тринадцать“ вж.: Петкова, Г. Изобретение „Тринадцати“, или как русская эмиграция в Болгарии дописала Блока в 1921 г. – Болгарская русистика, 2008, № 1–2, с. 138–144.

[3] По този въпрос по-подробно вж.: Манолакев, Хр. Константин Мочулски в българския печат през 20-те години или споменът за „отказания спомен“. – В: Човек и време. Сборник с научни изследвания в памет на Сабина Беляева. София. Изд. на Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“. 1997, с. 360–380.

утилитарна, за стойностно се приема онова, което е пряко обвързано с проблемите на Родината. Поради тази причина твърде противоречиво е посрещнат и първият евразийски сборник „Исход к Востоку“. От една страна И. Н. е умерено сдържан в преценката си: той приветства патоса да се проблематизират въпросите за „руския път“, но в изведената философска позиция долавя повече претенциозност, отколкото задълбоченост (И. Н., „Евразийцы“, № 21, 4 септ. 1920). В следващия брой, в един по-разгърнат аналитично-критически отзив В. Левитски рязко усъмнява евразийската философия, тъй като идейността на „евразийците“ влиза в противоречие с исконните руски национални ценности (Вал. Левитский, „Новый мир“ и Россия“, № 22, 11 септ. 1921). Възобновяването на „голямото“ списание „Русская мысль“ се оценява от редакцията като едно от най-значимите постижения на издателството. В обстойни обзори редовно се представя съдържанието на отделните книжки (срв.: Л., „Вторая книжка „Русской мысли“, № 10, 22 май 1920); с особено задоволство рецензентът И. Н. специално откроява поредицата от очерци „1920 год“ на „своя“ автор В. Шулгин, защото „те са едва ли не най-ярката публицистика, създадена от началото на революцията“ (срв. № 22, 11 септ. 1921; № 26, 6 ноем. 1921).

„Зарницы“ е сериозно и професионално правено списание, с ясен идеологически профил, което с достойнство отстоява конкретността на своята публицистична прагматика: да защитава интересите на Руската армия след напускането на Крим. И навярно именно поради това след успешно изпълнената мисия по настаняването на частите ѝ в България и в Сърбия, то преустановява съществуването си.

Христо Манолакев

ЗАРУБЕЖНЫЙ КЛИЧ

Зарубежный клич. София. Редактор А. Бурнакин. Издатель М. Богданов.

1921

Корица: на с. 1 има рисунка на свети Георги Победоносец. Върху флага на копието му е изписан девизът „Русские всех стран, соединяйтесь“; на с. 2 – обяви: Книжный магазин Издательства „Русская мысль“; Русская библиотека и книжный склад Издательства „Русская мысль“; за спектакъл на Руски драматичен театър – трагедията на А. К. Толстой „Царь Федор Йоанович“; за повторно открития ресторант „Химерион“; „Союз русских беженцев-продавцов, торгующих в Константинополе и его окрестностях“; с. 3 съдържа също обяви: Новый „Петербургский кружок“; Ресторан „Яр“; Русский ресторан „Родимая сторонушка“; Первый русский трактир „Медведь“; Петроградская прачечная. Всички обяви се отнасят само за Константинопол.

Цена 15 лв., в Константинопол 25 пиастри (посочена на с. 24). След цената следва уточнение, че 20 % от изданието са в полза на Съюза на руските инвалиди зад граница.

Печатница „Задруга“, София.

Обем: 24 с.

Формат: 19,5x26,5 см.

Списанието[1] започва с редакционна статия „Русские всех стран, соединяйтесь!“ (с. 1). Заглавието ѝ е „зов“ („клич“), „знаме“ на всички руски емигранти, в него е формулирана „общоемигрантската задача“: единствено национално сплотяване е ключът към победата над болшевизма и това налага създаването на руски бял интернационал. Под международно руско обединение се разбира не обединение във формата на „партийни съглашения в кабинетите“, а „истинска национална спойка в живота, в бита, в професиите, върху основата на национална взаимопомощ, самозащита, солидарност“. Отправен е призив към всички руснаци, намиращи се в чужбина, да си върнат Русия и своята руска воля, да се подготвят за строителството и възраждането на родината си. Посочени са идейният ориентир – руската идея, заченатa от първите руски славянофили, както и конкретният практически път към руското обединение – националните руски общини.

Под уводната редакционна статия е отпечатано неозаглавено стихотворение („Мы не одни. Нас много, много!..“, от Н. Д-в). То е с подчертано призивен характер, цели да вдъхне недостигащото търпение и вяра у руските емигранти. Неговата сърцевина отново са „руският идеал“, „руският дух“. Стихотворението като че ли

[1] В Български периодичен печат 1844–1944. Анотиран библиографски указател. Т. III. Съставител Д. П. Иванчев. Обща редакция Т. Боров, Г. Боршуков, Вл. Топенчаров. София, 1969, липсват сведения за това издание. Информация за съществуването му е открита в: Сводный каталог периодических и продолжающихся изданий русского зарубежья в библиотеках Москвы 1917–1988. Москва, РОССПЭН, 1999. Списанието не бе намерено от автора на статията в българска библиотека. Статията е написана по запазен брой в Научната библиотека на Държавния архив на Руската федерация (ГАРФ) в Москва. От печати върху корицата се вижда, че преди това той се е намирал в Руския задграничен исторически архив в Прага.

не претендира за обособеност от предхождащия го текст, по-скоро го продължава логически, подсилва го, оцветява го емоционално, не преследва и някакви особено високи художествени цели. Завършекът му е повече от светъл, предвещаващ благоприятна перспектива: „И скоро, скоро из-за тучи / Блеснет наш царственный алмаз!“.

Ободряващия дух поддържа по-нататък и редакторът на изданието А. Бурнакин в статията си „Русская каша“ (с. 2–3): „Всем слабеющим, сомневающимся, отчаявшимся – бодрствуйте, мужайтесь – близка Россия, близка не только сегодня, но и раньше, когда рушились последние упования и с полной безнадежностью мы уплывали от крымской Помпеи. [...] Будем верить и бороться. Жива Россия. Близка Россия“. Авторът анализира моментната политическа и военна обстановка в Русия, обобщавайки я накрая в една единствена дума – анархия. „Първата цигулка“ на тази анархия е болшевизмът, който вече следвал „инерцията на падението“ – макар и да се държи от центровете и в центровете, вече е като „радиотелеграф в пустиня“, не съществува като всеруска воля и управление, както всичко стихийно върви към своя край, „извършва се и ще завърши по неумолимия закон на историята“. В заключение редакторът на „Зарубежный клич“ призовава руските емигранти да не забравят за своята историческа мисия, че са в „орбитата на историческия процес“, да бъдат единни и да вярват, че могат да сложат край на тази анархия и да поставят отново Русия „на релсите на историята“.

В „Русская армия и славянство“ (с. 3–4) А. Арсениев зове славянството към обединение, да застане на единствено верния за него път. Авторът изразява недоумение, че при обсъждането на „руския въпрос“ (за бежанците и Руската армия) не се чува изобщо гласът на славянството. Руската армия гине, нуждае се от неотложна помощ. В същото време славяните, и преди всичко Сърбия, превърнала се заради излизането на Русия от строя в глава на славянството, остават безразлични към съдбата на Русия и своите братя. Авторът изказва своята увереност, че всеки „честен славянин“, признавайки две „прости и очевидни истини“ – че „миналото на славянството е създадено от Русия, с нейната сила и кръв“; че „бъдещето на славянството е изцяло свързано с бъдещето на Русия“, – ще ратува за обединение на славянството и ще заяви гръмко пред целия свят своята подкрепа за Русия.

Упование на съвсем друга помощ, Божията, за спасяването на Русия се изказва в стихотворението на А. Бурнакин „Айя-София“ (с. 4):

Господь спасет тебя, Россия,
Мужайся, русский человек,
Премудрость Божия, София,
Пребудь в душе моей вовек.

Броят съдържа два репортажа от външни наблюдатели за живота във военните лагери в Галиполи.

Единият – „В долине смерти (Литературные фотографии – Россия на отдыхе)“ (с. 5–9) – е през погледа на писателя Ив. Корвацки и представя войнишкото общество като „дружно семейство“, като съвсем обикновено човешко общество, където има място дори и за поезия.

Другият журналистически репортаж – „Русская армия на чужбине“ (с. 13–16) – е плод на двуседмичното пребиваване в лагерите в Галиполи на Борис Ивински[2], пристигнал там с наложената в Константинопол нагласа за „ужас и мрак“, „каторжна работа“, а видял съвсем друго – „буйните кълнове на нов, прекрасен живот“.

Видяното опровергава скептиците, които не вярват, че от остатъците от Руската армия, от десетките хиляди руски емигранти, превъзмогнали тежката раздяла с родината си и глада, отново може да бъде сглобена „крепка и сплотена“ армия, „велико дружно цяло“. Като потвърждение авторът екзалтирано описва внушителен военен парад, състоял се пред погледите на главнокомандващия ген. П. Н. Врангел и няколко френски генерали. Със същия патос той разказва и за делниците на руските войници, „съвременни робинзоновци“, преобразили пустия и гол бряг в „комфортно“, „оригинално“, „своеобразно“ място за живеене, в създаването на което е вложено „великото творчество на руския народ“. И в този, и в предишния (на

[2] Журналистът Б. Ивински отива в Галиполи като участник в т.нар. „Устная газета“. След като не получават разрешение за издаване на вестник в Константинопол, група от петима руски журналисти решават да прибягнат към „живо въплъщение“ на вестник, за да могат под някаква форма все пак да осведомят за случващото се по света своите руски братя, проявили мъжество и благородство отначало „с оръжие в ръка да освобождават родната земя от робство“, а когато силите не им достигат– да се съгласят да живеят при каквито и да било условия в чужбина, но не и да се подчинят на „властта на международните бандити, покорили руския народ“.

Ив. Корвацки) репортаж от Галиполи като доказателство, че условията за живеене там са съвсем приемливи, е използван един и същ пример – с известната певица от хора на Корниловския полк Н. В. Плевицка, предпочела живота в лагерите вместо Константинопол, че дори и Париж.

В края на разказа си Б. Ивински прави сравнение между настроенията сред константинополските бежанци и галиполските армейци. Два съвършено различни свята. В единия – „самота и душевна пустота", в другия – „порив, мечта, жажда за знания, жертвен подвиг".

Именно това противопоставяне, този контраст, поставен в основата на няколко етюда от живота на цивилното руско население в Константинопол („Константинопольские силуэты" от ЦЕ-ЦЕ, с. 10–12), единият от които, „Томболистка", показва унизителното положение на руската жена, на офицерската съпруга в Истанбул, служи и като своеобразна връзка между двата тематично и емоционално еднотипни текста на Ив. Корвацки и Б. Ивински.

Следващите публикации са предизвикани от вътрешноемигрантски спорове, както и от негостоприемството на Константинопол към руските пришълци.

„Плоды и завоевания Великой и бескровной русской революции (Письмо П. Н. Милюкову)" (с. 17–19) от Вячеслав Бели е по повод необяснимо възторженото отношение в статия, публикувана в редактираното от П. Н. Милюков списание „Последние новости" във връзка с четвъртата годишнина на Февруарската революция, т.е. на руските беди и нещастия.

„Враги армии" (с. 20) от Ив. Корвацки отправя обвинения към единствения руски вестник в центъра на руското струпване Константинопол – „Presse du soir", че не само не отразява интересите на руската емиграция и не защитава идеята за запазване на Руската армия, но и всячески залъгва подхвърлените на произвола на съдбата борци за родината.

„Предательство" (с. 20–21) е извадка от белградското списание „Русь", където А. А. Суворин разобличава предателството спрямо Руската армия на руски експосланици – В. А. Маклаков (Париж), М. Хирс (Рим), Б. Бахметев (САЩ) и псевдообщественици (проф. М. Бернацки) във връзка с отказа им да предадат на ген. Врангел парите на бившето правителство, вследствие на което армията на Врангел остава без средства за съществуване на чужда територия.

„Новому времени" – старый сотрудник" (с. 21) е пристрастна бележка от редактора на „Зарубежный клич" А. Бурнакин по повод възраждането на белградското издание „Новое время", на което сътрудничи от 1910 до 1917 г. Като условие да продължи издаването на вестника Петроградският совдеп (съвет на депутатите – Р. Р.) настоява за отстраняването на неговото „дясно крило", в това число и на самия Бурнакин. Вместо обидено да премълчи възстановяването на това издание (от гледна точка на дребнави лични чувства), той изпраща искрен привет на своята „литературна майка".

Вътрешноемигрантски спор е тема и на „Кто вы?" от М. Богданов (с. 22) – срещу обществеици, които контролират субсидиите за руските емигранти. За това, че ги използват за собственото си благополучие , че меценатстват за чужда сметка.

„Свобода, равенство и братство" (с. 22) от Не-дикарь е остросатирично произведение в стихотворна форма, в което се отхвърлят европейските ценности заради негостоприемството на Константинопол и нецивилизованото отношение към

руснаците. Като ответна реакция се възвеличава и идеализира руското и руските ценности:

„Свобода, равенство и братство“ –
Какой фальшивый, пошлый вздор!
Готов я эти все богатства
Швырнуть безжалостно в Босфор...
Нет, не хочу твоей культуры,
Европа – дряхлая бездарь,
Не для моей она натуры,
Я, слава Богу, не дикарь,
Я, слава Богу, сын России...

Оттук до края броят е вече предимно на сатирична вълна.

Два текста на с. 23 – „Русский маяк“ и „Бюро безделья“ – под общо заглавие „Наши благодетели“ в полусериозен-полусаркастичен тон изобличават явления от руския емигрантски живот в Константинопол, съмнителната и двулична дейност на учреждения (помощни, благотворителни), свързани с руската емиграция.

Броят завършва с рубрика „Арабески“ (с. 24), която също включва два текста: „Баткин на отдыхе“ (хумористичен разказ, подписан с псевдонима Страфант) и „Дайте возможность есть свой хлеб!“ (подписан с псевдонима Уличный продавец) – за неволите на руските емигранти в Константинопол, поставени в омагьосан кръг (отказват им се визи и продоволствия от една страна, а от друга – не им се разрешава с честен труд да изкарват прехраната си, което ги изправя пред перспективата за гладна смърт).

На предната корица като място на издаване на списанието е изписано името на българската столица, а на последната страница (с. 24) – че се отпечатва в софийската печатница „Задруга“, но в нито една публикация не присъстват България, София, българска тема. Всичката информация е от и за Галиполи и Константинопол, има и няколко епизода, свързани с Белград.

Радостин Русев

ЗНАМЯ РОССИИ

Знамя России. Ежедневная газета. Редактор: Борис Ивинский. Издатели: Б. И. Ивинский и А. М. Люком. Редакция и контора помещаются: София, Регентская ул. д. № 4. Прием в редакции: от 12 – 1 часа дня. Контора открыта: от 9 – 12 ч. утра и от 2 – 4 ч. в. Такса на объявления: на 1-й стр. 3 лв. кв. см., на 4-й стр. 2 лв. Подписная цена: на 1 мес. – 25 лв., на 3 мес. – 70 лв., на 1 год – 250 лв. Цена отд. № 1 лев.

I № 1–41 24 юли – 9 септ. 1923

Периодичност: без фиксиран почивен ден, най-често това е понеделник (срв.: № 12, воскресенье, 5 авг. 1923, № 13, вторник, 7 авг. 1923), а понякога и събота (срв.: № 28, пятница, 24 авг. 1923, № 29, воскресенье, 26 авг. 1923). Често два поредни броя излизат с една и съща дата: № 21 и № 22: „пятница" 17 авг. 1923; № 29 и № 30 – „воскресенье", 26 авг. 1923; № 38 и № 39 – „пятница", 7 септ. 1923.

От № 35 (5 септ. 1923) – „Подписная цена: на 1 мес. – 42 лв., на 3 мес. – 125 лв., на 1 год – 500 лв. Цена отд. № (и в провинции) 2 лева."

Печата се в печатница „Обзор".

Обем: 4 с.; на 4 с. реклами и обяви.

Формат: 31x47 см..

„Знамя России" е един от първите руски емигрантски ежедневници, излизали в България. Инициатор на изданието е Б. Ивински (Ивинский). В началото на м. юли 1923 г. той започва да издава ежедневника „Русское эхо", но след шестия брой напуска редакцията и заедно със същия издател, А. М. Люком, основават „Знамя России". Първият брой на новия вестник излиза на 24 юли 1923 г., а последният № 41 – на 9 септ. 1923 г.

Вестникът няма твърдо установена редколегия. От името на гл. редактор са подписани сравнително малко материали, но най-вероятно всички уводни статии са негови. Редовни сътрудници са: Н. Г. Люком-Данилевска (Данилевская), Б. Михайлов[1], „Пипер". Редакцията не поддържа собствени сътрудници из страната; редките кореспонденции за живота на емигрантите извън столицата София са подписани с инициали, които е невъзможно да се „дешифрират".

„Знамя России" е информационно-политически вестник с ясна промонархическа ориентация. Две са главните му задачи според програмната статия „Наше Знамя" на Б. Ивински – да се бори за обединението на емиграцията и формиране на общ фронт срещу болшевиките, за да се противостои на деморализиращото въздействие на „сменовеховците". Причината за непостигането съгласие между всевъзможните фракции, групи, комитети и партии, според уводната статия на Б. Н. „Общий язык эмиграции" (№ 3, 26 юли 1923) е самолюбието на техните лидери. Вместо да спорят кой трябва да управлява Русия след освобождението ѝ, авторът ги призовава да се издигнат над идеологическите различия в името на ясната надпартийна национална идея и реално да започнат да работят за нейното освобождаване от болшевиките.

[1] Твърде възможно е да е псевдоним на главния редактор.

Знамя России

ЕЖЕДНЕВНАЯ ГАЗЕТА.

№ 1. Вторникъ, 24 іюля 1923 года. № 1.

РЕДАКЦІЯ И КОНТОРА ПОМѢЩАЮТСЯ:
София, Регентская ул. д. № 4.
Пріемъ въ Редакціи: отъ 12—1 часа дня.
Контора открыта: отъ 9—12 ч. утра и отъ 2—4 ч. в.
Такса на объявленія: на 1-й стр. 3 лв. кв. см., на 4-й стр. 2 лв.
ПОДПИСНАЯ ЦѢНА: на 1 мѣс. — 25 лв., на 3 мѣс. — 70 лв., на 1 годъ — 250 лв.
Цѣна отд. № 1 левъ

НАШЕ ЗНАМЯ.

ЧИТАТЕЛЯМЪ

Къ изгнанію большевиковъ.

— Милые гости, не надоѣли ли вамъ хозяева?!

ПОСЛѢДНІЯ НОВОСТИ.

ИЗГНАНІЕ БОЛШЕВИКОВЪ

Тази втора, и най-важна, практическа цел за емиграцията до последния брой определя публицистичния облик на вестника. Той внушава мисълта за необходимост от едно различно като достойнство завръщане в Родината в сравнение с измамните обещания на „Съюза за завръщане в Родината“ („Союз возвращения на Родину“). Истинското завръщане в Русия ще бъде възможно, само когато тя бъде освободена от комунистите. А това определя и основния противник, срещу когото изданието воюва в България – лъжливата пропаганда на „Союз возвращения...“. От тази гледна точка може да се възприеме и борбата, която Б. Ивински още от първия брой повежда срещу редактора на софийския в. „Русь“, И. М. Калиников (Каллиников). Двамата взаимно се обвиняват в служба на болшевиките. Ивински дори е арестуван заедно с издателите на в. „Русское эхо“ Б. А. Швайдак и Н. Ф. Вакулин. Според редактора на „Знамя России“ доносът на Калиников е целял тяхното екстрадиране в Русия, защото те са знаели за близостта му до комунистите по време на пребиваването им в Одеса, а след това и в Константинопол: Б. Ивинский „Вынужденный ответ. Правда и ложь“ (№ 1, 24 юли 1923); „Ложные доносы редактора „Руси“ (№ 3, 26 юли 1923). По-късно той известява читателите си, че е завел дело срещу И. Калиников (№ 13, 17 авг. 1923) и съобщава за развитието му – „Дело о клевете редактора газеты „Русь“ (№ 31, 28 авг. 1923). Този спор по същество е единственият, който се води по страниците на вестника.

„Знамя России“ последователно отстоява мисълта, че единствената идеологическа платформа за обединение е монархическата идея. Редакцията очевидно подбира само такива материали от живота на своите сънародници извън България, които обкслужват тази идея. Вестникът настойчиво агитира да се последва примера на руската колония в Чехия, която приема проекта на проф. И. П. Алексински (Алексинский) за обединение и предлага той да бъде поканен и в София – „Путь к объединению русской эмиграции“ (№ 9, 2 авг. 1923); ласкаво се отзовава за създадения в Париж

„Съюз на народните монархисти“ („Союз народных монархистов“), в което вижда перспективата и за обединението на българската колония: „Собрание русских сил“ (№ 15, 9 авг. 1923). За вестника личността, около която може реално да се постигне мечтаното всеруско единство е Великият княз Николай Николаевич (пак там).

Строгият му информационен облик се изгражда от поддържането на постоянни рубрики: „Жизнь Родины“, „Жизнь в Болгарии“, „Русские на чужбине“.

Вниманието на редакторите е насочено главно към случващото се извън България. Обикновено в „телеграфен стил“ първа страница отбелязва актуалните новини от Европа и от България, докато останалите материали, почти две трети от обема на броя, винаги са посветени на проблеми от живота в Съветска Русия. Информацията за тези анализи се черпи най-вече от московските официози, вестниците „Правда“ и „Известия“. Честа практика е по дискутирания проблем да се препечатват статии от други емигрантски вестници, публикувани в Европа. Животът в Русия се представя едноплановo в негативен ракурс, независимо дали става въпрос за новия съветски бюджет за 1923 г. (№ 5, 28 юли 1923) и провала на зърнената кампания (№ 13, 7 авг. 1923); за неясната съдба на завърналите се емигранти (№ 3, 26 юли 1923) или за борбата на патриарх Тихон за отстояване самостоятелността на Руската църква като институция (№ 34, 1 септ. 1923). Особено внимание се отделя на съветската външна политика и отношението на големите европейски държави към нея в очертаващата се тенденция за признаване на новата власт в Русия (срв.: „Большевики в Европе“, № 32, 31 авг. 1923).

С рубриката „Русские на чужбине“ вестникът се опитва да даде панорамна представа за живота на руските емигранти. Освен за случващото се в известните центрове като Прага, Берлин, Париж, чрез препечатки от други вестници, той редовно следи географията на разпространение на сънародниците по света (срв. например историята на колонията в Бразилия и в Америка като брой, състав и икономически условия за живот – № 31, 28 авг. 1923); или информира за ликвидацията на бежанските лагери в Полша (№ 25, 21 авг. 1923), за изгонването на емигрантите от Турция („Русские эмигранты и европейские державы“, № 38, 7 септ. 1923).

Ежедневието на българската колония е оставено на втори план. От вестника трудно бихме разбрали как са се устроили руските емигранти в България, има ли нещо различно в проблемите им, как контактуват с възприемащата среда. Изключение е постоянното внимание към подривната дейност на „Съюза за завръщане в Родината“. Вестникът започва да излиза скоро след преврата срещу земеделското управление на Ал. Стамболийски и по идеологическата си ориентация стои близо до политиката на новото управление на проф. Ал. Цанков. Всъщност целта на рубриката „Жизнь в Болгарии“ е да известява за онези събития от българския живот, които имат някакво отношение и към емигрантите. Но дори и когато информира за българските политически събития, вестникът не престава да мисли за главния проблем – обединението на емиграцията. На своите читатели той дава за пример постигнатото съгласие на българските десни сили да се обединят, въпреки пристрастията си, около фигурата на проф. Ал. Цанков („Свершилось!“, № 18, 12 авг. 1923).

В сравнение с други емигрантски издания, печатани в България, „Знамя России“ не отделя специално внимание на българо-руската тема. Изключение е статията на Павел В-в „Пути Славянства“ (№ 8, 1 авг. 1923), в която през спомена за боевете на Шипка авторът с тъга признава, че русите слабо са познавали „славянското“ у

българите. Днес през тежката си емигрантска съдба русите преоткриват славянската отзивчивост на етнически събратя; в личното страдание на бежанците авторът съзира алтернатива за обединението на славянството, ако то желае отново да бъде сила в Европа.

Независимо че има „Литературен отдел", художественият подлистник на вестника е слаб. В цялото течение на изданието са отпечатани, например, само три стихотворения. Под общото заглавие „Родине" са включени двете творби на В. Любавин и на Ев. Дубовицка (Дубовицкая) (№ 28, 24 авг. 1923), които са лишени от някаква по-сериозна художественост; а в брой 38 от 7.IX.1923 г. е публикувано на руски език стихотворението на П. Яворов „Беженцы", което по същество е препечатка на превода на С. Серапин от сборника „Русские в Болгарии".

Прозата е сравнително по-широко представена. В жанрово отношение става дума за художествено-есеистична и импресионистична, а не за фикционална, проза. Тематиката ѝ се вписва в познатия репертоар на носталгичния спомен по липсващата Родина, например: Б. С. „Красные чары"(№ 28, 24 авг. 1923); често поставян въпрос е драматичната съдба на децата-емигранти, които никога вече няма да имат щастливо детство: В. Свободин „Трагедия детской души" (№ 30, 26 авг. 1923). С присъщата женска чувствителност Н. Г. Люком-Данилевска представя в поредица от очерци тъжната участ на жените в емиграция: „Звезда женщины" (№ 40, 8 септ. 1923), „Россия и ее дети" (№ 41, 9 септ. 1923). Постоянна тук е рубриката „Мелкий фельетон", която е твърде широка в тематичния си диапазон: от остро сатирично представяне на новия живот в болшевишка Русия до лекия хумористичен разказ за футболен мач между пражкия отбор „Русь" и местни български клубове (№ 13, 7 авг. 1923). Повечето от тези материали са подписани от „Пипер".

Някаква надежда за засилване на този отдел се свързва с името на Иван Лукаш, който от бр. 40 е привлечен за негов редактор, но поради внезапното спиране на вестника, сътрудничеството му е ограничено само в последните два броя.

Подлистникът на вестника е разнообразен като съдържателност. Публикуват се занимателни материали, главно спомени, повечето от които се препечатват от други емигрантски издания. Например: Е. Ф. Джанумова (Джанумовая) „Распутин и женщины" (№ 10–13, 3–7 авг. 1923); А. Г. Достоевска (Достоевская) „Роман Ф. М. Достоевского" (№ 19, 14 авг. 1923; № 32, 31 авг. 1923); поместени са няколко фейлетона от А. Аверченко (№ 36, 37, 5 септ. 1923), взети от книгата му „Фотографическое ателье Аркадия Аверченко". На особена почит тук са спомените за Руската армия. Целта им е да се съхрани националната почит и уважение към един от символите на Русия: „Оплот Русской армии. Из воспоминаний ген. П. Н. Краснова" (№ 28, 24 авг. 1923); а от друга страна се запечатват и тъжните мигове от разпадането ѝ: Павел В-в „В дни смуты" (№ 22, 17 авг. 1923), С. Смоленски (Смоленский) „Странички прошлого" (№ 28, 24 авг. 1923) и др.

„Знамя России" е информационно издание с подчертана външно-политическа ориентираност, то се стреми да обогатява знанието на местната аудитория за случващото се извън нейните предели и до последния брой съумява да отстои тази своя специфична журналистическа тенденция.

Христо Манолакев

ИЗГНАННИК

Изгнанник. Периодический литературно-художественный и общественный журнал. Редакция: София, ул. Оборище № 2б. Печ. на Арм. военно-издат. фонд. Rédaction: Sofia, rue Oborichte 2 b. Imprimerie militaire.

№ 1 ян. 1922

Редактор: Модест Саевски (отбелязан на с. 23).

Съдържа две приложения: портрет на ген. барон П. Н. Врангел; репродукция от картината на художника Б. Стефчев „Есен".

Обем: 24 с.

Формат: 15,5x22,5 см.

Водещ мотив в единствения излязъл на бял свят брой на това малко (едва 24 странично) литературно-художествено списание са поривите на младите хора, „захвърлени от вълните на безвремието", както описва себе си и своите връстници редакторът му, поетът Модест Саевски, в издадения у нас емигрантски поетически сборник „Песни изгнания", а в преобладаващата част от публикациите се отразява трагичното ехо на изгнаническата съдба.

Списанието започва с обръщението на М. Саевски „К братскому болгарскому народу" („Към братския български народ") (с. 1–3), отпечатано последователно на руски и на български език. Захвърлени в суровите лагери на Лемнос и Галиполи и подложени на лишения и полугладно съществуване, изстрадалите руски бежанци обръщат поглед към Балканите, надявайки се да срещнат там братската отзивчивост на славяните, и не остават излъгани в своите очаквания. Тонът на обръщението е силно приповдигнат, авторът му не крие вълнението и не пести емоциите си, в стремежа си да бъде още по-убедителен прибягва и до исторически екскурси към Руско-турската освободителна война, прави аналогии между болшевишка Русия („пъшка, разорена и заробена, гладна и умираща") и България под турско иго.

С други изразни средства признателността за топлия прием, оказан на руските страдалци от страна на българите, е изказана и в стихотворението на граф Николай Зубов „Россия – Болгарии" (с. 3)[1]. За Русия, лирическия „аз" в това стихотворение, България е „родна, мила сестра", къс слънце в мрака, надежда, топлина в студа.

По стил и общо звучене (както и със силния си акцент върху българо-руската тема) „Изгнанник" не се различава съществено от друго периодично литературно-

[1] По изключително емоционален начин същото чувство получава израз и в стихотворението на Любов Столица „Две родины" (1930). Поетесата се обръща към България („Край, столь редкостный, где чтят и любят Русь, // Край златистых лоз, и роз, и кукуруз...") като към своя втора родина. От стихотворението блика в изобилие искрена благодарност към страната, не само облекчила пътя на изгнанието, но и запалила искрата на вдъхновението у твореца: „Наконец, в земле радушной, как зерно, // Сердце ожило... И вновь поет оно!".

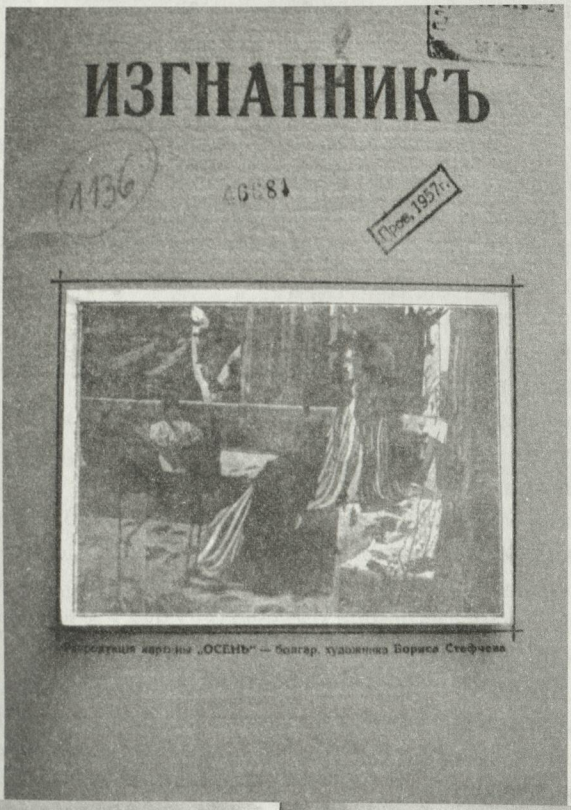
ИЗГНАННИКЪ

Репродукція картины „ОСЕНЬ" — болгар. художника Бориса Стефчева

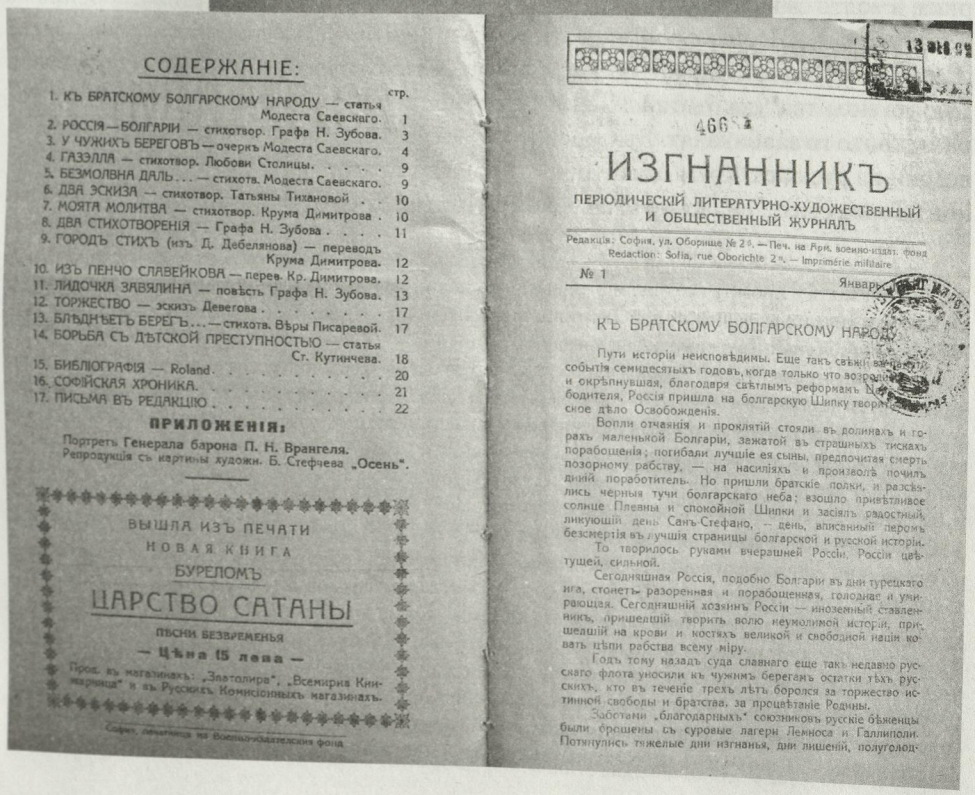
СОДЕРЖАНІЕ:

стр.

1. КЪ БРАТСКОМУ БОЛГАРСКОМУ НАРОДУ — статья Модеста Саевскаго. 1
2. РОССІЯ—БОЛГАРІИ — стихотвор. Графа Н. Зубова. 3
3. У ЧУЖИХЪ БЕРЕГОВЪ — очеркъ Модеста Саевскаго. 4
4. ГАЗЭЛЛА — стихотвор. Любови Столицы. 9
5. БЕЗМОЛВНА ДАЛЬ . . . — стихотв. Модеста Саевскаго. 9
6. ДВА ЭСКИЗА — стихотвор. Татьяны Тихановой . . 10
7. МОЯТА МОЛИТВА — стихотвор. Крума Димитрова . 10
8. ДВА СТИХОТВОРЕНІЯ — Графа Н. Зубова 11
9. ГОРОДЪ СТИХЪ (изъ Д. Дебелянова) — переводъ Крума Димитрова. 12
10. ИЗЪ ПЕНЧО СЛАВЕЙКОВА — перев. Кр. Димитрова. 12
11. ЛИДОЧКА ЗАВЯЛИНА — повѣсть Графа Н. Зубова. 13
12. ТОРЖЕСТВО — эскизъ Девегова 17
13. БЛѢДНѢЕТЪ БЕРЕГЪ . . . — стихотв. Вѣры Писаревой. 17
14. БОРЬБА СЪ ДѢТСКОЙ ПРЕСТУПНОСТЬЮ — статья Ст. Кутинчева. 18
15. БИБЛІОГРАФІЯ — Roland 20
16. СОФІЙСКАЯ ХРОНИКА. 21
17. ПИСЬМА ВЪ РЕДАКЦІЮ 22

ПРИЛОЖЕНІЯ:

Портретъ Генерала барона П. Н. Врангеля.
Репродукція съ картины художн. Б. Стефчева „Осень".

ВЫШЛА ИЗЪ ПЕЧАТИ
НОВАЯ КНИГА
БУРЕЛОМЪ
ЦАРСТВО САТАНЫ
ПѢСНИ БЕЗВРЕМЕНЬЯ
— Цѣна 15 лева —
Прод. въ магазинахъ: „Златолира", „Всемирна Книжарница" и въ Русскихъ Комисіонныхъ магазинахъ.

Софія, печатница на Военно-издателския фонд

ИЗГНАННИКЪ

ПЕРІОДИЧЕСКІЙ ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ И ОБЩЕСТВЕННЫЙ ЖУРНАЛЪ

Редакція: София, ул. Оборище № 2 б. — Печ. на Арм. военно-издат. фонд
Redaction: Sofia, rue Oborichte 2 a. — Imprimérie militaire

№ 1 Январь

КЪ БРАТСКОМУ БОЛГАРСКОМУ НАРОДУ

Пути исторіи неисповѣдимы. Еще такъ свѣжи въ памяти событія семидесятыхъ годовъ, когда только что возродившаяся и окрѣпнувшая, благодаря свѣтлымъ реформамъ Царя-Освободителя, Россія пришла на болгарскую Шипку творить [illegible]ское дѣло Освобожденія.

Вопли отчаянія и проклятій стояли въ долинахъ и горахъ маленькой Болгаріи, зажатой въ страшныхъ тискахъ порабощенія; погибали лучшіе ея сыны, предпочитая смерть позорному рабству, — на насиліяхъ и произволѣ почилъ дикій поработитель. Но пришли братскіе полки, и разсѣялись черныя тучи болгарскаго неба; взошло привѣтливое солнце Плевны и спокойной Шипки и засіялъ радостный, ликующій день Санъ-Стефано, — день, вписанный перомъ безсмертія въ лучшія страницы болгарской и русской исторіи.

То творилось руками вчерашней Россіи, Россіи цвѣтущей, сильной.

Сегодняшная Россія, подобно Болгаріи въ дни турецкаго ига, стонетъ разоренная и порабощенная, голодная и умирающая. Сегодняшній хозяинъ Россіи — иноземный ставленникъ, пришедшій творить волю неумолимой исторіи, пришедшій на крови и костяхъ великой и свободной націи ковать цѣпи рабства всему міру.

Годъ тому назадъ суда славнаго еще такъ недавно русскаго флота уносили къ чужимъ берегамъ остатки тѣхъ русскихъ, кто въ теченіе трехъ лѣтъ боролся за торжество истинной свободы и братства, за процвѣтаніе Родины.

Заботами „благодарныхъ" союзниковъ русскіе бѣженцы были брошены въ суровые лагери Лемноса и Галлиполи. Потянулись тяжелые дни изгнанья, дни лишеній, полуголод-

художествено списание на руски емигранти в България – „Балкански журнал“[2]. Дори названието му съвпада с псевдонима на неговия редактор, поета Николай Мазуркевич[3].

Най-образно и отчетливо (противно на по-ограничените потенциални възможности на жанра) тягостните носталгични настроения и пълното отчаяние, които връхлитат изгнаника, са изразени в очерка на Модест Саевски (Modestus) „У чужих берегов“ (с. 4–8), посветен на Т. К. Пасек. Авторът му, описвайки тягостното тридневно морско пътуване със стар търговски кораб от Крим до Галиполи, натъпкан с пъстра тълпа от объркани хора, изследва сложните душевни състояния у човека, откъснат току-що и неизвестно докога от родината си.

Пестеливо, но иначе с точно подбрани и многозначителни думи емигрантската трагедия е показана и в ескиза на Девегов „Торжество“ (с.17).

Всички лирически творби в броя (с изключение на две – стихотворенията на граф Н. Зубов „Россия – Болгарии“ и на Вера Писарева „Бледнеют берег, выси гор...“) са събрани в един общ блок от 4 страници, който на пръв поглед изглежда разнороден и без някакъв открояващ се обединителен център. Вгледаме ли се обаче по-внимателно, ще видим в него един малък албум, в който (дори в хронологична последователност) сякаш са подредени кадри, запечатали мигове от земния живот на един човек – връзките му с външния материален свят, с други хора, конфликтите в неговия собствен вътрешен свят, душевните му състояния.

„Газэлла“ на Любов Столица е като внезапно изплувал красив спомен от младостта, своеобразно връщане в младостта, опиянение от прелестите и даровете на природата. „Два эскиза“ на Татяна Тиханова съдържат елементи на пейзажна лирика, в която са вплетени религиозни и любовни чувства. Двете стихотворения на граф Н. Зубов („Пеон второй“ и „Четырехстопный ямб“), както и „Безмолвна Даль...“ на Модест Саевски звучат по-абстрактно. Стихотворението на Крум Димитров „Моята молитва“ (на български език) е равносметка за отношенията на поета с хората, които го заобикалят. Българското участие в списанието продължава и с преведени на руски от Крум Димитров стихове на българските поети Димчо Дебелянов („Город стих...“) и Пенчо Славейков („Притих дремотно ветер в поле...“), с които

---

[2] В поезията и прозата на страниците на „Балканский журнал“ (1921–1923) се отразяват най-вече унинието и липсата на всякакви перспективи пред изгнаника. За сравнение вж. стихотворението на Н. Мазуркевич „Осень“: „Грустные песни изгнанья... Просинь – // Скучная сказка желтевших дерев, // Тихо рыдающий сердца напев // Влился в плакучую серую осень“. В същия дух са дори и стихотворенията от български автори: „В сън унесен“ на Ц. Церковски, „На моята родина“ от Ст. Чилингиров.

[3] До идването си в България Н. Мазуркевич (Изгнаник) редактира списанията „По лазурным берегам“ и „Кавказский журнал“ и вестниците „Свет и тени“ и „Утро Кавказа“. У нас издава две поетически книги: „Голубые нити“ (1922) и „В полусне“ (1923). Противно на тягостната атмосфера и мрачните им настроения, стихотворенията, включени в тях, оставят добро впечатление. Еднотипните им заглавия – „Отчаяние“, „Горе“, „На чужом берегу“, „Тоска“, „На распутье“, „Боль“, „В одиночестве“, „В изгнании“, „В серый день“, „Зимние сумерки“, „Сны“, „Бред“, „На чужбине“ – дават достатъчна представа за тяхната насоченост и за характера им. В послеслова си към стихосбирката „Голубые нити“ А. М. Фьодоров ги окачествява като примитивни по формата на стиха, но не пропуска да отбележи и достойнствата им: „искреност и вътрешна музика, която идва не от изобретателната мисъл, а от непосредственото чувство, от онези често смутни творчески брожения, които привличат със своята неочакваност в образите и съзвучията“. Ст. Чилингиров (оценката му споделя и К. Христов), не скрива изумлението си от способността на автора да импровизира стихотворна реч от зададена тема, и то така, както нито един известен нему – лично или от литературната история – поет не умее.

се затваря цикълът. В тях поотделно доминират двете противоположни чувства, с които живее руският изгнаник: Самотата („Я брожу – бездолен и один“, Дебелянов) и Надеждата, оптимизмът, вярата („Сон счастья улыбнется мне“, Славейков).

Общият речник на стихотворенията в този блок, освен неколкократно повтарящите се „даль“, „ночь“ „холодный“ и „печаль“, включва дълъг ред от думи и словосъчетания като „унылый, „увялый“, „ночь“, „тишина“, „темна-темна“, „бури“, „грозы“, „дрожать“, „грустить“, „одинокий“, „безулыбочный лик“, „мучительный крик“, „злится мороз“, „мутный“, „черные“, „туман“, „ушел“, „тъга“ (бълг.), „да се разделя“ (бълг.), „страдание“, „темнота“, „тьма ночная“, „бездолен и один“, „скорбь“, „ледяная тоска“ и т.н.

Встрани от общия блок стихотворения, визуално не натрапващо се, притиснато някъде в дъното на страницата, върху която е отпечатано, остава стихотворението на Вера Писарева „Бледнеют берег, выси гор...“, но в него сякаш се е струпала всичката емигрантска мъка. Твърде характерна за това е например втората строфа от това стихотворение:

Лечу тревожных дум полна
В синеющую даль,
В душе, как бурная волна,
Вздымается печаль.

Писателят граф Николай Зубов е представен и с текст в проза – повестта (с продължение) „Лидочка Завялина“ (с. 13–16).

Граф Н. Зубов присъства и в рубриката „Письма в редакцию“, където дава отговор на отправените със „злобно пристрастие“ забележки по адрес на неговите съчинения (в частност „вакхическия“ сборник „Адонис“) във в. „Русское дело“ (1922, № 4) от автор с псевдоним Беззубов. Отговорът на Н. Зубов, който „Русское дело“ отказва да помести, е в стихотворна форма – не може да се отрече елегантността и остроумието на неговия автор:

Вы поступили очень мило
И я сознаться Вам готов
Невелика укуса сила,
Коль укусивший **Бѣз зубо̀в**.

В рубриката „Софийская хроника“ (с. 21) са отразени пет събития: литературните събеседвания, организирани от Дружеството за обединение на славянската младеж с председател В. И. Стефчев, на 20 ноември (четени са доклади на Н. Зубов за Ф. М. Достоевски и на М. Саевски за А. Блок, а М. Саевски представя поемата си „Тринадцатые“[4]) и на 27 ноември (доклад на Н. Зубов за А. Ахматова и на бъл-

[4] Поемата е издадена през 1922 г. от издателство „Златолира“. Заглавието ѝ не подвежда познавачите на руската литература – тя действително е своеобразна реплика и художествено предизвикателство към популярната творба на Ал. Блок „Двенадцать“. За разлика от Блок емигрантският поет звучи далеч по-недвусмислено, когато рисува пълната трагедия на съсипаното руско село, ужаса, глада и нещастията на руските хора. Българският поет Кр. Димитров, автор на предговора към поемата, смята, че картините, пресъздадени от М. Саевски, фиксират „върха, до който е достигнало отчаянието на руската душа“. Според него, ако бъдат предадени на платно поетичните видения на художника, би се получило

гарския поет Кр. Димитров за съвременната руска поезия, в който по-конкретно се говори за развитието на руския символизъм); пристигането в София на поета Н. И. Мазуркевич (Изгнаник), основал след идването си списание „Балканский журнал“; изложбата на българския художник Борис Стефчев в постоянната художествена галерия (репродукция на неговата картина „Есен“ е отпечатана върху корицата на „Изгнаник“); двете лекции на Любов Столица в Татар-Пазарджик (24 и 25 ноември) на теми „Душевная трагедия современной молодежи“ и „Женщина в прошлом и современная женщина“; закритата вечер на журналистите в художествената галерия (13 декември).

В рубриката „Библиография“ (с. 20) е представена стихосбирката на Владимир Холодковски „Великая бескровная“ (материалът е подписан с псевдонима ROLAND[5]). В този опит за „безпристрастна оценка“ са посочени приятните и положителни моменти в книгата на Вл. Холодковски – удачно намереното заглавие, което е в пълно съответствие със съдържанието, интересните теми, размахът на поета и полетът на неговата мисъл. Не са спестени и недостатъците, които са приписани на неопитността на автора – слабото владеене на композицията, отсъствието на непосредственост в ейдологията, „бледите“ и „груби“ образи, каквито поезията не допуска, липсата на чистота и изящество в ритъма, комичните и „убийствени“ на места рими и асонанси (напр. „на севере“ – „на дереве“).

От една от обявите върху корицата на списанието узнаваме за излезлите до момента четири и намиращите се под печат още шест книги на книгоиздателство „Руска библиотека“. Автор на повечето от тях е изключително продуктивният писател граф Николай Зубов: „Крум, хан болгар. Истор. картины в стихах“ (№ 1); „Адонис. Вакхические песни“ (№ 2); „Избранные стихотворения“ (3-е издание) (№ 3); „Гиппокрена. Стихи“ (№ 7), „Аббадона. Мистическая поэма“ (№ 8), „Гибель царства Самуила. Драматическая поэма из болгар. истории“ (№ 9), „Шутаргардан. Поэма из афганского быта“ (№ 10). В сборника „Песни изгнания. Книга первая“ (№ 4) участват Т. Тиханова, В. де Говор Драгомирецки, Н. Зубов и М. Саевеки. Татяна Тиханова и Модест Саевски са представени и със самостоятелни стихосбирки: съответно „Голубые улыбки. Стихи“ (№ 5) и „Осень золотая. Стихи“ (№ 6).

Трудно се вписва в концепцията, тематиката и атмосферата на изданието само материалът на Ст. Кутинчев „Борьба с детской преступностью в Болгарии“ (с. 18–19). В него се посочва е, че борбата с детската престъпност е „отрадно явление“ в българския обществен живот, което заслужава да бъде отбелязано. Разяснени са целите, както и основните моменти в практическата дейност на основаното през 1918 г. по инициатива на дългогодишния съдия и председател на Окръжния съд Г. Ханджиев дружество за борба с детската престъпност.

Появяването на „Изгнанник“ е епизод от необикновеното литературно оживление, което настъпва в средите на първите руски бежанци-емигранти почти моментално след установяването им на българска земя. На един съвсем първоначален

подобие на „Страшния съд“ и илюзията на безкрайния ужас, обхванал от всички страни руския народ, би била още по-пълна и съкрушителна.

[5] Възможно е, това да е Павел Роланд, син на американски мисионери в Япония, учител в Американската гимназия в Самоков (1920–1924), създател на училищното списание „Рилски шепот“, което се отпечатва в една и съща типография с руското емигрантско списание „Эос“. Преди да пристигне у нас от 1917 до 1919 г. Павел Роланд е бил в Архангелск (Русия) по линия на YMCA.

етап то се проявява предимно на емоционално равнище, като емоционална реакция на психологическата травма, предизвикана от прокуждането и от пропадането в омагьосания кръг на емигрантското битие. В тематичния фокус на набързо скроените стихотворения, разкази, пътеписи и очерци, публикувани в никнещите едни след други в началото на 20-те г. на XX век емигрантски вестници и списания, почти изцяло доминират ситуациите, свързани със злощастната изгнаническа съдба. Чувствата и настроенията на авторите са типични за трагичната ситуация: тъга, носталгия, непреглътната обида, физически дискомфорт, депресия и самота, носи се усещане за необратимост на внезапно разсечените емоционални връзки с близки хора и с родина, дори предчувствие за духовна гибел. Всичко това представлява неделима част и от общата характеристика на „Изгнанник".

Радостин Русев

ИНФОРМАЦИОННЫЙ БЮЛЛЕТЕНЬ

Информационный бюллетень. Союз русских инвалидов в Болгарии. Царь Симеон, 57. София. „Пусть наши инвалиды станут для нас всех связью, неумирающим призывом ЗА РОССИЮ!“ Из призыва русских зарубежных писателей.

№ 1 – 5 22 юли, 26 авг., 22 септ., 22 окт., 22 ноем. 1931
№ 7 май 1932
№ 8 – 11 ян., апр., юли, авг. 1933

В № 3 и 4 в карето вдясно над заглавието с едър шрифт е набран текст „не для печати“. Не беше установено дали е излязъл № 6.

Печатница „Древна България“ (от с. 4). (№ 7: Типография „Согласие”)
Обем: 4 с. (№1, 2, 3, 4, 8, 10, 11) и 2 с. (№5, 7 и 9)
Формат: 32 x47 см.
Тираж 1000[1].

„Информационный бюллетень“ („Информационен бюлетин”) е орган на Съюза на руските инвалиди в България (Союз русских инвалидов в Болгарии). Решението за издаването му е взето от Централния управителен съвет („центральное правление“) на Съюза на руските инвалиди, който на свое заседание от 19 юни 1931 г. постановява да се пристъпи към отпечатване на месечни бюлетини с „осведомителна цел“ (№ 1, 22 юли 1931, с. 1). Редактираното на бюлетините и работата по тяхното излизане са възложени от Съвета на почетния член на Съюза С. П. Павлов, който вероятно е и автор на голяма част от публикуваните материали, ако и те не навсякъде да са атрибутирани.

Освен „широка и правилна информация“ за вътрешно-организационния живот на Съюза, бюлетинът има задачата да служи за връзка между Централния управителен съвет и организациите („отделы“) на Съюза по места и да се бори с враждебните му сили, като се отстоява правдата, единственото оръжие срещу клеветата, лъжата и инсинуациите (№ 1, 22 юли 1931, с. 1).

Всеки брой е въведен с разположена на първата страница обобщаваща рубрика, озаглавена „Информация“, която донякъде аналогизира с традиционната редакционна статия. Тя е най-обширната публикация в изданието, понякога заема до три страници от общо четирите в повечето броеве, коментира и се занимава предимно с различни организационни въпроси.

Политиката на инвалидното дело се формира на т.нар. делегатски конгреси – в рамките на целия Задграничен съюз на руските инвалиди (Зарубежный союз русских инвалидов) и на неговите клонове, т.е. съюзите, учредени в отделните приемащи страни. Задграничният съюз на руските инвалиди е замислен още от своето създаване като „организация за самопомощ“. Негов висш законодателен орган

[1] Информацията на този ред е по: Български периодичен печат 1844–1944. Анотиран библиографски указател. Т. III. Съставител Д. П. Иванчев. Обща редакция Т. Боров, Г. Боршуков, Вл. Топенчаров. София, 1969, с. 33.

ИНФОРМАЦІОННЫЙ БЮЛЛЕТЕНЬ

Пусть наши инвалиды станутъ для всѣхъ связью, объединяющимъ призывомъ ЗА РОССІЮ!

Изъ призыва Русскихъ зарубежныхъ Писателей

№ 1

ИНФОРМАЦІЯ

е общосъюзен делегатски конгрес („всезаграничный делегатский съезд“), който се свиква веднъж на три години. Първият такъв конгрес се провежда в Югославия (1927), вторият – в Чехия (1930), очаква се третият да бъде в България. Отбелязва се и фактът, че руските инвалиди са струпани предимно в славянските страни – България, Югославия, Чехия, което дава основание да се предположи, че след домакинството на Югославия и Чехия, София ще бъде градът на провеждане на третия общосъюзен конгрес през 1933 г. („Зарубежный Союз русских инвалидов“, С. Павлов, № 9, апр. 1933, с. 2).

Вторият общосъюзен конгрес потвърждава автономията на клоновете на съюза и техния висш орган – делегатските конгреси по места. Така се появява другият обсъждан въпрос, а именно свикването през 1933 г. на IV-я по ред делегатски конгрес на Съюза на руските инвалиди в България. Последният е представен като структура, състояща се от 15 местни организации и функциониращa на изборни начала и под обществен контрол. Съюзът в България бележи своето начало през 1920 г. и оттогава активно участва в руския емигрантски живот (№ 3, 22 септ. 1931, с. 1).

Положението на руските инвалиди в България в началото на 30-те години на XX век постоянно се влошава и се изразява надеждата, че колективният разум на предстоящия конгрес ще разработи практически мерки за изход от тежката ситуация (№ 10, юли 1933, с. 3 – материалът „К предстоящему IV делегатскому съезду“ от С. Павлов). Междувременно възникват проблеми при провеждането на делегатското събрание в Софийската организация на съюза. Заради нарушаване на неговия устав централният управителен съвет приема постановление, с което обявява за недействителни взетите решения (№ 11, авг. 1933, с. 1–3). В същия брой е публикувана и обява за свикване на ново „общо събрание на редовните членове на Софийската организация на 6 август“ и е обявен дневният ред – избор на управителен съвет на тази организация, на ревизионна комисия и на делегати за IV-я делегатски конгрес

в България (№ 11, авг. 1933, с. 4). Отразеният конфликт не е единствен пример за вътрешните противоречия, които очевидно раздират Съюза на руските инвалиди.

Във всеки брой информацията за работата на Централния управителен съвет и управителните съвети на организациите по места е въведена през призмата на отчета, който винаги е изключително детайлизиран – с дати и цифри. В най-общ план дейността е представена като „външна", насочена към създаване на благоприятни условия за набиране на средства и подпомагане на инвалидите, и „вътрешна", изразявана в оказване на конкретна помощ – медицинска, лекарствена, протезиране, както и ангажимент за душевното състояние на инвалидите.

Главна задача на съюза е грижата („призрение") и закрилата на инвалидите. В името на тази цел са открити и се поддържат инвалидни домове, пунктове за раздаване на храна („питательные пункты"), общежития. Съюзът разполага с два инвалидни дома – в селата Княжево и Шипка, два пункта за раздаване на храна – във Видин и Нова Загора, десет общежития за самотни инвалиди и едно – за семейни в София (№ 3, 22 септ. 1931, с. 1).

Наред с отчетената практическа дейност публикуваните материали се опитват да обосноват философията на инвалидното движение. В този смисъл в № 4, 22 окт. 1931, е публикувана единствената по своята концептуалност статия за цялото течение на бюлетина – „Союз русских военных инвалидов в Болгарии", която се занимава с неговите цели и задачи (с. 2–3). Инвалидното дело е представено в замисъла си като движение за организиране на взаимопомощ. През 1920–1921 г., когато се създава Съюзът на руските инвалиди в България, започва да се реализира идеята за трудова помощ на инвалидите. Откриват се различни работилници, развива се селскостопанска дейност, поддържа се зеленчукова градина, всички тези начинания се обслужват от самите инвалиди.

Съюзът обаче избира друга програма за действие и не поема курс към създаване на реални ценности, който би подпомагал решението на инвалидния въпрос. Така инвалидите остават незащитени и уязвими в материалния си живот, особено в обстоятелствата на задълбочаващата се международна икономическа криза през 30-те години на XX век.

Отчетността в бюлетина се концентрира преди всичко върху тежкото финансовото положение на Съюза, което се изразява в намаляване на постъпленията и увеличаване на разходите по различни пера. След № 4 постоянен акцент в рубриката „Информация" става търсенето на средства, тъй като българското правителство съкращава издръжката за руските инвалиди (№ 4, 22 окт. 1931, с. 1). За 1931 г. тя е намалена с 10–15 %, което кара съюзът да съкрати също своите разходи с 10 % (№ 5, 22 ноем. 1931, с. 1). В № 7 (май 1932, с. 2) е констатирано, че Съюзът на инвалидите е пред катастрофа, и е изразена надеждата, че Комитетът по делата на руските бежанци в България (Комитет по делам русских беженцев в Болгарии) ще съдейства за преразглеждане на правителствената субсидия (с. 2). С тревога се отбелязва, че и в бюджета за 1933 г. сумата за „руската акция", заделяна от държавния бюджет на България, е намалена с 14 %.

По повод на изключителното тежкото материално положение на Съюза на инвалидите, в № 10 (юли 1933, с. 1–2) са публикувани четири писма на неговия председател Д. А. Абрамович до Комитета по делата на руските бежанци в България. Писмата са на бланка на съюза: № 1791 от 15 май 1933; № 1805 от 17 май 1933; № 2400

от 26 юни 1933, № 2136 от 19 май 1933, и свидетелстват за активно водената от ръководството на организацията делова кореспонденция.

Съюзът на инвалидите с помощта на български и международни организации се опитва да преодолее трудностите, с които се сблъскват руските инвалиди в България, и да изпълнява своите функции. Съобщава се, че през 1932 г. се откриват два инвалидни дома за семейни инвалиди – в с. Княжево и с. Овча купел, а в инвалидния дом за самотни хора могат да бъдат изхранвани още 40 човека (№ 5, 22 ноем. 1931, с. 1).

Бюлетинът инициира широка кампания за пропагандиране на идеите за благотворителността и пожертвователността, смятани за неизменна част от инвалидното дело. Статията на С. Павлов „Кризис благотворительности" (№ 8, ян. 1933, с. 3) отбелязва постепенния отлив от практикуването на тези добродетели, добре познати в дореволюционна Русия. № 10, юли 1931, на с. 2, в рубриката „О помощи инвалидам" публикува няколко апела руснаците и православните християни да участват в материалното подпомагане на инвалидите: „Не забывайте инвалидов" от митрополит Антоний [Храповицки], „Во имя святителя Николая" – от митрополит Евлогий [Георгиевски], „К русским людям" от ген. Е. Милер (Миллер). На с. 4 в същия брой в средата на страницата – по хоризонтал – с едър шрифт е отпечатан призивът: „Помогите инвалидам!".

Съюзът на инвалидите разполага с отработен механизъм за набиране на доброволни пожертвования с цел оказване практическа помощ на инвалидите. Акциите за набиране на средства се провеждат в т.н. „ден на инвалида" (5-ят „ден на инвалида" се провежда на 23 април 1931 г.; 6-ят – на 20 септември 1931. Средствата за 6-я „ден на инвалида" се събират между 15 август и 1 октомври 1931г., а пълен отчет за неговата организация, участници и общата сума в размер на 135 374 лв. е публикуван в №8, януари 1933 г., с. 3–4), както и на традиционния „бал на Съюза на инвалидите" (през 1933 г. той е проведен на 14 януари – № 9/април 1933 г., 1 с.).

Съюзът на руските инвалиди в България има своята вътрешна опозиция: някои негови членове се противопоставят на централното му ръководство и решават да списват вестник, призван да бъде „агитационен център" на дейността им (№ 1, 22 юли 1931 г., с. 2). Ежеседмичникът „Наша жизнь" се издава от „отцепници", групирани около Н. Н. Козлов. На тях са посветени няколко материала в № 1. В статията си „По ложному следу" С. Павлов критикува политиката на вестник „Наша жизнь", която под благовидния предлог „борба за оздравяване на гнилото руско общество в България" уронва обществения престиж на Съюза на инвалидите (№ 1, 22 юли 1931 г., с. 3). Казусът с вестника продължава да се обсъжда и в следващите броеве на бюлетина, като вече се нарича „кампания срещу съюза", а зад конкретните извършители стоят „врагове" на инвалидното дело (№ 2, 26 август 1931, с. 2).

Конкретният сблъсък се вписва в по-широк философски контекст. В статията си „Духовный большевизм" С. Павлов констатира, че времето на 30-те години на XX век е белязано от духовна криза, разложение на обществото и държавата, болезненост и анархия на духа. Световната война и революцията от 1917 г. унищожават цвета на нацията, а при новия режим се съединяват „идейният болшевизъм" и „духовното босячество", Карл Маркс и Смердяков, идейното и опростачващото хулиганство. Пряк резултат от моралното безсрамие и нравственото падение на „отцепниците" е предприетата от в. „Наша жизнь" подигравка с физическата недъгавост на

част от членовете на съюза (№ 2, 26 август 1931, с. 2–3). В същия брой статията „О лицах, ведущих кампанию против союза“ представя „Н. Козлов и компания“ като ренегати (с. 3). В друг материал от този брой – „Хулиганство“ (№ 22, 6 август 1931, с. 4) – В. К. Соколов с много рязък тон се обявява срещу статията „Фальсификация“, публикувана в броя на в. „Наша жизнь“ от 17.VI.1931 г. В нея се осмиват физическите недъзи на председателя и на др. членове на Съюза на инвалидите. Авторът заявява, че това са контузии, получени след тежко раняване, и затова са нещо „почетно“, и че срещу въпросната група ще бъде заведено дело за клевета (№ 2, 26 август 1931, с. 4). В статията „Шипка русской общественности“ се отбелязва, че кампанията, водена от в. „Наша жизнь“, е донякъде възможна заради мълчанието и умората на руската емигрантска общественост в България, която не защитава съюза. Изказва се също предположението, че някои руски обществени организации вероятно виждат в дейността на Съюза на инвалидите заплаха за своите интереси (№ 3, 22 септември 1931 г., с. 2). Сюжетът приключва с публикуваното в бюлетина решение на Софийския градски съд от 28 септември 1932 г., според което Я. А. Лаховски, С. И. Бухаров, В. В. Растегаев, П. П. Попов, Н. Н. Козлов и И. П. Бутов са признати за виновни, че са оклеветили жалбоподателите Д. А. Абрамович, И. И. Горбов, В. К. Соколов, П. П. Лефнер, А. Н. Чеботаев, Д. К. Чебишев (Чебышев) и са осъдени на по един месец затвор всеки и глоба (№ 8, януари 1933 г., с. 2).

Вероятно във връзка с този конфликт в бюлетина се обговарят ревизиите, извършени в Съюза на инвалидите. В „Информацията“ на № 3, 22 септември 1931 г., с. 1, се отбелязва приключилата благоприятно ревизия на Съюза, предприета от финансовата инспекция на българското министерство на финансите и се публикуват нейните констатации. В следващия брой е отпечатана и част от акта на финансовия инспектор за инвалидния дом в с. Шипка, в който е направено следното заключение: „вижда се, че инвалидите живеят добре и се спазват всички законови норми“ (№ 4, 22 октомври 1931 г., с. 1). Документите са отпечатани в оригинала им на български език.

От № 4, 22 октомври 1931 г. веднага под заглавното каре и преди рубриката „Информация“, обикновено на с. 1, са поместени различни поздравления и обръщения. Адресати на тези риторични жестове са руската емигрантска и българската общественост. В № 4, 22 октомври 1931 г. се изразява благодарност от името на Съюза на инвалидите в България към всички участвали в организирането и пожертвали средства по време на „6-ия ден на руските инвалиди“, проведен на 20 септември 1931 г.; в № 7, май 1932 г. на с. 2 е отпечатано поздравление от името на Централния управителен съвет на Съюза на руските инвалиди по случай празника Възкресение Христово; в № 8, януари 1933 – поздравление отново от името на Централния управителен съвет на Съюза по повод на празника Рождество Христово и Нова година, като е изразено утопичното пожелание настъпилата година да бъде „последната“ от пребиваването на руската емиграция в чужбина; в № 9, 2 април 1933 г., с. 1, – поздравление по случай празника Възкресение Христово и пожелание той да стане „символ на освобождението на великия руски народ от непоносимото иго на болшевизма“. В този брой е публикувано единственото персонализирано поздравление – към управителния съвет на Съюза на пострадалите от войните в България с пожелание празникът да отбележи „началото на освобождението на българския народ от тежките икономически и политически окови“ (№ 9, 2 април 1933 г., с. 1).

В рамките на рубриката „Информация“ № 7, май 1932, с. 1, публикува съобщение за смъртта на председателя на Задграничния съюз на руските инвалиди генерал Николай Николаевич Баратов, придружено от снимка и некролог „Памяти Ник. Ник. Баратова“. Във възпоменанието се проследява жизненият път на генерала и се изтъкват качествата му на военачалник и дипломат, както и неговата вярност на инвалидното дело. Долу на същата страница е публикуван списък на починалите през 1932 г. членове на съюза. На с. 2 в материала „К смерти Н. Н. ген. Баратова“ се разказва за погребението на генерала в Париж.

Наред с рубриката „Информация“ бюлетинът поддържа още няколко постоянни рубрики, които не са съвсем ясно отграничени една от друга:

„К сведению инвалидов“, традиционно разположена в първите броеве на с. 3. В нея се изнася информация, свързана с живота на инвалидите: работа на медицинската комисия за определяне на нетрудоспособността (№ 1, 22 юли 1931 г., с. 3); свиване на сумата, отпускана от българското правителство за издръжка на инвалидите, като се уточнява, че този бюджет се формира спрямо броя на инвалидите от 1924 г. (№ 3, 22 септември 1931 г., с. 3); списък на лицата, изключени от съюза (№ 3, 22 септември 1931 г., с. 3); световната икономическа криза се свързва със съществуването на СССР, който е заинтересован от нейното задълбочаване, тъй като се стреми към „световна социална революция“, а стабилизацията на света би означавала „смърт“ за него (№ 4, 22 октомври 1931 г., с. 3.); представяне на българското дружество „Червен кръст“, което подпомага Съюза на руските инвалиди (№ 5, 22 ноември 1931 г., с. 2); предстояща изложба-базар на изделия, изготвени от самите инвалиди и техните семейства (№ 5, 22 ноември 1931 г., с. 2).

„Справочный отдел“, традиционно разположена в първите броеве на с. 4. В нея се съобщава оперативна информация, засягаща руските емигранти: безплатно лечение на бедните руснаци, според издадения в София и подписан от цар Борис III Указ № 20 от 30 април 1931 г. (№ 1, 22 юли 1931 г., с. 4); подмяна и правила за получаване на нансеновите паспорти от руските бежанци, живеещи в провинцията, тук също са споменати и условията за получаване на паспорт по бедност (№ 1, 22 юли 1931 г., с. 4); уточнения относно процедурата по възобновяване на нансеновите паспорти са публикувани и в № 7, с. 2, като се напомня на инвалидите необходимостта да спазват „Правилника за прилагане закона за задграничните паспорти и билети“ (също за процедурата и в № 8, с. 3); издаден от Задграничния съюз календар („отрывной календар“), който е „памет за Русия“, преследва патриотични цели и е полезен за руснаците, живеещи в емиграция (№ 3, 22 септември 1931 г, с. 4.; № 4, 22 октомври 1931 г., с. 4); подробно представяне на вестник „Русский инвалид“, който излиза два пъти месечно в Париж (№ 3, 22 септември 1931 г., с. 4; № 4, 22 октомври 1931 г., с. 4)

„На инвалидном фронте“, разположена също на с. 4. В нея се оповестява също предимно текуща информация: отбелязване на патронния празник на съюза на 9 август 1931 (№ 2, 26 август 1931 г., с. 4); разказ за руската колония в гр. Видин и по-специално за местната организация на Съюза на руските инвалиди. Материалът е подписан с псевдоним – Нацлюд, което е прецедент в бюлетина (№ 3, 22 септември 1931 г., с. 4).

„Из жизни Союза“. Рубриката се появява в броевете през 1933 г. и предлага текуща информация относно променения ред за освидетелстване на инвалидите, тъй като от 29 май 1933 г. работи нова медицинска комисия за определяне нетрудоспо-

собността и инвалидността на руските бежанци с председател генерал-майор граф Н. Н. Игнатиев (Игнатьев) (№ 10, юли 1933, с. 4). В рубриката е съобщено също, че на 13 август 1933 г. в София се открива IV-ят конгрес на Съюза на инвалидите в България (№ 11, август 1933, с. 4)

Извън посочените дотук постоянни рубрики в № 9/2 април 1933 г. се съобщава за освещаването на домашната църква към Княжевския инвалиден дом през есента на 1932, чието построяване през същата година се смята за едно от най-големите културни достижения на Съюза въпреки тежкото му финансово положение (с. 2). В № 4, 22 октомври 1931 г. в обръщението „Просьба к инвалидам" редакцията на бюлетина призовава инвалидите да ѝ изпращат техни спомени, очерци, разкази за това, как са получили бойните си рани и увреждания. Тя има намерение да ги издаде в сборници или да ги отпечата в бюлетина (с. 4). Идеята да се събира банка „памет за себе си" остава обаче нереализирана. Вероятно като пример за подобен тип публикации е есето „День инвалида", подписано от П. П. и разказващо за провеждането на деня на инвалида в есенна София през 1931 г. Идеята за пожертвователността е внушена като нерационална, а в жестовете на българите, които подпомагат руските инвалиди се проявява „интуитивната политическа мъдрост на българския народ" (№ 4, 22 окт. 1931 г., с. 4). Самият ден „укрепва връзките между двата славянска народа – руския и българския" (№ 4, 22 окт. 1931 г., с. 4). № 8, януари 1933 г., с. 4, отпечатва спомена на К. К. Соколов „Первые обитатели Княжевского инв[алидного] дома", посветен на създаването на дома в Княжево през 1921 г. Животът на неговите обитатели е предаден с много топлота и носталгия, след 11 години обаче в Княжевския инвалиден дом всичко е различно.

Българската тематика навлиза постепенно на страниците на бюлетина, въведена е изключително премерено, без излишна сантименталност и с достатъчна прагматичност.

Още първите броеве на бюлетина констатират, че политиката на българското правителство по отношение на руснаците и руските инвалиди остава неизменно благожелателна и хуманна (№ 2, 26 август 1931 г., с. 4). В № 4, 22 окт. 1931 г., с. 1, след ритуалната благодарност към софиянци, участвали в 6-ия ден на руските инвалиди, е отпечатано съобщението, че на 3 октомври 1931 г. България отбелязва деня на своята политическа и държавна независимост и деня на възкачването на престола на цар Борис III. Руските инвалиди в България, намерили тук „своя втора родина", пожелават на българския народ „скорошно достижение на неговите национални идеали" (№ 4, 22 окт. 1931 г., с. 1). В рубриката „К сведению инвалидов" се отбелязва, че на 22 септември се почита паметта на българския писател и поет Иван Вазов, който за България е това, което за Русия са Пушкин, Лермонтов, Достоевски, Гогол, Толстой. Редакцията призовава руските инвалиди да се поклонят пред този „голям писател и пламенен патриот" (№ 4, 22 окт. 1931 г., с. 3). Същият № 4 съобщава и за проведения на 20, 21, 22 окт. 1931 г. в София пореден конгрес на Съюза на запасните подофицери в България, както и за предстоящия конгрес на Съюза на българските инвалиди: двете организации са представени като родолюбиви, а последната и като родствена на руските инвалиди (с. 4).

Сред съобщенията в № 4, 22 окт. 1931 г., очертал се като „български", са това за положението на руските работници в страната (с. 4), както и информацията, че между 25 септември и 6 октомври 1931 в София се провеждат Балканските олим-

пийски игри, организирани по инициатива на България (с. 4). Само по себе си това събитие отстои далеч от инвалидното дело.

Бюлетинът отбелязва юбилеи или представя фигури на български общественици, очевидно важни от гледна точка на Съюза на руските инвалиди. № 9, април 1933 г., с. 1, отбелязва два юбилея – 25-та годишнина от държавната служба на Георги Дмитриевич Цветинов, бивш началник на отдела по вероисповеданията на българското министерство на външните работи, почетен като руски възпитаник, и 80-та годишнина на председателя на Славянското дружество – проф. Стефан Бобчев, който е и ректор на Свободния университет.

Явно отбелязването на годишнини се оказва стратегически ход, насочен към лобиране за съюза пред българските институции или укрепване на позициите му сред българското общество. Така например, № 10, юли 1933 г., където са публикувани писмата до Комитета по делата на руските бежанци в България, на с. 3, прави доста апологетично представяне на неговия председател ген. А. Попадопов („Генерал А. В. Попадопов“), същият впрочем е и почетен член на Съюза на руските инвалиди. Материалът е по повод на 10-та годишнина от назначаването на генерала за председател на комитета, а мажорното говорене за институцията, която оглавява, и за него самия все пак запазва достойнството и на двете страни – почитащата и почетената. Отделно е изведена ролята на съпругата на генерала – Ана Сергеевна Попадопова, и подчертан нейният принос за осъществяването на благотворителните кампании в помощ за руските инвалиди.

Особен акцент в бюлетина се поставя върху отношенията между Съюза на руските инвалиди в България и Съюза на пострадалите от войните в България. № 5, 22 ноември 1931 г. веднага под заглавието отпечатва официално приветствие до XIV–я редовен конгрес на българския съюз и му пожелава плодотворна работа. След този текст в рамките на рубриката „Информация“ е представен новият почетен член на Съюза на руските инвалиди – генерал-майор Марко Никифоров (Марк Никифорович Никифоров), който е и почетен председател на Съюза на пострадалите от войните в България и председател на офицерското дружество „Инвалид“ (№ 5, 22 ноември 1931 г., с. 1). Портретът и биографията на ген. Никифоров са придружени от уточнението, че генералът се отнася със симпатия към съдбата на руските инвалиди в България и според силите и възможностите си им помага и напътства. Като продължение на българската следа – в № 5, 22 ноември 1931 г. – на с. 4, е отпечатана статията „Съюз на пострадалите от войните в България“ от В. К. Соколов, секретар на управителния съвет на Съюза на руските инвалиди. Заглавието носи името на организацията на български език, а целта на автора – да представи българския съюз, неговите принципи, цели и задачи, като близки по дух и родствени на руския. Сходствата са открити в самата същина на двете обединения – те не са само народни или културно-просветни организации, но преди всичко „съюзи за самопомощ и взаимопомощ“ (5, 22 ноември 1931 г., с. 2).

От името на руските инвалиди е изпратено приветствие към поредния XIV конгрес на Съюза на пострадалите от войните в България, проведен в София на 29 ноември 1931 г. № 8, януари 1933 г., с. 2, отбелязва, че на откриването на XV юбилеен конгрес на Съюза на пострадалите от войните в България са поканени и представители на руските инвалиди, а на с. 3 е публикувана дописката на С. Павлов „О XV конгрессе Союза пострадавших от войн в Болгарии“, в която е предложен

подробен разказ за проведения на 8 и 9 ноември 1932 г. в София форум. На фона на раздорите в Съюза на руските инвалиди и след проваленото делегатско събрание на Софийската организация в № 10/август 1933 г., на с. 4, под заглавието „Радостное событие" редакторът на бюлетина С. Павлов съобщава за сливането на Съюза на пострадалите от войните в България и дружество „Инвалид". Председател на новия общ Съюз на пострадалите от войните остава многогодишният му ръководител – Георги Гиздов. Изразена е позицията на редакцията, че двете организации постъпват мъдро в името на общата им кауза – подобряване на положението на българските инвалиди.

Бюлетинът поддържа минимализирана рекламна рубрика, като цяло подчинена на неговата тематика. Постоянна е рекламата на Библиотеката на Съюза на руските инвалиди в София, с посочени адрес, услуги, ценоразпис, работно време (№ 1, 22 юли 1931 г., с. 3; № 5, 22 ноември 1931 г., с. 2; № 7, май 1932 г., с. 2; № 9, април 1933 г., с.2). В № 1, 33 юли 1931 г., с. 1, единствен път се рекламират руският вестник „Голос" и „новият руски литературен вестник" „Молодое слово", като са споменати адресите на редакциите им.

В края на 4-та страница на последния 11 брой, август 1933 г. е цитиран заветът на покойния почетен председател на Задграничния съюз на руските военни инвалиди Великия княз Николай Николаевич: „В единении – сила, а в раздоре – гибель".

След № 11 бюлетинът спира да излиза. В никой от броевете му няма пряко указание или намек за възможно преустановяване на изданието. Информационният бюлетин отразява и структурира живота на Съюза на руските инвалидите в България. Чрез бюлетина съюзът се отграничава от останалите обществени и хуманитарни/благотворителни организации и институции на руската емиграция в България, добива собствен профил. В този смисъл успешно осъществяваната информационна стратегия укрепва позициите на Съюза на руските инвалиди и на Централния му управителен съвет, инициирал изданието. Вероятно вътрешно-съюзните центробежни проблеми оказват влияние върху неговото списване, а тежкото финансово положение осуетява по-нататъшното му излизане.

Галина Петкова

ИНФОРМАЦИОННЫЙ БЮЛЛЕТЕНЬ

Информационный бюллетень. Издается ежемесячно Российским освободительным союзом. Редакция – ул. Гурко, 12, София, Болгария.

№ 1 – 2 март-апр. – май 1934

Редактор Н. И. Плавински.
Печата се в печатница „Древна България".
Обем: № 1–32 с.; № 2–37 с.
Формат: 16x23 см
Тираж: 1000 екз.

„Информационный бюллетень" („Информационен бюлетин") е орган на близка до Руския общовоински съюз (РОВС) и Дружеството на галиполците обществено-политическа организация, наричаща себе си Руски освободителен съюз (Российский освободительный союз)[1]. Негов редактор е Н. И. Плавински (Плавинский, 1895–1961), редактирал излизалото през 1929 г. в Русе галиполско издание „За рубежом". Подпоручик от Въоръжените сили на Юга на Русия (ВСЮР), офицер от бронирания влак „Дроздовец", щабскапитан от 6-то отделение на Брониранатa артилерийска дивизия, през 30-те години той е един от най-енергичните журналисти на руската емигрантска периодика с дясна ориентация не само у нас, когато е редактор на „Вестник Общества Галлиполийцев", „Голос труда"[2] и, формално, на „Голос России", но и в Европа – от 1933 г. е член на редакцията на излизалия в Женева ежемесечник „Новый путь", орган на антисъветската организация „Русское трудовое христианское движение"[3]. Откъслечните сведения за Плавински към настоящия момент имат южноамерикански и, по-точно аржентински, завършек. Името му фигурира сред имената на журналистите, подписали редакционната бележка в брой 2 от 10 юли 1949 г. на издавания в Буенос Айрес емигрантски вестник „Слово" (по-късно, „Новое слово")[4].

По всяка вероятност, Плавински е и единственият автор на материалите в „Информационный бюллетень", за което свидетелстват публицистичната им насоченост и стилистичната близост с негови статии и политически коментари в горепосочените издания у нас.

---

[1] Даже в рамките на един и същи брой неговото изписване е двояко – РОС и Р.О.С.

[2] През 1931 г. в България е създаден Руският общотрудов съюз (РОТС), който има за задача обединяването на всички руски трудещи се с цел запазване на работните им места, усъвършенстване на квалификацията им, материална помощ в случай на безработица, безплатни правни консултации, контакти с българските работодатели и т. н. Негов печатен орган е в. „Голос труда". През 1935 г. Съюзът прераства във Федерация на руските трудови съюзи. Плавински е в ръководството на това обединение. (Кьосева, Цв. България и руската емиграция. (20-те – 50-те години на XX в.). София, 2002, 145).

[3] http://samlib.ru/j/jarich_irina_georgiewna/istoriyaneskolkihdokumentov.shtml [онлайн]. [прегледан 09.07.2012]

[4] Русская периодическая печать в Аргентине в XX веке. [онлайн]. [прегледан 09.07.2012]. http://www.congresoruso.org/index.php?option=com_content&view=article&id=8:2010–09–03–14–46–43&catid=10&Itemid=17

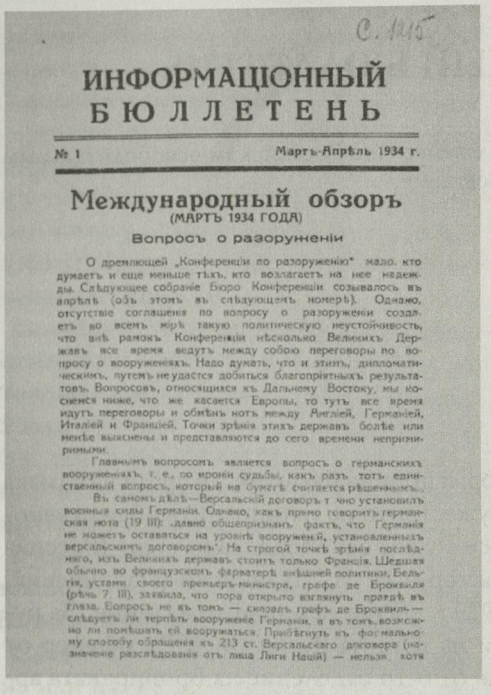

С. 1115

ИНФОРМАЦІОННЫЙ
БЮЛЛЕТЕНЬ

№ 1 Мартъ-Апрѣль 1934 г.

Международный обзоръ
(МАРТЪ 1934 ГОДА)

Вопросъ о разоруженіи

О дремлющей „Конференціи по разоруженію" мало, кто думаетъ и еще меньше тѣхъ, кто возлагаетъ на нее надежды. Слѣдующее собраніе Бюро Конференціи созывалось въ апрѣлѣ (объ этомъ въ слѣдующемъ номерѣ). Однако, отсутствіе соглашенія по вопросу о разоруженіи создаетъ во всемъ мірѣ такую политическую неустойчивость, что внѣ рамокъ Конференціи нѣсколько Великихъ Державъ все время ведутъ между собою переговоры по вопросу о вооруженіяхъ. Надо думать, что и этимъ дипломатическимъ, путемъ не удастся добиться благопріятныхъ результатовъ. Вопросовъ, относящихся къ Дальнему Востоку, мы коснемся ниже, что же касается Европы, то тутъ все время идутъ переговоры и обмѣнъ нотъ между Англіей, Германіей, Италіей и Франціей. Точки зрѣнія этихъ державъ болѣе или менѣе выяснены и представляются до сего времени непримиримыми.

Главнымъ вопросомъ является вопросъ о германскихъ вооруженіяхъ, т. е., по ироніи судьбы, какъ разъ тотъ единственный вопросъ, который на сумѣетъ считается рѣшеннымъ...

Въ самомъ дѣлѣ—Версальскій договоръ т. что установилъ военныя силы Германіи. Однако, какъ прямо говоритъ германская нота (19 III): „давно общепризнанъ фактъ, что Германія не можетъ оставаться на уровнѣ вооруженій, установленныхъ версальскимъ договоромъ". На строгой точкѣ зрѣнія послѣдняго, изъ Великихъ державъ стоитъ только Франція. Шедшая обычно во французскомъ фарватерѣ внѣшней политики, Бельгія, устами своего премьеръ-министра, графе де Броквиля (рѣчь 7. III), заявила, что пора открыто взглянуть правдѣ въ глаза. Вопросъ не въ томъ — сказалъ графъ де Броквиль — слѣдуетъ ли терпѣть вооруженіе Германіи, а въ томъ, возможно ли помѣшать ей вооружаться. Прибѣгнуть къ формальному способу обращенія къ ст. 213 ск. Версальскаго договора (значеніе разслѣдованія отъ лица Лиги Націй) — нельзя, хотя

Отразените по-горе периодичност, организация, адрес на редакцията са посочени на първата страница на втория брой – на първия брой е изписано само „Информационный бюллетень". Това навежда на мисълта, че първият брой е бил пробен и че издателската стратегия е започнала да се прояснява при работата над втория броя. След май 1934 „Информационный бюллетень" престава да съществува като отделно издание, но след няколко месеца се появява като информационна рубрика в издавания паралелно от Н. Плавински „Вестник Общества Галлиполийцев" – рубриката „Обзор советской России" с подпис Р.О.С. се проследява от № 13 (15 юли 1934) до № 36 (21 юни 1936)[5]. По-късно заглавието ѝ се трансформира в „Обзор", подписът Р.О.С. изчезва, но тя неизменно заема първите страници на военното списание.

Броевете на „Информационный бюллетень" се изграждат от два почти равностойни по обем на информация и печатна площ раздели: Международен обзор (Международный обзор) и обзор на Съветска Русия (Обзор советской России – № 1; Советская Россия – № 2). Във втория брой освен това са поместени „Обращение ко всем народам России „Российского Освободительного Союза" (в началото на отдела „Советская Россия", с. 22–23) и политическият анализ „Эмиграция. Подлинная сущность разногласий" (с. 34–37), което потвърждава предположението за изработване на издателска стратегия в процеса на издаването. В края на всеки брой има подпис с удебелени и изписани с по-голям шрифт букви Р.О.С.

Разделът „Международный обзор" представлява коментар на актуални политически събития във Франция, Германия, Англия, Италия, Полша, прибалтийските държави, Далечния Изток, САЩ, подадени, в крайна сметка, през призмата на отношението на Бялата емиграция към болшевиките. Така например, след анализа на въпроса за разоръжаването и изпълнението на Версайския договор и след представянето на различни гледни точки по същността на Австрийския въпрос[6], където се кръстосват интересите на различни страни, следва констатацията, че международното положение е напрегнато, но няма данни за външна война, опасна за съветския режим в близко бъдеще. Следва изводът: „Русские противо-коммунистические силы не должны рассчитывать, что кто-то за них свергнет большевиков. Эта задача продолжает лежать на них самих" (№ 1, с. 20).

---

[5] Възможно е, тя да продължава до № 37 или 38 на „Вестник Общества Галлиполийцев", за които не разполагаме с информация.

[6] Той възниква, когато нацистите поискват от канцлера Долфус да им предостави властта в Австрия.

Спокойният и създаващ впечатление за дистанцирана обективност тон на анализатора в първия раздел коренно се променя при обзора на събитията в Съветска Русия. Там той става емоционален и злъчно-ироничен. В обзора за февруари-март 1934 г. се коментират току-що завършилият XVII конгрес на ВКП (б), неговият състав; реколтата и експортът на зърно, положението в страната изобщо – от Украйна до Далечния Изток. Основните стрели са насочени към хегемона на съветската власт – работническата класа. Ако работническите върхове са любимци на властта, то работническата маса е подложена на силна експлоатация. Потенциалните лидери или се подкупват от властта или се отстраняват, а „всякий понимает, что это значит в СССР" (№ 1, с. 27). След анализа на поредната инсценировка на народен ентусиазъм, авторът на обзора констатира: „до „красивой и веселой жизни" в СССР еще очень далеко" (№ 2, с. 33).

В края на втория брой е поместена статията „Эмиграция. Подлинная сущность разногласий" (с. 34–37). Тя има за цел да даде ясни и точни политически указания за действията на руската емиграция във връзка с международното положение на Съветска Русия и, конкретно, в случай на външен удар по СССР. Полемиката се води с онези емигрантски среди, които заемат междинна позиция. Макар да споделят възгледите на кръговете, към които принадлежи авторът, за природата на комунизма, те не проумяват докрай същността на съветската власт и комунистическото зло. Това води до неправилни изводи относно вътрешната нестабилност на комунистическата диктатура. „Они упрекают нас в неверии в силы народа, почему-то предполагая, что ему легче сбросить теперешнее иго, чем то, чужеземное, которое может явиться ему на смену. Мы не считаем это второе иго реальностью, но стоим на прямо противоположной точке зрения" (с. 36). Годината е 1934 и авторът избягва открито да призове руските емигранти към подкрепа на една евентуална чуждестранна военна интервенция. Той обаче предпазливо прокарва позицията си чрез ритори-ко-литературния похват на антитезата. Съветското правителство се е отказало от името „Русия" и от националното знаме, то разпродава националните съкровища, търгува с пленените бойни знамена, култивира сепаратизъм, оскърбява и унищожава руските национални светини – с една дума, бори се с всичко, с което е живяла и благодарение на което е била жива Русия. Въпреки че са внушени, изводите за антируската същност на съветската власт, които биха аргументирали евентуална външна военна намеса, все пак са оставени на читателя.

В „Информационный бюллетень" няма публикувано нито едно литературно произведение и това е естествено с оглед информативния характер на изданието. Но има един изключително любопитен за изследователя-литературовед материал. Това е поместената във № 2 под заглавието „За что мы боремся" (с. 22–23) политическа програма на „Руския освободителен съюз". Стилово и дори синтактично тя не се различава от декларативната патетика на политическата публицистика по страниците на галиполските издания. Но освен това Програмата по същество представлява колкото политическо, толкова и литературно произведение. Тя съдържа 16 точки, написани в най-добрите традициите на политическата утопия: тяхното изпълнение би довело до създаването на една идеална държава с надкласова и надпартийна национална власт, където всички народи ще живеят като в родна, бащина къща и за всички тях Русия ще бъде родна майка. Всички социални групи ще получат максимално благоприятни условия за развитие – селянинът-земеделец ще бъде

пълен собственик на земята и реколтата си, работникът ще получава добра заплата и ще си почива след работа, търговецът ще търгува свободно. Ще бъдат заздравени семействата, ще има пълна свобода на вероизповеданията. Съдът ще бъде еднакво справедлив и милостив към всички. Не са игнорирани, разбира се, и конкретните политически задачи: Русия да бъде управлявана от патриоти, а не от слугите на III-ия Интернационал (т. 3), Червената армия от армия на световната революция да стане победоносна Руска армия (т. 14), мястото на казионната партийна пропаганда да бъде заето от свободното слово (т. 13) и др. Очакваният резултат е оповестен в т. 15: „За то, чтобы в России можно было жить по совести, честно, без лихоимства, воровства“ (№ 2, с. 23)[7].

Близостта с художествената литература се проследява и на структурно ниво. Композицията на произведението е кръгова: т. 1 провъзгласява „За нашу Родину – мать, за РОССИЮ“, т. 16 препотвърждава: „За то, чтобы сгинул СССР и воскресла Россия“. Предпочетените художествени похвати са анафората и антитезата. Всяка точка от Програмата започва с конструкцията „За то, чтобы...“ (вариант: за + Винителен падеж), което от една страна е отговор на поставения в заглавието въпрос „За что мы боремся?“, но от друга – ритмизира текста. С изключение на първата, всички останали точки се конструират чрез антитезата в различните ѝ прояви (срв.: т. 11. За то, чтобы все были равны перед законом, чтобы не было больше в России „партийцев“ и „лишенцев“ – сыновей и пасынков своего Отечества). Нещо повече, при едно по-внимателно вглеждане Програмата-обръщение на РОС се оказва перифраза на известната и добре позната на всички и през 30-те години на миналия век дореволюционна строева песен: „Так громче, музыка, играй победу! / Мы победили, и враг бежит, бежит, бежит! / Так за царя, за родину, за веру / Мы грянем громкое ура, ура, ура!“. В нея е пропуснат „царят“, вероятно заради търсенето на по-широка политическа подкрепа, но родината (т. 1) и вярата (т. 2. За веру, поруганную коммунистами, за народные святыни, ими оскорбленные) са на традиционните си позиции. Същото може да се каже и за патоса на документа

Не по-малко любопитен е паратекстът на Програмата. Тя е онасловена „Обращение ко всем народам России „Российского Освободительного Союза“, но предхождащото я пояснение на редакцията гласи: „Из разных мест сов. России приходят сведения о том, что там распространяется нижеследующее обращение РОС-а“ В същото време от останалите материали може да се направи заключението, че седалището на Съюза е в Париж. И така, организация с резиденция в Париж, печатен орган в София и литературно издържана политическа программа с декларативно афиширан, но не потвърден чрез факти отклик от Съветска Русия – всичко това чрез поразителната неоркестрираност на отделните компоненти напомня литературна мистификация от епохата на романтизма.

Този материал, както и изключителната оскъдност на данните за „Руския освободителен съюз“[8], ни дават смелостта да предположим, че Р.О.С. е непросъ-

[7] Това обръщение по-късно ще бъде препечатано във „Вестник общества галлиполийцев“ (№ 33, 22 март 1936, с. 1), а редакцията на галиполското списание, вероятно в лицето на Н. Плавински, ще се солидаризира изцяло с него и ще го посочи като образец за политически апел.

[8] Даже в богатите Интернет-ресурси все още, въпреки многократните ни опити, не сме открили нищо за руска емигрантска организация с такова име.

ществувала (а може би, дори фиктивна!) „дъщерна“ организация на РОВС, която е трябвало да онагледи, да обговори възгледите на една доста радикална част от неговите членове и по този начин формално да ги организира. Освен това, той може би е имал за цел да създава имитация за широката популярност на Бялата идея сред разединената емигрантска среда и за широката поддръжка на РОВС, а също и да с(т)имулира съществуването на самата организация на територията на СССР. По всяка вероятност „Информационный бюллетень“ е един вид сигнално издание, предхождащо по време организацията, чийто печатен орган претендира да бъде. Нещо повече, може би той е трябвало да даде тласък за образуването и структурирането на „Руския освободителен съюз“. И понеже този замисъл не се реализира, бюлетинът спира да излиза и по същество се връща като обзорна рубрика в изданието-“майка“ – „Вестник Общества Галлиполийцев“.

Радослава Илчева

ИНФОРМАЦИОННЫЙ БЮЛЛЕТЕНЬ РОССИЙСКОГО ФАШИСТСКОГО ДВИЖЕНИЯ

Информационный бюллетень Российского Фашистского Движения. Болгария. София. Благо Отечества – высший закон. Смерть коммунизму! Слава России! Наш идеал: Святая Русь.

№ 2 7 ноем. 1933

Това е единственият намерен брой. Не съдържа данни за цена, редактор и печатница.
Обем: 2 с.
Формат: 32x47 см.

Броят на „Информационный бюллетень Российского Фашистского Движения" („Информационен бюлетин на Руското фашистско движение") е посветен на Деня на непримиримостта, който през 1933 г. емигрантска София ще отбележи на 9 ноември (четвъртък). Този втори по значимост всеемигрантски ден, или календарно място на паметта, се отбелязва от 1930 г., по инициатива на Руския освободителен комитет в Полша[1].

Първата страница, или лицето, на броя е оформена като некролог[2]. Освен „шапката" на изданието, черната рамка обхваща: програмата на траурното честване за София; уводна статия, посветена на годишнината, неподписана („Шестнадцатая годовщина (1917–1933)"); указания за желаещите да внесат сума *за деня на жертвеността* („День жертвенности Российского Фашистского Движения"); обръщение към „руските хора" („Русские люди"); заключителни лозунги (долу вдясно: „Родина ждет!", „Только смерть может избавить тебя от служения Родине!").

Така очертаното лице на броя говори за прилична вписаност на РФД в доминираната от дясно-авангардни организации руска емигрантска общност в България, както и в полза на догадката, че РФД все още търси да се утвърди в общността и че няма (във всеки случай разпознаваем, показваем) местен водач. Става ясно, че РФД, поне в български контекст, е обогатило, конкретизирало смисъла и програмата на траурното честване със свой почин: „Нека този ден – денят на непримиримостта – да бъде и ден на пожертвователността, нека в този ден всеки руснак даде според силите си своята лепта за делото на Освобождението на Родината. Защото делото на Освобождението иска пари, пари и пари. Руското фашистко движение обявява събиране на доброволни пожертвувания за Фонд активна борба". А почтеността на почина е гарантирана от представители на три други организации: членове на ревизионната комисия са председателят на Съюза на ветераните ген. Николски, председателят на Руския общотрудов съюз инж. Кондратиев, председателят на Националния съюз на новото поколение Завжалов. Събраните – от нарочни събирачи

[1] Вж. статията за в. „Голос труда" в настоящето издание.
[2] Същото е оформянето на с. 1 в № 13, от 6 ноем. 1932, на в. „Труд".

ИНФОРМАЦІОННЫЙ БЮЛЛЕТЕНЬ
Россійскаго Фашистскаго Движенія

№ 2 | Болгарія, Софія | Вторникъ 7 ноября 1933 года

...ЛАГО ОТЕЧЕСТВА — ...ЫСШІЙ ЗАКОНЪ | СМЕРТЬ КОММУНИЗМУ! СЛАВА РОССІИ! | НАШЪ ИДЕАЛЪ: СВЯТАЯ РУСЬ

ВВИДУ ЗАПРЕЩЕНІЯ КОМЕНДАНТОМЪ ГОРОДА ВСЯКИХЪ СОБРАНІЙ 7 С. НОЯБРЯ

День Непримиримости
будетъ отмѣченъ
9-го ноября

1. Панихидой по умученнымъ совѣтской властью русскимъ людямъ въ 7.30 часовъ вечера въ русской церкви
2. Открытымъ Собраніемъ въ 8 часовъ вечера, въ Русскомъ Собраніи (6 сентября, 4)

НА СОБРАНІИ ВЫСТУПЯТЪ (КРАТКІЕ ДОКЛАДЫ):

1. А. А. ЧЕРНОВЪ — Національный Союзъ Новаго Поколѣнія
2. А. В. БРАУНЕРЪ — Русскій Обще-Воинскій Союзъ
3. Н. И. ПЛАВИНСКІЙ — „Русскій Соколъ"
4. В. С. ГОЛИЦЫНЪ — Корпорація русскихъ студентовъ
5. В. Г. ЯНОВСКІЙ — Русскіе фашисты
6. Ю. К. РАППОПОРТЪ — „Почему мы въ эмиграціи (общій докладъ)
7. Н. О. МАССАЛИТИНОВЪ — декламація

Шестнадцатая годовщина
(1917 — 1933)

Русскіе люди,

или при С. П. Кошиц в Руското събрание в София – суми ще бъдат изпратени да се разпорежда с тях президентът на Руското фашистко движение в Далечния Изток, генерал Космин (Косьмин).

Уводната статия сравнява стопанските, политически и социални изгледи пред Русия към началото на войната от 1914 г. с тези от настоящия момент; сочи „заслугите" на руските либерали и демократи, идейно и практически подготвили идването на „Илич" (Ленин) – включително чрез инициирането на Февруарската революция и безхарактерното си и безотговорно поведение след това; заявява, че е време да се постави кръст над миналото и призозава дейци от всички политически партии и обикновени хора, включително тези, които навремето са подготвили Февруарската революция, да преоценят предишните ценности и да се включат в Руското фашистко движение; приобщава и „млади", и „стари". Между другото, статията поглежда от интересен ъгъл към страна от живота на съветската върхушка зад граница към 1930-те. И – не дотам „между другото" – хвърля светлина върху политическата стратегия на РФД.

За първото: „Революцията получи в разрушителното си гърло колосални запаси от суровини, машини, злато, скъпоценности и капитали. Къде са тези богатства? На този въпрос ще отговорят задграничните сметки на комунистите в чуждестранни банки, а и размерите на следвоенните доходи на Америка, този всесветски кредитор. Неслучайно след смъртта на Красин в английските банки остана наследство от 30 милиона, а мис Красина днес играе на тенис с английски лордове и, разбира се, е забравила за докарания до просия СССР, където стене под червено иго ограбеният от нейния баща и неговите съучастници руски народ".

За второто: „Готови сме да протегнем ръка на всеки, който не на думи, а с дело поиска да се бори с комунистите, който се захване в емиграция с някаква наистина съзидателна дейност. Всеки голям деец от миналото ще намери в нашите редове

справедлива оценка и съответно място, защото Движението е основано на борба между способности, и всяка активност незабавно ще постави самоотвержения и активен човек в първите редове на нашето движение". Интересно е, че РФД не залага на детерминистична (в случая – социално-детерминистична) философия, а демонстрира вяра в способността на човека към вътрешна радикална промяна, както и вяра в благополучния резултат от междучовешките отношения в една политическа организация.

Трудно е да се прецени, чий дял в това говорене преобладава: на светоглед или на приобщаващото красноречие.

Денят на непримиримостта следва да се схваща като „квант" от спасителното фашистко (само)възпламеняване на емигрантската общност. От тази гледна точка – гледната точка на (вътрешно)политическата стратегия на РФД – е без значение, дали ще има представител на организацията на трибуната. Удобното, перспективното за РФД тълкуване е следното: мнозината политически и обществени водачи на трибуната на траурното честване са свидетелство, че общността се фашизира[3]. „И колкото по-бързо тръгне изтрезняването от махмурлука на старите партии, колкото повече изтрезнели има, толкова по-бързо ще тръгне подготвянето на фашистки „май", който с ликуващата радост на зелената пролет ще пронесе по руската (российская) земя националната революция на освобождението".

Финансовото пожертвувание е свидетелство за готовност да се премине от пасивно оттегляне от старите ценности към активно изповядване на новите: инициация. „Само че вярата без дела е мъртва – и ние призоваваме бившите руски либерали, демократи и социалисти и всички руски хора към жертвена работа в името на светлото руско бъдеще в редовете на Руското фашистко движение, обединяващо представители на всички поколения на руската нация в чужбина" (буквално: „чуждестранната руска нация", относително прилагателно с тенденция да се превърне в качествено; „Шестнадцатая годовщина"). „Всички до един да дадем в този ден клетва за вярност на Русия и клетва на готовност да отдадем всичките си сили и възможности за делото на освобождението на Русия. Но това е недостатъчно. Нека този ден – ден на непремиримостта – бъде и ден на жертвеността, нека в този ден всеки руснак според силите си внесе сума за делото на Освобождението" и т.н. („Русские люди,..."[4]).

Запознаването с източника не дава достатъчно основания да се смята, че към момента РФД има по-конкретна политическа програма. „Май" е възпламеняваща въображението и волята аналогия.

Програмата за траурното честване е следната. „Ввиду запрещения Комендантом города всяких собраний 7 с. ноября, День непримиримости будет отмечен 9-го ноября: 1. Панихидой по умученным советской властью русским людям в 7.30 часов

[3] „Фашизира". Авторът на настоящата статия си дава сметка, че „принаденото" значение на думата отдавна е обременило и експертното мислене по означаваните от нея теми и проблеми. То безсъзнателно (а понякога и съзнателно) ги подлага на безмилостна модернизация. Авторът може единствено да се надява, че настоящето предупреждение ще подтикне читателя сам да потърси път към епохата на 1930-те, стъпвайки на вътрешни за нея източници и словоупотреби.

[4] Смятаме изписването на заглавието със запетая и две точки в края за точно и коректно: по аналогия с представянето на първи стих, завършващ с въпросителен или удивителен знак, в ролята на заглавие на стихотворение без заглавие. Заглавието „Русские люди," е обръщение.

вечера в русской церкви. 2. Открытым собранием в 8 часов вечера, в Русском Собрании (6 сентября, 4). На собрании выступят (краткие доклады): 1. А. А. Чернов – Национальный Союз Нового Поколения; 2. А. А. Браунер – Русский Обще-Воинский Союз; 3. Н. И. Плавинский – „Русский Сокол"; 4. В. С. Голицын – Корпорация руссских студентов; 5. В. Г. Яновский – Русские фашисты; 6. Ю. К. Раппопорт – „Почему мы в эмиграции" (общий доклад); 7. Н. О. Массалитинов – декламация". Срв. с думи от уводната статия: „В день общей русской скорби – в мрачный день шестнадцатой годовщины гибели России мы призываем", и т.н.

РФД си позволява конкретно самопредставяне едва на втората страница, на гърба на изданието. Тук става дума за организацията „фашистко движение", а не за обществената тенденция „фашистко движение".

„Хроника фашистского движения" съдържа кратък разказ за историята на организацията (основана, с името „Руска фашистка организация", в началото на 1925 г. в Харбин) и за настоящето ѝ състояние и положение. Читателят научава, че в Далечния Изток РФД има 43 поместни отдела и пет печатни издания, че към подсъветска Русия са транспортирани общо няколкостотин хиляди листовки и брошури, че *президент* на движението е генерал Космин, а *генерален секретар* – К. В. Родзаевски; че към момента „оформено руско фашистко движение" има и в „Америка", в Белгия и в Германия. Последната една пета от текста е посветена на организацията в България. Ръководи я В. Г. Яновски, „при най-близкото сътрудничество на Егоров, Кошиц, Сериков". Веднъж в седмицата РФД в България провежда закрити събрания, посветени на организационни дела и политическо самообразоване. Напоследък е уредило две открити събрания: на 17 окт. 1933 г. доклади представят В. Г. Яновски и Егоров; на 1 ноември – същите двама, Кошиц, Сериков. Под заглавие „Открытое собрание 1 ноября" второто е кратко хроникирано на същата страница.

Някои наглед „само" езикови, дори свързани с набора, детайли в „Хрониката на движението" заслужават внимание. Първият, това е упоритото (в две изреждания) маркиране на личното име и презимето само на Яновски, но не и на неговите близки помощници. Аналогично е представянето на генералния секретар и на президента на Движението в Далечния Изток. Службата, персоната тежат повече от човека, личността. Те (първата двойка) са и необходимите опознавателни белези, при известно социално отстояние – и достатъчните[5]. Вторият, това е употребата на думата „подяремен", по отношение на населението в Съветска Русия[6]. Тази словоупотреба семантично и словообразувателно мотивира разпространения, в пресата на десния емигрантски авангард, неологизъм „подсъветски" (подсоветский). Третият, това е употребата на думата „авангард" по отношение на себе си, на РФД[7]. Четвъртият,

---

[5] Тази логика е предвидимо въплътена в следното изречение: „С приветствиями к Российским Фашистам выступили: / Председатель Союза Болгарских Национальных Легионов и ген.-майор Акатов, Начальник Отдела Корпуса Офиц[еров] Имп[ераторской] Армии и Флота – оба в очень искренних и теплых словах приветствовали Р. Фашистов и выразили надежду, что около Фашистской идеи объединятся все искренние Русские патриоты" (съхранявам главните букви в откъса – Й.Л.).

[6] Откъсът е за РФД в Далечния Изток: „...обзавелось 5 собственными печатными органами и, самое главное, укрепило связи с Россией подъяремной, куда в общей сложности транспортировано несколько сот тысяч листовок и брошюр всевозможного наименования".

[7] „В связи с [...] сообщениями осведомителей оттуда, подтверждающих, что фашисты идут по правильному пути, идут нога в ногу с активной частью антисоветского населения России, подтверждающих, что *фашисты отражают настроения и устремления авангарда Национальной Революции,*

това е не особено внимателната употреба на определителите „русский“ и „российский“. В официалното наименование на организацията присъства първото, което, най-общо, бележи следната идеологическа основа: РФД изповядва визията за имперска, т.е. а) наследяваща тази на Романови[8] и б) многоетнична, Русия. Взаимозаменимостта на двете думи в печатния узус на руските фашисти едва ли се дължи само на концептуална недисциплинираност. Лозунгът-надслов от с. 1, „Наша цель: Святая Русь“, говори за историософски-раздвоена позиция на движението. Петият, това е неясната фраза: „от представител на второто поколение на руската емиграция“ (дословен превод)[9], която, обаче, при запознаване с контекста (исторически, биографичен) се схваща не в смисъла на „второ поколение емигрант“, а в смисъла на прословутите „вълни“ – „емигрант от втората вълна“. Наистина, Константин Родзаевски бяга от СССР през 1925 г. Бягства като неговото не могат да бъдат наречени „вълни“, а само „изтичания“. Но същото може да се каже и за бягствата около Втората световна война и за напусканията от 1960-те насетне. За съжаление, емигрантологията предпочита ефектната романтическа, а защо не и архаично-ритуална, метафорика (вълни, три)[10].

Вторият графичен и смислов център, или акцент, на с. 2 е текстът, подписан от Пьотр Власов – „Создавайте фашистские очаги“. „За основна единица на партийния бит в чужбина днес се признава огнището. Това е първичната клетка на партийния организъм, група фашисти, свързани по между си по местоживеене, месторабота или, най-накрая, обща професия. В първия случай Огнището може да се самоназове район, във втория – клетка, в третия – съюз. Всеки член или кандидат на Р. Ф. Д. е длъжен точно да определи принадлежността си към едно или друго Огнище и да се стреми с всички сили неговото Огнище да проявява максимална самоинициативност [...]. Всяко Огнище трябва постепенно да се превърне в напълно самоуправляваща се община, ръководена само от общата Генерална линия на Р. Ф. Д., защото може да настъпи момент, когато ще бъде изгубена всякаква връзка с партийния център и когато захвърленият в ситуация на пълна откъснатост отделен фашист,

---

что внутри России, совершенно даже независимо от нас, рождается, растет и крепнет свой стихийный Российский Фашизм, которому принадлежит завтра России, усиливается Российский Фашизм и в эмиграции“ (курсивът мой – Й.Л.). Цитираното изречение образува самостоятелен абзац. Повечето от изреченията в статията, независимо от дължината им, образуват цял абзац. Изказът разчита на контрастното редуване на изречения с чувствително различна дължина (времетраене).

[8] Не става дума за легитимизъм, нито, непременно, за монархия. Мястото за повече уточнявания не е тук.

[9] „Российское Фашистское Движение возникло в начале 1925 года, будучи создано *представителем второго поколения русской эмиграции гор. Харбина* в первоначальной своей форме, в виде Русской Фашистской Организации. В 1926 году был организован Союз Русских Фашистов Дальнего Востока, объединившего [„объединивший“ е граматически точната форма тук, Й.Л.] значительное количество участников гражданской и мировой войн. Затем движение перекинулось в пограничные районы Сибири. В 1931 году в результате 1 Обще-Фашистского Съезда отдельные фашистские организации, объединившись с родственными им, по устремлениям, группировкам, создали Российское Фашистское Движение“ (курсивът е мой – Й.Л.). Следва да се допълни, че към есента на 1933 РФД и ВФО (Всероссийская фашистская организация), основана и ръководена от Анастасий Вонсяцки в САЩ и имаща местна структура в Шанхай, все още са различни организации.

[10] По въпроса за обсебеността на емигрантологията, особено (първоначално) емигрантската емигрантология, от патетична метафорика вж.: Петкова, Г. Маргинализацията – достатъчният език в говоренето за руската емиграция в България (1919–1940)?. – В: Маргиналното в/на литературата. София, ИЦ Боян Пенев“, 2011, с. 524–535.

действайки на своя отговорност, ще трябва да гради около себе си фашисткото дело, водейки се единствено от своето разбиране на задачите на Р. Ф. Д. и от националното си самосъзнание“[11]. Внимание заслужават акцентите върху самоорганизацията и върху хипотезата за бъдещо атомизирано и неуседнало състояние. РФД живее във втория етап от социалния, психологически и културен развой на руската емиграция, принадлежи му[12], но и предвижда и предизвиква следващия и се готви да живее в него[13]. Готви се и за все още съвсем[14] хипотетичния четвърти етап – на *самозахвърленост в пожара* на нова война и революция (националната).

Третият – карета, които небрежният поглед може да сбърка с рекламни, но първото е агитационно[15]. Второто, за съжаление, образува смислов контрапункт, донякъде лишаващ от сила, сериозност, траурна и делова тържественост не само първия, но и цялата страница, дори целия брой на вестника[16]. Поета е неминуемата

---

[11] „Основной единицей зарубежного партийного быта в настоящее время признается Очаг. Это – первичная клетка партийного организма, группа фашистов, *связанная проживанием в одном районе или работой в одном предприятии* или, наконец, общей профессией. В первом случае Очаг может присвоить себе название района, во втором – ячейки, в третьем – союза. Каждый член или кандидат Р. Ф. Д. должен точно определить свою принадлежность к тому или другому Очагу и добиваться, чтобы его Очаг проявлял максимум самодеятельности [...]. Каждый Очаг должен постепенно превратиться во вполне самоуправляющуюся общину, руководимую лишь общей Генеральной линией Р. Ф. Д., потому что может наступить такой момент, когда потеряется всякая связь с партийным центром и когда закинутый в обстановку полной оторванности отдельный фашист, действуя на свой страх и риск, должен будет строить вокруг себя фашистское дело, лишь руководствуясь своим собственным пониманием задач Р. Ф. Д. да национальным самосознанием“. – Предложеният горе превод, „по местоживеене и месторабота“, е подозрително гладък в сравнение с оригинала (вж. курсива в цитата). За разлика от руския на оригинала (руски, който тепърва се опитва да инструментализира съветския новоговор от ранната му, авангардистка, от 1910-те – 1920-те, фаза), българският на превода, без да иска, разчита на езиковия резултат от съветизацията, проведена междувременно в България: сгъстен, разчитащ на абревиатури и усичания, речник, включително „ментален речник“, съставен не само от заемки, но и от единици-калки и единици по аналогия.

[12] За посочения втори етап и за самоорганизацията, като една от доминантите му, вж. статията за в. „Голос труда“ в настоящето издание.

[13] За третия етап в развоя на емигрантската общност, етапа на „самоподготвяне за нова неуседналост“, вж. статията за в. „Голос России“ в настоящето издание.

[14] Дали националната революция е *все още* съвсем хипотетична през 1933 г., не е сигурно. Днешното изследователско възприятие неизбежно изкривява тогавашния хоризонт на очакване: знаейки за Втората световна война и все още зависимо от мисловната фигура на прогреса, то е склонно да си представя процесите през 30-те като ускоряващи се, за да намерят изцеление във войната и съпътствали я акции. От друга страна, очаровано от представата за постепенната стабилизация на съветската власт и СССР, изследователското възприятие ще е склонно да избере и друга формулировка: ако не националната революция, то поне въоръжената съпротива е *вече* съвсем хипотетична. И в двата случая не става дума за симпатии или антипатии, подценяване или надценяване на силите на един или друг исторически „играч“. В основата е потребността, интуитивна, на изследователя да структурира, ритмизира (по възможност еднозначно) историческата протяжност: на повишения и спадове, ускорения и забавяния (което е необходимото условие за следващата му стъпка – да направи протяжността дискретна, периодизирайки я). Източниците, разбира се, дават основания на изследователя, но понякога говорят и друго: конкретно, за хронично съществуване на границата на гражданска война в СССР от 20-те и 30-те.

[15] „Российское Фашистское Движ. в Болгарии просит все Фашистские Организации в Европе, Америке и на Дальнем Востоке, а также отдельных лиц, сочувствующих нам, писать, в целях единения, по адресу: България, София, ул. 6 септември № 4, В. Г. Яновскому“ (запазих съкращението и главните букви – Й.Л.).

[16] „В субботу 11 ноября в ресторане „Русское Собрание“ состоится Танцевальный вечер. Оркестр играет до 3 часов ночи. Вход и столики бесплатно. На столики рекомендуется записаться заблаговре-

отговорност, консумиран е неизбежният ефект от вписаността в широка (разнородна) човешка общност и в стопанска система.

Четвъртият текст на страницата, заслонен от първия и от останалите, е графично най-безизразен, но може би той е сърцевината на страницата. Той разказва за откритото събрание от 1 ноември, характеризирайки изказванията на „господата Н. И. Плавински, Д. М. Завжалов и Гампер", опоненти[17] на доклада на Яновски. Добри думи са казани само за изказването на втория опонент. Отбелязано е, във финален абзац-изречение, разочарованието на публиката от изказването на Плавински[18]. Краткият репортаж е подписан от С. Г.

Посланието на страницата е „сгъстено" в две преки обръщения към читателя, набрани едро и запълващи, съответно, пространството между две публикации (първият) и цялата широчина на страницата долу, под всички публикации (вторият): „Исполнил ли ты свой долг перед Родиной?" и „В единении сила – в силе победа!"[19].

В дните около Деня на непримиримостта и жертвата през 1933 година руските фашисти в България и Николай Плавински, редактор на „Голос труда" и член на управата на РОТС, се споразумяват за петно, за страница на Движението на страниците на „Голос труда"[20].

Йордан Люцканов

менно".

[17] Става дума за предварително определени, вероятно след предварително запознаване с текста или тезиси на доклада, опоненти. Точният руски израз – „Опонентами выступали..." – е един от доводите в полза на това твърдение.

[18] Пропускането на инициали в дадения случай може да говори за подреждане по важност за РФД, по положение в общността. „Г. г. Н. И. Плавинский, Д. М. Завжалов, Гампер". Т.е. може да говори за някакъв повече или по-малко ситуативен етикет. Първият и третият не оправдават самоподразбиращото се очакване за смислени изказвания, затова единият е споменат само по фамилия (Гампер), но по някаква причина другият не може да бъде пренебрегнат и затова инициалите му остават (и в началото, и края на текста: „Н. И. Плавинский"). Накратко, деперсонализирането (по-точно: обезличностяването) на лица, за които се говори, чрез усечено представяне на имената им, може да има и не-официализиращ смисъл: да изразява пренебрежение. То може служи на риторика на приобщаването, която се превръща в риторика на отчуждаването, загърбването. Спрямо Плавински, секретар на РОТС, представител на гимнастическото дружество „Руски сокол" и отговорен редактор на в. „Голос труда", такава тактика е немислима. Въпреки провала си на 1 ноември, той ще продължи да бъде привличан, за съюзник. – Внимателният преглед на в. „Голос труда" показва, че взаимоотношенията, съответно мотивите, са по-сложни. Яновски е заместник председател на РОТС („товарищ Председателя Правления РОТС", запазих главните букви, Й.Л.) (№ 32, с. 3), а той и С. П. Кошиц (заедно с още двама души) са членове на Комисията по образуване на фонд за подпомагане на безработните (Комиссия по образованию фонда помощи безработным), от самото ѝ създаване с постановление на управата на РОТС от 27 юни 1933 г. (№ 37). Кошиц на свой ред е и завеждащ Бюрото по труда (Бюро труда) към РОТС.

[19] Елемент от поетиката на страницата, характерен за в. „За Россию".

[20] Срв. „Голос труда", № 59, с. 1 и с. 4 („Фашистская жизнь"); „Голос труда", № 75, с. 4 („Страница Российского фашистского движения в Болгарии"); и други броеве на вестника.

ИНФОРМАЦИОННЫЙ ЛИСТОК

Информационный листок Штаба I-го Армейского Корпуса. Гор. В.-Тырново.

№ 1 – 65 14 ян. – 5 септ. 1922

Печатница К. п. Христов, Тырново (№ 1, с. 2).

Наименованието е разчленено вертикално, на три „пояса“ и четири реда, за всеки пояс е използван различен размер на буквите: „Информационный / листок // Штаба I-го Армейского Корпуса. // Гор. В.-Тырново“.

№ 16 излиза с променено заглавие: „Информационный бюллетень“. От № 22 наименованието е „Информационный / листок // Штаба I-го Армейского Корпуса / Русской Армии“. От № 48 наименованието е съкратено на: „Информационный листок“.

Изданието излиза 3 пъти, по-късно 2 пъти седмично, след № 58 – веднъж седмично.

№ 15 е от 23 февруари. № 16 излиза без дата. № 17–21 останаха ненамерени (липсват от всички депозитни библиотеки на България). № 22 е от 17 март.

От № 48 се отбелязва денят от седмицата, в който излиза броят. От предходния, 47-и, брой „шапката“ се променя: опростява се композиционно и става по-икономична пространствено („Информационный листок // Штаба I-го Корпуса Русской Армии“).

Изданието ползва два шрифта (всеки – с различен размер букви), често – според степента на важност на материала. За разлика от повечето руски емигрантски издания в България, изданието ползва „френски/ руски“ кавички. Те са част от единия (по-едрия, представителния) шрифт. В другия шрифт кавичките са „немски/ български“. Редуването на шрифтовете е мотивирано семантически, макар да е регулирано от грижата за сместване на материалите върху ограниченото печатно пространство.

Обем: 2 с.; 4 с. (№ 60).

Формат: 30x43 см.

Вестникът е орган на 1-ви армейски корпус в рамките на Руската армия на Врангел, войсково обединение, създадено през 1920 г. в Крим след реорганизиране на създаденото по-рано в хода на Гражданската война обединение на Въоръжените сили на Юга на Русия (Вооруженные силы Юга России, ВСЮР). Главнокомандващ новото войсково обединение, евакуирало се през ноември 1920 г. от Крим в Турция, е ген. Пьотр Врангел. 1-ви корпус е ръководен от ген. Александър Кутепов.

„Информационный листок Штаба I-го Армейского Корпуса“ („Информационен лист на Щаба на 1-ви армейски корпус“) поддържа две постоянни рубрики – едната съдържа заповедите на войсковото командване, другата е информационна.

Първата по правило е озаглавена така: „Приказ 1-му армейскому корпусу“, с място (Търново), пореден номер и дата, оригиналът подписан от „генерал от инфантерии Кутепов“ (в № 2 от 18 ян. 1922 е, например, заповед № 51 от 15 януари)[1].

[1] В № 1 (14 ян.): Приказ № 34 от 11 января 1922 г. Подлинный подписал: генерал от инфантерии, Кутепов. – В № 10 (11 февр.): Приказ № 102 от 8 февр. – В № 11 (14 февр.): Приказ № 107 от 9 февр. – В № 12 (16 февр.): Приказ № 126 от 11 февр. – В № 13 (18 февр.): Приказ № 139 от 16 февр. – В № 15 (23 февр.): Приказ № 130 от 16 февр. – В № 26 (2 апр.): Приказ Главнокомандующего Русской Армией, Сремски Карловцы, № 243, 27 Марта 1922 года, подлинный подписал Генерал Врангель (текстът на за-

14 Января 1922 г.

ИНФОРМАЦІОННЫЙ
ЛИСТОКЪ
Штаба I-го Армейскаго Корпуса.
Гор. В.-Тырново

ПРИКАЗЪ
I-му армейскому корпусу
гор. Тырново. № 34 11 января 1922 г.

ИНФОРМАЦІОННЫЙ ЛИСТОКЪ.
№ 48. Воскресенье 25 іюня 1922 года. № 48.

МЫСЛИ

Последнія новости.

Особено значение има разпореждането на генерал-лейтенант Витковски от 25 юли, регулиращо функционирането на войсковите части в променените условия – за да обезопаси военните части и командването им, както и българското правителство, от буквалистични прочити на документи на международното право, и за да облегчи оскъдния (руски) държавен бюджет, ръководството на Първи Армейски Корпус разпорежда личният състав да си търси работа: контекстът става ясен от кратка бележка в подрубриката „В Болгарии“ в № 52[2], от доклада-пътепис „У наших вождей“ (№ 53–54)[3] и от интервюто с ген. Милер в № 53 (препечатка от в. „Новое время“), посетил България за разговори с българските власти: „[...] она материально небое-

поведта е: „Последние дни вновь травят Армию. / На нее клевещут, ей грозят. / Сомкнув свои ряды мы ответим презрением. / Родных знамен, пока мы живы, не вырвать от наших рук. / Да помнят это те, кто дерзнет на них посягнуть“).

[2] „Общее дело“ от 23 Июня сообщает, что общее собрание Отдела Русского Национального Союза во Франции послало Генералу Врангелю телеграмму с выражением Главнокомандующему и всему составу Армии своего сердечного сочувствия по поводу новых страданий и с подтверждением своей верности при „всех обстоятельствах“ крестному подвигу Армии“ (№ 52, с. 2).

[3] М. Д. (твърде вероятно Михаил Дмитриевич Сорокин) разказва за срещите си с главнокомандващия Руската армия ген. Врангел и с екстрадирания от България (вж. тук долу) началник на Първи армейски корпус ген. Кутепов в Белград и за съвещание (на 30 юни) при ген. Врангел (№ 53), за срещите си в Главния щаб в Сремски Карловци и за съвещания (на 1 или 2, на 3 и на 4 юли) там, водени от ген. Врангел (№ 54), както и за впечатленията си от разговори с обикновени офицери, от пътя и от Сърбия.

способна, но она „Русская армия“ потому, что все эти люди связаны одной мыслью [...]. Они могут разойтись по всей Болгарии и все же они будут составлять „Русскую Армию“. / В этом сознании и понимая насколько тяжелым бренем ложится на скудные остатки государственных средств содержание наших контингентов, ныне все, кто способен к труду выходит на работы, безразлично и офицеры и солдаты. Я уверен, что болгарское правительство оценит наше искреннее желание стать на работы и тем отнять последнюю, хотя и очень слабую почву для нареканий со стороны казуистов международного права. [...]“ (№ 53, с. 2). Текстът на разпореждането на ген. Витковски е публикуван в № 56 от 27 юли. Тук го поместваме изцяло:

„25 июля за № 491 Генерал-Лейтенант Витковский отдал следующее распоряжение: „С переходом Корпуса в новые условия быта, связанные с постановкой на работы, всем начальникам и всем чинам Корпуса необходимо приложить все усилия и принять все меры для сохранения нашей спайки и для возможного обеспечения на случай лишения работы. / Придавая данному вопросу особо важное значение **приказываю**: / 1. Для всестороннего изучения условий работы, для защиты труда наших чинов и для разработки всех связанных с этим делом вопросов, образовать постоянную комиссию под моим председательством в составе членов: Вр. и. д. Начальника Штаба Корпуса Генерального Штаба Полковника Сорокина, Генерального Штаба Полковников Иваницкого и Зайцева[4], Полковника Копылова и при участии Д. С. С.[5] Резниченко. / 2. Всем командирам частей поддерживать занимаемые частями помещения в полной исправности, для того, чтобы чины, временно остающиеся без работы, всегда могли найти себе в родной части кров. / 3. При сокращении с 1-го сентября кадров частей в каждой части образовать лазареты, штаты коих будут объявлены особо. / 4. В каждую часть сверх лиц, кои остаются на казенном довольствии будет отпускаться некоторое количество добавочных пайков, коими Командирам частей удовлетворять наиболее остро нуждающихся лишившихся временно заработка. Число добавочных пайков для каждой части будет объявлено дополнительно. / 5. В каждом пункте групповых работ в группе каждой части назначить старшего через которого командиры частей и должны сноситься со своими чинами. Старшие должны постоянно информировать своих командиров об условиях жизни и о всем, заслуживающим внимания. / 6. Информационному отделению Штаба Корпуса высылать во все места групповых работ, а также в места где работает много наших чинов, хотя бы одиночным порядком, „Информационный листок“. Командирам частей доставить к 10 августа сведения куда, кому и на какое число людей высылать „Листок“. / 7. Все вышедшие на работы продолжают оставаться в списках своей части и Армии. Поэтому, несмотря на временное ношение штатского платья все должны соблюдать отдание воинской чести и взаимного приветствия, ибо это является внешним проявлением принадлежности к одной воинской семье. / 8. Командирам частей, врачам и священникам объезжать по возможности своих чинов, ставших на работы. / 9. Для усиления средств полковых (дивизионных в артилерии и т.п.) лазаретов желательно, установить со всех чинов ставших на работы, небольшой (примерно 5 лева) ежемесячный добровольный вычет; собранные таким путем деньги расходовать только

[4] Вероятно Николай Николаевич Зайцев.

[5] Д. С. С. = действителен статски съветник, цивилно звание в императорска Русия, равносилно на военното „генерал-майор“.

по прямому назначению. / Каждый, вносящий деньги, поможет своей родной части и своим однополчанам легче перенести тяжелое время. / 10. В некоторых частях ставшие на работы офицеры и солдаты, откладывая часть своего заработка, пересылают эти деньги в часть и просят зачислить их на свое имя на тот случай если присылающий лишившись работы, вернется временно в часть, где и будет иметь возможность кормиться на внесенные постепенно деньги. Приветствую это благое начинание и приказываю командирам частей рекомендовать его всем чинам. Польза такого способа обеспечения себя – очевидна. / 11. Я уверен, что все чины Корпуса с твердым сознанием необходимости перенесут временный переход к таким условиям жизни. / И когда наш Главнокомандующий отдаст заветный приказ „ВПЕРЕД НА РОДИНУ." – все мы, сменив снова лопату и топор на винтовку и шашку, сомкнемся под сенью своих знамен, чтобы исполнить свой священный долг перед возрождающейся Родиной. / 12. Приказ этот прочесть всем офицерам и солдатам и разослать в места сосредоточения работающих. / Генерал-лейтенант Витковский" (№ 56, с. 1).

Независимо от волята и нагласата на отдалия разпореждането, то очертава контурите не на временно, а на трайно положение за най-многобройната емигрантска подобщност в България; в България то трае до началото на Втората световна война.

Следващото публикувано разпореждане на ген. Витковски е в № 60 от 15 август[6].

Неозаглавената информационна рубрика (с раздели: „В Совдепии", „За границей" и „Хроника", като последната се отнася до бежанските/ емигрантските дела) включва и следната непостоянна под-рубрика: „Советское радио" (задълго единствената, означена не тематично, а според източника на информация; в № 63 се появява надсловът „Из бюллетеней АРА[7]"). Още в № 2 „Советское радио" заема по-голямата част от информационния поток, който сега се подразделя на „В Совдепии", „Разные известия" и „Хроника". (Акценти от „Хрониката": в № 3, от 24 ян., акцент върху Далечния Изток, за източници са използвани в. „Общее дело" и „Новое время". В № 6 – върху Далечния Изток и Галиполи. В № 8 (7 февр.) една колонка е онадсловена „В Никополе" (животът на Александровския полк се нормализира; личният състав е разквартируван в бившата турска крепост и по частни домове); в № 9 (9 февр.) – „В Разграде" (кореспонденция за условията на живот в града, където, както става по-ясно от ч. XII на „Путевые заметки" от В. Даватц в № 33, са разквартирувани шести артилерийски дивизион, административните курсове и щаб-офицерският резерв); в № 10 (11 февр.) – „В Праге (Письмо студента)"; в № 16 (без дата) – „В Княжеве". Според последната дописка на 5 февр. в един от ресторантите на Княжево по инициативата на „местната интелигенция", сред която мнозина са офицери, главно щабни от запаса, е организиран „банкет" (означението е на вестника),

[6] „3 августа за № 510 Генерал-Лейтенант Витковский отдал следующее распоряжение: / С уходом большинства чинов корпуса на работы роль остающихся Начальников и вообще всего кадра приобретает особенно важное значение. [...] / Новые условия существования требуют и приемов сохранения частей и в этом отношении главную роль должны играть идейная спайка и широко проведенная связь. [...]" и т.н. Текстът заема цялата с. 1 и началото на с. 2 в № 60.

[7] American Relief Administration, Американска администрация по помощта (организира изпращането на продоволствена помощ за нуждаещи се страни и населения от Европа, вкл. Русия, с изключение на България, Австрия, Унгария, Германия и мюсюлманското население на Турция).

или „интимен чай“ (означението е на организаторите), за руски и български офицери, присъствали са около 150 души, сред тях помощник-началникът на Българската военна академия. В № 37, № 39, № 41 – акцент върху Генуезката конференция (отразен и чрез заглавие). В № 40: симптоматична обективация на българската част от територията на разселването: „В Болгарии“ (№ 46 и сл. също); симптоматично обръщане на погледа встрани: „Русские в Чехо-Словакии“. В № 42: дописка „Договоры с советской Россией“, въз основа на кореспонденции от Рига и Париж, без посочен източник; съобщава се за „сепаративен“ договор между България и нея и за търговски – между Италия и нея).

С времето конфигурацията се мени или флуктуира[8]. Появяват се и нови надслови, маркиращи нова тематика („Новости техники“, в № 64 и 65).

В № 38 от 21 май информационният поток е съсредоточен върху една тема: принудителното отпътуване на ген. Кутепов от Търново за София на 12 май, временното му арестуване (и ултимативното искане да напусне страната – за Константинопол или Унгария), отпътуването му за Одрин и Солун на 15 май (11 ч. вечерта), както и арестите и екстрадирането на висши руски офицери от страната, в резултат на подозрения за готвен преврат, които подозрения за момента остават неподкрепени – документи нито са публикувани, нито са показани на проявяващи интерес чужденци. Съобщава се също, че руските обществени организации в България предлагат образуването на смесена разследваща комисия и че отказ на българското правителство от провеждането на такова разследване би било равносилно на признаване на клеветническия характер на кампанията, в която, изглежда, се разчиствали междупартийни сметки на гърба на руснаците. Надсловът е показателен: „Черные дни“. За два дни били арестувани 40 души; в провинцията арестуват лица, набелязани за екстрадиране. Сред екстрадираните е и ген. Шатилов. Предвидено е екстрадирането и на заместник началник щаба ген. Ронжин, началника на снабдяването ген. Ставицки, командира на Донския корпус ген. Абрамов и други, но е отменено след „ходатайство“ на руския посланик А. Петряев („Черные дни“, № 38, с. 2). По-късно са арестувани, за да бъдат екстрадирани, и ген. Вязмитинов (Вязьмитинов), междувременно назначен за заместник на ген. Кутепов, и полк. Алатирцев (Алатырцев), без обяснения от страна на българските власти („Последние вести“, № 38, с. 2). В същия брой (и следващия) вместо „Хроника“ или „Разные известия“ се появява надсловът „Последние известия“, с което се подчертава съсредоточеното очакване на вести по определена тема, по темата. Именно тогава, в № 40, се появява подрубриката „В Болгарии“, което е показателна обективация на част от територията на разселване на руските бежанци.

По-късно заглавията бележат относителна нормализация на положението на руските войскови части в България, но вглеждането в съобщенията показва друга картина. В № 60, под надслова „Разные известия“, се съобщава за направен от българската жандармерия неочакван обиск на казармата на „марковския“ (на името на ген. С. Л. Марков) полк в Белоградчик, в резултат на който са намерени няколко саби и две повредени пушки, но са арестувани 13 офицери, сред тях е полковият командир ген.-майор Пешня, за да бъдат изселени в село Гара Орешец; на 7 август

[8] В № 49 (28 юни), например, е: „В Совдепии“, „В Болгарии“, „Местная жизнь“. След № 37 (17 май) изчезва „Советское радио“.

той се прощава с полка, при изключително внимание от страна на населението и кмета. В № 61 (събота, 19 авг.) се съобщава: „Тырново. В течение августа было несколько случаев беспричинного ареста болгарскими жандармами юнкеров Сергиевского Училища; арестованных уводили в болгарские казармы и там избивали", следва разказ за пореден случай.

Напрежението подтиква изданието да изговори руски гледни точки върху България, отминалата война и българския национален въпрос, тактично премълчавани в други обстоятелства. Показателна е коментарната статия „Русский вопрос", № 44 и № 45: статията разглежда положението на емигрантите в различните европейски страни, отношението на съответните правителства към тях; в отделен абзац припомня „огромните" „престъпления" на България от последните години – да воюва срещу Русия, армията ѝ да извършва зверства в Сърбия, а сега да преследва бежанците.

Напрежението отеква и в няколко информиращи текстове с обема на статия. Тук вестникът се съсредоточава върху *най-неотдавнашните* прегрешения и престъпления на *конкретни* лица и партии (комунистическата) в България спрямо руската емиграция (и, следователно, Русия). В „Подложный приказ", № 38, се съобщава: в № 260 на „Работнически вестник" е публикувана статията „Голямо престъпление", подписана от „Юний" и съдържаща фалшификат на „заповед" от ген. Врангел; след което са показани фактични неточности и груби грешки, които доказват, че документът не може да е произведен от руска войскова канцелария. В „Честное слово", № 39, се изследва случилото се между ген. Кутепов, полк. Топалджиков, началник на щаба на Българската армия, и министър Даскалов на 12 май: защо Топалджиков не спазва честната си офицерска дума, с която е гарантирал на Кутепов безопасност (използвана е информация от в. „Мир" от 18 май и от „Пряпорец" от 20 май).

Тежестта на некоментираната информация варира. № 51 (от 6 юли), например, е изцяло информационен. Източници, освен *съветското радио*, са руските вестници: „Общее дело", „Грядущая Россия", „Свободная Россия", „Новое время", както и чуждестранни вестници, информационни агенции („Руспресс" и други). Поместван (по-точно: сместван) са и съобщения от по-частен характер, но с по-голяма практическа важност за емигрантската общност в България: „Объявление. Ввиду отъезда Пред[седателя] Академической группы I-го Арм[ейского] Корпуса Подп[олковника] Ширяева в должность заместителя Председателя вступает Подп. Миронович и местопребывание Бюро переносится в г. Пловдив, Русская гимназия, куда и надлежит обращаться по всем делам. Бюро Акад. Гр." (№ 54, с. 2)[9].

Към тази рамка се включват: уводни статии, рядко озаглавени и подписани; очерци (мемоарни, репортажни или публицистични); стихотворения; пътеписи (от В. Даватц, „Путевые заметки" (№ 11 – I.; № 14 – II.; № 16 – III.; № 22 – V.; № 24 – VI; № 25 – VII; № 27 – VIII; № 28 (9 апр.) – IX; № 29 – X; № 32 – XI; № 33 – XII); некролози (всичките неподписани: „В. Г. Короленко", № 2, с. 1; „Полковник Петерс", № 43, с. 2; „С. А. Троицкий", № 45, с. 2); възпоменателни текстове (от Л. Н. Е., „Белый генерал (Памяти М. Д. Скобелева)", № 52); празнични слова (от Н. К., „Память о подвиге" (за Кубанския поход), № 15); поучителни слова[10]; насърчителни слова (цял цикъл

[9] Може би става дума за Василий Алексеевич Ширяев.

[10] „Синица", № 8 (7 февр.), с. 1 (кратко публицистично слово, ползващо потенциала на баснята от Крилов за синигера, обещал да запали морето: болшевиките са успели да подпалят руското село и цяла

от В. Даватц, „Мысли“, № 43 (8 юни), № 45 (15 юни), № 48 (25 юни), № 50 (2 юли); неподписано, „Размышление о будущем“, № 47, 22 юни); надгробни (и сходни) слова (от В. Бунеев, „По поводу одной смерти“, № 45); образователни текстове (неподписани: „Конспект современной тактики“, № 23 (23 март), № 24 (26 март), № 25 (30 март), № 26 (2 апр.), на с. 1; „Всемирный золотой запас“ (сравнителна, 1913–1921 г., таблица; по държави), № 45; „Итоги великой войны в валюте“(също таблица), № 64); политически коментарни статии[11]; информиращи текстове, съсредоточени върху една тема и с обема на статия[12]; историографски статии (всъщност една, от Михаил Критски (Критский): „Красная Армия. На Южном фронте в 1918–1920 гг. (по документам и приказам, захваченным в боях I-м Корпусом Добровольческой Армии)“, № 33 (4 май), № 36 (13 май), № 37 (17 май) (тук са цитирани фронтови частушки), № 38 (21 май; с. 2), № 39, 24 май); извлечения от/ реферати на речи („Выдержки из речи д-ра Крамаржа“, № 34 (6 май) и № 35 (10 май))[13]; интервюта („Беседа с генералом Врангелем“, № 40 (28 май), „Беседа с ген. Миллером“ (след завръщането му от България в Париж; изт.: „Новое время“), № 53); спомени („Батька Махно“ (спомен от Абрамов за епизод в Екатеринослав, препечатка от в. „Руль“), № 57); архийерейски послания и укази[14]. Имената на авторите са след текстовете.

Уводните статии тълкуват, ободряват и дисциплинират. Непосочването на авторство (в поне половината от тях) следва да повишава авторитетността им. Те внушават определена гледна точка върху ролята на Русия в Европа, върху ролята на армията в емигрантската общност, върху партийността и войската, демистифицират инициираната от Москва кампания по привличане на емигранти обратно в Русия.

Русия, четири години се надявали на световна революция, но надеждите им били напразни, както са напразни очакванията им от Генуезката конференция).

[11] Заглавията на тези статии, все неподписани, са следните: „Отказ Америки“, № 23 (САЩ се отказвали от участие в Генуезката конференция); „Следующая война“, № 30 (23 апр.) (тя е неизбежна, но ще е по-зле планирана и в нея ще участват по-малко войници), продължава в № 31 (27 апр.) и № 32 (30 апр.); „Русский вопрос“, № 44 и № 45; „К Раппальскому договору“, № 43 и № 44 (полската преса съобщава за работата на немското контраразузнаване в полза на Съветска Русия, за плановете на Германия да пренесе военното си производство в Съветска Русия...); „Свидание премьеров в Лондоне“, № 60, с. 2 (срещата предстои на 7 август, участват премиерите на Великобритания, Франция, Италия и Белгия; по същата тема: „После Лондонской конференции“, № 63, неделя, 27 авг.); „Красная армия“, № 65 (статията е недоотпечатана, поради неизлизането 66-и брой).

[12] Сред тези текстове, отново неподписвани, изпъква следният: „Советская нота“, № 30 (от комисаря по външните работи на съветска Украйна до българското правителство: наличието на белогвардейски войски, провеждащи усилени тренировъчни действия, на българска територия представлявало заплаха за УССР, и правителството ѝ щяло да разглежда нападения от тяхна страна като нападение от страна на българската държава). В същия брой информационната хроника разчита само на „Советское радио“ и на три съобщения под надслова „Хроника“ (в № 31 – също). Ето още текстове от жанра: „Ленин болен“, № 47 (22 юни); „В Болгарии: Ультиматум репарационной комиссии. (Нота от 12 июня 1922 г.)“, № 47; „Русский ужас“, № 48 (италианският комунист Луицети за глада в Украйна); „Америка и Россия“, № 55; „Правда о вскрытии мощей преп. Сергия Радонежского“, № 59 (в подрубр. „В Совдепии“; изт.: в. „Рижский курьер“).

[13] И в № 35, както и в № 30 и 31, след този голям текст има място само за „Советское радио“ и кратка „Хроника“ (на емигрантския живот в България и извън нея).

[14] „Послание. Заместителя Святейшего Патриарха Московского и всея Руси Митрополита Ярославского Агафангела к Архипастырям и всем чадам Православной Русской Церкви“. След текста на посланието е поместен: „Указ из Высшего Русского Церковного Управления заграницей“, подписано от архиепископ Антоний. И двете са на с. 1 в № 63 от неделя, 27 август.

Например, според уводната статия в № 3 конференцията в Кан (след тази във Вашингтон и подготвителна за Генуезката) е поредната дипломатическа акция, от която се вижда, че европейските държави не могат да решат проблемите си без добрата стара „бавачка" Велика Русия. Според статията в № 4 (26 ян.) на Балканите се изповядва истина, която Западът още не знае, но с която ще трябва да се съобрази: идеята за обединение на славяните, в немислимостта ѝ без Русия; а Армията става ядро, обединяващо около себе си всички руски държавни (държавно-отговорни) сили. Според тази в № 6 (2 февр.) конференцията в Генуя не вещае нищо добро нито за Русия, нито за новите славянски държави; освен това е осъдителна, защото са поканени болшевиките; „Уже облюбованы лучшие куски истерзанной России, и в Генуе собираются метать жребий по одеждам Распятой, а так как новые Иуды не удавились, то придется приглашать и их". В статията към № 9 се посочва, че неумелата европейска дипломация дава на болшевишка Русия психологическо предимство преди конференцията в Генуа: оказва се, че разрушена и гладуваща Русия имала какво да даде на европейските държави. Припомня се, че в „Бесове" Достоевски е предвидил човекоядството при болшевиките (за каквито случаи съветското радио ежедневно съобщавало). В № 16 се говори за „уморилите се да се борят" и за тези, които търсят логически доводи да се предадат на противника. Според статията в № 27 чужбината е изглеждала загадъчно-сложна преди досега с нея, а сега се е оказала морално-отблъскваща: истинската Руска Армия била жив морален упрек, воините ѝ има за какво да се себеуважават.

(Предлагаме преглед на останалите неподписани уводни статии: Европа е надмогнала равнодушното си пренебрежение към Русия, но това не означава, че ще предприеме правилни стъпки. Англия и Германия осъществяват натиск върху Франция, за да бъдат уредени търговски отношения с болшевиките, а емиграцията продължава да се занимава с въпроса за това, с колко пръста да се кръсти (с вопросом о „двуперстии") (№ 1). Френският министър-председател Бриан е подал оставка; оставката му се свързва с подкрепата му за Лойд-Джордж, който допуснал съветски представители на конференцията в Генуа без гаранции за спазване на постановленията ѝ от страна на последните; внушава се, че Европа ще разбере необходимостта от възстановяването на Велика Русия, което не се свежда до оживяване на умрелите фабрики (№ 2). Емиграцията се е уморила, а ловки хора подмамват емигрантите в Русия; но каква работа могат да си намерят те в болшевишка Русия? (№ 5, 28 ян.). Както и в световната война, в борбата за възстановяване на Русия ще победят тези, които имат по-здрави нерви (а нервите на емиграцията крепнат; нека никой не си мисли, че чужденците чрез капитали, машини и взаимодействие с болшевиките, ще изправят Русия на крака) (№ 7). Думите за еволюция на болшевишката власт и призивите към емигрантите да се завръщат ще са все по-чести, но нека се знае, че болшевишката власт се опитва да измами и себе си, и другите, очаквайки признаване (№ 8). Накратко се описва несигурността пред замисляната Генуезка конференция (ще се състои ли?), несигурността в Европа, недоумява се за късогледството на европейските политици, които не разбират важността на възстановяването на единна и силна Русия (№ 10). Емиграцията е потънала в разногласие и в обсъждане на ненавременни въпроси (например: република или монархия), неведнъж е изпуснала възможности да повлияе на хода на събитията (международната политика); в обращение е митологемата „Исход" („За год с лишним нашего исхода

с Родины“ и т.н.) (№ 11). Руските емигранти в Европа са около 2 милиона, армията има голяма тежест сред тях не толкова заради големия си количествен дял, колкото заради сплотеността и организираността си (№ 12). За Галиполи (№ 13). Слово, размисъл: ретроспекция в четирите изминали години, с цел укрепване духа на армията (№ 14). За „Ледения“ поход на Доброволческата армия (№ 15). За крушението на болшевишките идеи и за мнимостта на еволюцията на болшевиките (№ 22). „Все переменится“, за писмата между емигрантите и останалите в Русия техни близки (№ 26). № 28 е без уводна статия. Дошла е пролетта, но в Русия – само календарната: престъпната съветска власт не е купила семена, а селянинът няма... (№ 29, 13 апр.). В № 30–37 уводни статии няма, т.е. заместени са от текстове от други жанрове. Неозаглавена и неподписана уводна статия се появява отново едва в № 65, от 5 септ.).

Уводните статии, за които стана дума дотук, не са и озаглавени. Затрудняваме се да изтълкуваме този факт от комуникативно гледище.

Случайно или не, в месеците след екстрадирането на ген. Кутепов (май – юли), текстовете, които играят ролята на уводни статии, обикновено са подписани; когато не са подписани, са поне озаглавени. Говорещите, вероятно, са подходящите персонализации на приемствеността между ген. Кутепов и заместилия го ген. Витковски. Първият от тези жестове на сдържане на разпад, най-подчертаният, е от Сергей Шевляков: „Спокойствие!“, в № 38 от 21 май. Това били последните думи на заминаващия генерал Кутепов към Първи корпус. Текстът на Шевляков потвърждава, че особеното състояние на бродене почти в отвъдното, извън родината, продължава, че има слизане в следващ „кръг“ на полубитието (без любимия вожд, началник), но че това ново спускане не отменя увереността в спасителния край. Последният подписан уводен текст е на В. Даватц, и той назовава този „кръг“: „Новый Галлиполи“ (с подзаглавие, случайно или нарочно графично „скрито“ в основния текст, за да бъде отслабен документалният пласт в текста: „Из доклада ген. Мартынова“), в № 59 от сряда, 9 август. В него става дума за мизерията в ариергардните руски части, останали в Галиполи, въпреки наемането на личния състав на работа. В края на текста Даватц прави опит за оттласкване от този образ: „Разве не рисуется перед глазами наше Галлиполи, наш памятник, вся эта траурная процессия, – все, что запечатлелось в памяти от былого Галлиполи? Но тогда мы не ходили на работы. [...] Новый Галлиполи есть снимок с былого Галлиполи. А это говорит об одном: дух его нельзя умертвить...“.

Останалите подписани и/или озаглавени уводни статии са следните: 1) от Сергей Шевляков: „Спокойствие!“, № 38 (21 май), „На родину“, № 46 (18 юни), № 49 (28 юни) (за „Союз возвращения на родину“ и друго), „Каинова работа“, № 52 (за Н. А. Казмин и Съюза за завръщане в родината), „Красная церковь“, № 55 (нед., 23 юли); 2) от В. Даватц: „Фантазия и правда“, № 57 (30 юли) (обсъжда един неправдоподобен и един безспорен факт и връзката между тях: червеният ген. Брусилов правел опити да се свърже с великия княз Николай Николаевич, а на монархическия конгрес в Париж ген. Марков открито заявил, че монархическите организации поддържат връзка с червени офицери; Даватц с удовлетворение си спомня думи на ген. Кутепов, според когото на червените офицери и на червената армия не бива да се гледа като на безусловни врагове; заключава, че в Червената армия протича процес на разложение и посочва мъдростта на американските представители на конференцията в Хага), и „Новый Галлиполи“, № 59 (сряда, 9 авг.); 3) б. п., „От Генуи к Гааге“,

№ 41 (1 юни), и „Новая карта России“, № 58 (четв., 3 август) („Это действительно „Р.С.Ф.С.Р.“, а не Россия“; статията е описателна, обхваща цялата с. 1).

Отново анонимна и неозаглавена, уводната статия в оказалия се последен, 65-и, брой ориентира кадровия състав на Първи армейски корпус по съществен въпрос от вътрешната емигрантска политика. Наложилият се от обстоятелствата избор на тема подхожда на духа на разпореждане № 510 на ген. Витковски от 3 август (вж. горе) – за съсредоточаване върху идейната спойка на личния състав на армията, след физическото му разпиляване в търсене на прехрана. В статията от № 65 се споменава, че политиката на ген. Врангел за съкращаване на разходите на войската е предизвикала кривотълкувания; от текста може да се заключи, че и някои предложения Армията да се ангажира с програмата на конкретна партия са свързани с тези кривотълкувания; с одобрение се посочва досегашното несъгласие на великия княз Николай Николаевич да оглави национално политическо движение, става дума за неочакваното решение на вел. княз Кирил Владимирович да се самообяви за местоблюстител на престола и за отказа на вел. княз Николай Николаевич да му осигури подкрепата на Армията, поради програмната ѝ неангажираност с конкретна политическа програма; цитирано е изказване на вел. княз Николай Николаевич, в което той споделя личните си и на мнозинството си сподвижници монархически убеждения, но отказва да ангажира Армията с тях, бидейки верен на позицията на ген. Корнилов, вдигнал знамето на Армията в най-тежкия момент на разложение. Накратко, набелязва се потенциално анти-легитимистката позиция на изданието и на издаващата го организация.

Лиричната ретроспекция „По этапу“, поместена на първа страница в първия брой, програмира самоидентификацията на читателите на вестника достатъчно гъвкаво и достатъчно категорично, както и с достатъчна мяра не-буквалност. Текстът, неподписан, „си спомня“ за три етапа от бялата борба: Орел и Курск; Новоросийск; Крим. Той разчита на двузначността на думата „этап“: ‘етап’ и ‘група, партида заточеници на път за Сибир’. Предлаганата тук самоидентификационна митологема „этап“ може да се смята както за конкретизиращ вариант, така и за алтернатива на митологемата „Исход“.

(Можем да отнесем „По этапу“ към размития жанр, който по-горе означихме като „очерци (мемоарни, репортажни или публицистични)“. Ето още негови образци на страниците на изданието (само един текст е подписан): „Живая былина (Доклад А. И. Карташева в Лондоне)“, № 1, с. 2 (по текст на А. Тыркова в № 351 на „Общее дело“); „Д-р Бенеш о Генуезской конференции“, № 42 (4 юни) (изт.: „Новое время“); „Впечатления американского посла Ч. Крейна“, № 42 (изт.: в. „Чикаго дейли нюз“);„У наших вождей“, № 53 и № 54 (вторник, 18 юли), М. Д. ; „Главнокомандующий в технических ротах [в Белграде]“, № 63 (четв., 24 авг.): разказ за посещения на ген. Врангел в различни руски войскови части край Белград на 12 авг., неозаглавено продължение е поместено в № 64, от 31 авг., четв.).

Стихотворението на Борис К., „Сквозь тяжелый кровавый туман...“ (№ 31) е едно от двете стихотворения в намерените броеве на изданието, което е поместено на първа страница (другото е стихотворният фейлетон от юнкер Сумски в № 43). То споделя страницата с първа част на аналитично-прогнозната статия „Будущая война“. Съдържа стихове като: „Истый Русский встает Богатырь-Великан“ [...] На родную выходит дорогу [...] И глядит Богатырь – вместо Русской Земли [...] Всюду смерть и позор приют свой нашли/ Всюду правит не русское племя. / Загорелися

Витязя очи огнем [...] // Русь! Очнись от позорного плена, / Богатырским ударам внемли / И встречай, преклонивши колена, / Собирателя Русской Земли!". Те синтезират и заклинават образност и стилистика от няколко литературни епохи (от средновековието до Лермонтов). Не литературният вкус, дарба или културност на автора и имплицирания читател, а посочената синоптичност е значещата особеност тук – и за литературоведа, и за историка на културата.

Акростихът на Л. Н. К., „Галлиполи" (№ 26, с. 2) – „Гриплые скалы, долины постылые..." – още по-отчетливо актуализира „дългата памет" на културата. Сблъскани са и са споени естетическата културност на няколко далечни епохи и тази на авангарда. Добавянето на десети стих: „В страдный изгнания год", – подчертава потенциалната синестететичност, в случая литературност-и-скулптурност, на акростишното деветостишие, на акростишния *квадрат*[15], и на цялото стихотворение[16]. На *удобовъзприемаемите* речеви равнища (лексика, синтаксис, донякъде метрика) стихотворението е извън авангардистката си съвременност, но това е исторически (поетологично) перспективна извън-поставеност. Даденият текст може да се смята за стихотворна реплика към паметника на полустров Галиполи[17], доста по-сполучлива от тази на В. Даватц („Памятник", № 3: „На склоне широком Галлиполи...").

Предлагаме списък на останалите стихотворения, публикувани в изданието: Граф Н. де Рошфор, „Несказуемое" („Посвящается К. А. Г."), № 2, с. 2 („Ваши мысли, Ваши грезы, Ваши слезы – все о ней..."); б. п., „Русь", № 6, с. 2 („О Русь! Когда я вновь вернуся..."; последната строфа: „И припаду к стопам Родимой / И крикну гордо: Мать моя, / Я вновь твой сын, не раб гонимый, / Ты же вновь Великая Страна!"); Порт-юнкер Муханов, „Желание", № 25, с. 2 („В груди моей *ам*нит [кипит? – Й.Л.] одно желанье, / Увидеть вновь родимую страну..."); Юнкер П. Сумский, „Иду", № 28 („Вдали где-то пели влюбленные струны..."); Юнкер Сумский, „Прощай, Галлиполи суровый...", № 29, „Галлиполийцам", № 34 („Тише... Молчите... В душе – негодуя..."; с епиграф: „...Сомкнув свои ряды мы ответим презрением..." (из приказа Главкома)"), „Маленький фельетон. (Галлиполиец – Гааге)", № 43 („Тратя тоннами бумагу..."); В. Бунеев, „Я верю", № 45 („Я верю в прекрасный лазурный рассвет...").

Едно от авторствата, отбелязани в предходния абзац, поставя интересна дилема пред литературоведа (подчертаваме: не пред историка). От една страна, „Сумски" в „Ю/юнкер (П.) Сумски" може да се схване не като фамилно име, а като посочване на военното учебно заведение, чийто възпитаник е авторът – на Сумския кадетски корпус. Следователно „Юнкер (П.) Сумски" може да се приеме за псевдо-

---

[15] Деветте стиха визуализират върху печатния лист формата на квадрат.

[16] Десетият стих може да се възприема буквално като подложка, основа (пиедестал) на деветостишието.

[17] Кратка история на паметника според най-популярния информационен източник: „Для поднятия боевого духа и для увековечивания памяти тех, кто умер в Галлиполи, было решено установить памятник. Был объявлен конкурс, на который было представлено 18 проектов. По этому случаю последовал приказ по 1-му Армейскому корпусу № 234, от 20 апреля 1921 г. [...] Памятник был установлен в центре Большого русского военного кладбища на северо-западной окраине г. Галлиполи. Автор проекта и строитель – подпоручик Технического полка Н. Н. Акатьев. Памятник заложен 9 мая 1921 г. Построен как древний курган из принесенных русскими галлиполийцами 20 тысяч камней. Открытие памятника состоялось 16 июля 1921 г. С уходом последних галлиполийцев он был оставлен на попечение местных турецких властей", и т.н. http://ru.wikipedia.org/wiki/Галлиполийское_сидение [онлайн]. [прегледан 24.07.2012].

ним. От друга страна, при добро познаване на контекста, могат да бъдат издирени името и презимето на автора, и „Сумски“ да добие (или възстанови) функцията си на фамилно име, а авторската функция тук – своя най-очакван, най-нормален вид[18].

Двоумението около друго означение на авторство с привкус на псевдоним се разсейва доста по-лесно и бързо. Граф де Рошфор е вероятно Николай Константинович, син на известния архитект. „Порт-юнкер“ е съкратена форма на „портупей-юнкер“, воинско звание: юнкер, фактически изпълняващ офицерски функции.

Литературните и около-литературни текстове в този войскови вестник – стихотворения, пътеписен цикъл, фейлетон (стихотворен), лиризирана проза с подчертана призивност (а не самодостатъчна експресивност или деформирана референтност) – образуват група, сродяващи вестника както с големите, с максимално широк читателски кръг и жанров спектър вестници като „Голос“, така и с ригористичните и с конкретизиран адресат и производител издания като „Галлиполийский бюллетень“ (консервативен и минималистичен вариант на типа) и „За Россию“ (авангарден и максималистичен вариант на типа).

Вътрешният (хомогенен и самоорганизиращ се, с по-скоро скокообразно развитие) и външен (хетерогенен и подлежащ на ентропия, с плавна крива на развитие) кръг на емигрантската общност все още не са се обособили, очертали; „Информационный листок“, макар и по определение орган на затворен кръг от хора, отразява този ранен, предхождащ посочената принципна диференциация, етап в развоя на емигрантската общност.

Йордан Люцканов

[18] Изказваме благодарността си на Радослава Илчева, която любезно ни съобщи името и презимето на автора: Пьотр Павлович.

КАЗАКИ ЗА ГРАНИЦЕЙ

Казаки заграницей. Штаб Донского Корпуса. Апрель-июнь 1928 г. и Отчет частей Донского корпуса 1926–1928 г. 1928 г.

Апр. – юни 1928	1928
Март 1929 – февруари 1930	1930
Март 1930 – януари 1931	1931
Февруари 1931 – февруари 1932	1932
Март 1932 – март 1933	1933
Март 1933 – март 1934	1934
Март 1934 – март 1935	1935
Донской атаман ген.-лейт. граф Граббе в Болгарии 10–20 сентября 1935 г.	1935
Апр. 1935 – окт. 1937	1937
Донской атаман ген.-лейт. граф Граббе в Болгарии 17 октября – 15 ноября 1938 г.	1938

Отчетният период се посочва на първата корицата, непосредствено под името на изданието. В четири случая той обхваща една година. В останалите шест е съотнесен с други темпорални сегменти: две години (1926–1927 г.), по-малко от година (март 1930 – январь 1931), няколко дена (10–20 сентября 1935). Най-големият отчетен период е април 1935 – октомври 1937: през 1936 г. по финансови причини комюникето не е издадено.

В първото комюнике е посочена цената само в левове (10 лева). Посочените през 1935 г. цени са: „10 лева, 3 фр. фр., 5 серб. Дин., 4 чеш.кр., 20 цент."

Няма данни за периодичност, издател и редактор. Посоченият за изпращане на материали адрес е: България, София. Оборище 17, П. К. Ясевич.

Комюникето се печата в печатницата на в. „Русь" (София, ул. Врабча, 1), в печатници „Древна България" (Типогр. Газ. „Голос" – София, ул. Гурко, 12) и „Добринов" (София, ул. „Веслец", 5).

Обем: Не е постоянен и варира от 16 страници (Донской атаман ген.-лейт. граф Граббе в Болгарии 10–20 сентября 1935) до 127 страници (март 1930 – январь 1931).

Формат: 15x23 см.

„Казаки за границей" („Казаците зад граница") е комюнике или бюлетин (сводка) на разположения в България Донски корпус от Руската армия на генерал барон П. Н. Врангел.

По време на Кримската евакуация (ноември 1920 г.) от остатъците на разгромената в района на Перекоп Врангелова армия са формирани три корпуса – 1-ви армейски с командир ген. А. П. Кутепов, Донски с командир ген. Ф. Ф. Абрамов и Кубански с командир ген. М. А. Фостиков. След пристигането в Турция 1-ви корпус е настанен във военния лагер на Галиполския полуостров, а казашките корпуси – в селището Чаталджа до Константинопол и на о. Лемнос. След около година, в резултат на успешно приключилите преговори с правителствата на Царство България и Кралство Югославия, корпусите потеглят към Балканите: 1-ви армейски и Донският корпус – към България, а Кубанският корпус – към Югославия.

Числеността Донския корпус непосредствено след пристигането му в нашата страна е 4334 души[1] и той в по-голямата си част е разположен в Южна България. След реорганизирането през 1924 г. на армейските структури на Руската армия в един вид воинско братство – Руския общовоински съюз (РОВС), командирът на корпуса Фьодор Фьодорович Абрамов (1870–1963) оглавява 3-ти отдел (България и Турция) на тази полувоенна организация.

„Казаки за границей" не е първият печатен орган на щаба на Донския корпус у нас. През 1922–1924 г. в Стара Загора излиза „Донской осведомительный листок", чиято цел е предимно запълване на информационния вакуум, образуван от недостига на сведения за недостъпната родина.

Целите на новото издание са по-различни и са свързани с организационния живот на членовете на корпуса.

Разполагаме с информация за 10 брошури, отпечатани в периода 1928–1938 г., две от които представляват подробен отчет за посещенията на донския атаман граф М. Н. Грабе[2] в България през 1935 и 1938 г. В изданието от 1938 г. има и материали за проведени казашки конгреси в България и Югославия.

Най-отгоре на корицата е отпечатано „Штаб Донского корпуса". Непосредствено под него, в първата половина на страницата е поместено изображение на печат, в центъра на който е гербът на Всевеликата войска на Дон [3] – старинният символ на донските казаци, изобразяващ ранен от стрела елен (елень, стрелою поражен, но не покорен). Около него е изписано „Донское всевеликое войско". Зад медальона се различават *пернач* и два кръстосани *бунчука*[4].

---

[1] Спасов, Л. България и СССР 1917–1944 г. (Политико-дипломатически отношения). Велико Търново, 2008, с. 82.

[2] Граф М. Н. Грабе (Граббе, 1868–1942) принадлежи към дворянската прослойка на донското казачество. Той е генерал, герой от Първата световна война, последният назначен от властите (наказной) атаман на ВВД. След смъртта на А. П. Богаевски е атаман на Донската войска в емиграция. (Михаил Николаевич Граббе. [онлайн]. [прегледан 26.06.2012]. http://ru.wikipedia.org).

През 1935 г., както посочва Е. Бурда, казашката военна емиграция се разделя на две части. Първата се подчинява на атаман граф М. Н. Грабе, втората – на атаман ген. П. Х. Попов. Вж.: Бурда, Э. Казаки эмигранты первой волны 20–40-е годы: жизнь на чужбине. Часть 2. [онлайн]. [прегледан 12.05.2012]. http://www.apn.ru/publications/article25211.htm

[3] Всевеликата войска на Дон (Всевеликое Войско Донское, ВВД) е официалното название на Донската казашка република (1918–1920), призната единствено от Украйна и Германия. На страниците на казашките издания понятието се използва като хипероним спрямо „донска войска" и синоним на „родна земя".

[4] Изказваме дълбоката си благодарност на г-жа Евгения Валериевна Ситливая, зам.-директор по научната работа в Музея на донското казачество в г. Новочеркаск, която любезно ни разясни изображението и неговите символи. *Пернач* външно напомня боздуган и е символ на атаманската власт при

По средата на страницата с голям шрифт е изписано „Казаки заграницей“, като в брошурите от 1934 г. и 1937 г. предлогът „за“ е отделен: „Казаки за границей“. Следва периодът, отразен в комюникето. Между него и изписването на годината и мястото на издаване е разположен черният лемноски кръст. В горната част на кръста се чете „1920“, по средата – „Лемнос“, в долната част – „1921“. Кръстът е еднотипен с галиполския и напомня за пребиваването на Донския корпус на гръцкия остров.

В двете брошури, отразяващи посещенията на донския атаман в България, корицата е по-различна: названието се изписва най-отгоре, следват символите на ВВД, а под тях се разполага снимката на М. Н. Грабе с посочване на воинските му звания, графската титла и датите на пребиваване в България.

На втората корица на комюникето от 1937 г. е дадена следната (авто)характеристика на изданието, в която всеки лингвист би доловил стиловите и стилистични особености на разговорната реч: „Настоящая сводка „Казаки за границей“ вместе с таковыми же выпускаемыми ранее и обычно раз в год, – является краткой историей пребывания казачества в эмиграции, в сухом изложении и обычно в редакции, даваемой местными корреспондентами, что грешит, быть может, в смысле литературного изложения, но зато дает освещение такое, как оно рисуется на месте, без прикрас и без искажения при „обработке“ даваемого материала. Посему более требовательные читатели пускай не претендуют на то, что эта сводка сведений о жизни казачества литературно не обработана“[5].

„Казаки за границей“ продължава своеобразния летопис на Донския корпус, започнал с книгата „Казаки в Чаталдже и на Лемносе в 1920–1921 гг.“ и брошурата „Казаки заграницей 1921–1925“.

Първото достъпно за нас комюнике е от 1928 и се структурира от 2 части – официална и неофициална. Това разграничение се проследява и в следващите бюлетини, въпреки, че формално не е отразено: отначало се помества официалната информация, засягаща организационния живот в корпуса, а след нея – материалите, свързани с конкретни полкове, казашки станици, атамани и т.н. В последните издания този принцип се нарушава: материали, окачествявани като организационни, се редуват с отчетите на отделните воински части и разказите за живота по места.

Официалната част е по-кратката. Например, в първата брошура тя заема 15 страници от общо 61, а в брошурата от 1934 г. – 2 страници от общо 112. Тя съдържа заповеди, циркулярни писма, разпоредби, поздравления с войскови, коледни и новогодишни празници от страна на ръководители на РОВС и на казашките войски, телеграми (почто-телеграммы), документи на българските власти, засягащи руски-

---

донските казаци. *Бунчук* също се отнася към атаманските регалии. Първоначално той се е украсявал с конска или вълча опашка, а по-късно – с техни имитации.

[5] Като пример за този тип изказ цитираме част от отчета на станичния атаман на станица Калединска в г. Анхиало (днес г. Поморие) М. И. Караваев за периода март 1933 – март 1934, в който не само „се чуват“ интонациите на разговорната реч, но и „се виждат“ изражението на лицето, жестовете на разказвача и т.н.: „Казачья работоспособность нашла себе достойную оценку у местных хозяев, но за то удалое обращение с вином тоже вызвало появление выражения: „Напился, как казак!“. Обилие вина и его дешевизна преждевременно свели в могилу некоторых казаков и 1930-й, 1931-й и 1932-й года начались каждый смертью одного казака от вина. Особенно трагически погиб Андрей Буренин, донец Акишевской станицы, найденный перед разсветом замерзшим на шоссе между двумя корчмами, стоящими одна против другой через дорогу. Оказалось, что с вечера он выпивал в одной, ночью перешел в другую, а когда из нее вышел, то видимо прилег отдохнуть...навеки“ (1934, с. 49–50).

те емигранти. Заповедите са подредени по следния начин: заповеди на Председателя на РОВС, заповеди на началника на 3-ти отдел на РОВС, заповеди на командира на Донския корпус.

Обикновено заповедите на Председателя до РОВС се поместват не по дати, а по значение. Брошурата от 1930 г. започва със заповед № 53 от 11 ноември 1930 г. по повод 10-та годишнина от Кримската евакуация. Следват заповеди № 50 от 1 ноември 1930 г. във връзка с 200-годишнината от раждането на Суворов, № 6 от 21 март 1930 г. относно назначаването на ген. Абрамов за първи помощник на председателя на РОВС, № 46 от 9 октомври 1930 г. по случай началото на Алексеевската организация, прераснала по-късно в Доброволческа армия.

Документите на Руския общовоински съюз информират за такива важни и драматични събития в живота на организацията като неочакваната смърт на Главнокомандващия Руската армия, идейния вдъхновител и създател на РОВС барон Врангел[6]. Те са ценни за изследователя и с отразената в тях реакция по повод ненадейното изчезване на двамата председатели на Съюза Кутепов и Милер[7].

Интерес представляват и материалите, свързани с организационния живот на Донския корпус. Често принципът на публикуване е от по-скорошния (и по-актуален към момента на отпечатване) документ към по-ранния: например, в комюникето от 1933 г. поздравленията с настъпващата Нова година (1 януари 1933) предхождат поздравленията с войсковия празник на Донската войска (5–18 октомври 1931 г.), след които следва заповед на ген. Абрамов от 21 юни 1932 г.

Най-информативни са заповедите до Донския корпус. Така например, заповед № 6 от 22 април предписва на личния състав на корпуса да помогне с парични средства на пострадалите от земетресението през 1928 г. българи. Ген. Абрамов напомня за великата жертва от страна на българския народ – отпусканите от българското правителство всеки месец около един милион лева помощи за руските ветерани, инвалиди, студенти; за руските гимназии, детски градини, санатории за туберкулозно болни. Затова дълг на воините е да се отзоват и да помогнат в бедата: с изпращаните пари началниците на групите по места трябва да прилагат и списък на отказалите да участват в акцията. Призивът е: „Казаки, умейте быть признательными“ (1928, с. 12)[8].

Заповед до Донския корпус № 7 от 21 юни 1932 напомня за внасянето на членския внос от 15 лева във фонда за взаимопомощ. Изказът на ген. Абрамов е далеч от този на деловия документ и очевидно цели да пресече слухове за злоупотреби или пък недоволството от страна на казаците-вносители: „Стыдно казаку вспоминать о своей части лишь тогда, когда приходится уже просить о помощи. Ни Донскому корпусу, ни РОВСу не нужны эти 15-левные взносы. Они идут исключительно на взаимопомощь тех, кто их вносит“ (1933, с. 5).

---

[6] Пьотр Николаевич Врангел (1878–1928) умира ненадейно от скоротечна туберкулоза. Смъртта му е толкова неочаквана, че поражда подозрения, че е отровен. През последните години бе лансирана версията, че е бил умишлено заразен от съветски агент – брат на негов слуга.

[7] За непосредствения отклик от похищаването на А. П. Кутепов вж. комюникето от 1930 г. (с. 98–110).

Приемникът на Кутепов – Е. К. Милер (Миллер, 1867–1939) – е отвлечен на 22 септ. 1937 г. от агенти на НКВД и е изведен тайно от Франция. Разстрелян е две години по-късно в Москва.

[8] В скоби ще отбелязваме годината на издаване на комюникето и страницата.

Нееднократни са напомнянията за закупуване на марки за личните карти на членовете на РОВС и предупрежденията, че тези, които не го направят без уважителна причина, ще бъдат смятани за напуснали своята част и Съюза (1933, с. 5; 1934, с. 6).

Има информация за задочна Офицерска школа за усъвършенстване на военните знания. Отпечатана е програмата по изучаване на Съветска Русия, която включва 24–27 учебни часа с посочване на имената на лекторите и темите на лекциите, засягащи политическото и административно устройство на СССР, официалния мироглед на съветската държава, комунистическата пропаганда и борбата с нея, методите на работа на Главното политическо управление, Червената армия, военната география на СССР, тактиката и историята на гражданската война, икономическата политика на СССР, идеологията на Бялото движение (1933, с. 6).

В официалната част се публикуват и разпоредби на българската Дирекция на полицията, като тази за смяната на местожителството в пределите на България и за нансеновите паспорти.

Неофициалната част представя всекидневието на личния състав на корпуса. Рубриките обикновено се дават в следния ред: „Жизнь в Болгарии", „Казаки во Франции", „Казаки в Югославии". Рубриките „Казаки в Венгрии", „Казаки в Чехословакии"[9], „Казаки в Греции" могат да са с разменени места в зависимост от обема и значението на информацията. В последните брошури се увеличава информацията за живота на казаците в Далечния Изток и САЩ.

Рубриките включват отчети на командирите на полкове, сведения на атаманите за живота в казашките станици в чужбина, съобщения за всички значими за войсковата част събития – празници, прочетени лекции, културни мероприятия, опреснителни курсове. Публикува се информация за Донския казашки архив в Прага и Донския хор. Въпреки, че са комюнике на Донския корпус, брошурите поместват данни и за представители на другите казашки войски у нас – кубанци, терци, астраханци. Отделя се внимание на отношенията с местното население, поместват се списъци с имената на починалите казаци.

Основните акценти в информацията, постъпваща от частите на корпуса в България, са:

– единството и задружният живот по места. Генералите и офицерите работят наравно с войниците и казаците и това равенство сближава всички чинове в РОВС. Всички редовно си плащат членския внос въпреки трудната ситуация – руският воин е свикнал да се жертва (1930, с. 14). Колкото по-тежки стават условията на живот, толкова е по-трудно да се опази националното лице, но и толкова по-здраво казаците се държат един за друг в общото военно семейство (1933, с. 9). Или, ако цитираме обобщението за живота на групата в Симеоновград, „Спайка сильна. Развита взаимопомощь как в работе, так и в материальном отношении" (1934, с. 45).

Единството и жертвоготовността на казаците изпъкват на фона на неколцина забогатели търговци-емигранти, които не желаят да имат нищо общо с изпадналите в нищета свои сънародници: „можно без преувеличения и без искажения истины сказать, что чем обеспеченнее человеке – тем он все дальше и дальше отхо-

[9] Вниманието към живота на казаците в Чехословакия е постоянно. Вероятно една от причините са излизащите там 17 периодични издания на донското и кубанското казачество, охарактеризирани като енергия на мисълта („энергия" мысли – 1930, с. 84).

дит от своей родины. Несмотря на безработицу, общую необеспеченность и полуголодное существование – жертвенность на русское дело (Фонд Спасения России), призыв о помощи больше встречает отзывчивости среди этих обездоленных, неимущих – чем среди людей обеспеченных" (1934, с. 9).

Многократно е изтъкната ролята на ген. Абрамов като защитник на интересите на казаците. Съвместяването в едно лице на представителя на руското воинство (началника на 3-ти отдел на РОВС) и представителя на донското казачество (командира на Донския корпус) спомага за премахването на преградите между казаци и не казаци: в България те живеят като едно руско семейство[10]. Все по-рядко се чуват мисли за казашките области като самостоятелни държави, за което се опитват да агитират самостийниците по чисто „икономически"[11] причини (1934, с. 7).

– трудният живот вследствие на кризата и безработицата. За да се защитят от безработицата, повече от половината руснаци (без жените и децата) са приели българско поданство. Положението на руснака, станал българин, обаче също се оказва нестабилно: според ситуацията местните ги третират ту като българи, ту като руснаци (1933, с. 8). Следва да подчертаем толерантното отношение на щаба на Донския корпус към тези хора. Приемането на чуждо поданство не се оценя като денационализация: те продължават да живеят с проблемите на Русия и мечтаят да се върнат там. От друга страна фактът, че временно са чужди поданици заради парче хляб, не намалява значението им като достойни и честни граждани на новата им родина (1934, с. 7). Поместени са дори практически съвети към казаците-българи, свързани с освобождаването им от военна служба и от военните данъци (1937, с. 57).

– пазарът на труда. Многократно се изтъква, че руският воин, който се захваща за тежка, непривична за него работа, се ползва с разположението и симпатиите на работодателите. Няма такава професия и няма такова предприятие, където руският работник да не прояви своя талант – като работник, управител, инструктор. Репутацията на казаците като работници навсякъде е много добра, но, за съжаление, заплатите са ниски (1930, с. 14).

– отношенията с българското население. Изтъкват се традиционно добрите и дружески взаимоотношения. Много рядко се прокрадва огорчението, че страдащото от безработицата българско население по разбираема човешка слабост вижда в русите втръснал гостенин (надоевший гость). Веднага обаче се подчертава, че възникващите недоразумения се изглаждат с помощта на руските представители и че отношението на местните власти е общо взето доброжелателно (1934, с. 6). Повечето емигранти в Пловдив имат много близки и познати сред местното население, а руската колония в Хасково толкова се е сближила с българското общество, че нито едно градско събитие не минава без нейното участие (1937, с. 20).

Вниманието на издателите е насочено и към прояви, свързани с Руско-турската освободителна война. Подробно са описани общите мероприятия във връзка

[10] За българските власти, освен председател на РОВС, ген. Абрамов е представител на донските, кубанските и терските казаци. В това си качество той е адресат на благодарствена телеграма, подписана от цар Борис (Вж.: Вестник Галлиполийцев, № 49, 21 юли 1937, с. 1).

[11] Подтекстът, предизвикал кавичките е, че за тази агитация сепаратистите получават пари от Полша. През 30-те години е било публична тайна, че полската държава субсидира изданията на Волно-казашкото движение.

с годишнини на известни военачалници и политици (1932, с. 20–22, 28–29), 50-годишнината от убийството на Цар Освободител (1932, с. 39), 50-годишнината от смъртта на ген. Скобелев (1933, с. 18–20) и тържественото откриване на паметника на връх Шипка (1935, с. 24–25).

– посещения на високопоставени дейци на руската емиграция в България. Тази информация заема важно място на страниците на „Казаки за границей". Посещението на ген. Милер в България се е превърнало в празник на руския дух и е показало обединението на всички руси около РОВС. Посещението на ген. В. Й. Гурко[12] в качеството му на председател на Конгреса на руските инвалиди е привлякло вниманието на българските обществени и правителствени кръгове – благодарение на голямата популярност на баща му. На сина на прославения военачалник е бил предоставен вагон за пътешествие по историческите места, обилно поляти с руска кръв. Вниманието от страна на българите към него е свидно за всички руси (1934, с. 24).

Макар и рядко, но изданието отразява важни събития от българския политически живот, като венчавката на цар Борис, на която е присъствал ген. Абрамов и е поздравил царската двойка от името на руското воинство. От международните събития централно място заема убийството на сръбския крал Александър през 1934 г. в Марсилия.

Животът в Русия почти не присъства на страниците на изданието. Едно от малкото изключения са препечатани сведения от чехословашко списание (без посочване на заглавие, годишнина, брой и т.н.) за събития в Ростов на Дон, Новочеркаск, Ставропол, Таганрог, Екатеринодар (не Краснодар!); за кървавите безредици в Новоросийск, възникнали при товаренето на пшеница на италиански кораби, за убийството на двама комунисти в Дербент, за терора на съветската власт спрямо местното население, за репресии, бунтове и т. н. (1930, с. 69–70). Много рядко се публикуват писма от останали в Родината близки с разкази за тежкия живот там (1933, с. 104).

В единични случаи изданието придобива характер не само на комюнике, но и на трибуна на казачеството. В брошурата от 1933 г. е препечатано поместеното в № 2482 на в. „Возрождение" Открито писмо до казаците от ген. Бикадоров [13]. С него генералът-историк, един от вдъхновителите на Волно-казашкото движение (Вольно-казачье движение) в края на 20-те години, категорично се разграничава от доскорошните си съмишленици. Той окачествява идеята за казашка държава (Казакия) като неосъществима и подчертава, че пропагандата ѝ е средство за субсидиращия[14] списание „Вольное Казачество" да постигне целите си, които нямат нищо общо с казачеството. Казашкият сепаратизъм (самостийность), предупреждава Бикадоров, води до изолация, а зависимостта, в която се е оказало самото движение от субсидиращия източник крие в себе си опасност казачеството да бъде използвано

[12] В. Й. Гурко (1864–1937) е син на генерал-фелдмаршал Й. В. Гурко. В емиграция е живял в Италия. Бил е председател на Съюза на инвалидите. Активно е участвал в дейността на РОВС, включително и като сътрудник на издаваното от организацията списание „Часовой".

[13] Ген. И. Ф. Бикадоров (Быкадоров, 1882–1957) е член на президиума на Върховния кръг. В емиграция той активно се занимава с исторически изследвания. Автор е на книгите „История Казачества" и „Борьба Донских Казаков за выход в море".

[14] Има се предвид Полша.

като пушечно месо. Самото списание на сепаратистите (самостийники) се е превърнало в оръдие за преследване (травля) на атаман А. П. Богаевски[15] и за откъсване на казачеството от общоруските цели. Развитието на казашка самостийност в СССР би довело до превръщане на целия руски народ във враг на казачеството. „Судьбы казачества, как в прошлом, так и в настоящем и будущем тесно связаны с судьбами всего русского народа, русской государственностью, русской культурой“ – заявява той (1933, с. 24–25).

В „Казаки за границей“ са публикувани общо 6 стихотворни текста. Всички те са анонимни. Тяхното присъствие е по-скоро случайност, отколкото проява на някаква концепция на изданието: функционално те не се се отличават от другите отпечатани материали. Стихотворението „Памяти атамана Каледина“ (1930, с. 127) е поместено непосредствено след биографичния материал „Донской атаман генерал от кавалерии Алексей Максимович Каледин“ по повод годишнина от безвременната му кончина. То продължава наченатата още във в. „Казачье слово“ героизация на донския атаман. Останалите пет стихотворения са текстове на песни, едната от които е полковата песен на лейб-гвардейския Атамански полк. Те проследяват трудния маршрут на казаците, които вярват, че отново ще влязат в майчицата (матушка) Москва:

Споем про Дон, Кубань, Терек,
Где наша честно кровь лилась (лилась),
Где средь степей и гор скалистых,
Россия снова родилась (родилась)

Могъщата Русия отново ще се надигне от пепелищата и Светата Рус ще си поеме свободно дъх под знамето на Белия цар, защото всеки е готов да влезе в гроба за родината – това е патосът на тези произведения (1934, с. 72–74).

В края на някои от брошурите са публикувани анонси за периодичния печат на руската военна емиграция. Изданията, препоръчани от щаба на Донския корпус, са: парижкото списание „Часовой“ – единственото военно списание на руската емиграция, в което се печатат разпоредби и информация за РОВС (посочена е цената за България), издаваният в Сърбия национален обществен и военен седмичен вестник „Русский голос“, отпечатаният и постъпил в продажба войскови юбилеен сборник „Сибирский казак“, издаваният в София „Вестник Общества Галлиполийцев“, който с цената си от 3 лева е достъпен даже за безработните.

На втората корица на комюникето от 1937 г. четем равносметката на изданието „В заключении хотелось бы еще раз подчеркнуть, что, несмотря на тяжелую и очень трудную, иногда подлую, действительность, казаки в большинстве случаев остаются достойными подражания честными тружениками, добросовестными и исполнительными в отношении принятых на себя обязательств в новых условиях своего существования и жизни, и бережно храня в изгнании и свои старые дедовские заве-

[15] А. П. Богаевски (Богаевский, 1872/3–1934) е последният атаман, избран на Донска земя. Той е инициатор за създаването на Обединения Съвет на Дон, Кубан и Терек през 1921 г., на който се подчиняват всички станици и хутори в емиграция. Наследен е на поста „войскови атаман“ от М. Грабе.

ты, и свои обычаи – продолжают верить, что понесенные ими жертвы не напрасны, что они дождутся счастья увидеть Воскресшей Россию, а с нею и возрожденное казачество".

Освен бюлетин на Донския корпус, „Казаки за границей" в някаква степен е и бюлетин на 3-ти отдел на РОВС – вероятно поради общия ръководител на тези две организации ген. Абрамов. Предмет на отделен разговор могат да бъдат и допирните му точки с такова специализирано военно списание у нас като „Вестник Общества Галлиполийцев". Тук ще се ограничим само да отбележим, че близостта на двете издания, по същество печатни трибуни на пристигналите през 1921–1922 г. в България воини от 1-ви армейски и Донския корпус, в същото време е доказателство за консолидацията на рускоезичната военна периодика в навечерието на Втората световна война[16].

Поместените в комюникето материали представят една широка и пъстра панорама на живота на руската военна емиграция в България. Впрочем, такава е била една от целите на издателите му: „Доброжелательные отзывы казаков и неказаков, оценивающих эти периодические выпуски „Казаки заграницей", утверждают в сознании полезности этих выпусков и, если не для теперешнего момента, то для истории казачества" (1932, с. 100). Затова изданието е от изключително значение за изследователя, решил да проследи живота на руските колонии по места или посоката на реемиграция. За филолога то е ценно с разногласието, породено от многото негови кореспонденти. Разногласие, което, разбира се, не заглушава езика на деловия документ, но му придава разговорни, чисто човешки интонации.

Радослава Илчева

[16] Така например, във „Вестник Общества Галлиполийцев" се печатат подписани от ген. Абрамов заповеди до Донския корпус (Вж.: Начальникам Групп и Частей Донского Корпуса и Станичным и Хуторским атаманам, находящимся в Болгарии. – Галлиполийский Вестник, № 60, 1 юни 1938, с. 28).

КАЗАКИЯ

Казакия – Козакія – Kosakia. Литературно-исторический и информационный журнал. Под редакцией: С. Балыкова, Г. Еременко и Ф. Оболенского. София, бульв. Драгоман, 52.

1 (7)	ноем. 1935
2 (8) – 12 (18)	ян. 1936 – ян. 1937
1 (19) – 5 (23)	февр. – юни 1937

Изданието е с двойна номерация – първото число посочва номера на броя от „българския" период, а даденото в скоби второ число показва номера на броя от началото на изданието, напр., № 1 (7). Този принцип на номерация се запазва до № 11–12 (17–18). От № 19–20 започва нова номерация – за съответната година със запазване в скоби на първоначалната: № 1–2 (19–20).

На корицата заглавието е подчертано. То се изписва само на руски, с главни печатни букви. От № 5–6 (11–12) размерът на буквите се увеличава. От № 4 (22) заглавието се изписва с италик, с главна и малки букви. Под заглавието е изобразена фигура на казак с черна униформа и старинно оръжие. Той е яхнал черния си кон, стъпил върху маркираната с различен цвят в различните броеве територия на казашките области от Черно море до Урал. В долната част на корицата отляво в каре е посочената годината на издаване, а отдясно в кръг – броят. Месецът на броя е посочен на с. 1.

№ 1–2 (19–20) излиза със закъснение, поради предприетите от бившия председател на Централното управление на Съюза П. Кудинов действия по спиране на изданието.

На с. 2 на № 1 дословно (т.е. с възпроизвеждане и на правописните грешки) е написано: „Журнал „Казакия" никому бесплатно высылатся не будет. Станичники, ваша скромная помощь, подписавшись на журнал, даст возможность издаватего редовно. Подписную плату пересылать Окруженым Атаманам и предст. Цен. Прав. Последние пересылают на имя пред. Цен. Прав. П. Н. Кудинова – София, бул. Драгоман 52."

В края на № 1, в долната част на втората корица са дадените цените на абонамента за отделните страни, подредени по следния начин: страна – абонамент за 6 месеца – абонамент за 1 година – цена на отделния брой. Те са:

Във Франция – 20 (от № 9: 12) франка – 35 (от № 9: 24) франка – 4 (от № 9: 2) франка;
В Чехословакия – 30 чешки крони – 50 чешки крони – 5 чешки крони;
В България – 75 (от № 9: 60) лева – 150 (от № 9: 120) лева – 12 (от № 9: 10) лева;
В Румъния – 80 леи – 160 леи – 12 леи;
В Полша – 8 злоти – 15 злоти – 1 злота;
В Германия – 3 марки – 5 марки – 50 пфенинга;
В Северна Америка и останалите страни – 1, 50 долара – 3 долара – 0, 20 долара.

В № 7, от обратната страница на първата корица, са посочени адресите в чужбина, откъдето читателите могат да получат списанието. „1. В Париже у Балинова: 7, Rue Chemin de Creux. Loinville le Pont (Seine) / 2. В Берлине у Овсяника: Konigin Elisabettisstr 41. Berlin – Charlottenburg. / 3. В Праге у Федорова: laromirova, 456. Praha – Nusle Udoli. / 4. В Братиславе у Балыкова: Ruzova dolina, C 199. / 5. В Брно у Запорожца: Krkoskova, 29. Brno – Husosice. / 6. В Польше в инж. Тулаева: Wilno, Pielkielko. 7 m 1. / 7. В Белграде у Е. Перфильева. Донска ул. 3 р. 1. /8. В Лионе у Хорунженко, 82, av. Sidoine Apollinaire. Maisôn O. Lyon (Valse) / 9. Казаки из всех других стран могут выписывать прямо из издательства и склада: София ул. Цар Симеон, 5. П. Н. Кудинов."

Адрес на издателството и склада: агр. И. М. Евсюков, ул. Цар. Асен, 69, София.

Печата се в печатниците „Св. Ив. Рилски"(София, ул. „Св. св. Кирил и Методий", № 9), „Добринов" (София, бул. Дондуков № 42, телеф. 2–50–88) и „Нов живот" (ул. Цар Самуил, № 61, телеф. 2 48–69 – София).

Сдвоени броеве – № 3–4 (9–10), 5–6 (11–12), 11–12 (17–18), 19–20.

Обем: 40 с. – № 2 (8), 5–6 (11–12), 11–12 (17–18); 38 с. – № 3–4 (9–10); 36 с. – № 1–2 (19–20); 32 с. – № 5 (23); 28 с. – № 7 (13), 9 (15); 26 с. – № 8 (14), 10 (16); 25 с. – № 3 (21). Част от данните са приблизителни, защото в НБКМ липсват последните страници от някои броеве.

Формат: 22х30 см.

Тираж: 600 екз.

Списание „Казакия" е означено от издателите си като орган на Централното управление на В. К. (съкращение от *Вольное казачество* и от *Вольно-казачий*) съюз на казаците-националисти. То се откроява сред казашката емигрантска периодика в България чрез следните си особености: 1) Като издание на националистите, то е първият печатен орган у нас, който не се обявява за общоказашки; 2) То е интернационално издание, което последователно излиза в Братислава, София и Прага. В този смисъл може да се говори за негов словашки, български и чешки период.

Казаците са динамичен етносоциален феномен, породен от руските история и култура. Забелязано е, че всяка епоха си има своя тип казак[1]. Свободният бунтар-маргинал от Средновековието (вольный человек) живее на воля в Дивото поле (Дикое поле)[2], а войната за него е начин на съществуване. Като се започне от времето на Петър Първи казакът вече е воин на служба (служилый человек), който защитава държавата в замяна на предоставена земя и регламентирани привилегии – за разлика от закрепостения към армията руски войник. През втората половина на XIX в. редом с казака-воин се появява и казакът-фермер, който воюва само, защото такива са традицията и системата. Но през всичките тези периоди и перипетии казачеството в своята съвкупност е единно и сплотено.

Монолитността на съсловието се пропуква в края на XIX – началото на XX век, когато сред донските казаци се оформят две идейни течения – русофили и казакомани (традиционалисти). Русофилите се борят за разрушаване на „великата китайска стена" между Дон и Русия, за правото на отказ от военна служба, за правото на образование, за правото да бъдат предприемачи, професионални учени, хора на изкуството. Казакоманите пък смятат, че територията на Донската войска трябва да бъде затворена за пришълци. И представителите на двете течения са недоволни от руската имперска политика: едните – от това, че запазва „острова на традиционализма" и не интегрира казачеството, другите – от нарушаването на устоите на Донската войска, от неспазването на неписаното правило „Дон за донските казаци" („Дон для донцов")[3].

Идеята за самодостатъчността на казашките области се оформя през Първата световна война и в известна степен се реализира по време на революцията и пос-

---

[1] http://ruguard.ru/article/read/Istorija_Kazachestva.html [онлайн]. [прегледан 19.09.2011].

[2] Дивото поле е название на неконтролирани през Средновековието нито от остатъците от Златната орда, нито от други държави земи на територията на днешна Украйна и Южна Русия.

[3] Маркедонов, С. М. Государевы слуги или бунтари-разрушители? (к вопросу о политических отношениях донского казачества и Российского государства). [онлайн]. [прегледан 13.09.2004]. http://www.ipma.ru/publikazii/kazachestvo/224.html

КАЗАКИЯ-КОЗАКІЯ-KOSAKIA

ЛИТЕРАТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИЙ И ИНФОРМАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

под редакцией: С. БАЛЫКОВА, Г. ЕРЕМЕНКО И Ф. ОБОЛЕНСКОГО.

№ 1 (7) ◎ Ноябрь 1935 года Болгария. София, бульв. Драгоман, 52 ◎ № 1 (7)

От Центральнаго Правления В. К. Союза Казаков Националистов

Временное Центр. Правление ВК., возникшее два года тому назад и имевшее ограниченную рамку деятельности в области защиты природно-казачьих общественных традиций от угрожавшей опасности со стороны захватничества, в августе сего года, считая свою задачу законченной, созвало с'езд из представителей округов и вольноказачьей общественности, перед которым отсчиталось и сложило свои полномочия.

Указанный с'езд, приняв отставку ВЦП., тогда же сформировал новое постоянное Центральное Правление, существующее и работающее на основах принятого Внутреннего Положения ВК. как верховный, исполнительный, центральный орган казачьего национального движения.

Сознавая всю трудность работы в существующих внутренних и внешних условиях, отдавая полный отчет в ответственности, но помня о своем национальном казачьем долге, мы не могли отказаться от возлагаемого на нас тяжелого бремени.

Так как основные мотивы происшедшего в Вольном Казачестве внутреннего раскола, благодаря активному и об'ективному освещению положения со стороны бывшего ВЦП., ныне всеми ясно осознаны и усвоены, Центральное Правление не находит нужным возвращаться к этому вопросу и считает эту работу выполненной.

Ввиду того, что внутренний раскол в ВК. к настоящему времени принял вполне законченные формы т. е. — на одной стороне образовалось законное выборное Центр. Правление, а на другой стороне, согласно воле его приверженцев, укрепилось полное, безконтрольное и безсрочное единоличное самоуправство [illegible]

ление ВК. с этого мо
междуусобную бор
мики.

Только в исключ
порядке исполнения
информировать Нац. к
облачая измену и пров

По мнению ЦП.
взаимной критикой, а
работой стороны долж
ность персональную,
ность той системы ор
работы, каких данная
к своей цели.

Надеясь, что каза
наделенные обострени
ственности и сыновне
трагические моменты
достаточной высоте об
венности, обращаемся
поддержке.

Только об'единен
бескорыстной жертвен
в жизни нашего много
телную роль. От тех в
дельных вк., которые
шего центра, ожидаем
ного выполнения наши
какие будут нами отда
нашего казачьего дела
там томящагося Народ

Да здравствует казачество!

Председатель ЦП. **Есаул П**

Члены ЦП. агр. **Евсиков, Д-р Федоров, Инж. Голов**
Есаул Овсянник, хор. Безуглов, С. Кос

Секр. Ц. П. В. К. **Сотник Ба**

КАЗАКИЯ

1(7)
1935

ледвалата я Гражданска война. По периферията на някогашната Руската империя възникват нови държавни и квазидържавни структури като Кубанската народна република, Донската, Терската, Уралската, Сибирско-Семиреченската и Забайкалската казашка република, Оренбургският казашки кръг[4]. Те са израз не толкова на осъзната необходимост от собствена държавност, колкото са начин за противопоставяне на съветската държава, която се заема с ликвидирането на казачеството като съсловие и фактически го приравнява към селячеството. Историческите катаклизми разделят казаците не само по цвят (бели – червени), но и по отношение към метрополията. На единия полюс са някогашните русофили – привържениците на идеята за вливане в състава на единна и неделима Русия (единонеделимцы, государ-

[4] В казашката терминология Кръг (Круг) е обществено-политически термин и означава Народно събрание от всякакъв род и вид.

ственники). На другия полюс са предишните казакомани – радетелите за самостоятелна казашка държава (самостийники, казакийцы)[5].

Гражданската война заварва казаците неподготвени за обща отбрана и обща защита на интересите. Отделните казашки войски действат самостоятелно, по-скоро във взаимна вреда, отколкото във взаимна полза[6]. Донският и кубанският край стават арена на братоубийствени сражения между червени и бели, в които, в крайна сметка, побеждава не по-мотивираната, а по-сплотената, по-монолитната армия. В оперативно-стратегическите обединения на белите армии в Южна Русия един до друг се сражават монархисти и републиканци, единонеделимци и самостийници[7]. Последните горят от желание да защитават родните степи, но не и хищните нокти на царския орел[8]. За главнокомандващия Въоръжените сили на Юга на Русия (Вооруженные силы Юга России, ВСЮР) ген. Деникин казаците са подчинени – както и всички останали. Казашките вождове претендират, че са негови равнопоставени съюзници и издигат искането за възможно най-широка автономия на казашките области. Напрежението между Доброволческата от една страна и Донската и Кубанската армия от друга в състава на ВСЮР ескалира: заради разногласия с Деникин донският атаман П. Краснов и кубанският атаман А. Филимонов – и двамата убедени монархисти – се отказват от атаманските си пълномощия. Впрочем, Филимонов е обвинен за умереното си отношение спрямо самостийниците. След убийството на председателя на Кубанската Рада Н. С. Рябовол в Ростов на Дон от деникинов офицер, кубанските казаци масово дезертират от ВСЮР. По-късно Врангел ще напише, че малко е оставало белогвардейците да започнат да се бият с белоказаците[9].

В първите години на емиграция всички казаци формално се подчиняват на създадения през 1921 г. в Константинопол от атаманите на донската, кубанската и терската войски и от председателите на съответните правителства Обединен съвет на Дон, Кубан и Терек (ОСДКТ). Неговата позиция е необвързване на казачеството с каквито и да било партийни групировки и идеологически платформи в настоящето и максимална самостоятелност на казашките области в състава на великата Русия в бъдещето. Съветът прави опити да се дистанцира от Руския общовоински съюз (РОВС), без обаче да прекратява напълно връзките си с него. Така заявената политическа линия е атакувана както от промонархически настроените казашки лидери, които настояват за разпускането на ОСДКТ и за пълно и безусловно подчинение на казачеството на главата на Руския императорски дом в изгнание Великия княз Николай Николаевич, така и от привържениците на Деникиновата идея за велика, единна и неделима Русия. Същевременно бързо набират сила позатихналите в резултат на социалния шок от напускането на Родината сепаратистки тенденции.

Въпреки многобройните декларации за казашкото единство, което контрастно и комплиментарно отличава казачеството от разобщената емигрантска маса, казащ-

---

[5] Маркедонов, С. Цит. съч.

[6] Скачков, П. Казачье объединение – Казачьи думы, № 1, 26 февр. 1922.

[7] Термините *самостийность, самостийник* са производни от украинската дума „самостийнисть", която означава „самостоятелност". Назоваващите казашкия сепаратизъм и неговите привърженици от 20-те и 30-те години на XX в. украинизми отпращат към историческите връзки на част от казачеството и, по-специално, на кубанските черноморски казаци със Запорожката Сеч.

[8] Маркедонов, С. Цит. съч.

[9] Пак там.

ката политическа мисъл е не по-малко разноречива и разнопосочна. В средата на 30-те г. Я. И. Лопух от страниците на списание „Казакия“ посочва три нейни разновидности: 1) Монархисти без монарх, т.е. членове на РОВС, групирани около неговия председател ген. Милер (Миллер); 2) Монархисти с монарх, т.е. кириловци (по името на главата на Руския императорски дом в изгнание Кирил Владимирович); 3) Самостийници[10]. Съвременният изследовател С. Ауски маркира следните пет основни течения: 1) радетели за предишните имперски порядки, когато казаците се смятали за привилегировано съсловие; 2) последователи на атаман Каледин, които не се стремят към обособяване от Русия, но настояват за пълно самоуправление на казашките войски, изборност на атаманите и участие на казаците в управлението на страната; 3) привърженици на идеята за обща държава на казаците с народите на Северен Кавказ; 4) казаци от украински произход, които предлагат присъединяване на руския Юг към Велика Украйна; 5) поборници на държавната независимост на казачеството. Като се присъединява към Ауски, Е. Борисьонок доуточнява, че третото и четвъртото течения са по-скоро екзотични, а първото няма голямо влияние. С угасване на надеждата за възобновяване на въоръжената борба с болшевизма, отношението към историческа и съвременна Русия става основна тема за дискусия сред казаците-емигранти[11].

С. Маркедонов подчертава, че казакийството е породено от емигрантския живот – въпреки сепаратистките тенденции сред казачеството, неговата политическа програма в дореволюционната Държавната дума не надхвърля рамките на умерения автономизъм[12]. То възниква през втората половина на 20-те години на XX в. в Чехословакия, когато сред сътрудниците на списание „Путь казачества“, орган на Общоказашкия селскостопански съюз (Общеказачий сельскохозяйственный союз), се обособява кръжок на казаци-националисти. Именно този кръжок дава началото на т. нар. Волно-казашко движение (Вольно-казачье движение). Негови учредители са донските казаци членът на президиума на Върховния кръг, генералът и историк И. Ф. Бикадоров, членът на Донския войскови кръг генерал-лейтенант Т. М. Стариков, есаул[13] М. Ф. Фролов, полковникът и инженер И. И. Колесов, доктор И. П. Вифлянцев, студентът, по-късно инженер, В. Г. Глазков и кубанските казаци членът на Кубанската Рада и на Върховния кръг И. А. Били (Билый) и С. А. Фьодоров (Федоров). Старинният термин „Вольные Казаки“ (т.е. свободни, независими) е взет от древните актове и означава казаци, които не са обвързани с никакви задължения за

---

[10] Лопух, Я. И. Казачья политика. – Казакия, № 17–18, 1937, с. 11.

[11] Борисёнок, Е. Эмигрантские споры о казачьей государственности. [онлайн]. [прегледан 18.09.2011]. http://www.siberia-cossack.org/?pid=483

В навечерието на Втората световна война политическите тенденции сред антисъветски настроеното казачество са три. Първата вижда бъдещето на казашките територии единствено в състава на руската държава след хипотетичното ѝ освобождаване от болшевиките. Втората допуска създаване на независима казашка държава като преходен етап, в случай, че цялостното освобождаване на Русия се окаже невъзможно. Третата смята, че казашките земи трябва да са суверенни и да не зависят от съдбата на Русия (Вж.: Бурда, Э. Казаки эмигранты первой волны 20–40-е годы: жизнь на чужбине. Часть 2. [онлайн]. [прегледан 12.05.2012]. http://www.apn.ru/publications/article25211.htm)

[12] Маркедонов, С. М. От истории к конструированию национальной идентичности.(исторические воззрения участников „Вольноказачьего движения“). [онлайн]. [прегледан 21.05.2004]. http://www.cossackdom.com/articles/m/markedonov_otistorii.htm

[13] *Есаул* е чин в казашката войска, който съответства по положение на ротмистър в кавалерията и на съвременния капитан.

служба към никого. Тяхна трибуна става списание „Вольное казачество“, чийто първи брой от 10 декември 1927 г. категорично и недвусмислено заявява чрез девиза си: „Казакия – наша цель“. През 1934 г. е създаден Съюзът на казаците-самостийници, преименуван по-късно в Съюз на казаците-националисти, вероятно за да се избегнат асоциациите с украинския сепаратизъм.

За казаците-националисти Казакия е територия от Северен Кавказ, за която споменават древните историци и която впоследствие е била заселена от донски казаци. Казакия е и някогашната казашка държавност, от която съвременните казаци са наследили народоуправлението (народоправство) и демократичните обществени начала. Казакия е и бъдещата федерация, която трябва да създадат казакийците. С цел (ре)конструиране на съответната национална общност – казашката, която да се идентифицира чрез територията и обратно, те се обръщат към историята. На преоценка се подлагат много факти и концепции, включително и тази за произхода на казачеството.

Още в края на XIX в. по този въпрос съществуват две теории, които, с необходимата доза условност, бихме определили като реалистично-историческа и романтично-митологическа. Класическата руската историография в лицето на В. Н. Татишчев, Н. М. Карамзин, С. М. Соловьов, В. О. Ключевски и техните съвременни последователи традиционно разглежда казачеството като военизирано съсловие, закърмено със стихийния протест на онеправданите и безимотни слоеве на руското средновековно общество.

Романтично-митологичната теория за произхода на казаците се появява към края на XIX в. по-скоро по прагматични, отколкото по романтични причини. Това е периодът на активно включване на казашкия елит в дворянския корпус на руската империя. Пред произхода от бегълците-ратаи казашките първенци предпочели митовете за прадедите на казашкия народ. Полемиката особено се изостря в началото на XX век: идеолозите на казачеството добре разбирали, че една евентуална революция ще доведе до изчезването на казашкото съсловие и, следователно, на основната организационна форма на съществуване на казашкото население в дореволюционна Русия – казашките войски. Това подбудило лидерите му широко да пропагандират митологемата за казачеството като *етнос*[14], възникнал в началото на новата ера в резултат от генетичните връзки между туранските племена на скитския народ кос-сака и приазовските славяни меото-кайсари с известен примес от страна на живелите по поречието на Дон танаити[15].

Именно към романтично-митологичната теория се обръщат в края на 20-те години XX век идеолозите на Волно-казашкото движение. И. Ф. Бикадоров[16] откроя-

---

[14] Малукало, А. Н. Казачество России как социокультурный феномен. [онлайн]. [прегледан 18.04.2012]. http://www.cossackdom.com/articles/m/malukalo_fenomen.htm

[15] Казачий словарь-справочник. Том 2. Составитель Словаря Г. В. Губарев. Редактор- издатель А. И. Скрылов. Сан. Ансельмо, Калифорния, С.Ш.А., 1968. [онлайн]. [прегледан 13.06.2004]. http://www.cossackdom.com/enciclopedic/k.htm

[16] Исак Фьодорович Бикадоров (Исаак Федорович Быкадоров, 1882–1957) в емиграция се занимава с исторически изследвания. Автор е на книгите „История Казачества“ и „Борьба Донских Казаков за выход в море“ и е един от теоретиците на казашката национална идея. По-късно възприема позицията за федерация на казачеството с Русия при признаване на нерушимостта на донските закони. (По материали от Казачий словарь-справочник. Том 1. Издатели А. И. Скрылов, Г. В. Губарев. Кливленд, Охайо, С.Ш.А, 1966. [онлайн]. [прегледан 14.06.2004]. http://www.cossackdom.com/enciclopedic/k.htm).

ва в казашките общности основи на специфична държавност на европейския Изток, противоположна по съдържание на руската. Ш. Н. Балинов[17] смята, че е невъзможно свободните, волни казаци, рицарите на степите, конниците по рождение да са произлезли от избягали руски селяни-роби[18]. А. И. Бояринов вижда причините за взаимното отблъскване на двата свята – руско-московския и казашкия – не само в различната психология на руси и казаци, но и в различния им произход. Нима би могло да се допусне – риторично пита той, – че руският селянин от някаква си Рязанска губерния ще стане казак-конник начаса, щом стигне до степта и получи кон? Че от него, който никога не е виждал море, ще излезе смел морски боец? Авторът сам си отговаря: подобни твърдения са наивни, защото разликата между качествените данни на казака и на селянина е твърде голяма: „Из векового раба не сотворишь рыцаря, как из тамбовской сивки не сделаешь донского скакуна. (...) создание казачьего рыцарства из рабского русского крестьянства психологически было невозможно. Но оно невозможно было и по причинам географическим и историческим". Казаците са запазили всички отличителни черти, получени от древните им прадеди – касагите и аланите: любов към свободата, способност за организация, чувство за собствено достоинство, храброст, любов към конете[19].

Политическата програма на „Волните Казаци" поставя като непосредствена цел освобождаването на донския и кубанския край от властта на СССР и свикването на суверенни учредителни събрания. След като бъдат заложени основите на казашката държавност в обитаваните от казаците области (донска, кубанска, терска, яицка, оренбургска и т.н.), те ще бъдат обединени в Съюз на свободните казашки земи-републики (Союз Вольных Казачьих Земель-Республик) – Казакия.

Предвиждало се е, това ще стане посредством война със северната болшевишка държава, в която съюзници на казаците ще бъдат всички народи от бившата Руска империя, стремящи се към национално освобождение[20]. Сепаратистите били готови да освобождават родния край и с помощта на чужда военна сила – в името,

---

През първата половина на 30-те години Бикадоров публично се разграничава от казакийците и посочва опасностите от казашкия сепаратизъм за казачеството. Публикуваното в № 2482 на в. „Возрождение" негово „Открытое писмо письмо казакам" е препечатано в комюникето на Донския корпус (вж. Казаки за границей. Март 1932 – март 1933, София, 1933, с. 24–25).

[17] Шамба Нюделич Балинов (1894–1959) е донски калмик (калмык). В емиграция се изявява като учен, писател и журналист. Идеолог е на калмицкия национализъм, привърженик е на идеята за сътрудничество на донските и калмицките националисти. Основател е на излизалите в Париж списания „Ковыльные Волны" и „Казачий Голос". По време на Втората световна война сътрудничи на хитлеристите и организира в донските степи калмицки полкове. След края на войната заедно с калмицката емиграция заминава за САЩ. Самоубива се през 1959 г. (По материали от Казачий словарь-справочник. Том 1...)

[18] Маркедонов, С. Государевы слуги или бунтари-разрушители...

[19] Бояринов, А. И. Происхождение казачества. Отрывки из книги „Казачество и Россия и их взаимоотношения". [онлайн]. [прегледан 11.05.2012]. http://cherkasi.zbord.ru/viewtopic.php?t=73

Казакиецът А. И. Бояринов (1868–1951) е писател и публицист, фактически заместник на председателя на Донския войскови кръг. В началото на 20-те г. на XX в. той живее в България, където е станичен атаман на Първа Донска станица в с. Долна Оряховица и активен сътрудник в издавания от ОСДКТ в. „Казачье слово" (1921–1922). По-късно, като емигрант във Франция, е редактор на парижкия вестник (1923–1924) със същото име. След Втората световна война реемигрира в Гватемала.

[20] В някои случаи ситуацията е направо комична: „Волните Казаци" и кавказките жители яростно спорят в емиграция по въпроса за бъдещите граници на въобразените си държави. Вж.: http://odisseyabook.narod.ru/odisseja/netladu.html [онлайн]. [прегледан 28.03.2007].

разбира се, на светлото бъдеще на новата държава, което ще стане факт десетина години след основаването ѝ[21].

„Волните Казаци" са яростни националисти, обсебени от изключителността на нацията, към която принадлежат. Следва обаче да подчертаем, че те не смятат, подобно на нацистите, всички останали за по-низши, по-непълноценни от тях. Обект на яростни нападки е само един народ – руският. По отношение на другите те даже са толерантни, особено, ако става дума за национални малцинства в състава на СССР. Така например, кавказките националисти често се възприемат като съратници в общата борба срещу Москва, а калмицките националисти Шамба Балинов и Санжа Баликов (Балыков) активно участват както в самото движение, така и в печатните му органи.

Оценките за Волно-казашкото движение още от самото начало са диаметрално противоположни. От едната страна е възхищението пред казаците-патриоти, пазителите на казашката старина и вековните традиции. Техният публицистичен плам и декларираната жертвеност в името на род и родина контрастно са изпъквали на фона на провежданото в Съветска Русия разказачване. От другата страна е рязкото неодобрение на казакийството сред руската емиграция изобщо, неодобрение, което обединява известни с разногласията си лидери като А. Деникин, П. Краснов и П. Милюков. Неодобрението се подклажда и от въпроса кой финансира печатните издания на казашкия сепаратизъм? В научната литература от позициите на днешния ден се дават два отговора. Първият, впрочем, е бил публична тайна през 30-те години. Той посочва отколешния враг на казачеството още от баснословните времена на Запорожката Сеч – Полша, която няма през XX век общи граници с казашките земи, но която чрез създаването на национални покрайнини и откъсването им от метрополията се надява да върне Русия в едни много стари и неудобни граници[22]. Вторият отговор е подсказан от наблюденията на Цв. Кьосева[23] и предполага финансова подкрепа за казакийците от страна на настоящия враг – Съветска Русия, която цели от една страна да разобщи и обезсили задграничното казачество, а от друга – да контролира казашкия сепаратизъм и да се намеси, ако нещата излязат извън контрол.

Възникнало в Прага, казакийството бързо се прехвърля към съседните славянски територии. Активна дейност развиват в Братислава Иван Безуглов[24], а в България – Павел Кудинов[25]. Националистични настроения има и сред казаците в Югославия и Полша. Впрочем, идеолозите на Волно-казашкото движение не са единни по много въпроси, включително и организационни. Още през 1928 г. в Прага се по-

---

[21] Вж. Борисёнок, Е. Цит. съч.

[22] Пак там.

[23] Кьосева, Цв. България и руската емиграция. (20-те – 50-те години на XX в.). С., 2002, с. 183, 190.

[24] Иван Иванович Безуглов (1898–1964) е един от активистите на Волно-казашкото движение, който през 1933–1939 заедно със С. Баликов издава циклостилното списание „Казакия". Бил е атаман (12 години) на Общоказашката станица в Белград и председател на Централното управление на казаците-националисти. След войната живее в Германия и САЩ. (По материали от Казачий словарь-справочник. Том 1...).

[25] Павел Назарович Кудинов (1891–1967) е участник в Първата световна война. През 1919 г. оглавява Горнодонското (Верхнедонское) въстание срещу съветската власт и в това си качество присъства със собственото си име в романа на Шолохов „Тихия Дон". Издател е на списание „Вольный Дон" (1937–1938).

явява второ казакийско издание – „Казачья земля“, а през 30-те г. си съперничат две казакийски (или „волно-казашки“) списания – „Казакия“ и „Вольный Дон“. В навечерието на Втората световна война съществуват три европейски центъра на казаците-националисти – групата на инж. Били[26] със списание „Вольное Казачество“, групата на В. Г. Глазков и групата на И. И. Безуглов. Последните две издават списания с еднакво име – „Казакия“. Първото е печатарско, второто – на циклостил[27]. Двете списания са дружелюбни едно към друго – доказват го доброжелателните материали в печатарската „Казакия“ за Иван Безуглов, участието на С. Баликов в редакционните колегии на двете и т. н. За съжаление, обаче, на този етап не можем да кажем нищо повече за корелацията им. Възможно е, това да са две списания с едно име (каквито са оскъдните данни в научната литература), но е възможно, да става дума за два варианта на едно списание.

Списание „Казакия“ е определено от издателите си като литературно-историческо и информационно. То се издава през 1934–1939 г. под редакцията на И. С. Бойко, И. И. Колесов и С. Б. Баликов[28] последователно в Братислава, София и Прага. По различно време членове на редколегията му са и И. И. Безуглов и В. Г. Глазков.

Българският период на „Казакия“ обхваща времето от ноември 1935 до юни 1937 г., когато излизат 16 от общо 33-те му броя. Издателите заявяват, че „Казакия“ е единственият собствено казашки независим печатен орган, който пропагандира идеята за освобождаване и държавно възраждане на казачеството. Девизът на изданието е казашката независимост (руск.: воля), целта, както и на „Вольное казачество“ през 1927 г., – Казакия, поздравът – „да здравствует Вольное Казачество!“.

Името на списанието се изписва на руски (Казакия), украински (Козакія) и чешки (Kosakia). Обикновено всеки брой се открива с обръщение на Централното управление на Волно-казашкия (В.К.) съюз на казаците-националисти. Така например, като констатира, че вътрешният разкол е завършил от една страна със законно избрано Централно управление, а от друга – с напълно безконтролното и еднолично самоуправление на И. Били, Централното управление декларира прекратяване на всякаква междуособна борба чрез печатна полемика, с изключение на случаите, когато трябва да бъдат разобличени провокациите и измяната. Документът е подписан от председателя на Централното управление П. Н. Кудинов, членовете на Управлението агр. Евсиков, д-р Фьодоров, инж. Головчански (Головчанский), Ш.

---

[26] Игнат Архипович Били (Билый, 1887 – след 1958) е инженер и политически деец, несменяем редактор на списание „Вольное казачество“ и на вестник „Казак“. Преди революцията е бил учител по математика в Екатеринодарското реално училище, основател и сътрудник на в. „Кубанская мысль“. Политическата му дейност започва след 1917 г. Член е на Кубанската Рада и на Кубанското войсково правителство, участник е в Ледения поход на Корнилов. В емиграция се занимава с журналистическа и издателска дейност. (По данни на: Казачий словарь-справочник. Том 2...).

[27] Казачий словарь-справочник. Том 1. Издатели А. И. Скрылов, Г. В. Губарев. Кливленд, Охайо, С.Ш.А., 1966. [онлайн]. [прегледан 16.04.2004]. http://www.cossackdom.com/enciclopedic/k.htm

[28] Санжа Басанович Баликов (Балыков, 1895–1943) е журналист и калмицки културен деец. В емиграция първоначално живее в България и участва в Калмицкия съюз. По-късно заминава за Прага, където заедно с Ш. Балинов прави преводи на калмицки език и издава съществени за калмицката култура произведения. Започва да печата в казашкия националистичен печат. В Братислава заедно с И. Безуглов издава циклостилната „Казакия“. (По данни на: Казачий словарь-справочник. Том 1...)

Балинов, есаул Овсяник (Овсянник), хорунжий[29] Безуглов и С. Косоротов и от секретаря сотник[30] Баликов.

От № 2 (8) съдържанието на списанието се структурира от раздели. В публицистичния (в някои броеве – научно-публицистичен) раздел се помещават материали, посветени на казашката нация, на теорията на казакийството, на целите и лозунгите на Волно-казашкото движение и съюза на казаците-националисти. Едни от най-активните автори тук са С. А. Фьодоров, Ш. Балинов, В. Глазков. Следва разделът за исторически материали (отдел исторических материалов), в който сътрудничат кубанският историк Ф. А. Шчербина[31], Ник. Гули (Гулый), Георгий Фьодоров (Федоров), К. М. Киреев. Историческите статии са фокусирани върху възлови събития и емблематични личности, в които се разпознава цялото казачество. По този начин историята се превръща в средство за приобщаване на всички казаци към каузата на националистите. Има и много материали, посветени на Гражданската война, сред които бихме откроили мемоарния разказ на Г. Фьодоров „Лабинская – Пятигорск“ (№ 1, 2). От него разбираме за последните дни на убития от болшевиките заедно с група заложници български генерал Радко Димитриев[32].

Третият по ред раздел е литературният, следван в съдържанието от рубриките „Жизнь казачества за рубежом“, „Отклики“, „По организациям“ (понякога фигурира като „Организационный отдел“), „Хроника“, „Розыск“, „Почтовый ящик“. Рубриките „Хроника“ и „Розыск“ обикновено са на последната страница, която понякога служи за втора корица. Пак там се публикуват сведения за постъпили от отделни клонове на организацията и от отделни лица парични средства за издаване на списанието. Рубриката „Почтовый ящик“ се печата на вътрешната страна на първата корица, а понякога – на последната корица. Тя представлява отговор и, в някои случаи, коментар на редакцията на читателски въпроси от различно естество. Например, като отговаря на читателя В. от Харбин, че би се радвала на сътрудничеството му в списанието, редакцията пояснява: „давать обязательство о неприкосновенности ваших материалов редакция не может, как и никому другому. Бывает много причин, заставляющих редакцию „прикасаться“ к вещам. Иногда простое соображение о площади вынуждает опустить иной второстепенный абзац. За стилем, за грамотой и принципом тоже приходиться следить. Без нужды редакция ничьих вещей не трогает“ (№ 1, вътрешна страна на първата корица).

В списанието има илюстрации, карикатури, снимки. В долната част на някои страници се печатат афоризми (напр., от Конфуций: „Великий человек ищет в себе,

---

[29] *Хорунжий* е първият и най-нисш офицерски чин в казашката войска. Съответства на подпоручика в пехотата, корнета в кавалерията; на днешния младши лейтенант.

[30] *Сотник* съответства на поручика в някогашната и на лейтенанта в днешната армия.

[31] Фьодор Андреевич Шчербина (Федор Андреевич Щербина, 1849–1936) на младини е бил близък до народниците, поради което многократно е репрепресиран от царското правителство. Той е специалист по въпросите на икономиката на казашките райони и историята на Кубанската казашка войска, депутат в Държавната дума, председател на казашката фракция в нея, постоянен член на Кубанските краева и законодателна Рада. От 1920 г. живее в емиграция в Чехословакия.

[32] Радко Димитриев (1859–1918) е генерал-лейтенант от Българската и генерал-аншеф от Руската императорска армия. В текста на Фьодоров, както впрочем и в руските източници, той фигурира като Радко-Дмитриев (Радкò-Дмитриев, Радко Дмитриевич), т.е. с един вид двойна фамилия. В информацията за статията на д-р С. А. Фьодоров (брат на предишния автор) „Судьба великого болгарского воина на Казачьей земле“ генералът вече е наречен с българския вариант на името си (№ 10, с. 26).

а ничтожный в других“ – № 3 (21), 1937, с. 19) или лозунги („Единственное спасение казачества в нашем национальном самосознании!“ – № 7, с. 17). Има и доста печатни грешки – разменени, сменени, пропуснати букви. Понякога вместо удебелената (bold) буква „ы“[33] се използват ер малък и латинско і (ьі), а вместо удебеленото „э“ – обърнато „е“.

Тематичният облик на „Казакия“ се определя от *казашката национална идея*, която присъства не само в публицистичния отдел и не само чрез специализираните материали. Всеки повод за издателите на списанието е добър, за да я припомнят. В статията „Осколок старой казачьей эмиграции“ (№ 1–2 (19–20), 1937, с. 6–7) И. М. Евсиков разказва за разположено близо до Варна селище на казаци, напуснали Русия преди около 200 години. То е късче от родината – същински хутор, където даже брегoветe на езерото са обрасли с истинска кубанска тръстика. Времето в него сякаш е спряло – къщите, дрехите, битът, езикът са старинни. Жителите са старообрядци, които не встъпват в брачни контакти с местното българско население и при необходимост вземат снахи и зетьове от подобно село в Румъния. Това, че са разрешили на тяхно момиче да се омъжи за кубански казак-емигрант, за автора се превръща в ярко доказателство за обединителната сила на казашката национална идея. „Невольно встает мысль, как хорошо бы поучиться Абрамовым, Граббе и др. у этих простых казаков: не приказы и распоряжения по несуществующим корпусам, а сознание, сохранение своего прошлого, связали крепко этих людей, причем так, что более 200-летнее изгнание не смогло сокрушить волю хуторян. На лице каждого казака ясно было написано непреклонность духа и твердость воли с девизом „жертвовать личным ради общего“. Но и „волните казаци“ има на какво да се научат от тези обикновени рибари – да не забравят своя казашки бог – обобщава авторът.

Казашката национална идея се пропагандира не само сред казаците, но и сред жителите на страните, където те живеят в емиграция. От кратката бележка „Земля из Казакии“ в края на № 8 (14) разбираме, че в Чехословакия, независимо от официалната правителствена политика, много хора не само са добре осведомени по казашките въпроси, но и съчувствено се отнасят към каузата на казашкото освобождение. Разбираме също, че няколко чехи са донесли на приятелите си казаци от екскурзия в СССР три кесии със земя, взета от брегoветe на Дон, Кубан и Терек. Кесиите са предадени на Чехословашкото окръжно управление на Волно-казашкия съюз, което е готово да ги сподели с другите управления – така казаците, които не са дочакали завръщането в родината, ще могат да почиват под родна земя, обилно напоена с кръвта на дедите. Екскурзиантите предават и посланието на един стар донски казак до емигрантите: „думы наши одни“ (№ 7, с. 26).

„Казакия“ от своите страници провежда *последователна антируска политика*. В нея дори историческите материали са с антируска насоченост – посветени са на такива личности като Степан Разин и Кондратий Булавин, които са се опълчили срещу руската държавност. Редом, в една плоскост, са поставени Петър Велики, Сталин и главата на Руския императорски дом Кирил, като титлата „император“ по отношение на последния тенденциозно се изписва в кавички. Всички те, заедно с мужиците от Московията, които завземат родните поля и степи, са врагове на ка-

[33] Не установихме някаква закономерност в използването на двата начина за предаване на тези звуци, които се срещат едновременно не само в рамките на един текст, но и на една дума – „открытые“.

зачеството. Но многочислената казашка емиграция е жива и тя отново ще възроди и закрепи народа си върху вечните реки и пепелищата на дедите. Всеки казак, който живее в чужбина, трябва да се запази духовно, да помни за дълга си пред родината, народа и потомството; да не се сраства с чуждата среда, а ако има деца, да ги възпитава в любов към родината и в гордост от това, че са казаци. Само така казачеството ще излекува страшните си рани. („От Центрального Правления В. К. Казаков Националистов", № 2, 2).

Новините за *живота в Съветска Русия*, както и за *събития от международния живот* са сравнително малко, но не са подминати от издателите. Например, популярният филм „Путевка в жизнь" („Пътен лист за живота", 1931 г. реж. Н. В. Ек) става повод за статията на В. Глазков „Путевка в смерть", където полемично преиначеното заглавие предзадава авторските коментари по повод детската престъпност и репресивните мерки на съветската държава спрямо деца (№ 1, 26). Понякога отношението към съветската действителност е поднесено на принципа на цитата: в същия брой е публикувана речта на д-р Гьобелс на партийния конгрес в Нюрнберг „Коммунизм без маски", която акцентира върху еврейския характер на болшевизма и еврейския произход на лидерите му (№ 1, 28–29). От международните събития най-голям интерес предизвиква Гражданската война в Испания, която Ш. Балинов определя като сблъсък на два свята и на две идеологии (Ш. Балинов, Смысл испанских событий, № 9, с. 2).

Българските теми в списанието присъстват чрез почитането на паметни за българската история дати като 60-годишнината от смъртта на Христо Ботев (Над могилой великого патриота, № 7, с. 1–2), отзиви от страна на българи за събития от културния живот на казачеството у нас (д-р А. Василева, Елка и вечер у казаков, № 2, с. 38), съобщения за съвместни културни прояви, като организирания от съпрузите Омелченко „Литературен чай". Сред присъстващите била и талантливата българска поетеса Яна Язова, която чела свои стихове. В нейна чест един от гостите (Б. Уланов) тутакси съчинил стихове на калмицки език (№ 7, с. 26). Не са пренебрегнати и историческите връзки между казаци и българи (С. Ф. Лантух, Из истории сношений казаков и болгар, № 8, с. 18–19).

„Казакия" е издание със *силен полемичен патос*. Следва да се отбележи, че в много случаи става дума за полемика в рамките на Волно-казашкото движение, като например тази със списанието на И. Били „Вольное казачество". Изданието рязко реагира срещу нападките относно неказашкия произход на Иван Безуглов – редакцията опровергава тези слухове, като запознава читателя с родословието и биографията му. Потомък на донски и запорожки казак, Безуглов е два пъти казак (№ 4 (22), 1937, 10).

Най-големият обект на нападки извън Волно-казашкото движение са емигрантите, които подкрепят политиката на СССР (советооборонцы, вж. „Публичный провал пражских советооборонцев", № 5–6).

В литературния раздел на „Казакия" са публикувани прозаични и поетични произведения. Както се вижда от редица различни материали, издателите на списанието ценят преди всичко обществено и национално ангажираната литература – в долния десен ъгъл на с. 20 от № 1 е поместена следната мисъл на Гайдар Бамат (Баммат)[34], която може да се възприеме като своеобразен филтър за предпочете-

[34] По всяка вероятност, Тамбий Елекхоти Гайдар-Гаммат, редактор на сп. „Кавказ".

ните литературни произведения: „Но оды, лишенные собственного национального типа, утратившие ощущения исторической своей связи с родной землей и своеобразием ее культурного и духовного облика, трагически обрекаются на медленное моральное вырождение и неизбежную затем политическую смерть".

Прозата заема повече печатна площ, но за сметка на това поезията е представена с повече автори. В списанието са отпечатани 52 стихотворения от общо 20 автори, живеещи в Чехословакия, България, Югославия, Франция и Америка. С най-много стихотворения – 13, е представен Николай Келин. С по пет стихотворения присъстват Ив. Томаревский и Мих. Мурзин, с по 4 – Я. Лопух и Павел Поляков, с 3 – Гнат Шевель, с по две – Г. М. Александрин, автор, подписващ се с инициалите М. С., Виктор Карпушкин и Гнат Макуха. Авторите с по 1 стихотворение са Иван Мосев, Мих. Лазаренков, А. Тавлинцев, Д. Князев, Ив. Колесов, Кошкин, А. Терек, Егоров, автор, подписан с инициалите В. В. К., А. Аникушин[35].

Три от стихотворенията – две от Гнат Шевел и едно от Гнат Макуха, – са на украински език (или на кубански диалект). От представените автори в България живеят Иван Томаревски (с. Княз Александрово, днес г. Димово), А. Тавлинцев, Д. Князев (г. Сливен), Г. М. Александрин и Я. Лопух, който за първите броеве изпраща материали от Югославия. Един от авторите – Ив. Колесов – през 1931 г. е издал сборник със стихове и разкази, на друг автор – Николай Келин – това му предстои. Две от стихотворенията на Ив. Томаревски са отпечатани приживе, а три – посмъртно.

Единственото познато от предишни казашки издания у нас име е Я. И. Лопух, чиито стихотворни текстове се проследяват в казашката периодика у нас още от 1921 г., когато той е атаман на Кубанско-Донския хутор в Плевен. В „Казакия" той публикува стихове на руски език (а не на украински език или кубански диалект както прави през 20-те години), публицистика, мемоари. Сред прозаиците познатото име е това на полк. А. И. Бояринов, който в „Казакия" участва с цикъла разкази „Серпиешкины дни".

Поетичните текстове в „Казакия" принципно не се различават от поетичните страници на казашката периодика от предходното десетилетие. Отново в центъра на внимание е родната земя, представена чрез река Дон и степите. Те присъстват най-зримо в стихотворението „Завет" на Павел Поляков[36] – най-яркия сред гореизброените автори. Степният поет няма да може да заспи в далечната земя, душата му ще се рее над нея като гугутка. Заветът към потомците е, да съберат костите му и да ги занесат на брега на Дон – степта ще ги приеме с ласка, коилото ще ги покрие, от пролетните облаци ще се пролеят сълзи, Господ ще успокои казашката душа, а

---

[35] Имената на авторите се изписват по начина, по който те фигурират в списанието.

[36] Павел Сергеевич Поляков (1902–1991) напуска Русия съвсем млад. В емиграция живее в Югославия, завършва филология в Белградския университет. Работи като чиновник в Министерството на народното просвещение, публикува в много казашки списания, превежда произведения на руската класическа литература. Активно участва във Волно-казашкото движение. Заради доноси и клевети от страна на опонентите си неколкократно е арестуван от местните власти, налагана му е забрана да се занимава с политическа дейност. По време на Втората световна война сътрудничи с хитлеристите като редактор на „Казачий Вестник". След края на войната се установява в Мюнхен, участва в дейността на междунационални антикомунистически организации, публикува в казашката периодика. (Вж.: Казачий словарь-справочник. Том 2..., а също: Поляков, Павел Сергеевич. [онлайн]. [прегледан 23.07.2012]. http://ru.wikipedia.org).

слънцето ще изпрати лъч към гроба му. Това ще бъде най-добрият миг за душата, намерила покой сред родните степи (П. Поляков, „Завет", № 1–2 (19–20), с. 14).

Поезията често е подтик за борба в името на казашката свобода (воля) и затова авторите прибягват към повелителното наклонение. Д. Князев се обръща към оприличения на орел казак с думите:

Лети – туда – грозе навстречу,
Любовь там к вольности буди,
Бросайся в огонь кровавой сечи...
Иль – погибни, иль – победи!

(Д. Князев, „Казаку", № 2, 13)

В тази връзка като ключови думи на стихотворния текст в „Казакия" бихме посочили *степь, Дон, казак, (степная) воля, месть (за волю), свобода, круг*. Те директно ни насочват към адресата – „Казакам-националистам", ако използваме насочващото заглавие на стихотворението на Мих. Мурзин (№ 4 (22), 10). Много от поетите по един или друг начин се присъединяват към призива на Иван Томаревски, който е особено подходящ за стихотворна емблема на това издание:

Возродим мы Казакию,
Свои старые права,
И российскими рабами
Мы не будем никогда.

(Ив. Томаревский, „Было время", № 1, с. 23)

Поместените в списанието стихотворения не са големи по обем, въпреки, че сред тях има една поема – „Атаман А. М. Каледин" от Мих. Мурзин (№ 17–18, с. 24–28). Тя представлява разказ в стихове за последните дни на атамана, като авторът не пропуска да упрекне вождовете на Доброволческото движение генералите Корнилов и Алексеев, че не са искали да воюват в защита на казашката земя.

В „Казакия" срещаме едно явление, което отсъства до този момент в литературния текст на казашката периодика у нас. То е сигнализирано чрез заглавия като „На избрание П. Н. Кудинова" от Г. М. Александрин (№ 2) и „На смерть И. И. Томаревского" от Я. И. Лопух (№ 3–4). За него подсказват посвещението към Иван Безуглов на разказа „Бабушкин перст" (№ 9) и даденото в скоби пояснение „Посвящаю Н. Л. и Л. Ф. Закладным" към стихотворението на Я. Лопух „Сплит" (№ 5, с. 25). Там се разказва за гроба на казачката Зоя Закладная, а, съдейки по инициалите, адресати са нейният съпруг и нейното дете. Литературният текст по този начин се интимизира, но и придобива по-прагматични измерения, става средство за битово общуване.

По отношение на поетичните страници на списанието е важно да се установи не само какво има в тях, но и какво е пропуснато, премълчано: известно е, че отсъствието на нещо е не по-малко показателно от присъствието му. В „Казакия" няма да открием свидните покойници на донската литература Ф. Крюков, Р. Кумов, В. Севски. Няма го и Николай Туроверов – един от най-талантливите поети на задгранич-

ното казачество, който обаче не възприема идеите на Волно-казашкото движение и пише: „Любовь к Родному краю, гордость Доном должны только увеличивать, а отнюдь не умалять безграничную любовь к России, непреклонную гордость Российским государством. Как и России давно пора забыть еще такую недавнюю, нарядную экзотику в своем взгляде на казачество, — казаки не только носят лампасы и с гиком скачут на врага, но и пашут землю и хотят учить своих детей. Без России и вне России у казачества не было, нет и не может быть дорог!“[37].

В последния от българските броеве – № 5 (23) откриваме една кратка, но много съдържателна статия на инж. В. Г. Глазков, озаглавена „О казачьей литературе“ (с. 7). Възможно е, тя да е начевала цикъл от литературно-критически материали, тъй като е означена с римската цифра I. За Глазков, както впрочем и за съветската критика от онзи период, литературата е важна с обществените си функции. Авторът със задоволство констатира, че перото е попаднало в нови ръце – на мястото на писателя, който се приспособява и лови настроенията на московския мироглед, се появяват писатели и поети, които оформят психиката си според личните преживявания и по повеля на казашкия дълг. Казачеството захранва извора на творчеството им, а в произведенията им се чувства частица от великото казашко сърце. Такива са Ю. Гончаров, Б. Кундрюцков. П. Поляков, Н. Келин, И. Назаров, И. Колесов, К. Поляков, чиито творби са написани не с букви, а с капки кръв и с казашки сълзи.

В същото време критикът отбелязва, че в задграничната казашка литература няма отличителни и тематично остри произведения, като при съветските (използвана е думата *подсоветские*) писатели-казаци, които рисуват с едри щрихи казашкия бит, пъстрата картина на живота, душата на съвременника. И там тече литературен живот, макар и осакатен (исковерканный), свит, подкастрен, неразказан. Сред писателите особено изпъква М. Шолохов с неговите обществено и социално значими теми, които завладяват читателя даже и след сталинската цензура. Глазков предупреждава, че не трябва да се пренебрегват такива литературни величини като М. Шолохов, Д. Петров (Бирюк), М. Никулин, А. Сафонов, П. Кофанов, Е. Горбан (Горбань), Котенко, К. Шолохов, Синявски (Синявский) – „тамошним писателям не по сердцу и не по вкусу ни идея, ни интернациональный звон московских колоколов, их тянет в свою среду, в Казачество, которое им роднее и ближе“.

Критикът не разделя казашката литература по принципа тук – там: тя е една и единна, в нея се чувстват свежест и младост (юность), които отсъстват в по-старите литератури. Казашките писатели и поети са обединени от общата любов към отечеството и от дълбоката вяра във възраждането му. Статията завършва с пожелание тези литератори да имат повече възможности за общуване, повече връзки за взаимно влияние („связи для взаимовлияния“) и за изковаване (отчеканивание) на художествените опит и методи.

И тъй като стана дума за М. Шолохов, нека отбележим, че, както се вижда от такива рубрики като „Почтовый ящик“ и „Хроника“, неговите произведения и, по-специално, „Тихия Дон“ са се ползвали с голяма популярност сред читателите на „Казакия“. Да не говорим, че един от персонажите в епопеята – П. Н. Кудинов –, е бил познат на мнозина от тях лично. По-късно именно той ще сподели: „Скажу Вам, как на духу, – „Тихий Дон“ потряс наши души, и заставил передумать все заново и

[37] Вж.: Борисёнок, Е. Цит. съч.

тоска по России стала еще острее, а в головах посветлело. Поверьте, что те казаки, кто читал роман М. Шолохова „Тихий Дон“, как откровение Иоанна, кто рыдал над его страницами и рвал свои седые волосы (а таких были тысячи!), — эти люди в 1941 году воевать против Советской России не могли и не пошли“[38].

Пак същият този Кудинов след конгреса в Прага през декември 1936 г., на който не е избран за председател на Централното управление на Волно-казашкия съюз на казаците-националисти, прави опит да спре списание „Казакия“ и да го замени със замисляното от него списание „Вольный Дон“. Опитът не успява, но редакцията на „Казакия“ се премества в Прага, с което приключва българският период на изданието.

През 1964 г. в Мюнхен излиза първият брой на списанието на казашката национално-освободителна мисъл „Казакия“, орган на Върховното казашко представителство в чужбина. Едва ли е случайно, че негов редактор е добре познатият чрез публикуваните си стихове в „Казакия“ през 30-те години поет Павел Поляков.

Радослава Илчева

[38] Разогреева, Л. П. Коротко из биографии Кудинова. [онлайн]. [прегледан 20.10.2011]. http://molodidov-cossacks.com/?p=8457

КАЗАЧЬЕ СЛОВО

Казачье Слово. Выходит по средам и воскресеньям. Цена 1 лв. Адрес редакции и конторы: София, ул. „Патриарх Евтимий“, № 88. Прием ежедневно, кроме праздников, от 3 до 5 час. дня. Присылаемые в редакцию рукописи должны быть написаны разборчиво и на одной стороне листа.
Подписная цена – на 1 месяц – 7 лв., отд. № 1 лв.
Такса на объявления: строка петита на 4-а стр. 3 – лв.
Объявления о розысках (5 строк) – 5 лева.
Ред.-изд.: редакционная коллегия

I № 1 – 26 23 ноем. 1921 – 19 февр. 1922

От № 11 (29 декември 1921 г.) излиза в четвъртък и неделя.
Печата се в печатница „Право“.
Обем: 4 с.
Формат: 31x46 см.
Тираж: 1000 екз.

„Казачье Слово“ („Казашко слово“) е първото казашко периодично издание в България, родоначалник на казашката периодика у нас. То се списва близо три месеца от Инициативна група и е финансирано от емигрантското Донско правителство. Единствената задача, която си поставя вестникът, е свикване на конгрес на донските казаци-емигранти у нас. Това обстоятелство го прави прецедент в периодичния печат изобщо.

Казаците са военизирани групи от населението на Московското царство и, по-късно, на Руската империя със свой начин на живот и специфична военно-административна структура. Историята им се проследява от края на XIV в., когато те се установяват по долното поречие на реките Дон и Днепър. Има две основни теории за произхода им. Според първата казаците са съсловие, потомци на прокудени или избягали по политически или икономически причини от цар и господар свободолюбиви маргинали – изразители на стихийния народен протест. Според втората те са древен етнос, възникнал в началото на новата ера в резултат от генетичните връзки между няколко племена[1].

„Златният век“ на казачеството като самостоятелна военно-икономическа структура се свързва със Запорожката Сеч (XVI–XVIII в.) и е познат на широката аудитория най-вече чрез повестта на Н. В. Гогол „Тарас Булба“. От късното руско

[1] По-точно туранските племена на скитския народ кос-сака и приазовските славяни меото-кайсари с известен примес от страна на живелите по поречието на Дон танаити. (Казачий словарь-справочник. Том 2. Составитель Словаря Г. В. Губарев. Редактор-издатель А. И. Скрылов. Сан. Ансельмо, Калифорния, С.Ш.А., 1968. [онлайн]. [прегледан 13.06.2004]. http://www.cossackdom.com/enciclopedic/k.htm).
Нека в тази връзка отбележим, че по време на Втората световна война към казаците не се е прилагала последователно официалната немска расова доктрина: някои от Хитлеровите идеолози ги смятали за потомци на готите и ариите, самият Хитлер ги е сравнил с германските рицари. (Казаки и вермахт. [онлайн]. [прегледан 17.09.2011]. http://forums.avtograd.ru/index.php?showtopic=1082&st=375

Год. изд. I. Воскресенье 18 Декабря 1921 г. № 8-й.

КАЗАЧЬЕ СЛОВО

Цѣна 1 лв. ВЫХОДИТЪ ПО СРЕДАМЪ И ВОСКРЕСЕНЬЯМЪ Цѣна 1 лв.

Предназначенныя въ редакцію рукописи должны быть написаны разборчиво и на одной сторонѣ листа.

Адресъ редакціи и конторы: София, ул. „Патріархъ Евтимій", № 88. Пріемъ ежедневно, кромѣ праздниковъ, отъ 3 до 5 час. дня.

Подписная цѣна: на 1 мѣсяцъ—7 лв., стр. № 1 лв. Такса на объявленія: строка петита по 4-стр.—3 л. Объявленія о розыскахъ (3 строки) — 5 лева.

ВСЕВЕЛИКОЕ КЛАДБИЩЕ.

„Положеніе въ Царицынской губ. ухудшается съ каждымъ днемъ. Миссія помощи голодающимъ не имѣетъ ресурсовъ для обезпеченія даже дѣтскихъ домовъ, и они не получаютъ пищи иногда по пяти дней. Изголодавшіеся люди ищутъ падаль, кошекъ, собакъ и даже человѣческія тѣла. Ежедневно привозятъ трупы, которые телеграфируютъ, присылая отчаянное положеніе. Многіе сходятъ съ ума, ожерелье вокругъ обѣихъ хлѣба. Лѣтомъ кое-какое питалось- суслинами. Теперь они ѣдятъ кошекъ и падаль, собираютъ кости всякихъ животныхъ и варятъ супъ. Питается также капустными листьями, картофельной ботвой и травой ростящей, которую ѣдятъ только верблюды".

Такъ сообщаетъ „Руль".

Мы изъ разныхъ источниковъ раньше это знали и можемъ добавить, что такъ ѣдятъ глину, что тамъ, гдѣ на деревьяхъ уже уничтожена и предательская рѣдкая кора.

Донская пѣсня на чужбинѣ.

Сегодня услышалъ я пѣсню родную,
Больную, чужую тяжелыхъ цѣпей...
Жестоко презрѣнную нынѣ, гонимую,
Пѣсню мнѣ милыхъ, далекихъ степей.

И звуковъ лилася волна безконечная,
Полная муки о Краѣ Родномъ.
То чудилась жизнь безшабашно безпечная
Въ звонкомъ, какъ медь, подголоскѣ одномъ.

Прошли предо мною поля пестроцвѣтныя,
Рощи, курганы, поникшіе кресты,
Гдѣ спятъ атаманы, какъ думы завѣтныя...
Пѣсня прервалась... Умчались мечты...

Болѣзненно сжалося сердце усталое,
Плакать хотѣлось, хотѣлось кричать:
„Ахъ, пѣсня донская, казачья, удалая,
Долго ль ты будешь въ чужбинѣ звучать?"

Насъ ждетъ Донъ съ тоскою томительно-жгучею
(Чаша страданій испита до дна).
Скорѣй бы въ край милый да пѣсней могучею
Грянуть, чтобъ встрясъ онъ отъ тяжкаго сна.

Ш—овъ.

— „Ребята Вы впередъ, а я за Вами".

Бутырская тюрьма не тешила, и изъ головы „благодѣтеля" назначенія вылетѣлъ соціалистическій пылъ и любовь къ „народной власти"...

И онъ всенародно кается...

Лучше поздно, конечно, чѣмъ никогда.

Только лучше ли для тѣхъ, кто милостью „взмилуйтя" сидитъ въ подвалахъ и чрезвычайкахъ или уже отбылъ очередь у „стѣнки", или въ силу особаго счастья, нужаетъ кошекъ, древесную кору...

Не лучше ли было бы „взмилуйтя" не ѣдить совѣтамъ на Кавказъ, а еще съ Кубани попасть въ Бутырскій рай!

Многія тысячи казаковъ не внесли бы тогда уготованнаго новыми апостолами „презрѣннаго" и „подвальнаго" счастья.

Теперь „они" раскаиваются, потому что ульнулась Бутырская тюрьма страшной ульной смерти...

Позвольте Васъ, спросить, одинъ изъ двѣнадцати, а разъ раньше

средновековие датира и драматичната коалиция – колизия – опозиция на казачеството с руската държава, ситуирана предимно в контекста на принципа васалитет – суверенитет. През XVIII в. възникналите в граничните територии военно-земеделски казашки общности се включват в държавно-административния механизъм на империята като съсловие на служба с частично зачитане на някогашните свободи и привилегии.

Казашкото съсловие се отличавало със сплотеност и монолитност. Поради специфичните поминък и бит то било традиционно консервативно, затворено. Казашката войска се ползвала със статута на институционализиран земевладелец. Като заплата (предплата, отплата) от страна на Империята, тя получавала значителни по площ плодородни земи, които се разпределяли под формата на дялове. Към тях се прибавяли реки, гори, земи за пасища и оран. В замяна на това казашките райони били задължени в зависимост от броя на жителите да предоставят за служба по специална схема необходимия брой казаци-бойци от определени набори – всеки с коня, дрехите, оръжието си и храна на първо време. От тях се формирали и създавали войскови съединения[2]. Съществуването на това военизирано съсловие било един вид гарантирано от огромните територии в държавата, които подлежали на колонизиране. Благодарение на тях казачеството се запазило в позицията на колективен васал на Руската империя до началото на XX в. Съдбовни за него се оказали Гражданската война и сталинската модернизация[3].

---

[2] Леонтьев, В. Казачество как воинство. [онлайн]. [прегледан 21.03.2004]. http://www-sbras.nsc.ru/HBC/2001/n02/f21.html

[3] Малукало, А. Н. Казачество России как социокультурный феномен. [онлайн]. [прегледан 18.04.2012]. http://www.cossackdom.com/articles/m/malukalo_fenomen.htm

По време на Първата световна война, на чиито фронтове казачеството дава многобройни жертви, избуява идеята за самодостатъчността на Донския край и на казаците. Революцията пък ги поставя в неизгодната позиция „между двата огъня", в положението на „ненужната класа" (терминът е на Т. Шанин) – строителите на „новия свят" имали за цел унищожаването на старите „експлоататорски" съсловия и използвали „ненужните класи" (селяни, казаци) според ситуацията[4]. Казаците, поели по пътя на сътрудничеството с новата власт, като знаменитият командир на Втора конна армия Ф. К. Миронов[5], се борели срещу старата държавност, която олицетворявала световната война и разорителната служба.

Гражданската война (1917–1923) ще раздели съсловието, както впрочем и цяла Русия, на два враждуващи лагера – бял и червен. Междинното му положение между селото и града, експлоатираните и експлоататорите ще доведе до силни колебания и големи амплитуди в политическите пристрастия. Казачеството ще бъде разделено и по отношението си към метрополията на единонеделимци (единонеделимцы, государственики), привърженици на идеята за вливането му в състава на единна и неделима Русия и на самостийници (самостийники, казакийцы)[6], радетели за самостоятелна казашка държава. Разпадането на Руската империя ще доведе до възникване по периферията ѝ на нови държавни и квазидържавни структури. По време на Гражданската война ще бъдат провъзгласени Кубанската народна република, Донската, Терската, Уралската, Сибирско-Семиреченската и Забайкалската казашка република, Оренбургският казашки кръг[7].

През 1917–1920 г. бялото казачество участва във всички оперативно-стратегически обединения на белите войски в Южна Русия, но присъствието му е променливо, нестабилно. В Доброволческата (Добровольческая) армия казаците отначало са около 4 процента. В края на 1918 г., след двата Кубански похода, кубанските казаци вече са 2/3 от личния ѝ състав[8].

През цялата 1918 г. освен Доброволческата срещу съветската власт в Южна Русия се сражава и друга армия – Донската, сформирана от въстаналите срещу съ-

---

[4] Маркедонов, С. М. Государевы слуги или бунтари-разрушители? (К вопросу о политических отношениях донского казачества и Российского государства). [онлайн]. [прегледан 13.09.2004]. http://www.ipma.ru/publikazii/kazachestvo/224.html

[5] Филип Кузмич (Филипп Кузьмич) Миронов (1872–1921) е казашки офицер, герой от Първата световна война, един от първите кавалери на ордена „Червено знаме". Участвал е в разгрома на Врангел в района на Перекоп и в изтласкването на остатъците от Бялата армия от Русия. Рязко е критикувал политиката на разказачване, с което си спечелил за противници всемогъщия в началото на 20-те години Л. Троцки (Троцкий) и червените командири С. Будьони (Буденный) и К. Ворошилов. През 1921 г. е арестуван по лъжливо обвинение. Убит е при неизяснени обстоятелства в двора на Бутирския затвор в Москва. Въпреки че е реабилитиран през 1960 г., действителното признание дойде в началото на 80-те г. на XX в., когато се разбра, че освен будьоновската Първа, е имало и Втора конна армия – мироновската. Пак тогава в „Тихия Дон" на М. Шолохов на няколко страници на мястото на „красноармейцы" в текста беше възстановено „мироновцы".

[6] От украинската дума „самостийнисть" (самостоятелност). С термините „самостийность", „самостийничество" се означават украинският национализъм и казашкият сепаратизъм.

Терминът *казакийцы* се свързва с въобразената държава Казакия, която е трябвало да включва на федеративни начала всички казашки области.

[7] В казашката терминология Кръг (Круг) е обществено-политически термин и означава народно събрание от всякакъв род и вид.

[8] http://admkrai.kuban.ru/content/section/736/detail/23898/ [онлайн]. [прегледан 18.05.2012].

ветската власт донски казаци и от отряда на ген. П. Х. Попов[9]. На 8 януари 1919 г. двете армии се сливат в ново оперативно-стратегическо обединение – Въоръжените сили на Юга на Русия (Вооружённые силы Юга России, ВСЮР) с главнокомандващ А. И. Деникин. Различната интерпретация на лозунгите на Бялото движение довежда до напрегнати и понякога драматични отношения между вождовете на Доброволческото движение и казашките лидери, между белогвардейци и белоказаци. Донците (т.е. донските казаци) заявяват, че ще защитават от Червената армия само своите станици и хутори[10], а кубанците масово дезертират след убийството на председателя на Кубанската Рада[11] Н. С. Рябовол от деникинов офицер. Така във ВСЮР казаците се стопяват до 15%. През март 1920 г. Екатеринодар е превзет от болшевиките, а остатъците от разгромените армии са евакуирани от Новоросийск в Крим, където през май са преобразувани в Руска армия (Врангелова армия, Кримска армия) с главнокомандващ генерал барон П. Н. Врангел[12].

През ноември 1920 г., след разгрома в района на Перекоп и в резултат от споразумение на Врангел с френското правителство близо 50-хилядната Руска армия е евакуирана в Турция, като едновременно са формирани три корпуса – 1-ви армейски с командир генералът от инфантерията (пехотата) А. П. Кутепов[13], Донски с командир генерал-лейтенант Ф. Ф. Абрамов[14] и Кубански с командир генерал-лейтенант М. А. Фостиков[15]. Те са настанени във военните лагери в Галиполи и Чаталджа в

---

[9] Пьотр (Пётр) Харитонович Попов (1867–1960) е донски атаман, генерал от кавалерията на Генералния щаб. Пожизнен походен атаман. През 1920 г. е представител на казачеството в България и организира в Габрово първата донска станица в чужбина. В емиграция живее във Франция, САЩ, Чехословакия. След 1946 г. се установява в Северна Америка, където два пъти е преизбиран за донски атаман.

[10] Основната административна единица в казашките области е *станицата* (голямо село), на която са подчинени в административно и стопанско отношение по-малки села – *хутори*.

[11] Законодателен орган в Украйна и в Кубанска област, Народно събрание.

[12] Пьотр Николаевич Врангел (Петр Николаевич Врангель, 1878–1928) през 1919 г. е командващ Доброволческата армия в състава на ВСЮР. Отстранен е от пози пост поради разногласия и конфликт с ген. Деникин, но след няколко месеца е избран от Военният съвет за главнокомандващ. Врангел поема командването на остатъците от ВСЮР, когато Бялата борба фактически е изгубена – както във вътрешен, така и в международен аспект. Всичките му усилия са насочени към спасяването на Бялата армия.

[13] А. П. Кутепов (1882 – след 26 януари 1930) е активен участник в Бялото движение, черноморски военен губернатор (1918 г.), командир на 1-ви армейски корпус в състава на Врангеловата армия. В емиграция е помощник на главнокомандващия Врангел, председател на Руския общовоински съюз (РОВС). Похитен е от съветските тайни служби в Париж през януари 1930 г. и, вероятно, е починал от сърдечен пристъп на парахода по пътя от Марсилия към Новоросийск.

[14] Фьодор Фьодорович (Фёдор Фёдорович) Абрамов (1870–1963) получава образование в едни от най-престижните военно-учебни заведения на царска Русия. Участва в Руско-японската и в Първата световна война, в Бялото движение в Южна Русия. Пристига в България като командир на Донския корпус на Руската армия. От 1924 г. е началник на всичките ѝ части и управления у нас. По-късно оглавява Трети отдел (България и Турция) на РОВС. След отвличането на ген. Кутепов е назначен за заместник-председател на Съюза, а след отвличането на следващия му председател – ген. Милер (Миллер) – за кратко изпълнява длъжността на Председателя.

През 1944 г. напуска България и по-късно емигрира в САЩ. (Алабин, И. М. Донской генералитет в изгнании. Материалы к биобиблиографическому словарю. [онлайн]. [прегледан 15.02.2007]. http://www.e- journal.ru/p_time-st1–6.html)

[15] Михаил Архипович Фостиков (1886–1966) е началник на 2-ра казашка дивизия в състава на ВСЮР. Командващ Кубанския корпус на о. Лемнос. В емиграция живее в Белград.

Турция и на гръцкия остров Лемнос[16], където прекарват близо година – от ноември 1920 до октомври 1921 г. След успешни преговори с българското и югославското правителство Врангеловата армия потегля към Балканите. Донският корпус е настанен в България, а Кубанският – в Югославия. Свикналите на земеделски труд и непретенциозни в бита си казаци са желани имигранти и в двете страни.

Смята се, че по време на Революцията и Гражданската война около 100 хиляди казаци от всички родове казашки войски напускат родината си и се насочват към европейските и азиатските страни. Най-много са донците (34 хиляди), следвани от кубанците (над 20 хиляди) и забайкалците (20–30 хиляди)[17]. През 20-те години почти половината от тях (по други сведения – 30 хиляди) се завръщат в Съветска Русия, където в повечето случаи са подложени на репресии. Най-висок е броят на репатриантите през 1922 г. и е пряк резултат от обявената от ВЦИК на РСФСР на 3 ноември 1921 г. амнистия за участниците в Бялото движение.

Останалите поемат по трудния емигрантски път. В чужбина те правят всичко възможно, за да запазят своето единство, традиции, култура: обединяват се в хутори и станици по местоживеене, създават войскови, национални и международни центрове, издават (от 20-те години на XX в. до днес) повече от 120 вестници, списания, единични листове, бюлетини, алманаси и сборници[18]. Всички станици в емиграция първоначално формално се подчиняват на Обединения съвет на Дон, Кубан и Терек[19], в който с най-голямо влияние се ползват донското правителство и донският атаман А. П. Богаевски[20]. Съветът далеч не е единствената казашка еми-

---

[16] Руската емиграция към Лемнос започва още в началото на 1920 г., когато по решение на ген. Деникин там са изпратени ранени и болни военнослужещи, а също така и семейства на офицери от ВСЮР. По-късно, след евакуацията от Крим, към тях се присъединяват казашките войски от Врангеловата армия: повече от 24 хиляди кубански, донски, терски, астрахански казаци (Вж.: Лапаева, Н. Русский Лемнос: Противостояние. (На материале воспоминаний представителей Русской Армии). [онлайн]. [прегледан 17.09.2011]. http://philolog.pspu.ru/module/magazine/do/mpub_14_290

Най-много на о. Лемнос са кубанските казаци – 18 хиляди.

[17] Вж.: http://www.liveinternet.ru/community/kazaki/page14.html [онлайн]. [прегледан 19.09.2011].

[18] Първите казашки издателства възникват през 20-те и 30-те години в Чехословакия, Югославия и Франция. През 50-те – 80-те години издателската дейност продължава в САЩ, Франция, Аржентина и Канада (Хохульников, К.Н. России славу приумножив!...Культурно-историческое и духовное наследие казачьего зарубежья. [онлайн]. [прегледан 22.03.2004]. http://www.rusmysl.ru/1900–99diasp/438022Okt11.html).

[19] Обединеният съвет на Дон, Кубан и Терек (Объединенный совет Дона, Кубани и Терека, ОСДКТ) е създаден на 14 януари 1921 г. в Константинопол от донския атаман А. П. Богаевски, председателя на Донското правителство генерал-майор В. Апостолов, кубанския атаман генерал-майор В. Г. Науменко, председателя на Кубанското правителство Д. Скобцов, терския атаман генерал-лейтенант Г. А. Вдовенко и председателя на Терското правителство Е. Букановски (Букановский). По-късно Съветът се премества в Югославия.

Обединеният съвет е един вид казашки вариант на създадения от Врангел в Константинопол Руски Съвет – нещо като правителство в изгнание. Отношенията между двата Съвета са повече от напрегнати (Шкаренков, Л. К. Агония белой эмиграции. Москва, 1981, с. 23–24).

Казашките области традиционно се наричат по имената на големите реки, течащи през тях. В руската традиция Дон, Кубан и Терек освен хидроними, са и топоними, че дори понякога и етноними. Тази полионимичност е залегнала и в заглавието на романа на М. Шолохов „Тихия Дон". Казаците поетизират великите реки, чрез които се идентифицират, като Тихия Дон, Волната Кубан и Бурния Терек.

[20] Африкан Петрович Богаевски (Богаевский, 1872/3–1934) е завършил Николаевската академия на Генералния щаб, участвал е в Първата световна и в Гражданската война, в Първия Кубански (Ледения) поход на ген. Корнилов. След като ген. П. Н. Краснов се отказва от атаманските си правомощия,

грантска организация – след евакуацията на Врангеловата армия на Проливите А. Агеев, П. Дудаков, К. Балашов, А. Булацел, М. Адамович и др. основават в Цариград враждебната на Врангел организация Общоказашки земеделски съюз (ОКЗС)[21]. През декември 1920 г. е създаден „Союз возрождения казачества", който апелира за прекратяване на отношенията с Главнокомандващия[22]. В края на 1923 г. атаман Краснов създава в Париж промонархическото „Общеказачье обединение", което цели да дискредитира дейността на ОСДКТ. През 1924 г., отново в Париж, е образуван Казашкият съюз начело с председателя на донското правителство Н. М. Мелников (Мельников)[23]. Казаците са обект на внимание и от страна на много течения в руската емиграция: политическата им неопитност и неизкушеност ги поставят в позицията на tabula rasa и ги правят желана плячка за политическите партии и техните лидери.

Първите белоказаци пристигат в България по различни пътища още през 1920 г. и много скоро голямата им концентрация у нас формира представата сред емиграцията за София като за казашка столица. Към 1921 г. донските казаци, по данни на в. „Казачье Слово", съставят мнозинството от руските бежанци в България (№ 1, с. 1)[24]. Обстоятелствата се стичат така, че казашката емиграция е съсредоточена предимно в балканските страни, при това мнозинството донци, терци и астраханци живеят в България, а кубанците – в Сърбия. У нас те се радват на сравнително радушен прием, добри условия за работа и в повечето случаи се чувстват като у дома си (№ 18, с. 3). Добро е отношението към тях и в Унгария – казаците си го обясняват като благодарност от страна на маджарите за мекото, славянско добродушие, на което те са били свидетели в руски плен (№ 18, с. 3). Най-тежък е животът им в Гърция и в околностите на Константинопол (№ 4, с. 4).

Важна роля в живота на казаците в България играе създадената през февруари 1921 г. в Константинопол общоказашка хуманитарна организация „Казачья помощь", чието ръководство през април 1922 г. се премества в София. Тя се занимава с трудовата реализация и битовото настаняване на казаците, открива за тях различни

е избран за донски атаман. Първоначално емигрира в България, след това – в Югославия и Франция. Убеден привърженик на казашката обособеност и казашкото единство, той обаче не се отказва от привързаността си към Русия. Инициатор е за създаването на ОСДКТ.

През декември 1921 г. Богаевски узаконява създаването на хутори и станици в чужбина и изборите за местно самоуправление. Освен това той разрешава в селищата на донците да бъдат приемани и кубанци, терци и астраханци, с което спомага за консолидацията на казачеството зад граница.

Думата „атаман" е от тюркски произход. Версиите за произхода ѝ граничат с народната етимология и са следните: 1) ата (баща)+ман (аз), т.е. аз съм старшият, главният; 2) ата (баща)+мен (числително за хиляда), т.е. старшият на хиляда бойци. Има и татарска (ат (баща)+ аман (на коня, с коня), и полска (от хетман, възлизащо на свой ред към hauptmann – главен човек) версия. Всеки сегмент от казашките войска и административни структури е бил оглавяван от съответния атаман.

[21] Спасов, Л. Врангеловата армия в България 1919–1923. София, 1999, с. 167.

[22] Бурда, Э. Казаки эмигранты первой волны 20–40-е годы: жизнь на чужбине. Часть 1. [онлайн]. [прегледан 12.05.2012]. http://www.apn.ru/publications/article25195.htm

[23] В този съюз влизат станиците от всички казашки войски. Той се занимава предимно с организационно-стопански проблеми и с битовото устройство на казашката емиграция. Съдейства за запазването и развитието на културата.

[24] Поради честото цитиране на материали от в. „Казачье Слово" в скобки ще означаваме само броя и страницата. Когато се налага, ще бъдат посочвани авторът и заглавието на статиите.

курсове, занаятчийски артели и др. В идейно-политическо отношение се забелязват първите симптоми на сепаратизъм (самостийничество) в казашката емигрантска среда. Но все пак, в началото на 20-те години повечето от казаците приемат ген. Врангел за върховен главнокомандуващ и му се подчиняват безпрекословно. Те са обединени около донския войскови атаман ген. А. П. Богаевски. Именно тази група през ноември 1921 г. инициира свикването на казашки конгрес в България[25].

Първият брой на в. „Казачье Слово“ излиза на 23 ноември 1921 г., сряда. Въпреки анонсирането му като трибуна на донското казачество и ясно оповестената цел – свикване на донски казашки конгрес, той по същество е орган на всички казаци: едно от многото доказателства е, че в него, освен донският войскови химн (№ 1, с. 1), са публикувани и кубанският (№ 15, с. 1), и терският (№ 16, с. 1) войскови химни. Така е заявена в единството и монолитността си емблематичната казашка триада – тихият Дон, волната Кубан и бурният Терек.

Показателни за характера на изданието са публикуваните в първия му брой материали. Вляво, без подпис, е поместена редакционната статия „Казачье Слово“ с ясни програмни функции. Вестникът е определен като зараждащ се орган на казашката мисъл, който ще бъде изразител не само на настроенията и желанията на казачеството, но и проводник на идеята за обединение и организиране на казашките сили в емиграция. Инициативната група е предпазлива по отношение на политическите цели: изданието временно не поставя на преден план интересите на висшата политика и не се затваря в рамките на определена политическа програма. Това ще стане възможно едва след изпълнението на неотложните задачи, които са: 1) обединение на казашките сили зад граница и едновременно с това организиране на различни видове материална помощ; 2) подготовка на казаците за завръщане в родината. За издателите на вестника те са единствената реална сила в Русия, която ще има решаваща роля за възраждането на Родината. Уклончиво е означено отношението към руските емигрантски организации – то ще зависи от техните тежест и авторитет. Тези от тях, които са способни да окажат на казачеството реална помощ, ще могат да разчитат на тясно съдружие и поддръжка.

Непосредствено под тази статия, в първата колонка вляво, е статията „Болгарскому народу“ („Към българския народ“), подписана с инициалите А. Б., зад които по всяка вероятност трябва да търсим полковник А. И. Бояринов – един от найярките автори в „Казачье Слово“. Тя е израз на благодарността на журналиста към българския народ: в малката и тежко пострадала от войната и от икономическата криза държава, русите живеят много по-добре, отколкото в други страни. Когато свършат дните на изпитание, те ще отнесат със себе в родните гнезда любовта си към братския народ, който в тежък за тях миг им е отворил вратите на своето бедно, но гостоприемно отечество.

На същата страница в средата, на мястото на 2 и 3 колонка, е публикуван Донският войскови химн (Донской Войсковой гимн), одобрен от Големия войскови

[25] Кьосева, Цв. България и руската емиграция. (20-те – 50-те години на XX в.). София, 2002, с. 86. Богаевски пристига в България на 1 ноември 1921 г. Донското правителство остава в Константинопол, а Донският музей е преместен от Константинопол в Белград. По-късно в Прага, с поддръжката на чехословашкото правителство, е създаден Донският казашки архив (Шкаренков, Л. Цит.съч., с. 76).

кръг (Большой войсковой круг) на 20 септември 1918 г.[26] Ключовите думи и изрази в него („православный Тихий Дон", „свобода", „степь родная", „вольность", атаман, „память дедов и отцов", „возродившиеся донцы", „вольная старина") в голяма степен стават основополагащи за фразеологията и патоса на останалите публикувани във вестника поетични произведения.

Под войсковия химн е поместена статията без подпис „Что же нам делать?". Анонимният автор поставя въпросите за терора и страданията на останалите в Съветска Русия хора. От името на казаците, т.е. на обикновените руски хора (а не на политиците!) той отправя призив за обединение на всички емигранти – без разлика по партии и националност, – в един свещен порив („в одном священном порыве"): спасението на онези, които страдат нечовешки в родните краища. Подчертава се, че всички средства, всички пътища, които водят към тази свещена цел, са еднакво добри. В статията се долавя горчивина от разединението сред емигрантите, горчивина, която по същество съпътства цялата емигрантска периодика: „А мы тонем в бесплодной словесной грызне, мы распылились по бесконечным партиям, мы едим друг друга из-за того, какой быть будущей России – монархической, демократической, эсеровской, унитарной, федеративной, – в какую одежду облечь спасенного, в красную, белую, черную..." (№ 1, 1).

Още в този първи брой проличава структурата на изданието. Обикновено на с. 1 се поместват уводните или редакционните статии, които често са без подпис. Те са посветени на някакво определено събитие („К годовщине исхода с Дону", № 2, с. 1) или на някакъв важен проблем („К вопросу о возрождении казачества", № 2, с. 1; № 5, с. 1 от автор с псевдоним Аз Донской). Понякога тези статии чрез заглавието си поставят въпрос – „Что же нам делать?" (№ 1, с. 1), „Кто виноват?" (№ 3, с. 1), „Где спасение?" (№ 5, с. 2), „Реализм или безумие?" (№ 10, с. 1). На същата страница се печатат политически обзори и информация за организационни и културни общоемигрантски прояви като изложба-базар или коледен детски празник (рождественская ёлка).

Страниците 2 и 3 са разделени с хоризонтална черта на две части, като материалите от едната страница продължават в съответната част на другата. В тях основна, макар и не винаги обособена, е рубриката „Вести с родины" с водещи акценти върху терора и тежкия живот в родната земя, въстанията и престъпността. Понякога се публикуват и аналитично-есеистични статии (напр.: „Внутренний процесс" или „Великое преступление", № 2, с. 2). Постоянна е рубриката „Телеграммы", която по същество се запълва от кратки вести – съобщения на телеграфните агенции и на собствените

---

[26] Текстът на химна на Донската казашка република (1918–1920), известна и с името Всевелика войска на Дон (Всевеликое Войско Донское, ВВД), е написан в началото на Кримската война (1853 г.) от Ф. И. Анисимов и е с явна монархическа насоченост – той възвеличава победите на казачеството, като се започне от Отечествената война през 1812 г., допринесли за прославата на руската монархия. По всяка вероятност новата му редакция, която е публикувана в „Казачье Слово", е създадена след Февруарската революция – текстът е съкратен, монархическите индикации са премахнати, „призыв монарха" е заменен с „призыв свободы" (http://a-pesni.org/kazaki/don/vskolyhn.htm [онлайн]. [прегледан 02.05.2012]. Авторът на музиката не е известен.

Редакцията от 1918 г. в съкратен вид (от 5 на 3 куплета) и с минимални стилистични корекции бе приета със специален закон на 10 окт. 1996 г. за официален химн на Ростовската област в състава на Руската федерация (http://www.donland.ru/Default.aspx?pageid=75425&mid=69050&ItemID=65500 [онлайн]. [прегледан 02.05.2012].

кореспонденти, информация от радиото и от Русспресс. Разположена обикновено в първите две трети на с. 2, тя често преминава в същата част на с. 3 и дори на с. 4. Друга рубрика е „Что говорит печать". Често на тези страници се поместват организационни материали като заповедите и писмата на донския атаман ген-лейт. Богаевски – единствения от тримата казашки атамани, който към момента на издаване на „Казачье Слово" живее в България. Пак там се печатат и литературни произведения.

На с. 4 основни са рубриките „Казаки за границей" и „Хроника". За важността на рубриката „Казаки за границей" може да се съди по обръщението-молба на редакцията към читателите-казаци: „присылать в газету письма, которые бы освещали казачье житье-бытье на чужбине. Введением в газете постоянного отдела, посвященного будням казачьей жизни, редакция надеется содействовать сплочению разбросанных за границей казачьих масс и устроению их быта в тех традиционных условиях, которыми на протяжении веков отличалась казачья жизнь". Подчертано е, че вестникът ще се отнася с особено внимание към такива съобщения и ще им отделя нужното място. Близка до тази е появилата се в последните броеве рубрика „По всему свету".

Друга интересна рубрика е „Хроника" с отделни сведения за казаците. Пак на с. 4 се печатат справки (Справочный отдел), обяви, съобщения за издирване на близки и познати. „Казачье Слово", както и други емигрантски издания през първата половина на 20-те години, изпълнява ролята на пощенска служба до поискване: на с. 4 се съобщават адресатите на получените в редакцията писма.

Структурата на изданието е динамична: местата на рубриките не са строго фиксирани – в някои броеве „Вести с родины" и „Телеграммы" са на с. 4, а „Казаки за границей" – на с. 3. Също така понякога редакционните статии са на с. 2, а стихотворенията – на с. 1. След № 17 намалява делът на стихотворенията и се засилва, вероятно с цел осигуряване на средства за изданието, присъствието на рекламите. С наближаването на казашкия конгрес материалите забележимо се центрират около него.

Актуалната международна информация няма постоянно място. Според степента на важност и източника тя може да е и на първата, и на последната страница.

Има и един тематичен брой – № 24, в по-голямата си част посветен на четвъртата годишнина от смъртта на атаман Каледин[27]. Поместена е и негова снимка – единствената в „Казачье Слово". Съобщава се заупокойна литургия и панихида по мъченически загиналия адмирал Колчак (на 11 февруари) и по безвременно загиналия Каледин (на 12 февруари 1922 г.) в Посолската руска църква в София. Пак в този брой са поместени 2 стихотворения, посветени на самоубилия се атаман, едното от които е написано от свещеник.

Печатните грешки са рядкост. От № 18 вместо „Э" се използва обърнато печатно „Е".

Обликът на изданието е очертан от няколко основни теми, около които се групират поместените материали.

---

[27] А. М. Каледин (1861–1918) е генерал от кавалерията, участник в Първата световна война. През 1917 г. е първият свободно избран Донски атаман. Огорчен от нежеланието на земляците си да се борят с болшевизма, се отказва от атаманските пълномощия и се застрелва.

– *Казашкия конгрес*. Вестникът, както вече стана дума, е финансиран от Донското правителство и се издава от Инициативна група с конкретна цел: организиране на конгрес на донските казаци. Предвиждало се е на него да бъдат поставени предимно проблеми от икономически характер. Постепенно, в хода на подготовката на форума, възниква идеята не за донски, а за общоказашки конгрес. Както пише авторът с инициали Ф. Н. (по всяка вероятност Ф. Назаров), интересите на всички казаци са толкова близки, а необходимостта от съгласувани действия – толкова очевидна, че въпросът за създаване на мощна общоказашка организация трябва да бъде решен незабавно. В момент на позорно разногласие в средите на руската емиграция е особено важно казачеството да покаже своята сплотеност и организираност, които изгодно го отличават от онези, които и в чужбина, и в родината се изяждат едни други (№ 8, с. 3).

Подготовката и самото провеждане на конгреса са белязани от противостоянието на двамата донски атамани – действащия А. П. Богаевски и предишния П. Н. Краснов[28], на когото принадлежи идеята за обединение на казаците-емигранти в станици и хутори по някогашното им местоживеене в Донска област. В края на 1921 г. Краснов се обръща към Врангел с молба да въздейства върху Богаевски с цел последният да му отстъпи атаманския пост. Освен това той предлага да бъде формиран корпус от донски, кубански и терски казаци, който да възобнови военните действия в Русия през пролетта на 1922 г. В спора на двамата атамани Врангел взема страната на Богаевски. В началото на 1922 г. Краснов пише до казаците Открито писмо, с което ги призовава на битка в името на монархията. Той поставя на Богаевски условия да разпусне ОСДКТ, да заповяда на станичните и хуторните атамани да преминат в негово подчинение и открито да се обяви за възраждане на монархията в Русия. Обединеният съвет отхвърля тези искания с мотива, че правото да установява политически строй в Русия принадлежи на руския народ, и че казачество не може да участва в насилственото налагане нито на република, нито на монархия. През януари 1922 г. Краснов, подкрепен от генералите Попов и Яковлев

---

[28] П. Н. Краснов (1869–1947) е генерал от Руската императорска армия. През ноември 1917 е арестуван от болшевиките, но е освободен срещу честна дума, че няма да се бори срещу революцията (Шкаренков, Л. Цит. съч., с. 21). През 1918 г. Краснов оглавява казашката съпротива срещу съветската власт и е избран за атаман на ВВД. Поради прогерманските си настроения и идеята за самостоятелна казашка държава встъпва в конфликт с ген. Деникин. От 1920 г. е емигрант и живее във Франция и Германия. Активно участва в дейността на РОВС и редица емигрантски монархически и националистически организации. По време на Втората световна война сътрудничи с Третия райх като организира казашки части в състава на Вермахта. Старае се да убеди казаците, че Германия воюва не с руския народ, а с болшевиките и еврейските им помощници. През 1945 г. заедно със 2400 казашки офицери, сътрудници на германците, е предаден от английското командване в австрийския град Лиенц на съветската военна администрация. Заедно с генералите А. Г. Шкуро, Султан-Гирей Клич, фон Панвиц, С. Н. Краснов (син на негов първи братовчед) е осъден в Москва за сътрудничество с хитлеризма. Обесен е на 16 януари 1947 г. в двора на Лефортовския затвор. Въпреки многобройните опити за преразглеждане на делото му, към днешна дата той не е реабилитиран.

Освен военен деец П. Н. Краснов е изтъкнат военен журналист, публицист и писател. В емиграция публикува 41 книги – еднотомни и многотомни романи, четири сборника разкази, два тома спомени. Диапазонът на литературното му творчество е изключително широк – от исторически романи до произведения за деца. Според немския славист и литературен критик Волфганг Казак, структурата на произведенията на Краснов не е сложна. Написани развлекателно и с размах, те са адресирани към масовия читател (Краснов, Петр Николаевич [онлайн]. [прегледан 28.05.2012]. http://ru.wikipedia.org).

и полковник Греков, инициира подписка за свикване на Войсковия кръг с надеждата на него да бъде проведено преизбиране на атаман[29].

Първото известие за насрочения за 23 януари 1922 г. в Пловдив Общоказашки конгрес е от 4 януари 1922 г. (№ 13, с. 2). В няколко броя се публикува списъкът на делегатите. Конгресът приключва работата си на 27 януари, като първото съобщение за дейността му е от 29 януари, неделя, 1922 г. Казашкият форум предупреждава за опасността от завръщане на този етап в Русия и подчертава, че неумолимата съдба тласка съветската власт към гибел. Дълг на казаците е всемерно да ускорят освобождаването на многострадалната родина. Тяхната сила е в тях самите. Положени са основите на организацията и часът, когато ще се обединят воините от всички войски, наближава. „И мы будем иметь возможность говорить одним общим языком как по вопросам устройства нашего быта здесь, за границей, так и по вопросу освобождения нашей Родины и ее возрождения“ (№ 20, с. 2).

Следващите броеве от 21 (2 февр. 1922) до 26 (19 февр. 1922), когато издаването на изпълнилия мисията си в. „Казачье Слово“ е преустановено, предоставят подробна хронология на конгреса и обширна информация за разискваните въпроси. От тях става ясен неговият предимно икономически и местен (т.е. български) характер – по финансови причини от чужбина са пристигнали много малко участници. Казачеството е представено от общо 69 делегати, всеки от които с определена заръка от изпратилите го. То не се е разпокъсало – въпреки вкопчилите се в него ръце на партийните благодетели („цепкие руки партийных благодетелей“): страшните уроци от миналото, горчивият опит от насаждането на партийния рай са научили казаците да разпознават пътищата, към които ги зоват сирените (№ 21, с. 1). Посочен е начинът за действие, внушен от образа на изтерзаната майка-Родина и от величието на задачата тя да бъде спасена от комунистическия кошмар. Той съдържа следните положения: 1. На първо време не трябва да се мисли за завръщане в Съветска Русия; 2. Завръщането там е възможно само след падането на съветската власт; 3. За целта е необходимо сплотяване на всички емигрантски сили. Подчертано е, че това е мнението не на политиците, а на обикновените хора, изнесли на плещите си Германската (т.е. Първата световна) и Гражданската война и още хиляди изпитания.

Противостоянието на Краснов и Врангел, който нарича проекта на бившия донски атаман бълнуване (бред), е озвучено в № 23. Пак там откриваме отрицателно мнение за казаците-некрасовци[30], които съвсем са пропаднали и са се пропили

---

[29] Успоредно с подготовката на конгреса в София текат преговори за участието на казаците в евентуална военна интервенция в Съветска Русия. Казашките представители са против – те смятат, че казаците могат да се завърнат единствено в резултат на „народен взрив“. Богаевски се оказва в трудно положение. От една страна, той не може да не се съобразява с мнението на популярните в казашката среда генерали Стариков, Шкуро, Улагай, Агеев, които планират десант на руското Черноморие. От друга страна, атаманът не се заема с организирането и финансирането на реални военни операции.

През пролетта на 1922 г. привържениците на Краснов успяват да се договорят с други противници на политиката на Богаевски и Врангел и да съберат необходимите за свикването на Войсковия кръг подписи. Богаевски изтъква като пречка за провеждането му трудности от финансово и политическо естество. Благодарение на численото превъзходство на донското казачество той остава на поста войсков атаман до смъртта си. В негова полза работи и обстоятелството, че е последният атаман, избран на Донска земя. (Богаевский, Африкан Петрович [онлайн]. [прегледан 28.05.2012]. http://ru.wikipedia.org).

[30] Некрасовците по същество са първите казаци-емигранти от Русия. След разгрома на въстанието на Кондратий Булавин през 1708 г. заедно с предводителя си Игнат Некрасов те напускат донската земя

(„совершенно развалились и испьянствовались“, № 23, с. 3). Дебатът между Краснов и Богаевски пък завършва с победа на действащия атаман – много от възникналите по инициатива на Краснов казашки станици преминават в подчинение на Богаевски.

– *Родината* заема централно място на страниците на „Казачье Слово“. Освен специално списваната рубрика „Вести с Родины“, на нея са посветени повечето от материалите в изданието. Забелязва се тенденция да бъде обхванат в целостта си не само животът в донска и кубанска област, но и в Съветска Русия изобщо, наречена в едноименна уводна статия всевелико гробище, „страна смерти и не снившихся никому никогда ужасов“ (№ 8, с. 1). От изданието разбираме, например, че най-тежкият бич за населението на Крим е Комсомолът, съставен от младоци-хулигани, които правят, каквото им скимне (№ 17, с. 4). Две са главните теми от живота в родината, които вълнуват издателите и читателите на вестника: 1) гладът и, изобщо, разрухата; 2) въстанията срещу болшевиките.

– *Предотвратяване на завръщането на казаците в Съветска Русия*. Това е една от основните задачи, по които вестникът работи в казашката среда – репатриантските настроения са особено силни сред обикновените казаци, откъснати чрез обществените катаклизми от първата четвърт на XX в. от вековните си традиции. Както бе посочено по-горе, в резултат от обявената амнистия и от агитацията на болшевишките агенти в казашките лагери, близо половината от емигрираните казаци се завръщат у дома, като най-голям е броят на репатриантите през 1922 г. За завръщане на родна земя агитират мисията на Съветския червен кръст, която всъщност е завоалирана съветска разузнавателна институция в България, и създаденият на 6 май 1922 г. „Союз возвращения на Родину“ (Совнарод). Средствата за репатрирането са осигурени от Обществото на народите (ОН) и от собствени руски източници. Българското правителство от своя страна разрешава безплатното транспортиране на желаещите от вътрешността на страната до пристанищата във Варна и Бургас, откъдето те потеглят с кораби за родината. Така нашата страна се превръща в един от най-големите европейски центрове за репатриране на руски бежанци[31].

Борбата на „Казачье Слово“ с възвръщенството приема различни форми. Вестникът предупреждава за уловките на обявената от Съветите амнистия и за истинската цена на завръщането у дома. Още от първите си броеве той внушава на чита-

---

и се установяват в кубанския край, който тогава принадлежи на кримските ханове. Там те се обединяват с пристигналите в края на XVII в. казаци-старообрядци и получават от кримските ханове големи привилегии. Близо век по-късно се установяват в Османската империя по поречието на река Дунав (в България и Бесарабия), като запазват предишните си привилегии. Повече от 240 години те живеят в общини по заветите на Игнат Некрасов, един от които е, да не се връщат в Русия, докато там управлява цар („при царе в Рассею не возвращаться“). Въпреки че в началото на XX век много от некрасовците се завръщат в историческата родина, техни потомци и днес живеят в северо-източна Добруджа.

[31] Кьосева, Цв. България и руската емиграция (20-те – 50-те години на XX в.). С., 2002. с. 68. Совнарод бързо се разраства и скоро след основаването си обединява 65 периферни групи и издава няколко вестника. Благодарение на усилията му до 9 юни 1923 г. от България в Съветска Русия са репатрирани повече от 11 хиляди души (приблизително ¼ от руските емигранти у нас), сред които войниците, казаците и офицерите са 10% (Карпов, Н. Крым – Галлиполи – Балканы. Москва, 2002, с. 129). Шкаренков пък посочва, че още през първите месеци на 1921 г. около 7 хиляди врангелови войници и казаци се завръщат в Съветска Русия. (Шкаренков, Л. Цит. съч., с. 22–23, 94–99).

телите-казаци, че те трябва да се върнат в родната земя не поединично и скришом, през долчинки и оврази, а с гордо вдигната глава, като свободни граждани, чиито ориентири са обединението, организацията, вярата в собствените сили и любовта към Родината (Ф. Назаров, „Наша дорога домой", № 4, с. 2). Друг много работещ похват при контраагитацията е публикуването на свидетелства на очевидци, включително и българи, завърнали се от съветската държава. Така например, в № 19 четем за българин, който току-що е пристигнал от Кубанския край и е изнесъл доклад на своите *братушки* за това „что сталось с майкой Россией в дни коммунизма". Изтъква се, че докладчикът е „лют социалист" (ярый социалист), който три года е бил комисар в Русия. И този човек, разочарован от ставащото, е прогонен от ужаса на съветското управление (№ 19, с. 4).

В специално обръщение Общоказашкият конгрес също предупреждава за опасностите на репатрирането. Изтъква се, че не родината и не семейството очакват завръщащите се, а репресивният орган на съветската държава ЧК с всичките му ужаси. В най-добрия случай на тях им предстои мобилизация в Червената армия, каторжен труд в мините, гладен и безправен живот (№ 20, с. 2).

При представянето на положението в Съветска Русия не са подминати и църковните въпроси. Протопрезвитерът на Доброволческата армия Г. Шавелски (Шавельский, 1871–1951) изказва надежда за духовното възраждане на нацията и за бъдещата решаваща роля на православната църква като надпартийно и организиращо ядро при освобождаването на родината от игото на враговете – и свои, и чужди (№ 6, с. 1). В цяла една поредица от материали („Кому и для чего нужна автокефалия Украинской Церкви") той предпреждава за засилващата се активност от страна на други конфесии и най-вече на католицизма, с цел разцепление на православието, разобличава престорените благотворителни жестове от страна на Папата, зад които се крие опасното намерение да се покатоличат руските деца („Злой замысел", № 11, с. 1).

– *Животът в емиграция.* Това е друга голяма тема в „Казачье Слово". Освен разкази за живота на казачеството, поети от рубриките „Казаки за границей" и „Хроника", авторите на изданието не забравят да подчертаят гостоприемството на българския народ, добрите взаимоотношения на казаците с местното население, толкова различни от тези в Гърция, например. В Анхиало (днес г. Поморие), на братска земя, руските бежанци от Крим отново са се почувствали хора и с пълна гръд са си поели въздух. В Плевен пък Руско-българският комитет е организирал вечер, посветена на 100-годишнината от раждането на Достоевски (№ 3, с. 4). Съгласието на българското правителство освен корпуса на Кутепов от Галиполи да приеме още 4800 руски деца от Константинопол, Египет и Кипър, е наречено нова стъпка на великодушието на България. „Такие шаги не забываются, и будущая Россия сумеет своею широкою славянскою душою оценить эту жертву братской Болгарии и достойно отплатить за нее". Съобщението завършва с думите „Земной поклон Вам, братья Болгары" (№ 4, с. 3–4).

Вестникът не подминава болезнения въпрос за *раздорите* в емигрантската среда, приравнени към *предателството*. Някога то е било наричано директно, с истинското си име, но във времена на морален банкрут то се маскира като „смяна на ориентацията" („смена вех"). Впрочем, предателството на страниците на „Казачье Слово" има и своята персонификация – завърналия се в Русия за да служи на съ-

ветската власт бял генерал Слашчов[32]. Авторът на статията „Предатели“ (№ 6, с. 1) констатира, че още не е изсъхнала кръвта на жертвите, загинали от ръката на палача Слашчов, организирал кървав пир под знамето на борбата за щастието на Русия срещу Червената власт. И ето, че той пак е в същата роля, но този път на служба при вчерашния си враг, където в името на новия бог е готов да принася в жертва хиляди нови човешки животи. Цикълът на предателството не се затваря със Слашчов и в средите на емиграцията ще има още много като него. Но колкото по-скоро редовете на антиболшевиките се очистят от юдите-сменовеховци, толкова по-скоро те ще се слеят в мощна сила, която ще нанесе удар по Червения змей.

– *Героизация на падналите в Бялата борба.* Вестникът прави всичко възможно за да помогне на читателите си да преодолеят шока от изгнанието, да им вдъхне увереност, че свидните жертви не са били напразни, да им предостави модели за подражание, герои, в които те да се разпознават. С тази цел на страниците му започва изграждането на своеобразен *казашки пантеон* (или *мавзолей*), видно място в който заемат славните атамани-мъченици Каледин, Назаров[33], героите-партизани Чернецов[34] и Семилетов[35], децата – гимназисти и кадети, единствени останали верни на Каледин и заплатили с живота си за тази вярност.

Най-много материали са посветени на рицаря-атаман Каледин, който с изстрел от револвера е прекратил мъките на измореното си сърце (№ 8, с. 1). Този изстрел дълго ще отеква в донските степи като укор към онези, които не са разбрали и са

---

[32] Яков Александрович Слашчов (Слащев, Слащов по стария правопис, 1885–1929) е една от най-нестандартните личности в руската военна история. Той е завършил Николаевската академия на Генералния щаб. Във ВСЮР е главнокомандващ войските на Крим и Северна Таврия. Известен е с жестокостта си към враговете и с пристрастието към кокаина. За заслуги към Бялото движение получава със заповед на Врангел правото да се нарича Слашчов-Кримски (Слащев-Крымский). В емиграция мизерства в Константинопол – до степен, че известно време се препитава от градинарство. В края на 1920 г. влиза в личен и служебен конфликт с Врангел, който го разжалва от генерал-лейтенант в редник, а офицерският Съд на честта го уволнява от служба без право да носи мундир. В отговор Слашчов издава книгата „Требую суда общества и гласности. Оборона и сдача Крыма (Мемуары и документы)“.

От враждата на двамата генерали се възползват Съветите и започват преговори със Слашчов, в резултат на които той с група верни му офицери се завръща в Съветска Русия. В Севастопол е посрещнат лично от Ф. Е. Дзержински. Слашчов се разкайва за престъпленията си пред работническата класа и получава амнистия. Той дава ценни сведения за Врангел и войската му, агитира бившите си съратници да преустановят борбата и да преминат на страната на болшевиките. Сътрудничи на военната преса, а от 1922 г. е на преподавателска работа – отначало като професор във военната Академия, а по-късно като извънщатен преподавател в курсовете за усъвършенстване на командния състав на Червената армия „Изстрел“, където преподава тактика на бившите си врагове от фронтовете на Гражданската война. Убит е през 1929 г., като официалната версия е отмъщение от лични мотиви.

Предателството на Слашчов и сътрудничеството му със Съветската власт са тежък морален удар за Бялата гвардия, сравним единствено с предателството на ген. Н. В. Скоблин 16 години по-късно.

Яков Слашчов е прототипът на ген. Роман Хлудов от пиесата на М. Булгаков „Бяг“ и от едноименния филм на А. Алов и В. Наумов.

[33] А. М. Назаров (1876–1918) завършва Николаевската академия на Генералния щаб. Генерал-майор, донски походен атаман, той оглавява борбата на донските казаци срещу болшевиките след самоубийството на атаман Каледин. Известен е и с това, че сам е командвал разстрела си. Според преданието е дал заповед на строените червеноармейци „Сволочь, пли!“.

[34] Полковник В. М. Чернецов (1890–1918) организира първия бял партизански отряд, който заради мълниеносните си действия е бил наричан „донската бърза помощ“ („донская карета скорой помощи“).

[35] Генерал Е. Ф. (Э. Ф.) Семилетов (1872–1919) е ръководител на партизанското движение, началник на Партизанския корпус в Донската армия.

изоставили в минути на най-тежки изпитания славния си атаман (№ 24, с. 1). А. Бояринов го възвеличава като рицарски честен, доблестен воин, с великата душа на патриарха от Смутното време Ермоген[36] (също донски казак!) и го споменава заедно с единия от основателите на Доброволческата армия – ген. Корнилов. „Их было двое: кряжистый, как скала, чистый, как хрусталь, казак Алексей Каледин и казак – легенда Лавр Корнилов... Оба блеснули на мгновенье, сказочным блеском, чтобы осветить нашу, проклятую действительность всеобщей, прямой, равной, явной и шальной пошлости, предательства, воровства“ (№ 24, с. 1–3). Това успоредяване не цели само да се напомни за казашкия произход на Корнилов – то равнопоставя знаковите фигури на Доброволческото движение и на донското казачество.

– *Отношение към самостийничеството.* Сепаратизмът е главният вододел на казашките организации в чужбина, вододел, който с годините ще нараства. На пръв поглед той не стои на дневен ред в „Казачье Слово“: едни и същи автори се изказват ту от името на руснаците (А. Б.: „нам, русским, живется...“, № 1, с. 1), ту от името на казаците (А. Б.: „Никто не хочет понять, что мы ни революционеры, ни контрреволюционеры – мы просто казаки, свободные люди, что мы хотим устраивать свою жизнь так, как это нам любо, что мы хотим жить по укладу, разумом и волей народной казачьей созданному и веками утвержденному, что мы своей воли никому не навязываем, но и чужим умом жить не станем и в наше дело никому мешаться не позволим“, № 2, с. 1).

Въпреки стремежа на редакцията да представи казачеството като монолитна, неделима част от руската военна емиграция, неизговорените сепаратистки настроения все пак присъстват в изданието. Косвено за тях можем да съдим по откритото писмо на ген.-майор Г. Е. Шведов, публикувано още в първия брой на вестника (с. 4). Шведов заявява, че не е казак, но тъй като по време на Гражданската война е командвал донска казашка отделна част и заедно с донските казаци е минал през Чаталджа и Лемнос, ги чувства родни и близки. От позицията на техен искрен приятел и доброжелател той се опитва да им внуши, че всякакви самостийни течения са безпочвени и че онези, които се опитват да се отделят от Русия, са обречени на жалко съществуване. Всяко отделно разклонение (ветвь) от руския народ има право да запази бита и начина си на живот, но оттам нататък всичко трябва да е общо и всички трябва да помнят за общата родина – Русия. Шведов отива по-далеч: всички славяни (без Полша) трябва да се обединят под ръководството на Русия. Писмото завършва с призива: „Итак, станичники-Донцы, объединяйтесь с Божьей помощью, но всегда помните Вашу многострадальную Родину Россию“.

В последния брой на вестника откриваме подписаната с псевдонима *Аз Донской* статия „Самостийность“ (№ 26, 1), в която е анализирано това идейно течение. Подчертан е неговият чужд, т.е. вражески произход: самостийничеството е създадено със стратегически цели от австрийците и германците в украинските земи под австрийско владичество. Авторът акцентира и върху пагубната му роля за трагедията на казачеството по време на Гражданската война: то е разделило кубанските казаци на две части и в решителния момент техните полкове са напуснали антиболшевишкия фронт. Те-

[36] Патриарх Ермоген (Хермоген, руск. Гермоген, 1530–1612) е известен църковен деец от Смутното време. Умира от глад поради отказа си да сътрудничи с полските интервенти. Канонизиран е от Руската православна църква.

зата на анализатора е, че самостийничеството се базира предимно върху романтични чувства, а не върху икономически, политически и други реални интереси, които биха обусловили необходимостта от тази идеология сред казачеството на Юго-Изтока. Затова то не е било възприето нито от донските, нито от терските казаци, нито пък от всички кубански казаци, а разпространението му сред казаците емигранти е по-скоро реакция срещу централизма на общоруското Бяло движение.

Освен научно, Аз Донской подхожда към проблема и прагматично. Той предупреждава, че никоя власт в Москва няма да допусне самостоятелен казашки Юго-Изток. В същото време и Юго-Изтокът не би могъл сам да отстоява своя самостоятелна държавност: Великата Русия е твърде силна и с един удар ще унищожи досадните пъпки върху могъщото си тяло. Самостийността е вредна и опасна: „Быть самостоятельным государством конечно, заманчивая мечта, но это только мечта. И звать к этой утопии людей значит толкать их на новые кровавые испытания".

„Казачье Слово" се списва от талантливи и ангажирани с концепцията на изданието журналисти. Сред тях се откроява полковник Александър Иванович Бояринов (1868–1951), писател и публицист, казак от станица Нижне-Курмоярска (Нижне-Курмоярская) на ВВД, депутат в Донския войскови кръг от всичките му сесии, фактически заместник на председателя на Кръга. Емигрантският му път следва маршрута България (станичен атаман на Първа Донска станица в с. Долна Оряховица) – Франция (председател на Управлението на Лигата за възраждане на казачеството, Париж) – Южна Америка (Гватемала)[37].

Бояринов е автор на запомнящи се уводни статии и политически есета (напр., „Внутренний процесс" или „Великое преступление", № 2 и 3), а също и на военна проза. Привърженик е на теорията за казачеството като етнос[38]. През 30-те години споделя позицията на казакийците – информация за него и негови статии откриваме в списание „Казакия" (1934–1939), орган на Централното управление на Волно-казашкия съюз на казаците-националисти. Пак тогава той замисля реемиграция в Южна Америка, която става факт след Втората световна война.

През 1923–1924 г. възниква напрежение между продължението на „Казачье Слово" – вестник „Казачьи Думы", – и списвания в Париж от Бояринов ежеседмичник „Казачье слово" (1923–1924). Доказателство за това са нападките срещу него в № 204 на „Казачьи Думы", както и чисто човешкото огорчение от постъпките му, изразено от атаман Богаевски в № 205 на същото издание[39].

Друг интересен автор в „Казачье Слово" е донският казак от станица Ново-Николаевска (Ново-Николаевская), членът на Войсковия Кръг Фьодор Дмитриевич Назаров (1884–1930). Преди Първата световна война е учител в народно училище[40].

---

[37] Някои от данните са взети от: Ковалев, С. Вдали от родных степей. [онлайн]. [прегледан 11.05.2012]. http://www.dubovskoe.net/blog/vdali_ot_rodnykh_stepej/2011–04–02–159.

[38] Вж.: Бояринов, А. И. Происхождение казачества. Отрывки из книги „Казачество и Россия и их взаимоотношения". [онлайн]. [прегледан 11.05.2012]. http://cherkasi.zbord.ru/viewtopic.php?t=73).

[39] По повод на споменатата в парижкото „Казачье слово" среща на Милюков с Богаевски, последният пише: „Заявляю, что все это – наглая ложь, придуманная Бояриновым с провокационной целью, – вероятно, в благодарность за мою материальную и другую помощь ему в Болгарии" (Богаевский, А. П. Письмо Донцам № 35. Казачьи думы, № 205, 22 март 1924, с. 1).

[40] Така в дореволюционна Русия са били наричани предназначените за низшите слоеве на обществото училища.

Завръща се от фронта с чин хорунжий[41] и като убеден противник на болшевизма. По време на Гражданската война е командир на белоказашки партизански отряд. Първоначално емигрира в България и се опитва да организира селскостопански артел. Скоро след това заминава за Далечния Изток, където се свързва с атаманите от Сибирските войски и продължава партизанската война. Загива по време на нападение заедно с целия си отряд[42].

Активно участва в издаването на вестника и землякът на А. И. Бояринов, казакът от същата Нижне-Курмоярска станица Сисой (Сысой) Капитонович Бородин (1883–1961). Професионален военен (завършил с отличие Новочеркаското казашко юнкерско училище и Николаевската военна академия), през 1917 г. подполковник Бородин е началник на щаба на Туркестанската стрелкова дивизия. След разпускането на Императорската армия се завръща в родната станица и се включва в борбата срещу болшевиките. От май 1918 г. е в редиците на Донската армия, като същевременно е председател на военната комисия на Войсковия Кръг на ВВД. През 1919 г. е генерал-майор и началник щаба на ВВД. Напуска Крим заедно с Врангеловата армия, известно време прекарва на остров Лемнос. От 1920 г. е емигрант, като първоначално живее в България, а след това – във Франция, където сменя много професии: от миньор до таксиметров шофьор. През 1941 г. заминава за Германия, а през 1944 г. постъпва в казашките части на Вермахта. Успява да избегне участта на казаците, предадени от англичаните в австрийския град Лиенц на съветската военна администрация. Установява се отново във Франция и до края на живота си проявява завидна политическа и публицистична активност[43].

С проза и стихове сътрудничи в „Казачье Слово“ и членът на Инициативната група за провеждане на казашкия конгрес Я. И. Лопух (подписва се и като *Кубанец Лопух*), който издига идеята за обединение на донските, кубанските и терските казаци („К казакам“, № 1, 4). Други автори във вестника са Н. Ригински (Рыгинский), А. Бударин, Борис Яздовски (Яздовский), Иван Салски (Сальский). Някои от журналистите са предпочели инициали (Ник. Л-н, Е. Б.) или псевдоними (Аз Донской[44], Пика, Усть-Хопёрец). До този момент не сме изяснили кой, например, се крие зад псевдонима *Пика*, но можем да кажем, че това е автор с изключително добра литературна осведоменост, който като аргументи активно използва примери от произведения на Гогол и Пушкин. Само публицистично (вж. „С плавучих материков“, № 16, 2–3) е присъствието на живял в България поет-казак, който използва псевдонима Уст-Хопьорец[45].

Художественото слово заема неочаквано значимо място на страниците на изданието предвид съвсем конкретните му и прагматични цели и задачи. В него сре-

---

[41] Това е първият и най-нисш офицерски чин в казашката войска. Съответства на подпоручика в пехотата, корнета в кавалерията; на днешния младши лейтенант.

[42] Данните частично са взети от: Казачий словарь-справочник. Том 2. …

[43] Вж. Ковалев, С. Цит. съч.

[44] Макар и минимална, но все пак съществува вероятност с този псевдоним да публикува в „Казачье Слово“ новочеркаският журналист, актьор и режисьор Алексей Михайлович Гончаров (1860 – ?), който в издания, излизали в Русия, се подписва като „А. Донской“. Вж. Борзенко, В. Псевдонимы донских журналистов в российской периодике XIX – начала XX веков. [онлайн]. [прегледан 11.07.2012]. http://www.relga.ru/Environ/WebObjects/tgu-www.woa/wa/Main?textid=2334&level1=main&level2=articles

[45] Стихотворения на Усть-Хопёрец са публикувани във в. „Казачьи Думы“ (1922–1924) и в сп. „Казачьи Думы“ (1923–1924).

щаме не само изключително удобните поради малката им печатна площ за нелитературната емигрантска периодика стихотворения, но и проза, и дори материали от историко-литературен характер. Така например, статията „Памяти ушедших“ (№ 1, 2) на Ник. Л-н, е посветена на трима популярни в казашката среда донски писатели-покойници: здравеняка Фьодор Крюков[46], тихия певец на степите Роман Кумов[47] и падналия от ръцете на убийците последен певец на казашката независимост и слава В. А. Краснушкин (Виктор Севски)[48], създател на списанието „Донская волна“. През тежките години на борбата за Донския край те са будили казашките души, насочвали са умовете и сърцата към великите завети на стародавната свобода. Всички те са горяли от любов към Русия и казачеството, със силно слово и даден от Бога талант са служили на народа си. Не само земляците им няма да ги забравят: със светли и благодарни думи ще ги почете бъдещата млада Русия.

Прозата е представена предимно чрез разказите на А. Бояринов. От тях силно впечатление прави „Четверо седых“, където е описано емоционалното пребиваване на казаците на о. Лемнос. Всяка вечер четирима изганици мълчаливо сядат на морския бряг и гледат лунната пътека, която сочи към дома. Техните болни и печални мисли, съпровождани от вечния ропот на прибоя, като нощни птици политат в родния край. Като нощни птици те кръжат над своите дворове, спускат се върху обгърнатите от бръшлян балкони и с безкрайна мъка не могат да се нагледат на онези, които са им най-мили на света. Същия метафоричен стил срещаме и в документалния цикъл разкази за отстъплението „На скорбном пути“, публикуван в № 4, 7, 12 и 20: „Воздух сочился мелкими каплями. Природа плакала тихо, уныло, как плачет безмерное страданье, безнадежная тоска. Плакали крыши домов, сиротливо стояли облитые слезами безлистные деревья“ (№ 4, с. 2).

Най-характерни за литературния текст на „Казачье Слово“ са стихотворенията, които понякога се отпечатват на с. 1, редом с уводните статии. Освен известното стихотворение в проза „Родимый край“ на Ф. Д. Крюков (№ 2, с. 2) в 26-те броя на вестника са поместени общо 20 поетични произведения. Три от тях са химните на Донската, Кубанската и Терската войска, две са подписани с инициали (Щ-овъ и Н. З.). Най-много са публикуваните стихотворения на Борис Незлобин – 4 на брой. Следват го Вадим Калинин и Наталия (Наталья) Зембулатова с по 2 стихотворения. С по едно стихотворение са представени Борис Ерофеев, В. Вязмитинов (Вязьмитинов), Я. И. Лопух , М. Попов, Мих. Шишкин, Ракитин и Ховански (Хованский)[49]. Един от авторите – ген. Вязмитинов – не е казак, за един от авторите

---

[46] Фьодор Дмитриевич Крюков (1870–1920) е писател и обществен деец, депутат в Държавната дума. Сътрудник в списанието „Русское богатство“ на В. Г. Короленко, военен кореспондент по време на Първата световна война. По време на Гражданската война е депутат във всички Донски Кръгове. Умира от тиф (по други данни от гноен плеврит) по време на отстъплението на Донската армия към Кубан.

На Ф. Крюков някои литературоведи се опитват да припишат авторството на Шолоховия роман-епопея „Тихия Дон“.

[47] Роман Кумов (1870–1919) е донски писател и драматург.

[48] Вениамин Алексеевич Краснушкин (ок. 1890–1919, по други данни – 1920) е журналист, убит от ЧК. Известен е с литературния псевдоним Виктор Севский.

[49] Изписваме имената на авторите така, както те фигурират на страниците на в. „Казачье Слово“.

(Борис Ерофеев)[50] от публикувано под линия съобщение (№ 24, с. 2), знаем, че към момента на издаване на „Казачье Слово“ е покойник.

От горепосочените автори най-известен като поет е Борис Незлобин. С този псевдоним твори в емиграция казакът от станица Цимлянска (Цимлянская) Николай Василиевич Алникин (Альникин, 1898 – след 1960), издал сборниците „Рифмованные Кончики“ и „Сполох“. Участник в Калединския полк, през 1920 г. той е евакуиран в Турция. В емиграция първоначално живее в Пловдив, след това заминава за Франция, където с цената на много труд и лишения завършва Естествения факултет на Сорбоната и Института по приложна геология при университета в Нанси. Дипломира се като минен инженер и заминава на работа в Мароко. За съжаление, печата само до 1927 г. – професионалната му дейност и продължителната неизлечима болест на съпругата му задържат, по думите на авторите на Казашкия речник-справочник, по средата на пътя (на полпути), развитието на поетичната му дарба[51].

Друга интересна личност е о. Михаил Петрович Шишкин (1890–1950). Той е завършил Донската духовна семинария (1912 г.), учил е няколко години в Императорската Казанска духовна академия, но не я е завършил поради започналата революция. Пристига в България през 1921 г. заедно с Донския корпус като полкови свещеник на Гундоровския полк. През следващата, 1922 г., е приет в Софийския университет направо в трети курс по специалността педагогика и философия. Завършва университета след две години, практикува в 3-та Софийска гимназия, активно сътрудничи в казашката периодика. През 1925 г. е назначен от Светия Синод на Българската православна църква за преподавател в Пловдивската духовна семинария, където преподава руски език, психология, обща география, педагогика. От 1936 г. е протойерей[52].

През 20-те години на XX в. печата в казашката периодика, понякога с инициалите Н. З., Наталия Александровна Зембулатова (1895–1967). Тя отначало емигрира в България, а след това – във Франция, където работи в женски и скаутски емигрантски организации. След 1952 г. заминава със съпруга си за САЩ[53].

Съвсем кратък е жизненият път на донския казак, поета и музикант подполковник Борис Ерофеев (1896–1920). По време на Гражданската война той се сражава с болшевиките в партизанския отряд на полковник Чернецов. Участва в Първия Кубански (Ледения) поход на ген. Корнилов. Загива в боевете за Каховка до река Днепър[54].

Сведенията за останалите автори са откъслечни, но нека все пак да ги огласим. Вадим Калинин в емиграция живее в Югославия (оттам са изпратени двете му стихотворения) и, съдейки по текстовете му, е от онези казаци, които са били

---

[50] При публикуването на стихотворението му „На годовщину смерти Атамана Каледина“ (№ 24, с. 2) под линия е написано: „автор стихотворения, доблестный офицер – Ахтырский гусар – погиб в дни Крыма в боях под Каховкой на Днепре“.

[51] Казачий словарь-справочник. Том 1. Издатели А. И. Скрылов, Г. В. Губарев. Кливленд, Охайо, С.Ш.А., 1966. [онлайн]. [прегледан 13.06.2004]. http://www.cossackdom.com/enciclopedic/n.htm

[52] Повечето от сведенията са от: Русский некрополь в Софии. Авторы-составители Т. К. Пчелинцева, К. Д. Бендерева, составители С.А. Рожков, В. П. Гаристов. Москва, 2011, с. 377.

[53] Российское зарубежье во Франции, 1919–2000. Биографический словарь в 3 т. Под общ. ред. Л. Мнухина, М. Авриль, В. Лосской. М., 2008. [онлайн]. [прегледан 10.05.2012]. http://www.tez-rus.net/ViewGood28495.html.

[54] Сведенията са от сайта http://www.ruguard.ru/glossary/o-312.html [онлайн]. [прегледан 08.05.2012].

наети от югославските власти за граничари. Има сведения, че през 60–70-те години негови стихове са публикувани в издаваните в САЩ „Донской Вестник“ и „Донской Атаманский Вестник“[55]. М. Попов е живял в Лясковец. Я. И. Лопух през 1921 г. е атаман на Кубанско-Донския хутор в Плевен. През 1927 г. той вече живее в София и активно участва в културния живот на Софийската казашка станица. През 1934 г. е атаман на Кубанския хутор в нея. Известно време живее в Югославия. През 30-те години публикува в списание „Казакия“ (1934–1939).

Единственият автор на поетични произведения, за когото със сигурност се знае, че не е казак, е активно изявяващият се като поет по страниците на емигрантския печат у нас през 20-те години генерал Василий Ефимович Вязмитинов (Вязьмитинов, 1874–1929). Той е и най-политически ангажираният от горепосочените литератори. Възпитаник на Александровското военно училище, Георгиевски кавалер, Вязмитинов участва в Руско-японската, Първата световна и в Гражданската война. Член е на Генералния щаб, военен и морски министър в правителството на Юга на Русия (1920). В емиграция живее в София и Белград (след 1923 г) и развива активна политическа дейност: военен представител на ген. Врангел в България, член на Управлението на Дружеството на галиполците, активист на РОВС. В руските архиви се пазят негови стихотворения и статии, преводи на произведения на Шарл Бодлер, Хайнрих Хайне, Алфред дьо Мюсе, Омар Хаям, Едмон Ростан и др., кореспонденцията му с писателите Б. Зайцев, А. Куприн, Д. Мережковски, А. Ремизов[56].

За пет от публикуваните стихотворения със сигурност може да се каже, че са написани извън България: при две като място на създаване е посочена Югославия, при три – о. Лемнос. Други девет са създадени у нас, възможно, специално с цел отпечатване в „Казачье Слово“. Едно от стихотворенията – „Призыв казака“ на Я. И. Лопух, – е на кубански диалект (или на украински език)[57].

Гласовете на различните поети звучат различно: някои са по-силни, други – по-приглушени. Различни са и поетичните им интонации, стил, използваните литературни похвати. Но всички те са обединени от две теми, в чийто диапазон неизменно попадат – Родината и Изгнанието.

Централно място в стихотворния текст на „Казачье Слово“ заема Родината – идеализирана и реална. Идеализираната Родина е представена чрез разпознаваемите символи на казачеството – Тихия Дон, родната степ (Н. З., „На чужбине“, № 21, с. 1) и преданията на бащите за славното минало (Наталья Зембулатова, „К родному Дону“, № 17, с. 2). Нейното величие я извисява над времето и пространството, над конкретиката на битието. Именно идеализираният спомен дава сила на прокудените ѝ деца. Отвъд многоводната далечина роднят пътеводен факел, ярката звезда на отечеството светят на изгнаниците винаги и навсякъде (Б. Незлобин „Сверкает море синей далью...“, № 11, с. 1).

---

[55] Вж. http://passion-don.org/museum/spkaz_ka.html [онлайн]. [прегледан 08.05.2012].

[56] Сведенията са от: http://www.hrono.ru/biograf/bio_we/vyazmitinov.php [онлайн]. [прегледан 26.04.2012]; http://guides.rusarchives.ru/browse/guidebook.html?bid=144&sid=11523 [онлайн]. [прегледан 26.04.2012].

[57] С оглед на изминалите 90 години от създаването на стихотворението, това могат да определят единствено специалистите по кубанска диалектология или по история на украинския език.

Реалната родина се асоциира с разрухата, терора, непоносимия живот. Понякога тя е персонифицирана чрез образа на страдащата майка, който в стихотворението на М. Попов „Отрывки мыслей“ (№ 23, с. 1) изпъква чрез една неочаквана, но много показателна градация:

Грезятся Дона родные картины,
Хутор, станица и... мать.

Както и в политическата есеистика („Всевеликое кладбище“, № 8, с. 1), родната земя в поезията е показана чрез погребалната символика. Тя е покрита със савана на вледеняващото мълчание (В. Калинин, „Колокола“, № 22, с. 1), по необработените ѝ ниви вилнее цар Глад (царь Голод). Родният край е означен чрез погребалния звън, гробовете, незаровените трупове, унилите кръстове (Б. Незлобин, „С берегов Марицы“, № 6, с. 1). Неговата мъчителна Голгота е напоена със сълзи и жертвена кръв (Б. Незлобин, „Отчизне“, № 7, с. 1), а царящата бездуховност е акцентирана чрез образа-символ на смълчаните камбани (В. Калинин, „Колокола“, № 22, с. 1).

Темата за тежката участ на родния край тясно се преплита с темата за изгнанието. Несгодите на живота в чужбина се засилват от чувството за безпомощност на лирическия герой:

И болею душой я, родимый,
Что тебе я не в силах помочь
Я – изгнанник, судьбою гонимый,
А кругом – непроглядная ночь.

(Б. Незлобин „С берегов Марицы“, № 6, с. 1)

Но именно изтерзаната родна земя е тази, която мотивира изгнаниците да продължат борбата. Те не са предали казашката свобода (вольность) и въпреки горчивата си участ вярват, че орловото ято ще долети в родната степ от далечните краища (Н. З., „На чужбине“, № 21, с. 1). Свободната песен на милите далечни степи, която звучи в чужбина, трябва да се завърне в родния края и да го пробуди от тежкия сън (Щ-овъ, „Донская песня на чужбине“, № 8, 1).

В стихотворението на ген. Вязмитинов „Думы изгнанника“ (№ 14, с. 2) иносказателно са представени пагубните разноречия в емигрантската среда. Майката Русия има четирима сина, но тримата не я обичат достатъчно. В първия син се разпознават монархистите, във втория – демократите. Третият син е сравнен с декадентите – „И сам не знает, что орет...“. Четвъртият син олицетворява бялото воинство. Именно тази разпознаваемост обаче превръща стихотворението в тромава политическа декларация в стихове – въпреки препратката към Пушкин и спора на славяните помежду им („славян между собою“).

Синекдоха на родния край е Тихият Дон. Често обаче той е и самостоятелен художествен образ („Всколыхнулся, взволновался / Православный Тихий Дон...“, № 1, с. 1). Тогава той е беловласият Дон Иванович (Седой Дон-Иваныч – М. Шишкин, „Выстрел“, № 24, с. 2), бащицата Дон, който очаква свидните си чеда (Наталья Зембулатова, „К родному Дону“, № 17, с. 2).

Родната земя е далеч и далечината става ключова дума в публикуваните в „Казачье Слово“ стихотворения на Борис Незлобин. Тя диалогизира с образа на птицата от стихотворенията на Наталия Зембулатова и Ракитин, с метафората „птици-мисли“ в посочения вече разказ „Четверо седых“ на А. Бояринов. Образът на птицата пък води след себе си символиката на пролетта:

Истосковался Тихий Дон по нас...
Сбирайтеся в походные станицы –
Придет весна, пробьет урочный час,
И мы домой потянемся, как птицы.

(Ракитин, „Придет весна...“, № 4, с. 2)

Нека отбележим, че тези редове и изобщо посоченото стихотворение на Ракитин най-точно предават настроенията на казашката емиграция в края на 1921 г. Въпреки самотата и жестоката борба за физическо оцеляване, безроднят изгнаник е сигурен в бъдещото щастие и в бъдещото утро (Б. Незлобин, „Отчизна“, № 7, с. 1). Той окуражава и своя земляк-станичник да вярва в разсъмването (Б. Незлобин, „Скажи, станичник, что так печально...“, № 9, с. 2). Песимистичните нотки в стихотворния текст на „Казачье Слово“ в много от случаите са заглушени от оптимистични акорди. С години обаче балансът ще се променя: песимизмът ще ескалира, а оптимизмът ще става все повече ситуативно обусловен и пренасочван към необозримото бъдеще.

Вече стана дума за героизацията на атаман Каледин в политическата есеистика. Тя се доизгражда и от двете стихотворения, публикувани на с. 2 в „калединския“, 24 брой на вестника. Едното от тях – баладата „На годовщину смерти Атамана Каледина“, – е написано още в Русия през 1919 г. от Борис Ерофеев, партизанин в отряда на сподвижника на Каледин Чернецов. Синът на славата, донският герой спи молитвен сън, но от полунощ до разсъмване мъртвият атаман проверява безмълвните редици (немые ряды) на падналите в битка свои съратници. Неговите воини-покойници знаят, че той ги е водил към победа в името на родината. На разсъмване всичко изчезва, само смъртта от безумните предишни години не утихва.

Другото стихотворение – „Выстрел. (Памяти Атамана Каледина)“, – реалистично и достоверно разкрива трагедията на военачалника, останал неразбран и неподкрепен от своите. Изстрелът, пронизал сърцето на атамана, като тревожен камбанен звън оглася родните станици и далечината на степите. Беловласият Дон Иванович се надига срещу враговете-палачи. Неравната битка е изгубена, чедата му напускат родните станици, но борбата тепърва предстои:

Но Бог не без милости, мы не без счастья:
Настанет пора, и казак вспомянет
Призыв Атамана: „Вставайте, родные,
Идите на подвиг, вас Родина ждет.

Любопитното е, че авторът, който възвеличава самоубилия се атаман, е духовно лице. Както е известно, Църквата осъжда като най-голям грях самоубийството.

В контекста на калединската тема обаче то придобива параметрите на убийство за Вярата, което прави от атамана свети мъченик[58].

Поезията става средство за изразяване на чувства, които иначе се замълчават, тъй като лирическият герой е сред безсърдечни и чужди хора (Борис Незлобин, „Отчизна", № 7, с. 1) или пък прекарва безсънни нощи като работник до проклетата стоманена машина (М. Попов, „Отрывки мыслей", № 23, с. 1). Сили да се справи с тежкия живот той открива в любимия вестник „Казачье Слово", чието получаване е сравнено с радостен камбанен звън в неделен ден в родната станица. (Вадим Калинин, „Привет „Казачьему Слову", № 18, с. 1). Казаците – граничари на югославско-унгарската граница, – го четат и на душите им става по-леко. Вестникът им е свиден с идеята за сплотяване и укрепване на казашкото братство. Този любопитен читателски отклик, доказателство за обратна връзка, завършва с призива:

Собирайтесь, родные, с далеких сторон,
Формируйте казачьи станицы!...
Мы ж „Казачьему Слову" свой низкий поклон
Посылаем с венгерской границы!..

Особено място сред анализираните текстове заемат трите войскови химна – донския (№ 1, с. 1), кубанския (№ 15, с. 1) и терския (№ 16, с. 1). Тяхното публикуване чрез номера на съответните броеве подсказва динамиката на разширяване на читателската аудитория на „Казачье Слово". Първоначално замислен и издаван като печатен орган на донското казачество, той бързо привлича и казаци от другите войски, живеещи в България: въпреки силното донско присъствие и финансирането от донското правителство вестникът към последните си броеве е общоказашко издание. И трите химна са създадени въз основа на популярни в казашката среда военни песни. Така например, донският химн („Всколыхнулся, взволновался православный Тихий Дон..."), както вече стана дума, има за праобраз песента на Ф. И. Анисимов от времето на Кримската война. Най-интересна обаче е съдбата на кубанския химн („Ты, Кубань, ты наша Родина..."). Текстът е написан през 1914 г. от полковия свещеник на 1-ви Кавказки казашки полк Константин Образцов и по форма е колективно послание до родния кубански край. Казаците си спомнят за волните станици и бащиния дом и в името на светата родина се бият до смърт с врага-басурман (т.е. поганец, неверник)[59]. Все още се смята, че музиката е народна, въпреки, че Н. А. Корсакова установи нейния автор – терския казак М. П. Колотилин (1863–1917), двама от синовете на когото умират като емигранти в София[60]. През 1919 г. песента е химн на Кубанската Рада, през 1921 на о. Лемнос е одобрена

[58] В „Калединския" 120 брой (11 февр. 1923) на приемника на „Казачье Слово" – в. „Казачьи Думы", С. Бородин призовава покойния атаман: „Молись за нас, Святой Мученик, а мы, – придет время, – постоим и твои кости успокоим". Пак там автор, подписал се като Аир, съобщава една любопитна подробност. Когато година и половина след самоубийството на атамана гробът бил разкопан, за да бъде погребана там съпругата му, присъстващите видели, че той е останал нетленен. Всички започнали да се кръстят и да повтарят: свят човек.

[59] Вж. http://admkrai.kuban.ru/content/section/699/detail/23875/ [онлайн]. [прегледан 02.05.2012].

[60] Корсакова, Н. А. Казак станицы Сунженской – автор музыки Кубанского гимна. [онлайн]. [прегледан 02.05.2012]. viewtopic.php?f=51&t=1368&p=6895#p6895

от кубанския атаман В. Г. Науменко[61] за химн на кубанците. По време на Втората световна война се изпълнява както в казашките части в състава на Вермахта, така и от онези, които изминават като победители пътя от Кубан до Елба. От 1995 г. е официален химн на Краснодарския край. Терският войскови химн („Не из тучушки ветерочки дуют...") е старинна казашка песен, възникнала според П. А. Краснов още по времето на Иван Грозни[62]. Ритъмът и изразните ѝ средства напомнят за билините от руския фолклор: не случайно песента се среща и с жанровото означение „былинная песня-гимн". Тя е единият от няколкото текста, които днес претендират да са химн на терското казачество[63].

Издаването на „Казачье Слово" е предизвикано от свикването на донски казашки конгрес в България и тази му задача го прави прецедент в журналистиката изобщо. Още в процеса на подготовка форумът от донски прераства в общоказашки. Той се провежда през януари 1922 г. в Пловдив и, като констатира, че временният вестник е изпълнил предназначението си, изказва пожелание за появата на постоянен печатен орган на казашката емиграция у нас. Впрочем, необходимостта от постоянно казашко издание ясно, макар и индиректно, е заявена от страниците на „Казачье Слово", който чрез повдигнатите в него наболели проблеми бързо надраства конкретните си задачи и привлича като читатели не само донските, но и кубанските, и терските казаци.

Както повечето периодични издания с дясна насоченост на военната руска емиграция, този вестник е монологичен. Позицията му по коментираните проблеми е твърда и категорична. Но точно тези качества му помагат да намери по-бързо своите предани читатели-съмишленици.

„Казачье слово" има два наследника. Само седмица след последния му брой (19 февр. 1922) у нас започва да излиза вестник „Казачьи Думы", който наследява идейно-тематичния спектър, читателската аудитория и част от авторите. Вторият наследник наследява името. Това е органът на Общоказашкото обединение в Париж „Казачье слово"[64], издаван от А. И. Бояринов през 1923–1924 г. във френската столица. Двамата наследници водят борба за наследството, но това е друг сюжет.

Радослава Илчева

---

[61] Вячеслав Григориевич (Григорьевич) Науменко (1883–1979) изминава пътя от казак (съответства на редник в пехотата) до генерал-майор от Генералния щаб. Избран за Кубански войскови атаман на о. Лемнос през 1920 г., той остава на този пост цели 38 години. В емиграция живее в Белград, а след 1949 г. – в САЩ, където изследва историята на Кубанската войска. Вж. по-подробно: Дюкарев, А. В. Общественно-политическая деятельность Войскового атамана Кубанского казачьего войска в эмиграции В. Г. Науменко. [онлайн]. [прегледан 15.05.2012]. http://slavhistory.ru/article/read/Obcshestvenno-politicheskaja-dejatelnost-Vojskovogo-atamana.html

[62] http://www.belkazak.com/arhiv/Zab_tvorch_1.htm [онлайн]. [прегледан 02.05.2012].

[63] Вж.: http://protigor.narod.ru/cossacks/hymn.html, http://astr-kazak.narod.ru/folklor_gimn.htm [онлайн]. [прегледани 02.05.2012].

[64] През 1929–1930 г. в чужбина се появява продължение на парижкото „Казачье слово" – „Казачье объединение для борьбы за Родину". То е с нестандартен формат, с размерите на лист хартия, което го прави удобно за изпращане в пощенски пликове (Волковский, И. Л. Военная журналистика. В: Журналистика русского зарубежья XIX – XX веков [онлайн]. [прегледан 04.01.2007]. http://media.utmn.ru/library_view_book.php?chapter_num=16&bid=811, раздел „Казачья пресса").

КАЗАЧЬИ ДУМЫ

Казачьи Думы. Общеказачий внепартийный орган. Выходит по четвергам и воскресеньям. Цена 2 лева. Адрес редакции и конторы: София, ул. „Патриарх Евтимий", № 88. Прием ежедневно, кроме праздников, от 3 до 5 час. дня. Присылаемые в редакцию рукописи должны быть написаны разборчиво и на одной стороне листа. Подписная цена – на 1 месяц – 14 лв., отд. № 2 лв. Такса на объявления: строка петита на 4-а стр. 3 – лв. Объявления о розысках (5 строк) – 5 лева.

[I]	№ 1 – 103	26 февр. – 29 дек. 1922
II	№ 104 – 148, 1 (149) – 39 (187), 188–203	1 ян. 1923 – 22 февр. 1924
III	№ 204 – 207	7 март – 27 апр. 1924

От № 1 (149) до № 39 (187) вместо „Казачьи Думы" излиза „Осведомительный листок журнала „Казачьи Думы". В Информационния лист се използва двойна номерация – собствена и, в скоби, на „Казачьи думы".

Първоначално излиза в четвъртък и неделя. От № 57 излиза три пъти седмично (сряда, петък и неделя), от № 1 (149) – два пъти седмично (четвъртък и неделя). № 194 излиза в петък вместо в четвъртък, като изчезва пояснението „выходит по четвергам и воскресеньям". От № 195 до № 199 излиза веднъж седмично, в неделя. № 200 и 201 излизат в понеделник вместо в неделя. През 1924 г. изданието губи своята периодичност: № 202 излиза в четвъртък, 7 февр., № 203 – в петък, 22 февр., № 204 – в петък, 7 март, № 205 – в събота, 22 март, № 206 – във вторник, 8 апр., № 207 – в неделя, 27 апр.

№ 106 и 107 са предварително анонсирани.

№ 106 е двойно датиран: „Воскресенье, 7 Января (25 Декабря) 1923".

Юбилейни броеве: № 52 (посветен на Шипченската епопея), 120 (посветен на 5-та годишнина от гибелта на атаман Каледин) и 125 (една година от издаването на вестника).

Промени в цената на абонамента: от № 49: „20 лв. с пересылкой"; от № 188: „Подписная цена газеты с журналом „Казачьи Думы" с пересылкой на 1 месяц с 1 июля: в Болгарии – 20 лев, в Королевстве С.-Х.-С. – 20 динар и за границу – 5 франков. Плата за розыск – 10 л. за 5 строк."; от № 203: „плата за перемену адреса сооветственно: 2 л., 2 дин., 50 сант.".

Промени в приемното време: от № 188: „Прием ежедневно от 9 до 11 час. утра".

Първоначално редактор е С. Пинус (отбелязано е в края на с. 3). От 23 (171) на „Осведомительный листок журнала „Казачьи Думы" и до края на издаването (№ 207) редактор е Н. Куницин

Печата се в печатница „Право" и в печатницата на П. Глушков.

Обем: 4 с., 2 с. (№ 105, 189, 193) и 6 с. (№ 106, 140).

Формат: 35х52 см., от № 55–31х46,5 см., от № 1 (149) – 31х48 см. С този формат продължава от № 188 възобновеният в. „Казачьи Думы".

„Казачьи думы" („Казашки мисли") е приемник на временния вестник „Казачье слово" (1921–1922) и излиза в София от 26 февруари 1922 г. до 27 април 1924 г.

Проведеният през януари 1922 г. в Пловдив Общоказашки конгрес укрепва сред казашката емиграция позициите на създадения през януари 1921 г. в Константинопол от войсковите атамани на донските, кубанските и терски казаци и от председателите съответно на донското, кубанското и терското правителство Обединен Съвет на Дон, Кубан и Терек (Объединенный совет Дона, Кубани и Терека,

№ 1 Воскресенье 26 Февраля 1922 г. № 1

Цѣна 2 лева.

Общеказачій внѣпартійный органъ.

Адресъ редакціи и конторы:
София, ул. „Патріархъ Евтимій", № 22.
Пріемъ ежедневно, кромѣ праздниковъ, отъ 3 до 5 час. дня.

Присылаемыя въ редакцію рукописи должны быть написаны разборчиво и на одной сторонѣ листа.

Подписная цѣна — на 1 мѣсяцъ — 14 лв., отд. № 2 лв. Такса на объявленія: строка петитъ на 4-й стр. 3 — лв. Объявленія о розыскахъ (5 строкъ) — 5 лева.

Казачьи думы

ВЫХОДИТЪ ПО ЧЕТВЕРГАМЪ И ВОСКРЕСЕНЬЯМЪ

Отъ Редакціи.

Казачье объединеніе.

София 26 Февраля

Годовщина Степного похода.

12 февраля — годовщина Степного похода.

Въ этотъ день оставшіеся на новыхъ поселѣ двухъ съ половиной лѣтъ назадъ изъ первой борьбы Доне[illegible]

ОСДКТ)[1], който поема до голяма степен функциите на общоказашко емигрантско правителство. Той е израз на стремежа на казашките лидери да консолидират в емиграция казаците от различните войски и по този начин да запазят тяхната идентичност. ОСДКТ се опитва да балансира между старинната мечта за казашка обособеност и общоказашко единство и необходимостта от съюз с останалата част от руския народ. Следвайки обаче линията на златната среда, той се оказва между няколко огъня: от една страна са руските монархисти, които изискват безусловно подчинение от страна на казачеството на Руския императорски дом в изгнание, от друга са привържениците на Деникиновата идея за велика, единна и неделима Русия (единонеделимци), от трета са казаците-сепаратисти. Въпреки формалната равнопоставеност на донските, кубанските и терските казаци, доколкото може да се съди по казашката периодика у нас, водещата роля в организацията закономерно принадлежи на донския атаман А. П. Богаевски и на донското правителство: донците са най-много сред казаците-емигранти[2].

---

[1] Дон, Кубан и Терек в руската традиция са хидроними (големите и известни руски реки), топоними (донска, кубанска и терска области) и, по принципа на метонимията, етноними, означаващи населението на съответните казашки области.

[2] Казаците, емигрирали в резултат от Революцията и Гражданската война в Европа и Азия, са приблизително 100 хиляди души. Най-много от тях са донците (34 хиляди), следвани от кубанците (над 20 хиляди) и забайкалците (20–30 хиляди). Вж.: http://www.liveinternet.ru/community/kazaki/page14.html [онлайн]. [прегледан 19.09.2011].

В България донските казаци са мнозинство – главно поради разположения у нас Донски корпус на ген. Ф. Абрамов.

№ 104 Понедѣльникъ, 1 Января 1923 г. № 104

Казачьи Думы

ЦѢНА 2 ЛЕВА

ОБЩЕКАЗАЧІЙ ВНѢПАРТІЙНЫЙ ОРГАНЪ

ВЫХОДИТЪ ПО СРЕДАМЪ, ПЯТНИЦАМЪ И ВОСКРЕСЕНЬЯМЪ

Адресъ редакціи и конторы: СОФІЯ, „ПАТРІАРХЪ ЕВТІМІЙ", № 88. Пріемъ по понедѣльникамъ, средамъ и пятницамъ отъ 9 до 11, въ остальные дни отъ 9 до 10 утра.

Присылаемыя въ редакцію рукописи должны быть написаны разборчиво и на одной сторонѣ листа.

Подписная цѣна съ перес[ылкой на] 1 мѣсяцъ: въ Болгаріи — 20 лвъ., за границу — 2 франка франка. — Такса за объявленія: на 1 стр. — 1 лв., на 4 стр. — 2 лв. за каждую строку. Объявленія о рукописяхъ (6 строкъ) — 3 лв.

Содержаніе:

Съ Новымъ годомъ! — С. Серапинъ. Терцы. Стихотв. — И. Ягановъ. Уральцамъ. — Н. Кунцынъ. Итоги и мечты. — Н. Туровъ-ровъ. Новочеркасскъ. — И. Патовъ. Кубанцы въ Сербіи.

Съ новымъ годомъ!

СОФІЯ, 1 января 1923 года.

Вотъ уже третій разъ мы, бѣженцы Крымской эвакуаціи, встрѣчаемъ новый годъ на чужбинѣ.

Первый день 1921 года мы встрѣтили на берегахъ Босфора, Дарданеллъ, Лемноса.... Мы только что тогда похоронили нашу родную землю и нашихъ близкихъ и родныхъ. Невольно мысли обращались къ старому, а не къ новому. Да и не было силъ, не было *желаній*, чтобы стремиться хотя бы мечтой къ новому, чтобы заглянуть въ него мыслью.

для другихъ, мы въ сущности желаемъ стараго счастья. Счастье едино и неизмѣнно, какъ Добро и Истина, ибо оно изъ нихъ только и исходитъ.

И мы, борцы эмигранты, не отдѣляемъ нашего личнаго счастья отъ счастья нашей Родины. На опытѣ мы убѣдились, что нѣтъ болѣе великаго несчастья для каждаго изъ насъ, какъ общее несчастье Отечества. Старое же счастье Родины-Россіи мы всѣ понимаемъ, какъ старую

ТЕРЦЫ.

Отколь сорвался разъ обвалъ,
И съ тяжкимъ трескотнемъ упалъ
И всю долину между скалъ
Загородилъ,
И Терека могучій валъ
Остановилъ.
А. Пушкинъ.

Коль знаешь ты преданья старины,
Святую быль волшебнаго разсказа
Изъ лѣтописей сумрачныхъ войны,
Изъ жизни бранной казаковъ Кавказа:

—

Коль видѣлъ ты престолъ тамъ вѣчныхъ горъ
Надъ лѣсомъ иль цвѣтущею долиной,
И слушалъ въ мглѣ, какъ Терекъ,
На просторѣ
Стремясь, гремитъ, бѣлѣя гривой
львиной, —

—

Коль знаешь ты, коль видѣлъ,
слушалъ ты,
Поймешь умомъ и примешь вѣрой
сердца:
Нѣтъ силъ привязить горные хребты,
Ни укротить исконной воли Терца...

—

Порой съ высотъ срывается обвалъ:
И устрашитъ и посѣетъ тревогу;
Заливнетъ онъ селенье между скалъ,
Загородитъ и вольную дорогу.

—

Но мощь человѣковъ яробыть сильнѣе
грозу,
И прежній нравъ возвиженъ сѣдого
берегъ,
И къ морю путь, преодолѣвъ бѣду,
Найдетъ опять, грозя, могучій Терекъ.

С. Серапинъ.

УРАЛЬЦАМЪ.

Печатен орган на ОСДКТ става вестник „Казачьи Думы“, чийто първи брой излиза точно една седмица след последния брой на неговия предшественик. В бележката „От редакции“, горе вляво на с. 1, е подчертана приемствената връзка между двете издания. Както и „Казачье Слово“, „Казачьи Думы“ излиза в четвъртък и неделя. Адресът на редакцията е същият, същото е приемното време, същото е изискването към изпращаните в редакцията ръкописи, същият е форматът, също така се използва обърнато „Е“ вместо „Э“. Новото издание наследява идейно-тематичния спектър, читателската аудитория и част от авторите на предишния вестник.

Първоначално броевете съдържат по 4 страници, всяка от които е от 5 колонки. В горната част на с. 1 със стилизиран като ръкописен шрифт е изписано заглавието „Казачьи думы“. Отдясно, едно под друго са: цената (2 лева), надписът „Общеказачий внепартийный орган“, каре, в което са поместени адресът на редакцията и кантората и приемното време. Под него е изискването към ръкописите, а най-отдолу са посочени цените на месечния абонамент и на отделния брой, които са удвоени в сравнение с „Казачье Слово“. Цените на таксите за обяви остават непроменени.

Вестникът излиза общо 2 години и два месеца. През това време в облика му настъпват следните промени:

От № 25 (неделя, 21 май 1922) се променя шрифтът на заглавието – имитиращият ръкописен надпис е заменен с такъв, който напомня начина на изписване на буквите в руските средновековни паметници (т. нар. *устав*).

От № 37 (неделя, 2 юли 1922) горе вляво, под заглавието и информацията за периодичност, се помества съдържанието на броя. Втората част от името на вестника вече се изписва с главна буква (Думы).

От № 55 (неделя, 3 септември 1922) са намалени размерът на страниците и броят на колонките в тях (от 5 на 4).

От № 149 (четвъртък, 3 май 1923) до № 187 (неделя, 30 септември 1923) вместо „Казачьи Думы" излиза „Осведомительный листок журнала Казачьи Думы" с променени размери и обем.

От № 188 (четвъртък, 4 октомври 1923) излиза отново вестник „Казачьи Думы" – без предизвестие или някакво обяснение за промяната. След този брой периодичността и печатната площ на изданието забележимо се нарушават: вестникът агонизира поради липса на средства.

Важността на материалите определя не само разположението им по страници, но и големината на шрифта, с който те са отпечатани. Уводните статии, например, се поместват на с. 1 и са с по-голям размер на шрифта. Същото важи за рекламите и обявите – колкото са по-важни за казачеството като цяло (напр., съобщения, свързани с трудовата дейност, информация от Съвета на Комитета „Казачья помощь"[3]) или колкото са по-доходоносни за изданието, толкова по-предно и по-голямо е мястото им.

Ако с. 1 е предназначена за уводни и редакционни материали, то страници 2 и 3 са предвидени за организационни въпроси. Там обикновено се печатат телеграми, разпоредби, писма от Донския атаман; съобщения и отчети от донското правителство, некролози, обяви за издирване на близки и познати (розыск). Страница 4 е предназначена първоначално само за рекламите. Техният интензитет е различен в различните периоди на изданието: ако в първите броеве те заемат изцяло последната страница, то след № 6 на тази страница преминават някои от рубриките на с. 3 като „Розыск", „Справочный отдел". Към № 55 рекламите почти изчезват.

Показателни за характера и структурата на изданието са отпечатаните в първия му брой материали. Почти на цялата с. 1, под редакционната бележка, която посочва приемствеността с „Казачье Слово", е отпечатана статията „Казачье объединение" от члена на донското правителство П. Скачков, който отговаря за бежанците. В нея е направен аналитичен преглед на събитията, предшестващи появата на ОСДКТ – от болшевисткия преврат до първите месеци на емиграция, когато атаманите и казашките правителства осъзнават необходимостта от възможно най-скорошно обединение помежду им с цел съвместни действия за защита на общите интереси и за запазване на казашката маса: не само за бъдещето на собствените райони, но и за благото на общоруската родина. Скачков парира евентуалните упреци в сепаратизъм като заявява, че едно такова обединение на казаците не е обособяване от Русия – само политически слепци или хора, които съзнателно не желаят да разберат елементарните истини, могат да го тълкуват така.

На същата страница 1 е отпечатана с по-малък шрифт кратката бележка „Годовщина Степного похода" с автор Ф. Назаров, познат на читателската аудитория от в. „Казачье Слово". В приповдигнато-есеистичен стил е направена равносметка на четирите години, изминали от напускането на столицата на донското казачество Новочеркаск и поемането на трудния път в степите отвъд Дон. През тези четири

[3] Създадената през февруари 1921 г. в Константинопол общоказашка хуманитарна организация „Казачья помощь", която през април 1922 г. се премества в София, се занимава с трудовата реализация и битовото настаняване на казаците, открива за тях различни курсове, занаятчийски артели и др.

мъчително дълги години на размирици Донският край е изпитал и радостта от освобождението, и упоението от победите и, накрая, ново, най-горчиво (горшее) поробване. С цел героизиране на свидните жертви авторът привлича характерните за религиозния дискурс концепти за мъченичеството на избраниците и за благоговейната почит пред паметта им: „благоговейно склоняем колени перед великими тенями наших первых вождей-мучеников, А. М. Каледина и Л. Г. Корнилова и всех жизнь свою положивших в борьбе с врагами Родины".

В долната дясна част на страницата са отпечатани съобщение за изложба-базар на изделия на руски бежанци през м. март и няколко реклами – на банкерския дом „А. И. Новоторцев и К-о", на агенция, осигуряваща пътуване до всички части на Америка, на ресторант-бирария „Париж" с европейска кухня и конкурентни цени.

На с. 2 е публикувано Писмо № 12 (от 12. II. 1922) на донския атаман А. П. Богаевски[4] до донските казаци, което коментира проблемите на трудоустройството и организацията на артели и сдружения на казашката емиграция. Като причина за фалита на руските предприятия там, където българи, сърби, турци и гърци печелят достатъчно, за да живеят добре, Богаевски посочва самоувереността и доверчивостта на казаците, лошото познаване на местните условия, а често и отсъствието на упоритост в труда. Като истински бащица-атаман (батька-атаман) той съветва: „Поделитесь, Донцы, через меня с полной откровенностью своим, может быть, иногда и горьким опытом со своими братьями казаками: ведь учиться никогда не поздно и можно научиться не только на хороших примерах, но и на ошибках".

В средата на с. 2, на мястото на 1 и 2 колонка е отпечатано стихотворението на Ив. Шариков „Привет Дону". То е образцово-представително за казашките поетични текстове, посветени на река Дон, в които тя е синоним на отечеството или синекдоха на родния край. Дон е антропоморфен – беловлас (седой) и тих, бащица-отец (батюшка) и роден баща, който е дал кон и е възпитал лирическия герой като воин, готов за него на неравен бой. Жителите на донския край са братя, за които казакът без колебание би влязъл в огъня.

На с. 2–3 е публикуван материалът „Работы комитета экономического возрождения Юго-Востока России", с който започва серия обзори на работата на Комитета (учреждение със съвещателен характер) по секции. Авторът – тогавашният председател на Донското правителство ген.-майор В. Апостолов, – посочва необходимостта от дейна подготовка за възстановяване на разрушената материална и духовна култура: небивалото разрушение предполага небивало напрежение на народните сили. В противен случай Русия ще престане да бъде икономически самостоятелна и задълго, ако не и завинаги, ще стане робиня и длъжница на бившите си съюзници и врагове.

Пак от същите страници тръгва и една знакова за „Казачьи Думы" поредица – серията злободневни очерци „Дни и думы" на С. Серапин (С. Пинус), която претендира да отразява насъщните мисли (думы) на актуалния политическия ден[5]. Първият от общо 15-те очерка – „Наш долг", – кореспондира с уводната статия на П.

---

[4] Африкан Петрович Богаевски (Богаевский, 1872/3–1934) е възпитаник на Николаевската академия на Генералния щаб, участник е в Първата световна и в Гражданската война. В емиграция живее в България, Югославия и Франция. Инициатор е за създаването на ОСДКТ.

Предишните писма на атамана до донците са публикувани в „Казачье слово".

[5] Вж. даденото с разредка заключение от Серапин: „Такова насущная дума нашего политического дня".

Скачков „Казачье единение“. Основният дълг на бежанците към далечната родина и братята им там е в единството, в превъзмогването на дребнавите разногласия, в работата по взаимно сплотяване и най-тясно политическо съдружие. Казачеството в чужбина трябва да даде пример за монолитно политическо тяло и добре смазан държавен механизъм.

На с. 3 на първия брой на изданието читателите са намерили и информация за Общоказашкия конгрес от януари 1922 г. – най-значимото за казаците събитие у нас („Общеказачий Съезд в Болгарии“). В заключителната си реч председателят на форума И. П. Карташев констатира, че въпреки възниквалите понякога трудни положения, конгресът е изпълнил задачата си с чест – разкол сред казаците няма. Всички те са обединени от една гореща мисъл – по-скоро да се върнат в родината. Налице е не само силно желание, но и вяра, че общите усилия на всички верни синове на Русия ще съкратят до минимум пребиваването в чужбина.

Освен разпоредбите на донския атаман на с. 3 е публикувано политическото есе „Когда заговорят мертвые (Политический обзор)“ на Ив. Лукаш. Въпреки че не е сред авторите на „Казачье Слово“, Лукаш продължава темата на този вестник за Русия като всевелико гробище[6]. Всички искат да се завърнат у дома, а родната земя е като гробище: „Россия покрыта крылом голодной смерти (...). Россия под коммунистами вымирает. Россия превратилась в страну мертвецов и людоедов (...). Коммунистическая власть разрушила промышленность (...). Россия останавливается и леденеет“. Авторът предвижда, че Генуезката конференция ще се превърне в сделка на новите робовладелци: Англия и Германия имат изгода руският народ да бъде превърнат в мъртвец, а Русия – в гробище, за да се договорят по-лесно с комунистите-гробари. Този песимистичен политически анализ завършва обаче оптимистично: нищо, че родината прилича на мъртвец, строполил се от гърчовете на глада и изтезанията на ЧК[7]. Ще дойде ден, когато мъртвите ще заговорят.

Последната, четвърта, страница се заема от реклами, в повечето случаи адресирани до казашката емигрантска маса. Така например, след обръщението („Казаки!“), поканата („Заходите в свободное время к Г. С. Семкову в чистом уютном ресторане, которого на ул. Витоша № 42.“) и обещанието („Вы найдете наиароматнейшие вина и пелины, свежие и вкусные закуски, поджаренную колбасу и отличное шуменское пиво“), рекламата настойчиво подканя: „Заходите и убедитесь“[8].

Материалите в „Казачьи Думы“ са оформени като единични статии (понякога в рамките на няколко броя) и като поредици. Сред последните бихме посочили „Дни и думы“ на С. Серапин, „Страницы прошлого“ и „Здесь и там“ на С. Бородин, „В когтях зверя“ на Д. Воротински (Воротынский), „Этюды возрождающейся России“

---

[6] Всевеликое кладбище. – Казачье слово, № 8, 18 дек. 1921, с. 1.

[7] ЧК, ВЧК (Всероссийская чрезвычайная комиссия) – съветски орган на държавната сигурност за борба с контрареволюцията, саботажа, спекулата, служебните престъпления и бандитизма през 1917–1922 г.

[8] Ето още няколко реклами, взети от същата страница на № 1: „Русская химическая лаборатория рекомендует выпущенный в продажу одеколон Тройной 80°. Незаменим для туалета. Лучшая дезинфекция! Попробуйте и убедитесь! Продается в лучших магазинах и дрогериях. Адрес: ул. Регентская № 40, вход с ул. Априлова, телеф. Подуени № 45“; „Казаки! Если хотите поесть лучшего в Болгарии русского борща и выпить русской водки зайдите в самый дешевый ресторан Денева. Пл. „Левов мост“ № 1“; „Военный шапкарь А. Христов, ул. Витоша 36, Дешево и красиво изготовляет русские фуражки“.

на Ф. Д. Сизов, „Мысли и впечатления“ на А. Басманов, „Из работ „Комитета экономического возрождения Юго-Востока России“ на П. Скачков.

Ако начинът на разполагане на материалите е постоянен, то повечето рубрики са динамични: някои от тях са дори в рамките на няколко броя. От № 7 започва рубриката „Вести из России“ с писма на останалите в родния край близки, от № 10 – рубриката „Русско-болгарские этюды“, от № 71– рубриката „Наши на работах“. Има и постоянни рубрики с информативен характер, които са разположени на последните страници – „Телеграммы“ (по същество кратки дописки за актуални политически събития), „Некрологи“, „Печать“ (препечатки от вестници), „Список лиц, на имя которых имеются письма в редакции газ. Казачьи думы“, „Розыск“.

За разлика от променливостта на рубриките, тематичният спектър на вестника остава непроменен през целия период на издаването му. Както се вижда от подробно представения първи брой, изданието тръгва към читателите с конкретни и недвусмислени послания. Неговата концепция също е ясна и категорична още от самото начало – макар, че е изговорена едва в юбилейния № 125 (неделя, 25 февр. 1923) в статията „Вместо передовой“. Това е равносметката на първата годишнина на изданието, което, въпреки че е специален казашки орган, не се е затворило в специфичната сфера само на казашките интереси, и е далеч както от тесния провинциализъм, така и от сепаратизма (самостийность).

Вестникът претендира да бъде орган на средния слой бежанци (среднее беженство), който е масов по брой, активен по характера на борбата, която е водил, и битов по психиката си – с други думи, на тези бежанци, които са най-близо до народната среда. Това прави изданието дълбоко демократично: „Газета отражает мнение и голос не лидеров партий, не политических литераторов и литературных политиков, а того обывателя, который вышел на борьбу за величайшие ценности Родины, государства и человека, повинуясь естественному внутреннему голосу быта и истории, отложившихся в недрах его души“.

„Казачьи Думы“ е предназначен само за онези читатели-емигранти, които помнят, защо са се озовали в чужбина и които не забравят за какво бъдеще и за какви цели са жертвали личното в името на общото. Вестникът вижда в Руската армия на Врангел законното ръководство на руската емиграция. Затова той се бори с онези, които се борят с Армията. Армията е противопоставена на партиите, в които дясноориентираната руска емиграция вижда най-голямото зло и най-голямата опасност: „Свой орган мы называем беспартийным, и мы проповедуем единение эмиграции, полное забвение партийных перегородок и группировок, ибо считаем, что эмиграция – это Армия“. Борбата с болшевизма е равнопоставена с противодействието на всякакъв род промени на идейно-политическата ориентация (сменовеховство), които са изкривено подражание на болшевизма (обезьяна большевизма), а също и с противодействието на чуждестранната кантора на „Съюза за завръщане“[9] – подражание на подражанието (обезьяна обезьяны).

Издателите говорят за казаците, като използват най-вече словото и мислите на същите тези казаци. Това определя спецификата на вестника, който не е пред-

[9] Има се предвид проболшевишката емигрантска репатриантска организация „Союз возвращения на Родину“ или Совнарод, чиято сполучлива абревиатура, звучаща като съкращение от *советский народ*, не можем да не отбележим.

назначен за обикновения читател. Особено внимание се отделя на казашкия бит, свързан със спомените за историческата слава на казачеството и с неговите песни. „Мы охотно помещаем поэтому стихотворения, отражающие чувство этой связи с Родиной и ее историей, эту привязанность к родному краю, к его рекам, степям и горам, хуторам и станицам. Не принадлежа перу профессиональных поэтов, эти стихотворения, эта лирика и эта романтика являются непосредственным продолжением казачьей песенной традиции".

Специално внимание е отделено на публикуваните писма – истинските гласове на страдащото и борещо се население, които служат като материал и отправна точка за анализите. Всякаква не засягаща Русия информация, включително и политическа, е съзнателно съкратена: „Казачьи Думы" не предлага мимолетни сензации.

Вестникът е представен като издание не само за, но и от народните маси: „В нашей газете почти нет профессиональных журналистов и литераторов. Громадное большинство авторов – сами казаки, участники великой борьбы, совсем не искушенные в специальной публицистике и литературном творчестве". Това обаче не означава евтин популизъм и снижаване на равнището – издателите на вестника бързат да заявят ясната си позиция по въпроса: „Дорожа сотрудничеством этих людей жизни и дела, мы однако не считаем возможным понижать общий характер газеты до уровня так называемого простого казака, читателя-простака, и подделываться под его язык и под типичные для народной массы навыки слова и мысли". Следва обобщението: „У нас есть связь с нашими читателями, мы ее чувствуем и имеем прямые о ней свидетельства, и это дает нам право думать, что годичный наш труд был нужен тем, для которых мы в меру своих сил этот труд несли".

В идейно-тематичния профил на „Казачьи думы" доминират следните аспекти:

Единството на казаците като неразделна част от общоруското единство. Тази позиция е категорично заявена още в първия брой на изданието: откриваме я в уводната статия на П. Скачков, в размислите на Серапин за дълга на казачеството пред Русия, в равносметката, направена на Общоказашкия конгрес в Пловдив. Единството постоянно се декларира и от атаман Богаевски: няма нужда от различни знамена и лозунги, когато за всички е достатъчно едно-единствено знаме: Русия, и един-единствен лозунг: всички заедно към дома (№ 6, с. 1)[10].

Изданието се самоопределя като извънпартиен (внепартийный) печатен орган, който избягва да се ангажира с конкретни партийни платформи и с дългосрочни партийни проекти: сплотеното в ОСДКТ казачество не желае да натрапва на бъдеща Русия и на казашките земи една или друга форма на управление. Неговите цели не са нито диктатура на казачеството над Русия, нито казашка самостоятелност. То се стреми към извънпартийно сплотяване и организиране на „родствените воли" и сили за борба в името на Русия и за възстановяване на гражданския и икономически живот на Юго-Изтока (№ 7, с. 1).

[10] Поради честото цитиране на материали от в. „Казачьи Думы" в скоби ще означаваме само броя и страницата. Когато се налага, ще бъдат посочвани авторът и заглавието на статиите.

Самостийничеството[11] за издателите на вестника е сепаратизъм, който е взет не от сериозните трудове, а от брошурите (брошюрочный сепаратизм). Той е показал странни резултати в Украйна, а в казашка среда частично е подронвал, изопачавал и объркал народното движение. Вестникът заявява: отправен и краен пункт на старинната романтика на казашките бит и история са нерушимият Дон и великата Москва („Сепаратизм", № 139, с. 1).

Близкото минало като морална опора и урок за настоящето. В „Казачьи Думы" има много и най-различни материали (от политически анализи до мемоари), свързани с Гражданската война, осмисляна като близкото минало. Такива са спомените „Из записок подъесаула Ч-ва" (№ 77, с. 4; № 78, с. 2–3; № 79, с. 2), „Армия Бермонта" с подзаглавие „(Из недавнего прошлого)" (Кан-ич, № 92, с. 2–3; 93, с. 2–3), „Последние дни Кубанской армии и судьба казаков" (Козак Бидолага, № 4, с. 2–3; № 5, с. 2–3), „Корниловский полк Кубанского казачьего войска" (Козак Бидолага, № 55, с. 2–3) и др. Тяхната цел е не само да запазят за поколенията спомена за проявените от казаците героизъм и саможертва, но и да потърсят отговор на мъчителните въпроси за поражението и разгрома. Срещат се и материали за близката история на Руската армия изобщо: отразен е, например, престоят на 1-ви армейски корпус в Галиполи (№ 112, с. 2–3; № 126, с. 2–3; № 133, с. 2; № 136, с. 1).

Близкото бъдеще като повод за конкретни действия и като фактор, определящ поведението на емигрантите. През 1922 г. прогнозите все още са оптимистични. Въз основа на хода на световната политика С. Бородин в статията „Когда и как домой" предвижда скорошно падане или прераждане на съветската власт (№ 7, с. 2). От позицията на бъдещи победители емигрантите уточняват евентуалното си поведение, което предполага единство, а не противопоставяне или реваншизъм. С оглед преплитането на минало и бъдеще и търсенето на нови, печеливши за просперитета на Русия поведенчески модели е показателна друга статия на С. Бородин – „Русская армия" (№ 42, с. 2–3). Авторът – един от най-активните публицисти в „Казачьи Думы" – е професионален военен: завършил е Новочеркаското казашко юнкерско училище и Николаевската академия на Генералния щаб, през 1919 г. е генерал-майор и началник на щаба на Всевеликата войска на Дон (Всевеликое Войско Донское, ВВД). Неговото внимание не е насочено към армиите от миналото, а към набелязващата се възможност за бъдеща руска национална армия. Като изтъква, че само страхът от отмъщение е попречил на много офицери и войници от Червената армия, осъзнаващи нейната безидейност и липса на държавност, да преминат на страната на белите, авторът огласява един малко известен днес факт: държавническият и далечен от интернационализма Генерален щаб на Руската императорска армия по тази причина е дал до 60% от състава си в редовете на Червената армия, управлявал я е, ръководил е операциите, като при това е проявявал максимална активност. И към този момент Червената армия се подготвя за бой от бели офицери, а духът на армията – това са нейните офицери. Време е руската военна емиграция да реши как ще се срещне с братята си не само по оръжие, но и по кръв – с тези, които са били съратници през Европейската (т.е. през Първата световна) и врагове през Гражданската война. Въпросът е: дали това ще е чувство за мъст или ще бъде

[11] От украинската дума *самостийність* (самостоятелност). Терминът се използва за означаване на украинския национализъм и на казашкия сепаратизъм.

превъзмогване на миналото в името на настоящето и бъдещето. Отговорът е: „Не с местью, а с желанием и чувством примирения офицеры, солдаты и казаки будут вступать на родную землю, когда пробьет час и Родина позовет нас. И Русская национальная могучая армия выкуется в одно целое, в один организм, путем соединения офицеров, солдат и казаков красной и белой армий“[12].

Героизация на свидните жертви в Бялата борба. Изграждането на своеобразен *казашки пантеон* (или *мавзолей*), започнало в „Казачье Слово“, продължава и в „Казачьи Думы“. Жертвите на казачеството върху олтара на Русия, за чиито подвизи се носят легенди, са Корнилов[13], Караулов[14], Каледин[15], Назаров[16], Дутов[17] (Н. Т., „Атаман Дутов“, № 13, с. 1). Към тях е прибавен и донският *баян*[18], страстният певец на възкръсналата старина, на донската независимост и на казашката гордост М. П. Богаевски[19] (С. Бородин, „Смерть М. П. Богаевского“, № 14, с. 1; С. Серапин, „Дни и думы. Казачья интеллигенция“, № 14, с. 2; „Памяти Лавра Георгиевича Корнилова и Митрофана Петровича Богаевского“, № 142). Виновниците за гибелта на героите с чисти сърца – обезумелите руски хора – са понесли Божието наказание чрез глад, студ, мор и изгнание. В трудни моменти паметта за свидните жертви е нравствена опора за последователите им.

Най-голямо внимание е отделено на А. М. Каледин. Подетата от „Казачье Слово“ Калединска тема прераства в „Казачьи Думы“ в Каледински текст, в който се

---

[12] Нека отбележим, че сходна позиция ще бъде огласена в контролираната от Руския общовоински съюз (РОВС) специализирана военна периодика едва след 5–6 години. И още един факт, който показва смелостта на Бородин: през предходната спрямо коментираната статия 1921 г. в Галиполи е разстрелян поручик Гондев за откритата в дневника му от агентите на ген. Кутепов фраза „Червената армия – това е руската армия“. (Спасов, Л. Врангеловата армия в България 1919–1923. София, 1999, с. 71).

Друг е въпросът, че на част от белия военен елит не е била чужда идеята за сътрудничество със Съветска Русия в полза на общото национално дело. (Минаков, С. Т. Советская военная элита в политической борьбе 20–30-х годов. //Кадровая политика № 1/2003. [онлайн]. [прегледан 24.09.2006]. http://www.whoiswho.ru/kadr_politika/12003/stm2.htm).

[13] Генералът от инфантерията (т.е. пехотата), един от основателите на Доброволческата армия и знакова фигура за Бялото движение Л. Г. Корнилов (1870–1918) е роден в обикновено казашко семейство – баща му е бил хорунжий (най-низшия офицерски казашки чин) в Сибирската казашка войска. Той е свиден за казачеството и чрез смъртта си: убит е от случаен снаряд на 31 март/13 април, в навечерието на щурма на кубанската столица Екатеринодар (днес Краснодар).

[14] М. А. Караулов (1878–1917) е терски войскови атаман, журналист, краевед, автор на няколко книги по история на терското казачество. Убит е от озверели войници на гара Прохладная на път за Владикавказ.

[15] А. М. Каледин (1861–1918) е генерал от кавалерията, участник в Първата световна война. Той е първият свободно избран (1917 г.) донски атаман. Самоубива се в знак на протест срещу нежеланието на земляците си да се борят с болшевизма.

[16] А. М. Назаров (1876–1918) е завършил Академията на Генералния щаб. Генерал-майор и донски походен атаман, той оглавява борбата на донските казаци срещу болшевиките след самоубийството на атаман Каледин. Героизацията му в казашката преса се дължи и на факта, че сам, със заповедта към екзекуторите-червеноармейци „Сволочь, пли!“, е командвал разстрела си.

[17] А. И. Дутов (1879–1921) е атаман на Оренбургската казашка войска. Убит е в Китай от агенти на ЧК.

[18] Баян е персонаж от паметника на средновековната руска литература „Слово о полку Игореве“, станал нарицателно име за народен поет.

[19] М. П. Богаевски (Богаевский, 1881–1918) е представител на казашката интелигенция, историк-педагог. Бил е председател на Войсковия Кръг, заместник на Донския атаман. Разстрелян е от червените комисари. Брат е на донския атаман А. П. Богаевски.

претопяват в едно цяло изразните и сугестивните възможности на мемоарите, поезията, военната проза, политическата есеистика. Името на атамана-рицар (С. Бородин „Атаман-рыцарь“, № 2, с. 2), този безупречен Роланд на казашката чест (Н. Куницын, „Не сменившему вех“, № 120, с. 1), скръбния паладин на Дон и Русия (С. Серапин, „11 февраля (29 января)“, № 120, с. 1) е едно от най-скъпите имена в казашката история (№ 2, с. 1). В деня на Страшния съд той ще застане пред Бога заедно с емблематичните за казачеството фигури, като се започне още от Ермак Тимофеевич (Н. Туроверов, „Майдан“, № 63, с. 2). Като полемизира с изказването на А. Брусилов[20] за Каледин – „потерял сердце и не понял духа времени“, – „Казачьи Думы“ заявява: ако не беше изгубил от болка за армията и родния Дон сърцето си, той не би бил Каледин, а сменилият ориентацията Брусилов; ако беше разбрал духа на времето, би станал Слашчов[21], а не Каледин. Изоставен от всички, без власт, без сили, той е имал възможност да избегне смъртта, а не сам да я повика. Но той не пожелал да търгува със съвестта си: куршумът спрял честното сърце на атамана, който не умеел да сменя ориентацията си (Н. Куницын, „Не сменившему вех“, № 120, с. 1). При новината за смъртта му мнозина плачат. Старците обвиняват фронтоваците, че са отказали да воюват, бащите и майките изпращат синовете си да спасяват Новочеркаск (С. Курмояров, „Эхо Калединского выстрела“, № 120, с. 3). Жертвени личности като Каледин, които няма да бъдат забравени нито от златоглавата Москва, нито от славния Дон, превръщат казачеството в плацдарм на Русия (Усть-Хоперец, „На плацдарме России (Памяти ген. А. М. Каледина)“, № 98, с. 2–3).

Образът на самоубилия се атаман се доизгражда чрез понятия от сферата на православната религиозна традиция и този момент е особено показателен. Известно е, че като най-голям грях Църквата осъжда самоубийството. В „Казачьи Думы“ обаче самоубийството на Каледин придобива измеренията на саможертва на праведник в името на Вярата. Стига се дори до оксиморона „свето самоубийство“ (С. Серапин, „Дни и думы. Насилие“, № 2, с. 2). Каледин е прославен като атаман-подвижник (Усть-Хоперец, „На плацдарме России (Памяти ген. А. М. Каледина)“, № 98, с. 2) – подобно на извършилите подвизи за прославата на името Божие руски светци. Неговият лик е скръбен под тръните на венеца, неговата жертвена кръв е разтопила студа на зимните ледове (С. Серапин, „11 февраля (29 января)“, № 120, с. 1). Той е и атаман-мъченик, напомнил на заблудените казаци, че честта е по-скъпа от живота. В религиозен екстаз С. Бородин възкликва: „Помним, Максимыч, помним твой завет! (...) Молись за нас, Святой Мученик, а мы, – придет время, – постоим и твои кости успокоим“ (С. Бородин, „Атаман-мученик“, № 120, с. 2). Автор, подписал се като *Аир*, даже представя доказателства за светостта на героя. Когато след година и половина в Новочеркаск разкопават гроба на атамана, за да погребат до него съпругата му, разказвачът вижда лицето му – „то же спокойное лицо, вполне сохранившееся, только принявшее коричневый оттенок“. Всички присъстващи започват да

[20] А. А. Брусилов (1853–1926) е руски и съветски военачалник, военен педагог. Генерал от кавалерията в Императорската руска армия, Върховен главнокомандващ, назначен от Временното правителство, през 1920 г. той преминава на служба в Червената армия (Рабоче-крестьянская красная армия, РККА).

[21] Я. А. Слашчов (Слащев, 1885–1929) е един от белите генерали, които се възползват от обявената от ВЦИК на РСФСР амнистия за участниците в Бялото движение. След завръщането си в Съветска Русия активно сътрудничи с доскорошните си врагове.

се кръстят и да повтарят: свят човек (Аир, „Памяти атамана Каледина“, № 120, с. 2–3). Затова и далечният гроб в родната страна, където спи вечен сън изкупилият с кръвта си греховете на казаците страдалец-атаман, е свят (Н. З., „Светлой памяти Атамана Каледина“, № 120, с. 2).

Героизацията на свидните покойници е особено интензивна в първите броеве на вестника. Тя достига кулминацията си в посветения на Каледин № 120, след което постепенно заглъхва: героиката на миналото отстъпва пред тегобите на настоящето.

Животът в Съветска Русия. Тази тема е централна за руската емигрантска периодика изобщо и „Казачьи Думы“ не прави изключение. Тя се структурира от два компонента, които условно бихме нарекли „централни новини“ и „местни новини“. Съветското всекидневие се представя чрез различни източници на информация – от препечатки от пресата, включително и съветската, през разкази на очевидци до лични писма. Всички те вкупом създават една потресаваща картина на разрухата, глада, терора и произвола на властите. Чрез множеството материали изданието неизменно внушава на читателите, че родината е страдаща страна („страждущая страна“, № 112, с. 1), задгробен свят, мъртво царство (№ 48, с. 2).

Местните новини отразяват живота в казашките области. Основните рубрики „Вести из России“ и „В советской России“ са едни от най-постоянните и най-разнообразните. Те съдържат свидетелства на очевидци, писма на близки, писма от българи, които живеят в Русия, често препечатани от български издания.

Писмата от родните краища присъстват във всеки брой[22] и се подбират така, че да има информация от „първа ръка“ предимно от донска, кубанска, терска област, по-рядко от Украйна. Думата изцяло е предоставена на информаторите – запазени са особеностите на местните диалекти и дори правописните грешки. От писмата разбираме, например, че в кубанския край няма лекарства: който се разболее, започва да си прави ковчег, за да не бъде хвърлен просто така в ямата (№ 59, с. 1). Пак там животът е по-лош, отколкото по време на крепостното право. Следват закономерният извод: щастливи са онези, които живеят в чужбина и предвидимият съвет: „Не рыпаться в Россию, жить на месте“ (№ 38, 3). Животът е бавна смърт и в донския край: децата са кожа и кости, хората се молят на Бога да умрат докато е топло, за да не замръзнат в студовете (№ 35, с. 2). Този тип материали съдържа потресаващи факти за глада: хората мрат като мухи, конската мърша е деликатес. Описаните случаи на канибализъм, и то по отношение на деца (включително и собствените – № 36, с. 1), идват в повече дори на днешния читател, свикнал с трилърите и хоръра. Близките – къде директно, къде със заобикалки – съветват емигрантите да не се връщат в съветския рай (№ 61, с. 2).

Писмата са ценен доказателствен материал в поредицата „Здесь и там“ на С. Бородин. Те са и работещо агитационно средство срещу дейността на репатриантските организации. Противниците на „Казачьи Думы“ добре разбират техните сугестивни възможности и се опитват да ги парират. Така в № 12 на „Новая Россия“ се появява материалът на Н. К. „Фабрикант“, където Бородин е обвинен, че писмата, на които той се опира в публицистичната си поредица, са изфабрикувани от самия него. Бородин отговаря със статията „О письмах с родины“ (№ 93), която в

[22] Много от писмата се получават чрез редакцията на вестника: техният списък се публикува на 4-та страница.

този брой заема мястото на уводна. В нея той иронично благодари за повишението от надничар във фабрикант, още повече, че производството на тези фабрикати е евтино – той трябва само да преписва получените от Русия писма и да ги предава в редакцията на вестника. Публицистът прибягва до непреводима игра на думи: „И как бы я был счастлив, если бы мои фабрикаты шли на пользу совращенных союзом возвращения“ (букв. онези, които „Съюзът за завръщане“ е отклонил от правия път).

Сред разказите на очевидци особено са предпочитани свидетелствата на комунисти, като това на италианеца Луицети, изпратен от партията си с парахода „Амилкар Киприани“, който пренася хляб за гладуваща Русия („Мнение итальянского коммуниста“, № 34, с. 1). След завръщането си, от трибуната на комунистически конгрес, той разказва за глада в Съветска Русия. В Одеса по улиците могат да се видят само войници-диваци. Те бият с пръчки онези нещастници, които молят италианците за храна, изтръгват подарения от чужденците хляб от ръцете на гладните деца и веднага го изяждат. Децата воюват с бездомните кучета за парче хляб. Пак за парче хляб съвсем малки момичета проституират до самото пристанище. Гладът свирепства навсякъде, труповете в одеската болница стоят непогребани от двадесет дена. Италианските матроси упълномощават Луицети да заяви, че ако италианският комунизъм е като съветския, те отначало ще убият децата си, след това жените си и накрая – самите себе си.

Сред ужасяващите, но иначе еднотипни с конкретиката си, материали за глада и репресиите се откроява разказ на провинциален лекар, напуснал Русия в началото на март 1922 г. Като потвърждава страшната истина за разрухата, масовия и личен терор, той изтъква, че същинският ужас се състои в онзи изключителен психологически и морален преврат, който са преживели за изминалите години руските хора. Лекарят пита: „Задавали ли вы себе вопрос: что и каких людей встретите вы по возвращении на родину?“. Той предупреждава: болшевиките съзнателно и системно подготвят от подрастващото поколение нравствени изроди. Много от онези, които болшевизмът е хванал в лапите си на 14–15-годишна възраст, вече са образци на съвършено нова порода хора. Очевидецът – интелигентен човек с три чужди езика и прекрасна библиотека – едва след като се е изтръгнал на свобода, е разбрал, до каква степен е бил подивял. За него е странно, че може да седи на пейките на шумна, чиста гара, да чете вестници на различни езици и т.н. Но най-вече за него е странно, че може да се разхожда свободно по улиците, без да го е страх, че въоръжени хора могат да го хванат и да го откарат в ЧК, само защото не са харесали лицето му или защото са решили да се позабавляват с поредния буржоа. Ужасът на настоящето е в страшните посеви, които комунизмът оставя в душата на руския народ и които още дълги години ще дават отровни плодове. (№ 23, 2)

Централните новини присъстват чрез коментари на важни събития от обществено-политическия и икономическия живот на съветската държава или чрез тяхното опровержение, като, например, в статията на П. Скачков „Легенда об урожае 1922 года“ (№ 42, с. 2–3; № 43, с. 2–3). Издателите на „Казачьи Думы“ не пропускат нито един факт, чието тълкуване би било в тяхна полза. Например, М. Горки моли Анатол Франс да се застъпи пред съветското правителство за социалисти революционери, процесът срещу които приема формата на системна подготовка за убийство. Като изразява учудване от закъснялата му реакция, вестникът отбелязва:

очевидно писателят смята, че е безнравствено да се убиват само социалисти, а другите породи хора могат да бъдат унищожавани (№ 42, с. 3).

Чрез изданието читателите следят процеса срещу патриарх Тихон (1865–1925) („Подробности допроса Патриарха Тихона", № 27, с. 1–2; „Борьба с Церковью и за Церковь", № 34, с. 1), усилващата се болест на Ленин, който умира дълго, както и съветската власт. Фактът, че умира от прогресивен паралич на мозъка е символичен, защото комунистическият опит върху необятните пространства на земеделска Русия е преди всичко безумие. Анонимният автор на статията „Россия без Ленина" вижда в смъртоносната болест на вожда и морален смисъл – сифилисът е наказание за съзнателната неморалност на съветската власт с нейните проповеди за свободната любов и институционалното ликвидиране на брака (№ 36, с. 1).

Не е оставена без внимание и без съответен коментар нито една по-забележима фигура от политическия елит на Съветска Русия. Най-често срещаното оръжие на авторите е сарказмът, най-честият похват – преиначаването чрез антоними, което превръща министъра на народното просвещение в министър на народното помрачение. Именно такъв е бездарният шут, палячото (гороховый шут) със звучния псевдоним Луначарски[23]. Главното му занимание е да пише пиеси със съмнителни литературни качества, които се играят в казионните театри, и да прави рецензии за тях, под които безсрамно поставя собственото си име. Авторът на статията не идеализира образователната система на дореволюционна Русия, където учителят в предназначените за низшите обществени слоеве училища винаги е бил парий сред държавните служители. Но ако се сравни направеното от царизма за народното образование с това, което правят болшевиките, сравнението далеч няма да е в полза на работническо-селското правителство (С. Семенов, „Министр народного помрачения", № 110, с. 2–3).

От вниманието на „Казачьи Думы" не убягва даже фразеологията на времето – посочени са такива неологизми като *развёрстка* и *продналог*[24] (К. С. Б., „В царстве коммунистов", № 26, с. 2).

Противодействие на репатриацията и репатриантските настроения. На 3 ноември 1921 г. ВЦИК на РСФСР обявява амнистия за участниците в Бялото движение. Началото на издаване на вестника съвпада с най-голямата възвръщенска вълна

---

[23] А. В. Луначарски (Луначарский, 1875–1933) е писател, обществен и политически деец, преводач, критик и публицист, първи нарком (съкр. от: *народный комиссар*, отговаря на министър) на Просвещението в съветската държава. Нека отбележим, че *Луначарски* не е псевдоним. Анатолий Василиевич е бил осиновен от втория съпруг на майка си В. Ф. Луначарски, който е извънбрачен син на дворянина Чарналуски и на крепостна селянка. Фамилията е от т.нар. изкуствени фамилии, давани от дворяните на извънбрачните им деца и е образувана чрез разместване на сричките от фамилията на бащата.

[24] В случая се има предвид *продразвёрстка* – комплекс от мероприятия, предприемани от страна на държавата спрямо производителите на селскостопанска продукция по време на военния комунизъм. Чрез тях държавата насила принуждавала производителите да ѝ продават нормативно определено количество („разверстанная норма") селскостопански продукти по диктувани от самата нея цени. По-късно *продразверстка* е заменена с *продналог* – продоволствен натурален данък, събиран от селските стопанства под формата на процентно отчисление от произведените продукти в зависимост от реколтата, членовете на домакинството, наличието на животни в стопанството и т.н. *Продналог* е прогресиращ данък за кулашката част от селячеството – най-бедните селяни били освобождавани от него.

Тези икономически термини са сравнени с такива идиоми като *слово и дело* (словесен пропуск за доносниците, с който те по всяко време били приемани и изслушвани от политическата полиция на Петър Първи) и *сарынь на кичку* (възглас на волжките разбойници при нападение на параход, с който принуждавали пленения екипаж да се събере на носа на парахода, за да не им пречи при обира).

– през 1922 г. За нея спомагат мисията на съветския Червен кръст в България и „Союз возвращения на Родину“ (Совнарод). ОСДКТ възприема амнистията отрицателно, както нов натиск от страна на Съветите. Вестникът предупреждава: със зорко око съветска Москва следи емиграцията и никакви жертви в лицето на разстреляните и убитите от изтезания жертви не могат да успокоят съветския Кремъл, който се страхува от организираната руска националност. Всичките усилия на Съветите са насочени към ликвидиране на обекта на народните упования – Руската армия. Тайната грижа на Москва е нейното разлагане и унищожаване. Емигрантите се подмамват с обещания за работа, а в същото време в Поволжието и в юго-източна Русия 30 милиона безработни умират от глад. По повод толерираните от правителството на Стамболийски проболшевишки репатриантски организации, авторът се обръща към здравия разум на българския народ, който в дни на страдания няма да подаде на приютените в родината му бежанци камък вместо хляб (П. Скачков, „Новый натиск“, № 10, с. 1).

Издателите на „Казачьи Думы“ неведнъж сближават думата *возвращение* със *совращение* (т.е. развращаване, съблазняване; отклоняване от правилния път), полемизират с вестника на Совнарод „На Родину“, посочват, че освен разстрела и обесването се е появила нова форма на смъртното наказание – изпращане в Съветска Русия („В мутной воде“, № 28, с. 1). Те опровергават идиличните внушения, че съветската власт постъпва с възвръщенците като родна майка със заблудените си деца и поместват писмо на репатриирани казаци от Гундоровския полк, от което става ясно, че още с пристигането им в Евпатория, те били разсъблечени, ограбени и изпратени да воюват на румънския фронт. С. Курмояров обобщава: на който му е омръзнало да живее в чужбина сравнително благополучно, нека заминава. Но всички трябва да знаят, че там ги очаква ужасна, а не розова действителност. Като помества възвание на руския народ към белорусите в Полша и към полския народ с молба за интервенция, авторът предлага на казаците да решат, дали покорно да заминат за Русия или да се подготвят за бой с тираничната комунистическа власт в името на родината (С. Курмояров, „Куда?“, № 35, с. 2).

И в този случай авторитетът на автентичните разкази, на личните наблюдения е много висок. В № 36 е поместена „статийка“ (статейка), в която един конкретен казак – амнистираният подхорунжий[25] от донския полк на Духопелников при армията на Балахович К. Ф. Свиридов – разказва за патилата си в съветския рай, от който, след като прекарал няколко дни в мазето на дома си, е успял да се завърне. Радостта от срещата му с близките е била помрачена от картината на разрухата – „До какой степени ограблены и изнищены наши станицы – не могу описать“ („Испытания амнистированного“, № 36, с. 2). С. Бородин цитира писмо от терския край, в което сестра пише на брат си, че който се върне от чужбина, прекарва у дома ден-два, след което бяга в планините. Казаците, които не били разстреляни на място в Одеса, пък разказват, че властите насила ги принудили да пишат оптимистични писма до другарите си в емиграция (С. Бородин „Здесь и там“, IV, № 64, с. 1–2).

Като се позовава на разкази на потърпевши, „Казачьи Думы“ предупреждава за враждебното отношение на съветската власт към завърналите се казаци. Тези, които повторно бягат от Русия, са изтощени до краен предел: голи и боси, те приличат

[25] Съответства на подпрапоршчик в пехотата или на прапоршчик в съвременната армия. В казашката войска този чин се е използвал само във военно време.

на скелети, покрити с кафява кожа. За разлика от тях съветските агитатори са добре охранени, добре облечени и парадират с пръстени и скъпи табакери. Те не се свенят да се хвалят, че за всеки проагитиран от тях казак получават по 1500 лева[26] (№ 49, с. 1). Изданието рязко реагира срещу агитаторите („уговорщики"), срещу сменилите ориентацията си емигранти („сменовеховцы"), срещу онези, които се стараят да изпълнят нормата по привличане на репатрианти („поголовщики"), срещу споделящите позицията на „Вестник земледельца" („земледельцы"). Те са по-лоши и от комунистите, защото развращават емигрантите, като им внушават, че съветската власт вече не е онази, с която те са водили борба на живот и смърт. Те разпространяват измислици за вождовете на Бялата армия, лъжат за атаманите и членовете на правителствата на казашките войски, мърсят отделни независими, честни и влиятелни борци за чистите идеи. Издателите са убедени, че всичко това ще бъде разбрано и от руските патриоти, и от братята-българи (№ 70, с. 1).

На страниците на вестника се разгръща и персонална кампания срещу един от емигрантите, които работят за каузата на Совнарод – М. Н. Гнилорибов (Гнилорыбов), чиято фамилия се оказва много подходяща с оглед на политическия сарказъм. Този авантюрист обаче не бърза да се завърне в родината, тъй като още не е изпълнил определената му от Москва норма[27]. Изданието се стреми да компрометира активистите на репатриантските организации, наричани още наемни ловци на руски черепи, които доставят суровина за южноруската ЧК. Съюзът е оплел България с предателската си мрежа, неговите агенти са стигнали дори до такова затънтено място като Търново Сеймен (днес Симеоновград), където има съвсем малко казаци. Там някой си „казак" Иванченко агитирал за завръщане в родината. Казаците взели на подбив „хумористичната лекция" и накрая едва не набили викача („оратель", от глагола *орать*), който се оказал лакей, отмъкнал 10 хиляди лева от господаря си (Станичник, „Охотники за черепами", № 72, с. 3).

Не е подмината и агитацията на българските комунисти, която цели да разложи морално руските бежанци. Изтъкнато е, че комунистите са тези, които пишат прокламации от името на емигрантите – текстовете са грамотно направени, но е очевидно, че не са писани от руснаци. Справката за някой си галиполец Владимиров, например, показала, че той е чиста проба български комунист и никога не е бил в Руската армия (№ 24, с. 1).

ОСДКТ със всички сили и средства се бори с репатриантството. Съветът се обръща със специално писмо до Върховния комисар по делата на руските бежанци д-р Нансен, в което заявява, че не може да поеме отговорност за съдбата на репатрираните (№ 64, с. 3).

С цел противодействие на възвръщенството в София на 10 септември 1922 г. се свиква съвещание на станичните атамани. Целта е чисто делова – да се набележат практически пътища за борба с репатриационните течения сред отделните казаш-

---

[26] Затрудняваме се да преизчислим тази сума в долари спрямо 1922 г. Единствената информация за Софийската фондова борса, която успяхме да намерим, е от 1 май 1923 г., когато един долар се е търгувал за 131 лева. Допускаме, че цифрите са умишлено завишени.

[27] От по-нататъшни броеве на „Казачьи Думы", а също и от „Донской осведомительный листок", разбираме за заминаването на М. Гнилорибов в Москва, за обвиненията на съветската власт към него, че е скрил терористичното си минало и за ареста му. Не открихме в интернет-ресурсите информация за по-нататъшната му съдба, но с оглед на политическия контекст от 20-те години, тя е предвидима.

ки групи, деморализирани от създалата се в последно време обстановка, и да се посочат конкретни, действени мерки за материална помощ на казаците-бежанци в България. Подчертано е също, че Съветите са сменили грубото оръжие на смъртта с „деликатното", но не по-малко пагубно оръжие на агитацията и измамата. Казаците са едва 50 хиляди от двумилионната задгранична Русия, но тази най-малобройна нейна част е най-добре организираната, което обяснява вниманието на съветските агенти към нея (№ 65, с. 2).

В контраагитацията се включва лично атаман Богаевски. Неговото писмо до донците № 19 от 28 септември 1922 г. е изключително емоционално, с изобилие от многоточия, въпросителни и възклицателни знаци: „Все тот же больной, жгучий вопрос – „домой"... Варна превращается в чистилище". Тези, които окончателно са решили да се завърнат, вече не живеят на този свят (уже не от мира сего). Издаванията със съветски пари руски вестници в България не могат да докажат, че съветската власт спазва условията на амнистията, но се стараят с лъжи и клевети да очернят онези, които не вярват в нея (№ 67, с. 1). Атаманът контраатакува. По повод на печатаните почти във всеки брой на „Вестник Земледельца" и „На Родину" пасквили за него или за П. А. Скачков той констатира: „Энергично ведется определенная травля, и в средствах не стесняются: Москва хорошо платит" (От Донского Атамана. Письмо Донцам № 21 (20 октября 1922), № 92, с. 2)

Към предупрежденията на Богаевски се присъединява и кубанският войскови атаман В. Г. Науменко[28], който получава тревожни писма от обърканите от болшевишката агитация кубанци. Атаманът съветва, да не се вярва на гаранциите, дадени от Съветите на Фр. Нансен: тяхната единствена цел е да подмамят казаците да се върнат от чужбина – като най-здравата част от емиграцията, те са най-опасни за болшевиките. Освен това, те представляват народа и нежеланието им да живеят в създадения от селско-работническата власт рай злепоставя тази власт пред чужденците.

Науменко е категоричен: времето за връщане у дома още не е дошло. Казаците трябва да подтиснат тъгата по родина и семейство и с негодувание да отхвърлят гнусното предложение на болшевиките и техните наемници. В противен случай те биха предали руския народ с малодушието си. Обръщението завършва с патетичния призив: „Не отдадим же России и Родной Кубани на погибель, останемся твердыми и крепкими и будем уверенно ждать „всеобщего народного призыва", после чего пойдем и совместно с восставшим русским народом покончим с народным бедствием – большевизмом и большевиками" („Распоряжения и сообщения от Кубанского Войскового Атамана" г. Белград, 12 октября 1922 г., № 89, с. 3).

---

[28] Вячеслав Григориевич (Григорьевич) Науменко (1883–1979) изминава пътя от редови воин-казак (съответства на редник в пехотата) до генерал-майор от Генералния щаб. По време на Гражданската война участва в Първия и Втория кубански поход, по-късно е походен атаман във ВСЮР. Избран за Кубански войскови атаман на о. Лемнос през 1920 г., той заема този пост 38 години – до 1958 г. За кубанските казаци-емигранти Науменко е олицетворение на бащицата-атаман (батька-атаман) от преданията на Запорожката Сеч. До 1944 г. той живее в Белград. Краят на Втората световна война го заварва в американската окупационна зона. Науменко е сред малцината казашки военачалници, които не са предадени от англичаните на съветската военна администрация в австрийския град Лиенц през 1945 г. През 1949 г. заедно със семейството си и кубанските войскови регалии атаманът заминава за САЩ. По този въпрос по-подробно вж.: Дюкарев, А. В. Общественно-политическая деятельность Войскового атамана Кубанского казачьего войска в эмиграции В. Г. Науменко. [онлайн]. [прегледан 15.05.2012]. – http://slavhistory.ru/article/read/Obcshestvenno-politicheskaja-dejatelnost-Vojskovogo-atamana.html.

Казачеството. Както се очаква, наред с темата за родината, това е голямата тема на изданието, поднесена чрез няколко подтеми.

– Предназначението на казачеството. На този проблем са посветени много материали, сред които поредицата „Мысли и впечатления" на А. Басманов, където наблюденията на автора от Унгария (№ 29, с. 2) се редуват с мъчителни размисли за историята, настоящето и бъдещето. Басманов вярва в здравата казашка среда, в непоклатимостта на самобитните казашки традиции: „кто к нам пришел – не выдаем, а наши споры и наш сор – мы сами разберем, но осторожно, домашним способом: у нас есть свои судьи". На мъчителния въпрос „Да кто-же мы такие?" един ден ще отговори историята, но казаците и след 50 години ще бъдат същите като прадедите си (№ 34, с. 1).

Според „Казачьи Думы" казачеството е най-добрата част от руския народ и, по-специално, от селячеството[29]. То е неговият исторически жив протест срещу безправието и гнета, на които са го подложили господстващите класи. То е организация на силни по дух и воля хора, обединили се да отстояват не само своята свобода, но и свободата на целия руски народ. Рожба на най-демократичната част от руския народ, казачеството е дълбоко демократично (№ 10, с. 1). Ако руското офицерство е поело кръста на руската интелигенция, то казачеството е защитавало и защитава делото на стомилионното руско селячество (С. Серапин, „Дни и думы. Два элемента казачества", № 10, с. 1–2). Казачеството в емиграция е проявило изключителна сплотеност, взаимна солидарност и душевна твърдост. Затова то е обект на специалните усилия на онези, които са си поставили за цел да разложат тялото и духа на руската емиграция (№ 20, с. 1).

Идеолозите на ОСДКТ не пропускат да изтъкнат ролята на казачеството в една бъдеща, освободена от болшевизма Русия: самоуправлението на казашките области е залог за политическото ѝ укрепване и държавно възстановяване. Тези области веднага ще могат да се изправят на крака и да заживеят самостоятелен държавен живот, без да се нуждаят нито от административно-политическа, нито от икономическа, нито от военна опека и помощ от страна на възраждащата се Москва. За младата руска държава съседството със здрави държавни единици и организми, винаги настроени срещу размирниците, вече ще е фактическа помощ. Задграничното казачество трябва да помни бъдещата си роля и да се подготвя за нея. Това е причината съветската власт да работи толкова усилено за разпадането на казашката емиграция, за настройването ѝ срещу избраната законна власт, поела заедно с нея по пътя на изгнанието. Целта е, бъдещата Русия да бъде лишена от политически мощното и жизнеспособно казачество. Съветите агитират казаците да се завърнат у дома, за да могат чрез нивелиране, изселване и терор да игнорират и ликвидират казачеството („Центр и казачество", № 61, с. 1).

---

[29] Сближаването на казачеството със селячеството е много показателно за заеманата от изданието позиция: самостийниците, например, са отхвърляли възможността казаците – степните рицари, конниците по рождение – да са произлезли от избягали руски селяни-роби и са смятали казачеството за древен етнос. Все пак днешният читател трябва да е внимателен към подобни декларации и да разпознава в тях патетиката, политическата маневра, желанието за осигуряване на широка идейна платформа и т.н. Нека отбележим, че поради специфичните поминък и бит казашката среда е консервативна и непроницаема. Например, т. нар. *иногородние* (селяни, които не принадлежат към казачеството), нямали шанс за инкорпорация в нея – независимо от местоживеенето и имотното си състояние. Същото критично отношение трябва да се прилага и към многократно афишираната консолидация на казаците.

„Казачьи Думы“ се старае да подкрепи изводите си за предназначението на казачеството чрез авторитета на популярни в емигрантските среди личности. С тази цел е потърсено мнението на представителите на руската литература. От № 106 разбираме, че редакцията се е обърнала към тях с въпроса, как те оценят миналото на казачеството, неговата неотдавнашна борба с болшевиките и близкото казашко бъдеще след рухването на болшевизма. Съдейки по публикуваните материали, единствен на тази своеобразна анкета и, разбира се, с комплиментарни отговори, откликва А. Куприн[30].

– *Казачеството и политиката.* ОСДКТ декларативно се отказва от обсъждането на политически въпроси и афишира своята извънпартийност (внепартийность) като противоположност и противодействие на партийността, която разделя емиграцията на партии и групировки. Казачеството си е взело поука от миналото, когато неговите лидери са членували в различни политически партии с надеждата да открият в тях въплъщение на казашките идеали. Това обаче довело до пълно разногласие в казашката политическа мисъл, до взаимно противоположни мнения и липса на общоказашки идеал. Следването на чуждите партийни линии и отсъствието на ясно изразена собствена идеология е заплаха за казачеството: едно такова поведение цели да го обезличи, да го лиши от съдържание и да го превърне в послушно оръдие на политическите страсти (№ 10, с. 1).

Казачеството се разграничава както от монархистите, така и от социалистите. То има свой собствен исторически извънпартиен път – защитата на руското селячество. Тясното сътрудничество с него е изходът от задънената улица, в която са се озовали казаците (Терец, „Путь казачества“, № 21, с. 1). Не бива да се смесва политическият строй на руската държава с този на казашките краища. Единствено руският народ може да вземе решение за бъдещото политическо устройство: казаците няма да се борят нито с монархията, нито с републиката. Но те ще отстояват докрай своите древни свободи, които по всяка вероятност ще залегнат в основата на руската държавност (№ 9, с. 1).

– *Животът на казачеството в емиграция.* Той е представен чрез рубрики като „На чужбине“, „Из деятельности комитета „Казачья помощь“, а също и чрез много писма, дописки, препечатки от чуждата и рускоезичната преса.

Материалите са изключително много и изключително разнообразни – икономически анализи („Работы Комитета экономического возрождения Юго-Востока России“ – № 1, с. 2; № 2, с. 2–3; № 6, с. 2–3; № 7, с. 2–3), информация за приключилия Общоказашки конгрес в Пловдив (№ 8, с. 1), за работата на Кубанската краева Рада в Нови сад през февруари 1922 (№ 5, с. 1), за извънредната сесия на същия законодателен орган (№ 69, с. –2; № 72, с. 1–2; № 73, с. 1); полемика с просъветски издания като „Накануне“, „На родину“, „Новая Россия“ и монархическия вестник „Русское

[30] Срв.: „Прошлое казачества исполнено доблести. Войско, наиболее любимое русским народом за отвагу, лихость в езде, веселый и добрый нрав. Прежнее правительство плохо поступало в двух смыслах: урезывая невинные казачьи вольности и употребляя казаков для усмирения в городах“.

„Казаки отважно бились с главным несчастьем России – большевиками. Честь им за это и слава, и глубокий поклон“. „Роль казачества при восстановлении России – противодействие той мертвой зыби, которая раскачается по всей России, после того, когда большевизм рухнет. Охрана, хотя бы *своих* границ и *своих* жизненных центров. Потом – тесное и вечное единение с Россией, на условиях местного самоуправления, какой угодно внутренней широты“. („А. Куприн о казачестве“, № 106, с. 1).

дело", който иска да изтръгне казачеството от антиболшевишките редици (№ 11, с. 1); полемика с „Голос казачества", който напада Донския атаман за неговата лоялност по отношение на главното командване.

Въпреки, че се издава в България, вестникът помества информация за живота на казаците-емигранти не само у нас („О наших буднях", № 26; „На празднике Кирилла и Мефодия", № 27; „Донской корпус на работах в Болгарии", № 34, № 39–40), но и в различни части на света – Далечния Изток (Д. Кондратьев, „Казаки на Дальнем Востоке", № 25, с. 1), Египет (Экскурсант, „Экскурсия в Каир", № 87, с. 2–3; № 88, с. 2–3), Куба („Русские на о. Куба", № 118, с. 4). В последния материал, препечатка от „Новое время", са описани населението и бита на острова, където времето сякаш е спряло в някаква дореволюционна идилия. Там има руски консул още от царско време и емигрантите в празнични дни могат да се любуват на руския трицветен флаг. Впрочем, там те не са бежанци, а хора – като всички останали. Съвсем противоположна е ситуацията в Бразилия, където още няма болшевики – въпреки многото евреи. Там руските емигранти са беззащитни както политически, така и икономически. Те са нещастни бели роби на мястото на негрите, които са станали свободни граждани. Безпаричните и физически слаби интелигенти не могат да разчитат на никаква реализация – работа, при това физическа, тежка, има само за млади и силни индивиди („Жизнь в Бразилии", № 58, с. 3)[31].

Животът на руската емиграция. За разлика от конкретиката при информацията за емигрантското всекидневие на казаците, животът на руската емиграция е огледан концептуално. Анонимният автор на статията „Ставка на разложение" посочва, че великата политическа, морална и културна тежест на емиграцията не дава мира на съветската власт. Той обаче веднага отбелязва, че тази тежест би била много по-голяма, ако емигрантите са по-сплотени. Подчертано е, че Съветите не жалят сили и средства, за да отслабят и морално да разложат емиграцията: затова се води постоянно кампания срещу генерал Врангел, атаманите и казашките правителства, разпалва се недоволство от имуществения неравенство сред бежанците, нарочно се преувеличава икономическият трагизъм на тяхното съществуване. С тази цел е създадено лъжепатриотичното учение за дълга и за задължението да се помага на съветската власт. Пак с тази цел се издава специалният орган „Накануне", който изопачава националния проблем в полза на болшевиките. За жалост, мнозина емигранти, мотивирани от прекия подкуп, сляпата лична изгода или обикновеното дразнене, спомагат за това (№ 20, с. 1). В този смисъл руснаците са се разделили на два лагера: за едните са задължителни, а за другите не са задължителни моралните закони (С. Бородин, „Здесь и там", № 70).

Русия и България. „Казачьи Думы" е едно от малкото руски емигрантски издания, на чиито страници постоянно се анализират руско-българските отношения в следните им ракурси:

– *Руско-турската освободителна война и бойното братство между двата народа.* Като са дали подслон и работа на частите на Руската армия и на бежанците, българите са доказали, че тачат старинното братско единство. В годишнината от Освобождението на България казаците, като си спомнят за миналото, гледат с надежда

[31] Редакцията публикува писмото на руския емигрант с бележката, че по този начин иска да компенсира недостига на информация за живота в Южна Америка.

в бъдещето. А бъдещото щастие е в единството на руси, българи и всички славяни (С. Бородин, „Россия и Болгария“, № 2, с. 1). Не са малко материалите за съвместно честване на празници и, по-специално, на 3-ти март. Така например, в Ямбол българинът Кондов произнася прочувствена реч за Сан-Стефанския договор, пропита с вярата, че великата и силна възродена Русия ще поведе славянството напред. В ответната реч на донския атаман Богаевски България е наречена малката сестра, която радушно приема потомците на онези, които преди 45 години са я освободили. Общият празник сплотява: дописникът съобщава, че след него отношението към руските обитатели в градчето е станало още по-топло („19-е февраля в Ямболе“, № 8, с. 2–3).

– *Съпричастността на българите към трагедията на руските бежанци*, цвета на руския народ, принудени от болшевишкия терор да напуснат родината си и да търсят приют в чужбина (№ 10, с. 2). Сред материалите от този тип се откроява със силата на художественото си въздействие очеркът на Я. Лопух „Молитва болгарина“. Авторът е настанен в една стая в пловдивски хотел с непознат българин. На сутринта съквартирантът му предлага да се помолят заедно. Българинът се моли не само за България и за българския цар. Той се моли за Русия, която е избавила България от турско робство, моли се, Бог да успокои и укрепи в християнска вяра руския народ и той отново да създаде силна държава – опора на цялото славянство. Моли се, Бог да просветли участниците в конференцията в Генуа. Накрая се моли за семейството на казака – Бог да го запази и новият му познат скоро да го види в цялото му благополучие. „Слезы текли из глаз моих сами собой. Наконец болгарин кончил молитву славословием и, осенив себя крестным знамением, положил земной поклон. Я рыдал“ (Я. Лопух, „Молитва болгарина“, № 4, с. 1).

– *Майските събития от 1922 г.* За известно време те внасят дисонанс в иначе идилично представените руско-български отношения. Напрежението между правителството на Стамболийски и руската военна емиграция достига кулминацията си по време на т. нар. Врангелови събития в България през пролетта на 1922 г.[32]. Издателите проявяват максимална предпазливост: създава се впечатление, че те обвиняват за случващото се не толкова българското правителство, колкото съветските власти. В интерпретацията им кампанията срещу Руската армия и руските бежанци е подета в България не самостоятелно, а се извършва под натиска на Съветска Москва („Новый натиск“, № 10, с. 1).

Изданието избягва пряката полемика, но използва активно алюзията, индиректното внушение. Статията на П. Скачков „На празднике Кирилла и Мефодия“ (№ 27, с. 1) се предхожда от два цитата, чието съпоставяне недвусмислено насочва към посланието на материала – на Цар Освободител („Слезы Болгарского народа тронули меня“) и на Бисмарк („Все Балканы не стоят крови одного немецкого солдата“). При вида на славното Самарско знаме и достойните, горди опълченци авторът припомня събитията отпреди 45 години, когато българите не са се стряскали от пагоните на руските офицери и войници и когато руските генерали не са били за тях плашило. Никой от онези българи не си е задавал въпроса, защо буржоата и монархистите са стъпили на българска земя. Нотки на огорчение се прокрадват в направената по друг повод от същия автор констатация, че руснаците в България са в положението на бедни гости. Юбилейните дни на Шипченската епопея, посочва

[32] По този въпрос по-подробно вж.: Спасов, Л. Цит. съч., с. 137–141.

той, са дни и на руското национално тържество и вековете няма да променят историческото им значение. „Дав свободу другим, Русский народ сумеет добыть ее и для себя и этот день близок теперь и, нужно думать, что перестанут раздражать атрибуты Русской Армии горячие политические умы братьев балканских славян“ (П. Скачков, „Национальные торжества“, № 52).

При необходимост издателите изтъкват заслугите на Русия пред България: „Знамена Армии и Российский флаг не будут порваны очередной бурей враждебности на почве того государства, которое обязано самим своим существованием именно этим знаменам и этому флагу“. Те не пропускат да припомнят и позицията на България по време на Първата световна война: „Мы явились к болгарам, как к братьям. Мы имели силу забыть очень недавнее. Именно это не дает права болгарам забыть то, что случилось более давно, сорок пять лет тому назад. Мы уверены, что болгары преодолеют это искушение“. В най-добрите традиции на политическата есеистика анализаторите сравняват майските събития с деветия вал в морето на съвременната политика, за да изкажат своята увереност, че сторените от него разрушения могат да бъдат възстановени, и че той няма да отнесе почвата, на която е израснало новото руско-българско братство. В дните на морални изпитания казашкият вестник се обръща не към Руската армия и не към руските бежанци, а към българите (т.е. към българското правителство) с призива да бъдат по-спокойни, по-справедливи, по-предпазливи. Той предупреждава, и това е единственото по-рязко и категорично изразено становище: „Нельзя трепать русский флаг и русское имя. Нельзя играть русским страданием. Колодец еще может пригодиться“ („Русская трагедия“, № 24, с. 1).

В коментара на събитията в България се включва и един от летописците на Галиполи, авторът на книгата „Голое поле“ Ив. Лукаш, който пише от Хелсингфорс (Хелзинки), че цялата тази шумотевица от страна на българското правителство е мръсната пяна на мимолетната политика (накипь и пена дежурной политики). Под нея обаче, подчертава авторът, се гради друга политика – мълчалива, но твърда и велика, защото нито нареждането на интернационала, нито ръката от берлинското министерство могат да прекъснат здравата дружба на руси и българи. Препечатаният от в. „Новая русская жизнь“ очерк на Лукаш завършва с оптимистична патетика: „Будут дни тяжелее, будут дни легче, но армия будет через все эти дни, через все поражения и через все победы нести домой свои русские знамена. Она их не выпустит“ („Русские в Болгарии“, № 25, с. 1).

В този контекст е много показателна рубриката „Русско-болгарские этюды“. Тя се проследява от № 10, т.е. от момента, когато правителството на Стамболийски променя отношението си към емигрантите, и може да се разглежда като опит за регулиране на възникналото напрежение между българските власти и руските бежанци. Напълно закономерно тя се открива със статията на Ст. Филипов „Россия и Болгария“ (№ 10, с. 2). И тъй като името на автора звучи като руско, в скоби е посочено „болгарин“. В написания на руски очерк е проследена историята на българо-руските отношения – от волжките българи през Византия до руско-турските войни от XVIII век, като акцентът е поставен върху близостта на двата народа, двете култури, двата езика. „Уже давно русские и болгары едят хлеб и соль вместе. Следовательно, теперь не могут не понять друг друга. Общие интересы продиктуют им координировать свои действия для выхода в открытое теплое море общей политики“.

Повечето статии в рубриката са посветени на Руско-турската война – „Руси и българи в 1877–78“ от Коста Николов (№ 11, с. 2–3; № 12, с. 2–3, статията е на български език), „Дядо Иван“ (№ 18, с. 2–3) и „45-я годовщина обороны Шипки“ (№ 52) от Стоян Филипов. В нея откриваме и дописката на Е. Лавлински (Лавлинский) „В провинции“. Въпреки че и до провинцията са стигнали пръските на митингите, чрез които се е разсипало из България болшевишкото злато, там доброжелателното отношение към бежанците не се е променило (№ 18, с. 3).

Макар и рядко, в рубриката „Русско-болгарские этюды“ се дават сведения за български политически реалии като въведената от земеделското правителство трудова повинност (Й. Буданов, „Трудовая повинность“, № 10, с. 2–3).

С трансформирането (от № 188) на „Осведомительный листок журнала „Казачьи Думы“ отново във вестник „Казачьи Думы“ се възобновява и предишният тематичен облик на изданието. Начинът на представяне на материалите обаче се променя по посока на информативността и дори на прагматичността, което, впрочем, не винаги се посреща добре от читателите. Така например, в № 195 се появяват съветите на Н. Динской „Как доехать до Парижа и устроиться там на работу“, а в № 198 те са окачествени като дръзки и цинични.

Всичко, ставащо в Русия, продължава да бъде обект на засилено внимание. Издателите, както и преди, се интересуват от Червената армия („Французский генерал о красной армии“, № 188, с. 4), вътрешно партийните борби („Борьба между коммунистами“, № 190, с. 1) и т.н. Всяко събитие вече е повод за генерални изводи. Върлуващата, например, малария показва, че от здрава, населена с мъжествени и енергични селяни и казаци страна, южна Русия се превръща в център на физическото израждане. („В советской России. Новое русское испытание“, № 195, с. 1). Най-коментираното събитие през 1924 г. е смъртта на Ленин: тя е била чакана от толкова дълго време, че когато се е случила, се е сторила на мнозина неочаквана. След нея съветската власт се е оказала в ленинското положение на ходещ труп („В Москве“, № 202, с. 1). В писмо № 34 до донците атаман Богаевски с присъщата му емоционалност дава оценка на делото на величайшия злодей Ленин: великите изтребители на човечеството като Атила, Чингиз хан и Тамерлан са деца в сравнение с този луд теоретик, който е убил чрез предизвиканата от него Гражданска война, кървавата дейност на ЧК и страшния глад до 25 милиона от руското население, който е унищожил трупаните с векове богатства на Русия (№ 203, с. 1).

Всекидневният живот в Съветска Русия отново е представен чрез писма, разкази на очевидци и препечатки от пресата, които по всяка вероятност е трябвало да дадат начало на рубриката „Россия по письмам и советским газетам“ (№ 205, с. 2–3; № 206, с. 2–3), останала нереализирана поради спирането на изданието.

Подновяването на вестника съвпада с потушаването на Септемврийското въстание през 1923 г. В. „Казачьи Думы“ публикува препечатки предимно от българските вестници „Зора“ и „Слово“. При представянето на събитията в Северозападна България се акцентира върху разединението сред въстаниците и враждебното отношение към тях от страна на местното население, което показва на правителствените войски скривалищата им („Как угас коммунистический мятеж в Болгарии“, № 188, с. 1). На преден план са изведени разрухата („После коммунистического бунта“, № 190, с. 2), анархията, грабежите, зверското отношение към белоемигрантите. Подчертано е, че комунистическите демагози са влели отрова в душите на наивните

селски младежи („Среди революционеров“, № 188, с. 2). Не е пропусната и ролята на Москва, която цели „начало диктатуры простащины, эры политического каннибализма“. Изказано е и съжаление към бедните обезверени и вечно мамени братя („По следам коммунистов“, № 191, с. 3).

Международното положение традиционно се фокусира чрез руския поглед: „Россия и Германская революция“ (№ 189, с. 2), „Итальяно-советские переговоры“ (№ 198, с. 1), „Франция и Россия“ (№ 198, с. 1). Вестникът отразява и процеса срещу Конради, застрелял съветския представител Воровски[33] – „Дело Конради и демократия“ (№ 197, с. 1), „Дело Конради и Полунина“ (№ 197, с. 3–4).

Казачеството и неговото единство продължават да са в центъра на внимание, още повече, че казаците все по-често стават обект на засилена партийна пропаганда отляво и отдясно. Позицията на обявилия се за безпартиен ОСДКТ е, че агитацията в полза на един или друг държавен строй в бъдеща Русия е прибързана и вредна, че и монархическата, и републиканската идея не обединяват, а разединяват емиграцията. В отговор се засилват атаките отвън срещу казашките атамани и правителства, които целят елиминирането им като лидери на казашките маса. Особено е активен в това отношение галиполският панегирист В. Х. Даватц[34], който съответно става мишена на остри нападки от страна на „Казачьи Думы“. Хора като него, е написано в уводната статия „В ответ“ (№ 188, с. 1), ценят казаците като ловки джигити, добри песнопойци и пъргави вестови. В мига обаче, в който нещо в тях не се хареса на господарския нрав, от високите оценки не остава и следа: общополитическият момент или отсъства, или е подтиснат от партийния.

Опасността от страна на монархическите кръгове в руската емиграция е външна. Много по-голяма обаче е другата, вътрешната, опасност. Тя, според Г. Янов, идва от парижкото „Общеказачье объединение“ на самозвания представител на казачеството граф Грабе[35] (Г. Янов, „Казаки из Петербурга“, № 191, 1) и цели да разклати казашките устои и традиции. Налице е поредният опит, предупреждава авторът, да се разговаря с казаците през главите на техните войскови атамани. За да защити спойката на казашката маса с лидерите, в. „Казачьи Думы“ започва полемика с парижкия вестник „Казачье слово“ и неговия редактор А. И. Бояринов[36], чиито похвати, според изданието, не се отличават особено от тези на болшевишките „Правди“, защото имат същата цел – разрушаване и разединяване. Н. Койсугов в

---

[33] В. В. Воровски (Воровский, 1871–1923) е един от първите съветски дипломати. Той е застрелян показно от белогвардейците М. Конради и А. Полунин в Лозана. Оправдаването на убийците му от швейцарския съд става причина за скъсване на дипломатическите отношения между СССР и Швейцария.

[34] В. Х. Даватц (1883–1944) е професор по математика в Харковския университет и подпоручик от Врангеловата армия. В емиграция живее в Югославия, където е секретар на Дружеството на галиполците. По време на Втората световна война участва в Руския корпус. Убит е при сражение с югославските партизани през ноември 1944 г.

Първоначално Даватц е желан автор за „Казачьи Думы“, където в № 112 (с. 2–3) е публикуван очеркът му „Радость изгнания“.

[35] Граф М. Н. Грабе (Граббе, 1868–1942) е последният назначен от властите (наказной) атаман на ВВД. С дейността на „Общеказачье объединение“ е свързан и предшественикът на атаман Богаевски – атаман Краснов.

[36] А. И. Бояринов (1868–1951) е писател, публицист, политически деец. Разногласията му с ОСДКТ ще се засилват с времето – през 30-те години на XX в. той ще застане на позицията на казакийците.

статията си „Покушения на живых и на мертвых“ заклеймява вестника на Бояринов, който нарича донския интелигент М. П. Богаевски слабохарактерен фразьор и излива мръсотия върху свидните покойници (№ 204, с. 2–3).

Донският атаман и донското правителство на свой ред се стремят да оградят казачеството от влиянието на Грабе и обкръжението му. Като декларират, че твърдо отстояват интересите на обикновените казаци и внимателно следят всичко, което става в родината и в чужбина, те по същество се опитват да филтрират информацията и по този начин да ги манипулират: ако се случело нещо основателно и сериозно, казаците щели да бъдат своевременно осведомени. На свой ред те трябва да са предпазливи и да не предприемат рисковани стъпки, без да се посъветват с донския атаман и правителството („От Донского Атамана и Правительства“, № 190, с. 1).

За казачеството, подчертава в. „Казачьи Думы“, са настъпили часът на изпита за зрялост и дните за отговорни решения. То трябва обективно да установи фактите и да отхвърли всички политически фантазии, като прецени трезво действителността (Казак Булавин, „Новые испытания“, № 202, с. 1–2). Богаевски от своя страна призовава към повече ред и спокойствие: „Не торопитесь становиться на колени перед каждым пророком и „спасителем“ казачества, сеющими только смуту и раздор среди него“. Русия има нужда от единно, здраво, разумно и мъдро казачество, а не от купчина партии и техните вождове, готови да си прегризат един на друг гърлата (А. Богаевски, „Письмо Донцам № 35“, № 205, с. 1).

Любопитното за изследователя в случая е, че и софийският „Казачьи Думы“ и парижкият „Казачье слово“ са наследници на един и същ вестник – издавания в България от Инициативната група за свикване на конгрес на донските казаци и финансиран от Донското правителство „Казачье Слово“, чийто облик до голяма степен се определя от авторитета и талантливото перо на така нападания А. И. Бояринов. Наследниците са започнали борба за наследството – казашката емиграция.

От есента на 1923 г. средствата, с които се списва в. „Казачьи Думы“, рязко намаляват. Това се отразява на както на периодичността, така и на съдържанието му – все по-често, за сметка на собствените анализи и коментари, се появяват препечатки от български вестници. В № 194 редакцията се обръща с молба за финансова помощ към читателя-казак, на когото изданието служи безотказно и безвъзмездно почти две години. Тя знае, колко трудно този читател печели парите си, но ако вестникът спре, казачеството няма да има друг печатен орган. Призивът се повтаря и в следващите броеве: вестникът не може да съществува само с правителствена издръжка, а той е този, който защитава идеологията на казаците (№ 195, с. 4). Ако не желаят да са безгласни в решителните часове на историята, когато се прави световната равносметка, те трябва да окажат финансова подкрепа на своя печатен орган – колективно-организирания глас на казачеството (№ 196, с. 4). Читателите се отзовават – според силите си. Появява се специална рубрика – „Почтовый ящик“, – в която се води интензивен, приятелски диалог между редактора и отделни читатели. За съжаление обаче, финансовата подкрепа на отрудените казаци се оказва недостатъчна и на 27 април 1924 г., след няколкомесечна агония, вестникът престава да съществува.

Въпреки, че излиза в София, издаваният от ОСДКТ „Казачьи думы“ не е локално, а общоказашко издание – в него освен автори от съседна Югославия, печатат свои материали В. Г. Дмитриев от Полша и Казакът Бидолага (Козак Бідолага) от Финландия. Като определящи облика на вестника публицисти бихме посочили С.

Серапин, С. Бородин, П. Скачков, С. Ростов, Г. Николаич, Ив. Лукаш, Е. Лавлински, С. Курмояров, Н. Круглов, Н. Динской, Я. Лопух, Ст. Филипов, авторите, подписващи се с псевдонимите Терец и Старый партизан. Трима от тях (С. Бородин[37], Ф. Назаров[38] и Я. Лопух) са познати на читателската аудитория от страниците на вестника-предшественик „Казачье Слово". За други двама (П. Скачков и В. Апостолов) знаем, че са членове на донското правителство в изгнание.

„Казачьи Думы" е едно от малкото руски периодични издания, в които участват и българи. От тях най-активен е Ст. Филипов. Не можем да твърдим със сигурност, но предполагаме, че това е полковник Стоян Филипов(1859–след 1943), русофил, проявяващ интерес към публицистиката и мемоаристиката. Съвсем млад той участва като доброволец в Руската императорска армия по време на Руско-турската освободителна война. През 1879 завършва първия випуск на Военното училище в София. През 1886 участва в детронирането на Батенберг, по-късно, след неуспешен опит за заговор в частта си, емигрира в Русия. След време се завръща в България и поема командването на 20-ти пехотен полк. През 1904 година е произведен в чин полковник. Участник е в Сръбско-българската, Балканската и Междусъюзническата война. През 30-те години Стоян Филипов сътрудничи на в. „Слово"[39].

Тук е мястото да кажем няколко думи за редактора на „Казачьи Думы" – публицист, политическия коментатор, поета, преводача и литературния критик Сергей Александрович Серапин (1875–1927), известен и с псевдонима *Пинус*[40]. По произход той не е казак (родом е от руския Север) и е един от малкото случаи на цялостно и успешно вписване в затворената казашка среда на човек, роден и отраснал извън нея. Бил е преподавател по руски език в Платовското реално училище в станица Уст-Медведицка (Усть-Медведицкая)[41] и активен сътрудник в донската периодика. Сътрудничи и в такива централни списания като „Вестник Европы", „Русская мысль", „Журнал для всех", превежда стихове на френски поети (повечето от които през

---

[37] Генерал-майор С. К. Бородин (1883–1961) изминава с Донския корпус емигрантските пътища от Крим през о. Лемнос и България до Франция, където сменя много непрестижни за професионален военен професии. Въпреки участието си в казашките части на вермахта, успява да избегне участта на казаците, предадени от англичаните в австрийския град Лиенц на съветската военна администрация.

[38] Ф. Д. Назаров (1884–1930) по време на Гражданската война ръководи партизански отряд от белоказаци. Първоначално емигрира в България, но по-късно заминава за Далечния Изток за да продължи партизанската война със съветската власт. Загива по време на нападение заедно с целия си отряд.

[39] Вж.: Стоян Филипов (офицер).[онлайн]. [прегледан 18.07.2012]. http://bg.wikipedia.org

[40] За съжаление, все още знаем твърде малко за този автор. Например, не е уточнен въпросът с фамилията и псевдонима му: в някои източници като фамилия е посочено *Пинус*, а като псевдоним – *Серапин*. Има значителни разминавания и по отношение на родното му място – от г. Архангелск до г. Велск (Вельск), Вологодска област.

Сведенията за С. Серапин са взети от: Казачий словарь-справочник. Том 3. Составитель Словаря Г. В. Губарев. Редактор- издатель А. И. Скрылов. Сан. Ансельмо, Калифорния, С.Ш.А. [онлайн]. [прегледан 12.10.2011]. http://www.cossackdom.com/enciclopedic/s.html, Русский некрополь в Софии. Авторы-составители Т. К. Пчелинцева, К. Д. Бендерева, составители С. А. Рожков, В. П. Гаристов. Москва, 2011, с. 264–265 и сайтовете: http://www.vekperevoda.com/1855/pinus.htm [онлайн]. [прегледан 18.07.2012], http://feb-web.ru/feben/pushkin/biblio/mp1–301-.htm [онлайн]. [прегледан 10.12.2010].

[41] Станица Уст-Медведицка (днес г. Серафимович) през 20-те години на XX век е значителен културен и административен (от типа на губернски град) център на донското казачество. Нейни по-известни жители са донските писатели Ф. Д. Крюков, Р. П. Кумов, класикът на съветската литература А. С. Серафимович, казашкият политически деец П. М. Агеев, командирът на Втора конна армия в състава на РККА Ф. К. Миронов и др.

1914 г. са събрани в двутомната антология „Французские поэты. Характеристики и переводы“) и публикува собствени в сп. „Весы“. След 1917 г. печата във вестниците „Север Дона“, „Вестник Штаба Донской Армии“ и в сп. „Донская Волна“. От 1919 г. е подпоручик на ВВД. В Крим се включва в редактирането на казашкия вестник „Сполох“[42]. До № 170 е редактор на в. „Казачьи Думы“. Освен като негов редактор, Серапин се проявява като талантлив преводач на българска и чешка поезия и като журналист с остро перо. Както вече стана дума, за изданието е знакова неговата поредица от злободневни очерци „Дни и думы“.

С. Серапин работи в емигрантските издания „Руль“, „Русь“, „Возрождение“, преподава в прочутия лицей на В. П. Кузмина в София, пише литературно-критически статии. През 1926 г. в софийското издателство „Юго-Восток“ е отпечатана монографията му „Пушкин и музыка: Опыт выявления литературно-музыкальной проблемы“, която и днес се чете като новаторско, оригинално изследване.

Пътищата на Серапин се пресичат с тези на наследилия го на поста редактор на в. „Казачьи Думы“ Николай Василиевич Куницин (Николай Васильевич Куницын) още в Платовското реално училище, където последният преподава история. По-късно те заедно редактират в. „Сполох“ – Куницин като първи, Серапин като втори редактор. Заедно с части от Донския корпус Куницин пристига на о. Лемнос. Липсата на каквито и да било руски вестници му подсказва идеята да превежда статии от чуждестранни вестници и да печата най-интересните от тях в специални бюлетини, писани на машина в десетина екземпляра и разлепвани в лагера. По-късно емигрира в България, където продължава сътрудничеството му със Серапин.

Литературните интереси и опит на двамата редактори предопределя повишената литературност на вестника. Художественото слово присъства в него чрез следните измерения:

– *Творчеството на донските писатели.* В това отношение в. „Казачьи Думы“ продължава започната от в. „Казачье Слово“ линия за позициониране на донски автори в руската култура. Отново в центъра на внимание са Ф. Крюков и Р. Кумов – и двамата лични познати на С. Серапин от станица Уст-Медведицка. Класическото стихотворение в проза „Родимый край“ на Крюков е публикувано в един от първите броеве на изданието (№ 3, с. 2)[43]. Новото обаче е, че контекстът, в който са ситуирани донските творци, вече е и литературен. Диалогът Крюков – Кумов е сравнен с диалога Пушкин – Лермонтов. Крюков и Кумов са съпоставени и помежду си, като е изтъкнато, че и двамата са оставили като наследство за векове ценно съкровище, изключително богат материал не само на Дон, но и на цяла Русия. Изводът, че творчеството им ще бъде предмет на неизчерпаемо високо любуване и изучаване, е подкрепен от авторитета на личното впечатление: „А кто знал их лично и близко, для того их образы навсегда будут святым воспоминанием о высоком и редком счастьи“ (С. Серапин, „Дни и думы. Крюков и Кумов“, № 3, с. 1–2).

От № 49 започва рубриката „Из произведений Ф. Крюкова“. Тя е резултат от желанието за заздравяване на духовните връзки между бежанците и далечната родина, от необходимостта в чужбина да се усвояват съкровищата на родното слово и

---

[42] *Сполох* (или всполох) буквално се превежда като „уплаха, тревога, суматоха“. В казашката терминология думата означава „тревожен камбанен звън, сигнал за бойна готовност“.

[43] В „Казачье Слово“ същото стихотворение е публикувано в № 2.

родната мисъл. Отделни разкази на Крюков са публикувани в броевете 49, 52, 58, а стихотворението в проза „Родимый край“ е публикувано отново в брой 128 заедно със спомени за писателя и статията на П. Скачков „Странички прошлого“ с подзаглавие „Памяти Ф. Д. Крюкова“.

Българската литература. „Казачьи Думы“ е сред малкото рускоезични емигрантски издания у нас, което си поставя за задача културната интеграция на емигрантите, като за целта ги запознава с произведения на българската литература. Рубриката „Из болгарской поэзии“ се проследява от № 4 до № 52 и е едно постоянно присъствие на втората страница на вестника, където се редува, обикновено през брой, със стихове на съвременни казашки поети. В повечето случаи преводач е самият С. Серапин, подписан с инициалите С. П. Поместени са преводи както на утвърдените по онова време вече като класици на българската литература Ив. Вазов, Хр. Ботев, Петко Славейков, така и на автори като Л. Стоянов, Ст. Чилингиров, К. Христов, като са подбрани представителни за творчеството им стихотворения. Нивото на преводите свидетелства за значим преводачески опит и за добро познаване на българския език.

Прозата на Елин Пелин е представена с разказа „Син“ (№ 35, с. 2–3) в превод на А. В. В краткото предисловие за българския прозаик се посочва, че въпросният текст е предизвикал недоволството на българските комунисти дотам, че авторът е бил принуден да заяви в печата, че става дума не за комунист, а за бродяга. Създаденият образ, според Пинус, може би не съответства на българския оригинал, но е напълно правдив по отношение на руската действителност – „преступность среднего коммуниста в России общеизвестна“. Очевидно този разказ е допаднал на редактора с противопоставянето на поколенията: по време на Гражданската война в казашките краища често бащи и синове са били от двете страни на барикадата и разказът „Родинка“ („Бенка“) на М. Шолохов е разтърсващо свидетелство за това противостояние.

Има и един превод от чешката поезия, отново дело на Серапин – „Криле“ на Я. Връхлицки.

Съвременната поезия на казачеството. Творчеството на донските автори е представено предимно чрез поезията. Прозаичните произведения са извънредно малко. Сред тях бихме отбелязали разказа на Ф. Сизов „Могила в сальских степях (Из недавнего прошлого)“ (№ 44, с. 2–3) и есето на полк. Алешин (Альошин?) „Тихий Дон“ (№ 9, с. 2) – по същество прослава на донеца и опит да се открояят като негови идентификационни черти тихият нрав, религиозността, привързаността към семейството, доброто сърце, вежливостта, безпощадността в боя. Донският казак е и покорител на пространството: „Гей, донец, лихой уладец, скажи, из какой реки на нашем земном полушарии ты еще не поил своего коня?“ – пита авторът.

Начинът, по който поезията присъства на страниците на „Казачьи Думы“, е предзададен от огласената в № 125 концепция на изданието, която вече коментирахме. Става дума за своеобразен филтър, който отделя преди всичко текстове, отразяващи връзката с родината и нейната история, любовта към родния край; текстове, които чрез лириката и романтиката са непосредствено продължение на казашката песенна традиция.

Този тип творчество, които бихме определили като творчество от/за читателската аудитория, си има своето постоянно място – на с. 2. Той е най-интензивен в първите 20 броеве, след което започва да намалява: в броевете 23–34 и 69–81 изобщо няма стихотворения, а в броевете 188–207 те са само две. Като се започне

от № 58, много от стихотворенията са откроени с курсив. Брой 106 е разширен за сметка на 2 литературни страници.

За малко повече от двете години на издаване в достъпните ни броеве на в. „Казачьи Думы“ са публикувани общо 58 стихотворения от 25 автори. С най-много произведения са представени Николай Туроверов (9), Л. Хованский (6), Н. З. (5), Борис Незлобин (4). С по три стихотворения присъстват М. Иванов, Усть-Хоперец, С. Серапин; с по две – Алексей Акаефъ, Петр Сумский, В. Любвин, Павел Свирский, Ив. Коваленко, З-ко, Козак Мартин Забігайло; с по едно – Владимир Марченко, Ст. Высоколян, Станов, А. Стоянов, Гр. Н. Зубов, Б. Эмич, П. Туроверов, Ю. Григорьев, К.-П., Казачка и не подписал се автор[44].

За 7 от стихотворенията установихме, че са написани в България, за 3 – в Югославия, за 1 – в Румъния и за 1 – в Прага. Публикувани са 4 стихотворения от двама автори на кубански диалект (възможно, украински език). Кубански казаци са четирима от поетите – Ив. Коваленко, Владимир Марченко, Козак Мартин Забигайло, Павел Свирский. Възможно е и Б. Емич (Эмич) да е кубанец, тъй като под стихотворението му е посочен г. Враня (Вранье, Югославия), където до 1926 г. се е намирал щабът на Кубанската казашка дивизия. Двама от авторите (Н. Зубов и П. Сумски) със сигурност не са казаци.

Трима от поетите са познати вече на читателите от в. „Казачье Слово“. Това са Борис Незлобин[45], Наталия (Наталья) Зембулатова, която в „Казачьи Думы“ публикува само с псевдонима Н. З.[46] и Л. Ховански (Хованский).

Безспорно, най-известният от изброените литератори е Николай Николаевич Туроверов (1899–1972), донски казак от станица Старочеркаска (Старочеркасская). Той е участвал в Първата световна и в Гражданската война – воювал е в партизанския отряд на В. Чернецов, бил е в Ледения поход на ген. Корнилов. Раняван четири пъти, Туроверов напуска Крим с един от последните параходи[47], след което поема по емигрантските пътища през о. Лемнос и Сърбия до Франция. По време на Втората световна война воюва с немците в състава на френския Чуждестранен легион. След войната живее в Париж, работи в банка, организира кръжок на казаците-литератори, оглавява Казашкия съюз. Погребан е на свидното за руската емиграция гробище Сент Женевиев дьо Боа. В съвременната критика има славата на казашкия Есенин и харизмата на поет, който след смъртта си се е завърнал на родна земя чрез стиховете си[48].

---

[44] Имената на авторите са дадени по начина им на изписване в „Казачьи Думы“.

[45] Борис Незлобин е псевдоним на казака от станица Цимлянска (Цимлянская) Н. В. Алникин (Альникин, 1898 – след 1960). В емиграция първоначално живее в Пловдив, след това заминава за Франция и, по-късно, за Мароко. (Казачий словарь-справочник. Том 1. Издатели А. И. Скрылов, Г. В. Губарев. Кливленд, Охайо, С.Ш.А., 1966. [онлайн]. [прегледан 13.06.2004] http://www.cossackdom.com/enciclopedic/n.htm)

[46] Наталия (Наталья) Александровна Зембулатова (1895–1967) отначало емигрира в България, а след това – във Франция и САЩ. (Вж. Российское зарубежье во Франции, 1919–2000. Биографический словарь в 3 т. Под общ. ред. Л. Мнухина, М. Авриль, В. Лосской. М., 2008. [онлайн]. [прегледан 10.05.2012]. http://www.tez-rus.net/ViewGood28495.html)

В „Казачьи Думы“ Зембулатова пише от името на лирически герой, а не героиня. Ср.: „О милый край! О Русь родная!/ Я болен по тебе тоской“ (№ 146, 2.).

[47] Посветеното на това събитие стихотворение „Уходили мы из Крыма... “ днес е емблематично за поезията на Туроверов.

[48] Сведенията са взети от: http://xxl3.ru/kadeti/belaja_poezija.htm [онлайн]. [прегледан 10.11.2010], http://xxl3.ru/kadeti/turoverov.htm [онлайн]. [прегледан 10.11.2010], Хатюшин, В. Казачий поэт Вой-

Възможно е, Александър Анатолиевич Стоянов (1905–1968) да е от казашки произход. Учил е в американската гимназия в Самоков: сред авторите е на издаваното от руските ѝ възпитаници списание „Эос“. По-късно сътрудничи в емигрантската периодика у нас („Потешный“ и др.) и в чужбина (Рига, Шанхай, Прага). Участва в алманаха „Золотой петушок“, издава две стихосбирки – „Шестая“ и „Потерянная земля“. Автор е на стихотворния цикъл „Стихи о Болгарии“ („Болгария“, „Батак“, „Г. Бенковски“, „Ботев“, „Баба Тонка“), посветен на героите на Българското възраждане.

А. Стоянов заедно А. Игнатиев основава и ръководи Съюза на младорусите в България „Молодая Россия“, който обединява родените у нас деца на руски емигранти. Заедно с М. Карпов и Ф. Мелников е редактор на в. „Молодое слово“ (1932–1937). През 40-те г. участва в Руския охранителен корпус (Русский охранный корпус) в Югославия. Живял е в Панчарево[49].

Публикацията на стихотворението „Родина“ в „Казачьи Думы“ през 1923 г. е литературният дебют на А. Стоянов.

Пьотр Павлович Сумски (Сумский, ?–1923) е участник във ВСЮР и в авиационните части на Руската армия преди евакуацията от Крим. Младши унтер-офицер, след това юнкер в Николаевско-Алексеевското инженерно училище, по-късно подпоручик, Сумски се изявява като поет още в Галиполи и получава висока оценка от В. Х. Даватц и Н. Львов. Известно време живее в България – във Велико Търново (1922) и в Княжево (1923). Умира съвсем млад от туберкулоза. Негови стихове са публикувани в сп. „Корниловец“ и белградския „Вестник правления общества галлиполийцев“ – непосредствено след некролога му, написан затрогващо от В. Даватц.

Граф Н. Зубов (1898–1925) е журналист, поет и драматург. Учил е в Царскоселския лицей и в киевския Владимирски университет. В началото на 20-те години е редактор-издател на вестник „Русская Правда“, организатор на книгоиздателството „Русская библиотека“. По-късно заминава за Париж[50].

Сведенията за останалите поети са откъдни и откъслечни. Павел Туроверов по всяка вероятност няма близка роднинска връзка с Николай Туроверов, чийто брат се е казвал Александър. Казакът Алексей Акаеф е живял в САЩ и през 30-те години е печатал в редица европейски казашки издания[51]. Нямаме данни за полковник Владимир Марченко, но някои индикации (името, това, че е кубанец и активист на РОВС) ни дават смелост да предположим, че съществува възможност той да е дя-

---

ска Донского. [онлайн]. [прегледан 08.05.2012], http://www.hatushin.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=73)

[49] Сведенията са взети от: Русев, Р. Литературные газеты и журналы русской эмиграции в Болгарии (1919–1941). [онлайн]. [прегледан 26.06.2012]. http://www.philol.msu.ru/~modern/main.php?page=988, Русский некрополь в Софии..., с. 325–326 и сайта http://www.donvrem.dspl.ru/Files/article/m20/0/art.aspx?art_id=709 [онлайн]. [прегледан 26.06.2012].

[50] За Зубов вж.: Петкова, Г. Литературният проект „Песни изгнанья“; Манолакев, Хр. Руската емигрантска периодика в България (1920–1922 г.); Русев, Р. Руският дух в изгнание (из литературния живот на руската емиграция в България през 20-те и 30-те години на XX век). И трите статии са публикувани в сборника „Погасло дневное светило...“. Руската литературна емиграция в България 1919–1944. София, 2010; Илчева, Р. Драмат(ург)ичните страсти и Българското средновековие. – В: „... първа радост е за мене“. Емоционалното съдържание на българската национална идентичност: исторически корени и съвременни измерения. София, 2012.

[51] http://passion-don.org/museum/spkaz_a.html [онлайн]. [прегледан 26.06.2012].

дото по майчина линия на чилийския генерал от обкръжението на Аугусто Пиночет Мигел Краснов-Марченко.

Идейно-тематичният спектър на публикуваните в „Казачьи Думы" стихотворения в голямата си част се припокрива с този от „Казачье Слово" и това е разбираемо с оглед на общото между двете издания. Той също се изгражда от двете големи теми – Родината и Изгнанието.

Родното пространство е представено чрез великите руски реки – Волга, Терек, Кубан, Урал, Дон (А. Стоянов, „Родина", № 141, 2). От тях най-често е споменаван Тихият, беловласият Дон, с чиято прослава се отваря и литературната страница на вестника – посоченото вече стихотворение на Ив. Шариков „Привет Дону", публикувано в брой 1. Съпоставен с Родината, Дон е с функциите на синекдохата и синонима. Често обаче той е самостоятелен литературен персонаж: могъщият Дон шуми и плаче (с ритмиката на Шевченковото „Реве та стогне Дніпр широкий") сред пустошта на степите си по изгубените деца (В. Любвин, „Дон", № 121, с. 2).

Родното пространство е представено и чрез степта. Този образ е най-ярък в поезията на Н. Зембулатова, където широките, родните степи сънуват сънищата на славното минало. Те са видели много, отгледали са смели герои-синове, горди рицари. Мнозина от тях са пролели кръвта си за родния край. Затова росата ще капе като сълзи, а лалетата и маковете ще цъфтят още по-червени – те са напоени с кръвта на синовете на степта. (Н. З., „Весною" № 11, с. 2; „Степи", № 41, с. 2). Посредник между родната степ и изгнаниците са волните птици – само техните ята могат да предадат на родната земя дълбокия поклон на изгнаниците (Н. З., „Весною" № 11, с. 2), които също мечтаят за криле, за да полетят към дома (Н. З., „Весна", № 146, с. 2).

Емигрантите идеализират родното пространство. На тях им се привиждат степите, ароматите на цветята и тревата, мощният, свободен и широк простор. Но действителността е коренно противоположна: поетичният отговор, по чудо долетял от родната земя, разкрива страшната реалност. Там всички са оковани, Дон е печално гробище, станиците са гробове, трупове на сенките на гладни хора (Казачка, „Мой ответ вам далеким, тоскующим...", № 48, с. 2). Нещастната, печалната, многострадалната Рус не е могла да опази старинното съкровище и е изгубила меча от старинна стомана. Тя обаче таи в себе си чудна сила (дивна силушка). Затова един ден печалите и лютата мъка (горе лютое) ще отлетят (В. Любвин, „Русь", № 121, с. 2). А. Стоянов обобщава:

Не погибла Русь под ханом,
Не погибла Русь под паном, –
Не погибнет и под хамом,
Русь воскреснет и теперь...

(А. Стоянов, „Родина", № 141, 2)

Градацията на оказионални пароними хан (татаро-монголското робство) – пан (полската интервенция в началото на XVII в.) – хам (безбожната комунистическа власт) е запомнящ се художествен похват. Вярата, че обновената майка-родина ще възкръсне и гордо ще отхвърли тежките окови, дава сила на чедата ѝ (Ив. Коваленко, „Дни славы возвратятся" № 67, с. 2).

Най-често образът на родината се слива с този на майката (Акаеф, „Матери (Письмо)“, № 96, с. 2). Понякога, макар и много рядко, се изграждат асоциации родина – любима: като кичур коса от любимата лирическият герой пази шепа пръст от родната земя (П. Туроверов, „В Родопах“, № 86, с. 2).

Образът на майката заема впечатляващо място в изследваните поетични текстове. Изгнаникът си я представя побеляла и печална в Божия храм и сърцето му се къса на части. Майката е свята, само тя има крилете на любовта и вярата (Б. Незлобин, „Старушке-маме. Памяти моего брата“, № 69, с. 2), Само майчините молитви могат да дадат сили на бежанците (Л. Хованский, „Матери“, № 124, с. 2). Към този образ се прибавя и образът на бащата – светъл и единствен, предвечен (Н. Туроверов, „Зов. Отцу моему“, № 34, с. 2). Гражданската война разделя свидни хора, разрушава семейните връзки – тя е „братска“ война, загубите от която са големи. Затова в полунощ ридаят реките Дон и Медведица, а широката степ вечно нашепва, как брат е видял врага в родния си брат (Л. Хованский, „Могила“, № 51, с. 2).

Ако темата за родината при целия ѝ трагизъм носи оптимистичен заряд, то темата за изгнанието се ситуира в контекста на чуждостта, несретата, несгодите. За бежанците времето е спряло (К.-П. „Наша зима“, № 106, с. 5). Заобиколен от безчувствени хора, лирическият герой се е уморил от житейските бури. Той изтръпва при мисълта, че може да е станал чужд за близките си, с които е слята душата му (З-ко, „Эмигрант“, № 91, с. 2). Често обговарян е тежкият физически труд на емигранта, който слепешката, сред отломъци, върви към бъдния живот. Само любовта към отечеството осветява мрака пред него. (Б. Незлобин, „Стучит, звенит по наковальне...“, № 9, с. 2). На този герой му е тясно в родопските планини. Въпреки, че природата прилича на красива приказка, на сърцето му е по-мил руският горски таласъм (леший) на фона на северните брези (П. Туроверов, „В Родопах“, № 86, с. 2). Синът на чергарския стан е станал миньор, но и под земята в мечтите си вижда коня. Победата за него е среща с далечното минало в новите дни (Станов, „Шахтер я нынче. Тяжек молот...“, № 197, с. 2). Реалната чужда граница за казаците-атаманци в Югославия става собствената духовна: те са на унгарската граница, за да пазят Границата (Григорьев, Ю. „Песнь Атаманца“, № 57, с. 2).

В чуждата земя емигрантите са закриляни от нежните молитви на близките си. Затова те не се страхуват от гроба, а вярата им е твърда: на света няма сила, която да сломи казака (В. Любвин, „Дон“, № 121, с. 2). Героичното минало става залог за героичното бъдеще. Изгнаниците са мъченици на честта и когато настъпи последният срок, атаманът ще върне степните рицари у дома (С. Серапин, „Рыцари“, 126, с. 1). Тази надежда им дава сили да заявят:

Скорбию скорбь одолеем,
Смертию смерть поправ.

(С. Серапин, „Издалека“, № 140, 1)

В поетичния текст на „Казачьи Думы“ се появява образът на казашката волница[52] – смелчаци-казаци, воюващи за православието (Акаеф, „Родные песни“, № 127, с. 2), смели и благородни разбойници (Н. Туроверов, „Вольница“, № 14, с. 2; „Орда“,

[52] Руски: „вольница“ – дружина, сбор на хора от различни обществени слоеве – бегълци, недоволни.

№ 20, с. 3), потомци на деди, които върху конски кожи са делили плячкосаното злато (Н. Туроверов, „Клич“, № 207, с. 2).

Другият показателен момент, особено ярък в творчеството на Туроверов, е опоетизираното славно минало на казачеството изобщо. В деня на Страшния съд пред Бог ще застанат един от друг казашките герои, като се започне от Ермак и се стигне до Каледин. В този миг св. Николай и св. Георги, назовани с простонародните си имена Никола и Егорий, ще се застъпят за тях:

А Бог, в любви изнемогая,
Ладонью скроет влагу вежд,
И будет ветер гнуть, играя,
Блестящий шелк Его одежд.

(Н. Туроверов, „Майдан“, № 63, с. 2)

Във вестника откриваме и един действителен, пряк диалог между две казашки поетеси – Наталия Зембулатова и неназована по име казачка, който бе коментиран по-горе. Той е предизвикан от случайно попаднало в една от казашките станици късче от в. „Казачьи Думы“, където е било поместено стихотворението на Н. З. „Весною“. Изпълнените с носталгия по родината стихове са направили нужното впечатление в задгробния свят и една млада казачка е отговорила с живи звуци от мъртвото царство – публикуваното от Борис Незлобин стихотворение „Мой ответ вам далеким, тоскующим...“ (№ 48, с. 2).

Вестник „Казачьи Думы“ попива помислите и чувствата, надеждите и страховете, заблудите и прозренията на цяло едно поколение казаци в първите години на изгнанието. Едновременно с това, той е тяхната трибуна, техният глас, тяхната връзка с родината и близките по света. Изданието дава на специалистите представа не само за настроенията и идейните търсения в казашката среда. То представя позициите и дейността на Обединения съвет на Дон, Кубан и Терек, както и идеологическите ориентири на казашките правителства, за които има недостатъчна информация в научната литература.

Радослава Илчева

КАЗАЧЬИ ДУМЫ

Казачьи думы. Общеказачий журнал. София.

[I]	№ 1 – 16	15 май 1923 – 30 дек. 1923
[II]	№ 17 (1) – 38 (22)	20 ян. 1924 – 31 дек. 1924

На последната страница на № 1, 2, 3 се помества рекламно каре с данни за списанието: „Казачьи думы. / Общеказачий журнал. / Выходит два раза в месяц. / При журнале выходит Осведомительный листок 2 раза в неделю. / Подписная цена журнала с „Осведомительным Листком", с пересылкой на 1 месяц: в Болгарии – 20 лева, в Королевстве С.-Х.-С. – 15 динар и за-границей – 3 франка французских. / Адреса: Редакции и конторы: София, ул. Патриарх Ефтимий, № 88. Отделение конторы – Белград, Сараевская ул, № 31, кв. 4. / Прием ежедневно от 9 до 11 час. утра. / Рукописи, написанные разборчиво и на одной стороне листа, могут пересылаться в Софию или Белград".

Под карето: „Цена отдельного номера – 7 лв, 5 дин., 1 франк франц.".

От № 5 информацията е интегрирана в карето.

От № 5 е направена промяна в ценообразуването: „7 лв. 7 дин. 2 франка франц. с пересылкой". От № 28 ценообразуването се запазва (включва пощенските разходи), но се променя (намалява) цената: „5 лв., 5 дин., 1 франц. франк".

От № 4 до края на първата годишнина карето съдържа, с някои съкращения, същата информация, и подборно съдържание на съответните предходни броеве.

Други промени в карето (трайни): № 14 „При журнале выходит газета". № 20 „Перемена адреса соответственно: 2 лева, 2 дин., 50 сантимов".

Епизодични промени в карето: № 3 „Плата за розыск – 10 лв. за 5 строк, каждый раз".

Долу на същата страница: Печатница П. Глушков – София. – Ул. „Бачо Киро" 15. След № 8 посочването на печатница изчезва, в № 29 се появява отново.

Обем: непостоянен – 64 с. (№ 11); 52 с. (№ 1); 48 с. (№ 2–10, 12, 14–17, 21, 23); 32 с. (№ 13, 18–20, 22, 24–26); 16 с. (№ 27–38).

Формат: 15x23 см.

Списание „Казачьи Думы" („Казашки мисли") е „дъщерно" издание на общоказашкия вестник „Казачьи Думы". То започна да излиза от 15 май 1923 и поема аналитичните коментари, историческите очерци и литературните „страници" на вестника, чиято информативна линия е продължена от информационния лист „Осведомительный листок журнала „Казачьи Думы".

За периода 15 май 1923 – 31 декември 1924 г. излизат общо 38 броя. През м. юни, ноември и декември на 1924 г. е отпечатан по един брой – в останалите месеци изданието спазва строга периодичност и излиза на 15-то и 30-то число в София. Изключение е № 17 (1), който е от 20 януари 1924 г. До № 10 списанието се успоредява с „Осведомительный листок", а от № 11 до № 24 – с възобновения вестник „Казачьи Думы". Номерацията е непрекъсната. По време на втората годишнина (1924 г.) в скоби се означава номерът на броя за годината. Редактор е С. Серапин[1].

[1] В самото издание редакторът не е посочен. Данните са от: Волков, С. В. Издания казачьих организаций. [онлайн]. [прегледан 28.07.2012]. http://lib.rin.ru/doc/i/73556p.html и от сайта http://www.emigrantica.ru/j/item/kazachi-dumy-sofiia-1923–1924 [онлайн]. [прегледан 28.07.2012].

Казачьи Думы

ОБЩЕКАЗАЧІЙ ЖУРНАЛЪ

№ 17 (I) 20 ЯНВАРЯ 1924 г. № 17 (I)

СОДЕРЖАНІЕ

1. П. Скачковъ. Казаки на чужбинѣ.
2. Г. Орловъ. Старики.
3. Н. Виноградскій. Голые факты. (Разсказъ).
4. Александръ Туровѣровъ. Стихотвореніе.
5. Р. Донской. За красной чертой: „Ножницы" коммунистической партіи.
6. А. Передазовъ. Изъ Донской жизни.
7. Эмиграція и Россія. В. Куртинъ. Изъ пережитого.
8. С. Ростовъ. Политическій обзоръ.

СОФІЯ

Списанието се издава от Обединения Съвет на Дон, Кубан и Терек. Позицията му на печатен орган на донските, кубанските и терските казаци е заявена недвусмислено, включително и визуално: над заглавието символично, чрез три свързани заедно булави[2], е изобразено равноправното триединство Дон–Кубан–Терек. Самото заглавието като шрифт повтаря това на в. „Казачьи Думы" и напомня начина на изписване на буквите в средновековните руски паметници, известен като *устав*.

Списанието има няколко постоянни рубрики – „На чужбине", „Эмиграция и Россия", „Критика и библиография" („Библиография"), „За неделю" („За две недели"), „Почтовый ящик".

Рубриката „На чужбине" публикува материали от живота на казаците в различни страни. Тя е преустановена след № 7 – появява се еднократно само в № 29.

Рубриката „Эмиграция и Россия" е най-разнородната: включва аналитични и полемични статии, есета, извадки от писма, препечатки от други издания, организационни документи и др. Спира след № 26.

В рубриката „Критика и библиография" (в някои броеве: „Библиография") освен обзор на новоизлезли книги от/за руската емиграция, са представени и книги от чужди автори (Напр., Ch. Nordmann. Le royaume des cieux. – № 2). Вниманието е насочено не само към историческите (А. И. Деникин. Очерки русской смуты. Т. II), но и към религиозно-философските (П. Флоренский. Опыт нового истолкования мнимостей. – № 2) съчинения. Рубриката спира след № 24. Единствената публикувана след това рецензия (от Н. Динской за книгата на С. Сватиков „Дон и Россия") е самостоятелен материал в № 27.

Към № 21 се появява рубриката „За неделю" (след № 25 – „За две недели"), където се дава много кратка, от 1–2 изречения, информация за актуални политически събития.

От № 26 се проследява и рубриката „Почтовый ящик", в която се води диалог между редактора и отделни читатели. Вероятно идеята за нея идва от аналогичната рубрика във в. „Казачьи Думы", който към момента на появата ѝ вече не излиза.

---

[2] *Булава* е древно оръжие, напомнящо боздуган. При казаците е знак за военна власт.

Повечето материали в списанието са извън тези рубрики, въпреки че в много случаи следват тяхната проблематика. Има няколко постоянни поредици от очерци: две от тях се проследяват последователно в броевете от 1 до 21. Това са „Политический обзор" на С. Ростов и „За красной чертой" на Р. Донской. В различни, понякога не последователни броеве са публикувани поредиците „Кубанская старина" (броеве 1, 15, 24, 35) на А. Гейман, „Странички к истории Донского казачества" (броеве 1, 2, 4, 10) на В. Добринин (Добрынин), „Оренбургское казачество в борьбе с большевиками" (броеве 21–25) на ген. И. Г. Акулинин; цикълът статии на председателя на донското правителство Н. М. Мелников (Мельников) „Беседы по казачьим делам" (броеве 11, 12, 29, 30, 33). Допускаме, че в № 34 е започвала поредица очерци на С. Серапин „Республика или монархия" (№ 34, с. 11–13 и № 35, с. 10–12).

В някои броеве от вътрешната страна на втората корица се публикува списък на постъпили в редакцията книги и периодика, а от външната – информация за емигрантски издания и преглед на съдържанието на списанието от предходни броеве. По-рядко се печатат некролози и обяви на комитета „Казачья помощь".

Освен познатите на читателя от в. „Казачьи Думы" публицисти като С. Серапин, Н. Куницин, Н. Динской, С. Ростов, П. Скачков се срещат и нови имена – К. Каклюгин, П. Григориев (Григорьев), В. Добринин, Р. Донской, А. Николин и други. В списанието с мемоарите „На страдном пути. (Из дневника)" (№ 18) участва и свещеникът на Гундоровския полк о. Михаил Шишкин (1890–1950), човек с неоспорим литературен талант, по онова време все още студент в Софийския университет, специалност философия и педагогика. Възможно е сред авторите да има още едно духовно лице и зад инициалите Г. Ш. („О репатриации", № 21) да стои протопрезвитерът на Доброволческата армия Г. Шавелски (Шавельский, 1871–1951).

Изданието в общи линии обговаря темите, характерни за казашката периодика от началото на 20-те г. на XX в. в България, а именно:

– *Миналото на казачеството.* Откриваме го в най-различни материали (от спомените до историческите бележки) като „Воспоминания о Николаевском кавалерийском училище" на С. Сулин (№ 9, 10, 12, 14, 16, 18), „Из донской жизни" на А. Перелазов (№ 17) и т.н.

– *Казачеството по време на Гражданската война.* Тук активността на авторите е особено висока в първите броеве: И. Чечен. „Новый год. Из партизанской жизни" (№ 5), П. Григориев „Из истории борьбы на севере Дона" (№ 4), О. Владимиров „Из Петрограда на Дон" (№ 6), В. Мелниковски (Мельниковский) „Из недавнего прошлого Кубани (№ 7) и др.

Продължена е и темата за донските казаци-герои. Първият брой на списанието се открива с информация за състоялото се на 22 април 1923 в Белград честване на паметта на свидните за казачеството военачалници А. Каледин, А. Назаров, В. Чернецов, М. Богаевски. Поместени са извадки от речите на атаман А. Богаевски, председателя на Донския войскови кръг В. Харламов и генерал И. Бикадоров (Быкадоров). На атаман Каледин е посветен и цикъл статии от К. Каклюгин: „А. М. Каледин и казачий большевизм" (№ 20), „Заветы Каледина и казачество" (№ 21), „Атаман Каледин и крестьянство" (№ 22).

– *Казачеството и Русия.* Освен статията на фон Кохенхаузен (фон-Кохенгаузен) „Казачество и его историческое значение для России" (№ 2, с. 3) тук бихме откроили речта на В. Харламов по случай честването на паметта на донските герои,

за което стана дума по-горе. Ораторът използва конкретния повод, за да представи възгледите си относно произхода на казачеството, които са в контекста на теорията, определяща го като военизирано съсловие. Казаците – подчертава той, – са политическите емигранти на Московското царство, избягали от него, за да не бъдат роби, за да запазят вярата си, за да не бъдат преследвани за политически престъпления. Те се стичали в покрайнините на руската велика равнина, живеели свободен живот, без да се превръщат в разбойници. Напротив, те спазвали строга дисциплина, съзнавали необходимостта от власт и необходимостта от подчинение на тази власт. Чувството за лично достойнство и дълг не позволили на казака да стане роб (№ 1, с. 3).

Любопитното е, че веднага след този материал следват извадки от речта на ген.-майор И. Ф. Бикадоров – бъдещия идеолог на Волно-казашкото движение, който ще види в казашките общности основи на специфична държавност на европейския Изток, противоположна по съдържание на руската. Речта му обаче в случая е посветена изцяло на атаман Назаров и не излиза от рамките на биографичния очерк. Друг поместен от същия автор материал, „Бой казачьей конницы“ (№ 9), също е ценен със своята конкретика.

– *Темата за казашкото единство*. Една от най-показателните за облика на изданието теми придобива особена злободневност след като опонентът на донския атаман А. Богаевски – неговият предшественник атаман П. Краснов заявява, че казачеството трябва открито да прегърне монархическата идея, да се подчини изцяло на главата на Руския императорски дом в изгнание Великия княз Николай Николаевич, да се солидаризира с политиката на барон Врангел. Краснов, впрочем талантлив публицист и писател, настоява за разпускане на Обединения съвет на Дон, Кубан и Терек и за закриване на печатния му орган в. „Казачьи думы“. С оглед реакцията на списанието е показателно откритото писмо до Краснов от В. Петров – бивш военен, получил осем червени куршума за родния Дон, понастоящем миньор. Авторът си поставя за цел да охлади „навуходоносорското самомнение“ на предишния атаман („вы нам теперь не полководец, а следовательно и не авторитет“), като не пропуска да напомни, че същият е загубил авторитета си, когато от лично самолюбие се е отказал от атаманството и не е помагал на казаците в тежката борба. Те обаче са се сдобили със законни вождове, които не са ги оставили до ден-днешен. Петров обвинява Краснов, че иска да задуши гласа на в. „Казачьи Думы“, да откъсне казачеството от атамана и правителството и да го тласне по опасен път – неизвестно накъде и неизвестно за какво (№ 21, с. 41–44).

– *Положението в Съветска Русия*. Най-ярките анализи се откриват в поредицата на Р. Донской „За красной чертой“, с подчертаното ѝ внимание към партийния живот в пролетарската държава. Така например, в очерка „У корыта с зернистой икрой“ (№ 21, с. 36–37) е направена саркастична характеристика на най-близките Ленинови съратници, евентуални претенденти за лидерство след смъртта на вожда. Всесъюзният *староста*[3] Калинин е избран след неочакваната смърт на интернационалния *тип* Свердлов по принципа на контраста: той е президент в стил rustique (фр.: селски). Вместо него управляват Апфелбаум (Зиновиев), Розенфелд

[3] Остаряла дума за селски кмет, означава и отговорник на група хора. През 30-те и 40-те г. на XX в. „Всесоюзный староста“ е общоприетото в СССР неофициално назоваване на длъжността на Калинин.

(Каменев) и Джигашвили [sic! Р.И.] (Сталин) – „грузин необузданного темперамента“. Тяхното обкръжение е тълпа „в достаточной мере пестрая, но в пестроте своей достаточно серая“: потъналият в комисионни търгаш Красин, палячото (шут гороховый) Луначарски, изключително богатият румънски [sic! Р. И.] помешчик Раковски, треторазредният царски дипломат Чичерин, мрачният палач Дзержински. Всички останали са *семашки*, защото така червеноармейците наричат, по името на Семашко, въшките. Най-невзрачният от тях е Риков – пропаднал (запойный) алкохолик, който обаче, за разлика от горе изброените, няма нужда от псевдоним, защото е руснак (намек за еврейския произход на голяма част от партийните лидери)[4].

– *Културната интеграция на казаците-емигранти.* Направен е опит да бъде продължено започналото във в. „Казачьи Думы“ тяхно приобщаване към страната ни посредством постиженията на българската култура. Той обаче се ограничава с отбелязването на годишнини на св. св. Кирил и Методий и Христо Ботев (№ 4) и с превода на стихотворение от Д. Коцев (№ 20), направен от С. Серапин.

„Казачьи Думы“ не е литературно списание – в 19 (6–9, 11, 13, 15, 21, 22, 25–27, 30–31, 33–37) от общо 37-те му броя няма публикувано нито едно художествено произведение. В останалите са поместени разказът на Н. Виноградски (Виноградский) „Голые факты“ (№ 17) и 19 стихотворения от съвременни на изданието автори. Освен тях са публикувани един превод, за който по-горе стана дума, и стихотворният цикъл на украинския поет Иван Франко с редакторска бележка за неговата актуалност. Тези произведения ни дават основание да предположим, че издателите са замисляли да направят своеобразна панорама на славянската поезия.

Стихотворенията са дело на общо 12 автори: Николай Туроверов с 3 стихотворения, Усть-Хоперец, Е. В. и Мартин Забігайло с по 2 стихотворения и В. Поляков, Усть-Быстрянец, С. Сулин, Александр Туроверов, М. Скальдов, П. Алексеев, О. Ло-

---

[4] Ето кратки сведения за коментираните от автора дейци на съветската държава по реда на споменаването им, които помагат по-добре да се почувства полемичният му патос. М. И. Калинин (1875–1946) е председател на Централния избирателен комитет на СССР (от 1922 г.) и на Президиума на Върховния съвет на СССР (от 1938). Г. Е. Зиновиев (Зиновьев, 1883–1936) е руски революционер, съветски политически и държавен деец, осъден и разстрелян като ръководител на Троцкистко-зиновиевския център. Истинската му фамилия Радомислски (Радомысльский) не звучи като типично еврейска и затова авторът го назовава по фамилията на майка му – Апфелбаум (Апфельбаум). Л. Б. Каменев (1883–1936) е с рождена фамилия Розенфелд (Розенфельд). Съветски партиен и държавен деец, той е разстрелян заедно със Зиновиев. Й. В. Сталин (1879–1953) с рожденатa фамилия Джугашвили не се нуждае от представяне. Л. Б. Красин (1870–1926) е съветски държавен и партиен деец. А. В. Луначарски (Луначарский, 1875–1933) е писател, обществен и политически деец, преводач, критик и публицист, първи нарком (съкр. от: *народный комиссар*, отговаря на министър) на Просвещението. Х. Г. Раковски (Раковский; Кръстьо Раковски, Кръстьо Георгиев Станчев, 1873–1941) е по произход българин и, по някои сведения, племенник на Г. С. Раковски. Съветски партиен и държавен деец, той е разстрелян по лична заповед на Сталин и Берия. Българското му потекло не е било тайна за руските емигранти. Едва ли авторът е знаел за някогашния му румънски паспорт, за да го нарече „румънски помешчик“. Възможно е, той просто да е проявил толерантност към българите. Г. В. Чичерин (1872–1936) е съветски дипломат, нарком на външните работи на РСФСР и СССР. Ф. Е. Дзержински (Дзержинский, 1877–1926), по произход полски дворянин, е съветски държавен деец, оглавявал няколко министерства (наркомати), основател на ВЧК (Всероссийская чрезвычайная комиссия) – съветски орган на държавната сигурност за борба с контрареволюцията. Н. А. Семашко (1874–1949) по професия е лекар. Той е един от организаторите на системата на здравеопазване в съветската държава, нарком на здравеопазването на СССР. А. И. Риков (Рыков, 1881–1938) е държавен деец, нарком на вътрешните работи на РСФСР, председател (1924–1930) на Съвета на народните комисари (Совнарком) на СССР. Разстрелян е като враг на народа.

бов и И. Тюрморезов[5] с по 1 стихотворение. Двете стихотворения на М. Забигайло са на кубански диалект (или украински език от началото на XX в.).

От новите имена, безспорно, най-значимо е това на донския поет, театрален и обществен деец полковник Сергей Фьодорович Сулин (1873–1943). Професионален военен (завършил е престижното Николаевско кавалерийско училище в Санкт Петербург), той напуска Русия като утвърден литератор, автор на издадения в Петербург през 1908 г. сборник „Стихотворения Сергея Сулина", на редица очерци за донската поезия, материали за отделни руски писатели и театрални отзиви[6]. В България Сулин пристига от о. Лемнос, възможно, в състава на офицерската сотня от 3-ти Каледино-Назаровски полк на Донския корпус и известно време пребивава в с. Горно Паничерево (днес с. Ягода, община Мъглиж, обл. Стара Загора). През 1929 г. Сулин, заедно с още трима души от Донския офицерски резерв, вече живее в Бургас. Поради сърдечното си заболяване не може да си намери достатъчно добре платена работа. В Бургас той развива активна обществена дейност: библиотекар е на Руския клуб в града, ръководи любителска театрална группа, преподава трудово обучение (ручной труд) в Руския детски дом, публикува в емигрантски периодични издания като „Русский инвалид" и „Потешный". В Руския държавен архив за литература и изкуства (РГАЛИ) се пазят писма до него от изтъкнати казашки поети (М. В. Волкова, Н. Н. Туроверов) и политически дейци (А. П. Богаевски, М. Н. Грабе, П. Н. Краснов).

С. Сулин е автор на над 50 стихотворения (песни)[7] и на стихосбирките „Лемнос" (1927) и „Донцы в Тавриде" (1937), последната от които е издадена и разпространявана от Щаба на Донския корпус у нас. Той е от авторите, на които тепърва предстои да заемат мястото си в литературното наследство на донското казачество[8].

За други двама поети знаем съвсем малко. Предполагаме, че В. Поляков е Валентин Алексеевич Поляков, който произлиза от древен казашки род от донската станица Березовска (Березовская). Убит е в Белград от партизаните на Тито. Чичо е на известния в казашката среда поет Павел Сергеевич Поляков[9]. Данните за смъртта му навеждат на мисълта, че е участвал в Руския корпус на територията на Югославия. Под негово стихотворение, публикувано в № 4 (21 май 1924 г.) на информационния бюлетин „Кубанец-Алексеевец", е написано „Пловдив". Това ни дава

---

[5] Авторите са изписани по начин, по който това е направено в списанието.

[6] Те са публикувани в списанията „Разведчик", „Призыв" (Таганрог) „Донские областные ведомости" (Борзенко, В. Псевдонимы донских журналистов в российской периодике XIX – начала XX веков. [онлайн]. [прегледан 11.07.2012]. http://www.relga.ru/Environ/WebObjects/tgu-www.woa/wa/Main?textid=2334&level1=main&level2=articles)

[7] Ето как е представена литературната му дейност в комюникето на Щаба на Донския корпус: „Сергей Федорович воспел в стихах подвиги донских полков в Крымский период гражданской войны и написал более 50 песен, не забыв ни одной дивизии, ни одного полка славного Донского Корпуса, строго руководствуясь историческим материалом. Пусть грядущие поколения Донцов поют о доблести и славных подвигах своих отцов и в этих песнях черпают силы для служения родному Дону". Казаки за границей. Апрель 1935 – октябрь 1937. София, 1937, с. 27.

[8] Доказателство за това са изследванията на С. П. Чибисова „Забытое имя. Донской поэт С. Ф. Сулин (1873–1944)" (доклад, прочетен на състояла се на 5 април 2012 г. научна конференция в Новочеркаск) и „Сергей Сулин – поэт и театрал" (статия под печат в сп. „Донской временник-2013").

[9] Казачий словарь-справочник. Том 2. Составитель Словаря Г. В. Губарев. Редактор-издатель А. И. Скрылов. Сан-Ансельмо, Калифорния, С.Ш.А., 1968. [онлайн]. [прегледан 29.09.2004]. [прегледан 1 август 2012] http://www.cossackdom.com/enciclopedic/p.htm

основание да предположим, че Поляков е живял в този град. Другият поет също се идентифицира чрез известен роднина. Това е Александър Туроверов – братът на Николай Туроверов.

Публикуваните в списание „Казачьи Думы" стихотворения не надхвърлят тематично стихотворния текст на вестник „Казачьи Думы". Единствените, които излизат от тази парадигма, са „Стихи о Сербии" на Н. Туроверов (№ 18, 17–18) с темата за славянството.

В центъра на поетичното внимание са родният край и Дон. Беловласият Дон блести в пясъците и трепти на слънцето като елмаз. Той е част от простора на широката степ с древните гробове – курганите. Поезията за изгнаника е единственият начин да се доближи до него (Усть-Быстрянец, „Родные видения", № 3, с. 24). Музиката на пианото и мандолината отнася към Дон и лирическия герой на С. Сулин (С. Сулин, „Грезы", № 16, с. 33).

Тежкият емигрантски живот е другата традиционна тема в поезията на руските бежанци. Въпреки, че е гол и бос, често без храна, бежанецът вярва и чака да доведе отново Русия до изобилие (Усть-Хоперец, „Бежанец", № 1, с. 23). Трудовото всекидневие на емигранта придобива измеренията на подвиг в стихотворение със заглавие-цитат „Подвиг есть и в терпении" от поет, подписал се с инициали Е. В. Посочен е и конкретен адресат на посланието („Посв. С."), който за нас е неразпознаваем. С. е бил пръв навсякъде, не е трепвал от бойния огън, а сега е над коритото с бельо. Душата му е стъпкана – като тревата под копитата на коня му. Но той е жертвал всичките си сили за родния Дон и Дон няма да го забрави (Е. В. № 1, с. 23).

В списанието има и една литературно-критическа статия – „Кант и Байрон" на С. Серапин (№ 26, с. 20–27), която показва в нов ракурс главния редактор на изданието. Проницателен политически наблюдател и анализатор („Идеология русской контрреволюции", № 3, 5, 8; „Казаки в 1923 году", № 18), блестящ публицист („Казачество и партии", № 31; „Республика или монархия", № 34–35), есеист, поет, литературен историк, той е от хората, които до голяма степен определят облика на „Казачьи Думы" – вестника, списанието, информационния лист.

Списание „Казачьи Думы" надживява с 8 месеца вестника със същото име. То спира да излиза, както и вестникът, поради липса на средства – въпреки усилията на автори и читатели да го спасят. В контекста на своето време списанието е последното у нас *общоказашко* издание: в него печатат и обвързани с Обединения съвет на Дон, Кубан и Терек автори и бъдещият учредител на Волно-казашкия съюз И. С. Бикадоров.

Радослава Илчева

КНУТ

Кнут. Редактор/ Издатель/ Сотрудник/ Разносчик/ Швейцар – Артист Петр Вознесенский. Всю корреспонденцию просим направлять в редакцию газеты на имя Петра Вознесенского, типография „Ориент“ ул. Веслец № 7. Ждите первого Июля и второго номера Кнута. Цена номера 5 лева.

I № 101, 202, 303, 404 [1923]

Без дати.

Постоянно посочвана годишнина: „Год первый и возможно последний“.

Постоянно сведение за разпространението на вестника, под заглавието: „Продается во всей Европе, а в Болгарии не продается там, где вы не спросите“.

Постоянен надслов, под сведението: „Субсидии на издание от правых Монархистов и левых Комунистов не принимаются“. (Единично „м“, като в български.)

От втория брой, т.е. от № 202, подзаглавие: „Юмористическая злободневная газета“.

№ 404: „Редактор-издатель артист Петр Вознесенский“.

№ 101: планувана периодичност (преднамерено заблуждаващо сведение): „Будет выходить ежедневно, за исключением воскресных празничных и будних дней в зависимости от тиража, и от более существенных обстоятельств“.

№ 202 (и № 303): посочена периодичност: „выходит еженедельно по субботам (в Болгарии)“.

№ 404, с. 3: „404 номер Кнута не вышел своевременно по техническим причинам. Следующий номер „Кнута“ выйдет в пятницу 27 Илюля“.

№ 404: посочена периодичност: „выходит еженедельно по пятницам“.

№ 101, с. 4: „Типография „ОРИЕНТ“ ул. Веслец № 7 – Софий“.

№ 303: цена 3 лв. в България и 5 лв. в чужбина

№ 404: цена 3 лв. [в България?] и 3 динара в Сърбия

№ 101, с. 2, отбелязано: „Перепечатка всех моих произведений воспрещена и будет приследоваться законом“.

Текст в четири колони.

Обем: 4 с.

Формат: 31x47 см.

Вестникът е дело на един човек, което е оповестено. Времето на излизане на четирите му броя може да бъде установено – от съдържанието на злободневни политически подмятания; и е частично разкрито и същевременно прикрито от самия автор, редактор и издател (ту изрично е посочвано, ту подчертано е не-до-посочвано). Недоизяснеността на времето на излизане е преднамерена, както и, възможно, някои от неточностите при изписване на думи в перитекстовете с (псевдо)справочна информация.

Съществуват основания да бъде разглеждан като текстова и, по-конкретно, като художествена текстова цялост, произведение (в четири части, с определена структура и означаеми). Вестник „Кнут“ е „произведен“ от пре-изказването, преобразяването и представянето чрез актьорска игра на обикновен вестник от първата четвърт на XX в. „Вестникарските“ похвати, жанрове и образци са преизказани

Пров. 1957 г.

ОКРЪЖНА БИБЛИОТЕКА - КОЛАРОВГРАД
ДЕПОЗИТНИ 19 55 № 13521

Годъ первый возможно и послѣдній № 101. Стр. 1.

Будетъ выходить ежедневно, за исключеніемъ воскресныхъ праздничныхъ и будничныхъ дней въ зависимости отъ тиража, и болѣе существенныхъ обстоятельствъ

Ждите перваго Іюля и второго номера Кнута

Цена номера 5 лева

КНУТЪ

Редакторъ
Издатель
Сотрудникъ
Разносчикъ
Швейцаръ

Артистъ
Петръ
Вознесенскій

Всю корреспонденцію просимъ направлять въ редакцію газеты на имя Петра Вознесенскаго типографія ориентъ ул. Веслец № 7.

Продается во всѣй Европѣ, а въ Болгаріи не продается тамъ гдѣ вы не спросите.

Субсидіи на изданіе отъ правыхъ Монархистовъ и лѣвыхъ Комунистовъ не принимаются

ПРОИЗВЕДЕНІЯ П. ВОЗНЕСЕНСКАГО

Современное Бородино
ОКТЯБРЬ 1917 ГОДА

Скажи-ка, дядя.
...ѣль не даромъ всѣ говорятъ
...о комисарамъ
...ъ Москвѣ, какъ важнымъ баромъ
...ился во времена свободъ
...ъ милый, милось имъ свободно
...ворцы банда что угодно
...все терпѣлъ народъ
...ъ, братецъ, знавалъ я дни былые,
...то что нынѣ, не такіе,
...ла Великая Россія въ Европѣ
...ъ всѣ мнѣ считались

Русь стала бить палитъ и грабить
Поднялся шумъ и гамъ
Вездѣ царилъ разстрѣлъ и плаче,
Въ подпольѣ все ушло отъ страха
На тронъ Московскій Мономаха
Взошелъ великій тамъ
И тутъ ужъ звѣрству волю дали
Все офицерство разстрѣляли
Учебныхъ въ тюрьмы добросали
Объявленъ былъ терроръ
...
Богатыхъ въ мѣшкахъ прекратили

Ихъ носить положенія славяне
А одѣли Ингли . . . .
Безъ печали и безъ горя
Властелины стали моря
А турецкія столицы
Лаица дрили на на . . . .
Подружились съ ...
А тотъ тыкалъ всюду носомъ
И кричалъ все Калимера
Но вдругъ вышла Калиеле . . .
Охи, Охи Константинъ
Тоже будетъ изъ Афинъ
Разъ въ Бѣлградѣ демидрина
Кемалю нужно сто . . . .

И сюда вишь и туда
Безъ особаго труда
Мужъ твердилъ ей чемъ ты шутишь
Для чего хвостомъ такъ крутишь
А она глядитъ лукаво
И на лѣво и на право
Знай хвостомъ все крутъ да крутъ
Не стесняся ни ничуть
И за это птичкѣ крадъ
Трясогузки имя дали
Воробей супругъ бывало
Полетитъ куда попало
Разобьютъ себѣ зерна
А веселая жена
Ужъ пришлась съ щеглеткомъ шутить
И предъ нимъ хвостомъ все кру-

чрез художествени. Актьорската игра присъства опосредено, изразена е словесно. (Но не е „обективирана“ изобразително, напр. в рисунки, карикатурни или не.) Словесността, изразена в неукрасена пространствена композиция (разположението на материалите върху печатната страница), на „Кнут“ е и процесът, и единственият резултат.

Политическата хроника е превърната в ред от анекдоти. Уводната статия е посветена на уж не-преднамерено разкриване на пружините, предопределящи какво ще пише, и какво – не, в една уводна статия. Светската хроника – в басня в мерена реч. И всичко това е дело на „артиста“ (актьора, артистичния човек) Пьотр Вознесенски, той „автор, редактор, издател, разносвач, портиер“ в едно.

Това изброяване има социално-критичен смисъл. Творецът е принуден да поеме чужди задължения по едва ли не всички социални роли, които би обхванала, за да ги характеризира, една социология на изкуството. Намираме в изброяването и теоретичен смисъл – някои типове художествени и не съвсем художествени артефакти са плод на колективно творчество, на основата на специализацията на труда. Тази истина е подчертана чрез, на пръв поглед, отричането ѝ. Ако премислим това изброяване в светлината на паметта на културата, ще разпознаем в „Кнут“ и създателя му тип творчество, характерно за „народната култура“. „Кнут“ създава и означава ситуация на творене и изпълнение, на актьорска игра, подобна на ситуацията, в която се създават и изпълняват творбите и представленията в т.нар. народен театър в императорска Русия. Виждаме подобие между това съвместяване на функ-

циите и следните разновидности на руския народния театър: куклення театър и т. нар. „раек“ (райок; калейдоскопски изображения, задвижвани и коментирани от актьор)[1]. Съвместява ги главното действащо (изпълняващо) лице – актьор. (Време и място на представлението: панаир, пазар, може би парк...) Различните пръсти на актьорските ръце могат да представляват различни персонажи. Едни и същи ръце, чрез система от телове или канапи, могат да задвижват фигурите на всички персонажи на миниатюрната сцена на „вертеп“-а (едно- или двуетажен сандък, може оформен като макет на жилище; с думата се означава една от двете разновидности на народния куклен театър в Русия).

Този, създаден чрез актьорска реч и актьорски разказ, образ на вестника оголва, полу-разсъблича или загатва похватите, с които се сглобява един вестник.

Речта и разказът на актьора са опосредени, снети и отложени в печатно слово. Вестник „Кнут“ не е записано представление, композиция от изпълнения и импровизации. „Кнут“ е печатно издание, затова е коректно да кажем следното: разновидностите на писаното вестникарско слово изобразяват и представят себе си и като разновидности на устното актьорско слово, по волята и с умението на артиста П. Вознесенски.

Импровизации с определена тематика и жанр могат да бъдат свързани в цялост, която ги надхвърля, само в актьорско представление, в дневник или албум, и във вестник като „Кнут“. Ако сред измисляните/ изпълняваните текстове има, например, относително дълги стихотворения, които публиката не би запомнила изцяло, а актьорът едва ли би повторил точно, е добре да има запис; поне върху хартия, за подсещане преди следващо представление. Но импровизациите могат да се раждат и потребността от игра да не оставя артиста на мира, дори без да предстои конкретно представление. (Актьорът става поет, фейлетонист, редактор и издател, портиер и разносвач, за да удовлетвори потребността си от игра – чрез речева жестикулация и мимика, минали през филтъра на записването и на напечатването.)

Актьорът (а може би някой, който чрез стилизация се представя като актьор)[2], представящ се с името „Пьотр Вознесенски“, вероятно използва псевдоним.

Името „Пьотр“ и дълъг драматичен монолог за *камшика* (рус. „кнут“ = бълг. „камшик“) твърде много сближават автора на вестника и героя от куклення театър *Петрушка*[3], за да можем да смятаме подобието за случайно. Авторът на „Кнут“ търси (и намира) куклення театър „Петрушка“ и главния му герой за образци – които да репликира, които да кодират и раз-кодират собственото му присъствие, послания и творба. Възможно е „Пьотр“ да е псевдоним, загатващ за Петрушка; възможно е да не е псевдоним – но подобието да е творчески използ-

---

[1] За руския народен театър вж.: Боева, Л. Русский фольклор: Очерки и образцы. София, УИ, 1991. По-специално главата „Народная драма“, с. 189–208.

[2] Възможно е да е, макар че откъс в текст от вестника гласи следното: „Я тридцать четвертый год артист; и еще во время Японской войны в г. Харбине выступал с Н. В. Плевицкой в том же шантане „Колхида“ Хаиндрова; думаю что Н. В. помнит; а последний раз служил с ней в Варшаве в 1907 г. одновременно; но в разных местах: она в „Ренессансе“ Шайновича, я в „Аквариуме“ Марковского“ (№ 404, с. 3). По-силното подчертаване на типа на актьора в образа на автора косвено би свидетелствало в полза на предположението, че актьорството на автора е мнимо.

[3] Име-синекдоха и символ на по-известната извън Руската империя разновидност на тамошния народен куклен театър.

вано[4]. Читателят е въвлечен в игра на загатване и отгатване, която, със средството на друга медия (словесната семантика), сблъсква „ефекта на театралност" с „ефекта на реалност", изостря чувствителността към двусмислената разлика между „естествеността" („живота") и „направеността" (напр., на действителността „зад" рампата).

Фамилното име „Вознесенски" може да означава времето на създаване на печатното представление, на първия му брой; или времето, по което някой е бил тласнат да го създаде (може би момента, след който това е било политически, цензурно, социално-психологически или по друг начин възможно). Ако вярваме на косвените доказателства в самия вестник, първият му брой излиза след 10 юни и няколко дена преди 1 юли 1923 г. В зависимост от това, кога се пада Великден (Пасха, Възкресение Христово), празникът Възнесение Господне (Спасовден) се пада между средата на м. май и средата на юни (четвъртък преди седмата неделя след Пасха). Литературната „направеност" на вестника ни подтикна към това тълкувание. Извънтекстови източници биха го потвърдили или отхвърлили[5].

Със сигурност вписаността на възприемателя в контекста, породил този вестник, би снело много от неизвестните и би редуцирало игровата му многоизмерност.

Забелязват се още няколко допирни точки между „Кнут" и разновидности на народния (фолклорния) театър. Първата е означена чрез името на вестника; чрез неделикатно напомняне от първо лице, че ще бъдат бичувани заслужаващите го; чрез натъртване, че той бичувал със словесен камшик, не с истински; чрез странен (при пръв прочит) монолог на артиста П. Вознесенски, или диалог с невинаги чувани от нас гласове от публиката (на читатели), в който артистът подлага на изпитание желанието на читатели(те) сами да употребят „Камшик"-а. В руската куклена драма „Петрушка" едноименният главен герой често и немотивирано (като че ли съвсем „първосигнално") използва тояга срещу останалите персонажи (без да са го, както ни се струва, провокирали). В друга народна драма, „Самобиещият камшик", действието се разгръща около свойството на камшик сам да бие, след произнасянето на заклинание, тогова, който живее нечестно.

Сред жертвите на Петрушка Вознесенски са организацията „Совнарод", журналистът Валериан Патек, театралният и музикален рецензент на в. „Русь" (от неговия 117-и брой), в. „Новая Россия".

Артистът Пьотр Вознесенски влиза и в ролята на актьора от театъра на калейдоскопските картинки, „райок". „Райошник"-ът показва изображения на известни битки или градове и коментира гледката, насищайки коментара си с хумор и злободневност. Два пъти в „Кнут" авторът поставя надслов „райошник" (в оригинала на руски: „раешник"); думата може да означава актьора от „райок"-а, текста (типа текст), който съпровожда показването на калейдоскопското изображение, или да е синоним на „райок". Поне веднъж П. В. изпълнява такъв текст, без да го маркира с

[4] Артист с името Пьотр би бил, може би, насърчен да нагнетява подобия спрямо Петрушка, за да внуши, че „Пьотр" е псевдоним – тъкмо за да подведе подозиращия псевдоними читател и да му се надсмее без вреда.

[5] През 1923 г. Възкресение Христово се пада на 8 април. Изглежда, името (или псевдонимът) „Пьотр Вознесенски" не участва в (раз)кодирането на времето на излизане на вестника.

„райошник“: собственото си стихотворение „Бородино 1917 г.“. Отделен е въпросът, че това е травестия на известното „класическо“ произведение на Лермонтов.

Във варианта на „Петрушка“ главният герой (за останалите персонажи – „Пьотр“, а не „Петрушка“) само веднъж говори лирически, а не драматически. Т.е. произнася нещо за себе си (то е стихотворение или текст на песен), без то да е обусловено от реплика на събеседник, от драматическата ситуация... Куплетчето е на любовна тема. (Прекъсват го.) Пьотр Вознесенски на няколко пъти деликатно иронично подхваща темата за любовта, съпружеството, изневярата: в римуван стих, обаче графически представен в проза. Виждаме близост с размисли по темите, споделяни от разказвача в „Евгений Онегин“. П. Вознесенски не е прекъсван, но и той като Пьотр-Петрушка започва тези излияния неочаквано и сякаш не на място. Появата им в „моноспектакъла“ не е обусловена логически; но е обусловена от състава и строежа на първообраза на „Кнут“ – вестника (склонен съм да определя самия „Кнут“ като мегатекстово образувание, имитиращо вестник, но различно от него). Тези размисли в стих отговарят на светската хроника (клюки) от вестника.

Жанровете на вестника са в различна степен преобразени от П. Вознесенски. В някои дописки и кореспонденции в „Кнут“ можем да познаем обичайните, но *артистично* разказани. Може да не личи, а може и да личи *устност* в този артистичен (пре)разказ и изказ. Уводната статия може да претърпи същите изменения, и освен това разказвачът последователно да разголва похватите й. Възможна е още по-рязка промяна, *преображение*: вместо анализ в проза, съчетан с възпоменаване на събитията от 1917 г. и след това, – малката поема „Бородино 1917 г.“.

Актьорската реч във вестника, в различна степен (не)доловимо за читателя, изиграва, подражава на различни социално „речи“. В някои от текстовете на приливи и отливи избуява жаргонна или диалектна реч. Възможно е спорадичните зачестявания на печатните грешки да са преднамерени; вероятно не са – но се създава впечатлението, че биха били оставени да звучат, ако редакторът/ коректорът Пьотр Вознесенски имаше тази възможност. Особено изразителен текст е „Базар 1917 г.“. Словото на актьора се изгубва в „поток на *възприятието*“, поел фрагменти от говор, разговори и картини на един пазар (оскъдни са препинателните знаци, важни за градежа на синтактични единици, по-големи от изречение; за градежа на текст в традиционния за XIX в., а и по-късно, смисъл). Трудно е да се освободим от усещането, че текстът е и описание в буквален смисъл, пълен словесен аналог на произведение на живописта.

Вознесенски талантливо пародира тепърва налагащата се тогава (1923 г.) съветска панегирична поезия (№ 202, с. 3, „Красная Русь“). Неколкократно оголва вестникарски похвати, широко и до последно използвани в СССР (и не само там) – създаване на мними писма и отзиви на читатели с позиция, угодна на редакцията и на повелителите й.

Думата е дадена и на имащия за роден език не руския, за да проговори и той на руски (епическото стихотворение „Ахметка“). На русина е дадена възможността да проговори на български; а, „заразил“ се с „бактериите“ на чуждата езикова среда, да проговорва отново на родния си (№ 303, „Политический преглед“, „С фонографом в кармане“).

В първия брой изпъква редуването на текстове с явна политическа злободневност и на текстове с явна иносказателност (иносказателност до невъзможност да се

учлени какъвто и да е политически или друг подтекст, каквото и да е подразбирано). В „Хроника“-та на с. 3 двата вида изказ са съвместени, а на няколко пъти са слети, получава се междинен вид.

В излизащите едновременно с „Кнут“ руски емигрантски вестници в София – „Русь“ и „Новая Россия“ – липсват отзиви за него[6].

Йордан Люцканов

[6] Вж.: „Русь“, № 101 (от 10 юни, неделя) до № 117 (10 юли, вторник); „Новая Россия“, № 90 (10 юни) – № 104 (15 юли, неделя).

КОМПАС

Компас. Ежемесячный журнал Софийского бой-герл скаутского отряда. Г. София.

№ 9 1922

Машинописно списание.

На корицата: рисунка със сюжет от скаутски лагер, с типичните скаутски атрибути – палатка, огън, пилон със знаме.

Девиз: „Помни Россию“ (изписан с главни печатни букви под рисунката върху корицата).

Редактор: А. Янишевски (отбелязан на последната с. 30).

На последната с. 30 е посочено: „Издательство – Болгарский отдел Русских скаутов“.

Адрес на редакцията: ул. „Дебър“ № 8 (отбелязан на последната с. 30).

Обем: 30 с.

Формат: 21x35 см.

Първият текст в оцелелия брой на това скаутско машинописно списание[1] е „Новая задача русского скаутизма заграницей“ (с. 1–4). В него е формулирана трудната отговорна задача пред „растящото в чужди страни младо поколение на могъщия руски народ“ и в частност на руските скаути: развиване на детското творчество, и оттам – „съхраняване и по-нататъшно развитие на руската култура“. Независимо от тежките битови условия, в които са поставени руските бежанци, се констатира силен стремеж към творчество – за по-малко от година сред сравнително немногочислените зад граница руски скаути се раждат две скаутски списания, съставени главно от техни творби. Авторът, чието име трудно се разчита (може би М. Гардкор, вероятно псевдоним), е против ръкописните списания на малките скаутски единици – кръгът на техните читатели е прекалено ограничен, интересът към тях бързо спада, а авторите не получават поощрение. Ето защо за по-целесъобразно той намира привличането на скаутите към сътрудничество във вече съществуващите списания, които притежават по-широк читателски кръг – така не само се помага на списанието с приток на материали и разнообразяване на съдържанието му, но и, което е по-важно, се изгражда у скаута съзнание за отговорност за своята литературна работа.

Публикуваните в броя материали са от всякакво естество.

Няколко разказа описват истории или моменти от лагерния скаутски живот или просто са в духа на скаутизма: „Скаутский лагерь у с. Курило“ (с. 15–16); „Ленностная жизнь“ (с. 5–8); „Пусть торжествуют враги… Душа Египта жива“ (с. 10–12),

[1] В Български периодичен печат 1844–1944. Анотиран библиографски указател. Т. III. Съставител Д. П. Иванчев. Обща редакция Т. Боров, Г. Боршуков, Вл. Топенчаров. София, 1969, липсват сведения за това издание. Информация за съществуването му е открита в: Сводный каталог периодических и продолжающихся изданий русского зарубежья в библиотеках Москвы 1917–1988. Москва, РОССПЭН, 1999. Списанието не бе намерено от автора на статията в българска библиотека. Статията е написана по запазен брой в Научната библиотека на Държавния архив на Руската федерация (ГАРФ) в Москва.

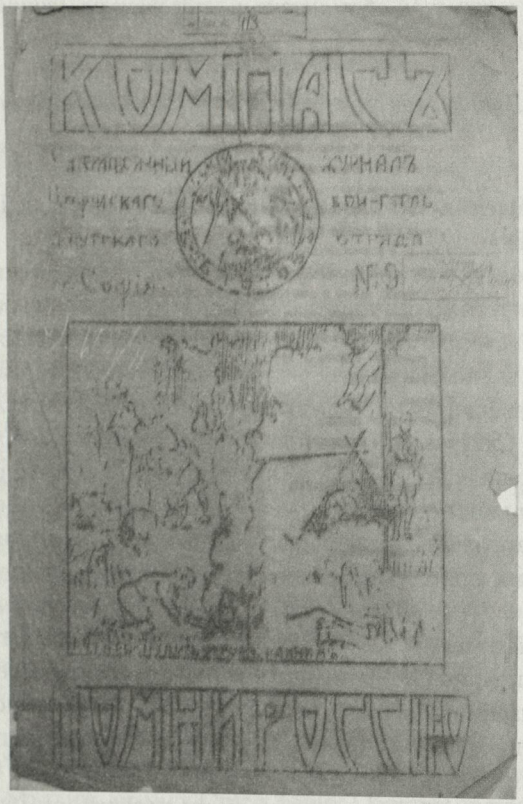

продължение от предишния брой; под общо заглавие „Рассказы у костра“ – „Как люди нашли Великото духа“ (с. 18–19), превод от английски, с продължение.

Заглавията на няколкото стихотворения подсещат, че и те не излизат от същата рамка: „Лес“ (с. 8–9) и „У моря“ (с. 9–10); „Скауты“ (с. 12), „У костра“ (с. 16–17).

Включен е един методически материал, с продължение, „О подготовке начальников звеньев (патрульных). Практические советы скаутмастора“ (с. 4–5) – за значението на началника на звеното при организирането, обучението и възпитанието на скаутите.

Има и рубрика „Критический обзор“ (с. 20–21), където са представени скаутски издания – „Скауты“, „Белый медведь“ („журнал-газета русских скаутов Приморья“).

Във „Вести отовсюду“(с. 21–22) са публикувани скаутски вести в 1–2 изречения. Някои от тях съдържат ценни сведения за живота на скаутските организации, други са малко значещи. Например:

> *Константинополь. Международной скаутской конференцией и бюро утверждена организация русских скаутов заграницей, а ее главою старший русский скаут Ол. Ив. Пантюхов*[2]*. Директор Международного скаутского бюро м-с Мартен выражает от лица конференции и бюро симпатии русским скаутам,*

[2] Пантюхов, Олег Иванович (1882, Киев – 1973, Ница). На 25 март 1920 г. основава на о-в Принки-по първия руски скаутски отряд в емиграция.

работающим в трудной обстановке, и надеется на лучшие для нас и нашей родины – России, времена.

Владивосток. В этом году состоялся продолжительный летний лагерь русских скаутов.

Останалите съобщения са от Солун, Париж, Африка, отново Париж, Прага, отново Владивосток и Белград.

В рубриката „Местная жизнь“ (с. 22) се съобщава, че към руския скаутски отряд е основан тим по баскетбол и се уговаря състезание с български баскетболен отбор (София); че предвид тежките местни обстоятелства руският отряд се редуцира до едно бой и едно гърл звено (Варна); че е сформиран I-ви Български скаутски отряд в състав от две бой звена и едно гърл звено с началник С. Янчулов (София); че в състава (35 души) на Скаутския отряд при Американската гимназия влиза и група руски скаути със старши (с права на началник звено) скаут първи разряд Бризгалин (Самоков); че поради липса на средства местният руски отряд не е организирал лагер през годината, направени са само няколко похода (Долна Оряховица); че през лятото на морския бряг в продължение на месец е имало лагер на отряд от Чехословакия (Варна).

В „Официальный отдел“ (с. 22–25) се поместват скаутски заповеди. В една от тях, от Константинопол, под № 85, подписана от О. Пантюхов, се съобщава, че на 1 юли 1922 г. Организацията на руските скаути е влязла в Славянския съюз на скаутите. Целта е „укрепване братството между скаутите-славяни, организиране на инструкторски конгреси, скаутски изложби, екскурзии“.

„Полезные советы“ (с. 25–26) е с практическа насоченост – съветва например как скаутите да си постелят за спане в палатката.

В „Скаутские специальности“ (с. 26–27) са посочени критериите, които е длъжен да покрие скаутът, за да получи почетен знак за сигнализация, за пожарно дело и др.

В „Спорт и игри“ (с. 27–29) попадат съобщения за футболни турнири, описания на игри, дори и резултати от международни футболни срещи.

В „Справочный отдел“ (с. 29–30) са поместени адреси на скаутски организации и техни представители в няколко страни.

Броят завършва с „Почтовый ящик „Компаса“ и „Анкета“ (заглавието е изписано на ръка), където се обявява конкурс за написване на пиеса от скаутския живот и се отправя молба към всички скаути и съпричастни на скаутизма да изпращат материали за списанието – статии, стихотворения, разкази, информация, рисунки, карикатури и др.

Освен че си поставя повече от амбициозна цел – да изгражда у подрастващите съзнание за отговорност, пред себе си, за своите постъпки и мисли, пред родината, списанието, както се вижда, е и твърде полезно за руските скаути, за които съдбата е определила да растат далеч от родината им.

Радостин Русев

КОРНИЛОВЕЦ

Корниловец. Ежемесячный журнал.

№ 1 – 2 ян. – февр. 1922

В горната част на корицата е написано с големи букви „Корниловец“, а на следващия ред, в три последователно разположени карета, са отбелязани месецът и годината, „Лагерь Горно-Паничерево“ и номерът на броя. Първите корици почти изцяло се заемат от портретите на основателите на Доброволческата армия Л. Г. Корнилов (№ 1) и М. В. Алексеев (№ 2), като под тях в скоби са посочени датите на смъртта им.

Редактор: Редакционна колегия.

Адрес на редакцията: „Станция Тулово, село Горно-Паничерево, лагерь“.

В края на втори брой са дадени цените на абонамента: „1 мес. – 8 л., 2 мес. – 15 л., 3 мес. – 21 л. (можно почтовыми марками)“.

Цена на броя: „В розничной продаже в Болгарии цена № 10 лева. Заграницу – 1 франк“.

Цена на обявите: „Принимаются объявления по 1 лева за кв. сантиметр“.

Изискване към ръкописите: „Присылаемые в редакцию рукописи должны быть написаны разборчиво и на одной стороне листа. Гонорар не положен.“

Обем: № 1–24 с., № 2–26 с.

Формат: 20x25 см.

„Корниловец“ е списание на разквартирувания в село Горно Паничерево (днес с. Ягода, община Мъглиж, област Стара Загора) Корниловски ударен полк от 1-ви армейски корпус на ген. А. П. Кутепов (1882 – след 26 януари 1930). Без да е орган на Дружеството на галиполците[1], то по същество е най-ранното галиполско издание у нас.

Корниловският ударен отряд[2] е формиран по време на Първата световна война (на 19 май 1917 г.) от капитан (по-късно, полковник) М. О. Неженцев (1886–1918) в състава на 8-ма армия на генерал Л. Г. Корнилов[3] като елитно бойно подразде-

[1] Дружеството на галиполците (Общество галлиполийцев) обединява всички руси, които са напуснали Крим през 1920 година и са пристигнали в Галиполи не по-късно от март 1921 г., а също и техните деца, родени там. Въпреки, че има сред тях и граждански лица, галиполците са предимно бойците от 1-ви армейски корпус на Врангеловата армия.

В емиграция Дружеството издава много вестници и списания.

[2] По време на Първата световна война в Руската императорска армия на доброволен принцип се формират елитни части с цел пробив на отбраната на противника при окопна война. По-късно те се използват и за усмиряване на войнишките бунтове, и като заградителни отряди, разполагани зад основните войсковите части за предотвратяване на отстъплението, шпионажа и дезертьорството. Ако до 1917 г. „ударна част“ по същество означава „щурмова част“, то след Февруарската революция терминът вече се използва в смисъл на „верни на дълга си“ и се възприема като почетно звание. Ударните части са премахнати след Октомврийската революция от правителството на Съветска Русия.

[3] Лавър Георгиевич Корнилов (1870–1918) е една от най-спорните фигури в руската история от първите десетилетия на XX век. Роден близо до Семипалатинск (Казахстан) в обикновено казашко семейство от баща хорунжий (най-низшия офицерски казашки чин) в Сибирската казашка войска и майка калмичка (рус. калмычка – азиатска народност), той успява да достигне висшето военно звание генерал от инфантерията (т.е. пехотата) и поста Главнокомандващ Руската императорска армия. Завър-

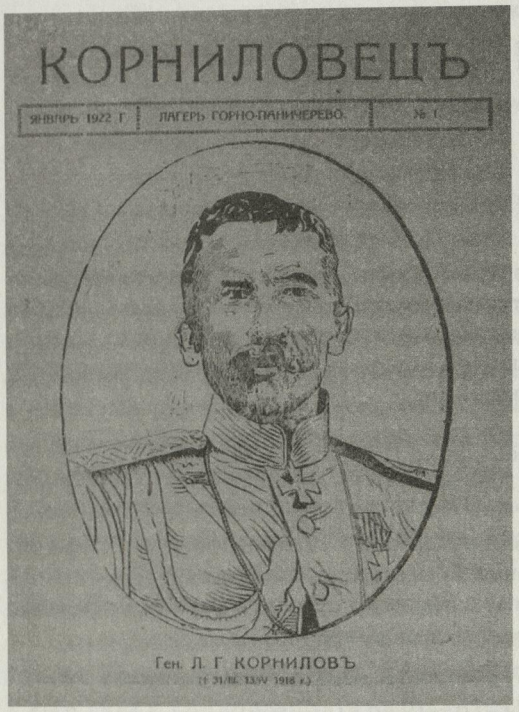
КОРНИЛОВЕЦЪ

ЯНВАРЬ 1922 Г. | ЛАГЕРЬ ГОРНО-ПАНИЧЕРЕВО. | № 1.

Ген. Л. Г. КОРНИЛОВЪ

(† 31/Е. 13/V 1918 г.)

ление: всички бойци в него са били кавалери на висшето военно отличие в дореволюционна Русия – Георгиевския кръст. Първоначалният замисъл на Неженцев е съставената изцяло от доброволци военна част да бъде изпращана на най-трудните участъци на руско-германския фронт в Галиция и Буковина, за да дава пример на деморализираните от болшевишката антивоенна пропаганда руски войници[4]. Няколко месеца по-късно (на 11 август 1917 г.) Корнилов, в качеството си на Върховен главнокомандващ, подписва заповед, с която ударният отряд се трансформира в четирибатальонен полк. Така е създаден Корниловският ударен полк – най-младият полк в Руската и най-старият полк в Доброволческата (Добровольческая) армия[5]. Униформата на полка е черно-червени фуражки със сребърен череп и кръстосани кости (символът се разчита като „Родината или смъртта"), черни мундири с бели кантове, черно-червени пагони със сребърна мъртвешка глава и бяла обшивка, раменна нашивка с череп и кости, сребърни пръстени с череп, черно-червено знаме с бял череп и кости[6]. Специални нашивки на ръкавите са показвали броя на раняванията.

След Октомврийската революция 600 корниловци успяват да стигнат до донския край, където Неженцев възстановява полка в състава на Доброволческата армия. През 1919 г. полкът прераства в Корниловска ударна дивизия, която под ко-

---

шил блестящо Сибирския кадетски корпус, Михайловското артилерийско училище и най-престижното учебно военно заведение в дореволюционна Русия – Николаевската академия на Генералния щаб – , Корнилов владее английски, френски, немски, персийски и татарски език, ползва афгански и китайски наречия. Военната му служба преминава на изток, по границите с Афганистан и Персия. Отличил се като талантлив военачалник по време на Руско-японската и Първата световна война, той е първият революционен командващ на Петербургския военен окръг при Временното правителство. По негова заповед през март 1917 г. са арестувани руската императрица Александра Фьодоровна и децата ѝ. През Гражданската война е един от основателите на Доброволческата армия, автор на знаменитата „Политическа програма на Корнилов", определила идеологията и политиката на Бялото движение. Убит е от случаен снаряд на 31 март/13 април 1918 г., в навечерието на щурма на Екатеринодар (днес Краснодар).

Л. Г. Корнилов е смел пътешественик („втори Пржевалски"), автор на високо оценените от етнографите изследване „Кашгария или Восточный Туркестан. Опыт военно-статистического описания" (Ташкент, 1903).

[4] Критский, М. А. Корниловский ударный полк. Париж, 1936, с. 10.

[5] Пак там, с. 29. „Руска" в случая е Руската императорска армия. Доброволческата армия е първото военно-стратегическо обединение на белите в Южна Русия. Основана е непосредствено след Октомврийската революция от генералите М. В. Алексеев и Л. Г. Корнилов.

[6] Корниловский ударный полк. [онлайн]. [прегледан 26.05.2012]. http://ru.wikipedia.org

мандването на полковник (по-късно, генерал-майор) Н. В. Скоблин[7] се влива в състава на ВСЮР[8]. По различно време висши командни длъжности в нея заемат такива известни фигури на Бялото движение като генералите А. П. Кутепов и М. А. Пешня. Дивизията е разгромена от Червената армия в боевете при Каховка, след което полковете са сведени до роти. След евакуацията на Врангеловата армия от Крим в Галиполи оцелелите бойци от полковете и конния дивизион на Корниловската дивизия отново са обединени в Корниловски ударен полк в състава на командвания от А. П. Кутепов 1-ви армейски корпус.

На 29 ноември 1921 г. на борда на турския пътнически кораб „Ак Дениз" корниловците напускат Галиполи и на 30 ноември акостират във Варненското пристанище. На 10 декември вечерта военният ешелон потегля за гара Тулово, където пристига на 13 декември. Корниловският полк[9] е настанен в района на с. Горно Паничерево, в близост както до Казанлък и Стара Загора, така и до легендарния връх

---

[7] Н. В. Скоблин (1885–1937, по други данни, 1938 или 1939) е „най-старият" корниловец и най-младият от белите генерали. Въпреки че никога не е бил сред „първите вождове" на Бялото движение, той е бил един от символите му поради изключителната си популярност в Доброволческата и, след това, в Руската армия на ген. Врангел.

Скоблин започва военната си кариера по време на Първата световна война като прапоршчик (най-младшият офицерски чин в Руската императорска армия преди 1917 г.), включва се в ударния корниловски отряд като щабс-капитан и изминава заедно с него пътя на бялото руско офицерство през Южна Русия и Галиполи до Париж. През 1927 г. Врангел го отстранява от длъжността командир на Корниловския ударен полк под претекст постоянните пътувания и дългите отсъствия, свързани с гастролите на съпругата му, известната певица на руски народни песни Н. Плевицка. Година и половина по-късно Скоблин е възстановен от тогавашния председател на РОВС А. П. Кутепов на предишния си пост.

Очевидно под влияние на Плевицка още през 1921–1922 г. у Скоблин възникват репатриантски настроения. Стига се до преговори с Ф. Дзержински, но от ОГПУ (Объединённое государственное политическое управление, наследник на ВЧК) не му обещават амнистия. Вж. по-подробно: Минаков, С. Т. Советская военная элита в политической борьбе 20–30-х годов. Ч. 2 „Наполеоновская легенда" в русском зарубежье. //Кадровая политика № 1/2003. [онлайн]. [прегледан 24.09.2006]. http://www.whoiswho.ru/kadr_politika/12003/stm2.htm

През 30-те години Н. В. Скоблин е завербуван от НКВД (Народный комиссариат внутренних дел) като платен агент с кодово име „Фермер". Сътрудничи и на немските служби за сигурност при симулирането на заговор в Червената армия, уж оглавяван от маршал Тухачевски. Заедно с жена си организира на 22 септември 1937 г. отвличането на началника на РОВС ген. Е. К. Милер (Миллер). Още през следващия месец изчезва – вероятно, като неудобен свидетел. За участието си в похищението Плевицка е осъдена от френския съд на 20 години каторга. Умира през 1940 г. във френски затвор. По-подробно вж.: http://hrono.rspu.ryazan.ru/biograf/bio_s/skoblin.html. [онлайн]. [прегледан 22.09.2006]

Впрочем, през последните години се появи и контраверсия, според която ген. Скоблин не е предател, а сътрудничеството му със съветските тайни служби е грубо скалъпена манипулация с цел той и изобщо корниловците да бъдат компрометирани. – http://reibert.info/forum/showthread.php?t=91498 [онлайн]. [прегледан 15.05.2012]

[8] Въоръжените сили на Юга на Русия (Вооруженные силы Юга России) с главнокомандващ А. И. Деникин са оперативно-стратегическо обединение на белите войски в южна Русия, образувано на 8 януари 1919 г. от сливането на Доброволческата и Донската армия. В състава на ВСЮР има още един полк, наречен в чест на ген. Корнилов – Корниловският полк на Кубанската казашка войска.

[9] Към края на февруари 1922 г. Корниловският ударен полк наброява 1133 души, а настаненият в г. Свищов Корниловски артилерийски дивизион – 315 души. Вж.: Спасов, Л., Врангеловата армия в България 1919–1923. София, 1999, с. 99.

Впрочем, корниловците не са първите заселници от Врангеловата армия в Горно Паничерево. Малко преди тях там е настанена офицерската сотня от 3-ти Каледино-Назаровски полк на Донския корпус (Вж.: Казаки заграницей, 1930, София, с. 48)=

Шипка. Казармите са на 4 км от гарата, в бивш летен лагер на Българската армия, занемарен още от времето на Първата световна война, когато в него са били държани сръбски военнопленници. Недалеч блика лековит серен извор.

Разполагаме с ценно документално свидетелство за първите месеци от престоя на корниловците в България – историческото изследване с мемоарен характер на М. Н. Левитов[10], изпълняващ временно длъжността командир на полка, което възстановява не само хронологията, но и атмосферата от времето на издаването на списанието „Корниловец". Само две седмици[11] след пристигането си корниловците успяват да превъзмогнат битовите несгоди – строят театър[12], организират библиотека, учредяват Офицерско събрание[13] и бюфет за чай за войниците, където посрещат Новата 1922 година. На 20 февруари лагерът е инспектиран лично от командващия 1-ви армейски корпус ген. А. П. Кутепов, който остава видимо доволен от направеното.

Отначало корниловците установяват приятелски взаимоотношения с Българската армия и местното население: заедно се посрещат празници и се отбелязват паметни дати, свързани с Руско-турската освободителна война. Тази идилия обаче скоро е помрачена – възникват първите недоразумения с българските власти и, по-специално, с правителството на Ал. Стамболийски. В ход са и първите провокации, инспирирани от често споменавания от М. Левитов представител на Съветска Русия у нас чекиста Чайкин[14]. Те достигат връхната си точка на 15 май 1922 г., когато българските власти правят обиск в лагера и обвиняват корниловците в подготовка

---

[10] Левитов, М. Н. Корниловский ударный полк. 1917–1974. Материалы для истории Корниловского ударного полка. Париж, 1974.

Част от главата „Отъезд из Галлиполи в Болгарию", главите „Болгария", „Из жизни Корниловцев на местах" (с. 603–639) и частично „50-ти летие Корниловского ударного полка" (с. 655–656) под надслов „Корниловцы после Галлиполи" могат да бъдат открити в Интернет (http://www.dk1868.ru/history/LEVITOV1.htm [онлайн]. [прегледан 27.03.2007]). В тях липсва снимковият материал на оригиналното издание, но пък те са снабдени с ценни пояснителни бележки.

Михаил Николаевич Левитов (1893–1982) започва кариерата си на военен през 1914 г. като поручик от 178 Введенски пехотен полк на Царската армия. От 1918 г. е в Доброволческата армия, първоначално като редник в Първа офицерска рота на Корниловския ударен полк. По време на Първия кубански поход е командир на рота от същия полк. В края на Гражданската война е полковник и командир на Втори Корниловски полк. Въпреки седемте си (по други данни тринадесет) рани доживява до преклонна възраст, среща се и беседва на старини с А. И. Солженицин – Смирнов, И., А. Уткин. Корниловцы, деникинцы, врангелевцы. Неизвестные судьбы белогвардейских военачальников и командиров. [онлайн]. [прегледан 25.03.2007]. http://nvo.ng.ru/history/2003-03-14/5_books.html

[11] По-точно от 14 до 31 декември.

[12] Театърът е открит на 5 февруари.

[13] Офицерите в полка са били 450 души.

[14] През април 1922 г. съветското правителство изпраща в подкрепа на работещите в България по организиране на възвращенското движение сред Врангеловата армия няколко свои изключително добри агенти, сред които е корабният мичман С. С. Чайкин, близък приятел на един от ръководителите на съветското разузнаване в чужбина – ген. Комисаров. (Спасов, Л., България и СССР 1917–1944 г. (Политико-дипломатически отношения). Велико Търново, 2008, с. 95.)

Чайкин завежда Контролния отдел на Съветския червен кръст, чиято Мисия по същество е завоалирана съветска разузнавателна институция в България. Групата на Чайкин се прочува с редица гаври над заминаващи за Съветска Русия емигранти. Снабдени със свидетелства от българската обществ[illegible]ена безопасност, Чайкин и друг болшевишки емисар – Герман, произволно арестуват отделни руснаци, разпитват ги, изнудват ги за пари, заплашват ги и т.н. (Вж.: Кьосева, Цв. България и руската емиграция (20-те – 50-те години на XX в.), С., 2002, с. 51, 68–69).

на антиправителствен заговор[15]. Командирите на Корниловския полк полковниците Гордиенко (или Гордеенко в мемоарите на Левитов), Дашкевич и Челядинов са арестувани и екстрадирани от страната[16]. След Деветоюнския преврат през 1923 г. положението на полка се нормализира, но за кратко. Причините за новата криза вече са не политически, а финансови: корниловците (с изключение на щаба) се разпръскват в търсене на работа. Скоро полкът предава казармите в с. Горно Паничерево, а щабът му се премества в с. Княжево.

По време на издаването на „Корниловец" Корниловският полк не е само и изцяло воинска част. През първите месеци от пребиваването си в лагера той е и самостоятелна икономическа единица, мотивирана от девиза „На войне обстановка повелевает". С цел самоснабдяване е организиран кооператив. Кадровите военни се заемат с несвойствен за тях мирен труд: обработват 2250 декара градини, поддържат „сапунен завод" (или по-точно работилница) и ковачница, занимават се с животновъдство[17]. Не по-малко важна от физическото оцеляване се оказва нравствената спойка на изгнаниците, която продължава галиполските традиции. Полкът е и своеобразна културно-просветна институция с богата и разностранна дейност. Само месец и половина след настаняването в лагера започват да действат полкова гимназия, театър в построена за целта барака, библиотека, художествено студио. От двата излезли броя на списанието разбираме за усилени занятия в училището, за редица прочетени от корниловци и гостуващи професори лекции по най-различни въпроси: от еволюцията на веществото (поручик Гладко) през психологическите елементи на революцията (ротмистър Ухтомски) до външната политика на революционна Русия (професор Соколов). Планирано е създаване на драматична група и откриване на музикални и

---

[15] „Пусть помнит Великая Россия этот день и память о нем да передается из поколения в поколение.– възкликва патетично Левитов (в книгата тези думи са напечатани с bold) – Сегодня гарнизоны городов Старая Загора и Казанлык с кавалерийским эскадроном жандармов, при 16 пулеметах и двух орудиях заняли на рассвете позицию вокруг нашего лагеря, все оцепили и стали искать оружие, обвиняя нас в заговоре против правительства Стамбулийского (большевика). Во главе отряда стоял околийский начальник города Казанлыка, отвратительная личность, сыщик и хам. Командовал же отрядом полковник Пятков, тоже сыщик, и майор, помощник начальника гарнизона Старой Загоры полковника Бояджиева. Сам полковник Бояджиев не приехал, ведь он обещал предупредить нас о таких случаях, и ему совесть не позволила бы смотреть нам в глаза. Обыск происходил в грубых формах и носил характер нападения на каких-то разбойников. При обыске в 3-м батальоне болгарин толкнул прикладом временно командующего полком полковника Гордеенко, но тут чуть не произошла свалка, и дело не обошлось бы без кровопролития, но болгарские офицеры стали извиняться и обещали наказать солдата" (Левитов, Цит. съч., с. 615–616). Малко преди разказа за обиска, по повод осквернените паметниците на загиналите руски воини в Руско-турската война Левитов отбелязва: „Портреты героев в памятниках — с проколотыми глазами или просто простреленными и т. д. Вообще чувствуется „теплая признательность" благодарной Болгарии. Это и ее выпады за последнее время заставляют сожалеть, что рано ее освободили и не мешало бы кое-кому из них еще потомиться в турецком плену и до сего времени" (Пак там, с. 615).

Всички посочени дотук дати са взети от цитираното съчинение на Левитов.

[16] Спасов, Врангеловата армия в България 1919–1923. София, 1999, с. 139.

[17] Трогателно е стриктното изброяване на отглежданите земеделски животни и необходимия инвентар, а именно: 2 чифта бикове, 12 мулета, чифт коне, 5 крави, 2 магарета, 8 каруци, 79 кокошки, 26 заека, 26 свине (като специално е посочено, че породистите са отделени), 8 гъски, 2 гъсока (Корниловец, № 2, с. 18–19).

По-нататък всички цитати и позовавания от „Корниловец" ще бъдат давани в скоби, с посочване на броя и страниците.

специални курсове. Организират се хумористични вечери и концерти на полковия оркестър и хор в Казанлък, Стара Загора и Велико Търново.

Излезлите два броя от списание „Корниловец" отразяват именно този период на колосална работа за „духовното и умственото единение и естетическо развитие на офицерската и войнишката среда" („для духовного и умственного единения и эстетического развития офицерской и солдатской среды" – № 1, с. 16). Това е и относително най-спокойното и изпълнено с оптимизъм време в задграничната история на полка: тегобите на Галиполи са останали в миналото, отношенията с българското население са повече от добри, материалното положение се стабилизира, а връщането в Родината изглежда въпрос на месеци. Списанието е основано на 25 януари, така че януарският брой фактически излиза през февруари, а февруарският – по всяка вероятност най-рано през март.

При все че първият брой е с по-забележима литературна насоченост, поместените в списанието материали като цяло се отличават с идейно-естетическа еднородност. Общите рубрики – Хроника, Театър и музика, Спорт, Задачи, Гатанки (т.е. логически задачи – Р. И.), Обяви – са разположени на последните страници. Има и снимков материал – общо 4 снимки. Като отличителна особеност на № 1 може да бъде посочен обособеният в края му хумористичен раздел.

Целите и задачите на списанието са формулирани в няколко материала. В програмната статия на А. Диски (Дисский) „Наши задачи" (№ 1, с. 4) се заявява, че „Корниловец" не възнамерява да полемизира, да спори и дори да опровергава клеветите на партийните групировки в руската емиграция срещу Армията и вождовете ѝ, а ще им отвърне с всеобщо презрение. Лозунгът на корниловците е „Один за всех и все за одного", девизът им – борба с убийците и палачите на руския народ до победния край, целите и задачите на политическата им програма – да дадат на осакатената и поругана Русия мир и възможност на руския народ да изрази свободното си слово. Списанието ще отразява вярата, стремежите и убежденията на бойците, всичко, което ги мъчи, радва или вълнува. Тази нагласа на издателите е в синхрон с читателските очаквания, изразени в статията на един от най-почитаните и заслужили корниловци („один из старейших корниловцев") ротмистър кн. Ухтомски „Корниловцы" (№ 1, с. 6). Те са по-нататъшното укрепване на задружното семейство на корниловците („журнал наш призван ковать еще новые скрепы нашего духовного единения") и запълване на възникнала празнота в интелектуалния живот на читателите („тот недостаток духовного единства, который иногда нарушал нашу сплоченность"). Като средства за изпълнение на тази задача са посочени оживяването на паметта за бойните дела, освещаването на всички вълнуващи читателите въпроси на съвременността, възвишаването на духа чрез разкриване на високите човешки идеали. Подчертана е и ролята на литературата – списанието трябва да носи наслада с лириката и да развеселява със „здрав хумор". Ухтомски вижда изданието като своеобразен форум, където ще се повдигат наболели и мъчителни „вътрешни" и обществено-политически въпроси и където чрез съответните отговори читателите ще получат така необходимото с оглед отговорностите пред Родината душевно равновесие.

Диалогът редакция – аудитория продължава и в кратката бележка „От редакции" (№ 1, с. 7). Списването на „Корниловец" придобива смисъла на общо дело, в което всеки трябва да участва: малките и големите камъни ще изградят така необходимото за русите в изгнание здание. Призивът към читателите – „Идите, пусть „Корниловец"

отразит нашу веру, идеалы и стремления, поддержит наш дух и укрепит нашу любовь к страдающей Родине“ (№ 1, с. 7) – намира нужния отклик: в двата броя на списанието са поместени различни материали от над двадесет автори, като авторството е с минимална повторяемост – две статии от А. Диски, статия и стихотворение от П. Сахненко, по две стихотворения от А. Кривошеев, Н. Ш., И. Азаров и А. Морозов.

В облика на списанието се открояват следните тематични доминанти:

– *Корниловският полк като неделима елитна част от славната Руска армия*. Погледът на издателите на списанието е обърнат както към миналото, така и към настоящето на полка. Така например, важно място и в двата броя заема рубриката „Календар“, където по дати и години[18], но без какъвто и да било коментар, са изброени важни за Корниловския полк събития, случвали се в изминалия няколкогодишен период съответно през месеците януари и февруари. Формалната организация на историческите факти в духа на средновековните хроники недвусмислено показва замисъла да се създаде своеобразен героичен летопис на полка, който да поддържа на необходимата висота воинския дух на бойците в изгнание. От една страна, връщането към спомена за героичното *преди* се превръща в начин за оцеляване в трудното *сега*. От друга – възвращаемостта, циклизацията вече са явен сигнал както за самоидентификацията на корниловците чрез и във историята, така и за започващата митологизация на миналото. Като частен случай в този процес изпъква героизацията на ген. Л. Г. Корнилов. Неговият портрет с датата на смъртта е поместен на първата, титулна, страница на първия брой на списанието. Следващата страница продължава темата за него с вербални средства – със стихотворението на Василий Таубе „Генералу Л. Г. Корнилову“. За мото към статията „Корниловцы“ на кн. Ухтомски пък служат думи на военачалника. Така постепенно славата, авторитетът и качествата на патрона на полка метонимично се пренасят върху целия корниловски полк.

Темата за настоящето е свързана най-вече с живота в лагера в с. Горно Паничерево. За него разбираме както от подписаната с инициалите К. Ф. статия „Наше экономическое общество“ (№ 2, с. 19–20), в която откриваме информация за учредения в Корниловския полк кооператив и за формите на самоснабдяване, така и от кратките съобщения за прочетени лекции, изнесени концерти и т.н.

– *Галиполи* е централната тема на страниците на „Корниловец“. Представена чрез поезия, проза и снимков материал[19], тя характеризира списанието като предходник на специализирания галиполски печат у нас. В поезията доминира мотивът за равносметката на времето, прекарано в лагера на Дарданелския бряг. В написаната две седмици (на 17 ноември 1921 г.) преди изтеглянето от Галиполи на 1-ви армейски корпус „Песня галлиполийцев“ А. П. Кривошеев заявява: нищо, че редиците на галиполците са оредели, че много от тях са загинали в битките, а враговете са им прочели молитвата при умиране („враги пусть отходную спели“). Важното е, че тяхното руско знаме е останало цяло. Пролятата кръв, страданията, загубата на родната земя са обединили

[18] Рубриката обхваща периода от 1918 до 1922 г. включително. Въпреки че Григорианският календар е въведен в Русия през 1918 г., за събитията от 1918–1920 г. е предпочетен старият стил (т.е. датирането по Юлианския календар), а за събитията от 1921 и 1922 г. – новият стил.

[19] Три от общо четирите поместени в „Корниловец“ снимки са от лагера в Галиполи.

в здраво семейство оцелелите („нет крепче семьи“), които силно вярват във Вожда[20] и във възкресението на Русия: „Нам Родина, Честь и Свобода – / И выше и прежде всего!“ (№ 2, с. 3). Поетична равносметка на изминалата в изгнание година е и стихотворението „К галлиполийцам“ на А. Шчеблянов (Щеблянов – № 1, с. 13). То озвучава надеждите за скорошно завръщане и поклон пред родната земя, разочарованието от политиката на Великите сили, които са се продали на Златния телец. Финалът изразява тревогата на автора, че властта на палачите ще получи международно признание, докато Родината страда и загива в огън. Неговият призив е ясен: „Братья! Сплотимся, в ком бьется сознанье / И не допустим продаться стране!“.

В друга тоналност е стихотворението на юнкера от Николаевско-Алексеевското инженерно училище П. Сумски (Сумский) „Галлиполиец“. Авторът търси общите черти на събратята си по съдба, за да моделира събирателния образ на галиполеца изобщо и да отправи от негово име своето послание:

Я тот, кто духом вечно молод,
Я тот, кто должен победить.
Кто несмотря на гнет и голод,
Вождя не может не любить! (№ 2, с. 6)

Галиполец е и този, който в горда самота сред невярващата тълпа носи свещения кръст; който е предпочел лишенията на изгнанието пред червения разгул; този верен син, който най-напред ще бъде повикан от възкръсналата Русия. Ритмиката, лексиката (вечно, гордо, дух, проклятья) и най-вече анафората „Я тот, ...“ недвусмислено посочват литературния образец на стихотворението – монолога на Демона от едноименната поема на М. Ю. Лермонтов[21].

Темата за Галиполи е доминираща и в хумористичния отдел: тя е разгърната по един или друг начин в четири от общо шестте стихотворения, поместени там. Написани в палатковия лагер, те очевидно са били действен начин за преодоляване на тежките битови условия: „Смешон нам тиф, туберкулез / И смерть, и осень, и дрова.../ И хохотать в долине слез – / Нам трын-трава...“. През призмата на хумора и сатирата са подадени теми като сплотеността на корниловците („Им жить совместно, хоть в аду“), контрабандата по пазарите на Константинопол („Эх, полна, полна коробушка, / В ней товары первый сорт“), недостигът на храна („Вот пришла домой дивчина. / Захотелось мне котлет. / И сварила из малины / Черепаховый обед.“). Може да се предположи, че повечето от тези стихотворения са имали и музикален съпровод: в тях се разпознават ритмиката на частушката и на популярни песни като „Коробушка“ („Коробейники“ по стихове на Н. А. Некрасов“), „Калина-малина“ и др.

Темата за Галиполи е неотделима от темата за Кутепов. Командирът на 1-ви армейски корпус на страниците на „Корниловец“ по принципа на синекдохата много скоро започва да олицетворява корпуса и изобщо Галиполи. На Кутепов е посветено стихотворението на В. Х. Даватц „Памятник“, към което кап. Игнатиев (Игнатьев) е

[20] Има се предвид генерал барон Пьотр Николаевич Врангел (Врангель, 1878–1928), който поема командването на остатъците от ВСЮР, когато Бялата борба фактически е изгубена. Всичките му усилия са насочени към спасяването на Бялата армия, включително и към евакуацията ѝ от Кримския полуостров и запазването ѝ от разпиляване в емиграция.

[21] Срв.: Я тот, чей взор надежду губит / Я тот, кого никто не любит...

написал музика, а полковият хор подготвя изпълнението на песента (вж. № 1, с. 16). На него е посветено и стихотворението на А. П. Кривошеев „Песня галлиполийцев", което открива втория брой на списанието, въпреки че там, може би, е трябвало да има материал за основателя на Доброволческата армия М. В. Алексеев[22]. Така става един вид контаминация, чрез която Кутепов се приобщава към свидните ликове на вождовете на Бялото движение[23].

По-рядка, но не по-малко знакова проява на героизацията е литературната пародия, осъществена в написаното в Галиполи стихотворение на Сашкó „Ночной смотр". То е подражание на христоматийните стихове от поемата „Мороз, Красный Нос"[24]. Формата на Некрасовото произведение и позиционната замяна на Мороз-воевода с Кутепов се оказват сполучлив начин да се обрисува един запомнящ се образ на строгия и взискателен военачалник, порицаван и адмириран за неговите авторитарност и максимализъм[25]

И кто не в фаворе у Бога,
Кто против устава грешит –
Узнает в ночь эту, как строга
Душа Александра-Паши. (№ 2, с. 24)

Проверката на командващия 1-ви армейски корпус предизвиква асоциации с буря в боровата гора („Ведь это – не ветер над бором!") и с битка („Ведь это, друзья, не бои –"). Душата му е строга, очите му – зорки, а дисциплината – желязна. Но именно тази желязна дисциплина създава от объркани и обезверени бежанци армия.

На това превъплъщение е посветено и едно много показателно с оглед започващата митологизация на Галиполи произведение, написано в друг жанров регистър – очеркът „Один из беженцев"[26] на галиполския летописец и панегирист Даватц. Авторът пише от позицията на очевидец, който познава живота в лагера не от бързо преминаващ автомобил, а като човек, който е бил дневален в безкрайните зимни нощи. На обвиненията за безсмислената „игра на войници"[27], на клеветите, раз-

[22] На титулната страница на първи брой на „Корниловец" е изобразен Л. Г. Корнилов. Броят се открива със стихотворението на В. Таубе „Генералу Л. Г. Корнилову". Изобразеният на титулната страница на втори брой портрет на ген. М. В. Алексеев по тази схема би трябвало да бъде последван от стихове за него.

[23] Във Врангеловата армия е съществувало забележимо противопоставяне между „старите" генерали, особено от някогашния Генерален щаб и поколението на „младите" генерали (Кутепов, Витковски, Туркул). „Старите" са смятали, че „младите" са подходящи само за партизанска война, но не са подготвени за висши военачалници. Много критично, например, е мнението на един от завърналите се през 1921 г. в Съветска Русия бели генерали – А. С. Милковски: „Кутепов – храбрый солдат. Характера твердого, жесткого. Может навести порядок и дисциплинировать часть, не останавливаясь ни перед какими угодно мерами. Как большой начальник безусловно мало пригоден: в бою теряется и управлять частями не может. Почти всегда, где распоряжался, терпел неудачи" – Цит по: Минаков, С. Цит. съч.

[24] Срв. „Не ветер бушует над бором, / Не издали слышны бои, / Нет, это обходит дозором / Кутепов владенья свои." и „Не ветер бушует над бором, / Не с гор побежали ручьи, / Мороз-воевода дозором / Обходит владенья свои".

[25] Тези качества на главнокомандващия 1-ви армейски корпус са отразени и в прозвището, дадено му от единомишленици и опоненти – Кутеп-паша. Личността на А. П. Кутепов е била до такава степен слята с Галиполи, че Галиполи е бил наричан „Кутепия" (Вж.: Левитов, Цит. съч., с. 617).

[26] Посочено е, че очеркът на Даватц е препечатан от № 19 на списание „Зарницы".

[27] П. Н. Врангел и, най-вече, А. П. Кутепов полагат в Галиполи неимоверни условия да запазят армейската дисциплина: редовно се провеждат учения, паради, офицерски военно-щабни игри; действат военно-полевите съдилища, военните училища произвеждат нови офицери.

пространявани от „Последние новости“ и „Воля России“, за разстрелите и бесилките, за физическите наказания и битите по улиците с пръчка лично от Кутепов офицери е противопоставен образът на генерала – пазителя на огнището на руската държавност, воина, комуто са чужди популизмът и демагогията. Нова интерпретация получава набелязалата се в Галиполи опозиция Врангел – Кутепов[28]. Там, някъде горе, в далечния Константинопол Врангел извършва великия си подвиг[29]. Към него е насочена стихийната, нарастващата любов на изгнаниците в шинели. За Кутепов остават черната работа и тежестта на всекидневието, неразбирането и клеветите: „Когда становилось особенно трудно, он, как будто нарочно принимал на себя все озлобление толпы (...), чтобы образ того, страдающего на „Лукулле“ оставался по-прежнему чистым и светлым. Чтобы было лицо, которое бы любили. Любили беззаветно, как единого вождя“ (№ 2, с. 5).

Близка до темата за Галиполи е темата за *живота в емиграция*. Въпреки че е все още периферна (изгнаничеството на практика току-що е започнало), тя е важна с някои мотиви, които тепърва ще се обговарят на страниците на военната емигрантска периодика. Така например, „Корниловец“ извежда антитезата, която през следващите близо две десетилетия ще бъде основен проблем за руската емиграция. От едната страна са тесните партийни пристрастия, които водят до разединение и разпадане на емигрантската маса на многобройни, обособени и непримирими партии и групировки. От друга страна е националната руска идея, чийто носител е монолитната в идейно и идеологическо отношение Руска армия. Именно армията в тази ситуация е призована да обедини не само военните, но и всички здрави национални и обществени елементи, защото националната идея е по-високо от всички партии, взети заедно (А. Дисский, Наши задачи, № 1, с. 4).

Жизнено важният за емиграцията въпрос *за победата* е поставен от П. Сахненко в статията „Победим ли мы?“ (№ 1, с. 5–6), която трябва да даде отпор на прокрадналото се като дребен, нечистоплътен и ехиден крадец в душата на Руската армия още от времето на Галиполи съмнение. За автора въпросът е риторичен: той е убеден в месианското предназначение на Русия, увереност за което му дават прозренията на народните гении Пушкин и Достоевски. Пътят към победата пък е посочен в статията на А. Диски „Утопическая идея и ее реальное существование“ (№ 2, с. 6–10). Като противодействие на започналата реализация на болшевишката утопия, авторът предлага учредяване в армията на специфична военно-религиозна организация – рицарски орден „Св. Александър Невски“. Армейските рицари трябва безкористно да служат на родината си, неуморно да се борят с палачите на руския народ и вра-

---

[28] Появилите се още в Галиполи противоречия между Врангел и Кутепов ще се засилват с годините. Разногласията между двете знакови фигури на руската военна емиграция достигат апогея си по въпроса за пропагандираната и осъществявана от Кутепов през втората половина на 20-те години тактика на „средния терор“ или, по терминологията на Л. Шкаренков, белоемигрантския „активизъм“ (Вж. Шкаренков, Л. К. Агония белой эмиграции. М., 1981, с.113–151).

[29] Практически изолираният чрез усилията на французите от строевите части на яхтата „Лукул“ Врангел е трябвало да защити пред Великите сили статута на Руската армия като самостоятелна военна организация под руско командване и със строга военна дисциплина. Практическата работа по запазването на Армията като цяло е била извършена на място от Кутепов. По-подробно вж.: Петров, А. А. Русская Армия на чужбине, 1920–1924 годы (доклад на вечере памяти РОВС, Библиотека-фонд „Русское Зарубежье“, 2 сентября 2004 года). [онлайн]. [прегледан 13.01.2008]. http://www.bfrz.ru/news/rovs_sait/petrov.htm

говете на християнството, непрекъснато да работят над себе си. Основните цели и лозунги на Ордена трябва да се разпространяват в армейска среда, като постоянно се привличат нови последователи. Членовете на Ордена ще бъдат призвани да работят за издигане на нравствеността си, а също и на естетическото и умственото равнище в Армията, като спазват в цялата им чистота постановките и тезисите на Ордена. Християнските ориентири са важни, но не и основни: в него ще могат да членуват изобщо религиозни хора, стига да споделят основните Лозунги и Цели. От една страна, статията на А. Диски дава информация за един малко изследван проблем: идейните търсения във военната среда, които за разлика от тези на интелигенцията остават встрани от вниманието на изследователите. С тезата си за необходимостта от „одухотворена борба" и предпочитането на духовния меч пред веществения, тя предизвиква отклика на В. Даватц, който отбелязва общия призив към духовно възраждане на християнските начала и при квалифицирания философ Иван Илин, и при обикновения руски офицер[30]. От друга страна, посочената статия е симптоматична като концептуално предчувствие за бъдещия Руски общовоински съюз[31].

Друга тематична доминанта е *положението в Съветска Русия*. Въпреки че се срещат и политически анализи, като например, коментарът по „По поводу Генуи" (№ 1, с. 11) на В. Шедишков (Шедышков)[32], то е обект предимно на политическата есеистика, която поради подчертано литературния си характер ще бъде разгледана по-нататък.

Хуморът заема важно място на страниците на първия брой. Това е и единственият известен ни случай на обособяване на хумористични материали в специализираната военна периодика. Те са от два типа – шеговити стихотворения и пародирана военно-делова писменост – и по същество са изпитано и сполучливо средство не само за отразяването на актуалния бит, но и за моралното надрастване на битовите неуредици. Основното в тях е пародията, преиначаването на иначе познати поетични и административни образци. Хумористичните стихотворения са общо шест на брой. Тяхната цел е заявена още в стихотворното „Вступление":

Чтобы шуткой-прибауткою,
Точно парой пузырей,
Приподнять, хотя минуткою,
Вас от скуки лагерей. (№ 1, с. 19)

Две от стихотворенията („Лимончик" – № 1, с. 20 и „Трын-трава"[33] – № 1, с. 20–21), обединени като куплети, са снабдени от авторите си И. Азаров и А. Морозов с

---

[30] Вж.: http://www.evil.su/modules/sections/index_op_viewarticle_artid_161.html [онлайн]. [прегледан 05.05.2012].

Иван Александрович Илин (Ильин, 1883–1954) е руски философ, писател и публицист, идеолог на Бялото движение и на Руския общовоински съюз (РОВС).

[31] РОВС е създаден на 1 септември 1924 г., когато последният главнокомандващ на Руската армия ген. П.Н. Врангел, с цел запазване формалното единство на евакуираните от Крим бойци и органичаване влиянието на различните политически течения на руската емиграция, реорганизира армейските структури в един вид воинско братство. Л. Шкаренков сравнява замисъла за РОВС с този на рицарски орден, чиито членове са свързани с общ обет (Шкаренков, Л. Цит.съч., с. 114).

[32] Авторово жанрово определение е „мисли и бележки" („мысли и заметки").

[33] Идиомът *трын-трава* (ему все трын-трава) се превежда като „за нищо не го е грижа, пет пари не дава за нищо".

пояснение „Из репертуара Бр. Смычковых". Другото стихотворение на И. Азаров пък е озаглавено „Торговля бр. Смычковых" (№ 1, с. 22). Препратката към братя Смичкови (възможно от *смычок* – лък на струнен инструмент) подсказва, че тези текстове са се изпълнявали с музикален съпровод или че са се пеели. Впрочем, за мотив към „Трын-трава" е посочено „Сарматиконы ерунда", а към „Торговля бр. Смычковых" – „Коробушка".

Пародията е основната литературна стратегия в посочените стихотворения. Най-интересно за литературния историк сред тях е разгледаното по-горе „Ночной смотр" с подпис Сашкó. Не по-малко (ако не и повече!) смях са предизвиквали пародиите на оперативната сводка (със засилено внимание към кухненското направление), военния обзор, телеграмите (кратките съобщения) на политическа тематика. Формата на полезния съвет, въпроса и отговора, логическата задача, пощенското съобщение, обявата се запълва с несвойствено съдържание и това предизвиква комичен ефект. В повечето случаи разбираем единствено за преките участници в събитията, днес той е замъглен[34].

Специализираните материали, освен опресняването на стари или получаването на нови знания, както е в „Конспект современной тактики" от генерал-майора от Генералния щаб Георгиевич (№ 2, с. 10–16), имат за цел да възвърнат чувството за традиция, като да напомнят за воинските чест и доблест. Пример за това е напечатаната в двата броя статия на А. Бржезицки (Брежицкий)[35] „Поединок и кодекс" („Дуел и кодекс" – № 1, с. 13–14), посветена на дуелните традиции и практики в армията преди Революцията. С оглед живота в лагера в Горно Паничерево е актуален материалът от д-р Удинцов „Сравнительная оценка питательности пайка в Галлиполи и в Болгарии" (№ 1, с. 14–15), където с научни факти и сравнителни таблици се доказва, че дневната дажба на руския войник в България по калорийния си ефект превишава „железните" дажби на Германската и Японската армия и в същото време е с 1 ½ пъти по-хранителна и по-калорична от галиполската.

Важно място на страниците на списанието заема *художествената литература.* Може да се каже дори, че „Корниловец" и особено първият му брой с обособения специален хумористичен раздел, е най-литературното издание на галиполската военна емиграция у нас. Наситеността с поезия е резултат както от характера на изданието, което по форма и съдържание се доближава до ръкописните списания на военните училища, така и от ясното съзнание на издатели и читатели за действената сила на Словото. Едва ли е случайно, че в Календара на корниловците редом с изброяването на водените военни действия през януари 1918 г. срещу датата 13 е отбелязано: „Прапорщик Кривошеев написал Корниловский гимн"[36].

---

[34] Все пак като пример ще посочим следната обява: „Даю двухмесячное жалованье тому, кто составит проект починки моих ботинок" с пояснението на редакцията, че не помества адреса на изпратилия обявата, тъй като такива обяви са стотици, като разликата е единствено във възнаграждението, което в тази обява е най-голямото (№ 1, с. 24).

[35] Краят на статията е бил предвиден за неизлезлия № 3.

[36] Известните няколко варианта на Корниловския химн („Гимн корниловцев", „Марш Корниловского полка", „Марш корниловцев") с регистриран преход от антимонархически настроения (Мы былого не жалеем, / Царь нам не кумир) към неутрален изказ (Русь могучую жалеем, / Нам она кумир) свидетелстват за популярността му сред армията. В него се разпознават интонациите както на песен на доброволците от 1913 г. така и на популярния през 1914–1915 г. „сръбски химн" на А. А. Архангелски

В излезлите два броя на „Корниловец“ са поместени общо 16 стихотворения, написани от 12 автори, като по-известни поети са всепризнатият полкови стихотворец А. П. Кривошеев и В. Вязмитинов. Три от стихотворенията са подписани с инициали, а 2 – с псевдоними. Датите, посочени под пет от стихотворенията, позволяват да се уточни, че едно от тях („Генералу Л. Г. Корнилову“ от Василий Таубе) е написано в Русия, две („Черепаховый обед“ от А. Морозов и „Песня галлиполийцев“ от А. Кривошеев) – в Галиполи и три („Лимончик“ от И. Азаров, „К галлиполийцам“ от А. Щеблянов и „В церкви“ от В. Вязмитинов) – в България. От датировката на стихотворението на А. Шчеблянов става ясно, че то е написано в Горно Паничерево. Съдейки по съдържанието, същото се отнася и за хумористичното стихотворение „Вступление“ („Встъпление“) от Саша Веселчак (Весельчак).

Освен разгледаните по-горе хумористични стихотворения, останалите условно могат да бъдат разпределени в две групи: 1) политико-героични и 2) философско-лирически. За разлика от обособените в специален раздел хумористични стихотворения, те са поместени заедно сред останалите материали в списанието.

Политико-героичните стихотворения са шест от общо шестнадесетте стихотворни текста. Половината от тях (три) са свързани с темата за Галиполи и бяха анализирани в нейния контекст. Сред останалите три се откроява стихотворението „Генералу Л. Г. Корнилову“ от Василий Таубе (№ 1, с. 3), написано по повод втората годишнина от гибелта на вожда. То е и първият изобщо поместен в „Корниловец“ материал, който в известен смисъл поема функциите на поетическа програма и задава смислово-патетичната доминантата на поезията на страниците на изданието. Началните му стихове фиксират свободния бряг на прославената река (Кубан – Р. И.) и гроба на „настойчиво суровия старец“, пазен единствено от кленов кръст и погребални венци с траурни ленти. Последните минути от живота на надвесения над стратегическите карти и подготвящ щурма на Екатеринодар генерал, както и неочакваната му гибел са предадени с документална точност[37]. Реалното събитие обаче придобива митологични измерения: физическата смърт се превръща в преход към безсмъртието. Мъдрите завети на героя и най-добрия генерал разпалват огън

„Кто свою отчизну любит“. Впрочем, дериват на последния е и известната през 20-те г. червеноармейска песен „Кто свою свободу любит...“.

Според спомените на автора на химна А. П. Кривошеев по време на Първия Кубански поход Корнилов чул тази песен и помолил да му запишат думите. След трагичната смърт на генерала листът със стиховете, пробит от парче снаряд, бил намерен в горния джоб на мундира му. Това така впечатлило корниловците, че песента станала техен официален марш. – Критский, М. Цит. съч., с. 12; http://www.politjournal.ru/index.php?action=Articles&dirid=50&tek=7236&issue=200 [онлайн]. [прегледан 27.02.2012].

Други известни песни на корниловците са „Призыв“ (Игнатиев – Кривошеев, 1918) и „Дружно, корниловцы, в ногу“. Последната се е пеела по мелодията на известната революционна песен на Л. Радин (1897) „Смело, товарищи, в ногу“ – http://a-pesni.org/grvojna/bel/prizyv.php, http://a-pesni.org/grvojna/bel/druznokorn.php [онлайн]. [прегледан 27.02.2012].

[37] Л. Г. Корнилов загива по време на подготвяния щурм срещу Екатеринодар (днес Краснодар) на 31 март/13 април 1918 г., ден след гибелта на друга знакова за корниловците фигура – полковник М. О. Неженцев. Първоначално е погребан на брега на река Кубан, на 50 км северно от града. Въпреки че само трима участници в погребението са разполагали с точните топографски координати на мястото, съвсем скоро то е разкрито от червеноармейците. Трупът на Корнилов е изровен и транспортиран в Екатеринодар, където става обект на публични кощунствени действия. След това е изгорен, а прахът – разпръснат.

Авторът на стихотворението едва ли е знаел тези подробности, още повече, че те са били премълчавани както от белите, така и от червените.

в бунтарските сърца на многобройните му съратници, които ще поведат въстаналия народ към първопрестолната Москва. Авторът разпознава вожда в метежния жест, който обновява традициите. Следва закономерният извод: „Твои черты везде в опасном месте, / Пусть нет тебя, но призрак твой живет...“.

С декларативна насоченост е и стихотворението на А. Кривошеев „Русской печати“. Всеки от четирите му куплета започва с анафората-призив „Звучи, звучи, родное слово!“, която придава маршово звучене на стиховете. Родното слово трябва да събуди в чужбина спомена за някогашното величие на Русия, да обедини воините в дружно семейство, да поддържа бойния им дух, да се бори със словото на злите сили. Но най-вече то трябва да призовава към свят подвиг в името на правдата и любовта.

Както вече бе отбелязано по-горе, поезията на страниците на „Корниловец“ е много често поезия на равносметката. Поредно свидетелство е стихотворението на П. Сахненко „К 1921 году“, което прави рекапитулация на тази година, прекарана в изгнание и страдания. Тя е научила лирическия герой как да обича Русия и как да живее като достоен човек. Закален от изпитанията, той смело гледа в бъдещето: „Ведь образ, полный поученья / Твой в сердце свято я храню“ (№ 2, с. 10).

Философско-лирическите стихотворения са най-малко на брой – четири. Показателен е фактът, че три от тях са подписани с инициали. Може да се предположи, че те да са създадени доста преди Гражданската война и емиграцията. В този смисъл те са извън времето и пространството. Така например, въпреки че визира XX век – кървавия век на всеобщото страдание, авторът на стихотворението „Человек“ (№ 1, с. 7) Н. Ш. не споменава ужасите и тегобите на настоящето. Неговата тревогата е свързана най-вече с това, че Човекът е забравил някогашните си идеали. Във второто стихотворение от същия автор – „Вы лежите в гробу вся такая несчастная...“ – се забелязва преплитане на интонациите от т.нар. Денисиевски цикъл в лириката на Ф. И. Тютчев с тези на „жестокия“ романс.

Подписаното също с инициали (П. З.) стихотворение „Между мной и солнцем...“ (№ 1, с. 8) е построено на принципа на анафората и кръговата композиция. В него се възстановява изгубената хармония между жадуващия за красота Човек и животворящата Природа. Лирическият герой е уверен, че златните нишки-струни между него и слънцето не могат да бъдат скъсани от ветрове и бури. В душата му обаче се прокрадва съмнение, че това могат да направят други хора: „Тише... Не дышите...“ – моли ги той. Отпечатано между два от най-песимистичните текстове в списанието – есетата на П. Сахненко „Полночь“ и на К. Д. „Мертвое царство“, – стихотворението е оптимистичната „пролука“ в тази част на броя.

Характерната за лириката на белоемигрантите корелация майка-родина – синове-изгнаници е разгърната в стихотворението „В церкви“ на В. Вязмитинов (№ 2, с. 10). То е написано в София, и, съдейки по датата (18/5 февр. 1922), специално за „Корниловец“. Горещата молба на автора към Божията майка е тя да помогне за възкресението на майката-Родина

Що се отнася до прозаичните материали, то много от тях могат да бъдат определени като *политическа есеистика*. Иносказанието, наситената метафорика, изразената дори графично повишена емоционалност, представената чрез многоточията недоизказаност, както и изобилието от характерни за поезията литературни похвати (повторения, анафори, кръгова композиция) се превръщат в действено средство за представяне на абсурда на настоящето. В първите редове на есето си „Полночь“

(„Полунощ“ – № 1, с. 8) П. Сахненко провъзгласява: „Демон смерти с печатью тленья на устах парит над Русской землей...“. Обрисуваната картина е апокалиптична: сатаната е построил царството си в Русия, неговите широки черни криле са закрили слънцето, предишният хилядолетен храм на живота е съборен и разрушен. Мястото му е зает от храма на новото божество – огромното кърваво „Чека“[38], което поглъща всички, които се стремят към света на правдата, законноста и реда.

В същата мрачна тоналност е и подписаният с инициалите К. Д. материал „Мертвое царство“ (№ 1, с. 8–10), който продължава и конкретизира видението на Сахненко като същевременно усилва алегоричността на изказа. Дълбока нощ е паднала над покрита със сняг широка, безкрайна равнина, попила мъртвия сън на онеправданите и нямата печал на умиращите. Високо в небето Извечният дочита залята с кръв страница от Книгата на Съдбите. До него има теглилка. Приближава полунощ. Авторът отново насочва погледа си към земята, за да фиксира двамата владики на мъртвото царство, в които се разпознават Ленин („маленький, лысенький с маленькими, прищуренными глазами“) и Троцки („бурный злобный, не знающий жалости, с хищным носом, сверкающими как у зверя глазами с огромной черной шевелюрой“). В дворци, обградени от белокаменни стени (т.е. в московския Кремъл), те броят хазната, а в дълбокото подземие е прикована с тежки вериги прекрасна изтерзана жена – Великата Майка, майката на умиращите милиони. Дрехите, царствените атрибути и накитите ѝ са продадени от новите владики. Парцалива дрипа от грубо платно прикрива нежното ѝ тяло, кръвта ѝ изтича като скъпоценни рубини, от царствените ѝ очи, като сияйни брилианти, капят сълзи. На следващия ден я очаква екзекуция. Жената се вглежда по всички посоки в безкрайната пустош, за да открие милите си деца, но вижда само свидни гробове. Единствено на Запад, сред огромна многомилионна тълпа, като прашинки, и на Юг, отвъд морето, тя вижда някои от тях. Към тях тя се обръща с отчаян зов за помощ. И изведнъж отнякъде приглушено ѝ отговаря могъщ глас, който се разнася по целия свят. Огненият поглед на майката прорязва мрака на нощта и тя вижда Вожда, самотно възправен над спящите домове на световния град (Константинопол – Р. И.). Зад Вожда се виждат сивите редове на бойците. Те са малко на брой, но силата им е велика. Сред безмълвието на нощта нечии невидими ръце издигат и разгръщат трицветното знаме. Тръбачът свири тревога. Звуците на тръбата се понасят на Север и пробуждат уморените от борбата. Финалът на произведението е открит: теглилката се спуска на земята, Божественият привършва с четенето на кървавата страница и затваря Вечната Книга. Часовникът отмерва дванадесетият час. От тъмната далечина се чува звънът на каменна камбана, който буди живите за последния бой.

Авторите на материалите в „Корниловец“ притежават богата литературна култура, доказателство за която са предпочетените художествени средства (метафори, метонимия, олицетворение) и похвати (повторения и, по-точно, анафори, кръгова композиция, маршева ритмика). Те се насочват към високите образци на руската

[38] ЧК, ВЧК (Всероссийская чрезвычайная комиссия) е съветски орган на държавната сигурност за борба с контрареволюцията, саботажа, спекулата, служебните престъпления и бандитизма през 1917–1922. Наследена от ГПУ (Государственное политическое управление, 1922–1923), ОГПУ (Объединенное государственное политическое управление, 1923–1934), НКВД (Народный комиссариат внутренних дел, 1934–1946), МГБ (Министерство государственной безопасности 1946–1953), МВД (Министерство внутренних дел, 1946–1954) и КГБ (Комитет государственной безопасности, 1954–1991).

поезия от XIX век и ги трансфигурират чрез различни формати – от откровените пародия на Некрасовата поема „Мороз, Красный Нос“ в стихотворението на Сашкó „Ночной смотр“ и подражание на Лермонтов в стихотворението „Галлиполиец“ до Тютчевите акорди във „Вы лежите в гробу вся такая несчастная...“ на Н. Ш.

Въпреки безспорната си литературна начетеност, авторите в списанието обаче не са литературно изкушени. Лириката и прозата им са много близки до традициите на руската класическа литература, но не и вписани в тях. Това обстоятелство понякога изиграва лоша шега: ритмиката на Лермонтовата поема „Демон“, например, компрометира замисъла на П. Сумски в горепосоченото стихотворение. Разпознаваемостта на модела асоциативно надгражда върху образа на галиполеца демонични черти. Те влизат в противоречие със съдържанието и авторовата интенция, като, в крайна сметка, от позицията на днешния ден, създават комичен ефект. Впрочем, сходно впечатление предизвиква и предложеното от А. Диски име за белогвардейския рицарски орден – „Св. Александър Невски“, словосъчетание, което само по себе си вече е оксиморон[39].

Сред авторите на „Корниловец“ няма известни писатели и поети с трайно присъствие в художественото наследство на руската емиграция. Сведенията за тях са откъслечни, често трудни за проверяване, но ако не обрисуват, то поне контурират облика на литератора-корниловец. В него се различават чертите на:

Александър Порфириевич (Александр Порфирьевич) *Кривошеев* (1894–1975). Прапоршчик, по-късно щабс-капитан от Корниловския ударен полк, автор на Корниловския химн. Родом от Казанска губерния. Участник в Първата световна и в Гражданската война. Автор на стихосбирка от десет стихотворения „Песни корниловца“, издадена през 1919 г. в Ростов-на-Дон. Изминава емигрантския маршрут на повечето корниловци: Галиполи, България (Горно Паничерево и мините в Перник), Белгия и Франция. Живял в Ньой, близо до Париж. Работил е като шофьор на такси. Притежавал е библиотека и магазин за канцеларски стоки „Кама“ в Ньой, участвал е в чествания, посветени на Корниловския полк, писал е стихове. Бил е представител в Париж на сп. „Часовой“ и в. „Русская мысль“. Погребан е на гробището Сент-Женевиев-де-Буа, където са намерили покой много руски военни емигранти[40].

Николай Павлович Ухтомски (Ухтомский, 1884–1960). Ротмистър (офицерско звание в руските кавалерия и жандармерия преди 1917 г., съответстващо на капитан в пехотата), представител на старинния руски княжески род Ухтомские, който води родословието си от основателя на първата руска династия (IX в.) Рюрик. Завършва Санктпетербургския политехнически институт със специалност металургия. Бил е женен за племенница на известния политически деец П. А. Столипин (Столыпин). Преди Революцията известно време е живял във Великобритания. При формирането на Корниловския полк е бил адютант на М. О. Неженцев. През 1929 г. Ухтомски е ръкоположен за йерей от архиепископ Серафим (Соболев). От 1937 г. е протойерей.

---

[39] Св. Александър Невски (ок. 1220–1263) е тачен в руската история и като победител на рицарите от могъщия Тевтонски орден, т.е. той е един вид антагонист на западно-европейската практика на рицарските ордени като военно-религиозни организации.

[40] Сведенията за А. П. Кривошеев са основно от http://www.tez-rus.net/ViewGood32516.html. [онлайн]. [прегледан 05.05.2012].

Бил е настоятел на храм-паметника в с. Шипка и, от 1952 г., на храма „Св. вмч. Пантелеймон“ в Княжево, където е погребан[41].

А. Диски (Дисский). През 1925 г. благодарение на помощта и ходатайствата на дъщерята на Л. Г. Корнилов – Н. Л. Шапрон – се установява заедно с други корниловци в белгийския град Шарлероа и вероятно работи известно време като миньор. Преместването в Белгия подсказва семейното положение на Диски – заминалите за Шарлероа корниловци почти без изключение са били ергени или самотни хора, чиито семейства са останали в Русия. През 1957 г. Диски пише историята на руския православен храм „Света Троица“ (Свято-Троицкий храм) в града[42].

Иван Филипович Азаров (?–1929). Боец във ВСЮР, Корниловската дивизия на Руската Армия преди евакуацията от Крим, 3-та рота на Корниловския полк в Галиполи. Поручик, по-късно, капитан. През есента на 1925 г. е в състава на полка в Белгия[43].

Василий Таубе. По всяка вероятност, представител на древния естландски род Таубе, дал на Русия много военачалници.

Разполагаме с данни за следните автори в „Корниловец“, които не са воини от Корниловския ударен полк. Това са:

Владимир Христианович Даватц (1883–1944). Професор по математика в Харковския университет, доброволец-редник във ВСЮР, подпоручик от Врангеловата армия. В емиграция живее в Югославия, където развива активна политическа и публицистична дейност. По време на Втората световна война участва в Руския охранителен корпус. Убит е през ноември 1944 г.[44].

Пьотр Павлович Сумски (Сумский, ? –1923). Участник във ВСЮР и в авиационните части на Руската армия преди евакуацията от Крим. Към 18 декември 1920 г. е в 1-ва рота на Авиационния батальон на Техническия полк в Галиполи. Младши унтер-офицер, след това юнкер в Николаевско-Алексеевското инженерно училище[45], по-късно подпоручик. Проявява се като поет още в Галиполи, получава висока оценка от В. Х. Даватц и Н. Львов[46]. Известно време живее в България – във Велико Търново (1922) и в Княжево (1923). Умира съвсем млад от туберкулоза в санаториума Вурберг до град Птуй, Словения.

---

[41] Сведенията са от: Критский, М. Цит. съч., с. 17 и Русский некрополь в Софии. Авторы-составители Т. К. Пчелинцева, К. Бендерева, составители С.А. Рожков, В. П. Гаристов. Москва, 2011, с. 344.

[42] http://drevo-info.ru/articles/4821.html [онлайн]. [прегледан 05.05.2012]

[43] http://www.bfrz.ru/data/beloie_dvizgenie_volkov/personalii_volkov_1.pdf [онлайн]. [прегледан 29.05.2012].

[44] http://www.dk1868.ru/history/drozd_1924_2.htm [онлайн]. [прегледан 26.04.2012]

[45] Вероятно и това военно училище, подобно на Александровското и Кубанското, е носило името на ген. Алексеев. Николаевското инженерно училище в края на февруари 1922 г. е наброявало 293 души и е било разположено в Княжево (Спасов, Л. Врангеловата армия..., с. 99).

[46] Срв.: „Издавались рукописные журналы. Появились местные поэты, среди которых следует отметить молодого юнкера П. Сумского“ – Даватц, В., Н. Львов. Русская армия на чужбине. [онлайн]. [прегледан 29.05.2012]. http://www.dk1868.ru/history/davats_gallipoli.htm

В некролога си за П. Сумски В. Даватц дава следната оценка на творчеството му: „...мы, галлиполийцы, знали молодого юнкера Сумского, нашего галлиполийского поэта. Мы помним его стихи, еще не совсем окрепшие по форме, которую он еще не сумел найти. Но юнкер Сумский нашел их дух – и в этих стихах, трогательных и чистых, воспевал он свою белую мечту, свою любовь к дорогим вождям, свою веру в торжество правды“ (Вестник правления общества галлиполийцев, Белград, № 1, 31 дек. 1923, с. 10).

Василий Ефимович Вязмитинов (Вязьмитинов, 1874–1929). Генерал-лейтенант, възпитаник на Александровското военно училище, Георгиевски кавалер. Участник в Руско-японската, Първата световна и в Гражданската война. Член на Генералния щаб, военен и морски министър в правителството на Юга на Русия (1920 г.). Военен представител на ген. Врангел в България. Член на Управлението на Дружеството на галиполците, активист на РОВС. Живял в София и в Белград (след 1923 г). В руските архиви се пазят негови стихотворения и статии, преводи на произведения на Шарл Бодлер, Хайнрих Хайне, Алфред дьо Мюсе, Омар Хаям, Едмон Ростан и други, писма до писателите Б. Зайцев, А. Куприн, Д. Мережковски, А. Ремизов[47].

„Корниловец" е показателен пример за състоянието на военната периодика от първите години на руската емиграция в България. Неговият камерен и предимно културно-просветен характер го сродява с изданията на военно-учебните заведения. В този смисъл той е по-близко до стенвестника, отколкото до специализираното военно списание, каквото ще се появи у нас едва през втората половина на 20-те години чрез „Вестник галлиполийцев в Болгарии". Подчертаната му литературност обаче недвусмислено свидетелства, че в първите години от емиграцията художественото слово е онази сила, която най-активно спомага за преодоляването на битовите трудности. Наред с това списанието предоставя ценна за историци, литературоведи и културолози информация за наченките на изграждащия се „военен" пантеон (Корнилов, Алексеев, Кутепов) на белогвардейската емиграция, за възникването на митологемата Галиполи и за идейните търсения във военната среда.

Въпреки поместените в края на № 2 изисквания към изпращаните ръкописи и цени на абонамента и обявите, както и въпреки обещаното продължение на някои от отпечатаните материали, трети брой на „Корниловец" не излиза. Списанието има частично продължение в юбилейните материали „1917–1927. К 10-летию Корниловского ударного полка" (Вестник галлиполийцев в Болгарии, № 3–4, юли-август 1927, с. 2–3, подпис: Корниловец), в информационните листове на корниловците, някои от които се печатат през 30-те г. във „Вестник Общества Галлиполийцев", и във вестник „Корниловец" с единичен юбилеен брой от 1937 г.

Радослава Илчева

[47] http://www.hrono.ru/biograf/bio_we/vyazmitinov.php [онлайн]. [прегледан 26.04.2012]; http://guides.rusarchives.ru/browse/guidebook.html?bid=144&sid=11523[онлайн]. [прегледан 26.04. 2012].

КОРНИЛОВЕЦ

Корниловец. Юбилейный однодневный номер Штаба группы корниловцев в Болгарии. Бургас.

18 септ. 1937

Отпечатан е в печатница „Светлина“ в Стара Загора.
Редактор: В. Б. Соседов.
Обем: 2 с., първата с три, втората с пет колонки.
Формат: 2°
Тираж: 500 екз.

Еднодневният юбилеен брой е посветен на 20-годишнината от създаването на Корниловския ударен полк. Издаден е от щаба на групата на участниците в Корниловската дивизия в България на 18 септември 1937 г., скоро след отбелязването на поредния полкови празник – 18/31 август[1]. Материалите, подредбата им и дори обликът на изданието са предопределени от юбилея: така например, най-отгоре на първата страница вляво са изписани годините 1917–1937, а вдясно, с латински цифри – XX.

Корниловският ударен полк е с кратка, но драматична история – има славата на най-младия полк в Руската императорска и на най-стария полк в Доброволческата армия[2]. Той пристига в България на 30 ноември 1921 г. в състава на 1-ви армейски корпус от Врангеловата армия. От средата на декември 1921 г. до края на 1923 г. е настанен в с. Горно Паничерево (днес с. Ягода, обл. Стара Загора), след което щабът му се премества в с. Княжево. До 1925 г. включително административно-командните му структури се намират в България. През 30-те години на XX век те вече са във Франция.

Първоначално голяма част от личния състав се установява у нас, предимно в пернишките мини, но по-късно мнозина поединично напускат страната[3]. Отделни групи от Корниловския ударен полк живеят в Бургас, мина „Черно море“, София, Перник, Пловдив, Варна, Габрово, Казанлък, Шумен, Сливен, с. Шипка, където има дом за руски инвалиди, Стара Загора. Началник на корниловската група в България отначало е полковник М. Н. Левитов, а след заминаването му за Франция през 1929 г. – полковник Иван Михайлович Кондратиев[4].

---

[1] В дореволюционната руска армия полковите празници са били чествани в деня на престолния празник на храма на воинската част или в деня на основаването ѝ. Включвали са тържествено богослужение и парад пред полковия храм.

[2] Критский, М. А. Корниловский ударный полк. Париж, 1936, с. 29.

[3] Над сто корниловци, предимно ергени или самотни хора, чиито семейства са останали в Русия, през средата на 20-те години на XX век благодарение на усилията и ходатайствата на дъщерята на Л. Г. Корнилов – Н. Л. Шапрон – се установяват в белгийския град Шарлероа.

[4] И. М. Кондратиев (Кондратьев, 1889–1945) е роден във Владикавказ в семейство на военен. Завършва гимназия и военно училище в Тифлис (днес Тбилиси, Грузия). Участва в Първата световна и в Гражданската война, кавалер е на Георгиевския орден. Постъпва в Корниловската дивизия малко преди

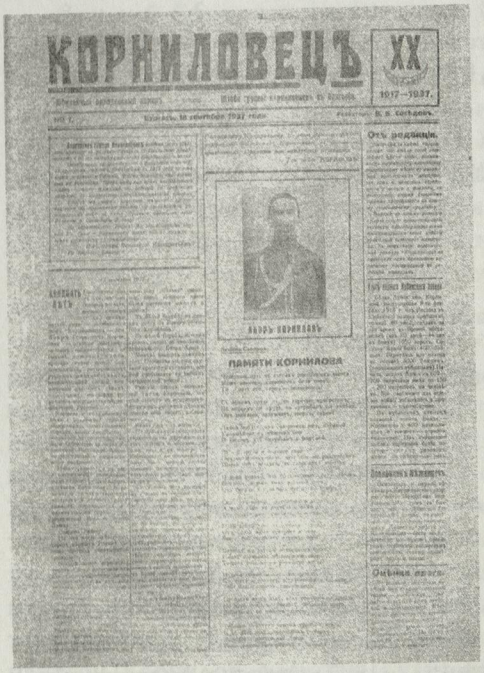
КОРНИЛОВЕЦЪ
XX
1917—1937.
ПАМЯТИ КОРНИЛОВА

Корниловците са една от най-активните белоемигрантски групи у нас и като такава често са давани за пример[5]. Редица поместени във „Вестник общества галлиполийцев“ материали свидетелстват за неуморната дейност на Иван Кондратиев и на редактора на юбилейния еднодневен брой „Корниловец“ журналиста и литератора капитан Валентин Борисович Соседов[6] по издирването и сплотяването на живеещите у нас корниловци[7].

От командирите на някогашната Корниловска ударна дивизия в нашата страна се заселват комендантът на Втори корниловски ударен полк поручик В. Егер (Егерь), който последователно живее в Казанлък, Бургас и Павликени, поручикът от същия полк И. Игошин, който през 1932 г. е началник на корниловската група в Сливен, командирът на първи дивизион на Корниловската артилерийска бригада полковник Ф. П. Корольов (Королёв), подполковник П. А. Корбутовски (Корбутовский), старши офицер от 5-та батарея на 3-ти дивизион на същата бригада. В България той завършва Богословския факултет на Софийския университет и работи като гимназиален учител по руски език и история. В руски (Шуменската руска гимназия) и български (Старозагорската държавна гимназия) учебни заведения преподава и корниловецът П. Г. Шчербинин (Щербинин-Щетнев, 1883–1938), пристигнал в България като преподавател в Корниловското военно училище. Корниловците подпоручик Василков (Васильков), ротмистър кн. Ухтомски и подполковник К. Фьодоров

Кримската евакуация. В емиграция е началник на групата на корниловците в България, а от 1938 г. е командир на Корниловския полк. Живее в г. Бургас, където развива активна обществена дейност – председател е на Руския клуб в града. По време на Втората световна война служи в Руския корпус в Югославия. Убит е на 21 февруари 1945 г. близо до г. Хум.

[5] По повод издадената от корниловската група в София брошура, посветена на патрона на полка ген. Л. Г. Корнилов, автор с инициал П. (Плавински?) пише: „Нам кажется, что в этом отношении было бы желательно, чтобы и другие группы наших полков последовали бы примеру корниловцев, и издали бы такие же памятки о своих славных шефах“ – Вестник Галлиполийцев, 20 май 1937, № 47, с. 24.

[6] Разказът на Соседов „Чобан“ е публикуван във вестник „Голос труда“ (№ 121, от 29 март 1935, с. 3) – вж.: Люцканов, Й. Русские и болгары между Востоком и Западом // Образ России в Болгарии. Образ Болгарии в России. Сборник статей. СПб.; София: ИРЛИ РАН – ИЛ БАН, 2010. Препринт; online edition: http://www.newruslit.ru/culture/obraz-rossii-v-bolgarii.-obraz-bolgarii-v-rossii.-sbornik-statei.-spb.-sofiya-2010.-internet-versiya с. 9).

Пак през 1935 г. във „Вестник общества галлиполийцев“ (№ 28, 15 окт., с. 11–12), в който Соседов участва и с публицистични материали, е отпечатан разказът му „Люся (Клочок воспоминаний)“. След близо три десетилетия този текст е препечатан във „Вестник первопоходника“ (№ 24, септ. 1963 г.).

[7] Напр. вж.: Галлиполийский вестник, № 58, 1 апр. 1938, с. 10.

(Федоров) стават свещеници – за да довършват с кръста онова, което не са успели да направят с меча[8].

По време на Втората световна война общо около 90 корниловци начело с И. М. Кондратиев се записват в Руския охранителен корпус[9]. По всяка вероятност в него воюва и В. Соседов, който в началото на 30-те години е началник на групата членове на РОВС в Стара Загора – през 1943 г. човек със същата фамилия и инициали е назначен за началник службата по пропаганда на 2-ри полк на корпуса[10].

Трагична за корниловците се оказва датата 9 септември 1944 г. За изминалите повече от две десетилетия в родината им думата „корниловец" е станала синоним на „върл контрареволюционер". След навлизането на Съветската армия у нас някои от тях, като споменатите по-горе Ф. П. Корольов и П. А. Корбутовски, са депортирани в СССР[11]. Съществува предположение, че сред депортираните е бил и Валентин Соседов. Според друга версия обаче той е зверски убит пред дома си от офицери на НКВД (Народный комиссариат внутренних дел). Последните му думи били: „Да, я Корниловец и вам подлецам не сдаюсь!"[12].

Юбилейният брой, както се посочва в бележка от редакцията на с. 1, има за основна задача да даде възможност на откъснатите поради местоработата си от културните центрове труженици-корниловци да се приобщят в достъпна форма, посредством четенето на вестника, към празника. Изказани са благодарност към всички, които са изпратили материали, и съжаление, че поради ограничената печатна площ част от тях не са публикувани. На същата страница са поместени две поздравления по случай 20-годишнината на полка – от началника на намиращия се в България Трети отдел на РОВС генерал-лейтенант Ф. Абрамов и от началника на корниловската група в страната полковник И. Кондратиев. Последният напомня на обединените духовно и физически под черно-червеното полково знаме верни синове на Русия – корниловците, – че борбата още не е завършила и отправя апел: „Будем же готовы морально, телесно и организационно к призывному сигналу на „последний и решительный бой" во славу Русского имени, за нашу великую и свободную Родину!"[13]

Всички материали са фокусирани върху героизираната 20-годишна история на полка. Есето на В. Соседов „Двадцать лет" представлява апотеоз на почетния шеф и, по-късно, патрон на полка ген. Л. Г. Корнилов (1870–1918). Върховният Главнокомандващ е представен като въдворител на реда, който се опълчва против царя-

---

[8] Вж.: Вал. С-в (Валентин Соседов), Меч на крест. – Вестник галлиполийцев, 18 февр. 1937, № 44, с. 19–20.

[9] Руският корпус е създаден през 1941 в Югославия по инициатива на ръководителя на местната руска емиграция генерал-майор М. Ф. Скородумов и е трябвало в състава на Вермахта да воюва на Източния фронт срещу Съветския Съюз. Този замисъл обаче се проваля и корпусът се сражава на територията на Югославия срещу партизанските отряди на Тито – Волков, С. Трагедия русского офицерства. [онлайн]. [прегледан 24.09.2006]. http://www.rusk.ru/vst.php?idar=321706#g2102.

[10] http://reibert.info/forum/archive/index.php/t-21830.html [онлайн]. [прегледан 08.04.2012]

[11] Съдбата на Корольов е неизвестна. За Корбутовски се знае, че след 10 години каторга успява да отпътува за Франция – Вж.: http://whiterussia1.narod.ru/CITIZI/KORNILOV.htm. [онлайн]. [прегледан 04.01.2007].

[12] http://vepepe.ru/publ/21–1–0–145 [онлайн]. [прегледан 08.04.2012].

[13] Не можем да не отбележим цитата в приветствието на белогвардейския полковник от припева на руския текст на „Интернационала": „Это есть наш последний и решительный бой/ С Интернационалом воспрянет род людской!" Този любопитен факт навежда на мисълта за здравата вкорененост на революционната терминология сред поколението на участниците в Гражданската война.

щия в родината „позорен хаос“, като космизатор на пространството, застъпил се за честта на поруганото Отечество и на доблестната руска армия. На неговия призив са откликнали шепа честни и верни на дълга си воини – корниловците. Използваните от Соседов изрази („отечество окутано красным туманом“, „тиски сатанинской власти“) напомнят фразеологията на белоемигрантската периодика от първата половина на 20-те години.

Две бележки без подпис са посветени на продължилия 80 дни, от които 44 в сражения, Първи Кубански поход[14] и на основателя на полка полковник М. О. Неженцев – изключително способен, по думите на съвипускниците му от Академията на Генералния щаб, офицер, рицар по поведение, пример за чест и дълг. В този дух е и „Краткая история зарождения Корниловского ударного полка“ с автор бившият командир на 3-ти Корниловски ударен полк покойният към момента на издаване на вестника полковник Шчеглов[15]. Интерес предизвиква препечатка от московския вестник „Правда“ от 1933 г., озаглавена „Оценка врага“. Цитирани са три изречения на червения драскач (красный писака) – „Лавр Корнилов убит. Но его соратники *живы. Корниловцы опасны еще и сегодня*“ (курсив на редактора).

Тази група материали се финализира от поместената в края на втората страница статия с подпис *Дека* „Мы должны (мысли Корниловца)“, която е един вид патетична програма за предстоящи действия с оглед на направената равносметка. В нея се отбелязва, че 20 години са малък срок за историята, който не позволява на участниците да се издигат над събитията. Техният език още пази терминологията от 1917 година, в душите им още е жива старата болка за Родината. Корниловците не могат да бъдат безпристрастни съдии, но могат да запазят огъня на действения протест. В интерпретацията на автора Корниловското движение придобива глобални измерения: то се разглежда не като специфично руско явление, а като нещо, присъщо на всяка революция. Мисията на корниловците ще бъде завършена тогава, когато завърши руската революция. Който е издигнал веднъж знамето на протеста, той няма право да го свива. В корниловеца гори огънят на борбата за родината и той е длъжен грижовно да го пази. Само довелият докрай подвига има право да се гордее с него: „Тем более должны мы хранить и любовью поддерживать огонь, зажженный великим патриотом, чье славное имя носит наш полк. *Мы должны...*“

В юбилейното издание има и снимков материал с помощно-илюстративни функции. Поместени са изображения на генералите, възприемани като еманация на миналото и настоящето на полка – Л. Г. Корнилов и Н. В. Скоблин[16], както и на

---

[14] Известен е още като Леден (Ледяной) поход. По време на мартенските дъждове температурите рязко паднали до минус 20 градуса. Мокрите шинели на участниците замръзвали върху тях. Било толкова студено, че лежащите върху каруците ранени се покривали с лед, който всяка вечер се събарял с щикове.

[15] Василий Павлович Шчеглов (Щеглов, 1883–1930) е командир на 3-ти Корниловски ударен полк преди евакуацията от Крим. В емиграция е командир на 3-ти батальон на Корниловския полк, началник на групата на корниловците във Франция.

[16] Юбилейният брой „Корниловец“ излиза четири дена преди в Париж със съдействието на командира на Корниловския ударен полк ген. Скоблин агенти на НКВД да похитят и тайно да изведат от Франция председателя на РОВС генерал Е. К. Милер. Освен всичко друго, операцията е имала за цел издигането на този пост на завербувания от съветските тайни служби Скоблин, но в тази си част тя се е провалила: Милер, който е предчувствал участта си, е оставил бележка, уличаваща Скоблин.

свидни за воините емблематични предмети – нагръдния знак на корниловците и знамето на 2-и Корниловски ударен полк[1].

В еднодневния брой са публикувани и две стихотворения от известни в емигрантските среди у нас руски поети. „Памяти Корнилова“ от Любов Столица[2] възвеличава героя-пълководец, който с шепа храбреци изминава трудния път в руските степи. Напомнени са възлови моменти от биографията на генерала, кръвно свързан с руската армия, с руската земя и нейните герои. Сполучлив похват е омонимичното акордиране на думата *лавр* (лавър, т.е. дафиново дърво, от клонките на което в античната древност са правели венци за победителите), *лавра* (голям и важен по значение православен мъжки манастир) с личното име на генерала – *Лавр* (Лавър). Неговият път сред степните треви е по-победоносен от лаврово дърво и не може да бъде заличен от забравата:

Тебя ж помянут каждый храм и лавра,
И в летописях праведных, родных
Запишется навеки имя Лавра
Среди имен Пожарских и Донских!

Предателството на Скоблин е тежък удар по реномето и самочувствието на корниловците. Официално те получават подкрепата на Дружеството на галиполците: „...у нас, старых их сподвижников и боевых соратников по Белой Армии, осталось неизменным чувство величайшего уважения к старейшему из полков Добровольческой Армии, славу которого мы всегда и при всех обстоятельствах чтим так же, как и славу своих родных полков“ (Галлиполийский Вестник, 8 окт. 1937, № 52, с. 9). Неофициалната реакция на бялата военна емиграция обаче е доста по-различна – измяната на командира метонимично се прехвърля върху полка. Затрупаният от анонимни листовки И. Кондратиев е принуден да се обърне чрез галиполския печатен орган към авторите им с призива: „Довольно копаться в чужом грязном белье и вывешивать его „для разоблачения“ на улицу!“ (Пак там, 5 дек. 1937, № 54, с. 22).

[1] Вторият корниловски ударен полк е сформиран на 12 юли 1919 г. В състава му влизат офицери от Корниловския ударен полк и пленени бойци на анархокомуниста Нестор Махно.

На снимката е и знаменосецът Н. Ф. Мишченко (Мищенко). Едва ли е възможно той да е украинският казак, чиито полуграмотни, но искрени записки, водени по време на Гражданската война в Русия, цитира М. А. Критски (Критский, М. Цит. съч., с. 65–70). По всяка вероятност става дума за еднофамилци, но посочваме този факт, защото в достъпните ни материали по историята на Корниловския полк не срещнахме друг корниловец с тази фамилия.

Със знамената на Руската армия в България е свързан един любопитен сюжет, разказан от М. Левитов. През 1923 г., по време на сближаването на правителството на Ал. Стамболийски със Съветска Русия, Врангел и Кутепов издават заповед полковите знамена и регалии да бъдат препратени чрез посолството в София в Югославия с цел гарантиране на тяхната сигурност. На събрание обаче офицерите от Корниловския полк изказват мнение, че в тези тревожни дни знамената трябва да бъдат с полковете си. Тогава щабът на 1-ви армейски корпус взема компромисно решение – знамената и регалиите остават във воинската част, ако командването ѝ поеме отговорността за тяхното опазване (Левитов, М. Цит. съч., с. 618–620).

Знамето на Втория корниловски полк, както е посочено и под снимката, се е пазило у началника на групата на корниловците в България полковник Кондратиев. По време на Втората световна война Кондратиев го пренася в Югославия – той пристига в Руския корпус заедно с него. По-нататъшната съдба на това знаме е неизвестна: възможно е, то, подобно на други белогвардейски знамена, да е било пленено от червеноармейците.

[2] Любов Никитична Столица (1884–1934) е руска поетеса, прозаик и драматург, живяла в емиграция в София.

Второто стихотворение – „Привет корниловцам“ – е от донския поет Сергей Сулин[3]. Показателното в случая е, че корниловците са поздравени от панегириста на Донския корпус, който чрез своите над 50 стихотворения е прославил подвизите на всеки полк, на всяка дивизия от Корпуса[4]. Съпричастието към корниловския юбилей е доказателство за консолидацията на руската военна емиграция у нас в навечерието на Втората световна война. В същото време то е израз на отколешното приятелство на Сулин с корниловците, вероятно започнало в началото на 20-те години в лагера в с. Горно Паничерево, където заедно с Корниловския ударен полк е била настанена и офицерската сотня от 3-ти Каледино-Назаровски полк на Донския корпус. Освен това, Сулин и Кондратиев са близки познати: през 30-те г. донският поет е библиотекар в Руския клуб в Бургас, чийто председател е командирът на корниловците.

Сулин нарича смелия корниловски полк верен син на Русия и сравнява корниловския войник с богатир от руския героичен епос – билините. Девети вал за враговете и опора за своите, корниловците-емигранти воюват с всекидневието и влизат в смъртен бой за насъщния хляб. Светлият час на битката наближава и съдбата отново ще хвърли белите воини на изток:

И вновь пойдет за строем строй,
Захватит дух в груди,
И полк Корниловцев лихой
Вновь будет впереди!

Двете стихотворения са създадени по различно време и по различен повод: първото стихотворение е публикувано за пръв път през 1928 г. в парижкия вестник „Россия“[5], във второто се долавят юбилейните фанфари. Но те, както личи дори от заглавията („памет“ и „поздрав“) и финалните им акорди, се вписват в общия патос на равносметката и декларираната бойна готовност в името на Русия и нейното бъдеще – така, както си го представят оцелелите бойци от Корниловския ударен полк.

Юбилейният брой „Корниловец“ е показател за настроенията на белоемигрантите непосредствено преди Втората световна война. Акцентът върху традициите, носталгията по славното минало, декларираното за пореден път желание за борба с болшевизма предопределят избора на повечето корниловци по време на епохалния сблъсък Германия – СССР.

Радослава Илчева

---

[3] Сергей Фьодорович Сулин (1873–1943) е донски поет, театрален и обществен деец. Живял е в емиграция в Бургас, издал е две стихосбирки – „Лемнос“ (1927) и „Донцы в Тавриде“ (1937). С. Ф. Сулин е сред авторите, на които им предстои да заемат подобаващо място в литературното наследство на донското казачество. Доказателство за научния интерес към личността и творчеството му са разработките на С. П. Чибисова – докладът „Забытое имя. Донской поэт С. Ф. Сулин (1873–1944)“ и статията „Сергей Сулин – поэт и театрал“, която предстои да излезе в сп. „Донской временник-2013“.

[4] Вж.: Казаки за границей. Апрель 1935 – октябрь 1937. София, 1937, с. 27.

[5] Вж.: Русский некрополь в Софии. Авторы-составители Т. К. Пчелинцева, К. Д. Бендерева, составители С. А. Рожков, В. П. Гаристов. Москва, 2011, с. 325.

КУБАНЕЦ-АЛЕКСЕЕВЕЦ

Кубанец-Алексеевец. Выходит периодически. Издание Кубанского училища.

III, I	№ 6 (57) – 7 (58),	3–10	28 февр. – 19 дек. 1924
II	№ 11 – 12		31 ян. – 14 май 1925

Първите два броя са с двойна номерация, която продължава номерацията на издание, излизало извън пределите на България. Пак по тази причина годишнината първоначално е определена като трета. Актуалните годишнина (I) и номерация на броевете се установяват от № 3 (15 апр. 1924). При номерирането на последния брой се забелязва една неточност – неговата втора страница погрешно е означена като отнасяща се до предходния № 11.

От февруари до октомври 1924 г. (№ 1–9 вкл.) изданието излиза веднъж месечно, но без фиксирана дата. След това то губи тази си периодичност: № 10 излиза на 19 дек. 1924 г., № 11 – на 31 ян. 1925 г., а № 12 – на 14 май 1925 г.

В края на № 6 (57), който по същество е първият български брой, е посочено: „Первоначально, за недостатком средств, осведомительный листок, будет печататься на одной стороне листа, что обходится 90 лев за 200 экземпляров (меньшего количества типография печатать не берет). В случае изыскания средств и поступления добровольных вкладов, возможно расширение листка, причем будут заполняться обе стороны листа, что будет стоить 150 лева за 200 листов. При издании два раза в месяц таким образом обойдется: в первом случае – 180 лев, во втором – 300 лев, не считая пересылки. Настоящий № выходит для образца, напечатанный на двух сторонах листа".

Печатница Йосиф Колев – Т. Сеймен.

Обем: 2 с.

Формат: 22,5x30,5 см

Тираж: 200 екз.

„Кубанец-Алексеевец" е информационен бюлетин на бившите възпитаници на Кубанското военно училище в България. Двойният хрематоним се дължи на факта, че училището (Кубанское Алексеевское военное училище, Кубанское генерала М. В. Алексеева военное училище) носи името на генерал М. В. Алексеев[1]. В том III на „Български периодичен печат 1844–1944 г." то неправилно, вероятно вследствие на печатна грешка, фигурира като „Кубанер-Алексеевец"[2] – название, което не се среща нито веднъж на страниците на самото издание.

Кубанското Алексеевско военно училище се смята за наследник на закритото през 1898 г. Ставрополско казашко юнкерско училище и, най-вече, на съществувалата преди революцията в г. Екатеринодар (днес Краснодар) школа за прапоршчици в Кубанската войска. Именно тази школа през 1917 г. е преобразувана в Кубанско военно училище. То участва в Първия Кубански поход[3] (февруари-май 1918 г.),

---

[1] Генералът от инфантерията (т.е. пехотата) М. В. Алексеев (1857–1918) е един от основателите на Доброволческата (Добровольческая) армия и знакова фигура на Бялото движение. На младини известно време е ординарец на ген. М. Д. Скобелев и като такъв участва в Руско-турската война от 1877–1878 г.

[2] Български периодичен печат 1844–1944. Анотиран библиографски указател. Т. III. Съставител Д. П. Иванчев. Обща редакция Т. Боров, Г. Боршуков, Вл. Топенчаров. София, 1969, с. 34.

[3] Походът с цел прочистването на Дон и Кубан от болшевиките продължава 80 дни, от които 44 преминават в сражения. Известен е още като Леден (Ледяной), защото по време на мартенските дъ-

но пълноценното му функциониране започва в Доброволческата армия след Втория Кубански поход (юни-август 1918 г.). Занятията са възобновени през май 1919 г., а през ноември същата година училището получава правото да носи името на ген. Алексеев. Известно време то се намира в г. Феодосия (Крим). През ноември 1920 г. в състава на Врангеловата армия е евакуирано в Константинопол, а по-късно (1921) – на остров Лемнос (Гърция). След няколко месеца, заедно с още шест руски военни училища, е преместено в България. Занятията се провеждат до м. юли 1922 г., когато е последният випуск на офицери. Офицерите от последните випуски са формално командировани в него, а самото училище се ползва със статуса на кадрирана част в състава на Кубанската казашка дивизия.

За местопребиваване на Кубанското военно училище и на части от Кубанския полк е определен Търново Сеймен (днес Симеоновград). Финансирането на учебното заведение, където се живее и работи по военен устав, на първо време е осигурено от отпуснатите от Съвета на посланиците парични средства[4]. Личният състав и юнкерите, общо 761 души[5], са настанени в една от многото пустеещи вследствие на Ньойския договор казарми. Те разполагат с църква, офицерско събрание, лазарет и библиотека. През 1923 г. в същата казарма е настанено и предислоцираното от Велико Търново Сергиевско артилерийско училище[6]. През 1926–1928 г. кадрите на Кубанското училището се преместват в София и във Франция – в свидния за тях Търново Сеймен няма работа, следователно, и средства за съществуване. През 1930 г. кубанците-алексеевци в България са около 200 души, а техен началник е полковник Милашевич[7]. Историята на самото училище се проследява до 1934 г. във Франция.

Първо и единствено в България, „Кубанец-Алексеевец“ не е първото издание на Кубанското военно училище изобщо. Негови предшественици са издаваните от училището Известия (Осведомления), а също така списваните от юнкерите на остров Лемнос ръкописни списания „Барабан“ (1920–1921) и „Кубанец“ (1921 г., има данни, че са излезли 12 броя)[8], както и списание „Алексеевец“.

Информационният бюлетин излиза през един изключително тежък за възпитаниците на училището период: финансирането на Руската армия в изгнание вече е

ждове температурите рязко паднали до минус 20 градуса. Мокрите шинели на участниците замръзвали върху тях, вледенявали се и винтовките. Било толкова студено, че лежащите върху каруците ранени се покривали с лед, който всяка вечер се събарял с щикове.

[4] Спасов, Л. България и СССР 1917–1944 г. (Политико-дипломатически отношения). Велико Търново, 2008, с. 83.

[5] Данните са към 24 февруари 1922 г. и са взети от: Спасов, Л. Врангеловата армия в България 1919–1923. София, 1999, с. 101.

[6] Сергиевского артилерийско военно училище е основано през 1912 г. През 1917 г. е закрито, но през 1919 г. е възстановено в Одеса поради нуждата от офицери-артилеристи. Евакуирано е от Крим в Галиполи в състава на 1-ви армейски корпус на ген. Кутепов (Карпов, Н. Крым – Галлиполи – Балканы. Москва, 2002, с. 61).

Между кубанци и сергиевци се установяват трайни приятелски отношения. По-подробно за живота на руските юнкери и офицери в Търново-Сеймен вж.: Каратеев, М. Белогвардейцы на Балканах. [онлайн]. [прегледан 23.09.2006]. http://www.dk1868.ru/history/Karateev.htm.

[7] Можем да предположим някаква форма на субординарност на училището спрямо разположения в България Донски корпус, в чието комюнике „Казаки за границей“ в края на 20-те и през 30-те години се печатат сведения и отчети за живота на кубанците-алексеевци.

[8] Вж. http://www.mochola.org/russiaabroad/popov/k.htm [онлайн]. [прегледан 04.01.2007]; Волковский, И. Л. Военная журналистика. В: Журналистика русского зарубежья XIX–XX веков [онлайн]. [прегледан 04.01.2007].

преустановено и офицерите и казаците трябва сами да се грижат за физическото си оцеляване. Те продължават да квартируват в сградата на училището, но се наемат на всякаква работа, често отказвана от местното население – от миньори до сезонни селскостопански работници. Началник на Кубанското военно училище е генерал-майор О. И. Лебедев[9]. И Кубанското, и Сергиевското военни училища се ползват с безрезервната морална и донякъде финансова подкрепа на командира на Шести кавалерийски полк в г. Харманли полковник Златев. Руските офицери установяват приятелски отношения и с други български офицери в Харманли, част от които са руски възпитаници[10].

---

[9] Олег Иванович Лебедев (1892/93–1973) е участник в Първата световна и в Гражданската война, командир на една от кубанските дивизии. От 1920 г. е генерал-майор и началник на Кубанското военно училище, с което изминава пътя от Крим през Лемнос и България до Франция, където живее от 1931 г. Преди Втората световна война е директор на намиращия се във Версай кадетски корпус, който носи името на император Николай II. След 1945 г. се установява в САЩ, където завършва военната си кариера като командир на „Руски гарнизон" № 297 в Съюза на армията и флота на САЩ. Преподавал е в Сергиевската гимназия, работил е за Синода на Руската православна задгранична църква, бил е заместник-директор на Синодалното съботно училище (Синодальная субботняя школа). Председател на Обединението на бившите юнкери на Кубанското военно училище, вице-председател на Съюза на Георгиевските кавалери – http://voldrozd.narod.ru/proekt/usa/novo-diev/Lebedev1.html, http://zarubezhje.narod.ru/kl/L_304.htm, [онлайн]. [прегледани 09.10.2007].

[10] Каратеев, М. Цит. съч. За приятелските връзки между българските и руските офицери свидетелстват и някои материали от изданието.

В цитираните мемоари на М. Каратеев (1904–1978) образът на защитника и опората на белогвардейците в Търново Сеймен полковник Златев е изключително релефен. Златев и подчинените му са гости на всички големи празници на белоемигрантите и радушно посрещат на своя територия руските офицери. На кубанците Златев осигурява от собствения си полк ездитни коне за тренировки, а на музикантите-сергиевци – работа във военния оркестър в г. Харманли при изключително изгодни за тях финансови и кариерни условия. Яростен русофил и също толкова яростен противник на Стамболийски, Златев съвсем формално изпълнява издадената от земеделското правителство заповед за разоръжаване на Врангеловата армия. Иззетото от русите оръжие е струпано в една от постройките на казармата, за приличие е назначен български стражар да го пази, но единият от двата ключа от помещението е предаден на началника на Кубанското училище ген. Лебедев. Другият ключ остава у самия Златев. Благодарение на покровителството на всесилния полковник, който фактически управлява в региона, емигрантите се чувстват в безопасност („как за каменной стеной") и водят нормален казармен живот. И ако в някои български селища руските офицери са обект на провокации и репресии от страна на местните власти, в Търново Сеймен те се разхождат с униформите и не свалят пагоните си – нещо, което иначе е категорично забранено. Според Каратеев, Златев е завършил в Русия кадетски корпус, военно училище и Академията на Генералния щаб – „по духу это был вполне наш человек".

Друг щрих към портрета на полк. Златев добави кубанският изследовател Ю. В. Лучински. В доклада си „Самоубийство русского генерала Болховитинова в Болгарии: последствия одной публикации на Кубани" (Международна научна конференция „Русская эмигрантская литература и искусство в европейском контексте. Вклад в мировую культуру. Научное наследие российской диаспоры в Болгарии (1920–1940)" (София, 9–10 декември 2010) той изнесе любопитния факт, че застрелялият се в г. Харманли инспектор на класовете в Кубанското военно училище Л. М. Болховитинов е погребан след ходатайството на Златев на местното гробище – въпреки, че православната църква отказва такова погребение на самоубийците.

Нашето собствено проучване разкри самоличността на командира на 6-ти кавалерийски полк. Оказа се, че човекът, за когото изгнаниците в Търново Сеймен запазват най-светъл спомен, всъщност е бъдещият министър-председател на Царство България генерал-лейтенант Пенчо (по други сведения Петко) Златев (1881–1948). Той е завършил Софийския кадетски корпус и Военната академия в София, след което, през 1911 г., е изпратен да учи в Николаевската академия на Генералния щаб в Санкт Петербург – най-престижното военно учебно заведение на царска Русия. Завръща се още през следващата, 1912 г., поради общата военна мобилизация. Участник в Балканската и Първата световна война, той е

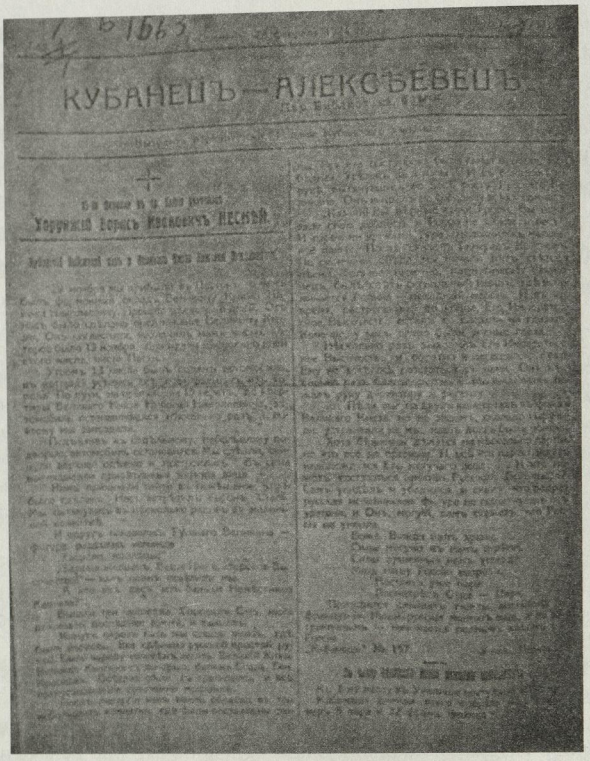
КУБАНЕЦЪ—АЛЕКСѢЕВЕЦЪ

„Кубанец-Алексеевец“ е определен от издателите си като „печатен осведомителен лист“ („печатный осведомительный листок“). Приоритетната му задача е посочена в рубриката „Для сведения“ на № 6/57, която в този фактически първи брой на изданието у нас поема функциите на уводна статия. Започнало да излиза близо две години след последния випуск, т.е. в ситуация, когато училището фактически вече не съществува като учебно заведение, то трябва да служи преди всичко за връзка и взаимно осведомяване за живота на разпръснатите в различни страни негови възпитаници. Същевременно обаче е подчертано, че изданието трябва да предоставя и възможности за задоволяване на културните и информационни потребности на читателите си, като компенсира недостига от вестници и съобщава сведения от официални източници. Предвидени са и чисто практически функции, като помощ при трудоустройство и издирване на близки и познати. Към участие в списването на изданието са поканени всички офицери и казаци. И въпреки че те могат да изпращат за публикуване статии с различно съдържание, включително и стихотворения, предпочетени като най-ценни са документалните произведения за миналото и настоящето. Посочено е също, че използваните или ненужните материали ще се връщат на авторите им.

командир по различно време на 1-ви, 6-ти и 9-ти кавалерийски полкове. Военната му кариера е стремителна – инспектор на конницата (1928–1934), един от създателите и ръководителите на Военния Съюз (1919–1935), два пъти министър на войната (в правителството на К. Георгиев през 1934 г. и през 1935 г.) и министър-председател (януари – април 1935).

Първият брой (6/57) на „Кубанец-Алексеевец“ се открива с известие за смъртта на хорунжий[11]. Несмей. Веднага след това е поместена препечатка от № 157 на „Кубанец“ [12] „Кубанский войсковой хор у Великого князя Николая Николаевича“, подписана с криптонима „У-овъ“. Следва информация за постъпления в казната на Великия княз Николай Николаевич (1856–1929), оглавил Руския императорски дом в изгнание и Руския общовоински съюз. На втората страница на броя е отпечатано стихотворението „Наша вера“ и е поместена коментираната вече като уводна рубрика „Для сведения“.

Отпечатаните в „Кубанец-Алексеевец“ материали условно могат да се отнесат към три групи: 1) Актуална информация, свързана с функционирането на Кубанското военно училище като учебно-войскова единица; 2) Славното минало на училището и Кубанската войска изобщо; 3) Трудното, но не и безрадостно настояще на възпитаниците на училището.

Актуалната информация, свързана с всекидневието на училището, се поема от няколко рубрики, най-постоянна от които е „В казну Великого князя Николая Николаевича. Фонд Освобождения Родины“, в която се дава стриктен и поименен отчет за постъпилите пожертвования. Към първи май 1925 г. постъпилата във фонда сума е в размер на 11 722,30 лева[13]. От втори брой към тази рубрика се прибавя и друга – „Помощь инвалидам“, с уверението, че училището и за в бъдеще ще поддържа най-нуждаещите се от инвалидите – според възможностите си и най-вече въз основа на месечния членски внос от 5 лева. Посочва се както от кого са дадени средствата, така и на кого са разпределени. № 10 от 19 декември 1924 г. пък обявява кампания за набиране на средства за българските бежанци от Гърция и Турция. Руските воини, познали нелеката съдба на изгнаниците, са призовани да засвидетелстват по този начин благодарността си към българския народ за предоставеното им убежище.

На страниците на изданието се проследяват и рубриките „Для сведения“ (№ 1, 3), „В Тырново-Сеймене“ (№ 5, 7–8, 10, 11) и „К сведению“ (№ 10–12). Често тематично съотносимите материали са със самостоятелни заглавия („Объявляется список негативов Училища, исполненных фотографами любителями“ – № 5, „Для сведения приезжающим на отдых и больным“ – № 8) или дори без заглавия. В последните три броя (10–12) се появява рубриката „Связь“ с информация за живота на руските емигранти в България и в други европейски страни. Пак в графата „актуална информация“ се включват некролози и съобщения за молебени и панихиди – както за обикновени воини, така и за висши военачалници и членове на императорското семейство.

---

[11] *Хорунжий* е първият и най-нисш офицерски чин в казашката войска. Съответства на подпоручика в пехотата, корнета в кавалерията; на днешния младши лейтенант.

[12] Като местопребиваване на автора е посочен Париж. По всяка вероятност този „Кубанец“ е продължение зад граница на споменатото по-горе ръкописно списание. Възможно е това да е ежеседмичният информационен лист „Кубанец“, издание на щаба на Кубанската дивизия, който излиза в г. Враня (Югославия) през 1921–1924 г.

[13] Преизчисляването на тази сума в популярните тогава и несъществуващи днес франкове не би дало достоверна представа за размера ѝ. Единствената информация, която открихме за съотношението долар-лев, пък е със задна дата: на 1 май 1923 г. Софийската фондова борса е търгувала един долар за 131 лева.

Важно място на страниците на изданието заемат материали, свидетелстващи (или поне създаващи впечатление) за активна и постоянна военна дейност: заповеди (напр. за изработване на войскова икона[14]), разпореждания и телеграми („почто-телеграммы“) на Кубанския войскови атаман ген.-майор Науменко[15], на ген-майора от Генералния щаб Попов, на главнокомандващия Руската армия ген. Врангел; поздравления по различни поводи (за Великден, новата 1925 г.) от страна на висши военачалници и великия княз Николай Николаевич и т.н.

Славното минало на училището и Кубанската войска е втората голяма тема на страниците на изданието. То е неизменно в центъра на много материали, част от които имат не само историческа, но и художествена стойност. Такива са материалите „Из славного прошлого“ (№ 2), „1920–1924“ (№ 8), „Памятка екатеринодарцев“ („Към екатеринодарците“ – № 9). Възкресените в тях важни събития от изпълнената с драматизъм най-нова история на кубанското казачество трябва да повдигнат духа на емигрантите и чрез светлия пример на предшествениците (пък и на тях самите в миналото!) да ги мобилизират за превъзмогване на трудностите в настоящето. Понякога минало и настояще се преплитат, както става в статията „Кубанцы-джигиты“ (№ 7).

Редица материали, такива като „Кубанцы в Сарамбее“ (№ 2. Сарамбей – днес г. Септември), „Праздник Св. Пасхи в Т.-Сеймене“ (№ 4) и др. документират настоящето на възпитаниците на Кубанското военно училище. В тях тях преобладават две основни теми – за задружния живот на кубанците и за дружбата с гостоприемните българи. Статията „Памяти погибших питомцев училища“ (№ 6) е покъртителен разказ за погребението в село (днес град) Любимец на двама убити от мълния по време на работа кубанци. Младите офицери са оплакани от българи и руси, а над-

---

[14] Заповедта е публикувана и в други казашки издания, напр. в № 204 на в. „Казачьи думы“.

[15] Вячеслав Григориевич (Григорьевич) Науменко (1883–1979) изминава пътя от казак (съответства на редник в пехотата) до генерал-майор на Генералния щаб. Участник в Първата световна и в Гражданската война. Участник в Първия и Втория кубански походи, походен атаман във ВСЮР (Вооруженные силы Юга России). Избран за Кубански войскови атаман на о. Лемнос през 1920 г., той заема този пост 38 години – до 1958 г., когато предава атаманските пълномощия на войсковия старшина (съответства на подполковник) Б. И. Ткачов (Ткачев). За кубанските казаци-емигранти Науменко е олицетворение на бащицата-атаман (батька-атаман) от преданията на Запорожката Сеч. В емиграция той поддържа Деникиновата идея за единна и неделима Русия и се противопоставя на привържениците на казашката държавна самостоятелност (самостийники). До 1944 г. живее в Белград, но за разликата от другите казашки военачалници (П. Н. Краснов, А. Г. Шкуро, Султан Клич-Гирей) не се занимава с подривна дейност срещу Съветския съюз и се въздържа от директни политически декларация в подкрепа на Хитлерова Германия и войната ѝ срещу Съветска Русия. Поради позицията си за включване на казашките части в Руската освободителна армия (РОА) на ген. А. А. Власов влиза в конфликт с П. Н. Краснов и напуска длъжността член на Главното управление на казашките войски.

Краят на Втората световна война го заварва в американската окупационна зона. Науменко е сред малцината казашки лидери, които не са предадени от англичаните на Сталиновата военна администрация в австрийския град Лиенц през 1945 г. През 1949 г. заедно със семейството си и кубанските войскови регалии заминава за САЩ – Вж.: по-подробно: Дюкарев, А. В. Общественно-полит[онлайн]. [прегледан 15.05.2012]. – http://slavhistory.ru/article/read/Obcshestvenno-politicheskaja-dejatelnost-Vojskovogo-atamana.html.

След предаването на атаманските си пълномощия Науменко се заема с изследването на историята на Кубанската войска. Автор е на тритомния сборник с материали и документи „Великое предательство“ (Ню-Йорк, 1962–1970) посветен на казашката трагедия в Лиенц.

гробните слова на местните големци и началника на училището са поредно доказателство за взаимното доверие и общото бъдеще на двата народа по мирния път на великата славянска култура и дружното съжителство.

Макар и спорадично, на страниците на изданието се появява темата за тежкото положение на останалите в Съветска Русия казаци. В материала „Выдержки из письма, полученного из ст. Ильинской, Кавказского отдела, Кубанской области. (с сохранением выражений и обозначений)“ (№ 5) някой си В. П. пише до кума си Иван (куманек Ваня), че животът в републиката е добър, но за партийците, а не за тружениците. Като поздравява с Великден, авторът на писмото изказва надеждата, че прогонените по чуждите земи кубанци ще се завърнат скоро – за сенокоса или жътвата, и то в реда, в който са заминали. Към момента на издаване на „Кубанец-Алексеевец“ използването на личната кореспенденция за целите на пропагандата вече е перфектно работещ полемичен похват в руската емигрантска периодика у нас.

Всички материали в „Кубанец-Алексеевец“ са на руски език. Единственото изключение е публикуваната в № 9 реклама на стоките в книжарницата и печатницата на Йосиф Колев в Търново Сеймен. Преобладаващата част от статиите са без подпис – подписаните с инициали са много рядко изключение. Някои повтарящи се стилистически особености и литературни похвати навеждат на мисълта, че те са дело на ограничен брой автори или дори на един автор. Без да са професионални литератори, тези анонимни автори (или анонимен автор) притежават добра обща и езикова култура. Печатни грешки се срещат, но не често. Забелязват се колебания при транскрипцията на българия звук „ъ“ – като „е“ (Керджалийская группа) и „ы“ (Тырново-Сеймен). В графичния облик на изданието прави впечатление отпечатването на руската буква „э“ чрез обръщане на обикновеното „е“ – „э“, вероятно поради липса на оригинален руски печатарски набор.

В „Кубанец-Алексеевец“ са публикувани общо три стихотворения – „Наша вера“ (№ 1), „Возрождение“ (№ 2) и „Христос Воскресе“ (№ 4). Първите две са подписани с инициалите „Юн. Г.“, където „юн.“ е съкращение от „юнкер“. Заедно с темата за изгнаничеството това обстоятелство подсказва, че въпросните стихотворения са написани в периода между ноември 1920 (изтеглянето на Врангеловата армия от Крим) и юли 1922 г. (последното производство на офицери в Кубанското училище, след което там вече няма юнкери). Допускаме също възможността, те да са препечатка от недостигнало до нас издание на училището. И двете стихотворения са предсказуеми спрямо заглавията си. Съхранилите честта си воини вярват, че ще успеят да върнат на светата Родина някогашната красота. Тяхната рицарска доблест ще се справи с коварния враг и посредством труда, науката и ума им Русия отново ще се възроди. Със същата вяра във възкресението на родната земя е изпълнено и второто стихотворение на Юн. Г. „Возрождение“. В него се обговаря една много характерна за руската емигрантска воинска поезия корелация: Майка-родина – синове. Майката-родина е лишена от мощта и царствените си регалии, но нейният призив кара кръвта да кипи в гърдите на прокудените синове. Именно те със силна ръка ще ѝ върнат могъществото и славата.

Идеите на стихотворението „Возрождение“ са доразвити в третия текст – „Христос Воскресе!“. Светлото Христово възкресение поражда надежда за физическото и духовно възкресение на Русия. Авторът се обръща към братята си с призива в светия и светъл час да се помолят на Христос да изпрати на Русия щастие, а на

тях – вяра и бодрост. Освен че е публикувано на първа страница на броя заедно с великденските поздрави, това стихотворение е единственият подписан материал в „Кубанец-Алексеевец". Посоченото е не само името на автора (В. Поляков), но и мястото на създаване на стихотворението (Пловдив). Предполагаме, че В. Поляков е Валентин Алексеевич Поляков, който произлиза от древен казашки род от донската станица Березовска (Березовская). Той е чичо на известния казашки поет Павел Сергеевич Поляков. Убит е в Белград от партизаните на Тито[16]. Това обстоятелство навежда на мисълта, че В. Поляков е участвал в Руския корпус на територията на Югославия. Негово стихотворение е публикувано и в № 5 (15 юли 1923 г.) на сп. „Казачьи Думы".

Трите публикувани в „Кубанец-Алексеевец" текста не принадлежат към шедьоврите на руската емигрантска поезия. Впрочем, техните автори нямат подобни претенции. В друга ситуация много от използваните изрази („священный пламень", „надежд несокрушимый камень", „доблесть рыцарская", „славный меч лавровый", „прежняя лихая слава", „слова святые") биха се възприемали като клишета. Но изпитанията на изгнаничеството ги реабилитират вербално: те звучат убедително и искрено, защото са изстрадани от авторите и от аудиторията си.

Патосът на тези стихотворения както и близостта на някои от изброените по-горе статии до есето като цяло не променят информационно-прагматичния облик на изданието. Тяхната и без това неголяма печатна площ непрекъснато се редуцира, за да изчезне съвсем в последните три броя на „Кубанец-Алексеевец".

Печатният осведомителен лист се ситуира в руслото на такъв слабо изучен феномен като юнкерските списания в дореволюционна Русия от типа на издаваните в началото на XX век във военно-учебните заведения „Досуги константиновцев" и „Журнал Николаевского инженерного училища". Съществуващата в тази плоскост традиция обаче се пречупва и трансформира в/от новия социално-политически контекст, обусловен от емигрантския живот. Последното обстоятелство предопределя информационно-прагматичния характер на „Кубанец-Алексеевец".

Радослава Илчева

[16] Казачий словарь-справочник. Том 2. Составитель Словаря Г. В. Губарев. Редактор-издатель А. И. Скрылов. Сан-Ансельмо, Калифорния, С.Ш.А., 1968. [онлайн]. [прегледан 29.09.2004]. [прегледан 1 август 2012] http://www.cossackdom.com/enciclopedic/p.htm

ЛИСТОК СТУДЕНЧЕСКОГО АКАДЕМИЧЕСКОГО КРУЖКА

Листок Студенческого Академического кружка. Редактор А. Тышков.

№ 1 – 14 19 юни 1932 – 22 ян. 1933

Излиза на страниците на в. „Голос“, № 399, 400, 401, 402, 403, 405, 407, 408, 410, 411, 413, 415, 418, 427.
От № 10 редакционна колегия.

Листок Студенческого Академического кружка. Редактор: Й. К. Кузнецов. София.

№ 13 – 15 17 март – 19 май 1935

Излиза на страниците на в. „Русь“, № 45, 47, 51.
Адрес за кореспонденция: „Ангел Кънчев“ № 4.

Създаден през март 1932 г., Студентският академичен кръжок (САК) поставя пред себе си „скромни, но сериозни и здрави задачи“: самообразование и попълване културните пропуски на руската емигрантска младеж, появили се вследствие на цял ред неблагоприятни обстоятелства (европейската война, революцията и гражданската война в Русия)[1]. Според основателите му би било пресилено да се говори за духовно осакатяване на младите хора в емиграция – духовни интереси и потребности те притежават, но в „потенциално, скрито състояние“. Идеята на САК е да се създадат условия, в които да се пробудят, развият и укрепнат духовните сили на руската емигрантска младеж.

За да бъдат обхванати повече и различни области на духовния живот, кръжокът е разбит на няколко групи – литературна, естествено-научна, славянска, религиозно-философска и т.н. Всяка от тях работи самостоятелно – в тесен кръг нейните членове обсъждат едни или други въпроси, които след това в разработен вид (доклади) се изнасят пред обществото на открити събрания.

Със съдействието на А. В. Арцишевски и Г. Ф. Волошин кръжокът се сдобива със своя страница в ежедневния емигрантски вестник „Голос“. Страницата е предоставена както за студентско художествено творчество – литературни произведения, научни, критически и публицистични статии от млади автори, така и за информация, която отразява живота и дейността на студентите, културния живот на руското общество и в България, и в други страни (за тази цел кръжокът завързва кореспонденция и привлича за сътрудничество студенти от Париж, Лувен, Прага и др.).

[1] Вж.: Кузнецов, Й. С. А. К. – Листок студенческого Академического кружка, № 1, 19 юни 1932.

ЛИСТОКЪ
СТУДЕНЧЕСКАГО АКАДЕМИЧЕСКАГО КРУЖКА

№ 1 — 19 ІЮНЯ 1932 г. Редакторъ А. Тышковъ

С. А. К.

ГЕТЕ
(1749—1832—1932)

Не помню, кто то сказалъ, что жизнь каждаго человѣка это — есть восхожденіе, съ тою, правда, разницею, что одному приходится черепашьимъ шагомъ вползать на бугорокъ, на какой нибудь забытый мураш-нинъ, другому же гигантскими шагами возноситься на Монблакъ, Эльбрусъ, Эверестъ!...

Іоганнъ Вольфгангъ Гете, осиливъ землю на вершинѣ Эвереста. Мы это знаемъ твердо, потому что, говоря о высотѣ, на которую вползаетъ человѣкъ, мы никогда не можемъ ошибаться въ двухъ случаяхъ. Первый—что когда человѣкъ стоитъ на самой низкой ступени абстинэнціи, и второй, когда человѣкъ стоитъ на высочайшей. На ней то, именно, мы и видимъ Гете. Но такъ явно вознесенный надъ толпою, тѣмъ самымъ Гете такъ же явно и удаленъ отъ насъ, а тѣмъ самымъ сведена почти непреодолимая трудность подлиннаго познанія сокровенныхъ нѣдръ человѣка-Гете.

Конечно, изъ затруднительнаго положенія можно было бы выйти даже съ нѣкоторымъ успѣхомъ, для этого стоило бы только изложить обстоятельно біографію Гете, перечислить написанныя имъ произведенія, вспомнивъ попутно мнѣнія авторитетныхъ людей о нихъ, и затѣмъ съ почтительно казеннымъ поклономъ удалиться отъ потрепоженной тѣни геніальнаго поэта. Но, какъ это ни заманчиво, мнѣ все же нынче хотѣлось бы иначе подойти къ Гете. Тема которую я выбираю:

Гете и Фаустъ.

Я сказалъ: Гете и Фаустъ, а вѣдь безусловно, точнѣе было бы сказать Гете—Фаустъ. Геніальный поэтъ, сознавая желаніе полубога, идя къ своему счастью миновеніемъ десницы осчастливить толпящееся у его ногъ человѣчество. И, наконецъ третье — естественное развитіе ряда вопрошающихъ въ здоровое сердце добродѣтельства къ людямъ—апофеозъ альтруизма — жизнь за другихъ. Исканіе личнаго счастья въ счастьи ближняго, ближнихъ!...

Постараюсь обосновать свои выводы.

Какъ извѣстно, отецъ Гете, достигшій счастья на тронныхъ красотъ, думалъ, что и его сынъ только на ней достигнетъ своего счастья. И вотъ, искренно заботясь о своемъ сынѣ, но по обычаю патріархальныхъ временъ не спрашивая прислушивалъ къ его личному мнѣнію, отецъ Гете самостоятельно избираетъ дорогу своему сыну. Въ 1765 году 16-тилѣтній Гете по повелѣнію отца отправляется въ Лейпцигъ для поступленія на юридическій факультетъ. Вирочемъ, чрезвычайно любознательный, впечатлительный, полный огня и въ то-же время мечтательный, онъ съ наслажденіемъ погружается въ тотъ карусельный водоворотъ какимъ представлялась молодому человѣку лейпцигская жизнь. И хотя онъ сознаетъ юный, но уже чувствующій въ себѣ титаническую мощь и волю созидающій, что коли жизнь человѣку дана, то долженъ-же быть и какой-то смыслъ у этой жизни, какое-то безусловное счастье, онъ со всѣмъ пыломъ своей юной и геніальной натуры ждетъ, что сегодня же, сейчасъ же, сію же минуту Лейпцигъ объяснитъ ему, въ чемъ же этотъ смыслъ, гдѣ же найти это счастье. Однако пестрые и оперенные, а въ сущности, посюсторонніе призраки отъ, съ одной стороны и схоластическія, сухія, самодовольно-педантическая университетская наука тѣмъ лишь другая, но отнюдь не

През първия етап от съществуването си (във вид на приложение, което излиза на четвърта страница на „Голос“)[2] „Листок Студенческого Академического кружка“ успява да настрои срещу себе си някои емигрантски среди, представени от анонимните издатели, редактори и сътрудници на в. „Софийские новости“. „Гражданското негодувание“[3], което те изразяват, е предизвикано от това, че създаденият като надпартийна организация студентски академичен кръжок, който стои встрани от всякакви обществени въпроси, дори когато те засягат студентите, започва все повече да се меси в обществения живот. По всяка вероятност цялата неистова буря по негов адрес се разразява заради личността на ген. Арцишевски, с покровителството и финансовата помощ на когото студентът от Богословския факултет Йосиф Кузнецов учредява кръжока. Според „Софийские новости“ кръжокът е създаден изцяло с користни намерения (публикациите в студентския лист не подкрепят това твърдение) – генералът да разедини опозиционно настроените към него, а „бездарният богослов“ да получи и заиграе по-значима роля в обществения живот. Почтеността на другите водещи фигури в кръжока (М. Карпов, В. Нечаев) не се подлага на съмнение, но за тях пък се отбелязва, че нямат нищо общо със студентството (вторият не бил завършил дори и гимназия).

[2] В Български периодичен печат 1844–1944. Анотиран библиографски указател. Т. III. Съставител Д. П. Иванчев. Обща редакция Т. Боров, Г. Боршуков, Вл. Топенчаров. София, 1969, първият етап от съществуването на „Листок Студенческого Академического кружка“, като приложение на в. „Голос“, не е включен. Данните са само за втория етап, на страниците на „Русь“.

[3] Вж. Софийские новости, № 3, 16 окт. 1932.

Тенденциозните обвинения и насмешки на „Софийские новости", определени като „литературно хулиганство" и „печално явление в руския обществен живот", не са подминати с мълчание – целият № 11 (2 окт.) е полемика с тях в умерен или по-остър тон. Според редакцията на „Листок Студенческого Академического кружка" „Софийские новости" се опитва по криворазбран начин да следва разобличителната традиция на руската журналистика, преминава отвъд границата на шегата в несполучливи опити за критика, неуместни сатири и карикатури, необосновани, ненужни и незаслужени клевети, лъжи, залага на слухове, засягащи частния живот на признати от обществото личности. Недоумение будят „смехотворните издевателства" над стиховете на Л. Столица (препечатани в изопачен вид и съпроводени с „плоски остроти" в лош тон), както и „грубите и плоски закачки" с писателя А. М. Фьодоров.

Конфликт, но от съвсем друго естество, засяга статията на Всеволод Шпилер „Соображения в пользу самостоятельности русской церковной жизни за границей" (№ 4, 10 юли; № 5, 17 юли). Авторът защитава правото на руските бежанци да отстояват своята църковна независимост във връзка с обезпокоителната тенденция към ограничаване[4] на техните канонически права на независимост и пълна самостоятелност в устройството и управлението на своя църковен живот, както в православни, така и в неправославни земи. Приведени са и канонически справки, показващи безпочвеността на претенции от подобен род.

С по-обширни биографични очерци или с кратки бележки се представят величини в културата, изкуството, литературата. По правило във фокуса на внимание се оказват все търсещи личности и творци (писатели, поети, художници) със странен, мъчителен живот, обречени на принудително или доброволно скиталчество – Франсоа Вийон, Врубел, Достоевски.

„Биографические заметки о Франсуа Вийоне" (№ 2, 26 юни) е резюме на доклад, прочетен от Л. Туршу на едно от събранията на САК по повод 500-годишнината от рождението на френския поет.

Постоянната рубрика „Исторический календарь" съдържа подборка на по-мащабни събития от световната и руската история и култура, както и от биографиите на значими личности. Обикновено събитие, посочено там, става повод и за основната публикация в някой брой – за Вийон (№ 2, 26 юни), за Рубенс (№ 3, 3 юли).

С изключение на № 6 (31 юли) и № 8 (21 авг.) във всички останали броеве има публикувано поне едно стихотворение. Повечето са от В. Нечаев и В. Клевцов, останалите (по 1–2) от С. Ратков-Рожнов, А. Платунов и Р. Стрекалов.

„Весна" (№ 2, 26 юни) и „Неусыпная память мне щепчет..." (№ 3, 3 юли, из цикъла „Вечерние костры") от В. Нечаев предлагат бягство за миг от потискащата действителност – колоритни и динамични природни картини, влюбеност в природните красоти, копнеж за хармония в междучовешките отношения, каквато е установена между природния и животинския свят. Съвсем други настроения завладяват същия поет в „Странствующий рицарь" (№ 4, 10 юли) – самота, отчаяние, обреченост. Усе-

[4] Такива ограничения са предявени от константинополската, еладската и други църкви. Само две християнски църкви (българската и сръбската) зачитат правото на църковна самобитност и каноническа самостоятелност.

щане за безизходност, тревожност лъха и от още едно стихотворение на В. Нечаев – „Я уходил в бездонность...“ (№ 9, 11 септ.).

Философското вглеждане в живота, мислите за неговия смисъл (и безсмислие), безпомощността да се промени съдбата доминират в „Гадалка“ от В. Нечаев и „По циферблату жизни я мечусь...“ от С. Ратков-Рожнов (№ 7, 14 авг.), както и в други две стихотворения на В. Нечаев – „Ничего, – если сердце плачет...“ (№ 13, 6 ноем.) и „Тишина“ (№ 14, 22 ян. 1933).

„Жар-птица“ (№ 10, 18 септ.) от В. Клевцов е по-скоро изключение – в мрака и безпътицата изплуват непримиримостта, решителността, вярата във възраждането от пепелта като митичната жар-птица. По-встрани стои и другото стихотворение, за любовта, на В. Клевцов – „О, если бы во взглядах недоступных...“ (№ 5, 17 юли).

Един и същ образ, срещан често в емигрантското литературно творчество, присъства и в първия (стихотворението на В. Клевцов „Китеж“), и в последния брой (стихотворението на Ростислав Стрекалов „Звоны Китежа“) – мистериозният град Китеж. С него е свързана красива руска легенда, която дава надежда на отчаяните. Според нея по време на монголо-татарското нашествие внезапна божествена намеса скрива града от очите на неприятеля под водата на езерото Светлояр. Китеж се превръща в символ на нещо силно желано, но недостъпно, райско кътче, където праведниците могат да избягат от жестокия свят.

Статията на Б. Свещников „О Достоевском“ (№ 9, 11 септ.; № 10, 18 септ.) е за душевните съмнения и колебания на писателя, за неговата религиозност, вярата му в очистителната сила на страданието. Тя е реплика на статия в английско списание, където Достоевски е наречен позор за руската литература. Авторът на статията дава отговор на въпроса защо Достоевски вълнува толкова руснаците: защото прониква до дъното на човешката душа, оголва нейните най-тъмни и порочни страни, с някаква особена страст изважда на показ всичко тъмно и низко в нея, показва на какво зло е способен човекът и в същото време дава образци на подвиг и почти святост.

Разказът „Страх пустоты“ (№ 7, 14 авг.; № 8, 21 авг.) на М. Карпов е за любовта, от възникването на първите трепети до необяснимата хладина и отчуждението. Писателят разказва за раждането едновременно с пролетта на едно чисто любовно чувство, за преобразяването и фантазиите на влюбения, мечтите му за „зелени острови и топли морета“. Героят на разказа Замятин обаче е споходен от това чувство във възможно най-неподходящо време („неприметная страда беженства“), когато ужасите на гражданската война са все още твърде пресен спомен, за да отмине лютата ненавист към „побърканите укротители на Русия“. В суровите условия на живота любовта му е обречена, няма шанс да оцелее. Тонът на разказа става все по-минорен, с особена сила е предадена болката от необратимата загуба.

В два поредни броя са публикувани хумористични разкази от Ала Салиш. „Писатель“ (№ 12, 15 окт.) е за смехотворните писателски амбиции и опити на бивш чиновник и настоящ собственик на магазин. „Нахал“ (№ 13, 6 ноем.) е не по-малко забавен разказ – този път за хитроумно скроения и приведен в изпълнение план на млада дама да се избави от своя нахален ухажор.

След известно прекъсване „Листок Студенческого Академического кружка“ се връща към живот през 1935 г. – отново като приложение, ала този път на страниците на друг ежедневен емигрантски вестник – крайно националистическия „Русь“. Като се има предвид последователната и категорична политическа линия на редак-

цията на „Русь“, донякъде изненадващо на неговите страници се появява литературно приложение, при това на една претендираща да бъде надпартийна организация, каквато е емигрантският студентски академичен кръжок. Не толкова изненадващо е краткото съществуване на този студентски лист (3 броя) и спазеното само веднъж обещание той да излиза два пъти месечно (третият, последен, брой излиза след едномесечна пауза).

В уводната статия „Наши задачи“ редакторът на листа Й. К. Кузнецов разяснява задачите на кръжока (някои моменти от уводната статия в първия брой на студентския лист в „Голос“ се повтарят и тук), чийто основател е самият той – да обедини национално мислещата младеж; „да внесе здрава и свежа струя в ненормално създадените отношения в руското общество“, да убеди, че всички разногласия сред емиграцията и взаимната неприязън произтичат от това, че всички те по различен начин разбират и по различен начин се стремят да постигнат една и съща скъпа на всички цел; да запали жажда за действие, жажда за пламенно и отговорно служене на Русия; да развие и укрепи духовните сили на младежта; да възпита здрави хора, носители на националния идеал. Сред приоритетите на кръжока е и стимулирането на литературното творчество на по-младите емигранти, запознаването (без политическа, партийна предвзетост) на младежта не само с широкото течение на съвременния обществен живот, а също така и с литературата, културата, историята и бита на българския народ.

Вторият материал, поместен в първия брой на „Листок Студенческого Академического кружка“, е лирически – „Мотивы из „Слова о полку Игореве“ от В. Нечаев.

Основните фигури във втория брой на приложението („Русь“, № 47, 31 март 1935) отново са Й. Кузнецов и В. Нечаев.

Й. Кузнецов е автор на статията „Болгарский Народный университет“, имаща конкретна цел – да покаже упоритите усилия на българския народ в отстояването на своето законно право на самостоятелно битие, превъзмогвайки с нечовешки усилия непреодолими трудности. В статията се разясняват задачите на създадения през зимата на 1934 г. по инициатива на министъра на просветата ген. Радев и началника на културния отдел Илиев Български народен университет, едно събитие, което според автора е знак, че правителството насочва и съсредоточава вниманието си върху създаването на духовни ценности на нацията, върху пробуждането, развитието и укрепването на духовните сили на народа.

Другият автор, В. Нечаев, този път се представя с литературно-критически текст („Литературные заметки“) за руската пишеща емиграция, за младите руски писатели, възпитани на Запад, под влияние на чужди литературни течения, за съотношението между „рускост“ и космополитизъм в художественото творчество (наблюденията му са насочени най-вече към художествената проза и в частност към Сирин). Нечаев твърди, че въпреки неимоверните обективни сложности и препятствия, пишещата емиграция все пак е дала „количествено всичко, което е могла, ако не и повече“. И като че ли няма причини да го опровергаваме. Наистина в България руските писатели-емигранти не създават литературни шедьоври, художествена продукция, в която се откриват нови форми и нови художествени светове. За повечето от тях може да се каже, че са от онази категория, към която Г. Волошин причислява своя приятел С. Серапин: „без да заемат в руската литература кой знае

какво забележително място, те все пак имат своето скромно място в нея“[5]. Всъщност, ако се замислим, не само у нас написаното от руските писатели в емиграция (с единични изключения) като цяло отстъпва по художествени качества на създаденото от самите тях преди революцията в родината им. Георгий Адамович, един от вещите литературни критици сред руската емиграция, още в началото на 30-те години направо стига до скептичния извод[6], че задграничната литература като цяло е „обречена“, че задачата ѝ е само „да издържи до по-добри дни“, до завръщането ѝ в Русия, тоест далеч по-скромна от непосилните цели, които понякога ѝ възлагат и които тя сама поема върху себе си. След време и Андрей Синявски, писател от т.нар. трета емигрантска вълна, също ще признае, че е невъзможно да се създава литература на емигрантска почва, че емиграцията не е място за създаване на някаква самостоятелна култура, а само за съхраняване на отделни автори[7]. Погледнати в такъв план, руските писатели-емигранти у нас представляват интерес не само и дори не толкова с достойнствата на своята художествена продукция, колкото със стремежа си да изплуват от духовната бездна, да бдят за руската духовност и националните културни традиции, с показаната несекваща творческа същност на руския дух и интелект – всичко това демонстрирано постоянно в публикациите им в периодичните издания.

Темата на третия материал (лирически) – „Баллада“ от В. Н. (вероятно В. Нечаев), е „окървавената руска земя“. Това е потискащ текст за страданието и предсмъртните мигове на беглец, опитал се да пресече съветската граница.

В основната публикация на третия брой Й. Кузнецов представя новоизлязлата книга на Александър Стоянов „Потерянная земля“. „Молитвената влюбеност“ в Русия, в руските залези, небе и пространство дават основание на автора да сравни поета със Сергей Есенин.

Броят съдържа още два материала – приветствие на почетния председател на Студентския академичен кръжок А. В. Арцишевски по повод Възкресение Христово и началото на етюда „Мечты и действительность“ от Т. Г. Влайков, организиращ център в който са увлеченията на писателя по старите класически езици (латински и гръцки).

Вторият етап от съществуването на „Листок Студенческого Академического кружка“ (като приложение на „Русь“) изглежда по-блед, еднообразен и скучен. Като цяло обаче изданието е сред приятните явления в културния и литературни живот на руската емиграция у нас.

Радостин Русев

---

[5] Волошин, Г. С. А. Серапин (Пинус). (Памяти друга). – Русь, № 1192, 31 март 1927.

[6] Цит. по: Струве, Гл. Русская литература в изгнании. Париж, 1984, с. 203.

[7] Цит. по: Вайль, П., Геннис, А. Миф о застое. – Огонек, 1990, № 7, с. 27.

МОЛОДОЕ СЛОВО

Молодое слово. Орган кружка русских молодых поэтов и писателей в Болгарии. Редакция: София, ул. ген. Гурко 12. Прием в редакции 10–12, 4–6. Цена 3 лева. Цена номера: в Америке – 5 цнт., Англии – 3 пенса, Герман. – 20 пф., Греции – 3 дрх, Польше – 40 грош., Румын. – 5 лей, Франции – 75 сент, Чехословакии – 1 крон, Югосл. – 2 динара. Объявления 3 лв за 1 кв.см.

I	№ 1–12	18 юли 1931 – окт. 1932
II	№ 13–20	ноем. 1932 – ноем. 1933
III	№ 21–24	24 май – 26 окт. 1934
	№ 25–26	5 ян. – 18 май 1935
	№ 27–30	7 юни – 1 дек. 1936
	№ 31–32	1 ян. – 1 февр. 1937

„Ред. коллегия: М. Карпов, Ф. Мельников, С. Ратьков-Рожнов, Ал. Стоянов. Ответственный редактор: А. Карапетров“ (отбелязано на с. 4).

От № 4 подзаглавие „Общественно-литературная газета“.

От № 4 „Орган Союза младороссов в Болгарии“.

№ 4 девиз „К молодой России“. Във всеки брой нататък в каре вдясно от заглавието има някаква сентенция или призив. Например: „К русской национальной революции!“ (№ 5); „За Веру, Царя и Отечество“ (№ 6); „Не в силе бог, а в правде“ (№ 7); „Равнение по передним!“ (№ 8); „Выдержка и постоянство“ (№ 9); „Промедление времени смерти невозвратной подобно“ (№ 10) и т.н.

От № 4 редакционна колегия: д-р И. Стоянов, С. Ратков-Рожнов, Ал. Стоянов,

От № 4 цена 1 лв.

От № 5 редакционна колегия: д-р И. Стоянов, В. Перекрьостов, Ал. Стоянов.

От № 11 подзаглавие „Общественно-политическая газета“.

От № 11 редактор А. Стоянов.

От № 13 адрес на редакцията: бул. „Цар Иван Асен II“, № 19.

№ 15 – 27 отговорен редактор д-р И. Стоянов.

От № 23 редактор Н. Давидов.

№ 25 специален брой, издаден на български език, за да запознае българското общество с целите на Съюза на младорусите.

Печатница „Древна България“. Печата се и в печатница „С. М. Стайков“ (от № 20) и „Гутенберг“, Бенковска улица 38..

Излиза на 4 страници, първоначално всеки месец, после – нередовно.

Обем: 4 с.

Формат: 31x46,5 см.

Тираж: 1 000 екз.

„Молодое слово“ е основан от неколцина млади поети и писатели (Михаил Карпов, Фьодор Мелников, Сергей Ратков-Рожнов, Александър Стоянов) и започва да излиза като литературен вестник. В кратката уводна редакционна статия на първия брой създателите му обявяват, че са наясно с всички трудности, свързани с издаването на такъв вестник, и че ще бъдат удовлетворени и ще приемат, че трудът им не е отишъл напразно, ако чрез страниците му в руската литература проникне поне едно име или завоюват място в нея поне няколко произведения.

№ 1. СУББОТА, 18 ІЮЛЯ 1931 ГОДА ЦѢНА 3 ЛЕВА

МОЛОДОЕ СЛОВО

ОРГАНЪ КРУЖКА РУССКИХЪ МОЛОДЫХЪ ПОЭТОВЪ И ПИСАТЕЛЕЙ ВЪ БОЛГАРІИ

Содержаніе

Софія, 18 іюля 1931 г.

Тимофей Нестеренко

ИЗЪ ЛИТЕРАТУРНЫХЪ ВОСПОМИНАНІЙ

Между тѣмъ, это вовсе не такъ просто. Не всякому-ль повезетъ, чтобы съ Короленкой пообѣдать, или съ Буниным въ баню сходить. Но съ другой стороны, не можетъ быть, что-бъ у человѣка, за ещё грамотного, такъ такои и не было никакихъ литературныхъ воспоминаній?

Разумѣется, если хорошенько раскинуть мозгами, и напрячь память, тьма воспоминаній изберется.

Вотъ, напримѣръ, въ Карлсбадѣ, шелъ я съ моимъ дядюшкой, издателемъ Шарудева въ самомъ прекрасномъ настроеніи. Наконецъ-то исполнилось десять лѣтъ, и по этому случаю дядя меня чествовалъ обѣдомъ съ удивительно вкусными пирожками, вроссолью, а кромѣ того меня оказывать могли какъ-нибудь.

Правда, совсѣмъ не было зазнаться, ибо я все семнадцатому. Никакой я поэтому, можетъ рецензатору, потому, очень былъ искренно самомъ мнѣ отмѣтку, по новѣдомо вотъ, что нашлись въ литературныхъ таки, и хотъ не толстовство хотя-бы такую.

Студенческая полиса начала стишки декламировать, а я ихъ

Содержаніе

Тимофей Нестеренко. — Изъ литературныхъ воспоминаній.
Г. Волошинъ. — Листки изъ записной книжки.
Г. Краснополская. — К. Сергѣевичъ Станиславскій.
М. Карповъ. — Преосвященная кровь.
Ал. Стояновъ. — Стихотворенія.
С. Ратковъ-Рожновъ. — Стихотворенія.
М. Карповъ. — Стихотворенія.
Ф. Мелниковъ. — Стихотворенія.

Съдържанието на първите три броя (№ 1, 18 юли 1931; № 2, авг. 1931; № 3, септ. 1931) в максимална степен съответства на предварително афишираните намерения – на неговите страници, отворени за всички, да се печатат „оригинални произведения, преводи, критика и т.н.". В тях могат да се прочетат стихотворения от Ал. Стоянов („Из песен о „Потерянной земле", „Свиданье", „В горах", № 1; „Из воспоминаний", № 2; „Черный автомобиль", „Голос сердца, голос неподкупный...", № 3), М. Карпов („Тусклых лампочек позолота...", № 1) и С. Ратков-Рожнов („К новому", „Молитва", № 1; „На память...", № 2; „Живой солдатик", № 3), Б. С. („Зеленеют поля, отцветает миндаль...", № 2); разкази на М. Карпов („Пресыщенная женщина", № 1), Ф. Мелников („Сентименталист", № 1; „Развал семьи Ефемеридовых", № 2), Александър Дехтерьов („Казуары", № 2 и 3); авантюристичният роман с продължение „Товарищество Собакин – Бездельшкина" от М. Карпов (№ 3); преводи от български на Ф. Мелников („Невероятная прогулка" от Фани Попова-Мутафова, № 2; „Тоска овчара (Старопланинская легенда)" от Й. Йовков, № 3); литературни очерци и портрети от Е. Краснополска („Константин Сергеевич Станиславский", № 1), Алексей Сорин („Иван Савин"[1], № 2), Ал. Стоянов („Сергей Есенин", № 3) и Ф. Мелников („Г. П. Стаматов", № 2), сходните жанрово и стилово литературни спомени и бележки от Тимотей Нестеренко („Из литературных воспоминаний", № 1) и Г. Волошин („Листки из записной книжки", № 1 и 2)[2].

От четвъртия брой (1 дек. 1931), излязъл след двумесечна пауза, вестникът престава да бъде „изключително литературен" (литературна е само с. 3, където са отпечатани две стихотворения от Прага – „Какой простой, и нежный день!..." от В. Мансветов и „И снова день рассветом встанет..." от Сабина-Амфитеатрова, продъл-

[1] Иван Савин – руски поет, писател и журналист, емигрант във Финландия.

[2] В първите два броя има отделна рубрика „Стихотворения". Литературните очерци, портрети не са обособени в отделна рубрика, но заемат значително място от пространството на вестника.

жение на очерка за Сергей Есенин („Россия и Есенин“) и стихотворението „Стальная лихорадка“ от Ал. Стоянов)[3] и става обществено-политически орган на Съюза на младорусите в България[4]. Според редакторите му опитът за създаване на чисто литературно издание показал, че неговата чисто естетическа, абстрактна база не отговаряла на исканията на по-голямата част от руската емигрантска младеж, която от ден на ден проявявала растящ интерес към обществено-политически въпроси.

На 7 декември общото събрание на кръжока на руските млади поети и писатели в България (без Ф. Мелников и М. Карпов) , чийто орган до този момент е „Молодое слово“, приема решение за разпускане на кръжока, а съдбата на вестника е поверена на двама от основателите му – Ал. Стоянов и С. Ратков-Рожнов (позицията на Ф. Мелников в отворено писмо е изразена във в. „Голос“).

Но не само читателският интерес се явява решаващ фактор за префасонирането на един толкова интересен и обещаващ литературен вестник в политически. Просто в България се създават най-малко препятствия за разпространяването на обществено-политическите идеи и движения на руските емигранти, от което те не пропускат да се възползват и което предопределя приоритетите на доста емигрантски периодични издания.

Промонархическото движение на младорусите, чиито идеи започва да изразява от четвъртия си брой и вестник „Молодое слово“, се оформя в разгара на руската революция през октомври 1917 година. След рухването на Бялото движение център на възобновителната дейност стават Балканите. Постепенно движението се разраства организационно и идейно и в други центрове на руската емиграция. Паралелно с Руския съюз на монархичната младеж („Российский Союз Монархической Молодежи“) в някои страни на западна Европа се появяват и други организации като Съюза на руската национална младеж („Союз Российской Национальной Молодежи“). До голяма степен движението, достигнало своя пик през 30-те г., когато става и партия (1934), дължи възхода си на А. Л. Казем-бек. Най-напред той изгражда през 1923 г. в Мюнхен Съюз „Млада Русия“ (Союз „Молодая Россия“), а после го реорганизира в Париж през 1924 г. в Съюз на младорусите („Союз младороссов“), който не ограничава състава си само с младежи.

Движението намира почва и в България, където в преобладаващата си част емиграцията е именно промонархически настроена[5]. Програмните му документи предвиждат преди всичко „възстановяване на националното равновесие“, тоест запазване на монархическата държавност, стремеж да се утвърди новия монархизъм като жизнено и перспективно течение на руската обществена мисъл в противовес

---

[3] В следващия № 5 рубриката „Литературная страница“ вече се разполага едва върху около половин страница и се изчерпва със стихотворение на Ал. Стоянов от цикъла „Новый путь“, очерка „Сонеты Федорова“ от С. и отзив за вечер на Марина Цветаева в Париж.

[4] Освен в София младоруски издания излизат и в други центрове на руската емиграция: вестниците „Младоросская искра“ (Париж), „Новый путь“ (Шанхай), „Казачий набат“ (Прага), „Младоросское слово“ (Сао-Паоло), списание „Путь к победе“ (Белград).

[5] Според информация, взета от софийското списание на руски емигранти „Верный путь“ (1929, № 4), в уводната статия „Русские в Болгарии“ на един от броевете на най-популярния руски емигрантски вестник, „Последние новости“ (№ 2962), издаван в Париж, е отбелязано, че в България е съсредоточена „най-тъмната, изостанала и черносотническа“ част от руската емиграция. Изводът се отнася преди всичко за промонархично настроената емиграция, която смята републиканско-демократичните идеи за отживели и регресивни, а новия монархизъм – за „актуално и напредничаво“ течение на руската обществена мисъл в емиграция.

НА РОДИНУ

На Родину. Орган „Союза возвращения на родину". Год. изд. I. Адрес конторы и редакции: ул. Ломска, 42. Не войну и разрушение, а мир и труд! Цена № -ра 1 лв.

I № 1–51 24 май – 25 окт. 1922

№ 21 ненамерен
От № 43 редактор е Н. А. Казмин[1].
Място на издаване: София (от надслова на уводната статия в № 2).
Печатница: „Балкан" (от с. 4).
№ 2, от петък, 3 юни, излиза 10 дни след № 1. До № 9 излиза веднъж седмично, от № 9 – три пъти седмично.
Обем: 4 с.
Формат: 23х31 см. (№ 1); 31х46,5 см. (№ 2–51).
Тираж: 2000 екз.

„В резултат от дейността на БКП сред белогвардейските [...] войски се създава движение за връщане в Русия, създава се и „Съюз за завръщане в родината", чийто орган е вестникът. Целта му е да способствува „за осъществяването на мечтата на широките маси от руските бежанци..., възвръщане в родината към мирен труд". След като изпълнява задачата си: да пропагандира идеята и да организира емиграцията за връщане, вестникът спира да излиза, а съюзът започва практическа работа по репатриране на емигранти"[2].

Вестникът не използва буквите „ъ", „і", буквения знак за „ятовата гласна".

Вестникът се обявява за аполитичен, но все по-явно агитира в полза на съветската власт. „Аполитичността" му следва да се разбира като необвързаност с която и каквато и да е от политическите и обществени организации на емигрантите, а и на „предреволюционна" Русия. Логично, полемизира по принцип с всички периодични издания на емиграцията в целия ѝ идеологически спектър. Изповядва болшевишкото тълкуване на „пропастта между народ и интелигенция". В определен момент той явно се самоопределя като печатно издание на *бежанците*, а не на „емигрантите" (вж. № 12, с. 4; № 29, с. 2; № 37; № 50).

Вестникът съдържа материали за емигрантския/ бежанския живот, международното положение (политика, икономика), Съветска Русия. Посланията са следните: емигрантският живот е непоносим и недостоен; Съветска Русия получава международно признание, а Европа боледува; родината се съвзема, а червен терор няма. В № 4 е отправен призив към читателите да изпращат откъси от писма, доказващи последното. Последователно е „развенчавано" висшето бяло офицерство

[1] Няма никакви основания да се смята, че това е Николай Андреевич Казмин, директор на Сергиевското артилерийско училище през 1920–1924 г.

[2] Български периодичен печат 1844–1944. Анотиран библиографски указател. Т. III. Съставител Д. П. Иванчев. Обща ред.: Т. Боров, Г. Боршуков и Вл. Топенчаров. София, 1969, с. 35, кол. I-II. – Данните за тиража са от същия източник.

Не войну и разрушение,
а мир и труд!

Не войну и разрушение,
а мир и труд!

НА РОДИНУ

Год. вед. I.
№ 2.

ОРГАН „СОЮЗА ВОЗВРАЩЕНИЯ НА РОДИНУ"

ПЯТНИЦА,
3 Июня
1922 г.

ЦЕНА №-ра 1 ЛЕВ

Адрес конторы и редакции: ул. Ломска, 42.

ЦЕНА №-ра 1 ЛЕВ

София, 3 Июня 1922.

Над горизонтом вновь как будто нависли тучи. Воздух вновь начинает сгущаться. Ненасытывающийся еще русской кровью, барон Врангель вновь замышляет поход на Россию. Удовлетворенный, повидимому, своими предыдущими разбойничими набегами, он вновь собирает вокруг себя черную сотню, чтобы еще раз попытаться повести против своего народа столько раз обманутых им армейцев.

Верный своей роли покорного слуги интересам русских кредиторов, этот развенчанный „герой" хочет вновь вонзить в Россию предательский нож. Щедро оплачиваемый французскими магнатами и английскими лордами, польской шляхтой и румынскими боярами, этот бандит с большой дороги вновь хочет пролить русскую кровь, вновь хочет устроить резню рабочих и крестьян.

В то время, как трудовая Россия, Россия рабочих и крестьян делает нечеловеческия усилия, чтобы восстановить свое хозяйство, в то время, как ей приходится отражать наступление хищнического западного капитала, стремящегося превратить Россию в колонию, — в это время цами вновь собираются совершить свое черное, гнусное, не знающее прецедента предательское дело.

Но пусть эта опричнина, эти отбросы общества замышляют новое предательство, их замыслы дальше границ черепа их больной головы не пойдуть. Бывшие солдаты, беженцы, эмигранты за ними не пойдут. Они давно уже покинули белых генералов и единственной, полномочной говорить от имени Русского народа власть признали Власть советов.

Советская власть, удержавшаяся не смотря на все натиски извне и заговоры изнутри, этим самым показала, что она и только она является выражением воли и чаяний народа. Восставать против нее, значит восставать против трудового народа, это значит восставать против самих себя. Солдаты армии, боровшейся в свое время против этой власти, давно уже это поняли, и поэму то никакой бред черной реакции не стравшен.

Пусть Врангель и компания точит ножи, мы за ними не пойдем. Сочуствие у нас встретят те, кто ролу, давшему нам приют в самый критический для нас момент.

Если бы эта авантюра осуществилась она вновь повлекла бы неисчислимые бедствия как для Русского народа, так и для беженцев. Поэтому мы должны помешать осуществлению этих преступных замыслов. Мы не должны дать повлечь себя в новую авантюру, мы должны об этом заявить ясно и открыто и должны требовать от Болгарского правительства способствовать возвращению нас на Родину.

Это и является задачей момента. От энергии и настойчивости масс зависит ее осуществление.

Доволько крови.

Мысль о возвращении на Родину давно тревожит умы и души русской эмиграции. Да послезнего времени эта тоска по родному краю не могла оформиться и вылиться в определенное решение, благодаря настойчивой кампании безостановочной лжи русских антибольшевитских газет, скрывающих истинное положение в России и запугивающих своих читателей рассказами о мнимых расправах советской властью с возвращающимися. Получающиеся из России письма рассеяли последние сомнения жаждущих покоя изгнанников в искренности власти, об'явившей амнистию в кто нибудь сомневался в том, что эти „друзья" помогают ему за его красивые, баронии глаза. Если в Генуе шел торг, как волят эти „патриоты," то здесь простой грабеж ради благополучия барона в иже с ним. Как это ни кажется парадоксальным, истинными патриотами была красная армия, руководимая Брусиловым, был патриотом монархист Пуришкевич, требовавший отправить его в ряды красной армии на фронт, патриотами были матросы, этот кошмар белых, потопившие свои корабли, боясь прихода немцев, а не Врангель гужом передавший французам черноморский флот.

Любовь к родине эти „спасители" доказали не тем ли, что они безжалостно разрушили все, что попадалось под руку на полях самой Родины, только бы не досталось большевикам. Пахабный же маскарад с демократизмом—вынужденная дань духу времени. Только слепец или несчетный могут уверять в том, что Врангель питает большия симпатии к демократам, чем к рейхенгальскому совету.

Пусть „ходячие барабанщики," профессионалы войны и грабежа, сбежавшие помещики, фабриканты и монахи топчатся около барона.

Нам, рядовым беженцам, пора бросить эту черную нечисть.

и емигрантските печатни издания. Но вероятно фейлетонът в № 12, с. 2, хвърля отразена светлина и върху собствени, на „На родину", похвати. Обявява се против полския, украинския и гръцкия национализъм; югославската монархия. Предпазлив е спрямо българската национална политика и идеал. Не му е чужд руският месианизъм, което неявно проличава още в № 1, с. 1, втория материал (твърде е вероятно текстът да осъществява подвеждаща националистичното емигрантско мнозинство маневра).

Още първият брой привлича погледа с над-заглавието на третата си страница: „НА РОДИНЕ" (запазва се и в няколко следващи, а с. 3 е винаги посвещавана на Съветска Русия). В № 35 (с. 3) материал за съветския Далечен Изток е подписан от „собствен кореспондент" на вестника там (А. Георгиевски). В същия брой (с. 4) е препубликуван материал от в. „Правда".

В повечето от броевете има по един художествен текст (понякога два-три), обикновено разказ (с фикционален, мемоарен, анекдотичен или фантастичен – в смисъла на „фантазия", характер), разположен на с. 2–3 (долната 1/3), с. 2 (пак там или по-горе), в по-късните броеве – и на с. 4 (последната). В № 8 се явява и „Приказчица", прозрачна алегория за руския народ, държава и интелигенция; в № 32 и други текстове, съчетаващи признаците на лирично есе и изповед-агитация. Често на мястото за разказ е предлаган фейлетон; отзив за събитие от „литературния живот" (три пъти; напр. в № 46: „Серапионовы братья" в России и эмиграции"); полит-

просветно изложение (веднъж, № 33: за фашизма[3]). „Мястото“ не е белязано с име на рубрика.

В 50-те налични броя са публикувани 5 стихотворения (в № 2; 19; 24 – две: от С. Ф. и Е. Алов; 28 – Е. Алов), всичките с политически подтекст. Две от тях очевидно се съотнасят с образци от Ал. Блок; Ал. Пушкин. Произведения на Блок и Пушкин са „репликирани“ и във фейлетонни текстове (№ 36 с. 2–3; № 24, с. 2 долу).

В поетиката на прозата личи опитът на новата, вкл. модернистичната, литература, но с подбор, примерно опитът на: Л. Андреев, Ал. Ремизов; А. Куприн, М. Горки; Чехов; Маяковски, Пастернак; Шкловски. Във фейлетон в № 23 (с. 2 долу) личи възгледът, че изкуството е ‘дело, дейностно’, а не ‘слово’ (вероятно това е от краткия съюз между болшевизма и авангардната естетика, а не трайно убеждение на автора). Поетиката на персонажите е определяна от митологемите „излишен човек“ и „бивш човек“, спрямо интелигенция и емигранти/ бежанци (№ 16; 28; 42 и др.). Стихотворението „Народу русскому“ (№ 19; от И. З.) е незавоалирано покаяние от името на емигрантите.

Пропагандността пронизва всички текстове във вестника. Художествеността постепенно прониква в един от публицистичните му жанрове, или рубрики: писмата на читатели и писмата на завърнали се в родината, до степен някои да изглеждат документално съмнителни (въпреки намерението на редакцията; 29, 4; срв.: 23, 4).

В № 1 художествени текстове няма. В № 2, с. 2 е явен механизмът на въвличане на художествеността в пропагандата. Стихотворение с подпис „Талин“ внушава атмосферата на съмване след кървава нощ в ритъма на „Дванадесет“ на Блок; по-надолу, под заглавието „Красная присяга“, е поместен текстът на воинската клетва в Червената армия; най-долу, под рубрикиращ текст „Из современной жизни России“ – разказът „Большевик“ (гротесков и поучителен, подобен на разказ от патерик[4]).

В първите броеве повечето материали са неподписани или са означени с авторства като „редови бежанец“. В последните се явяват тенденциозно „значещи“ фамилии (псевдоними?): „Палладин“, „Москвичев“. Всички художествени текстове и заемащите тяхното място са подписани (с едно изключение в № 43). Изброявам имена/псевдоними, бележещи художествените текстове, по реда на появата им във времето: Н. С. Тихомиров (№ 2), Э. Андрин (№ 3), П(ав). Стрегулин (7 и сл.), В. Солнцев (8 и сл.), Н. Ульский (11), Андрей Павловский (12 и сл.), Ив. Дальский (23 и сл.), А. Брянский (25 и сл.), В. Солянов (25 и сл.), Руслан (26 и сл.), Н. Верин (26 и сл.), Еж (28), К. Буров (29 и сл.), Ник. Громыко (32 и сл.), (Д.) Причинин (33), (Н.) *Левский* (37 и сл.), М. Русанов (39 и сл.), Ол-ег (44), Талин (49), М. Иванов (49) (нито един с повече от 10–12 текста и 5–6 „художествени“).

Вестникът предлага едномесечен абонамент за страната (България). След № 43 – тримесечен, а също и за чужбина. (Обявяването на тримесечен абонамент се оказва излишно, доколкото следват още само 8 броя – 2 ½ седмици.) Появява се (№ 22) и на два етапа се диференцира тарифа за рекламни съобщения. Ред броеве до № 14

[3] Обявен е за „едно от най-интересните и своеобразни явления“ в съвременна Европа, наречен е „по-скоро ярко, отколкото съдържателно движение“.

[4] Текстът „Убийцы в перчатках“ (27, 4) има по-силно въздействие при запознатост с образи от духовните стихове и руската Начална летопис; тази междутекстова връзка не е прикрита.

съдържат напомняне, че обявите за търсене на работа са безплатни. След № 22 те са платени (може би икономическо средство за склоняне към връщане в Русия).

„На Родину“ е по всяка вероятност едно от двете „емигрантски“ периодични издания в България, които не са емигрантски предприятия. Запознаването с изданието не дава основания да се твърди, че то не е създадено по инициатива на съветските тайни служби (Главното Политическо Управление при Народния Комисариат по Вътрешните Дела на Руската Съветска Федеративна Съюзна Република).

Йордан Люцканов

НАБАТ

Набат. Выходит по понедельникам и четвергам. Редактор: А. Н. Александров. Изд. „Русский патриот". Редакция и контора: Sofia, Rakovska № 97. Телефон 739. Прием у редактора: ежедневно от 11 – 12 и от 5 – 7. Такса за объявления: 1 стр. 1 кв. см. 2 л.; 2 стр. 1 кв. см. 3 л.; 3 стр. 1 кв. см. 3 л.; 4 стр. 1 кв. см. 1 ½ л. Предложения труда 50% скидка. Абонаменты на объявления по особому соглашению. Цена у газетчиков 2 лева.

I № 1 – 6 24 юли – 14 авг. 1921

П-ца „Витоша" (отбелязвано на 4 с.).
Обем: 4 с. На 1 и 4 с. обявления и реклами.
Формат: 31x47 см.

„Набат" е от онези случайни вестници, чието кратко съществуване ясно показва, че да се прави публицистика в началните години на емиграцията, освен финансови средства, са нужни поне още три неща: професионален екип, концепция за изданието, идейна платформа. Дори и в първия брой, който по принцип се подготвя най-прецизно, тези условия трудно се долавят.

В първата уводна статия има искрена и неподправена болка за тежката участ на руските бежанци, страдание, че са забравени от всички и че съдбата им се е превърнала в залог на европейската политика, но липсва най-важното – конкретната цел, която да очертае идейния облик на изданието и да мотивира съществуването му сред останалите вестници. В един съвсем не публицистичен, а много по-близък до научния, стил се търсят причините за националната катастрофа и се заявява, че Русия е станала жертва на преминаването към парламентарно управление. За да бъде държавата силна, властта трябва да е съсредоточена само в едни ръце. Но коя би следвало да бъде тази еднолична фигура, текстът не казва. На първа страница е поставена като своеобразна втора уводна и статията „Сега накъде?". Тя е написана на български език от някой си „Дядо Младо" и излиза с продължение в няколко броя (№ 1, 2, 3 от 7/24–16/3 юли 1921). За онези дни е обичайна практика редакцията да се обръща в първия си брой и към българската аудитория[1]. В случая текстът представя историческа ретроспекция на политическите взаимоотношения между България и Русия, за да се подчертае в заключение, че причината българи и руси да воюват едни срещу други в последната война е вредната себична политика на цар Фердинанд, пренебрегнал заслугата на Русия за освобождението на България. Неизвестен е авторът, който стои зад псевдонима.

В продължение на три броя проф. В. Ренненкампф помества своите първи спомени за пристигането си в България, за помощта, която С. С. Бобчев му е оказал, за да постъпи на работа в Софийския университет („Первая встреча с С. С. Бобчевым и первые впечатления в Софии", № 1, 2, 3 от 7/24–16/3 юли 1921). Увлекателният разказ на професора, както и стихотворението на В. Вязмитинов „Набат", очевидно посветено на вестника, са двата най-интересни материала в първия брой. Останалите страници са изпъл-

[1] Срв. с първите броеве на в. „Свободная речь" и сп. „Балканский журнал".

Годъ изд. 1. Цѣна у газетчиковъ 2 лева.

Редакція
София, Раковская 97.
Телефонъ 739

Пріемъ у редактора
Ежедневно отъ 11—12
и отъ 5—7

Телегр. адресъ:
Sofia, Nabat

Контора:
Раковская 97.
Телефонъ 739

НАБАТЪ

ВЫХОДИТЪ ПО ПОНЕДѢЛЬНИКАМЪ И ЧЕТВЕРГАМЪ

Такса за объявленія
1 стр. 1 кв. см. 2 л.
2 стр. 1 кв. см. 3 л.
3 стр. 1 кв. см. 3 л.
4 стр. 1 кв. см. 1½ л.
Предложенія труда
50% скидка

Пріемъ объявленій
Ежедневно отъ 10—1
и отъ 5—7
Абонементы на объявленія по особому соглашенію

№ 1. София. 7/24 іюля 1921 год. № 1.

нени с всякакви кратки хроники и телеграми, информиращи за случващото се в други емигрантски центрове и в болшевишка Русия, без обаче в тях да се откроява събитието.

От следващите уводни статии, впрочем всички анонимни и без заглавие, все по-отчетливо проличава промонархическата ориентация на „Набат“. Но отново позицията не е категорично заявена, а се извежда от смисловия подтекст на материала. В трети брой, например, вестникът заявява, че е за запазването на Доброволческата армия, тъй като това е дълг на всички руси към Родината. Но пък гледната точка е положена в идеологически контекст, органично неприсъщ на всички поддръжници на ген. П. Врангел (Врангель). Целият брой е посветен на третата годишнина от убийството на Императорското семейство. Това е единственото издание, така обстойно отбелязало тъжната годишнина. Тук също са поместени официалните решения на промонархическия Рейхенгалски конгрес („Основные положения, принятые Съездом хозяйственного востановления России в Рейхенгалле (Бавария) с 16 по 24 мая (ст. ст.) 1921 г.“, № 3, 16/3 юли 1921). Едва в уводната статия към № 6 (27/14 авг. 1921) редакцията за първи път ясно ще разкрие привързаността си към монархизма: нова Русия трябва да се управлява от Монарх, защото само Царят служи на конкретна национална идея, докато останалите социалистически партии са поддръжници на Интернационала. Изглежда парадоксално, но това се оказва последният брой! По неизвестни причини изданието спира.

Сред руските емигрантски вестници от 1920–1921 г. „Набат“ е с най-аморфна идеологическа физиономия. Показателно е обаче, че именно тук се публикува статията на Ю. Евгениев „Смешные люди“ (№ 4, 20/7 авг. 1921), яростно критикуваща уклончивостта на емиграцията по въпроса за обединението ѝ. Тя предпочита да води публицистични войни, в които са живи спомените от минали партийни разпри, и не желае да забележи, че постоянното затваряне в идеологията на отминалото безмилостно я отдалечава от реалностите на днешна Русия. С безкрайните си спорове за това кой е виновен за катастрофата от 1917 г. и кой трябва да управлява нова Русия тези смешни хора на практика помагат на болшевиките.

Почти във всеки брой се помества по едно стихотворение, но може да се каже без уговорки, че художественият отдел на вестника е слаб. С изключение на В. Вязмитинов („В стране моей необозримой“, № 6, 27/14 авг. 1921) и Вл. Холодковски (Холодковский) („Как мантий пурпурных подол самодержавный)“, № 4, 20/7 юли 1921), които по това време публикуват във всички емигрантски издания на „руската

София“, останалите поетични творби са слаби и имат случаен характер. Във вестника няма рубрика „Фейлетон“. Като неуспешен опит за компенсиране на тази липса могат да се разгледат няколко хумористични стихотворения, подписани от „Овод“ (напр.: „Зарубежная Русь“, № 5, 23/10 юли 1921), които са твърде завоалирани в хумористично-изобличителната си насоченост. Същото може да се каже за рубриката „Театр и музыка“, която се появява само в първия брой („Гастроли Е. Т. Жихаревой“).

Желанието на вестника да разбуди заспалото национално-патриотично чувство на руската колония в София се изчерпва обаче само с красивата символика на заглавието. „Набат“ е случайно издание, през което трудно могат да се почувстват проблемите и болките в живота на местната колония в драматично-напрегнатите летни дни на 1921 година.

Христо Манолакев

НАСТОЯЩАЯ НАША ЖИЗНЬ

Настоящая Наша Жизнь. Редакция и контора: Невский пр. 45. Прием в ред.: круглые сутки. Объявления по соглашению. Типография „Новый стомах".

№ 28 24 септ. 1931

Обем 2 с.
Формат 32x47 см.

Двадесет и осмият брой на вестник „Наша жизнь" е издаден от три редакционни колегии. Две от тях спорят за правото да са истинските продължители на една разцепила се редакция, всяка от които следва според възможностите си програмата на първоначалното издание. Третият се оказа пародия, дело на журналисти от „другия" лагер – този, на който „Наша жизнь" отначало, а и в двете си филиации, противостои. Затова представянето му бе обособено в отделна статия. При все това въвеждането му под друго заглавие – „*Настоящая* Наша Жизнь"не е безспорно и тук се приема главно за удобство.

Трите главни букви в наименованието на вестника са според действалия в емигрантската периодика правопис, от гледище на съвременната правописна норма то следва да се изпише като „Настоящая наша жизнь" („Истинският наш живот"); но в конкретния случай семантиката на словосъчетанието предполага и отклонение от общото правило: става дума и за „Настоящая [газета] Наша жизнь", т.е. за „Истинската 'Наша жизнь'", „Истинския [вестник] 'Наш живот'". Съвсем закономерно, правописната норма буксува в езиковата игра, инициирана от създателите на вестника.

Третият вестник с претенции да е „Наша жизнь"[1] е надписан по следния начин: „настоящая Наша жизнь" (първата дума подчертана). В оригинала първата дума е по-скоро в полето на страницата, затова схващането ѝ като част от наименованието на вестника е спорно. Подчертаването ѝ и отпечатването ѝ с по-малък размер букви, разположеността ѝ вляво от оста на симетрия, определяща поместването на останалите две думи, „Наша жизнь", подсказва, че тя действително може да не е част от наименованието. Единственият намерен брой е 28-ият, всъщност 1-ви за *този* вестник с име „Наша жизнь", и е с дата 24 септ. 1931 г. (четвъртък). Разграничава се както от изданието на Бутов, така и от изданието на Козлов (и двамата обявени за *бивши* сътрудници на „Наша жизнь"), т.е. и от двата вестника, оспорващи до дадения момент името и наследството на „Наша жизнь".[2] Стандартните сведения за изданието, помествани обикновено в „шапката" на съответното издание или в дъното на последната му страница, тук са твърде не-стандартни: лишени от очакваната информативност, те са превърнати в литературен похват. Гласят следното:

---

[1] Намерен е, както и филиациите на „Наша жизнь", в Шуменската регионална библиотека „Стилиян Чилингиров". Подвързан е и е сигниран заедно с тях.

[2] Текст в рамка на с. 1 горе вдясно: „Н. Н. Козлов и Ив. Бутов сотрудниками настоящей Нашей Жизни не состоят и состоять не *будут*" (в оригинала вместо курсив – разредка, Й.Л.).

НАСТОЯЩАЯ

НАША ЖИЗНЬ

№ 28 София, Четвергъ 24 сентября 1931 г. № 28

ЦѢНА 2 ЛВ.

24 сентября 1931 года.

ШКОЛЬНЫЯ ДѢЛА

Требуемъ общаго собранія родителей!

Н.Н.Козловъ и Ив. Бутовъ сотрудниками настоящей Нашей Жизни не состоять и состоять не будутъ

ПО ПРОВИНЦІИ

Козлуджа

Пещера

„Редакция и контора: Невский пр. 45; Прием в ред.: круглые сутки; Объявления по соглашению; типография *Новый стомах*“. Зададено е очакване за „литературност“ и на имената, с които са подписвани материалите в броя, но в тях тя е относително приглушена. Ето какви материали включва този брой: уводната статия е неподписана, следват „Редакц. коллегия“, „Группа родителей“; „Беженец“ , „Бабушка“ , „Старики“, „Б. Н. Иванчук“ (автори на дописки от провинцията); на с. 2: [б. п.], Литератор, Следопыт, Легитимист, Репортер, Полуяндра, Анемподист Павпертов. Уводната статия (обръщение на редакцията към читателите, мотивиращо позицията ѝ срещу кръговете и лицата, издали „газетки“ и „листки“, узурпиращи името „Наша жизнь“) съдържа пасажи, които звучат пародийно (може да се предполага неволна авто-пародия). Като цяло вестникът оставя впечатлението, че „литературността“ е *средство* за заемане и отстояване на политическа позиция (в рамките на емигрантската общност). Друг е въпросът, че **не** долавяме някаква категорична позиция по въпроса, противопоставил членовете на първоначалната редакционна колегия Козлов и Бутов. Имаме основание да не се усъмним в истинността само на едно име под материал в броя: на „инженер-архитектор Орлов“ , подписал отвореното писмо „Не могу молчать. Мой ответ г. Разстегаеву“. (Друг е въпросът, че темата на неразбирателството между двамата, изглежда, е анекдотична[3]; и почти анекдотично представя себе си авторът на писмото-отговор.) Не може да се прецени, дали „Полуяндра“ репликира един от постоянните фейлетонисти на „Наша жизнь“, *Полундра*, или е плод на печатна грешка. „Репортер“ , който и да е той, е подписал фейлетон-миниатюра с познат оттенък на анекдот и под познатия надслов „Мимоходом“. „Литератор“ недоволства от поведението на г. Волошин, главен редактор на „Голос“, който

[3] Спорът става тема на фейлетона от Аргус „Подслушанный разговор“, в № 30 (Бутов).

в дадения момент се занимавал с литературни теми, за да отвлича вниманието от обществени (подразбира се скандалът около Управата на Съюза на инвалидите)[4].

Запознаването с външни (архивни) материали[5] позволява да се стигне до извода, че „Настоящая Наша Жизнь“ има един-единствен брой и че този образец на последователно издържана пародия е дело на Юрий Рапопорт, Глеб Волошин, М. И. Игнатиев (Игнатьев) и Д. Е. Ермолов (първият – редовен сътрудник на в. „Голос“ и най-вероятно негов пръв главен редактор, вторият – негов главен редактор). Волошин показва вкус към шеговита (авто)рефлексия на тема редакционна колегия, редакционно тяло (карикатура в „Голос“ № 412)[6] и в своето издание; има и повод да иронизира „Наша жизнь“, разпаднал се на две, доколкото Козлов, „Полундра“ и Чаусов са сред сътрудниците на „Голос“ до възникването на „Наша жизнь“.[7] Ще се спрем само на един елемент от пародийния вестникарски текст. „Новый стомах“, като псевдонаименование на печатница, е преднамерен макаронизъм, разчитащ на междуезиковата омонимия и самоподривния потенциал в наименованието на българската печатница „Нов живот“ (където се печата „Наша жизнь“), когато то бъде осмислено от руско езиково съзнание (бълг. „живот“ = рус. „жизнь“, но рус. „живот“ = бълг. „стомах“); разчитащ също така на асоциативна връзка с „Наша жизнь“ („Наш живот“). По този начин „Новый стомах“ синтезира следното послание: ‘смисълът на живота на/ за Козлов, Бутов и компания е в намирането на (нов) начин да бъдат сити, на нова хранилка’.

Журналистическата шега на сътрудниците на „Голос“ се прицелва, освен в едни или други неприемливи твърдения и позиции на разпадналата се опозиционна задруга от мърморковци и интриганти (а понякога и клеветници) „Наша жизнь“, в ограничения „човешки ресурс“ зад опозиционното предприятие.

Йордан Люцканов

---

[4] Единственият брой, на който попаднахме, е 28-и, от 24 септ. 1931.

[5] ЦДА, ф. 1577к (Юрий Рапопорт), оп. 2, а.е. 14.

[6] Вж. статиите за “Наша жизнь” и за “Голос” в настоящето издание.

[7] В “Голос” № 323 (от 19 март 1931) е поместено кратко писмо от И. Чаусов, в което той опровергава появилото се в предходен брой на “Голос” сведение, че е редактор на “Наша жизнь” и заявява, че не носи отговорност за съдържанието на вестника. Въпреки че, както изглежда, няма редакторски отговорности към “Наша жизнь”, Чаусов публикува в него (вж. статията за “Наша жизнь” в настоящето издание).

НАША ГАЗЕТА

Наша газета. Только о России. Еженедельная общественно-национальная газета. Редактор: Вс. Левашев. София. Цена отд. № – 7 ам. центов, во Франции 1 ½ фр., в Болгарии 4 лева. Подписная плата 15 ном. – 1 ам. дол. Для Болгарии: 10 ном. – 25 лв. Все денежные переводы и переписку направлять по адресу: В. ЛЕВАШЕВ Boite post. № 296, Sofia (Bulgaria).

I	№ 1 – 11	19 окт. – 28 дек. 1938
II	№ 12 – 62	4 ян. – 28 дек. 1939
III	№ 63 – 65	4 ян. – 18 ян. 1940

Адрес на редакцията: ул. „Веслец“, № 8.
Печатница „Древна България“.
Отначало излиза всяка сряда, от № 32 – в понеделник, а от № 63 – в четвъртък.
Обем: 8 с., от № 47 – 6 с.
Тираж: 8500–8000 екз.

От 1936 г. писателят и публицист Иван Лукианович Солоневич[1] (1891–1953) издава в България вестник „Голос России“. Намеренията му са върху основата на кръжоци на любителите на вестника да се изгради единна организация с народномонархическа насоченост. Те обаче се осуетяват, тъй като на 3 февруари 1938 г. в редакцията избухва взрив (няма яснота какви идеологически опоненти на Солоневич, съветски или емигрантски, стоят зад покушението – и сред едните, и сред другите той си създава достатъчно врагове), при който загиват съпругата му Тамара Владимировна[2] Солоневич (Воскресенска) и секретарят на вестника Николай Петрович Михайлов. След този трагичен инцидент И. Л. Солоневич се премества в Германия[3], откъдето направлява издаването на в. „Наша газета“ („Наш вестник“) в София.

По същество „Наша газета“ става втори етап от обединителния проект на И. Л. Солоневич. За времето, през което съществува „Голос России“, в различни страни на емигрантското разсейване се създават около 40 кръжоци на приятелите на вестника, които се развиват по-скоро сами за себе си, без никаква съгласуваност, под различни наименования, а в редица случаи и изобщо без наименования. Логично е в един момент да се постави и въпросът за тяхното обединяване[4]. Основна база на

[1] Една от най-ярките и противоречиви личности на руската емиграция през втората половина на 30-те и началото на 50-те г. на XX век. За неговата сложна съдба, характер и обществена дейност вж.: Алексеев, О. Одиссея Ивана Солоневича, неукротимого борца и русского писателя. [онлайн]. [прегледан 01.07.2012]. http://www.rus-sky.com/gosudarstvo/heald/slnevch0.htm.

[2] Тамара Владимировна е и сътрудник на в. „Голос России“ – публикува там „Записки советской переводчицы“.

[3] Този избор е предопределен най-вече от обстоятелството, че в лицето на германските национал-социалисти И. Солоневич вижда най-възможния и надежден съюзник на руската емиграция срещу общия враг (Съветска Русия), въпреки че далеч не одобрява всичко в тях, особено расовата им теория.

[4] Вж.: Нашим кружкам. – Наша газета, № 9, 14 дек. 1938, с. 1.

Наша газета

ТОЛЬКО О РОССИИ

Редакция и Контора: ул. „Веслец" 8
Прием по делам редакции ежедневно от 11 до 12.30 ч. дня
Все денежные переводы и переписку направлять по адресу:
Boîte post. № 296. Sofia (Bulgarie)

Sofia (Bulgarie)
Boîte Postale
№ 296

Еженедельная общественно-национальная газета
Редактор: Вс. Левашев

Подписная плата: 15 ном.— 1 зм. 50 с.
Для Болгарии: 10 ном. — 25 лв.

№ 1 — 65

СОФИЯ, СРЕДА, 19 ОКТЯБРЯ 1938 г.

Цена 7 зм. центов
По франкам 1½ фр.
В Болгарии 4 лева

НАКАНУНЕ

Мир все еще скачет по ухабам, вырытым мировой войной, версальским миром и большевицкой революцией. И на каждом ухабе пассажиры дребезжащего всеми своими заклепками европейского омнибуса судорожно хватают воздух раскрытым от испуга ртом: не перевернется, то ли и на этот раз пронесет. Пронесло и на этот раз.

Обстановка и результаты инсценированного свидания четырех уже известны всему миру. Печать переполнена комментариями. Иностранная печать — иностранными комментариями. Русские — тоже иностранными. Из всех газет, издающихся на русском языке по всему земному шару, — только одна стала на часть национальную точку зрения. Это — „Последние Новости". Только она пробовала стать на непримиримо национальную позицию и перенесла ответственность за второй Мукденский погром, дабы не испортить сальдо лучших взаимоотношений с Японией, с Германией, с Италией, с Англией, с Польшей, с Турцией, с Румынией, с Югославией, с Чехословакией, с Финляндией, с Латвией, с Эстонией, с Литвой, с Персией, с Египтом, с Ираком, с Сиамом, с Китаем,

В състава на Руския национален фронт влизат няколко основни организации – Руски национален съюз на участниците във войната (РНСУВ) с ръководител ген. А. В. Туркул, Руско национално и социално движение (РНСД) с ръководител полк. Н. Д. Скалон, Руски фашистки съюз (РФС) с ръководител К. В. Родзаевски и Кръжок на приятелите на „Голос России“ с ръководител И. Л. Солоневич. Към тях са присъединени още цял ред малочислени обединения и групировки, споделящи основните идеологически принципи на фронта. Всички организации в състава на РНФ запазват своята вътрешна самостоятелност и свобода на тактическо маневриране, налагащи се както от географската разпръснатост на руската емиграция, така и от разнообразието на политическите и обществените условия, в които тя живее. За да избегнат паралелизма и раздробяването на сили, организациите от РНФ се отказват от създаването на свои отдели в градове или страни, където вече има силен отдел на някоя от съюзните организации. Например в Далечния Изток цялата организационна и политическа работа е съсредоточена изключително в рамките на РФС, а на територията на Германия – в рамките на РНСД. В останалите страни отделите, групите и кръжоците на отделните организации се формират в зависимост от местните условия.

РНФ разполага с няколко печатни органа: „Сигнал“ (Париж, ред. Н. В. Пятницки), „Р. Н. С. Д.“ (Берлин, ред. А. В. Мелски), „Нация“ (Харбин, ред. Г. В. Тараданов), „Наша газета“ (София, ред. Всеволод Константинович Левашев).

„Наша газета“ излиза в София, но основната част от публикациите се изпращат в България от Берлин (понякога те значително се забавят и на читателя се предлага не съвсем актуална, ако не и поостаряла информация). Излизането на този вестник по най-категоричен начин потвърждава, че България и нейната столица София са едни от най-свободните зони за разпространяване на идеите на руската емиграция. От гледна точка на прилагане на журналистическата практика българската столица има куп технически неудобства, в това число и отдалечеността на редакциите от големите емигрантски центрове, от читатели и сътрудници. Въпреки това София е предпочитана, дори пред Париж, Берлин. Още като издател на вестник „Голос России“ (1936–1938) И. Л. Солоневич обяснява, че е избрал София само заради едно, но затова незаменимо предимство пред другите – там неговият вестник може да бъде **независим,** да разполага с „разкоша на пълната независимост“[6]. И дава достатъчно примери: рижкият вестник „Сегодня“ е принуден да възхвалява Улманис, варшавският „Меч“ – наследниците на Пилсудски, берлинското „Новое слово“ – Хитлер, харбинският „Наш путь“ е притиснат да се придържа към японофилската, а „Последние новости“ – към франкофилската гледна точка. Ако някъде емиграцията се чувства като у дома си, то това е единствено в България и Югославия, заключава Солоневич. Ето отговор и на въпроса, защо на българска почва с особена лекота се възраждат стари, присаждат се от другаде или възникват съвсем нови течения в руската мисъл и обществени движения, никнат толкова концепции и проекти за бъдещото държавно устройство на Русия.

Девизът на „Наша газета“ е „Само за Русия“ („Только о России“), във вестника липсва „българската тема“ и всякаква информация от България. По принцип на този факт не би следвало да се обръща особено внимание. Като цяло руската емигрант-

[6] Солоневич, И. Почему в Софии. – Голос России, № 4, 9 юли 1936.

ска периодика навсякъде е заета изключително с грижата за съдбата на руснаците в чужбина, вглъбена е във вътрешните проблеми на руската емиграция (девизът на вестника също показва високата степен на тази угриженост), адресирана е преди всичко към руска читателска публика. В България обаче е по-различно – вестниците и списанията, в които българският живот, култура, бит, история и съвременност не са засегнати, са по-скоро редки изключения.

Вестникът излиза на 8 страници (последната е запълнена с обяви и реклами), отначало всяка сряда, от № 32 (29 май 1939 г.) – в понеделник, а от № 63 (4 ян. 1940 г.) – в четвъртък.

От № 47 (11 септ. 1939 г.) съкращава обема си на 6 страници (като причина за това са посочени започналите военни действия в Европа). В същия брой за първи път липсва и обичайната уводна статия от И. Л. Солоневич, съдържаща обстойни политически обзори и аналитични коментари – докато достигне тя от написването ѝ до читателите обикновено са били нужни от 10 до 30 дни, а събитията започват да се развиват изключително бързо, коментарите закъсняват и се обезсмислят.

Сред рубриките са „Иностранная печать", „По страницам советской печати", „По страницам эмигрантских газет", „Трибуна читателя" (понякога запълва 2 и повече страници).

Явява се и специална страница за литература („Литературная страница"). В № 2 на нея е препечатан от „Возрождение Азии" разказът на Татяна Чернавина „Обыкновенная женщина" (с. 4–5). Това е един „разказ в разказа" – за нещастната история на невинна наивна жена, озовала се абсолютно случайно и нелепо в непосилна за нея ситуация. Става дума за безпричинните арести, за преследванията, на които са подлагани хиляди руски граждани в Съветска Русия заради дребни и недоказани подозрения, за „жестокото безсмислие", в което би могъл да се озове практически всеки.

Съвсем епизодично на страниците на вестника се появяват и стихотворения – в № 9 („Мне теперь не до нежности..." от Нина Снесарева-Казакова), № 16 („На дорогие могилы" от Нина Снесарева-Казакова, в памет на Т. В. Солоневич и Н. П. Михайлов, по повод годишнината от гибелта им), № 64 („Штабс-капитанская песня" от Б. Г.).

Един от най-постоянните автори на „Наша газета" е писателят М. Карпов. Рядко минава брой без неговите фейлетони и разкази, които обикновено съдържат критика на съветската действителност и размисли за последствията от болшевишката революция: „Страстотерпцы и нумизматы" (№ 3), „Ирреальное в сталинизме" (№ 3), „Совесть и биржа" (№ 6), „Фарфоровая свинка" (№ 8), „Бурибайская „туфта" (№ 9), „Без предсказаний" (№ 11), „Торжествующий абсурд" (№ 11), „Русские праздники" (№ 12), „Любить и холить" (№ 14), „Летающие и ползающие" (№ 17), „Прогрессивная страна" (№ 18), „Рыцари и оруженосцы" (№ 19), „Междузвездный прорыв" (№ 21), „Идеалистические лжецы" (№ 24), „Аполитичные пожелания" (№ 25), „Майские настроения" (№ 27), „Провинциальное благорастворение" (№ 28), „Товарищи близнецы" (№ 29), „Пес и зайцы" (№ 30), „Раскрепощенная женщина" (№ 31), „Трудное сватовство" (№ 32), „Всадник без головы" (№ 34), „Лебединые песни зубров" (№ 36), „Витрина брака" (№ 38), „С русским флагом" (№ 39), „Гробокопатели" (№ 40), „Юридические тонкости" (№ 41), „Летние каникулы" (№ 43), „Невидимые лучи (№ 44), „Лето красное" (№ 45), „Деловые люди" (№ 47), „Купидон третьей пятилетки (№ 48), „Героический эпос" (№ 52), „Жертвы сновидений" (№ 60), „Под знаком Марса" (№ 63).

От време на време се появяват и коментари върху извадки от съветския печат, както и съвсем сериозни полемични статии от същия автор: „На обломках революции“ (№ 4), „Эмиграция перед развязкой“ (№ 50, 51, 54).

На вестника сътрудничат и поетесата Нина Снесарева-Казакова[7] с коментари и анализи върху определени теми, Карл Албрехт, Борис Суворин.

Обичайни за „Новая газета“ са дългите текстове, с продължение, от брой в брой.

В поредицата от статии на Павел Перов „Кризис религиозного сознания (Проблема царства небесного)“ (№ 11, 13, 14, 15) се изследва как кризата на религиозното съзнание на човека прониква и се отразява върху всички области от неговия живот.

Също с продължение се отпечатва и текстът на Н. Хайс „Девушкины тропки“.

Към края на съществуването си (върху площ от 1–2 страници във всеки брой) вестникът започва да публикува и труда на Иван Солоневич „Белая империя“ (№ 50–55, 57, 59, 62–63).

Главните ценности на И. Л. Солоневич и неговия проект „Наша газета“ са две: **монархията** („не только вывеска или приманка, а самый могучий двигатель в устроении и построении Империи Российской“) и **щабскапитанското движение** („как движение, стремящееся к созданию идеи и костяка будущего служилого слоя Императорской России“[8]).

Именно около този символ, „щабскапитаните“, хора, които не членуват в политически организации, представители на „средния слой“, той иска да постигне духовното единение на всички руснаци в чужбина.

Най-вече към тази категория от руската емиграция е ориентиран и вестникът, поставящ в центъра въпроса за организирането ѝ в движение.

Още отначало вестникът декларира, че все повече и повече ще се отклонява от емигрантските интереси и все по-остро и по-остро ще поставя въпроса за подготовката за служене на Русия на онази част от руската емиграция, която политически, културно и най-вече психологически все още е година за такова служене. И. Л. Солоневич е убеден, че повечето руски емигранти не са годни за това, под „мръсната повърхност на генералското ръководство“ той вижда щабскапитанския слой, върху който се крепи неговата политическа работа в емиграция.

Като етап от подготовката на т.нар. „щабскапитани“ за „творческа национална работа“ след евентуалното им завръщане в родината[9] „Наша газета“ предлага серия от очерци за ораторското изкуство – „Курс умения говорить“ от А. А. Чернов[10] (№ 3, 4, 6–11, 21–22). Курсът съдържа както теоретична част, в която се разработват въпроси, свързани непосредствено с техниката на човешката реч, така и практически съвети.

---

[7] Бивша милосърдна сестра, автор на стихосбирките „Рыцари Белого Ордена“, „Тебе – Россия“, „Да святится Имя Твое“, „До – Тогда – Потом“.

[8] Монархия и штабс-капитаны. – Наша газета, № 31, 17 май 1939, с. 1–2.

[9] За професионалната подготовка на „щабскапитаните“ вж.: Б. С. До и после (О профессиональчой подготовке „штабс-капитанов“). – Наша газета, № 1, 19 окт. 1938, с. 6–7.

[10] Авторът на курса провежда и практически занятия в София с членове на местната група на НТСНП и „щабскапитани“.

Вестникът постепенно се преустройва на „подсъветски релси“[11], основните му материали са очерците, рисуващи от различни гледни ъгли подсъветския бит, т.е. дава се възможност на всеки „свеж свидетел“ от СССР да даде своите „показания“ – дори и когато тези показания не съвпадат с общата линия на вестника.

Продължително време вестникът публикува от брой в брой и очерците на В. О. Унишевски „Записки советского летчика“, на Ф. П. Крупин „Амторг“ (от № 17 до № 47, с изключение на № 30, 32, 37 и 40), както и преводи от книгата на Карл Албрехт „Измена социализму“. Редакцията на вестника далеч не споделя всички направени изводи от трима автори и има съвсем различно обяснение за част от техните наблюдения. Въпреки това тя дава възможност на читателите си да се запознаят и с други гледни точки: на наследствения пролетарий Унишевски, доскорошен червен летец, т.е. представител на един от най-привилегированите и, условно казано, най-леви слоеве в СССР; който отлично познава една от най-качествените прослойки в обществото на съвременна Русия – нейната военна младеж; на служителя в Американско-руското търговско дружество Ф. П. Крупин, охарактеризиран като „руска идеалистическа каракуда зад граница“; на бившия немски комунист Албрехт с неговата прекалено смътна, „холивудска“ представа за дореволюционна Русия. И трима имат свой индивидуален подход към съветската действителност, който се определя от особеностите на техните личности, от произхода и опита им, от средата и ред други фактори, но стигат в края на краищата до едно и също отношение към съветската власт.

Читателите оценяват вестника като „рязък, на моменти груб, но дълбоко правдив и смел“[12], а по мнение на постоянния сътрудник Борис Суворин те или много го обичат или изобщо не го понасят, но никога не остават равнодушни спрямо него[13].

Още от първия брой на „Голос России“ започва проточилата се и обтегната до крайност полемика на Солоневич с върховете на руската емиграция. Негово изказване срещу П. Н. Милюков дори предизвиква шумен скандал в цялата емигрантска общност с изразените съмнения за качествата на управляващия слой, за това, че не е успял нито да издигне нова идея и нови хора, нито да създаде нова организация, или поне да съхрани старата.

По страниците на „Наша газета“ продължава безпощадната критика на Солоневич срещу „възпиещите недостатъци“ на Бялото движение и ожесточената полемика с неговите управляващи кръгове, в частност с П. Н. Милюков, които не се оказват на равнището на задачите на бялата идея с организационните и политическите си грешки.

„Най-чудовищната, колосална и непростима“ от всички грешки според Солоневич е, че водачите на Бялото движение не отчитат монархическите настроения на народа.

Друга грешка, посочена от него, е, че националната емиграция не се е научила на езика и мисленето на съвременността. Единствената от монархическите групировки, която говори на съвременен език, оперира със съвременни понятия и не е

---

[11] Вж.: Наша позиция. – Наша газета, № 29, 3 май 1939, с. 3.

[12] Из переписки с тайными читателями „Нашей газеты“. – Наша газета, № 30, 10 май 1939, с. 4.

[13] Суворин, Б. Тост. – Наша газета, № 35, 19 юни 1939, с. 3.

изпълнена с „раздиращите плътта въжделения на реставрацията“[14] е младоруската партия („В ней было плохо только одно – основная идея этой партии заключалась в том, чтобы оттолкнуть массы от монархии“).

Принципът на Солоневич е действеност, несъгласие с всякакви „еволюционистки теории“, повдигани в милюковските „Русские Записки“.

За разлика от други издания, които разискват емигрантските въпроси в сферата на теорията, умозрението, в „Наша газета“ се поставят и съвсем конкретни практически въпроси – подготовката за гражданска война, професионалната подготовка на „щабскапитаните“, грижата за кадрите на новата руска армия.

И. Л. Солоневич определя времето, когато започват да излизат първите броеве на вестника, като време за изводи от двадесетгодишното разсейване по всички краища на земята, като време на умора от двадесетгодишното „емигрантско словоговорене“, като „дни на униние и безверие“ за емиграцията, достигане до прага на „историческия склеп“, изразходване на силите, морално опустошаване и духовно издребняване[15].

Актуални към момента на излизането на вестника са нестихващите вътрешни дрязги, разногласия и спорове в руските емигрантски кръгове, в частност конфликтът между двата политически лагера, между двете политически групи, на които се разпада руската емиграция – групата на хората от предреволюционното поколение, които не са имали възможност да се запознаят с практиката на комунизма лично („досъветска емиграция“), и групата на тези, които са успели да избягат от СССР („подсъветска емиграция“). Очертава се сериозна криза – с непридвидим завършек. Но тогава започва Втората световна война.

В този контекст „Наша газета“ е един от последните може би сериозни опити за обединяване на руската емиграция, за скъсване с психологията на бездействие и очакване. Лексиката на вестника обаче (твърде често срещани думи и словосъчетания на страниците му са ***итоги, развязка, у последней черты, „изживание и доживание“***) е достатъчно симптоматична. Политическото обединение и този път се оказва невъзможно, дори в трагичното време на войната то пак си остава такова, каквото е било почти винаги – утопия.

Радостин Русев

[14] Монархия и штабс-капитаны. – Наша газета, № 31, 17 май 1939, с. 2.
[15] От прошлого к будущему. – Наша газета, № 35, 19 юни 1939, с. 4.

НАША ЖИЗНЬ

Наша Жизнь. София. Редакция и контора: ул. Царь Самуил № 65. Прием в редакции по понедельникам и средам от 3–5 час. Цена 2 лв. Объявления: На 1 стр. 4 лв. кв. см. 2 ст[р]. 3 лв. кв. см. В хронике – стр[ока] 10 лв. Типография „Нов Живот“ ул. Царь Самуил № 65. Тел. № 48–69.

№ 1–26 15 февр. – 19 авг. 1931

От № 2 (с. 2): „Ответственный редактор К. Н. Хърлев“.
№ 25, 26: „Редактор-издатель – редакционная коллегия“[1].
Обем: 2 с. № 4 – 4 с.
Формат: 34x49 см.

Следва информация за „Наша жизнь“ (Разстегаев – Козлов).

Наша жизнь. София. Редакция и контора: ул. Ц. Фердинанд № 49. Прием в редакции по понедельникам и средам от 3–5 час. Цена 2 лв. Объявления: На 1 стр. 4 лв. кв. см. 2 ст[р]. 3 лв. кв. см. В хронике – стр[ока] 10 лв. Типография „Нов Живот“ ул. Царь Самуил № 65. Тел. № 48–69.

№ 27–35 13 септ. – 8 ноем. 1931

„Наша жизнь“ (Разстегаев – Козлов), или вестникът на Разстегаев и Козлов, вписва за „редактор“ – Редколлегия; за „издател“ – В. В. Разстегаев; отговорен редактор не посочва. Адресът на редакцията е постоянен, печатницата от № 28 насетне е „Братя Миладинови“ (адрес: ул. Иван Вазов № 11, тел. 44–46)[2].
Обем: 2 с.
Формат: 34x49 см.

Следва информация за „Наша жизнь“ (Бутов).

Наша Жизнь. София. Редакция и контора: ул. Ц. Шишман № 28. Прием в редакции по понедельникам и средам от 3–5 час. Цена 2 лв. Объявления: На 1 стр. 4 лв. кв. см. 2 ст[р]. 3 лв. кв. см. В хронике – стр[ока] 10 лв. Типография „Нов Живот“ ул. Царь Самуил № 65. Тел. № 48–69.

---

[1] Вестникът излиза седмично, в неделя, първят брой е от 15 февруари 1931 г. Периодичността е точно спазвана до № 25, от 9 авг., включително (изключение – № 16, излязъл на 31 май, събота). Последният брой преди разкола в редакцията и раздвояването на вестника, 26-ият, е от 19 авг., сряда. – След № 26 е установено излизането на два вестника с име „Наша жизнь“. № 27 е от 13 септ., неделя, и от 17 септ., четвъртък; вж. тук „Наша жизнь“ (Разстегаев – Козлов) и „Наша жизнь“ (Бутов). След № 28 е установено излизането на три вестника с име „Наша жизнь“ (от 20 септ., неделя; от 27 септ., неделя; и от 24 септ., четвъртък) (вж. „Наша жизнь“ (Разстегаев и Козлов), „Наша жизнь“ (Бутов) и статията за „Настоящая Наша жизнь“).

[2] Вестникът се самолегитимира така: „Иван Петрович Бутов сотрудником газеты „Наша жизнь“ не состоит и никакого касательства к газете не имеет“ („Редакц. Коллегия“), № 27 от 13 септ. 1931 (неделя), с. 1. – Броевете излизат, както следва: № 28 – 20 септ., № 29–4 окт., № 30–35 (*шесторен*) – 8 ноем. (също неделя).

№ 27 –38 17 септ. – 13 дек. 1931
№ 39 – 47 ненамерени
№ 48 – 52 15 май – 11 ноем. 1932
№ 53 – 56 22 ян. – 19 март 1933

№ 50 (от 11 септ. 1932 г.) излиза с подзаглавието: „Ежемесячная независимая газета".

В „Наша жизнь" (Бутов), до № 49 включително редактор-издател е И. П. Бутов, до № 37 отговорен редактор не е посочван. В № 38 отг. ред. е К. Хърлев. В № 48 и 49 – Н. Деведжиев. В № 50: изд. С. П. Павлов, ред. И. П. Бутов, отв. (отг.) ред. Т. Г. Дьяченко. № 52: Председатель Издательской Комиссии: К. Р. Гербер; Ред.: И. П. Бутов; Отв. ред.: В. Иванов. № 53: отв. ред. Т. Г. Дьяченко.

№ 27–38 печ. остава „Нов живот". От № 48 – „Съгласие". (Раздяла с Хърлев и „Нов живот"; адресът на редакцията е запазен.) Печатницата започва често да се сменя. № 50 – „типография Рила". № 52: „типогр. В.Иванов". № 53: „типогр. Инженер Добринов". № 55: отв. ред. Г. Добринов[3].

Сведения за абонамент: № 34: В Болгарии: 3 мес. 25 лв., 6 мес. – 50 лв., 1 г.–100 лв.

Обем: 2 с. № 52, 53, 56 – 4 с.

Формат: № 27–38: 34х49 см. № 48–56: 32х47 см.

Съхранената номерация дава основание да смятаме „Наша жизнь", „Наша жизнь" (Разстегаев – Козлов) и „Наша жизнь" (Бутов) за едно издание, характерът на промените в редакционната колегия – за две, три или четири.

И трите издателски предприятия, последвали 26-ия брой на вестника, са идеологически и текстуално обвързани с първоначалния проект „Наша жизнь" („Нашият живот"). Нещо повече, те запазват името и демонстрират претенции за унаследяване. Това мотивира решението ни да изложим материала 1) в рамките на една речникова статия и 2) в разказов, а не абстрахиращ и класифициращ ред.

Настоящата статия разглежда „Наша жизнь" (Бутов) като основен приемник на „Наша жизнь". Този избор, както и мотивиращият го критерий, са условни: „Наша жизнь" (Бутов) съществува доста по-дълго от конкурента си „Наша жизнь" (Разстегаев – Козлов), но и двете издания могат да бъдат смятани за легитимни продължители на разпадналото се.

Можем условно да обособим три периода в съществуването на „Наша жизнь": до разкола (ранен), на конкуренция между двата едноименни претендента (среден)[4], на вестника на Бутов (късен).

---

[3] Вестникът се самолегитимира така: „Николай Николаевич Козлов за незаконный поступок в отношении издательства газ. „Наша жизнь" исключен из числа сотрудников ее и привлечен к судебной ответственности" (№ 27, 17 септ. 1931, четвъртък, с. 1). „Кирил Н. Хърлев доводит до всеобщего сведения, что он ничего общего не имеет с газетой „Наша жизнь" под редакцией Н. Н. Козлова и не будет отвечать за помещенный в ней материал" (пак там). – № 27 излиза на 17 септ. (четвъртък), № 28 – на 27 септ. (неделя), № 29 – на 8 окт. (четвъртък). От № 30 (11 окт., неделя) до № 36 (22 ноем.) излиза редовно, веднъж седмично, в неделя. № 37 е от 1 дек. (вторник), № 38 – от 13 дек. (неделя). № 48 е от 15 май 1932 (неделя), № 49 – от 29 май; № 50 – от 11 септ. (неделя), № 51 – от 23 окт. (неделя), № 52 – от 11 ноем. (петък); № 53 е от 22 ян. 1933, 54 – от 12 февр., 55 – от 26 февр., 56 – от 19 март (четирите последни броя излизат в неделя). – Между № 38 и № 48 шрифтът се е променил. Особено рязка е промяната в шрифта на името на вестника в „шапката".

[4] Тогава се появява и трети претендент, „Настоящая Н/наша жизнь", който, обаче, намерихме основание да отделим като друго издание, доколкото се оказа пародия (не автопародия) – спрямо двата

Два озаглавени отстъпа са посветени на разцепването на вестника (и на втория период в съществуването му) и на по-важните негови отлики от късния му, трети, период[5].

Имаме основание да смятаме, че издаването на „Наша жизнь“, с редактор Бутов, не свършва с 56-ия брой на вестника. Статия от в. „Голос труда“[6] спори със статия на Иван Ардатов от № 58 (!) на „Наша жизнь“. Предположението ни косвено се потвърждава от труднообяснимата липса на броеве 39–47 от основните библиотеки в страната.

В № 1 е поместена кратка програмна неподписана статия. Тя започва с диагнозата: „В Болгарии до настоящего времени не было такой русской газеты, которая обслуживала бы наши общественные местные интересы“. Изданието цели да говори пряко от името на емигрантската общественост в България.[7] Вестникът си поставя за цел да избегне посредничеството както на политическите (партийните), така и на не-партийни официози и не-официози. Политическите организации, техните издания и осъществяваното от тях посредничество попадат в периферията на вниманието му. В текста е изрично посочено, че изданието следва да осветлява и регулира онова посредничество, което се осъществява от не-политическите организации на емигрантите. Водещият материал в същия брой („Очередная задача“) съдържа кратък преглед на дейността на седемте най-значими измежду тях: „Комитет по делата на руските бежанци“ (контролира и разходва суми, отпускани от българското правителство); „Отдел на Лигата на нациите под ръководството на Представителя на Съюза на посланиците Б. С. Серафимов“; „Червеният Кръст, упълномощен Л. Е. Фелдман“; „Руската болница в София на Стария Червен Кръст, завеждащ д-р Р. Ю. Берзин“ (отпечатано с грешка: „Р. Э. Берзин“); „Всеруският земски съюз, упълномощен А. А. Ейлер“ (Эйлер); „Съюз на градовете, упълномощен А. В. Арцишевски“ (от него зависи организацията на учебното дело); „Съюз на Инвалидите в България, председател Д. А. Абрамович“. Те получават български държавни и други средства и имат възможност да уреждат емигрантския социален живот (труд, образование, здравоопазване, „социална помощ“ – за бедни, инвалиди, преминали в нетрудоспособна възраст). Още оттук можем да предполагаме, кои от организациите ще са „на фокус“ в следващите броеве. За дейността на Червения кръст, на Болницата (на *Стария* Червен кръст), Земския съюз, Съюза на градовете, Съюза на инвалидите се говори с опасение, усъмняване, подозрение. Обвързването с мнения за дейността на Съюза на руските инвалиди в България ще се отрази на съдбата на вестника, на житейския, социален и професионален път на водещите му сътрудници, след 26-я му брой. По ирония на съдбата, първото персонално критикувано лице, Абрамович, ще се включи в ръководенето и списването на „Наша жизнь“ (ма-

---

претендента едновременно. (Вж., включително за изписването на името, съответната статия в настоящето издание).

[5] Когато отпратката към броеве 27–35 не е изрично уточнена, тя се отнася до „Наша жизнь“ (Бутов).

[6] Цуриков, Н. Маленький симптом серьезного недомогания. – Голос труда, № 449/38, 8 юли 1933.

[7] Авторите на програмната статия (и броя) наричат себе си и своите другари по съдба и местожиевене "бежанци", а не „емигранти“. „Емигрантът“ се явява по-късно, в текстове на рекламни съобщения (в един от тях думата изразява самоирония).

НАША ЖИЗНЬ

№ 1 СОФІЯ, ВОСКРЕСЕНЬЕ 15 ФЕВРАЛЯ № 1

Цѣна 2 лв.

ОЧЕРЕДНАЯ ЗАДАЧА

Письма въ редакцію

Русскій Госпиталь въ Софіи Стараго Краснаго Креста

Всероссійскій земскій союзъ

РУССКІЙ РЕСТОРАНЪ

кар с псевдоним: С. Павлов)[8] – на един от вестниците с това име, появили се след разрояването на първоначалното издание[9].

Някои от главните емигрантски организации са представени в материали (обикновено „беседа“ с ръководител) в първите броеве на „Наша жизнь“[10]. Вероятно с този жест на предоставяне на думата на официалния упълномощен редакцията си „развързва ръцете“ за критични вглеждания, за неофициални мнения (или си „измива“ ръцете, след като е дала трибуна на недоволството)[11]. Към други организации, на които думата не е дадена по този начин, се подхожда другояче. В № 19 (Н. Тамбовцев, „Актив „Нашей Жизни“) се предлага нещо като обобщение за постигнатото в инвалидното, учебното и социалното дело след появата на „Наша жизнь“. В изминалия период вестникът е публикувал доста по тези теми (без непременно да акцентира върху дейността на една или друга организация)[12]. По-късно са по-

[8] Например, в № 48 от 28 май 1932 г. (с. 1).

[9] Също по ирония на съдбата, първо Абрамович е посочен като евреин, който крие потеклото си (от Н. Козлов в № 4), а после, в късната „Наша жизнь“, където сътрудничи и той (с псевдоним), се появяват материали с анти-еврейски послания.

[10] Тамбовцев, Н. Русский Красный Крест (Беседа с уполномоченным), № 3 (беседата е с Л. Е. Фелдманом); Същият. Земской Союз (Беседа с г. А. А. Эйлером), № 4; Същият. Беседа с А. В. Арцишевским, № 5.

[11] „Родители в Союзе городов“ (колективна дописка, с подписи на родителите), в № 4; „Русские матери – к русским людям“ (обращение, от майки на деца, учещи в руската гимназия в Пещера, срещу недофинансирането й), № 12. Вж. материал срещу Ейлер в № 34 (от Владимир Яновски), срещу Фелдман в № 35 (от Ив. С. П.); и други.

[12] Напр., редакцията е озадачена от недостатъчната самоорганизираност на емигрантската общност – конкретно, когато става дума за възпитаването и образованието на „младото поколение“. Вж.

местени материали, запознаващи със социалния живот в други руски емигрантски общности (в № 23 дописка от Ив. Ардатов за руското учебно дело в Чехия[13]; в № 24 Н. Тамбовцев се опира на факта, че „в Париж инвалидите са дали на съд Главната управа“, за да призове към действеност руските инвалиди в България).

Програмната статия в № 1 казва, че ще се разчита на дейно участие на читатели-дописници от провинцията (и София)[14]; и на подобни непосредствени източници – за осведомяване за случващото се в Съветска Русия. Очакването е изпълнено

статии по темата в № 4, 6, 7 (Ив. Ардатов. „О русской средней школе“), № 11, 20 (Л. И. Панфилов, „Реформы Арцишевского“. Разбираме, например, че се върви към затваряне на руската гимназия в Пещера, събираща руски ученици от цяла южна България) и други. Следи се дейността на руската гимназия в София (№ 6, 36, 37 и в други броеве). Подета е инициатива за създаване на фонд за безработните (№ 15), поместени са писма за безработицата (№ 18) и по повод предложението за фонда (№ 17); статии (№ 26 и други броеве); коментира се положението на руските емигранти в България от гледище на трудовото законодателство, например: „К увольнению русских“, № 29 (Бутов); „Право на труд“, № 38; „Крепостное право для русских в Болгарии“, № 53.

[13] Също: статия на Ив. Ардатов за организирането на младежкото възпитание в Италия (Мусолини е осъзнал опасността от комунизма), № 25 („*Балилла*: Охрана нации“).

[14] От № 2 – хроникални рубрики „По провинции“ и „В Софии“. – Писма от читатели (индивидуални, групови), извлечения от тях и коментари от постоянни сътрудници на вестника са обособявани и групирани и тематично, напр. два материала в № 3 под надслов „О русской школе“ (по същество бележещ рубрика).

Наша Жизнь

№ 52 София. Пятница 11 октября 1932 г.

Цѣна 2 лв.

25 октября (7 ноября)
1917 — 1932

Печальныя даты для русскаго народа. Большевики, захвативъ власть въ нашемъ Отечествѣ искоренили само названіе Россіи замѣнивъ его СССР. Они подняли гоненіе на православную вѣру и даже объявили антибезбожную пятилѣтку, назначивъ 1937 г. срокомъ окончательнаго уничтоженія въ Россіи религіи. То чѣмъ создавалось, крѣпло и держалось, могущество Россіи-Самодержавіе—уничтожено или окончательно

Нынѣ, зарубежомъ, спустя 15 лѣтъ, Центральное Объединеніе 25 русскихъ общ. организацій и Союзовъ въ Болгаріи проситъ 7 ноября пожаловать на панихиду, а затѣмъ на траурное собраніе.

Національный Союзъ Русской Молодежи распространяетъ листки съ лозунгомъ „Смерть коммунистической диктатурѣ. Да здравствуетъ Великая Свободная Національная Россія!"

Съ великой скорбью приходится отмѣтить, что Центральное Объединеніе и Союзъ Національной Молодежи, даже и не обмолвились въ этотъ день всенароднаго траура и печали ни о православной вѣрѣ, ни о самодержавіи, ни объ отечествѣ, замѣнивъ все это расплывчатымъ понятіемъ „національная".

Такъ брошены главныя позиціи, изъ за которыхъ до сихъ поръ русскій народъ проливаетъ свою кровь въ борьбѣ съ интернаціоналомъ.

Вразуми, Господи, вождей нашихъ и даруй побѣду русскому народу!

11 ноября 1932 г.

БРТХ

„Бюро Русскихъ Трудящихся Христіанъ"

Во второй газетѣ выпускаемой РОТС-омъ въ качествѣ филіальнаго отдѣленія „Бюро Русскихъ Трудящихъ-

дѣло не нашего разумѣнія. Наша религія не церковная, а общественная — „соціальная". Въ ней намъ придется

ще в същия брой: той съдържа две „писма в редакцию", коментарно-репортажен материал по наложената от писмата тема (от Н. Тамбовцев – постоянен сътрудник); кратък материал „Беженские паспорта" (преизказващ неофициален източник: „Рассказывают, например, что генералу Р., представившему [...]" и т.н.); извлечението „Из писем оттуда"[15]. Дописници и (предполага се мълчаливо, абонати) от България косвено и пряко ще подпомагат парично вестника. От международните събития ще се подбира.[16] В първия брой информация „от света" няма, но има нещо като програмна статия по тематиката – „Угроза человечеству". Авторът, „М. С.", припомня заключителната сцена от „Повест за Антихриста" („Три разговора") на Владимир Соловьов; недоумява пред безразличието на „културните народи и техните правителства" към болшевизма; призовава за единение срещу заплахата от световна *газова война, която ще поразява душите* – от болшевизма[17].

---

[15] Вж. и, например, в № 4. В № 2 е поместена обява с адрес (и име на юридическо лице) в София, за изпращане на храни и парични преводи към Съветска Русия. Но рубриката „Из писем оттуда" постепенно замира; заместват я хроникални „блокове", в които съобщенията имат разнороден характер (не непременно свидетелски). – Оживление предизвиква бягството на протойерей Пантелеймон Рибалченко (Рыбальченко) от Съветска Русия. Беглецът прочита публичен доклад за състоянието на Църквата в СССР, има въпроси на публиката и отговори. „Наша жизнь" публикува доклада, мнения на частни лица и представители на Църквата, както и собствени коментари, по доклада и тематиката му (№ 22 и 23). Общият извод е, че беглецът не съобщава нищо ново. – Поместени са материали за „Анти-религиозната петилетка" в СССР (№ 53, 56). Веднъж се разчита и на препечатка (от в. „Возрождение", Париж), „Восстания в России" (№ 21).

[16] В № 12 се появяват хроникалните рубрики „В Болгарии" и „В Европе", които обаче са непостоянни.

[17] Други са жанровите рамки по-късно: в № 32 и 33 е публикувана статията на „С." „Большевизм – старая секта". В № 51 „Аргус" се подписва под фейлетона „Торговля с СССР".

Този текст е и жест към българското общество, адресатът е конкретизиран в следващия брой (2-ри): „Братьям-болгарам“. Тук „Б. С.“ разобличава тенденциозността на статия[18], която тласка България към комунизма, представяйки Съветска Русия за „рай на земята“. Повече от година и половина по-късно предупреждението е същото, интонацията – друга: „Какая наивность!..“ (№ 50: по повод намерението на България да установи търговски връзки със Съветска Русия)[19].

В № 1 (с. 2) са поместени три кратки материала, които, макар с колебание, могат да бъдат отнесени към литературата. Реклама в шест четиристишия („Пивница и ресторан Адамова“; адрес; подпис: „От Управления“), първа строфа: „Об заклад готов я биться/ На волос последний клок, / Что Адамова пивница / Чисто русский уголок“. Три миниатюри в проза под надслов „Кривое зеркало“ – случки из емигрантския живот, превърнати в анекдоти (подписани от „Полундра“). И две миниатюри в проза под надслов „Мимоходом“ (отново случки, превърнати чрез разказването в анекдоти), от „Репортер“.

Поместен е и прегледът „Музыка и театр“ (една колонка, около 40 реда; подпис: „Мег“). Споменато е пристигането на изпълнителя от Парижката руска опера Юренев в София (дал четири концерта в Народния театър); поканването в софийската Народна опера на младия руски певец К. Е. Каренин-Борисович („Это первый случай приглашения Дирекцией Народной Оперы иностранного певца на весь сезон“). Обръща се внимание на „рядко споменавания в пресата“ местен „Театр русской драмы“ („Можно быть не всегда согласным с художественным достижением театра, но отрицать его национально-культурное значение для русской колонии в София – нельзя“), който в дадения момент репетира „Златната клетка“ от Острожски. Споменат е и Кукленият театър, даващ представления в залата/салона на „Славянска беседа“ и „ръководен от руската артистка Е. Н. Базилевич “ („Западнал през миналата година, сега, след гастролите в София на италиянските марионетки – „Teatro dei Picoli“ – на Падрека “ (става дума за Виторио Podrecca, Подрека), сега се съживил и привличал многобройна публика от млади).

Постоянни сътрудници на вестника (№ 1–26) са: И. П. Бутов, Н. Н. Козлов, Н. Тамбовцев, Ив. Ардатов, Михаил Горянски, И. Чаусов, „Б. С.“[20]; лицата с псевдоними „Полундра“ и „Репортер“ (възможно е това да е Козлов).

Според късно сведение (Бутов в № 51) членове на редакцията са: Бутов, Чаусов, Горянски, Кривенок и Козлов (към авг.-септ. 1931 г. са останали само Бутов и Козлов; не става ясно, кога и защо са напуснали останалите).

---

[18] Б. С. отговаря на статията „Стремежите на Русия“ от Шърууд Еди, публикувана в българската преса.

[19] Обръщението може да е косвено: вж. уводна статия за съветския ценови дъмпинг, № 36. Веднъж „Аргус“, в редовния си фейлетон, коментира друга тема от българската външна политика – изказването на българския депутат Симеонов при посещението му в Ангора за 1000-годишна българо-турска дружба; в края на текста фейлетонистът мислено се обръща към паметника на Александър II пред Народното събрание („Разное“, № 38, 13 дек. 1931).

[20] Б. С. е автор на краткото слово, в № 3, „Нам нужен гимн“ (химн „национальный, народный“, по същество на руските емигранти). Царският, макар и временно, бил отминал в историята. Словото завършва с призив: „Согласимся же! Пожелаем!“.

„Наша жизнь“ (Разстегаев-Козлов) и „Наша жизнь“ (Бутов)

През м. август 1931 г. избухва скандал и следва разрив, засягащ и последните двама споменати (Бутов и Козлов). Част от сътрудниците (Козлов и други) защитават тезата, че злоупотребите в Съюза на руските инвалиди в България са чудовищни (проведена е и ревизия от българското Министерство на финансите); други ги обявяват за клеветници, сближават се с Управата на Съюза в лицето на Д. Абрамович (Бутов и други). Раздвояването на „Наша жизнь“, както и появата му няколко месеца по-рано, е поне на пръв поглед свързана с различното отношение към финансовите и имуществени операции в Съюза на инвалидите.

В Регионалната библиотека „Стилиян Чилингиров“ в гр. Шумен се съхраняват броеве 27–35 на *два вестника*, отстояващи да са истинският „Наша жизнь“. Единият има за издател (ген.-лейт.) В. В. Разстегаев, за (фактически) редактор Н. Н. Козлов, за сътрудници И. Н. Барташевски (Барташевский), Н. Тамбовцев, Е. Шрамко, Ф. Сиверски (Сыверский) (в № 28), „Луч“ (в № 29). Другият е редактиран и издаван (първоначално) от И. П. Бутов (отговорен редактор – Кирил Хърлев), сътрудници са Ив. Ардатов, В. К. Гладишев (Гладышев) , С. Павлов (псевдоним на Д. Абрамович)[21], А. Савинов, В. Клушанцев (от № 37) и други. Двата вестника се различават по шрифта си. Излизат в по-скоро различни дни от седмицата. (За периода, в който излизат успоредно и редовно, № 27–29. Разстегаев: нед. – нед. – нед.; Бутов: четв. – нед. – четв.). № 37 (Бутов) е от вторник (1 дек. 1931). Вторият продължава да излиза и след своя 30, 31, 32, 33, 34 и 35-и брой (съответни на общ, шесторен, № 30–35 за съперника)[22]. Предимството отрано е на страната на вестника на Бутов. В № 27 и 28 той, изглежда, разполага с повече дописници от провинцията. Може би защото е запазил адреса на печатницата отпреди разкола, съвпадал и с редакционния (от № 27 редакционният адрес на Бутов се променя, но и двата адреса на вестника на Разстегаев и Козлов са нови). Жлъчни материали (статия и фейлетон) в № 50 (от 11 септ. 1932 г.) коментират факта, че Козлов (след като е *прилъгал* някой-си Сергей Поспехов) е основал в. „Софийские новости“ (с други думи, предприятието на Разстегаев и Козлов е претърпяло неуспех). Но, ако се вярва на два материала в № 28 от 20 септ. 1931 (Разстегаев), с. 1, основната причина за това предимство е криминална: „бившият спедитор и разносвач на вестника Иван Бутов е присвоил пари на издателството“ и редакционната колегия е поръчала на издателя на „Наша жизнь“ (разбирай, истинската, на Разстегаев и Козлов) Бутов да бъде привлечен към дело за углавно престъпление. Материал на същата страница нарича вестника на Бутов „провокационен лист, подправен така, че да изглежда като „Наша жизнь“ [...]“.

Карикатура в № 412 на в. „Голос“ подсказва наличието на два вестника с името „Наша жизнь“, без това да става недвусмислено ясно.

Брой 28 издават *три* редакционни колегии[23].

---

[21] Съобщава го И. Н. Барташевски в № 28 (Разстегаев). Н.Тамбовцев в № 30–35 (Разстегаев) нарича Абрамович патрон на „обновилия се“ Бутов.

[22] За събитията в основата на разрива говорят всички броеве на успоредно-излизащите вестници, особено № 30–35 (Разстегаев), а също № 51 (Бутов).

[23] Вж. статията за „Настоящая Наша Жизнь“ в настоящето издание.

До разкола „Наша жизнь“ има две фейлетонни рубрики – „Кривое зеркало“ и „Мимоходом“. Те са с постоянни автори (или с постоянни псевдоними на авторите си) – „Полундра“ и, съответно, „Репортер“. Поместваните в „каретата“ на рубриките миниатюри в проза (от една до пет във всяко) запазват навсякъде общата си функция и облик на микро-фейлетони, анекдоти или (най-често) техни хибриди. В материалите на „Репортер“ е по-честа *аз*-формата на разказа, както и внушението (пряко или косвено), че разказвачът непосредствено е присъствал на мястото на случката. Така за тях може да се допусне, че са репортажи, стегнати до микро-фейлетон и анекдот. Гледната точка при „Полундра“ е на неопределено-личен и близък до т.нар. „всезнаещ“ повествовател; „Полундра“ е относително дистанциран, често преминава във вътрешен монолог или диалог (дистанцираният повествовател коментира?). Миниатюрите на „Полундра“ по-често и в по-голяма степен клонят към анекдота, но понякога вътрешният монолог става център на тежестта, а случката (която очакваме да се разкаже) се „изпарява“. Не са редки текстовете (особено от „Репортер“), които открито цитират (други) литературни произведения, за да излъчат смисъл. Случва се да бъде въвличана поетиката на съвсем други жанрове. Един път (в № 21) миниатюра от Полундра е оформена, представена като едноактна микро-драма[24]. Тя пародира статия на Вл. Акатов, шеф на монархистите-легитимисти в България, извлечения от която са поместени и лапидарно коментирани в петното на рубриката „Из газет“ на същата страница[25]. На същата страница миниатюрата на „Репортер“ имитира сказа на панаирджийски актьор, синтаксиса и фразеологията на народната приказка. В № 29 (Разстегаев) „Полундра“ предлага вариация върху произведение от хумористичния руски фолклор, т.нар. (народна) *присказка*: синтактично-семантичната основа в цитирания образец и у фейлетониста е (уж) размяната на реплики, при което едната страна се опитва да завърже разговор, а другата произнася изречения от монолог (сякаш насаме).

След разделянето на редакциите фейлетонни миниатюри под надслова „Мимоходом“ и с подпис „Репортер“ са поместени както в двете разклонения на „Наша жизнь“, така и в пародиращия ги техен двойник. Задържат се във вестника на Бутов и Хърлев (но нямаме пред очи съпоставимо количество броеве от другите два). Рубриката „Кривое зеркало“ се задържа във вестника на Козлов и Разстегаев. В „Настоящая Н/наша жизнь“ материал без надслов е подписан от „Полуяндра“.

Стихотворенията са спорадични[26].

---

[24] Поместена е без собствено заглавие под надслова „Кривое зеркало“. Долавя се стилова близост до пиесата „Жизнь человека“ от Л. Андреев.

[25] Текстът на Акатов е публикуван в № 11 на в. „Луч“ (Белград) и е насочен срещу лекцията на на И. А. Илин (Ильин) „Новая Россия“ (отпечатана в парижкия „Возрождение“). Името на Милюков присъства и в пародирания, и в пародиращия текст.

[26] Техни автори са Борис Богаевски, великата княжна Олга Николаевна, Ник. Сухоруков, лицата с криптоними „Цкий“ и „-ъ“: Богаевский, Б.. Для России, № 3 (първи стих: „В эти скорбные годы изгнанья“; с място и дата: „22 февраля, 1931 г./ София“); Молитва (Из дневника Великой княжны Ольги Николаевны в Екатеринбурге, накануне Пасхи), № 9 (първи стих: „Пошли нам Господи терпенье“; пет строфи от по 4 стиха); „-ъ“. Письмо (Пасхальный поцелуй), № 9 (първи стих: „Я отвечаю Вам. Письмо передо мною“); Цкий. Шаржи. 1. Генерал А. В. Арцишевский, № 36 (С два епиграфа, дву- и четиристишие от самия Арцишевски; с бел. под линия: „Лит. псевд. генерала Арцишевского – Кий“; първи два стиха: „Влюбленный старикашка/ Вдруг снова стал брюнетом“); Цкий. Черные силуэты, № 38 (първи

По веднъж се явяват образци на белетристика (Н. Козлов, „Дерзкий мальчик (Пасхальная быль)“, № 9) и лиризирана алегорична проза (Михаил Горянский, „Мир и Кровь“, № 4). Прозата на Горянски напомня произведения на М. Горки („Песня о соколе“, „Песня о буревестнике“), но е далеч от лиризираната проза на Андрей Бели. Разказът на Козлов изпълнява (поне) двояка роля – задоволява потребността от облагородяващо душата художествено четиво на най-големия православен празник[27]; уверява, че разказаното наистина е било (в жанровия определител „Пасхальная быль“ присъства, макар сподавено, напрежението между „быль“ и „не-быль, небылица“). Загатнатото напрежение е живо не заради словообразователната игра, а заради потребността от осезаване действителността на *онзи* свят, на отминала императорска Русия, на *единствената* Родина, която бежанците-емигранти познават. Тук смисълът на ситуацията, означавана от празника – най-общо, ситуация на съществуване между смърт и раждане (а не между раждане и смърт) – се осъществява многопластово и многопосочно...

Редки са материалите по международната политика[28]. Почти липсват отзиви за различните политически нагласи, течения и организации в руската емиграция[29]. Препечатките са изключително редки[30]. Запомнящ се е отзивът за литературния вестник „Молодое слово“ (София), поместен във вестника на Разстегаев и Козлов (№ 29, 4 окт. 1931 г.). Води се полемика с в. „Голос“[31] и с в. „Труд“. Като цяло, късният „Наша жизнь“– този на Бутов от 1932–1933 г. – е по-политизиран и има за постоянен противник Братството на руските трудещи се християни, Руския студентски християнски съюз, издателството YMCA-Press. Демонстрира остра подозрителност към екуменизма и към християнския синдикализъм, от консервативни позиции.

стих: „Реет белый снег над нами“); Сухоруков, Н. Счастливые и несчастные, № 49 (първи стих: „В туманном времени больном“).

[27] Ср. с казано от *персонаж* на Н. С. Лесков за почти тъждествен по тип жанр на художествената проза, за т. нар. „святочный рассказ“ (от „Святки“ – периодът от Рождество Христово до Ивановден, деня на Иоан Кръстител): „От святочного рассказа непременно требуется, чтобы он был приурочен к событиям святочного вечера – от Рождества до Крещенья, чтобы он был сколько-нибудь фантастичен, имел какую-нибудь мораль, хоть вроде опровержения вредного предрассудка, и наконец – чтобы он оканчивался непременно весело“ („Жемчужное ожерелье“, от цикъла „Святочные рассказы“, 1885 г.).

[28] Вж. напр. за положението в Далечния Изток в № 31, 32, 56.

[29] Напр.: Горянский, М.. О „непредрешенстве“, № 13; Ардатов, И. Легитимисты – монархисты, № 26 („Младорусите“ са жертви, а може би и агенти на ГПУ. На тях е посветен и фейлетон в рубриката „Мимоходом“, в № 25). – Също: анализ на състоянието на РОВС след отвличането на ген. Кутепов, в № 55 (от 26 февр. 1933 г.). (Анализът е по два повода: три години от отвличането, вж. № 54; нападение срещу сътрудника на „Наша жизнь“ К. Гербер от лица, представили се за членове на РОВС, вж. № 55). – В № 29 (Бутов) се коментират слуховете (и публикация по темата), че *галиполците* имат намерението да строят втори Руски дом в София. – И. Н. Барташевски коментира доклад на о. Г. И. Шавелски пред „Обществото на почитащите паметта на император Николай II и неговото семейство“ (№ 23).

[30] Напр.: от в. „Независимость“, № 21; от „Информационный бюллетень“, № 24.

[31] Критични отзиви за публикации в „Голос“: „Наблюдател“ в № 35 (Бутов); общо за „Голос“ – Козлов в № 6 (в отговор на статия, демистифицираща биографията му, в „Голос“ № 322). Също за „Информационный бюллетень“, издаван от Управата на Съюза на руските инвалиди в България и конкретно от Д. Абрамович, в № 23 и в № 28 (Разстегаев-Козлов). Подчертан и хроничен е интересът към изявите на журналиста Н. Н. Козлов в скъсалия с него късен „Наша жизнь“ на Бутов. По-късно – към приложението на в. Труд, „Новый путь“ (по същество орган на „Братство русских трудящихся христиан“ със седалище Женева) (например, Guguss в № 54).

Може да се проследи нишка от текстове, които *възпоменават* – герои от Гражданската война[32], от по-ранни войни[33], или просто времето на стария режим[34]. В някои споменните фрагменти (свидетелски или не) са подложени на обработка, която ги белетризира и същевременно създаваща впечатление като от репортажен разказ[35]. Възпоменаващите текстове косвено, пасивно, разхвърляно поставят въпроса за успеха на болшевиките. Случва се на този въпрос да се отговаря пряко, рационално, програмно – напр., Ив. Ардатов („Наш долг", в № 16). Основната мисъл е банална: една от причините за катастрофата, сполетяла Русия около 1917 г., е липсата на патриотизъм в руското общество – „Жизнь России изображалась на ущербе – в памфлете купринского „Поединка", в пессимизме Чехова, цинизме Горького и непротивленчестве Толстого". Призовава се за създаване на фонд за подпомагане на образованието сред руските юноши-емигранти. В чужбина умовете били изтрезнели от разлагащото черногледство на литературата, а и материалният недоимък задължавал емигрантите да се сплотят и отделят от залъка си. В статията си „Самовера" Михаил Горянски (№ 11) сравнява „новата" емиграция (тази от след 1917–1918 г.) с тази отпреди революцията: предишната вярвала в себе си, в своите сили и възможности... „Б." (Бутов) в „Эмиграция и Россия"[36] (№ 30) уверява емигрантската общност, че тя ще е необходима в бъдещото изграждане на Русия, със своя житейски и професионален опит от западния свят. Към края на 1931 г. (№ 38) Бутов с нерадост обобщава: руската емиграция в България, намерила 10 години порано радушен прием, е далеч от организираност; емигрантът се е затворил в себе си,

---

[32] Козлов, Н. Н. Смерть Ренненкампфа, № 11; Шаблинский, В. Марков (к годовщине смерти), № 20 (става дума за Сергей Леонидович Марков); Васильев, А. Начало нашей катастрофы, № 53 (става дума за събития по Дон, през лятото на 1919 г.).

[33] Козлов, Н. Н. Панорама (Миниатюра), № 5 (среща с герой от руско-японската война (подполк. Созонтович) на софийска улица; разказът за нея обрамчва няколко фрагментни картини от войната); Козлов, Н. Н. Боевой поезд (Годовщина), № 13 (за подвига на подполк. Спиридонов от 27.IV. (10.V.) 1904 г., по време на руско-японската война). – Вж. също: Граве, Э.. Чешская дружина (Годовщина), № 29 (Разстегаев-Козлов) (за чешката дружина в руската императорска армия); Клушанцев, В. „Что было, что есть...", № 56 (за армията, с ретроспекция до последните години на XIX в.; завършва саркастично: „Дисциплина Российской Императорской Армии умирает.../ Да здравствует самодисциплина!"). Поводът за дългия публицистично-споменен текст на Клушанцев, заемащ по-голямата част от с. 1, може да бъде разпознат в кратката бележка „От редакции" горе вдясно на същата страница: „Во вторник 28 февраля, в нижней столовой Русского Собрания, на обедавшего там редактора газ. Н. Ж. напал неизвестный господин, намереваясь нанести иму удары стеком. / Нападатель моментально быль обезоружен. При легитимировании он, к сожалению, *оказался* шт[абс]-кап[итаном] Алексеев[ского] арт[иллерийского] дивизиона С. Павчинским. / Дело о нападении передано судебным властям" (вместо курсив в източника разредка, Й.Л.). Военното звание на нападателя се превръща, в текста на Клушанцев, в дума-сигнал за отсъстващата самодисциплина във войска с рухнала дисциплина.

[34] Добро Глагол. Клочки воспоминаний (Из личной практики): О русском царе; О Черном кабинете, № 22 (във втория фрагмент става дума за кабинета, в който са се перлюстрирали писмата в императорска Русия). – Също: Ардатов, И. 17 окт. 1905 г., № 32 (Бутов). Ардатов смята датата за печална: манифестът на граф Вите (Витте) за учредяване на много-партийната Дума тласнал Русия към революцията. – Също: [Б. п.]. Предатели России, № 38. (Текстът е на документна основа. Разказва за връзки между германския Главен щаб и болшевиките през Първата световна война; за германски шпиони; за руски военни, които са били германски или болшевишки агенти).

[35] Това е явно в текста на Козлов за Ренненкампф в № 11.

[36] Един от многото вестникарски текстове, лишаващи от смисъл жанровия определител „статия". Текстът на Бутов е като (ободряващо) слово по повод (или без повод), което може да е било написано за произнасяне, а може и направо за напечатване.

занимава се със себе си. Затова днес емигрантите не могат да устоят на стопанската криза и масовите уволнения. С. Попов („Ушедшие или оставшиеся“, № 49) пише срещу апатичното отношение на повечето емигранти към гражданството и националността си, срещу приемането на българско гражданство. Редки са материалите, осмислящи перспективите пред „бялото движение“ в контекста на международната политика и геополитиката (напр., „Наши перспективы. Линия генерала Секретева“ от Н. Тамбовцев, № 21).

Личи интерес към „арменската руска“ общност[37], към казашката[38], към украинската проблематика[39].

Отначало за хрониката „Театър и музика“[40] се пише често, по-късно ѝ се отделя и по-малко място, и по-нарядко, дори губи надслова си; тя се губи в потока публицистика на тема инвалиди, учебно дело, безработица, организационни несполуки и нередности сред емигрантите, политика. По-редки са хроникални съобщения за т.нар. културен живот (конкретно, литературния)[41].

---

[37] [Б. п.] Братство русских армян, № 6; Федоренко, Н.. Трогательный альянс, № 54 (Федоренко с ирония говори за репатрирането в Съветска Армения на арменци, коментира се сътрудничеството на Б. С. Серафимов, представителя на Лигата на нациите за руската емиграция в България и член на Комитета по делата на руските бежанци, и „другаря Шакерян, представител на Съветска Армения“); Аргус. Банкетец, № 54.

[38] Израз на този интерес са статията на И. Чаусов, „Казачья идеология и большевизм“, в № 5; репортажни дописки под надслов „У казаков“, в № 7 (от Чаусов), № 13; дописка за турнето на Платовския (казашки) хор по света, включително в Палестина, № 12; и други текстове.

[39] Интересът е по-скоро към политическата идеология на украинците (около посещението на ген. Салски, член на правителството на Украинската Народна Република в емиграция), не към културно-просветната им дейност: показателно е съобщението „Украинский вечер“ в № 8, в рубриката „Музыка и театр“, също текстовете на Тамбовцев в № 22, Барташевски в № 25, Гладишев в № 32. Всъщност руската емигрантска преса, в повечето случаи, не използва думата „украинци“ като етноним в традиционния (за тогава и за днес) смисъл на етноним (смисъл, подразбиращ означаваната чрез етнонима общност за по-скоро естествена даденост, отколкото конструкция). Често е поставяна в кавички и в нея е влаган смисъл, аналогичен на днешната българска дума „македонисти“ (срв. с възможните форми „македонеещи се“„украинеещи се“).

[40] „Мег“ („артистичната група“ на гимнастическото дружество „Русский сокол“ поставя „Квадратурата на кръга“ от Катаев) и Б. С. („Театърът за руска драма“ поставя „Златната клетка“ от Острожски) в № 2; „Репортер“ (за К. Е. Каренин, М. Милкова-Золотович, П. Золотович, М. Е. Горянски в „Риголето“ на Народната опера; фотопортрет на Каренин) в № 4; „Мег“ (за благотворителен концерт в театър „Роял“, за техническия персонал на Народния театър) и „Репортер“ (за „Старый закал“, пиеса от княз Сумбатов-Южин, в Славянска беседа, от Театр Русской Драмы) в № 6; „Репортер“ в № 7 (за „Борис Годунов“, Е. Ф. Ждановски в ролята на Годунов) и № 8 (за „Оболтусы-ветрогоны“, комедия от Яковлев, играна от трупата на „Русски сокол“); И. К. (за Каренин в ролята на Хофман в „Приказките на Хофман“ от Офенбах) в № 9; Мег (за бенефис на Долинин, в постановката на Т.Р.Д. „Вълци и овце“ от Островски) в № 15 (тук няма надслов „Театр и музыка“) и № 16 (за поставянето на комедията на Адмон „Поташ и Перламутр“ от обновената, в София, драматическа трупа „Баян“, състояща се „от част от бившата трупа „Сокол“ и неколцина нови членове“).

[41] [Б. п.]. Юбилей Н. С. Лескова, № 4 (според съобщението 100-те години от рождението му са отбелязани в аудитория на Свободния Университет на 22 февр.; публиката било обидно малобройна; трите доклада, на господата Фьодоров, Нилус (всъщност Иван Петрович Нилов, срв. „Голос“, № 316, с. 1) и Волошин, били слаби; напротив, прочитането от Масалитинов и Краснополска на откъси от негови произведения – „Запечатленный ангел“ и „Некуда“ – дълбоко впечатлило присъстващите); [Б. п.]. [Торжественное заседание в День русской культуры], № 18 (текстът съдържа обява и програма; според нея, П. М. Бицили е щял да „произнесе реч“ за И. А. Бунин; К. И. Иванов – за М. В. Ломоносов; А. М. Фьодоров – за А. П. Чехов; Н. О. Масалитинов – да прочете откъси от произведения на Чехов и Бунин.); Григов, П. Гений Ломоносова, № 19 (отзивът съобщава за отпразнувания на 14.VI.1931 г. в Големия салон

Не личи специализация в интересите на сътрудниците; донякъде изключение е И. Чаусов, който е автор на повечето от материалите на църковна и *душеспасителна* тема[42], а другото подписано от него е за казаците.

„Наша жизнь“ (Бутов)

Вестникът на Бутов продължава съществуването си най-дълго, до 19 март 1933 г., когато излиза 56-ят му брой – без видими признаци, че ще е последен[43]. След раздялата с Н. Хърлев и печатница „Нов живот“ един от признаците на неустойчивост в съществуването на изданието става хроничен: през брой-два се сменя печатницата. Варира дори езикът на думата, с която е означавана: тя е ту „типография“, ту „печатница“. Вестникът запазва опозиционния тон, предимно и все повече конкретно спрямо РОТС[44]; напротив, старателно избягва да засяга Съюза на инвалидите и, съответно, изразходва немалко енергия за подиграване, порицаване или обругаване на бившия сътрудник на предишния „Наша жизнь“ Козлов и неговия сътрудник и другар, издателя генерал Разстегаев[45]). Вестникът се обявява срещу опити на протестантски, католически и космополитски лобита организационно да овладеят големи групи от руската емигрантска общност и да я де-национализират, или отродят[46]. Логично е засегнат въпросът за състоянието и призванието на

на БАН („большой зал Академии Наук“) в София Ден на руската култура, и реферира доклада на проф. К. И. Иванов за Ломоносов – за постиженията му във физиката и химията). – Според П. Григов и този, през 1931 г., „Ден...“ щял да мине вяло, ако не е бил докладът за Ломоносов. „Наша жизнь“ е критичен към литературния и литературоведски бит и активност на емигрантската общност; може би критичноттта прикрива липсата на интерес. – В № 4 една колона е посветена на Кришнамурти, издаван от „Руското издателство на госпожа Пушкина в Париж“.

[42] В № 8, 9, 10, 18.

[43] Иван Бутов се захваща с друго издателско предприятие – в. „Русь“.

[44] Уводната статия в № 37 е за Общото събрание на руските специалисти в България (София, 25 ноем. 1931 г.). В № 38 на наскоро основания Руски Общотрудов Съюз се възлагат надежди. Не знаем, какво съдържат броевете от 39-ти до 47. Следват мотивирано критични материали (разграничаването е все по-категорично). Вж. В. Гладишев в № 48 (15 май 1932), С. Ячменников в № 49, Ив. Бутов в № 50 (тук и скептичност към претенцията на в. „Труд“ да обедини емиграцията), Ив. Ардатов в № 51 (Срещу самозванството на Управата на РОТС. Срещу анонимността на лицата, издаващи „Труд“. Срещу фамилиарността на „писателя“ *Владимир Ленски*, който наричал Чехов „Антон Павлович“ и „кокетира не със своя псевдоним, а със своя аноним“); С. Яновски в № 52 („Р.О.Т.С. в Софии и Государственное Политическое Управление (Г.П.У.) в Москве – вот два врага“. Фейлетонът от „Репортер“ в № 52 е за РОТС и е озаглавен „Ворон в павлиньих крыльях“. Новите членове на Управата на РОТС са се отървали от инициаторите (Клушанцев, д-р Рожнов, Г. Ф. Волошин, Рибалченко) и на практика се политизират, включвайки самоволно организацията в БРТХ (Бюро Русских Трудящихся Христиан, Женева) и пропагандирайки в „Труд“ отказване от „нансеновия паспорт“ (даващ бежански статут) и приемане на местно (българско) поданство).

[45] Материали срещу Козлов има в почти всеки брой, поне до № 51. Козлов и Разстегаев стават фейлетонни *персонажи*, представени са като „Мсье Козлодуй и Расстегай, редактор и издатель еженедельной газетки *Выливай грязь*“ (например в № 29, № 31). В № 29 фейлетонистът, в опита си да „опитоми“ противника, превръщайки го в литературен, а после и анекдотен персонаж, радикално сменя демонстрираната гледна точка и се подписва с „Полпред Суриц“ (лице с фамилно име Суриц е съветски посланик, букв. „политически представител“, в Турция през 1923–1934 г.).

[46] Ив. Ардатов (пос. статия в № 51): „Что такое этот „Союз союзов“, объявленный в газ. „Новый путь“ № 7 (газ. „Труд“ № 11), как не интернациональная затея вроде У.М.С.А. и языка есперанто, в честь которого СССР выпустила почтовые марки еще в 1926 году, украшенные пятиконечной звездой?“. –

Църквата[47]. В № 53, 54, 56 редакцията е съсредоточена в критика на дейността на YMCA (често отпечатвано като У.М.С.А.)[48]. В материали от вестника постепенно стават явни политически позиции, които бихме определили като подчертано националистични (мнозина биха ги сближили с национал-социалистическите), зачестява изявата им[49]. Появяват се две нови фейлетонни рубрики – „Маленький фельетон" (подписван от „Аргус"[50], „Хлора"[51] и „Репортер"; тук текстовете заемат по 15–20 реда на четири колони, т.е. те са няколко пъти по-дълги от тези в рубриките „Мимоходом" и „Кривое зеркало") и „Блок-нот" ('фейлетонизирана' хроника, подписвана от „И. Б."[52] и Guguss, всъщност „инженер Д. Горский"[53]).

Спорадични са погледите към „културния"[54] и „артистичен"[55] „живот". Симптоматичен е интересът към художествената изразност в живота на Църквата. Два

Ардатов се обявява срещу проповядването на псевдо-християнски синдикализъм, срещу включването на РОТС в структурите на общия християнски синдикат на русите в емиграция. (Синдикатът е обвинен в религиозно безразличие и всеядство, намеква се за съвпадане на интереси между него и Съветска Русия, него и някои протестантски среди; посочена е опасността от денационализация на русите). – Вж. също: В. Гладышев, „Б.Р.Т.Х." (№ 52; текстът е и за „Новый путь").

[47] -ъ. Общество и Церковь, № 52; [Всероссийский Национальный Крестьянский Союз в Америке]. Защита Церкви: Всероссийский Национальный Крестьянский Союз в Америке. Обращение, № 56 (за предаване на църковното имущество на енориите и друго).

[48] Ардатов, И. Ложная благотворительность, № 53 („Берегитесь разных протестантских противоцерковных и противонациональных организаций"); Бутов, И. Проповедники У.М.С.А. (новая секта), № 54; Гербер, К. Деятельность У.М.С.А. среди русских, № 56; Бутов, И. Дорогие гости, № 56 (Иронично се споделят слухове за предстоящо посещение в София на професорите Бердяев, Зенковски и Илин, проповедници на YMCA и професори *на* Джон Мот, в „т. нар. Богословска академия в Париж". „Этих гостей реформаторов церкви и ярых проповедников христианского модернизма милостиво укрывает своей мантией пресловутый отец аполитичности митрополит Евлогий"). В № 53 е поместено отворено писмо от Константин Гербер до А. Н. Никитин,представител на YMCA в България, обявяващо се срещу пропагандата, субсидирана от YMCA.

[49] Показателни са следните публикации: „Единый фронт" от Ив. Бутов в № 53 (Призив за единение на християнските организации срещу юдео-масонството); „Евреи в Лиге Наций" от Алфред Розенберг (из кн. му „Франкмасонство и мировая политика") в същия брой; „Масонский ритуал с головой императора Николая II" от К. Гербер. („Оккультными силами, гнездящимися в Америке, еще задолго до революции было решено уничтожить в России Монархию и убить Императора Николая II-го"). – В тези текстове може да се разпознае (откъслечно) застъпване на определен тип *философия на историята*, а именно – персонифицираща (не персоналистка), за разлика например от марксистката, която е деперсонифицираща, екзистенциализираща и механицизираща.

[50] Така са подписани преобладаващият брой фейлетони; по веднъж подписът гласи „Веселый Аргус" и „Огорченный Аргус".

[51] Веднъж, № 49.

[52] Вероятно Иван Бутов. Негов е само първият текст от рубриката, в № 48. Съдържа две хумористични 4-стишия („Городовой!...Как звучно было слово" и т.н.) и 4 четири абзаца коментар в проза. Из коментара: „Увы, теперь власть и сила прежней грубой держиморды прельстила Смердяковых, носящих почетное звание./ Эти Смердяковы творят ныне то, отчего кости покойника держиморды наверняка не раз перевернулись бы в гробу".

[53] Саморазкриване на автора, № 52.

[54] № 53: Вечер Украинского культурного Объединения (в Алианс Франсез, 8 ян. 1933); № 56, Аргус, под надслова „Маленький фельетон" и заглавието „союзик" (малката буква е в оригинала, Й.Л.): „5 марта с.г. состоялось гражданское бракосочетание двух „ужасно серьезных" органов „русской печати в Болгарии" – газеты „Голос" и „Труд" [...]/ Пожелаем же и мы, чтобы новый „серьезный" орган русской национальной мысли в Болгарии действительно не пробавлялся объявлениями как его анемичный папхен и не слишком увлекался разными „христианскими" синдикатами как легкомысленная мамаша".

[55] № 52, Creso: за театъра (на Кръжока на любителите на руската словесност) „Баян" (по повод представление в театър „Славянска беседа" на 26 окт. 1932); № 55, Ив. Ардатов: "Очередной концерт

материала в № 52 се противопоставят на опитите за модернизъм в църковната живопис, конкретният повод е постъпката на младия художник Берков, който при реставрацията на стенописи в Руската църква в София подменя образа на Спасителя със свой автопортрет[56]. „В № 417 газ[еты] „Голос“ г. Берков, в ст[атье] „Сапожник – знай свои колодки!“ заподозрил в псевдониме Guguss своего знакомого инженера“; Горски потвърждава предположението и спори с Берков. Подмяната, която си позволява Берков, подсеща Горски за духовното пропадане на руската интелигенция преди революцията, от „недоброй памюти декаденты, футуристы, кубисты и т.н. включительно до сатанистов (представитель – умопомешанный художник поляк М. А. Врубель)“. „Ныне от футуризма и кубизма остался один только сатанизм, выродившийся в модную „стилизацию“, которая, по чей-то указке, стала высмеивать у православных иконы и изображенные на них евангельские события“[57].

В „Наша жизнь“ на Бутов са публикувани три стихотворения: шаржът „Генерал А. В. Арцишевский“ (№ 36; от „Цкій“; под надслов „Шаржы“), „Черные силуэты“ (№ 38, „Цкій“), „Счастливые и несчастные“ (№ 49, Ник. Сухоруков). Първото е съпроводено от лаконичен коментарен апарат, преосмислящ функцията на литературоведския коментарен апарат според прагматиката на вестника, на вестникарския свръх-текст: „Лит. псевд. генерала Арцишевского – Кій“ (бел. под черта). Съпроводено е и от единствената (що-годе) литературоведска статия в потока – „Газета и поэзия (Ответ поэтам)“ (редакционна, манифестна, подписана от Иван Бутов). От нея научаваме, че – поне от някакъв момент насетне – редакцията (трябва да) отсява твърде строго изпращаните ѝ стихотворения: за да публикува само текстове, които имат достойнствата на *фейлетона*. Подборът (трябва да) е продиктуван от осъзнаването на специфичността на вестника като свръх-текст и като кон-текст на стихотворния. Т.е. поезията няма запазено място във вестника, „Поезия газету должна завоевать“ (така завършва текстът). Нещо повече: Бутов си дава сметка, че дарбата на *един* поет като фейлетонист може да *подхожда* на *даден* вестник; дарбата на *друг* – да е уместна в *друг*. Желаните качества, очевидно, са притежавани от трите стихотворения, поместени в редактирания от Бутов вестник. Шаржът е най-малкото показен, примерен образец. В нелошата поезия на „Черные силуэты“ личи злободневен импулс: да се „скръцне със зъби“ на тези, които присвояват вещи от дарения за бедните. „Черные силуэты“ е поместено до статията (или документална справка?) „Предатели России“, отнасяща се до времето на световната война. Не търсим „сродство на душите“ между поета „Цкій“ и вестника „Наша жизнь“. Но и намереното удовлетворява: то е смисловата връзка между стихотворението и справката (напомнянето, злата памет). „Счастливые и несчастные“, изговорено с непринудеността, която свързваме с речта на пасажи от „Евгений Онегин“, плъзнало ни с езиковите си щампи към благополучния си завършек, ни казва: днес щастливи в емиграция са безчестните, а честните... До стихотворението – краткото повество-

РОТС-а“, от (изп.: Е. Ф. Ждановский, Е. Гебель, Н. О. Массалитинов, хор “Гусла”. Малко публика заради хладното отношение към управата).

[56] „Ответ г. Беркову“, от „инженер Д. Горский“; „Письмо в редакцию“, от група миряни („Прихожани“) („подписи в редакции имеются“), срещу модернизма в илюстрациите на „Перезвоны“ (Рига) и „Жар-птица“ (Берлин и Париж) и срещу Берков.

[57] Следва за стилизацията в църковната живопис – Д. Стелецки, Берков. За автопортрета на И. Кипренски, поместен в „Жар-Птица“ през 1921 г.

вание „Н. Козлов и *Софийские новости*“ (за съжаление, с по-малко ирония и повече злоба, отколкото стихотворното разсъждение). И в трите случая стихотворенията са поместени (горе и крайно) вляво, прозата – до тях вдясно (не винаги до десния край на страницата).

В ранния „Наша жизнь“ поезията е друга – лирична, а не фейлетонна: признание във вярност към Родината (Борис Богаевски в № 3); молитва из дневник (на Великата княжна Олга Николаевна, № 9); любовно писмо в стих (от аноним; **не** обрамчено от фикционалността, която опосредява преживяването на писмата на Татяна и Онегин; от сравнението не следва, че пренебрегваме литературността в писмото тук, в № 9). Може би е случайно съвпадение, но – тези три стихотворения са *вляво* от текстовете в проза, с които смислово се докосват. В брой 3 „Для России“ на Богаевски е разположено до „Вести оттуда“ (вести „От Дон“, „С Дону“, и, към дъното на страницата, извън обсега на първия поглед – „От Централна Русия“, „Из Центральной России“, доста по-кратко извлечение). Пасхалният брой 9-и (от 12 апр. 1931 г.) се обръща към вярващите със слово на И. Чаусов, посветено на евангелския разказ за Марта и Мария (Лука, X, 38–42), и, струва ни се, двете стихотворения вляво от разказа явяват образи на „Марииното богатство“ – образи на безкористната и незаинтересована в пределите на отсамния свят любов.

Пасхалният брой на „Наша жизнь“ е замислен с грижа за човешките души – и за осенените от *любовта*, и за пленените от *филантропията*, алтруизма; и за вярващите, и за стъпилите в „разомагьосващия“ свят на науките. На втората страница на вестника е поместен репортажът (или статията?) от Михаил Горянски „Дом душевных страданий“ (за неврологично-психиатричното отделение на Александровска болница[58]).

Вестникът „Наша жизнь“, включително двете му едноименни и съименни конкуриращи се филиации, е рупор на опозиционно настроени личности и кръгове в емигрантската общност. Не става дума за политическа, а за гражданска или квази-гражданска опозиция срещу институционализираните сегменти в руската емигрантската общност в България (вкл. медийни: в. „Голос“), критикувани най-често за корупция, бюрократизация и официозност. Политическите възгледи, изказвани във вестника (вкл. по време на целия период на съществуването му, и в двете от филиациите му), са десни и консервативни. Не се демонстрира привързаност към новите десни движения/ организации на емиграцията като НСПН („новопоколенците“) или фашистите. И ранният (пролетта-лятото на 1931 г.), и късният (1932–1933 г.) „Наша жизнь“ показва признаци на традиционната за част от руското общество склонност към антисемитизъм (по-точно: анти-еврейски настроения); късният – и враждебност към дейността на Руското студентско християнско движение. Обявява се необвързаност с каквито и да е политически партии и обществени организации. „Наша жизнь“ (и в първоначалния си вид, и в двете си разклонения), не съвсем несъзнателно, заема ролята на маргинал, на дистанциращ се, критикуващ, пародиращ и травестиращ двойник в полето на медийно производство в общност (руската емигрантска в България), която се ориентира към модела на корпоратив-

[58] „За чертой города, за длинной каменной оградой, расположена низкая, одноэтажная постройка нервно-психиатрического отделения Александровской больницы./ [...]“.

ното обществено устройство и към отваряне навън (интернационализация, интернационализираност) чрез изграждане на синдикални (а постепенно и политически) структури с дясно-радикална и/или християн-социална идеология. Частично уместно е определянето на „Наша жизнь“ като *ариергардно* начинание. Основание за това дава току-що дадената характеристика, както и програмното обвързване със самоопределението „бежанец“, вместо „емигрант“. Личи съпротива срещу опитите (доминантни в емигрантската общност в България) да се институционализира промяната, регистрирана от в. „Голос“ още от първия му брой – *усядането* на бежанците, и общността да бъде организирана и да програмира действията си с оглед на тази промяна (срв. програмата за „делово обединение“, инициирана от „Голос“).

Йордан Люцканов

НЕДЕЛЯ

Неделя (Седмица). Иллюстрированная газета „Неделя“ („Седмица“) выходит по понедельникам. Редакция и контора: София, Беньковская ул. 34. Подписная плата (в Болгарии) на 3 мес. – 60 лв., на 1 год – 200 лв., за границей на 6 мес. – 1 долл., на 1 год – 2 долл. Подписчики газеты „Русь“ могут уплачивать по 20 лв. в мес. Цена отд. № -ра в Болгарии 5 лв., за границей – 5 ам. центов. Газета „Неделя“ имеет широкое распространение за границей. Принимаются художественные рекламы.

№ 1–31 2 юни – 28 дек. 1924

Редактор-издател Иван М. Калиников.

Типография на в. „Русь“, София, ул. „Бенковска“ № 34.

От № 3 заглавие „Неделя“.

От № 9 основател И. М. Калиников; от № 10 редактор-издател Борис М. Калиников; от № 15 редактор Сергей С. Чазов.

От № 25 излиза всяка неделя.

№ 31 известие, че временно се преустановява издаването му заради повишаване на цените на хартията и клишетата (с. 1).

Обем: 4 с.

Формат: 31x47 см. (само № 1 и 2 42x58 см.).

„Неделя“ („Седмица“) е богато илюстрован вестник, приложение на „Русь“ (1922–1928)[1].

Още от първата страница на първия брой неговите създатели се опитват да привлекат читателите с два непубликувани до момента в печата исторически документа. Единият е факсимиле на проект за манифест от името на император Николай II, съставен от тримата велики князе, Михаил Александрович, Кирил Владимирович и Павел Александроввич, чрез който те се надяват да предотвратят държавния преврат, дарявайки на Русия конституционен строй и съставяне на „кабинет на доверието“ (неизвестно е дали този проект е стигнал до императора или пък той е отказал да подпише закъснелия манифест). А другият – факсимиле на проект за отричане на императора от престола, написан собственоръчно от В. В. Шулгин.

Първата страница на изданието обикновено отразява във фотоснимки, придружени с кратък текст, едно или повече актуални събития. Фоторепортажите са от най-различни области – в повечето случаи от международната политика, но също така и от изкуството, културата, модата, има също и военни, спортни, етнографски фоторепортажи.

В няколко броя страниците е посветена на някаква годишнина: „1923–1924. Годовщина национальной власти в Болгарии“ (№ 2, 9 юни) – съдържа спомени на българския министър на финансите П. Тодоров, портрети, фотографии на главните

[1] При писането на статията е ползвано течението на вестника, което се пази в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София. В него липсва № 30.

Сегодня въ номерѣ:

Неопубликованные исторические документы:

Призывъ манифеста Государя о конституціи. Проектъ неподписаннаго манифеста Государя. Синяя—фиолетовую.

Тайное завѣщаніе Ленина.

Довольные врозь (съ портретомъ изобрѣтателя).

Русскіе на Перекопѣ (снимки).

Похороны Ленина (снимки).

Портреты.

Карикатуры.

Постановка „Макбета" въ Народномъ театрѣ (5 рисунковъ).

Фельетонъ: Арк. Аверченко, Н. Н. Брешко-Брешковскаго и Феди Чернаго.

НЕДѢЛЯ (СЕДМИЦА)

Иллюстрированная газета „Недѣля" („Седмица") выходитъ по понедѣльникамъ.

Редакція и контора: София, Бенковски ул. 34.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА: для Болгаріи на 3 мѣс.—60 лв. на 1 годъ—200 лв.; за границей на 6 мѣс.—1 долл., на 1 годъ—2 долл.

Подписчики газеты „Русь" могутъ уплачивать по 20 лв. въ мѣс.

Цѣна отд. №-ра въ Болгаріи 2 лв., за границей—5 лв. золотомъ.

Газета „Недѣля" имѣетъ широкое распространеніе въ Болгаріи.

Принимаются художественныя реклами.

№ 1 Понедѣльникъ 2 Іюня 1924 года. № 1

Неопубликованные документы.

Неопубликованный манифестъ.

Приводимый фасимиле манифестъ, никогда до сихъ поръ не видавшаго свѣта, относится къ началу Государственнаго строя и образованія „Народнаго Совѣта".

До сихъ поръ остается неразрѣшимымъ вопросъ: кому изъ Государя принадлежитъ авторство этого манифеста, какой изъ Нихъ отказался подписать этотъ законодательный манифестъ.

Событія послѣднихъ дней, однако показали, что правительство, не сторонящееся на большинство въ законодательныхъ учрежденіяхъ, не могло предотвратить возмущенія волненій и нѣкъ властью предупредить.

Видимо Наша скорбь, что въ тѣ дни, когда на полѣ брани рѣшаются судьбы Россіи, внутренняя смута постигла столицу и отвлекла отъ работы на оборону столь необходимыхъ для побѣдоноснаго окончанія войны.

Не безъ происковъ коварнаго врага постыла смута и Россію постигло такое тяжкое испытаніе, но крѣпко уповая на помощь Промысла Божьяго, Мы твердо увѣрены, что русскій народъ во имя блага своей родины сломитъ смуту и не дастъ восторжествовать враженскимъ происканіямъ.

Основа Себя крестнымъ знаменемъ, Мы повелѣваемъ

марта въ 1 ой день, въ лѣто отъ Рождества Христова тысяча девятьсотъ семнадцатое Царствованія же Нашего двадцать третье.

В.К.Михаилъ Александровичъ

В. К. Кириллъ Владиміровичъ

В. К. Павелъ Александровичъ

Актъ сей имѣетъ передать Временному Комитету Государственной Думы присяжный повѣренный Николай Иванов.

В. К. Михаилъ

В. К. Павелъ

В. К. Кириллъ.

Мавзолей Ленина на Красной площади.

На снимкахъ, здѣсь воспроизводимыхъ, изображенъ мавзолей Ленина съ группой коммунистовъ (Зиновьевъ, Каменева Цетлинъ, Коларовъ и др.), производящихъ смотръ комсомольскимъ процессіямъ въ день 1 мая. Мавзолей Ленина, какъ извѣстно, подлежитъ разрушенію, онъ будетъ замѣненъ спеціально построеннымъ гигантскимъ сооруженіемъ.

Вмѣсто изображенныхъ процессіи комсомольцевъ и комсомолокъ передъ мавзолеемъ Ленина.

Эти снимки иллюстрируютъ возведенное большевиками въ систему разрушеніе дѣтей, изъ которыхъ красные властители хотятъ сдѣлать „авангардъ мірової революціи", хотя у „авангарда" еще кололо на губахъ не обсохло.

действащи лица; „Десятилетие Великой мировой войны" (№ 10, 5 авг.[2]); „Семилетие основания Добровольческой армии" (№ 25, 16 ноем.); „Привет галлиполийцам. К четвертой годовщине со дня прибытия Русской Армии в Галлиполи" (№ 26, 23 ноем.). № 9 (28 юли) съобщава за убийството на Иван Михайлович Калиников, редактор-издателя на „Русь" и „Неделя"[3].

Вестникът притежава постоянна рубрика – „По белу свету", в която попадат куриози, небивалици, любопитни факти отвсякъде и от всички области на живота.

В № 8 (21 юли) се появява и друга, също специфична само за това издание рубрика – „Элегантная женщина", където се разкриват тайни и се дават практични съвети за елегантността на съвременната жена, следят се последните модни тенденции („Последние летние моды Парижа" – снимков материал; „Последние моды"). От този брой до последния рубриката, твърде добре и компетентно поддържана, присъства често на с. 2 или 3 (№ 9, 11–13, 23, 25, 27–29, 31).

Редовна е и рубриката „Русские в Болгарии" – обикновено съдържа фотографии, запечатали моменти от трудовото ежедневие на руските бежанци в България.

Няколко пъти се явява рубриката „Радионовости" (№ 8, 21 юли, с.3), (№ 13, 25 авг., с. 4), (№ 15, 8 септ., с. 4).

Обичайни за вестника са фейлетоните на Аркадий Аверченко: „Рассыльный Сережка у Макдональда" (№ 1, 2 юни), „Мои воспоминания" (№ 2, 9 юни), „Под лучем здравого смысла (Посвящаю человечеству)" (№ 5, 30 юни), „Василисы Темные" (№ 6, 7 юли), „Речь Макдональда, которая могла быть произнесена на одном из заседаний англо-сов[етской] конференции" (№ 7, 14 юли), „Купальщик" (№ 9, 28 юли), „Искусство интервью" (№ 11, 11 авг.), „Курорты" (№ 13, 25 авг.), „Слепцы" (№ 14, 1 септ.), „Разговор на улице (эскизы огромного произведения)" (№ 15, 8 септ.), „Душа

[2] Датите на първия августовски и първия ноемврийски брой са сгрешени: вместо 4 авг. във вестника е посочено 5 авг. и вместо 3 ноем. – 2 ноем.

[3] За повече подробности вж. статията за в. „Русь" (1922–1928) в настоящото издание.

общества“ (№ 16, 15 септ.), „Сильные и Слабые“ (№ 19, 13 окт.), „Русалка“ (№ 22, 27 окт.), „Живые портреты. Красные матросы“ (№ 27, 30 ноем.).

Когато фейлетоните на А. Аверченко липсват, а в някои случаи и едновременно с тях, се публикуват разкази, фейлетони или очерци от други руски автори: Николай Брешко-Брешковски („Академия Любки Альт“, № 1, 2 юни; „Две агитации“, № 2, 9 юни; „Жертвы красных палачей“, № 9, 28 юли); Александър Яблоновски („Утешеньишко людишкам“, № 2, 9 юни, за М. Горки; „Гримасы города“, № 3, 16 юни, за Берлин); А. Псковской („У подножья креста“, № 24, 10 ноем.; „Дедушка Игнат“, № 29, 14 дек.), Лев Урванцев („Обыск“, № 12, 18 авг.), Глеб Волошин („Сказка об Императоре Александре III и фельдфебеле Зеркалове“, № 10, 5 авг.), Надежда Тефи („Советуют“, № 26, 23 ноем.); Л. Аркадски („А ля фуршеть“, № 29, 14 дек.; „Шедевр“, № 31, 28 дек.); Михаил Зошченко („Жених“, № 27, 30 ноем., от издадения в Съветска Русия сборник разкази „Веселая жизнь“); Александър Тамарин („Слоны эмира“, № 4, 23 юни, с. 2–3).

Не са изключения по страниците на „Неделя“ и художествените разкази от нерускоезични автори (главно френски, чиито имена не са сред най-популярните): Морис Левел („Пари“, № 8, 21 юли); Одет Панетие („Пока“, № 10, 5 авг.), Фр. Людке („Три возлюбленных“, № 11, 11 авг.), Албер-Жан („Стуки“, № 15, 8 септ.; „Правда и ложь“, № 25, 16 ноем.), О. Хенри („Маятник“, № 18, 29 септ.), Клод Фарер („Два волоса“, № 20, 13 окт.), Анри дьо Рение („Приключения кавалера де Виллекло в Китае“, № 21, 20 окт.), Фр. Буте („Хитрость“, № 23, 2 ноем.), Шарл Дерен („Кто знает?“, № 26, 23 ноем.), Гериан Матесон („Трехрукий дьявол“, № 28, 7 дек.).

Само веднъж е публикуван и разказ от български писател – „Граф Саблин“ (№ 1, 2 юни) от Федя Чорни[4]. Топлата симпатия към руснаците и стара Русия, усетена от редакторите в него, импулсивно ги е накарала да поискат от автора му позволение „Граф Саблин“ да бъде преведен за „Неделя“. Според тях разказът е „ярък показател“ за отношението на българската интелигенция към руските изгнаници.

Лирическите текстове са рядкост по страниците на „Неделя“. „Предпочатан“ автор е П. Сашчиков: „Перничанам“ (№ 6, 7 юли, с. 2) – стихотворение, отправено към руските миньори в гр. Перник, „Призыв (Посвящается в. к. Николаю Николаевичу)“ (№ 10, 5 авг., с. 2), „Забытые могилы“ (№ 11, 11 авг., с.2), „Песня старого казака“ (№ 17, 22 септ., с. 2).

Само няколко са лирическите произведения и от други автори: „У памятника Петра“ (№ 2, 9 юни, с. 3) от Георгий Иванов, „Новые пьесы Агнивцева“[5] – „Вечная история“, „Молли“ (№ 5, 30 юни), „Камушки (№ 8, 21 юли, с. 3) от Вас. Князев; „Из-за моря-океана…“ (№ 12, 18 авг.) – стихове на певицата А. И. Хофман, звучали на кон-

[4] Кожухаров, Тодор Петров (1892–1945) – военен, писател, депутат. Публикува под псевдонимите Федя Чорни и щабскапитан Копейкин. Автор на „Военни разкази“, „Из записките на един офицер. Фейлетони“ (1921), „Еднодневки. Сборник разкази.“ (1926), „Под развети знамена. Разкази” (1932), „Червеният терор“ (1932–1933), „Разкази и фейлетони“ (1940), „Зад червената завеса“ (1941), „Военни силуети“, „Исторически сенки – портрети на велики личности“, „Из цяла Европа“. По времето, когато излиза „Неделя“, е помощник-редактор на в. „Отечество”, по-късно – директор на в. „Слово“ и редактор на сп. „Нова България“.

[5] Агнивцев, Николай Яковлевич (1888–1932) – руски поет, драматург. Емигрира през 1921 г., но през 1923 г. се завръща в Съветска Русия, където сътрудничи на сатирични издания, пише детски книжки, а също и текстове за естрадата и цирка.

церт, изпълнен от руския хор под диригентството на Б. М. Ледковски, във Военния клуб в София.

Вестникът съдържа още и хроника на културни и обществени събития в България и по света – театър, кино, музика, опера, балет, мода, светски живот.

С анонси в няколко изречения, лаконична оценка за художествената стойност, както и рисунки на артисти от художника К. Щъркелов няколко пъти са представяни постановки в Народния театър и Народната опера: „Макбет“ от Шекспир (№ 1, 2 юни), „Мадам Бътерфлай“ от Пучини (№ 2, 9 юни), „Този, който получава плесници“ от Леонид Андреев (№ 5, 30 юни), „Принцеса Турандот“ от Карло Гоци (№ 19, 6 окт.).

„Неделя“ е различен вестник, единствен по рода си в руската емигрантска периодика в България – с интереса си към светския живот, със стремежа да открива сензационното в различни области на живота и да го отразява, с пребогатия илюстративен материал. Няма друго подобно издание, където снимковият материал да е еквивалентен или почти еквивалентен на текстовия.

Спира да излиза заради прекомерното увеличаване на цените на хартията и клишетата. Предизвестието е само за временно преустановяване на издаването му. Абонаментната сума се връща на абонатите или се прехвърля към абонамента им за в. „Русь“.

Радостин Русев

НОВАЯ РОССИЯ

Новая Россия. Выходит три раза в неделю. Под редакцией: А. М. Агеева, А. П. Булацель, С. Г. Фирина. Редакция: София, „Оборище 61[6]“. Главная контора: „Оборище 61[6]“. Подписная плата: в Болгарии на 1 месяц 24 лв; за границу 3½ французских франка. Плата за объявления: на 4-й стр. 1 лев за кв. сантим. Объявления о розысках (5 строк) 5 флева. Прием по делам редакции: ежедневно кроме праздничных дней от 11 до 1 часу дня. Цена отдельного номера в Софии и провинции 2 лева.

I	№ 1–24	29 окт. – 29 дек. 1922
II	№ 25–105	1 ян. – 15 юли 1923

В „шапката“ на всеки брой, горе вдясно, в редакционно каре „Сегодня в номере“се посочват най-важните материали.

От № 8 (19 ноем. 1922) – „Подписная плата: за границу 35 лева по курсу дня.“

От № 11 (26 ноем. 1922) – „Плата за объявления: на 4-й стр. 1 ½ лв. за кв. сантим.“

От № 27 (6 ян. 1923) – „Редакция: София, бул. Дондуков, 41. Главная контора: бул. Дондуков, 41. Типография „Балкан“.

От № 41 (11 февр. 1923) непосредствено под името на вестника, на цялата страница се изписва: „Выходит под редакцией коллегии: М. П. Адамовича, А. П. Булацель, Э. Д. Гримм. Основана А. М. Агеевым, А. П. Булацель, С. Г. Фириным.“ В „шапката“ е добавено също и: „Рукописи не возвращаются и ни в какую переписку по этому поводу редакц. не входит.“

От № 94 (20 юни 1923) над името на вестника, в центъра на страницата, се посочва: „Ввоз в Россию разрешен. Разрешение от 28.III.с.г. № 325755“.

Обем: 4 с.; на 4 с. реклама и обявления.

Формат: 47х63 см.

В началото на 1922 г. под прикритието на мисията на съветския Червен кръст в България започва да действа съветската агентура (в лицето на Комисаров, Чайкин, Озол). Една от целите ѝ е да предизвика разложение сред емиграцията, подклаждайки настроения за завръщане в Родината. И съветският Червен кръст (РОКК), и неговата подорганизация „Съюз за завръщане в Родината“ (Союз Возвращения на Родину) действат официално на територията на България под егидата на Лигата на нациите (или Обществото на народите, ОН), като осъществяват неприкрита просъветска идеологическа пропаганда[1]. От една страна те съумяват да завоюват позиции в редакцията на „Вестник земледельца“, който постепенно преминава на „сменовеховски“ позиции[2], а успоредно с това започват да издават и свой вестник „На Родину“. В средата на м. октомври те обаче са преустановени, двете редакции се обединяват и скоро след това, като официален орган на „Съюза за завръщането в Родината“, се появява вестник „Новая Россия“.

---

[1] Спасов, Л. Мисията на съветския Червен кръст в България (1922–1923). – Известия на Националния център по военна история. Т. 60, София, 1997; Кьосева, Цв. Руската емиграция и българската държава (20-те – 50-те години на XX век). – В: Бялата емиграция в България. София, ИК "Гутенберг", 2001.

[2] Патек, В. Исповедь сменовеховца. София, 1924.

Цена отдельного номера в Софии и провинции ДВА лева.

НОВАЯ РОССИЯ

РЕДАКЦИЯ: Сквер. Обрадович 67-а. * Типичен экземпляр: Обрадович 61-а.

ПРИЕМ В РЕДАКЦИИ:

ПОДПИСНАЯ ПЛАТА:

Основана А. И. Агеевым (†), А. П. Булацелем, С. Г. Фириным.

СЕГОДНЯ В НОМЕРЕ:

№ 26. Четверг 4 января 1923 года. № 26.

РУССКИЕ ФАШИСТЫ.

Лозанна.

РЕПАРАЦИОННЫЙ ТУПИК

„Новая Россия“ излиза на голям формат в четири страници; списва се по новия съветски правопис, печата се на сравнително добра вестникарска хартия, почти липсват печатарски грешки. Изключение от този постоянен обем са два броя. Първият е № 56 (18 март 1923), който е в обем от 6 страници, тъй като е посветен на 5-годишния юбилей от създаването на Червената армия. Вторият е № 90 (10 юни 1923). Той излиза извънредно по повод на извършения преврат на 9 юни 1923 г. и е само от 2 страници. До № 40 (9 февр. 1923), въпреки смъртта на А. Агеев, името му стои в редакционното каре, а от № 41 (11 февр. 1923), вместо него започва да се изписва името на Е. Д. Грим, а А. Агеев е посочен сред основателите, заедно с А. П. Булацел и С. Г. Фирин.

За своя основна задача редакцията определя борбата за спечелването на емиграцията за каузата на Съветска Русия: „Руская эмиграция в массах своих не кажется нам врагом России. Эмиграция перестала бы быть эмиграцией, если бы она познала Россию. Этой задаче и будет служить наша газета. Через познание новой России – к примирению с ней“ („Новая Россия“, № 1, 29 окт. 1922). Пропагандната стратегия на редакцията е да съпоставя миналото с настоящето. Преди всичко на живота в Родината. Тезата е, че след първоначалния хаос, Съветска Русия уверено върви към икономическо и стопанско укрепване благодарение на това, че новата власт се опира на научните методи на планиране на своята икономика („Стихия и план“, № 105, 15 юли 1923). Постоянни в абсолютно всеки брой са рубриките „В России“ и „Русская жизнь“. В тях се поместват материали и анализи, които акцентират възхода на страната във всяка област. Голямо място се отделя на заработилите отново фабрики (№ 5, 10 ноем. 1922); на осъществяваните финансови реформи и стабилизирането на рублата (№ 7, 17 ноем. 1922); на приноса на науката за възстановяването (№ 18, 15 дек. 1922); на приемането на новия кодекс на труда (№ 28, 11 ян. 1923); на електрификацията на Русия и на съюзните републики (№ 49, 2 март 1923); на нарастването на производителността на труда (№ 44, 18 февр. 1923) и др. По същество тези рубрики съдържат препечатки от съветските официози „Правда“

и „Известия“. Все в тази агитационно-манипулативна насока са издържани и няколкото юбилейни броя, посветени на: 5 години съветска власт (№ 4, 7 ноем. 1922); Международния ден на труда (№ 73, 1 май 1923); 5-годишнината от създаването на Червената армия (№ 56, 18 март 1923).

Докато животът в Съветска Русия се подобрява и укрепва, емигрантското битие, обратно, неизбежно морално и икономически се разлага. Това е втората значима теза за всеки брой. Естествено, по законите на пропагандната война този идеен контрапункт тенденциозно се представя в тъмни краски. Специално трябва да се отбележи, че в нито един материал емиграцията не се представя като участник в противоборство между две непримирими идеологии, а е показана като неестествен битиен модус: тя е съществуване без Родина („Признание жизни“, № 3, 5 ноем. 1922). През тези пет години на скитане емиграцията не е успяла да се обедини, защото е изчезнала крехката антиболшевишка спойка между отделните социални групи; обикновените войници и казаците са изгубили вяра в партийните доктрини на своите офицери („Объединение эмиграции“, № 16, 10 дек. 1922). Във всеки брой „Новая Россия“ води неспирни словесни баталии с емигрантските вестници: „Русь“, „Руль“, „Общее дело“, „Русское дело“. Тя с насмешка им припомня стари техни материали, че през 1922 г. емигрантите победоносно са щели да се завърнат в Москва („Лжепророки“, № 25, 1 ян. 1923). С безсилието си да спрат желаещите да се завърнат обратно те са доказали, не само че са твърде далеч от обективната истина за реалностите в нова Русия, но и че изобщо не познават живота на обикновените войници („Два порядка“, № 31, 19 ян. 1923).

Обособяването на тези две теми е условно. Те присъстват сплетени по законите на пропагандната манипулация в семантичното пространство на отделната статия, на цялата страница, броя, цялостното издание. В един от последните броеве с оголен цинизъм е поднесен алгоритъмът на сблъсъка: Русия без емиграцията може, емиграцията без Русия – не! („Россия и эмиграция“, № 89, 8 юни 1923).

Посоката на този психологически натиск е да подкопае вярата на емигранта в ръководителите му и да го отведе до ръба на индивидуалния избор. И това е третата тема във вестника – решението за завръщането у дома. Тя е сърцевината на идеята изобщо за съществуването на изданието. Едва ли случайно първият брой започва с призива на 8 висши Врангелови офицери, начело с генерал А. С. Секретев, към по-низшите чинове да преминат на служба в Червената армия („К войскам белых армии“). По-късно те са последвани от подобен позив на други 62 офицери (№ 6, 15 ноем. 1922), за да се стигне, накрая, и до декларацията на нисшите чинове, които се присъединяват към завръщащите се и пожелават да служат в редовете на новата армия (№ 38, 4 февр. 1923).

На страниците на вестника подробно се изяснява как се е зародило репатриантското движение сред емигрантите, каква е ролята на Българското правителство и на Лигата на нациите и се уточнява, че заслугата на Москва е да придаде ред и организираност на първоначално стихийния процес (А. Дю-Шайла, „Репатриация“, № 8, 19 ноем. 1922; „Болгарское правительство и репатриация“, № 23, 27 дек. 1922; „Беседа с Представителем Лиги Наций в Болгарии мистером Коллинс по вопросам репатриации русских беженцев“, № 61, 30 март 1923).

В края на 1922 г. агитационната работа на „Совнарод“ се отчита за особено успешна, защото непосредствено преди изтичането на годината те са успели да организират

отпътуването на първата група от 500 човека в Русия. За отплаването от Варненското пристанище на парахода „Ала“ се разказва с особена тържественост („Отъезд в Россию“, № 3, 5 ноем. 1922). Първата група е придружена от специален кореспондент на „Новая Россия“, който описва и не по-малко радушното посрещане на родния бряг (Вас. Миронов, „Первый эшелон“, № 13, 3 дек. 1922), а по-късно са публикувани и снимки от събитието (№ 36, 31 ян. 1923). Първият брой на новата 1923 година определя отминалата година като подготвителна за мисията по репатриацията и с гордост заявява, че на 4 януари 1923 г. ще отпътува нов параход („Новый год и репатриация“, № 25, 1 ян. 1923). Неслучайно търсена символика от тази гледна точка е и това, че последният брой за 1922 г. завършва с новия списък на репатрианти. В съответствие с ритъма на всяка следваща подготвена група са публикувани списъци и в броеве: № 55 (16 март 1923); № 67 (18 апр. 1923); № 95 (22 юни 1923).

След успешното изпращане на втория ешелон вестникът засилва своята агитация и сред емигрантските среди в другите Балкански страни. През 1923 г. почти няма брой, в който да не се воюва с Белградските вестници „Новое время“ и „Русское дело“ по тези проблеми. Понякога редакцията признава, че най-успешна е кампанията в България, защото в Сърбия Врангеловците подлагат на репресии желаещите да се завърнат в Родината („Мечты черносотенцев“, № 36, 31 ян. 1923). От Гърция също получават разрешение да отпътуват обратно в Русия около 1000 човека (№ 78, 13 май 1923).

До политическите промени на 9 юни 1923 г. вестникът няма конфликти с Българското правителство. На няколко пъти през 1922 г. той публикува своя „Болгарская страничка“, в която на български език анотирано се поднасят основните акценти от конкретния брой (например: № 9, 22 ноем. 1922; № 11, 26 ноем. 1922 и др.) По-скоро за случайна може да се приеме появата на кратката биография на Васил Левски по повод 50 годишнината от смъртта му (№ 45, 21 февр. 1923). Единствено при публикуването на копие от заловено секретно писмо от Щаба на ген. Врангел до българските му представители, вестникът императивно се обръща към българските власти и заявява, че на територията на България Врангеловата армия действа полулегално, с което заплашват политиката на Русия. И настояват пред Земеделското правителството на Ал. Стамболийски за разследване („Угроза России“, № 68, 20 апр. 1923).

Първоначално редакцията не коментира случилото се на 9 юни, а само отбелязва събитието, а след няколко дни го определят като политически преврат (№ 93, 17 юни 1923). За пръв път в средата на м. юли предупреждават читателите си, че срещу вестника са започнали гонения („Сериозный вопрос“, № 104, 12 юли 1923), а в следващия брой официално съобщават за арести на работещи по въпросите на репатриацията и намекват, че е твърде възможно скоро вестникът да спре („Новые аресты работников по репатриации“, № 105, 15 юли 1923). Това действително се оказва последният брой.

„Новая Россия“ е открито политическо-пропагандно съветско издание, воюващо срещу емиграцията за утвърждаване на новата болшевишка идеология. Той е най-успешният от всички „сменовеховски“ вестници, излизали на територията на България.

Христо Манолакев

НОВЫЙ ПУТЬ

Новый путь. Ежемесячник Бюро Русских Трудящихся Христиан. Nouvelle voie. Bulletin mensuel du Bureau des Travailleurs Chrétiens Russes à l'étranger. Редакция и контора – Genève, 33, chemin Miremont (Бюро Р. Т. Х.).

Цена отдельного номера: во Франции – 50 сент., в Бельгии 75 сент., в Швейцарии 15 сент., в Болгарии 2 лева, в Югославии 1 динар, в Польше 20 грош., в Чехословак. 75 хэл., в других странах 15 зол. сент.

Подписка на год (12 № №): во Франции – 5 франк., в Бельгии 7,5 франк., в Швейцарии 1,5 франк., в Болгарии 20 лев, в Югославии 10 динар, в Польше 2 злота, в Чехослов. 7,5 кроны, в других странах 1,5 зол. франка. Подписка принимается всеми местными представителями Б. Р. Т. Х.

	№ 1–10	ян. – дек. 1932
	№ 11–21	ян. – дек. 1933
	№ 22–31	ян. – дек. 1934
	№ 32–?	ян. – ? 1935
	№ ? –47	? – окт. 1936
VI	№ 48–55	ян. – дек. 1937
VII	№ 56–66	ян. – ноем. 1938
VIII	№ 67–73	ян. – 15 авг. 1939

Редактор-издател: „Бюро русских трудящихся христиан".

Отговорни редактори: Ф. С. Генч-Оглуев и З. Ахтаржиев. От № 19 Ф. С. Генч-Оглуев и Н. И. Плавински. № 63 редактор Ф. С. Генч-Оглуев. От № 64 редактори Ф. С. Генч-Оглуев и П. М. Сажин.

Печатница „Древна България", София (отбелязано в № 22, ян. 1934). От № 45–46 печатница „Рахвира", София, ул. „Екзарх Йосиф", № 37; от № 70 печатница „Художник".

№ 35, 37, 45–46 приложение „С Богом".

От № 56 подзаглавие „Месячник русского трудового христианского движения". Девиз: „Вера – Родина – Семья".

Обем: 4, 6 или 8 с.

Формат: 32x48 см.; от № 35 – 35x49 см.

Тираж: 1000 екз.

На 15 август 1931 г. в Сен Жулиен (Франция) се полагат основите на Руското трудово християнско движение (РТХД). Учредителният му конгрес създава първите кадри – 15–20 души, здраво запретнали се да работят по места. Точно след две години[1] движението вече се опира на федерация от 31 съюза във Франция, 24 съюза в Югославия, на Руския общотрудов съюз (РОТС) в България, развил своя мрежа в цялата страна. В Белгия се подготвя федерация от присъединилия се към движението съюз на шофьорите и два новосъздадени съюза. Макар и с по-бавно темпо нещата потръгват и в Швейцария, Чехословакия, Полша, САЩ.

[1] Вж.: Два года. – Новый путь, № 17–18, авг.-септ. 1933, с. 1.

НОВЫЙ ПУТЬ
Ежемѣсячникъ Бюро Русскихъ Трудящихся Христіанъ
NOUVELLE VOIE
ХРИСТОМОЛЬ ДУХОВНЫЙ НАШЕГО СМЫСЛЪ ДѢЛА CHRISTOMOL
НОВЫЙ ПУТЬ
NOUVELLE VOIE
№ 12
Ежемѣсячникъ Бюро Русскихъ Трудящихся Христіанъ
Путь крови-путь обмана
Дѣло Маркса
(Справка къ 50-лѣтію его смерти)
I. Производственные итоги социальной революціи въ одной странѣ
II. Классовое сознаніе
III. „Чудеса“ марксизма
РАЗРУШИТЕЛЬНОМУ ДѢЛУ МАРКСА НУЖНО ПРОТИВОПОСТАВИТЬ НЕ СЛОВА И ДѢЛА, ОТЪ КОТОРЫХЪ У ТРУДЯЩИХСЯ СТАЛА БЫ ЖИЗНЬ НЕ ТЯЖЕЛЕЕ, КАКЪ ВЪ СССР, А ЛЕГЧЕ. МЫ ПРИЗЫВАЕМЪ СОЧУВСТВУЮЩИХЪ НАЧАТЬ ТВОРЧЕСКУЮ РАБОТУ, СТОЛЬ НУЖНОЙ ДЛЯ ИЗЖИТІЯ ПОСЛѢДСТВІЙ СОЦІАЛЬНОЙ РЕВОЛЮЦІИ. ПЕРВЫЙ ШАГЪ ВЪ ТАКОЙ РАБОТѢ — ТРУДОВОЕ ОБЪЕДИНЕНІЕ, ОСНОВАННОЕ НА ПРОТИВОПОЛОЖНЫХЪ ГИБЕЛИ МАРКСИЗМУ ХРИСТІАНСКИХЪ НАЧАЛАХЪ.

Вестник „Новый путь“ („Нов път“) е издание на Бюрото на руските трудещи се християни (Женева). От друг руски емигрантски вестник в България, „Труд“, се разбира , че „Новый путь“ № 7 всъщност заменя издавания дотогава бюлетин (6 броя) на Бюрото. Съобщението на „Труд“, озаглавено „Новый путь“, съдържа извадка от приложението към този брой, където се изясняват целите, задачите и ценностите на новото издание. То трябва да служи за укрепването на връзките между местните съюзи на руските трудещи се, да подготви свързването на съюзите на отделните страни в съюз на съюзите, от името на какъвто би било по-лесно да се преследва подобряване положението на трудещите се емигранти и да се защитават руските трудови интереси в чужбина. Напътствани от заветите на Христа и само с общи усилия руските трудещи се в емиграция ще бъдат в състояние да изпълнят задачата пред тях: „да повдигнат руската трудова марка, сринала се в оценката на чужденците“. Изразена е готовност в общоустройствената работа да се върви „честно и искрено, ръка за ръка“ с всички трудови обединения, които нямат нищо общо със социали-

зма и комунизма, които, и без да са християнски, се отнасят с уважение към нравствената, християнската основа на движението на руските трудещи се християни.

Първият от запазилите се броеве на „Новый путь“[2], № 10 (дек. 1932), е посветен на руското семейство (една от главните ценности на Руското трудово християнско движение), по-специално – на руската жена като „надеждна опора“ и „здрава пазителка“ на семейството.

Редакционният избор не е случаен. Конгресът на движението, състоял се в Рив (Франция), поставя като особено належащ въпроса за привличането на жените в движението.

Уводната статия „Русской женщине“ отправя призив към руските жени зад граница – да се „влеят“ в движението и да окажат своята помощ и съдействие за неговото „светло и чисто дело“.

С призивен характер, както показва и заглавието ѝ, е и статията на И. А. Илин „Берегите семью!“. За автора ѝ руското семейство е „правилното лоно на руското национално възраждане“, в семейството, заедно с вярата в Бога и руският език, са корените на националното битие.

В статията на Г. Семперович[3] „Женщина и христианские синдикаты“ в „пряк дълг“ на всяка руска жена зад граница се вменява да подкрепя работническото християнско движение, да се присъединява към съюзите на руските трудещи се християни, а при възможност да се записва и във френските християнски синдикати.

Акцията за убеждаване на жените, ефектът от която изглежда бавен и незадоволителен, се подновява енергично след няколко броя, на първата страница. В нея се включва и жена – Наталия Познанска („Труженицам зарубежья“, № 14, май 1933).

Уводната статия[4] в № 11 (ян. 1933) „Христомол“ регистрира събитие с „огромна значителност“ в Съветска Русия. Там, въпреки строгите забрани и преследванията срещу вярата, започват да се създават съюзи на християнските младежи, събиращи се в името на Христа, за утвърждаване на християнството в тяхната среда. Условията, в които тези съюзи, назовани типично по съветски „Христомол“, възникват, се сравняват в статията с първите подвижнически дни на християнството. Начинът, по който „Новый путь“ реагира на съобщението в чуждия печат за появата на такива съюзи, е разбираем – не всеки ден в емигрантския живот се появяват подобни знаци: „Слава Богу! Мы тем более счастливы приветствовать наших дорогих братьев „христомольцев, что самое появление их на поверхности русской жизни подтверждает правильность нашей глубокой уверенности в духовной общности нашего зарубежного пути с теми, какие приведут к воскресению и возрождению“.

В същия брой („Отклики печати“) има и друга добра вест – чуждият печат също започва да проявява интерес към Руското трудово християнски движение: в.

---

[2] В Народната библиотека „Иван Вазов“ в Пловдив се съхранява течението на вестника от № 10 (дек. 1932) нататък.

[3] Семперович, Георгий Фьодорович – подпоручик, ръководител на отделението на Съюза на руските трудещи се християни в г. Туркоан (Франция), бил е и секретар на отделението на РОВС в същия град.

[4] Статията е разположена в най-лявата колона на страницата, а в най-дясната тя е и на френски език. Не става дума за прецедент. В началните броеве е съвсем обичайна практика в най-дясната колона на първата страница да се публикува текст на френски, който понякога е и еднакъв с руския в най-лявата колона.

„Возрождение“ (Франция) посвещава на неговото дело обстоятелствена и съдържателна статия от Н. С. Тимашов (№ 2775, 6 ян. 1933); бележките на френски език във вестника срещат съчувствен отклик в някои чужди кръгове, интересуващи се от движението – някои издания на френските синдикати поместват извадки от тях, а ежемесечникът на Бретанския район, „Ефор“ (1933, № 1), препечатва изцяло статията за развитието на движението във Франция от № 8 на „Новый путь“.

№ 12 (февр. 1933) е по-особен, по повод 50-годишнината от смъртта на Карл Маркс, комуто, както и за социалната революция, е отделено значително място: „Путь крови – путь обмана“ (уводна статия), „Дело Маркса (Справка к 50-летию его смерти)“, „50 лет тому назад“, „Злыдень“ (от Я. Каширски, завършва в № 14, май 1933). В редакционната бележка се посочва, че всеки е длъжен да осмисли делото на Маркс, да разбере каква вреда то е донесло на трудещите се и „твърдо да застане на пътя на борбата със злото, чиято сила е в невежеството и непротивлението“.

№ 13 (март-апр. 1933) е с дата 16 април (датата на излизане на вестника никога не се посочва в титулната част). До тогава вестникът излиза около 15-то число всеки месец и е за предишния месец. След това – по същото време, но вече за текущия месец. Броят е посветен на Рождество Христово. „Христос Воскресе!“ са озаглавени и уводната статия, и разположеното непосредствено до нея обръщение на писателя Иван Шмельов към руските трудещи се християни (второто заглавие е с червени букви, с каквито още на няколко места е изписано:„Христос Воскресе“, както и, най-отдолу на с. 1, „Воскреснет во Христе Россия“). Макар и празничен, броят включва и материали с програмен характер: „Наш путь“ от отговорния редактор Ф. Генч-Оглуев, „Наша программа“ от Б. Николски. Започва публикуването и на статия, продължаваща и в № 14 (май, 1933), от проф. А. Арну („Католическая социальная доктрина“) – в нея са изложени основните положения на католическото учение за обществото, върху което се основава католическият клон на християнското трудово движение[5]. В кратка редакционна бележка след статията е отбелязано, че в намирането и правилното закрепване на границите, обезпечаващи правото на собственост, набелязани в това учение, е „главната задача, която трябва да бъде разрешена за оздравяване на живота и изживяване на кървавите опити на „социалната революция“, създала, както показал съветският „експеримент“, само ново, още по-лошо неравенство“.

№ 14 (май 1933) излиза с уводна статия „Первое мая“. От нея прозира съжаление, че се е превърнало в обичай улиците на градовете в този мирен празничен ден да се пълнят с шествия от хора, белязани с червени като цвета на кръвта флагове, лентички, цветя. Това „уродство“ се е проявило последния път в Женева с „особена

---

[5] Православният клон всъщност е Руското християнското трудово движение Макар и в същността си да е православно, то предпочита да се нарича християнско предвид евентуално обединяване на всички руски християни, независимо от тяхното изповедание – католици, евангелисни, сектанти и старообрядци (Вж.: „Почему Русское трудовое христианское движение (РТХД) называется христианским, а не православным?“ от протопрезвитер Сергий Орлов. – Новый путь, № 55, 1937). За изработването на своята православна социална доктрина младият все още православен клон на християнското трудово движение не смята да пренебрегва богатия опит на други братски и родствени християнски трудови течения. С цел по-голяма пълнота на представяне работата на християнските църкви в социалната област в № 16 (юли 1933) бегло е очертано и отношението към социалните въпроси на протестантските църкви („Протестантская социальная доктрина“).

яркост", тъй като за празнуването на 1 май социалистите са се побратимили с комунистите – редом до мирните издокарани труженици, отвърнали покорно на призивите на своите вождове-социалисти, под кървавочервените знамена крачат и „разюздани хора с печата на Каин по лицата, звероподобни, озверели, призоваващи към зверства и другите". Според „Новый путь" „избледнелият и повехнал социализъм в самоубийствен порив търси спасение в сливането с разбойническия комунизъм", сливане, което води и двете страни към близък окончателен провал. Посочен е и друг път – този, на който отдавна е стъпило трудовото християнско движение, сливащо се в Швейцария с корпоративното движение (построено на основата на обединяване в една организация на работодателите с техните служители и работници).

В № 14 (май, 1933) е направен подробен преглед и на историята и състоянието на руското професионално движение в България („Русское профессиональное движение в Болгарии", с. 3). До 1932 г. съществуват няколко професионални организации: Съюз на инженерите, Съюз на лекарите, Съюз на агрономите, Съюз на писателите и журналистите, Съюз на шофьорите. С тяснопрофесионален характер, те носят известна полза на своите членове, но ролята им в обществения живот на руската емиграция е несъществена. Стремежът на най-активната част на руската емиграция във връзка с негативното отношение към работниците-чужденци (и най-вече руснаците), възникнало през 1931 г., да се защитава правото им на труд, да се обединят за взаимна помощ и подобряване на материалното положение води до създаването на Руския общотрудов съюз в България. Идеите на съюза – обединяване на трудова база, донякъде нови за руската емиграция, срещат противодействие, към Съюза се отнасят с недоверие, като организация, от която лъха ако не комунизъм, то във всеки случай поне социализъм. Вина за това негативно отношение отчасти има група лица, участвали в създаването на съюза, които решават да заложат на левите организации и тяхната преса, с помощта на които би било възможно да се завоюва правото на свободен труд за руснаците. След разиграли се (често срещани сред руската емиграция) вътрешни борби „лявата" група е принудена да се оттегли и в съюза настъпва успокоение и сериозна работа.

№ 17–18 (авг.-септ. 1933) отбелязва събитие, за значителността на което в летописа на руското трудово християнско движение е „излишно да се говори" – присъединяването към него на РОТС в България[6], което „значително усилва редиците на участниците в това движение, дава на движението нова опора в страна, където до този момент то се е ограничавало само с поддържане на връзки с трудови обединения, близки по дух („Присоединение РОТС-а к Р.Т.Х. Движению").

Нова степен в развитието на РТХД е създаването на Конфедерация на руските трудови християни, чийто устав е приет на делегатско събрание на федерациите от България, Франция, Швейцария и Югославия в Женева на 24–25 декември 1933 (№ 21, дек. 1933).

Етапен в историята на РТХД е и конгресът във френския град Рив, т.нар. Ривски конгрес (1–3 юни 1936 г.). Той очертава вече съвсем отчетливо особеното, „христи-

[6] РОТС е създаден през есента на 1931 г. и още от самото начало между двете организации се установяват приятелски отношения. Поддържането на връзка между тях е поверено на Н. И. Плавински, който изпълнява с пълен успех задачата за постепенното им все по-тясно сближаване.

янски-националното“ лице на РТХД, става основен ориентир и за френската, и за югославската, и за българската федерация.

След 6 години съществуване РТХД се сдобива и с Юношески отдел. На него е предоставена с. 4 в № 52, 1937: „Страничка молодежи. Р. Т. Х. Д. и МОЛОДЕЖЬ. Составитель: В. Лодыженский“. Страничката съдържа: статия от завеждащия Юношеския отдел на Конфедерацията на руските трудови християни (КРТХ) Владимир Лодиженски за същността и целите на отдела; сводка за дейността на Националната организация на руските разузнавачи (НОРР) от началника на руските разузнавачи П. Богданович, озаглавена „Разведчики“; информация за Националната организация на витязите от нейния началник и основател Н. Ф. Фьодоров под заглавие „Витязи“; обява за конкурс на Юношеския отдел на КРТХ за най-добра писмена работа на тема „РТХД – школа социального творчества“[7]; сведения в помощ на родителите за летните лагери, където техните деца могат намерят освен отдих и „национално и религиозно възпитание, здрава дисциплина и руска реч“.

№ 53, 1937 („Шесть лет“) прави равносметка (каквато става обичайна за вестника) на изтеклия 6-годишен период от създаването на РТХД. Като най-характерна черта на изтеклата година се сочи забележимото придвижване по „втория етап“, най-важния и най-трудния – идеологическата работа, давайки си сметка, че движението едва ли би се състояло, ако се ограничаваше само със задачата за подобряване материалните условия на живот.

От най-голяма значимост за вестника, още от създаването му, са статиите с програмен характер, за същността на движението, за идеологията му. В „Наш долг“ (№ 15, юни 1933) председателят на Бюрото на РТХ А. Лодиженски разяснява допустимо ли е и какво налага трудово професионално движение да присвоява и политически функции, за идеологическата програма на РТХД, за предстоящите практически задачи на движението. Въпроси, свързани с идеологията, се разглеждат и в „Русское трудовое христианское движение и борьба с безбожьем“ от А. Лодиженски (№ 22, ян. 1934), „Наша идеология“ от Б. Николски (№ 33, 34, 36, 37), „Христианский национализм от Я. Каширски (№ 47), „Цель и роль идеологии“ от (№ 47) от свещ. Н. Езерски.

Статии по едни или други теоретични въпроси също намират често място във вестника: „Православное учение об обществе“ от Б. Николски (№ 19, окт. 1933), „Профессиональное движение – его значение и развитие“ от Я. Каширски (№ 21, дек. 1933), „Християнство и политика“ (№ 34) от свещ. Н. Езерски, „Кооперация и христианство“ от проф. Тотомианц (№ 50).

Може би най-щедро и любезно вестникът предоставя страниците си на И. А. Илин. Няма да е пресилено, ако се каже, че вестникът дори не би бил същият без неговите проповеднически вдъхновени статии – „Духовный смысл нашего дела“ (№ 11, ян. 1933), „О цельной вере“ (№ 53), „Возрождение русской государственности“ (№ 56, ян. 1938 и № 57, февр. 1938), „Где мы и куда нам идти?“ (№ 61, юли 1938) (послесловие към предишната статия), „Что читать?“ (№ 65, окт. 1938), „Очертания будущей России“ (№ 72).

---

[7] Наградата за победителя е както публикуване на съчинението, така и парична сума – 50 фр. фр., 100 динара или 200 лева. Има подсещане, че достатъчно материал за своите писмени работи участниците могат да намерят в колекцията на „Новый путь“.

В „Новый путь“ не се отделя някакво по-специално внимание на България. До № 21 включително на страниците на вестника дори няма информация, че издаването му по някакъв начин е свързано с България – едва в № 22 (ян. 1934) е посочено, че се отпечатва в печатница „Древна България“.

Съветска Русия е постоянно в полезрението на вестника. Има редовни рубрики „Положение трудящихся в России“, „Что делается в России“. С особенно внимание се следи съветската теория и практика на професионалното движение. „Профессиональные организации в России“ (№ 8, 10, 11) от А. Кроте запознава с това, как е организирана мрежата от работнически съюзи в Съветска Русия. В „Профессиональные организации в Сов[етской] России“ Г. Семперович (№ 33) прави извода, че въпреки „гръмките цифри“ (над 16 000 000 членове), професионални организации, в смисъла, в който те се разбират по цял свят, в СССР не съществуват, има само „замаскиран апарат за принуда“ и, когато Русия бъде възстановена, това ще наложи професионалните организации да се създават отново и върху съвсем други основи.

Последните две страници на вестника обикновено съдържат кореспонденции и дописки за организационния живот на РТХД по места („Сообщения с мест“).

Художествените текстове не попадат сред приоритетите на „Новый путь“. Едва в два (поредни) броя (на първата страница) са поместени стихотворения: „Россия“ от В. Калмиков (№ 59, апр. 1938), препечатано от „Сокольская газета“ (Югославия), и „Киев“ от Алексей Хомяков (№ 60, май 1938).

Последният брой (№ 73, 15 авг. 1939) е „отчетен“, посветен изцяло на Парижкия конгрес (14–16 юли 1939) на РТХД.

Вестникът е адекватен изразител на интересите на движението на руските трудещи се християни, създава добра представа за вътрешните процеси в него, за постепенното му налагане и разрастване сред по-широки кръгове руски емигранти, опитвайки се да ги обедини на почвата на общия християнски идеал.

Радостин Русев

ОБЩЕСТВЕННЫЙ ГОЛОС

Общественный голос. Еженедельный орган национално-мислящих. Адрес редакции Гурко 12. Печатн[ица] „Древна България". Анонимные рукописи не принимаются.

I № 1–3 30 юли – 13 авг. 1933

На с. 1 най-долу вдясно са посочени: „Цена отд. № -ра 2 лева. Ответственный редактор Б. Чернов".

№ 2 Адрес на редакцията: Хаджи Димитър 11; абонемент за 1 мес. 10 лв.
Стар правопис.
Обем: 2 с.
Формат: 31x46 см.
Тираж: 800[1]

„Орган на руски емигранти в София. Излиза във връзка със слуховете за признаване на Съветите от бълг. правителство, за съкращаване на субсидията, отпускана на руските емигрантски учреждения, както и във връзка с предстоящите избори за ново ръководство на Съюза на руските инвалиди. Против признаването на Съветска Русия. Полемизира с *Руски инвалид* [всъщност с „Русский инвалид в Болгарии", Й.Л.]"[2].

Според вестника съкращаването на субсидията трябва да се поеме от всички емигрантски структури, според възможностите им (за да не пострадат руските гимназии в София и Шумен, но и инвалидите).

Вестникът защитава от лица, използващи трибуната на вестника „Русский инвалид в Болгарии", полковник Дмитрий Александрович Абрамович, *организатора*[3] на софийския отдел на Съюза на руските военно-инвалиди в България и председател на същия този съюз; защитава от нападки и Централната управа на Съюза на руските инвалиди в България (за краткост – СРИБ).

Материалите са редакционни или подписани от Б. М. Чернов (редактора; той и секретар на „Родния кадетски корпус"[4]; канцеларията на корпуса и редакцията на вестника имат един и същ адрес); „Боян/ (поручик) Баян" (автор на 3 кратки фейлетона и единствен постоянен сътрудник); „Largo"; Н. Державин (член на Ревизионната комисия при ЦУ на СРИ в България: подписал *отворено писмо* и „отговор"); про-

---

[1] Български периодичен печат 1844–1944. Анотиран библиографски указател. Т. III. Съставител Д. П. Иванчев. Обща редакция: Т. Боров, Г. Боршуков и Вл. Топенчаров. София, 1969, с. 36, кол. II.

[2] Пак там.

[3] Срв. в. „Голос", № 301 (3 ян. 1931), с. 1.

[4] Вероятно става дума за организация на възпитаниците на Донския на император Александър Трети кадетски корпус, разквартируван през 1920–1922 г. в Египет, а след това разформирован, при което част от обучаемите в горните курсове заминават за България (вж. статията: Забелин, С. Н. Русские кадетские корпуса за рубежом. [он-лайн] [прегледан 09.07.2012]. http://www.ruscadet.ru/history/rkk_1918_1964/yugoslavia/kk.htm; срв.: „Объединения кадет Российских кадетских корпусов за рубежом", откъс от книгата: Йордан, А. Б. Честь родного погона. [он-лайн] [прегледан 09.07.2012]. http://www.ruscadet.ru/units/abroad/common.htm).

№ 1 Воскресенье, 30 іюля 1933 г. № 1

ОБЩЕСТВЕННЫЙ ГОЛОСЪ

Еженедѣльный Органъ Національно-Мыслящихъ

Адресъ Редакціи: Гурко 12. Печать „Дружба Българъ". Анонимныя рукописи не принимаются

Къ моменту дня

Въ исключительно тяжкое время жизни нѣсколькихъ поколѣній Русской эмиграціи, в

1) Тупанчие и все болѣе настойчивые разговоры о кризисѣ сов. власти.

2) Сокращеніе Русской арміи на болѣе чѣмъ семь милліоновъ лѣтъ, что повлекло угрозой существованію нашего школьнаго дѣла.

3) Неизмѣнность въ срокѣ Союзе нашихъ славныхъ Инвалидовъ, сказанный съ представленіемъ Правительствомъ Правителя и выборе делегатовъ на Зарубежный Общій Съѣздъ Союзовъ Инвалидовъ, который состоится въ Софіи, — мы рѣшили издавать нашей газеты, дабы Русская идейная сила могла разработать и провозгласить, такъ сказать, наѣ происходящихъ событіяхъ.

Редакція надѣется, что всѣ, кто стоитъ на стражѣ національнаго интереса, поддержатъ ее инструкторъ въ правильномъ освѣщеніи происходящихъ событій.

Редакція увѣрена, что въ сотрудничествѣ со всѣми „Общественный Голосъ" наберется уздо на безпристрастность, нерушимость своей правъ и обязанности по отношенію къ обществу, интересы котораго они призваны охранять.

Редакція.

Или - или

Или инвалиды, или дѣти учащіеся. Такъ сейчасъ стоитъ вопросъ съ Русской Акціей. Мыслимо ли и, допустимо ли такая постановка вопроса по адресу тѣхъ, кто принесъ дорогой нашему сердцу и на коѣ наша будущая Національная Россія будетъ строить свое бытіе, горшій закономъ первымъ и исходнымъ положеніемъ знаній вторыхъ.

Нѣтъ и тысячу разъ нѣтъ! Вопросъ должно быть рѣшенъ иначе, ни въ коемъ случаѣ не ставя его въ такую плоскость.

Мнѣ пришлось бесѣдовать со многими дѣятелями, какъ инвалидными, такъ и учащаго дѣла.

Инвалиды, какъ истинные рыцари, кромѣ своего подвизающіе свой энергичный подвигъ, категорически сказали, что, если вопросъ стоитъ такъ: „или они, или дѣти", то они не задумались, какъ не задумались раньше, когда въ бой умирать, готовы всѣхъ поступить въ пользу дѣтей и спорили предъ грядущую смерть, чтобы допустить нарушеніе интересовъ учащихся.

Лицо, стоящее во главѣ нашего учебнаго дѣла и сдѣлавшее такъ много для его укрѣпленія и процвѣтанія, также категорично заявило, что здѣсь ставить вопросъ нельзя, ибо ему дикимъ кажется это „или — или". Дѣти и инвалиды одинаково дороги ему. Дѣти вѣдь и есть будущаго, а инвалиды гордость и сохраненіе въ настоящемъ нашего живого.

Его мнѣніе, что вопросъ можно и должно рѣшить почти безболѣзненно и, во всякомъ случаѣ, безъ ихъ моральной горечности, что безусловно вредитъ нашему общему положенію. А именно: большую половину сокращеній суммы берутъ на себя учебное дѣло, а всю оставшуюся сравнительно небольшую сумму распредѣлить равномѣрно на всѣ организаціи, установивъ общій процентъ и этимъ самымъ всѣ, пойдя на, сравнительно, небольшія жертвы, выйдутъ съ честью изъ положенія, не нарушая стройности налаженной жизни и работы нашей общественной.

Радикально всѣмъ присоединяется къ этому мнѣнію и надѣется, что Рус. Богъ. Комитетъ придетъ ѣ тому же. Богъ въ помощь!

Литвиновъ и Троцкій

26 іюля Литвиновъ выѣхалъ въ Парижъ. На курортѣ ходятъ противные слухи. Согласно одному, между Литвиновымъ и Троцкимъ состоялось тайное совѣщаніе, передъ которымъ Литвиновъ встрѣтился съ такими „принимающими міръ курсе деталей" подробностями. Другіе, — Литвиновъ увольняется отъ встрѣчи съ Троцкимъ и выѣхалъ въ Парижъ для того, чтобы съ нимъ не встрѣчаться.

Специальный корреспондентъ газеты „Дейли Геральдъ", имѣющій въ своей газетѣ свѣдѣнія о пребываніи Литвинова въ Ромѣ, отмѣчаетъ, что помѣщенія печать получила указанія отъ властей о желательности не помѣщать никакихъ свѣдѣній о переговорахъ совѣтскихъ представителей.

Корреспондентъ газеты „Дейли Телеграфъ" сообщаетъ, что Троцкій поселился недалеко отъ Литвинова. Обѣлъ строго обберегаетъ дать репортеровъ.

Между тѣмъ предстоитъ встрѣча, и журналисты особенно заинтересованы въ томъ, чтобы узнать, гдѣ и когда она произойдетъ.

(Вѣрно.)

на тему дня

Совѣщаніе на 1.520.000 дв. отъ-русскихъ Болгарскихъ. Правительственность русскихъ высшихъ школъ, субсидируемыхъ учрежденіемъ конституціонныхъ, чрезвычайно важныхъ, въ виду недавно-происшедшихъ событій. Особенно примѣнимыхъ для русской школы въ Софіи оказалась предложеніе о возможности слиянія Софійской гимназіи съ Шумненскою или о созданіи Софійской гимназіи безъ интернатовъ.

Педагогическій Совѣтъ Софійской Русской гимназіи высказался по этимъ двумъ послѣднимъ вопросамъ въ томъ смыслѣ, что Софійская Русская гимназія должна быть сохранена какъ единственная въ Болгарской столицѣ русская средняя учебная заведеніе, и неразрывно съ интересами, ибо единственные интересы требуютъ сохраненія ея не только на настоящемъ, но и на будущемъ дѣлѣ, и что педагогическій персоналъ гимназіи готовъ на всякія жертвы, лишь бы спасти это драгоцѣнное и для иностранцевъ и особенно для русскаго дѣла учрежденіе.

Я умѣю думаю, что не служащій въ семьѣ русской эмиграціи споръ можно было бы легко разрѣшить полюбовными соглашеніемъ. Школьное дѣло могло бы взять на себя большую половину уплачиваемой суммы. Не безвозмездно будетъ такое сокращеніе, особенно для скудно возмущающихся педагоговъ. Но ради общественной устойчивости, инвалидовъ, и другихъ страждущихъ и, я и они согласившихъ терпѣть лишенія, пренебрегъ жертвенность пользы бы спасти дорогостоящее достояніе — нашу школу. Однако мы знаемъ, что и другія субсидируемыя учрежденія, но тебя часть выпадаетъ бременіе, не вполнѣ ясной для тяжести не всѣмъ, тѣмъ русскихъ дѣтей школу.

Не хочу не надѣяться, вѣрю-то распорядительныхъ слухахъ о томъ очень ошибки несправедливо-инвалидному дѣлу. Они и страшны и вздорны. Правда, по случайному обстоятельствамъ, я не стою близко у инвалидному дѣлу, но я по горячей потребности сознаться его развитіе, всей душой и всегда радуюсь его благополучному и всегда благословляю имена тѣхъ, которые способствуютъ этому успѣху. Долгъ нашей совѣсти инвалидамъ и посильной помощи ихъ такой же нашъ священный долгъ какъ и долгъ почтенія и содѣйствіемъ помощи.

Протоіереистръ Г. Шавельскій

Къ слухамъ о признаніи большевиковъ

Кто не такъ? Наши состоятельные колоніи упорно думаютъ, что мы русскія дѣти самой Великой Матери, могутъ пасть навѣкомъ? Есть такія чудаки! Да откуда они взяли? Нашего подобія, вѣдь мы давно уже самосодѣлались и вернулись къ удѣльному времени, когда Тверь посылала посломъ въ Москву, а Новгородъ сжалъ удѣльнаго Галицкій в всѣ вмѣстѣ силою въ чертовой бабушкѣ идеей защиты смысла за объединеніе съ Московою. Такъ и мы уже давно разошлись по своимъ удѣламъ и добровольно давно нашли демократическимъ кликъ дать съ вѣдомодѣлимъ столицу, создавъ изъ нашего заземлется, лишь бы пять душевнаго спокойства.

Ну да, это — мы, и вотъ комментъ нашего мнѣнія: почти не могутъ, что не сдѣлать, они почему-то думаютъ что мы можемъ изъ Москву признавать, да ну ее къ чёрту, во первыхъ она не Москва а всего лишь Р. Б. К., а во вторыхъ и наши князь что съ умѣлой сила что съ комиссіей дѣлимъ, а уже про болѣе нелѣпость и не говорить, сами то друзъ друга готовы уложить въ зимній возъ, а не то что Москву

Одинъ лишь дѣлуемъ сверхъ болѣзнь. Вѣрнѣе, что мы, какъ глубинѣ дѣлаемъ и правду ищемъ и кто лишь. Однако нахлудимъ и зорко смотрятъ за грядущимъ, когда не они бѣгъ отъ въ родѣ, въ праздругу вдаются, чтобы богатырскимъ окружаетъ, и при и крѣпкой силой въ разумѣ всѣхъ прочесть, да сами открыть какъ-нить, такъ и тѣмъ, кто часъ разумную близокъ, что Москва у него всего не такъ, гдѣ всѣ думаютъ, а въ тѣхъ что здѣсь, стали Ярославль, откуда Русь и полнять, да не удѣлимо, самодержавномъ, а истинной и Неудѣлимой.

Бояринъ.

Цѣна отд. N-ра 2 лева

Отвѣтственный редакторъ К. ЧЕРНОВЪ

топрезвитер Г. Шавелски. Чернов е автор на художествен репортаж в оптимистичен тон за живота в Дома на инвалидите в кв. Княжево (№ 2).

Кратковременното излизане на „Общественный голос" следва да се свърже с конфликта в Софийския отдел на СРИБ, избухнал при общото събрание на отдела от 16 юли 1933 г., между председателя на отдела полк. Калиновски (и подкрепяща го група) и председателя на общото събрание на отдела генерал Рерберг (и подкрепяща го група). В крайна сметка Централното управление на Съюза в лицето на полк. Абрамович приема гледната точка на групата около ген. Рерберг и обявява общото събрание за недействително като насрочва ново за 6 авг. (а полк. Калиновски е снет от длъжността си на председател на Взаимоспомагателната каса при ЦУ на Съюза)[5].

„Общественный голос" едва ли е замислян като дългосрочно предприятие – той е трябвало да настрои общественото мнение (в емигрантската общност) в полза на решението на полк. Абрамович и така да предпази СРИБ от загуба на доверие. Очевидно, форматът на официоза на СРИБ („Информационный бюллетень") не е позволявал подобна широкообхватна и гъвкава защита на позициите на Съюза (ръководството му). Изданието, с което се спори, е вестникът „Русский инвалид в Болгарии". Съвсем скоро, от септември същата година, СРИБ предприема издаването на „Русский инвалид" – официално той наследява „Информационный бюллетень", но неофициално реализира и част от функциите и опита на „Общественный голос" и, освен това, осъществява демонстративен опит да бъде заличена идентичността на опозиционното „вестниче"[6] „Русский инвалид в Болгарии".

Йордан Люцканов

---

[5] Общото събрание на Софийския отдел е трябвало да избере делегати за Четвъртия делегатски конгрес на СРИБ, насрочен за 30 юли с.г., който, на свой ред, да избере делегати за Третия Всечужбински (Всезагранични) делегатски конгрес на Задграничния съюз на руските военни инвалиди (Зарубежный союз русских военных инвалидов). Случаят е подробно изложен, от гледна точка на Централното управление, в № 11 на в. „Информационный бюллетень Союза русских инвалидов в Болгарии", от м. авг. 1933 г.

[6] „Газетка", вж. в. „Русский Инвалид. Орган Союза Русских Военных Инвалидов в Болгарии", № 1, с. 1.

ОГОНЕЧЕК МАЛЕНЕШЕК

Огонечек Маленешек. город София, Болгария.[1]

№ 7 12 юли 1925

Единствен намерен брой.

Издаван от възпитаниците на Сергиевского артилерийско училище. Имената на редакторите не са посочени. Художници на корицата в броя са Евгений Мечиславович Гротто-Слепниковски и подпоручик Качуринцев. Вероятна цена на 1 брой – 10 лв.

Машинопис. На отделни места текстът е дописван на ръка. Печат от едната страна на листа. Номерът на страницата (т.е. на листа) се отпечатва в горния десен ъгъл (с арабски цифри).

Ползва се елементарна и добре премислена печатна украса (заставки) с буквени и от препинателни знаци елементи (някои образци: шШш, ...xxxXxxx....., ооооОООООооо). Фигурите се разполагат между отделните публикации. Невинаги са линейни (лентовидни) – на с. 14, например, с 8 букви х е оформен кръст.

Обем: 50 с. (без корицата).

Формат: 22x34 см.

Практическата неизвестност на изданието, в известна степен библиофилският му (по интенция) характер и ненамереността на останалите му броеве налагат максимално подробно описание на настоящия брой. Броят бе намерен в библиотеката „Иван Тургенев“ в Париж.

Корицата е изрисувана с бял туш върху син (кобалтблау) картон. Съдържа обърната Г-образна рамка, от вътрешната страна на която е изписано (изрисувано) името на изданието: ОГОНЕЧ-ЕКМАЛЕНЕШЕК (след „Ч“ надписът продължава по вертикала). Обърнатата Г-образна рамка е продължена по вертикала вляво с изображение на колона с потир, около която се увива змия. Съставната рамка „стъпва“ върху леко защрихована повърхност вероятно на писалищна маса. На преден план върху писалището са изобразени два стъклени съда – мастилница и съд за боя (туш). Така ограденото пространство е зает от (от преден към заден план): свитък, върху който е скицирана карта на Средна и част от Югоизточна Европа, с пунктирно начертан маршрут от Прага през Виена, Белград и София до [Търново-]Сеймен (отбелязано е и местоположението на град Бърно). Свитъкът е преметнат (отгоре) през диагонално разположено копие, така че може да се възприеме като знаме. Посоченото копие, обаче, се оказва крак на пергел. Из-зад долната част на свитъка надолу и наляво се издава неправилен правогълник, който може да се смята контурно изображение на палитра. Из-зад горния дял на свитъка се издава трето копие, с острие, както и останалите две (т.е. както и краката на пергела), обърнато наляво, към колоната с потир и змия, но според десния си край това копие се оказва перо. На заден план над свитъка е изобразен кръг върху относително тясна и висока (с пропорциите на дебел ствол) основа: основата е всъщност лице на пагон (на подпоручик от артилерията),

[1] Данните за мястото са от „шапката“ на с. 1, на корицата отсъстват.

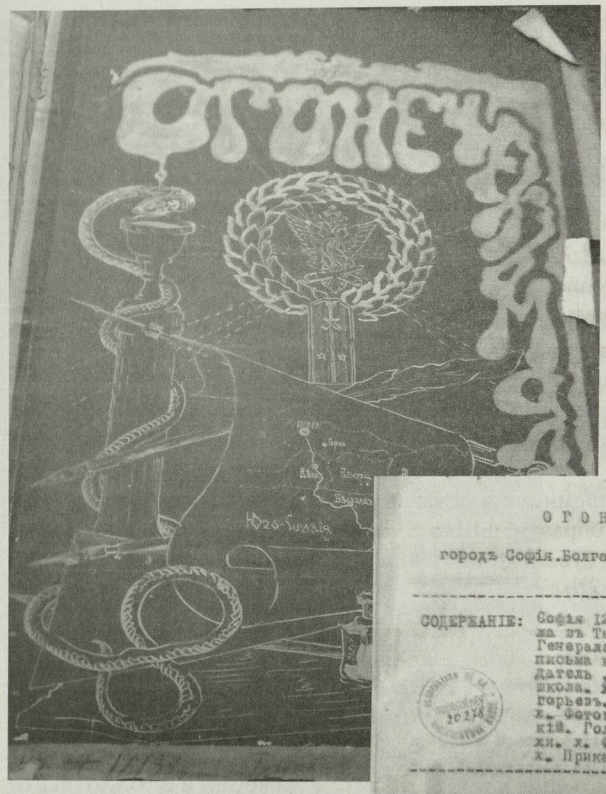

ОГОНЕЧЕКЪ МАЛЕШЕНЬКЪ.

городъ София.Болгарія. 12 іюля 1925 года № 7.

СОДЕРЖАНІЕ: София 12 Іюля 1925 г. х. Пасха въ Софіи. х.Пасха въ Тырново - Сеймен. х. Выдержки изъ письма Генерала Кутепова юнкерамъ С.А.У. х. Выдержки изъ письма юнкерамъ С.А.У. Генерала Репьева х. Наблюдатель х. Заседаніе парламента. х.К.П. Пролеткультшкола. х. Евгеній Чириковъ. " Что дѣлать ". х. А.Григорьевъ. Куда. х. А. Григорьевъ. Юнкеръ вернись.. х. Фотографіи изъ Врема и Пшибрама. х. Ст. Костецкій. Голосъ изъ Пшибрама. х. Маконинъ Бѣлкозъ. Стихи. х. Фотографіи къ выпуску юнкеровъ въ Одессѣ. х. Приказы по С.А.У. х. Хроника.

Софія. 12 іюля 1925 года.

Въ жизни Сергіевскаго Артиллерійскаго Училища день дигала Главнокомандующаго является исторической датой,такъ какъ въ праздникъ Св.Апостоловъ Петра и Павла было производство въ офицери и единственнаго Галлипольйскаго выпуска и послѣдняго изъ заграничныхъ выпусковъ Училища.

а кръгът е венец, в който е разположен гърбът на Сергиевското военно училище. Увенчаният герб е център на цялата композиция върху корицата.

Първата страница на изданието съдържа заглавието му, данни за броя (град, дата, номер), съдържание на броя и началото на първия публикуван в него текст.

Сведенията за художниците и цената са от раздела „Хроника“, на с. 43: „1. Редакция „Огонечка Малешенька“ приносит глубокую благодарность за нарисование обложки: Евгению Мечиславовичу Гротто-Слепниковскому и подпоручику Качуринцеву. / 2. В редакцию поступили следующие суммы: / Уплаты за № № „Огонечка“: [...]“, следват суми от по 20, 40 и 60 лв. Предвид факта, че настоящият брой е седми, единичната цена на брой следва да е била 10 или 20 лв.

Според съдържанието броят съдържа: уводна статия, „София 12 Июля 1925 г.“; репортажен разказ, „Пасха в Софии“; репортажен разказ, „Пасха в Тырново-Сеймен“; „Выдержки из письма Генерала Кутепова юнкерам С[ергиевского] А[ртиллерийского] У[чилища]“ ; „Выдержки из письма юнкерам С[ергиевского]

А[ртиллерийского] У[чилища] Генерала Репьева"; хумористична фантазия от Наблюдатель, „Заседание парламента"; К. П., „Пролеткультшкола"; Евгений Чириков, „Что делать"; А. Григориев (Григорьев), „Куда"; А. Григорьев, „Юнкер вернись..."; „Фотографии из Брно и Пшибрама"; Ст. Костецки (Костецкий), „Голос из Пшибрама"; Максим Беликов, „Стихи"; „Фотографии по выпуску юнкеров в Одессе"; „Приказы по С.А.У."; Хроника.

За разлика от представеното в „Съдържание"-то, материалите обикновено са подписвани (а не надписвани).

Всъщност в броя има още няколко, неотбелязани, текста (вж. долу). А не всички са публикувани в посочения ред: в действителност, „Голос из Пшибрама" и „Фотографии из Брно..." предхождат „Юнкер вернись".

Уводната статия (неподписана) артикулира смисъла от излизането на броя на датата 12 юли, а също представя картини на празника, по спомен или въобразени. „В жизни Сергиевского Артилерийского Училища день Ангела Главнокомандующего [Петра Врангеля. – Й.Л.] является исторической датой, так как в праздник Св. Апостолов Петра и Павла было производство в офицеры и единственного Галлиполийского выпуска и последнего из заграничных выпусков Училища. / От Сергиевцев Софии всем Сергиевцам в Россию, Германию, Францию, Польшу, Сербию, на Кубу, в города, села, рудники Болгарии шлет „Огонечек Маленешек" сердечное поздравление с праздником, а 12-му и 13-му ускоренным выпускам, для которых 29-е июня ст. ст. является двойным праздинком вследствие 4-ой или 2-ой годовщины их производств, по преимуществу посвящает те места этого номера, которые непосредственно относятся к выпуску юнкеров" (с. 1). „Всего, чего хотел бы пожелать Сергиевцам „Огонечек Маленешек" в день праздника Армии и в годовщины знаменательных производств в офицеры, он решил не высказывать явно, надеясь и даже заведомо зная, что по содержанию номера Сергиевцы сумеют, читая между строк, проявить утаенные пожелания" (1). „Ars longa vita brevis est[2]. В вольном переводе это значит: наука обширна, жизнь коротка. Понимать изречение можно двояко. С точки зрения, подходящей к стихотворению, помещенному дальше (где автор шутливо описывает „ермолки" студентов): за наукой не угоняешься, береги свое здоровье и наслаждайся жизнью. / Едва ли эмигрантская жизнь идет навстречу такому эпикурейскому решению. [...] Другой взгляд[3]: прозеваешь – не вернешь" (2). „Вот на берегу Дарданелл празднуется производство 12-го ускоренного выпуска: [...]. Генералу Кутепову приходится даже подать команду: „Оправиться от речей"... Вот в Тырново-Сеймен Протоиерей Ф. А. Миляновский благословляет Подпоручика Макаренко, только что произведенного в офицеры из старших портупей юнкеров, первым окончившего последний заграничный выпуск училища. Благословляет той, привезенной из Одессы иконой, которая одевалась в России всем выпускавшимся тогда в бой Сергиевцам. „Донесите эту иконку до стен родного Училища и благословите ею новых юнкеров на родной земле". / Ведь и Макаренке с его выпуском предстоит тяжелый бой – пробиваться на Родину, борясь с лишениями, непониманием, равнодушием, злобой, разобщенностью. А вернуться Сергиевцу надо примерным, с богатым запасом физических, духовных, интеллектуальных сил. / Не так

[2] Вписано на ръка.

[3] Непосредствено преди „взгляд" – думата „выход", задраскана с писалка.

страшны были книги, приборы, репетиции... / И грезится „Огонечку Малешенку“ в Сливене трубачи конного полка Подпоручики Мацнер и Калиновский сыграют „сбор“... / Старшие в отделениях скомандуют: „Взять тетради, строиться на лекцию. Направо. Ряды вздвой. Шагом марш“. / А с лекций пойдут песнями: / „Господь за нас, мы победим – / Да здравствует Россия...“ (с. 2–3).

Според разказа за Великдена в София (с. 4; неподписан), в подземния етаж на „базата на Училището“ са хапнали блажно 25 души (числото е вписано с молив); на първия и на втория ден на Великден е имало събирания и в общежитието на младите офицери, по тяхна покана; на третия ден (пишещите) са отишли на работа. Празникът е бил „уплътнен“ от трудовия делник и от военното положение, обявено след атентата в църквата „Св. Неделя“. На Велика Събота сутринта един руснак и един българин са направили обиск в базата на Училището. Според като руснакът се запознал с „книжа“, отбелязал, че „това е монархическа организация на [великия княз] Кирил Владимирович“. Предвид конкретния контекст, даденото косвено свидетелство за принадлежността на софийските „Сергиевци“ към легитимисткото монархическо крило не може да се приеме съвсем безрезервно.

Разказът за Пасхата в Търново-Сеймен (подписан от *полковник* Казмин (Казьмин)) е доста по-подробен (с. 6–8). Съобщава се, че към началото на Страстната седмица повечето „Сергиевци-Сейменци“ са си били в казармите – заради лошото време през март безработицата (не само сред тях) е била масова. Настроението е унило, но във вторник пристига от София полковник Маймушин с блажно, както и с подаръци от „Сергиевските дами“ (вероятно съпруги и сестри на възпитаници на училището от София) – „коняк и бенедиктин“. Празникът може да бъде почетен, подготовката започва.

Стилът на уводната статия и на двата репортажа е лек; с ненатрапчив оттенък на самоирония; носи и създава ведро настроение. За празника са получени и изпратени ред телеграми: „Далее прочитаны были полученные поздравительные телеграммы, почто-телеграммы и письма от Полковника Безака, О. Феодора Миляновского, Капитана Колтунова, Подпоручика Шамраева, Полковника Яковлева, Подпоручика Власова, Кормана, Кириленко, Генерала Веледницкого, Подпоручика Веледницкого, Иванова Льва, Пенионжика, Ананского, Базилевского, Струкова, Савицкого, Скрипника, Феоктистова, Сергунова, Стеценко, Плахотникова, Конради, Капитана Арнольда, Доктора Лебедева, и много других. [...] К празднику Пасхи посланы были поздравления: Полковнику Безаку, Поручику Платонову с группой (в С[!]тихах), Подполковнику Дьяченко (в стихах), дамам Татьяне Михайловне, Екатерине Михайловне Безак, Александре Петровной Береговой (всем в стихах), о. Феодору Миляновскому, Подполковнику Григорьеву, Доктору Цукровскому, Капитану Костецкому (в стихах), Капитану Кржижановскому, Колтунову, Подпоручику Давыдову, Капитану Тимофееву, ст. фейерверкеру Дубову, Подпоручику Стеценко, Шпиллер, Иванову, Кириленко, Корману, Доктору Лебедеву, Капитану Арнольду, Полковнику Островскому, Подпоручик Шамраеву и др.“ (с. 8).

От второто изброяване, ако бъде сравнено с публикуваните в настоящия брой стихове, може да се предположи кои са редакторите на списанието. Предположението, че това са трите дами, е почти невероятно. Капитан Костецки, както разбираме от собствения му текст, живее в Чехия. Остават: подполковник Дяченко (посланието до него е публикувано) и „поручик Платонов с [неговата] група“ (това

послание не е публикувано). Доводът в полза на първото предположение е следният: получил посланието и бидейки член на редакцията, Дяченко е могъл да го публикува. Доводът в полза на второто е следният: получила послание до себе си, редакцията, в лицето на „поручик Платонов и група“, не може да си позволи да го публикува (от скромност).

Следва (с. 9) стихотворение от капитан Фьодоров (Федоров): „Нашему батюшке о. Феодору Алексеевичу Протоиерею Миляновскому“. (Отец Миляновски е свещеник на Първи армейски корпус на Руската армия и на Дружеството на галиполците в България).

Следват единадесет четиристишия, подписани от подпоручик Шевляков и озаглавени: „Почтотелеграмма. София. Татьяне Михайловне Безак. Копии: Екатерине Михайловне Безак и Александре Петровне Береговой“ (с. 9–11). Първият стих на това модернизирано (предимно в поетиката на контекста и паратекста, не и на самия текст) стихотворно послание поражда достатъчно асоциации: „Мой Бог. Сеймен опять ожил...“.

Следват още стихотворни телеграми: „Почто-телеграмма подполковнику Дьяченко (Кушкавак)“, от подпоручик Шевляков, с. 11–12 („Кушкавак“ е топоним); „Почто-телеграмма Капитану Костецкому. Прага, / Копии: Подпоручику Шокину и Подпоручику Пенионжику“, от подпоручик Каратеев, с. 12–13.

Тези текстове могат да бъдат смятани за притурки към репортажа за Великден в Търново-Сеймен, което е най-вероятната причина да не бъдат отбелязани в „Съдържание“-то.

Извлеченията от писма на генерал (Александър Петрович) Кутепов („Из писем генерала...“) до юнкерите на Училището следва да имат същата (основна) функция: да създават, поддържат, увенчават празничното настроение (доколкото броят излиза в деня на празника на войсковото учреждение). Поместени са два откъса от всъщност едно негово писмо, от 4 юли 1923, което обяснява единственото число („из письма“) в съдържанието на броя. Множественото число на с. 13 може да говори за поддържането на нещо като рубрика – във всеки брой да се помества извлечение(-я) из писмо/писма на командващия Първи корпус.

Откъсът от писмо на генерал-лейтенант (Михаил Иванович) Репиев (Репьев) е без дата.

И трите откъса съдържат само благопожелания и наставления.

Фантазията на тема „Заседание парламента“ (с. 15–17) е мотивирана чрез сън на повествователя; иронично отпраща към парламентарната практика в Чехословашката република; подписана е от „Наблюдатель“.

Заглавието „Пролеткультшкола“ е въведено в кавички и, освен това, твърде вероятно бележи рубрика в списанието. Уводната бележка на с. 17 гласи следното: „В этом номере „Огонечка“ приводится несколько задач, данных в советских учебниках, по своей идее вполне соответствующих „четырем правилам новейшей советской арифметики“ данных в прошлом номере“.

Статията на Евгений Чириков „Что делать...“ (с. 19–23) е препечатка от Пражкото списание „Студент“, октомврийския брой за 1921 г., според бележка „от редакцията“ на „Огонечек Маленешек“.

Текстът на подполковник Григориев, „Куда...“ (всъщност с удвоено многоточие; с. 24–27) е размисъл на глас по темата: дойде пролетта, и руснаците в България по-

чват усилено да мислят къде да се преселят. Авторът прехвърля в ума си пътища на преселили се в Чехословакия, във Франция, на останали в България, мислено разглежда снимки (в панталонки до колене, чорапи телесен цвят, обувки с остри върхове студентите-галиполци имали погледи, говорещи за победи... над жените) – и стига до извода, че съществено е друго: не къде, а как живееш. Със съжаление заключава, че мнозина позволяват на „стихията" да ги отклони от пътя на трудното, но правилно израстване (например, от започване или завършване на висше образование – а приемът в Сергиевското училище предполагал, предпоставял именно такъв път на приетите след училището), към търсенето на „ускорено облегчаване на физическия живот". Предупреждава, че връщането към четенето, към последователния умствен труд, е неочаквано мъчно.

Статията-писмо на Ст. Костецки „Голос из Пржибрама" убеждава другарите му от България да учат в университет, в смисленост от продължаване на обучението. Като епиграф Костецки помества извадка от частно писмо: „...Студенты стали на путь накопления знаний, идут к светлому будущему, пользуются временем для себя; рабочие – убивают время зря, а время убивает их здоровье...". Из текста на Костецки: „Ехать учиться в Париж, Льеж или Прагу – значит, подчиняясь основному жизненному закону применения к создавшейся обстановке, перенести борьбу за национальную Россию в другую плоскость" (с. 27). „Ведь Россию нужно не только освободить – что является первым периодом нашей работы – Ее[4] нужно потом строить. [...] на нас падает огромная и ответственная обязанность дать будущей России новую, национальную интеллигенцию, которая при Ее строительстве прежде всего исправила бы главную ошибку прошлого и заполнила вырытую в прошлом пропасть между ею и народом. [...] Более того, в будущей России каждый инженер, агроном и профессор должны быть в то же время офицерами (См. брошюру В. Шульгина)" (28). „Свой голос я обращаю к вам, разбросанным по рудникам, постройкам и обрештам[5]: „что страшит вас." 1) Трудностей материальных условий здешних не бойтесь: они нисколько не хуже, чем в сарае в с. Княз Борис, когда восемь дней подряд льет дождь; а если здесь меньше своих, за то чужие смотрят иначе и лучше. 2) Трудности занятий [...]. 3) Остаются только трудности переезда [...]" (29).

„Юнкер вернись!" (удивителният знак е добавен с молив, с. 30) е споменен текст на подполковник Григориев, завършил училището през 1910 г. След текста са посочени дата и мястото на написването му: „10 июня 1925 г. г. Панагюрище" (с. 32).

На с. 33 и 34 са поместени по едно стихотворение от Максим Беликов. Авторът се е подписал собственоръчно след двете, а преди тях е вписал дата: „29 июня...". Епиграф към първото е следното двустишие: „То было, помню, в день Петров, / На производстве юнкеров...", към второто – „В батарее на показ / Вывешен такой приказ:" (то прелива синтактично в стихотворението). Първата строфа на първото гласи: „Уж не пугают интегралы, / Вопрос окончен со стрельбой, / А если нужно в „самодралы" – драпнешь, спокойною душей", първата строфа на второто – „...К производству объявляю / Ниже расписанье: / Сбор к девятому числу, / Десятого – баня...".

---

[4] Главната буква е в оригинала.

[5] *Обрешта* – така белогвардейците в района на Симеоновград наричат риголването; работата е трудоемка и затова ратаите-българи са я отказвали (информацията е на Радослава Илчева).

Алюзивно, не без смислов синхрон с изображението върху корицата на списанието, са предизвикани контекстът на Пушкиновата лицейска лирика, топиката на стихотворението му „19 октября“ и образът на Пушкиновия Петър Първи (от „Станси“).

Фотографиите, снели прозвеждане на юнкери в Сергиевското училище от неговия одески период, са следните: „Учебный отбой“; „Ночной парад накануне производства“. Лепени са върху хартията, а поясняващите ги надписи (всъщност – подписи) са ръкописни.

На с. 36–38 и 39–41 са отпечатани две заповеди, уреждащи дейностите в Сергиевското артилерийско училище („Приказ по Сергиевскому артиллерийскому училищу“), съответно № 14/а от 12 май 1923 г. (по учебната част) и № 151 от 31 май отново от 1923 г. (по строевата част), и двете издадени в г. Търново-Сеймен и подписани от „началника на Училището генерал-майор Храпченко[6]“ и от „адютанта подпоручик Оссовски“. И двете са пародийни. Пример от първата: „Ст[арший] п[ортупей] ю[нкер] замечен в скверном поведении: пользуясь сверхъестественными силами масонства, каждое утро выходит на плац и гипнотизирует солнце, чем сводит на нет [...] предсказания погоды фельдфебеля Курбатова“ (с. 40). Пример от втората: „Старшему сапожнику Зорину именоваться „сапожником во всех отношениях“ в отличие от его двух братьев „сапожника в дивизионе“ и „просто сапожника“ (с. 43).

Хрониката съдържа ценни сведения, свързани с издаването на списанието и със социализираността на редакторите му, затова следва да бъде цитирана подробно: „[...] 2. В редакцию поступили следующие суммы: [...] В фонд „Содействия получению высшего образования Сергиевцами“ поступило от Полк. Безака 50 лв., [от] докт. Цукровского 100 лв. С прежним остатком имеется 445 лев и 60 динар. / Подпор. Яцевич, Шокин, Пенионжик, Кап. Костецкий, Подпор. Стеценко, Каратеев, Кап. Арнольд 20 лв / Подпор. Шокин 40 лв. (за материалы по печатанию снимков)“ (с. 43). „Расход по изданию № 7 „Ог. Мал.“: / за гелиографную бумагу 120 лв. / за бумагу для печатания и обложек 175 лв. / за фотографические препараты и бумагу 169 лв. / за рамки для копирования 250 лв. / за негативы 200 лв. / за печатание 150 лв. / за стекла 30 лев / итого 1094 лв. / Перерасход 814 лв., а вместе с указанным № 6 – 675 лв. всего 1489 лв.“ (44). „3. Чтобы не задерживался выход № 8 журнала, редакция просит заблаговременно высылать материалы по адресу: България. София. Улица 6 Септември, 25, Ф. Л. Стадникову (для С. М.)“ (44).

Броят завършва с три писма (с. 45–50, „Из писем Сергиевцев“) – от подпоручик***, от подпоручик Ш. и от „Ваш А.Л.“

Изданието репликира литературния бит от началото на XIX век (салонен, войскови) – според възможностите на времето, мястото, дарованията: по-скоро възползвайки се, отколкото въпреки тях.

Йордан Люцканов

[6] Измислено име. Може да бъде изведено от глагола „храпеть“ („хъркам“), която псевдо-етимология подхожда на шеговито-пародийния тон на текста. Може би се има предвид последния началник на Училището (преди разформирането му) Николай Казмин. Според външни на машинописното списание източници към 1925 г. Казмин е генерал-майор и не живее в България. Сведения за друг висш офицер със същата фамилия (вж. тук горе полковник Казмин като автор на текст), свързан със същото военно учебно заведение, липсват.

ОККУЛЬТИЗМ И ЙОГА

Оккультизм и йога.

VIII 1937
IX 1937
X 1938

т. VIII не е намерен.
(Ред.) д-р мед. Александър Михайлович Асеев
Печата се в печатница „Задруга“ (Врабча 1, София).
Цена: „в Югославии – 20 динар. в Болгарии – 40 лев.“
Обем: т. IX – 168 с., т. X – 176 с.
Формат: 13,5x20 см

„Оккультизм и йога“ („Окултизъм и Йога“) е орган на руските независими окултисти. Той се издава от руския емигрант д-р Александър Михайлович Асеев (1902/03 – ок. 1993) последователно в Белград (1933 – 1936 г., издателство „Возрождение“), София (1937 – 1938 г., печатница „Задруга“) и Асунсион (след 1950 г., издателството на Асеев) близо 40 години[1]. В различни години членове на редколегията са Б. Аров, д-р мед. А. Асеев, проф. Н. Красински (Красинский), Н. Никитин, Е. Рьорих, акад. Н. Рьорих (Рерих), Н. Рудникова, докторът по право Г. Шклявер.

Изданието с еднакво основание може да бъде определено и като списание, и като поредица от сборници, и като алманах. То донякъде е провокирано от книгата на Рьорих „Агни-Йога“, която силно впечатлява д-р Агеев през 1931 г. и дава начало на продължителната му кореспонденция със семейство Рьорих. Първоначално издателят предоставя поле за изява на изключително широк кръг руски окултисти-емигранти. След намесата на Елена Рьорих, която по същество курира поредицата през 30-те години, проблематиката се свежда до Живата Етика (Агни Йога), духовната философия, религиознанието. Отпечатаните в „българските“ сборници материали сочат като адресат вещия по въпросите на езотеричното читател: даже сензационни факти от сферата на паранормалното, свръхестественото, мистичното, които винаги са стръв за една по-широка аудитория, се подават през призмата на това учение. По сходен начин присъстват и наративи от типа „полезни съвети“, като статията на д-р Виталий Лихницки (Лихницкий) „Искусство отдыха“ (X, с. 57–62)[2]. Макар и рядко, но все пак се публикуват преводни материали, като „Катехизис самопознания“ в превод от немски език или преведената от френски статия на Марк Ривиер „Инкарнация живого Будды“.

Езотеричната насоченост на алманаха е повод за критика и нападки от страна на някои църковни дейци като архим. Серафим (Иванов) от в. „Православная Русь“,

[1] Том 50, за когото има данни в РГБ (Российская государственная библиотека) в Москва, излиза през 1972 г. Според Рьориховата енциклопедия А. М. Асеев издава поредицата от 1933 до 1977 г., т.е. до т. 66. http://www.roerich-encyclopedia.nm.ru/personal/Aseev.html [онлайн]. [прегледан 29.07.2012].

[2] В скоби с римски цифри ще означаваме тома от поредицата, а с арабски – страниците.

към когото редакцията се обръща с молба да ѝ бъдат предоставени срещу възнаграждение две снимки на румънския лечител П. Лупу. Отговорът е, че тази молба не може да бъде удовлетворена по принципни съображения: окултизмът за Христовата вяра в крайна сметка е по-голям враг от атеизма или комунизма, защото той се преструва на приятел, при това повече духовен, надраснал християнството и претендиращ да стане религия. Надеждите, че православният вестник се издава от живи, отзивчиви хора, с които е възможно известно сътрудничество, не се оправдават: сред служителите на Църквата, отбелязва Асеев, се срещат и такива с изгаснало (потухшее) съзнание (IX, с. 71–72).

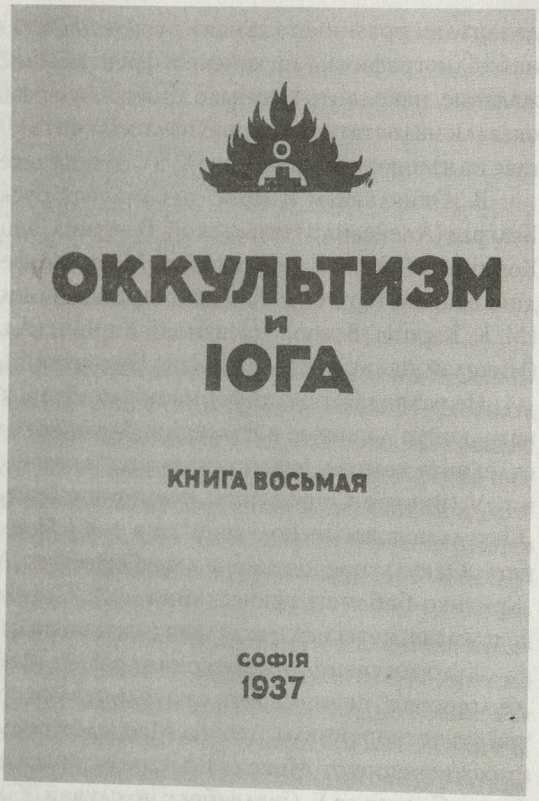

Тясната специализация прави „Оккультизм и Йога“ нерентабилен: сборниците са на загуба, която изцяло е за сметка на издателя – тогава селски лекар, живеещ в Рготина, Югославия. Пак причини от финансово естество – поскъпването на тарифите в западната ни съседка – водят до формалното пренасяне на поредицата в България.

Българският период на изданието обхваща две години, през които излизат 3 тома (оригиналното означаване е *книга*). Те традиционно започват с предговор („От редакции“). Във всеки том могат да се обособят условно две части, които в изданието по никакъв начин не са разграничени графично. Първата половина от печатната площ е заета от основни за проблематиката на алманаха статии. Във втората условна част материалът вече се структурира от рубрики и раздели – „Письма читателям“, „Оккультное движение за Рубежом“, „Свободная трибуна“, „Среди книг и журналов“, „Художественно-литературный отдел“, „Отрывки из писем сотрудников и читателей“, които са по-скоро един вид хроника, „Критика и библиография“, „Почтовый ящик“, „Книги, полученные для отзыва“, „Новые книги“. Всеки том завършва с посочване на допуснатите печатни грешки.

Предвиждало се е т. X да е тематичен и да бъде посветен на Е. П. Блаватска[3] – на подвига на дългия и труден живот на тази велика руска жена: „искренне любя свою Родину, но будучи, как бы лишенной ее непризнанием, непониманием и злословием своих современников, Елена Петровна космическим служением своим на Общее благо служила и ей – России“ (IX, с. 4). Издателят си е поставял амбициозната задача

[3] Е. П. Блаватска (Блаватская, 1831 – 1891) е теософ, писателка, пътешественичка. Занимавала се е с философия, окултизъм, спиритуализъм.

да запълни празнината за нея в рускоезичната литература, да предостави нейна пълна библиография на английски и френски език, да публикува нейни портрети. За съжаление, няколкото месеца, с които той е разполагал за подготовката на тома, са се оказали недостатъчни, а призивът към читатели и кореспонденти да му помогнат – глас на въпиющия в пустиня (X, 3). Затова десетият сборник също е от общ тип.

В „Оккултизм и Йога" публикуват руски емигранти-езотерици, живеещи в Белград (Александр Невельской, Георгий Свищев, Михаил Никитин, Антон Саянов, Константин Лесюк, Леонид Май, Михаил Эфесов, Л. Брезинская), Талин (Нина Рудникова, Екатерина Ф. Гагемейстер), Усурвати, Индия (Н. К. и Е. И. Рерих), Шанхай (М. К. Карпов, Всеволод Иванов), Харбин (Альфред Хейдок), Бейрут, тогава Сирия (Николай Даль); в Италия (Елена Писарева)[4].

Не разполагаме с информация за автор, кореспондент или сътрудник на алманаха, който да живее в България. Доколкото може да се съди по съдържанието на отделните томове, нашата страна попада в полезрението на теософското списание в т. V (Виктор Сеплевенко „Всемирное Братство в Болгарии" и Александр Асеев „Оккультная жизнь Болгарии") и в т. X („Предупреждение Петра Дынова" в рубриката „Оккультное движение за рубежом" и „А. Кръстников. За истинската вяра." в „Критико-библиографический отдел"). Сравнението с материалите за други страни не показва, че на нея е отделено някакво по-специално внимание.

Художествено-литературният раздел се обособява още в т. II на изданието. През „българския" период в него са публикувани три стихотворения от Нина Рудникова, три стихотворения от Леонид Май, една поема, едно есе от Всеволод Иванов, едно стихотворение от Михаил Ефесов, едно есе от Нина Рудникова и кратък очерк от Антон Саянов за Е. Сведенборг по случай 250-годишнината от рождението му.

Тематично повечето произведения представляват литературна транскрипция на идеите на Агни Йога. В този смисъл те са един вид художествена илюстрация на основните статии в изданието. В същото време някои от тях са интересни за литературоведа със своята специфика.

Така например, жанровото определение „поема" към „Свет и Тьма" би следвало да се възприема като авторово – произведението, подписано с псевдонима Скиф (Скит), заема заедно с послеслова само една страница. То е препечатка от № 5 на списание „Тропа к тайному", издавано от Съюза на руските браманисти в Белгия, и припомня предвечната безпощадна борба между духа и плътта, силите на Светлината и силите на Тъмата. Послесловът е показателен със скритите цитати и препратки към преданията за Олег и княз Светослав от староруската „Повесть временных лет". Богатирите на Светлината трябва да се съберат под едно знаме и да встъпят в решителен бой със силите на Мрака. Ако им е писано да загинат, то нека го направят с меч в ръка, както подобава на потомци на витязите, някога приковали щитовете си на вратите на Цариград. Авторът използва и една от емблематичните фрази на староруския княз Светослав – „Мертвые срама не имут" (IX, 121).

Краткото стихотворение „Гей, славяне..." на Леонид Май е прослава на славянството, в което е жив духът на дедите (X, 151–152).

Едни от най-поетичните стихове, публикувани в „Оккультизм и Йога", принадлежат на активната сътрудничка на изданието Н. Рудникова:

---

[4] Собствените имена се дават по начина на изписването им в изданието.

Лиловые дымки на море легли...
Вдали проплывают, дымя, корабли...
Насупились камни в заливах пустых
И сдвинулись тени меж сосен густых.
Вот начали звезды огни зажигать...
Мне хочется сказку тебе рассказать,
Мне хочется сказку поведать тебе
О вещей, о древней, седой ворожбе.

(Лиловые знаки, IX, с. 122)

Те са повод да кажем няколко думи за тяхната авторка Нина Павловна Руднико-ва (1890–1940) – теософ, специалист в областта на езотеричните знания, духовната философия и мистицизма, теоретик и практик на окултизма, поетеса, разузнавач. Родена е в Петербург, където завършва Бестужевските висши женски курсове и се дипломира като лекар. Интересът към египетския херметизъм я отвежда в Дру-жеството по изучаване на Арканите Таро на известния окултист и розенкрайцер Мебиус (или Мьобиус, псевдоним: Г. О. М.), а интересът към поезията – в петер-бургския Цех на Поетите на Николай Гумильов.

През 1919 г. Рудникова заедно с първия си съпруг емигрира в Естония, къде-то развива активна обществена и творческа дейност, успешно практикува духовно целителство, като в някои случаи успява да излекува дори безнадеждно болни. Ра-ботата ѝ е свързана с кръга на Н. Рьорих, с талинското дружество за метапсихични изследвания и с разузнаването на Руския общовоински съюз. В Талин са отпечатани произведението ѝ „Учение минорных Арканов“ и няколко сборника със стихове. През 1932 г. по поръчение на РОВС Н. Рудникова „предлага“ услугите си на съвет-ското разузнаване и известно време успешно го дезинформира. През 1939 г. заедно с втория си съпруг се премества в Германия. Умира след година в Кьонигсберг (днес Калининград, РСФСР).

Рудникова си спечелва славата на един от най-големите авторитети в областта на езотеризма. Тя е основател на прибалтийското духовно дружество „Солнечный Путь“, автор е на много статии по различни въпроси на човешкото усъвършенства-не. За съжаление голяма част от ръкописното ѝ наследство е изгубена по време на Втората световна война[5].

Другото произведение, публикувано в „Оккультизм и Йога“, което искаме да откроим, е есето „ Россия“ от Всеволод Иванов. То разкрива живите, велики, дъл-боки и съкровени връзки между страната-майка и нейните синове, между руския народ и отделните руси, които или ги няма, или са забравени в Европа. Русия за автора не е държава, а свръхдържава, океан, стихия, която още не се е оформила, не се е вместила в отредените ѝ брегове. Тя е още в състояние на предчувствие, на фер-ментиране, на безкрайно търсене и на безкрайни органични възможности. Силата на Русия е в това, че тя не е единна чиста раса, а обединение на народи, говорещи на 168 езика, свободна съборност, единство в различията, полихромия, полифония.

[5] Данните са взети от http://green-door.narod.ru/rudnikova.html [онлайн]. [прегледан 11.09.2007] и http://ulala.ucoz.ru/index/emigration/0–6 [онлайн]. [прегледан 29.07.2012].

Тя е страна на творческото настояще, която въпреки живия зов на великото минало, е бурно устремена в бъдещето. Постепенно есето преминава в стихове в проза:

> *Россия – могучий хрустальный водопад, дугой льющийся из бездны времени в бездну времени, не схваченный доселе морозом узкого опыта, сверкающий на солнце радугами сознания, гудящий на весь мир кругом могучим утверждением всеславянского бытия.*
> *Россия – грандиозна. Неповторяема.*
> *Россия – полярна.*
> *Россия – Мессия новых времен.*
> *Россия – единственная страна в мире, которая величайшим праздником своим славит праздник утверждения Жизни, праздник Воскресения из мертвых, радуясь на заре весеннего расцветающего дня, с огнями крестных ходов под утренним яхонтовым парчевым заревым небом.* (IX, с. 125).

Авторът на тези редове е добре известният на всеки русист-литературовед по романа „А. Пушкин и его время“ (1970) Всеволод Никанорович Иванов (1888–1971). Ценителите на историческа проза пък го познават по книгите „Черные люди“, „Императрица Фике“, „Иван Третий“, „Ночь царя Петра“. Освен писател, той е публицист, изкуствовед, историк, философ, преводач-полиглот: знаел е добре латински, гръцки, английски, немски, френски, китайски, корейски, монголски, японски език.

Съдбата на Вс. Н. Иванов е колкото необикновена, толкова и типична за много емигранти от неговото поколение. Още като студент той започва да се интересува от философия и история – през периода 1906 – 1912 г. учи в Петербургския, Хайделбергския и Фрайбургския университет. Участва в Първата световна война, не приема Октомврийската революция, в която вижда предимно разрушителната стихия. Гражданската война го заварва като преподавател в Пермския филиал на Петербургския университет. Работи като прес-аташе в щаба на адмирал Колчак, министър на печата и информацията, журналист. След разгрома на Далекоизточната република напуска Русия. В емиграция живее в Корея, Япония и Китай. От 1925 г. сътрудничи на ТАСС (Телеграфическое агентство Советского Союза). Работи като журналист в много вестници и списания, главен редактор е на руското издание на вестник „Гун Бао“, преподава в Харбинския педагогически институт. От 1931 г. е сътрудник на съветския вестник „Шанхай Геральд“ и приема съветско гражданство. През 1934 г. се запознава с Н. К. Рьорих, а след две години издава монографията „Рерих – художник и мыслитель“ (1936, преизд. 1939). През 1945 г. се завръща в Съветския Съюз и се установява в Хабаровск, където работи в краевото отделение на ТАСС[6].

В предговора към излезлия през 1938 г. т. X издателят обявява решението си за прекратяване на изданието поради недостиг на средства: всеки от томовете на поредицата е пораждал дефицит, който изцяло се е покривал лично от него. Всич-

[6] Сведенията са от: Николаев, П. А. Книга о Пушкине и ее автор. В: Иванов, Вс. Н. Александр Пушкин и его время. М., 1977, с. 3–8; Красноштанов, С. Всеволод Иванов. [онлайн]. [прегледан 29.07.2012]. http://www.slovoart.ru/node/159 и сайтовете http://www.roerich-encyclopedia.nm.ru/personal/ivanovvn.html и http://www.litrossia.ru/2010/37/05543.html [онлайн]. [прегледани 29.07.2012].

ки опити да се направи списанието печелившо чрез съкращаване на печатарските разходи и увеличаване на тиража не са дали нужния резултат. Освен това цялата редакторска работа, обширната кореспонденция, деловите ангажименти – всичко това е било дело на един човек, който му е посвещавал изцяло свободното си от задълженията на селския лекар време. Отдалечеността от културните центрове също е пораждала доста затруднения поради невъзможността за непосредствен контакт с необходимите хора, ползването на библиотеки и т.н.

Като прави равносметка на петгодишния период, Асеев отбелязва, че издаването на сборника не е дало очакваните резултати. От една страна читателят не винаги е оказвал необходимата подкрепа и внимание на алманаха, а от друга – редакцията не е успяла да осъществи онзи сърдечен контакт, който би направил „Оккултизм и Йога" действително духовно близък и незаменим за всеки читател. Освен това видните езотерични центрове на руската емиграция са се отнесли или осъдително, или пренебрежително към изданието.

Като споделя колко му е тежко да прекрати тази координирана и жива дейност (налаженное, живое дело) Асеев изразява надеждата, че ще се намерят хора, готови да поемат бъдещото издаване на сборника, което ще позволи на разпръснатите по цялото земно кълбо руски окултисти да не останат без обединяващ ги печатен орган. Издателят обещава в този благоприятен случай да предаде на новата редакция адресите на всички представители и абонати. „Время покажет, насколько наше издание было насущным для широких кругов ищущих" – пише той в заключение (X, с. 4).

Времето показва, че т. X е последният сборник, издаден в Европа и последният сборник, издаден преди Втората световна война.

През 1951 г. Асеев ще реемигрира в Парагвай и ще се установи в столицата Асунсион. Там през 1952 г. той ще възобнови издаването на алманаха, като продължи предишната номерация. След отпечатването на т. 66 през 1977 г., възможно поради преклонната си възраст, той ще предаде изданието на Руското езотерично дружество в Ню Йорк, а след това – на живеещата в Австралия Валентина Сергеевна Нагел (Нагель). В първия случай ще се появяви новият алманах „Аум", а във втория – „Феникс". Том 67 ще бъде отпечатан от Славянското дружество за Йога през 1978 г., а том 68 – в края на 1982 г., по всяка вероятност, от В. Нагел. Самият Асеев ще доживее до 89 години, като ще прекара последните си години в Чили. Събраният от него ценен архив ще образува цял отдел в Ню-Йоркския музей на Рьорих[7].

Радослава Илчева

[7] Данните са взети от: http://www.roerich-encyclopedia.nm.ru/personal/Aseev.html [онлайн]. [прегледан 29.07.2012].

ОСВЕДОМИТЕЛЬНЫЙ ЛИСТОК ЖУРНАЛА „КАЗАЧЬИ ДУМЫ“

Осведомительный листок журнала „Казачьи Думы“. Выходит по четвергам и воскресеньям. Цена отдельного номера 1 лев (1 динар). Подписная цена „Осведомительного листка“ с журналом „Казачьи Думы“ с пересылкой на 1 месяц: в Болгарии – 20 левов, в Королевстве С.-Х.-С. – 15 динар и за границу – 3 франка.
Адреса: Редакции и конторы: София, ул. Патриарх Ефтимий, № 88.
Отделение конторы – Белград, Сараевская ул, № 31, кв. 4.
Прием ежедневно от 9 до 11 час. утра.
Рукописи, написанные разборчиво и на одной стороне листа, могут пересылаться в Софию или Белград.

1 (149) – 39 (187) 1923

В № 5 (153) се пояснява, че списание „Казачьи Думы“ и информационният лист към него „высылаются только за плату. Безплатно высылаются по 1 екземпляру, только в адреса станиц и хуторов, а также некоторых учреждений и учебных заведений. Дополнительные экземляры сверх одного бесплатного могут быть высылаемы только по подписке“. Пак там се предупреждава: „не выславшим платы до 15 июня доставка изданий будет прекращена“.

Броевете са с двойна номерация – на „Осведомительный листок...“ и, в скоби, на в. „Казачьи Думы“.

Редактор: С. Пинус, а от № 23 (171) – Н. Куницин.

Обем: 2 с. № 28 (16 авг. 1923, четвъртък) е с 4 с., вероятно като компенсация за предходната неделя, когато изданието не излиза.

Формат: 31x48 см.

През 1923 г. в. „Казачьи Думы“ се разделя на две издания – списание „Казачьи Думы“, което продължава аналитично-публицистичната линия на вестника, и информационен лист към списанието, който поема текущата информация.

Първият брой на „Осведомительный листок журнала „Казачьи Думы“ (Информационен лист на списание „Казашки мисли“) излиза в четвъртък, 3 май, 1923 г. На първата му страница горе вляво в каре е поместена редакционна бележка: „С 1 сего Мая вместо газеты „Казачьи Думы“ будет выходить: журнал „Казачьи Думы“ – 2 раза в месяц и „Осведомительный листок“ при журнале – 2 раза в неделю. Первый номер журнала выходит 15 мая“. Последният, 39 (187) брой, е от 30 септември, неделя. От 4 октомври, четвъртък, без никакъв анонс и никакво обяснение вместо Информационния лист излиза № 188 на в. „Казачьи Думы“.

Първите две колонки от ляво на дясно на с. 1 обикновено се заемат от уводна статия или от материал, поемащ функциите ѝ – „Советы и Европа“ (№ 1)[1], „К вопросу об интервенции“ (№ 14), „От Донского Атамана. Письмо Донцам № 31“ (№ 30).

[1] Дадената в скоби цифра показва номера на броя по номерацията на „Осведомительный листок...“

Освѣдомительный листокъ
журнала
Казачьи Думы
ВЫХОДИТЪ ПО ЧЕТВЕРГАМЪ И ВОСКРЕСЕНЬЯМЪ.

№ 1 (149) Четвергъ, 3 мая 1923 г.

Отъ Редакціи.

Англія и Совѣтская Россія.

Совѣты и Европа.

Дѣло Патріарха Тихона.

Вторите две колонки на същата страница са разделени хоризонтално за материали, свързани с:

– Международното положение: „Англия и Советская Россия“ (№ 1), „Франция и Турция“ (№ 2), „Англо-советский конфликт“ (№ 5) „Кабинет Штреземана“ и „В Германии“ (№ 29), „Антанта и Германия“ (№ 32), „Итало-греческий конфликт“ (№ 35), „После переворота“ (№ 38, за събитията в Испания).

– Важни събития в обществено-политическия живот на Съветска Русия: „Дело патриарха Тихона“, „Повстанчество на Украине“ (№ 1), „Восстания в России“ и „Деревенский фашизм в Сов. России“ (№ 2), „Борьба с церковью и европейские протесты“ и „Неизменные спутники Советов“ (№ 6), „Советские дела“ (№ 14), „Дело патриарха Тихона“ (№ 21), „Советы“ (№ 24), „В России“ (№ 32).

Посоченият ред се спазва само в първите броеве. В следващите типът материали остава, но разположението се променя, вероятно, с оглед максималното уплътняване на печатната площ.

Темите са постоянни, но не са обособени в рубрики с постоянни заглавия. Пак там, на с. 1, се печатат разпоредби и сообщения от Донския атаман и от Обединения съвет на Дон, Кубан и Терек (ОСДКТ).

Втората страница продължава материалите от с. 1 за живота в Съветска Русия.

В изданието има постоянни рубрики, които не се срещат задължително във всеки брой: „В Советской России“, „В Болгарии“, „Телеграммы“ (кратка, от няколко реда, информация със заглавие за международни събития), „Из печати“ (обикновено препечатки от други вестници с посочване на източника в скоби и буквата К.), „Хроника“ (включва разкази за живота на казаците по места, организационни въпроси, отзиви за книги), „Разные известия“ (много кратка, от едно изречение, международна информация без заглавие), „В последний час“ (максимално сбити съобщения), „Письма“ (списък на получените чрез изданието или комитета „Ка-

зачья помощь“ писма), „Розыск“ (или дори „Главное справочное бюро по розыску русских во всех странах“), информация за Софийската фондова борса.

В „Осведомительный листок...“ няма художествени произведения и реклами.

Познатата от в. „Казачьи Думы“ тематика в информационния лист е преформатирана с оглед концепцията на този тип издания.

Животът в Съветска Русия се представя чрез обособената предимно в първите броеве рубрика „В Советской России“. Едно от събитията, върху които се фокусира читателското внимание, е процесът срещу патриарх Тихон (1865–1925), опълчил се срещу конфискуването от страна на съветската държава на необходими за богослужението църковни предмети от ценни метали. Отразени са протестите в чужбина срещу тежкото положение на затворения в единична килия глава на РПЦ (№ 11, с. 1), драматичните му отношения с толерираната от властите „жива църква“, освобождаването му след намесата на Англия (№ 17), службата му в Донския манастир в Москва (№ 20, с. 1).

В тази връзка нека отбележим, че издателите на „Осведомительный листок“ обръщат голямо внимание на въпросите, свързани с Вярата. Те показват чрез материали от съветския печат, че православната църква и духовенството продължават да се борят (при това не винаги безуспешно!) с болшевиките и църковния болшевизъм в лицето на живоцърковците (живоцерковцы) и живоцърковното движение („Церковь и большевики“, № 3, с. 1). Във фокуса попадат казашките краища – в резултат от преследването на православието в Кубанския край и предаването на еп. Евсевий на революционния трибунал е избуяло сектантството: баптистите са се увеличили 3–4 пъти (№ 4, с. 1). Описани са гаври с религиозни светини – църквата „Св. Пимен“ в Москва е реквизирана от болшевиките и превърната в „комсомолски храм“. В иконостаса иконите на светците са подменени с портрети на Маркс, Либкнехт, Троцки (Троцкий) и др., а стенописите са покрити с комунистически плакати и антирелигиозни лозунги. В самата църква комсомолците кощунствено пародират богослужението и пеят неприлични песни (№ 6, с. 1).

Отразени са въстанията срещу съветската власт в Украйна, процесите срещу казашки офицери, три години водили партизанска война срещу болшевиките, разстрелите на колчаковски офицери в Далечния изток, гибелта на посевите в Донския край (№ 1–2).

Въпреки осведомителния характер, в изданието се срещат и аналитични коментари: „Большевики продолжают устраивать ударные дни, дни борьбы не на жизнь, а на смерть с тем или другим несчастием, с той или другой бедой и разрухой. Сколько уж было таких дней, свидетельствующих о страсти советских заправил к театральному инсценированию своей государственной заботливости!“ („Вавилонская башня“, № 2, с. 1). Убийството на съветския дипломат Воровски в Лозана поставя пък въпроса за допустимостта или недопустимостта на терористичните актове, насочени срещу системата на правителствения терор[2]. Изданието посочва, че решаването на този въпрос произтича от тактическите съображения на онези, които действат, а не на онези, които само разсъждават (№ 5, с. 1). Информационният лист коментира и здравословното състояние на Ленин, на което е посветен краткият, но показателен със заглавието си материал „Живой труп“ (№ 6, с. 1).

[2] Това е и задочната полемика на изданието с прокурора в швейцарския съд, който заявява, че дори убийството на тиранин е престъпление.

В „Осведомительный листок...“ значително намалява печатането на извадки от писма от Русия – главния доказателствен и агитационен материал във в. „Казачьи Думы“ и, изобщо, в емигрантската периодика от 20-те години на XX в.

Изданието помества и информация за събития от българския политически живот – падането на правителството на Стамболийски („Новое правительство в Болгарии“, № 11), закриването от българското правителство на мисията на болшевишкия Червен кръст („Протест Корецкого и репатриация“, № 22, с. 2), ареста на мисията и на редакцията на проболшевишкия вестник „Новая Россия“ („Арест большевиков в Болгарии. Корецкий, „Красный крест“ и его задачи“, № 23, с. 2). Във всички тези материали се чувства неприкрита симпатия към действията на българското правителство: „При арестах и обысках поведение болгарских властей было совершенно корректно“. При всеки удобен случай се подчертава, че съветският Червен кръст не е отзован от съветската власт, а е позорно изгонен от българското правителство; че дружбашката „простаковщина“[3] е позволила на московските психопати да заемат позиция за атака срещу балканските и дори срещу европейските народи (№ 23, с. 2). Информационният лист разобличава и дейността на главния опонент на дясноориентираната руска военна емиграция от началото на 20-те години – „Союз возвращения на Родину“ (Совнарод). Едновременно секция на болшевишката мисия в България и секция на Българската комунистическа партия, той е прикривал военно-разузнавателната дейност на Червения кръст („Архивы русского т.н. „Красного Креста“, № 28).

В последните броеве (№ 35–39) централно място заемат съобщенията, свързани със Септемврийското въстание. Отношението към въстаниците е рязко отрицателно. В интерпретацията на „Осведомительный листок“ комунистите-подстрекатели са шпиони на Москва, която ги е снабдила с нови руски винтовки. Те насила карат селяните да участват в бойните им отряди и ги използват като жив щит: при настъпление отначало вървят невъоръжени селяни, а след тях – добре въоръжени комунисти. Съобщено е за нападението от страна на въстаниците на казашките казарми в Стара Загора, при което са загинали двама казаци. На следващия ден те са погребани с осигурен от началника на местния гарнизон военен оркестър, а „отзивчиви българки“ са донесли в църквата цветя (Старый Хоперец, „Нападение на казаков в Ст.-Загоре“, № 39, с. 1).

В първите броеве на изданието има и материали с антирепатриантска насоченост. Така например, в № 13 е публикувано писмо от ген.-майор Безмолитвени (Безмолитвенный) по повод пуснатия в Захарната фабрика в Горна Оряховица, където той работи, слух, че е постъпил в „Союз возвращения на Родину“ и че скоро заминава за Съветска Русия. Генералът припомня бойните си заслуги, за да изтъкне, че не е обикновена пешка, която може да се остави на спокойствие. Той пише писмото, за да опровергае гнусната клевета и да предпази от фаталната крачка онези, които могат да се подлъжат от името му: „Как ни трудно мне работать и жить с семьей на зарабатываемые черным поденным трудом 35 лева (...), но изменой не опозорю своего доброго имени. Моя честь – моя единственная сейчас драгоценность. Если судит Бог возвратиться мне на родину при другой, законной власти, – возвращусь не с потупленным взором, а как верный сын своей страдалицы матери и честный солдат“.

---

[3] Името на Фонвизиновата героиня Простакова, станало нарицателно за ограничен, агресивен и пресметлив човек, сполучливо се е „срещнало“ с българските думи „простак“ и „простотия“.

В „Осведомительный листок...“ няма да открием аналитично-есеистични статии относно високото предназначение на казачеството: тези материали са приоритет на списание „Казачьи Думы“. От неговите страници обаче се води ожесточена полемика с различни издания („Последние новости“, „Дни“, „Новое время“) и конкретни личности (В. Х. Даватц, ген. А. П. Филимонов[4]), които си поставят за цел да внесат раздор и смут в здравата и монолитната казашка среда[5].

Особено ожесточена е полемиката с галиполския летописец и приближен на ген. Врангел В. Х. Даватц, преди желан автор в „Казачьи Думы“[6]. Той подигравателно е наречен поручик-професор[7] и бивш младши фойерверкист от бронирания влак „Грозный“ (№ 34, 1). На читателите са поднесени и откъси от книгата му „На Москву“, където той, огорчен от сепаратизма на кубанските казаци, патетично възкликва: „Как я ненавижу Кубань!“ (№ 28, 1). Обект на нападки е и обкръжението на генерал Филимонов, което оспорва авторитета на Донския атаман и се опитва да утвърди влиянието си сред казаците. И тъй като в тази група има двама Попови и един Пономарьов (Пономарев, от пономарь – клисар), тя иронично е наречена чрез контаминацията от фамилиите „попофили“ (*Попови+Филимонов*) – буквално, „пополюбители“, но и пароним на „простофили“ (т.е. простаци, глупаци, лапни-шарани).

В информационния лист авторските статии са много малко и са свързани предимно с горепосочената полемика. За сметка на това в него има много препечатки, включително и от българската преса, благодарение на които той изпълнява информативните си функции и задачи. По тази причина материалите, с редки изключения, не са подписани. Очевидно, това е политика на редактора Сергей Серапин и на сменилия го по-късно на този пост Николай Куницин, които същевременно са активни сътрудници в списание „Казачьи Думы“.

Казаното дотук оформя мнението за „Осведомительный листок...“ като за експериментално издание. То се подкрепя и от продължаващата до последно двойна номерация, която може да се тълкува и като колебание от страна на издателите.

„Осведомительный листок журнала „Казачьи Думы“ не постига очакваните резултати. Затова след № 39 той е преустановен и вместо него отново започва да излиза вестник „Казачьи Думы“.

Радослава Илчева

---

[4] А. П. Филимонов (1866–1948) е руски военачалник и атаман на Кубанската казашка войска. Завършил е Александровското военно училище в Москва и, едновременно, Александровската военно-юридическа академия и Археологическия институт. Поради умерената си позиция по отношение на сепаратистите влиза в конфликт с ген. Деникин и се отказва от атаманските си правомощия. От 1919 г. е емигрант в Югославия. Вж.: Филимонов, Александр Петрович. [онлайн]. [прегледан 30.05.2012]. http://ru.wikipedia.org.

[5] Впрочем, тази среда е монолитна единствено в декларациите на „Казачьи Думы“ и на стоящия зад изданието Обединен съвет на Дон, Кубан и Терек. В действителност, задграничното казачество далеч не е толкова единно: поради политическата си неопитност и неизкушеност то е примамлива плячка за различни емигрантски партийни групировки.

[6] В № 112 (с. 2–3) на в. „Казачьи Думы“ е публикуван очеркът му „Радость изгнания“.

[7] В. Х. Даватц (1883–1944) преди Гражданската война е професор по математика в Харковския университет. През 1919 г. постъпва като доброволец-редник във ВСЮР, в Галиполи е произведен в чин подпоручик.

ОТРАДА

Отрада литературного кружка учащейся молодежи Русской гимназии в с. Долнем-Ореховице. 1922. Издательство „Кружок". Редактор О. И. Буданова.

1922

Машинописно списание[1]. Илюстрирано с рисунки и скици.
Обем: 21 с.
Формат: 21x34 см.

На първата страница е напечатано само едно неозаглавено стихотворение („Правда режет нам глаза...") от Ф. Мелников, един от четиримата поети и писатели, които ще основат през 1931 г. в София литературния вестник „Молодое слово". Трите четиристишни строфи, от които то е съставено, са юношеско осмисляне на антонимията „истина–лъжа (ласкателство)".

Всеки, който усети нещо по детски наивно в него, ще сбърка, ако очаква същото и по нататък в списанието. А и ще бъде набързо опроверган, още със следващия материал – есето „Бред" (с. 2–4). То започва с щедро, живописно описание на лунна лятна вечер. Но следва внезапна смяна на тоналността, предизвикана от връщането към реалността и възобновяването на за миг притъпената неизлечима душевна болка от липсата на родината. Този рязък преход се среща често в емигрантското литературно творчество, особено в лириката. Нататък предстои навлизане в доста по-дълбоки води: изповеди, размисли за съдбата на отечеството. За разлика от доста други подобни опити, този път в общия контекст те сякаш не звучат излишно приповдигнато и изкуствено:

О, Россия, Россия...

Сколько мечтаний, сколько порывов зарождается во мне, при одном воспоминании о Тебе... Каким благоговением проникаюсь я к Твоим мучениям, к Твоему крестному пути... Каких подвигов жаждет душа моя совершить ради Тебя, во имя Твое...

А ты, наша мать, стонешь под тяжелым игом скоморохов, голодная, холодная, никому не нужная, всеми забытая...

Тоска гложет сердце по Тебе, душа изнывает от собственного бессилия... и хочется, хочется проникнуть на Твою священную землю, хоть глазком взглянуть на родные избушки, прижаться грудью к твоей земле, излить перед Тобой свою глубокую печаль, открыть мятущуюся душу...

Люди, Боги... Возьмите все от меня, убейте, замучьте меня, но спасите, верните мне мою Родину...

---

[1] В Български периодичен печат 1844–1944. Анотиран библиографски указател. Т. III. Съставител Д. П. Иванчев. Обща редакция Т. Боров, Г. Боршуков, Вл. Топенчаров. София, 1969, липсват сведения за това издание. Информация за съществуването му е открита в: Сводный каталог периодических и продолжающихся изданий русского зарубежья в библиотеках Москвы 1917–1988. Москва, РОССПЭН, 1999. Списанието не бе намерено от автора на статията в българска библиотека. Статията е написана по запазен брой в Научната библиотека на Държавния архив на Руската федерация (ГАРФ) в Москва.

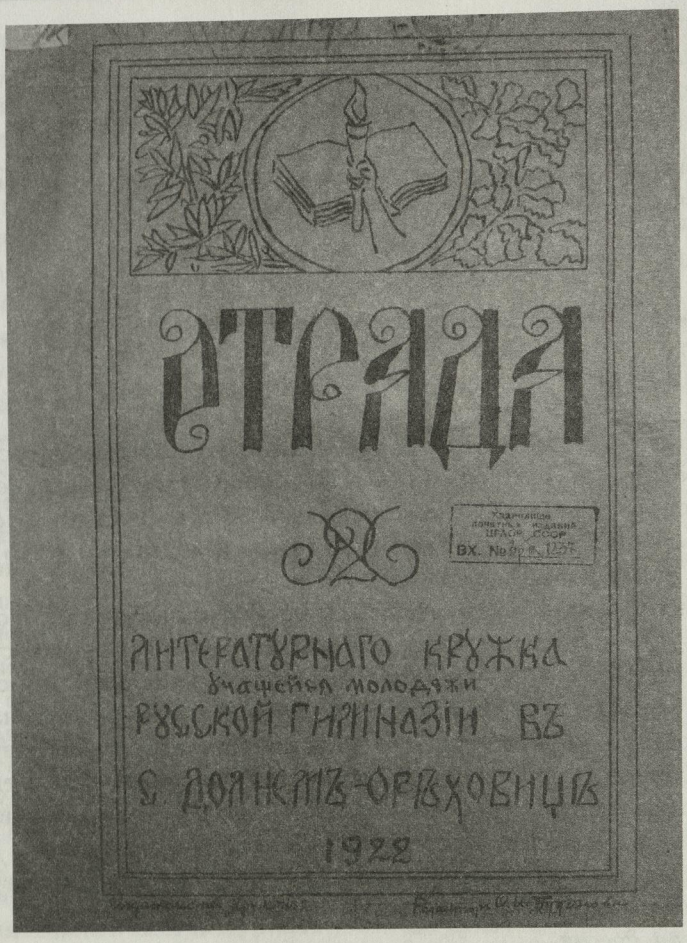

Автор на откровенията е Константин Илич Могутин, музикален деец, който през ученическите си години има слабост към литературното творчество, пише стихотворения и разкази[2]. През 1922 г. е 18-годишен (роден на 18 март 1904 г.), в България идва около 1920 г., завършва със златен медал Руската гимназия в Пещера през 1926 г.

Следва отново стихотворение: „Годы милы" (с. 5) от В. Колесников – десет стиха, напоени само с песимизъм и отчаяние:

С каждым днем все тают силы,
Каждый час печаль...
Друг. О, детство. Годы милы,
Что летите прочь вы вдаль.
Что так быстры, словно мысли

[2] Вж.: Янева, Й. Константин Илич Могутин (1904–1965) – музикален деец в Шумен. – Бялата емиграция в България. Материали от научна конференция София, 23 и 24 септември 1999 г. София, 2001, с. 264–267.

И не ждете вы меня...
Иль не будет больше счастья,
И судьба так зла.
Жизнь полна невзгод, ненастья
Даль темна, глуха.

На същата страница започва разказът (с продължение) на Ф. Мелников „Странный человек“ (с. 5–10). Непретенциозен разказ за весела и безгрижна училищна компания, чиято игра и показване на смелост един пред друг около железопътна линия завършва с тежък инцидент, прераства в разговори за смисъла на човешкия живот.

Също инцидент, но безобиден в сравнение с описания от Ф. Мелников, лежи в основата на разказа „В дезинфекцию“ (с. 10–11) от П. Бояр – премеждие на руски младеж, търсещ работа в Константинопол, но станал жертва на измама.

Стихотворението „За родину“ от К. Буданов (с. 12) е построено върху две противоположни чувства – храбростта на новобранеца, тръгващ на война с чувство за дълг към родината, и уплахата у неговите близки за живота му.

„Протесты в XVII веке“ (с. 13–16) е съчинение на историческа тема от О. Буданова – за външната и вътрешна политика на Московското царство, за метежите против царуването на Алексей Михайлович, в частност бунта на Степан Разин.

Жаждата за знания, за живот, младежката самонадеяност и дързост срещу препятствията по „трънливия път на живота“ са вдъхновили автора на стихотворението „Ни на что не хочу я роптать...“ (с. 16) Ф. Мелников.

Последният разказ в броя, „Сорвалось“ (с. 17–20) от К. Могутин, е за двама риболовци, гимназистка и семинарист, за любовните искри, припламващи между тях. Отличава се с непринуден, лек и духовит диалог.

Стихотворението (от пет четиристишия) „Терек“ (с. 20) на В. Колесников звучи като обещание за скорошно завръщане по родните места и възраждане за нов живот на тъгуващата по своите синове родина:

Но близок час... И верь, вернемся
К родным станицам, хуторам...
Быстрее Терек понесется,
Зажжется жизнь по уголкам.

Друго стихотворение, „Воспоминания матери донских казаков“ (с. 21) от К. Буданов, закрива броя – тъжна история на майка, изпратила на война седемте си синове и посрещнала жив само единия от тях, представена от нейно име.

Всички текстове в това списание с някаква особена лекота кореспондират помежду си, непринудено се събират във вътрешно единна цялост, която разкрива сложната гама от мисли, чувства и настроения у човека, заставен по по-особен начин в екстремни условия да изживее прехода от детството към зрелостта.

Радостин Русев

ПИЛЮЛЯ

Пилюля. Злободневный листок. Приложение к газете „Кракра“, издается на Пернике акционерным обществом „Ежовые рукавицы“.

№ 1 16 ноем. 1924

Перник, печатница Челебиев – Радомир.
Цена 3 лв.
Под заглавието на вестника – в широка лента на български – е отпечатано уточнението „Притурка на в. „Кракра“.
Формат: 26 х 44 см.

„Пилюля“ („Хапче”) е единичен злободневен лист, хумористична притурка на седмичния информационен вестник „Кракра“, издаван в Перник през 1924–1925 г. (първият брой е от 5 окт. 1924 г., а последният – дванадесети – от 18 юни 1925 г.). Излиза в един брой на 16 ноември 1924 г., като в карето, в което е обозначено „брой първи“, е добавено уточнението: „възможно и последен“. В същото каре е посочен и адрес за писма, телеграми и радиограми: Перник, Poste restante, „Пилюле“.

Притурката не представя своята редакция, нито предлага редакционна статия. На първата страница обаче от името на редакцията на „Кракра“ е публикувана информацията, че в отговор на огромния интерес вестникът започва да отпечатва като приложение руския лист „Пилюля“, и изразена надеждата, че той ще срещне горещо съчувствие „сред широките маси на руската публика“. Вероятно е съществувал ръкописен вестник на руските емигранти в Перник, където след 1922 г. се установява емигрантска колония, в по-голямата си част от разселени офицери и войници от армията на Врангел, които работят в мините в района. С този факт явно е свързано съобщението в притурката за проведена на 8 ноември с.г. в Минния театър в Перник вечер на „галиполийците“.

„Пилюля“ представя изключително в хумористичен ключ живота на руските емигранти, видян през призмата на битовото ежедневие и театралните изяви на емигрантската колония в Перник („Рифмы дня (Осенние мотивы)“), с неизбежните трафарети от любовни триъгълници и измени, зад които прозират нравите на участниците в тях, измерващи чувствата с меркантилност („Добрый вечер (Страшный рассказ)“, „О коте и колбасе (Из хумнидолских песен)“), с различните, често взаимноизключващи се, литературни вкусове и традиционните дрязги между привържениците на едни или други политически възгледи и направления („Кой о чем...“).

На мястото на очакваната програмна статия от името на редакцията е публикувана „скръбна вест“, съобщаваща за кончината на „украинския кръжок“. На предстоящата панихида трябва да бъде изпълнен националният украински химн: „Ще не вмерла Україна“, след което се очакват „песни и танци“. По-долу в притурката е публикуван още един материал на украински език: „Русско-украинскія рифмы“ от „Не-Кобзарь“.

Авторовата рефлексия се моделира в традиционни жанрове – басня, елегия, разказ на ужасите, репортажи на „собствените кореспонденти“, но те са пародирани, а съдържанието им е центрирано върху емигрантския живот в Перник. Изцяло е пародирана рубриката „Почтовый ящик“, която „имитира“ отговори и съвети на литературна редакция до начинаещи автори. Събитията в рубриката „Хроника“ са представени в ироничен ключ, както и съобщенията в рубриката „Объявления“:

№ 1 Перникъ, 16 Ноября 1924г. Цѣна 3 лева

ПИЛЮЛЯ

ПРИТУРКА НА В. „КРАКРА“

„ПИЛЮЛЯ“. Злободневный листокъ — Приложение къ газетѣ „КРАКРА“, издается на Перникъ акционернымъ обществомъ „ЕЖОВЫЯ РУКАВИЦЫ“.

Адресъ для писемъ, телеграммъ и радіограммъ: Перникъ Poste restante „ПИЛЮЛЯ“. Номеръ первый — возможно и послѣдній

Скърбна вѣсть.

Редакція „ПИЛЮЛИ“ съ глубокимъ прискорбіемъ сообщаетъ о безвременной кончинѣ

Украіньского гурткa

Послѣ панихиды, оркестръ музыкъ исполнитъ національный гимнъ: „ЩЕ НЕ ВМЕРЛА УКРАЇНА“, а затѣмъ танцы, співи и гулі.

РЕДАКЦІЯ.

Хуши-бало, какъ ветеръ налетѣлъ
Сватни и интриги,
Вѣтры осени воютъ
Гонитъ свой погребальный
Скоро вновь Смычки задуютъ
Бемфисъ прощальный.
Пядь густой взятъ съ земли.
Легъ туманъ на поле —
И вороженъ Бегуз-Ли
Возлѣ тѣни Они.
Вѣтерки послѣдній часъ
Сбираютъ доклуши —
Въ комсомолѣ и сейчасъ
Дрянги да танцули.
Въ небѣ солнца лучъ опалъ,
Вѣтеръ злость копитъ.
И какъ будто комсомолъ
Умъ на ладонь зоветъ.
Не боюсь сейтать грозы.
Данково поле.

Лунный черепъ закрасивъ зубами, прокусилъ дыру въ погребальной черной шелкѣ и въ этой дырѣ оказалось маленькое бѣлое облачко — будто косточка шишки у гроба.

При свѣтѣ луны Сонюшъ увидѣлъ слугуть своего врага, старого костра Сысоева. Онъ шелъ къ конусу и держалъ въ одной рукѣ киску, а въ другой — ту слугу-гитару, [illegible]

„Ресторан „Охрид“ предлагает обед из трех блюд: первое – борщ или суп; второе – мясное; третье – сладкое – (взгляды кельнерши)“.

Материалите са подписвани с псевдоними, които са в модуса на битовизираната маска на емигранта, експлоатирана в притурката: „Стихоплет“, „Старый комсомолец“, „Не-Шиповник“, „Мальчик Толя“. Напълно е възможно за актуалното време и място те да са лесно опознаваеми. Самите издатели на „Пилюля“ демонстрират добра художествена култура и намират сполучлива опция, през която се разкрива нелекото живеене на руските емигранти в района на Перник. Хумористичният лист е адресиран именно към читателя от местната емигрантска среда.

Злободневният лист не само карнавализира битието и предлага гледна точка, „снизяваща“ високата риторика на „изгнанието“, но и подрива сериозния автоимидж, доминиращ в руската емигрантска преса от това време, както и обслужващия го патетично-жалбен дискурс, съответните рубрики и жанрови формати.

Въпреки съобщението, че в следващия брой на „Пилюля“ трябва да бъдат публикувани и карикатури, втори брой не е издаден и хумористичният лист прекратява своето съществуване.

Може само да се предполага доколко възприетата „игрова“ интенция е сред причините, които осуетяват неговото излизане. Сред последните могат да се мислят и пълната зависимост от българския вестник „Кракра“ и неговата редакционна политика, както и възможното заминаване от Перник на някой от авторите или разпадане на редакцията, ако може да се говори за такава, а не за нейна мистификация.

Галина Петкова

ПОТЕШНЫЙ

Потешный. Национальная организация российских разведчиков (НОРР), возгл. ген. шт. полк. П. В. Богданович. За Россию!

V	№ 25–26	февр. – март 1942
	№ 27–28	март – май 1942
	№ 29–30	юни – юли 1942
VI	№ 31–32	ноем. 1942
VII	№ 33	ян. 1943
	№ 34–35	февр. – март 1943
	№ 36–37	апр. – май 1943
	№ 38–39	юни – юли 1943

На с. 32 е отбелязано: „Цена отдельного номера 5 лев. Всю переписку по делам журнала адресовать на имя П. Е. Бураго, Богомил, 17, София. Редактор Н. Полторацкий. Пом.-редактора Вл. Гриценко".

На лицевата корица: № 25–26, 27–28, 29–30 портрет на А. В. Суворов; № 31–32 портрет на Пьотр Аркадиевич Столипин и текст: „Вам нужны великие потрясения – нам нужна великая Россия"; № 33 портрет на Александър Сергеевич Пушкин и текст: „Тебя, как первую любовь, России сердце не забудет"; № 34–35 портрет на Фьодор Михайлович Достоевски и текст: „Тайна бытия не в том, чтобы жить, а для чего жить"; № 36–37 рисунка „Грядущее воскресение" и текст: „Христос воскрес – поют во храме. Христос воскрес – гудят колокола"; № 38–39 портрет на Петър I и текст: „А о Петре ведайте, что жизнь ему не дорога, – жила бы только Россия во славе и благоденствии... (из приказа Петра Великого перед Полтавской битвой)".

До № 24 се печата на ротатор и се разпространява в ограничено количество екземпляри.

№ 38–39 заглавие „Молодая Россия (Потешный)".

№ 29–30 редактор Н. Полторацки, помощник-редактор В. Дунин. Девиз: „Всегда за Россию!".

Печатница „Гутенберг". Печата се и в печатници: „Захарий В. Попов", ул. „Веслец" № 20, и „Рахвира".

Цена: 5 лв.

Формат: 16,5x23,5; 16,5x22,5 (№ 33); 16,5x21,5 (№ 36–37).

Тираж: 1200 екз.

„Потешный" („Разузнавач") е орган на българския отдел на Руската организация на младите петровци[1], самоанонсира се като „списание на младежта и за младежта", отстоява крайно националистически позиции. Започва да излиза през 1937 г., но до февруари 1942 г. се печата на ротатор и се разпространява в съвсем ограни-

[1] Организацията (чиято задача е „сваляне на болшевишката власт и възпитание на младите в национален дух", а практиката – „жертвен активизъм") има претенциите и амбициите да бъде не една от многото или първа сред равни, а „идеологически, исторически и действено единствена" младежка руска организация, която в бъдеща Национална Русия ще бъде държавната организация на цялата руска младеж, заменяйки в лицето на разузнавачите младша възраст („потешные"), разузнавачите старша възраст и петровците съответно октомрийчетата, пионерите и комсомолците.

чен брой екземпляри. Част от определящите облика на изданието публикации през този период от съществуването му с някои изменения се препечатват и в сдвоения първи (№ 25–26) брой за 1942 г., излязъл със закъснение по технически причини.

Проектът на списанието за неговата обновена пета годишнина включва същите пет отдела, които вече са се оформили до този момент: „Фронт националиста", „Литературный отдел", „Жизнь разведческая", „Страничка Потешного" и „Для памяти".

Основният, „Фронт националиста", е с образователна и възпитателна насоченост в националистичен дух. Съдържа уводни статии на злободневни теми, програмни статии, както и материали във връзка с организационната работа с младите хора в емиграция. Тук се поместват и статии по религиозни въпроси: „Война с православной точки зрения" от Инок Иаков (№ 25–26, с. 13–15; № 27–28, с. 11–13), „Как восстановить в русском народе веру христову?" от духовния ръководител на петровците в България протойерей о. Николай Будков[2] (№ 29–30, с. 3–9), „Религиозность и российское воинство" от Н. П. Зайцев (№ 31–32, с. 3–11). Има и публикации за държавното битие на дореволюционнна Русия и на СССР: „Основные факторы нашей государственности"[3] от Н. Полторацки (№ 25–26, с. 4–11). Темата за държавността се разработва обстоятелствено и в първите две статии от цикъла „На грани нового мира"[4] (№ 27–28, с. 6–11): I. Борьба за жизнь; II. Великий экзамен. Техният автор, Вл. Гребеншчиков, последователно анализира и отхвърля като непригодни и либерализма, и демокрацията, и марксизма, за да стигне до своя идеал и образец за държавност – германския национал-социализъм. В раздела попадат и статии в критичен дух за основите и методите на съветския строй, за политическия и социалния живот в СССР: „О комсомоле" от Виктория Зененко (№ 25–26, с. 11–13), „Советская молодежь" (№ 25–26, с. 15–17), „В советском раю" (№ 27–28, с. 3–6), „О советской молодежи" (№ 38–39, с. 12–16), и трите неподписани, „Советская девушка" от Н. Полторацки (№ 38–39, с. 16–21).

В рамките на този раздел в № 31–32 се появява „Обзор печати". Статията на Серафим Георгиев в българския вестник „Зора" (№ 1619, 4 ноем. 1942 г.) „Заблуждения и действительность" е публикувана в пълния ѝ вид, тъй като в „Потешный" изцяло споделят направените в нея изводи – че в резултат на прилагането в Русия на икономическата теория на Карл Маркс (макар и не във вида, в който самият той я вижда) етическите ценности, очаквани от реформата, не само не са се осъществили, а напротив – става ясно, че при колективизма те изобщо не могат да бъдат осъществени. Единствената намеса, която са си позволили редакторите, е да добавят собствено подзаглавие – „Голос Друга Русского народа". В прегледа на печата попа-

---

[2] Като приложение на „Потешный" излиза и брошурата на о. Н. Будков „Научные доказательства бытия Бога, как Творца и Промыслителя вселенной".

[3] В статията са използвани, на места дословно, откъси от изданията „Вступительный курс по идеологии для инструкторского состава НОРР" на Л. А. Гринченко, „Краткий курс Национально-Политической подготовки НТНСП" – „Исторический Отдел", „Основы борьбы за Национальную Россию" на проф. И. А. Илин, „Заветы Пушкина", „Мысли о национальном возрождении России" на Н. А. Цуриков. Авторът на статията отбелязва, че използваните откъси не са посочени в неговия текст, за да не го „претоварват".

[4] В плановете на списанието присъстват, но не са публикувани след това, още няколко статии от този цикъл: III. Новые идеи в Европе, IV. Новые идеи и Россия, V. Совесть государства, VI. Расизм и етатизм, VII. Русский народ и Российская империя. А като допълнение, без строга логическа връзка с предишните, и: VIII. Грехи прошлого, IX. Камо грядеши?

К 2149

Национальная Организация
Российских Разведчиков (НОРР).
Возгл. Ген. Шт. полк. П. Н. Богданович.

ЗА РОССИЮ!

„ПОТЕШНЫЙ"

НОСИТЕЛЬ РОССИЙСКОЙ СЛАВЫ. А. В. СУВОРОВ.

Год издания 5-ый № 25—26 Февраль—март 1942 г.

К 2144

Национальная Организация
Российских Разведчиков (НОРР).
Возгл. Ген. Шт. полк. П. Н. Богданович.

ВСЕГДА
ЗА РОССИЮ!

„ПОТЕШНЫЙ"

ХРИСТОС ВОСКРЕС— ПОЙМ ВО ХРАМЕ
ХРИСТОС ВОСКРЕС— ГРЯНЕТ МОЛОДЕЦ!

Посылая Вам этот номер журнала „Потешный", редакция покорнейше просит Вас, в случае Вашего нежелания получать журнал в дальнейшем, вернуть его по адресу редакции. При невозвращении же журнала редакция будет считать Вас своим постоянным подписчиком.

Подписка принимается не на срок, а на известное количество номеров.

Цена отдельного номера 10 лева.

Ввиду необходимости немедленной расплаты с типографией, редакция покорнейше просит всех своих подписчиков не задерживать внесение подписной платы. Всех же получивших пробные номера, просит озаботиться скорейшим расчетом. Суммы до 50 лева можно пересылать в закрытом письме почтовыми марками в 1 и 2 лева, суммы же с в ы ш е 50 лева надлежит пересылать ОБЯЗАТЕЛЬНО (по закону) почтовым переводом, прибавив 1 св. гербового сбора при получении.

Редакция покорнейше просит своих подписчиков своевременно сообщать о перемене адреса.

Всю корреспонденцию — простую, заказную и денежную—направлять по адресу: София, ул. Богомил, 17. П. Е. Бураго.

Непринятые рукописи редакцией не возвращаются и ни в какую переписку по этому поводу редакция с авторами не входит. Рукописи желательно получать написанными на пишущей машинке и непременно на одной стороне листа.

Типография Захарий В. Попов, ул. Веслец № 20 — София

Национальная Организация
Российских Разведчиков (НОРР).
Возгл. Ген. Шт. полк. П. Н. Богданович.

ВСЕГДА
ЗА РОССИЮ!

МОЛОДАЯ РОССИЯ

(„ПОТЕШНЫЙ")

„А о Петре ведайте, что жизнь ему не дорога,—жила бы только Россия во славе и благодействии" . . .
(Из приказа Петра Великого перед Полтавской битвой).

ПЕТР I

Год издания 7-ой № 38 39 Июнь—Июль 1943 г.

да и статията на И. Горски „Евреи и русская литература“ („Новое слово“, Смоленск), където вниманието е било привлечено от констатацията на И. Клейнман в сборника „Еврейский вестник“ (Ленинград, 1928), че вече нямало руска литература, а руско-еврейска литература (една от преградите и границите, отнесени от болшевишката революция, било и премахването на рязката граница между руска и еврейска литература).

Под заглавие „Голос родной земли“ в № 33 се появява ново подразделение на „Фронт националиста“. То включва препечатка от в. „Православная Русь“ на стихотворение от неизвестен московски автор – „Священнику в СССР“ (с. 8), както и преглед на печата по темата съветско училище („Новое слово“, № 96), стихотворението на Ал. Стоянов „За морскими путями, далече...“ от сборника „Шестая“ и „Письма из России“.

В № 34–35 пък е поместен прегледът на Н. Заливин „О культуре советской молодежи“ (с. 6–10) върху изкуството (театър, кино, живопис, литература) от съветската епоха. Той съдържа острокритични наблюдения, болезнени размисли и безпристрастни, обективни изводи. Последното едва ли би могло да се отнесе и за коментара на М. Горянски, съпровождащ статията: „Я утверждаю, что советский режим, базирующийся на марксистской теории экономического материализма, не мог и не может создать никакой культуры, а потому и говорить о культуре советской молодежи не приходится. Можно говорить только об умственном развитии советской молодежи“ (с. 10–11).

Сред критическите материали, публикувани в различни броеве на списанието, и други задържат вниманието с остро аналитичния си дух – като статията (на тема интелигенция и революция) „Еще о Блоке“ (№ 27–28), подписана с псевдонима Современник, например.

Близък по съдържание до „Фронт националиста“ е отделът „Для памяти“. Тук се печата онова, което може да бъде наречено „идеен и волеви арсенал на руския националист“. Например извадки от писма, статии, и художествени текстове, които представят А. С. Пушкин като оригинален политически мислител от XIX век[5] – „Пушкин – наш национальный учитель“ (№ 25–26, с. 31–32; № 27–28, с. 28–30). В същия дух са и публикуваните в № 29–30 (с. 30) откъси от текстове на проф. Илин („О воспитании русской интеллигенции“) и Ф. М. Достоевски („О полунауке“).

В „Жизнь разведческая“ намира отражение дейността на разузнавачите-петровци, съобщения от различни точки на България или от други страни, където има разузнавачески групи, публикуват се също и писма, кратки поучителни истории от живота на Петър Велики.

За най-младите читатели, 12–14-годишните, отначало се предвижда, но после отпада от плановете самостоятелен, пети раздел: „Страничка Потешного“. Обсъждала се е дори идеята тази „страничка“ във времето да се превърне в малко „списание в списанието“ със свои нагодени към възрастта отдели: „Фронт потешного“, „Литературный“, „Для памяти“ и „Жизнь потешных“.

---

[5] Според С. Л. Франк след 1826 г. Пушкин освобождава политическия си светоглед от юношеското бунтарство и романтично-либералната мечтателност и придобива „дълбоко държавно, изумително мъдро и трезво съзнание“, което съчетава „принципиалния консерватизъм с принципите на уважение към свободата на личността и към културното усъвършенстване“.

Всъщност, и самото име „Потешный“ предполага, че списанието е предназначено за разузнавачи младша възраст, което не съответства на неговото действително съдържание. С изключение на специалната „страничка“ всички останали материали са адресирани към разузнавачите старша възраст. Наименованието, макар и да заблуждава, е съхранено най-вече заради символиката. Някога от младите разузнавачи на Петър Велики са се раждали неговите най-добри полкове (Преображенския и Семьоновския) и помощници в държавните дела, гордеещи се със своето разузнаваческо минало, а излезлият за първи път през 1937 г. „Потешый“ трябва да се превърне в достоен орган на националната руска младеж, който ще продължи традицията.

Пети раздел се появява в № 29–30, но не обещаната и очаквана „Страничка Потешного“, а „Страничка русского корпуса“. Той съдържа „Напутственное приветствие отъезжающим в Русский корпус, произнесенное К. П. Каклюгиным от имени Всероссийского петровского движения 7 апреля 1942 г. в Скопие на общем собрании членов колонии“ (с. 27–29). В № 31–32 пък е препечатана част от публикувана във „Ведомости охранной группы“ (№ 41) реч на ст. подпор. Даватц на тържествен обяд в 7-ми ескадрон на 1-ви полк по случай производството на нови офицери (15 август 1942 г.). А в № 33 М. Горянски представя „Тетрадь 3“ от алманаха на 3-ти полк на РОК „Досуг“, сред публикациите в който откроява двете статии на В. Гребеншчиков „Сила великая“ и „Маяки“. В свойствения си стил М. Горянски отправя критики заради отсъствието на статии с национално-политически характер, избягването на думата политика, но като цяло оценява излизането на алманаха като приятно събитие – не толкова за това, че отразява битовата страна на живота на полка, а заради стремежа към културно общуване на воините в „отдалечените и диви планини на Албания“.

Литературният отдел е втори по значимост, при това с твърде разнообразен профил – в него се поместват разкази, стихотворения, литературни очерци и критика, предвижда се да има също и хумор, силуети на руски и чужди писатели, очерци по въпроси на литературната техника, съвети за начинаещи писатели.

Обликът на художествената част на литературния раздел се определя главно от двама постоянни автори – поетът Александър Стоянов и прозаикът Михаил Горянски.

Ал. Стоянов е издал в България две свои поетически книги: „Стихи“ (1928) и „Потерянная земля“[6] (1935). Стихотворенията му са рецензирани от авторитетни емигрантски литературни критици като Владислав Ходасевич („Возрождение“), Георгий Адамович („Последние новости“), М. Л. Хофман („Наша газета“, Рига). В отзивите си за поезията на Стоянов емигрантската литературна критика откроява преди всичко свежите образи, искрения тон и духовната чистота на стихотворенията му. Отбелязва се и умението му да намира най-адекватен поетически израз на любовта си към родината. Не остава без внимание и твърде силното влияние на Сергей Есенин – в лириката на Стоянов, дълбоко напоена с руски дух и бежанска мъка, сякаш диша същата онази есенинска Русия, кипи същата молитвена влюбеност в родната земя, в руските пейзажи, носят се същите панихидни мелодии и предусещане за

[6] Книгата е издадена от група български писатели с покровителството на бившия министър-председател ген. Златев.

обреченост. В „Потешный“ Стоянов публикува някои от най-силно пропитите си с патриотично чувство стихотворения, които потвърждават написаното в рецензиите: откъс от поемата „Шестая“, посветен на А. М. Фьодоров (№ 25–26, с. 18), „1941“ (№ 27–28, с. 13–15), „Открытое письмо тов. Сталину“ (№ 38–39, с. 32–33).

Поетическата част на литературния отдел съдържа също стихотворения на Сергей Ратков-Рожнов („Я не знаю, отчего вздыхаю...“, № 25–26, с. 22), Елий („Ах, утренние ранние часы..“, № 27–29, с. 19), Н. Принцев („Странник“, № 29–30, с. 21, „Талант“, № 34–35, с. 24), Сергей Сулин („Сыновная любовь“, № 29–30, с. 22; „Родному востоку“, № 31–32, с. 26; „Светлой памяти А. С. Пушкина“, № 33, с. 24; „Петровы Россы“, № 34–35, с. 24, „Русской молодежи“, № 36–37, с. 22–23), 16-годишната донска казачка Наташа Каргалска („Молитва св. кн. Александру Невскому“, № 31–32, с. 25), М. Шереметиев („История России“, № 36–37, с. 22), Н. Кондауров („Разведчикам“, № 38–39, с. 39), К. Сумской („Песня Родине“, № 38–39, с. 39), Владимир Латернер („Quand mê une“, № 38–39, с. 25, от Бургас, посветено на Ал. Стоянов).

В № 29–30, с. 9–10, е препечатано от одеското списание „Колокол“ стихотворението „Послание „евангелисту“ Демяну Бедному“ – реплика на „Красное евангелие“ от Д. Бедни във в. „Беднота“. В Петроград то е разпространявано в ръкописен и машинописен вид и е приписвано ту на Есенин, ту на трима поети заедно, сред които Блок и Есенин. Авторът на предговора в „Колокол“, В. В., твърди, че го е получил, без каквото и да било разяснение, от самия Есенин в Дома на книгата по време на една случайна кратка среща, малко преди самоубийството на поета.

Не липсват стихотворения, текстове на песни и маршове и извън литературния отдел (например в „Жизнь разведчиков-петровцев“ или във „Фронт националиста“), но почти всички те са с още по-подчертано пропагандно съдържание, нямат особена художествена стойност (дори заглавията на повечето от тях говорят сами за себе си): „Кто правил русским народом“ от Чанин (Ростов) (№ 31–32, с. 14), „Марш тарасконской бригады НОРР“ от ротмистър Булацел (№ 36–37, с. 29); „В чем наша вера“[7] от Т. А. Карпатски (№ 36–37, с. 30), „Петровцам в России“ от Г. Столникова, „Грудь вперед! (Песня студенческих отрядов НОРР)“ от Роман Склабински (№ 38–39, с. 41); „Марш разведчиков“ (На мотив Петровского марша)“ (№ 38–39, с. 41).

Другият редовен сътрудник на „Потешный“, прозаикът Михаил Горянски[8], пише за списанието предимно кратки, пропагандни разкази с военни сюжети от европейската война (1916) или от гражданската война в Русия и с понякога съвсем абсурдни, нелогични развръзки: „Галантность“ (№ 25–26, с. 19–22), „Глицерин“ (№ 29–30, с. 12–17), „Синий принц“ (№ 33, с. 13–14), „Лишенец“ (№ 34–35, с. 23), „Летчик“ (№ 36–37, с. 21–22).

---

[7] Стихотворението е препечатано от братиславското списание „Ярь“ – двумесечник на Дружеството на руските студенти „Добрянский“.

[8] У нас са публикувани сборникът му с батални новели „В огне“ (1935), както и книгата „Красный меч“ (1939). В последната се проследяват премеждията на бял офицер, останал в Съветска Русия след оттеглянето на Бялата армия и решил сам да мери сили с новата власт. Куриозно е, че книгата не намира разпространение сред руската задгранична читателска аудитория, но пък е забелязана в Русия, където излиза и отзив за нея, представящ я като „лека за четене, написана на не лош език, наситена с епизоди, които държат в напрежение“.

Срещат се и разкази от други автори в литературния раздел: „Под новый 1907-ой год“ от П. Е. Ломакин (№ 33, с. 14–23).

„Потешный“ има за приоритет литературно-художественото творчество, щедро предоставя поле за литературна изява на млади таланти. За съжаление страда доста от това, че материалите за него се подбират най-вече в зависимост от това дали и доколко съответстват на поддържаната от издателите политическа платформа.

Радостин Русев

РОДИНА

Родина. Двухнедельный общественно-национальный журнал. 1. 5. 1940. Цена отдельного номера в Болгарии 8 лв.; в Венгрии – 60 филл; в Германии – 50 пф.; во Франции – 5 фр.; в Эстонии – 60 эст. цент.; в Югославии – 5 дин.; в США и остальных странах – 20 ам. центов. Подписная плата: каждые 10 номеров: в Болгарии – 80 лв.; в Венгрии – 6 пеньго; в Германии – РМ 5; во Франции – 50 фр.; в Эстонии – 6 эст. кр.; в Югославии – 50 дин.; в США и остальных странах – 2 ам. доллар. Всю корреспонденцию и денежные переводы адресовать исключительно: Ws. Lewaschoff, Boîte postale № 296, Sofia, Bulgarie.

I № 1 – 6 1 май – 10 авг. 1940

От последната страница: София, печатница „Древна България“, София, ул. „Гурко“ 32.
№ 2 излиза на 20 май; № 3–5 юни; № 4–20 юни; № 5–20 юли; № 6–10 авг.
За корици на изданието служат неговата първа и последна страница, за които е използвана същата хартия, която е използвана за останалите.
След № 1 или № 2 – по 2 печатни листа безплатно приложение; ненамерени.
Материалите обикновено *над*писвани от авторите.
Тематично съдържание на съответния брой – на с. 1.
Нов правопис.
Обем: № 1-№ 3 – 32 с., от № 4 – 24 с.
Формат: № 1 – 20x26 см., № 2-№ 6 – 20x27 см.

РОДИНА

№ 1 ДВУХНЕДЕЛЬНЫЙ ОБЩЕСТВЕННО-НАЦИОНАЛЬНЫЙ ЖУРНАЛ 1. 5. 1940

ЦЕНА ОТДЕЛЬНОГО НОМЕРА: в Болгарии — 8 лв.; в Венгрии — 60 филл.; в Германии — 50 пф.; во Франции — 5 фр.; в Эстонии — 60 эст. цент.; в Югославии — 5 дин.; в США и в остальных странах — 20 ам. центов
ПОДПИСНАЯ ПЛАТА: Каждые 10 номеров — в Болгарии — 80 лв.; в Венгрии — 6 пенгьо; в Германии — РМ 5; во Франции — 50 фр.; в Эстонии — 6 эст. кр.; в Югославии — 50 дин.; в США и остальных странах — 2 ам. доллар.
Всю корреспонденцию и денежные переводы адресовать исключительно: Ws. Lewaschoff, Boîte postale №296, Sofia, Bulgarie.

СОДЕРЖАНИЕ: Наши установка; На ту же тему; Первый экзамен; На наших путях; Макарзин: Обзор советской прессы; Жалящий вопрос

ХРИСТОС ВОСКРЕСЕ!

В тревожные дни застает нас в этом году Светлый Праздник Христова Воскресения. Все темнее и темнее тучи над миром, все напряженнее и безысходнее жизнь на Родине. Трудно приходится и нашему холодному штабс-капитанскому движению. Но мы верим в нашу звезду, верим в силу и величие духа нашего народа, непокоримого и ждем воскресения нашей Родины, которое с каждым днем все ближе, все неотвратимее для врагов России, все ощутимее для нас.

Поздравляя всех наших друзей и читателей с праздниками, мы искренне желаем им твердости в борьбе и веры в свои силы и в силы русского народа, которые являются залогом светлого будущего России.

Вс. Константинов

НАШИ УСТАНОВКИ

Выпуская первый номер нашего нового журнала, мы испытываем чувство радости и глубокого | С которым будут появляться у нас некоторые статьи. В наш век аэропланов и чудовищных скоростей

Първият брой излиза на „1. 5.“. Непосредствено под „шапката“ и тематичното съдържание на броя с едри букви е отпечатано: „Христос воскресе!“, и кратко празнично обръщение към „приятелите и читателите“. През 1940 г. Великден се пада на 28 април, което е удобен повод появата на изданието да отбележи още един празник – но с равно мълчание (Първи май е този празник)[1].

Списанието е орган на т. нар. „щабскапитанско движение“ (Штабскапитанское движение, наричано също Народно-имперское движение) и продължение на вестника „Наша газета“, след „три месеца принудително мълчание“[2]. В № 1 (с. 32) са оповестени

[1] При посочване на датата на излизане, в шапките на № 1 и № 2 за месеца е използвана арабска цифра („1.5.1940“, „20.5.1940“), в следващите – римска („5.VI.1940“ и т.н.).

[2] Карпов, М. Первый экзамен, № 1, с. 3.

имена на дарители (и суми) за „Щабскапитанския фонд“ и за „Фонда на името на Т. В. Солоневич“.

Организатор и идеолог на движението е Иван Лукианович Солоневич, който е един от основните сътрудници на списанието, но подписва рядко материалите си и то само с инициали. И. Солоневич е основател, а кръгът около него представлява руския емигрантски „неомонархизъм“. И. Солоневич и „Родина“ изповядват и обосновават идеята за православна народна, *несъсловна* и непарламентарна монархия в Русия. Враждебни са и към болшевиките (и склонните да им симпатизират емигрантски партии – на Милюков, на „младоросите“), и към „реакционерите“, привърженици на имперския ред от преди 1917 г. И. С. полемизира и с един от стратегическите си съюзници[3], водача на руските фашисти, К. В. Родзаевски („Еще о монархии“, № 2, с. 1–22; съдържа изцяло писмо на опонента). И. С. и мнозина от близките му сподвижници (В. Унишевски, Н. Гуриев, Н. Лагорио, Н. Хейс, М. Никонов-Смородин, В. Робсман, Б. Вартанов, Тренин, Юрий Иванович, Борис Лукянович и убитата Тамара Владимировна Солоневич) са отскоро в емиграция и представляват *всички* прослойки на *подсъветското* общество; самият И. Солоневич участва в Бялата армия (1918–1920), но остава в Съветска Русия и бяга едва през 1934 г.[4]. След № 1 книгата на И. Солоневич „Белая империя“ е разпращана като безплатно приложение, по 2 печатни листа на брой (продължена е практиката на в. „Наша газета“)[5].

---

[3] Тези от емигрантите, които смятат да участват в освобождението на Русия от болшевиките (когато и откъдето и то да започне), трябва да знаят, съветва ги И. Солоневич, че могат да го направят с шансове за успех само в организациите, които в еднаква степен са се разграничили („отрезали“) както от болшевиките, така и от реакцията. „Вот эти группы (вне зависимости от их **реальных** сил): Крестьянская Россия – Маслова. Социалисты-революционеры – Керенского. Новопоколенцы – Байдалакова. Фашисты – Родзаевского и Вонсяцкого. Союз участников войны – Туркула. Российское Социально-Национальное Движение – Скалона и Меллера[–]Закомельского“ ([Солоневич, И.]. На наших путях, № 1, с. 5–22, с. 18; удебеляването негово).

[4] „Между тем, газета [има се предвид „Наша газета“, но в широк смисъл и „Родина“] это не только Иван Лукьянович. Это – В. Унишевский со своим товарищем Н. Гурьевым – представители наследственного подсоветского пролетариата. Это Н. Лагорио и Н. Гейсс – представители подсоветской дворянской интеллигенции. Это М. Никонов-Смородин – представитель подсоветской крестьянской интеллигенции. Это В. Робсман – представитель советского газетного актива. Это Б. Вартанов – полурусский-полушвейцарец, попытавшийся жить в сталинском раю. Это Тренин – представитель подсоветской армии. Это Юра – представитель советской молодежи вообще. Это, был, наконец, Борис Лукьянович – представитель, так сказать, элемента, совершенно деклассированного тюрьмами и ссылками. Это была Тамара Владимировна – представительница военно-дворянской подсоветской среды. Как видите, l'etat – c'est ne pas moi. Вопрос [...] в том, что мы пытаемся найти и дать возможность высказаться представителям всех слоев подсоветского населения“ ([Солоневич, И.]. На наших путях, № 1, с. 14). Доста дългата и, нещо обичайно за текстове на И. С., засягаща цяло ветрило от въпроси статия е написана няколко месеца преди излизането на броя (1 май), но не е могла да бъде отпечатана своевременно („От редакции“, с. 22); това обяснява някои моменти в анализа на съветско-финландската война, която е една от темите на статията. На следващата, 23-а, страница, М. Карпов осветява една от драмите на тази война от гледна точка на нейния край. Той сблъсква сведенията на съветския партиен официоз със сведения от бойното поле от предходните месеци, за да разкаже какво се е случило с Валаамския манастир в Ладожкото езеро.

[5] В № 1 (с. 29) е поместено съобщението: „Начиная с ближайших номеров, в виде бесплатного приложения к журналу, будет рассылаться отдельное издание „Белой Империи“ (по два печатных листа в каждом номере)“. Приложението не е намерено. Липсва обаче и текстуално потвърждение на обратната хипотеза, т.е. че приложението не е излизало. Напротив, откъс от бележката „От редакции“ в № 3, с. 32 (приканваща абонатите към поддържане на обратна връзка с редакцията с цел максимално уточняване на тиража и избягване отпечатването на излишни бройки) дава основание да се смята, че приложението е излизало и е било разпространявано: „Исходя из соображений экономии весьма скудных наших средств, мы стремим-

Потокът на списанието съдържа няколко рекламни съобщения за книгата на В. О. Унишевски „Записки на съветския летец“, „с предговор от И. Л. Солоневич“[6]. Поместен е един материал, означен като препечатка от друго издание – статията на И. Солоневич „Потери России“ (от № 5 на сп. „Русский врач“, Прага).

Сътрудници на списанието са: М. Карпов, Вс. Константинов [Всеволод Константинович Левашов], М. З. Никонов-Смородин, Н. Плешко, Б. Соколов (Берлин), И. Солоневич; „Г. К. Галлиполиец“, „Макаренко“, „Л. П-в“, „Z“ ; „Хади“[7].

В „Родина“ не пишат за войната (годината е 1940-а), защото: 1) събитията се развиват твърде бързо, 2) редакцията не желае да предизвиква шпиономаните и да затрудни разпространението на списанието, 3) Русия не е воюваща страна, 4) „ние трябва да мислим, усещаме и говорим само на руски“ (изброяването е в редакционна бележка в № 3, с. 17).

Списанието съдържа анализи на състоянието на съветската армия след чистките сред командния състав след 1937 г., „проверено“ през Съветско-финландската война (1939–1940)[8], и на предполагаемата реформа в армията след войната[9]; на възприемането на съветската политика в емигрантските партийни кръгове; на политическия и военен успех на Хитлер и хитлеристка Германия; на стопанското положение в СССР (Карпов, Никонов-Смородин, Плешко); на „успехите“ на партийния поместен актив в СССР и на съветските учреждения по културната пропаганда; на съветската култура; на психологическото и идеологическо състояние на емиграцията (включително преценка на способността ѝ да възприеме идеологията на щабскапитанското движение)[10]; документален разказ, говорещ за възможност-

---

ся к возможно более точному определению цифры тиража журнала, а также и приложения к нему – „Белой империи“, и потому весьма вероятно, что мы не будем иметь возможности досылать неполученные из-за перерыва в подписке номера, как это уже имело место с некоторыми номерами газеты“. Има основания да се предполага, че то или не е прилагано към екземплярите, предназначени за депозитните библиотеки в България, или че, което е по-вероятно, то е изчезвало или бивало унищожавано след 1944 г.

[6] В № 4 и сл. – съобщения за поредния брой от петата годишнина на ежемесечното списание на руски емигранти „Бич“ (The Whip), Ню Йорк. В № 6 се съобщава, че в склада на издателството има ограничен брой екземпляри от книгата разкази на М. Карпов „Разноцветные камешки“. Цените на споменатите издания (и на Унишевски) са в американски долари. В същия, 6-и, брой е поместено рекламно съобщение за „Православный молитвослов“ (с цени за вариант на плътна и на обикновена хартия; а също в левове – за България – и в долари – за чужбина).

[7] Чужденец, дълги години инженер на ръководни постове в съветската промишленост, неотдавна измъкнал се от СССР; автор на статията „Жилищният въпрос в СССР“, с подзаглавие „Из записките за СССР (1917–1938)“ (№ 1, 3). „От редакции. Недавно вырвавшийся заграницу иностранец, инженер, занимавший ряд крупных постов в промышленности СССР, обещает поделиться своими впечатлениями в ряде следующих очерков: Ленинградские заводы электропромышленности; Кооперативная промышленность Ленинграда; Институт для проектирования новых заводов; Бытовое положение иностранцев в СССР; Средняя школа в СССР; Медицинская помощь в СССР; Пропаганда в СССР и др. Сегодня мы помещаем в несколько сокращенном виде его первый очерк о жилищных условиях в СССР“ (№ 1, с. 30).

[8] Съотношението на силите между воюващите страни, ходът на военните действия и техният резултат са сравнени с онези от Руско-турската война 1877–1878 г. (бел. под черта към: [И. С.]. Еще о монархии, № 2, с. 1–22, с. 1) и са намерени за много сходства. – Войната е повод за по-задълбочен интерес на руските емигранти към Финландия. Заслужаващото внимание размишление на И. С. по темата защо във Финландия не се е провела „руска акция“ (№ 1, с. 20–21) е в отговор на уводна статия от В. В. Орехов в „Часовой“.

[9] Коментират се сигналите в съветската преса, че е отменена институцията политкомисар във войсковите части (Вс. Константинов в „Колесо истории“, № 4, с. 2; М. Карпов в „Новая заплата“, № 6, с. 20).

[10] Г. К. Галлиполиец. Наша практическая работа (Доклад, прочитанный в К-ской берлоге), № 3, с. 12–17. – „Берлога“ означава клетка („ячейка“), териториално-организационна единица на щабскапи-

та за всекидневна комуникация между намиращ се в чужбина съветски гражданин и възрастен „белоемигрант“, от една страна, и между същия този гражданин и местен комунист, увъртащ се („увивающийся“) около него, от друга страна[11]; статии, съчетаващи признаците на публицистика, историография и историософия, и пряко или косвено обсъждащи труда на И. Солоневич „Бялата империя“[12].

Характера на рубрики имат прегледът на съветския печат (от „М. К[арпов]“ и Никонов-Смородин), фейлетоните (от „М. М. К[арпов]“, в № 2, 3 и 5; и от „Л. П-в“, в № 4 и 6). Спорадично се появява (възстановена е: срв. с в. „Голос России“ и „Наша газета“) рубриката „Трибуна читателя“ (№ 3). Тя е в две части, обособени тематично и озаглавени „Об обосновании идеи“. В нея са включени писмо-статия от „Священник ***“ за „Бялата империя“ и отговор на автора – „В порядке дискуссионном“; писмото-статия „Будущая русская дипломатия“, подписано от „Средний беженец“, и коментар от Иван Солоневич. В № 5 наименованието на рубриката конкретизира предмета ѝ: „Трибуна *Белой империи*“. Под надслова „Розыск“ са обединени кратките съобщения, чрез които списанието посредничи между частни лица емигранти, които се издирват един друг.

Макаренко е авторът на единствения разказ, „Дядо ми“ („Дед“; № 6, с. 22–23).

В прегледа на съветския печат са представени образци на тогавашната съветска стихотворна (Лебедев-Кумач) и „стихотворна в проза“ (на партийни функционери в производството по места) „халтура“[13]. Цитирана е (публикуваната във в. „Известия“) мордовска приспивна песен, образец на „административно-чекисткото обожествяване“ на Сталин (М. Карпов, „О дефектах психологии“, № 3, с. 8–11). Във фейлетон, търсещ смисъла от учредяването на сталински премии за наука, изкуство и култура, е подложена на унищожителна критика художествеността в съветското кино, за режисьорските похвати е отбелязано изоставане от света с 50 години.

Смисъла на емигрантското „сега“ пишещите представители на щабскапитанското движение виждат в усвояването и натрупването на чуждестранен (предимно стопански и научно-технически) опит – за да бъдат полезни емигрантите (или потомците им) на Нова Русия (доколкото съветската върви към края си)[14].

танското движение.

[11] Z. Встречи и разговоры, № 3, с. 23–25.

[12] За историософските възгледи на И. Солоневич са най-показателни два текста в № 5: неозаглавено писмо на д-р А. Позов (Атина), отзив за „Бялата империя“ на И. Солоневич, (с. 4–10), и статията-отговор на автора „По путям иловайским“ (с. 10–22).

[13] „Куплето-подхалим Лебедев-Кумач, сменивший у подножья трона обопсевшего Демьяна, – ныне увлекся бюджетной поэзией. Это – особый вид халтуры, неизвестный буржуазным государствам“, и т.н. (М. К. Обзор советской прессы, № 6, с. 18, начало на главата „Бюджет и газета“). Цитирани са около 20 стиха от Лебедев-Кумач.

[14] Срв.: „Читать газету и называть себя штабс-капитаном – мало. Нужно быть готовым к работе в России“ (Константинов, Вс. Колесо истории, № 4, с. 1–2 и 24, с. 24). Също: „Готовились двадцать лет, берегли и себя, и заветы и скарб всякий. И вот открылась первая передряга – нет ни компаса, ни идеи. Три сосны и среди них потерянная личность. А ведь 20 лет говорили о белой идее! Какая там белая – даже серенькой нет. / Чем жили и чем интересовались эти люди? – задаст себе вопрос будущий историк и на нем сломает свои мозги. / Мы, современники, от таких пустяков мозгов не сломаем, мы ответим на этот вопрос в два счета: / – Жили ожиданием приказа, а интересовались тиражем государственной лоттереи той страны, в которой коротали годы изгнания. / Но разве от этого легче?“ (П-в, Л. Междусосенные скитальцы, № 6, с. 24, последна четвърт на текста на фейлетона).

Списанието престава да излиза без предизвестие. Съобщение на редакцията от № 3 и съкратеният печатен обем свидетелстват за материални затруднения[15].

И. С. е авторът, който засяга в текстовете си всичките теми на изданието. Стилът му (ментален и словесен) е диалектичен, делови, безцеремонно (авто)рефлексивен и безцеремонно-критичен, но и понякога твърде подкупващ с деловитите си демистификации. Предпоследната особеност изпъква особено отчетливо при обръщането му към темата за емиграцията и идеологическата немощ на голяма част от водачите и групировките ѝ.[16] Заглавието на уводната статия от № 3, с. 1–17, репликиращо един твърде известен лозунг, маркира прицелната точка на тази риторика и на тази позиция: „Вся власть русским мозгам". Обосноваващата ги идеология съчетава не-солипсичен екзистенциализъм, меритократизъм и егалитаризъм.

Стилът на И. С. е и в голяма степен стилът на изданието, но то го дължи и на други сътрудници, най-вече на „Л. П-в" и М. Карпов/"М. К[арпов]". Трето поред издание, организирано от И. С. (срв. „Голос России" и „Наша газета"), демонстрира сговаряне и съвместно действие между представители на масовата емиграция от края на Гражданската война и представители на индивидуално и на малки групи отскубващите се от *подсъветска* Русия през 30-те.

Йордан Люцканов

---

[15] Екземплярът, съхраняван в Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий" в София, носи следите на внимание от страна на свой читател с, вероятно, про-съветски убеждения. Краят на статията на Вс. Константинов „Наши установки" (№ 1, с. 1–2) привлича кратки бележки с молив: срещу „Успеем ли?.." на Константинов е написано „Не!", срещу последното му изречение, „Нужно успеть!" – „На куково лято". На още две-три места с вертикално и направено със сила (ядно?) драсване с молив са белязвани абзаци, които, изглежда, са предизвиквали особено несъгласие, раздразнение или друга мисъл или емоция. Така е, напр., с първия абзац от „Жилищный вопрос в СССР" от Хади (№ 1, с. 30): „Для населения крупных городов подсоветской России одной из самых тяжелых проблем является жилищный вопрос".

[16] Ето как И. Солоневич посочва един от проблемите в дясното емигрантско крило: „Лево-буржазные партии типа Милюкова и Керенского (Керенский, конечно, никакой не социалист) [...] сильны тем, что в их рядах почти вся квалифицированная интеллигенция зарубежья. Даже и православная церковная интеллигенция людей типа Булгакова, Бердяева и Федотова в правом лагере нет. И этот лагерь пишет о православии суконным дореформенных консисторий языком" („Еще о монархии", № 2, с. 3). Срещат се и съвсем унищожителни характеристики (по адрес на Милюков, напр.), без – както и тук – да се губи емоционалната овладяност на изказа.

РОССИЯ

Россия. Большая русская газета в Софии. Выходит временно три раза в неделю по средам, пятницам и воскресеньям. Специальных корреспондентов в Крыму и во всех столицах Европы. Редактор: Редакционная коллегия. Типография С. М. Стайкова, София. Издатель: В. Иловайский. Редакция и контора: София, ул. „Клементины", отель Континенталь, № 276 и 277. Цена отдельного номера в Болгарию 2 лева. Подписная плата: на месяц – 25 лв.; на три месяца – 75 лв. За границей: на месяц – 32 лв., на три месяца – 96 лв.; в Сербии отд. № – 1 дин. Прием объяв. и подписка: в конторе от 10 до 12 и 6 до 7 вч. Ежедневно кроме праздников. За границей: от № 14 – в Константинополе А. Чернов – Place du Tummel 2, Pera; в Белграде контора Сачавец Федоровича; и в киосках крупных городов Европы; от № 19 – в Белграде – Л. В. Зверев: улица Краля Милана № 12, книжный магазин „Русская мысль".Объявление: за 1 кв. см. – 1 лев. Ищущим труда и разыскивающим родных и знак. – 50% скидка.

I № 1–57 22 юли – 26 дек. 1920
II № 58–74 2 ян. – 10 март 1921

Периодичност. В № 1 се уточнява: „От редакции: Первый номер „России" выходит в четверг, второй во воскресенье, 25 июля. Со следующей недели газета будет выходить по средам, пятницам и воскресеньям."

Обща номерация на броевете от № 1 до № 74 и за двете годишнини. От началото на дек. 1920 г. периодичността не се спазва, за целия месец са отпечатани само пет броя (№ 53, 1 дек. 1920; № 54, 5 дек. 1920; № 55, 12 дек. 1920; № 56, 19 дек. 1920; № 57, 26 дек. 1920). През втората годишнина (№ 58–74) вестникът се печата два пъти в седмицата – в четвъртък и в неделя.

Обем: 2 с. На 2 с. рекламни обяви.

„Россия" е замислен като амбициозен проект за създаването на сериозен и авторитетен политически вестник с надпартийна ориентация. Вестникът се печата в голям формат (2°) на две страници в шест издателски колони и този стандарт се запазва до края на съществуването му[1]. Негов издател и главен редактор е Вл. Иловайски (Иловайский). Към вестника има и „редакционна колегия", но макар че членовете ѝ не са специално упоменати, на практика той се списва от широк кръг външни сътрудници. Сред тях се открояват имената на професорите: П. М. Богаевски (Богаевский), Е. Д. Грим (Э. Гримм), В. В. Завялов, К. Н. Соколов, М. Г. Попруженко, които по това време вече са се устроили на работа в Софийския университет. Участието им в изданието гарантира задълбоченост и аналитизъм в оценките, обобщенията и прогнозите за протичащите бурни политически събития. Специално е афиширано също и сътрудничеството на журналисти и писатели като А. Г. Левенсон, П. А. Нилус, А. М. Фьодоров (№ 1, „От Редакции").

Вестникът започва да излиза в кризисно за съдбата на емиграцията време. В южна Русия се водят отчаяни боеве за Кримския полуостров. Това е най-важното

[1] Вестникът спира да излиза в началото на март 1921 г. Срв.: „Приостановилась за недостатком средств выходившая в Софии русская газета „Россия". Последний номер вышел 10.III.1921 г." – сп. „Зарницы" № 3, 20 март 1921, с. 20.

Годъ Первый. Четвергъ 22 Іюля 1920 г. № 1-й

РОССІЯ

РУССКАЯ ГАЗЕТА ВЪ СОФІИ. — Временно выходитъ: ТРИ РАЗА ВЪ НЕДѢЛЮ ПО, СРЕДАМЪ, ПЯТНИЦАМЪ И ВОСКРЕСЕНЬЯМЪ. — ТЕЛЕГРАФНЫЙ АДРЕСЪ: Софія, „РОССІЯ".

ПОДПИСНАЯ ПЛАТА:
НА МѢСЯЦЪ . . . 25 лв.
НА ТРИ МѢСЯЦА . . . 75 лв.
ЗА ГРАНИЦЕЙ
НА МѢСЯЦЪ . . . 32 лв.
НА ТРИ МѢСЯЦА . . . 96 лв.
ВЪ СЕРБІИ отд. № . . . 1 ДИН.

РЕДАКТОРЪ ПРИНИМАЕТЪ ЕЖЕД
РЕДАКЦІЯ И КОНТОРА СОФ

„РОССІЯ" большая русская газета въ Софіи выходитъ временно три раза въ недѣлю по:
СРЕДАМЪ, ПЯТНИЦАМЪ и ВОСКРЕСЕНЬЯМЪ.
ВЪ ГАЗЕТѢ ПРИНИМАЮТЪ БЛИЖАЙШЕЕ УЧАСТІЕ:
Проф. П. М. Богаевскій, В. М. Вилинскій, проф. З. Д. Гриммъ, проф. В. В. Залѣсскій, В. А. Иловайскій, А. Г. Левенсонъ, писатель П. А. Нилусъ, проф. М. Г. Попруженко, проф. Н. Н. Соколовъ, писатель А. М. Федоровъ и много другихъ.
СПЕЦІАЛЬНЫЕ КОРРЕСПОНДЕНТЫ ВЪ КРЫМУ и во всѣхъ СТОЛИЦАХЪ ЕВРОПЫ.
Редакція помѣщается: СОФІЯ отель Континентель № № 276 и 277.
Редакторъ: Редакціонная Коллегія. Издатель: В. Иловайскій.

Софія, 22 Іюля.

ТЕЛЕГРАММЫ

На Польскомъ фронтѣ.

Совѣтская сводка (радіо).

Москва, 20—VII. „Радіосводка" № 19.

Въ Лидскомъ направленіи упорные бои на рѣкѣ Гавья. Нами разгромлена семнадцатая Познанская дивизія, захвачены плѣнные, 31 орудіе, 53 пулеметовъ и другіе трофеи. Преслѣдованіе продолжается. Южнѣе наши части находятся въ 5—10 верстахъ восточнѣе Лиды.

Въ Варшавскомъ направленіи наши попытки въ старомъ Германскомъ укрѣпленіи на рѣкѣ Овручъ, перерѣзавъ нынѣ Варшавскій—Лунинецъ.

На Лунинецкомъ направленіи наши

Событія во Франціи

Греческая армія 18 с. м. приступила съ окупаціи Восточной Франціи. Турецкіе націоналисты выступили активно противъ оккупаціонной арміи. По полученнымъ въ Софіи свѣдѣніямъ въ Восточной Франціи идутъ ожесточенные бои между греческими войсками и отрядами полковника Джафара-Таяра, вождя турецкихъ націоналистовъ. Послѣдній сильно укрѣпился въ Адріанопольской крѣпости и, по-видимому, намѣренъ сопротивляться до послѣдней возможности. Греческія войска расположились въ Карачаѣ въ 5 километрахъ отъ Адріанополя и обстрѣливаютъ оттуда артиллерію позиціи Джафара-Таяра.

събитие за средата на 1920 г., редакцията поддържа своя кореспондентска мрежа от Кримския фронт и на практика за руските бежанци в България този вестник е едва ли не основният източник на информация за случващото се там. За разлика от други вестници, чийто „външно-политически отдел" поради липса на средства се изчерпва с препечатки от чужди издания (срв. с: „Русская правда", „Русская софийская газета") в. „Россия" има кореспонденти и в големите европейски столици (Париж, Прага, Лондон, Берлин), което разширява обхвата на информационния поток и е предпоставка актуалното събитие да се оглежда от различни ракурси.

„Россия" е с характерен информационен „жанров" профил. Почти винаги, водещата уводна статия, посветена на важно за емиграцията събитие, се допълва от втори коментаторско-аналитичен материал или от друг текст, близък до актуалната тема. Докато цялата втора страница обикновено е отделена за кореспондентски телеграми. По-лекото, развлекателното, четиво по принцип се появява в неделните броеве, без това да е практика, което добре се забелязва в августовските броеве от 1921 г. в разгара на военната кампания.

Едновременно със задължителната анти-болшевишка насоченост, отличително за идеологията на вестника е стремежът да се отстоява независима и надпартийна позиция. Още първата уводна статия на В. Иловайски заявява, че вестникът ще воюва за освобождаването на Родината. Заедно с това той е убеден, че е дошло време да се анализират причините за катастрофата – редакцията стои зад убеждението, че борбите за власт между партиите са довели на сцената болшевиките, което е истинската причина за разрушаването на Русия.

Началните броеве ясно набелязват през водещите информационни рубрики проблемните сфери, към които вестникът ще се отнася с повишено внимание. На първо място е външната политика и преди всичко двойнственото отношение на Англия и Франция към Съветска Русия (срв. Проф. П. Богаевский „Международные изгои", № 2, 25 юли 1920; В. Иловайский „Лондонская конференция", № 8, 8 юли

Год Первый Воскресенье 19 Декабря 1920 г. № 36-й Цена отдельного № въ Болгаріи 2 лева

РОССІЯ

Слѣдующій номеръ газеты «Россія» выйдетъ въ воскресенье, 26 декабря.

ОТЪ РЕДАКЦІИ.

НАШЪ ДОЛГЪ

О ДѢТЯХЪ

Къ оставленію Крыма

1920; Проф. Э. Гримм [уводна, б. з.], № 9, 11 авг. 1920; Проф. Э. Гримм „Россия и Франция“, № 32, 8 ноем.1920 и др.). Една доста голяма част от тези статии са написани от проф. Ервин Давидович Грим (1870–1940), бивш ректор на Петербургския университет. Те се открояват в съдържателното и смисловото пространство на вестника със своята аналитична дълбочина, авторът демонстрира завидните си познания по европейска история, но и важното за журналистическия жанр умение да подплати актуалния проблем с подобаващ публицистичен патос. Грим не се страхува да влиза в остри идеологически полемики с представителите на емиграцията от Париж (например – за причините, довели болшевиките на политическата сцена, или за невъзможността за обединение на емиграцията, за необходимостта да се създадат партии от нов модерен тип – „Гальванизация трупа“, № 34, 13 окт. 1920 и др.).

Важна информационна насока, актуална от първия до последния брой, е случващото се в Съветска Русия, представено от постоянната рубрика „Под властью Советов“. Разбира се, антиболшевизмът е задължителната идеологическа позиция при отразяването на живота там, като вестникът се стреми да я обоснове през обективността на фактите. Те се привличат от всякакви източници – препечатки от емигрантската, от съветската и от западната преса; разкази на очевидци, успели по някакъв начин да се измъкнат от болшевишкия ад. Тук прави впечатление стремежът на редакцията да ограничава собствените коментарии, да избягва от субективизма на оценките, за да даде възможно повече информация.

Но безспорно най-значимата тема за в. „Россия“ е военната кампания на Южния фронт. Съдържателното разнообразие на тези материали, кореспонденции, анализи, оценки показват, че е невъзможно да се проучва историята на Доброволческата армия под командването на ген. П. Врангел, без да се вземе под внимание отразяването на събитията от края на лятото на 1920 г. в този вестник. Това са важни свидетелства и за социалната психология на онези дни, когато очакването и надеждите за възможността де се завърнат обратно в Родината се оказват подвластни на новините, пристигащи от Южния фронт.

Още от брой № 3 (28 юли 1920) се появява рубриката „На фронте русской армии". По жанр това е военен обзор, редовно воден от полковник Н. Карпински, в който подробно се отразява движението на войските и сраженията за всяка населено място, обобщават се сводките от Врангеловия щаб за загубите и успехите в жива сила и материална част. Показателен за отношението на редакцията към тези събития е брой № 4 (30 юли 1920), в който се появява за пръв път рубриката „В Крыму". Анонимната уводна статия „Ген. Врангель и рабочие" разяснява едни от първите мерки на новото Южно-руско правителство, в стремежа му да укрепи доверието на цивилното население в армията. До нея са добавени материали от щаба на Врангел, сред които се откроява „Приказ Главнокомандующего вооруженными силами на Юге России 16 июня № 3395". Именно публикуването на подобна твърде специфична информация във вестник, който реално не се издава там, носи усещането за съпричастност към случващото се на стотици километри от София. Специално трябва да спомена брой № 9 (11 авг. 1920). Уводната статия е на проф. Грим, проблематизираща колебанието на Европа на коя от двете Русии „да заложи". Нейната тематика се допълва от анализа на проф. К. Соколов „Магия слов", в която се изобличава коварната игра на думи в английската политика спрямо емиграцията. А като своеобразен идеен контрапункт в центъра на първа страница е разположена ясната програма на ген. Врангел за спасяването на Русия („Ген. Врангель о своей программе. Беседа с Главнокомандующим"). И непосредствено до нея в каре е поместена последната „свежа" телеграма от фронта – „Блестящая победа ген. Врангеля". Подобно структуриране на броя, което се запазва и по-късно, носи усещането за превръщането на вестника в своеобразен официоз на Южното правителство, а така именно „Россия" става актуалният политически вестник на руската емиграция в България.

„Крим", „Ген. Врангел", „Южната кампания" – това са главните проблеми за редакцията през летните месеци на 1920 година, защото след разгрома на полския фронт и дипломатическите игри на Чичерин с Англия, от малък къс земя Крим се превръща в цитадела на надеждата за всички прокудени. Но и в проблем на европейската външна политика: ако Европа не желае болшевиките да я удавят, тя трябва да подкрепя Врангел – така обобщава стратегическото значение на събитията от тези дни В. Иловайски в статията си „Крым" (№ 10, 13 авг. 1920). Между 13 и 25 август броевете (от № 10, 13 авг. до № 15, 25 авг.) носят надеждата, че е възможно да се случи чудо – вестникът се опитва да представя максимално изчерпателна картина на събитията от фронта, нараства броя на телеграмите и анализите на военните действия. И чудото става с пробива в Таврия и на Днепър. В аспекта на отразяване на военните събития брой № 16 (27 авг. 1920) се откроява. На цялата първа страница под общото заглавие „Россия возрождается" подробно се описва пробивът на фронта. Следващите броеве придобиват облика и на военен бюлетин като се публикуват и най-малките подробности от щаба на Врангел, всевъзможни възвания, речи и решения на временното правителство (срв. например „Речь ген. Врангеля" вм. уводна статия в № 28, 25 септ. 1920). Тази информационна наситеност създава усещането за организираност, ред, сигурност, действеност – все неща липсващи в емигрантското битие и обвързани с личността на Врангел, възприеман в тези дни през библейската символика на Спасителя (срв.: „В такие грозные исторические моменты, как было тогда, не достаточно командира, полководца – необходим вождь, популярный и сильный.

Вождь явился.

Пришел ген. П. Н. Врангель и началось чудо возрождения..." – ([уводна б. з., от редакцията], № 29, 29 ноем. 1920). Във връзка с това е и специално посветеният му брой (№ 38, 22 окт. 1920) – на първа страница под общото заглавие „Полгода борьбы на Юге России" редакторът В. Иловайски разказва за опитите му да се спаси Русия в статията „Генерал Врангель"; в средата на страницата е поставена и снимката на главнокомандващия, както и написаното в негова чест стихотворение от П. Л. „Генералу Врангелю".

Все по-ясно се откроява и идеологическата позиция на вестника: армията е единствената реална сила, която може да спаси Русия; дори за Европа няма бъдеще без силната руска армия на ген. Врангел. За отстояването ѝ „Россия" влиза в остра полемика, особено с емигрантските издания от Париж. В няколко уводни статии проф. Е. Грим директно обвинява емигрантския печат извън България, който твърде безотговорно критикува ген. Врангел за управленската му дейност („Печат и правительство генерала Врангеля", № 40, 27 окт. 1920); успехите на армията категорично са показали неспособността на старите партии да се справят със сложните политически игри по пътя на дипломацията („Гальванизация трупа", № 34, 13 окт. 1920). Дори през фейлетоните от тези дни редакцията внушава мисълта, че от бреговете на Варна борбата за спасение на Родината изглежда по-различно, отколкото от спокойните кафенета на Париж, тъй като да се сражават обратно на фронта се връщат емигранти главно от България (Битти „Люди государственные", № 24, 17 септ. 1920). Особено болезнена става тази конфронтация в момента на трагично изпитание за Кримския фронт в началото на м. ноември (срв. Ал. Ксюнин „В Крыму": „Я мог бы назвать человек десят крупных деятелей, отказавшихся ехать служить в Крым... Да, кому же охота бросать теплый угол в Париже и Лондоне... и переселяться на полуголодное, полухолодное существование", № 46, 12 ноем. 1920).

На страниците на вестника краят на Кримската кампания завършва с уводната статия на редактора В. Иловайски „Пал Крым" (№ 50, 21 ноем. 1920). С падането на Крим изчезва и последната надежда за завръщане и всъщност започва истинското емигрантско скиталчество. Това са едни от най-драматичните мигове за редакцията, когато въпреки всичко вестникът трябва да укрепва духа на читателите си, че е възможно да се съществува не само заради физическото оцеляване, но и заради утопичната вяра по една бъдеща, не болшевишка, а нова и възродена Русия (Проф. Э. Гримм „Что же дальше", № 52, 26 ноем. 1920).

След евакуацията на Крим битовото устройство на бежанците става водещата актуална тема за „Россия" (Проф. Э. Гримм „Наш долг", № 56, 19 дек. 1920), редакцията се стреми да координира информацията за различните бежански лагери и центрове на Балканите. Същевременно се забелязва определена криза в информационния облик на вестника: броят „се свива" до уводна статия, към нея в подлистника на 1–2 стр. има някакъв художествен материал, а цялата 2-ра е заета от телеграми, кратки анонси с разнообразно съдържание и рекламни карета.

Едва от края на м. януари 1921 г. се забелязва информационно оживление, което е предпоставено от новата важна тема – социалната и политическата съдба на руската емиграция във връзка със започналите преговори на Съветска Русия за признаването ѝ от Запада (срв. например статиите на Дионео за английската търговия със Совдепия в броевете от № 63 до № 68 (30 ян. – 17 февр. 1921). Отново в центъра

на спора е липсващото съгласие за обединение между различните партии, както и обвинението към „руския Париж", че не може да бъде обединяващ фактор за цялата емиграция (Ал. Ксюнин „Ищут Миниых", № 59, 16 ян. 1921; В. Иловайский „Парижская конституанта", № 61, 23 ян. 1921). Главната причина за недоверието на „руската София" към парижките „учредиловци" е, че интересите на Руската армия не са защитени от никого на свиканото „Учредително събрание", че никой не се интересува за съдбата на хилядите „врангеловци", гниещи в лагерите на Галиполи, о. Лемнос и Чаталджа (Ал. Ксюнин „Несчастье в нас самих", № 64, 3 фев. 1921). Все така близка е социално-идеологическата позиция на вестника до интересите на Врангеловата армия и поради това, в противовес на парижкото съвещание на „Учредителното събрание", поддържа контрапризива за обединение на организираното в Константинопол „Народное братство освобождения России" (№ 67, 13 фев. 1921; № 69, 20 фев. 1921).

До падането на Крим социалните и икономически проблеми на пръснатите из България бежанци почти не се засягат в големите статии на вестника, а по-често това са кратки информации или писма до редакцията върху частни въпроси. Едва след този момент вестникът по-задълбочено започва да се ангажира с настаняването и устройването на войниците в различни градове на България.

Темата „Русия, славянството, България" е постоянна за руската емигрантска периодика в България от това време – през кода на етническата близост русите търсят възможност да приближат братския български народ до своята съдба. През 1920–1921 г. проф. М. Попруженко, който трайно ще свърже живота си с България[2], активно сътрудничи на в. „Россия" със статии по тази тема. Той намира интересен ракурс към нея преди всичко с идеята за Славянската федерация, защото според него именно посредством всеславянското обединение, посредством разбирателството между сърби и българи, ще се реши и болният за Балканите „Македонски въпрос" („Славянская федерация", № 7, 6 авг. 1920; „Будущее славянства", № 22, 12 септ. 1920; „Что же славянам делать", № 25, 19 септ. 1920; „Сохранение мира на Балканах", № 31, 3 окт. 1920 и др.).

От българското социално и политическо ежедневие „Россия" се интересува единствено с оглед на своите специфично руски проблеми. Поне в началото на първата годишнина редовно се следи как българските вестници отразяват случващото се на Кримския фронт и се оформя сравнително постоянната рубрика „В Болгарии", в която попадат само събития, обвързани с емиграцията: например, решенията на българските власти за пребиваването на русите, различни инициативи за събиране на помощи за русите и др. В брой № 3 (28 юли1920) К. Тодоров дава интересен ракурс към славянофилското осмисляне на проблема „Русия и България" със своите спомени за това как е бил затворен заради отказа си да воюва срещу Русия и патетично декларира, че това е позицията на обикновения народ. Блокът с материали по темата в броя се допълва и от обстойната историческа справка на Н. Сурин за миналото на Славянското дружество в България, както и с отчет за събраните финансови средства до момента за руските емигранти („Славянское общество в Болгарии").

[2] От 1920 г. до смъртта си през 1943 г. той е редовен професор по руска литература към катедрата по славянски литератури в Софийския университет. Вж: Любенова, Л. Руски учени-хуманитаристи в България в периода между двете световни войни. – В: Славянска филология, София, 1993, т. 21, с. 354.

Темата „България“ е постоянна главно през първата годишнина на вестника, като стремежът е да бъде предложен един по-различен поглед към културата на приютилата ги братска страна, за разлика от обичайното за други емигрантски издания от това време[3] спомняне на заслугите на Русия за освобождението на България. В тази посока интересна възможност предлага писателят А. М. Фьодоров с поредица очерци за пътуването си из южна България под общото заглавие „По Болгарии“ (№ 10, 13 авг. 1920; № 15, 25 авг. 1920; № 20, 8 септ. 1920; № 26, 22 септ. 1920; № 30, 1 окт. 1920; № 44, 5 ноем. 1920). Желанието му е сякаш читателят за миг да забрави сегашното си тъжно битие, да избяга от кошмара на ежедневието и да погледне на тази не-руска природа през очите на пътешественика. Фьодоров разказва увлекателно за посещенията си в градовете Пазарджик, Пловдив, Стара Загора, впечатлен е от природните красоти на приютилата ги тях, русите, българска земя, но не подминава и тежкия труд на обикновения български селянин, който също като русите се бори срещу следвоенната криза. В подлистника на няколко броя проф. М. Попруженко разказва за софийските музеи (археологически и етнографски), за Народната библиотека – за техните колекции и за значението им като културни и научни центрове („Культурные сокровища Софии“ – № 11, 14 авг. 1920; № 17, 1 септ. 1920; № 29, 29 септ. 1920).

„Россия“ е вестник с подчертано политически профил и поради това художествено-литературният му отдел е сравнително слаб; той няма постоянен „развлекателен“ подлистник, а и поместените в него произведения са с широк жанров диапазон – спомени, фейлетони, разкази и сравнително рядко стихотворения. Не е учудващо, че по-голямата част от тези творби са на А. М. Фьодоров, плодовит автор, който по това време сътрудничи на повечето емигрантски издания. Разказите и стихотворенията му, поместени в „Россия“ не излизат от познатата носталгично-мелодраматична стилистика (срв. например: „Моя Родина“ [стихотворение], № 1; „Женщина“ [разказ], № 54, 5 дек. 1920; „Ланцов“ [разказ], № 63, 30 ян. 1921). Специално обаче трябва да се отбележат двата му спомена за А. П. Чехов (№ 4, 30 юли 1920) и за Л. Н. Толстой (№ 51, 24 ноем. 1920). Фьодоров без съмнение е шлифован разказвач и, независимо колко интимно близък е до обекта на спомена (вторият спомен би могъл да се казва и „Как не успях да се запозная с Толстой“), той съумява да психологизира през личния ракурс на общуването значението на двамата гениални творци за руското изобщо. В контекста на ситуацията спомнянето носи и други измерения като знак за национално достойнство и гордост. От другите писатели ще спомена Евг. Чириков с фейлетоните „Снежок“ (№ 62, 27 ян. 1921), „Мой чемодан“ (№ 64, 3 фев. 1921), както и поетът Вяч. Лебедев („Невозможное“ [стихотворение], № 63, 30 ян. 1921;“Возвращение осени“, „Осенний поход“ [стихотворения], № 69, 20 фев. 1921 и др.).

За този начален етап от историята на руската емигрантска периодика в България характерен момент е представянето на българската литература пред руските читатели, което прави и „Россия“. Макар че Д. Ганев („Очерк болгарской литературы“, № 45, 7 ноем. 1920) не е актуално име за тогавашната българска критика, в своя обстоен очерк той очертава точно основните тенденции в българската литература от о. Паисий до началото на 20-те години на XX век. Специално внимание вестникът отделя на половин вековния юбилей в творческата дейност на патриарха

[3] Вж. например разработването ѝ в сп. „Балканский журнал“.

на българската литература Ив. Вазов. Заслугата за това е изцяло на проф. М. Попруженко, който запознава читателите на вестника с подготовката на тържествата, представя писателят като най-значимата творческа фигура на българската литература („Юбилей Ивана Вазова", № 6, 4 авг. 1920). В дните на самия юбилей той публикува подробна биография на писателя („Иван Вазов", № 39, 24 окт. 1920), а в два поредни броя са поместени Вазови творби: стихотворенията „Новое кладбище в Сливнице" (№ 39, 24 окт. 1920) и „Витоша" (№ 40, 27 окт. 1920) и двете в превод на А. М. Фьодоров, както и разказът „Негостеприимное село" (№ 40, 27 окт. 1920), преведен от М. Попруженко.

Все във връзка с българската тема са и редките прояви на библиографски преглед за новоизлезли книги. П. Нилус подробно рецензира публикуваната на руски език в София стихосбирка на К. Тодоров (№ 14, 22 авг. 1920). А „М. Юсь" съобщава за излезлия пореден брой на софийското сп. „Слънце", в което е поместена статия от М. Попруженко за А. С. Пушкин (№ 30, 1 окт. 1920), както и прави преглед на издателската дейност на Славянското дружество в София (№ 33, 10 окт. 1920)[4].

По своеобразен начин редакцията отбелязва годишнината от подписването на Сан-Стефанския мирен договор. След уводната статия на проф. М. Попруженко „19 февраля", която обобщава историческото значение на събитието, в целия подлистник е поместена биографията на С. С. Бобчев „На славном посту" (№ 72, 3 март 1921). Не само предстоящият творчески юбилей на видният български юрист е повод за публикацията, но през живота и дейността на почетния председател на Славянското дружество е потърсена възможност да се запознаят русите с неизвестни моменти от духовните връзки между двата славянски народа.

Много по-траен е интересът на „Россия" към културния живот на емиграцията. Една от постоянните рубрики е „Театър и искусство", в която се отразяват театрални и концертни прояви с участието на руси – било от гастролиращи руски артисти (А. Левинсон „Е. А. Плевицкая в Софии", № 1), било представления на руски артисти, установили се вече в София, или, най-накрая, за постановки на български театри върху творби от класическия руски театрален репертоар (срв. Эрик „Накануне", № 8, 8 авг. 1920; Serno „Евгений Онегин" на болгарской сцене", № 22, 12 септ. 1920 и др.).

Значимото събитие от духовният живот на „руската София" от 1920 г. несъмнено е пристигането в София на трупата на М. Х. театър в средата на м. октомври. В обширни беседи-интервюта в два поредни броя (№ 37, 20 окт. 1920 и № 38, 22 окт. 1920) В. И. Качалов, С. Л. Бертенсон и Л. Д. Леонидов разказват за новата история на Московския художествен театър, за заминаването от Русия и за серията от представления, за спектаклите, които ще поставят в София, както и за предстоящите гастроли в Сърбия. По време на целия престой на руските артисти в София „Россия" отблизо следи тяхната игра. Много често отзивите излизат от стандартните жанрови изисквания на вестникарската рецензия, тъй като спомените за някогашните московски постановки се преливат с впечатленията за видяното тук, в чужбина, тъга и носталгия се сливат с възхита и благодарност за прекрасната игра, за мига забрава, с които трупата дарява зрителите (Старый друг Московского Худого Театра, „К постановке „Вишнего сада", № 39, 24 окт. 1920; Ж. Беран, „У „Цар-

[4] Най-вероятно под псевдонима се крие М. Попруженко.

ских врат", № 40, 27 окт. 1920; Ж. Беран, „Братья Карамазовы", № 46, 12 ноем. 1920 и др.). С благодарност се отбелязва и участието на отделни актьори (например О. Л. Книпер-Чехова) в благотворителни концерти за набиране на помощи за бежанците (Serno, „Концерт", № 40, 27 окт. 1920). Но празникът все някога свършва. Има някаква странна символика, че отпътуването на трупата съвпада с началото на евакуацията на Крим – целият брой № 53 (1 дек. 1920) е посветен на темата „К эвакуации Крыма" и тук в рубриката „Театр и искусство" е бележката на Вера Пушкарьова „Они уезжают...": „Они уезжают..., наши дорогие Москвичи „художественники". И с ними отлетает, оставляя нам серые будни жизни, все то красивое, идеальное и яркое, чем дарили они нас за этот праздничный месяц".

Като особено значимо събитие за духовния живот на емиграцията редакцията отбелязва формирането на „Руския религиозно-философски кръжок" и редовно информира за заседанията му и за споровете по обсъжданите доклади (№ 39, 24 окт. 1920; № 45, 7 ноем. 1920; № 52, 26 ноем. 1920; № 54, 5 дек. 1920; № 65, 6 фев. 1921). Възторжено се приветства и организираното в София „Руско-българско книгоиздателство", чието създаване, според редакцията, е изгодно и стратегически важно поради междинното положение на България между Русия и Западна Европа. Анонимното съобщение информира и за конкретните планове на издателите да публикуват книги на руски и български (№ 43, 3 ноем. 1920).

Историята на Крим е и историята на вестник „Россия".

Христо Манолакев

РОССИЯ

Россия. Еженедельный политическо-литературный журнал. София, Милодиновская ул. 29. Цена 1 фр. 50 с. Prix 1 fr. 50 с.

№ 1 25 окт. 1921

Редактор-издател: И. П. Линов (отбелязан на с. 36).
Печатница „Балкан", София (отбелязани на с. 36).
Обем: 36 с.
Формат: 19,5x26,5 см.

Към издаването на списанието[1] редакцията пристъпва с мисълта да служи на „святата дума, изписана върху корицата", което за нея означава служене не на партия, съсловие или класа, а за „освобождаването на руския народ". Изглежда, избавлението от „болшевишкия рецидив", от „паралича, овладял живота" се приема за осъществима в съвсем близкото бъдеще перспектива, тъй като на преден план в уводната редакционна статия („От редакции", с. 1) е изведен като неотложен за решаване въпросът за изясняване каква да бъде властта, която ще оглави държавата след падането на болшевиките.

Формулата на държавното устройство на бъдеща Русия се обсъжда и в статията „Монархия или республика" (с. 1–2). Според нейния автор, скрит зад псевдонима Иногородни, и двата типа, състояли се след отхвърлянето на монарха, републики (до и при болшевиките) добре са илюстрирали каква може да бъде Русия при републикански строй: или пълно безсилие на централната власт, или класов гнет, непознат при нито един от предишните режими; и в двата случая – разпад на държавата, икономическа смърт, загуба на всякакво народно значение. Ето защо монархията, т.е. некласова, непартийна, способна да събере разпръснатите руски земи и отговорна за действията си власт, е единствено възможната форма на държавно устройство, „необходимост, продиктувана от изискванията на съвременното положение", а не връщане към миналото. За да се измъкне стъпка по стъпка Русия от неизбежната анархия след падането на болшевиките, авторът на статията не вижда друга алтернатива освен военна диктатура на първо време.

Теоретичновъзможните варианти-сценарии, по които може да се стигне до краха на болшевизма, са разиграни в статията на редактор-издателя И. Линов „Когда же конец большевикам?" (с. 2–4). *Първата* („явно чудесна", но най-невероятна) възможност е болшевиките да се отрекат от самите себе си и от своята партия, да обя-

[1] В Български периодичен печат 1844–1944. Анотиран библиографски указател. Т. III. Съставител Д. П. Иванчев. Обща редакция Т. Боров, Г. Боршуков, Вл. Топенчаров. София, 1969, липсват сведения за това издание. Информация за съществуването му е открита в: Сводный каталог периодических и продолжающихся изданий русского зарубежья в библиотеках Москвы 1917–1988. Москва, РОССПЭН, 1999. Списанието не бе намерено от автора на статията в българска библиотека. Статията е написана по запазен брой в Научната библиотека на Държавния архив на Руската федерация (ГАРФ).

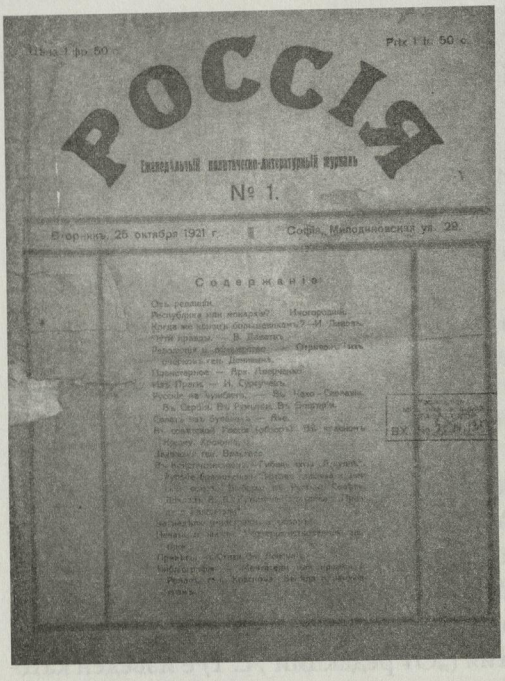
РОССІЯ

Еженедѣльный политико-литературный журналъ

№ 1.

Вторникъ, 25 октября 1921 г. София, Мйодиновская ул. 29.

Содержаніе

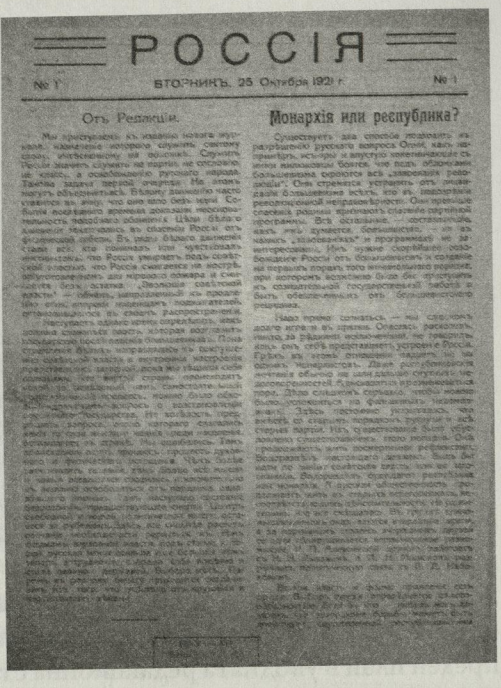
РОССІЯ

№ 1 ВТОРНИКЪ. 25 Октября 1921 г. № 1

Отъ Редакціи.

Монархія или республика?

вят предсрочни избори и доброволно да сдадат властта. *Втората* („почти чудесна“) – вътрешен разрив, всенародно въстание, „трета революция“ – също изглежда почти невъзможна като изход, доколкото нито един от евентуалните изпълнители (градът, селото, червената армия) не е способен да я осъществи. За реализацията на *третата* възможност – класически завършек на революционната власт от якобинско-болшевишки тип – може да потрябва значително по-дълго време, десетилетия. Пред риска да се осъществи *четвъртата* възможност („паразитът загива от естествена смърт заедно с поразения от него организъм“, т.е. съветската власт да загине заедно с Русия) Линов дава предпочитание на една последна, *пета*, възможност (той дори не я определя като възможност, а като „предопределена от хода на нещата обективна необходимост“) – чужда намеса, интервенция. Ако не нещо друго, изводите, които прави редактор-издателят на „Россия“, разкриват колко висока цена (жестоко изпитание и обида за националното чувство) имат готовност (поне в мислите си) да заплатят руските емигранти за свалянето на болшевишката власт.

Под една или друга форма (писма, разкази на сътрудници, хроника) са показани различни аспекти (бит, култура, борба между идейни течения) от живота на руските бежански колонии по света: Константинопол, Прага, Париж, Сърбия, Бесарабия, Бразилия („Русские в Бразилии“, с. 28–29), България. Почти винаги в тях присъства сравнението, съпоставките, както и оценка на отношението на местното население и правителството към русите.

Направен е аналитичен обзор на международните политически събития („За неделю“, с. 20–22). Акцентите в него са върху регулирането на актуални спорни политически и икономически двустранни и многостранни отношения между европейски държави: решаването на горно-силезийския въпрос с посредничеството на

Лигата на нациите, германско-френското съглашение във Висбаден, конференцията във Венеция във връзка с австрийско-унгарския териториален конфликт, сръбско-албанския спор за северно-албанската граница, брюкселската конференция за глада в Русия. Прегледът завършва с кратка информация за хода на съдебния процес в София срещу обвинения за провала на политиката му през Първата световна война и за втората национална катастрофа кабинет на Васил Радославов.

Обзорът „В Советской России" (с. 22–23) представя картината на живота в изоставената по принуда родина. В нейния център са безсилието на болшевиките в борбата с катастрофата, предизвикана от глада, съмнителните икономически нововъведения в условията на съветския режим, хаосът и контрастите в социалната сфера, „внушаващата известни опасения" външна политика на РСФСР във връзка с усложненията в отношенията с Румъния и Полша и нестабилната обстановка в Далечния изток).

Писано в Гърция, единственото стихотворение, поместено в броя (Вл. Ленски, „Привет", с. 9), повтаря в концентриран вид ключовите мотиви на изгнаническата поезия от самото начало на 20-те години на XX век. В началото поетът реди стихове, в които не пести думите си, рисувайки изкусителни пейзажи и гледки. Вместо възхита обаче чуждите природни красоти усилват носталгията, извикват в душата на изгнаника единствено болка, печал за „изстрадалата, бедна Русия", връщат го към спомените и го карат отчаяно да търси прилики, подобия. Финалът на стихотворението оставя надеждата за щастлива развръзка: „Победит разум тьму и наступит рассвет, / Солнце красное вновь засияет...".

Фейлетонът на Аркадий Аверченко „Планетарное" (с. 9–11) показва тъжен сюжет от съвременната съветска действителност – за повърхностното отношение и подценяването на изкуството, за униженията, на което бива подлаган творецът-художник, сблъсквайки се с бюрократичната машина.

В рубриката „Библиография" са рецензирани три книги.

Първата рецензия (В. М. Л., „Мечтатели или прохвосты?", с. 30) е за сборника със статии „Смена вех" (Прага, 1921), окачествен като „първи опит да се използва в интерес на болшевиките растящият в интелигентска среда национализъм и патриотизъм". Снизходителната оценка, че книгата „все пак няма да остане незабелязана", както и констатацията, че е твърде закъсняла и усилията на авторите ѝ са отишли напразно, понеже болшевиките вече били на доизживяване, впоследствие са твърде сериозно компрометирани.

Неодобрителна като цяло е и рецензията (Л-й, „Роман ген. Краснова", с. 31–32) за романа-епопея в осем части на ген. П. Н. Краснов „От Двуглавого Орла к красному знамени" (Берлин, 1921). Посрещната с огромен интерес в бежанските среди, книгата се оказва разочарование – съдържа едва няколко десетки живи, талантливо написани страници (за военния бит, който авторът несъмнено познава най-добре), а опитът за създаване на пълна картина на съвременността и недалечното минало е определен не само като неуспешен, но и съдържа дори „невъзможни от художествена гледна точка страници". Според рецензента езикът на автора е „небрежен и напомня лош вестникарски фейлетон; за написването на подобен роман е необходим талантът на автора на „Война и мир", а у Краснов „материалът не е преминал през горнилото на творчеството, не е осветен от лъчите на художественото превъплъщение".

На противоположния полюс, изцяло позитивна, е рецензията (Н. Ч., „Беседы о национализме", с.32) за книгата на Валерий Левитски[2] „О любви к отечеству и народной гордости" (Цариград, 1921). В нея са предадени под формата на беседи мисли, вълнуващи всеки руски бежанец. Самата книга тласка съм размисъл, а авторът ѝ притежава особено чувство за пейзаж.

За първи път в печата именно на страниците на „Россия" (с. 6–9) се появява фрагмент („Революция и офицерство") от подготвяната за публикуване в Париж от Я. Поволоцки книга на ген. А. И. Деникин „Очерки русской смуты".

Също с армейска тематика е и очеркът на В. Даватц „Путь правды" (с. 5–6), отразяващ моменти от живота на Бялата армия в Галиполи.

Пребиваването на Руската армия в Галиполи е сред основните теми в броя. На това е посветен и предадения в конспективен вид доклад на проф. В. Д. Кузмин-Караваев за осемдневния му престой в Галиполи, прочетен на 8 октомври 1921 г. в зала „Силогос" в Константинопол („Правда о Галлиполи", с. 24–26).

Обект на специално внимание в списанието са и личността, дейността и възгледите на главнокомандващия армията ген. П. Н. Врангел. Три (от всичките 36) страници в броя са отделени за инцидента между намиращата се на рейд в Босфора и служеща за квартира на главнокомандващия руската армия яхта „Лукул" и италианския океански параход „Адрия" – подробности за обстоятелствата около катастрофата, разкази на очевидци, последвали реакции.

Поместени са и възражения на главнокомандващия („Заявления генерала Врангеля", с. 17–18) във връзка с отпечатана в „Последние новости" (1921, № 443) „беседа", където изразени от него становища по политически и военни въпроси са изопачени до неузнаваемост. С това редакцията на „Россия" не приключва темата – изказва и своята позиция в полза на ген. Врангел („Усовершенствованная тактика", с. 18), навлиза в остра принципна полемика с „Последние новости" като препечатва и откъси (придружени с кратък коментар) от публикации в други издания на руската емиграция, свързани с линията на вестника, с неговия главен редактор П. Н. Милюков и с ген. Врангел: „Руль" („Учредиловцы и Нансен", с. 18–19), „Зарницы" („О письме П. Н. Милюкова), с. 19), „Новое время" („Москва – Париж – Прага", с. 19), „Общее дело" („Юбилей „Общего дела", с. 20).

Не е известно дали списанието е излязло само веднъж или са последвали и други броеве, но те не са били запазени.

Радостин Русев

[2] Вероятно самият Валерий М. Левитски е автор на първите две рецензии, едната подписана с неговите инициали В. М. Л., а другата с псевдонима Л-й.

РУССКАЯ ГАЗЕТА

Русская газета[1]. Выходит ежедневно. Варна. Издатель: Товарищество на паях в лице Ф. Н. Щиглиц. Типография „Зора“ на Ив. Г. Игнатов. Цена 60 ст.

I № 1–192 3 март – 31 окт. 1920

От № 1 до № 158 (12 септ. 1920) редактор е И. П. Нилов; от № 160 (16 септ. 1920) до № 169 (28 септ. 1920) редактор е А. В. Прохоров; от № 170 (29 септ. 1920) редактор е В. Ф. Кацински, а издател – В. Е. Арнолдов.

От № 7 (11 март) до № 168 (27 септ.) в „шапката“ се изписва „Излиза на руски и български език“.

Обем: 2 с.

Формат: 120 х 40 см. Броеве № 54 (13 май), № 60 (17 май); № 64 (21 май), № 81 (21 юни) излизат във формат – 60 х 20 см. От № 140 (21 авг.) до № 192 поради стачка в печатницата редакцията преминава изцяло към този намален формат.

„Русская газета“ е първият руски емигрантски вестник в България. Излиза в гр. Варна. Поради стратегическата близост на този черноморски град до Южна Русия, той е превърнат от Южното правителство в основен център за продоволствено и военно снабдяване на Крим. А от Русия тук се изпращат за лекуване ранени войници. Първите групи от цивилни и военни руси се появяват в града още през 1919 г., а в началото на 1920 г. колонията вече наброява около 4000 човека. Тази не малка маса от хора трепетно очаква всякакви новини от фронта и от Родината, което е главна причина за появата на вестника, и, от друга страна, навярно и основание той да бъде ежедневник[2].

Вестникът е създадена при активното участие на проф. П. Богаевски (Богаевский) и журналистите И. П. Нилов, Ю. К. Рапопорт, В. Ф. Кацински (Кацинский)[3]. В началото на м. април П. Богаевски е избран за редовен професор по право в Софийския университет и той се премества в София. Възможно е вестникът да е поддържан финансово от Южното правителство, за което се намеква в уводната статия на юбилейния брой 100 (3 юли 1920), но като цяло списването на „Русская газета“ се осъществява при крайно тежки икономически условия. Той излиза на много лоша амбалажно-кафеникава хартия, недобро е качеството на мастилото и на печата, изобилства от печатни грешки. С намаляване на формата след № 140 вестникът придобива вид на информационен бюлетин, почти липсват статии, а се печатат главно сводки от фронта, телеграми и хроники. След като В. Ф. Кацински става редактор,

[1] Вестникът се печата на некачествена вестникарска хартия, което днес затруднява изключително дигиталното му възпроизвеждане.

[2] Другите руски емигрантски ежедневници по това време са: „Голос России“ (Берлин); „Последные новости“ (Париж, ежедневник от 25 апр. 1920); „Новая русская жизнь“ (Хелсингфорс); „Воля“ (Рига).

[3] За смъртта му излиза кратък некролог в сп. „Зарницы“, № 9, 8 май 1921, с. 16.

новата редакция започва да издава вестника на бяла хартия, видимо подобрява качеството на печата, но опитите да се съживи „Русская газета“ са безуспешни.

Датата на първия брой не случайно е избрана да бъде 3 март. Както проф. П. Богаевски подчертава в уводната статия „Два момента: 1878–19 февр. – 1920“, в плана на общата за двата братски народа историческа памет, трябва да си припомним как през 1878–1879 г. обикновеният руски народ доброволно се е притекъл на помощ на своите славянски братя. За много българи този спомен е все още жив и днес те с готовност подпомагат русите, въпреки че по волята на европейската политици са били заставени в отминалата война да воюват срещу своите освободители. През съпоставката с 1877 г. авторът обяснява сегашното положение на русите от 1920 г. като борба за свобода и национално достойнство.

В историята на руската емигрантска периодика в България „Русская газета“ е може би единственото издание в чийто начален брой липсва програмна идеологическа статия. За такава може да се приеме уводната от № 4 (7 март 1920), в която се уточнява, че при създаването на вестника редакцията си е поставила само две задачи: „Русская газета“ да бъде преди всичко информационно издание, а оттук, следователно, да се стреми да избягва каквото и да е „идеологическо проповядване“. Последното е наложително, за да бъде разбран смисълът на тяхната борба от българите, за които руските партийни конфликти са безкрайно далечни и чужди. Допълнителен нюанс за разбирането на тази прагматична и аполитична стратегия предлага юбилейният стотен брой. Редакцията е съзнавала своята отговорна мисия да информира за случващото се на фронта поради относително добрата връзка с Крим и именно поради това техните съобщения оттам „редовно са били препечатвани не само от други руски емигрантски, но и от много европейски вестници“. И заради тази отговорна патриотична мисия те са се отказали да бъдат „нечий“ тясно партиен вестник, а служат на общата цел „освобождението на Русия“ („На трудном посту“, № 100, 3 юли 1920).

За „Русская газета“ главната журналистическа тема е „войната в Крим“, защото от изхода на кампанията зависи бъдещето на цяла Русия. През пролетта и лятото на 1920 г., когато се водят тежки боеве, вестникът придобива характер на военен бюлетин. Обикновено до уводната се разполагат постоянните рубрики „События в Крыму“, „Положение на Юге России“. Основен източник за събиране на информация са радиосводките (например в № 1: „Радиосводка – На фронте Одессы, На Крымском фронте, На кавказском фронте и пр.). С огромно нетърпение се очаква пристигането и на всеки нов параход от Крим, с който се появяват и „свежи новини“, независимо че те реално вече са остарели. Със задна дата се правят опити да се реконструира движението на войските и развитието на фронта, ситуацията в тила (срв.: А. П-в., „Бои 7–11 июня“, № 92, 24 юни 1920). За бежанците неизвестността „от там“ е по-страшна дори от липсата на средства, от мизерията и глада, при които живеят. До Варна, например, достигат слухове за разрив на ген. А. Деникин с казаците, от което, предполага се, последствията биха били пагубни за кампанията. Очакванията на всички са, че все някой във вестника ще знае нещо повече, но дори и той не може да успокои тревогите, защото не разполага с повече информация ([уводна], № 12, 17 март 1920). За тази психологическа ситуация много точно пише Пилигрим в статията си „Что нового“ (№ 57, 13 май 1920). Всеки ден руският читател в града очаква от редакцията добра, сензационна новина от фронта: болшевиките да са раз-

бити, и „нашите“ постоянно да атакуват. Но се забравя, че журналистът е в същата ситуация на неизвестност.

Тази е причината да се подържа рубриката „Наши беседы“, в която се представя един, условно казано, неофициален ракурс към случващото се в Крим. Тук се поместват беседи с обикновени, редови, бежанци, с очевидци, успели да се измъкнат от болшевишкия ад (№ 29, 6 апр. 1920); редовно се споделят впечатления за живота в различните руски колонии; появяват се спомени за събития от близкото минало, като например, за отстъплението от Одеса. Първоначално тук е поместен разказът на полковник Тиламузи (№ 34, 15 апр. 1920), но след няколко броя редакцията отново се връща към темата с аргумента, че са се появили нови подробности за похода към Румъния, представени от появилия се наскоро във Варна участник в похода поручик Р. (№ 46, 29 апр. 1920). Това са едни от най-драматичните моменти от историята на Доброволческата армия, а в по-общ план и от историята на руско-румънските взаимоотношения. В доскорошната война двете страни са били съюзници, но в новата политическа ситуация румънците изведнъж са застанали на противоположния полюс, затруднявайки максимално изтеглящите се войски през Бесарабия. По-късно, след като очевидно са се насъбрали нови сведения за събитието, редакцията посвещава на темата почти изцяло № 59 (15 май 1920). Центриращ материал е срещата с генерал А. А. Аврински, „пристигнал неотдавна от Румъния, който официално потвърждава слуховете“ („У „союзников“). Така през разнообразието от различни социални гласове и гледни точки вестникът съумява да провери информацията и да създаде автентична картина, което донякъде компенсира липсата на аналитизъм в публицистичния облик на изданието.

Понякога дори цели броеве звучат „ретроспективно“, какъвто например е № 31 (9 апр. 1920), проследяващ със закъснение как точно е протекла смяната на властта в Доброволческата армия и как е бил избран барон П. Врангел за нов Главнокомандващ. Прави впечатление, че след като той поема управлението, в някаква степен се засилва притокът на новини от Крим, а и като цяло информацията за новото правителство става по-целенасочена. След мощния пробив, например, на Доброволческата армия в края на м. април Англия неочаквано призовава двете страни да прекратят боевете и да започнат преговори за мир, генерал Врангел дава специално интервю пред задграничните вестници, за да изясни своята позиция и да успокои бежанците („Журналисты у ген. Врангеля“, № 49, 6 май 1920). Голямото пролетно настъпление налага като практика в няколко поредни броя детайлно да се проследяват събитията от фронта (срв.: № 41–44, 23–27 апр. 1920). През лятото вестникът вече има свои постоянни кореспонденти на фронта, с което нарастват подробностите около развитието на военните действия (срв. например: № 128–134, 6–13 авг. 1920). Освен че се поместват решенията и разпорежданията от щаба на Врангеловата армия (срв.: „Положение в Крыму. Официальное сообщение Штаба Главнокомандующего“, № 114, 21 юли 1920), кореспондентите подробно отразяват и мерките на Южното правителство по отношение на гражданското население, разясняват реформите, предприети от Врангел в различните сфери от цивилния живот (срв. „Закон о земле“, № 104, 28 юли1920; „Приказ Представителя Главнокомандующего о пенсиях и пособиях“, № 183, 16 окт. 1920), и др. Последните броеве дори са изпълнени само с подобни разпореждания (срв.: „Приказ Главнокомандующего Русской армии“, № 187–190, 26–29 окт. 1920).

„Русская газета“ е сред малкото емигрантски вестници, чиято аудитория може да бъде и географски конкретизирана – колонията във Варна. Въпреки че се разпространява и сред другите емигрантски центрове, вестникът е обърнат преди всичко към нейното ежедневие. И това е втората значима тема във всеки брой. Най-болезненият проблем за ранната пролет на 1920 година е да се подпомогнат социално новопристигащите. Затова повечето материали от първия брой са посветени на тези въпроси. Посочват се между другото останалите градове в България, където вече са се установили руски емигранти и където новодошлите могат да потърсят убежище, уточняват се маршрутите, по които да достигнат до тези селища; отбелязва се и разписанието на влаковете до Сърбия („Эвакуация беженцев“). А статията „Беженские учреждения“ пак в този първи брой посочва какви точно комисии са създадени – „Комитет за оказване помощ на бежанците“ („Комитет по оказанию помощи бежанцам“) във Варна, кои са отговорниците им и как да се свържат с тях. Изобщо, в началото на съществуването си вестникът поема функциите на координатор в социалното ежедневие на изгнаниците (срв.: „Новое правило для едущих в Сербию“, № 9, 13 март 1920). Редовно, например, на 2 страница се поместват: списъците на одобрените за безплатни ж.п. билети до България или различни градове от Европа; разписанието на пристигащите или отплаващи от Варна към Русия и Константинопол параходи; валутните курсове по отношение на различните руски парични единици в обръщение и местата във Варна, където може да се осъществи обмяната или да се заложат ценности; информация за постъпили в редакцията писма за издирване на близки и др. Основната организационна единица на колонията е „Руската община“ („Русская община“) и обсъжданите на заседанията ѝ проблеми както и взетите решения редовно се публикуват във вестника. Същевременно тук се разглеждат спорни въпроси между членовете на колонията и нейната управа. Особено чести са апелите за повече организационна енергия при набиране на средства за помощи, за осигуряване на работни места (Н. Плешко, „Надо помочь“, № 27, 3 апр. 1920). Във връзка с това специално трябва да спомена възникналия спор с българските власти по повод заповедта на градоначалника: първо, всички руски жени, работещи като миячки, сервитьорки и чистачки в ресторанти и сладкарници да бъдат третирани за жени „със съмнително поведение“ и, второ, всички руски лекари да бъдат лишени от правото да практикуват своята професия, поради това, че не плащат данъци („В Русской общине“, № 83, 15 юли 1920). С поредицата материали по тези проблеми вестникът защитава не само социални права, но преди всичко унизеното национално достойнство на своите сънародници. И именно поради подобни инциденти редакцията горещо подкрепя постигнатото споразумение за обединение между различните руски организации („Объединение русских в Болгарии“, № 132, 11 авг. 1920).

„Русская газета“ се стреми да информира подробно и за живота в другите руски колонии в България: съобщава, че в Шумен са настанени по-леко ранените войници и офицери (№ 8, 12 март 1920); конкретизира, че в София могат да се устроят предимно специалисти с висше образование и професорски кадри и че особено остър е проблемът с квартирите („Русские в Софии“, № 55, 13 апр. 1920), че тук най-накрая е открита руска гимназия (№ 123, 31 юли 1920). Представят се също редовно и обзори за социално-икономическите условия на живот в другите европейски страни, като целта е да се улеснят русите при избора им коя държава и кой град да предпочетат: за Константинопол (№ 45, 28 апр. 1920); за Прага (Кабе, „Жизнь в Праге“, № 78, 9 юни

1920); за Италия (№ 122, 30 юли 1920); за Сърбия (№ 139, 19 авг. 1920); за Берлин (Н. Л., „Русская колония в Берлине", № 174, 3 окт. 1920) и др.

Външната политика не е приоритетна за вестника, очевидно поради невъзможността постоянно да се осигурява подобна информация, а и защото през пролетта и лятото на 1920 г. все още е силна надеждата, че е възможно да се постигне положителен изход от кампанията в Крим, с което ще се сложи край на „руския въпрос". В тази насока интересна е анонимната уводна статия „Мы беженцы" от № 6 (10 март 1920), посветена на въпроса „Кои сме ние?" Разсъжденията върху него са провокирани именно от външнополитическите проекции на „руския въпрос". Авторът категорично отказва да признае себе си и своите сънародници за „емигранти", тъй като те не са политически бегълци. Те са насила изгонени от Родината. А това е друго политическо измерение на техния статус. През препечатки от чуждата преса с внимание се следи главно политиката на Франция и Англия за войната в Крим. За всички е ясно, че от тяхната воля зависи и руското бъдеще (срв. например № 30, 8 апр. 1920).

Почти същото може да се каже и по темата „Болшевишка Русия". С уточнението, че актуална информация за нея се набавя още по-трудно. Практика е и тук повечето материали да се препечатват от чуждата преса. Когато редакцията все пак попадне на съветски вестници, по принцип главно от Одеса, те почти изцяло биват преразказвани и интерпретирани в негативна светлина (срв. „Вести из Одессы", № 26, 2 апр. 1920). Няколко пъти дори се поместват, взети от тези източници, списъци на разстреляните одесити (срв.: „Жертвы Одесской чрезвычайки", № 76, 7 апр. 1920) – това са тъжни страници, но решението на редакцията за публикацията е оправдано, тъй като значителна част от „руската Варна" са бежанци именно от този град. В зависимост от развитието на лятната кампания на Южния фронт в темата се открояват различни акцентни. С нарастваща тревога се следят европейските „совалки" на съветския външен министър Л. Красин в стремежа му да убеди Европа за признаването на новата власт в Москва (Т. Нестеренко, „Лойд Джордж и Красин", № 78, 9 юни 1920), или с тъга се признава че болшевиките имат цялостна стратегия за журналистическа пропаганда като харчат милиони и манипулират с вестниците си Европа, докато задграничната руска преса едва съществува (Т. Нестеренко, „Деньги", № 99, 2 юли 1920).

Двете теми се сливат в един болезнен за руската менталност (дори и извън Родината!) ракурс – „Полша и Украйна". В края на м. май с непредполаганото включване на поляците във войната и последвалото им настъпление към Киев, „полският фронт" става един от най обсъжданите проблеми на страниците на „Руская газета". Войната отново е станала международна, но за редакцията ситуацията е и деликатна. Полският фронт формално е отворен срещу болшевиките, което стратегически е от полза за Доброволческата армия. Само че в аспекта на историческата памет той на практика е провокиран от вечния конфликт между двете държави. И в уводната статия от брой 67 най-накрая ясно е изговорен болезненият въпрос: „С кого воюват поляците? – С болшевиките или с Русия?" Според автора всеки русин във Варна сам трябва да реши дилемата, изработвайки си отношение към новия сблъсък (Т. Нестеренко, „На перепутье", № 67, 26 май 1920). Но във Варна ситуацията се оказва още по-сложна, защото полският фронт неизбежно „разпалва" и също толкова болезнения проблем „Украйна", а тук има и немалко украински бежанци, които из-

веднъж започват да отстояват тезата за независима Украйна. А това, естествено, не се приема еднозначно от русите (срв.: Гармонд, „Россия и Украина. Украинцы заграницей", № 47, 30 апр. 1920; „Украинский представитель в Варне", № 67, 26 май 1920 и др.). Немалко място в този контекст се отделя и на екзотичните атамани Махно и Петлюра (например: „Петлюра и поляки", № 99, 2 юли 1920).

Сравнително редовно на страниците на „Русская газета" присъства и българската тема. В преобладаващите случаи това са материали, които запознават руските читатели със социално-политическата и икономическата ситуация в България, информация, чиято цел е да улесни ежедневието на бежанците. Още в първия брой, например, в беседа с чиновник от Министерството на външните работи се представя разработеният план за събиране на помощи и подпомагане на русите. Този траен интерес към темата е израз на позитивно отношение към приютилата ги страна, знак на благодарност за радушността, с която българите им помагат. Това ясно проличава през един съпоставителен външно-политически ракурс. Румъния не пропуска русите да преминат през територията ѝ, Англия категорично отказва да ги приеме, а Турция предпочита да ги заселва на безлюдните си острови. Поради общия етнически корен русите се насочват към славянските страни, но Полша е недоброжелателна към тях, а Чехия допуска главно специалисти. Единствено в България и в Сърбия липсва каквато и да е предубеденост към изгнаниците (Пилигрим, „Беженский поток заливает все славянские страны", № 36, 17 апр. 1920; също и: Николай Плешко „Друзья познаются в несчастии", № 15, 20 март 1920). За В. Качановски радушността на българите не трябва да учудва русите, тя само показва, че макар доскоро да са воювали един срещу друг, войната помежду им е била въпреки волята им. Не случайно сега те изпълват заедно храмовете по време на религиозна служба и отправят едновременно молитва към Бог за помощ (В. Качановский, „Надежды", № 5, 6 март 1920). Редакцията топло приветства всеки опит за „неформално" единение между руси и българи, както например похвално се отнася към създаването на съвместното „Религиозно-философско общество във Варна" (№ 40, 22 апр. 1920), тъй като с подобни взаимни срещи русите поне за миг ще забравят тегобите на ежедневието.

Разбира се, за по-голямата част от руските читатели на вестника българската история и култура е слабо позната и за да преодолеят тази бариера се поместват статии, които разширяват техния познавателен хоризонт (Проф. П. Богаевский, „Сан-Стефанский мир", № 3, 6 март 1920; Проф. П. Богаевский, „Болгарский праздник"[4], № 10, 14 март 1920). Във вестника се отпечатани и няколко пътни очерка за България (Каб., „Корреспонденция из Софии", № 9, 13 март 1920; Т. Нестеренко, „В Пути: Варна – София", № 119, 28 юли 1920) и др. Както с ирония отбелязва Пилигрим, дори и за 24 часа да се отделиш от Варна, читателите очакват от всеки журналист да сподели впечатленията си от пътуването, без значение дали през цялото време е бил в пътуващия влак (Пилигрим, „Путевой очерк", № 168, 27 септ. 1920).

На страниците на вестника понякога се появяват и художествени произведения, главно стихотворения. В тях има искрен патос и болка от раздялата с Родината (срв.: П. Самохвалов, „На Родину", № 1, 3 март 1920; Ник. Орельский, „У тихой Варны", № 40, 22 апр. 1920 и др.), но като стилистика и поетика те са определено слаби.

[4] Статията е по повод 50-годишнината на Българската екзархия.

През цялото време на съществуването си редакцията подържа рубриката „Театр и музыка“, списвана от Вл. Каченовски и Пилигрим. В нея се отбелязват местни прояви от културния живот на колонията, но това са изяви предимно с развлекателно-естраден характер.

„Русская газета“ има кратко, но динамично съществуване. Битието ѝ показва, че и с оскъдни средства е възможно да се прави отговорна и професионална журналистика. След появата в София на големия вестник „Россия“, „Русская газета“ все повече се превръща в „провинциален“ вестник, ограничен в местните проблеми. Но никога след нея в историята на руската емигрантска преса в България не ще има издание, което наистина да загърби тяснопартийните си пристрастия в името на освобождението на Родината и обединението на всички руси.

Христо Манолакев

РУССКАЯ ЖИЗНЬ

Русская Жизнь. Еженедельная политическая, общественная и литературная газета. Редактор-издатель Н. И. Вознесенский[1]. Цена отдельного номера 3 лв. Тариф объявлений: На 1-й стр. 3 лева. На 4-й стр. 2 лева. Рукописи должны быть написаны на одной стороне листа четким почерком. Непринятый рукописи не возвращаются. София.

№ 1–4 5 окт. – 2 ноем. 1924
№ 5–28 19 юли 1925 – 3 ян. 1926

Печатница: Типография „Право“ (от с. 4).

От № 5: Към подзаглавието: „Орган русской национальной мысли“. Ред.: Н. И. Вознесенский. Изд.: Г. И. Дементьев. В № 16 и № 28: без печатница. № 17 и сл.: типография „Франклин“.

След № 1 информацията за ръкописите изчезва от „шапката“.

От № 6, в каре под „шапката“: обявени представители на вестника в Париж, Белград, Флоренция (имена и адреси). Вестникът има (постоянен) кореспондент в Константинопол. От № 14: „Генерални представителства на в. „Русская жизнь“ (приемане на абонамент, събиране на обяви и продажба)“ има в Париж, Белград, Флоренция (А. Фомин), Прага, Константинопол (М. Нарцев), Хелзингфорс. От № 20 (1 ноем. 1925) – без генерално представителство в Чехословакия (Прага); от № 24 (29 ноем.) – и без във Франция.

Периодичност: № 1 е от неделя, 5 октомври 1924 г.; № 2 е от 12 окт.; № 3 от 19 окт.; № 4 е от 2 ноем. (т.е. нарушава се периодът). Следва прекъсване. № 5 е от 19 юли 1925 г. Спазва се обявената периодичност (1 седмица). След № 28 от 3 ян. 1926 спира без предизвестие.

Някои промени в облика на вестника привличат вниманието. № 1–4: Старомоден стил на „шапката“. Едър печат. Броят има „съдържание“ (под шапката), разслоено на две: 1) тематични акценти (по-скоро на новините); 2) „статьи и фельетон“ (с автор на водещата – „передовая“ – статия и на още една; заглавия на останалите). – След прекъсването: № 5: Съвсем друг дизайн на заглавието (опростен, не-старомоден). Изключение: № 13 (компромисен тип между стария и новия). Тук печатът е малко по-ситен, броят на колоните стига 6. В № 5 – отново „раздвоено“ предварително съдържание на броя. В № 6 (от 26 юли) и сл. предварително обявено съдържание няма. – От № 17 шрифтът на шапката става малко по-“артистичен“ (изящен, маниерен, сецесионен); от № 19 търпи промяна в същата посока, обхваща и заглавията на някои от материалите, вкл. на вътрешни страници.

Обем: 4 с.

Формат: 41x57 (№ 1-№ 4 и № 13), 32x48 (№ 5, № 6, № 14–28), 32x49 (№ 7–12) см.

„Русская жизнь“ („Руски(ят) живот“) изразява и развива гледната точка и *идеологията* на т.нар. монархисти-легитимисти, т.е. на привържениците на действалия в Руската империя закон за наследяване на престола (формално установен от импе-

[1] Най-вероятно същото лице (Н. И. Вознесенский) през 1920 г., в Крим, е главен редактор на в. „Вечерний Севастополь“. През 1921 г. публикува в Константинопол брошурата „Записки редактора-швейцара“. Източник: каталогът на електронната библиотека „Русия извън Русия“ (Россия вне России, Russia beyond Russia), поддържана от Университета на Северна Каролина (University of North Carolina), САЩ, http://www.lib.unc.edu/savine/RBR/ru/index.html.

РУССКАЯ ЖИЗНЬ

ЕЖЕНЕДѢЛЬНАЯ ПОЛИТИЧЕСКАЯ, ОБЩЕСТВЕННАЯ и ЛИТЕРАТУРНАЯ ГАЗЕТА.

РЕДАКТОРЪ-ИЗДАТЕЛЬ Н. И. ВОЗНЕСЕНСКІЙ.

№ 1 СОФІЯ, Воскресенье, 5-го Октября 1924 года. № 1

Съ Воскресенья, 5-го Октября въ Софіи будетъ выходить ЕЖЕНЕДѢЛЬНАЯ ПОЛИТИЧЕСКАЯ, ОБЩЕСТВЕННАЯ и ЛИТЕРАТУРНАЯ ГАЗЕТА РУССКАЯ ЖИЗНЬ ОРГАНЪ РУССКОЙ НАЦІОНАЛЬНОЙ МЫСЛИ.

ЦѢНА ОТДѢЛЬНАГО НОМЕРА 3 ЛЕВА

Тарифъ объявленій: на 1-й страницѣ — 3 лева, на 4-й страницѣ — 2 лева за квадратный сантиметръ.

СОДЕРЖАНІЕ НОМЕРА:

Возстаніе на Кавказѣ разростается. — По слухамъ, раненъ Буденный. — Пріѣздъ Троцкаго въ Европу. — Совѣты протестуютъ противъ вступленія Германіи въ Лигу Націй. — Походъ противъ англо-совѣтскаго договора въ Англіи.

СТАТЬИ и ФЕЛЬЕТОНЪ:

Передовая — *Н. Вознесенскаго.* — Великій Князь Николай Николаевичъ на Кавказѣ — *А. Стрѣльбицкаго.* — Какъ спасены были останки Царской Семьи. — Преобразованіе арміи ген. Врангеля. — Положеніе въ Болгаріи. — Маленькій фельетонъ — Пѣсенка эмигранта. — Изъ Симбирскихъ воспоминаній.

Софія, 5-го Октября.

Тяжкое время переживаемъ мы здѣсь, на чужбинѣ, страдая и морально и матеріально. Ужасъ нашего положенія усугубляется тѣмъ, что не видно просвѣта, не видно конца нашимъ страданіямъ. Не видно пока той силы, которая могла-бы свергнуть большевистское иго. Мы надѣемся на Россію, а Россія надѣется на насъ, какъ

мую партійную борьбу. Вмѣсто того, чтобы объединиться и создать единый фронтъ для борьбы съ большевиками — мы создали цѣлую тучу партійныхъ группировокъ и среди лѣвыхъ и правыхъ партій, какъ внутри ихъ такъ и другъ съ другомъ идетъ непрестанная борьба. И лѣвыя и правыя партіи раскололись, ссорятся между собой, обливаютъ другъ друга грязью, и забываютъ

щее русло то стремительное движеніе, которое росло среди народа и войска, уставшихъ отъ войны, благодаря агитаціи и лозунгамъ демагогическаго характера. Но пусть мы ошибаемся.

Тогда позволительно спросить, какъ была принята революція? Если исключить нѣкоторыхъ политическихъ дѣятелей, которые громко выражали свой протестъ, громадное большинство приняло

значеніе для Европы и Америки. Здѣсь заграницей есть два имени, вокругъ которыхъ мы должны объединиться, если желаемъ возрожденія нашей родины — это имена Е. И. В. Кирилла Владиміровича и Вел. Кн. Николая Николаевича. Но объединиться должны не около каждаго изъ нихъ въ отдѣльности, а около обоихъ вмѣстѣ. Е. И. В. Кириллъ Владиміровичъ, объявившій себя

въ главномъ, въ необходимости монархіи для Россіи, они не расходятся; разница лишь въ томъ, что одно теченіе считаетъ необходимымъ реализовать легитимное начало по освобожденіи Россіи отъ большевиковъ и въ самой Россіи, другое осуществило его теперь. Здѣсь различіе не принципіальное и не по существу, и поэтому нѣтъ никакихъ неустранимыхъ препятствій къ сотрудни-

ратор Павел Петрович)[2]. В случая, при персонализиране – на великия княз Кирил Владимирович, обявил се за руски император на 31 август/ 13 септември 1924 г.[3]. Около месец по-късно започва да излиза вестникът „Русская жизнь“, което, вероятно, не е случайно съвпадение.

„Русская жизнь“ се стреми да поддържа тон, който да обединява (монархистите)[4]; в не един материал се подчертава, че разногласието между привържениците на вел. кн. Кирил и на вел. кн. Николай Николаевич, син на отреклия се от престола в началото на 1917 г. император Николай II, не е принципно[5]. Постепенно позицията на изданието се „втвърдява“ – това вероятно се дължи на втвърдяването на позицията

[2] Н. И. Възнесенски в № 1 (уводната статия). Също: Б. М. Все ясно, № 7 (Да се лекува монархията чрез нарушаване на легитимността е неуместно, казва още епиграфът от Лев Тихонравов); Бобринский, В.. Законный монарх или „любимый вождь“, № 7 (авторът представен като: „Гр.[аф] В. А. Бобринский“); Савич, К.Кто такие легитимисты и чего они добиваются, № 22 (Отговор на неуспешни опити да бъде обяснен от външни нему лица – от проф. Илин (Ильин), „не евразиеца“, и А. Амфитеатров, във „Възраждане“. „Прежде всего, легитимисты или законопослушные монархисты не сообщество и не партия“); и други текстове. – Съвсем редки са материали, в които бива представяна популярността на заеманата полит. позиция (напр.: Руальд. Разговоры кстати, № 4. – Репортажен разказ за политическите настроения сред гостите на един дом; без имена).

[3] [Б. п.]. Печать об акте 31 августа, № 2. – Събитието е чествано в № 13 (1 година). Думата е дадена на суверена: Государь император Кирилл I о будущем России: Беседа с иностранным журналистом, № 13, с. 1–2. Следва уводна статия от Възнесенски и статия, подписана от „Троевский“, за събитието от 31 авг. 1924. Поместени са два текста, обосноваващи теоретично легитимизма: „Воля народная“ от Г. Гидов и „Абсолютизм“ от Всеволодов.

[4] Бухаров, С. К русским изгнанникам, № 3; Б. М. Да не смущается сердце ваше..., № 4; Борисов. Трагедия родины, № 6; и други текстове.

[5] Възнесенски в № 1; уводната ст. на Възнесенски в № 4, коментираща следната публикация: Письма Его Имп. Величества Государя Императора Кирилла Владимировича к Ее Имп. Велич. Вдовствующей Государыне Императрице Марии Федоровне и Великому Князю Николаю Николаевичу, № 4.

Год I СОФІЯ, Воскресенье, 13-го сентября 1925 года № 13

РУССКАЯ ЖИЗНЬ

Государь Императоръ Кириллъ I о будущей Россіи

БЕСѢДА СЪ ИНОСТРАННЫМЪ ЖУРНАЛИСТОМЪ.

ЕГО ИМПЕРАТОРСКОЕ ВЕЛИЧЕСТВО ГОСУДАРЬ ИМПЕРАТОРЪ КИРИЛЛЪ I.

на опонентите[6], от един момент насетне наричани тук „законоборци“[7] (доколкото за противниковата позиция може да се съди от кривото огледало на своята, а и на представа и представяне от не-съмишленик). Основната промяна не е в появата или зачестяването на публицистични нападки (фейлетонните текстове в изданието са редки)[8], а в разсъдъчното разгръщане на собствената идеология – чрез ред статии, въвличащи историческа, правна, богословска и културологична тематика[9]. От написаното в тях става ясно, че, противно на уверенията и заклинанията, разногласията между „легитимисти“ и „закононарушители“, „законоборци“ са дълбоко принципни.

Редки са обръщанията към собствения „стан“ и своите „воини“. Отрано са запознати с човешкото въплъщение на вдъхновяващата ги идея, с неговия състав, йерархия, участ в преломното време[10]; запознати са и с малкото, което се знае за врага, в краеведски материал[11]. На няколко пъти им е дадена думата[12]. На няколко

---

[6] Гр. В. Б. Проговорились!, № 5 (По повод публикации във „Вечернее время“ и „Русская газета“, Париж, опитващи се да обосноват „бонапартизма“ на руска емигрантска почва); Б. К. Зарубежный съезд в Париже: 19. VII., № 6; [Б. п.]. Вел. Кн. Ник. Николаевич – президент Российской Республики?, № 7.

[7] [Б. п.]. В Манджурии, № 11 (интерес към легитимизма там, във връзка с разкола сред „законоборците“ в Европа); Б.-М. Ответ А. И. Пильцу: Письмо в редакцию, № 14 (оспорва се статистическа справка за влиянието на различните политически групировки в емиграцията, публикувана в „Русь“, № 722); Вещий Олег. Фикция о „Трех Монархизмах“, № 20 (по повод ст. на Амфитеатров във „Возрождение“ № 131); [Б. п.]. Замыслы Зарубежного съезда, № 20; Б. М. Нео- или полумонархисты, № 23 (за П. Струве, А. Амфитеатров „и др.“); С. Н. Модный лозунг, № 25 (за мнението, че въпросът за държавното устройство трябвало да се решава след освобождаването на Русия от болшевиките).

[8] Обикновено под надслова „Маленький фельетон“. – Сандро. Современные дон-Базилио, № 3 (Епиграф: „Клевета ползит тихонько!“/ „Сев[ильский] цирульник“); Същият. Три С.С.С., № 4; Секретарев. Правые и левые, № 9.

[9] Юрист. Самодержавие по Основным законам, № 9; Г. Гидов. Идея и личность, № 14 (Припомня, че през 1613 г. русите се обръщат към невръстния Михаил Романов да царува, той имал законното право, а не към доблестните и именити мъже наоколо. „Личность на Руси – ничего, – идея – все“); Същият. Религия и власть, № 16; Същият. Нечто о конституции, № 18; П. Б. Царское самодержавие по учению Православной церкви, № 21; Същият. О существе царской самодержавной власти, № 22 и 23; А. Т. Правда русской жизни, № 22 (за историческия живот на нацията и за „горивото“ му); П. Б. Свойства Царской Самодержавной власти: неограниченность, № 24 и 25; Същият. Свойства самодержавной власти: законная преемственность, № 27; Фомин, А. Царь и советы (О самоуправлении), № 26.

[10] [Б. п.]. Как были спасены останки царской семьи, № 1; [Б. п.]. Российский императорский дом (Справка), № 2 (списък); [Б. п.]. Члены Росс. имп. дома, убиенные и умученные большевиками, № 2.

[11] Симбирский, Н. Из симбирских воспоминаний (Ленин, Керенский и друг.), № 1.

[12] [Б. п.]. Отклики читателей, № 3. – Също: „Воинская дисциплина и законность“, № 15 (подпис: „Офицер императорской армии“; „Письмо в редакцию“, в същия брой (подпис: „Старый корнет/ Д. Маркович“). Маркович припомня, че след императорската армия съществува (има правно битие) „армията от 1917 г.“. Великият Княз Николай Николаевич не е нейн главнокомандващ, защото де факто не

Годъ 1 Софія, Воскресенье, 11-го октября 1925 года № 17

РУССКАЯ
ЖИЗНЬ

Еженедѣльная политическая, общественная и литературная газета.

РЕДАКЦІЯ и КОНТОРА ОТКРЫТЫ съ 10 до 2 и отъ 5 до 8 час. веч. РЕДАКТОРЪ ПРИНИМАЕТЪ отъ 10 до 12. час.

Годъ 1 Софія, Воскресенье, 3 января 1926 года №28

РУССКАЯ
ЖИЗНЬ

Еженедѣльная политическая, общественная и литературная газета.

Генеральныя представительства газеты „РУССКАЯ ЖИЗНЬ"

Перед новым кризисом во Франции.

Правда о русской монархии,

КОНФЕРЕНЦІЯ МАЛОЙ АНТАНТЫ.

пъти се опитват да ласкаят паметта им и копнежа им по място в обществото, в общността от човеци – чрез идилизиращи импресии за самодържавието[13]. Съобщава се, че в редакцията се продава брошурата „Катехизис русского монархизма" (№ 16), по-късно тя се коментира, критично (№ 26, 27).

Литературата присъства в изданието чрез по-високи от фейлетона и анекдота стилови нива: в поезия с „граждански мотиви" (макар и слаба като поезия) и в статии, прочитащи написано от Достоевски и въвличащи го, като прорицание, в тълкуването на настоящето (политическо, идеологическо, духовно, душевно – в смисъла на психологическо състояние на обществото и „героите" му)[14].

Запомня се една изява на литераторско въображение в жанра на фейлетона и под надслова „Маленький фельетон" (Секретарев, „Правые и левые", № 9). Текстът се вписва в многовековна традиция на поместване на езиковедски упражнения в рамките на не-езиковедски творби (от сирийския грък Лукиан – до руския поет-

приема командването, подчинил се на декрет на Временното правителство. Следователно, подчиняването на Врангеловата армия на вел. кн. Николай Николаевич не е защитимо от позиции на легализма. Руската армия не е продължение нито на императорската армия, нито на „армията от 1917 г.".

[13] Н. В. Государевы люди, № 19 (Кратката статия започва с умиление от старинния и ласкав дъх на тези думи); Никольская, Н. Жизнь за царя, № 25 (Одична статия, по повод „деня на героите, на славата на Руската императорска армия – празника на Св. Георги Победоносец", 26 ноем. стар стил).

[14] Срещат се образци на лиризиран (и донякъде белетризиран) репортаж, напр.: „Мици". Вж.: Борский, Б.. Русские женщины в эмиграции, № 5.

футурист Хлебников)[15]. Образът на фейлетониста е близък до типа на шута (потвърждава се очакването, че фейлетонът ще бъде поместен ниско в пирамидата на жанровете, която постепенно се оформя в парадигматичния план на изданието).

В потока на вестника са публикувани седем стихотворения, шестото – два пъти (според нас – в два варианта; в не-съседни броеве). Всичките са подписани, първите две – с осмислени като псевдоним инициали. Те двете са и тези със смехови интонации (на самоирония, ирония, до отхвърляне, което надскача кроткия присмех). Първото е с надслов „Маленький фельетон" (т.е. поместено е в карето за тази рубрика)[16]. Второто има стиловите белези на фейлетон (в стих), без надслов.

От стихотворение на стихотворение лирическият хронотоп и душевно-духовната нагласа на лирическия „аз" се изменят последователно и се получава последователност с ясно отчленима композиция.

Изказът в „Песенка эмигранта" е не-метафоричен, не-алегоричен, не-символен. Основан е на използването на (преки) значения на думите и образите, които *не* очертават устойчив образ нито на „мета-физичен" свят, нито на втори, завоалиран, загатван смислов план. Хронотопът е организиран чрез една географска хипербола. Емигрантът, без родина, може да направи всяка страна от света своя нова родина; и, без грош в джоба, може да посети всяка. Интонацията е шеговита. „Песничката" е самоиронична констатация на настоящето положение на емигранта (икономическо, социално, географско; загатнато е душевното и духовното). „Погледът" (на лирическия 'аз' и на придружаващия го имплицитен читател) обхваща цялото земно кълбо.

Изказът в „Пловцы" (шестото стихотворение) се колебае между алегория и символ. „Погледът" обхваща само една лодка и същевременно – цяло море.

„Песенка эмигранта" създава образ на раз-сейването (**раз**-селване без за-**сел**ване). „Пловцы" – на целенасоченото и упорито движение по определен път. Разсредоточаване – и съсредоточаване на енергия. Безсмисленост – осмисленост. Състояние – цел. Разглеждане – съзерцание. Съзерцание – воля. Обхватът на прехода от „Песенка эмигранта" към „Пловцы" може да се означи с разликите между тези двойки думи.

Второто стихотворение, „Константинопольские мотивы"[17], свива географския обхват на наблюдаваното върху едно от местата на бежанско *засядане*. Въпреки че

---

[15] Секретарьов ни убеждава, че политически „дясното" е юридически и светогледно 'правилното; истинното': „мы русские говорим: „вправо" – „прямо" – „влево" [...]/ Обращаясь к болгарским корням, мы получаем возможность произвести некоторые большие перестановки./ Говоря о направлении движения, болгары наши слова „вправо" – „прямо" – „влево" передают словами словами: „десно" – „право" – „лево". Таким образом, наше понятие „прямо" переводится на болгарский словом „право", стоящим на центральной оси. Есть над чем призадуматься. Тем более, что корни болгарских слов ближе к общему первоисточнику славянского слова, чем наши. [...]". „Тогда окажется, что быть „правым", в смысле политических убеждений, значит попросту быть правым, т.е. идти по праву прямо, „право". Всякое иное движение – движение не по праву, не правовое, не правое, не прямое, а следовательно не закономерное, по существу искривленное, косое, произвольное", и т.н.

[16] Це-це. Песенка эмигранта, № 1 (надслов: „Маленький фельетон"; първи два стиха: „Меня все эмигрантом/ Четвертый год зовут").

[17] Це-це. Константинопольские мотивы (Из прошлого нашей эмиграции), № 3 (първи два стиха: „Хотите зреть покой, довольство – / Идите в Русское Посольство"). – Бел. под черта към заглавието посочва иначе авторството (или пък друг автор): „К. К.".

подзаглавието говори за „минало“, знаем, че става дума за „сега, днес“ – в два смисъла: 1) вечното настояще на бежанския бит[18]; 2) ‘и „днес“ (в София) е както „вчера“ в Константинопол.’ Иронизирана е „дейността“ на руските емигрантски организации; на моменти тонът е на отхвърляне. Липсата на „панорамен“ поглед, обзор уплътнява усещането за спиране на движението и потъване. От друга страна, съпоставянето ‘вчера’ (Константинопол) – ‘днес’ (София), макар да не извежда наяве промяна, създава времева ос, възможност за *посока* на движението, възможност за движение във/ през времето (докато в „Песенка эмигранта“ то бе *из* пространството).

Третото[19] се обръща към друго място и време: към родината и възкръсването ѝ. Мечтанието (или провидството) стига интонационно и тематично връхната си точка в последния стих: „Так и мы заживем вновь спокойно/ Под законною властью Царя!“. Следва „Царева правда“[20], близко до някои образци на любовната лирика. В тукашната „картина на света“ царят има приблизително онова значение, което има Вечната женственост у Вл. Соловьов; „царева-та правда“ – значението едва ли не на Премъдростта Божия[21]. Долавя се отглас от стиха на Соловьов: „недвижно лишь солнце любви“. Петото[22] започва, подсещайки за разнородността на духовете в емиграцията, сочи своя избор и очертава фигурата на съвременния *Садко*. (Търговецът Садко е герой на руския народен епос, на т.нар. „былины“, от техния „Новгородски“, а не, примерно, Киевски, „цикъл“. Името на героя, реалиите в Новгородския епосен цикъл и произходът на цикъла отпращат към Новгород – един от руските културни центрове през средновековието, който в културната памет емблематично се свързва с „републиканството“ и с „третото съсловие“ (ако привнесем понятието). В издание на монархисти обръщането към това име, Садко, означава, че е желан съюз с всички легитимни сили на Русия, вкл. с легитимирани от народната песенна памет. Нещо повече. Загатва се за функционалността на следната митологема: династията на Романови приобщава тези, които представител на предходната династия е „приобщил“ с война – великият княз московски Иоан IV присъединява Новгородската република към царството си след война. Според логиката на такава една митологема, корените на многократно обсъждания културен разкол в Петербургска (императорска) Русия могат, парадоксално, да бъдат потърсени в предходната епоха, а политиката на Романови, поне от Петър I насетне, да бъде разгледана като съзнателно или не търсене на истинско общоруско единство, на постигането или възстановяването му не с война, а с европеизация и модернизация). „Всех страдальцев, по свету рассеянных,/ Успокоит Садко-богатей“, гласят последните два стиха. Доколкото Садко е заживял при морския цар (на дъното на морето), т.е. е бил мъртъв за хората, и (с помощта на св. Никола) се връща в родния си град и при хората, т.е. възкръсва, – то Садко става образ на Орфей. Лекува чрез музика, познала опита на отвъдното. Богат е и душевно. Стихът е заклинание (индикативът, вместо императив, влага необходимия момент косвеност на закли-

---

[18] Каква подигравка с философията, мислеща вечното настояще на битието!

[19] Лява, Е.. [Без загл.], № 10 (авторката е представена като Евгения Лява; първите два стиха гласят: „Если б крылья орлицы мне дали,/ Я б взвилась высоко над землей“).

[20] Цыгальский, Ал. Царева правда, № 11 (начало: „Пойду я солнцу навстречу,/ Радость в душе моей!“).

[21] И защо не, щом сравнението е налице в „Притчите Соломонови“?

[22] Унрук, Вл. [Без загл.], № 12 (начало: „Многолика ты, жизнь эмигрантская,/ И чем глубже, тем ярче, чудней“).

нателния изказ, зачитане на табу-то) – за лек, сила, надмогваща смъртта. Животът в емиграция е като смъртта (като живота на Садко на морското дъно, като живота на Лазар в гроба). Стихотворението гради образ, близък до символа, но не изрича, нито извежда послание.

И така, последователно са посочени: цел; водеща идея (идеология); опора (пример) в миналото (и във вечното настояще на мита). Следва символичен (синтетичен, обобщен и иносказателен) образ на *онези с тази* цел, идеология и опора-пример – в последното стихотворение в потока на „Русская жизнь", „Пловцы"[23].

„Пловцы" е публикувано втори път[24], за да се неутрализират „изопачаванията" на смисъла, дошли от печатни грешки при първото публикуване. Стихотворението е *редактирано*, а не коректорски поправяно. (А печатни грешки, нарушаващи граматиката, и такива, които подменят дадена дума със сходно изписваща се/ звучаща, т.е. с пароним, – няма.

Ако редакционната бележка наистина подразбира някакви думи и изрази в първия текст, които „изопачават смисъла", то вероятно се подразбират отнасящите се до смисловите връзки и съотношения между „пловцы" и „гребцы". Според нас става дума за промяна и принаждане на смисъл, не за поправяне на изопачено. Съответно, следва да се говори за варианти на стихотворението. Ще цитираме изцяло първия му вариант, при разлика между двата в квадратни скоби ще въвеждаме откъси от втория: „Плывет стихией челн мятежной,/ Одолевая силу волн./ Живой, отважный и прилежный,/ Он красотой желанья полн.// Давно пловцы грести устали,/ Давно, струясь, бежит с них пот [Давно гребцы грести устали,/ Давно, струясь, объял их пот]./ Лишь воля закаленной стали,/ Им бросить весла не дает.// Закрылся берег мглой свинцовой,/ И громом песни боевой/ Грозит им схваткой новой/ Стихия пенной головой.// Душой играющие дали/ – И позади, и впереди – / Рождают радость и печали/ Чредой причудливой в груди [Невидной бурею в груди].// Гребут пловцы с надеждой верной [Живут гребцы надеждой верной],/ – Подобной мир еще не знал!/ И весел их работе мерной/ Покорен буйный, грозный вал [И, покорясь работе мерной/ Весла, шумит девятый вал]". Че „гребците" 'са' *плувци*, е загатнато още от заглавието. Изразът „гребут пловцы" буквално сближава двата плана в съществуването на изобразените лица и е труден за приемане от всекидневната езикова употреба, почти нелеп. „Чредой причудливой" е твърде банално, но нищо не изопачава. Замяната с „невидной бурею", както и на „пловцы" в текста с „гребцы", променя *типа* образност. *Типа* представяне на времето и мястото на действието. Става забележима концентрична структура, в която видимият свят описва невидимия, сам бидейки вписан в него (или в смисъла му). И се явява образът на *деветия* вал. А не особено умели изрази има немалко и в „поправеното стихотворение".

---

[23] Цыгальский, Ал. Пловцы, № 14 (с посвещение: „Посвящается Государевым Людям"; начало: „Плывет стихией челн мятежной,/ Одолевая силу волн").

[24] В № 16. Тук посвещението е поместено над заглавието. Графичните елементи, съпътстващи буквения текст (линията, обособяваща заглавие от текст, и други елементи) изявяват по-отчетливо характера си на украса (чрез ретро-стил). По-слабо е подчертано „опространствяването" на разгръщащия се във времето стихотворен текст (опространствяване, получаващо се чрез отпечатването му). Отслабена е графичната симетрия. От друга страна обаче, е утежнена материалността на графичната рамка, в която се отпечатва стихотворението.

„Поправеният“ текст хвърля мост към една малка група статии във вестника (поместени в късните му броеве). Двата реда текстове (на тези статии и на стихотворенията) се сливат в обща крайна точка – в очакването на „деветия вал“.

Не можем да преценим, доколко тази сравнима с кинематографичната организираност в подредбата на стихотворенията, този свръх-текст, е дело на премислен редакторски подбор и планиране. Можем само да гадаем дали спирането на вестника скоро след това е било допускано, предвиждано или кодирано в подтекста на последните броеве. Във всеки случай, за внимателния и изкушен прочит „Пловцы“ във втората си редакция е завършек на нещо. Единственото следващо стихотворение, последното в потока[25], като че ли открива нов смислов цикъл. И, още, загатва началото на нов тип структурно и смислово присъствие на стихотворенията във вестника.

Статията „Девятый вал“ (А. Т., № 16) е върхова точка в духовната напрегнатост, която очаква от всеки утрешен ден решаване на основния политически въпрос (свалянето на болшевиките), която възприема настоящето като предугадено от Достоевски (и от Апокалипсиса), която разглежда границата между литература и не-литература като проницаема, която търси знаменията на тази проницаемост[26]. Тази светогледна нагласа не е „екстремистка“ в гамата на „Русская жизнь“. Рационалистките, научни статии на Г. Гидов и П. Б., втеглящи историята и правото в руслото на религиозната философия на историята, са ѝ „съседи“. Няколко статии разчитат съвременността като поле на изява на човекобожески воли, на разтанцувалото се зло, логично най-проницателен и въвлечим се оказва Достоевски от „Бесове“. „А. Б.“ в „Борьба с паутиной“ (№ 12) пише: „политика Коминтерна – политика „всеобщего беспокойства“, – именно то, что проповедует в „Бесах“ Верховенский-сын“. „Понимание мировой революции, как панорама столкновений грандиозных человеческих масс во всеобщей классовой борьбе, достойно только дешевых коммунистических брошюр и совершенно не отвечает практике Коминтерна, орудие которого – липкая и грязная паутина, а вовсе не меч нового Гелиогабала, отсекающий главу буржуазного человечества“[27]. Пишещият е верен на руското религиозно прозрение, че злото е посредствено. На възгледа, който без усилие би разпознал *чия* (метафизично) е бутафорността на социалистическия реализъм и неговата естетика. „Девятый вал“ не притъпява напрегнатостта, но утешава, дава душевна опора (опора, намираща се извън човека), пази уязвимия в света на зло човек от отчаянието – като разчита на силите на символистичния по тип светоглед и апокалиптичната му настроеност. „Большевики, похваляясь, готовятся отпразновать восьмую тризну

---

[25] Е. Р. Опомнитесь люди!..., № 28.

[26] А. Б. Борьба с паутиной, № 12; Фомин, А. Из пророчеств Достоевского о Царе, № 14; [Б. п.]. Шигалевщина, верховенщина, № 24 („Продолж. в след. номере“, но продължение няма); А. Т. Достоевский и его предсказания, № 27. – „Русская жизнь“ изразява характерна за емигрантската общност тогава нагласа. В № 20 е публикувано кратко съобщение: „В столовой Б. Земского Союза (на ул. Цар Самуил) в воскресении 1 ноября основатель и редактор крымской „Живой газеты“ начинает ряд сообщений. Первое выступление посвящено теме „Достоевский, как пророк Славянства и современных событий“, а в заключении обзор текущего момента“.

[27] Читателят с будно асоциативно мислене ще се досети за селската баня с/ в паяжини – възможен образ на вечността в догадките на Свидригайлов (Достоевски, „Престъпление и наказание“). Митотворящото мислене на този читател би продължило: догадката на Свидригайлов е била опасна, защото половин век по-късно е актуална извън литературата.

по русской земле“. „Восемь тощих коров во сне Фараона пожирали его тучное стадо перед великим исходом евреев из Египта. Наступает девятый год. Идет и близится девятый вал...“. „Пусть ужасен и грозен будет рев девятого вала, но в его стихийном шуме мы ясно различим знакомые звуки родного гимна: **„Боже, Царя храни!...“** (разредка и удебеляване – при автора). Тематично двете статии се вписват в по-голямата група на анти-болшевишките текстове, които са предимно статии, неотпращащи към художествената литература; от гледище на специфичните за „Русская жизнь“ светогледни и тематични предразположеност и предпочитания, ядрото на групата съставят текстове за Църквата (и от нейни представители)[28] (периферията – текстове, информиращи за съветския бит, стопанство, политика)[29]. „Деветият вал“ се вписва и в групата на текстовете за бъдещето (обикновено те са за бъдещото правно устройство на Русия[30]).

Темата за съвсем близкото минало е изтласкана – открито – още в уводната статия на № 1: „Всички са виновни и никой не е виновен; всеки е виновен и всички са невинни“. Допусната е чрез един материал, мемоарен, и доста по-обемен от всичко друго, публикувано във вестника[31].

---

[28] [Б. п.] Патриарх Тихон, № 2 (според пресата патриархът е отстранен); [Б. п.]. Конференция в Стокголме, № 7 (всъщност три църковни конференции, по инициатива на архиепископите на Кентърбъри и Упсала: първата ще разработва въпроса за организирането на Международен, по същество между разновидностите на християнството, църковен съюз; на втората – пътищата към постигане на общо верую и символ на вярата; третата – въпроси на практическата християнска проповед в съвременните условия); [Б. п.]. Борьба церквей против безбожья (письма в редакцию), № 8; Архиеп. Александр. Вселенский Патриарх и Рус. Церковь, № 10; Вецкий, А. О соединении церквей, № 15 (заради борбата с III интернационал е обединението било оправдано); [Б. п.]. Помощь Св. Папы голодающим детям в России, № 16 (информация за мисията; отзив за точния и пълен отчет, отлично издаден – карти, диаграми, фотоси; надежда, че ще бъде издаден и на бълг. и рус. език); Мирянин. В поисках спасения. I., № 17 (необходимо е обединение срещу явните и тайните слуги на антихриста, заради спасението на християнството); Грамота св. Дамиана, Патриарха Св. гр. госп. Иерусалима и всей Палестины всему православному русскому народу, № 20; Грамота Патриарха Антиохии, № 20. Заедно с грамотите е препечатана статия от в. „Красная газета“, „Тайна Тихоновой кельи“, без да е посочено авторство. В № 6 е публикувано и писмо до редакцията по църковен въпрос.

[29] [Б. п.]. В царстве голода, № 2 (има се предвид СССР; увод и хроника); [Б. п.]. Положение в Болгарии, № 4 (за делата на Коминтерна); Нилин, Н. Бряцают оружием, № 4 (имат се предвид болшевиките); З-ц. Под каким флагом грузинское восстание, № 4; [Б. п.]. В Сов. России (Из письма), № 6; [Б. п.]. Работа большевиков, № 8; Бобринский, В. Землеустройство в соврем. России, № 16 и 17; [Б. п.]. Работа коммунистов, № 16, 18 (пропагандна, в Европа); [Б. п.]. В Сов. России, № 18; Метлов, Ю. Финансы и хозяйство в Сов. России, № 19; [Б. п.]. Беседа с прибывшим из Сов. Р., № 19 (не избягал, а тайно посетил я); Метлов, Ю. Сельское хозяйство и положение рабочих, № 20; Същият. Бутафория Локарно, № 23; [Б. п.]. 4 года в советских тюрьмах, № 26; [Б. п.]. Еврейская колонизация, № 27 и 28 (в СССР); [Б. п.]. Г.П.У., № 28. – Уводната статия в № 27 с тъга констатира, че постепенно съветската власт постига своето – международно признаване и обвързване на други страни с отношения (търговски, дипломатически) с нея.

[30] [Б. п.]. Будущая императорская Россия, № 10; Гидов, Г. Нечто о конституции, № 18. В № 19 бившият член на Държавната Дума Е. (Э.) А. Исаев коментира и оспорва публикувания в № 10 и 11 „Проект основоположений будущего устройства Государства Российского“, разработен от сенатора Тимрот. (Ред. бел. съобщава, че ще се поместят още статии по въпроса).

[31] Дементьев, Г. В тенетах гражданской смерти: Поход на Петроград ген. Крымова (Воспоминания участника похода нач. шт. Уссурийской конной дивизии), № 8 (от 9 авг.; продължава в № 9–23, спира без предупреждение). – Авторът е, възможно, Хенрих Игнатиевич Дементиев (Генрих Игнатьевич Дементьев). Източници: 1) История дореволюционной России в дневниках и воспоминаниях: Аннотированный указатель книг и публикаций в журналах. Москва, „Книга“, 1983 (книгата е достъпна он-лайн:

Постоянните автори са следните: Н. И. Възнесенски (ред.-изд., а от № 5 ред.; по правило автор на уводните статии), Г. Дементиев (издател, от № 5), А. Фомин (представителят на вестника за Италия, установил се във Флоренция)[32], Ю. Метлов (автор на материали за съветското стопанство и политика), Г. Гидов, Граф В. А. Бобрински, безименният кореспондент в Константинопол (материали в № 2, 12, 13, 17; в № 12, вместо без подпис: „Свой")...

Театралният и музикален преглед се отличава с неравномерност[33]. Публикувано е едно съобщение из науката; потенциалът му да буди родолюбие е косвено свидетелство за крайната периферност на научната хроника за изданието[34]. Предложен е списък на книгите, продавани в книжарница „Печатное дело" в София (№ 13) – него можем да смятаме за оригинален заместител на липсващата библиографска рубрика.

Заговарянето на физически-приемната култура е спорадично, хвърлящо се на очи (и затова, заключаваме, протоколно) и предвидимо: отпечатан е материал със заглавие „Да живее България!" (Б. М., в № 5 от 19 юли 1925), отбелязан е юбилеят на Славянското дружество (№ 26, от 13 дек. 1925).

Основната грижа на „Русская жизнь" е да отстоява позициите на легитимистичния монархизъм (персонализиран от великия княз Кирил Владимирович), дискретно представяйки ги не за партийни, а за (общо)национални. За разлика от други политически течения, легитимизмът не може да си позволи да се самообяви за партиен, партикуларен, защото това би противоречало на претенцията му за самоочевидна валидност. Във всеки случай, „Русская жизнь" отразява тъкмо такава, ранна, фаза от развоя на легитимистичния монархизъм в руската емиграция.

Йордан Люцканов

---

http://uni-persona.srcc.msu.ru/site/research/zajonchk/tom4_1/index.htm); 2) електронната картотека „Русская армия в Великой войне", http://www.grwar.ru/persons/persons.html.

[32] „Масоны в Италии", № 18 (Мусолини срещу тях); „Нечто о социализме", № 26.

[33] Рубрика „Театр и музыка": № 2 (от Берлин – две съобщения, Париж, Рига – две, София); № 3 (София: Н. Д. Веков поставя „Мадам Бътърфлай" от Пучини на сц. на Свободния театър; драма: И. А. Осипов – реж. на премиерата на „Принцеса Турандот", Шилер; опера: Ю. Н. Померанцев, главен диригент, готви „Кармен", Бизе). – В № 22, под надслова „Мимоходом", подпис „Руальд", осведомяващи фрагменти: руската колония в България оредява; успехи на Руския народен хор, с диригент Игнатьев; оперният и театрален сезон в София е в разгара си (споменати руснаците: Померанцев; Масалитинов и Ярцев в оперетата, капелмайсторът А. Тонни и „премьер", т.е. артистът за първи роли, Иратов); в цирка – клоунът Вото от цирк Чинизели, и гастрол на известния феномен – хипнотизатора г. Фай; в цирка в Добрич – комикът-гимнастик г. Боби, „голям приятел и даже ученик на нашия знаменит клоун Анатолий Дуров". – В № 28: „Русские в Англии" (театралният живот).

[34] [Б. п.]. Изобретение русского инженера, № 1 (опити по получаване на керосин по изкуствен път).

РУССКАЯ МЫСЛЬ

Русская Мысль. Ежемесячное литературно-политическое издание. Под редакцией Петра Струве. Изд[ает] Росс[ийско]-Болг[арское] книгоизд[ательст]во в Софии. Цена 50 лв. София, 1921.

№ 1–12 ян. – дек. 1921

Кн. I-II, или № 1–2, корична с. 2: „В ближайшее время редакция может расчитывать на сотрудничество следующих лиц: Г. А. Алексинского, М. Арнаудова, *Н. С. Арсеньева, кн. В. В. Барятинского, А. Д. Билимовича,* С. С. Бобчева, *П. М. Богаевского, И. А. Бунина, Г. В. Вильямса,* В. Ф. Гефдинга, *З. Н. Гиппиус, А. Н. Грабара, Г. Д. Гребенщикова,* Д. Д. Гримма, Э. Д. Гримма, Г. Т. Данаилова, *С. С. Демосфенова,* Н. В. Долинского, Н. С. Жекулина, *К. О. Зайцева,* А. В. Карташева, Н. П. Кондакова, А. И. Куприна, *А. Г. Левенсона,* В. М. Левитского, Г. М. Лунца, *Н. Н. Львова,* Д. С. Мережковского, Д. Михальчева, Б. А. Никольского, *Ю. А. Никольского,* П. И. Новгородцева, бар. Б. Э. Нольде, Н. Н. Нордмана, кн. В. А. Оболенского, *С. С. Ольденбурга, П. А. Остроухова, П. Н. Савицкого,* Ю. Ф. Семенова, К. Н. Соколова, П. П. Сувчинского, *И. Д. Сургучева, Ф. В. Татаринова, гр. Ал. Н. Толстого,* кн. Гр. Н. Трубецкого, кн. Н. С. Трубецкого, *А. В. Тырковой, Г. Ф. Флоровского,* А. Цанкова, *В. В. Шульгина,* Н. Н. Чебышева, Е. Н. Чирикова“[1].

Обявен е *предварителен* абонамент (в очакване на голям интерес към списанието).

„Цена отдельной книжки (до 15 листов) 50 лева (10 фр. фр., 40 герм. мар., 4 шил.). Подписная плата на 3 книги: 120 лв., 25 фр. фр., 100 герм. марк., 10 шил.“.

В началото на всяка свезка е поместван съдържание.

Обем: № 1–2 (янв. – февр.) – 240 с.; № 3–4 (март – апр.) – 216 с.; № 5–7 (май – июль) – 256 с.; № 8–9 [авг. – септ.] – 348 с.; № 10–12 [окт. – дек.] – 368 с.

Формат: 23x15 (№ 1–2 – № 5–7) и 22x15 (№ 8–9 – № 10–12) см.

През своята софийска годишнина изданието запазва характера си на „толстый журнал“: характерни са големият печатен обем, по правило отказът от „чисто“ ин-

[1] Курсивът е мой (Й.Л.): така белязаните имена са на действително публикувалите в годишнината автори. В списъка са посочени петима българи – Арнаудов, Бобчев, Данаилов, Михалчев, Цанков. В годишнината е рецензиран съставителски труд на М. Арнаудов (и М. Генов), в прегледа си на българското стопанство през войната и след нея С. Демостенов (Демосфенов) се позовава на книги на проф. Данаилов и проф. Цанков, но нито един от изброените българи не публикува в „Русская мысль“ през 1921 г. Във всяка свезка от годишнината този списък е публикуван наново, актуализиран (обикновено с едно-две добавени имена). Лицата от списъка, които така и не публикуват в тома за 1921 г., са набрани тук горе без курсив. – Освен изброените тук, на „Русская мысль“ през 1921 г. явно сътрудничат – като публикуват – следните лица: П. Бицили (рецензии, № 8–9), Б. Божнев (поезия, № 10–12), Вл. Дитерихс (поезия, № 3–4), В. Еляшевич (№ 8–9), В. Ф. Кацински (белетристика, № 8–9), С. Кречетов (поезия, № 8–9; белетристика, № 10–12), Г. Ландау (№ 10–12), Л. Львов (некролог, № 8–9; белетристика, № 10–12), Д. О. Линski (№ 8–9; рец., пак там; № 10–12), Ив. Лукаш (поезия/ белетристика, № 8–9), С. Маковски (поезия, № 8–9), К. Мочулски (статия, рецензии, № 1–2 и сл.), В. Нечитайлов (белетристика, № 8–9), Вл. Н-ий (поезия, № 1–2), Л. Опатовски (№ 8–9), С. Никонов (поезия, № 10–12), А. Погодин (№ 10–12), М. Попруженко (некролог, № 8–9; рецензии), В. Раевски (поезия, № 8–9), Зоя Розова (рецензия, филология, № 10–12), В. Сирин (поезия, № 5–7), Гл. Струве (поезия, № 3–4 и № 8–9; некролог, № 8–9; рец., № 10–12), Михаил Струве (поезия, № 10–12), Евгений Трубецкой (спомени), Леонид Чацки (поезия, № 10–12), „S. P.“ (рец., № 10–12); Иван Радославов (№ 5–7).

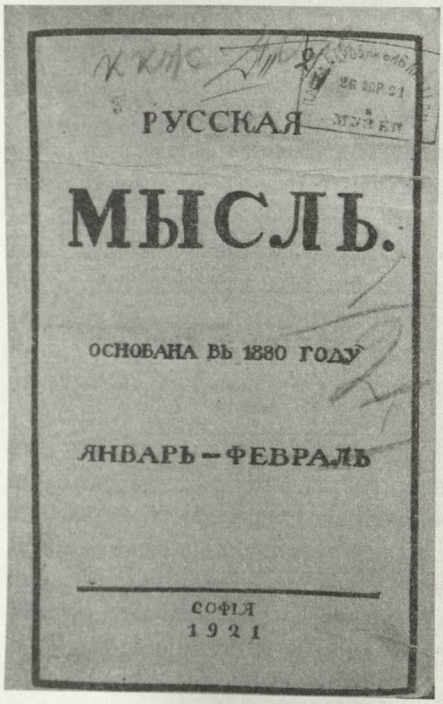
РУССКАЯ
МЫСЛЬ.
ОСНОВАНА ВЪ 1880 ГОДУ
ЯНВАРЬ—ФЕВРАЛЬ
СОФІЯ
1921

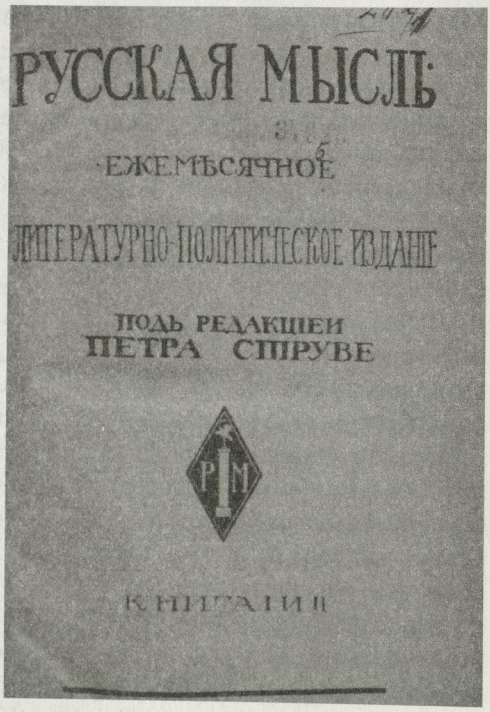
РУССКАЯ МЫСЛЬ
ЕЖЕМѢСЯЧНОЕ
ЛИТЕРАТУРНО-ПОЛИТИЧЕСКОЕ ИЗДАНІЕ
ПОДЪ РЕДАКЦІЕЙ
ПЕТРА СТРУВЕ
РМ
КНИГА II

формиращи текстове, разно-характерността на наличните текстове (информиращо-*тълкуващи* и художествени). Публикува се публицистика, художествена литература, наука; рецензии. „Русская мысль“ („Руска мисъл“) през 1921 г. се отличава от пред-военните си годишнини с рязко съкратения библиографски дял (рецензии, отзиви, кратки реферативни бележки – обхващащи науката в различните ѝ клонове, с тенденция към системна подреденост). На десетките страници с много десетки текстови единици преди – тук отговаря кратък отдел „Критика и библиография“, не надхвърлящ 20-тина страници и съдържащ до десетина текста. През 1921 г. списанието предлага политически преглед; научни текстове от областта на икономиката, литературознанието, философията, правото; и редица политологични, социологични, културологични, литературоведски или преобладаващо историографски текстове, които обаче са твърде отворени към публицистиката, както и към няколко „научни дисциплини“ едновременно, за да ги определим като само „наука“ със задоволителна според критериите от XIX в. точност. Литературната критика (предимно рецензии, но и кратки преразказващи отзиви) изпълва поне половината текстов обем в „Критика и библиография“; отделни литературно-критически статии са изнесени извън отдела, обособени са като самостойни единици в съдържанието на съответния брой. Литературата (в смисъл, по-близък до *художествена* литература, отколкото до *писано слово*) е представена от споменното слово (мемоар, дневник, междинна форма), лириката в стих[2] (неголеми форми: стихотворение, стихотворен цикъл – често триптих), белетристиката (неголеми форми: разказ, ци-

[2] Лирика в проза предлагат Лолий Львов, Василий Шулгин и други.

към разкази; легенда; разказ или балада в проза – стилизация на дневник); драмата е представена от един-единствен „драматически откъс“. Междинно е положението на няколкото некролога, както и на двете статии в памет на (писател, двама поети, друг писател). В не-литературоведски статии личи литературоцентричната културност на пишещите. Поетиката на отпечатаните литературни текстове е по-скоро консервативна за времето си, отколкото радикална; художествените им достойнства – нито големи, нито малки, нито много, нито малко; образци на „булевардна“ литература няма (и те са твърде далеч от интелектуалната и естетическа нагласа на списанието). Един текст в годишнината може да се определи като фейлетон.

Всяко едно от трите „споменни“ произведения, отпечатани тук, има обем, на който съответства книжно тяло, книга. Едно от тях изпълва отредените му печатни коли през цялата година, започва и завършва заедно с годишнината. Останалите произведения са отпечатвани на части по изключение.

Едното споменно произведение[3], запълващо отредените си страници във всички свезки (значи и броеве) на годишнината, разказва за някога, за ‘онзи’ ден (деня преди ‘вчера’). Второто[4], лирически предговореното чрез друг текст на своя автор[5], разказва за ‘вчера’, дори за ‘късно снощи’. Третото[6] (нему стигат по няколко десетки страници в първа и втора свезка) е дневник, не спомен; и по-скоро за *там, отвъд*, отколкото за ‘снощи’. Получава се панорама на времената, на хронотопите, които, колкото са по-близо до настоящето на 1921 г., са по-разделени, предметно очертани, затворени в себе си.

Тематичното съдържание на текстовете в годишнината и интелектуалните, естетически, душевни, духовни нагласи у авторите им (експлицитни и имплицитни автори) са относително предопределяни от идеологията на текста, въвеждащ в подновеното (след Революция и Гражданска война) издание.

Литературоведските статии, рецензиите, отзивите фокусират вниманието си върху следните (писатели и) поети: Ан(н)а Ахматова, Александър Блок, Андрей Бели, Николай Гумильов; на заден план остават Владимир Маяковски, Константин Балмонт, Николай Клюев, Сергей Есенин. Публикувани са (за пръв път извън Съветска Русия) стихове от „Огнен стълп“ на Гумильов. Спорадично, но не случайно се явява Василий Розанов[7]. Косвено присъства творчеството на Достоевски – в статии културологични и по политически теми.

Текстовете от автори-българи (или от автори, трайно вписали се в българското общество), както и текстовете, тематично засягащи България, са крайно редки. (От тази гледна точка следващата годишнина, за 1922 г., излизала в Прага и Берлин, е като че ли по-интересна.) В българския периодичен печат има няколко отзива за подновеното списание „Русская мысль“. Както и няколко препечатки от него (в превод на български).

---

[3] „Воспоминания“ от Евгений Трубецкой: започват в № 1–2 и завършват в № 10–12.

[4] „1920 год“ от Василий Шулгин: заема по 70–80 страници в № 3–4, № 5–7, № 8–9 и № 10–12.

[5] „Белые мысли (Под Новый год)“ от Шулгин, в № 1–2.

[6] Това е „Дневник“-ът на Зинаида Гипиус. Разположен е така: „Часть I. История моего дневника. Часть II. Черная книжка“, в № 1–2; „Часть II. Черная книжка (продолжение). Серый блокнот“, в № 3–4.

[7] В хибриден жанрово текст на Лолий Львов: „Вместо некролога Розанову (Уединенное и Опавшие листья)“, № 8–9, с. 241–254.

Наблюденията над текстовете от годишнината позволяват да се говори за определена степен на синтактична, семантична и прагматична *дисциплинираност* на целия блок от текстове.

Някои текстови и паратекстови признаци дават основание да се разглежда последователността от текстове в рамките на всяка свезка като премислена синтактична цялост.

В първите три свезки (№ 1–2, 3–4, 5–7) ясно се долавя *ритъм*, ритъмна фигура в подредбата на текстовете. Значещите признаци на текстовете (на произведенията или на откъсите от тях) са следните: тип текст (художествен – *не*художествен), тип формално структуриране на текста (поезия – проза), най-общи параметри на хронотопа му (тук-и-сега – там-и-тогава); поне в един случай – жанрооопределящо настроение (елегично – одично). Избран е ритъмният тип АБАБ (може абавагбвбг).

В свезка втора (№ 3–4), например, първата публикация е извлечение от Петербургския дневник на З. Гипиус, състоящо се от малък стихотворен цикъл. Налице са лирика, стих, като дневникови изразни форми; темата е съсредоточена около Петербург. Втората по ред публикация е от първите глави на спомените на В. Шулгин, „1920-й год“: спомен за неотдавнашно (а не дневник), лиро-епична проза (а не стих) за преживяно в Украйна. Между двете публикации е налице формален контраст; общото е в голямата тема – болшевишкия преврат и последвалата го гражданска война. Следва третата публикация, лирика, поезия[8]. Четвъртата публикация е в проза: „Дневникът на З. Н. Гипиус“ (продължение от № 1–2). Контрастът съдейства на определена физиологично-рецептивна нагласа на четящия; и, същевременно, явява две литературни изразни форми на лиричното, две възможности за изказ на неприкривано-интимно – стихотворение и дневник. Петата публикация съдържа лирика в стих[9]. Шестата публикация е статия, в проза[10]. Тя „репликира“ и четвъртата, и втората, доколкото дава цяло произведение, а не част от него; и актуализира възможността на прозата да е тъкан на *не*художествен текст. Седмата публикация нарушава стъпката: макар *не*четна, тя е текст в проза[11]. Но мемоар, не статия. Осмата – белетристика[12]. Прозата показва *жанрови* и тематични възможности (в рамките на кратката форма): шеста, седма, осма публикация. Деветата публикация е статия на политическа тема[13]. Тя допринася за рязък контраст в разгръщаната жанрово-тематичната типология на кратките прозаични форми (осма – девета). „Потвърждава“ „смяна на ролите“: вече *не*-четните позиции носят смисли, отдалечени от лирическото. В светлината на следващата, десета, публикация, деветата и десетата отскачат от предходните, актуализирайки *тематиката* като основа за сходство и различие между текстовете (между прозаичните текстове в жанра „статия“). Публикация X е статия за литература, конкретно – за лирика.[14] Точка XI

---

[8] За настоящия кратък анализ на „синтаксиса“ на списанието водещ е текстът, не авторът, оттук и изборът на съответна структура на библиографската отпратка: „Петроград. (Посв. С. Никольскому)“, от Глеб Струве.

[9] „Триолет“ (с посвещение: „Памяти брата“), от Вл. Дитерихс.

[10] „Собственность и крестьянское движение“, от проф. Ал. Билимович.

[11] „Воспоминания кн. Е. Н. Трубецкого (продолжение)“.

[12] „Чудак. Рассказ“, от княз В. Барятински.

[13] „Горький о Ленине“, от Николай Львов.

[14] „Поэтическое творчество Анны Ахматовой“, от Константин Мочулски.

от съдържанието на свезката обединява три отзива (или кратки рецензии), в които *художественото* като тема търпи низходящо движение: първият отзив е за поезия, вторият – за пътни бележки, от литератор, третият – за политическа публицистика[15]. Последният текст в свезката синтезира художественост, нехудожественост, споменност, не-споменност[16].

Наблюдението над останалите свезки потвърждава и модифицира току-що изложеното.

Признаците, чието редуване и застъпване създава ритъма в подредбата на литературните текстове тук, са следните. Долавя се ритъм от варирането във формата на споменното и на изповедното. (Различен жанров изказ; в проза или в стих.) Ритъм от редуването и застъпването на споменно и изповедно. От редуването и застъпването на белетристично и споменно-изповедно: на отложеното в неприкрита фикционалност и събраното непосредствено да удостовери, да уверява в истинността на душевен опит.

Не можем да очакваме в този свръх-текст степента на организираност, характерна за стиховите структури.

Основната причина за това е твърде големият размер, мащаб на така организираната текстова цялост. Под въпрос е възприемането ѝ в рамките на непрекъснат времеви отрязък, така че е под въпрос и възприемането на организиращите я ритмични фигури. Строгата организираност би била нецелесъобразна, защото има вероятност да не намери адресат. Не става дума за преднамерен отказ от нея. Може да се предположи неволна „недоорганизираност".

Друга причина: в относително големи и сложни единици текст формите на (недо)организираност се усложняват, защото са резултантни, от (недо)организираността на всички включвани структурни равнища.

От друга страна, редакторът (в ролята на автор на центонно произведение) осъществява контрол, упражнява организиращи усилия на разглежданото макроструктурно (свръх-текстово) равнище в не по-малка степен, отколкото на останалите структурни равнища.

Ако синтактичната свръхорганизираност в рамките на годишнината на списанието е под въпрос, то семантичната изглежда несъмнена.

Още първият текст на страниците на възобновеното в изгнание списание „Русская мысль", „К старым и новым читателям" (неподписан), настройва за преднамерен, преднамиращ прочит на това, което следва. Не става дума за внушаване на очаквания, произтичащи от името, „марката" на изданието; нито за произтичащите от времето и мястото на издаването – в бежанство (или емиграция). Тези два източника на пред-настройване на читателя тук ще бъдат оставени настрана.

Новогодишното и въвеждащо обръщане на редакцията към читателите подготвя за *единен (свръх)текст, макар и с много автори, макар и съставен от много и различни текстове*, в рамките на относително единното книжно тяло на предсто-

---

[15] Дяловете на „Критика и библиография" са следните: „1. Последняя поэма Андрея Белого, от Ю. Николски; „2. Г. Д. Уэльс. Россия во мгле. Пер[еревод] с англ[ийского] с предисл[овием] кн[язя] Н. С. Трубецкого. Росс[ийско]-Болг[арское] Кн[иго]изд[ательст]во. София. 1921. стр. 96", от К. Зайцев; „3. Их лицо. (Лево-эсеровская публицистика)", преглед на три книги на издателство „Скифы", Берлин от А. Левенсон.

[16] „На гроб Л. М. Лопатина", от Георгий Флоровски.

ящата годишнина. Подготвя за единен текст с *тематична* доминанта и с *интелектуална* доминанта.

В този текст, който най-точно може да бъде означен като „редакционен манифест", не се говори за бежанство или емиграция, а за патриотизъм (и национализъм) и революция. „В жестокие и скорбные дни падения русской государственности и почти полного *вытеснения русской культуры с ее родной почвы* [к.м.-Й.Л.] мы возобновляем наше издание" (№ 1–2, с. 3; първи абзац, първо и единствено изречение). Руската революция „далеч още не е свършила", тя е „разрушаваща и творяща стихия" (с. 4), стихия, „грамадна колкото и самата Русия" (с. 3), стихия, надхвърляща „умислите и замислите" на хората-изпълнители (с. 4). Русия възстава и възкръсва (с. 5). „Осознать и осмыслить *в глубочайшем падении этом воскресение России* [к.м. – Й. Л.], ее векового и в то же время живого образа, – вот задача русской мысли и нашего журнала" (с. 5). Следва да се очаква, че тази мисъл – 'в най-дълбокото падение е възкресението (на Русия)' – ще е тематична доминанта в публикуваните текстове, включително ще бъде главното означавано на художествената символика тук (и в художествените, и в не-"художествените" текстове). „Призывая к работе мысли, мы зовем не к спокойному созерцанию, а к *жертвенному деланию*" (с. 5; последно изречение; к.м. – Й. Л.). Цитираните думи пораждат въпроса: Ще се отрази ли този призив върху подбора на художествените текстове по тематика? По поетика (естетика)? Цитираните думи предпоставят, първо, *правене*, а не *съзерцание*: на усъвременен научен език – подчертана *илокутивност*. И, второ, съвместимост с богочовешката, а не човекобожеската нагласа на духа и ума.

Възниква въпросът: Кои са новите и кои – старите читатели? „Сейчас, после революции, в русских душах неудержимо зреет тот самый патриотизм и национализм, который мы, казалось, тщетно проповедовали до революции" (с. 5); „мы [...] освобождаем нашу патриотическую страсть от раболепия перед отдельными политическими формулами и лозунгами, от пленения партийными программами и платформами" (с. 4).

Този 'манифест' натоварва читателя с очакване: той с напрежение следи, доколко публикациите отговарят на идеологията на манифеста; доколко споделеното в тях е на висотата на съзерцанието, което не бърза да се утеши с измислица; доколко то е на пътеката на „умното, умственото правене", което не бърза да се намесва във външния свят, нито отстъпва във въображаемия; на висотата на активна незавършеност. Натоварва читателя с очакване, че напрежението между „образ" и „израз" няма да бъде привнасяно от четящия, а ще бъде активно „подсказвано" от отделните текстове в големия текст на „Русская мысль" за 1921 г.: било като черта на строежа им, било като тема на рефлексия в тях, било другояче. Че това напрежение ще образува смисъла не само на конкретния текст – а и на текста на цялата годишнина.

Оказва се, че някои наглед незначителни текстове, ще подхващат като ехо и усилват посоченото напрежение – между въображение и внимание, образ и израз: сред тях е рецензия от К. Мочулски[17], очертаваща разликите между поетиката на символистите и поетиката на „акмеистите". Тези разлики израстват в разликата

[17] В № 10–12, с. 345–348, за: К. Д. Бальмонт. Сонеты Солнца, Меда и Луны. Песня Миров. Изд[ательст]во С. Ефрон, Берлин.

между одухотвореност и обсебеност от страсти (страсти било на душата, било на ума, разсъдъка).

Нагласата за различаване между „образ“ и „израз“, подбудена от редакционното обръщение, тласъкът за избор между тях – душевно-духовен, а оттам и естетически – прави четящия мемоарните текстове тук по-предпазлив.

Възниква, например, следният въпрос. Как се отнася *споменността* (на „Дневника“ на Зинаида Гипиус и на „Спомените“ на княз Евгений Трубецкой) към „жертвената действеност“ на мисълта? Споменни текстове са и много стихотворения и разкази (а не само мемоарите); а **някои мемоари могат да изразяват повече призивност, отколкото съзерцателност** (Дневникът на Гипиус – заради самото разказано в него, а и заради отношението на автора към преживяното). Дневникът на Гипиус, а по-точно имплицитният му автор и предизвикван от него читател, пребивава в онази духовно-будна нагласа на ума, която не позволява вижданото да се уталожи в спомен (образ); за която политическата публицистика и лириката са и недостатъчни за изказ на преживяваното, и са едновременно духовно настояще; която не позволява на идеологическото въображение да се плени от историософски и геополитически планове. В този смисъл П. Савицки, който пред очите на четящия текстовете му в „Русская мысль“ (1921) става „евразиец“, е неподходящ тук. Неподходящ е психологически, не само идеологически. Интелектуалното му въображение е пленено (от какво – това е несъществено). Друг е въпросът, че някои черти на пленителния образ, че дори самото пристъпяне извън нормалната за годишнината на „Русская мысль“ душевна нагласа, може да се окаже използваемо, удобно за главния или за отговорния редактор.

Разногласието, разноречието, разносмислието в тома на списанието за 1921 г. е породено от: 1) отпадане на ред материали от душевната и умствена нагласа, пазеща се от ненавременно утешаване със спомени и идеологеми; 2) идеологически (може би и светогледни) различия между главния редактор и някои от авторите; 3) от ‘мълчанието’ на някои текстове (напр. разказа на И. Бунин „Исход“ и други)[18]. Разновидностите на „разногласието“ и на несъвпадането в говора предполагат различни методики на проследяването му и, ако е възможно, неутрализирането му. Например, да съгласува текстовете от групи (3) и (4) с редакционния манифест би могло *въображението* на литературния *критик*. За аналогичен опит спрямо групите (1) и (2) е подходяща *академична обща хуманитарна образованост*, разчитаща на филологически, исторически и философски познания, без да е нужно да се използват задълбочени познания в някоя от трите области, или пък от други области.

Анализ на отделните текстове би могъл да покаже, доколко породеното от „редакционния манифест“ и помисленото заради него определят четенето, пък макар и на професионално обвързания филолог.

Първият по ред стихотворен текст в „Русская мысль“ за 1921 г. е на Вл. Н-ий (или Н-ый, или Н-ой): „Из книги вольных сонетов: „Томление духа“. Стихотворения. Вл. Н-го“ (№ 1–2, с. 97–98). Публикацията обхваща три сонета. Те изразяват основната идея в годишнината на списанието (изказана в редакционния манифест): да се провиди и *извика* през смъртта *възкресението*. В първия сонет човекът чрез

[18] А други текстове „мълчат“, без да създават „шум“, те са неутрални (например мемоарите на княз Евг. Трубецкой). Те може би образуват четвърта група източници на смислова некохерентност.

покаяние проглежда за мястото си в света и за смисъла на смъртта, във втория излага (новия) си възглед за света, в третия моли Господ възкресението да бъде, животът да пребъдва.

Посредствената поезия в сонетите на Вл. Н-ий непреднамерено изразява основната идея, или по-точно нагласа, на редакционния манифест; добрата критика в рецензиите на К. Мочулски по свой начин изразява същата нагласа. В „Русская мысль" от 1921 г. няма взаимна обусловеност между естетическа и интелектуална стойностност, от една страна, и психологическа и идеологическа дисциплинираност, от друга.

Основната тема и идея на **броя (1–2)** и тома присъства и у Зинаида Гипиус: „[...] Мы – здесь; наши тела уже не в глубокой, темной яме, называемой Петербургом; – но не ради нашего избавления мы, нет у нас чувства избавления – и не может его быть, пока звучат в ушах эти голоса оттуда, – de profundis. Каждая минута, когда мы не стремимся приблизить хоть на линию, на полмиллиметра освобождение сидящих в яме – наш собственный провал, если есть эта минута, – не оправдано избавление наше, и да погибнем мы здесь, как погибли бы там" (153). Т.е. петроградският гражданин, гражданинът на Съветска Русия е *жив Лазар в гробната яма*, когото трябва да извадим, иначе не заслужаваме да живеем. (Лазар – или женски персонаж, когото освобождава героят на духовните стихове *Егорий Храбрый*, Свети Георги).

„На петербургских улицах, в петербургских домах в последнее время царила пугающая тишина, молчание рабов, доведенных в рабстве разъединенности до совершенства" (145–146). На фона на останалите текстове прозрението на Гипиус изпъква; за нас лично, живеещи другаде и по друго време, то звучи натрапчиво съвременно.

Текстовете, които странят от редакционното напътствие, въвличат изкушения читател да търси алегория.

В № 1–2 такъв е „Исход", разказ от Иван Бунин. Разказът е за една кончина, която облегчава останалите хора. „– Исход, а не смерть, родной"; „исход души из тела". Когато не е смърт, а „исход", няма нужда от възкресение: достатъчно е светът да съхрани красотата си (вж. края: „Не нарушая светлого и прекрасного царства ночи..."). Тук може да се види будистко, индуистко или суфийско схващане на телесната смърт: на душата предстои ред от прераждания. Но това е най-много загатнато; затова удовлетворението, че сме открили смислово общо с редакционния предговор, би било прибързано. Явното е друго. Бунин **не** е патетичен (за разлика от редакционния манифест). Каквото и да мисли Бунин за революцията и както и да го мисли (срв. с „Окаяни дни"), тук той влага омиротвореност в темата „смърт (– възкресение)".

Какво дава разказът на патетичните читатели? Спомен за отишлата си селска Русия, който може би усилва болката. От тяхна гледна точка Бунин вероятно не решава темата „смърт" удовлетворяващо. Но той все пак е художник, естет, така че по принцип не би могъл да я разреши наистина. Или (според друго възможно обяснение) Бунин е твърде консервативен художник тук.

Заглавието задава друг хоризонт: „Исход", на избрания народ из Египет – към Обетована земя. Може да се търси намек, че бежанството е „пустиня" *след* египетското робство на стара Русия, че след бежанството предстои нова, обетованата Русия. Може би разказът подсказва на подсъзнанието още по-смело самоопределяне: предстои многовековно изгнание като еврейското след разрушаването на Втория

храм, на практика навеки, значи трябва да се приучим да „се подвизаваме“ само заради духовното измерение на родината. А дори и да има завръщане, усвояването на манталитета, душевността, духовността на изгнаничеството ще да е полезно. Защото всеки решава бежанския проблем и индивидуално; дори да се осланя на скорошно завръщане в историческото време, индивидуалното преживяване остава. Такова внушение е близко до мислите на Г. Флоровски, че културата е проблем пред личността, а не означаемо на историософията.

При праволинейно тълкуване в тази светлина може да се окаже, че „бежанците“ ще си *идат* преди да видят обновена-обетована Русия. ‘Едва родените в изгнание ще я видят нова, но „ние“, родените в старата, не бива да се отчайваме: няма да умрем, а просто душите ни ще напуснат телата’.

Още: ‘не очаквайте Космосът да се взриви заради кончината, която вие/ ние изживявате/-ме като ужасна смърт’: „Но ужаса не было. Было только ощущение удивленности, невозможности осмыслить, охватить происшедшее... Неужели все разрешилось, и теперь можно говорить в этой спальне так свободно, как говорит Наташа?“ (с. 193).

„Възкресението“ е в облекчението и в свободата (която, обаче, може да се окаже празнота). А новото може да породи страх: другите не са тези, които – сякаш – са били.

На втори план е разработена темата за „интелигенцията и народа“. Старият княз е опропастил живота си заради *Людмилочка*, а тук полу-лудата *Анюта* го чакала (той я оставил гола – за две рубли не ѝ купил нещо). Може би вторият план подтиква (би могъл да подтиква?) към разкаяние.

При втори-трети прочит се забелязва смислова близост между словосъчетанията: „исход души из тела“ (тук) и „вытеснени[е] русской культуры с ее родной почвы“ (редакционният манифест).

И следващият текст (единствен от литературния род на драмата в годишнината: „Женщины. Драматический отрывок“ от И. Сургучев) търпи прочит, близък до алегоризиращ.

Прочитането на белетристичен текст от следващата свезка (№ 3–4) също (както бе с „Исход“ на Бунин) възпира подтика на възприемчивия към дискурсивни инструкции и на подозрителния читател да съзре и тук всепроникващата смислова сила на редакционния манифест.

Разказът (или новелата?) на княз Барятински, „Чудак“, изпада от основната му идея-тема. Може би съвсем косвено я подкрепя (‘и това *преди* революцията бе абсурдно’).

Повестта с вълшебство на Алексей Толстой, публикувана в свезка трета (№ 5–7), потъва в руския провинциален свят от XVIII в. и може да бъде съотнасяна с редакционния манифест на П. Струве само чрез въвличане в алегория. Изплъзва се от смислов контрол и разказът на Георгий Гребенщиков „Родник в пустыне“, също от третата свезка[19].

Забелязват се две посоки, в които текстовете се „изплъзват“ смислово от контрола на предговорния манифест: 1) очевидността на съответствието се отлага в

[19] Но този разказ отгласява фантазми, можещи да бъдат съгласувани със зараждащото се на страниците на списанието „евразийство“.

алегория; 2) посланието е тъй общо, че установяването на съответствие между него и „дисциплиниращия" смисъл не носи информация. По-особен е начинът, по който обработва зададената тема произведението на Ив. Лукаш „Смерть короля" (№ 8–9), представящо дневника – или вътрешния монолог – на осъдения на смърт (в съдържанието на свезката е обявено като „баллада"). Осъденият е Луи XVI.

Даден текст може да не подкрепи основното послание на редактора не поради самодостатъчна озадаченост от своя си проблем, а поради литературното си безсилие. Така е с цикъла дневникови фрагменти на В. Шулгин „Белые мысли (Под Новым годом)". Тук основната редакционна идея е най-слабо и най-неубедително защитена, близка е до заклинаване чрез игра на думи или до баналността на израза „Всяко зло – за добро".

За разлика от белетристиката, литературната критика и рецензиите/ отзивите в първата свезка (№ 1–2) не затрудняват тълкуващия да ги впише в тематиката и идеологията на редакционното обращение „към старите и новите читатели".

Основната мисъл в статията на „Петроник"[20] е следната. 'Болшевиките поругаха Отечеството/ Родината и затова въздеднаха народа, но в поезията на „съветските поети" Родината възкръсва с небивала сила и обхват (с. 215–220). Нещо повече: Родината у „съветските поети" (Блок, Бели, Клюев, Есенин), *не е само* „духовна родина", „вътрешно отечество" – тя съществува и географски, и политически; въпреки официозното съветско тълкуване на Иванов-Разумник' (с. 221 и сл.).

Т.е. въпреки болшевишката политическа воля, в съветската поезия Родината възкръсва, и то и духовно, и *телесно*. В желанието на „Петроник" (т.е. Пьотр Николаевич Савицки) да види Русия *и телесно* възкръснала – поне като образ на дух *и тяло* – няма „прибързващ", греховен „натурализъм". Телесното измерение на облика не само е потребно на „немощния човек", за да му вдъхне надежда, но и свидетелства за ред и структура на света, според които Божието въплъщение се възпроизвежда, е действителен модел на събитията.

Последователно-извежданото сходство между (на първо място) „Клеветникам России" на Пушкин и „Скифы" на Блок показва желание руската литература от XIX и XX в. да се мисли като едно цяло, като приемство, за което всъщност свидетелствува не съветската, а бежанската литературна критика.

Едва забележимият акцент върху „Скити" бележи пътя на автора към „евразийството".

В задочния спор на П. Савицки с Иванов-Разумник личи спорът между патриотизъм и космополитизъм, а също спорът между „реализъм" и „идеализъм = спиритуализъм". Спорят „приемането" на *плътта* (тук – в политическото ѝ и географско измерение) – и пренебрегването на плътта. „Не как бесплотность, не как отвлеченную „Интернационалку" – но как некоторую географически-поэтическую реальность воспринимает он Россию" (казано е за поета Блок). 'Навсякъде' не само че е 'никъде', но е и *непълноценно нещо*, т.е. почти 'нищо', всъщност 'нищо'. Опора на Савицки може да бъде разработването на идеята за „месторазвитето". („Месторазвитието" може да се разглежда като профанно съответствие на понятието „поместност" на Църквата в православната еклезиология; то е географско и културно-исторично съответствие и косвено свидетелство на *действителността на Боговъплъщението*. Тази идея на

[20] „Идея Родины в советской поэзии" – единствена литературно-критическа статия в свезката.

Савицки, може би централна в теоретичните му възгледи, почива на богословска и, конкретно, догматична логика – логика, произтичаща от християнската догматика).

Основното внушение в статията на „Петроник" е: болшевиките могат да предложат **идеология** *само* **на безплътното**, т.е. на **не**-истинското **възкресение** на Родината – за разлика от бежанците край „Русская мысль". Това, че болшевиките са физически в Родината, не им помага да надмогнат вродената слабост на своята идеология – тя е лишена от „реализъм" в религиозно-символистичен смисъл. Оттук може да бъде изведено евразийството като болшевишка антитеза в идеологията и то да бъде определено така: идеология и методология на действителното възкресение на Родината. Действително: т.е. и духовно и телесно, и някъде и някога, а не навсякъде и никъде. Конкретността на биващото го прави действително. Не-конкретното биващо е всъщност не-действително, не-биващо. А „действително" може да бъде възкресението на една „действителна", т.е. конкретна и в плът, Родина[21].

Първата рецензия в № 1–2 (свързана с издаване на „Дванадесет" от Ал. Блок от Руско-Българското книгоиздателство в София) заслужава отделно разглеждане.

Втората е посветена на „Современные Записки" (Париж), възкресяващи типа на „толстый журнал", и на статия на Николай Авксентиев в първия брой на списанието. За народническата идеология и изразност в „Современные Записки", но на поучили се от историята народници: патриотизмът за тях вече не е мръсна дума. В светлината на редакционния манифест смисълът на този отзив може да е следният: 'сред *новите* ни читатели са и станалите патриоти народняци от „Современные Записки"; но дали отново не закъсняват, оставайки си с отдавна прогласената от нас „патриотична тревога" и без да се готвят да са свидетели на възкресението на Русия, без да го предусещат?'. – „Одни ценили Родину, еще не утратив ее; другие стали „ценить", когда потеряли".

Третата рецензия е за книгата: „Поэзия большевистских дней", К[нигоиздательст]во „Мысль", Берлин, 1921 г. Първата страница на рецензията/ отзива е предимно за литературния бит в Съветска Русия. Рецензентът отминава добре известната поема „Дванадесет" и се спира на „най-ценното" (от останалото?) в сборника – стиховете на Иля Еренбург. „Это собственно даже не стихи; – это цикл молитв, обращаемых к Богу: Господи заступись! / Илья Эренбург принадлежит к числу русских поэтов, воспринявших 1917 год, как „Распятие" Родины" (237); следват цитати. С основното си послание рецензията се включва в посланието на тома: да се отдадем с молитва и дело на възкръсването на родината (да достигнем състоянието на духа, в което да го видим и да знаем как да постъпваме). Стихове като тези на Еренбург (със същото възприемане на революцията, родината, със същия хронотоп) има в същата тази, I-II, книжка на „Русская мысль" – трите сонета на „Вл. Н-ий".

Последният текст в свезката, некрологът (неофициален по стил и тон) в памет на езиковеда Алексей Шахматов, най-изчистено и най-дискретно споделя основната мисъл на броя и тома: *чаем воскресения*. Посланието е предопределено от жанра, но акцентът можеше да бъде изместен: към 'скърбим'.

---

[21] Именно възкресение, а не възкресяване: християнската гледна точка предполага съобразяване с признаците на възкръсване у Родината, а не намеса с магия с цел да бъде възкресена. Срв. тук долу за уязвимостта на греховно прибързващия евразийския проект (Савицки) от християнско гледище (Флоровски).

В кн. III и IV още на първата страница на първия текст е потвърдена основната мисъл от редакционния манифест (от кн. I и II):

„Воскресение – не для всех./ [...] Тихо плачу я, плачу – обо всех". Откъсът е от последната, III, строфа на „Тишь", стихотворение от Зинаида Гипиус, № 1 от цикъла ѝ „Из С.П.Б-ского Дневника 19 года".

И – преди това: „Город снежный, белый, – воскресни! [...] Сердце мое, воскресни, воскресни!" (I и IV стих на II строфа).

За Савицки Градът би бил Москва, за Гипиус е Петербург. За една кратка година в едно книжно тяло, по замисъл и определение политично (не а-политично), се сплитат викове из дълбокото на умове и души на хора, които в други обстоятелства – по-рано и по-късно – биха враждували.

Заглавията и другите паратекстове на петте стихотворения „Из Дневника" показват смисловия гръбнак на този цикъл. Те маркират годишния цикъл, търкулващ се в кощунствения „рай на земята" (т.е. анти-рай) и пропадащ в „совдепската нощ". „Раят" от четвъртото стихотворение е наситен със съветски неологизми – райком, нарпродком; „петрокомпроды" (римувано със „свободы"). Ново небе, нова земя, нови имена. Саркастична подигравка с Маяковски и други бардове на съветския новоговор. Следва вопълът („5. Совдепская ночь"), че 'сме в гроба'.

На с. 73 в кн. III-IV на „Русская мысль" „Черната книжка" (първата част от публикувания Дневник) завършва. Гипиус цитира из „Опавшие листья" на Розанов – за смъртта, как вали сняг върху костите; записва от себе си: „Записывать каждый хрип нашей агонии? [...] Неизвестно, о чем писал он это – в 1912 году. Но это мы, мы – в конце 1919-го!". *След* „за смъртта" има в Дневника на З. Гипиус *още* – „Серый блокнот" (имало и по-лошо от смъртта!). Деградацията личи и в цвета, и в имащия един или друг цвят предмет (*книжка – блокнот*). Темата – участта човешка на погребания жив – издребнява и по-изкъсо се свързва с делника. Смъртта и хрониkирането ѝ стават банални. Ирония: излъгване на очакването за „серый *предрассветный свет*".

Зинаида Гипиус показва робство и рабство, и изговаря присъда за бивши другари: ако Европа не разбира, то тя трябва да потъне вдън земя (83). Гипиус проклина тогова, който не може да различи опита на жив загробения Лазар. (Може би не само „Европа", но и части от руската емиграция са се сред прокълнаваните.)

На с. 83 прочитаме думата „троглодитство"; неговият свят е разгърнат в разказ от Евгений Замятин, друг видял, обонявал, осезавал военния комунизъм в Петроград. Речта на личния опит потвърждава хиперболата на тези от аналитиците, който установяват „разместване на *геологични(те)* пластове" чрез революцията, чрез болшевизацията. Личният опит за кой ли път, но по-убедително от всякога, оспорва по принцип достоверността на „обективния" анализ и преценка. 'Онези там съдят отдалеч – а аз имам *осезаеми* факти' (вж., например, с. 85). И, за кой ли път, личният опит е близо до това да измени на себе си: „Да бъдем обективни, да бъдем справедливи. Русия гробовно мълчи; [...]" (87).

Текст от другиго надгражда в едно, варира в друго нишката на личния опит на Гипиус. От „Триолет"-а на Вл. Дитерихс, сонет по сонет, могат да бъдат извлечени следните послания: 1) Нощта е по-дълбока от дълбините на сърцето; 2) бяга, убягва възможността за живот зад смъртта; 3) 'аз' съм *само* поет.

В „Дневника" смъртта присъства и чрез алюзия. Естония, Латвия, Литва са „*новородени* копчета" (*пуговицы*; с. 91 и другаде) – а кое е палтото, шинелът? Шинелът

е „Совдепия“, а трупът (има труп!) е на Русия. Неодушевеното (неживото) е живо, щом се ражда. Копчето е живо. Абсурдното словосъчетание предизвиква бегъл литературен спомен; буди възможност да се изговори, от асоциация по съседство, друго („живой труп“). Може да се заподозре фина гавра с определена литературна, светогледна, политическа традиция от руския XIX век (с тази, която, според Гипиус, е довела до катастрофата). Словосъчетанието *посочва* тялото и образа на мъртвеца; мисълта на четящия е за миг излязла и отново се впива в *плътта* му – заедно с дневника на Гипиус, който отново се вписва в петроградското всекидневие. Удивлява плътната сдвоеност на литературна културност и геополитическа сугестика.

За дневника си Гипиус пише: „[...] не мемуары, не воспоминания „после“, именно „дневник“ [...]“ (98). После пише, че не знае, има ли запазени дневници от „Совдепия“, освен комисарските. „Впрочем, – нужно ли жалеть? Не делалась ли жизнь такою, что „дневник“, всякий, – дневник мертвеца лежащего в могиле?“ (98 долу). Гипиус завършва в духа на редакционния манифест. Но има следния оттенък: ‘струва ли си да се огласява опитът на билия в гроба Лазар?’: „Я знаю: и теперь, за эти месяцы, в могиле Петербурга ничего не изменилось. Только процесс разложения идет дальше [...]“ (99). От това, което е възможно да се случи, едно единствено може да бъде *събитие* – смъкването на болшевиките. „Боюсь предсказаний, но душа моя, все таки, на этот страшный вопрос „когда“? – отвечает: скоро“ (99). Така завършва текстът; под него: „3 октября, 1920 г./ Варшава“[22].

Верността на мега-текста към духа и буквата на обещаното в предговора към първата годишнина на „Русская мысль“ в изгнание е потвърждавано чрез редовете и страниците от Зинаида Гипиус, той е свободен да се „отдръпва“ към други времена и места, към *косвен* изказ на главната тема и нагласа на духа; от предстоялото – към предстоящето.

Гледната точка към изданието може да се смени и вместо да се установяват подобия и различия в рамките на текстова протяжност, може да се извеждат отговори на въпроса: какво има нужда да направи, да каже и да премисли един бежанец? И, от гледище на тази необходимост, какво би написал? Тук ще стане дума за „прагматичната“ „дисциплинираност“ на изданието, или за 1) семантика, в която привиждаме ясен отпечатък на нечия воля, намерение (и в по-малка степен непокътнати от ничия воля смислови „наличности“ или пък личната си изследователска нагласа, преднамереност); 2) за идеи с политическо, културологично и естетическо измерение, които не изглежда да произтичат от „редакционния манифест“ на изданието, нито пък да се оттласкват от него – те произтичат от доста по-обхватен телесен, душевен и интелектуален импулс.

Текстовете в „Русская мысль“ могат да онагледят баналната мисъл, че речта е опит за справяне с хаоса. Опит за намиране на опора – да чуе човек сам себе си; да извика от хаоса другар (за да се утеши, че не е сам); да извлече от хаоса някаква „картина на света“. Да не потъва в бездната на съществуването извън историята; да се разположи, да бъде разпознат като имащ позиция сред други – да заговори чрез него традиция, Традицията.

---

[22] Преднамиращият прочит съзира и следното съответствие между „Дневника“ и редакционния манифест: емигрантите не разбират, че всичките им партии са фикция, безвъзвратно минало (61–62). Т.е. ако има възкресение, ще е нещо друго, ново.

Но като че ли най-логичното първо действие на разсъдъка е да си отговори на въпроса: защо се стигна дотук? Отговорът на този въпрос дава опора на разсъдъка пред лицето на хаоса.

Защо се стига до победа на болшевиките и до бежанството на осъзнатите им противници? Спомените на Василий Шулгин и статии на Пьотр Струве имат обща основна тема – защо се случи това, което се случи. Статията на Струве „Историко-политические заметки о современности“ (№ 5–7) е интересна с това, че показва как той следва собствения си уводен манифест.

Струве спори с Милюков по причините за неуспеха на бялото движение. Сравнява щаба на Доброволческата армия от зимата на 1917–1918 г. (в Ростов) с щаба на императорската армия в Могильов през световната война. И: „Психологически белые держали себя так, как будто ничего не случилось, а между тем целый мир рушился вокруг них, и для того, чтобы одолеть врага, им самим в известном смысле нужно было переродиться. Вот этого перерождения и не произошло“ (с. 214). „Революционность есть известное психологическое состояние [которое] может сочетаться с различным программным содержанием и с различными приемами политической активности. Но революционность есть всегда активное и творческое состояние искания и создавания новых путей политической борьбы“ (215). „Нужно при наибольшем реализме иметь наивысшую решимость“ (215). А белите водачи имат „старорежимна *психология*“ (214). Философското съответствие на политическата позиция на Струве е екзистенциализмът, естетическо – някакъв вид „футуризъм“. Струве търси противодействие срещу болшевизма на негова психологическа територия.

Най-интересен за Струве е национал-болшевизмът на Устрялов, най-**не**интересен – Милюков. „[И]деология „Последних новостей“ есть идеология чистейшей интеллигентской [анти-веховской] реставрации“ (216).

Размисли на В. Шулгин върху същия въпрос (защо „белите“ загубиха войната?), размисли, към които Шулгин подтиква себе си чрез припомняне, припомняйки си, дават отговор на друг въпрос: защо не е време за драматургично творчество? Преживяното не само че не е осмислено достатъчно; то като че ли (еретично е да се каже!) не оформя в паметта образи на герои. Думи из реплика на *персонаж* в мемоара „1920-ый год“: „– [...] Но трагедия в том, откуда набрать этих „отборных“ [людей]...“ (№ 3–4, с. 10). Думите сочат поевтиняване на „трагедия“-та, но и определят характера ѝ: липса на хора за дадена кауза. Няма Герой, Герои (във време на толкова герои!). (Трагедията, в хоризонта на повествователя, е в без-геройността на „трагедията“ в хоризонта на персонажите). Повествователят споделя опита на персонажите си: „Я пробовал зажигать фонарь и в роли Диогена искал „человека“. В Одессе его не было“ (№ 3–4, с. 29). Спомените на Шулгин многократно потвърждават мисълта, че белите опровергават с делата си „белите“ разбирания. Общото с „Белые мысли“ (произведението със значение на лирическо въведение към лироепичния споменен цикъл „1920-ый год“) внушение: белите са изменили на себе си (на същността си, на „длъжното“) (вж. преди всичко № 3–4), (затова и) червените успешно са узурпирали „белите“ идеи (вж. № 1–2). Оттук: възкръсване би било бившите „бели“ да намерят себе си – което би разобличило самозванците, червените. Мисълта на Шулгин логично го включва в размисъла за самозванството – една от основните теми в руската религиозна култура; може би основната в творчеството на Достоевски – поне от гледище на руската емигрантска мисъл и интуиция.

Тя е потребна томува, който търси обяснение на случилото се и продължаващото да се случва.

Извлеченото от произведенията на Шулгин послание удовлетворява само разсъдъчно; тези произведения (особено „Белые мысли“) изглеждат и художествено, и риторически бледи, неубедителни. Словото на Шулгин е малко по-убедително с ироничните и пародичните си интонации: „если старые части разложились, значит надо сформировать новые“ (№ 3–4, с. 39).

„Другар“ (помощник пред „лицето“ на хаоса) може да означава и приятел, и любима, и Бог – този (Този), поради чието присъствие не си сам. Изброените „видове“ другари нито са взаимозаменими, нито са в различните случаи в една и съща степен присъстващи или можещи да бъдат досегнати. Бежанецът може да е без приятел, без любима, да е оставен от Бог; – но най-важното е, че е в раздяла с Родината си. Темата и образът, които пронизват целия текст на „Русская мысль“, са темата и образът на Родината. Тя е викана и назовавана с различни имена (най-често с неутралното отстрани „Русия“). Като „Родина“ е призовавана в лириката.

Например, в цикъла на Сергей Маковски „Год в усадьбе“ (свезка IV, или № 8–9). Цикълът е с посвещение: „Моей жене Марине“. Съдържа 14 стихотворения: Посвящение; Июнь; Июль; Август; Сентябрь; Октябрь; Ноябрь; Декабрь; Январь; Февраль; Март; Апрель; Май; Последствие. Годината е отмерена не от Рождество до Рождество (ян. – дек.), а от Възнесение до Възнесение (юни – май). (Възнеслият се след смъртта си е до Господа, не в ада, нито потъва в не-битие.) Вероятно е разказана годината от смъртта на съпругата-любима.

Осмислянето на смъртта на любимата жена, или пък отделянето, от-тласкването от тази смърт (в „Май“), води до осъзнаването, че отношенията с родината са същите (в „Последствие“). Изглежда, любовта към Родината е тази пълнота, тази действителност, която обхваща и любовта към жената, чието съответствие (ехо или посвещаващ образ) е любовта към жената.

Обаче стихотворният триптих от Сергей Кречетов, отпечатан в № 8–9, с. 149–151, озадачава; без смърт и възкресение, без себеободряващи интонации, Кречетов включва образите на *другаря* (в смисъла на „друг“, а не новоговорното „товарищ“) в размишление за устройството на човешкото „аз“. Триптихът заслужава отделно разглеждане

Стихотворенията на Глеб Струве (№ 3–4, 8–9) са смислово и тематично свързани с ред рецензии (предимно на съветска поезия) в изданието.

„Картина на света“ извличат от хаоса, и поместват себе си в историческото съществуване други текстове, не стихотворните. От тях, другите, за литературоведа са най-интересни литературоведските: опитите за осмисляне на литературната традиция, за включване на литературното настояще в литературната история. В „Русская мысль“ през 1921 г. това опитват мнозина: Юрий Николски и Константин Мочулски; Зинаида Гипиус и Лолий Львов; Пьотр Савицки и Кирил Зайцев; Пьотр Струве и Глеб Струве.

Зинаида Гипиус, чрез ирония, се *вписва* в традицията, *повече като творец*, отколкото като коментатор (вж. „Дневник“-а ѝ). Константин Мочулски, извън-поставил се в позицията на коментиращ, съгласува настоящето с миналото, за да образуват те ритмична протяжност (значи предсказуема и с разпознаваеми моменти/фази). Юрий Николски, от същата позиция, съгласува „вчерашния ден“ с „онзи ден“

(деня преди вчера) – литературата от времето на Тургенев и Фет със символистката; „вчерашния" ден – с днешния: символистката литература и светоглед с настоящето (в годишнината са публикувани два текста на Николски – една рецензия и една статия по литературна история).

З. Гипиус се справя, бори с хаоса (и в тази борба преборване няма, макар тя да се надява, да се предава на надеждата в края на публикуваната част от „Дневника"). К. Мочулски прави опит да го подреди (да изведе ритмична фигура, форма, идея; то е съвсем различна нагласа – различна, **не** защото жанрът на литературоведската статия се различава от жанра на дневника). На пръв поглед подходът на Ю. Николски е като на Мочулски. Но се различава: Николски се „въоръжава" с познавателната нагласа на вчерашния ден, на символизма, за да разбере днешния и утрото на утрешния ('настоящето следва да се преживява мистериално', вж. нататък) – той хвърля мост между история и съвременност/ критика, без да избягва набедения за виновен „вчерашен ден". (Включва времето, което е твърде скорошно, за да бъде история; а не е и настояще.) И Мочулски, и Николски виждат кълновете на новия Космос: единият в лириката на Анна Ахматова, другият у Андрей Бели и дори в близката до символизма съветска лирика. Изказът на Мочулски е по-сдържан; сдържан е също интересът му към света извън литературното произведение, което отговаря на неговото разбиране за предмета на литературознанието (на свой ред кон-гениално на разбирането на „акмеистите" за предмета на поезията); – затова той не изговаря преки думи за кълновете на новия космос и тям подобни.

Борене и подреждане: тези реагирания спрямо хаоса могат да имат съвсем различни душевни след-истории. Борещият се може да заживе с отчаяние(то), подреждащият – да се прелъсти от подредбата в представата си.

Статията на Мочулски за Ахматова изисква отделно разглеждане. Тук ще се ограничим с най-важното от гледна точка на прагматичната дисциплинираност на изданието.

Мочулски завършва с цитиране на строфа от Ахматова и с въпрос (без да почва ново изречение; значи държи да е ненатрапчив, *сам* демонстрира поетиката на недоизказването): „разве эта строфа не звучит „по пушкински"?".

Чрез перото на Мочулски тук духът на емиграцията се справя с настоящето си не екзистенциалистки, а идеалистично (ако не с хегелова триада, то с мита за вечното завръщане). В историята на литературата е намерен (или предположен) предсказуем ритъм, който може да даде опора на емигрантите и в политическото им съществуване.

В рецензията си за книга на Константин Балмонт (отново текст на Мочулски срещу символизма и надценяването му), Мочулски е по-смел в изказването на литературно-естетическите си предпочитания. „Акмеистом был в широком смысле слова и Пушкин".

Предпочитането на „акмеизма" пред „символизма" от К. Мочулски се съгласува с основната душевна (можеща да стане и духовна) струя от „манифеста": сдържаност, трезвост (отрезвяване) на ума, духа и душата (от пленителното въобразяемо), суховатост, пестеливост на изказа, изразността – за да бъдат готови изгнаниците да бъдат свидетели на възкръсването на Родината си.

Написаното от Мочулски съотнася разгледаните литературни образци с творчеството на Пушкин, като архетип на руската литературна култура. У Николски не

е същото. За Пьотр Струве Петър I и Пушкин са „истинския исторически образ на Русия", „мъжествени изразители на руския национален дух" (221). Но настоящето е твърде необичайно, за да има създаденото от тях двамата достатъчна обяснителна и упътваща сила. В друг свой текст П. Струве, може би защото е озадачен повече от идеологията в литературата, отколкото от поетиката ѝ, избира за център на привличане и оттласкване на руската култура творчеството на Достоевски.

Основното произведение на Достоевски, според Струве, не е „Престъпление и наказание", а „Братя Карамазови". Персонажите на „Братя Карамазови" въплъщават личния душевен и религиозен опит на Достоевски в неговата сложност, противоречивост и пълнота. (Това била „обективността" на Достоевски) (275). Душевното съдържание на романа е изповядано, а не въобразено. *Не е представено като изповядано*, а е изповядано.

Писателството за Достоевски *е послушание* (самият той е „велик грешник"). (Може би към края на живота си би се замонашил, като К. Леонтиев) (275–276). Тази мисъл, както и предишната, би могла да се изрази на езика на теоретично съзнателното литературознание, но тук, за съжаление, остава в рамките на езика на литературната критика, който можем да смятаме за метафоричен (метонимичен, хиперболизиращ и т.н.).

„Бесове" пророкували революцията, но „Братя Карамазови" – руското духовно възраждане *след* нея (278–279). В *свой* текст на тема, имаща общо с литературата, Пьотр Струве точно се вписва в посланието на редакционния манифест (бидейки, вероятно, и негов автор или поне съ-автор). 'Да се вглеждаме не в знаците на разрухата, а в залозите за възкръсването'.

Политическата публицистика е пронизана от познание, дадено от литературата (от литературни образи, мито- и идеологеми). Фактът свидетелства за литературоцентричността на руската (емигрантска) култура. Разбираемо е, че не само за Пьотр Струве най-важни се оказват два романа („Бесове" и „Братя Карамазови").

Показателна е статия на Н. Н. Львов, осмисляща казано от Максим Горки за Ленин и за руския народ. „Ако подстрекаването на кюрдите срещу арменците, на руската тълпа срещу евреите, на башибозуците срещу българите се осъжда, то [защо] не се осъжда насъскването на една „класа" срещу друга?" (с. 180). Горки е наречен Смердяков, който адвокатства на злодея (Ленин) (181). (Статията убеждава читателя и му внушава, че Ленин е по-лош от Нерон и Иван Грозни). „Смердяковы подняли пугачевщину и назвали ее великой социалистической революцией. Это сплошное хамство, хамство торжествующее, охваченное манией величия" (184). Последният абзац на статията гласи: „От писаний Горького несет зловоньем, как от помойной ямы. Но когда подумаешь [...] что помойная яма это – Россия [...], то хочется кричать от острой боли, которую нет сил переносить".

Романите на Достоевски са станали текстове, чрез които се тълкуват исторически лица и събития. Техните персонажи се превръщат в отправна точка и за художественото характеризиране на съвременници.

В № 8–9, с. 86–109, е публикуван текстът „Бес", представен като глава от романа „Василиса Премудрая"; автори са А. Тиркова (Тыркова) и Г. Уилямс (Вильямс). Публикуването на откъса е идеологически обосновано; нещо повече, в хода на четенето се установява все по-разностранно и пълно съгласие с уводния манифест на редакцията (или П. Струве).

В някои моменти от текстовата цялост на „Русская мысль“ за 1921 г. може да се долови присъствието на намерение, намерението на автора на този свръх-текст, т.е. на редактора. Например, в прехода от текст VI към текст VII в № 1–2 интонационният и съдържателен контраст е негово дело.

„В сумерках культуры“ на К. Зайцев внушава: „Ние не сме нито Азия, нито Европа“ (102); ‘*ние* сме част от миналото’; „И, образ след образ, се възправят отново великите сенки“ (от Пушкин до Достоевски) (с. 105 и сл.). „[...] [Ж]адно ловим мы знакомые, дорогие черты, озаренные закатным отблеском уходящей культуры“ (т.е. това имаме *сега*) (с. 118; последно изречение в текста). Зайцев предлага елегия във формата на култур-философска статия.

Редакторът е доловил важността на „нито – нито“, на елегизма, на възможния нихилизъм – противопоставил им е бодростта (може би плосковата) на „Европа и Евразия. (По поводу брошюры кн. Н. С.Трубецкого)“, от Пьотр Савицки. Това е манифестният текст на така нареченото „евразийство“, може би най-известният опит на емиграцията да се справи идеологически с хаоса на бежанството. В този момент редакторът толерира евразийството, за да използва анти-елегичната му нагласа. Противопоставя борбеност на сантименталното съзерцание.

‘Напротив, казва Савицки, ние предлагаме бъдеще и сме част от него, не (само) от миналото’. „Вместо обычных двух – на материке „Старого Света“ мы различаем три континента: Европу, Евразию и Азию...“ (Савицки, с. 132). Савицки се надява на културна, политическа и икономическа еманципация на *Русия*-Евразия, за да се противопостави на романо-германския културен „егоцентризъм“ (Трубецкой).

Не освобождаване от егоцентризма като нагласа, а развиване на своя собствен (дали руски, или на групата евразийски народи, не става ясно веднага) – това предлага Савицки. Но твърди, че в Евразия отношенията между народите са особени – *братски*. Значи тамошните народи са се освободили от егоцентризма си. А Трубецкой се е надявал, че *всички* не-романо-германски народи ще се освободят (от колониалния натиск, но и без сами да се изкушат да колонизират).

„Русская мысль“ помества месианистки, снижаващ етическия хоризонт на оригинала коментар на „Европа и човещината“[23] от Трубецкой. Може би се преценява, че книгата не предлага приемлива (или недвусмислена) йерархия на политическите цели. Списанието държи първо и предимно на руската кауза, а след това, евентуално, на световната (освобождаването на света от романо-германския колониализъм). Елегизмът на Зайцев и не-болшевишкият интернационализъм, който може да произтече от „Европа и человечество“, са еднакво нежелани от редакцията[24]. Затова „дисциплиниращият“ прочит на Савицки, при все анти-западния си дух (който е чужд на Пьотр Струве), е приемлив за отпечатване.

Образността на последния абзац в статията на Савицки по аналогия крепи редакционния манифест: „Эмансипация [...] не путем очищения не-романогерманских культур от элементов „эго-центризма“, – но в [...] противопоставлении

[23] Този превод на заглавието „Европа и человечество“ е на Стефан Младенов.

[24] Според Т. В. Кузнецова през 1921 г. К. Зайцев „редактира заедно с П. Струве“ списанието „Русская мысль“ (http://edv.clubdv.ru/index.php/Зайцев_Кирилл_Иосифович). Толкова по-силна е била нуждата Струве да съположи текст, уравновесяващ елегизма на Зайцевия.

эго-центризму европейскому – эгоцентризма евразийского“ (138). Т.е ‘събиране, съсредоточаване’, а не ‘разделяне, разлагане, разсредоточаване’. „Залог осуществления эмансипации – именно в созидании [...] „эгоцентризма“ Евразии, который сплотил бы силы и подвинул их на жертвенный подвиг...“ (138; последно изречение от текста). Не е ясно за какъв подвиг става дума, но е ясно, че *сега* е насъщният момент в цикъла – този на възкресението.

Оптимизмът на Савицки е ненадежден. Той бърза да замени напрегнатостта и очищението на молитвата с успокоението чрез нов блян. Бърза да отговори *какво*, преди дори да е попитал *как*. Тази страна от евразийството на Пьотр Савицки изпъква при съпоставяне с текст на друг съ-основател на това течение в мисълта, Георги Флоровски. (Нелепостта на израза „съ-основател на... течение“ е показателна. Което за Савицки е здание, за Флоровски е течение.) Явните отстрани разлики – още тук, при първите стъпки на „евразийството“ – ще се осъзнаят и от временните другари по идеология: няколко години по-късно те ще се разделят.

Двата текста на Флоровски – некролог и статия – казват достатъчно.

Некрологът започва с епиграф: „Предчувствием над смертью/ торжествуя...“. Текстът не е просто некролог, който, като всеки некролог, намеква очакване/ надежда за възкресение или пребъдване в паметта. Ето защо: „Лопатин был философом эпохи философского кризиса“, 212. (А *ние*, подразбира се, сме философи от времето на екзистенциална криза). Установено е подобие между него и ‘нас’, внушено е без намек дори.

Лопатин е представен като критикуващ; като съзиждащ (системата на своя философски спиритуализъм); като обосноваващ не-несъмнеността на никоя философска система, успоредността на много: човек избира между тях, а не се подчинява на теоретичните им аргументи. Флоровски извежда „картина на света“, в която философската култура е плуралистична и е обуславяна от свободната човешка воля, не от сблъсъка на логики на разума, на разумни необходимости. Прочита се внушението, че е дошло време да се провери верността на тази „картина на света“, да се живее чрез тази философска култура, не само тя бъде мислена. Последното изречение гласи: *Нека тези редове да бъдат смятани за опит за надгробен надпис.* Флоровски хвърля мост от Лопатин към себе си, към своята позиция в „Смисълът на историята и смисълът на живота“.

Тук Флоровски твърди, че историята *няма* смисъл, смисъл има животът; а смисълът на живота следва да се търси в личността, в тайната на личността. Не в извънличностни и безлични, макар и олицетворявани, „закономерности“. Тази – основната – идея на статията вероятно отслабва напрегнатото очакване на *исторически* събития, което личи в редакционния манифест. Възкресението на Русия има личностен, а не исторически смисъл; – така се оказва според статията на Флоровски. „Личностен“, в смисъл на *съборно*-личностен: предполага се Русия да бъде схващана като „съборна личност“. Във времето на личността, не във времето на историята. Със силите на личността, не на историята. Внушава се, че смъртта и възкресението ѝ имат личностен, а не исторически смисъл: т.е. едва ли е необходимо да се търси някаква „правилна“ *драматургия* в това събитие, едва ли е смислено да се очаква бъдеще, обуславяно от логиката на подобна „драматургия“. (Срв. с мисълта, че Съдният ден *няма* координати, съотносими с числовата хронология на света. Както и че няма място за Рая в географията на света). Някои сътрудници и читатели на

„Русская мысль“ биха могли да заподозрат Флоровски в *оттегляне* (от дейно съживяване на Русия); или поне в склонност към „съзерцателност“. Други биха видели в статията му основа за по-трезвен подход – защото тя предполага някаква *алогичност* на случващото се, или *друга* логика. Флоровски предлага философстване чрез приемане на личностния (а не на индивидуал(ност)ния!) характер на човека и на действията му в историята. В тази статия личи и философско зърно, което разделя него и „евразийците“. За „евразийците“ историята *има* смисъл; и не е важно, дали този смисъл предпоставя смисъла на живота и на личността, или е предопределян от тях; важно е, че „евразийците“ се втурват да изследват *първо* смисъла на историята, а *после* – на личността, на живота. Оправдано е опасението, че личността у тях (в писанията им) *служи* на историята; че личността е като драматургичен персонаж, а историята не е осъществяване на свободната воля, по-скоро нещо подчиняващо или пък обещано.

В следващата годишнина на списанието Флоровски ще защитава мисли на „евразийците“, най-вече примата на духовното и културното над материалното и социалното, от критиките на главния редактор, П. Струве.

Между П. Струве и евразийството има не една разделителна линия. Поне едно разногласие, принципно във философията на историята (и в култур-философията), бегло проличава в текст от 1921 г., публикуван в „Русская мысль“, който засяга възгледи на Пьотр Сувчински[25], един от основателите на евразийството...

Връзката на тази статия-рецензия на Струве с общото послание на тома (*с мисъл и дело да се отдадем на възкръсването на Русия*) е „по контраст“ и не е посочена гласно. Личи в последното изречение (важността на което е подчертана чрез обособяване в отделен абзац): „На правдивом изображении лица революции в „Двенадцати“ лежит именно соблазнительная печать „роковой пустоты“ в религиозном отношении“ (233). Т.е.: ако я нямаше тази религиозна празнота у Блок, в „Дванадесет“ щеше, първо, да проличи осъждане на мерзостта в революцията, второ, да изпъкне в революцията (в изобразяваното) това, което „обещава“ действително възкресение на Родината. Религиозната празнота прави човека сляп и за мерзостта на запустението, и за чудото на възкресението.

Завършекът на годишнината на „Русская мысль“ ни връща към въпроса за семантичната „тоталитарност“ в нея. В последната, четвърта, свезка (№ 10–12) е отпечатана част от стихосбирката на Николай Гумильов „Огнен стълп“.

Публикацията започва с бележка на редакцията: „Печатаемые ниже стихи Н. С. Гумилева только что получены нами из России в рукописном виде. Они взяты из его последней книги, вышедшей, если не ошибаемся, незадолго до его трагической гибели. Читая эти стихи, лишний раз мы убеждаемся, что в лице Гумилева мы потеряли не только большого, но и неизменно выраставшего поэта“. Подредбата **не** съвпада с „каноничната“, т.е. от съвременните **нам** издания, вероятно и с тази от оригиналната книга-стихосбирка. Дали е дело на Редакцията, или на кореспондента ѝ от Съветска Русия – не можем да определим. Между подредбата тук и последната фраза в редакционната бележка: *израстване* – има съгласуване. Редът тук: „1. Память“, „2. Слово“, „3. Шестое чувство“, (пауза и хоризонтална пунктирна линия), „[4.]

[25] „Двенадцать“ Александра Блока“, № 1–2. – Два пъти Струве се позовава на предговора на П. П. Сувчински към софийското издание на „Дванадесет“ от А. Блок, оттласква се от него.

Канцона первая", „[5.] Канцона вторая", „[6.] Персидская миниатюра". В подборката от „Огнен стълп" изпъква *последното* място на „Персидская миниатюра". Темата на стихотворението, така поместено, осмисля цялата подборка като *надгробен надпис*: 'този убит поет е предвиждал смъртта си и е мислел за отвъдното спокойно, той е безсмъртен'. Това се съгласува с посланието на текста, който в началото на настоящата статия бе означен като „редакционен манифест": смъртта предполага възкресението, ние (читателите) трябва да сме им и му свидетели.

При преглед на българските списания от 1921 и 1922 г. не се остава с впечатлението, че списанието „Русская мысль" е кой знае колко интересно за тях; поне на фона на интереса към руската емиграция в България. Ще обърнем внимание на три отзива за известното списание (получавано в българските библиотеки преди „Европейската война" и, изглежда, четено) при подновеното му издаване в София.

Първият е в сп. „Листопад" (год. III, 1921–22, с. 32, подписан от „Б.": може би Димитър Бабев) и се отнася до първата свезка (№ 1–2) за 1921 г., вторият – в „Демократически преглед" (отнася се до три от петте свезки за годишнината, т.е. за № 1–7, м. януари – юли). Разгледаните във втория отзив текстове са същите като в първия; към тях са добавени само двете публикации на българска тема от № 5–7.

В текста на Минко Генов в „Демократически преглед" (год. XIV, с. 638–640), както и в останалите български отзиви, с които се запознахме, много внимание е отделено на елегичната статия на К. Зайцев (половината от текста на отзива), а е подмината статията-рецензия на П. Савицки „Европа и Евразия". Отбелязана е „партийността", обуславяща гледната точка на З. Гипиус в нейния „Дневник". Един абзац (12 реда) е посветен на статията на Петроник „Идея Родины в советской поэзии". Изказва се пожелание не Иван Радославов, чийто възгледи са „твърде субективни", а „някои от нашите по-първи литературни критици" да представят българската литература в „Русская мысль". „Па желателно е да чуем мнението и на преживяващите тук руски писатели върху българското литературно творчество, още повече, че някои от тях са проявили достатъчно интерес към него".

Първият абзац на отзива (20-тина реда) представя позицията на политика и редактора Пьотр Струве. Сетне М. Генов сравнява „Русская мысль" от 1921 г. с предишната (отбелязано е падане на качеството на материалите, оправдано е). По едно изречение е посветено на спомените на кн. Евг. Трубецкой, на споменния очерк на В. Шулгин, на статията на К. Мочулски за поезията на А. Ахматова. Отбелязан е Андрей-Грабаровият „бегъл поглед" върху неотдавнашната археологическа дейност в България. Отзивът завършва със следния абзац: „В „Р. м.", покрай досегашните сътрудници, отбелязани са имената и на няколко български професори и общественици, но техни трудове още не са печатани" (640).

Третият отзив е от Д. Коцев, в литературното списание „Парнас" (год. I, 1921, с. 58–59). Изпъква интересът към мемоарния очерк на Василий Шулгин „1920-й год" (1/3 от обема на отзива), както и засягането на стилов (литературоведски) въпрос – текстът е похвален за искреността му и за „непринудено елегантния стил", оправдавал надеждите, подадени от „малката наброска" „Бели мисли срещу Нова година". Посочено е поместването на две стихотворения от В. Сирин, едното от които, „Русия" е „хубаво както по мисъл, така и по форма". Споменати са спомените на кн. Евг. Трубецкой, „Посрамленный Калиостро" (от „познатия голям руски писател" граф А. Н. Толстой), „красивата повест" на Г. Гребенщиков „Родник в пустыне", ар-

хеологическата хроника на България от А. Грабар, статията на Иван Радославов за „Съвременната българска поезия".

Една обзорна статия за руската емиграция в Европа и Далечния Изток от Никола Бобчев (в „Свободно мнение", год. IV, 1922, с. 159–163), струва ни се, частично обяснява вялия интерес към „Русская мысль". У Бобчев „Русская мысль" е повече средство за информиране, отколкото предмет на внимание; може би не само за него е така.

Бобчев цитира руски емигрантски източници. Първият цитат (с. 159) е от П. Савицки, „К обоснованию евразийства" („Руль" от 10 ян. 1922): не за евразийството, а за това, че руснаците в Европа (в чужбина) са бежанци, а не емигранти. Следват няколко цитата от „Русская мысль": откъс със смисъл, че бежанците ще са кадри в бъдещото пре-съграждане на Русия (с. 159); за Националния Конгрес (Съезд) на руската емиграция (160); цитат за сменовеховството, от „Русская мысль" 1922 (с. 161). Към края на прегледа „Русская мысль" става от средство – цел на осведомяването. „Появиха се на свят привичните на българския интелигентен човек руски дебели журнали: „Русская мысль" в София, „Современные Записки" в Париж, „Русское Обозрение", отначало в Пекин, а сетне в Харбин, „Сполохи" и „Жар-птица" в Берлин и редица други научни и специализирани периодични издания" (163). Бобчев завършва (163), цитирайки стихотворение от З. Гипиус: „Ничто не сбывается/ А я верю./ [...] / Россия воскреснет". Завършекът му е съзвучен на „Русская мысль" от българската ѝ годишнина; отношението към „Русская мысль" тук надскача ограничеността на полагането като средство и като цел.

В „Листопад" откриваме няколко публикации на литературни теми, които като че ли репликират публикации от „Русская мысль"; една от тях изрично се позовава на К. Мочулски.

Две литературни произведения, поместени в „Русская мысль" през 1921 г., скоро са преведени и отпечатани в български издания.

В „Демократически преглед" (год. XIV) от „Дневника" на Зинаида Гипиус е дадено извлечение от „Ч. I. История моего дневника" (с. 139–164 в свезка първа на „Русская мысль") и „Ч. II. Черная книжка" (с. 164–190, пак там), без да са отделени двете части и, по правило, без да се означават пропуснатите места (а те са поне ½ от обема на оригинала). Размерът на буквите в българската публикация („Демократически преглед", год. XIV, 1921, № 3, с. 237–252) е доста по-малък. Откъсите, разкриващи твърде не-лицеприятни факти за популярния и широко популяризиран писател Максим Горки, **присъстват** в превода. Преводът не е продължен, т.е. не е поместена частта от Дневника, публикувана в № 3–4 от „Русская мысль". Фактът е обясним, ако си спомним за сдържано-резервирания тон в отзива за „Русская мысль", що се отнася до политическите *пристрастия* на З. Гипиус.

Персонално, най-уместен за българските читатели се оказва Пьотр Струве (публицистичните и научните му текстове – по политически, стопански, социологични въпроси, по история); но това е предмет на друго разглеждане.

Българската, „приемащата", култура е представена на страниците на „Русская мысль" нито бегло, нито „на фокус". Чрез обявения списък на сътрудниците; чрез три-четири обзорни текста (1–2 отзива), рецензии, подписани от проф. М. Попруженко, преподаващ в Софийския Университет, на български теми, представянето на съвременната българска литература от Ив. Радославов, и археологическата хро-

ника, подписана от А. Грабар), статията на С. С. Демостенов (Демосфенов) за стопанството на България по време на войната и един некролог (на Иван Вазов, от М. Попруженко); списъците на получените в редакцията за рецензиране книги (през 1921 и 1922 г.); рекламите на български търговски дружества и банки; някои може би значещи отсъствия тук-таме в общи стопански и политически прегледи.

В списъците на получените за отзив книги измежду малкото български като че ли една присъства най-настойчиво – сп. „Демократически преглед". Прилича на подадена за размяна на мнения ръка, но не е приета (поне до края на 1922 г.). Напротив, сп. „Хиперион" отсъства в тези списъци, но да представи съвременната българска литература е оставен Иван Радославов.

През 1922 г. в „Русская мысль" са публикувани стихотворения от български автори, в превод на писателя А. М. Фьодоров, и текстове на български народни песни, събрани и преведени от В. Нечитайлов. Струва си да сравни подборът на Феодоров с този на Радославов в статията му от 1921 г.; но това няма да стане в настоящия текст. Публикацията на Нечитайлов засяга тема от българския национален въпрос и, за съжаление, е лишена от такт. Заглавието ѝ („Песни южных славян") е белег на характерна за кръгове в Русия нагласа за опростяващо отъждествяване на българи и сърби в рамките на израза „южни славяни", която нагласа позволява да се избегне споменаването на „македонския въпрос" и нерядко е съпроводена от про-сръбски симпатии. В дадения исторически момент, след края на войната от 1914–1918 г. и мирните договори след нея, „тактичността" на Нечитайлов и „Русская мысль" може да се разглежда и като приятелски жест към Югославия (разполагаща с доста по-добри, сравнено с България, икономически условия за приемане на бежанци) и Чехословакия (Прага е сред главните емигрантски центрове, в дадения момент, 1922 г., е домакин на списанието, а образувана след войната Чехословакия е безусловен бенефициент от нея и важен съюзник на Белград). Така изглежда изборът на думи отстрани и след време, без да се проверяват личните съображения на публикатора. Но те са и маловажни, щом на огласяване и социален ефект разчита само продуктът им.

През своята първа годишнина в емиграция „Русская мысль" запазва характера си на „толстый журнал", макар значително да свива обема си, а също и обхвата на библиографския си отдел. Годишнината на списанието показва висока степен на синтактична, семантична и прагматична организираност на над-, свръх-, или мегатекстово ниво. Най-вероятният емпиричен субект на тази организираност, доколкото тя не е продукт на свръхинтерпретация, е главният редактор на списанието, който, публикувайки текстовете на различни автори, оперира с тях подобно на автор на центонен (свръх)текст. Основният принцип в синтактичното дисциплиниране на поредицата от текстове в рамките на всяка свезка е този на контраста по съседство. Водещата семантична единица, дисциплинираща семантиката на текстовете от годишнината е сдвоеността на смърт и възкресение. Единицата, стъпката, дисциплинираща прагматиката на цялото е сдвоеността на воля за справяне с хаоса и на въздържане от сантиментален спомен и фантазен образ. В тази си годишнина „Русская мысль" се намества в политическото поле на емиграцията така, че най-неприемлива за списанието се оказва ляво-либералната позиция на Павел Милюков. В това „Русская мысль" сякаш предзнаменува гамата от политически възгледи, изказани от емигрантската колония в България през следващите две десетилетия

(Милюков си остава универсално-неприемливият емигрантски политик за *общия разум* на руската емигрантска общност в България и неговите изразители). Предварителният преглед показва, че контактът между „Русская мысль“ и българската култура е определим като разменена любезност. Авторите, средищни за руската емигрантската колония в България през годините, не пишат за „Русская мысль“ или са автори на периферни текстове в списанието.

Йордан Люцканов

РУССКАЯ ПРАВДА

Русская правда. Политическая и литературная газета русских патриотов в Болгарии. Редакционная коллегия во главе с главным редактором гр. Н. Зубовым. Редакция временно помещается при типографии „Балкан“ – Б. Дондуков, № 41.

I № 1–7 12 юни – 16 септ. 1920

За № 1–3 – цена 1 л. 60 ст.; за № 4–7 цена – 1 л.

Периодичност: в № 1 не е посочена. В бележка „От редакции“ се изяснява, че: „[...] Первый номер „Русской Правды“ должен был выти 10-го, но отсутствие материальных средств задержало выход“. В № 2 се уточнява: „Выходит три раза в неделю по вторникам, четвергам и субботам“. Но № 3 излиза след една седмица. В № 4 е въведена друга периодичност – „Выходит раз в неделю“. Брой № 6 излиза след прекъсване от три седмици. Последният брой закъснява с около месец и половина.

В № 1 на 2 с. горе е поместен „лозунг“, ограничен от две хоризонтални линии: „Мы твердо верим в наш успех. Да здравствует Россия“; в № 2–4 съдържанието на „лозунга“ се променя; в № 5–7 той отпада.

Обем: 2 с.

Формат: № 1–38x53,6 см.; № 2–7–31x46 см.

„Русская правда“ е сред малкото издания, ако не и единственото, което в периода 1920–1921 г. излиза без програмна уводна статия, в която да излага партийната си позиция. Това би могло и да е знак за желанието на главния редактор и организатор на вестника е младият корнет граф Николай Зубов[1] да застане над някаква тясна партийна платформа. Вместо с традиционната публицистична статия, вестникът започва с неговото стихотворение „Тебе Отечество“, което чрез поетическа визия разкрива позицията на редакцията – да служиш на Отечеството е единствен и

[1] През 1921 г. книгоиздателство „Русская библиотека“ отпечатва едновременно три поетични книги на Н. Зубов: „Крум, хан Болгар“, С., 1921, „Русская библиотека“ № 1 [драма в стихове]; „Адонис. Вакхические песни“. С., 1921, „Русская библиотека“ № 2; „Избранные стихотворения“. С., 1921, „Русская библиотека“ № 3. Твърде вероятно е издателството да е основано от самия автор и с тези три книги да е изчерпало продукцията си поради липса на средства, защото според обявата върху гърба на втората книга за публикуване са били подготвени още няколко книги, но причините за преустановяването не са известни. Други автори и произведения в тази библиотека на са публикувани.

От предговора към първата книжка „Несколько слов о пьесе „Крум“ и ее автор“ можем да предположим, че той е пристигнал в България най-вероятно през пролетта на 1920 г. като първоначално се е установил в Плевен. За това съдим от посочените под стихотворението „В Плевне“ дата и място на написването му (то е поместено в бр. 3 на вестника), както и от уточнението на гърба на книжката „Адонис“, че първото ѝ издание е през 1919 г. в Елисаветград, а второто – през 1920 г. в Плевен. Граф Николай Георгиевич Зубов е роден на 8 ян. 1898 г. в С. Петербург и произхожда от стар болярски род. В 1911 г. постъпва в Императорския Лицей, но след закриването му в 1918 г. продължава образованието си в Киевския университет „Св. Владимир“. Започва да пише твърде отрано, през 1915 г. издава първата си стихотворна трагедия „Король Людовик XIII“. По време на емиграцията публикува в различни вестници в Одеса и Ростов на Дон, а в Елисаветград е и редактор-издател на ежедневника „Народ и Армия“ (1920). По-нататъшната му съдба е неизвестна.

Цѣна 1 л. 60 ст.

РУССКАЯ ПРАВДА

Политическая и литературная газета

Русскимъ патріотомъ въ Болгаріи.

№ 1. Суббота, 12-го Іюня 1920. 1 год. изданія.

„Тебѣ Отечество!"[4]

Ответъ Добруджанца румынамъ

Кто?

[1] Русская правда. Политическая и литературная газета. Русскимъ патріотомъ въ Болгаріи. № 1. Суббота, 12-го Іюня 1920. 1 год. изданія. София, 1920. 8 с. // Русская правда. Политическая и литературная газета. Русскимъ патріотомъ въ Болгаріи. № 2. Суббота, 19-го Іюня 1920. 1 год. изданія. София, 1920. 8 с.

най-висш дълг[2]. Редом до него е поставено стихотворението „Ответ Добружанца румынам", отново с автор Н. Зубов. Поява на българската тема на това централно място в начален брой е честа практика и с други издания, особено в ранния етап от конституирането на колонията[3]. Израз на уважение към приютяващата страна, българската тема обикновено се разработва в плана на общия етнически корен или в проекциите на спомена за руската помощ в Освобождението на България от турците (1877–1878). А тук Зубов разработва мотива в неочаквана светлина. През актуалния и болезнен за българите проблем за несправедливо отнетата Добруджа след Ньойския договор, авторът търси съответствие, с което да подскаже на българите за собственото си емоционално състояние. Отнетото Родно, според него, е много по-близко за двата народа в този момент и тъкмо в тази семантика той би искал българите да осмислят съдбата на руските изгнаници

Непосредствено под двата поетични текста, в комуникативния фокус на броя, той е поставил съчинението си „Антилепсис". Зад претенциозното заглавие стои опит за философско и публицистично анализиране на случилото се в Русия. Авторът се стреми да изясни същността на руския комунизъм и обективно да разкрие проявленията му като го съпоставя със същността на „демокрацията". Патосът на подобен материал е ясен и в една по-далечна перспектива може да бъде отнесен към традициите на сб. „Вехи". Но в този своеобразен български инвариант търсенето на

[2] На корицата на книжката „Адонис" е посочено, че стихотворението „Тебе Отечество" за пръв път е напечатано през 1919 г. „Родная страна".

[3] Срв. например със сп. „Балканский журнал".

причините за „комунизма“ и „революцията“ страда от сериозни аналитични недостатъци. А и едва ли издание, което желае да държи пулса на политическия момент, е точното място за подобна претендираща за идеологическа задълбоченост оценка на случилото. И може би това е причината след 3 брой публикацията да преустанови.

Цялата втора страница на вестника е отделена за телеграми по всевъзможни външнополитически новини, които, въпреки че са обособени в рубрики (например „Заграничная хроника“), създават усещането за хаотичност. Постоянни рубрики в седемте броя са „На фронте русской армии“, „Маленький фельетон“ и „Театр и музыка“.

Със стабилизирането на Кримския фронт през лятото на 1920 г. благодарение енергичните действия на генерал барон Врангел, се появява лъч надежда, че е възможно да настъпи обрат във войната. Трудно е било за авторите, които списват рубриката „На фронте русской армии“, Скиф (в № 1, 12 юни 1920 и в № 2, 19 юни 1920) и П. Инокентиев (Иннокентьев) в следващите, постоянно да осигуряват актуални новини. Лесно се забелязва, че понякога информацията се повтаря, или обратно – прекомерно „аналитично“ се отдалечава от първоизточника в познатата светлина на заклеймяване на болшевизма. В този тематичен ракурс видимо се откроява от останалите броеве № 4 (4 юли 1920), който във връзка с пробива на ген. Врангел, изненадва с променената композиция. Броят започва с последните телеграми от фронта, така да се каже с „топ-новината“: „Наступление ген. Врангеля“, а цялата първа страница е заета от анонимната редакционна статия „Великая роль генерала барона Врангеля“. Следващите броеве развиват новината в неочакван емоционален план. В № 5 Ала (Алла) Вяземска с пламенен публицистичен патос („Друзья наших врагов“, 11 юли 1920) недоумява как е възможно тук в София да има руси, които да бъдат резервирани към случващото се на фронта. Много от тях откровено предпочитат да изчакат края на кампанията, вместо да се отправят към Крим и да отдадат силите си за победата. Искреността и призивният тон напомнят по-скоро за стилистиката на позива, на възванието, срв. с финала: „Теперь борятся два крика: /“Долой Россию! /Да здравствует Россия“. Авторката доразвива идеята в същата емоционална приповдигнатост и в следващия 6 брой: Ала Вяземска „Любители „на готовое“ (6 авг. 1920).

Особено силно се усеща подчиняването на познатата жанрово-публицистична прагматичност в уводните статии на последните два броя: гр. Н. Зубов „Наше будущее“ (№ 6, 6 авг. 1920); гр. Н. Зубов „Принципы реальной политики“ (№ 7, 16 септ. 1920). Да се прави вестник в тежките социално-икономически условия на емигрантското битие е жест, достоен за уважение и възхищение. Но този ангажимент би трябвало да е нещо повече от искрена емоция и идеологическа съпротива. Действително е било необходимо да се поддържа духа и да не се допуска отчаянието да завладее бежанците в нестабилната политическа ситуация от началото на август 1920 г., когато двойствената позиция на Европа спрямо „бивша“ Русия става все по-очевидна. Но дори и тогава непрестанно декларираната своя любов към Родината звучи по детски наивно и придава един непрофесионален оттенък на написаното.

Във всеки брой главният редактор помества свои стихотворения[4], понякога дори повече от едно, но като цяло това не придава литературност на изданието. Из-

[4] Изключение е стихотворението на редовната сътрудничка Ала Вяземска „На чужбине“ (№ 1, 12 юни 1920).

разяването с рими се отдава несъмнено с лекота на Н. Зубов, но отвъд овладения поетичен изказ трудно може да се говори за по-значима художествена стойност на тези произведения; в тях има неподправена емоция, но дори и днес непредубеденият читател не може да се освободи от усещането за „графоманството“ на техния автор.

За това далеч по-интересна, като израз на желанието за повече духовност в сивото емигрантско ежедневие, е рубриката „Театр и музыка“. Тя е посветена в преобладаващите случаи на гастролиращите руски артисти, които са се установили в България, или преминават през територията ѝ към Западна Европа. Хроникьорите са жанрово непредубедени, следят както театрални представления и бенефиси на гостуващи звезди (Энни, „Елизавета Кушнер“ № 3, 25 юни 1920; [анонимно], „Бенефис г. Кочетовского“, № 5, 11 юли 1920), но също и танцово-музикални вечеринки, музикални концерти, циркови представления и др.

Интересно развитие във вестника има българската тема. Освен в първия брой, главният редактор почти редовно посвещава някое от стихотворенията си на актуален проблем от българската история, срв.: „В Плевне“ (№ 3), „Братьям Славянам“ (№ 5). Същевременно още в първия брой той предоставя възможност на българина К. С. Попов, който скоро преди това е успял да се измъкне от болшевишкия ад на Петербург, да сподели пресните си впечатления за случващото се там. Той разказва в няколко поредни броя за разгрома на православните храмове: „Мартиролог Православной церкви в Советской России“ (№ 1, 2, 3), а също и за административния произвол на новата власт „Сон наяву“ (№ 3, 4). Да се канят българи за сътрудници е обичайна практика за тези издания, но тук хрумването придава друго измерение на срещата „свое“ – „чуждо“. Защото Попов говори за Русия през призмата на идеологическия знак; той сравнява двете политически системи (до и след 1918 г.) и като национален „чужденец“, но и като идеологически „свой“. И в това е обективността на изложението му. Този страничен български поглед има неочаквано продължение в последния брой, където се появяват два текста на български език, очевидно адресирани към българската аудитория. След като се е завърнал от Съветска Русия, българинът Ив. Николов е разказвал за видяното и преживяното. „Не вярваме“ – това е бил отговорът на слушащите го, „Не вярваме“, че има глад, разстрели, просещи и т.н. Именно така е озаглавен и очеркът (№ 7, 16 септ. 1920). Диалогично допълва този спомен публицистичната статия на Н. Зубов „Комунизъм“ и „Комунизъм“. Тя е на български и е насочена директно към българските комунисти, които за автора са най-големите неверници като обвиняват в хули и лъжи емигрантите, за които на практика руският комунизъм се е оказал разрушаваща идея. Емиграцията е принудителна среща с другия. Ролята на Русия за Освобождението на България е факторът, който, поне в началото, активно помага за облекчаване на съдбата изгнаниците. Но битовите измерения на емигрантството имат множество лица. За един такъв обикновен свой ден разказва Ала Вяземска във фейлетона „В часы досуга“ (№ 7). Грижата за ежедневната прехрана, мисълта за несигурното и неизвестно утре и болезненият спомен за липсващия роден дом, се смесват с абсурдното настояще в тази уж етнически близка, но толкова далечна с балканския си манталитет страна. С неподправено чувство за хумор тя споделя преживяванията си из прашните и мръсни софийски улици. И следа няма от традиционната снизходителна дистанция на „по-цивилизования“. Тъжно и смешно изграждат искрен разказ на желанието да се проникне в непонятната за русина българска народопсихология: например,

странният социален смисъл на колективното „Гледай сеир?!“, или учудването от необходимостта при сватба да се разнася из града, т.е. да се вижда от всички, чеизът на булката и др.

„Русская правда“ не оставя следа в живота на колонията. Той е „случаен“, дори, бихме казали, слаб вестник. През лятото на 1920 г., когато усещането, че е възможно „нещо“ да се случи и прокудените да се завърнат обратно в Отечеството, той показва, че само вяра и любов към родното не са достатъчни, за да се прави истинска и актуална журналистика.

Христо Манолакев

РУССКАЯ СОФИЙСКАЯ ГАЗЕТА

Русская софийская газета. Независимый беспартийный орган русских эмигрантов в Болгарии. Выходит по четвергам и воскресеньям. Редактор Р. Я. Скляров. Издатель: „Русско-Болгарское Издательское Т-во“ на паях „Трибуна“, София. Типография „Балкан“. Цена 1 лв. Адрес на редакцията – „Мария Луиза“ 28. Подписная цена – № 1–8: на год 200 лв., на ½ года – 110 лв., на 3 мес. – 60 лв.; № 10–12: на год 230 лв., на ½ года – 130 лв., на 3 мес. – 70 лв. С доставкой и пересылкой во все города Болгарии. Заграницу на 10% дороже. Такса объявлений: за 1 кв. см. – 1 лев. Для русских бежанцев по 3 лева за печатание объявлений.

№ 1 – 13 23 март – 26 юни 1920

№ 2, 4–7 ненамерени.
На 2 с. реклами.
След № 10 – Редактор, Директор-Издатель Р. Я. Скляров.
В № 12 непосредствено след заглавието и редакционното каре поместен „лозунг“: „Русская Армия перешла в наступление! Да здравствует Русская армия и главноком. ген. Врангель!“. В № 13 той е друг – „Слышишь ли похоронный звон? – То хоронят Россию! Слышишь ли свист и вой, кощунства и ругательства? – То большевики ругаются над трупам растерзанной ими России!“.
Обем: 2 с.

„Русская софийская газета“, както подсказва името, възниква с намерението да бъде софийско подобие на излизащия във Варна по същото време първи руски емигрантски вестник в България „Русская газета“. От запазените броеве[1] става ясно, че финансови затруднения съпътстват редакцията му още от самото начало. Проблем се оказва и постоянният недостиг на вестникарска хартия, което е било причина вестникът да се печата в умален формат и съкратен обем („От редакции“, № 1, 23 март 1920).

Вниманието на „Руская софийская газета“ е изцяло насочено към сложната обстановка на Южния фронт. На цялата втора страница във всеки брой под постоянната рубрика „С Южно-русского фронта“ се поместват единствено телеграми и съобщения, даващи представа за развитието военните действия. Поради липса на собствени кореспонденти главен източник за добиване на актуална информация са телеграфът, радиосводките и различни чужди вестници. Със събитията от фронта обикновено е свързана и водещата тема на съответния брой. За № 1 това са боевете край Одеса; за № 8 (12 май 1920) е обръщението на ген. Врангел към офицерите от Червената армия; за № 12 (20 юни 1920) – „Переговоры союзников с большевиками“; за № 13 (26 юни 1920) – „Наступление Генерала Врангеля“.

[1] В България броевете са запазени в Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, гр. София. Изданието е микрофилмирано, но поради недоброто качество на вестникарската хартия, четенето на материалите в отделни случаи е почти невъзможно. Екземпляр от брой 9 се пази във фонда на Научната библиотека на Федералните архиви в Москва (НБФА ГАРФ).

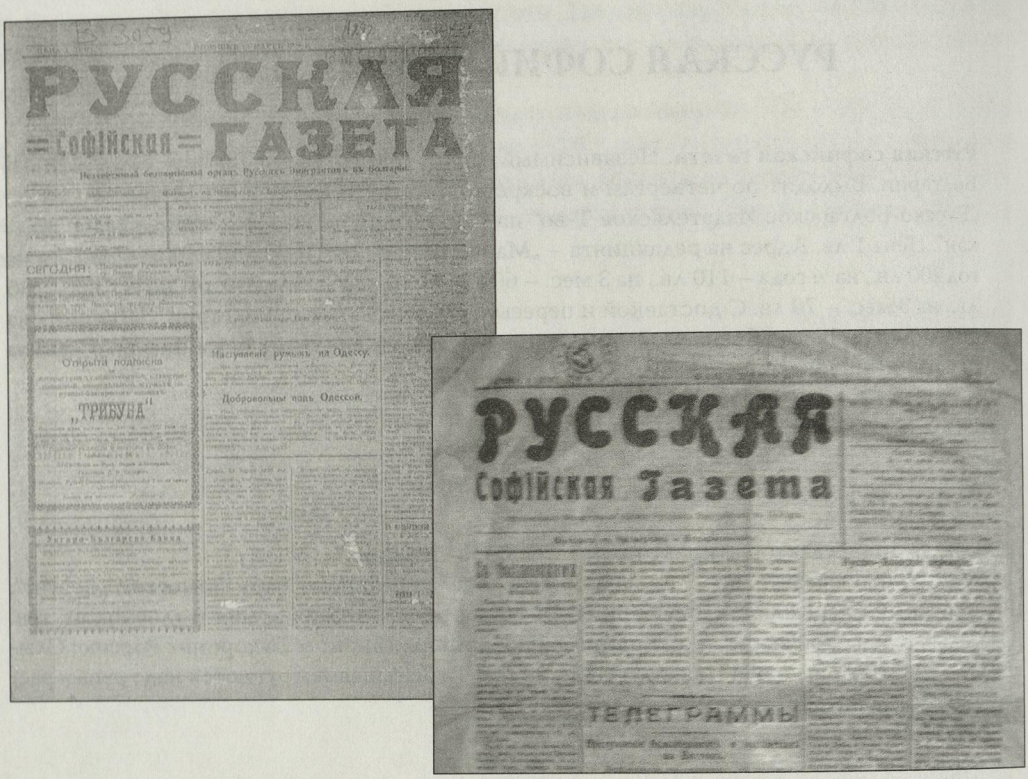
РУССКАЯ
=Софійская= ГАЗЕТА
Русская Софійская Газета
ТЕЛЕГРАММЫ

Вестникът няма ясен идеологически профил, той е сред малкото емигрантски публицистични издания, в чийто първи брой липсва водеща уводна статия, в която да се обявява някаква политическа платформа или програма. Все пак изданието се стреми да бъде вярно единствено на обективната новинарска информация и не се обвързва с никаква партия, не влиза в никакви журналистически полемики. В сравнение обаче с варненската „Русская газета", която отстоява сходни принципи, софийският вестник няма избистрена концепция както за отделния брой, така и за изданието като цяло. Не във всеки брой има уводна статия, дори има случаи, когато тя е заместена с частно читателско писмо – „Одесские ужасы. Из частного письма" (№ 10, 30 май 1920). Желанието е било чрез автентичния глас да се представи една неукрасена гледна точка за реалния живот в Одеса след превземането му от болшевиките, което от друга страна, подсказва публицистичната немощ на редактора за по-задълбочени обобщения. Сред запазените броеве единственият материал, който се опитва да изложи някакви по-стройни наблюдения и да систематизира мненията за състоянието на Доброволческата армия е статията на Енка (Энка) „Российский хаос" (№ 12, 20 апр. 1920) – в нея подробно са проследени развитието на фронтовете в Южна Русия, Кавказ, Сибир, Украйна. За съжаление тя остава недовършена.

Във вестника не се срещат материали за емигрантските центрове в България. На този фон се открояват няколко интересни текстове, разказващи за условията на живот в Константинопол (№ 10, 30 май 1920) и в Сърбия „Путешествие в Сербию. (Путевые записки") (№ 11, 6 юни 1920).

В № 8 се появява рубриката „Библиография“. Всъщност тя по-скоро огласява желанието на редакцията за публикуването на няколко художествени книги и за целта се обръща към читателите с молба за набиране на средства. Още от първия брой, например, постоянно се рекламира предстоящото излизане на съвместно руско-българско списание „Трибуна“, но най-вероятно по недостиг на средства този проект не е реализиран[2].

Христо Манолакев

[2] Във фондовете на НБ „Св. Св. Кирил и Методий“, гр. София, и на НБ „Ив. Вазов“, гр. Пловдив, в които се съхраняват повечето от изданията на руската емиграция в България, под това име не бе открито нито периодично издание, нито художествен сборник.

РУССКИЕ СБОРНИКИ

Русские сборники. Под редакцией профессоров Э. Д. Гримма и К. Н. Соколова. Российско-Болгарское книгоиздательство. София. Типография „Балкан".

Книга 1 – 2 1921

Формат: 8°.

„Русские сборники" е непериодично обществено-политическо и литературно списание, чиято цел е да изследва аналитично случилото се с Русия след болшевишкия преврат от 1917 г., като разработва широк кръг от проблеми от обществено-икономическата до религиозно-духовна сфера.

Списанието се подготвя и редактира от професорите Е. Грим (Э. Гримм) и К. Соколов, които по това време са едни от най-значимите фигури в живота на „руската София". Освен че са редовни преподаватели в Софийския университет, те се занимават и с активна публицистична дейност – от средата на 1920 г. активно сътрудничат на големия софийски вестник „Россия". Паралелното четене на двете издания недвусмислено показва близостта по между им. В голяма степен статиите в списанието концептуално могат да се осмислят и като своеобразно продължение и доразвиване на проблеми, родени от актуалната публицистична ситуация, но изчистени от журналистическия патос и реторика, без да се достига до сух академизъм. Тези текстове в един спокоен тон обобщават последствията от случилото се в Русия, проследяват значението на процесите в глобалните им измерения на европейската политика, за да изведат тенденциите, така важни при набелязване на възможните бъдещи насоки за развитието на родната страна.

Книга първа се отваря от кратка историческа ретроспекция за създаването на Доброволческата Армия, за нейния боен път, за Кримската катастрофа, защото тези събития бележат границата в разпадането на единното руско национално тяло („На рубеже").

Статията на К. Соколов „Единая Россия" е посветена на кръг от политически проблеми, възникнали в следствие от промяната на държавния модел в Русия след 1917 г. В обстойни исторически екскурси Соколов проследява появата на понятието „единна Русия" и как то рефлексира руската идея за държавност. Той се спира от тази позиция на стратегиите във външната политика на Русия през вековете – борбата между „държавоцентризма" и „сепаратизма", борбата за „окрайнините" и функцията на вала от буферни малки съседни държави. След болшевишкия преврат руската външна политика отново се е оказала подвластна на разрушаването на исконната идея за силна Русия. Но именно през ракурса на ретроспекцията той изказва убеждението, че забелязващата се „балканизация", т.е. дробенето на „Единна Русия" на множество малки държавици по западната руска граница от Балтийско до Черно море, неминуемо ще се превърне в арена на нов сблъсък между Запада и Русия.

Проф. Грим („Сумерки богов") проследява идеята за разпадането на държавната власт в широкия европейски контекст и излага тезата, че периодът 1914–1917 г.

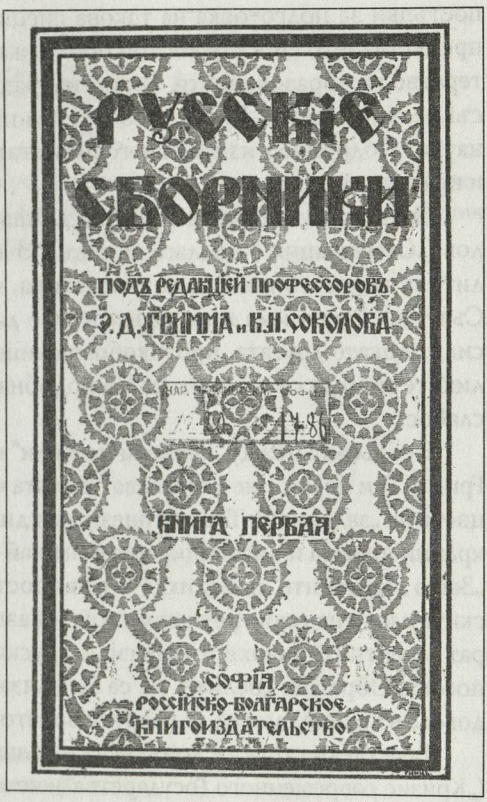

ще се окаже преходен изобщо за световната история. Според него европейският XIX век бележи началото на кризата в стопанството и в държавата, криза, проличала ясно едва със посочените събития. Като изтъкнат специалист по нова и най-нова история, той показва как настъпва трансформацията при всяка от големите европейски държави, но изводът му е донякъде и неочакван. Може би точно под влияние на личните преживявания през тези няколко емигрантски години, той подчертава, че най-страшни за Европа ще се окажат интелектуалната криза в културата и религиозно-нравственият разпад на общочовешките ценности.

Последните две статии от този отдел в някакъв смисъл конкретизират набелязаните идеи върху локален материал. За българския публицист Христо Силянов („Болгария и стремление России к проливам“) разминаването между целите на българската и руската външна политика е станала повод двете държави да воюват една срещу друга в последната война. В повечето от руските емигрантски вестници, излизащи в България, се налага мнението, изказвано главно от българите, че този сблъсък е бил против волята на народа. Но тук авторът съумява да докаже това популярно становище и да заключи, че поради недалновидността си двете държави са загубили политически.

Още докато пише във Варненския вестник „Русская газета“, известният журналист Ю. Рапопорт посвещава немалко свои статии на сложните взаимоотношения между Русия и Украйна, на неднозначната и непоследователна украинска политика към „белите“ и „червените“. Сега той разширява тези свои наблюдения, убеждавайки с изключително доброто познаване на историята на множеството противоборстващи за власт направления в украинската политика. Търсейки път към тъй мечтания суверенитет, украинците са се оказали неспособни да се справят с кризата и изведнъж са потърсили изход при Съветите. От този неочакван ход, според автора, е спечелила не Русия, а Съветите, укрепили по този начин своите идейни позиции и в Европа.

Втората част на сборника се състои от два обемни външно политически обзора – „Международная жизнь“ и „Советская Россия и Европа“ – дело на двамата редактори. Но тематично текстовете не добавят нищо ново към двете начални статии.

В края на изданието проф. П. Богаевски („Балканский Ближневосточный Институт в Софии“) проследява перипетиите около отварянето в България на университет специално за руските студенти. Още докато е във Варна, той е направил

постъпки за подготовка на такова специализирано висше учебно заведение, след преместването си в София той продължава преговорите си с Българското Министерство на образованието. И най-накрая от м. октомври 1920 г. в София е открит съвместен Българо-Руски „Свободен университет по политически и икономически науки". Подробно е изяснен неговият статут, застъпените дисциплини, посочени са и преподавателите.

Статиите във втория том продължават набелязаните тенденции. Проф. Соколов („Ориентация") подлага на задълбочен анализ тенденциите във външната политика на двете Русии, за да констатира, че въпреки неприемливата ѝ агресивност, Съветска Русия има ясна визия и тя е да бъде призната от великите Европейски сили. Докато другата, противоболшевишката Русия, все още умува към коя от великите сили да се „ориентира". А подобна стратегия, заключава авторът, е израз на слабост.

В сблъсъка между „червени" и „бели" политическите анализатори, според проф. Грим („Три цвята") не забелязват ролята и значението в тази борба на третия цвят, цвета на „зелените". Това са онези междинни групи, които са се отделили от двата крайни полюса и дистанцирането им най-ясно показва коя е причината за кризата. „Защо „червените" победиха?" – е въпросът който занимава автора. През политическите изяви на този трети цвят, той доказва, че болшевиките са успели да активизират латентните анархистични сили у руския народ и да ги насочат в избраната от тях посока. Обратно, „белите" не са забелязали основанията на тази дремеща стихия, довела в крайна сметка до разрушаването на държавата като институция.

Тази гледна точка е допълнена и разширена от схващането на Е. А. Спекторски („Кризис современного Государства"), че и в общоевропейския контекст функциите на държавата все повече биват разколебавани от обществото, налагащо се като нов тип институция на властта. Заключението на автора е, че е твърде възможно да е започнал нов етап на своеобразно завръщане към бездържавност от средновековен тип.

В този брой редакторите за първи път са включили и няколко материала, които излизат извън сериозния аналитичен тон: Е. Чириков „Леонид Андреев"; Ю. Николски (Никольский) „В Советской России (по личными впечатлениями)". В своя спомен за Леонид Андреев Е. Чириков изгражда психобиографичен портрет на известния писател. Трагичното противоречие у Андреев между „ума" и „сърцето" не е израз на традиционната руска менталност, но, уви, и драматичен финал за онези от руските интелигенти, които отказват да приемат лицемерието на новите властници.

Специално внимание в рубриката „Обзори" представлява статията на К. Парчевски „Русские беженцы в Болгарии". Това е един от първите опити да се историографира конституирането на руската колония в България: кога за пръв път и по какви пътища се появяват бежанците тук, каква е тяхната численост и социален състав, в кои селища са отседнали, какви са формите на техния организационен живот.

Списанието завършва с преглед на новоизлезли книги от Руско-българското книгоиздателство, като особено положително е представена книгата на кн. Н. С. Трубецкой „Европа и человечество".

Христо Манолакев

РУССКИЙ ИНВАЛИД

Русский инвалид. В единении – сила, в расколе – гибель. Орган Союза русских военных инвалидов в Болгарии. Редактор – почетный член Союза С. Павлов. Редакция Пиротская 12, София, Болгария. Цена 2 лева.

№ 1	септ. 1933
№ 3	ян. 1934
№ 4	февр. 1934
№ 5	март 1934
№ 6	? 1934
№ 7–8	юли – дек. 1934
№ 9	апр. 1935
№ 10	юни – дек. 1935
№ 11	? 1936
№ 12	апр. 1936
№ 13	юли 1936
№ 14	ноем. 1938
№ 15	юли 1939
№ 16	8 ян. 1941

Печатница „Древна България“ (посочена на с. 4).
Отговорен редактор: П. Стефанов“ (отбелязан на с. 4).
От № 7–8 редактор неотбелязан; № 16 редактира юбилеен комитет, редактор С. Павлов.
Печата се и в печатници „Рахвира“ и „Нов живот“.
Обем: 4 с., № 6, 7–8, 16 – 6 с., № 13, 15 – 8 с.
Формат: 31,5x45 см.
Тираж: 1000 екз.

От 13 до 24 август 1933 г. в София се провежда IV делегатски конгрес на Съюза на руските военни инвалиди в България[1]. На него се дискутира и ситуацията около печатния орган на Съюза. Разгласено е за всички интересуващи се, че издаваното в българската столица „периодично вестниче“ („газетка“) под название „Русский инвалид в Болгарии“ в никаква степен не е представителен орган на Съюза, че не защитава и дори вреди на интересите на руските инвалиди в България[2], че издателите, редакторите и сътрудниците му не са членове или доброжелатели на организацията, а нейни врагове. Прието е специално постановление в съвсем близко бъдеще да се пристъпи към издаването на ежемесечен орган със същото име, който да притежава всички права и задължения на представител на Съюза, информатор

[1] Официалното му откриване става на 13 август в с. Княжево (дн. квартал на София), където в домашната църква към Княжевския инвалиден дом е отслужен молебен от представителя на софийския митрополит Стефан – епископ Антим.

[2] Руските военни инвалиди в България по това време са над 2 200, а заедно със семействата им – повече от 3 000. Вж.:„Подтасованные факты“. – Русский инвалид, № 4, февр. 1934, с. 1–2.

Въ единеніи – Сила Въ расколѣ – Гибель.

РУССКІЙ ИНВАЛИДЪ

РЕДАКЦІЯ
Пиротская, 12 София
Болгарія

Цѣна 2 лв.

Органъ
Союза Русскихъ Военныхъ Инвалидовъ въ Болгаріи
Редакторъ – почетный членъ Союза С. Павловъ

№ 1 Сентябрь 1933 г. № 1

Четвертый Делегатскій Съѣздъ Союза Русскихъ Военныхъ Инвалидовъ Болгаріи настоящимъ заявляетъ всѣмъ интересующимся жизнью и дѣятельностью нашей организаціи, что издающаяся въ г. Софіи періодическая газетка *подъ названіемъ* „Русскій Инвалидъ въ Болгаріи" ни въ какой мѣрѣ *не является представительнымъ органомъ нашего Союза*; что интересы русскихъ инвалидовъ въ Болгаріи онъ не защищаетъ, а наоборотъ, *имъ вредитъ*; что издатели, авторы и сотрудники указанной газеты *не являются членами нашей организаціи или ея доброжелателями*, а наоборотъ, *врагами Союза Русскихъ Инвалидовъ въ Болгаріи* вообще и *каждаго члена Союза* въ отдѣльности, какъ интересованнаго въ общесоюзныхъ дѣлахъ.

Четвертый Делегатскій Съѣздъ, представляющій всѣхъ инвалидовъ въ Болгаріи (кромѣ малой группы исключенныхъ изъ Союза за неблаговидные поступки), объявляетъ, что въ самомъ ближайшемъ будущемъ вмѣсто издававшагося нами Информаціоннаго Бюллетеня *будетъ приступлено къ изданію ежемѣсячнаго органа Союза Русскихъ Инвалидовъ въ Болгаріи*, подъ наименованіемъ „*Русскій Инвалидъ въ Болгаріи*", каковому органу и будутъ неотъемлемо принадлежать права и обязанности представителя Союза, информаторе его жизни и цитонка его интересовъ".

*

Настоящее единогласно утверждено IV Делегатскимъ Съѣздомъ Союза Русскихъ Инвалидовъ въ Болгаріи въ засѣданіи 21 августа 1933 года, въ г. Софіи (Протоколъ 8).

ЗАРУБЕЖНЫЙ СОЮЗЪ РУССКИХЪ ВОЕН. ИНВАЛИДОВЪ

Вихрь революціонной бури вынудилъ до 3.000.000 русскихъ покинуть предѣлы своей родины и разсѣяться по лицу земли.

Среди этой массы бѣженцевъ оказались и русскіе военные инвалиды въ числѣ болѣе 6.500 человѣкъ.

Въ періодъ крушенія русской государственности, да еще на чужбинѣ, вся эта огромная масса русскихъ бѣженцевъ оказалась *предоставленной исключительно самой себѣ*, своей собственной изобрѣтательности и самодѣятельности. Если въ этомъ отношеніи положеніе здоровыхъ было, тяжелымъ, то положеніе военныхъ инвалидовъ

ственныхъ намъ славянскихъ странахъ — въ Болгаріи, въ Югославіи, въ Чехіи и въ Польшѣ.

Какъ мы уже сказали, Зарубежный Союзъ возникъ изъ инстинкта самосохраненія. Поэтому онъ прежде всего представляетъ изъ себя *организацію самопомощи*, организованной попыткой самихъ инвалидовъ придти себѣ на помощь.

Въ этомъ направленіи Зарубежный Союзъ постарался использовать всѣ представившіяся возможности. Союзъ вошелъ въ сношенія съ разнаго рода гуманитарными международными организаціями, какъ напр. Международ-

за неговия живот и защитник на интересите му. Той трябва да замени издавания до момента от Съюза информационен бюлетин („Информационный бюллетень").

Следващия месец новият вестник става факт, но не с абсолютно същото име като на самозвания, както предварително е било намислено и решено. В кратката уводна редакционна статия е конкретизирана задачата на новия орган на Съюза, „Русский инвалид" – да предоставя на инвалидите и обществото „изключително широка информация" не само за живота на инвалидите в България и другаде, а и за „всичко интересно, което се случва по широкия свят". Редакцията отправя молба към всички военни руски инвалиди да ѝ изпращат описания на боеви епизоди, в които са вземали участие, художествени очерци от живота на фронта, в боевете, както и от настоящия им живот в изгнание, от бита, без да имат грижата за тяхната литературна обработка, с обещанието най-интересните очерци и разкази от изпратените, които „обръщат внимание към себе си с оригиналността на обстановката, в която протичат описваните факти и събития, или поразяват читателя с остротата на житейските преживявания на самия автор", да бъдат публикувани във вестника, а по-късно при възможност и издадени в отделен том.

Първият брой на „Русский инвалид" е фокусиран най-вече върху IV делегатски конгрес на Съюза на руските военни инвалиди в България – телеграми, приветствия до конгреса, хроника на неговата работа.

Особено актуален проблем към момента е и приближаващият 3-ти делегатски конгрес[3] на Задграничния съюз на руските военни инвалиди (Зарубежный союз

[3] Предишните два са проведени в Белград, Югославия, през 1927 г. и в Прага, Чехословакия, през 1930 г.

русских военных инвалидов), чието откриване е насрочено за 10 септември в София. На него също са посветени два материала на с. 2[4].

В информационната бележка „О делегатских съездах Зарубежного союза“ (без подпис) се подчертава важността на събитието с оглед предстоящите за решаване трудни и спешни задачи от финансов, материален и организационен характер, възникнали вследствие на ред обстоятелства: задълбочаващата се световна икономическа криза, заради която значително намаляват постъпленията от частни пожертвования в касата на Съюза, неочакваната кончина на ръководителя и основателя на Задграничния съюз ген. Баратов и усложненията до крайност условия за живот на инвалидите при съвременните кризи.

Редакторът на „Русский инвалид“ С. Павлов във „Вторая родина. Мысли о 3-м делегатском съезде Зарубежного союза русских военных инвалидов. Факты, мысли и паралели“ отбелязва установената вече традиция тези форуми да се провеждат само в славянски страни. Оценява се факта, че изстрадалата и обедняла след три последователни войни и носеща бремето на тежки репарация България е приютила около една трета (!) от всички руски военни инвалиди, намиращи се извън родината си, оказвайки им според възможностите си помощ от всякакво естество – широко отваря за руските бежанци своите училища, болници, предоставя им право на труд. Без преувеличение, обобщава С. Павлов, може да се каже, че руснаците тук се чувстват като у дома си, сред свои, а не чужди, и след 13–14 години пребиваване в България вече свикват да гледат на нея като на своя втора родина.

Под редакционната статия в първия брой е поместена „Резолюция IV делегатского конгресса Союза русских военных инвалидов в Болгарии“, подписана от В. Соколов, секретар на централното ръководство на Съюза, в която се изказва благодарност за „изключително хуманното и истински човешко отношение“ на българското правителство и българския народ към руските военни инвалиди, за „доброто, което е направено и се прави за тях, което може да бъде оценено само със сърце и чувства“.

В следващите броеве проличават и коректните взаимоотношения, доброто партньорство, взаимната морална подкрепа между Съюза на руските военни инвалиди в България и българския Общ съюз на пострадалите от войните[5], както и между техните издания „Русский инвалид“ и „Инвалид“: „XVI редовный конгресс Общего союза пострадавших от войны в Болгарии“ (№ 3, с. 4) – обстоен репортаж и коментар от С. Павлов за XVI конгресс на Общия съюз на пострадалите от войните (8–9 ноем. 1933, София); „Новият поход на комунистите срещу пострадалите от войната“ (№ 4, с. 1) от С. Павлов – коментар на публикация в българския вестник „Инвалид“ (№ 668) със същото заглавие по повод кампания, подета от някои лица с

---

[4] По всяка вероятност на 3-тия делегатски конгрес на Задграничния съюз на руските военни инвалиди е бил посветен и следващият, незапазен № 2 на „Русский инвалид“, тъй като в № 3 са поместени отзиви за него в други емигрантски вестници – „Возрождение“ (Париж), „Голос труда“ (София), „Молодое слово“ (София), за които се уточнява, че не са попаднали в предишния брой.

[5] По това време в българския Общ съюз на пострадалите от войните официално членуват около 60 000 души, а по данни на Управителния съвет на Съюза в България броят на пострадалите от войните е не по-малко от 400 000. Вж.: Павлов, С. „XVI редовный конгресс Общего союза пострадавших от войны в Болгарии“. – Русский инвалид, № 3, ян. 1934, с. 4.

цел да бъдат лишени българските инвалиди от привилегията, дадена и им от правителството, върху т.нар. „спортни ротативни машини“[6] и т.н.

Съюзът на руските инвалиди в България има и неприятели – основно в лицето на продължаващия да излиза „Русский инвалид в Болгарии“, издаван от бивши членове на Съюза, изключени от него за „неблаговидни постъпки“. Статията „Подтасованные факты“ (№ 4, с. 1–2) е по повод излизането на поредния брой (№ 7, 9 февр. 1934) на „Русский инвалид в Болгарии“. До този момент, ако изключим припомнянията към читателите кой е техният вестник в уводните статии, „Русский инвалид“ се въздържа от всякаква полемика със своя съименник, който обаче с всеки следващ брой поднася „нова порция клевета и инсинуации“ по адрес на Съюза на руските военни инвалиди и неговите ръководители. Чашата прелива, едва когато въпросният брой излиза на български език – редакцията на „Русский инвалид“ вече няма съмнения дали руският читател е разпознал кой действително защитава неговите интереси, но сериозно се опасява да не бъде въведено в заблуждение и българското общество. В статията, която със сигурност би звучала по-убедително, ако под нея стоеше подпис, няма и помен от добър тон – редакторът на „Русский инвалид в Болгарии“ И. Касаткин е представен като „невежа във вестникарското дело, слабограмотен и психически неуравновесен човек и редактор“, „подставено лице“ в „мръсен вестник“, където всичко е фалшиво – подставеният редактор, анонимните сътрудници, изопачените факти и статиите.

Първите няколко броя на „Русский инвалид“ са някак по-одухотворени, по-разнообразни, по-аналитични от последвалите.

Вестникът помества дори сериозни аналитични статии по военно-политически въпроси като „Дальний Восток. Американские соединен[ые] штаты и Япония“ от В. Гри-ко. Статията е публикувана на части в три последователни броя. Първата, „На пороге событий“ (№ 3, с. 2–3), съдържа анализ на японското военно влияние в Азия. Авторът прогнозира, че ако в недалечното бъдеще е съдено отново да избухне световна война, то ще се случи именно в тази част на света – в Азия. Заради агресивната външна политика на Япония на този континент, двигателна пружина на която са пренаселването на страната и търсенето на пазари за бурно развиващата се японска промишленост, той предполага, че война с нея за решаването на „великия тихоокеански въпрос“ е неизбежна както за СССР, така и за САЩ. Втората част на статията, „Подготовка сторон к будущей войне“ (№ 4, с. 2–3), проследява военните приготовления в трите държави. Третата, „Соотношение сил“ (№ 5, с. 2–3), предоставя и статистически данни, почерпени от различни източници, за състоянието на въоръженията, притежавани от СССР, САЩ и Япония.

Има постоянна рубрика – „Из жизни союза“. Тя съдържа обилна, конкретна, подходящо обработена за леко възприемане от читателите информация по болезнени и вълнуващи теми от деня. В някои моменти тя определено се отличава от сродни рубрики в други издания на руската емиграция, където темите и болките на

[6] В началото на 1933 г. в някои по-големи кафенета или пред тях са поставени игрални автомати – т.нар. „спортни ротативни машини“. На тях работят стотици физически пострадали във войните хора, за които това е единственият начин да изкарват прехраната си, а част от приходите (цената на завъртане е 2 лв.) с решение на Министерството на финансите се предоставят на Общия съюз на пострадалите от войните и се използват за отваряне на столови, за парични помощи, дрехи, хранителни продукти.

деня са подменени от скучна, суха хроника на организационния живот. Със сигурност в нея читателите са намирали отговори на доста от въпросите, пред които са се изправяли ежедневно.

Редакторът С. Павлов също прави сносни репортажи, анализи и коментари, като в повечето случаи в тях присъства и българската тема. „Праздник освобождения“ (№ 5, с. 1) е по повод 56-годишнината от Освобождението на България. Статията започва и тече съвсем рутинно – встъпителни думи за историческото значение на 3 март 1878 г. за българите, разказ за последното тържествено отбелязване на празника. Авторът не крие задоволството си от отношението на българите към Русия, намира, че никъде другаде паметта за великите събития у други народи, на които императорска Русия се е считала задължена да окаже помощ, за да възстановят своята независимост (Гърция, Сърбия, Румъния, Черна гора, съвременна Югославия, Полша, Чехословакия), не се е проявявала толкова „трогателно“, както в славянска България. Настроението му обаче е помрачено – славянска държава (Полша) е признала СССР („Ибо признание СССР – несомненно акт, явно ВРАЖДЕБНЫЙ национальной России“), готвят се да я последват и други. Статията приключва с болка и недоумение, че има държави, които пренебрегват бъдещето заради интересите на настоящия ден.

Литературно-художествени произведения не попадат на страниците на вестника. Там са се прокрадвали само две стихотворения, но и техният характер е по-особен. Едното, „Памяти полк. Д. А. Младынского“ („Отболела, душа, отстрадала, / Сократился соратников круг...“) от Сергей Сулин (Бургас) (№ 10, с. 4), попада в условната рубрика „In memoriam“. А другото, „Русский уголок“ („В Княжево – в местности исстари дачной, / Между шоссе и ручьем...“) от Н. Принцев (№ 13, с. 7) – е за Княжевския инвалиден дом, прославя неговия създател Димитрий Александрович Абрамович, председател на Съюза на руските инвалиди в България, и изказва благодарност за сърдечната любов, с която българите са приютили руските бежанци.

Формално погледнато, „Русский инвалид“ е „дълголетник“ сред периодичните издания на руската емиграция в България, но в действителност излиза едва шестнадесет пъти в течение на седем години и три месеца. А в редица случаи, особено зачестяват те към края, излизането му изцяло зависи от някакво предшестващо го събитие (юбилейно, организационно) на Съюза на руските военни инвалиди в България, за отразяването на което се отделя значителна вестникарска площ: 15 години служене на руското инвалидно дело в България (№ 11); годишно общо събрание на инвалидите от I-и Софийски отдел (№ 12); 5-и делегатски конгрес на Съюза на руските военни инвалиди в България (№ 13); 4-и Всезадграничен делегатски конгрес на Федерацията на съюзите на руските военни инвалиди зад граница (№ 14); 6-и делегатски конгрес на Съюза на руските военни инвалиди в България (№ 15); 20 години служене на руското инвалидно дело в България (№ 16).

Радостин Русев

РУССКИЙ ИНВАЛИД В БОЛГАРИИ

Русский инвалид в Болгарии. Редакция и контора: София, ул. „Царь Фердинанд“ № 49. Цена 2 л. Типография „Нов живот“, ул. „Царь Самуил“ № 65. Редактор В. В. Разстегаев.

I № 1–7 9 апр. 1933 – 9 февр. 1934

От № 3 (27 юли 1933) до № 6 (9 септ. 1933) е обозначено: „Ред. колл. инв.“ и „Издатель: В. В. Разстегаев“; в № 7 (9 февр. 1934) – „Редактор-издатель Иван И. Касаткин“.

От № 4 (11 авг. 1933) се печата в „Печатница В. Иванов“.

Периодичност – непостоянна: № 6 (9 септ. 1933), № 7 (9 февр. 1934).

Обем: 2 с.; № 4 (11 авг. 1933) – 4 с.

Вестникът е организиран от група руски военни инвалиди, недоволни от управлението на „Съюза на руските военни инвалиди в България“ („Союз русских военных инвалидов в Болгарии“), възглавяван от полк Д. А. Абрамович.

Според уводната статия на първия брой главната причина за появата на вестника е упадъкът, в който се е оказал „Съюзът на руските военни инвалиди“ в началото на 30-те години. Преди три години, в навечерието на избора на делегатите за III конгрес на „Съюза“ група военни инвалиди – Я. А. Лаховски (Лаховский), С. И. Бухаров, В. В. Разстегаев, П. П. Попов и Н. Н. Козлов – официално са обвинили неговите ръководители в злоупотреби със средства и в нарушаване на Устава, приемайки за членове и не-инвалиди. Засегнатите, начело с Д. Абрамович, са завели дело за клевета.

Реално целият първи брой проследява историята на въпроса. В центъра на първа страница е поставено решението на Софийския апелативен съд, оправдаващ като невинни Лаховски, Бухаров, Разстегаев и останалите („Инвалидное дело перед Болг. Державним судом“). Статията „Итоги ревизии“ огласява информацията от извършената от българските власти финансова проверка, доказваща правотата на обвиненията срещу Абрамович.

След започването на борбата срещу него той е направил опит да „завладее“ редакцията на техния орган, вестника „Наша жизнь“, защото е публикувал мнения на противниците му („Захват газеты“). За П. Попов най-голямото престъпление на Абрамович е, че е допуснал, членове на „Съюза“ да станат хора, които дори никога не са воювали и поради това спешно е необходимо да се започне пререгистрация на всички членове (П. Попов, „Перерегистрация“).

Следващите броеве по същество преповтарят тези основни обвинения и ги допълват единствено с писма на симпатизанти от България и чужбина (срв. например с писмото на барон С. Волф (Вольф) от Париж в № 3, 27 юли 1933).

Брой 5 (19 юли 1933) е посветен на провеждания в София IV Конгрес на „Съюза“ (13 август). Основен материал тук е статията на В. А. Бирюков „Эквилибристика г. Абрамовича“, в която авторът го обвинява, че с измама е успял да отстрани от участие в конгреса недоволните от дейността му делегати. В знак на протест срещу

РУССКІЙ ИНВАЛИДЪ
ВЪ БОЛГАРІИ

№ 5 Софія, субботу 19 Августа 1933 г. № 5

Редакція и Контора: улица Пареcовъ № 47 | Пріемъ въ редакціи по понедѣльникамъ и средамъ отъ 3—5 час. | Цѣна 1 лв. | Объявленія: На 1 стр. 4 лв. кв. 2 стр. 3 лв. кв. см. Въ хроникѣ—стр. 10 лв. | Типографія В. Ивановъ Пиротска № 3.

Суббота 19 августа.

Эквилибристическіе опыты, которые на глазахъ всей публики продѣлываетъ г. Абрамовичъ съ 4 Делегатскимъ Съѣздомъ изумительны. Меньшинство своихъ сторонниковъ среди делегатовъ Абрамовичъ ловкимъ пріемомъ превращаетъ въ кажущееся большинство, при помощи котораго онъ надѣется не только

В. А. Бирюковъ

Эквилибристика г. Абрамовича

И такъ, делегаты 4 Делегатскаго Съѣзда съѣхались въ Софію, въ числѣ 18 человѣкъ.

Послѣ молебна 13 сего августа въ с. Княжево было приступлено къ выборамъ повѣрочной Комиссіи по избра-

Подсчетъ голосовъ при выборѣ повѣрочной Комиссіи и другія объективныя данныя привели г. Абрамовича къ печальному и опасному для него констатированію, что прочнаго большинства на Съѣздѣ онъ не имѣетъ. Каковы могутъ

тази постъпка софийското отделение на „Съюза на инвалидите“ свиква на 20 август алтернативно събрание, на което е посветен брой 6 (9 септ. 1933). Особено интересен е последният брой. Той е издаден на български език и това също е израз на протест срещу политиката на Абрамович. По време на протеста през м. март 1933 г., за да улесни работата на съда, председателят му е разрешил делото да се води на руски език без превод. Това формално нарушение на българското законодателство е било използвано от Абрамович като повод за обжалване решението на съда. Следователно, заключава в уводната си статия новият редактор Ив. Касаткин, управата на Съюза е забравила родния руски език. И точно поради това той е подготвил броя на български език, за да могат с помощта на преводач да разберат, че не са желани от инвалидите.

Христо Манолакев

РУССКИЙ КООПЕРАТОР

Русский кооператор. Информационный бюллетень русского кооперативного банка в Болгарии. Популярна Банка „РОТС“ – София, ул. Граф Игнатиев № 35.

№ 1 ноем. 1941
№ 2 авг. 1942

Печатница „Св. Ив. Рилски“, София (от последната страница).
Обем: 10 с.
Формат: 28х20,5см

„Русский кооператор“ е информационен бюлетин на Руската кооперативна банка.

Както уточнява в уводната статия С. Неклюков, през своето петгодишно съществуване Банката е издавала свой ежегоден статистически бюлетин, списван в нормите на строгата финансова отчетност. Но ръководството на Банката е решило да започне ново издание, което да обедини жанра на финансовия отчет с по-свободната журналистическа форма на списанието. Целта е да се създаде свой орган, който подробно да информира обществото за тяхната дейност и да популяризира сред русите кооперативното дело (С. Неклюков, „Русский кооператор“). Именно поради това и за първия брой сред сътрудниците е поканен изтъкнат специалист по история на кооперациите като проф. В. Тотомианц, който в статията си „Государство и кооперация“ проследява как се е появила модерната кооперация и обосновава необходимостта от нея при съвременното състояние на държавата. Статиите на К. Т. Яцино („Работа для России“) и на В. В. Боряев („Кооперативная работа в настоящем и будущем“) информират както за доброто финансово състояние на Банката, така също и че тя е установила контакти с Германски популярни банки и чрез тяхното посредничество съвместно са започнали да участват във финансовото възстановяване на вече освободените от болшевиките територии на Белорусия. След навлизането на Германия в Съветска Русия много белогвардейци със семействата си са решили да се завърнат от България в Родината си и

Русскій кооператоръ

ИНФОРМАЦІОННЫЙ БЮЛЛЕТЕНЬ РУССКАГО КООПЕРАТИВНАГО БАНКА ВЪ БОЛГАРІИ
(ПОПУЛЯРНА БАНКА „РОТС“ — СОФИЯ, „ГРАФЪ ИГНАТИЕВЪ“ 35. ТЕЛЕФОНЪ 2-29-48)

София, Августъ 1942 года

КООПЕРАЦІЯ ВЪ РОССІИ

Въ брошюрѣ „Кооперація и 5 лѣтъ существованія Русскаго Кооперативнаго Банка“ изданной Банкомъ въ 1941 г. были помѣщены свѣдѣнія о развитіи коопераціи въ Россіи.

Для того, чтобы работать въ будущемъ, надо знать прошлое. Необходимо знать, какъ за сравнительно короткій срокъ развилась кооперація у насъ на родинѣ, какихъ результатовъ она достигла, и дѣло всякого представить себѣ, что могла бы сдѣлать кооперація для подъема національнаго благосостоянія Россіи, если бы не случилось ея крушенія вслѣдствіе прихода власти большевиковъ, которые задушили всякую свободную инициативу и превратили кооперацію въ ея пародію.

Старое управленіе Россіи, слѣдуя ленинскимъ жизни широко оказывало помощь коопераціи, содѣйствуя въ этомъ дѣлѣ общественности и частной инициативѣ, благодаря чему, а также и въ силу требованій жизни рость русской кредитной и др. кооперацій пріобрѣталъ грандіозные размѣры.

Если къ 1900 году въ Россіи насчитывалось всего около 800 кооперацій мелкаго кредита, къ 1905 году около 1370, то къ Январю 1916 года число ихъ уже достигло 15.454 съ числомъ членовъ 10.085 000 и къ тому времени Россія заняла второе, вслѣдъ за Германіей, мѣсто въ мирѣ, по числу кооперативовъ, по темпу же роста Россія была на первомъ мѣстѣ. Кредитная кооперація, пользуясь въ началѣ своей дѣятельности правительственной поддержкой, быстро становилась на свои ноги, пріобрѣтая довѣріе въ населеніи и опираясь на его вклады. Къ 1 Іюня 1914 года средства учрежденій мелкаго кредита, по своему происхожденію разпредѣлялись слѣдующимъ образомъ:

1) Собственныя средства 12.5%
2) Правительственныя ссуды 19.2%
3) Вклады частныхъ лицъ 63.1%
4) Разныя 5.2%

Необходимость единства въ работѣ заставила кооперативы объединяться въ союзы, которыя стали играть большую роль въ дѣлѣ координированія дѣйствій отдѣльныхъ кооперативовъ. Главную роль въ этомъ игралъ, начавшій свою дѣятельность въ 1912 году, Московскій Народный Банкъ, за короткое время достигшій значительныхъ успѣховъ и становившійся постепенно финансовымъ центромъ всѣхъ кредитныхъ кооперацій подъ названіемъ Всероссійскаго Кооперативнаго Банка.

Наряду съ кредитной кооперацій, имѣвшей своей главной задачей оказаніе дешеваго кредита населенію, въ послѣднее время передъ войной очень широкое развитіе получила сельско-хозяйственная кооперація, непосредственной цѣлью которой было поднятіе производительности, и обезпеченіе сбыта продуктовъ крестьянскаго хозяйства. Число ихъ передъ войной достигло 18570. Въ земледѣльческихъ районахъ дѣятельности сельскохозяйственныхъ кооперативовъ наибольшее развитіе получили хлѣбо-залоговые операціи и устройство зернохранилищъ. Такимъ путемъ земледѣльцу предоставлялась возможность осенью получить ссуду подъ залогъ хлѣба, съ тѣмъ, чтобы весной при помощи кооперации, продать его по болѣе выгоднымъ условіямъ. Дѣятельность кооперативовъ по сбыту и переработкѣ сельскихъ продуктовъ была чрезвычайно разнообразна. Кооперативными путемъ строились мельницы, заводы, фабрики, производилась сушка овощей, плодовъ, выработка томатнаго пюре, очистка хлопка, выдѣлка кирпича и черепицы, сбытъ льна, хмеля. На кооперативныхъ началахъ организовывалось правильное винодѣліе, доставка свекловицы на сахарные заводы, обработка и доставка лѣсныхъ матеріаловъ, смолокуреніе, маслодѣліе и пр. пр. Можно добавить, что просторъ для примѣненія кооперативныхъ идей въ жизнь, былъ самый неограниченный. Сибирскіе маслодѣльные артели поставили на значительную высоту дѣло производства и сбыта въ Россіи и заграницей масла. На сѣверѣ Россіи большое распространеніе имѣли смолокуренные заводы.

банката е готова да финансира тяхната бъдеща стопанска дейност. В тази насока е и статията на Ник. Панчев „Виденное в России“ (на български език), който е посетил завзетите от германците територии и споделя впечатленията си като изразява оптимизма си за добрите перспективи пред Банката, ако участва във възстановяването на страната.

Вторият брой в същността си буквално повтаря структурата и идейно-тематичната насока на първия. Уводната статия „Кооперация в России“ предлага кратка история из развитието на кооперациите в Царска Русия. К. Яцино („Основные задачи нашего кооперативного Банка – „РОТС“) припомня миналото на възникването им и декларира, че тяхното бъдеще е тясно обвързано със сътрудничество с Германия. Бюлетинът завършва с обстойния отчет за изтеклата финансова година (В. В. Боряев. „Русский кооперативний Банк“).

Христо Манолакев

РУССКИЙ СОКОЛ В БОЛГАРИИ

Русский Сокол в Болгарии. Издание Краевого Союза Русского Сокольства в Болгарии. 1927. 1938.

№ 1	за 1927–1938	излиза 1938
№ 2	1927–1938	1938
№ 3	авг. – окт. 1938	1938
№ 4	ноем. – дек. 1938	1938
№ 5	ян. – февр. 1939	1939
№ 6	март – май 1939	1939
№ 7	ян. – март 1940	1940
№ 8	окт. 1940	1940
№ 9	апр. 1941	[б. г.]
№ 10	ноем. 1941	1941

На предната корица (корична с. 1) на всяка от десетте книжки са отбелязани две години – „1927“ (година на основаване на соколската организация в България; горе вляво) и настоящата (на излизането на книжката; горе вдясно).

Времето, за което се отнася съответният брой, например: „ноем. – дек. 1938“, е означено в поле над текста на с. 1. Изключения са № 1 и № 2.

№ 1–7, 9: „Русский Сокол в Болгарии. Издание Краевого Союза Русского Сокольства в Болгарии“; № 8, 10: „Русский Сокол в Болгарии. Непериодический бюллетень“.

№ 4, с. 16: „Редакция просит направлять рукописи Н. Н. Свечникову, ул. Царь Шишман № 45“.

От корична с. 4: „София – Печатница на Военно-издателския фонд 1938 – 278“ (в № 1). Във всеки следващ брой последното число от записа се мени (то означава броя на поръчката към печатницата). В № 9 целият запис е пропуснат.

Мото (№ 1, с. 1 горе, над кант): „В мышцах сила,/ в сердце отвага,/ в мыслях Родина“.

Без данни за цена.

Адрес на редакцията: София, ул. Цар Шишман № 45 (на името на Н. Н. Свечников), посочвано в кратка бележка за сътрудниците, почти във всеки брой. В № 9 печатница не е посочена.

Материалите почти винаги са подписвани от авторите. „Стар“ правопис. Снимки: в № 3, 5, 6, 7. На корична с. 1: герб на соколското движение. Постоянен поздрав след текстовия корпус (или корична с. 3): „Здорово“ (може да варира: „Помни Россию/ Родину! – Здорово“, в № 4, 5 и другаде). Вариант на поздрава-лайтмотив може да се появи след няколко материала в рамките на един брой (№ 7). Двете фрази в поздрава могат да бъдат разполагани в двата противоположни края на полето за печатане (вляво – вдясно).

Обем: № 1–6 – 16 с., № 7 – 32 с., № 8, 10 – 24 с., № 9 – 20 с. Коричните страници (от картон; в № 3, 5, 8 и 9 – с текст) са извън пагинацията. Съдържание на съответния брой: в № 1, 2 (с. 16), 8, 9, 10 (корична с. 4). № 2 е тематичен: „2 / Слетовый – Перникский“ (корична с. 1). № 4 също е тематичен: „Посвящается прославлению Св. Князя Владимира и Крещению Руси“. Тази книжка, както и осма и девета, е с най-голям коричен текст (корични с. 2 и 3). Тематичността на № 9 не е заявена чрез надслов, а едва *в публикация* на с. 1.

Формат: 17x24 см.

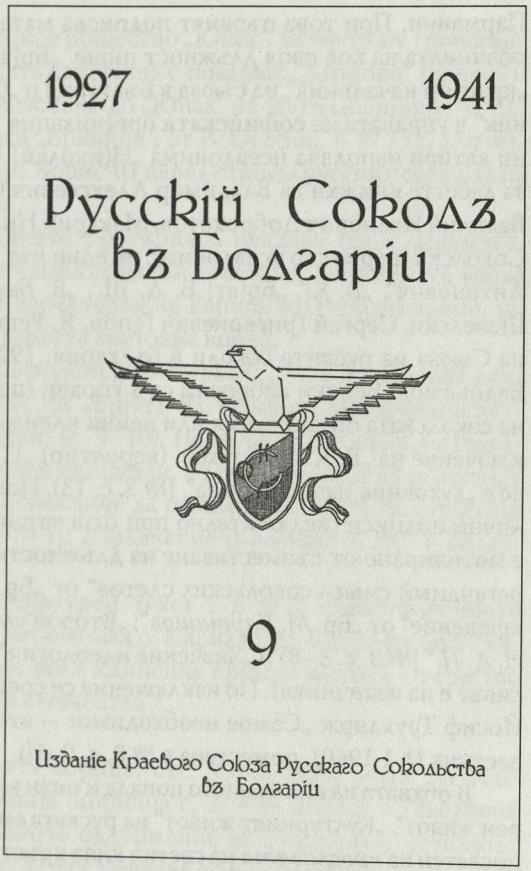

„Руский Сокол в Болгарии“ („Руски сокол в България“) е орган на гимнастическото дружество „Руски сокол“ („Русский Сокол“, според правописната норма в емигрантските издания, или „Руский сокол“, според съвременната). Това е непартийна и надпартийна организация, която си поставя и политически цели. „Соколски“ организации съществуват и в други страни от Източна Европа, първата възниква в Чехия през XIX в. (дело на педагога Мирослав Тирш).

Литературните текстове са рядкост. Подходът на редакцията към художествените материали е утилитарен, а не декоративен. Те служат, за да се покаже принадлежността или да се изрази привързаност към „соколската“ идеология, а не да се отмори читателят с белетристика на еди-коя си страница или в подлистник. Печатат се по повод (на дати в руската история), произволно във времето (оформени художествено индивидуални идеологически изповеди) и преднамерено повторително (това са текстовете, служещи като разпознавателни знаци на изданието и на групата зад него, – функцията им тъждествена с тази на герба). Почти всички принадлежат към литературния род на лириката, при това са в традиционен стихов облик (строфа, стих, и рима).

Най-чести са текстове от следните жанрове и на следните теми. (1) Отчет (на едно или друго териториално подразделение на соколската организация). (2) Аналитична статия (за един или друг аспект в живота на „соколството“). (3) Политически и/или идеологически коментар на събития или възгледи. (4) Аналитична статия на педагогическа и близка тематика. Обособява се една рубрика – „Сокольская хроника“ (№ 3 и сл.). Индивидуалните идеологически изповеди в проза се отнасят към тези структури от жанровата системност на изданието, които са гранични между литературност и не-литературност: „Почему я стал соколом“, от доктора по медицина В. Доброхотов, старейшина на „Русский сокол“ в Перник (№ 3); „Из дневника соколенка Вани Петухова“, представен от „бр[ат] В. Д. Ш.“ под заглавие като за рубрика, „Детский отдел для взрослых“ (№ 8, с. 21–23).

Авторите са неколцина. Постоянни сътрудници, с по един и повече материала всеки брой, са Николай Николаевич Свечников[1] и Николай Александрович

[1] Свечников е и единственият огласен член на редакцията (в бележка на с. 16 в № 4).

Парманин. При това първият подписва материалите си различно, според това, от позицията на коя своя длъжност пише. „Бр[ат] Н. Свечников“ за длъжността си на „краевой начальник“ на съюза в България и „бр[ат] Н. Свечников **I-ый**“ – за „началник“ в управата на **софийската** организация (дружество). Един от двамата посочени автори използва псевдонима „Н[иколай] Софийский“. С по няколко материала за десетте книжки са Владимир Алексеевич Осипов, Евгений Алексеевич Осипов, Василий Иванович Доброхотов, Макарий Никифорович Карташов, („брат“) Виктор Соколски (вероятно псевдоним); по един път публикуват „брат А. Антонов“, „бр[ат] Антонович“, „В. К.“, „бр[ат] В. Д. Ш.“, „В. Бауков“, „Е.“, протопрезвитер о. Георгий Шавелски, Сергей Григориевич Гапон, Я. Репнински (основател и пръв старейшина на Съюза на руските соколи в България, 1927–1932), (вероятно) Борис Иванович Евдокимов. Всички изброени са в управи (централната за България или местните) на соколската организация или нейни членове (означени с „брат“ еди-кой си), с изключение на „В. К.“, В. Бауков, (вероятно) „Е.“ и Г. Шавелски, но за него разбираме, че е „духовник нашего союза“, (№ 3, с. 13). Понякога един и същ автор използва различни подписи (включително при отпечатани в съседство материали), без това да е мотивирано от съвместяване на длъжности. Например: „Воспитательный и пропагандный смысл сокольских слетов“ от „Бр. *М. К.*“ (№ 2, с. 2–3) и „Наше слетовое крещение“ от „Бр. *М. Карташов*“; „Второй слет краевого С. Р. С. в Болгарии“, от „бр. *Н. А. П.*“ (№ 3, с. 3–8) и „Значение идеологии“, от „бр. *Н. Парманин*“ (с. 14–15) (курсивът е на източника). По изключение се срещат препечатки, например статията на Йосиф Трухлярж „Самое необходимое – это дисциплина“ (Пражский сокольский вестник № 1 1940), поместена в № 8, с. 9–10.

В обхвата на вниманието попада и онзи кръг от битието, който наричаме „културен живот“. „Културният живот“ на руската емиграция в България е „на фокус“ в № 4, посветен на *прославата* на светия княз кръстител на Русия Владимир, и на Покръстването ѝ. В материал от № 6 (с. 3–7) – „Особености русской культуры и ее достижения за рубежом. (Речь на дне русской культуры в Пернике, 1938 г.)“, от доктора по медицина В. И. Доброхотов[2]. В историософската статия „Путь России“, от брат Ев. Осипов (№ 5, с. 7–9)[3]. В рамките на „Сокольская жизнь и хроника“ (№ 10, с. 23–24) се съобщава, че „кръжокът по усвояване на руската култура“ при Софийското соколско дружество „е организирал поредица лекции, посветени на съветската действителност, на критиката на комунизма, на запознаването със [форми и методи на] защита на религията и т.п.“, а също е поставил две пиеси – на вечеринка за Лермонтов.

Изданието помества информация за явления от „приемната култура“, българската, аналогични на „соколството“, и им дава думата. № 5 съдържа приветствие от Рашко Атанасов, генерал от запаса, председател на съюз (дружество) „Юнак“ (с.

---

[2] Апологетичната реч започва с цитат от Мицкевич, маркирайки, по този начин, като най-важен „друг“ за руската култура – полската култура (а може би полско-литовската?). Речта изброява достижения отпреди емиграцията и на емиграцията: споменати са Н. Лесков, К. Леонтиев, Н. Фьодоров, И. Шмельов, Ф. Достоевски, Н. Гогол, А. Пушкин, М. Лермонтов, Л. Толстой, С. Есенин, А. Блок, И. Бунин; физиологът Иван Павлов; Духовната академия в Париж; военните курсове на ген. Головин в Париж; инженера Юркевич; Иля Сургучов; концертите на Рахманинов, Кусевицки, на Хора на Жаров, Хора на Кострюков, Квартета Кедрови, Квартета Атонски; руското кино.

[3] Започва с позоваване на Достоевски, за свободата (на основата на „Братя Карамазови“ – Легендата за Великия инквизитор, и „Бесове“). Завършва с поменуване на кн. Владимир Кръстител.

1–2) и статия за „Братское гимнастическое общество „Юнак“, за 40-та му годишнина, от бр. Н. Парманин (с. 2–6). Статията завършва с поздрав: „Здорово“ (вляво) и „Здравей“ (вдясно). № 6 съдържа Приветствие до „Юнак“ за 40-годишнината му (с. 2). В № 9 (с. 9–10) е отпечатана статията „Бранник“, от В. Осипов. В № 7 (с. 1) е поместена снимката: „Его величество Царь Борис III перед строем русских соколов на IX-м юнацком слете в Софии 1939 года“.

„Текстовият организъм“ на изданието претърпява някаква своя динамика, промяна в себеотнасянето спрямо ситуацията извън текста. А динамиката явява белезите на *тип култура*, който не е характерен за Европа от Новото време, но частично се възражда в периода след Първата световна война.

Например, № 1 съдържа само един подписан материал: „Роль и значение детских отделов в обществе „Русский сокол“, от „Бр[ат]. Вл. Осипов, Заведующий детским отделением Руского сокола в Софии“ (с. 9–10). Не малко материали в следващите броеве са подписани не само с имена/инициали, но и с посочване на длъжност в „соколството“. Тази особеност дава основание да разглеждаме като пълноценни авторови подписи и следните (също в № 1): „Правление (Краевого С.Р.С. в Болгарии)“, „От редакции“ (=заглавие).

Първият по ред на излизане литературен текст е в № 2: стихотворението „Русским соколам на мине Перник“, от йеромонах о. Кирил (с. 1), 5 строфи по 5 стиха. То е с епиграф: „Один ничто – целое всё./ Единение прежде всего[,] Отечество выше всего./ Все за Отечество – всё для Отечества“[4].

Показателни са № 3, 4, 7.

Брой 3 започва, още на вътрешната корица, със „Соколския химн“[5] и „Соколския марш“[6]. Задната вътрешна корица (корична с. 3) е включена в текстовия корпус на броя с предварително обявеното съдържание на следващия, четвърти, брой. В предизвестеното съдържание на № 4 се появява псевдоним (който е, поне на преден план, свързан с географското разпространение на соколската организация и с мястото на автора в нея, а не с вътрешния живот на автора): „Н. Софийский“. Същият „Н. Софийский“[7] подписва статията „Социальный вопрос в Сокольстве“ (№ 8, с. 10–15). Соколството е като църква (Църква), събор от църковни общини, общество в обществото: сочат го смисълът на заглавието, смисълът на типа псевдоним. Това внушение израства и от подредбата на материали в броя: посочената статия е предхождана от статиите „Русское сокольство и армия“, от В. Балцар (Ба-

[4] „Молитесь за Русь[,] сокола. Не смущайтесь/ Что в смуте она, в нестроеньи живет,/ [...]“.

[5] „Боже сильный, Боже правый,/ Ты всемилостив и благ:/ Пусть над Русской державой/ Реет снова русский флаг. // В теле – сила, в сердце – пламя,/ В мыслях – Родина у нас;/ И хранит родное знамя/ Сокол даже в смертный час. // О, услыши, Боже правый,/ Ты молитву Соколов:/ Дай узреть России славу,/ Русь избавить от врагов: // Пусть в духовном единеньи/ Все славяне будут вновь:/ В нем сила и спасенье,/ В нем вера и любовь“ (к.м.-Й.Л.). – Химн или молитва?

[6] „Льва сильней, взлетом сокола/ Мы смело все вперед поедем/ Для нашей милой Родины/ Всю жизнь мы жертву принесем. // Далек наш путь и труден он/ Но не страшна для нас борьба/ Вперед во славу Родины,/ Смелее братья сокола. // Мы в высь душою смелою/ Направим мощно свой полет/ С горячей, твердой верою,/ Что нас в борьбе победа ждет. // Далек наш путь... // Пусть гордо знамя сокола/ Взовьется удивленной землей/ И славы солнце яркое/ Зажжется новою зарей. // Далек наш путь...“.

[7] „Н. Свечников I-ый – начальник С.Р.С. в Болгарии“, или Н. Парманин (вероятно старейшина на софийското общество на Съюза на Руските соколи). От същия автор, в № 9: Н. Софийский. Сокольская академия в Софии.

льцар), с. 4–6, и „Сокольство – рыцарский орден“ (от Бр[ат]. Антонович, с. 7–9). Статията на брат Антонович използва за епиграф троицата лозунги от постоянното мото на изданието: „В мышцах – сила/ В сердце – отвага/ В мыслях – Родина“. Можем да разгледаме мотото като силабично тристишие и да допуснем художествен ефект. Силабичното стихосложение би се използвало в „периферните“ спрямо господстващия тип литературна култура „области“, в „чуждите“ нему „тела“, доколкото тя разчита на силабо-*тоничното*. Духът на „соколството“ е чужд на духа на Новото време, и присъствието на *своя* за „соколците“ културен тип е въведено и чрез заглавието, и чрез стихотворната поетика на епиграфа. Този особен тип културност, включително литературност, е сред означаемите на „непериодичния бюлетин“ като цялостен текст[8].

В полезрението на № 3 се явява и материал, показващ вътрешна за соколското движение мисловна (рефлексивна) традиция, поне наченките ѝ: „Мысли бр. В. Н. Полянского...“[9]. Явява се и свидетелство за отношение към явление в „приемащата култура“ (българската; дружество „Юнак“); за връзките с „Юнак“ е ясно още от № 1, от ретроспективни и отчетни материали.

Предлагането на съдържание на следващ брой, както и представянето на рубрика „Сокольская *хроника*“, говори за характера на броевете, излезли дотук: те са обърнати към резюмиране на минало, за да се стъпи в настоящето и да се гледа то, а и в бъдещето. Брой 1, например, съдържа кратки статии за историята на соколството в различни български градове: София (с. 4–5), Перник (с. 5–6), Плевен (с. 6–7), Пловдив (с. 7), Стара Загора (с. 8). Може би затова броеве 1 и 2 са белязани с „1927–1938“ на корицата, без на с. 1 горе да е посочена годината и месеца на излизане, както е от № 3 насетне. Настоящият, брой 3, е преходен. Обхващащият всички броеве текст на изданието „помни“ себе си и предвижда себе си и друг път: „Следующий номер (...) не ранее мая месяца“ (№ 7, с. 32); „При печатании первых страниц журнала, неожиданные события на Балканах, заставили редакцию сократить материал, исключить некоторые статьи и уменьшить тираж. При благоприятных обстоятельствах последует продолжение номера в намеченном духе“ (№ 9, за апр. 1941; с. 1).

Предизвестеното в № 3 съдържание на № 4 е отложено и е спазено не изцяло. Книжка 4 е тематична – **„Посвящается прославлению Св. Князя Владимира и Крещению Руси“**, което е посочено на корична с. 1.

В средата на същата страница, вместо герба на движението („отложен“ в този брой за корична с. 4) е поместен фронтален контурен образ на руската църква в София „Св. Николай“. (Контурът на християнски храм на корицата възпроизвежда традицията на архитектурния фронтиспис от средновековната ръкописна книга, затова може да се тълкува като знак, че се срещат културите на печатната и ръкописната книга. Тук контра-модерностната доминанта в мегатекста на изданието намира визуален израз.)

---

[8] Както е в „День русской культуры“, Пловдив, 1929 г. (единичен брой). (Между другото: един от участвалите в „День русской культуры“, протойерей о. Михаил Шишкин, е член на управата на Соколското дружество в Пловдив; вж. тук, № 1, Официален дял: с. 11–12).

[9] Материалът се появява в № 5 (след извънредната 4-та книжка): Бр. Н. Парманин, „Мысли Бр. В. Н. Полянского о русском сокольстве“, с. 10–15. (Рец. за кн.: Сборник трудов по русскому сокольству брата В. Н. Полянского, старосты общества „Русский Сокол в Земуне“, в Югославии.)

В полезрението на броя се явяват „външни“ – и за изданието, и за соколската организация – автори. Броят съдържа няколко материала, които условно могат да бъдат приети за литературни. Можем да допуснем, че те изразяват „литературност“, или „художественост“, от различен тип и епоха: „литературността“ на химна, похвалното слово, житието, без непременно да става дума за църковна (клерикална) литература. „Служебна“ литературност, в смисъла на обобщенията на Дмитрий Лихачов за средновековната „литература“. В нея се вписва и посвещението, на пръв поглед плеонастично (излишъчно): „посвящается *прославлению*...“. Тя, а не автономната, е уместната на страниците на „Русский сокол в Болгарии“. Защото и доколкото соколското движение въплъщава културен тип, различен от типа, който изразява себе си в любовното стихотворение, новелата, романа.

Броят започва с „Хвалебная песнь Святому равноапостольному князю Владимиру“ (с. 1)[10]. Следва хрониката „Прославление Св. Кн. Владимира в Софии“ (неподписана; с. 2–4). В изложението са цитирани – в преднамерена последователност – пет строфи (4-стишни) от четирима руски поети: К. Балмонт (Бальмонт) (из стих. „Святый Боже“ или „Молитва“), В. Вячеславски (Вячеславский) (из „Русь Владимира Святого“), А. Коринтски (Коринфский) (2; „В сени веков“), А. Хомяков („Киев“). Стихотворенията (както и други, от други автори) са декламирани на тържеството (в чест на кн. Владимир и покръстването на Киевска Рус) в залата на Софийската митрополия. Цитатите са подбрани от проф. М. Попруженко, чийто избор хроникьорът цени, заради дълбоката им религиозност (вж. с. 3). „По окончанию деклама-ций, хор исполнил хвалебную песнь Св. Кн. Владимиру“; цитирана е една строфа (с. 4)[11], която **не** съвпада с нито една от строфите на с. 1.

Следва статията от протопрезвитер Георгий Шавелски „Св. Кн. Владимир и его дело“ (с. 4–12); конспектът „Христианство на Руси до князя Владимира (Содержание речи проф. М. Г. Попруженко)“ (с. 12).

В пълния текст на изданието на два пъти междутекстовите връзки кулминират в очевидни свръх-текстови цялости – в този брой и в тематичния № 9 („Этот девятый номер журнала посвящен преимущественно вопросам физического воспитания в сокольстве и в других организациях. Статьи рассматривают вопрос не с технической и даже не с методологической, а с идейной и, может быть, философской точек зрения“, с. 1).

Книжка 5 свидетелства за контакт с „приемащата култура“, българската, и чрез „Путь России“ от брат Ев. Осипов предава историософската нишка на кн. 6, съдържаща и литературни материали. Те са стихотворенията: „Сокольский завет“ от брат Половинкин (с дата и място: 23.X.1938 г.[12] Пловдив; с. 1)[13] и „Светлой памяти

---

[10] Просветителю нашему,/ Славну Князю Владимиру,/ Веры свет православныя/ Земле нашей явившему: // Слава! // [...]“. – Похвалата съдържа пет строфи по 4 стиха, рефрен: „Слава!“, – и заключително двустишие.

[11] „Верою русской свободной/ Незыблема наша держава,/ [...]“.

[12] Вижда се, че дори и в № 6 се до-издават материали от/за периода 1927–1938 г. Възможни са други причини за забавянето: през м. март-май има годишнина; авторът се е бавил да прати стихотворението; редакцията го е задържала.

[13] „Помни завет свой, что дал ты пред Господом,/ Верой и правдой отчизне служить./ Первое дело для всякого сокола – / Братски обязан в семье своей жить. // Мысли у сокола только о Родине./ [...]“. Общо 4 строфи по 4 стиха.

генерала Кутепова“ от брат Ю. Владимирцев (също с място и дата: София, Декабрь 1937 г.; с. 1)[14].

Мястото и тематиката на стихотворните текстове в № 7 сочат, каква е ролята на лириката в типа културност, създавана от участниците в соколското движение.

Броят (за ян.-март 1940 г.) започва с бележка „От Редакцията“ (с. 1–2), внушаваща тон на бодрост – заради войната. Оглавен е от снимката: „Его величество Царь Борис III перед строем русских соколов на IX-м юнацком слете в Софии 1939 года“ (с. 1).

Следват статиите: „Идейные основы сокольства (Приняты на IX съезде СРС в Софии в 1939 г.)“ (с. 3–4); „Разъяснения идеологии русского сокольства для подростков“, от брат Н. Парманин (с. 4–13); „Методические особености в гимнастических занятиях групп[15] среднего (35–50 лет) и пожилого (45–60 лет) возраста“, подписана от „Бр. Н. Свечников I-ый“ (с. 15–17). Статията на Парманин съдържа 25 лозунга. Завършва с текст на „Торжественное сокольское обещание для подростков“.

Следва най-дългата група стихотворни текстове в потока на изданието: „Соколският химн“, „Соколският марш“ (с. 18), и две стихотворения от Клавдия Шелтинг (Шельтинг): „Мысли молодого сокола“ (с. 21)[16], „Моя Родина“ (21–22)[17], – прекъсната обаче от „Отчет“ (с. 19–21).

С хрониката „Сокольская жизнь“ (с. 22–32) завършва най-обемната книжка на „Русский сокол в Болгарии“.

Броеве 9 и 10 се съсредоточават върху идеологията и психо-физичните практики на организацията: върху тяхната взаимна обусловеност, върху преподаването на идеологията и върху *методиката* на преподаване на психо-физичните практики (съобразена с различните възрастови групи, както обикновено).

При нападането на СССР от страна на Германия (22 юни 1941 г.) изданието заема т.нар. „пораженска“ позиция, т.е. анти-съветска (№ 10, с. 1). Защитата на позицията е съпроводена с преосмисляне на „заветите“ на княз Александър Невски (не се прибягва до анти-германската употреба на спомена за Невски, характерна за Първата световна война)[18].

Изданието обръща внимание на бъдещата „приемна“ културна среда, съветската, организацията подготвя себе си за работа в ‘пост-съветски’ условия. Показателни са материалите: „Новая формулирока идейных основ русского сокольства“, от Н. Парманин (с. 5–9); „Значение и роль гимнастики в советской системе физического

---

[14] „Вот восемь лет уже минуло/ С тех пор, как среди бела дня/ [...]“. Общо 6 строфи по 4 стиха.

[15] Възможно е обаче тук да става дума за друго лице (примерно баща), при съвпадение на презимената. Срв.: Николай (Николаевич) Свечников Първи – Николай Николаевич Свечников (т.е. възможно, Втори).

[16] „Мы бедны, но мы богаче/ Многих знатных богачей,/ В нас сердца горят иначе/ И в душе у нас светлей // [...]“. Общо 4 строфи.

[17] „Средь полей, но не русских полей,/ Вспоминается край мне иной,/ Вспоминаются дали Отчизны моей,/ Край любимый, далекий, родной. // [...]“. Общо 5 строфи.

[18] [Б. п.]. Заветы князя Александра Невского: По Б. Гершельману, № 10, с. 1–2. – „1-ый завет: Не в силе Бог, а в правде [...]/ 2-ой: Единственная подлинная ценность народа [...] православная вера [...]/ 3-ий: Родина превыше всего. [...]“.

воспитания“[19], от Н. Н. Свечников „I-ый“ (с. 9–14); „Советская физическая культура в критико-идеологическом освещении“[20], от „Н. Софийский“ (с. 14–20).

Изданието дава израз на една от основните културни тенденции на своето време и място – към създаване на контра-модерностен тип култура с модерностна (конкретно, националистична) идеология и сходства с пред-модерността. Доколкото е орган на специфична организация и общност (соколската), която по начало може да се определи като „светски орден“, кристализирането на посочената тенденция е и очаквано, и очевидно. Поместеността на тази „островна“ общност в рамките на друга „островна“ общност (емигрантската) катализира, в дадения случай, проявата на посочения културен тип.

Йордан Люцканов

[19] „В гимнастическом и спортивном отношениях между сокольской и советской системами физического воспитания – нет непреодолимых принципиалыных препятствий и различие лежит больше в методах, чем в содержании и общих технических целях“ (с. 14).

[20] „Идеологическая узость не имеет предела“.

РУССКОЕ ДЕЛО

Русское дело. Выходит два раза в неделю. Редакция и контора: София, Раковская № 97. Редактор-Издатель: „Русское дело".

I	№ 1–56	3 авг. – 30 дек. 1921
II	№ 57–134	1 ян. – 19 май 1922

Собственик на „Русское дело" е А. И. Щегловитов. До № 41 (25 ноем. 1921) редактор е Йол де Монклар, макар че името му не се изписва в редакторското каре[1]. Вместо това се отбелязва: до № 13 (15 септ. 1921) „Редактор-издатель „Русское дело"; в № 15 (22 септ. 1921) „Редактор-издатель „Национальное возрождение"; от № 16 (25 септ. 1921) до № 18 (2 окт. 1921) „Редактор-коллегия. Изд. „Национальное возрождение"; от № 19 (5 окт. 1921) до № 41 (25 ноем. 1921) – Изд. „Национальное возрождение". От № 42 (27 ноем. 1921) редактор е Н. К. Литвин.

До № 4 (14 авг. 1921) се печата в печатница „Право", от № 5 (18 авг. 1920) до № 49 (14 дек. 1921) – в печатница „Балкан", а от № 50 (16 дек. 1921) се набира в собственото издателство „Национальное возрождение", а се печата в „Гутенберг".

От № 18 (2 окт. 1921) в „шапката" се появява лозунг-мото „Орган национальной мысли", към което от № 38 (18 ноем. 1921) се добавя „Издательство „Национальное Возрождение"; от № 42 (27 ноем. 1921) – първото подзаглавие отпада.

До № 32 (4 ноем. 1921) адресът на редакцията е на ул. „Раковска" № 97; от № 33 (5 ноем. 1921) до № 77 (22 февр. 1922) е на ул. „Веслец" № 2, а след това – на ул. „Бенковска" № 34.

Периодичност: до № 17 (29 септ. 1921) излиза във вторник и петък; от № 18 (2 окт. 1921) до № 86 (17 март 1922) излиза в сряда, петък и неделя; след № 87 (19 март 1922) става ежедневник (с почивен ден – понеделник).

Цена: до № 49 (14 дек. 1921) – 1 лв.; от № 50 (16 дек. 1921) – 2 лв.

Обем: до № 49 (14 дек. 1921) излиза в 2 стр.; от № 50 (16 дек. 1921) излиза в 4 стр. – 4 с. реклами; от № 87 (19 март 1921) обемът нараства до 6 стр, 6 с. – реклами; след № 94 (28 март 1922) се забелязва непоследователност в обема му, който варира между 6 и 4 стр.

Формат: до № 86 (17 март 1922) – 2°; от № 87 (19 март 1922) – 4°: според уточнение на редакцията (№ 88, 21 март 1922), причина за промяната е липсата на хартия, технологично съответстваща на познатия стандарт.

В София „Русское дело" излиза около десет месеца, а след спирането му в средата на м. май 1923 г. редакцията се прехвърля в Сърбия, където издаването му се възобновява[2]. Освен в България, вестникът се разпространява в почти всички по-големи руски емигрантски центрове: Белград, Константинопол, Прага, Берлин. След спирането на в. „Россия" в началото на м. март 1921 г. руската колония в София остава без сериозно информационно издание[3]. Сред руските финансови кръгове в София по това време се обмисля идеята именно тук да се организира мощно

[1] Вж. по-подробно: Патек, В. Исповедь сменовеховца. София, 1924, с. 55. По-късно и Йол де Монклар, и Н. Литвин, стават „сменовеховци" – пак там, с. 55–59, 128–132.

[2] Патек, В. Цит. кн., с. 130.

[3] От края на м. юли в София започва да излиза в. „Набат", който в средата на м. август спира поради липса на средства.

РУССКОЕ ДѢЛО

Выходитъ два раза въ недѣлю

Редакція и контора

Слово блудіе

ТЕЛЕГРАММЫ

Отъ редакціи

РУССКОЕ ДѢЛО

Издательство „Національное Возрожденіе".

№ 50. Софія, Пятница, 16 декабря 1921 г. № 50.

Цѣна отдѣльн. номера 2 лева.

Редакція и контора

„Русское Дѣло" выходитъ по сред., пятниц. и воскресен.

Отъ издательства „НАЦІОНАЛЬНОЕ ВОЗРОЖДЕНІЕ"

У страха глаза велики.

Враги внутренніе.

издателство, поради което появата на новия вестник се посреща със задоволство („Хроника", № 3, 11 авг. 1921).

„Русское дело" е политически вестник с надпартийна ориентация, който се бори за сплотяване на емиграцията около националната идея и армията.

В първата уводна статия, „От редакции", е изложена кратка и ясна идеологическа позиция, която „Русское дело" отстоява до последния миг на съществуването си: единствено националната идея не е девалвирала и само тя може да обедини емиграцията; останалите – либерализмът и интелигенщината, парламентаризмът и монархизмът – са съсипали Русия и продължават да разединяват русите. За втора уводна може да се приеме статията на Ал. Белски „Русская армия". Според автора емиграцията трябва да направи всичко за спасението на бедстващите в Галиполи руски войници, защото само Врангеловата армия може реално да обедини цялата емиграция; армията е единствената национална институция, която може да води борба за възраждането на Русия.

„Обединението на цивилната емиграция около ген. Врангел" – именно това е възгледът, който оформя идеологическата физиономия на „Русское дело" и от тази гледна точка в историята на руската емигрантска периодика в България вестникът своеобразно продължава линията на в. „Россия". Но двете издания са доста различни по своя информационен облик. В сравнение с предходното, например, тук се усеща сериозната липса на задълбочен аналитичен коментар за важните събития, което, от друга страна, се компенсира с една непозната за излизащите до този момент руски емигрантски вестници в България наситеност на информационния поток. Докато предходните издания насочват вниманието си предимно към местната колония, „Русское дело" променя акцентите. За разлика от другите вестници, които

формират информационния си облик главно върху препечатването на материали от чуждия печат, тук този модел отстъпва на заден план, а напред излизат връзките с различни информационни агентства (БТА, Русспресс, Руссунион) и особено наличието на собствени кореспонденти, чрез които редакцията осигурява постоянна и разнообразна актуална информация от почти всички емигрантски центрове. Така вестникът се стреми да изгради панорамна картина едва ли не на цялата руска диаспора. Във фокуса на вниманието е новината сама по себе си и това предопределя жанровия облик на всеки брой – с изключение на уводната статия, в останалата част преобладават кратките материали и хрониките.

От случващото се в Родината се интересува всеки емигрантски вестник и без значение къде се издава, то обикновено се осмисля в антиболшевишки ракурс. „Гладът в Съветска Русия“ – това е водещата тема за цялата емигрантска периодика през 1921 година. В „Русское дело“ темата е обособена в самостоятелна рубрика „В умирающей России“, най-често разполагана на първа страница. От брой в брой неспирният поток от телеграми изграждат ужасяващата картина за измиращи цели области, за избухване на гладни бунтове и за безмилостното им потушаване, за изпращането на помощи и за спекулативното им разпределяне от болшевишката власт, за отказа на управляващите да допуснат международни представители в гладуващите губернии и т.н. Темата се проблематизира в немалко уводни статии, като отношението на редакцията към нея постепенно се променя. В началните августовски броеве се разглеждат причините за появата на бедствието (А. К., „Голод“, № 2, 7авг. 1921); след това акцентът се поставя върху позицията на емиграцията: дали безучастно да чака със скрита надежда, че гладът ще свали болшевиките, или всеки сам трябва да решава как да помогне ([уводна, б. з., ан.], № 3, 11 авг. 1921); дилемата е или да бъдат нахранени няколко десетки болшевишки мерзавци, или безучастно да се гледа как умират милиони обикновени хора (Ал. Ксюнин, „Выбора нет“, № 6, 21 авг. 1921). След активното ангажиране на европейските сили за оказване на хуманитарна помощ постепенно въпросът за помощта от идеологически прераства в етичен. В статията си „Нансен прав“ Ал. Ксюнин заявява, че емиграцията не може да се върне в Русия върху труповете на умиращите от глад деца (№ 28, 26 окт. 1921). И през 1922 г. вестникът продължава да следи развитието на темата, без обаче да внася някакъв нов нюанс към вече оформената позиция.

След загубата на Крим и оттеглянето на Доброволческата Армия в Константинопол, Галиполи и о. Лемнос в отношението на емиграцията към нея и личността на главнокомандващия ѝ се оформят, най-общо, две противоборстващи мнения. Сред руските бежанци, установили се тук на Балканите, съществува по-силна психологическа нагласа за обединение на всички около армията. Противоположната позиция, най-вече на т.нар. „Парижки кръг“ около П. Н. Милюков, е за незабавното разформироване на войската. Острият сблъсък между тези две полярни становища определя идеологическия облик на вестника през целия период на съществуването му в София.

„Русское дело“ е непосредствено ангажиран с проблемите на армията, като от тази позиция редакцията осмисля всяко политическо събитие и, съответно, разграничава своите идейни приятели и врагове. Може би не е случайно, че вестникът започва да излиза непосредствено преди първите ешелони с войници от Галиполи и о. Лемнос да започнат да се настаняват в България и Сърбия. Особено неприми-

рим срещу прехвърлянето на армията от проливите на Балканите е вестникът на П. Н. Милюков „Последние новости". Срещу него „Русское дело" не престава да воюва през цялото време на съществуването си, защото според редакцията парижкият вестник е безсилен, че не власта над армията („Оставьте в покое Армию", № 11, 8 септ. 1921; Ал. Ксюнин, „Ген. Врангель и госпожа общественность", № 21, 9 окт. 1921). Зад действията на Врангел застава и Донското казачество в България, чийто Атаман в отворено писмо до Милюков уточнява, че настаняването им в България на практика ги е спасило от гладна смърт (А. Богаевский, „Письмо Донского Атамана", № 22, 12 окт. 1921). През двете години на съществуването си вестникът непрестанно публикува лични писма на войници, които са преминали през лагерите и са се устроили в различни градове в Европа – това са затрогващи с искреността си документи, утвърждаващи идеята, че наложеният от командването ред е предотвратил моралното разложение (Л., „Правда о Галлиполи", № 24, 16 окт. 1921; В. П. „Галлиполийцы в Софии", № 51, 18 дек. 1921; С. Шевляков „Душа Армии", № 61, 13 ян. 1922; П. Гиждеу „Pro и Contra (Еще о галлиполийцах"), № 66, 27 ян. 1922) и др.). До края на 1921 г. продължава настаняването на руската армия в България и вестникът следи отблизо този процес, отделя сериозно внимание на битовото ѝ устройване в различни български гарнизони (срв. например кореспонденциите: от Кюстендил – № 1, 3 авг. 1921; от Варна – № 9, 1 септ. 1921; от Плевен – № 16, 25 септ. 1921; от Бургас – № 31, 2 ноем. 1921; В. Глуздовский, „В гостях у Алексеевцев", № 34, 9 ноем. 1921; Н. Я., „Русские в Ямболе", № 50, 16 дек. 1921; Ал. Ксюнин, „В Търнове", № 87, 19 март 1922 и др.). С постоянните рубрики „Хроника" и „В провинции" вестникът е близо до воинското ежедневие. Почти няма селище от България, в което да са настанени руски войници, и редакцията да не изпрати там свой кореспондент; редовно се поместват лични писма, спомени и всякаква информация за различни техни културни мероприятия за набиране на помощи.

Една от специфичните теми за „Русское дело" е „Армия и политика", което, преведено на езика на идеологията, означава „борба за обединяването на руската емиграция". Да се сплоти нацията около някаква идея е капиталният проблем едва ли не на всяка емигрантска колония от тези дни, и всяко емигрантско издание отстоява собствената си тясно партийна платформа. Още в първата си уводна статия вестникът издига лозунга – „Обединение около Армията", като след това непрестанно разгръща и обогатява тази концепция. От 29 май до 6 юни 1921 година в Рейхенгал (Германия) се провежда всеруски конгрес под името: „Съезд хозяйственного восстановления России". Във водещата уводна статия от брой 15 (22 окт. 1921) „Рейхенгальский съезд" редакцията информира за събитието и изразява учудването си, че на подобен форум се обсъжда бъдещето на Русия, при все че властта все още не е отвоювана от болшевиките. Скритата цел на конгреса е била да се обединят монархическите сили. До последния си брой за редакцията „рейхенгалци" се превръща в нарицателно за тенденциозно разединение на бежанците. Отговорът на „Русское дело" е изложен в статията „Во что мы веруем" (№ 43, 30 септ. 1921), в която се заявява, че формата на управление на нова Русия – монархия, или република – ще се определи демократично от самия руски народ. Но, за да се освободи Русия, е необходимо всички да воюват срещу болшевиките, обединени около армията („Лже-монархисты", № 48, 11 дек. 1921); тя е последният остатък от руската държавност и със своята надпартийност е единствената реална институция, около която е възможно

да се постигне консенсус за обединение („Пути разединения“, № 50, 16 дек. 1921; „С русской армией“, № 55, 28 ноем. 1921 и др.).

В защита на своята идейна платформа редакцията води последователна и принципна борба срещу: „Последные новости“ (Париж), „Новое время“ (Белград), „Свободная речь“ (София), „Накануне“ (Берлин), „Казачые думы“ (София) и др. Една от важните статии, открояващи вестника изобщо сред останалите руски емигрантски издания, е „Боевой клич“ на Н. Егоров (№ 62, 15 ян 1922). В спор с есеровския вестник „Свободная речь“ (София) авторът излага тезата, че трябва да се прави разлика при употребата на понятията „комунисти“ и „съвети“, защото в руската история „съвети“ винаги е имало като форма на управление. Това са били „селски съвети“, своеобразни „малки републики“, в които дори може да се търси аналогия със „селската република“ на Ал. Стамболийски. Ако Русия през вековете е оцеляла, то е благодарение именно на руското село. И в потвърждение на тезата си Егоров сочи онези днешни руски губернии, в които няма продоволствена криза. Следователно, целта на бъдещото управление в Русия ще бъде да се възстановят тези „селски съвети“. Идеята му веднага поражда остра дискусия. За сравнително кратък период зад идеите на Егоров застават и други представители на вестника (срв.: „Крестьяне побеждают“, № 63, 18 ян. 1922; „Не понимают“, № 80, 1 март 1922 и др.). Но покрай непрестанните обвинения в неприкрит болшевизъм, принципността ѝ постепенно се притъпява.

В семантичния контекст на темата „Врангеловата армия“ специфичен облик на вестника придава постоянното внимание към проблемите на военното казачество. Интересът към тях нараства, от една страна, във връзка с конгреса им за обединение, проведен в Пловдив от 23 до 27 януари 1922 г., на който редакцията изпраща свой кореспондент (срв.: „Казачий съезд“, № 65–68, 25 ян. – 1 февр. 1922; Г. Рокотов, „Итоги общеказачьего съезда“, № 70, 5 фев. 1922). Но главно поради появилото се желание сред част от казаците да се отделят от армията и, евентуално, да се завърнат в Русия („Душа казачества“, № 67, 29 ян. 1922). Веднага след края на конгреса, по тази причина, във вестника се появява постоянната рубрика „Казачая жизнь“ с цел да противостои срещу подобни нарастващи тенденции.

Несъмнено най-очакваното от цялата емиграция събитие през 1922 година е Генуезката конференция, която, покрай икономическия проблем за репарационните задължения на Русия, трябва да реши далеч по-значимия идеологически и политически въпрос за бъдещето на самата Русия: да признае (или не) новата власт в Москва и, от друга страна, да определи статута на двата милиона руски изгнаници. Темата неизменно присъства на страниците на вестника до последния му брой. Плахите надежди, че е възможно да възникне политическа криза с благоприятен изход от нова военна интервенция в Русия, постепенно отстъпват място на скептицизма и обезверяването, защото болшевиките се оказват по-организирани в постигането на своите цели. В поредица от статии редакцията излага и обяснява позициите на всяка от големите европейски сили спрямо Русия („В грозный час“, № 58, 4 ян. 1922; „Русские горы“, № 60, 11 ян. 1922), за да достигне до тъжната констатация, че скритата им цел е да възстановят следвоенна Европа чрез руските природни богатства („Реставрация за чужой счет“, № 68, 1 фев. 1922), като така поставят в икономическа зависимост и новата власт в Москва („Не понимают“, № 80, 1 март 1922). В дните на конференцията редакцията съумява да поддържа интереса на читателите си: по-

места дневния ред (№ 90, 23 март 1922), публикува всички изказвания при официалното ѝ откриване (№ 106–107, 12–13 апр. 1922), поканва юристи и икономисти, които професионално да коментират нейната работа (Проф. А. Пиленко, „Генуэзская конференция и „законность“ в России“, № 82, 8 март 1922; Проф. Л. Баскаков, „Запломбированный вагон“, № 101, 5 апр. 1922; и др.).

„Русское дело“ е издание с ясна публицистично-политическа ориентираност, поради което художествено-литературните материали са със значително по-слабо присъствие по страниците му. Той няма, например, постоянен литературен сътрудник за фейлетони; през първата му годишнина понякога те са дело дори и на политическите наблюдатели като Ал. Ксюнин и Н. Литвин (например: Н. Литвин, „Степные люди“, № 24, 16 окт. 1921; Н. Литвин, „Добрая леди“, № 25, 19 окт. 1921). По-често в подлистника се появяват спомени за Кримската кампания (например, С. Шевляков, „Душа Армии“, № 61, 13 ян. 1922; „Краснов-Родзянко – странички недавного прошлого“, № 70, 5 фев. 1922). Разбира се, има и изключения.

Във връзка със 100-годишнината от рождението на Ф. М. Достоевски вестникът подготвя специален брой (№ 36, 13 ноем. 1921). На цялата първа страница е припомнен творческият път на писателя, като са откроени славянофилските му възгледи. Все в този идеологически ракурс е и публицистичната интерпретация на християноцентризма на Достоевски (Н. Литвин „Вечная совесть“). Поместена е и програмата на подготвяния празник. В следващия брой е направен преглед на преминалия юбилей и редакцията със съжаление констатира, че въпреки дългата подготовка, честването в София е имало случаен характер („День Достоевского“, № 37, 16 ноем. 1921). С подчертан литературен акцент е и пасхалният брой (№ 108, 14 апр. 1922), в който са публикувани няколко произведения на тази тема: стихотворения от М. Волошин и Вл. Холодковски, есето на Ал. Ксюнин „Доколе, о Господи“ и фейлетонът на А. Аверченко „Обед“.

Но понякога дори и в това бедно откъм художествени творби издание можем да бъдем приятно изненадани. Истинска находка е големият фейлетон на А. И. Куприн („Паспорту“, № 77, 22 фев. 1922). В него известният писател излага схващането си, че руският мужик е в основата на всичко руско, позиция твърде близка до общата идеологическа ориентация на вестника. Да отбележим и текста на Алексей Толстой „Хождение по мукам“ (№ 100, 4 апр. 1922), в който авторът специално за вестника споделя плана за бъдещото продължение на своя роман. От гледна точка на литературната история материалът е интересен поради факта, че скоро след това Ал. Толстой преминава на леви позиции и по-късно, както е известно, кардинално променя замисъла на творбата.

Едва през втората годишнина се появяват няколко библиографски отзива, посветени предимно на социално-икономическа литература (срв. Е. Е. „Экономические записки“, № 61, 13 ян. 1921). С нарастване на тиража се появява и сравнително постоянната рубрика „Литературная пятница“, която представя новоизлезли руски книги в различни руски задгранични издателства (№ 72, 10 февр. 1922). До края на вестника тя се появява още три пъти. В № 81 (3 март 1922) Евг. Аничков предприема опит да обобщи тенденциите в съвременната руска лирика през новоизлезлите стихосбирки на Ф. Сологуб и А. Бели („Судьба русской поэзии“), а в № 83 (10 март 1922) пак той с похвала отбелязва появата на непериодичния сборник „Новая русская книга“. Прави впечатление, че при избора на книги за рецензиране се подбират из-

дания предимно от Берлин и Прага, но все пак трудно може да се говори за някакви по-определени жанрови или тематични предпочитания.

Много по-голямо внимание редакцията отделя на театралния живот в „Руската София". Контрастът е впечатляващ. Той показва, че за вестника значимото са театралните спектакли или музикални концерти. Постоянна за всеки брой е рубриката „Театр и музыка", поддържана най-вече от редактора Н. Литвин. С подчертан интерес се следят гастролите на различни руски артисти. Например в брой 54 (25 дек. 1921) със задоволство се съобщава, че зрителите в София най-накрая ще имат възможност да се насладят на истинско руско балетно изкуство („Большой русский балет"). По стара руска журналистическа традиция в първия брой на новата година Н. Литвин в обобщенията си за предходната с чувство на национална гордост посочва, че дори и в София зрителите са успели да се докоснат до изключителността на руското театрално изкуство (№ 57, 1 ян. 1922). По-нататък вестникът откроява гастролите на значимите руски артисти, посетили София (Н. Л., „Т. П. Карсавина", № 96, 19 февр. 1922; К., „В. И. Пионтковская", № 83, 10 март 1922).

„Русское дело" е сред малкото издания от това време, което подминава българската тема. С изключение на некролога по повод смъртта на Ив. Вазов (№ 16, 21 септ. 1921), във вестника липсват познатите материали за българската история и култура като израз на уважение към гостоприемството на приелата ги страна. Единствено в навечерието на настъпващата 1922 година редакторът Н. Литвин благодари на българския народ за сърдечността и топлотата, с която са приели частите на руската армия (Н. Л., „Год в Болгарии. Болгарскому народу", № 51, 18 дек. 1921). Но се среща и друго интересно изключение. По това време „Русское дело" е единственият руски емигрантски вестник, който взема интервю от Ал. Стамболийски. По повод на предстоящата Генуезка конференция Н. Литвин разговаря с него по жизненоважни за руси и българи въпроси (репарациите, външен дълг, „руския въпрос"). Журналистът очертава портрета на един волеви лидер и не пропуска да изрази увереността си, че в социално-политическия модел на Стамболийски трябва да се види „прототипа" на една възможна, бъдеща силна селска Русия (Н. Л., „Беседа с Министром Председателем Ал. Стамболийским", № 73, 12 фев. 1922).

Политическата метаморфоза, която настъпва с българския Министър-председател, а и с цялото правителство, към руската армия в дните на Генуезката конференция рязко изпъква върху този добронамерен контекст от началото на годината. След започналите дебати в Народното събрание и твърденията, че армията на ген. Врангел е заплаха за българската национална сигурност, от края на март 1922 г. конфликтът все по-настойчиво се превръща във водеща тема за всеки брой на вестника. И дори измества от първа страница новините от конференцията (срв.: „Судьба Русской Армии", № 93, 26 март 1922; „Вокруг Русской Армии", № 94, 28 март 1922). Още по-яростни стават нападките към руската армия от началото на април, когато се появяват обвинения за подготвян заговор. Но въпреки очевидно безпочвените обвинения, редакцията успява да запази безпристрастен тон в отговорите си. За да покаже, че не всички българи споделят официалната правителствена политика към русите, вестникът помества обзорни материали с препечатки от българската преса по темата. От брой 130 (14 май 1922) „Русское дело" почти изцяло се посвещава на проблема, отблизо следи нарастващото напрежение във всички гарнизони, където са разположени руски военни части; подробно информира за арестуването и изгон-

ването от България на ген. А. Кутепов и ген. П. Шатилов, както и на други офицери от руския щаб („В чем наша вина“, № 130; „В черные дни“, № 131,132, 16–17 май 1922). Единствено в последните два броя редакцията си позволява да обвини българското правителство, че тенденциозно настройва целия български народ срещу руските бежанци („Провокация“, № 133, 18 май 1922) и открито изказва убеждението, че Ал. Стамболийски е манипулиран от съветската делегация след срещата си с представителите ѝ в Генуа („От белого к красному“, № 134, 19 май 1922). Този епизод от историята на българо-руските политически отношения е един от най-спорните и за да се постигне обективната му реконструкция е необходимо да се познава и историята на руската емигрантска преса от тези дни.

„Русское дело“ е сериозен и изключително професионално списван вестник с точно откроявани информационни акценти в отделния брой, с ясно заявена идеологическа позиция, последователно отстоявана до край, с обмислена дългосрочна издателска стратегия за развитие на изданието.

Христо Манолакев

РУССКОЕ ТЕЛЕГРАФНОЕ АГЕНТСТВО „РУССАГЕН“

Русское телеграфное агентство „Руссаген“. [Правление в Париже. Отделения во всех крупных европейских городах. Отделение в Софии][1].

№ 2–169 1920

Формат: 39x28 см. (№ 2), 20x28 см.

Информационен бюлетин, всеки брой съдържа няколко кратки съобщения, поместени върху една страница.

Излизането на първия бюлетин на „Руссаген“ е ознаменувано с руско-български банкет, протекъл в „скромен и сърдечен тон“ и завършил около полунощ, на 10 януари 1920 г. в хотел „България“. За събитието се съобщава в № 4 (14 ян.): „Банкет на руската телеграфна агенция“. Сред гостите са руският пълномощен министър А. М. Петряев, министърът на финансите д-р Стоян Данев, бившият председател на мирната делегация в Ньой Теодор Теодоров, проф. Стефан Бобчев, политикът и бивш министър Александър Людсканов, протосингелът на Светия Синод архимандрит Стефан[2], полк. Балбошевски, заместник на руския военен представител, и др. На банкета прозвучават „прочувствени речи“, въведение към които е „бляскавата импровизация“ на руската писателка Надежда Тефи на тема „Духовната и сърдечната близкост на славяните“. Членът на руската дружествена делегация Моллов в „дълбока реч“ отбелязва значението на преживявания момент в руско-българските отношения. Т. Теодоров пък изтъква същността на руско-българските злополуки и доказва, че те са следствие на коварността на българските управници, а не на злобата на българския народ, след което вдига тост за „вождовете на Русия“ Деникин и Колчак и всички, които са с тях. С особен интерес е изслушана речта на руския пълномощен министър А. М. Петряев. Той вдига тост за обществените дейци на славянството и казва, че е пристигнал в България с трудна задача и на самото място се е убедил, че почвата е напълно готова. Добрите резултати той отдава на работата на руските и българските обществени дейци, според него никаква работа не е възможна без тясно сътрудничество на обществените сили. Особено значение Петряев придава на откриването на агенция „Руссаген“ като „средство за широка информация и реално творчество“. Л. Х. Покровска приветства в лицето на главните дирек-

[1] Информацията, поставена в скоби, се появява в № 18.

[2] По това време Българската православна църква не остава безучастна към трагедията на бежанците. На 19 януари 1920 г. архимандрит Стефан, сетнешен екзарх, а тогава – протосингел на Светия Синод, инициира създаването на руско-български културно-благотворителен комитет, прерастнал скоро след това в Обединен комитет за подпомагане на руските бежанци, в който асоциирани членове са Славянското дружество и Българският червен кръст. Повечето руски свещеници са настанени да служат в столични енории, други са устроени на църковно-административна работа, а преподавателите богослови са назначени в Богословския факултет на Софийския университет.

тори на „Руссаген“ – Ал. Филипов и проф. Габрилович – вестниците от Русия. От страна на „Руссаген“ с „прочувствена реч“ отвръща директорът на славянската мрежа „Руссаген“ Е. А. Ефимовски.

РУССКОЕ ТЕЛЕГРАФНОЕ АГЕНТСТВО
„РУССАГЕНЪ“
Правление въ Парижъ. Отдѣленія во всѣхъ крупныхъ европейскихъ городахъ.
Отдѣленіе въ Софіи
София, 14 априлъ 1920 г. Бюлетинъ № 17

ОТЪ АГЕНЦИЯТА РУССАГЕНЪ.

Отъ̀къ̀ извѣстенъ периодъ отъ бездѣйствие, предизвикано отъ необходимостьта да се реорганизира коренно агенцията, въ свръзка съ новитѣ условия за работа извънъ руската територия „Руссаген“, подновява издаването на своя бюлетинъ въ София на своитѣ информационни бюлетини. Въ реорганизирания видъ мрѣжата на отдѣленията на Руссагенъ обхваща всичкитѣ по-главни европейски градове като дава ядро административния си и технически центъръ въ Парижъ.

За напрѣдъ софийското отдѣление на „Руссаген“ ще бѫде въ постоянен тѣсенъ контактъ съ тоя центъръ и ще черпи отъ него всичкитѣ си свѣдѣния, които оставя на разположение на българското общество и на печата.

ПОДГОТОВКА НА АНКЕТА ВЪ РУСИЯ.

Парижъ, 9 априлъ. Въ правителствения кралски съвѣтъ, че замишлението на бившата комисия отъ лицата на парадитѣ и отъ международното бюро на труда не е било не до рано отъ мѣсецъ май. Понастоящемъ се организира съставътъ на тая комисия и се заработватъ подробноститѣ за откриването, кралпарателитѣ трѣбва да се завършатъ присѫствие съ съвѣтското правителство за пълната свобода на дѣйството на комисията и за набора на мѣстото и начина на анкетирането. Вѣроятно е, че комисията ще започне анкетата си отъ Петроградъ.

Руссагенъ.

ВЪЗСТАНИЕ ВЪ ТУЛА.

Парижъ, 8 априлъ. Съобщаватъ отъ Варшава, че къмъ краи на мартъ въ Тула избухнало въстание, което отчасти обхванало работническитѣ кварталъ, а послѣ се прѣдало на селянитѣ отъ близкитѣ области. Всичкитѣ съвѣтски учрѣждения били разгромени, а комисаритѣ избѣгнали. Възстанието е потушено отъ интернационални отряди пристигнали отъ Москва.

Руссагенъ.

РУСКИ ТЕАТЪРЪ ВЪ ПАРИЖЪ.

Парижъ, 8 априлъ. Група руски писатели и артисти, на чело съ графъ Алексѣй Толстой, Тефи, Вишнякъ и Татяна Павлова, откриватъ въ Парижъ постоянен руски театъръ.

Руссагенъ.

СТАТИСТИКА НА ЧУЖДИТѢ ПРѢДПРИЯТИЯ ВЪ РУСИЯ.

Парижъ, 9 априлъ. Съобщаватъ отъ Хозшпферсъ, че съвѣтското правителство е издало заповѣдь за незабавно декларирание числото и състоянието на всичкитѣ чужди търговски и промишлени прѣдприятия въ Русия.

Руссагенъ.

СРѢДНИТѢ ПАЗАРНИ ЦѢНИ ВЪ РУСИЯ.

Парижъ, 9 априлъ. Споредъ свѣдѣнията на брянското каменоделство на търговията и промишлеността, досегашнитѣ срѣдни пазарни цѣни въ съвѣтска Русия за досегашни сѣдащитѣ размѣри: единъ фунтъ хлѣбъ около половинъ милиардъ 225 — 235 рубли, брашно отъ 200 до 300 рубли, месо отъ 450 до 600 рубли, картофи отъ 80 до 95 руб., растително масло 1200 рубли, масло 1700 рубли, захаръ 1250 рубли, свинско месо 950 руб., салами отъ 600 до 700 рубли, сирене отъ 1400 до 1500 рубли, яйце 60 руб., яйце 135 рубли, зеленчуци 70 руб., сѣдло отъ 500 до 650 руб., обикновени отъ 100 до 100 рубли, 10 яйца 800 рубли. (Руссагенъ)

ГЕРМАНЦИТѢ ВЪ РУСИЯ.

Парижъ, 9 априлъ. Споредъ свѣдѣнията отъ Рига между съвѣтското правителство и Германия се водятъ дѣятелни прѣговори за подновяване на търговскитѣ сношения. Въ Москва се намиратъ прѣдставители на извѣстнитѣ германски фирми „Симонсъ Шуккертъ“, „Бергдортъ и Вартъ“ и други, които желаятъ прѣдприятия за отваряне на клонове отъ тѣхъ въ Русия. Споредъ други свѣдѣния, съвѣтското правителство напрѣдно желание да се откриятъ въ редица руски градове клонове отъ нѣкои руски банки.

Руссагенъ.

В № 17 (14 апр.) се появява съобщение, че след известен период на бездействие (предишният № 16 излиза на 7 февр.), предизвикан от необходимостта да се реорганизира коренно агенцията във връзка с новите условия за работа извън руска територия, „Руссаген“ подновява издаването на своя бюлетин в София. В реорганизирания си вид мрежата на „Руссаген“ обхваща всички по-главни европейски градове като административният и техническият й център се намира в Париж. От този момент софийското отделение на агенцията има постоянен контакт със своя център и черпи от него всичките си сведения, които оставя на разположение на българското общество и печата.

Симптоматично за намеренията и задачата на бюлетина е още заглавието на първото съобщение в № 2 (12 ян.) – „Лъжливи слухове“. Самото съобщение гласи:

> *Във вестниците проникнаха слухове за разгромяването армията на генерал Деникин. Като проверихме тия слухове у нашия кореспондент в Русия, ние можем да заявим, че тия слухове са лишени от основание. Армията на генерал Деникин действително е изпразнила Харков, Киев и Полтава, но тя отстъпи, като запази своята боеспособност. Понастоящем опасността е минала. Доброволческите армии се закрепиха стабилно на нови позиции и сега са заети с уреждането на тила.*

Очевиден е стремежът да се попълва недостигаща или да се коригира в определени случаи изкривена (според гледната точка) информация от други източници. Точно в това е и смисълът на това иначе не особено претенциозно издание.

Радостин Русев

РУССКОЕ ЭХО

Русское эхо. Редакция и контора: площ. Позитано 9, тел.подцентр. Дебор 117. Прием по дел редакц от 12–1 ежедн. кр. пр. Условия подписки: в Болгарии на 1 мес 25 лв, вне Болгарии – 40. Объявления: на 1 стр. 3 лв. за кв. см., на 2 стр. – 2 лв. Отд. № 1 лв.

№ 1–32 12 юли – 17 авг. 1923

Редактор: Борис Ивински (отбелязан на с. 2).
От № 6 подзаглавие „Ежедневная газета".
№ 7–8 редактор неотбелязан; от № 9 редактор Сергей Антонов.
№ 9 уточнение, че от 19 юли Б. Ивински не е редактор на вестника и няма никакво отношение към него.
Печатница „Нов живот".
Обем: 2 с.
Формат: 35x49 см.

Информационен и обществено-политически всекидневник. Излиза само на 2 страници, с максимални паузи между два поредни броя от 1–2 дни, обикновено в понеделниците. Славянофилски ориентиран, застава твърде вдъхновено в самото начало зад идеята за културно, икономическо и политическо сближаване на народите от славянската общност, но не е особено настоятелен в нейното отстояване и понататък (вероятно и заради оттеглянето/отстраняването на редактора Б. Ивински след едва няколко излезли броя).

В уводната редакционна статия в първия брой (12 юли 1923), озаглавена „Одна из задач русской эмиграции", се отбелязва, че всички нещастия през последните години и за Русия, и за България произтичат от това, че славянството не е единно. Според издателите на вестника политическото обединяване на славяните трябва да се предшества от културно. Пребиваването си в славянските земи руските емигранти виждат като благоприятна възможност за взаимно опознаване на нравите, обичаите и културите на братските народи.

Идеята за славянско обединение и самото славянофилство не са продукт и патент на емигрантската обществена мисъл. Те са познати на руското общество и култура още от XIX век, когато славянофилството се утвърждава като оригинално течение след публикуването на статията на А. С. Хомяков „О старом и новом" през 1838 г. и последвалата от нея реакция на И. В. Киреевски. Славянофилските цели и търсения се определят от схващането, че не други, а тъкмо славянството и славянската култура са призвани да обновят културата на Европа, но за беда славянските народи не са единни – и то не толкова в политически план, колкото в културно отношение. В тази връзка програмата на неославизма, изработена на Славянския конгрес в София през 1910 г., предвижда постепенно политическо сближаване между славянските страни предимно чрез сътрудничество в областта на културата. Разпръскването на руската емигрантска интелигенция в славянските земи десетилетие по-късно, новите контакти и процесите на взаимопроникване между славянските култури вследствие на този процес са

РУССКОЕ ЭХО

Редакція и контора: площ. Позитано 9, тел. подцентр. Дебаръ 117. Пріемъ по вѣс. редакц. отъ 12—1 денди кр. пр

УСЛОВІЯ ПОДПИСКИ: въ Болгаріи на 1 мѣс. 25 лв. внѣ Болгаріи—40

ОБЪЯВЛЕНІЯ: 1/8 I стр. 3 лв. за кв. ст. на 2 стр.—2 лв.

Отд. № 1 лв.

№ 1. Четвергъ, 12 Іюля 1923 года. № 1.

Свѣтлъ 12 Іюля.

отчій Нашъ старый, вѣковой домъ и усиліями нашихъ предковъ созидавшійся Отчій Домъ—наша Матушка Россія—до основанія разрушена войной, революціями и, главное, хищническою жестокостью и варварствомъ интернаціональныхъ бандитовъ, орнерхвавшихся властью совѣтовъ широкихъ массъ Русскаго Народа. Но онъ въ одиночествѣ вдали отъ насъ, эмигрантами, и милліонами нашихъ братьевъ, шестой годъ страдающихъ подъ гнетомъ палачей отъ соціализма. Мы, эмигранты разбросанные по всѣмъ государствамъ міра, чувствуемъ, не можемъ не чувствовать, не можемъ не знать, что самой тяжкой болѣзнь мы съ живущими въ Россіи, одинаково, неголованія противъ насильниковъ бьется русскій народъ, одной надеждой живетъ здѣсь и тамъ вѣра въ неизбѣжное освобожденіе Россіи отъ власти «гнетомъ Ш интернаціонала Сами по себѣ мы, эмигранты, безъ Русскаго народа—никто, но и Русскій Народъ настолько силенъ сегодня, забить и запуганъ, что не можетъ, не нуждаться въ трехмилліонной массѣ русской эмиграціи, среди которой такъ много культурныхъ силъ и людей, готовыхъ отдать свои мыслить различно ея будущее государственное устройство. Поэтому, намъ думается, что не только вредно, но и даже разъединенность и отчужденность, монархистовъ и не монархистовъ въ эмиграціи—безусловно вредны для дѣла освобожденія, и на руку одними лишь большевикамъ. Это не мѣшаетъ намъ вѣрить, что ходъ исторіи уже подходитъ къ тому рубежу за которымъ снова начнется собираніе и возвеличеніе Россіи подъ мягчей Рукой Монарха, при парламентѣ, Государственной Думѣ или даже Земскомъ Соборѣ. При этомъ ошибки и преступленія прежняго режима не по отношенію къ государству (только Самодержавіе смогло создать такое государство, быть можетъ, Россія съ которымъ не можетъ нападается сколько-нибудь снисхожденія къ Русскому Народу должны быть исправлены, у эмиграція то, уже по всякому случаю, должна жить избѣгать. Земля, на основаніи извѣстныхъ Монархомъ законовъ должна въ значительной части остаться въ рукахъ крестьянъ. Рабочіе должны находить у государства защиту ихъ труда, жизни, здоровья.

Всѣ русскіе граждане въ избирательныхъ правахъ свободныхъ людей, ограниченныхъ немногими

Болгарское правительство и русская эмиграція.

Редакторъ „Русскаго Эха" былъ принятъ 2 іюля Министромъ Внутреннихъ Дѣлъ генераломъ Русевымъ.

Въ заключеніе бесѣды ген. Русевъ сказалъ:

— Мы отъ всей души сожалѣемъ русскихъ эмигрантовъ, перенесшихъ преслѣдованія въ родной имъ Болгаріи при правительствѣ Стамболійскаго. Но русскіе страдали отъ той же руки, которая угнетала и Болгарскій народъ.

Я понимаю, какъ велики страданія русскихъ, въ теченіе нѣсколькихъ лѣтъ лишенныхъ Родины. Вотъ почему я желаю вамъ скорѣйшаго возвращенія въ Россію въ освобожденную Россію.

Мы же, со своей стороны, сдѣлаемъ все чтобы облегчить вамъ пребываніе въ Россіи. Пусть Болгарія будетъ вамъ второй родиной.

ПЕЧАТЬ.

По стопамъ Стамболійскаго

— И ты Брутъ!

Что Стамболійскій стремился всѣми силами итти рука объ руку съ московскими деспотами, это не подлежитъ никакому сомнѣнію. Что онъ, какъ и они, ненавидѣлъ русскую эмиграцію, это также ясно. Что онъ, какъ и они, старался ее всячески опорочить, это тоже не подлежитъ никакому сомнѣнію. Что онъ, какъ и они, старался ее всячески опорочить, это тоже не подлежитъ никакому сомнѣнію.

Какъ большевистскіе комиссары при посредствѣ русскихъ головотяповъ обезглавливаютъ Святую Русь.

Снимокъ изображаетъ куполъ сдной изъ церквей Рождественскаго монастыря, которая согласно резолюціи милиціонеровъ, находящіеся въ районѣ расположенія монастыря, должна превратиться въ клубъ.

ПОСЛѢДНІЯ НОВОСТИ.

Разложеніе среди партіи самодержцевъ.

Берлинъ (соб. кор.). Представленный К. Радекомъ докладъ въ Цекѣ коммунистической партіи рисуетъ картину полнаго развала коммунистической партіи на Украинѣ. Партіи, какъ таковой на Украинѣ не существуетъ. Число „шкуриковъ" въ ней не

законныхъ образомъ упразднившей россійскій патріаршій престолъ Повидимому „свобода" Патріарха ограничена стѣнами Донского монастыря.

Генералъ А. И. Куропаткинъ жива.

Берлинъ (Соб. кор.) Жившій здѣсь русскій генералъ К., близкій родственникъ ге

повече от добре дошли и се превръщат в допълнителен катализатор на идеята за славянско обединение.

Отначало с подготовката за взаимно сближаване между българи и руси е натоварено дружеството „Русско-болгарская дружба", основано на 6 март 1922 г. от руски емигранти с цел „взаимно опознаване с нравите, обичаите, културата и творчеството на руския и българския народ чрез издаване на вестници, книги, брошури, картини, чрез лекции и публични събрания, концерти". Оглавявано от Борис И. Ивински, за кратко време то събира и увлича около идеята 650 членове от всички краища на България, провежда повече от 20 лекции в различни градове и подготвя пет издания: агитационна картина (трицветен печат), нарисувана от професора от Художествената академия Тачев, под название „Результат Русско-Болгарской дружбы", сборника „Русские в Болгарии", брошурите на Борис Ивински „Кто виноват в войне России с Болгарией" и „Кто виноват в развале России (Русская интеллигенция перед судом совершившихся событий)" и „Письма генерала Радко Димитриева". Препятствия за дейността на дружеството създава правителството на Александър Стамболийски, по чието време (особено след май 1922 г.) руските емигранти са подложени на преследване. Но буквално дни след като новото правителство, взело властта на 9 юни 1923 година, изравнява техните права с правата на българските граждани, идеите на дружеството отново възкръсват на страниците на „Русское эхо". Излизането на първия брой на вестника (предшествано от беседа между министъра на вътрешните работи ген. Иван Русев и редактора Борис Ивински на 2 юли) също може да се приеме като един от симптомите на промененото отношение на българското правителство спрямо руските емигранти у нас.

Още от първия си брой вестникът открива и поддържа няколко редовни рубрики, между които едва ли би могло да се прокара някаква строга граница, доколкото всички

те използват главно информации от едни и същи източници – от периодичния печат или от собствени кореспонденти: „Последние новости“ (преглед на политическите събития в Европа в няколко изречения за всяко, обикновено по информация на собствени кореспонденти в Берлин, Париж, Белград, Букурещ, Лондон, Константинопол); „Печать“ (съпроводени с лаконичен коментар извадки от различни периодични издания, предимно емигрантски – „Новое время“, „Руль“, „Воля России“, „Последние новости“, „Звено“, „Дневник“, „Русская газета“, „Дни“, от българските „Утро“ и „Мир“); „За день“ (съдържа кратки вести от изминалия ден; с три подрубрики: „В России“, „В Болгарии“ и „За рубежом“; но не винаги и трите присъстват едновременно). Рубриката „Жизнь родины“, която тръгва от № 2, подлага на критически прочит информация, свързана със Съветска Русия, взета предимно от болшевишки периодични издания („Правда“, „Известия“, „Красная газета“), срещат се, но спорадично, позовавания и на софийския сменовеховски вестник „Новая Россия“, както и на регионални съветски вестници като „Рабочий путь“ (Омск) и др. От № 3 започва рубриката „Телеграммы и радио“, по-късно и още две: „Экономическая жизнь“ и „За рубежами“.

Разнообразие във вестника внася непостоянната рубрика „Маленький фельетон“. За първи път тя се появява в №.2, където е публикуван фейлетонът на тема болшевиките и руското село „Раз плюнуть...“ от автор с псевдоним Икар. Твърде е възможно това да е К. Меркулов, тъй като от негово име са подписани повечето материали в тази рубрика оттам насетне: „Горе-коммунисты“ (№ 8), „Прежде и теперь“ (№ 10, 23 юли), „Стеариновая свечка“ (№ 19, 2 авг.), „СССР“ (№ 24, 8 авг.), „Нехай буде республыка, абы царь бувъ“ (№ 30, 15 авг.). В тази рубрика се използват и материали, публикувани в болшевишки вестници: иронизира се как болшевиките изправят на крака разрушената промишленост („В тумане“, „Правда“, № 3, 14 юли); представят се „картинки“ от бита на съветското село, показва се отношението на руските селяни към комунистите („Советская деревня“, „Известия“, № 12, 25 юли).

Има и рубрика „Болгарская жизнь“ (за първи път в № 5, 17 юли), в която попада информация за събития от различни сфери на политическия и обществения живот у нас.

Може да се каже, че по време на краткия период, през който излиза, вестникът твърде отблизо и съсредоточено следи обществените и политическите събития в България – подготовката и създаването на Демократическия сговор на 10 август[1], предстоящите избори. Видим е стремежът това да става от позицията на страничен зрител, безпристрастно, без да се правят опити за намеса. Подобно поведение несъмнено е адекватен отговор на пълната коректност и абсолютното въздържане от всякакво вмешателство от страна на българското правителство по един належащ за решаване към момента въпрос от чисто руски вътрешен характер. Точно по това време сред руската колония набира скорост процес за връщане в родината и мнозина емигранти са изправени пред сложна дилема. И докато някои руски кръгове чрез морален натиск и други недопустими способи препятстват руските емигранти свободно да вземат трудното за всеки един от тях решение – да се върне ли в родината си или не, Министерският съвет на България излиза с декларация[2] за възприетата от него линия на ненамеса по отношение на този емигрантски въпрос.

---

[1] Вж. напр.: С. А. Сговор. – Русское эхо, № 17, 31 юли 1923, както и уводните редакционни статии в № 26, 10 авг.1923 г. и № 28, 12 авг. 1923 г.

[2] Вж.: Болгарское правительство о русских беженцах. – Русское эхо, № 14, 27 юли 1923, с. 1.

Вестникът отделя място и за анализ на отношенията между българския народ и руската емиграция[3]. Категоричната оценка за тях е, че те са „гладки, братски, с нищо непомрачени". Това се отнася особено за провинцията, където при желание (с крайно редки изключения) руските емигранти винаги намират работа, а в някои случаи специално за „братушките" се създават и ненужни „длъжности", разширяват се щатове, а местното общество месеци наред подържа нуждаещите се и нетрудоспособните членове на руските колонии.

Във вестника има находчиви и неординарни опити за осмисляне същността на емигрантската драма – например в материала „Как и 125 лет назад", подписан с инициала Ф., в № 6 (18 юли 1923, с. 2). Четейки първите редове, читателят си помисля, че написаното се отнася за руската емиграция – толкова точно е нарисувана картината на руския емигрантски живот, че към нея сякаш няма какво повече да се добави. В действителност цитираният откъс е взет от романа на М. А. Алданов „9 термидора" и представлява разказ през 1793 г. на руския посланик в Лондон С. Р. Воронцов за положението на френската емиграция в Англия. Оказва се, че няма нищо ново под слънцето – и „сменовеховците", и „новата тактика", и „завоеванията на революцията", даже и „Съюза за завръщане в родината".

Не може де остане незабелязана и статията „Смех бодрой души. Новая литература в России" (№ 4, 15 юли 1923, с. 2), подписана с псевдонима Наблюдатель. В нея е показано как творческият дух на Русия живее в новата (в по-голямата си част устна) литература на Съветска Русия. Макар и „примитивна по форма и бедна по съдържание", тя е твърде развита и популярна, в създаването ѝ вземат участие широки образовани и полуобразовани кръгове, в нея се отразява отношението на нацията към съвременната власт, казано накратко – тя характеризира съвсем точно съвременна Русия.

В три последователни броя са публикувани кратки откъси от „ярките, като кървави макове в ръжта, силни и страшни" преживявания на Иван Шмельов, препечатани от втория сборник „Окно": „О культурной Европе" (№ 5, 17 юли), „Солнце мертвых (нянино разочарование)" – извлечение от наблюденията на писателя, направени в Крим след Врангеловата евакуация (№ 6, 18 юли), „Солнце мертвых. Что убивать ходят" (№ 7, 19 юли).

И „Русское эхо" не остава встрани от обичайните словесни престрелки, които разменят помежду си по различни поводи емигрантските периодични издания. На най-остра критика е подложен издателят на в. „Русь" и собственик на книжния склад „Зарницы" Иван Калиников[4] – заради разпространяването на официални съветски издания като „Известия", „Правда", „Экономическая жизнь".

Вестникът съществува твърде кратко време, но все пак съумява да изгради собствен облик и да остави следа в руската емигрантска журналистика у нас.

Радостин Русев

---

[3] Вж. уводната редакционна статия Болгары и мы – Русское эхо, № 6, 18 юли 1923, с. 1.

[4] Вж.: Яковлев, А. Разложение эмиграции изнутри. – Русское эхо, № 2, 13 юли 192, с. 2; Ивинский, Б. Заклейменный клеветник. Первая ласточка. – Русское эхо, № 4, 15 юли 1923, с. 1.

РУСЬ

Русь. Газета „Русь“ выходит в София в течение июля 3 раза в неделю – по средам, пятницам и воскресениям, а с 1 августа – ежедневно. Адрес редакции и конторы – София, бульвар Дондуков, 41, телефон № 937. Прием в редакции от 11 до 1 часа дня. Подписка и объявления принимаются в конторе, а также через газетную экспедицию „Зарницы“ (София, Врабча 6), и ее представителей в провинции. Подписная цена с пересылкой в Болгарии: на июль – 30 лв., на август и сентябрь по 60 лв., на 3 мес. – 140 лв. За границей – 7 фр. в месяц. Цена отдельного номера 3 лв. Объявления на 1 стр. 3 лв. за кв. см., на 4 стр. – по 2 лв. Объявления о розысках по 15 лв. за раз. Врачебные – по 20 лв. Сообщения в хронике по 5 лв. за слово. Для заграничных объявлений – особые условия. За перемену адреса – 10 лв. Рукописи не возвращаются.

I	№ 1–51	5 юли – 17 ноем. 1922
II	№ 52–230	18 февр. – 30 дек. 1923
III	№ 231–675	1 ян. 1924 – 5 юли 1925
IV	№ 676–971	7 юли 1925 – 6 юли 1925
V	№ 972–1254	7 юли 1926 – 18 юни 1927
VI	№ 1255–1580	19 юни 1927 – 19 юли 1928
VII	№ 1581–1704	20 юли – 15 дек. 1928

Излиза три пъти седмично – в сряда, петък и неделя. От № 109 четири пъти, от № 190 – ежедневно. Превръщането в ежедневник е предвидено още отначало, но в № 12 (30 юли 1922) в бележка от редакцията, непосредствено под заглавието, се съобщава, че то се оказва невъзможно поради технически затруднения: „В виду технический затруднений, переход газеты „Русь“ с 1 августа на ежедневный выход оказался невозможным, и газета будет выходит в августе по прежнему 3 раза в неделю: по средам, пятницам и воскресеньям“. По същество тридневната схема на излизане се запазва през цялата първа годишнина. Ежедневник е от втората си годишнина, не излиза единствено в понеделник.

Редактор: С. С. Чазов[1] (отбелязан на с. 4). От № 51 редактор неотбелязан; от № 361 редактор-издател Иван Михайлович Калиников; № 399 основател † Иван М. Калиников; от № 400 редактор-издател. Борис М. Калиников; от № 428 редактор Сергей Ст. Чазов; от началото на третата годишнина (№ 528, 1 ян. 1925.) под заглавието стои надпис: „Основатель И. М. Каллиников“; от № 898 редактор неотбелязан; от № 928 редакционна колегия; от № 944 редактор Сергей Шевляков; от № 1178 редакционна колегия.

В „шапката“ само през първата годишнина се изписва – „1-й г. изд.“.

Издателство „Русь“.

Печатница „Балкан“. Печата се и в собствена печатница.

Обем: до № 128 излиза на 4 страници, после понякога и на 6; последната страница – изцяло или почти изцяло рекламна.

Формат: 31x47 см.

Тираж[2]: 900 екз.

---

[1] Чазов, Сергей Степанович (1891–1965) – руски драматург, от 1952 до 1954 г. редактор и на в. „Русская жизнь“ (Сан Франциско, Калифорния), заедно с група руски журналисти и писатели участва и в още един руски вестник, излизал в Сан Франциско – „Наше време“ с редактор и издател Николай Памфилович Нечкин.

[2] Информацията за тиража, включително и част от останалата, е от: Български периодичен печат 1844–1944. Анотиран библиографски указател. Т. III. Съставител Д. П. Иванчев. Обща редакция Т. Боров, Г. Боршуков, Вл. Топенчаров. София, 1969, с. 38.

„Русь“ е политически и информационен вестник на руски емигранти-националисти.

Началото на издаването му съвпада с провеждащата се в Хага международна финансово-икономическа конференция (15 юни–19 юли), под чийто знак минават първите девет броя.

Вестникът предлага изобилие от информационни рубрики: „События дня“ (винаги на с. 1), „Краткие вести“ и „Телеграммы“ (с. 2), „Печать“, „В Советской России“ и „В Болгарии“ (с. 3), „Последние известия“ (на последната страница, по-голяма част от която запълват обяви и рекламни съобщения). По-кратки и непостоянни са: „Разные известия“, „Маленькая хроника“, „Последние радио“, Экономическая хроника“, „Спорт“, „Из советских мелочей“ и „Мелочи советского быта“. Източниците на информация са собствени кореспонденти, радиото, „Русспрес“.

Още от първия брой вестникът се концентрира върху теми и проблеми, свързани със славянството, със славянското обединение.

Централно място в него заема статията на М. Самборски (псевдоним на М. Попруженко) „Славянство и Европа“ (№ 1, 5 юли). Авторът говори за славянството като „доказал себе си пред човечеството организъм“, който притежава мощна духовна сила и огромен запас от творчество, но заключава, че славянската идея не може да разчита на перспективно развитие, при положение, че съдбата на славянската общност се предрешава от Европа. Според него възможността за конституиране на ново силно политико-културно обединение кара големите европейски сили да кроят комбинации, за да отклонят славяните чрез взаимни раздори от идеята им да се слеят в едно цяло, споено от съзнанието за единство на техните културни, икономически и държавни интереси[3]. Самите славянските народи пък страдат преди всичко заради липсата у тях на съзнание за необходимостта от тясно културно и икономическо общуване, от неразбирането, че интересите на един славянски народ са неразривно свързани с интересите на друг, от това че никога не са държали достатъчно на кръвната близост, която изисква от тях добре да се познават един друг, да разбират интересите на другия като свои собствени. Затова и лесно се поддават на настроенията и подстрекателствата на онези, които искат да спечелят от взаимните раздори сред славянството.

Идеите на славянофилството, чиито отявлени поддръжници (поне в самото начало) са в „Русь“, вълнуват отдавна руската обществена мисъл, още от XIX век, когато то се утвърждава като оригинално течение след публикуването на статията на А. С. Хомяков „О старом и новом“ през 1838 г. и последвалата от нея реакция на И. В. Киреевски. Славянофилските цели и търсения се определят от схващането, че не друг, а славянството и славянската култура са призвани да обновят културата на Европа, но за беда славянските народи не са единни – не толкова в политически план, колкото в културно отношение. В тази връзка програмата на неославизма,

[3] Повече от десетилетие по-късно в друг емигрантски вестник, носещ също името „Русь“, но без никаква приемствена връзка, сходни възгледи излага и Ф. Данилов в статията си „Славянские перспективы“. И в нея разногласието в славянската общност се свързва не толкова с непреодолими вътрешни противоречия, колкото с изкуствените пречки, създавани отвън, с успешните опити на противниците на славянството да осуетяват славянската идея за обединение, каквито са и войната (1914–1917), подета от Русия за защита на сърбославяните, която би могла да има и друга развръзка, ако Германия не привлича на своя страна България, и състоянието, до което е доведена следреволюционна Русия.

изработена на славянския конгрес в София през 1910 г., предвижда постепенно политическо сближаване между славянските страни главно чрез сътрудничество в областта на културата. Разпръскването на руската емигрантска интелигенция в славянските земи, новите контакти и процесите на взаимопроникване между славянските култури, вследствие на това, също стават допълнителен катализатор на идеята за славянско обединение.

Ако се съди по някои публикации в „Русь“, славянската идея занимава съвсем не на шега руските емигранти. Вестникът убедено застава и зад проект на Беньо Цонев за въвеждане на общославянски език[4]. От позицията на „хладен мислител“, а не „пламенен славянофил“ българският езиковед прави предложение, зад което се крие чисто практическа цел – създаване на общо писмено и разговорно средство за взаимно разбиране между всички славяни. Прилагането му само в търговските, научните и приятелските междуславянски връзки изключва вероятността да бъдат заглушени отделните славянски езици. След като проследява как се е развивал теоретически проблемът, Б. Цонев отхвърля варианта с някакъв изкуствен или мъртъв език (подобни опити вече са правени още от XVII век, когато Юрий Крижанич създава граматика на такъв език като смесица между руски и хърватски) и се спира на руския, който след частична правописна реформа да послужи като естествена основа на бъдещия език.

Интересът към славянската тема се поддържа и в статиите на Н. Сурин.

Повод за „Славянский корридор“ (№ 20, 6 септ.) е съдбата на Австрия, гласените маневри от Малката Антанта, в случай, че не бъде запазено самостоятелното ѝ съществуване, но всъщност погледът е вперен в близкото бъдеще на славянството и търсенето на „по-твърди и надеждни способи“ за неговото „съединяване и обединяване“, без „участието на хитроумни европейски архитекти“, умуващи над разни „коридорни системи“.

В „Славянство и Восток“ (№ 32, 4 окт.) пък личи силното неудовлетворение на автора от начина, по който се решава източният въпрос – далеч не в духа, набелязан от Русия в течение на столетия от гледен ъгъл на нейните и общославянските интереси. Обсъждането му става от великите европейски държави с Турция, а славянството остава встрани – поради отсъствието на могъща национална Русия, то не съществува като единна велика сила и не може да даде своя глас по жизнено важен за него въпрос. Нещо повече – всяка славянска страна предявява отделно своите претенции, защитава самостоятелно своите дребни собствени интереси. Съветска Русия поддържа по най-настойчив начин исканията на Кемал паша за възстановяване на европейска Турция със столица Цариград. Идеята на стара Русия за изгонване на турците от Европа и овладяване на Цариград и Проливите комисарите заменят с друг план: да владеят и ползват Проливите на почвата на съюзни и дружествени отношения с Турция, поддържайки нейната външна мощ. Близко заинтересовани около Проливите са балканските славяни и Сърбия незабавно издига глас срещу връщането на турците в Европа, съзирайки в това опасност както от самата Турция, така и от възможно съглашение между Турция и България. Същата опасност вижда за себе си и Румъния. Чехословакия, като съюзник на Югославия, подкрепя

[4] Цонев, Б. Обще-славянский язык. – Русь, № 8, 21 юли 1922. Редакцията започва да съобщава за своето намерение да публикува този проект още в първия си брой, на с. 1.

РУСЬ

ГАЗЕТА „РУСЬ" выходитъ въ София въ теченіе іюля 3 раза въ недѣлю — по средамъ, пятницамъ и воскресеньямъ, а съ 1 августа — ежедневно.

АДРЕСЪ РЕДАКЦІИ и КОНТОРЫ — София, Бульваръ Дондуковъ, 41 телефонъ № 917. Цѣнность за рекламы отъ 11 до 1 часа дня.

ПОДПИСКА и ОБЪЯВЛЕНІЯ принимаются въ конторѣ, а также черезъ газетную экспедицію „Заграница" (София, Врабча 6), и ея представителей въ провинціи.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА съ пересылкой въ Болгарію: на іюль — 30 лв., на августъ и сентябрь по 60 лв., на 3 мѣс. — 160 лв. За-границей — 7 фр. въ мѣсяцъ.

Цѣна отдѣльнаго №-ра 3 лв.

ОБЪЯВЛЕНІЯ на 1 стр. 3 лв. за кв. см., на 4 стр. — по 2 лв. Объявленія о розыскахъ по 15 лв. за разъ. Траурныя — по 20 лв. Сообщенія на хроникѣ по 5 лв. за слово. Для заграничныхъ объявленій — особыя условія.

За перемѣну адреса — 10 лв. — Рукописи не возвращаются.

№ 1-й | София. Среда, 5 іюля 1922 г. | 1-й г. изд.

Слѣдующій номеръ выйдетъ въ пятницу 7 іюля.

София, 5 іюля 1922 г.

Если коммунистическій опытъ больного человѣка признанъ всѣми и даже самимъ „великимъ больнымъ" неудавшимся, то сознаніе невозможности какихъ либо значительныхъ эволюцій коммунизма въ сторону превращенія царства совѣтовъ въ правовое государство — еще далеко не всѣми усвоено. Еще продолжаются попытки договориться съ большевиками, отказавшись отъ нѣкоторыхъ большей или меньшей суммой девизъ: по впечатлѣнію отъ первыхъ успѣховъ большевистской дипломатіи сгладилось, и въ незыблемость совѣтскаго строя въ Россіи начинаютъ вѣрить уже нѣкоторые. Между тѣмъ, внѣшній бытъ не можетъ въ томъ лишь, что съ паденіемъ большевиковъ русскій народъ призоветъ къ строительству будущей Россіи и нашъ, гражданъ зарубежной Руси. Безъ унесенныхъ нами въ изгнаніе знаній, силъ, опыта никакая государственная власть грядущей Россіи обойтись не сможетъ. Насъ за рубежомъ около двухъ милліоновъ. Въ Россіи осталось еще большее число милліоновъ русскихъ людей, живущихъ подъ враждебнымъ игомъ тѣми же настроѣніями и надеждами, что и мы, внѣ этого ига. Свидѣтельство большевистскаго литератора К. Чуковскаго въ его письмѣ къ „смѣновѣховскому" гр. А. Н. Толстому, напечатанномъ въ „Накануне", о „внутренней эмигрантщинѣ" въ Россіи, — подтверждаетъ общность настроеній русскихъ людей за рубежомъ и внутри Россіи.

Славянство и Европа

Переживаемое Европой тягостное сотрясеніе дѣлается все болѣе напряженнымъ, какъ бы сгущается, напоминая собой бѣлянъ, которая приближается къ своему кризису.

Выходъ изъ этого положенія или долженъ быть найденъ, или онъ создается неожиданно, благодаря какой либо такой комбинаціи событій, которая окажется непредусмотрѣнной. Во всякомъ случаѣ не особенно долго, повидимому, остается уже ждать Европѣ желаннаго для нея момента такъ называемаго политическаго и экономическаго возстановленія. Народы Европы должны думать о такомъ моментѣ и всѣми силами стараться не быть къ этому моменту въ положеніи нерозумныхъ дѣвъ, не во время погасившихъ свои свѣтильники.

Они должны заблаговременно, опредѣленно и точно уяснить себѣ тѣ цѣли, по которымъ имъ нужно идти въ своей политической жизни послѣ установленія болѣе или менѣе нормальнаго порядка въ Европѣ. Къ сожалѣнію, не всѣ изъ нихъ это понимаютъ. Не всѣ изъ нихъ понимаютъ, что они базъ сильной, культурной Россіи не будутъ въ состояніи развить свою жизнь при условіяхъ новаго политическаго строя Европы? Кому государству, кромѣ Россіи, могутъ быть близки страданія славянства настолько, чтобы выступать въ защиту его? Неужели нужно еще доказывать, что вопросъ о полученіи Болгаріей выхода къ Эгейскому морю-вопросъ чрезвычайной важности для всѣхъ славянъ, а не только для болгаръ? Развѣ не было бы фактомъ величайшаго значенія для всего славянства такое устройство Македоніи, при которомъ туземное населеніе славянское не подвергалось бы всякаго рода насиліямъ въ своемъ національномъ развитіи?

Своеобразное самоуправленіе Европы на Берлинскомъ конгрессѣ въ 1878 г. показало, что славянскаго всегда можетъ быть поставлено въ такое положеніе, при которомъ оно не

СОБЫТІЯ ДНЯ.

Одесса-вольный портъ (?)

Варшава (Рупосресс). Польской печати сообщаютъ изъ Харькова, изъ достовѣрныхъ источниковъ, что совѣтскія власти рѣшили объявить въ недалекомъ будущемъ Одессу какъ вольный портъ. Совѣтскія войска оставили уже эвакуація города и порта, которые должны быть отданы подъ охрану спеціальной одесской портовой милиціи. Объявленіе Одессы вольнымъ портомъ, по слухамъ должно послѣдовать на основѣ соглашенія съ Америкой, которая получитъ особыя концессіи на этотъ портъ.

Угрозы оккупаціи Австріи.

Вѣна (Рупосресс). Югославія и Чехо-Словакія сосредоточиваютъ на австрійской границѣ свои войска.

нейната позиция, но тъй като не е пряко засегната, не е разположена към решителни действия. Полша съчувства на България, но не взема участие в решаването на източния въпрос, чувствата ѝ могат да имат само платоничен характер. Авторът смята, че българските стремежи във всеки случай приближават към своето частично осъществяване. Българското предложение за автономия на Тракия е посрещнато съчувствено от английската и италианската преса като разумен довод за изработването на бъдещото политическо положение на тази област. Но дори и преминаване на Тракия под турска власт под контрола на Лигата на нациите би било „голям плюс в живота на тракийското население". Авторът е уверен, че какъвто и ред да бъде установен за Източна и Западна Тракия, между тях и в най-лошия случай ще се намери коридор за излаз на България на Егейско море. В заключение на статията се изказва съжаление, че в решаващ исторически момент славянството отново се оказва разединено, че не съществува като сила, разкъсвано вътрешно от раздори, разногласия, взаимно недоверие.

„Русь" не крие отношението си към славянофилските организации и институции на територията на България. Към българските то е безусловно добронамерено, ласкаво, а към руските емигрантски такива – отрицателно, дори враждебно.

В статията „Из культурной жизни славянства" (№ 2, 7 юли 1922), подписана от М. Ю-съ., културното единение на славяните се разглежда като фактор за създаване на отношения, които да способстват разрешаването на спорни славянски политически въпроси. Измежду съществуващите в славянския свят учреждения, поставили си тази цел, е откроена дейността на две от тях в България – Славянското

дружество в България[5] и Софийският свободен университет (известен още и като Балкански близкоизточен институт в София)[6].

В № 156 (17 септ. 1923) същият автор анотира книгата на С. С. Бобчев „Славянский мир“ (София, 1923). Според него това е книга от „мастит поборник на славянското единение“, „без която не може нито един славянин“ (съдържа исторически и статистически данни за славянството и преглед на съвременното славянство по отделни народности).

С подготовката на взаимното сближаване и културно опознаване между българския и руския народ се занимава и основаното през 1922 г. от руския емигрант-журналист Борис Ивински дружество „Русско-болгарская дружба“. Неоднозначно прието в емигрантските среди, за кратко време то събира около идеята доста последователи от всички краища на България, развива агитационна и издателска дейност.

Дейността на тази организация е подложена на изключително остра критика в публикацията на К. Маринин „Акробаты благотворительности. Правда о „Русско-болгарской Дружбе“ (№ 123, 20 юли 1923). Авторът ѝ квалифицира Дружеството като „тъмно предприятие“, а основателите му – като „аферисти“. Изказват се съмнения, че зад намеренията им е скрита друга цел – финансови облаги от членски внос и пласиране на печатни издания. Твърди се, че изданията на дружеството разчитат на наивността на абонатите – преливат от дитирамби за българите, „грубо и цинично разрушават исторически призми“, „причиняват зло“ на цялата руска емиграция и на делото на славянството. Като „подигравка с искреното чувство на българския народ“ е окачествена „примитивната картинка“ с изображение на Русия и България в национални костюми, с преплетени ръце, които държат флага на другата страна. Конфронтации от подобен тип сред руските емигранти не са изолирано явление, читателят на руската емигрантска периодика често може да попадне на такива.

Уводните статии в „Русь“ напипват всеки път най-горещите и болезнени теми от политиката, емигрантския живот и ги представят с открита, последователна позиция.

Темата на уводната статия в № 11 (28 юли) е завръщането в Русия. Тя съдържа остра реакция срещу „възвращенците“, срещу кампанията за връщане в Русия, изкуствено усилена от болшевишката пропаганда, използваща обещанията за амнистия като примамка. Позицията на вестника е категорична: в чужбина, колкото и да е тежък там животът, колкото и да е противно да се работи за чужденци, има поне малка надежда да се помогне на делото за освобождение на родината от „кървавата

---

[5] Всъщност, дори и някому да се стори странно, първата организация у нас, която се заема с приемането и настаняването на бежанците, с първоначалните нужди на руските емигранти, която фактически се нагърбва с функциите и на руско дипломатическо представителство, и на благотворителен център, не е руска – това е именно Славянското дружество в България. Печатните издания на това дружество („Славянски глас“, „Славянски календар“, „Славянска библиотека“), които са единствените към тогавашния момент в славянския свят издания с изцяло славянска тематика, привличат за свои сътрудници доста руски учени, писатели, публицисти и общественици: В. Завялов, Н. Кондаков, М. Попруженко и др. В „Славянски глас“ те публикуват свои изследвания по въпроси, които засягат славянското обединение, културните връзки и отношенията между Русия и България. Първата книжка на „Славянска библиотека“ (1921) пък съдържа студията на М. Попруженко „Към въпроса за ролята на славянството в световната история“.

[6] Съществува от есента на 1920 г., по инициатива на руски професори-емигранти, намерили подкрепата и на група български професори от Софийския държавен университет.

комисарска власт“ – с връщането в Русия на този етап ще бъде изгубена и тази последна надежда.

В № 16 (9 авг.) е изразена тревога, че положението на руските бежанци в България се усложнява – привършват средствата от благотворителни организации. Повдига се въпросът за организациите за само- и взаимопомощ като единствена оставаща възможност за подобряване бита на руските бежанци.

За полемиките в руския емигрантски печат по въпроса за смисъла и съдбата на демокрацията в Париж, претендиращ за духовен ръководител на емиграцията, е уводната статия в № 22 (10 септ.). Вестникът смята такива разговори за ненавременни.

Не е пропусната появата на фашистите на власт (№ 45, 3 ноем.) – направен е опит за анализ на социално-политическото явление, да се обясни същността на фашизма.

№ 60 (9 март 1923) отправя критика към сменовеховското движение (основно заради неговата зависимост от болшевиките).

В № 69 (30 март) гневът на „Русь“ е предизвикан от крайно неадекватното отразяване на руските емигрантски проблеми в руския емигрантски печат. Изразено и неодобрение, че се пише за жизнените интереси на Германия, Франция, Полша, Латвия, Литва или Естония, а няма никаква информация за усложненото положение на руснаците в Германия например. Или за руската емигрантска вълна от Балканите към Франция – много хора тръгват на сляпо, подведени от лъжливи сведения за по-добър живот там.

Често става дума и за обединяването на руската емиграция. В № 85 (6 май) се споменава за телеграма във френския „Le matin“ (2 май), в която се съобщава, че сред руската емиграция зрее идея за мащабно антиболшевишко движение начело с великите князе Николай Николаевич и Кирил Владимирович и с участието на лидери на десни движения (ген. Гурко, ген. Врангел, Сахаров, Кутепов). Няма съмнение, че тази прекалено оптимистична новина (или слух) е раздвижила духовете на читателите и е била дълго обсъждана после от тях.

На страниците на този вестник попада твърде качествена и сериозна публицистика.

Сред най-постоянните автори на „Русь“ е Н. Сурин – освен възможностите и пътищата за славянско обединение в статиите му се обсъждат и други актуални теми.

В „Русская взаимопомощь“ (№ 11, 28 юли 1922) той развива идеята си за организиране на взаимопомощ след трудещите се руски емигранти. Поставя се в цялата му сериозност въпросът за по-трайно устройване на бита на руските емигранти, предвид струпването на ред неблагоприятни обстоятелства: излъганите надежди за скорошно завръщане в родината и очерталото се като далеч по-продължително от първоначално очакваното пребиваване в чужбина; неопределеността както на общото политическо положение, така и на положението в Русия; изчерпването на кредитите, ползвани от официалните организации за помощ на руските бежанци. Предлага се за обсъждане идеята за организиране на взаимно подпомагане, кооперативни магазини и столови, работнически професионални съюзи и др., които да подсигурят по-независимо и стабилно положение на руските трудещи се емигранти.

Политико-икономическите проблеми на България, мястото ѝ на Балканите, отношенията между балканските страни също стоят в полезрението на този автор: „Илинден“ (№ 15, 6 авг.), „Экономическое положение Болгарии (№ 23, 13 септ.), „Значение победы турок“ (№ 25, 17 септ.), „Автономия Фракии“ (№ 28, 24 септ.), „Восточные преспективы“ (№ 37, 15 окт.), „Западная Фракия“ (№ 38, 18 окт.), „Севр и Нейи“ (№ 43, 29 окт.), „Балканский союз“ (№ 45, 3 ноем.), „Южное славянство в Лозане“ (№ 48, 10 ноем.).

„Беседы по душе“ ог Марк Волохов (№ 10, 26 юли; № 14, 4 авг.; № 16, 9 авг.; № 42, 27 окт. 1922) е спонтанен израз на дълбоките и искрени терзания на автора за страдащата и „изчезнала“ за толкова много руски хора родина: „Была Россия сильная, могучая, страшная врагам, не стало ее, а вместе с ней для русских исчезла и родина. Стали русские теперь чем-то болтающимся в безвоздушном пространстве, не знающим ни цели существования, ни времени, ни смысла жизни, кроме удовлетворения животных потребностей. Как же тут не горевать и не терзаться душой“.

В. Шулгин също сътрудничи на вестника: „Смешные люди“ (№ 96, 30 май 1923), „Демократия“ (№ 117, 10 юли), „Покаяние и месть“ (№ 132, 5 авг.), „Отречемся от старого мира“ (№ 138, 15 авг.).

Стойностни политически коментари от време на време правят Евг. Юриев[7], както и автор, подписващ се с псевдонима Senex.

Понякога статии с общо подзаглавие „Письмо из Парижа“ публикува и А. Илин.

През август 1923 г. започва и серия статии от М. Первухин с подобно общо заглавие – „Письмо из Рима“.

Многократно през 1923 г. публикува документални разкази, публицистика и Н. Чебишев (Берлин).

Почти от самото начало във вестника има рубрика „Маленький фельетон“ (част от публикациите в нея са в стихотворна форма): „Пауки в Банке“ (№ 5, 14 юли, 1922) от А. Аверченко, „Где вы теперь?“ (№ 11, 28 юли) от А. Окаемов, три лирически стихотворения[8] от Н. Агнивцев: „Вдали от тебя, Петербург“, „Коробка спичек“ и „Ужель наступит этот час?“ (№ 14, 4 авг.), две стихотворения от Саша Чорни – „Священная собственность“ и „Два желания“ (№ 15, 6 авг.), две стихотворения от Н. Агнивцев – „Екатерининский канал“ и „Вы помните былые дни“ (№ 19, 3 септ.), „Сила привычки“ от Мюргит (№ 22, 10 септ.), стихотворения от Н. Агнивцев: „Гранитный призрак“ (№ 25, 17 септ.), „Дедушка и внучка“ (№ 27, 22 септ.), „Н. Н. Ходотову“ и „Странный город“ (№ 34, 8 окт.), „Наши моды“ от Мюргит (№ 34, 8 окт.), стихотворение на Lolo[9] „Ты знаешь ли тот край?“ (№ 36, 13 окт.), стихотворение на Н. Агнивцев „Триолеты“ (№ 37, 15 окт.), „Пять минут“ от Саша Чорни (№ 39, 20 окт.), „Замедленный транспорт (подсоветский юмор)“ от Мюргит (№ 40, 22 окт.), стихотворение „Дама в карете“ от Н. Агнивцев (№ 41, 25 окт.), „Наше житие (Из беженского блокнота) от Тефи (№ 43, 29 окт.), стихотворение от Н. Агнивцев „Когда голодает гранит“ (№ 45, 3 ноем.), „Нансен, Адор и гарантии“ от Lolo (№ 47, 8 ноем.), „Не по

[7] В № 53 (21 февр.1923) и № 54 (23 февр.) е поместен и подробен негов преглед на книгата на ген. А. И. Деникин „Очерки русской смуты. Т. II- Борьба генерала Корнилова“, озаглавен „Мемуары ген. Деникина“.

[8] И трите стихотворения, както и повечето други от Н. Агнивцев в следващите броеве са от цикъла „Санкт-Петербург“.

[9] Псевдоним на публициста Л. Г. Мунщайн.

адресу“ от А. Чорни (№ 49, 12 ноем.), „Извержение Везувия“ от А. Аверченко (№ 52, 18 февр. 1923), „Мандола“ от А. Чорни (№ 53, 21 февр.), „Собачьи мемуары“ от А. Аверченко (№ 56, 28 февр.), „Петух и зерно“ (№ 57, 2 март) – препечатка от „Красная газета“, „Юмор в коммунизме“ от А. Аверченко (№ 58, 4 март), „У-у...“ от Тефи (№ 59, 7 март), „Советское земледелие“ (№ 60, 9 март), „Пролетшкола“ (№ 61, 11 март) и „Внешняя торговля“ (№ 66, 23 март) от А. Аверченко, „Пролетариям всех стран (От кремлевских товарищей)“ от Lolo (№ 67, 25 март) – сатири от току-що излезлия му албум „Там“, изобразяващ в картини и стихове „съветския рай“, посветен на онези, които „бързат да се преоцветят в червено“, „Что имеем не храним...“ (№ 69, 30 март) от А. Аверченко, „Летний сад“ от Lolo (№ 70, 1 апр.), „Рай на кухне“ (№ 72, 6 апр.) от Лери, „Брак по советски“ (№ 73, 8 апр.) от А. Аверченко, „Без предрассудков“ (№ 79, 22 апр.) и „Дети“ (№ 83, 2 май) от Тефи, „Охраняющие входы“ (№ 84, 4 май) от Lolo, „Свои и чужие“ (№ 85, 6 май) от Тефи, „Рур“ (№ 93, 25 май) от А. Аверченко, [без заглавие] (№ 101, 10 май) от Тефи, „Советский театр“ (№ 109, 26 юни) от А. Аверченко, „Жертвы невинные, заступники винные“ (№ 125, 24 юли) и „Еще о невинных и винных“ (№ 127, 27 юли) от Дол, „Характерный пустяк“ (№ 130, 1 авг.) от Л. Аркадски, „Клочки воспоминаний“ (№ 134, 9 авг.) от Lolo, „Дачный сезон“ (№ 141, 22 авг.) от Тефи, „Опереточное“ (№ 142, 23 авг.) от А. Панин, „Тоска“ (№ 148, 3 септ.) от Тефи, „Контроль под производством“ (№ 197, 21 ноем.), „Рассказ, который противно читать“ (№ 201, 25 ноем.) от А. Аверченко, „Грузинская хореография“ (№ 203, 29 ноем.) от Л. Аркадски, „История двух чемоданов“ (№ 209, 6 дек.) от А. Аверченко, „Пар“ (№ 210, 7 дек.) от Тефи, „Стэнли“ (№ 224, 23 дек.) от А. Аверченко, [без заглавие] (№ 226, 26 дек.) от Арк. Бухов.

Фейлетони и разкази на някои от авторите в „Маленький фельетон“ често се публикуват и извън рубриката:

Аркадий Аверченко – „Рассказчики“ (№ 2, 7 юли 1922), „Странный разговор“ (№ 9, 23 юли), „Петербургский бред“ (№ 12, 30 юли), „Заговорщики“ (№ 31, 1 окт.), „Стамболийский и коммунисты“ (№ 90, 18 май 1923), „Красные матросы“ (№ 113, 3 юли), „Красная наука“ (№ 121, 17 юли), „Одна из многих (Из новой книги „12 портретов“)“ (№ 150, 5 септ.).

Александър Яблоновски – „Ради детей“ (№ 57, 2 март 1923), „Гости сов[етской] России (Заметки русского эмигранта)“ (№ 61, 11 март), „Сидоровы козы“ (№ 64, 18 март), „Советские экспонаты“ (№ 67, 25 март), „Тарквиний Гордый“ (№ 70, 1 апр.), „Антон Горемыка“ (№ 74, 11 апр.), „В обезьяних лапах“ (№ 76, 15 апр.), „Бубенчики“ (№ 79, 22 апр.), „Идейное окаянство“ (№ 82, 29 апр.), „Кривое зеркало“ (№ 85, 6 май), „Безумие Европы“ (№ 87, 11 май, № 88, 13 май)[10], „Пальтошник“ (№ 98, 3 юни), „Подкидыши истории“ (№ 104, 15 юни), „Громовержцы“ (№ 108, 24 юни), „Чучело лорда Керзона“ (№ 112, 1 юли), Смычка“ (№ 116, 8 юли), „На паперти“ (№ 120, 15 юли), „Саранча“ (№ 124, 22 юли), „Нобелевская премия“ (№ 129, 31 юли), „Равенство оружия“ (№ 140, 19 авг.), „Трухоперлый бабатя“ (№ 145, 29 авг.), „Стыдные родства – революцию!“ (№ 172, 15 окт.), „Ауслендеры“ (№ 175, 20 окт.), „Французская эмиграция. Новая книга И. Левита“ (№ 180, 29 окт.), „Неизвестные молодые люди“ (№ 187, 8 ноем.), „Чертово колесо“ (№ 193, 16 ноем.), „Роман Бальзака“ (№ 203, 29 ноем.),

[10] От този брой в каре, където се съобщава кога излиза следващия брой, известно време е изписано и: „Сегодня фельетон Александра Яблоновского“.

„Гг. свидетели (К процессу Конради)“ (№ 208, 5 дек.), „Правительственные немцы“ (№ 216, 14 дек.), „Социал-гайдамаки“ (№ 220, 19 дек.), „Главный интендант мировой революции“ (№ 227, 27 дек.).

Lolo – „Миг один...“ (№ 77, 18 апр. 1923), „Комиссар у телефона“ (№ 95, 28 май), „Старый друг“ (№ 117, 10 юли), „Страничка из письма“ (№ 128, 29 юли), „Pro domo sua (Ответ читателю)“ (№ 152, 10 септ.).

Надежда Тефи – „Шляпка“ (№ 71, 4 апр. 1923), „Тонкие письма“ (№ 81 27 апр.), „Летчик“ (№ 88, 13 май), „Защитный цвет“ (№ 91, 20 май), „Сыре“ (№ 107, 22 юни), „Вдвоем“ (№ 110, 27 юни), „Амалия“ (№ 118, 12 юли), „Курорт“ (№ 127, 27 юли), „Мертвый сезон“ (№ 136, 12 авг.), „Воскресенье“ (№ 144, 26 авг.), „Карандаш“ (№ 154, 13 септ.), „Смешное в печальном“ (№ 162, 27 септ.), „Наука и жизнь“ (№ 173, 17 окт.), „Крестины“ (№ 177, 24 окт.), „Башня“ (№ 182, 1 ноем.), „Крепостная душа“ (№ 205, 1 дек.), „Париж“ (№ 217, 15 дек.).

Не липсват разкази и от други автори: „Сказка“ (№ 19, 3 септ. 1922) от А. Куприн, „Миньон“ (№ 46, 4 ноем.) от Борис Лазаревски, „Диковиные люди“ (№ 55, 23 февр. 1923), „Одна фраза“ (№ 73, 8 апр.) от Б. Лазаревски, „Командарм“ (№ 90, 18 май) от Сергей Кречетов, „Трилистник“ (№ 114, 4 юли) и „Рассказ о 7 000 расстрелянных (отрывок)“ (№ 140, 19 авг.) от Иван Савин, „Значек“ (№ 144, 26 авг.) от Лев Урванцев, „Желтый глаз“ (№ 146, 31 авг.) и „Кисмет (Восточное предание)“ (№ 156, 17 септ., № 157, 19 септ.) от А. Куприн, „Васька“ (№ 160, 24 септ.) от Лев Урванцев, „Багдадское утро“ (№ 168, 8 окт.) от В. Немирович-Данченко, „Деревенское“ от И. Бунин и „Записки писателя. Суд“ от М. Арцибашев (№ 170, 11 окт.). Следват няколко броя, в които поместените разкази са само от един автор, Ю. Елец: „На Мальте“ (№ 172, 15 окт.), „Нашел-ли?“ (№ 176, 22 окт., 177, 24 окт.), „Неровня“ (№ 185, 6 ноем., 186, 7 ноем.), „Полтора друга“ (№ 195, 18 ноем.), „На перепутье“ (№ 201, 25 ноем., 202, 27 ноем.), „Охива-сан“ (№ 206, 2 дек., 207, 4 дек.), „Габсбургы и Бурбоны. Австрийская императорская чета и ее родня“ (№ 213, 11 дек., 214, 12 дек.).

За първи път стихотворение в „Русь“ е публикувано в № 9 (23 юли 1922) – „Нива“ от Иван Вазов, преведено на руски от Кр. Димитров. От същия автор и същия преводач след няколко дни се появява и друго стихотворение – „Россия“ (№ 12, 30 юли).

Оттам насетне в първите две годишнини на вестника стихотворенията (извън попадащите в рубриката „Маленкий фельетон“) са сравнително рядко явление, вече само от руски автори: „Так будет“ от М. Ковалевски (№ 38, 18 окт. 1922), „У Зутрени“ от С. Михеев (№ 73, 8 апр. 1923), „На родине“ от Б. Русланов (Варна) и „На чужбине“ от Иполит Гарденин (№ 74, 11 апр.), „Террор в Крыму“ (№ 86, 9 май) от М. Волошин – стихотворения от цикъла за терора, публикуван в „Новая русская книга“, няколко стихотворения под общо заглавие „Настроения на чужбине“ (№ 129, 31 юли) – „Вождь“ от М. К-ий (Севлиево), „Сон“ от Сергей Гонсиоровски (София), „Великому князю“ от А. А. Лаб-зов (Плевен) и „Крестоносцы“ от Анатолий Максимович (Перник), „Красная дева“ (№ 136, 12 авг.) от В. Мятлев, „Песни востока“ (№ 160, 24 септ.) от Тефи, „В поте лица“ (№ 168, 8 окт.) от А. Чорни, няколко стихотворения под общо заглавие „Пути России“ от предстоящата да излезе след дни книга на М. Волошин „Демоны глухонемые“ – „Москва“, „Петроград“, „Из бездны“ и „Русь глухонемая“ (№ 176, 22 окт.), „Россия“ и „Родина“ (№ 180, 29 окт.).

От № 63 (16 март 1923) редакцията възнамерява с преводи от произведения на български писатели да започне да запознава руските си читатели и с „образци

на българската литература", като първият ѝ избор е „Гимн весне" („Славословие на пролетта") от книгата „Весели злополучия" на представения като „талантлив представител на младото течение в българската литература" Тр. Кунев (преводачът не е отбелязан). За съжаление идеята не получава по-сетнешно практическо развитие.

Има и отделни опити за запознаване на руските читатели с моменти и личности от българската история. „Йеромонах Паисий" (№ 24, 15 септ. 1922) от М. Самборски е за значението на Паисий за българите, обяснява смисъла на неговото дело – да събуди националното чувство на българите и да ги накара с внимание и уважение да се отнасят към себе си.

След 17 издадени броя с постановление на Висшия административен съвет вестникът е закрит и след 11 август 1922 г. спира да излиза. Прекъсването не е за дълго – само до 1 септември. Постановлението, което предвижда и изселване на редакцията, е отменено от същата инстанция след внимателно запознаване със съдържанието на излезлите броеве, в които не е намерена нито една дума, насочена срещу България. Още в следващия брой след реабилитирането му „Русъ" заявява, че няма да промени позицията си по отношение на България: възраждането на силна България в етнографски граници е важно не само за самата нея, но и за славянството, и на първо място за Русия; националният път на България съвпада с пътя на национална Русия.

Не след дълго (след № 51, 17 ноем. 1922) вестникът отново е спрян от българските власти, този път прекъсването е по-продължително. С възобновяването си (№ 52, 18 февр. 1923) „Русь" заявява изрично претенцията си да бъде вестникът на руските емигранти, тъй като на практика през последните месеци те не разполагат с такъв (ако не се брои в. „Казачьи думы", който „преследва специални цели и не е ориентиран към масовия читател"). Възстановява се и „равноправието" между местните болшевики и емигранти – всяка от страните вече притежава свой печатен орган. Името на конкурентния вестник, става дума за „Новая Россия", не се споменава нито веднъж. Уточнява се също, че „борбата с репатриацията" не влиза в плановете на „Русь". Изразява се дори подозрението, че такава „борба", която уж геройски преодолявали местните болшевики, просто е измислена от самите тях, за да оправдаели пред началството своето съществуване. А и, погледнато „грубо-егоистически", колкото по-скоро си тръгнат „разложилите се елементи на емиграцията" – толкова по-добре.

През април 1923 г. вестникът извежда на преден план под общо заглавие „Гонение на веру" засилващите се преследвания срещу християнската вяра и църквата от болшевиките в Русия.

Вестникът не остава равнодушен и към тревогите на българския народ – в статията „Затруднения Болгарии" (№ 100, 8 юни) автор с псевдонима Странник се спира на обрата в тракийския въпрос, коментира отстъпването на Караагач на турците, което затруднява получаването на свободен достъп до Егейско море за България.

В „Красная муть" (№ 121, 17 юли) Ив. Калиников се вижда задължен да проговори – за себе си, за вестника, за обвиненията в болшевизъм.

№ 102 (12 юни 1923) чрез материали под общо заглавие „Новая власть в Болгарии" „Русь" оповестява за смяната на режима в България. Ясно е, че този факт се приема с облекчение, но поуката от пререканията с предишната власт и обвиненията срещу „Русь" за „намеса във вътрешни работи" все пак карат издателите на вест-

ника да запазят този път „преувеличена предпазливост“ в коментарите си. Самото събитие е достатъчно широко отразено, но осмислянето му е чрез аналогии с Русия, през призмата на емигрантските интереси.

В уводната си статия след няколко дни (№ 106, 20 юни) вестникът констатира: „Болгария справилась со своей революционной болезнью – последствием своей национальной катастрофы, – и теперь выходит на счастливый путь мирного труда. Мы ей сочувствуем и остро завидуем“.

Темата не слиза дълго време от вестника – от съдбата на А. Стамболийски до прегрупирането на обществените сили през следващите седмици.

Заедно с група материали под общо заглавие „Москва против Болгарии“ в № 118 (12 юли) е поместено възвание на III Интернационал, призоваващо работниците и селяните в България на борба срещу виновниците за превратa. Възванието, все още неофициално, не е публикувано в нито един български вестник, излизащ същия ден. Този път позицията на „Русь“ е съвсем откровено изразена и недвусмислена. Възванието е възприето като „заповед на московските заговорници към своите български агенти за образуване на единен фронт със земеделците“, като „пряко и открито обявяване на война срещу национална България“. Призовават се национална България и нейното правителство да направят своите изводи.

През август и септември 1923 г. вестникът започва да отделя все повече място за България, става все по-информативен, отразява подробно комунистическия метеж чрез кореспонденти в засегнатите български градове.

Разбира се, през това време вестникът не пропуска и важните събития, свързани с руската емиграция, с Русия.

В края на втората годишнина, през м. ноември, в няколко броя чрез кореспонденции на Н. Попов се проследява развитието на нашумелия процес Конради в Лозана[11]. Също в няколко броя е публикуван материалът „Что творится в России“ от Н. Сибирски – подробен анализ на случващото се в най-различни области на живота в Съветска Русия.

В № 215 (13 дек. 1923) вниманието е насочено към гоненията на руснаците, съобщава се за променливото отношение към тях в Сърбия.

Тук някъде, с първите две годишнини, приключва един условен етап в историята на изданието – може би по-многопланов, по-аналитичен, дори и по-темпераментен от журналистическа и публицистична гледна точка в сравнение със следващия.

Заради своята открита и непримирима борба срещу дейността на „Съюза за завръщане в Родината“ и последователно отстоявана промонархическа идейна насоченост по време на земеделското управление вестникът нееднократно е спиран. След драматичните събития от юни 1923 г. и свалянето на правителството на Ал.

---

[11] Руският офицер Конради застрелва в Лозана съветския посланик Воровски. Делото се гледа от швейцарския съд. В защитната си реч Конради заявява, че виждал в лицето на Воровски един от водачите на движението, което е хвърлило родината му в нечувани страдания. С убийството на Воровски той е изпълнил само една присъда върху един от главните палачи на неговите сънародници, които понастоящем управляват Русия. Защитата представя писма и мнения на известни руски писатели, патриоти и вещи лица, а швейцарският съд стига до заключението, че в действителност няма убийство, а „избухване на изнасиленото от подлеци-чужденци справедливо национално чувство“ и оправдава Конради. Вж.: Розенберг, А. Случаят Бетауер. [онлайн]. [прегледан 09.09.2012]. http://der-stuermer.com/betauer.htm.

Стамболийски от власт политическото отношение на управляващите към руските емигранти се подобрява. Съответно и условията за работата на редакцията стават несравнимо по-благоприятни, вестникът започва да излиза редовно без каквито и да са сътресения в своята периодичност.

От края на 1923 г., но особено видимо през 1924 г., той все по-определено придобива облик на информационен ежедневник – устойчиво затворен в ритъма на постоянните си рубрики, изцяло потопен в потока на актуалните политически събития. В отделни периоди от 1924 г. „Русь" дори е скучно еднообразен и монотонен, следващ единствено задължението да представя събитията. Подчертано забелязващо е отсъствието на допълващи коментарни статии, които да тълкуват случилото се и да изясняват позицията на редакцията. Донякъде тази липса се компенсира от уводните статии, но общото впечатление е за един недостигащ аналитизъм, който да придаде плътност и тежест на съответния брой. И друга забележима промяна се откроява през 1923 г. – преобладаващата част от материалите са неподписани, понякога дори отделни броеве са почти изцяло анонимни.

Вниманието на редакцията е съсредоточено към обичайните устойчиви тематични ядра – животът в Съветска Русия; политическите събития в Европа (основно Франция, Германия, Англия, Балканите); руската емиграция в центровете на своето разселване и усядане; политическият живот на България.

Централната тема за вестника е животът в Съветска Русия, сведенията за който се добиват от различни и като правило непреки източници – радио, съветска периодика, чужди кореспонденции, препечатки от различни емигрантски издания; а понякога и впечатления на завърналите се от Русия. Случващото се там във всяка сфера от политическия, военния, социалноикономическия, селскостопанския, духовния и културен живот – от управлението до делничното ежедневие на обикновените хора – се представя в негативна светлина. Съветска Русия е страна лишена от правов ред, в управлението ѝ цари административен произвол и анархия, които са се изострили особено след смъртта на Ленин[12]; обхваната е от непрестанни недоволства сред различните социални слоеве на населението, тя е земя на глада и недояждането, на непрестанното противопоставяне между различните етноси, които отказват да се подчиняват на волята на Москва, навсякъде из тази необятна земя идеите на комунизма се налагат с оръжие и кръв, „там" цари хаос и беззаконие, държавата е постоянно под заплаха от избухване на бунтове и въстания.

Много по-голяма обективност се наблюдава при отразяване на Европейската политика. Преди всичко заради открития достъп до информацията, осигурявана включително и от собствени кореспонденти, както и от възможността за осмисляне ѝ чрез съпоставката между гледните точки на различните чужди издания и информационни агенции по съответния въпрос. А от друга страна и защото по тези проблеми редакцията допълва информацията с анализи и наблюдения на външни сътрудници. През първата половина на 1924 г. обикновено това е Евг. Юриев, а от втората половина все по-трайно на страниците на вестника започва да се появява

[12] Смъртта на болшевишкия лидер е отразена в няколко поредни броя – № 247 – 249 от 24–26 ян. 1924 г.

името на С. С. Олденбург[13], пребиваващ по това време в Берлин. Неговите коментари са основно върху стопанския и политическия живот на Германия, Франция и Чехия (срв. „Обман с приманкой“ – № 298, 23 март 1924; „Смена власти“ – № 560, 13 февр. 1925; „Прусский урок“ – № 572, 27 февр. 1925. В други случаи той предлага една социологическа гледна точка към повратни моменти от Европейската история[14]. Собствените кореспонденти позволяват живота в чужбина да се следи и през прояви, които обикновено не попадат в основния събитиен поток на актуалните новини. Например, през 1925 г. М. Первухин, който редовно информира за живота на русите в Италия[15], в няколко поредни материала споделя непосредствените си впечатления за навлизането на „фашизма“ в италианския политически живот – за това че никой в началото не им е обръщал сериозно внимание, но реално единствено те са успели да се справят със социалистите. Във „фашизма“, в тази нова политическа сила, той вижда реална възможност за спасяването на Русия от комунизма („Истинная душа фашизма“, № 641, 23 май 1925; № 643, 26 май 1925).

Принципен момент от издателската стратегия на вестника е, че той не се затваря в битовите проблеми на местната колония, а е ориентиран изобщо към живота на руската емиграция в различните точки на нейното разселване. Страниците му са отворени за споделяне на всякакви впечатления от живота на изгнаника, като се стреми обективно да изяснява и коментира поставените въпроси, независимо от това къде са възникнали обсъжданите проблеми. Вестникът често публикува „отворени писма“ на свои читатели, живеещи извън България, но чиито гласове „там“ очевидно не могат да се чуят. Например – А. Пенионжик „Безструнная балалайка (Письмо из Праги)“ – № 276, 27 февр. 1924 г.; С. Т. „Русские работах во Франции“ – № 533, 10 ян. 1925 г.; „Русские войны в Бразилии. (Из письма офицера)“ – № 574, 1 март 1925 г.; Поручик Алекс Кольберг „По поводу клеветы на П. Н. Краснова. (Письмо в редакцию)“ – № 547, 28 ян. 1925 г. и др.

Именно тази откритост (или, условно казано, „над-националност“) е основанието от брой 620 (28 апр. 1925) във вестника да се открие нова рубрика „В Константинополе“[16], посветена специално на живота на руските емигранти в турската столица[17].

„Русь“ не крие своите промонархически позиции. „Русия или ще бъде монархия или изобщо няма да съществува!“ – това е нейният основополагащ идеологически постулат[18]. Тя твърдо и последователно отстоява схващането, че единствено Великият Княз Николай Николаевич би могъл да бъде реалната обединителна фигура за цялата емиграция. Във връзка с тази цел още от януари 1924 г. тя се нагърбва

---

[13] Сергей Сергеевич Ольденбург (1880 – 1940) – руски историк и публицист, журналист, професор по история, автор на фундаментално изследване за живота и дейността на Император Николай II. В емиграция живее във Финландия, Германия и Франция, умира в Париж.

[14] Срв. със серията статии под общото заглавие „Как революции кончаются“ – № 291 (15 март 1924); № 295 (20 март 1924); № 301 (27 март 1924).

[15] Срв. например статиите му срещу есерите и социалистите, в които вижда главните виновници за дестабилизацията на Русия – „Планетарные шарлатаны“ № 633 – 634 от 14–15 май 1925 г.

[16] Най-често тя се появява в долната част на последната четвърта страница.

[17] Решението си редакцията обяснява с популярността на своето издание в Турция. Но не трябва да се забравя, че „Русь“ е непосредствено свързана и с редакцията на списание „Зарницы“, която първоначално, непосредствено след напускането на Крим, е била установена в този мегаполис.

[18] Срв. с уводната статия в брой № 656 от 13 юни 1925 г.

с кампанията да агитира от страниците на вестника за даряване на суми за фонда, създаден от Великия Княз за подпомагане на инвалиди и на емигранти в тежко икономическо състояние (№ 240, 15 ян. 1924 г.). Оттук насетне в „Русь“ редовно се публикуват отчети със списъци на дарителите и сумите, внесени от тях във фонда. По този повод в началото на май 1924 г. В. К. Никалой Николаевич дава обстойно интервю пред кореспонденти на „Асошиейтед прес“. То има характер на своеобразна програма за обединяване на емигрантите с мисълта за едно бъдещо възраждане на Русия около идеите на Православието и съхраняване единството на армията. На това заявление специално е посветен № 336, 10 май 1924, в който се разглеждат изложените възгледи, както и възможностите за приемането им[19].

Този тематичен план обхваща широк спектър от въпроси. През цялата 1924 година, например, обстойно се обсъжда неизвестната съдба на Император Николай II и на неговото семейство. Споделят се и се коментират всевъзможни слухове и мнения, огласяват се дори и очевидно спекулативни хипотези, като възможността Императорът да е жив и да се укрива някъде в Сибир – „Жив-ли Государь?“ – № 317–318 (16–17 апр. 1924); „Судьба Государя“ – № 321 (20 апр. 1924); „Государь и его дети“ – № 322 (21 апр. 1924). № 403 (1 авг. 1924) например е изцяло посветен на 10-годишнината от избухването на Първата световна война. В центъра на първа страница са поместени портретите на Императора Николай II и на В. Кн. Николай Николаевич. В различните материали се прави равносметка за причините, довели до избухването на войната, и последиците от нея за всеки от участниците в драматичното събитие. Обобщава се, че Русия се е оказала големият губещ. На тези въпроси са посветени също и статиите на В. Н-ий: „19 июля 1914 – 1924 гг.“ – № 404 (2 авг. 1924); „Великая война 1914 – 1924“ – № 408 (7 авг. 1924).

Основната част от публикуваните спомени също попадат в този промонархически тематичен обхват. Най-често те са посветени на видни фигури от живота на Доброволческата армия. Във връзка със седемгодишнината от основаването ѝ № 489 (15 ноем. 1924) помества материали за ген. Михаил Василиевич Алексеев (1857 – 1918), по чиято идея тя се сформира и за нейния първи главнокомандващ ген. Лавър Георгиевич Корнилов (1870 – 1918)[20]. За последните мигове от живота на ген. Александър Василиевич Колчак (1874 – 1920) в Сибир разказва В. Н-ий „Верховный Правитель А. В. Колчак“ – № 555 (7 февр. 1925). През 1925 г. вестникът специално отбелязва седемгодишнината от гибелта на ген. Корнилов при Екатеринодар, помествайки на първа страница негова снимка и обширни спомени на В. Н-ий „Памяти Л. Г. Корнилова“ – № 608 (12 апр. 1925). Отделен брой е посветен и на петата годишнина от избирането на ген. П. Н. Врангел за Главнокомандващ на руската армия – № 603 (5 апр. 1925).

За „Русь“ 1924 г. е гранична и с убийството на основателя и издателя на вестника Иван Михайлович Калиников. Той е застрелян в дома си на 24 юли около полунощ, убит е в леглото си докато спи. Погребан е на 26 юли. На този ден целият № 399 е посветен на неговия кратък жизнен и творчески път. Той е роден на 19 декември

[19] Сходен по характера си е и № 499 от 27 септ. 1924 г., в който е поместено възванието на В. Кн. Николай Николаевич, че е съгласен да бъде обединяващата фигура на армията и народа.

[20] През 1925 г. те са допълнени от спомените на В. Н-ий „1-ый Кубанский поход ген. Корнилова“ – № 568 (22 февр. 1925).

1892 г. в Петроград. Макар че се дипломира като юрист, още като студент заявява пристрастието си към журналистиката. По-късно започва да работи като репортер и кореспондент към различни вестници („Новое время“, „Вечерное время“). В бурните дни на революцията категорично отхвърля левите идеи и започва да издава вестника „Вечерные Огни“, оставил дълбока следа в антиболшевишкото движение с непримиримото отстояване на монархическата идея. След напускането на Северната столица последователно пребивава в Киев и Одеса, присъединява се към частите на Доброволческата армия и заедно с тях по-късно отплува от Крим. Първоначално се установява в Константинопол, където започва да издава списание „Зарницы“, но поради неразбирателство с турските власти след третия му брой пренася редакцията в София[21]. Едновременно със списанието той започва подготовка за издаването и на „голям“ вестник, именно „Русь“, който от позициите на националната идея, разбирана от него като монархическа идея, да се противопостави на про-болшевишкия вестник „Новая Россия“[22]. Най-вероятно точно сблъсъкът с изданието на „Съюза за завръщане в Родината“ лежи в основата на покушението срещу него. Следствието се проточва, убийците остават неразкрити. Доста време след смъртта на И. Калиников в редакцията на „Русь“ продължават да се получават съболезнователни телеграми от различни руски емигрантски вестници и организации. Всеобщо е мнението, че руската журналистика в изгнание е изгубила един от талантливите си автори и личност с безспорен организаторски талант.

Скоро след смъртта му в редакцията на „Русь“ настъпва известно напрежение очевидно поради недостиг на средства за продължаване на вестника. Непосредствено след убийството финансовите дела и организацията на изданието се поемат от брата – Борис Михайлович Калиников, чието име се изписва и в редакционното каре като „редактор-издател“ от № 400 (29 юли 1924) до № 427 (31 авг. 1924). Става ясно, че той не е в състояние да се справи с организационните си задължения и дори замисля напълно да преустанови публикуването на вестника. Редакцията, начело със С. С. Чазов, взема решение да започне издаването на нов вестник, „Старая Русь“, който да бъде идеен приемник на „Русь“ и да продължи неговата мисия. Но постепенно финансовите неуредици са преодолени, противоречията изгладени и вестникът запазва предишния си облик и периодичност. От брой № 428 (2 септ. 1924) редактор-издател става С. С. Чазов[23].

Българската тема присъства трайно, но в някакъв смисъл и „особено“ на страниците на „Русь“. Има я във всеки брой чрез постоянната рубрика „В Болгарии“. Обикновено обаче става дума за кратки бележки в телеграфен стил, които информират за събития, имащи непосредствено отношение и към ежедневието на руските емигранти у нас. Нерядко тук попадат и полицейски сводки – редакцията следи с особено внимание различните полицейски акции срещу българските комунисти. По правило вестникът се стреми да стои дистанцирано от глобалните проблеми на българската вътрешна и външна политика. Но има случаи, когато заема принципна позиция. Например в № 238 (12 ян. 1924) уводната статия открито изговаря

[21] Вж. статията за списанието в настоящото издание.

[22] За него по-подробно вж. статията в настоящото издание.

[23] Подробностите за този момент от историята на „Русь“ са изнесени в статията „Необходимые разъяснения“ – № 437, 12 ноем. 1924.

подкрепата си за приетия от Народното събрание Закон за защита на държавата. Изказва се изключително положително за него, смята, че е роден от истински патриотични подбуди, защото чрез прилагането му ще се спрат разрушителните антинационални тенденции в българското общество. На руския читател дори се заявява, че в бъдещата освободена Русия също трябва да бъде приет подобен закон. От тази гледна точка вече е ясно защо редакцията подминава започналите разстрели по улиците на София на български политици и интелектуалци с леви убеждения. Отбелязано е единствено убийството на Т. Страшимиров, което е определено като политическо (№ 567, 21 февр. 1925; № 569, 24 февр. 1925). В повечето случаи открито приветства твърдостта на българската полиция в безкомпромисната ѝ борба срещу болшевиките (например, № 583, 13 март 1925); обстойно коментира заловените от полицията документи, които доказват, че зад действията на българските комунисти стоят плановете на Коминтерна за дестабилизиране на държавата (№ 602–603, 4–5 апр. 1925).

Атентатът в църквата „Св. Неделя“ от 16 април 1925 г. срещу управляващия и политически елит на България става водеща новина на вестника за един доста продължителен период. В № 611 (16 апр. 1925) на първа страница е поместен портретът на Цар Борис III с известието, че „чудо“ го е спасило от сигурна смърт. Има и снимки също от полуразрушения храм. Вестникът внимателно следи протичащото разследване в издирването, а по-късно и в залавянето на атентаторите; информира за отзвука в Европа; съобщава за въведеното извънредно военно положение в цяла България (№ 613, 18 апр. 1925).

Показателен за идеологическата позиция на „Русь“ е фактът, че на 10 юни 1925 г. в № 653 на първа страница като водеща новина стои препечатаното от българския вестник „Свободна реч“ голямо интервю с министър председателя проф. Ал. Цанков по повод двегодишното му управление. Специално е подчертано твърдението му, че на 9 юни 1923 г. не е извършен преврат, а обединение на разпилените сили, отговорни за националното спасение.

Очевидно една от издателските стратегии за възникването на вестник „Неделя“ като приложение на „Русь“ е била в него да се поместват художествени текстове[24]. Трудно е по друг начин да се обясни фактът, че след 1923 г. от страниците на „Русь“ изведнъж изчезват например фейлетоните. Има и няколко изключения. В № 234 (5 ян. 1924) се появява фейлетонът на Тефи „Французенка“, но публикацията може да се приеме и за отглас от тенденция, актуална от предходната година; в същия план можем да търсим обяснението и за публикуваната в следващия брой (№ 235, 6 ян. 1924) легенда – М. П., „Царица небесная. (По народным славянским легендам)“. Вероятно зад криптонима се крие името на проф. М. Попруженко; в брой 247 (24 ян. 1924) е поместено интересното есе, или по-точно е да се каже – неопределен жанров хибрид между спомен и фейлетон, на А. И. Куприн по повод смъртта на Ленин – „моментальная фотография“. В него авторът предава впечатлението си, което са му направили очите на „вожда“, оприличавайки ги на стъклените очи на лемура; има и едно стихотворение, написано от ученичката в 8-ми клас на Руско-галиполийската гимназия в гр. Търново-Сеймен[25] София Кравченко „Памяти Петра Великого“

[24] Подробно за вестник „Неделя“ вж. статията в настоящото издание.

[25] Днешния гр. Симеоновград.

(№ 566, 20 февр. 1925). То е по повод на 200-годишнината от смъртта на Петър I, тържествено отбелязана в гимназията[26]; накрая трябва да отбележим и разказа на Ив. Вазов „Пирин", преведен от български от М. П.[27] (№ 532, 7 ян. 1925).

Всъщност още от края на 1923 г. за художествени произведения се обособява специален подлистник. Той се разполага или вертикално в лявата половина на втора страница или хоризонтално в нейната долна част, или в долната част на трета страница. Тук се поместват основно романи с продължение. По художествено-естетическите си особеност (четива с „приключенски" характер) те са ориентирани предимно към по-непретенциозния вкус на масовата аудитория. Появяват се романите на: Ю. Л. Елец „На крестном пути" – № 218 – 313 (16 дек. 1923 – 11 апр. 1924); Н. Н. Брешко-Брешковски „Мировой заговор" – № 317 – 404 (16 апр. – 2 авг. 1924); О. Г. Бебутова „Страсть и душа" – № 408 – 498 (7 авг. – 26 ноем. 1924); Н. Н. Брешко-Брешковски „Когда рушатся троны" – № 499 – 624 (27 ноем. 1924 – 2 май 1925). В № 625 – 632 (3 – 13 май 1925) е поместен художествено фантастичният очерк на В. В. Шулгин „Нечто без окончания". След приключването му започва да се публикува пиесата на А. М. Реников „Галлиполи" – № 633 – 653 (14 май – 10 юни 1925). Задължително трябва да се подчертае, че публикуваните в подлистника автори не са „местни", а са се установили извън България, което, независимо от естетическия знак на произведенията, говори за авторитета на „Русь" сред цялата емигрантска диаспора.

От страниците на вестника отсъстват литературно-критически материали. С важното уточнение, че съществува рубриката „Книжная полка", в която се поместват кратки отзиви и анонси за новоизлезли книги. През 1924 г. тази рубрика може да се възприеме дори и за случайна – тя няма определена периодичност на поява, не се води от конкретен автор. Едва към края на годината тя става относително поредовна. Обзорите в нея най-често са подписани само с инициали или са анонимни. Рецензира се общо взето всичко. На читателите може да се препоръча както поредният брой на Пражкото списание „Студенческие годы" – № 262 (10 февр. 1924), така и току-що излезлият в самостоятелно издание роман на О. Бебутова „Страсть и душа" – № 527 (31 дек. 1924), което прилича повече на автореклама при положение, че той съвсем доскоро е вървял в подлистника на вестника. Все пак в контекста на общата идеологическа платформа на „Русь" редакцията предпочита да насочва вниманието към галиполските издания (№ 521, 14 дек 1924; № 564, 18 февр. 1925); към текстове, свързани с военната тематика (срв. например рецензиите на *В. М.* Ген. Ю. Н. Данилов „Россия в мировой войне 1914–1915" (№ 527, 31 дек 1924) с много висока оценка за фактологичната наситеност на изследването; *S.* П. Краснов „Тихие подвижники. Венок на могилу неизвестного солдата Российской Имперской Армии" (№ 564, 18 фев. 1925); *В. И.* Н. А. Соколов „Убийство царской семьи" (№ 582, 12 март 1925) и др. Има и изключения каквато е например обстойната аналитична рецензия на Ф. Лавров за научното изследване на протопрезвитер Георги Шавелски „Св. Атанасий Велики", оценено от рецензента изключително високо (№ 528, 12 март 1925).

[26] Във връзка с тази важна дата във вестника са поместени също и следните статии: В. М. „Император Петр Великий" (№ 557, 10 февр. 1925); А. Кизеветер „Петр Великий и его реформа" (№ 558 – 559, 11–12 февр. 1925).

[27] Вероятно отново зад криптонима се крие проф. М. Попруженко.

Извън тази рубрика също има отделни критически материали, но като цяло тяхната интензивност се засилва след 1924 г.. Интересен преглед на изминалите три годишнини на списание „Русская мысль“ прави С. С. Олденбург (№ 402, 31 юли 1924). Той е бил активен участник в този проект и, макар дистанцията от 1922 г. да е нищожна, обобщава, че стойността на поместените произведения е оправдала риска с възобновяването на списанието в София. Сродна по характер е и обзорната статия на С. Лавров „Евразийство“ (№ 588, 19 март 1925), в която авторът предлага систематизация на основните политически възгледи на евразийците въз основа на излезлите до момента техни издания. Понякога сред тези материали се открояват сполучливи литературоведски наблюдения. Например в три поредни броя № 510–512 (10–12 дек. 1924) Чуженинов в статията си „Наш грех“ излага тезата, във връзка с тридесетгодишния писателски юбилей на Максим Горки, че революцията погубва писателския талант. След няколко броя Г. Волошин в статията си „О „нашем грехе“ (№ 529, 3 ян. 1925) подхваща идеята, но преобръща смисъла ѝ – революцията не създава висока литература, а единствено политически ангажирани творби, които с отминаването на събитието се забравят. Истинското изкуство на „чистата“ поезия е съхранено в паметта на литературата извън политическата конюнктура.

Несравнимо повече са материалите, които се отнасят до социологията на интелектуално-художествения живот. И в тези случаи вестникът стриктно следва основната си стратегия преди всичко да информира. Отбелязан е юбилеят на академик Н. П. Кондаков по случай 80-годишнината от рождението му (№ 464, 15 окт. 1924); тридесет и петгодишният творчески юбилей на писателя А. И. Куприн със статия от Сергей Шевляков (№ 519, 21 дек. 1924); юбилеят по случай петнадесетгодишната артистична дейност на Н. В. Плевицка, тържествено отбелязан в Берлин (№ 534, 11 ян. 1925), а също и М. П-в „Н. В. Плевицкая (15-летие артистической деятельности)“ – № 524, 27 дек. 1924; тържественото честване на осемдесетгодишнината на В. И. Немирович-Данченко, състояло се в Прага (№ 544, 24 ян. 1925); във връзка със 100-годишнината от рождението на Л. Н. Толстой е препечатана състоялата се среща в Прага с неговата дъщеря Т. Л. Сухотина-Толстая (№ 605, 9 апр. 1925). С особена тържественост българската академична общност отбелязва тридесет и пет годишната научна дейност на академик Н. Глубоковски. Обстойни статии за тържествата по този повод излизат в няколко поредни броя: Г. Иванов „Проф. Н. И. Глубоковский“ (№ 601 от 3 апр. 1925); № 658 (16 юни 1925); Г. Ф. „Чествование проф. Н. Н. Глубоковского“ (№ 659 от 17 юни 1925).

Поместват се също некролози за изявени руски творци, научни дейци и интелектуалци, понесли тежкия кръст на изгнаническата съдба: С. С. Олденбург „Валерий Брюсов 1873 – 1924“ – № 472 (24 окт. 1924); за проф. В. Н. Рененкампф – № 646 (30 май 1925); *Н. А.* Н. А. Котляревски – в него впрочем се напомня, че почти две години той е престоял в София, където е издал книгата си „Холмы Родины“ и е успял да напише последния си труд, посветен на А. С. Пушкин – № 644 (27 май 1925)[28]. Изключително подробно е отразена и кончината на писателя Аркадий Аверченко: № 586 (17 март 1925); Ц. „Последные дни Арк. Аверченко“ № 588 (19 март 1925);

[28] За пребиваването на проф. Н. Котляревски в София вж. още и: Каназирска, М. В. В. Пушкарева – Н. А. Котляревский. – В: „Погасло дневное светило...“. Руската литературна емиграция в България 1919–1944. Състав. и научни ред. Р. Русев, Й. Люцканов, Х. Манолакев. София , 2010, с. 370–392.

Цепс „Похороны Арк. Аверченко“ № 590 (21 март 1925); Н. Борин „К смерти А. Т. Аверченко“ № 591 (22 март 1925); Н. Брешко-Брешковски „Над свежей могилы. (Из воспоминаний об А. Т. Аверченко)“ № 593 (25 март 1925); Конст. Белговски „Болезнь и кончина Арк. Аверченко. (Письмо в редакцию)“ № 595 (27 март 1925).

Трайно е вниманието към театралния и музикалния живот в София (рубриката „Театр и музыка“). Информацията за различни концерти и театрални представления е съпътствана и от по-обстойни статии за художествените достойнства на спектаклите, за сценичното майсторство на актьорите. При това вниманието е обърнато и към изцяло български постановки, които попадат в полезрението на взискателните руски художествени критици. Безспорно големите събития от културния живот на „руската София“ от 1924 г. и 1925 г. са гостуванията на артистите от Московския художествен театър. Особено през първата година едва ли не подробно се информира за всяка тяхна стъпка – за трепетното очакване на руси и българи, за бързото изчерпване на билетите за всички представления, за гастролите им в провинцията и пр. (срв. № 289 – 290, 13–14 март 1924). В № 292 (16 март 1924) снимките на двете големи зведи на М. Х. Театър – М. Н. Германова и Н. О. Масалитинов – са поставени на челно място на първа страница. Оттук насетне в продължение почти на месец „мхатовци“ изнасят общо 14 представления при пълни салони и невероятен успех[29]. Критикът А. Днепров в отделни материали подробно анализира всяко от изнесените представления: „Гастроли М. Худ. Театра“ № 293 (18 март 1924), № 296 (21 март 1924), № 298 (23 март 1924), № 300 (26 март 1924), № 302 (28 март 1924). В деня на тяхното отпътуване уводната статия също е посветена на руските актьори – към тях е отправена една огромна благодарност за вдъхновението им, за онзи носталгичен спомен по непреходната сила на великата руска култура, който тяхната изключителна игра е дала на прокудените от Родината (№ 306, 2 апр. 1924). Няколко броя по-късно на цялата втора страница (!) критичката Вера Пушкарьова в статията си „Уехали“ предлага обобщаващ поглед към изминалите представления, като прави извода, че независимо от претърпените несгоди, талантът и майсторството на „мхатовци“ не са помръкнали (№ 308, 4 апр. 1924)[30]. След нея свои обобщаващи наблюдения предлага и А. Днепров. В статията си „Молодняк“ той обаче поставя акцента върху младото поколение театрални актьори от МХТ: Л. Н. Левицка, В. И. Василиев, В. Л. Зелицки, М. А. Бахарев, М. Л. Скрябина, в чийто безспорен талант той вижда залог за бъдещето на руския театър – № 312 (10 апр. 1924).

Сравнително по-скромни са гастролите на „мхатовци“ през следващата година, което също е отразено подобаващо на страниците на вестника (№ 557, 10 февр. 1925).

---

[29] Показателно е, че до този момент по страниците на вестника много рядко се появяват фотографии. А във връзка с гастролите на М. Х. Театър техни снимки се появяват в още няколко броя: в № 296 (21 март 1924) – снимки на М. Н. Германова, П. Ф. Шаров и П. А. Павлов; в № 305 (1 апр. 1924) – снимки на В. М. Греч, М. А. Крижановска, Е. Ф. Краснополска.

[30] В „Русь“ през 1924 г. Вера Пушкарьова помества също и свои спомени от интелектуалния живот на Петербург – № 239 от 13 ян. 1924 г. – За нея по-подробно вж.: Каназирска, М. В. В. Пушкарева – Н. А. Котляревский. – В: „Погасло дневное светило...“. Руската литературна емиграция в България 1919–1944 / Състав. и научни ред. Р. Русев, Й. Люцканов, Х. Манолакев. София, 2010, с. 370–392.

Информациите за симфоничните концерти и оперните спектакли най-често са на С. Серапин: „Берлиоз и Франк. (К концертам в зале французского института)“, № 565, 19 февр. 1925; № 590, 21 март 1925; „Музыка в Софии“ , № 606, 10 апр. 1925.

В лицето на вестник „Русь“ руската емигрантска общност в София най-накрая се сдобива със сериозен и авторитетен ежедневник. Въпреки тежките икономически условия той успява да просъществува сравнително дълго, отстоявайки с искрен и безкористен патриотизъм националните руски идеали.

Радостин Русев,
Христо Манолакев

РУСЬ

Русь. Еженедельный орган русской национальной мысли в Болгарии. Ред.-издатель И. П. Бутов. Цена 2 лева. Редакция и Контора: София, ул. „Царь Шишман“ № 28. Редактор принимает по вторникам от 3 до 5 час. Подписная цена: В Болгарии 1 год 100 лв. 6 м. – 50 лв. За границу: 1 год 40 фр. фр. или 2 амер. дол. 6 мес. 20 [фр. фр.] [или] 1 [амер. доллар].

Еженедельная национальная газета „Русь“ Своей главной задачей ставит: 1. Защиту русского Зарубежья от денационализации; 2. Выявление голоса всех русских людей и 3. Национальное объединение русских эмигрантов для активной борьбы с коммунизмом во имя освобождения от темных сил нашей порабощенной Родины.

Всю денежную, заказную и простую корреспонденцию высылать на имя И. П. Бутова по адресу = София, ул. Царь Шишман, 28.

Объявления: на 1 стр. – 4 лв. кв. см., на 2 стр. – 3 лв. кв. см., в хронике строка 10 лева.

I	№ 1–49	8 апр. 1934 – 21 апр. 1935
II	№ 50–75	28 апр. 1935 – 17 май 1936
III	№ 76–99	24 май – 22 ноем. 1936

Годишнините започват не с началото на календарната година, а от Великден.

Отговорен редактор: Ив. С. Цеков (посочен на с. 4).

Печатница „Графика“, София (посочена на с. 4). От № 5 – „Гутенберг“, ул. „Бенковска“, № 5. Печата се също и в печатница „Древна България“.

№ 3, 4 липсват.

От № 5[1] отговорен редактор П. И. Папарук[2]; от № 12 не е отбелязан.

От № 5 „Редакция и Контора: София, ул. Беньковская, № 38. Тел. 14 – 98“.

От № 15 над заглавието девиз: „Слава России!“.

На последната страница на № 45, 47 и 51 се печата Листок Студенческого академического кружка.

Обем: 4 с. (първият брой и други – 6, понякога 8), последната страница изцяло или почти изцяло е запълнена с обяви и рекламни съобщения..

Формат: 31x46 см.

Тираж: 1000–800 екз.

Руският фашизъм възниква от стремежа на руските активисти да се поучат както от грешките на Бялото движение, така и от триумфа на италианските черноризци; върху основата на внимателното отчитане на тези два опита да се намери правилния път за реална борба в името на родината им, а после и за построяването на новата национално-трудова държава. Руският фашизъм е движение религиозно, национално и трудово – тези три страни на фашисткото движение са резюмирани

[1] При писането на статията е ползвано течението на вестника, което се пази в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София. В него липсват № 3 и 4.

[2] Пьотр Иванович Папарук (21 авг. 1867 – 3 септ. 1934) – книгоиздател, полиграфист, роден в Киев. Преди революцията завежда техническата част на в. „Новое время“. В София е от 11 октомври 1923 г., работи в Държавната печатница като метранпаж и в няколко частни печатници, технически ръководител на в. „Русь“.

Русь

Еженедѣльная національная газета
РУСЬ
Своей главной задачей ставитъ:
1. Защиту русскаго Зарубежья отъ денаціонализаціи; 2. Выявленія голоса всѣхъ русскихъ людей и 3. Національное объединеніе русскихъ эмигрантовъ для активной борьбы съ коммунизмомъ во имя освобожденія отъ темныхъ силъ нашей порабощенной Родины.
Всю денежную, заказную и простую корреспонденцію высылать на имя И. П. Бутова по адресу: Софія, ул. Царь Шишманъ, 28.
ОБЪЯВЛЕНІЯ: на 1 стр.—4 лв. кв. см., на 2 стр. — 3 лв. кв. см., въ хроникѣ строка 19 лв.

Годъ изданія I. Еженедѣльный органъ русской національной мысли въ Болгаріи № 1.
Редакторъ-издатель: И. П. БУТОВЪ

Подписная цѣна: Въ Болгаріи 1 годъ 100 лв., 6 м.—50 лв.
Редакція и контора, Софія ул. „Царь Шишманъ" № 28
Редакторъ принимаетъ по вторникамъ отъ 3 до 5 час.
За границу: 1 годъ 40 фр. фр. или 2 амер. дол. 6 мѣс. 20 „ „ „ 1 „ „

Софія Воскресеніе, 8 апрѣля 1934 года Цѣна 2 лева

ХРИСТОСЪ ВОСКРЕСЕ!

Воскресеніе, 8 апрѣля 1934 г.
Выпуская первый номеръ газеты „Русь", редакція ставитъ своей главной задачей національное объединеніе русской эмиграціи вокругъ все болѣе и болѣе разростающагося Фашистскаго Движенія.
Русскій ...
масонствѣ и связанномъ съ нимъ еврействѣ, какъ о двухъ, неразрывныхъ между собой, вредныхъ силахъ и объ ихъ преступной роли въ судьбахъ Россіи.
Мы будемъ обличать политическій маразмъ русской эмиграціи, ея прибрежность и ...

Россія въ преддверіи финальной распродажи
Отъ масонскаго „февраля черезъ еврейскій „октябрь" въ кабалу міроваго іудо-масонскаго капитала 1933-ій годъ., какъ годъ завершенія первой части еврейскаго плана; искуственно-созданный голодъ. 1934-ый годъ, какъ годъ начала открытой торговли Рос...

и в основния му лозунг: „Бог, нация, труд". За поддръжниците му то е „не толкова политическо, колкото духовна революция"[3] – призовава руските хора да останат верни на религията на своите предци, да върнат Русия и руския народ под благословеното крило на светата православна вяра.

Фашистката идея намира почва, бързо събира верни привърженици и дори става една от водещите идеи на руската емиграция. Тя се ражда в Далечния Изток сред руски емигранти, студенти и преподаватели от юридическия факултет в Харбин, които в края на 20-те години на XX в. създават Руска фашистка организация с ръководител проф. Николай Иванович Никифоров (1886–1951), преобразувана на 26 май 1931 г. в Руска фашистка партия с генерален секретар К. В. Родзаевски. Впоследствие фашистки организации се появяват и в Съединените американски щати (Всероссийская фашистская организация, А. А. Вонсяцки), в Германия (Русские Фашисты Освобожденцы, княз Авилов), в Румъния, Латвия, Литва Финландия. През 1934 г. Руската фашистка партия и Всеруската фашистка организация се сливат във Всеруска фашистка партия с двама вожда – Константин Владимирович Родзаевски (1907–1946), генерален секретар и заместник председател на Централния изпълнителен комитет, и Анастасий Андреевич Вонсяцки (1898–1965), председател на Централния изпълнителен комитет.

Фашистката идея намира привърженици и сред руските емигранти в България. Фашисти в България се организират в „Руско фашистко движение в България", но не са приети във Всеруската фашистка партия от представителя ѝ у нас К. Кондирев (Кондырев), който се съмнява, че те действително „дишат фашистки дух" (по-конкретно – заради липсата на категорично отрицание и неприемливо отношение към масонския въпрос)[4].

[3] Вж. уводната редакционна статия в № 2, 15 апр. 1934.

[4] Вж.: Кондырев, К. „О протоколе" единого фашистского „движения в Болгарии". – Русь, № 6, 1934.

Слава Россіи!

Русь

ГАЗЕТА „РУСЬ“

Своей главной задачей ставитъ:

1. Защиту русскаго Зарубежья отъ денаціонализаціи
2. Выявленія голоса всѣхъ русскихъ людей
3. Національное объединеніе всѣхъ русскихъ эмигрантовъ для освобожденія нашей Родины.

Всю корреспонденцію заказывать на имя И. П. БУТОВА адресуя Софія, ул. Царь Шишманъ № 28.

ОБЪЯВЛЕНІЯ на 1 стр. — 4 лв. кв. см.
„ на 2 стр. — 3 лв. кв. см.
„ въ хроникѣ строка 10 лв.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА
Въ Болгаріи: 1 годъ — 100 лв. 6 м. — 50 лв.
ЗА ГРАНИЦУ:
1 годъ 40 франц. фр. или 2 амер. доллара
6 мѣс. 20 „ „ „ 1 „ „

Редакція и Контора:
Софія, ул. Ц. Шишманъ № 28. Телефонъ 14—98

Годъ изданія II | ЕЖЕНЕДѢЛЬНЫЙ ОРГАНЪ РУССКОЙ НАЦІОНАЛЬНОЙ МЫСЛИ ВЪ БОЛГАРІИ Редакторъ-Издатель И. П. БУТОВЪ. | № 72

Софія | Вторникъ 7 Января 1936 года | Цѣна 2 лева

Балканскій Секторъ В.Н.Р.П. и редакція газеты „Русь“ поздравляетъ соратниковъ, контрагентовъ, подписчиковъ и читателей съ праздникомъ РОЖДЕСТВА ХРИСТОВА и наступающимъ Новымъ Годомъ

ИСТОРИЧЕСКІЙ ХЛАМЪ

1936 ГОДЪ

Фашисти издават и в. „Русь“ (1934–1936) (в различни краища на емигрантското разсейване по същото време излизат 14 периодични фашистки издания, най-значим сред които е харбинския орган на фашистката партия „Наш путь“). В уводната редакционна статия на първия брой като главна задача те си поставят националното обединение на руската емиграция около все повече и повече разрастващото се фашистко движение. Заявяват, че фашисткият им патриотизъм се състои не в „страдателно очакване на самоосвобождението на Русия“, а в „безгранична любов и искрена привързаност към нейното национално-религиозно възраждане“, което изисква не само „масова физическа дейност за сваляне от руската шия на съветския клуп“, но също и „лична вътрешна подготовка за борба за възстановяване на поруганата и заразена с миазмите на безбожието“ тяхна родина. Твърдо и безкомпромисно застават в защита на Св. Православна вяра и обявяват, че ще разобличавт всички сектантски отклонения от нея и в частност YMCA[5] („хотя не глубокое и не умное, но выгодное и на американских деньгах вскормленное сектантство“). Срещу този противник те се чувстват по-силни и окуражени, тъй като с тях са Руският задграничен архиерейски синод и Светейшият синод на Българската православна църква, осъдили YMCA и нейните разклонения като вредно и антихристиянско движение. Не забравят и за масонството и свързаното с него еврейство като две „неделими една от друга вредни сили“ и за тяхната „престъпна роля в съдбата на Русия“. Няма да се примиряват и с „политическия маразъм на руската емиграция, нейното бездействие и вялост и, което е още по-зле – упоритата и мълчалива съпротива на всеки положителен активизъм“. Обявяват и съюзниците си – младорусите, национал-социалистите, легитимистите и всички монархически организации. При съществуващите политически групировки се обявяват за германофили, техните симпатии

[5] The Young Men's Christian Association (Съюз на християнските младежи).

са на страната на възраждаща се национална Германия. По тази причина са и българофили и смятат, че България и останалите победени в световната война страни са жертва на „дълбоки и възмутителни несправедливости", заложени в основата на всички следвоенни договори.

Със статията „Сущность фашизма" (№ 1, с. 2) от К. Базилевски започва дълга поредица от статии за възникването на руския фашизъм, за същността на руското фашистко движение, за идеологията и програмата на Руската фашистка партия: „Фашизм в разных странах" (№ 11, 27 юни) от К. В. Факелов; „Русские корни фашизма" (№ 14, 5 авг.), заимствана от тяндзинския в. „Возрождение Азии"; „Свастика – в прошлом и настоящем" от игумен Натанаил (№ 14, 5 авг. и № 15, 12 авг.), препечатана от „Наш путь"; „ Фашизм и казаки" (№ 19, 9 септ.) – опит да се опровергае схващането на казаците, че фашизмът противоречи на казашките идеали, да се внуши, че можеш да станеш напълно убеден и съзнателен фашист без да преставаш да бъдеш и съзнателен казак; „Фашизм и коммунизм" (№ 21, 23 септ.) от Ив. Ардатов – убеденост, че два „световни колоса" ще останат в недалечното бъдеще и от тяхната „мъртва схватка" ще зависи съдбата на човечеството; „Фашизм" (№ 22, 30 септ.) от И. А. Доброхотов – фашизмът като „антипод и смъртен враг на болшевизма"; „Армия, революция и фашизм" (№ 24, 14 окт.) от Святослав Голубинцев – историческа обосновка на ролята на армията в революциите, след което се отхвърля идеята за формиране на бяла армия за война с червената и се поставя въпросът за създаване на кадри, които разпространяват фашистката идея сред червените бойци; „Фашизм и большевизм" (№ 28, 11 ноем.) от П. Д.; „Фашистская партия – партия долга и служения" (№ 29, 18 ноем.) от Г. Тараданов; „Монархическая форма правления и принцип вождизма. К вопросам программы ВФП" (№ 44, 10 март) от Г. Тараданов; „Тезисы фашизма" (№ 45, 17 март) от В. Нечаев; „Историческое назначение русского фашизма" (№ 65, 8 септ.) и „Победит фашизм" (№ 66, 15 септ.) от М. Грот, „Фашизм в русской истории" (№ 91, 20 септ.) от И. Бутов, „Русский фашизм – не партия, а движение" (№ 94, 18 окт.) от М. Грот.

„Фашизм и непредрешенчество" (№ 6, 13 май 1934) от И. Бутов е отговор на нападките срещу руските фашисти от някои емигрантски кръгове, обвиняващи ги в открито „непредрешенчество"[6]. Според Бутов фашистите окончателно и изцяло предрешават социалната структура на руската национална държава и единственото, което не предрешават, и то само официално, е формата на бъдещото управление на Русия, т.е. временно не желаят да развеят монархическото знаме; опасенията им са, че съветската пропаганда е опошлила монархическите принципи и е създала от тях карикатура, поради което съветската младеж няма понятие за монархията и мястото ѝ в руската история, т.е. руският народ все още не е подготвен да възприеме монархическата идея.

Съветска Русия, болшевиките, тяхната революция и политическото управление на държавата очертават друг основен тематичен кръг на вестника.

„Россия в преддверии финальной распродажи" (№ 1, с. 1) е опит за тълкуване на случилото се в Русия през изтеклите 15 години. Според изложената версия Русия

[6] С този термин е прието да се означава неопределената позиция на лидерите на Бялото движение в Русия по социални, правови проблеми, по важни въпроси за земята, за бъдещото управление на страната и др.

е жертва на юдо-масонски план, изминава пътя от „масонския февруари", през „еврейския октомври", за да стигне до „кабалата на световния юдо-масонски капитал". Октомврийската революция предава Русия във властта на международното еврейство. Резултат на два века масонска подготовка, тази революция е „естествен и неизбежен завършек на безумния февруарски бунт. Първи акорд на руската трагедия е „отвратителният масонски февруари", следва „откровено еврейският октомври". 1933 г. е година на завършване на първата част от „дяволския план на световното еврейство" (изкуствено създаденият глад). Започва подготовката на втората част: „разчистване на руските простори от народните „излишъци" за предстоящата еврейска колонизация". Направена е прогноза и за текущата 1934 г. – че това ще бъде година на открито търгуване на Русия между евреите от Коминтерна и Фининтерна. Стига се до извода, че единственият изходът, спасението е във фашизма.

Критика на съветския строй и управлението на болшевиките се съдържа в „Бесплодная индустриализация в СССР" (№ 30, 25 ноем.), „СССР – в хвосте цивилизации" (№ 31, 2 дек.) и „Коммунизм умрет – Россия не умрет" (№ 33, 16 дек.) от Ф. Данилов – анализи, статистически данни, „Россия в грозу" (№ 44, 10 март) от В. Нечаев, „Рак государственного организма" от Н. Безпятов (№ 85, 26 юли, и № 86, 2 авг. 1936) – на тема евреи, болшевизъм, революция.

Статията „Характер государственного властвования большевиков" (№ 78, 7 юни и № 79, 14 юни 1936) от Н. И. Багров претендира да попълни празнотата от неразработения до този момент в руската литература на държавното право въпрос за точното юридическо определение на болшевишката власт. Авторът се опира на учението за държавата на Н. М. Коркунов, допълнено от изследвания на по-късни западноевропейски учени, съпоставяйки ги със съвременното състояние на Русия под властта на болшевиките. Извод: болшевишката власт не е държавна власт, а организацията на тяхното първобитно робовладелско стопанство не е държава.

Вестникът стои убедено на антилиберална и антидемократична позиция. „Что такое демократизм?" (№ 10, 10 юни) от К. В. Факелов доказва несъответствието между намеренията, това, което е на хартия, и практическата същност на демокрацията; че всъщност политическите партии узурпират народните права. „Что такое либерализм?" (№ 8, 27 май) е от същия автор. Отговорът на въпроса, зададен в заглавието, е повече от категоричен – учение, което довежда човечеството в „пропастта на страшна идейна криза, в бездната на небивала духовна нищета", опровергало само себе си, тъй като принципът на формалната, провъзгласена само на хартия свобода на всяка личност води практически към угнетяване на слабите от по-силните, свободата за едни при произвола се превръща в робство за другите, строй, който фашизмът е призван да замени.

На тема антисемитизъм и масонство са не една и две статии в „Русь": „Культура и антисемитизм" (№ 10, 10 юни), „Розанов и евреи" (№ 56, 23 юни) от Мих. Спасовски, „Еврейская культура" (№ 95, 25 окт. и № 96, 1 ноем.) от М. Грот; „Масонство и русская емиграция" (№ 1, 8 апр.) от И. Бутов; „Юдо-масонская „нравственная чистота" и „любовь к отечеству" (№ 6, 13 май); „Сумерки масонства" от Зигмунд Костицки – превод от полски, специално за „Русь".

Обсъждана тема на страниците на вестника е Денят на руската култура. Й. Кузнецов, председател на Студентския академичен кръжок („День русской культуры", № 11, 27 юни 1934), определя последния такъв ден като неудачен, особено лекцията

на проф. М. Г. Попруженко, в която повтарял останали в паметта му от училищната скамейка и известни на всеки грамотен човек неща, продължително спирал вниманието си върху тъмните явления в руския живот, говорил малко за руската култура. Стара, както по форма, така и по съдържание, била речта на К. И. Иванов за Пулковската обсерватория. Ако лекцията на Попруженко можела да се окачествти като неудачна, то следващата била мрачна.

В публикацията „Ко Дню русской культуры", подписана с инициала В. (№ 53, 2 юни 1935), се твърди, че в организирането на Деня София само „отбива номера". Особено остро е посрещнато решението да бъдат канени и неруски гости. Авторът защитава тезата, че този ден трябва да бъде само за руснаци, че преследва изцяло национална цел, затова никой не следва да бъде канен на него, но и никому да не се пречи да участва, ако пожелае. Неодобрително се изказва и по повод себепоказването пред другите – не защото няма с какво да се похвалят, а от скромност.

Съвсем друго мнение по този въпрос има Й. Кузнецов. В следващия брой („День русской культуры", № 54, 9 юни) той напомня каква е двояката цел на Деня на руската култура. На първо място се поставя това, което се отхвърля в предишния брой – да покаже на чуждото общество високото ниво на руската култура, огромните ценности, които руският народ внася в съкровищницата на общочовешката култура. И едва като втора цел – да се повдигне и укрепи падналият дух и националното самосъзнание на руските емигранти.

На практика Денят на руската култура не само не обединява, но и още повече разединява руските емигранти, което показват споровете кога да бъде честван този ден – на рождената дата на А. С. Пушкин, или на 28 август, т.нар. „Владимировски", църковен Ден на руската култура. Самият Кузнецов не е съгласен рожденната дата на Пушкин да бъде Денят на руската култура – Лесков, Тургенев, Толстой, Достоевски, Менделеев, Вл. Соловьов също имат значителен принос в руската култура. А празнуването в деня на св. Владимир има историческо и логическо оправдание – именно той приема християнството и слага началото на руската култура и държавност.

Статията „О Дне русской культуры" (№ 57, 7 юли) също е от Й. Кузнецов. В нея е изразено задоволство, че забележките за предходния Ден на руската култура по подбора на докладчиците и материалите са били отчетени от комитета и този път не са допуснати нито „безнадеждно сивия и скучен" Попруженко, нито „необикновено баналния" К. Иванов, обясняващ на публиката какво е телескоп. На ниво са докладите на П. Бицили „О духе русской литературы" и на Г. Ф. Волошин за Пржевалски, както и четенето на откъс от „Лето господне" на Шмельов от Н. О. Масалитинов.

„Основният и хроничен недъг" на руската емиграция в България – учебното дело, се анализира в уводната статия на И. П. Бутов „Самая актуальная тема" (№ 62, 8 авг.). Благодарение на „блестящата постановка" и личната заслуга на А. В. Арцишевски то процъфтява през първите десет години – стотици руски деца съхраняват националния си облик, завършват после висши учебни заведения в Западна Европа. Темата получава продължение и в „Тревожные вопросы (письмо из Софии)" от Й. Кузнецов – с престорено наивен, полудетски език се поставят болезнените въпроси: ще съществува ли руската гимназия, кой ще ръководи руското учебно дело? Открито е изразено недоволство от новия управляващ руското учебно дело в България К. Иванов.

В серия от 14 статии („Религия – не опиум“) с автор Пьотр Лавровски, която започва от № 20, 16 окт., и продължава до № 34, 23 дек., се засягат стари въпроси за вярата, но не като „опиум за народа“, а като „непреложна и непререкаема основа на човешкия живот“.

От № 23 (1934), където е поместена статията на Ф. Данилов „Славянские перспективы“, се заговорва и за славянството. По този начин на страниците на вестника фашистката идея съжителства, преплита се със славянската. Авторът тълкува разногласието в славянската общност не толкова с непреодолими вътрешни противоречия, колкото с изкуствените пречки, създавани отвън, с успешните опити на противниците на славянството да осуетяват славянската идея за обединение, каквито са и европейската война (1914–1917), подета от Русия за защита на сърбославяните, която би могла да има и друга развръзка, ако Германия не привлича на своя страна България, и състоянието, до което е доведена следреволюционна Русия. Статията за сетен път доказва, че в мотивите, движещи привържениците на славянското единство сред руската емиграция, не е останало кой знае колко от познатата дореволюционна политика на всеславянски централизъм, от традиционната дореволюционна същност на руското славянофилство като противопоставяне на Западна Европа, като убеденост във великата, особената, обединителната мисия на Русия. Тези мотиви са от съвсем друго естество. В тях има по-скоро някакво дълбоко усещане за действителната близост между славянските народи, обусловена от единството на произхода, езика, вярата, културата. Заинтересоваността и изгодата от идеята за обединяване на славянството за руските емигранти се корени преди всичко в недотам състоятелните им надежди и очаквания за създаване на някаква значима политическа величина, с която да се съобразяват великите сили и която да протегне ръка на Русия за нейното възраждане. Това тяхно очакване става съвсем очевидно от реакциите им на посещението на югославския крал Александър I в София (27–30 септември 1934 г.) и срещата му с Борис III, приети като обещание за евентуално скорошно славянско обединяване. Само след седмица обаче Александър I е убит и за всички руски емигранти като че ли в това събитие има нещо дълбоко символично: то сякаш се случва, за да покаже както несъстоятелността и наивността на собствените им упования и проекти, така и краха на една иначе твърде примамлива, ала оказала се утопична идея, славянската.

Убийството на югославския крал Александър I, в когото руските емигранти виждат както обединител на всички славяни, така и покровител на руската емиграция, получава значителен отзвук и в „Русь“ – целият № 25 (21 окт. 1934) е посветен на него.

Вестникът не пести критики, когато заподозре и най-незначително разколебаване, отстъпление по отношение на болшевизма сред руските обществени движения и издания. Статията „Спекулация на молодежь“ (№ 52, 26 май 1935) от Ив. Бутов е за „еволюцията“ на младоруската идеология, за несбъднатите големи очаквания в младорусите; срещу Казем-бек, критикува младорусите, че не могат да намерят опорна точка – отначало „социална монархия“, после завой вляво („цар и съвети“) и накрая – право в обятията на болшевиките. Конкретен повод за написването ѝ е статия в „Молодое слово“ (№ 26) от И. Лебко („Советские футболисты“), „пропита с дух на съглашателство с болшевиките“. В № 28 (11 ноем. 1934) също е изразено

разочарование от новата генерална линия на Казем-бек и младорусите: отказ от активна борба със съветската власт и преминаване на релсите на несъпротивлението.

Постоянни автори в „Русь“ са Ив. Бутов, негово дело най-често са уводните статии, В. Нечаев, Е. Насветович, Вл. Акатов, Н. Безпятов, Мих. Грот – автор на материали за фашистката идея, полк. Н. Принцев, който пише аналитични статии, където се разглеждат предимно армейски въпроси.

Н. Принцев публикува и стихотворения – политематични, с леко грапав стил, с почти предсказуеми рими, но искрени: едно от тях в броя за смъртта на Александър I, посветено на югославския крал („На смерть короля Александра I“), „Александру Стоянову“ (№ 41, 17 февр. 1935), „Из Кузьмы Пруткова“ (№ 21, 23 септ.), „Лисица и осел (Басня)“ (№ 44, 10 март), „К „лояльным““ (№ 57, 7 юли), „Девятый вал“ (№ 60, 4 авг.), „Русским студентам“ (№ 62, 18 авг.).

Не във всеки брой, но често, в най-горната част на с. 2 (от време на време на с. 3), обикновено в третата и четвъртата от петте колони на вестника се публикуват стихотворения. За първи път това се случва в № 5, 6 май 1934 – „Какие дни, какой позор...“ от книгата „О жизни и смерти“ (Прага, 1927) на поета Даниил Ратхауз[7] (Ратгауз). Стихотворението е проникнато с характерния за този поет песимизъм, но и с мъдрост, съдържа размисли върху неща, които вълнуват всеки руски емигрант, изпълнен с достойнство:

Где ныне Пушкин, где Толстой,
Кому нужны теперь пророки,
Когда кругом звериный вой
И небесам мы так далеки?..

По-нататък повечето публикувани стихотворения са от фашисткия поет Пьотр Фьодорович Евграфов (?-1972)[8]. Първото от тях е в № 8, 27 май 1934, с изразителното заглавие „S. O. S.“ – отчаян апел към целия „културен свят“ да помогне за избавлението на Русия и руските прокудениици. Следват и други, вероятно от стихосбирката му „Перед рассветом“, посветена на руските фашисти: „Русской эмиграции! (Ждут во мгле нас – родные просторы...)“ (№ 11, 27 юни) – обръщение към всички руски емигранти да загърбят раздорите помежду си в името на спасението на Русия; „Русской эмиграции! (Не сломит нас врага коварство...)“ (№ 16, 19 авг.), призоваващо руските емигранти да встъпят във фашистката партия; „Русь на кресте“ (№ 17, 26 авг.) – подобно на повечето стихотворения на П. Евграфов в повелително наклонение, с обръщение към тези, които в момента се разпореждат с родината му, да се опомнят и снемат от кръста святата Русия; „Вперед! Русским фашистам“ (№ 20, 16 септ.) – призив към руските фашисти; „Русским фашисткам“

---

[7] Даниил Максимович Ратхауз (1868–1937) – руски поет, автор на текстовете на няколко известни романса. Дореволюционното му поетическо творчество не се радва на особено одобрение на критиката, заради подражателство и заимствания на стиховете му, с изключение на Лев Толстой, който неведнъж заявявл в интервюта, че от съвременните поети цени най-вече него. В емиграция издава две книги: „Мои песни“ (Берлин, 1922) и „О жизни и смерти“ (Прага, 1927).

[8] Твори в повече от скромни условия в покрайнините на Белград, дели с още двама души малка стая, в която вместо маса се използва кашон за портокали. Благодарение на една от фашистките активистки в Далечния Изток, Ирина Рожнатовская, стихотворенията му са пренесени и в СССР. Вж.: Сидоров, Д. Наш поэт. – Русь, № 39, 3 февр. 1935.

(№ 22, 30 септ.), посветено на ръководителката на Руското женско фашистко движение в Далечния Изток Абаимова; „Ты-ли Русь?..“ (№ 29, 18 ноем.); „Святая Русь“ (№ 36, 7 ян. 1935) – за руските манастири; „Мы!..“ (№ 53, 21 юни) – вдъхновяващо привържениците на фашистката идея; „Мы накануне...“ (№ 56, 23 юни) – призивно, в очакване на световни събития.

Съвсем рядко има стихотворения от други автори: „Предсмертная молитва великой княжны Ольги Николавны, в заточении в доме Ипатьева в Екатеринбурге“[9], придружено от поетически призив към руснаците в емиграция на И. Жаковски да препрочитат тази молитва: „Русским людям на чужбине“ (№ 9, 3 юни); „Подражание А. Толстому“ от Андрей Бандура (№ 61, 11 авг.).

През 1936 г. на страниците на „Русь“ не се появяват повече стихотворения.

В други отношения обаче през цялото време на съществуването си вестникът запазва облика си, създаден в началото.

Радостин Русев

[9] Две стихотворения-молитви, „Молитва“ и „Перед иконой Богоматери“, както и стихотворението „Разбита ваза“ от Сюли Прюдом, собственоръчно написани от императорската дъщеря върху три тънки листа хартия, са били открити в Ипатиевия дом в Екатиринбург, където в нощта на 16 срещу 17 юли 1918 г. заедно със семейството си е разстрелян последният руски император. Има основания да се предполага, че самата Олга Николаевна е техен автор (все пак неин преподавател по литература е бил поетът И. Аненски), но съществува и подкрепена с достатъчно аргументи версия, че стиховете принадлежат на поета С. С. Бехтеев.

С БОГОМ

С Богом. Прибавление к Новому пути, посвященное разработке вопросов общественно-идеологического характера (при ближайшем участии проф. А. В. Карташева[1]). Avec dieu. Supplément à la Nouvelle voie consacré à l'étude des questions idéologiques (avec le concours de professeur A. V. Kartacheff).

„Ничто не возбуждает так гнева Божия, как разделение в Церкви. Даже, если бы мы делали самые совершенные дела, – разрывая единение, будем наказаны, как если бы мы разрывали Тело Господне. ...Даже мученичество не заглаживает такого греха"... *Иоанн Златоуст.*

№ 1 апр. 1935
№ 2 юни 1935
№ 3 авг. 1935

Печатница „Древна България" (посочена на с. 2, № 1).

За да се съкрати броят на печатните знаци и за икономия, редакцията се отказва от използване на твърдия знак, запазвайки непроменен правописа навсякъде другаде.

Обем: № 1 и 2 – 2 с., № 3 – 4 с.

„В новый путь иду я с Богом..." гласи стих на руския поет Николай Некрасов (1821–1877). Дали случайно или не, но приложението на вестник „Новый путь" получава название „С Богом". Във всеки случай по този начин вестникът открито показва, че движението на руските трудещи се християни, чийто орган е той, следва неотклонно в своите стремежи и търсения пътя, по който от древността стъпва православният руски народ – и когато благоустройва своя личен и обществен живот, и когато създава своята държавност – Божия път, пътя на вярата и молитвата.

За смисъла да се върви по този именно път и за тази вяра говори във встъпителната статия от първия брой („С Богом") протопрезвитер Сергий Орлов.

В останалата част на с. 1 са вместени „беседите" на А. Карташов „I. Под старым знаменем" и „II. Первый пункт программы". В тях са формулирани новите предизвикателства, пред които се изправя Руското трудово християнско движение[2], дава се отговор на въпроса възможна ли е т.нар. „социална мисия" в православието, с други думи – оправдана ли е догматически църковно-обществената дейност, имат ли право православните миряни да занимават Църквата със своите земни интереси. Според А. Карташов въпросът за християнизацията на колективния труд не е стоял

[1] Карташов, Антон Владимирович (1875–1960) – руски богослов, историк на Руската църква; председател на Руския национален комитет (РНК), организация, създадена на 12 юни 1921 г. в Париж с цел политическа борба с болшевизма и опитите за съглашателство с него, поддръжка на Руската армия на ген. П. Врангел, съдействие за сближаването между съществуващите емигрантски учреждения и организации; заедно със С. П. Мелгунов е редактор на парижкия емигрантски ежеседмичник „Борьба за Россию".

[2] Руско трудово християнско движение (РТХД) – едно от основните движения на руската емиграция; стреми се да се справи с разложението на емиграцията, мисли бъдещето на Русия като подготвя строителите на нейното християнско-национално възраждане.

С БОГОМ

AVEC DIEU

1935 г.

†

С БОГОМ

никога в такава форма, в такава обстановка, в такова полемично противопоставяне пред руския православен народ. Не може да не се тръгне по „нов път“ и първи пункт от начертаната от трагедията на живота, а не измислена, програма е отстояване на социалната мисия на православието. Но авторът е категоричен, че това трябва да стане само под „старото знаме“, което е упованието на светото православие – точният „компас в идейните бури на времето“.

Протойерей Яков Ктитарев в „Христианизация труда и оцерковление общественно-экономических отношений“ (№ 1, с. 2; № 2, с. 2) продължава и допълва написаното в двата текста на А. Карташов като по-детайлно разработва темата за противоречието между християнския възглед за труда и собствеността и атеистичните социалистически политико-икономически теории.

На с. 2 е открит отдел „Из неправославного мира“, където вестникът възнамерява да известява: 1) За действия и изказвания в средата на инославните изповедания против безбожния болшевизъм; 2) За дейността на римо-католическата, англокатолическата и протестантските църкви на попрището на социалната доктрина и практика. В този отдел е поместен очерк от д-р Юрий Лодиженски, който запознава най-общо с произхода, задачите и някои методи на работа на сродната (дори и по име) междувероизповедна организация „Pro Deo“. Създадена през октомври 1933 г., тази организация (по-точно – международна комисия; нейните членове участват от лично свое име, а не като представители на църкви и религиозни организации) събира католици, православни и протестанти за обмен на мнения, взаимно осведомяване, за практическа работа в две строго ограничени области: християнска помощ за преследваните вярващи и борба срещу войнстващото безбожие. След учредяването си тя пристъпва към масово осведомяване на църковния народ за същността и целите на войнстващото безбожие и неговите методи за борба с религията и вярващите, за гоненията в Русия, а след това и в Мексико. За година и половина са проведени четири сесии, а основна форма на практическата ѝ дейност са подвижните изложби, които обикалят Швейцария, Франция, Югославия, Англия.

Ако първият брой на „С Богом“ набелязва най-вече идеологическите основи на работата, необходима за подготовката на християнско устройство на обществения и държавния живот, то вторият се концентрира повече върху изясняването на практическите пътища, по които това може да се случи, за да не остане всичко в полето на отвлечената философия и словесните упражнения. Такова предварително очакване внушават и заглавията на двете статии, отпечатани на с. 1, които почти буквално се дублират: „Что делать?“ и „Что делать и кому?“.

Уводната статия „Что делать?“ от Я. Каширски[3] формулира три основни задачи пред движение „С Богом“[4], което се опитва да обобщи четиригодишния опит на Руското трудово християнско движение (РТХД): 1) поставяне на идейна цел, при това не отрицателна, а положителна, творческа – обновяване и оздравяване на всички области на болния живот по пътя на просветлението му със „светото неугасимо, вечно, надеждно Христово учение“ и „освобождаването на самоценната човешка личност от обезличаващия я колективизъм“; 2) откриване на възможности за постигане на тази цел в практическата работа, достъпна на всеки в неговата непосредствена професионална област; 3) намиране, привличане и включване в работата на руски по дух хора, които не изпитват задоволство от незначителните успехи в делничния бежански живот и благополучната бежанска кариера, а виждат смисъла на живота си в нещо по-голямо, които горят вътрешно от любов към ближния и към родината си.

В „Что делать и кому? (Второй пункт программы)“ (с. 1–2) са изложени вижданията на А. В. Карташов за начина, по които на практика би се реализирала социалната мисия на руската православна църква. За него основният метод на социалната мисия на църквата е оцърквяване на миряните в тяхната държавна, обществена, културна, икономическа дейност и тази мисия, изпълнението на плана за християнизация на общонационалния живот, е призвание не на духовенството, а на самите миряни. Организирането им с тази цел може да става не вътре, в църквите, а около тях – в църковни братства, обединяващи вярващи хора с еднакви стремежи, таланти и професии, с огромна мрежа от каквито следва да бъде покрита цяла Русия. Заразени от вдъхновението и наставленията на Църквата, членовете на тези братства ще влеят по всички канали на културното творчество и живота на нацията мощни струи евангелски православен дух и под въздействието им целият живот ще се преобразува вътрешно, органически, без ни най-малко насилие и държавен натиск, както и подобава на православието.

В подкрепа на тезите, изложени от А. Карташов, е и статията „Церковь и мир“ (с. 2) от Н. С. Тимашов[5]. Авторът говори за излизането на църквата иззад църковните прегради, за сливането на църквата и света, за необходимостта с промените в живота да се менят и формите, чрез които се осъществява в него християнското учение, тъй като пасивното стоене на църквата в позиция на затвореност в богослу-

[3] Псевдоним на Борис Александрович Николски (1885–1969), историк, журналист, преводач. Генерален секретар на бюрото на Руското трудово християнско движение (РТХД). Под същия псевдоним издава книгата си „Русское трудовое христианское движение“ (1934). Сътрудник на сп. „Борба за Россию“, в. „La Tribune de Geneva“.

[4] Именно движение е наречено „С Богом“ от автора на публикацията.

[5] Николай Сергеевич Тимашов (1886–1970) – социолог, публицист, общественик, сътрудничи на в. „Руль“, „Возрождение“ и други емигрантски издания.

жебни действия означава само предаване на властта над света в ръцете на безбожните сили.

Целият трети брой на „С Богом“ е посветен на Ривския конгрес на РТХД, поставил си за задача да изготви идеологическите положения (концентрирани в лозунга „Вяра, родина, семейство“), които да бъдат заложени в основата на работата на РТХД през „втория етап“ от неговото развитие.

В съкратен вид са публикувани докладите, представени на този форум от проф. А. В. Карташов, Б. А. Николски, проф. Н. С. Тимашов и проф. В. Н. Илин.

Текстът на проф. А. В. Карташов „Как строить Русское Христианское государство“ (с. 1–2) е структуриран в четири „лекции“. Лайтмотивът на „Лекция I“ е Света Русия – руският идеал от миналото, който трябва да бъде възроден и пренесен в бъдещето. Като една от дълбоките причини за руското крушение се сочи безсилието на управляващите Русия да създадат живо (а не само на думи) възраждане на идеала за Света Русия в синтез със светската, културната Велика Русия. „Лекция II“ изяснява ролята на Православната църква като първоизточник на духовна сила в борбата за Света Русия. В „Лекция III“ проф. Карташов доразвива идеята си за православните братства. „Лекция IV“ обосновава належащата задача да се християнизира цялата култура.

Четири пункта съдържат и тезисите на Б. А. Николски „Какой должна быть Русская Христианская государственность“ (с. 3): „I. Государство“; II. Государственность; III. Христианское государство и государственность; [IV.] Русская Христианская государственность“. Поставят се въпроси за предназначението на държавата, за своеобразието на понятието „государственность“, което не може да бъде предадено съвсем точно на други езици, и неговата същност, която най-ярко се проявява в държавния строй, държавната сила и държавната идея, за възраждането на християнската държава.

Проф. Н. С. Тимашов в „Каким должно быть Русское Христианское государство“ (с. 3–4) спира вниманието си върху следните въпроси: I. Проблема христианского хозяйства; II. Неправда капитализма; III. Неправда социализма; IV. Относительная правда национального солидаризма; V. Христианское хозяйство русского будущего. А. Руководящие принципы; VI. Христианское хозяйство русского будущего. Б. Практическое применение принципов.

Най-схематично (вероятно само поради недостиг на място) е представен четвъртият материал от конгреса – „Какой должна быть Христианская культура“ (I. Христианская культура в прошлом; II. Кризис (суд) внутри Христианской культуры. Революция; III. Христианская культура в будущем)“ от проф. В. Н. Илин. В краткия текст, за който е останало ограничено място към края на с. 4, се обосновава идеята, че правилният подход при решаването на толкова трудна задача като християнизацията на културата изисква поставянето на преден план на идеала за всемирно-съборната организация на човечеството.

Трите броя на „С Богом“ в сбит вид разкриват основните пунктове от идеологията и програмата на РТХД, маркират сложен момент от вътрешното развитие на това значимо движение сред руската емиграция, когато се търсят нови посоки и изпробват нови идеи.

Радостин Русев

СВОБОДНАЯ РЕЧЬ

Свободная речь. Выходит по вторникам, четвергам и субботам. Цена 1 лв. 50 ст. Редакция и Контора: София, бул. Дондуков № 41. Приемные часы от 10 до 12 дня. Подписная цена: в Болгарии 18 лв., заграницей 3 фр. фр. на месяц, до конца года 25 лева, загран. 4 фр. 50 с. Цена объявлений: за кв. сантим. на I стр. – 1 лв. 50 ст., на IV стр. – 1 лев. Спрос и предложение труда – 10 лева за объявление.

№ 1 – 18 22 ноем. – 31 дек. 1921
№ 19 – 60 3 ян. – 6 май 1922

Редактор-издател К. К. Парчевски (отбелязан на с. 4).

С участието на: Г. В. Алексеев, Б. Г. Валенбургер, А. Н. Грабар, Е. Д. Грим, В. В. Завялов, К. В. Мочулски, И. П. Нилов, М. И. Печковски, Ю. К. Рапопорт, А. П. Рождественски, В. И. Снегирев, К. Н. Соколов, Ф. В. Татаринов, Е. Н. Чириков, Г. И. Шавелски, В. В. Шулгин, П. М. Ярцев (имената са изредени на с. 1 в каре, съдържащо подканване към читателите да се абонират за вестника). По-късно (№ 8, 8 дек. 1921) към тях е добавен и писателят И. С. Лукаш след публикацията му „Царьград“ в предишния брой (№ 7, 6 дек. 1921)[1].

Печатница „Балкан“, София (за първи път посочена на с. 4 в № 2).

От № 13 адрес на редакцията: бул. „Дондуков“, № 40.

От № 18 цена 2 лв.

От № 19 абонаментна цена в България за 1 м. – 24 лв., 3 м. – 60 лв. и 6 м. – 110 лв.; в чужбина за 1 м. – 3 фр. фр., за 3 м. – 8 фр. фр. и за 6 м. – 15 фр. фр.

№ 60 Издател – издателство „Свободная речь“.

От № 60 абонаментна цена в България за 1 м. – 10 лв., 3 м. – 30 лв. и 6 м. – 50 лв.; в чужбина за 1 м. – 1 фр. фр., за 3 м. – 3 фр. фр. и за 6 м. – 5 фр. фр.

В последния издаден брой (№ 60, 6 май 1922) се съобщава, че вестникът излиза само в неделя.

Обем: 4 с.

Формат: 31x47 см.

„Свободная речь“ се списва от руски емигранти, привърженици на конституционно-парламентарната монархия, основана на „гражданско равенство и буржоазно-собственическо стопанско устройство“. В програмната си статия те обявяват, че ще отстояват във вестника „без партийна изключителност и без доктринерски формализъм“ своята представа за бъдеща Русия (монархия, но не механично възстановена, „историческа“, а съчетание между едноличното начало и народната воля). Уводните статии в първите няколко броя последователно избистрят представата за техните политически и идеологически пристрастия – че се разграничават от легитимистите, че са без всякакви уговорки против „съглашателските настроения“, започнали да се разпространяват в бежанската среда, че споделят духа и идеите на руското „неославянофилство“ от XX век за бъдещата славянска политика на Русия

[1] Другите публикации, които представят И. С. Лукаш в „Свободная речь“ са: „Выше голову, эмигранты!...“ (№ 19, 3 ян. 1922); „Поручик без фамилии (В пути)“ (№ 20, 6 ян. 1922); „Шарлотта Кордэ“ (№ 24, 19 ян. 1922).

СВОБОДНАЯ РѢЧЬ

Выходитъ по вторникамъ, четвергамъ и субботамъ.

Цѣна 1 лв. 50 ст.

№ 1. Вторникъ, 22 ноября 1921 года № 1.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА ГАЗЕТУ „Свободная Рѣчь"

Россія и Болгарія.

(отказ от горделиво високомерие спрямо по-малките славянски страни, признаване естествеността и законността на специфични национални интереси, самолюбието и честолюбието на другите).

Противоречията в политическите и идеологическите разбирания често стават повод за остри полемики между руски емигрантски периодични издания. В такава полемика влиза и „Свободная речь" (вж. № 24, 19 ян. 1922 г.). Опонент е вестник „Русское дело", а конкретна причина за конфликта – несъгласието с органа на „Национално възраждане", позволил си неприязън към монархистите, разобличавайки кадетите, и обожание на съветския строй, защитавайки формулата „съвети без болшевики". Особено остра реакция предизвиква статията на Н. Егоров „Боевой клич" („Русское дело", № 62, 15 ян. 1922), където се предлага „признаване на селската власт на селските общности с всички последствия" (според Н. Егоров селска Русия била „съветска" до идването на власт на болшевиките, селските общини в стара Русия всъщност били малки съветски републики). Според „Свободная речь"[2] „Русское дело" разпространява лъжливи представи за съветската власт сред руските бежанци, а признаването на „съвети без болшевики" е само подготвителен етап за признаването и на съвети с болшевики.

Сред първостепенните акценти на вестника е международната политика. Информацията, представяна най-често с извадки от телеграми на телеграфна агенция Русспрес и БТА или от радиосъобщения, се систематизира в различни, непостоянни рубрики: „Последние известия", „Международная жизнь", „В Европе", „За границей", „Последний час", „Разные известия", „Последняя почта".

Раждането на вестника и около една трета от съществуването му съвпадат по време с провеждането на Вашингтонската конференция (12 ноем. 1921 – 6 февр. 1922), позната в историята още и като Конференция по разоръжаването, в центъра на която е въпросът за огромния западен район на Тихия океан, т.е. взаимоотношенията между САЩ и Япония, както и англо-американските отношения като следствие на англо-японския съюз. Конференцията присъства в уводните статии, в информационните рубрики, обект е на специален анализ и в отделни статии.

Конфигурацията на силите преди конференцията, подготовката ѝ, както и политическата прогноза са теми на статията на Е.Д. Грим „Вашингтонская конферен-

[2] Вж.: К. Д. Советские увлечения. – Свободная речь, № 24, 19 ян. 1922.

ция“ (№ 1, 22 ноем. 1921, с. 2). Същият автор[3] търси отговор и на въпроса какво дава Вашингтонската конференция за изясняването на положението на Русия в Далечния изток, както и за характера на политиката на държавите по отношение на Русия („Россия и вашингтонская конференция“, № 19, 3 ян. 1922).

По времето, когато излиза вестникът, се провежда и друга важна международна конференция[4] – Генуезката (апр. 1922), поставяща си за цел икономическото възстановяване на Европа. Въпреки че издателите му намират характера на дебатите там повече за декларативен и агитационен, всичко около нея (подготовката, очакванията, ходът на разговорите) се отразява широко, доколкото все пак условията на политическо осведомяване в „софийското уединение“ позволяват това, тъй като информацията в повечето случаи идва от случайни и безсистемни съобщения. На откриването и първите дни на конференцията е посветен почти целият № 56 (20 апр. 1922), случващото се в Генуа е център и на следващия № 57 (22 апр. 1922), доминира и в останалите броеве до спирането на вестника.

Вестникът почти не пропуска да прави коментари и интерпретации по актуални събития от европейската политика, явления от действителността в Съветска Русия или от живота на руснаците в изгнание, системно на страниците му присъстват политически обзори и анализи, подписани с псевдонима Alpha Beth, както и интересни публицистични материали и мнения върху различни политически теми от редактора К. Парчевски, В. Шулгин.

За случващото се в Съветска Русия читателят се информира от рубриките „Советская Россия“, „В России“, „Красный быт“, „Голод“, а в България – от „Болгарская жизнь“, „София“.

Рубриката „Хроника“ съдържа кратки съобщения за обществени, културни, литературни събития с участието на руски емигранти в България.

Еднократно (№ 4, 29 ноем. 1921) се появява и рубрика „Из жизни русской армии в Болгарии“.

Център на внимание в почти целия № 49 (28 март 1922) са мерките, предприети от правителството на Ал. Стамболийски срещу „галиполците“ („врангелистите“) в България. Преследването на тази категория руски бежанци е оценено като „психологически момент“, който вероятно ще отмине, като злобна кампания срещу руската емиграция изобщо от страна на комунистическите органи или вестници на радославистите, за които „русофобството е изконна професия“. Всъщност повече се отделя място за фактите, представянето на полярните гласове, отколкото се правят оценки и изразява открито собствена позиция. От този брой насетне съдбата и положението на разселените в България галиполски части неизменно стои в полезрението на вестника.

Вестникът се опитва да дава достатъчно информация и за положението на руската емиграция в други страни Обикновено тя е обобщена в рубрики под различни

---

[3] Е. Д. Грим е автор и на други сериозни аналитични статии в „Свободная речь“ по актуални въпроси на международната политика: „Ближневосточная проблема“ (№ 3, 26 ноем. 1921, с. 1–2); „Ирландский вопрос“ (№ 8, 8 дек.1921, с. 1–2).

[4] Макар и не с толкова внимание и подробности вестникът отразява и случващото се около още една международна конференция – конференцията в Кан през януари 1922 г., която трябва да обсъди „икономическото възстановяване на Европа чрез възстановяване на отношенията с Русия“, но е прекъсната заради оставката на френския премиер Аристид Бриан.

имена: „Среди эмиграции“, „Эмигрантская жизнь“, „Бежанская жизнь“, „В эмиграции“. Понякога се явява и в по-обемни материали („Русские в Чехии“, № 39, 2 март 1922) в различна форма (беседи, писма): „Русское студенчество в Чехословакии (беседа с проф. А. С. Ломшаков)“ (№ 46, 21 март 1922); „Америка и казаки (Письмо Б. А. Бахметьева ген. А. П. Богаевскому)“ (№ 46, 21 март 1922).

Във вестника се обръща внимание и на теми, свързани с религията, което се дължи главно на активното участие в него на протопрезвитер Георгий Йоанович Шавелски и проф. прот. Александър Петрович Рождественски. В статията на Шавелски „Большевизм и Русская православная церковь“ (№ 2, 24 ноем. 1921, с. 1–2) се изследва положението на Православната църква в Съветска Русия, което представлява обект на растящ интерес не само сред руснаците – заради това, че след четири години съветска власт църквата остава единствената сила, която все още болшевиките не са сломили. Публикацията „Русско-болгарские церковные отношения“ (№ 21, 12 ян. 1922, с. 1) пък е по повод промененото отношение на висшата руска църковна власт към „българската схизма“ като домашен спор между гърци и българи и разрешението управляващият руските православни енории в България еп. Серафим да свещенодейства съвместно с българските архиереи и духовенство. В няколко поредни броя (№ 11, 15 дек.; № 13, 20 дек.; № 15, 24 дек.; № 17, 29 дек. 1921) са публикувани спомените на Рождественски за Московския патриарх Тихон: „Московский патриарх Тихон (Из воспоминаний)“.

Присъствието на впечатляващи литературни имена сред сътрудниците на „Свободная речь“ подклажда най-сериозни очаквания спрямо литературната част на вестника и донякъде те се оправдават.

Непременно следва да се отбележи шести брой (3 дек. 1921 г.), където отделът за литература („Литературный обзор“) поглъща повече от половината обем на вестника. По-обстойно е представена (от Е. Грим) книгата на граф С. Ю. Вите „Воспоминания. Царствование Николая II“, т. 1 (изд. „Слово“, Берлин). Анотирани са още две берлински издания: третият том от 22-томния документален сборник „Архив русской революции издаваемый И. В. Гессеном“ от К. С. (вероятно К. Н. Соколов) и първият брой на литературно-художественото и обществено месечно списание „Сполохи“ (ред. А. Н. Дроздов) от К. П. (вероятно К. К. Парчевски).

Откроява се две публикации.

Едната, статията на К. Зайцев „Достоевский и Пушкин“, съдържа находчиви разсъждения на тема „творец и епоха“, подсказани, или по-скоро – провокирани, от сравнението между художествените методи на двамата писатели, изразители на руската национална мисъл. В тяхно лице авторът вижда символите на различни, на диаметрално противоположни състояния на обществото и човешкия дух. Пушкин олицетворява хармонията на живота, руската национална стихия „в състояние на покой“ (т.е. както доброто старо *минало*, така и, може би, най-оптимистичния вариант на *бъдещето*), защото самият той е хармония и съразмерност, „светла и вътрешно радостна личност“, както по-късно ще го охарактеризира А. Синявски. Съвсем друга стихия – развълнувана, излязла от състояние на равновесие – изразява Достоевски, чиито абсурдни видения, светоусещане и неуравновесен художествен свят с присъщата му фантастика, неправдоподобност и апокалиптичност съответстват според Зайцев на смутното *настояще*, съвпадат с трагичното настроение на руските емигранти. „Пушкинският бит – пише той – е останал в миналото, а

Пушкин, излизайки от откърмилия го бит, е отишъл в бъдещето. Нашият бит сега е Достоевски. Той е не само най-съвременният, а и, може би, единственият съвременен писател. Достоевски е съвременен *битописател*. И в това е своеобразното му значение за нашето поколение: както по-рано живеехме в Пушкин, така сега живеем в Достоевски".

Другата привличаща вниманието публикация в същия брой е „Новые стихи Ахматовой" – кратка рецензия на Константин Мочулски за последния сборник на руската поетеса „Подорожник". Изследователският интерес на този литературовед, поставящ на първо място като предмет на литературния анализ „семантиката на формата", към поетиката на Ана Ахматова датира още от момента, когато се появява дебютната ѝ стихосбирка. За отбелязване е фактът, че първото си по-значително изследване за нея той написва в емиграция, и то в България – в софийското списание „Русская мысль" (1921, № 3–4). Статията му там („Поэтическое творчество Анны Ахматовой") отразява резултатите от теоретичните търсения на група литературоведи (К. Мочулски, В. Чудовски, Ю. Николски) в областта на „морфологичния анализ", явява се практическо приложение на собствената им методологическа система за изучаване на художественото произведение: „от сюжета, през тематиката и композицията, до стила и синтаксиса, завършвайки с непосредственото разкриване на „чистото изкуство" в ритмиката и мелодиката"[5]. Почти непознатата и на специалистите рецензия, публикувана в „Свободная речь", също загатва някои от белезите на изящния стил и изследователския подход на своя автор. В нея се проследява синтетично творческата еволюция на Ахматова от първия ѝ поетически сборник до тогавашния момент: от нежните интимни думи, признания, изповеден шепот и мигновени настроения, нанизани върху един любовен напев в „Четки", през проявилия се по-късно специфичен стремеж към задържане на мига и намиране на непреходната форма, в която личното се споява с общото и импресионистичното преминава в класическо в „Белая стая", до израстването на любовните мотиви в символи на родината в „Подорожник".

За съжаление раздел с литературна тематика в подобен мащаб повече не се появява нито веднъж на страниците на „Свободная речь". Все пак като известна компенсация за кратък разбор и анотация на емигрантски списания и книги и в следващите броеве се заделя достатъчно място, понякога и в отделна рубрика „Библиография"[6]. От време на време се промъкват и небезинтересни изследва-

---

[5] Вж.: Мочульский, К. Поэтическое творчество Анны Ахматовой. – Литературное обозрение, 1989, № 5, с. 45.

[6] В № 11, 15 дек. 1921, И. Лукаш откроява явление от съветския литературен живот („под великими мертвыми снегами – тихое журчание вод живых"; „дыхание свежего ветра под гробовой крышкой") – излизането на първия брой (рецензията е озаглавена „№ 1") на сп. „Летопись Дома литераторов" (1 ноем. 1921). Две берлински издания са представени в № 29, 4 февр. 1922: „Национализм" от Рабиндранат Тагор и „Детинец. Сборник первый", един опит за систематизация и представяне на „рейхенгалското" течение в емигрантската мисъл. Няколко кратки анотации има и в № 37, 25 февр. 1922: „Артисты Московского Художественного театра за рубежом" (изд. „Наша речь", Прага), „О любви к отечеству и народной гордости. Беседы" (Цариград, 1921) от М. Левитски, както и кн. X-XII (окт. – дек. 1921) на софийската „Русская мысль", първия пражки брой на същото списание, „Записки русского Экономического общества в Лондоне" (1921, № 5, т. II) и кн. 4 и 5 от 1922 г. на българското списание „Съвременник". В № 40, 4 март 1922, са анотирани книгите на Е. Грим „Три стадия культурного развития народов" (София, 1921) и на Ив. Лукаш „Голое поле. Книга о Галлиполи" (София, 1921), както и „Избрани страници" от Ив.

ния и статии от автори като изкуствоведа А. Грабар („В Родопах (Путевые заметки)“, № 9, 10 дек. 1921 г.), фолклориста В. Нечитайлов („Над Янтрой (Очерк)“, № 22, 14 ян. 1922; „В стране идилий (Очерки Болгарии)“, № 29, 4 февр. 1922).

Читателят със сигурност ще спре погледа си и върху двете публикации с продължение на театралния критик, драматург и режисьор П. Ярцев: „Русские очерки“ (I. „Русская земля“, № 26, 26 ян. 1922; II. „Яблочный сад“, № 28, 2 февр. 1922; III. „Борисова корчмарница“, № 41, 9 март 1922; IV. „Оптина пустынь“, № 47, 23 март 1922; V. „Побледневшие снимки“, № 50, 30 март 1922) и „Синяя птица (Пути русского театра)“, доклад, прочетен на събрание на актьори от Народния театър (№ 53, 6 апр. 1922, № 54, 9 апр. 1922).

Публицистът В. В. Шулгин също оставя своя следа с няколко разножанрови публикации: „Скифский Курган“ (№ 3, 26 ноем. 1921), „Девятая заповедь“ (№ 5, 1 дек. 1921), „Сатана лгал“ (№ 8, 8 дек. 1921), „Песчинка или глыба“ (№ 17, 29 дек. 1921), „Под новый год“ (№ 18, 31 дек. 1921).

Появяват се също и няколко особено интригуващи изследвания върху родствения духовен живот на българи и руси, в областта на руско-българските контакти в културата, литературата и изкуството (към българската тема, която неотлъчно присъства във всеки брой, редакцията на вестника подхожда със съзнанието за изключителната духовна близост между двете страни и почти физическото усещане на обективно дадения паралелизъм на техните насъщни политически интереси).

Такъв характер има статията на историка на изкуството А. Грабар „О связях русского и болгарского искусств“ (№ 30, 7 февр. 1922). Конкретен повод за нейното написване става една юбилейна изложба на български картини и скулптури[7], индикираща според автора отчуждаването на българското изобразително изкуство от руското, с което се нарушава древната традиция, свързваща двата народа. За да докаже, че все още съществуват перспективи за успоредност в развитието на българското и руското изкуство, А. Грабар прави и по-отдалечени исторически екскурси. Той предполага, че ключът към разбирането на руските художествени форми

Вазов (София, 1922) – малоформатно издание в 622 с. на българското Министерство на просветата. В № 45, 18 март 1922 – „Собачья жизнь“, сборник на книгоиздателство „Слово“, Петербург, с разкази на А. Ремизов, Е. Замятин, В. Ирецки, Соколов-Микитов, И. Шишков, превод от М. А. Стахович на детските спомени на Анатол Франс „Le petit Pierre“ под русифицираното заглавие „Петруша“ и др. В № 51, 1 апр. 1922, най-широко е представен IV том на „Архив русской революции“ (Берлин, 1922), а по-кратко тритомникът „Л. Н. Толстой. Биография“ от П. И. Бирюков (Берлин, 1921), „1920 годы“ от В. Шулгин (София, 1922), преведената на български от Коста Бобчев книга на Андрей Сиротин „Иван Вазов. Личност и творчество“ (София, 1922) и януарско-февруарския брой за 1922 г. на пражката „Руская мысль“. В № 57, 22 апр. 1922, има информация за три новоизлезли книги на Ив. Наживин („Зеленя. Рассказы из школьной жизни для детей“, „В деревне. Рассказы для детей“ и „Перед катастрофой. Рассказы“), както и за две емигрантски издания – февруарския брой на списание „Корниловец“ и мартенската книжка на пражката „Русская мысль“.

[7] Става въпрос за изложба на картини и скулптури на български художници за периода 1896–1921 г., в която са представени почти всички художници от различни направления. Събитието е отразено във вестника около месец по-рано от Евг. Дункел („Болгарская юбилейная выставка“, „Свободная речь“, № 3, 26 ноем. 1921, с. 4). Като „гвоздей на изложбата“ авторът на бележката определя скулптурата на Жеко Спиридонов „Самарянка“. Откроени са също чувството и финият колорит на „Симфония в бяло“ от Елена Карамихайлова, портретното майсторство на Б. Митов, експресията и упоритостта у Димитър Гюдженов. Общото впечатление от тази изложба е, че българското изкуство е в „зародиш“, още не се е разкрило като самостоятелно творчество, колебае се на кой крак да пристъпи, усеща се „грамадното влияние“ на руските художници (Рьорих, Добужински, Милиоти).

следва да се търси в техния източник, който е България и води началото си от покръстването и приемането на писмеността в Киевска Русия чрез българите. После авторът проследява процесите на взаимопроникване в изкуствата на двете държави (особено в иконописта), обозначава и процес, противоположен на първоначалния, състоящ се в изработването на собствен руски стил и разпространяването му извън пределите на Русия, включително и обратно на Балканите през XVI–XVIII век.

Проницателни наблюдения се съдържат и в статията на В. Нечитайлов „Россия в болгарских народных песнях“ (№ 52, 4 апр. 1922). Фолкloристът има за цел да покаже , че историческото влияние на Русия не остава без следи даже в най-интимното духовно творчество на българския народ – в неговите народни песни. От изнесените примери става видно, че най-често образът на Русия се явява в народното творчество на българите като майка-застъпница или като могъща и непобедима сила.

Лириката на страниците на „Свободная речь“ е съвсем епизодично явление, затова пък единичните публикации са повече от колоритни. Най-напред (но едва в № 18, 31 дек. 1921) се появява едно стихотворение на В. Вязмитинов, отразяващо амплитудите в емоционалното състояние на изгнаника в навечерието на новогодишния празник. После (№ 23, 17 ян. 1922, с. 2) – препечатка от петербургското списание „Летопись Дома литераторов“ (1921, № 2) на неиздавано стихотворение от А. С. Пушкин – „Царское село“. Две стихотворения, съдържащи пейзажни мотиви, но с внушения за изгническата съдба, има в № 29, 4 апр. 1922 – „В сумерки“ (от сборника „Галлиполийские песни“ на П. Сулски) и „Лесной покой“ от В. Вязиятинов. От последния автор са и два кратки фейлетона в мерена реч – „Вехи“ (№ 45, 18 март 1922), насочен срещу сменовеховците, както и „Через горнило страданий“ (№ 52, 4 апр. 1922), обръщение към руската емиграция, имащо за цел да влее у нея вяра и сили да устои след тежките изпитания и страдания през последните пет години. И накрая (№ 48, 25 март 1922) – две съвременни народни приказки, напомнящи по архитектоника стари апокрифи и иронизиращи съветската действителност и нрави, препечатани от публикация на А. Соколовски в „Русская мысль“ – „Сказка о попе Игнате“ и „Сказка о красноармейце Иване“.

Въпреки че се прави от твърди привърженици на парламентарно-конституционната монархия, вестникът е типичен за онази група периодични издания на руската емиграция в България, в които съпътстващите рубрики за литература, критика, изкуство, култура и т.н. не са в толкова подчинителна зависимост от идейно-политическите възгледи на редакторите и издателите им и представляват истински оазиси в претоварените от политика вестникарски страници.

Радостин Русев

СВЯТАЯ РУСЬ

Святая Русь. Однодневная газета ко дню 950-летнего юбилея крещения Руси – 988 г. – 1038 г. Издание Комитета по устройству торжественного празднования 950-летнего юбилея крещения Руси. Г. София. 28 июля 1938 г. Цена 3 лв. В номере: архиепископ Серафим: Знаменательный юбилей крещения Руси. Пр. Н. Владимирский: Святая Русь. Пр. Г. Голубцов: Жемчужина Св. Кн. Владимира. В. Ал. Барабах: Крещение Руси и пр.

28 юли 1938

Най-ниско долу на последната – шеста – страница: „Печатница на Военно-издателски фонд. – 1938 – 526".

Формат: 4°[1]

Тираж: 1100 екз.

Вестникът или „единичният лист" (според български библиографски справочник[2]), е посветен на тържественото честване на 950-та годишнина от покръстването на русите и е датиран с 28 юли (1938 г.), когато по юлианския календар се отбелязва паметта на св. кн. Владимир, кръстителя на Русия. Вероятно той излиза в навечерието на събитието и има за цел да мотивира и пропагандира празнуването на предстоящия юбилей сред емигантските среди, без да забравя за живеещите в метрополията руснаци[3]. Почти всички автори на материали са представители на руския клир от кръга на управляващия руските църковни енории в България в периода 1921 – 1950 г. – владика Серафим (Соболев), архиепископ Богучарски, което предполага сговаряне на посланията или поне единомислие спрямо формулирана-

[1] Информацията на този ред е по: Български периодичен печат 1844–1944. Анотиран библиографски указател. Т. III. Съставител Д. П. Иванчев. Обща редакция Т. Боров, Г. Боршуков, Вл. Топенчаров. София, 1969, с. 39.

[2] Пак там.

[3] На 28 юли 1938 г. в салона на Софийската митрополия се провежда тържествено събрание по повод на 950-ия юбилей от кръщението на Русия (988 г. – 1938 г.). Не успях да установя заглавията на изнесените доклади, последвани от концертна част, но дали те не се доближават до статиите от вестника? Още повече, че неговото излизане съвпада с деня на тържеството. Очевидно лятното време осуетява възпитателната цел на подобно честване, насочена към младото поколение на руската емиграция. По-късно, на 30 октомври 1938 г., по инициатива на дружеството „Руски сокол", руската гимназия в София и гимназията за нови езици на В. П. Кузмина отново в салона на Софийската митрополия се организира тържествено събрание – „прослава", посветено на паметта на св. кн. Владимир и по случай 950-та годишнина от кръщението на Русия. Хор от учащи се изпълнява тропар и химн за св. кн. Владимир (вж. по-долу в текста на статията). Прочетени са доклади – от проф. М. Попруженко („Християнство на Руси до Св. Владимира") и от протопресвитер о. Г. Шавелски („Святой князь Владимир и его дело"). Н. О. Масалитинов изпълнява стихотворението на А. К. Толстой „Возвращение князя Владимира из Корсуни" (коректното заглавие на творбата – „Песня о походе Владимира на Корсунь") и чете разказа на Чехов „Студент". В литературната част на тържеството участват ученици от гимназиите. Слово на руски език произнася софийският митрополит Стефан. Честването завършва с изпълнение на химна на „соколите" и българския химн „Шуми Марица". Вж.: Петкова, Г. Хроника культурной и литературной жизни русской эмиграции в Болгарии (1919–1940). – Русские в Болгарии. Юбилейный информационный альманах Русского зарубежья в Болгарии 1877–2007 гг. Пловдив, 2010, с. 310–311.

та от последния интерпретация на конкретното историческо събитие и символните му значения за развитието на Русия, останали непреходни и неизменно актуални и за тогавашния емигрантски живот.

Моделиращата представа за смисъла на празника и на юбилейното честване е заявена в уводната статия на вестника „Знаменательный юбилей Крещения Руси“ (с. 1–2), написана от архиеп. Серафим. Според него, в развитието си руският народ живее щастливо и благоденства, докато пребивава в духовна връзка със своя „отец“ – просветителя кн. Владимир. Последният завещава на потомството си две богатства: 1) православната вяра (която чрез благодатта на Св. Дух трансформира руския народ в „народ-богоносец“) и 2) самодържавната власт (отначало – на „великия княз“, впоследствие – на „царя – помазаник Божи“). Авторът въвежда тези устои като основополагащи за единението на руския народ и превръщането му „в най-могъщия, велик и славен сред всички народи на вселената“ (с. 1). Когато обаче руският народ се отстранява от духовния си баща и пренебрегва двете исконни исторически начала, той губи своя предишен живот в славата и се превръща в „нищожество“ (с. 1). Руснаците в Русия осъзнават заедно с руснаците в емиграция големия грях, който са извършили, когато са отстъпили от православната вяра и са се отказали от своя цар. Архиеп. Серафим внушава извода, че всички руснаци биха се обединили за честването на празника, защото са разбрали – сред бедствия и страдания – истинския смисъл на отхвърлените от тях самите жалони. Обединяването означава връщане на руския народ при своя баща, кръстителя св. Владимир, равносилно в своята жестовост на връщането на блудния син от евангелската притча.

Използвайки инклузивното „ние“, архиеп. Серафим настоява предстоящото честване да бъде за всички руски хора начало на истинско покаяние и възраждане, което означава, те да не отстъпват от „своята“ православна вяра и от следването на нейните догмати, както и да изпълняват всички предписания на „нашата Църква“ (с. 2). Освен „опазването на чистотата на вярата от смешението ѝ с религиозна лъжа“ (с. 2), трябва „открито, изповеднически да се отстоява и другата основа на миналото величие и слава на Родината – необходимостта от самодържавната власт на царя – помазаника Божи“ (с. 2). Отстоявайки принципа на единодържавие или самодържавие, авторът цитира Стария завет, посланията на Апостолите, отците на Църквата, като към авторитетното им слово, добавя възгледите на две ключови за руската култура фигури: Пушкин и Достоевски. И двамата са въведени през при-

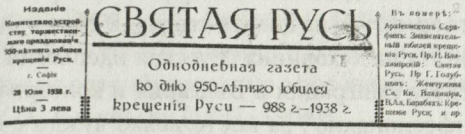

Изданіе Комитета по устройству торжественнаго празднованія 950-лѣтняго юбилея крещенія Руси. г. Софія 28 Юля 1938 г. Цѣна 3 лева

СВЯТАЯ РУСЬ

Однодневная газета ко дню 950-лѣтняго юбилея крещенія Руси — 988 г.–1938 г.

Въ номерѣ: Архіепископъ Серафимъ: Знаменательный юбилей крещенія Руси. Пр. Н. Владимірскій: Святая Русь. Пр. Г. Голубцовъ: Женчужина Св. Кн. Владиміра, В. Ал. Барабахъ: Крещеніе Руси; и пр.

Знаменательный Юбилей

Крещенія Руси

Нынѣ въ 950-тилѣтнюю годовщину крещенія Руси православные русскіе люди объединяются здѣсь за рубежемъ въ торжественномъ чествованіи памяти нашего крестителя равноапостольнаго и великаго Князя Владиміра.

Въ отомъ торжествѣ ощущается наше искреннее, сердечное устремленіе къ св. Владиміру, какъ великому отцу нашему, давшему намъ бытіе христіанской жизни для единенія со Христомъ и нашего вѣчнаго спасенія; а вмѣстѣ съ тѣмъ — и возможность быть сынами бывшей великой и славной Россіи.

Несомнѣнно, такое торжественное празднованіе и съ такимъ нашимъ стремленіемъ къ св. Владиміру для насъ, живущихъ на чужбинѣ, является отраднымъ фактомъ. Оно невольно заставляетъ насъ вспомнить притчу Спасителя о блудномъ сынѣ и провести параллель между послѣднимъ и нашимъ русскимъ народомъ.

Пока сынъ не оставлялъ отца своего и пользовался его богатствомъ, онъ не зналъ никакого несчастія и благоденствувалъ. Но получивши отъ отца часть отъ его имѣнія и удалившись въ далекую сторону, отъ расточилъ все свое богатство, началъ бѣдствовать и дошелъ отъ голода до гибели. Придя въ чувство покаянія, блудный сынъ устремился къ отцу своему, который встрѣтилъ его съ великою радостію, облекъ его въ лучшую одежду и обувь, надѣлъ перстень на руку его и блудный синъ опять сталъ жить прежнею счастливою жизнію.

Такъ и русскій народъ былъ счастливъ и благоденствовалъ, пока духовно не оставлялъ своего отца — Просвѣтителя св. князя Владиміра и пользовался его богатствомъ. Это богатство состояло въ переданныхъ имъ русскому народу Православной Вѣрѣ и самодержавной власти, сначала — великаго князя, а затѣмъ Царя — Помазаника Божіяго. По ученію нашего великаго Достоевскаго, это суть тѣ самыя двѣ силы, которыя были въ основѣ величія и славы Россіи.

Православная Вѣра обогатила русскій народъ благодатію Св. Духа, которая соединила его со Христомъ такъ, что онъ воскресилъ въ своей жизни дивное христіанство апостольскаго періода и первыхъ вѣковъ христіанской эры, сдѣлавшись дѣйствительно народомъ — богоносцемъ по своимъ благодатнымъ и великимъ подвигамъ.

Самодержавная же власть великаго русскаго князя и Царя — Помазаника Божіяго объединила народъ русскій и сдѣлала его самымъ могущественнымъ, великимъ и славнымъ среди всѣхъ народовъ вселенной.

Когда же русскій народъ далеко удалился сердцемъ своимъ отъ своего отца — Крестителя, и уничтожилъ полученное отъ него богатство, т. е. когда онъ отступилъ отъ своихъ исконныхъ историческихъ началъ — Православной Вѣры и самодержавной власти Царя, и настолько, что сталъ ниспровергать то и другое, то потерялъ свою прежнюю славную жизнь, обратился въ ничтожество и сдѣлался „притчею во языцѣхъ“.

Но сейчасъ наши братья въ Россіи приходятъ въ сознаніе истины и въ покаяніе великими небывалыми страданіями. Они по своему горькому и кровавому опыту теперь знаютъ, какой великій грѣхъ они вмѣстѣ съ нами совершили, когда отступили отъ Православной Вѣры и низвергли Царя своего. Несомнѣнно, они въ большинсвѣ своемъ совокупно съ нами, если бы это было возможно, объединились бы сейчасъ въ торжественомъ празд-

КРЕЩЕНІЕ РУСИ

зматата на сдвоената монархическо-православна идея за руското, която е в мисловната арматура на цялата статия. В сбит вид впрочем текстът повтаря посланията от книгата на духовника „Русская идеология“[4] и бележи едно капсулиране на част от руската емиграция в България и консервативно затваряне в „своето национално/конфесионално“, за което всяко чуждо е профанно. Финалът на статията в патетичен тон изразява надеждата, че на Русия ще бъде оказана голяма милост, като ѝ бъде даруван цар, и тя отново ще бъде славна и велика и ще остана такава, според пророчеството на св. Серафим Саровски, до края на времената. При отпечатването на статията, в центъра на с. 1, е публикувана снимка на фреската на художника В. М. Васнецов „Крещение Руси“.

Допълнение към тезите на архиеп. Серафим предлага материалът на протойерей Н. Владимирски, през 1938 г. настоятел на руската православна енория[5]. Той тълкува заглавието на еднодневния вестник в ракурса на светостта на Русия, белязана от факта, че „нито един народ така не се е стремил към светостта и нейното достигане не си е поставил за цел на своя земен живот, както руският народ“ (с. 3). Юбилеят се празнува в изгнание, когато ясно проличава, че е загубен „истинският път“ на Русия. Посланието и на този текст е в духа на апологетизацията и месианизацията на руския народ, който си остава велик не само в дните на слава и благополучие, но и в дните на скръб и злощастия. Каквито и премеждия да среща, той „рано или късно отново ще намери завещания и осветения от историята път“ (с. 3), ще се върне към заветите на своя просветител кн. Владимир, защото благодарение на тях е възможно възраждането на „светата Рус“. В рамките на статията, на с. 3, е публикувана снимка на икона на св. равноапостолен кн. Владимир. Продължение на този текст е материалът на протойерей Г. Голубцов – „Жемчужина св. Владимира“, който представя православната вяра като „чудотворна перла“ (с. 4), завещана от великия княз и спасявала Русия от различни беди. Тук се прокрадва и съветският контекст, споменат и в статията на о. Н. Владимирски. Става дума за двайсетгодишното съществуване на болшевисткото зло, като се развива тезата, че Русия успява да издържи на този напор и ще съумее да се справи с него. Явно утопичността тук е подчинена на базовата идея – Русия ще устои благодарение на запазената от покръстването си „чудотворна перла на Владимир“ – православната вяра.

В рамките на последната статия – „Крещение Руси“ от Владимир Барабах – е публикувана снимка на паметника на св. кн. Владимир в Киев. Текстът не следва приповдигнатия дискурс на цитираните по-горе материали, но се занимава с историческия наратив – постепенното движение от езичество към християнско начало в древна Русия. Оказва се, че „приемането на християнството от славянските племена е подготвено в самата душа на славянина по пътя на постепенното възприемане на християнските идеали“ (с. 5), без да се конкретизира за кои славянски племена става дума и чие е посредничеството с „Цариград“. След кръщението през 988 г. започва културният път на Русия към прогреса, а самата тя – във всички свои кул-

[4] Вж.: Архиеп. Серафим (Соболев). Русская идеология. София, 1939. В първата глава на тази книга се подчертава, че „руската идеология се състои в православната вяра и основания върху нея живот на руския човек във всичките му прояви“. Русия загива заради отстъпването от тази вяра и нейното възраждане е в това да се върнат руснаците към нея, като отхвърлят всички еретически и богоборчески учения и положат в основата на своя живот учението на Православната църква и нейните устави (с. 6).

[5] Вж. Говорухин, В. Русский Свято-Николаевский храм в Софии. София, 1995, с. 44.

турни прояви – навеки запазва светостта си. Статията завършва с прослава: „Слава святому князю Владимиру. // Слава Святой Руси“ (с. 6). Веднага след нея, на с. 6, е отпечатан „Химн в чест на св. равноапостолен княз Владимир“ („Гимн св. равноапостольному князю Владимиру“). Химнът не е атрибутиран, не е посочено, че автор на публикувания текст е руският поет К. К. Случевски (1837–1904)[6].

Вестникът надскача интенцията да бъде само послучаен и ритуален, да демонстрира дълбоки чувства на признателност и емоционална свързаност с духовната традиция, макар че и илюстративният материал съблазнява в тази посока. Зад юбилейната жестовост ясно прозира идеологически конструкт, който се мисли като основополагащ за руската история и национална идентичност и очевидно намира в този си вид през 30-те години на XX век привърженици сред руската емиграция. Празничното послание и погледът назад в миналото се трансформират в практическа програма за бъдещето на родината, която традиционно за руската идея припознава зад емпиричната Русия метафизичната „света Рус“.

На руското православие и самодържавие, каквито и отехтявания те да имат с познати или видоизменени историософски концепции, са набавени „родинообразуващи функции“. След двадесет години емигрантски живот сглобката за единението на руснаците върху тези две начала продължава да генерира битие (или да прави битието поносимо), колкото и утопично да изглежда примиряването на обещаното есхатологично „спасение на душите“ с конкретното материално ежедневие в съветската метрополия или разроилата се емиграция. Необходимо е само патетиката успешно да неутрализира неадекватността на посланията. С тази задача вестникът се справя блестящо.

Галина Петкова

[6] Химнът е създаден през 1888 г. в резултат на сътрудничеството на поета К. Случевски и диригента и композитора В. Главач (1849–1911). Изпълнителският му вариант се различава от текста на Случевски.

СЛАВЯНСКОЕ ЭХО

Славянское эхо. Еженедельная газета. Орган национальной славянской мысли. Редактор М. М. Есив. Ответственный редактор В. Н. Смердов. Редакция и контора помещаются: София, ул. Царь Самуил, 61. Прием в редакции: по средам и субботам от 10 – 12 час. дня. Такса на объявления: на 1-й с. 3 лв. кв. см., [на] 4-й с. 2 лв. Подписная цена: на 1 мес. – 10 лв., на 6 мес. – 50 лв., на 1 год – 100 лв. Цена отд. номера 2 лв.

№ 1–16 14 май – 21 ноем. 1938[1]
№ 17–26 4 февр. – 27 юли 1939
№ 27–34 2 дек. 1940 – 19 ян. 1941

№ 27 – 34 ненамерени.
От № 7 ред. М. М. Есив (от 11 ред.-изд.), отг. ред. В. А. Шаблинский
София, печатница „Нов живот".
Формат: № 1–21 – 30,5x47 см. От № 22 – 34x49,5 см.
Тираж: 1000 екз.

„Славянское эхо" („Славянско ехо") е вестник, орган на „националната славянска мисъл". В програмната статия на редакцията „Программа нашей газеты" (№ 1, 14 май 1938) се формулира неговата цел: „възраждане на Велика Русия и обединяване на славянството". Издателите изповядват Русия като свещено начало на цялото славянство и покровителка на неговите национални интереси. Според тях, славянството е разпокъсано и унижено от цивилизована Европа и без възраждането на национална Русия обединението му е немислимо, единствено след възкресението на Русия ще настъпи край на страданията за всички славянски народи.

Платформата на редакцията не декларира обвързаност с някакви партии и организации, но демонстрира готовност да работи с всички за укрепване на руско-славянското съзнание и създаването на единен фронт срещу болшевизма. Първоначалната сякаш сговорчивост между руската национална и славянската каузи постепенно е взривена от все по-настойчивото им обвързване с гледната точка за нацистка Германия като фактор на бъдещето руско и славянско държавно строителство. Стига се дотам, че дори Бялото движение в един момент се припознава не само за предтеча на фашизма, но и за негова проява („Ни фашизм, ни расизм" от М. Варшавски, № 25, 30 юни 1939).

В крайна сметка издателската „идеологема", извън някои нюанси, може да бъде сведена до следното: национална Германия, обединила всички германски народи, ще победи III Интернационал и така ще даде тласък за възраждането на Русия, която ще допринесе за обединението на славяните. Германия трябва да унищожи

[1] Информацията тук и до края на антетката се дава по: Български периодичен печат 1844–1944. Анотиран библиографски указател. Т. III. Съставител Д. П. Иванчев. Обща редакция Т. Боров, Г. Боршуков, Вл. Топенчаров. София, 1969, с. 39.

Славянское Эхо

РЕДАКЦІЯ И КОНТОРА ПОМѢЩАЮТСЯ:
Софія, ул. Стара Планина 21.
ПРІЕМЪ ВЪ РЕДАКЦІИ: по средамъ и субботамъ отъ 10 — 12 час. дня.
ТАКСА НА ОБЪЯВЛЕНІЯ: на 1-й стр. 3 лв. кв. см. 4-й стр. 2 лв.
ПОДПИСНАЯ ЦѢНА: на 1 мѣс. — 10 лв., на 6 мѣс. — 50 лв., на 1 годъ — 100 лв.
Номеръ за границей—1 фр. и 50 сан.
Цѣна отд. номера 2 лева.

ЕЖЕНЕДѢЛЬНАЯ ГАЗЕТА —
ОРГАНЪ РУССКОЙ НАЦІОНАЛЬНОЙ МЫСЛИ.
Редакторъ-издатель: М. М. Есивъ.
Отвѣтственный редакторъ: В. А. Шаблинскій.

№ 22 Суббота, 29 апрѣля 1939 года. № 22

НАШЪ ДЕВИЗЪ

Газета „Славянское Эхо"

съветското правителство и да създаде национална Русия, нещо повече: Германия има историческата мисия за сваляне на комунизма в Русия, който заплашва целия културен свят. Тесният икономически и политически съюз на Русия и Германия е необходим, тези две държави се нуждаят една от друга, а мирът между тях не може и не трябва да бъде нарушен никога.

По тези логически матрици редакционните статии във всички броеве представят и коментират международната ситуация в Европа, разцвета на нацистка Германия, нейната роля за бъдеща Русия и упадъка на демокрациите, които си позволяват да толерират болшевишкия режим в СССР.

Несъвместимостта на политическите ориентации (великоруската идея, славянската идея и германския фашизъм) в един момент става очевидна за редакцията. В брой 22, 29 апр. 1939, М. Есив открито заявява, че оставяйки настрана „неразрешимите славянски проблеми", вестникът се съсредоточава върху националната идея и става „изключително национален руски вестник".

Освен уводните статии, във вестник „Славянское эхо" се публикуват редица материали, подкрепящи националистичния му приоритет. В брой 6, 9 юли 1938, опора е открита в книгата на българския писател Стефан Тодоров „Рождество", лансиращ тезата за една „бъдеща славянска империя, която ще унищожи комунизма" (№ 6, 9 юли 1938, с. 1). Очерците „Пути славянства" от Маслов (№ 8, 29 авг. – 11, 10 окт. 1938) интерпретират връзките между отделните славянски народи върху богата фактологическа база, извън лозунгите и декларациите. Тук отношенията между славяните са представени в крайна сметка като развиващи се под влияние на международните фактори, които са по-важни от всички други единства. В няколко броя се отпечатват статии на проф. И. А. Илин, които са вписани в общия патос, без да го банализират. В „Наши стремления" за всеки руснак, според автора, идеята за

възраждането на националната родина води до създаването на велика Русия (№ 14, 31 окт. 1938); в „Наше будущее“ руснаците се призовават да познаят своята световна ценност и да не се отказват от националното си достойнство (№ 15, 14 ноем. 1938); а в статията „В чем нуждается Россия“ се обосновава нуждата на Русия от силни хора, с твърда воля и желязна работоспособност (№ 16, 21 ноем. 1938).

Патриотичната оптика фокусира съобщенията около събитията в Руското императорски семейство. Брой 12 от 19 окт. 1938 съобщава за кончината на неговия глава – Кирил Владимирович. Брой 15 от 14 ноем. 1938 публикува обръщение от името на Великия княз Владимир Кирилович – „От главы Российского Императорского дома“, което е съпроводено от призив на редакцията за обединяване на руския народ около новия глава на Руския императорски дом – Владимир Кирилович. Брой 19 от 16 март 1939 публикува друго обръщение на Великия княз Владимир Кирилович – „От Главы Российского императорского Дома“, в което емигрантската младеж е насърчена да се усъвършенства, за да бъде полезна след завръщането си в родината.

Българското присъствие сред авторите е защитено от Софийския митрополит Стефан, който в брой 17 от 4 февр. 1939 дава специално интервю за вестника: „Владыка Стефан о международном положении“, в което одобрява обединението на емигрантите около главата на Руския императорски дом. В броеве 24 – 25 от 2 – 30 юни 1939 е публикувана неговата статия „Русская трагедия“, в която се говори за състоянието на Русия след 1917 г. и за положението на Руската православна църква.

За утвърждаването на великоруската идея работи и поредицата публикации против сепаратистките настроения сред емигрантите-украинци за създаване на независима Украйна след освобождаването ѝ от болшевизма („Истина о свободной Украине“ от А. Петренко, № 1, 14 май 1938; „По украинскому вопросу“ от Н. Н. К., № 2 – 3, 28 май – 4 юни 1938).

Многократно редакцията се обръща с молба към всички руски национални организации и общности в България с призив за морална и материална подкрепа, както и с предложение да получава от тях материали за задачите и текущата им дейност, тъй като главната ѝ цел е борбата за освобождението на родината чрез печатното слово. В унисон с тези инициативи са и съобщенията за създаване на необходимата организационна мрежа, предполагаща обединението на всички организации в „Руски национален фронт“, образуван по предложение на Руския фашистки съюз („О Российском национальном фронте“ от А. Андреев, № 8, 29 авг. 1938).

Редакцията поддържа няколко постоянни рубрики. Една от най-стабилните като присъствие и уплътненост с публикации е „Жизнь в советской России“, в която се представя реалността в СССР. Пред читателя се разкрива своеобразна „черна хроника“, в която целенасочено са подбрани факти, дискредитиращи болшевишкия режим, а именно: уродливостта на бита и ежедневието, скандалите сред политическия елит, разстрелите, заговорите, сривовете във висшето образование, културата, стопанството, окаяното положение на колхозите и т.н. Допълнителен отрицателен акцент внасят материалите за политическата върхушка в СССР, като например статията „Роль Кагановичей в СССР“ от Б. Смирнов (№ 13, 24 окт. 1938).

Останалите „хроники“ са без уточняващи заглавия, но те могат условно да бъдат назовани според групираните в тях събития: „Хроника на емигрантския живот в България“ (погребения, форуми, празници, юбилеи и др.), „Хроника на живота на

руската емиграция в различни страни", „Хроника за събитията в самата България". Тези масиви са нестабилни и фигурират в различен обем в отделните броеве. Наред с тях периодически се появява рубриката „За неделю", която отразява политическите събития в Европа за определен период от време или предлага обзор на европейския печат.

Значими или скандални събития са представени в отделни статии: „Памяти генералу П. Н. Врангелю" от М. Есив (№ 1, 14 май 1938) е посветена на отбелязването в България на десетата годишинина от смъртта на генерала (в нея, между другото се споменава, че „Мусолини и Хитлер са продължители на започнатата от Врангел националистическа програма", с. 2); „Чествование памяти Ф. И. Шаляпина" от М. Есив (№ 2, 28 май 1938) представя организираното от Славянското дружество в София честване в памет на Ф. Шаляпин; „Памятные годовщины и юбилей Милюкова" от А. Гартнер разказва за осемдесетгодишния юбилей на „предателя" П. Милюков (№ 20, 25 март 1939); „Пятидесятилетие Софийского университета" информира за академичното тържество в Софийския университет и за участието на емигрантската професура в него (№ 24, 2 юни 1939) и др. В броеве 22 – 23 от 29 апр. – 13 май 1939 особено активно „Славянское эхо" полемизира с Ив. Солоневич, редактор на вестника „Голос России", който е заподозрян, че изпълнява задачи на съветската агентура в България („По ухабам Ивана Солоневича" от Макаров, № 22, 29 апр. 1939; „Письмо в редакцию" от И. Назаров, № 23, 13 май 1939).

Литературните материали са малобройни и банализирани, мотивирани от идеологическите приоритети на вестника. Това са няколко стихотворения, посветени на борбата срещу болшевизма („Призыв к борьбе" от Евгения Есива, № 1, 14 май 1938; „Русская песня" от Евгения Есива, № 5, 18 юни 1938; „Брату" от А. Башински, № 8, 29 авг. 1938), към които трябва да се добави и „романът" на М. Есив „Плоды русской революции (Записки белого офицера)". Печатан с прекъсване в броеве 2 – 5, 22 май – 18 юни 1938 и 12 – 15 от 19 окт. – 14 ноем. 1938, той предлага спомените на автора, станал пряк свидетел на разпадането и анархията в руската армия по време на революционните събития през 1917 г.

Мемоарният пласт е представен сравнително ограничено, като цяло това са текстове, свързани с дореволюционното минало и неговото идеализиране: „Един скъп спомен" (на бълг. език) от А. Мусевич-Бориков (№ 2–5, 22 май – 18 юни 1938) по повод двайстата годишнина от убийството на император Николай II и неговото семейство; „Детище Столыпина" от Т. Тронко (№ 12–13, 19–24 окт. 1938). В тази група се вписват и „спомените" на Н. Безпятов „Ты знаешь край, где все обильем дышит" (№ 3–5, 4 – 18 юни 1938). Посветени на ситуацията в Съветска Русия и рисуващи мизерията и пълната духовна нищета, те са озаглавени с първия стих ред от известното стихотворение на А. К. Толстой.

От брой 8, 29 авг. 1938, редакцията решава да издава детски вестник, който може да прерасне в списание, като в него ще се публикуват рисунки и разкази от самите деца. Подобна интенция за разширяване на читателската аудитория и за очевидно „смекчаване" на идеологическия профил на вестника остава нереализирана, макар че в броеве 11, 10 окт. 1938 г., 13, 24 окт. 1938 г. и 16, 21 ноем. 1938 г. присъства т. нар. „Детская страница", в която са отпечатани приказки и стихотворения за деца.

Във вестника се представят и събития от културния афиш на руската емиграция в България, който през този период става все по-беден. Хроникирани са изяви-

те на Театъра на руската драма, както и честванията по повод 950-годишния юбилей от покръстването на Русия (№ 5–6, 18 юни – 9 юли 1938)[2].

От брой 8, 29 авг. 1938, пространството за реклами и различни обяви все повече се увеличава, както и зачестяват призивите на редакцията за материална подкрепа на изданието от всички сили, които се борят срещу болшевизма.

Според цитираната в бел. № 1 информация броеве 27 – 34 на вестника остават „ненамерени", което в конкретния случай поставя въпроси за възможна селекция, прочистване, механична или преднамерена загуба на тези броеве от фондовете на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий" в София и донякъде осуетява назоваването на хипотези за спирането на вестника. Може да се предполага, че сред формалните причини е липсата на средства за издаване, а същинските такива се крият вероятно в националистическата и профашистка ориентация на редакцията, която едва ли се споделя от по-голямата част от емиграцията. Очевидно не без значение е и политическата атмосфера в българското общество в началото на 1941 г., както и европейският исторически контекст по това време.

Галина Петкова

[2] Подробно тези събития са описани в емигрантската културната хроника за „1938" и „1939" г. Вж.: Петкова, Г. Хроника литературной жизни русского зарубежья. Болгария (1919–1940). – Литературоведческий журнал (Москва), 2003, № 17, с. 444–450.

СОФИЙСКИЕ НОВОСТИ

Софийские новости. Редакция и контора ул. „Гладстон“ 51А. Печатница „Бр. Миладинови“. София. Цена 2 лева.

I № 2 – 3 18 септ. – 16 окт. 1932

Редактор-издатель: Сергей Поспехов-Бездомный, Отв. редактор: Иван. П. Корнобатлов
Обем: 2 с.
Формат: 2°.
Тираж: 500 екз.

СОФИЙСКІЯ НОВОСТИ

№ 2 Софія, Воскресенье 18 сентября 1932 г. № 2

Цена 2 лв.

ХРОНИКА

Смерть юноши

Болѣзнь А. П. Стефанова

Новый директоръ

Судъ

Въ Красномъ Крестѣ

Изъ газетъ

АПЕРАТИВЪ МОСКВА

Русскій Заграничный Историческій Архивъ въ Прагѣ

„Софийские новости“ е сатирично-хумористичен вестник, поставил си за цел да изобличава недъзите в обществения живот на руската емигрантска София.

Вестникът е седмичник, излиза всяка неделя. В българските библиотеки първият брой не е открит; третият се появява със закъснение почти от месец.

„Софийские новости“ воюва преди всичко срещу злоупотребите със средства в обществените организации на руската емиграция. Без да посочва конкретни данни, обвинява членовете на Комитета по делата на бежанците в България (Комитет по делам беженцев в Болгарии), че са присвоили средства от помощите, постъпващи за руските инвалиди ([Уводна], № 2, 18 септ.1932). За доказателство привежда разпространяваните слухове, че извършената от Министерството на финансите инспекция в Съюза на руските инвалиди (Союз русских инвалидов) е открила множество злоупотреби („Панама“, № 2). В следващия брой обект на нападки е ръководството на Руския студентски съюз (Русский студенческий союз)[1], който бил създаден от ген. Арцишевски и Й. Кузнецов да разедини руската академична младеж ([Уводна], № 3, 16 окт. 1932). Същевременно открито се обвинява ръководството на Руския Трудов Съюз (Русский Трудовой Союз), че не защитава интересите на трудещите се емигранти (С. Поспехов, „По проторенной дорожке“, № 3).

[1] Вж. тук „Листок студентческого академического кружка“.

„Софийские новости“ изобилства с множество хумористично пародийни прозаични и лирични произведения, осмиващи литературните заложби на поети като Любов Столица, Лев Оленин и др. (№ 2), или журналистическите способности на редакторите на излизащите по това време вестници „Труд“ и „Голос“ (срв.: А. Богуцкий, „Глеб Волошин – жизнь и творчество“, № 3). Повечето от тях са кратки и анонимни, или са подписани с псевдоним, хуморът им е елементарен и посредствен, чиято злъч недвусмислено показва, че вестникът по-скоро използва средствата на публицистиката да разчиства лични сметки, вместо да „лекува“ социалните пороци.

Христо Манолакев

СОФИЙСКОЕ БОЛОТО

Софийское болото. Периодическая злободневная газета. Редакция и Контора Пушкинская 45. Прием в редакции круглые сутки. Цена 2 лева. Объявления по соглашению. Типография „Сатирикон".

№ 1 – 2 30 юли – 6 авг. 1933

„Редакционная коллегия. Издатель: Ал. Савчук. Печатница „Мижоров", София" (отбелязано на с. 2).
Обем: 2 с.
Формат: 31x46 см.
Тираж: 500 екз.

„Софийское болото" („Софийско блато") е злободневен вестник. Излиза само два пъти – на 2 страници в два поредни недели дни (30 юли и 6 авг. 1933 г.).

Поставя си като задача „да разчисти обществения живот на руската колония от позорните лъжи, клевети и провокации", разпространявани чрез „пасквилни листовки" от рода на „Русский инвалид" [1] и нему подобните, издавани с неизвестно чии финансови средства. Смята за свой „повелителен обществен дълг" да „дезинфекцира" от време на време „застоялото софийско блато". Обещава да се бори с „провокацията и демагогията", да следи безпощадно всеки опит за разложение на руските обществени организации в България независимо откъде произлиза и в каква форма се изразява, „безпристрастно да осветлява събитията на фона на софийската мътилка в строго съответствие с фактите, с логиката и справедливостта". Изрично се отбелязва, че вестникът се издава със собствени средства и не е обвързан с никакви обществени групировки („Мы не правые, мы не левые, мы и не средние: мы сами по себе").

Метафората, заключена в заглавието, е многозначна. Отнася се най-вече за нравите в обществения живот на руска емигрантска София, в частност – за морала на руската емигрантска журналистика. Зад нея обаче прозира и нещо съвсем друго – неодобрение на взетото от българското правителство решение да се ограничат отпусканите за подпомагане на руските бежанци средства[2].

---

[1] Навсякъде във вестника, където се споменава „Русский инвалид", всъщност се има предвид „Русский инвалид в Болгарии". Не може обаче да се упрекнат редакторите на „Общественный голос" в недоглеждане, объркване на имената – когато са използвали съкратената форма, все още не е съществувал вестник с такова име. „Русский инвалид в Болгарии" изразява интересите на група от 20–25 души, изключени от Съюза на руските военни инвалиди в България. Тъй като е подразнен, че вестник с такова название се опитва да говори от името на всички руски военни инвалиди, от м. септември 1933 г. Съюзът пристъпва към издаването на „Русский инвалид". За повече подробности вж. статиите за „Русский инвалид" и „Русский инвалид в Болгарии" в настоящото издание.

[2] Основание да се мисли така дава не толкова употребата на крайно експресивни изрази („софийское болото", „софийская муть", „скука жизни в Болгарии", „очень уж сырая жизнь", „не жизнь, а, с позволения сказать, жестяночка какая", „густое болото в Софии"), колкото един пасаж от уводната редакторска статия в № 2: „...оказалось, что Правительство страны отпускает деньги, главным образом, на

СОФІЙСКОЕ БОЛОТО

Періодическая злободневная газета.

№ 1. СОФІЯ, ВОСКРЕСЕНЬЕ 30 ІЮЛЯ 1933 г. № 1.

Редакція и Контора Пушкинская 45 | Пріемъ въ редакціи круглыя сутки | ЦѢНА 2 ЛЕВА | Объявленія по соглашенію | Типографія „Сатириконъ"

ВОСКРЕСЕНЬЕ, 30 ІЮЛЯ

Въ настоящее время въ г. Софіи издается нѣсколько русскихъ газетокъ.

Тощенькихъ. Разныхъ направленій. Съ тенденціями обличительно-оздоровительнаго характера и безъ оныхъ.

Если судить по количеству издающихся газетокъ, то общественная жизнь русскихъ бѣженцевъ въ Болгаріи, какъ будто, развивается во всю. Въ черезвычайно бурномъ темпѣ. Съ разными запросами и прочее.

Но это... только кажется.

На самомъ же дѣлѣ у всѣхъ этихъ анемичныхъ газетокъ, вмѣстѣ взятыхъ, едва ли даже наберется сотня-другая читателей Да и то, главнымъ образомъ, безплатныхъ.

— Для какихъ же надобностей она выпускается одна такая газетенныхъ дѣятелей и организаціи. И общество молчитъ — не борется съ этимъ зломъ.

Что это? Признакъ болѣзни общества?

Можетъ быть, не споримъ.

Нашъ органъ будетъ носить активный боевой характеръ. Мы будемъ послѣдовать безпощадно всякую попытку разложить русскія общественныя организаціи въ Болгаріи. Съ чьей бы стороны онѣ не исходили и въ какой бы формѣ не выражались.

Цѣль наша — безпристрастное освѣщеніе событій на фонѣ софійской мути въ строгомъ соотвѣтствіи съ фактами, съ логикой и справедливостью.

Издаемъ мы газету на наши собственныя деньги.

Ни къ какимъ общественнымъ

„Изъ доблестныхъ смотрителей интендантскаго склада проскочившій въ командиры желѣзнодорожнаго батальона, полк. Н. Козловъ въ концѣ 1917 и въ началѣ 1918 года состоялъ членомъ большевицкаго Военно-Революціоннаго Комитета г. Сочи".

Вотъ что заявляетъ самъ о себѣ Н. Козловъ:

„При ген. Врангелѣ я состоялъ агентомъ котръ-развѣдки въ Крыму"

А вотъ что говоритъ о Н. Козловѣ пол. М. Д. Феличкинъ, быв. полицмейстеръ г. Риги:

Въ Константинополѣ Н. Козловъ появился послѣ послѣдней Крымской эвакуаціи и началъ тамъ заниматься спекуляціей и перепродажей разныхъ вещей на комиссіонныхъ началахъ. Одно время онъ состоялъ предсѣдателемъ Русскаго Кооператива. Потомъ служилъ въ бакалейной лавкѣ Рудольфа Бауеръ и въ красильной мастерской арестованы, а затѣмъ и высланы изъ Турціи, что имѣло мѣсто передъ Пасхой 1927 года".

СПРАВКА: изъ Архива Русскихъ Общест. Организацій 1921—1927 г. перевезеннаго въ Парижъ.

ПРИМѢЧАНІЕ РЕДАКЦІИ. Въ Болгаріи Н. Козловъ познакомился съ прислѣдующимъ г. Петровымъ, находился съ нимъ въ весьма дружескихъ отношеніяхъ. Впослѣдствіи этотъ г. Петровъ былъ расшифрованъ, какъ агентъ загреничнаго Г. П. У.

Въ дальнѣйшихъ № нашей газеты мы будемъ печатать подлинныя показанія свидѣтелей о жизни Н. Козлова въ Константинополѣ и теперешней его жизни въ Болгаріи. О-во должно знать людей, подобныхъ Н. Козлову, которые темными путями, какъ паразиты, не работая, хотятъ прожить годины лихолѣтья.

2. Г-НЪ ЛАХОВСКІЙ

Централно място в първия брой заема публикацията на А. Тарасов „Козловщина. Известная моральная болезнь. С „козловщиной" необходима решительная борьба" (с. 1–2). Чрез компрометиращи факти от личните им биографии се разобличават трима от персоналните виновници, които по поръчение на болшевиките, използвайки последователно няколко вестника[3] („Наша жизнь", „Софийские новости", „Русский инвалид [в Болгарии]"), в продължение на години дискредитират известни общественици и се опитват да рушат определени руски организации в България: редактора на „Русский инвалид [в Болгарии]" Николай Николаевич Козлов[4], неговия сподвижник генерал-майор в оставка от закавказката народна милиция Лаховски и подставения издател на „Русский инвалид [в Болгарии]" Василий В. Растегаев, войскови старшина, бивш пристав на гр. Варшава.

На обратния полюс – като стил, език, авторски намерения – е статията на А. Савчук „Софийская муть" (с. 2). Спокойно, без истерика и безпристрастно в нея се анализира дейността на различните руски бежански организации за оказване на помощ в България през изминалите 12–13 години („Комитет по Делам Русских Беженцев в Болгарии", „Союз русских военных инвалидов в Болгарии", „Красный крест", „Союз Городов", „Обще-Воинский Союз"). Авторът в никакъв случай не намира тяхната дейност за образцова, тъй като в повечето действени организации

культурные нужды русских, а именно на воспитание и образование их детей. Дескать, дети, восприняв в настоящем болгарскую культуру, в будущем помогут восстановлению братских отношений между двумя братскими славянскими народами. А что же касается инвалидов и „нетрудоспособной эмиграции", то это, дескать, буклук, призванный своими костями усеять болгарские кладбища".

[3] Имайки предвид приемствеността на лицата, които участват в списването им, както и постоянството в съдържанието в течение на години, авторът на статията А. Тарасов дори не прави разграничение между трите вестника. За него те са един и същ „пасквилен лист", който излиза под различни имена.

[4] Приведен е цитат от „Архивы русской революции", откъдето става ясно, че Н. Козлов е бил двоен – болшевишки и турски – агент. Авторът на статията допуска неточност – Н. Козлов не е бил редактор нито на „Русский инвалид", нито на „Русский инвалид в Болгарии", а на „Наша жизнь".

грешките са не само възможни, но и неизбежни. Той обаче е против безцелната и неоснователна критика, на каквато те обикновено са изложени, опитва се да докаже ползата и необходимостта от тях.

Поместен е и отзив (И. Александров, „О русской акции", с. 2) за „събитие от изключителна важност" в България, което пряко засяга руската емигрантска общност – поради финансови затруднения българското правителство намира за необходимо да съкрати рязко размера на руската акция с 1 520 000 лв. Изнесени са редица подробности около този факт, направена е и прогноза за възможните последствия от него (напр. върху руското учебно дело в България), както и за вътрешните спорове около преразпределянето на съкращението между организациите за подпомагане.

Темата не слиза от фокуса на общественото внимание до излизането на следващия брой на вестника след седмица, затова получава продължение и в него. Трезво и аналитично, без излишни емоции (както в първия брой), я разработва само И. Александров („Еще о русской акции", с. 1). Нататък всичко, свързано с нея, прераства в истерия, която присъства навсякъде – от уводната редакционна статия до не дотам сполучливия опит към нея да се подходи и с чувство за хумор и ирония, подписан с псевдонима Мичман без дырки („О русском учебном деле в Болгарии").

Публикувани са и нови компрометиращи документи и информация срещу Н. Козлов, появяват се и нови „виновници" в лицето на ген. Арцишевски, о. Шавелски, А. А. Ейлер – във връзка с възникналите пререкания между отделни личности и между организации около преразпределението на съкратената руска акция.

Като цяло вторият брой оставя усещането, че всичко, каквото е имало да се изкаже и да се коментира, вече е казано и коментирано в първия, а трети просто е излишен.

Радостин Русев

СТАНИЦА

Станица. Однодневная общеказачья газета. Издание Софийской казачьей станицы. София. „Вся прибыль от продажи газеты поступает в стипендию имени Донского Атамана А. М. Каледина для казака, обучающегося в одном из высших заведений за границей". Цена газеты: в Болгарии – 5 лв, в Юго-Славии 3 дн, во Франции – 1 фр, в Чехии – 1 кр, в других странах – 5 ам.ц.

Окт. 1925

Адресът на вестника е посочен на с. 3: София, „Юго-Восток".
Формат: 2°.
Обем: 4 с., всяка от по 5 колонки.

Станица. Информация Софийской казачьей станицы. София. „Наше знамя: А. М. Каледин. Наш лозунг: Заветы вольного казачества". Цена: в Болгарии 2 лв. / в Сербии 1 дин. / во Франции 50 см. / и в других странах 2 ам. цента.

Ян. 1927

На с. 6 са посочени: „Ответств. редактор: Петр Гусев. Издатель: Софийская Казачья Станица. Печатница „Нов живот".
Формат: 2°.
Обем: 6 с., всяка от по 4 колонки.

Еднодневният вестник „Станица" е издание на софийско казашко обединение.

Станица е основната административна единица в казашките области, обусловена от специфичния им военно-земеделски характер. Тя представлява голямо селище (имало е дори станици от типа на губернски град), на което са подчинени административно и стопански по-малки селища от типа на чифлика или фермата, наричани *хутори* (в източните казашки области – *посёлки*). Околностите на станицата в миналото образували *казачий юрт*, а живеещите в нея хора (*станичники*) – *станичное общество*. Комплексът обитавани от свързани с роднинство няколко семейства казашки домове заедно със селскостопанските постройки към тях, се наричал *курень*.

В чужбина емигрантите-казаци полагат големи усилия, за да запазят националната си идентичност. Те се обединяват по местоживеене в хутори и станици, които, както и в родния край, се ръководят от атамани. Станичниците пренасят дори руската топонимична практика: пред името на разположено при вливане на река в друг воден басейн селище се появява представката *усть-*(от устие). Така наред с руските станици Усть-Медведицкая, Усть-Лабинская се появява и българската станица *Усть-Ломская*, обединяваща казаците от г. Лом. Защото далеч от родината хуторите и станиците не са административно-териториални единици, а един вид землячества.

Общественият живот в тях се изразява в помощ за нуждаещите се и инвалидите, в организиране на военни и традиционни казашки празници, на детски празнен-

Софія Январь 1927 года

Наше знамя: А. М. Калединъ

Нашъ лозунгъ: Завѣты вольнаго казачества.

СТАНИЦА

Информація Софійской казачьей станицы

Цѣна: въ Болгаріи 2 лв. въ Сербіи 1 дин. „ Франціи 50 см. и въ другихъ странахъ 2 ам. цента

Отъ Объединеннаго Совѣта Дона, Кубани и Терека.

Съ Праздниками Рождества Христова и Новымъ Годомъ поздравляемъ Васъ, Донцы, Кубанцы и Терцы и братья казаки всѣхъ другихъ Войскъ.

Тяжко на душѣ у каждаго изъ Васъ въ эти дни былой радости, которые мы проводили на родинѣ шумно и весело.

Въ эти дни, какъ никогда, больно чувствуется на чужбинѣ это прошлое, оживаетъ въ памяти и тихая ласка казачьей семьи и теплота родного очага. И въ нашихъ станицахъ на родинѣ нѣтъ теперь прежней радости и веселья, — не можетъ быть ихъ и у насъ, живущихъ жизнью нашихъ близкихъ. Но пусть не покидаетъ насъ присущая казакамъ бодрость духа.

Дай Богъ Вамъ и въ нынѣшнемъ году здоровья и крѣпости въ перенесеніи невзгодъ бѣженской жизни и неугасимой вѣры въ освобожденіе всей нашей Матери Россіи и Родимыхъ Тихаго Дона, Вольной Кубани и Бурнаго Терека и остальныхъ казачьихъ Войскъ отъ коммунистическаго ига.

Дай Богъ скорѣе дождаться счастливаго часа возвращенія домой полноправными гражданами Родной Земли.

Донской Атаманъ Генералъ-Лейтенантъ А. Богаевскій.

Кубанскій Атаманъ Генералъ-Маіоръ В. Науменко.

Терскій Атаманъ Генералъ-Лейтенантъ Г. Вдовенко.

Предсѣдатель Донского Правительства Н. Мельниковъ.

Предсѣдатель Кубанскаго Правительства Генералъ-Лейтенантъ С. Топорковъ.

Предсѣдатель Терскаго Правительства Е. Букановскій

Отъ Донского, Кубанскаго и Терскаго Войсковыхъ Атамановъ

12 октября 1926 г. состоялось свиданіе В. Атамановъ съ Вели-

тивъ Атамановъ борьба и агитація и казаки оказались втянутыми

кольному своему характеру должна была содержать лишь фактическую сторону дѣла, ген. Лукомскимъ были внесены пункты, не имѣющіе никакого отношенія къ вопросу, но часто используемые нашими политическими противниками съ агитаціонной цѣлью, причемъ это мѣсто записи изложено въ предположительной формѣ „чтенія въ сердцахъ". Прошло не много времени. Связанные высказаннымъ Вел. Княземъ желаніемъ не придавать широкой огласкѣ содержанія нашей бесѣды, В. Атаманы молчали, а въ это время близко стоящіе къ Вел. Князю люди — безъ его, конечно, вѣдома — сдѣлали все, что бы возможно шире огласить не подлежавшую огласкѣ переписку Донского Атамана съ ген. Лукомскимъ, касающуюся бесѣды нашей съ Вел. Княземъ. Возвратившись въ Сербію, Кубанскій и Терскій Атаманы съ крайнимъ изумленіемъ узнали, что все то, что Вел. Князь считалъ полезнымъ не оглашать, уже полностью извѣстно въ Бѣлградѣ. Съ переписки, экземпляръ которой находится у ген. Лукомскаго, снимаются копіи, письма размножаются и разсылаются, помимо войсковыхъ частей, за соответствующимъ номеромъ, и отдѣльнымъ лицамъ и именно тѣмъ, которые

верженцами Вел. Князя, дискредитируютъ его чистыя побужденія. Вел. Князь заявляетъ, что онъ не стремится къ реставраціи, а господа „Марковы", считающіе Вел. Князя своимъ Вождемъ, только о ней и мечтаютъ. Вел. Князь отвергаетъ мщеніе, а приверженцы его грозятъ „правой стѣнкой". Вел. Князь провозглашаетъ прощеніе краснымъ офицерамъ, боровшимся съ бѣлыми, а въ это время красные офицеры читаютъ перепечатанную въ совѣтскихъ газетахъ рѣчь, произнесенную на Зарубежномъ Съѣздѣ, близко къ Вел. Князю стоящаго ген. Краснова, дышащую ненавистью даже къ своимъ бѣлымъ, къ лицамъ стоявшимъ во главѣ бѣлыхъ и сейчасъ являющихся непримиримыми врагами коммунистической власти — и красные офицеры сами изъ всего этого дѣлаютъ свои собственные выводы. Вел. Князь заявляетъ, что онъ уважаетъ казачій укладъ, а люди, близко къ нему стоящіе ведутъ работу противъ этого уклада, съ цѣлью побудить крайне-правыхъ казачьихъ монархистовъ и тѣхъ, кто, неразобравшись, пойдетъ за ними, посылать Вел. Князю ходатайства о назначеніи ген. Краснова „Походнымъ Атаманомъ", а ген. Филимонова чѣмъ-либо въ родѣ Уполномоченнаго по казачьимъ дѣламъ въ Сербіи: Великаго Князя хотятъ толкнуть на дѣйствія, исключающія это уваженіе къ казачьему укладу, ибо Походный Атаманъ по существующимъ казачьимъ законамъ можетъ быть назначенъ только Войсковымъ Атаманомъ и никѣмъ больше.

Войсковые Атаманы, считая своимъ долгомъ поставить Вел. Князя въ извѣстность, что произошло послѣ нашей бесѣды съ нимъ, названной тогда Вел. Княземъ „дружеской", послали Вел. Князю за подписью Донского Атамана подробное письмо съ изложеніемъ вышеуказаннаго, чтобы Вел. Князю стало вполнѣ ясно, почему мы, согла-

ства и т.н. В България най-рано възникват донските станици – в г. Габрово (1920 г.) с атаман генералът от кавалерията на Генералния щаб и пожизнен походен атаман П. Х. Попов (1867–1960) и в с. Долна Оряховица (1921 г.) с атаман писателят и публицистът, заместникът на председателя на Донския войскови кръг А. И. Бояринов (1868–1951). Малко по-късно (1922 г.) е основана Бургаската казашка станица.

На 19 октомври 1924 г. в София около стотина казаци учредяват Софийската казашка станица начело с атаман В. Романов. В нея се включват донският казашки хутор (с атаман С. Шишкин), кубанският казашки хутор (с атаман Б. Притупа), хуторът на терските казаци (с атаман Г. Гусаков), калмицкият (калмыцкий) хутор, студентският казашки хутор и хуторът на инвалидите в Княжево[1]. Съставът ѝ подсказва, че по тип тя се отнася към т.нар. *общоказашки* (т.е. смесени) емигрантски станици, в които живеят казаци от различни казашки войски.

Софийската станица издава два единични листа „Станица" – през октомври 1925 и през януари 1927 г. Освен печатен орган на софийските казаци, те са печатна трибуна на Обединения съвет на Дон, Кубан и Терек[2], който след спирането на сп. „Казачьи думы" в края на 1924 г. остава без собствено издание у нас[3].

Почти цялата с. 1 на единичния лист от 1925 г. е заета от обръщението на ОСДКТ, който поздравява донските и кубанските казаци с войсковия им праз-

---

[1] Борисов, И., К. Хохульников. Памяти парижской „Станицы" (к 70-летию с начала издания). [онлайн]. [прегледан 03.06.2012]. http://www.gipanis.ru/?level=883&type=page&lid=880

[2] Обединеният съвет на Дон, Кубан и Терек (Объединенный совет Дона, Кубани и Терека, ОСДКТ) е един вид правителство в изгнание. Създаден е на 14 януари 1921 г. в Константинопол от донския, кубанския и терския войскови атамани и от председателите на съответните казашки правителства.

[3] С. Волков посочва като приемник на сп. „Казачьи Думы" излизалият в Париж през 1924–1926 г. „Информационный Листок Объединенного Совета Дона, Кубани и Терека" – Волков, С. В. Издания казачьих организаций. [онлайн]. [прегледан 28.07.2012]. http://lib.rin.ru/doc/i/73556p.html

ник[4] и им пожелава велика радост: отново да се срещнат на родна земя. Преди пет години казаците съзнателно са предпочели горчивия хляб на изгнанието пред ярема на насилниците. Откъснати физически от своята родина, те духом са с нея. За разлика от партийните групировки на руската емиграция, казачеството от различните войски още от първите дни в чужбина е успяло да намери общ език и да поеме по общ път: създаването на Обединения съвет на Дон, Кубан и Терек на практика е завършекът на казашкото обединение. Донският, кубанският и терският атамани и председателите на трите казашки правителства заявяват: „Казачество было и останется чуждым партийным лозунгам и с русской национально-государственной платформы не сойдет, будучи призванным самой историей к служению Российскому государству и Русскому народу".

В долната лява част на с. 1 са публикувани поздравителни телеграми от кубанския атаман В. Г. Науменко до донския атаман А. П. Богаевски и от донския атаман до станичния атаман на Софийската казашка станица.

На с. 2 е поместена статията на И. Зенков за донския празник, който за пореден път се отбелязва в чужбина. В този ден донските казаци не само си спомнят за славното минало, но и по-ясно осъзнават своите задължения и отговорности: да се запазят физически и да запазят заветите на атаманите-мъченици Каледин, Назаров, Богаевски[5]. На същата страница са отпечатани материал, посветен на 150-тата годишнина на лейб-гвардейския казашки полк, и очеркът „Терские казаки" (продължава и на с. 3) от председателя на терското правителство Е. А. Букановски (Букановский). Пак на с. 2–3 под надслов „В родных краях" са представени извадки от съветски вестници, коментирани от П. Скачков. Те показват, че казачеството по никакъв начин не може да възприеме духа на комунистическото учение, с което предизвиква забележима тревога в съветските върхове".

На с. 3 са публикувани историческият разказ „Казаки" от времето на Гражданската война с автор В. Крюков и телеграми – от терския атаман Вдовенко до атамана на Софийската казашка станица и от заместника на станичния атаман Пьотр Лазарев до станичниците.

С. 4 е запълнена изцяло от реклами, предимно на руски език.

За разлика от юбилейния характер на единичния брой на „Станица" от 1925 г., броят от 1927 г. е с политическа и полемична насоченост. Той има конкретна задача: да информира казаците за състоялата се през октомври 1926 г. във Франция по инициатива на Великия княз Николай Николаевич[6] негова среща с тримата войскови атамани. Почти цялата първа страница се заема от материала „От донского,

---

[4] Войсковият празник на Донската и Кубанската войски първоначално се е отбелязвал на 17 октомври по стар стил в чест на оцеляването на император Александър III и семейството му при железопътна катастрофа през 1888 г. По-късно празникът е бил преместен на 18 октомври, за да съвпадне с именния ден на престолонаследника Алексей Николаевич, августейшия атаман на всички казашки войски. Изборът и на двете паметни за руския народ дати е символизирал единството на казаците и Русия.

[5] Става дума за разстреляния от червените комисари М. П. Богаевски (Богаевский, 1881–1918), брат на донския атаман А. П. Богаевски.

[6] Великият Княз Николай Николаевич (1856–1929) е известен и с прозвището Младши – за да бъде отличаван от баща си, също Николай Николаевич. Внук на Николай I, племеник на Александър II (Цар Освободител), първи братовчед на Александър III и чичо (двоюродный дядя) на Николай II, той е Върховен главнокомандващ на Руската императорска армия през Първата световна война. До смъртта си е глава на Руския императорски дом в изгнание и пръв председател на Руския общовоински съюз.

кубанского и терского войсковых атаманов", в който се обяснява, защо досега не се е появила информация за това събитие. Накратко, срещата протекла спокойно и мирно, двете страни останали доволни, а ВК Николай Николаевич помолил атаманите предварително да му изпратят текста, който смятат да огласят сред казаците. Атаманите така и сторили, но помощникът на княза ген. Лукомски[7] – човек, за когото е важна не работата по освобождаването на отечеството, а преди всичко признанието и безусловното подчинение – направил опит да цензурира материала и да го сведе до произволни извадки. Атаманите не се съгласили с това и предпочели да съобщят само, че няма промяна в съществуващото положение. Лукомски, чиято работа по време на Гражданската война казаците добре познават, използвал самоволно този документ. Той го разпространил с цел агитация срещу избраните атамани, които в цялата тази ситуация проявили забележително единство и единомислие. След тази постъпка на Лукомски те решили да огласят за какво са разговаряли с главата на Руския императорски дом в изгнание.

Съдържанието на разговора, в който явно и двете страни не са постигнали онова, което са искали, е представено на с. 2–3. Оказва се, че атаманите са били привикани от Великия княз, за да го признаят за национален вожд. Те обаче нямат такова намерение и прибягват до най-различни ходове, аргументи и вербални маневри, които по същество най-ясно в казашката периодика у нас демонстрират идеологическата платформа на ОСДКТ. Доводите за вежливия, но категоричен отказ са:

1) Единствено руският народ може да признае някого за национален вожд (вожд на нацията, вожд на Русия). Този въпрос, както и въпросът за бъдещата форма на управление не бива да се решава в чужбина, а в Русия и от руския народ. За казаците едно такова признаване би означавало превишаване на пълномощията и незачитане правата на руския народ, който не се нуждае от тяхната опека. Атаманите изпитват уважение към личността на Великия княз и, ако руският народ го признае за свой вожд, те с радост ще тръгнат след него;

2) Признаването на някого за национален вожд би означавало подчинение спрямо него, т.е. предаване на пълномощията. Основните закони на казашките войски и конституциите, в които са се клели, им дават право да сключват договори, но не и да предават на когото и да било своите пълномощия, които са им връчени без право на прехвърляне;

3) Признаването на когото и да било за национален вожд не би ускорило връщането на родна земя. Световната обстановка в момента е такава, че това е невъзможно. Чуждестранна интервенция е недопустима, а към момента силите на емиграцията не са достатъчни за военна победа над Съветите;

4) Признаването на Николай Николаевич за национален вожд би предизвикало разцепление сред казаците, защото мнозина не му вярват;

5) Признаването на главата на Руския императорски дом за национален вожд би усложнило положението и на казачеството, останало на родна земя. А заради какво? – питат атаманите: в момента няма възможност за „голямо дело", защото няма пари.

---

[7] А. С. Лукомски (1868–1939) е руски военачалник, деец на Бялото движение, един от организаторите на Доброволческата армия. В емиграция е помощник на ВК Николай Николаевич и в това си качество изпълнява негови конфиденциални поръчки.

Тримата атамани отричат да са поискали от Великия княз самостоятелна казашка държава – те са за единна, велика и неделима Русия, в която ще се намери необходимото място за казашките краища. Позицията на ОСДКТ, най-общо казано, е следната: ние сме ваши пълноправни съюзници, но не ви се месим – направете и вие същото. Искаме да сме самостоятелни, но не и отделени от Русия.

С изключение на материалите с празнично-юбилеен характер, всички останали по свой начин обговарят тази позиция. На същата с. 3 тя продължава със заявлението „От Софийской казачьей станицы", където акцентите са идейно единство и възраждане на старинните казашки права, т.е. на старинното казашко народно самоуправление. Войсковите атамани и правителствата представляват законната власт на казачеството. Следвайки призива им за казашко единство, членовете на Софийската казашка станица поемат инициативата за обединяване около себе си на всички казаци, живеещи в София и в околностите ѝ. Навсякъде са създадени станици и хутори, слети в един мощен съюз. Цитирани са две постановления на станичниците, които се свеждат до следното:

1) Само обединението около избраните атамани би позволило да се запазят вековните традиции, които могат да дадат необходимата устойчивост не само за емигрантския живот, но и за решителния час, когато руският народ ще определи бъдещото битие на Русия (октомври 1924 г.);

2) Казачеството като исторически възникнала особена битова група не може да влиза в никакво политическо общоруско обединение без предварителен договор с другите руски групи. Единствен глава на всяка войска и върховен вожд на армията е атаманът (март 1926).

На с. 4 откриваме една изключително ценна статия – „Что такое казаки?". Тя е написана от председателя на Донското правителство Н. М. Мелников (Мельников) и е ангажирана с официалната позиция на ОСДКТ. Формален повод за нея е доклад, в който казаците са наречени обикновено съсловие (като търговците или еснафите) и род войска. Авторът я оспорва и доказва: казаците са особена битова група на руския народ, неотделима от него, но с неоспорими права на най-широко самоуправление и на казашки свободи (казачьи вольности). Последните не са подарени някога от някого, а са завоювани от казаците и като такива са тяхно естествено право. Тези права се сливат в неразделимо цяло с казашкия бит в специфични условия на живот, които създават това разклонение (ветвь) на руския народ.

За пръв път от трибуна на ОСДКТ се коментира без заобикалки отношението на метрополията към казачеството – така, както го чувстват казаците. Авторът е предълно експресивен: „Когда подойдет вода к горлу, „казаки, вперед", когда полегчает „посторонись, станичник" (равносилно на: селяндур, чупката!). Това отношение е от стари времена: когато Александър II попитал по време на един прием изтикания настрани от царедворците герой-казак Яков Бакланов, защо не е по-отпред, същият му отговорил с горчивина: „Казаки впереди бывают лишь на войне". Казачеството, констатира Мелников, продължава да е между двата огъня: съотечествениците отляво му припомнят старата нагайка[8], а отдясно – любовта към народното самоуправление и народните свободи или несъществуващия сепаратизъм (самостийност).

[8] Казашки камшик и символ на охранителните функции на казачеството в дореволюционна Русия.

Единичният казашки вестник от 1927 г. е коледно-новогодишен. Затова в него са поместени две поздравления с празника. Първото е от ОСДКТ и завършва с пожеланието „Дай Боже скорее дождаться счастливого часа возвращения домой полноправными гражданами Родной земли". Второто е от големия приятел и закрилник на руската диаспора у нас софийския митрополит и бъдещ екзарх Стефан (1878–1957). Като говори за уважението си към руския народ, дал свобода на България, той изтъква най-дълбоката си адмирация и любов към казаците: „Казачество – это пока ненадминато в мире рыцарство чести, свободы и гуманности – и в нем я вижу залог великого будущего самого великого в мире православного русского народа". Приветствието на м. Стефан е продиктувано и това обяснява българската дума в руския текст.

На с. 5 е поместена информация за отбелязването на войсковия празник на донските и кубански казаци, който съвпада и с двегодишнината от основаването на станицата. Празникът е бил почетен от В. И. Немирович-Данченко и А. М. Фьодоров. На същата страница е отпечатано стихотворението „Новый год" от кубанския казак Я. Лопух[9], в което кръстът на изгнанието е катарзис, изпратено от Бога изпитание. Казаците се надяват то скоро да свърши и те да видят семействата си. На страницата има и материал на български език – спомените на българин, подписал се като Луд Гидия, „Какво ни разправяше баба ни за казаците". Авторът цитира коментар на баба си за казаците („Добри хора...Но много обичаха да закачат жените... ") и шеговито намеква за спомена, който тя е кътала за тях.

На последната, 6-та страница, намираме материал за коледния празник в Софийската станица („Елка у казаков Соф. станицы"), на който присъствал и певецът от Народния театър Стефан Македонски. По-голямата част от страницата е заета от реклами – на Издателството и склада за книги „Русь", на германска книжарница, на ресторант, който кани казаците за последен път да посрещнат Нова година в чужбина с отлични параджишки вина и чиста сливова ракия (чистая сливовая). И, като стана дума за реклами, нека посочим още една, поместена в долния десен ъгъл на с. 5, която приканва: „Предпочитайте шведско-руските галоши и шушони марка Nokia (основана през 1898) елегантни и трайни".

Печатните грешки са малко, вместо Э се използва обърнато Е.

Двата единични броя на „Станица" са ценни като моментни снимки от живота на казачеството у нас през октомври 1925 и януари 1927 г. Скоро казашките станици в България ще намалеят, а бюлетините на Софийската казашка станица през 30-те години ще се печатат в „Голос труда". Много млади казаци ще потърсят щастието си в други страни. Сред тях ще е редакторът на двата единични вестника, донският казак Пьотр Гусев[10]. Той ще замине за Париж, където през 1932–1940 г. ще бъде редактор на „Станица = Stanitza : Organe de la Stanitza des Étudiants-Cosaques de Paris (Орган Парижской студенческой казачьей станицы)", от която ще излязат три-

[9] През 1921 г. Я. Лопух е атаман на Кубанско-Донския хутор в Плевен. Очевидно, към 1927 г. той вече живее в София. От поместения на с. 6 в „Станица" разказ за детския коледен празник разбираме, че той е бил преоблечен като Дядо Мраз. През 1934 г. Лопух е атаман на Кубанския хутор в състава на Софийската казашка станица. Изпраща свои стихотворения до сп. „Казакия" както от Югославия, така и от България.

[10] Борисов, И., К. Хохульников, Цит. съч.

десетина броя. По време на Втората световна война ще редактира издаваното в Германия за участниците в казашките формирования списание „На казачьем посту“[11].

Освен като моментни снимки, броевете на „Станица“ са ценни за изследователя и с ясно изговорената в тях позиция на ОСДКТ – организация, за чиято идеология се знае малко. Явно към 1927 г. времето на недомлъвките, на политическата мимикрия с цел запазване единството на казашката маса е отминало и казашките атамани възприемат тактиката на директния отпор.

Послеслов: През 1992 г. в Москва се появи издание със същото име, което се обяви за наследник на единичния софийски вестник от 1925 г. Като негови основни задачи бяха посочени изучаването, опазването и развитието на историческото и културното наследство на казачеството. През 2010 г. московската „Станица“, за съжаление, повтори съдбата на софийската: спря да излиза по финансови причини[12].

Радослава Илчева

[11] http://www.cossackdom.com/presr.html [онлайн]. [прегледан 27.05.2004].

[12] Вж. http://www.gipanis.ru/?level=108&type=page [онлайн]. [прегледан 03.06.2012].

ТРУД

Труд. София. Редакция и контора: София, ул. Регентска, № 38. Прием в ред. – среда 11–1 ч. Цена 2 лв. Объявления. На 1 стр. 4 лв. кв. см. 4 ст[р]. 3 лв. кв. см. В хронике – стр[ока] 10 лв. Типография „Древна България" ул. Ген. Гурко № 12.

[I] № 1–19 1932–1933

Редактор-издател М. Г. Чернявский; отв. ред. К. Д. Доков – от с. 4 (№ 1 и сл.).

От № 16: „Двухнедельный орган Русского Обще-Трудового Союза в Болгарии".

№ 1–15 излизат в неделя, веднъж на две седмици (от 22 май до 4 дек.). № 16 е от 1 ян. 1933; № 17 е издаден редовно (15 ян.); № 18 излиза с няколко дена закъснение, в четв. (2 февр.); последният, 19-ти, брой – в събота, на 18 февр.

Без достатъчно информация за абонамента. В № 8 са посочени имена и адреси на лица и търговски обекти за връзка с абонатите, но без ценоразпис.

След № 19, от 5 март 1932 г., се обединява с в. „Голос", под името „Голос труда".

Обем: 4 с.

Формат: 31x46 см.

„Труд" („Труд") е знамение на етап в историята на руската емиграция от „първата вълна", а и в историята на всяка една емиграция – етап, който следхожда първоначалния. В първия материал, № 1, се обръща внимание на емигрантската (а по-точно бежанската) психология: да се живее за утрешния ден, с готовност във всеки един момент да „се стегнат куфарите". „Но отрезвление идет". (Бежанците са станали трайно, макар и неясно докога, уседнали емигранти.) „Труд" има за цел да насърчи самоосъзнаването на емигрантска общност с психика, съсредоточила се около „днешния ден" и около „стратегически" осмислената грижа за насъщния (за да престане той да бъде ежечасна тревога, а да бъде сигурна опора за друго).

Такова разбиране на емигрантското съществуване насърчава и друго издание от същото време – „Галлиполийский бюллетень" (сигурно и ред други). Култивирането на такава психика и нагласа за живота обаче е нравствено уязвимо. От тази уязвимост умело се е възползвал поет-фейлетонист от (относително) опозиционния по същество вестник „Наша жизнь" (Ник. Сухоруков, „Счастливые и несчастные", в № 49 от 11 септ. 1932).

Вестникът е *необявен* официоз на наскоро образувания Руски общотрудов съюз (РОТС). Ратува за сплотяването на емигрантите около, чрез, в професионални съюзи (които и формално, и по същество са разклонения на РОТС – по признака „група сродни професии" и по териториален признак). Поддържа и включването на РОТС в „Братството на руските трудещи се християни". (БРТХ, със седалище в Женева, се формира в началото на 1930-те години и има претенцията да бъде общият за руската емиграция в Европа синдикат. Синдикат християнски, за да се оразличи от влиятелните в Европа, но неприемливи за руската емиграция, комунистически

Пров. 1937 г.

ТРУДЪ

№ 1 СОФІЯ, ВОСКРЕСЕНЬЕ 22 МАЯ 1932 г. № 1

Редакція и Контора: Софія, ул. Ретентска, № 38. Пріемъ въ ред. — среда 11—1 ч. | ЦѢНА 2 ЛВ. | Объявленія. На 1 стр. 4 лв. кв. см. 4 ст. 3 лв. кв. см. Въ хроникѣ — стр. 10 лв. | Типографія „Древна България" ул. ген. Гурко № 12

Несвязанный ни съ одной политической партіей, „ТРУДЪ", выпускаемый группой лицъ, будетъ служить національнымъ интересамъ русскихъ.

Газета ставитъ своей задачей правдивое, безпристрастное освѣщеніе русской общественной жизни въ Болгаріи и поддерживаетъ цѣликомъ идею дѣлового объединенія, ибо въ ней видитъ единственно правильное разрѣшеніе вопроса объ общемъ представительствѣ русской трудящейся эмиграціи.

Воскресенье 22 мая.

Какъ тяжкій сонъ прошли длинные годы нашего изгнанія и теперь мы должны найти въ себѣ гражданское мужество признать, что большинство изъ насъ жило это время, главнымъ образомъ, завтрашнимъ днемъ и даже тѣ немногіе, кто лучше другихъ приспособился на чужбинѣ, но въ комъ не угасла любовь къ несчастной Родинѣ, и они стояли все время на чеку, готовые укладывать свои чемоданы. Такая эмигрантская психологія понятна — мы всѣ люди, глубоко несчастные, обиженные ударами жестокой судьбы, часто

Объединеніе русскихъ трудящихся

Экономическій кризисъ, захлеснувшій весь міръ, больно ударилъ по русской эмиграціи.

Подведя итоги прошлой зимы, мы можемъ съ удовлетвореніемъ констатировать, что русская эмиграція все таки справилась съ первымъ натискомъ. Такъ, напримѣръ, по всей Болгаріи возникли комитеты помощи безработнымъ, которые располагали средствами изъ пожертвованій русскихъ.

Если къ осени положеніе не улучшится, зимой можетъ наступить катастрофа, размѣры которой трудно помощи и въ самыхъ широкихъ размѣрахъ. Кромѣ этого, необходима самая энергичная и самая рѣшительная защита интересовъ трудящихся русскихъ, осуществляемая ими же самими. Для проведенія въ жизнь этихъ двухъ главнѣйшихъ задачъ и нужна мощная организація, построенная на трудовомъ принципѣ, безъ всякаго отношенія къ политическимъ оріентаціямъ.

Таковой организаціей у насъ и долженъ быть Русскій Обще-Трудовой Союзъ въ Болгаріи. Идею этого Союза никто не выдумалъ — она была

Призывъ къ предстоящему Общему Собранію Р.О.Т.С.

Директоратъ Свободнаго Университета въ Софіи гостепріимно предоставилъ намъ свое помѣщеніе для предстоящаго Общаго Собранія. На этомъ собраніи всѣмъ его участникамъ разумѣется, будетъ предоставлена свобода слова, право свободнаго выбора того или другого состава правленія; мы сможемъ обмѣняться своими сомнѣніями, мнѣніями, выразить свои пожеланія, дать будущему исполнительному органу тѣ или другія директивы.

Несомнѣнно, что все это будетъ сдѣлано, какъ съ сохраненіемъ взаимнаго другъ къ другу уваженія, такъ и уваженія къ законамъ страны, насъ пріютившей и къ правамъ учрежденія, открывшаго для насъ свои двери.

Только такимъ образомъ мы достойно поддержимъ честь русскаго имени и докажемъ всѣмъ, подсказывающимъ другой образъ дѣйствій, что ихъ предположенія ни на чемъ не основаны и только порочатъ репутацію членовъ Русскаго Обще-Трудового Союза въ Болгаріи.

Инженеръ **Кондратьевъ**

Русскій Соколъ

„Въ мышцахъ — сила,
въ сердцѣ — отвага,
въ мысляхъ — Родина"

„Русскій Соколъ" въ Болгаріи основанъ группой въ 10 человѣкъ въ 1927 году.

Въ настоящее время его членовъ — 120 чел. Почетнымъ старостой „Русскаго Сокола" состоитъ генералъ Ф. Ф. Абрамовъ.

Организація эта надпартійная, она стоитъ на стражѣ національныхъ интересовъ и является лучшей русской школой національнаго воспитанія. Вотъ почему эмиграція должна желать, чтобы наше подрастающее поколѣніе проходило также и черезъ эту школу. Бывшіе „сокола" въ нужную минуту

БИБЛИОТЕКА - КОЛАРОВГРАД
И 1935 № 12809

и социалистически[1].) Тази позиция на вестника трудно се извлича при беглото му прочитане; разбираме за нея от опозиционния в. „Наша жизнь"[2].

Във всеки брой има по няколко (разноформатни) материала за дейността и „вътрешния живот" на РОТС, в София и в провинцията; в общ организационен план и по професионални подразделения. Като че ли само едно от подразделенията е активно в степента, че да се пише за него: „Землемерно-агрономичната секция" (вж. в № 9 отчета ѝ – докладван от В. Боряев, „зам. Заведующего связью с провинцией" в Управата на РОТС).

Най-стегнато и обхватно за структурата и целите на РОТС (а и на БРТХ) е разказано *извън* „Труд" – в „Галлиполийский бюллетень"[3]. РОТС е създаден в началото на 1932 г., уставът му е утвърден от българското правителство през м. март с.г. За трите месеца до м. април РОТС се е самоорганизирал така: „Все члены распределены по профессиональным признакам в образовавшиеся группы: 1. Землемерно-агрономическая, 2. Инженерно-строительная, 3. Шофферско-механическая, 4. Торгово-промышленная и 5. Общая, включающая в себя лиц медиц. Персонала, свободных профессий: юристов, художников, артистов, фотографов и пр." (с. 20–21). „Во главе каждой группы стоит выборный Заведующий, который входит в Правление, как полноправный член. В провинции организованы отделы (автономные): в Хасково, Ломе, Кърджили. Приняты меры к организации отделов: в Пловдиве, Видине, Плевне, Варне, Рущуке, Кричиме и др. пунктах./ При Союзе образованы: Бюро Труда, Касса взаимопомощи и Посмертная касса" (21). За пожелания и въпро-

---

[1] Инженер Кондратьев. Призыв к представительному Общему Собранию Р.О.Т.С. , № 1.

[2] Самият „Труд" е по-предпазлив; сред малкото материали по темата е статията на Н. Плавински „Нужна ли профессиональная организация русских трудящихся за рубежом", № 6 (от 31 юли).

[3] [Б. п.]. Русское рабочее профессиональное движение за рубежом и русский обще-трудовой союз в Болгарии. – Галлиполийский бюллетень, апр. 1932, с. 19–22.

си са дадени адресите на две лица: Н. И. Плавински (когато се отнасят до работата на БРТХ) и А. Ф. Гринев (Гриньов) (за РОТС).

Заявеното под „шапката" в първия брой, а и на следващите („Несвязанный ни с одной политической партией, „Труд", выпускаемый группой лиц, будет служить национальным интересам русских") е двусмислено[4]. От една страна, текстът се разграничава от политически партии и политическа зависимост, което обаче противоречи на впечатлението, че думата в „Труд" имат само или предимно приближени на ръководството на РОТС и само́то то. (Съставът на редакционната колегия и съставът на това ръководство частично съвпадат.) От друга страна, противоречие няма: отрича се принадлежност към затворения кръг от дейци на политическите партии, но не се отрича възможността и актуалността на принадлежност към друг, различен по характер, затворен кръг. Не се оправдава очакването ни „Труд" да се списва от хора, до чиито имена да са посочени професии, и то не „за украса" или за подвеждане на читателя. (Породено е от написано в № 1, в програмната статия, не-подписана: „Пусть на столбцах „Труда" мал по малу пишется рукою самих трудящихся история, как и в каких условиях развивался высоконапряженный до последней возможности труд русских людей за Рубежом, как сумели они сорганизоваться по профессиональному признаку и сохранить в этой тяжелой жизни свое национальное русское имя и достоинство своей Родины".) Изключението – тримата инженери, единият от които е член на Управата[5]. Скоро (№ 3, 19 юни 1932) издателят и редактор М. Чернявски се обръща към трудещите се, за да пишат своята история: „[...] Редакция газеты „Труд" ставит одной из своих задач сбор материалов для составления „Трудовой летописи" русской эмиграции на чужбине./ Пусть каждый искренно и бесхитростно, в немногие минуты отдыха от своей работы, опишет кто как может: что он видел, при каких условиях работал и работает; [...]/ Форма изложения не важна: будет ли это в виде рассказа, в виде личного воспоминания, в прозе или стихах, будет ли в форме сухой информации с цифровыми данными – это не важно [...] была бы лишь правдивость картины!/ Эти материалы редакция будет систематически помещать в обработанном виде на страницах нашей газеты./ Этот обмен мыслями на страницах „Труда" сплотит нас еще более в общем горе вдали от Родной Земли, заставит [...]". За съжаление, целта не е постигната.

Монополът при публичното изразяване на мнение е в сила поне за въпросите, засягащи синдикалното дело, трудовата заетост, изразходването на средства за подпомагане на безработни и т.п. А тази тематика е основна за вестника. Относително чести са материалите по учебното дело и педагогиката[6], помества се информация

---

[4] Втората част на този текст-лайтмотив конкретизира целите на изданието: „Газета ставит своей задачей правдивое, беспристрастное освещение русской общественной жизни в Болгарии и поддерживает целиком идею делового объединения, ибо в ней видит единственно правильное разрешение вопроса об общем представительстве русской трудящейся эмиграции".

[5] Из състава на Управата на РОТС след общото събрание от 24 април 1932 г.: председател – Кондратиев; секретар – Плавински (вж. Писмо до редакцията в № 7). – „Наша жизнь" (№ 48 от 28 май 1932, и сл.), без непременно да назовава конкретни лица, смята Управата за самозвана, доколкото е изместила инициаторите – „г. Клушанцев, д-р Рожнов, Г. Ф. Волошин, Рибалченко" (изброяването е в: „Наша жизнь", № 52, с. 2). Клушанцев е секретар на управата преди посоченото събрание („Наша жизнь", № 48).

[6] „Рус. гимназия В. П. Кузьминой", без подпис, в № 4; „Пастырско-богословское училище при монастыре „Св. Кирик" , от архиеп. Дамиан („Нач[альник] у[чили]ща архиеп[ископ] Дамиан"), № 5; „Вдовойне национальное дело (О значении интерната в жизни ребенка)", от Александър Дехтерьов, № 8;

и за друг тип емигрантски институции[7]. В даден момент (№ 13, 6 ноем. 1932), с цел да предпази българското общество и държава от необмислени постъпки, вестникът поема инициативата да осведоми четящите в България (и руски емигранти, и българи) за състоянието на съветското стопанство и за съветската стопанска и търговска политика[8]. Темата е подхваната по-рано, в № 8 е поместена огромна статия на български език, подписана от И. В. Ч. , с риторичен въпрос за заглавие: „Какви изгоди би имала България от възстановяване връзките си с Русия?“. Умело и уместно Н. Плавински слива хоризонтите на две теми: за приемането на трудещите се руснаци в българското общество и от българския работодател, и за съветската пропаганда в България (№ 11)[9]. Следвайки примера на емигрантската колония в Полша, „Труд“ обявява 7 ноември за Ден на непримиримостта и се поставя начело на отбелязването му в България. Нему „Труд“ посвещава няколко материала и една първа страница[10]. От № 16 научаваме за съществуването на „Комитет по устройству докладов к познанию России“ (реакцията срещу съветската пропаганда и учебно-просветното дело намират общо средство).

„Труд“ няма умението да разсее създаващото се впечатление за *казионност*; няма умението (или желанието) да разсее и съмнението в *специфична* анонимност, значи в крайна сметка не-отговорност за текстовете и постъпките си. В края на № 1 (а и нататък, редовно) са посочени „редактор-издател“ и „отговорен редактор“ (М. Чернявски[11] и К. Доков за *всичките* броеве), но анонимността от първото изречение („...выпускаемый группой лиц...“) хвърля сянка върху искреността на намеренията на силите зад вестника, внушава недоверие в него[12]. Заради „групата лица“ е и

„День Св. Владимира в пастырско-богословском училище“, от Р. Ч., № 8; „Помощь русскому студенчеству“, от М. Чернявский, № 6; „У студентов“, подписано от „Старый студент“, № 15; „10-летний юбилей русской гимназии в Праге“, б. п., № 17; „О русских гимназиях“, б. п., № 17 и 18.

[7] [Б. п.]. Закрытие Княжеской санатории, № 4.

[8] Управата на РОТС се е обърнала „към организации в Париж, които систематично събират научни и строго проверени данни за положението в СССР, за стопанската му политика и за характера на външната му търговия“. Пръв се отзовал Международният център за активна борба с комунизма (Cillac), изпратил голям брой разнообразни и ценни материали (от които редакцията ще подбира за публикуване). Веднага е поместена статията: „Пятилетний план СССР“ от Йосиф Дулие (Дуллье), председател на Cillac. В № 14, 15, 17 (и сл.), с продължение, е публикувана статията „Советский пятилетний план и мировой кризис“, от Б. Н. Соколов („бывший ген. секр. и вице-президент Союза фабрикантов и шахтовладельцев Юга России“).

[9] Разказва се за акции на българските комунисти и български вестници, свързани с тях, срещу „белогвардейците“. Насъсквани в крайна сметка от Москва, български работници искат уволнението на своите руски колеги. „Нас не может не удивлять самое выражение „белогвардейцы“ в устах болгарских рабочих“. Според Плавински тези акции са опасни и за българския национален интерес.

[10] Първата страница е в № 13 (броят излиза на 6 ноември). Другите материали са: „Обращение к зарубежной России: от Правления Российского общественного комитета в Польше“, подписано от П. Н. Симански, С. Л. Войцеховски и мнозина други, в № 13, с. 2 (научаваме, че Денят на непримиримостта за пръв път е отбелязан във Варшава, през 1930 г.); „День непримиримости“: В Софии; В Варшаве; В Праге“, неподписана хроника, в № 14, с. 3 (научаваме, че идеята за „Ден на непримиримостта“ се е родила в Прага). Хрониката е изпроводена от съвсем краткия репортажен разказ на И. Гр. „Наши дети“: докато чакат учителя в класната стая, дечицата запяват „националната песен“ „Слався Родина Святая,/ [...]“, последен стих: „Матушке Руси – ура!!!“.

[11] Член на Управата на Съюза на руските студенти в България (вж. подписано от няколко лица „Писмо до редакцията“ в № 11).

[12] Не приобщават материали като: „Сведения о состоянии Кассы взаимопомощи при РОТС-е на 17 окт. 1932 г.“, подписан от Управата (Правление), в № 12; „Доклад Правления РОТС-а в Болгарии к Об-

осмян в „Наша жизнь“[13]. Два материала в № 1[14] дават основание да се предполага, че „Труд“ е основан, за да удържи властта и отстои позицията на група, наскоро овладяла Управата на РОТС (след Общо събрание на Съюза от 24 апр. 1932).

От друга страна, анонимността сигурно е средство за (ирационално) набавяне на авторитет; и за разделянето на комуникативните канали на официален и неофициален. Читателят трябва да се обърне към друго издание, за да узнае ако не името и презимето, то поне съответните инициали на „инженер Кондратиев“: срв. „Голос труда“, № 58, с. 3. Ясно е, че читателите-съучастници на „групата лица“, издаващи вестника, тези имена (име, презиме) са известни. Но те остават в плана на неофициалното, непубличното.

Освен лицата, чиито длъжности в РОТС не се крият (инж. Кондратиев, А. Зотов, Н. Плавински[15], А. Гриньов), сътрудници на вестника са още неколцина души. К. Вилмер (Вильмер)[16] е автор на редовния външно-политически преглед[17]. В. А. Барабах (представян с чиновническото си звание от императорско време – „присяжный поверенный“) предлага редовни правни консултации под надслова „Закон и право“ (статии по съществени за големи групи емигранти правни въпроси, в условията на непознаваното от тях българско законодателство). Мария Дяконова (Дьяконова)[18] запознава сънародниците си с възможностите и условията в пенсионното осигуряване в България („Эмиграция и страхование“, № 9, 12); тази форма на влагане в бъдещето е била чужда на бежанската психология, все едно дали говорим за вписване във вече съществуващи структури на осигуряването, или за създаване на свои. Владимир Ленски подписва уводната статия в № 9[19]. Инж. И. Берладин е автор на уводната статия в № 17. Смущаващ е фактът, че „С. Павлов“[20] подписва материали и за казионния „Труд“, и за опозиционния „Наша жизнь“[21].

Срещат се и публикации, в които е представен „гласът народен“[22].

щему Собранию Союза 20-го ноября 1932 г. в г. Софии“, подписан от (председателя) инж. Кондратиев; и секретаря Н. Плавински, № 15.

[13] № 51, 23 окт. 1932.

[14] Сумской, „Интрига“ (за опозицията, възникнала в РОТС от самото начало на съществуването му); Инж. А. Пинчуков, „К Общему собранию РОТС“. – Срв. „Наша жизнь“, № 48, 15 май, и № 49, 29 май 1932.

[15] Член на Управата на РОТС и упълномощен представител в България на Бюрото на руските трудещи се християни (Б.Р.Т.Х., Женева) („Галлиполийский бюллетень“, апр. 1932, с. 20). Логично е той да бъде главният действащ, за да се превърне РОТС във филиал на БРТХ (в полза на това свидетелстват публикации в „Труд“ и опозиционния „Наша жизнь“).

[16] В № 1 е публикувана статията му „Объединение русских трудящихся“.

[17] В № 16 прегледът е неподписан, а в № 19 е подписан от Е. К. Ламский.

[18] „[Д]еятельница Чиновного Кооперативного Застраховательного Дружества“ (след подписа).

[19] В „Наша жизнь“ (№ 51) смятат това име за псевдоним с функцията на аноним. „Писателят“ Ленски цитира Чехов, „Враги“, и обобщава: Антон Павлович бил прав, че нещастието разединявало, сам домисля: трудът прави хората щастливи, щастието сплотява. Писателско красноречие в служба на РОТС, на неговото разрастване и сплотяване.

[20] Според външен източник – Н. Козлов в „Наша жизнь“, № 4 – „С. Павлов“ е псевдоним на Д. Абрамович, председател на Съюза на инвалидите.

[21] В „Труд“: О возможности для рус[ских] землемеров найти работу в Испании (инициатива В. В. Боряева).// № 10 (за отговора на испанския посланик съобщава С. Павлов). Други сътрудници на „Труд“: Б. К. (Новая организация Комитета по делам беженцев, № 3), Б. С. , Д. , О.

[22] Такъв е текстът на Вл. Пляшкевич от мина Перник, с дългото заглавие „Русский Обще-Трудовой Союз становится единственной организацией, отвечающей нуждам русских трудящихся в Болгарии“,

Още в първия брой е потърсен съюзник сред емигрантските организации: „редакция"-та представя на читателите гимнастическото дружество „Русский Сокол". (Интересът към дружеството е поддържан и нататък[23].) Отделено е място на РОВС[24]. Потърсени са съюзници и в българското общество: чрез статията на Вл. Ленски „Юбилей Общества Молодых Славян в Болгарии" в № 8 (в текста: Общество *за културно обединение* на младите славяни); поместен е фотопортрет на председателя му, Веселин *Илич* Стефчев (к.м., Й.Л.). Поместването на материали на български език е мотивирано и от осъзнат дълг за излагане на мнения и сведения, опровергаващи про-съветската пропаганда, и от желание за не-спорадичен контакт с българското общество. Те са и опит за излизане от стереотипните теми в „общуването" между българи и руси (на тези теми е дадено дължимото чрез почитането паметта на ген. Скобелев, № 5[25], и юбилея на Стефан Бобчев, № 18[26]). Два от българските материали имат за адресат по-скоро русина. В едната той е запознаван конспектно с историята на домакина си, в огледалото на своята (Ст. Филипов, „Русия и България: Исторически паралели", № 14). Другата нетривиално използва чуждия, на българина, глас, за да вдъхне самочувствие и убеденост в собствената политическа позиция у русина-емигрант: (Ст. Филипов, „По случай смъртта на Император Александър III: Извлечение от бележника ми", № 11)[27]. (Подразбира се, че българинът се е интересувал от Русия не само в публичния, но и в частния си интелектуален живот.)

Към дадения момент за постигнатото от руската държава през двадесетте години преди революцията (т.е. за управлението на Николай II) е писал русин („В. Смервъ", № 7). Почетена е паметта на вел. кн. Михаил Николаевич, наместник в Кавказ и през 1877–1878 г., и през 1914–1917 г. (№ 13). Възпоменава далечното и по-близко

в № 7. – Нормално е да чуваме глас народен и в текстовете от рубриката „Письма в редакцию", но те достатъчни ли са? На два пъти (№ 7, 10) са публикувани писма от „д-р В. Рожнов" (според „Наша жизнь", № 52, един от инициаторите за създаването на РОТС, сред изместените от новото ръководство). Второто предлага учредяването на Фонд за безработните. В съпровождаща ред. бел. се недоумява, кой би се грижил за фонда. „Гласът на роден" може да звучи и отблъскващо фамилиарно („В гостях у русских скаутов", подписано от „Толин Папа", т.е. от „таткото на Толя", в № 7), и трогателно, както е в писмото до редакцията на В. Шаблински, молещ да се помогне на семейството на Ф. , безработен от 3 месеца (в № 16).

[23] Сульменев, Л. Русские сокола из Болгарии на IX Всеславянском слете (Письмо участника), № 6 (всъщност автор на писмото е Н. Н. Свечников, за печатната грешка се съобщава в № 7); Немирович-Данченко, В. И.. Сокольство, № 9 („Из речи, произнесенной на Всеслав. Слете Сокольства в Праге, 7 июля с.г."); [Б. п.]. В Русском соколе, № 3, № 16; Н. С. Сокольская хроника, № 18.

[24] Миллер, Е. Письмо председателя РОВС, № 16 (ген. Милер опровергава статия на А. Деникин, който е подведен; уж украинският сепаратист Коростовцев бил подкрепян от генерали в РОВС); П. Я. Сбор чинов РОВС-а, № 17 (предстои в София на 1 ян. 1933 г.).

[25] От 17 юли. Съдържа и портрет (репродукция) на ген. М. Д. Скобелев. От „Д." – До неподписан материал за Руско-турската Освободителна война.

[26] Гринев, А. Проф. С. С. Бобчев, № 18 (текстът, на руски език, е придружен от фотопортрет на Бобчев, който навършва 80 години). – А. Гриньов е ковчежник на РОТС (вж. съобщението за учредяването на посмъртна каса, № 2).

[27] Съдържа и таблица: „Заварено (1881)" – „Оставено (1894)", по ред (19 на брой) финансови и производствени показатели. Самоочевидният извод е, че управлението на Александър III е било успешно.

минало на Русия, но в съвсем тържествен стил, и материал от В. Шаблински[28]. Б. Фомин заявява аналитичност, не апологетичност – в „Петр I и большевики“ (№ 2).

Поместени са няколко некролога (или материали за смъртта на съвременник) – на сътрудник в РОТС, на деец със значение за емигрантската общност в България, на руски емигрант със значение за общността в цяла Европа[29].

Връзки с руския емигрантски свят извън България не липсват. Освен посоченото във връзка със соколството, с научното осведомяване за стопанството и стопанската политика на СССР, с Деня на непримиримостта, – има поместен материал от „собствен кореспондент“ в Париж (А. Драгожински, „Конец Горгулова“, № 10); ползвания на чуждестранни руски емигрантски издания за източници („Вестник крестьянской России“ – за положението в СССР, № 2; и препечатка от „Возрождение“ – „Смутная эпоха“ от М. Бернацки, гео-политическа бележка за Източна Европа, № 11); материали за условията на труд в Югославия и Чехословакия (№ 2, 5 юни; из „Бюллетень Б.Р.Т.Х.“ № 3, 15 апр. 1932); съобщение за наскоро приключилия „Конгрес на руските национални групировки във Франция“ (№ 12). Спорадично вниманието е насочвано не към материали от други издания, а към самите издания. В № 14 голямо място е отделено за представянето на „*Устния* вестник на НСНП“ (к.м. – Й. Л.), поместен е аналитичен преразказ на поредния му брой, от „Д.“[30]. В № 11 е представено изданието „Новый путь“ (сателитно на „Труд“, по същество орган на „Братство Русских Трудовых Христиан“ (Женева) – организация, включила в състава си – като филиал за България – РОТС, чрез усилията на секретаря на РОТС Н. Плавински, на първо място).

В № 13 (и в други броеве) вестникът дава сведения около поканата на френските власти към казаците за заселване в Алжир; оптимизмът на „Труд“ е сдържан[31].

Литературните материали са спорадични; тези, които хроникират „културния“ и „артистичния“ „живот“ – нередовни[32]. Някои прояви са организирани от

---

[28] „1380–1918–1932 гг.“, № 11. Броят е от 29 септ. 1932. На 25 септ. (8 окт. нов стил) 1380 г. Св. Сергий Радонежки благославя Великия княз [Димитрий] Донски (Донской) за битка с монголите („татарите“), тя се оказва първата успешна за русите. След столетия, когато Русия преживява по-горчиво иго, болшевишкото, благословен е ген.-лейт. Сергей Леонидович Марков.

[29] [Б. п.]. А. П. Евреинов, член РОТС, шоффер шофферской секции, № 11; О. Памяти А. П. Стефанова (директор рус. гимназии в Софии), № 10; Б. С. Смерть проф. А. А. Кизеветтера, № 17.

[30] „14-го с. ноября был прочитан очередной номер „Устной газеты“ Национального Союза Нового Поколения“. Реферирани са следните статии: проф. Храневич („член трудовой крестьянской партии – „Крестьянская Россия“), „Синтез большевизма“; А. П. Никитин („видный деятель“ РСХД), за антирелигиозната дейност на болшевиките в Прибалтика; Ю. К. Рапопорт, анализ на лекция на проф. Зомбарт за световната (стопанска) криза. Не са споменати други материали. Повече от ¾ от отзива – за статията на Храневич. Не е споменато мястото на четенето; казва се, че „аудиторията“ е била „пълна“.

[31] За сравнение: „Наша жизнь“ (№ 51) подхожда фейлетонно, давайки на материала си по темата заглавието „Не обморочили бы“ (изразено е съмнение в благата съдба на казаците, готвещи се да заминат в Алжир, използвана е асоциацията по съседство Алжир – Мароко/ Морокко).

[32] М. Театр и музыка, № 3 (от 19 юни; включва кратък преглед на българския и руски емигрантски музикален и театрален живот броени дни след края на сезона); О. Наши художники в Варне, № 9; Д. Вечеринки в Русском собрании, № 11; [Б. п.]. [Съобщение за гостуването в София на Л. Воронцевич и А. Ивасьев, известни оперетни артисти], № 12; [Б. п.]. Рус. театр в Софии, № 13; [Б. п.]. Рус. театр-ревю „Арлекин“, № 14 (предстои да се открие в кино „Феникс“, под ръководството на А. Ивасиев (Ивасьев), с участието на Л. Воронцевич, „оперетна примадона“...); А. Р.-А. Рус. театр „Майорша“, № 15 (Театърът за руска драма поставя произведението на Шпажински); А. Роговенко-Аксайский. Гастроли Е. А. Полевицкой в Софии, № 19. – В № 12, „Хроника“ е поместено съобщение за предстоящо пристигане

РОТС[33]. Едва от № 9 се оформя каре за разказ (заема първо долния десен ъгъл на с. 3, по-късно – долната третина на с. 4). Тук са поместени три разказа (№ 14, 16, 17), един откъс от дневник (№ 13), един фейлетон (№ 9)[34].

Един от разказите остро поставя въпрос банален и същевременно – насъщен за ума, угрижен от междучовешките отношения и от (без)-нравствеността на изкуството. Въпроса за съвместимостта на човещината, любовта – и филантропията; на съществуването – и естетическата дистанция. Разказът представя и отчуждението в емигрантската общност. Става дума за „Привидение на улице *Сан-Стефано*". Разказът е за среща на минувач с „привидение". Разговарят – за революцията, за историята; разбираме, че и двамата са руснаци. Възгледите на минувача са стилизирани: за всичко е виновна бездушната тълпа; важно е настоящето, не миналото; в чудеса не вярвам. След разговора „привидението" отказва да приеме пари, не казва името си: „Я просто русский [...] называйте меня просто „привидением с улицы Сан-Стефано". Краят: „Привидение" неподвижно стояло на прежнем месте и смотрело ему вслед *острым*, пристальным взором. Прохожий *вздохнул* и ускорил шаги..." (к. м., Й.Л.).

Единственото публикувано стихотворение тук е на Любов Столица – „За чертой" (№ 4). Стихотворението е признание в *незабрава*, и молба за разбиране, извинение, към сънародниците „оттатък чертата"[35]. Признание и молба задочни. Признание чрез спомняне и изброяване, как „живеят", лишени и от бит, и от битие, незабравяните. Молба чрез споделяне – как живеем *ние, аз*.

Текстът е изграден върху антитези, кулминиращи към и скрепени около един обрат, по същество пак антитеза. Всяка една от тях потвърждава наличието на раз-

---

и престой в България (през м. окт.) на известните професори В. Т. Тотомьянц, С. В. Завадский, А. Н. Фатеев, Константин Храневич, с цел научни екскурзии и публични лекции; накратко са представени професионалните биографии на гостите.

[33] Правление. Благодарность, № 4. – Благодарността е към Е. Ф. Ждановски, г-жа Иовович-Ковачевска, Боян Константинов, Е. Ф. Краснополска, Н. О. Масалитинов, Н. И. Дубягски, за участието им концерта на 21 юни (в салона на Българското Инженерно-Архитектурно Дружество). – За същия концерт, все още предстоящ, за възможностите на РОТС и отзивчивостта на българската и на руската емигрантска артистична общност, вж. материал от инженер Кондратиев в № 3 (от 19 юни). – В № 11 (от 9 окт.) е поместено кратко съобщение за уредена от РОТС лекция на П. М. Бицили, „Русская художественная литература в эмиграции", предстояща, а в № 12 – кратък преразказ на лекцията (прочетена на 14 окт. в аудитория на Свободния университет), от Л. Болдирева (Болдырева). – Ето основните моменти от лекцията. П. Бицили се спира само на писателите, станали известни едва в емиграция. Отбелязва спорадичното отразяване на съвременността в тази литература; липсата на художествена идея в романите на Краснов и Лапо-Данилевска (Лаппо-Данилевская); настроението на потиснатост и безрадостност в поезията. Говори за „столична" (от Париж) и „провинциална" проза. Естетическият подход на „столичните" писателки се различавал от този на писателите (изразен е оттенък на одобрение към писателките). „Провинциалните" прозаици били по-близки до класическата литература, посочени са достойнствата на творбите им. В преразказа са споменати Вас. Фьодоров и [Михаил] Карпов.

[34] Разказите са от А. Роговенко-Аксайски („Осенние мотивы: Этюд", № 14, с. 4; „Привидение на улице „Сан-Стефано" (Рассказ)", № 16, с. 3–4; „То, что теперь бывает (Фантазия и действительность): Святочный рассказ", № 17, с. 4); от N („Живая вода", № 13, с. 4: „из дневника, будет опубликован весной 1933 г. в Российско-болгарском книгоиздательстве"; с епиграф: „...Если вы любите школу, то – любите молодежь: это будущее России"/ Н. А. Корф"); без подпис („Новеллы о московской почте", № 9, с. 3; посочен е източникът, от който се препечатва: „Веч.[ерняя] Москва"; разказът е издържан като монолог в сказ, характерен за разкази на М. Зошченко).

[35] „Не ме карете за веселието, то е, за да притъпя горестта..." Молбата е косвен отговор на текстове като статията „Танцевальная чехорда" („Наша жизнь" с редактор Бутов, № 30).

делителна черта и същевременно я отхвърля. А обратът е от признание към споделяне, от задочност в трето лице към обращение. Антитезите, т.е. съпоставянията по контраст в мисълта, в недостатъчна степен са преодолявали „чертата“. В някаква степен, надхвърляща достатъчната, „чертата“ продължава да съществува, при все обращението. Но има воля за окончателното ѝ надмогване, чрез взаимност между хората „отсам“ и „оттатък“. Значи има брак, оброк. Видимият знак на този оброк е *бялата роза*. В началото на стихотворението тя е знак на почит (и памет) към загинали герои (на „бялото движение“); в края – знак на оброк между отсамни и оттатъчни пред присъстващата Родина, която е жива/ ще възкръсне. И в началото, и в края е знак на победата над смъртта. Но смисловият обем на тази победа е нараснал. От победа, единяваща *нас* и *нашето минало*, става победа, единяваща *нашето* и *вашето* настояще, минало и бъдеще.

(Особеност на текста е, че „ние“, „наш“ е означен като „аз“, „мой“. Така че „ние“ от седмата, последна, строфа може да значи както *нас, отсам чертата*, така и *всички нас – и отсам, оттатък*.

Косвено, чрез напластяване от посочвания (не-преки означавания), тема на стихотворението става смъртта; чертата, разделяща живота и смъртта; настойчивото и повтарящо се вглеждане отвъд нея, и възможното ѝ преодоляване[36].)

Поместен е отзив за друга нейна творба, поемата „Голос незримого“[37].

Ще се спра на две „сгъстявания“ на редакторска преднамереност, чиито плодове могат да бъдат разгледани горе-долу литературоведски. Първото представя отбелязването на „Деня на руската култура“, в № 4; второто – „Деня на непримиримостта“, на датата 7 ноември, в № 13.

Отзивът за честването, провело се на 19 юни[38], предлага програмата му, отказва се от описание и от анализ, обобщава, че е било впечатляващо; завършва с цитат от Л. Львов („есть еще у нас свои традиции [...]“, и т.н.). Макар че честването не се е провело на 8 юни, по общо подразбиране то е свързано с тази дата, рождения ден на Александър Пушкин (26 май ст. ст.). Програмата е следната: „1. Речь о Д. И. Менделееве – проф. К. И. Иванов. 2. Лик русской литературы – проф. П. М. Бицилли. 3. А.

---

[36] Поезията на текста е силно въздействаща. Интересно за анализ е съотношението между стъпките в семантичното израстване на текста и делбата на строфи. – Ето текстът на стихотворението (с усъвременен състав на буквите): „На столе моем – белая роза / И героя „белых“ портрет. / Есть же край, где сейчас морозы... / И где жизнь вся – узников бред! // Над столом моим – юный Спаситель, / Древних мучениц образки... / Но ведь есть – и в наш век – обитель / Злыми мучимых... Есть Соловки. // Здесь-вот платья шелковый облак / И чулки, – как персика цвет... / У кого-то ж, кто с нами не поплыл, / Может быть, и рубища нет?.. // Я сегодня пойду на вечер, / Чтоб забвеннейше в танце плыть, / Возвращусь, – и уста залепечут / Золотые слова молитв... // Те ж, что знают расстрелов рокот, / Как они всего лишены! / Танцовать они разве могут? / И молиться уж не вольны. // О, родные мне!.. там... за чертою... / Не судите веселье мое. / Нелегко и оно – кочевое / Цыганское наше житье! // Хмель забвенья дан в горестях людям, / Нас же на-смерть ранила грусть... / Пусть забудемся – не забудем / Нашу белую розу – Русь!“ (№ 4, с. 2).

[37] „29 янв. в зале Чиновнического Страхового О-ва известная писательница Любовь Столица прочла свою новую поэму „Голос незримого“ (Беженская эпопея) [...]“ (подпис: „ЕРЪ“ , № 19).

[38] Д. Празднование „Дня Русской Культуры“, № 4. – Назованият честващ е „Централното обединение на руските обществени организации и съюзи в България“. Честването, както и друг път, се провежда в Големия салон в сградата на Българската Академия на науките. („Центральное Объединение [...] отметило [...]. В большом зале Академии Наук было устроено торжественное заседание при следующей программе: [...]“, № 4, с. 1).

А. Фет (к 40-летию смерти) – И. П. Нилов. 4. Декламация – Е. Ф. Краснопольская и Н. О. Массалитинов". В горната третина от колоната, заета от отзива, е поместен портрет на Фьодор Достоевски, не-надписан. „Патроните" на празника и на честваната традиция са станали двама и това е символно посочено.[39] (Празникът се чества на различни дати; от цялата емигрантска общност, от общността в даден град, от дадена културна институция. През 1932 г. „Театърът за руска драма" (*Театр русской драмы*) посвещава на празника 4 юни. Кратък аналитичен преглед на представлението е поместен в № 3, от 19 юни[40].)

На № 13 се пада да излезе на 6 ноември: след петнадесетата годишнина от болшевишкия преврат (25 окт. по ст. ст.) и в навечерието на същата годишнина, но по новия календар (7 ноем.). Броят възпоменава жертвите, героите; и подготвя общността за отбелязването на Деня на непримиримостта (7 ноември). Първата страница е оформена по следния начин. Горната третина заемат „шапката" на вестника и кратък призив емигрантът да се замисли за апатията и денационализацията, за опасността да бъде изтрит от лицето на земята. Краткият призив (без възклицателни знаци, звателни или заповедни форми) функционира като епиграф спрямо следващия блок от текстове. ('Така както е изтрита от лицето на земята предишната Русия... Затова не забравяйте, бъдете непримирими!'). Долните две третини, образуващи квадрат, са оградени с черен кант. Очевидно в графичното оформление е търсено сходство с плакат, вероятно възможност квадратът да бъде изрязан и залепен (върху картон или друго), може би закачен някъде. (От духовната възпламенимост на четящите зависи дали очертанието ще знаменува плакат, или некролог.) Надсловът в квадрата е: „7 с. ноября – День непримиримости". Горе вляво в квадратното поле е поместен неподписан материал, съдържащ програма на обявеното от *Централното Обединение на руските обществени организации и съюзи в България* възпоменание, списък на организациите и съюзите, членуващи в Обединението, и съобщение, че Управата на РОТС е решила по всякакъв начин да съдейства. Долу вляво – енергичната статия от Н. Плавински „Аполитичность" (текст в 2 колони)[41]. Нараства психо-физиологичната енергичност, с която печатната реч се обръща към възприемащия, и която тя изисква от него. Вдясно (почти цялата височина) е поместено обращение към „руските хора" (*Русские люди*) от Националния Съюз на Новото Поколение. Текстът е в една колона, която има широчината на две

[39] По темата: Русев, Р. К. Зайцев о „великих тенях" (Пушкин и Достоевский) и об изгнанническом бытии. – Болгарская русистика, 2004, № 1–2, с. 86–87.

[40] Ен. Ен. День Русской Культуры, № 3. – В салона на читалище „Славянска беседа". За: Е. Н. Базилевич като Полина в „Доходно място" от А. Н. Островски, като Нина в „Маскарад" от М. Ю. Лермонтов и като Соня в „Престъпление и наказание" от Ф. М. Достоевски (в среднощния разговор с Разколников, игран от И. В. Грозни (Грозный)); З. Ю. Юриева като Маря (Марья) Петровна и Д. В. Строганов като Белски в сцена из „Вечери в Соренто" от И. С. Тургенев; г-жа Молчанова като тъщата Кукушкина в „Доходно място" (в същото действие на пиесата играят още г-жа О. М. Яс (Ясь) и Н. Ф. Горов); представено е действие от „Властта на мрака" от Л. Н. Толстой и сцена из „Полтава" на А. С. Пушкин, но не са посочени актьорите.

[41] Бичувана е „аполитичността", която от нежелание да се участва в емигрантските разпри се превръща в безразличие към болшевишката заплаха; Н. Плавински заклинава: „Только предательство, трусость и подлость могут заставить русского эмигранта быть „аполитичным" в вопросе о большевиках". – За съжаление знаем, че грижата за насъщния може да остави у човека оскъдна човешкост и да го потопи в апатия. Дали етикетът задължава Плавински да пропусне тази вероятност, тази контра-теза към думите си, не може да се прецени.

(т.е. не-вестникарско форматуване) с епиграф: „Нам нужна Великая Россия". Редуват се по абзац (веднъж – три) с нормален размер и дебелина на буквите и абзац с уголемени и удебелени букви. Вторият тип абзаци (четните по ред) са по-кратки; те обобщават, възклицават, обръщат се (към „подяремна" Русия), заклинават: имат характера на лозунги. Текстът се възприема на две скорости и петте кратки абзаца се вклиняват с двойна сила. Групата текстове извиква от възприемащия сила на духа, стигаща връхната си точка при прочитане на последния текст – стихотворението на Иван Савин. „Любите врагов своих... Боже/ Но если любовь нежива?/ [...]": лирическият 'аз' не се моли, а се бори с Господа си (подобно на известния старозаветен герой), защото го изнудва (*или ме убий, или ме благослови да престъпя завета Ти „Люби враговете си!"*). Завършекът: „[...]/ Такие враги не достойны/ Ни нашей любви, ни Твоей"[42].

И в двата случая – в № 4 и в № 13 – изобразителният (живописов или графичен) код съдейства на словесния.

„Труд" рекламира албум с карикатури. На два пъти помества по една – като средищен *текст* на първата си страница: „Скандальный финал/ Рис. Зеро", за завършека на стопанската петилетка в СССР (№ 6, от 31 юли 1932); „Спасители отечества/ (Из альбома Галлиполийских карикатур ЗЕРО)" (за престарели военни и цивилни ръководители от царско време, № 16, от [1] ян. 1933[43]). И в двата случая карикатурите предлагат тема, различна от темата на уводната статия.

От № 17 „Труд" рекламира лотарията на РОТС. Поместени са образец на билета и списък на продаващите билети в София и страната.

Можем да приемем, че тенденцията към преустройване на руската емигрантска общност според началата на трудовия корпоративизъм (отменящ либералния капитализъм, спазващ отношение на непримиримост спрямо погазващия и индивидуални, и колективни политически и социални права съветски държавен капитализъм) е доминиращата в края на 20-те – първата половина на 30-те. „Труд" е първата и най-чиста кристализация на този процес. „Труд" е подчертано *авангардно* (в смисъла на П. Бурдио)[44] издание, чиято поява е предпоставена от промяната в социално-психологическата среда, насърчена от в. „Голос", и чиято поява е предизвикана от невъзможността „Голос" да надскочи характера си на явление на преходния период. Но „Труд" не разполага с талантливи автори, нито с авторитета на издателска марка (няма достатъчно история зад себе си). „Бракът" между двете издания е структурно (в смисъла на структура на полето на медийно производство) обусловен (без да е структурно неизбежен). От този брак печели „Труд", но това вече е историята на друго издание – „Голос труда".

Йордан Люцканов

---

[42] „Из сборника „Ладонка", изд. Гл[авного] Правления О[бщест]ва Галлиполийцев".

[43] Тук е поместена информация за цената и разпространителите на албума в София и други градове в България.

[44] Ако конкретизираме, отново опирайки се на „Правилата на изкуството" и модифицирайки го: „Труд" е изданието на „мейнстрийма" от фазата му на „неръкоположен авангард". Допускаме, че издания като „Наша жизнь" и „Русь" (с редактор Бутов) представляват алтернативен (опозиционен) вариант на основната развойна линия.

ШОПОТ

Шопот. Орган, который выходит иногда в Рущуке. Ни по каким делам редакция не принимает. Написать же можно: Русский дом – „Шопот". Цена 3 лева.

1 септ. 1929

Печатница „Учитель", Русе (посочена на с. 2).
Обем: 2 с.
Формат: 22,5x30,5.
Тираж: 200 екз.

„Шопот" е сатирически лист на руски емигранти в Русе, излиза еднократно, в две малоформатни страници.

Заглавието му представлява своеобразна игра с други периодични издания на руската емиграция в България – „Голос" и „Вопль". Първоначалното предположение, че това би могло да бъде така, се потвърждава и в уводната редакционна статия, озаглавена иронично „Братский привет родственным органам!".

Създателите на „Шопот" иронизират безплодните журналистически напъни на своите събратя по перо, несъответствието между претенциите, заложени в гръмките имена, и действителната същност на вестниците им. Осмива се многословието, лишено от съдържание, на столичните емигрантски вестници, техните несъстоятелни обещания, сплетни, лъжи и хвалби, убедеността на всеки, внушавана и на читателите, че именно той, единствено той е призван да извърши великата историческа мисия за спасяването на Русия.

За разлика от емигрантската журналистика и публицистика в българската столица, която извисява „глас" или издава „вопли" по теми, свързани с „високи материи", скромният провинциален вестник обръща своя поглед към низините: „все свое внимание мы обращаем на самые махровые будни".

Основната част на единствения брой на „Шопот" съдържа четири кратки памфлета: „Рассуждение о бороде", „Рыжий в цирке", „О дамском комитете" и „Новый монарх и новое царство". Техните автори (или техният автор?) са предпочели да останат изцяло в анонимност (впрочем, същото се отнася и за издателите и редакторите на изданието) – два от материалите са подписани с инициала „К", един – с „И", а четвъртият е без подпис.

Ако се абстрахираме от елементарните закачки, намеците и репликите по адрес на „Голос" и „Вопль", ще констатираме, че „Шопот" засяга и редица належащи и болезнени за емигрантската общност въпроси, на първо място – за обединяването на руските емигранти. Разномислието и несговорчивостта в разрешаването на проблема за единството на руската емиграция са тема на памфлета „О дамском комитете". Пречките за разсичането на този гордиев възел се визират и в „Новый монарх и новое царство". „Рассуждение о бороде" и „Рыжий в цирке"[1] пък вземат на при-

[1] „Рыжий" – цирков клоун (разг.), традиционен персонаж в цирковата клоунада с ярко-рижа перука.

ШОПОТЪ

ОРГАНЪ, КОТОРЫЙ ВЫХОДИТЪ ИНОГДА ВЪ РУШУКѢ.

№ 1. Сентябрь 1878 года. Цѣна 3 лева.

Братскій привѣтъ родственнымъ органамъ!

РИСУЮЩЕЕ О БОРОДѢ

РЫЖІЙ ВЪ ЦИРКѢ

цел лицемерието и фалша на онези, които уж са отдадени на тази кауза, а всъщност повече ѝ пречат. Вестникът се отнася с открит присмех и снизходително към всички емигрантски обществености, обществени обединения (представящи се като военни, младежки и т.н.) и периодични издания, които, търсейки дивиденти в своя полза, злоупотребяват с емигрантската трагедия, с доверието и търпението на изстрадалите и отчаяни руски бежанци.

Съдържанието на броя се изчерпва с още три миниатюрни сатирически рубрики: „Разные известия“, „Вопросы и ответы“ и „Объявления“. И в тях сатирическите стрели са отправени към обществени обединения и организации или към отделни явления от обществения живот на руските емигранти в Русе. Например: „Дешево продаются остатки ценных перьев из хвоста внезапно умершего Русенского „Русского Сокола“. (Пух распродан лысым.)“.

За отбелязване е преди всичко езикът на „Шопот“ – макар и максимално лаконичен, той е във висока степен язвителен и саркастичен, оцветен с твърде изобретателни и уместни сравнения, асоциации, метафори и сентенции.

Радостин Русев

ЭОС

Эос. Двухмесячник юной русской мысли. Типография при Американских гимназиях – Самоков.

I	№ 1	ян. – февр 1924
	№ 2–3	март – юли 1924
II	№ 4	1926

„Издательство кооператоров „Эос“ (отбелязано на последната страница).

Представител на редакцията: Е. В. Простов (отбелязан на последната страница).

На третата корица е посочено: „Цена отдельного номера при непосредственной выписке из склада – 16 левов с почтовыми расходами. На складе непосредственно без пересылки 15 левов. Продажа – 20 л. Подписная цена на год с пересылкой – 80 л., без пересылки – 70 л. Объявления (после текста) – 2 лева за кв. см.“.

№ 2–3 „Орган юной руской мысли“.

№ 4 подзаглавие „Литературный сборник“, започва да излиза като сборник с неопределена периодичност; цена в България 70 лева, в чужбина 60 цента.

№ 4 редактор-издател Л. В. Гончаров (посочен на с. 159).

Обем: № 1 – 42 с.; № 2–3 – 80 с.; № 4 – 160 с.

Формат: 15,5x23 см.

„Эос“ („Зора“) е малко литературно списание (създателите му го наричат „малютка“, „маленькое предприятие“), замислено и реализирано от група руски възпитаници („молодые побеги на буреломе русской жизни“[1]) на Американската гимназия в гр. Самоков[2]. Започва да излиза като двумесечник на младата руска мисъл, поставяйки си амбициозната задача „да събере заедно всички млади духом любители на руския език“, озовали се далеч от родината си, и „да обслужва на литературна почва учащите се от руските средни учебни заведения“. Още в самото начало списанието изрично обявява аполитична програма, декларира, че не се стреми да участва в никакви полемики на почвата на политически борби и допуска политиката само за „фон“, но не за „център на картината“, доколкото нито един емигрант не е в състояние да се абстрахира изцяло от нея.

Душа и основна фигура на първите три броя (втори и трети са в едно книжно тяло) е редакторът Евгений Простов. Доста от сътрудниците са всъщност литератори с опит, отдавна прехвърлили ученическата възраст, а руските ученици от Аме-

[1] Така представят себе си основателите на списанието в уводната статия „Кто мы?“ (1924, № 1).

[2] В този „малък оазис“ на територията на американската мъжка гимназия има своеобразно „културно гнездо“ – това е училищната печатница. Освен „Эос“ тя обслужва още две периодични издания: „Samokov News“ (на английски език, списание, което информира в САЩ за хода на училищния живот) и „Рилски шепот“ (на български език, общоученическо гимназиално списание). На с. 55–56 в № 6 на „Рилски шепот“ за 1924 г. с целите и кратко съдържание на първия брой като списание на няколко „изгнани чада на някогашната Руска империя“, попаднали в Самоков по желанието на съдбата, „Эос“ е представено от Б. П. Чуканов. Отбелязано е също, че главно участие в редактирането му вземат руски ученици, една учителка и един учител.

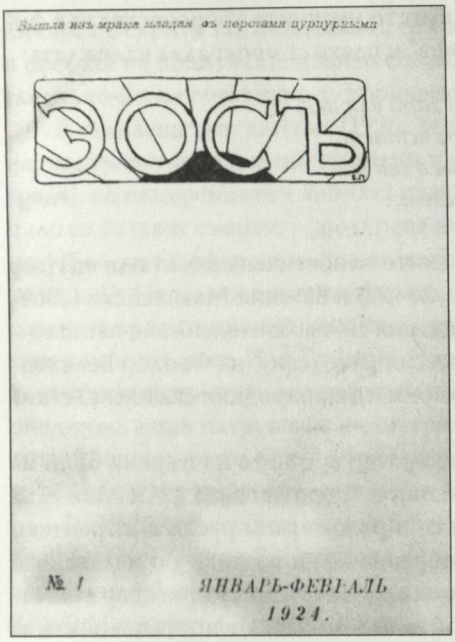
Вышла изъ мрака младая съ перстами пурпурными

ЭОСЪ

№ 1 ЯНВАРЬ-ФЕВРАЛЬ
1924.

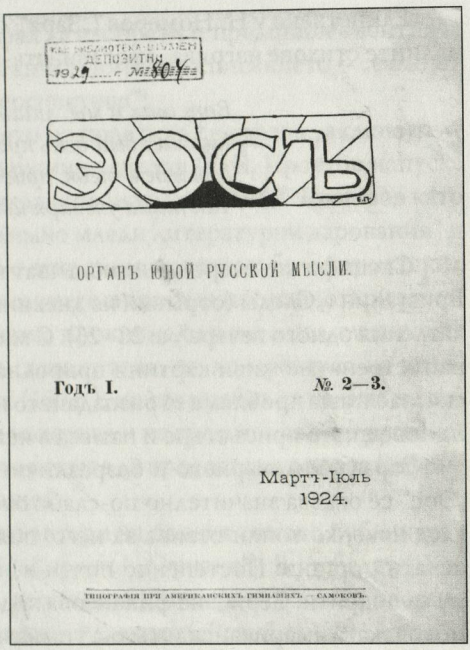
ЭОСЪ

ОРГАНЪ ЮНОЙ РУССКОЙ МЫСЛИ.

Годъ I. №. 2—3.

Мартъ-Іюль
1924.

ТИПОГРАФІЯ ПРИ АМЕРИКАНСКИХЪ ГИМНАЗІЯХЪ — САМОКОВЪ.

риканската гимназия в Самоков оказват помощ при подготовката на материалите за печат.

Корицата на първия брой е решена по следния начин: заглавието на списанието „Эос“ (изписано с големи букви), символ на възраждането, на победата на светлината над мрака, на новия живот, представлява елемент от нееднократно повтарящия се в поемата на Омир „Илиада“ стих (пета и девета песен) *„Вышла из мрака младая с перстами пурпурными Эос“* („Изплува из мрака млада с пурпурни пръсти Зора“). Изборът на цитат именно от „Илиада“ също е част от символиката – там не друго, а скиталчеството лежи в основата на сюжета.

В този брой са публикувани четири тематично и логически свързани поетически текста.

Поредицата започва със стихотворението на Инокентий Гребеншчиков „В сумерках“ (с. 18–19). Отначало поетът рисува приказни картини, които обаче внезапно се рушат със започването на гражданската война, сменят ги потресаващи картини на нощен мрак, ужаси, разрушение и смърт.

По подобен начин щастливото минало (Вчера еще было лето – / И светлые ливни лились) се противопоставя на несигурното бъдеще, на самотата и неизвестността (А завтра – розы в соломе, / И жесты плачущих ив; А завтра смертная пляска / Ликов с бледным челом) и у Евгений Макавейски („Зима; и сетует вьюга...“, с. 25).

Продължение на мрачните предчувствия, с които завършват двете стихотворения, е публикуваното на с. 36 в превод от Е. Простов стихотворение на американския поет Алън Сийгър, „Свидание с смертью“[3].

[3] За съжаление, тревожните предчувствия на А. Сийгър се сбъдват – през 1916 г., дни след написването на това стихотворение, авторът му загива във войната.

Единствено у Н. Номеров („Заря“, с. 31) вместо мрачните пророчества във финалните стихове изгрява „красавицата-зорница“ и плахо се прокрадва надеждата:

Вот так и мы, лишь ждем зари для нас,
Как каждый день краса Эос встает.
Мы ждем тебя, приди и ты в сей час,
Так наша уж заря идет... идет...

Специфично очарование излъчват написаните на поетичен език етюди на Игор Бризгалин („Следы (отрывки из дневника)“, с. 20–22) и Евгений Макавейски („Впечатления одного вечера“, с. 23–25). С многоцветния си, изразителен език изпъква и изпъстрената с живи картини природна импресия „Лес (сон)“ на Фьодор Беляковски, засягаща проблема за разпадането на хармонията в природния свят вследствие на човешкото присъствие и намеса в него.

Заради недоверието и безразличието на хората търсенето на първия брой на „Эос“ се оказва значително по-слабо от очакваното. Ледът започва да се топи едва след няколко топли отзива за него, появили се в реномирани руски емигрантски печатни органи. Постепенно почти всички първоначални разходи по издаването му са покрити. Сериозна финансова подкрепа оказва и струнният оркестър към самоковската американска мъжка гимназия, който отделя част от постъпленията за свои концерти. Така, макар и с трудности и със закъснение, вторият брой на „Эос“ все пак успява да „изплува на хоризонта“.

Поезията във втората книжка е сравнително по-добре застъпена. Открояват се талантливи млади поети като Евгений Макавейски („Осенние скрипки“, с. 17), Ксения Кернен („Стихи о Петербурге“, с. 51–52, и две стихотворения от книгата „Осеннее золото“, с. 18 – „Я по ночам грущу о кринолине...“ и „Любовным ссорам нет конца и края...“), Георгий Чарнецки („Сумерки“, с. 70), Инокентий Гребенщиков („Ночи безумные, ночи бессонные...“, с. 73). Представени са и още няколко интересни автори: Е. Простов („Нечто о море (по Бальмонту)“, с. 10–11), В. Лебедев („Шнельцут“, с. 11), В. Лаушкин („Три пути“, с. 58), Александър Бутаков („Ледоход“, с. 61).

Свои по-ранни поетически опити публикува във втората книжка на „Эос“ и Ирина Кноринг: сонетите „Я не умею говорить слова...“ (с. 20) и „Молчание мне сказку рассказало...“ (с. 20–21) и стихотворенията „Вчера“ (с. 21–22), „Она“ (с. 22–23), „В тот час, когда опять увижу море...“ (с. 23), „А с каждым вторником Сфаят пустеет...“ (с. 24), „У богомольных есть красная лампадка...“ (с. 24–25), „Мамочке...“ (с. 25). По-късно тя се изгражда като изтънчен и пластичен лирик, придобива голяма популярност най-вече чрез шанхайското емигрантско списание „Русские записки“. Глеб Струве намира нейната поезия за прекомерно лична, определя я като едва ли не най-тъжната в цялата емигрантска литература.

За най-младите поети-гимназисти, такива като четвъртокласника И. Стародубцев („Осень“) и шестокласника Лев Василиев („Грезы“), е предоставена специална отделна рубрика на с. 74 – „Питомник зеленой поросли“.

Повече от една трета от обема на № 2–3 запълват спомените на съдебен следовател по особено важни дела в харковския окръжен съд от 1917 до 1919 г. – „Харьковские судейцы при большевиках (Воспоминания)“ (с. 19–50). Авторът, чиято само-

личност е скрита зад инициала Г., се е постарал да изобрази и представи събитията в сферата на политиката изцяло според „предписанията“ на списанието – „само от гледна точка на обективно-историческата перспектива“[4].

В следващатата книжка (1926, № 4), която на практика се оказва заключителна, настъпват персонални промени в редакционния състав (Е. В. Простов напуска града), но намеренията и линията на новия редактор (и издател) Л. В. Гончаров като цяло си остават същите – „подкрепа на предимно млади литературни дарования“ и „неутралност в сферата на политиката“ („но с отклоном от всяких большевистских течений“). Нещо ново в атмосферата на списанието внася единствено открито изразената ориентация към идеите на пацифизма, проникнали в него под влияние на емигрантския поет Иля Британ[5]. Новост е също и това, че по преценка на издателя списанието става литературен сборник (160 с.), който трябва да излиза не периодично, а при натрупване на литературен материал и на средства за отпечатването му. Чистият доход от този брой редакцията решава да предостави в полза на фонд за подпомагане на руските инвалиди зад граница.

От вече познатите в предишните броеве автори на поезия отново публикуват свои стихотворения Е. Простов („Орлу“), Кс. Кернен („Деревня“), В. Лебедев („Ковер-самолет“, с. 134). Появяват се и други, не по-малко интересни млади творци: Юрий Мценски („Однажды в мае...“, с. 6), Георгий Алексеев („Розы“, с. 132).

Сред тях е и Анатолий Бинецки, представен с ескиза „В шахтах“, разкриващ различни страни от живота на руските работници-емигранти в гр. Перник (своеобразен руски център, където от 17 хил. жители около 3 хил. са руснаци, с руски театър с оперетно-драматична трупа, кино, 3 библиотеки), и със стихотворенията „Пятая весна“ и „Пророк“. По-късно Бинецки попада сред неколцината отличени автори в конкурс на авторитетното емигрантско литературно списание „Воля России“ (Париж) за най-добър разказ на емигрантска тема.

И друг оригинален млад поет, Александър Стоянов, намерил място на страниците на „Эос“ със стихотворението си „Вольный ветер треплет волосы...“ (с. 133), по-сетне също става желан литературен сътрудник на редица представителни издания на руската емиграция: „Наша газета“ (Рига), „Новый путь“ (Шанхай), „Пражские часы“ (Прага). Стоянов получава възможност да участва дори и в алманаха „Золотой петушок“, редактиран от Игор Северянин, заедно с Ив. Бунин, К. Балмонт, Ал. Ремизов. Поетическите му изяви не остават незабелязани от водещите литературни критици на руската емиграция – одобрителни отзиви за него пишат Вл. Ходасевич („Возрождение“), Г. Адамович („Последние новости“), М. Хофман („Наша газета“). В България поетът издава две поетически книги, „Стихи“ (1928) и „Потерянная земля“ (1935), в рецензиите за които се отбелязват преди всичко свежите образи, искреният тон и духовната чистота на стиховете му, способността

---

[4] Спомените продължават и в № 4 (с. 54–118) под леко видоизменено заглавие: „Харьковские судейцы и большевики“.

[5] Иля Британ е представен на с. 148 като „тънък и искрен, нежен нов лирик“, като краен индивидуалист, който не се вълнува от „тълпата, епоса, историческата живопис“, който съществува единствено в себе си, за себе си, за вдъхновението. Стихосбирките му „К Богу“ и „Разноцвет“ съдържат „тиха, благоговейна религиозност и само в редки случаи – „взривове на безпределно кощунство, отчаяние или скрърбна тъга“. Третата му книга, памфлетът „Ибо я большевик“, го показва в съвършено друга светлина – като язвителен сатирик.

му да напипва най-точния поетически израз на обичта си към родината, силното есенинско влияние.

Поетическият облик на броя придобива завършен вид със стихотворенията на Елена Ярцеова „Я ездила гулять в Нескучный...“ (с. 19), Алексей Величковски („Посвящение“, „Мы“, „Мираж жизни“, „Осколки“, „Нет, я не раб еще...“, с. 119–120), В. Соколски „Последний раз в стране родной...“ (с. 155), Н. Долская „Дети жизни“ (с. 156).

От останалите материали в третата книжка (четвърти брой) на „Эос“ интерес представляват също пъстрият пътепис „Нечто о Месемврии“, подписан от автор с псевдонима Гамаюн, в който през погледа на руски емигрант оживява миналото и настоящето на едно българско черноморско градче, както и литературно-критическите статии и рецензии за Ал. Ремизов, М. Цветаева и И. Британ и отзивите за няколко рускоезични емигрантски периодични издания в други страни.

Емигрантският печат не пропуска появата (и присъствието) на „Эос“ в литературния живот на руската емиграция в България, нищо че подходът към него е все като към ученическо издание. Софийският ежедневник „Русь“ все пак констатира, че списанието не от типа на обичайните гимназиални ръкописни издания. Белградското „Новое время“ забелязва сред авторите му „несъмнено талантливи юноши“. А „Звено“ (Париж) не крие изненадата си от непосредствения му и свеж тон, от безупречната чистота на езика му, намира нивото на литературния материал в него за по-високо от средното за ученическо списание.

Списанието в никакъв случай не следва да се възприема като ученическо. То е твърде приятно явление не само сред литературните издания, но и в емигрантския литературен живот изобщо, а донякъде опровергава и мнението, че в културата на руската емиграция в България липсват находки. Може само да се съжалява, че подобни (чисто литературни, „без политика“) издания от типа на „Эос“ са по-скоро изключения.

Радостин Русев

ИМЕНЕН ПОКАЗАЛЕЦ

Alpha Beth 685
Creso, псевд. 498
Ego, псевд. 466
Guguss, псевд. на инж. Д. Горски (Горский) 494, 499
Largo, псевд. 517
Lolo, псевд. на Л. Г. Мунщайн 118, 129, 656–658
Modestus, псевд. на М. Саевски 290
N. 172, 718
ROLAND, псевд. 292
S. 666
S. P. 584
Senex, псевд. 130, 139, 275
Serno, псевд. 561–562
Spect., псевд. 123
W. 214
Z. 119, 134, 263, 551–552

A

А. Б. 47, 176, 581
А. В. 75, 177, 260, 403
А. Ж. 176
А. К. 20, 22, 104–105, 259, 638
А. Л. 525
А. Н. 120, 129, 256
А. О-в 263
А. П. 198
А. П-в 568
А. Р. 119, 180
А. Т. 188 576, 581
А. Ф. 122
А. Х. 117
Абаимова 678
Абрамов 321
Абрамов, Н. 256
Абрамов, Николай Фьодорович (Федорович) 71, 229
Абрамов, Фьодор Фьодорович (Федор Федорович), генерал 15, 19–20, 42, 64, 71, 120, 140, 228–230, 235–236, 319, 327–328, 330, 332–333, 355, 377, 445
Абрамович, Дмитрий Александрович 296, 298, 488, 492, 494, 517–518, 623–624, 715
Абрашев, Петър 118, 133
Аверченко, Аркадий Тимофеевич 95, 275, 287, 503–504, 565, 641, 656–657, 667–668
Авилов, княз 671
Авксентиев (Авксентьев), Николай Дмитриевич 594
Аврил (Авриль), В. 404
Аврил (Авриль), М. 370
Аврински (Авринский), А. А. 569
Агарков, И. 20
Агатангел (Агафангел), митрополит Ярославски (Преображенский, Александр Лаврентьевич) 321
Агеев, А. 357, 507
Агеев, А. М. 506
Агеев, П. М. 401
Агнивцев, Николай Яковлевич 180, 504, 656
Агура, А. 654
Адамович, Георгий Викторович 462, 546, 727
Адамович, М. 357
Адамович, С. 260, 263
Адлер, Уйлямс 256
Адмон, П. 100, 496
Аз Донской, псевд. 359, 366–368
Азадовски (Азадовский), К. 219
Азаров, Иван Филипович (Филиппович) 431, 435–437, 441
Азволинская, Надежда 126
Азъ, псевд. 120
Аир, псевд. 374, 386–387
Айхенвалд (Айхенвальд), Юлий Исаевич 134
Акаеф, Алексей 404, 407
Акатиев (Акатьев), Н. Н. 325
Акатов, Вл. 36, 493, 677
Акатов, генерал 179, 311
Акулинин, Иван Григориевич (Григорьевич) 411
Алабин, И. М. 230
Алатирцев, Александър Владимирович (Алатырцев, Александр Владимирович) 319
Албер-Жан 504
Албрехт (Альбрехт), Карл Иванович 482–483
Алданов, Марк Александрович (истинска фамилия Ландау) 138, 163, 649
Александра Фьодоровна (Федоровна), руска императрица 13, 19, 426

Александрин 51
Александрин, Г. М. 348, 349
Александров, А. 255
Александров, А. Н. 472
Александров, И. 703
Александров, Иля (Илья) 263
Александър (Александр Немоловский), архиепископ 582
Александър (Александр) I Романов, руски император 204
Александър (Александр) II Романов (Цар Освободител), руски император 14, 16–17, 19, 135, 491, 706, 708
Александър (Александр) III Романов, руски император 14, 18–19, 706, 716
Александър I Караджорджевич, югославски крал 63, 212, 333, 676–677
Александър Батенберг, български княз 141, 401
Александър I Ярославич (Невски) (Александр Невский), велик княз 634
Алексеев, Г. В. 683
Алексеев, Георгий 727
Алексеев, Михаил Василиевич (Васильевич), генерал 16, 66, 69, 349, 425–426, 433, 441–442, 449–450, 663
Алексеев, Н. Н. 113
Алексеев, О. 478
Алексеев, П. 413
Алексеенко, Г. 263
Алексеенко, Р. 254
Алексей Михайлович, цар 539
Алексей Николаевич (Романов), велик княз и престолонаследник на Русия 35, 706
Алексински (Алексинский), Григорий Алексеевич 584
Алексински (Алексинский), И. П. 285
Алехин, Александър (Александр) Александрович 138
Алешин (или Альошин, рус. Алешин), полковник 403
Алов, А. 365
Алов, Е. 470
Алфа (Альфа), псевд. 264
Аманула-хан, крал на Афганистан 129
Амеел (Амеель), Женя (Евгений?) 167
Американ киндер, псевд. 97
Амфитеатров, Александър (Александр) Валентинович 575–576
Амфитеатрова, Сабина Александровна 464
Ананиев (Ананьев), Сергей Онисимович 116
Анански (Ананский) (подпоручик?) 522
Анастасия (Стана) Николаевна, велика княгиня 19
Ангелов, Боню 98
Андреев, А. 696
Андреев, Владимир 255
Андреев, Леонид Николаевич 470, 493, 505, 618
Андреева, Е. 246
Андреевски (Андреевский), Б. 256, 263
Андрей, епископ 21
Андрин, Е. (Э.) 470
Андронников, княз 127
Андрузки (Андрузский), М. В. 179
Анемподист Павпертов, псевд. 476
Аненски, Инокентий Фьодорович (Анненский, Иннокентий Федорович) 678
Аникушин, А. 348
Анисимов, Ф. И. 359, 374
Аничков, Е. 641
Антар, псевд. на Ф. Н. Касаткин-Ростовский 73
Антим, епископ 619
Антоколски (Антокольский), Марк Матвеевич 124
Антоний (Храповицки), митрополит Харковски и Ахтирски (Алексей Павлович Храповицкий) 119, 297, 321
Антонов, А. 630
Антонов, Сергей 646
Антонович 630, 632
Анулов, Ф. 255
Апостолов, В. 356, 380, 401
Аргус, псевд. 476, 490, 496, 498
Ардатов, Иван 489, 492, 494–495, 497–498, 673
Арин, псевд. 130
Аркадин, А. 96
Аркадски (Аркадский), Л. 504, 657
Арнаудов, Михаил 98, 118, 216–217, 219, 584
Арнолд (Арнольд), капитан 522, 525
Арнолдов (Арнольдов), В. Е. 567
Арну, А. 513
Аров, Б. 526
Арсениев (Арсеньев), А. 281
Арсениев (Арсеньев), Николай Сергеевич 584
Артьом Весьоли (Артем Веселый), псевд. на Николай Иванович Кочкуров 127
Архангелски (Архангельский), Алексей Петрович, генерал 15, 42, 174
Архангелски, Александър Андреевич (Архангельский, Александр Андреевич) 191, 436
Арцибашев (Арцыбашев), Михаил Петрович 129, 658
Арцишевски, Александър Владиславович (Арцишевский, Александр Владиславович) 95, 121, 457–458, 462, 488–489, 493, 675, 699, 703
Асеев, Александър (Александр) Михайлович 526–528, 531
Аспид, псевд. 123
Атанасов, Н. 50
Атанасов, Рашко, генерал 630

Ауски (Ауский), С. 340
Аухаген, Ото 257
Афанасиев, Борис (истинска фамилия Атанасов) 229–230
Ахматова, Анна Андреевна 177, 291, 586–587, 599, 604, 687
Ахтарджиев, З. 112, 510
Ахтарджиев, М. Г. 133

Б

Б. 129, 132, 213, 604
Б. Г. 481
Б. Г. Н. 262
Б. Е. 117
Б. К. 576
Б. М. 575–576, 583
Б. Н. 284
Б. П. 206
Б. С. 177, 211, 464, 482, 491, 715, 717
Бабел, Исак Емануилович (Бабель Исаак Эммануилович) 219
Бабкин, Н. 247, 262–263
Бабушка, псевд. 476
Бавад, С. 245
Багров, Н. И. 674
Багряна, Елисавета (истинско име Елисавета Любомирова Белчева) 132–133, 466
Базанов, Иван Александрович 118, 122, 135
Базилевич, Е. Н. 491, 720
Базилевски (Базилевский), В. И. 122
Базилевски (Базилевский), К. 673
Базилевски (Базилевский), подпоручик? 522
Байдалаков, Виктор Михайлович 248, 257, 261, 263–264, 550
Байер, Анатолий Аполонович (Бейер, Анатолий Аполлонович) 96, 179
Бакланов, Яков 708
Бакунин, Павел Александрович 135
Балабанов, Александър 24, 118
Балабанов, Никола 118
Балаев, Баркиан 208, 466
Балашов, К. 357
Балбошевски (Балбошевский) 644
Балемезов, Стефан 118
Баликов (Балыков), Санжа Басанович 84–85, 343–345
Балинов, Шамба Нюделич 85, 342–345
Балмонт (Бальмонт), Константин Дмитриевич 27, 97–98, 121, 132–133, 150–151, 586, 589, 599, 633, 727
Балуев, И. 177, 187
Балцар (Бальцар), В. 632
Бандура, Андрей 678
Барабах, В. А. 137, 690, 692, 715
Баратов, Николай Николаевич, генерал 118, 135, 299, 621
Барташевски (Барташевский), И. Н. 492, 494, 496
Барятински (Барятинский), Владимир Владимирович, княз 584, 587, 592
Баскаков, Л. 641
Басманов, А. 382, 393
Батанова, Мария Александровна 199
Бауков, В. 630
Бах, А. 97
Бахарев, М. А. 668
Бахметев (Бахметьев), Борис Александрович 282, 686
Бачо Сакао, псевд. 129
Башински (Башинский), А. 697
Башков, М. П., генерал 129
Башмаков, Александър (Александр) Александрович 129, 135
Бебутова, О. Г. 666
Беженец, псевд. 476
Безак, А. Н. 43
Безак, Екатерина Михайловна 522–523
Безак, полковник 522, 525
Безак, Татяна (Татьяна) Михайловна 522–523
Беззубов, псевд. 291
Безмолитвени (Безмолитвенный), генерал-майор 535
Безпятов, Н. 674, 677, 697
Безуглов, Иван Иванович 343–345, 347, 349
Белговски (Бельговский), Константин Павлович 118, 139, 668
Бели (Белый), Андрей, псевд. на Борис Николаевич Бугаев 494, 586, 588, 593, 599, 641
Бели (Белый), Вячеслав 282
Беликов, Максим 521, 524
Белинов, Стоян 134
Белин-Подгаецки (Подгаецкий), Н. 177
Белогай, С. 211
Белски (Бельский), Ал. 637
Беляковски, Фьодор (Беляковский, Федор) 726
Бем, Алфред (Альфред) Людвигович 216
Бендерева, К. Д. 370, 401, 441, 448
Бенеш, Едуард 324
Беран, Ж. 561
Бердников, А. 249, 265
Бердяев, Николай Александрович 498
Береговая, Александра Петровна 522–523
Берийон, Едгар 138
Берков, художник 499
Берладин, И. 199, 715
Бернацки (Бернацкий), Михаил Владимирович 282, 717
Бертенсон, С. Л. 561
Бескин, О. 131

Бехтеев, С. С. 678
Бидолага, Ф. 384, 400
Бизе, Жорж 583
Бикадоров, Исак Фьодорович (Быкадоров, Исаак Федорович), генерал 105, 333, 340–341, 411–412, 415
Били (Билый), Игнат Архипович 84–85, 340, 344, 347
Билимович, Александър (Александр) Дмитриевич 170, 584, 587
Бинецки (Бинецкий), Анатолий 122, 132–133, 727
Бирич, Н. 139
Бирюков, В. 211
Бирюков, П. И. 688
Биск, Александър (Александр) Акимович 118, 216, 219–220
Бисмарк, Ото фон 396
Бити (Битти), псевд. 558
Бицили, Пьотр Михайлович (Бицилли, Петр Михайлович) 116–118, 122, 130, 134, 136, 139, 142–145, 194, 203–204, 496, 584, 675, 718–719
Блаватска (Блаватская), Елена Петровна 527
Бланк, Теодор 118
Блантер, Матвей Исаакович 73
Блок, Александър (Александр) Александрович 174, 220, 277, 291, 470, 547, 586, 593–594, 603, 630
Блум, Леон 160, 172
Б-н 130
Боби (господин Боби), комик-гимнастик 583
Бобрински (Бобринский), Владимир Алексеевич 575–576, 582–583
Бобчев, Никола 118, 133–134, 146, 605
Бобчев, Стефан 133, 142, 301, 472, 561, 584, 644, 654, 716
Богаев, А. 50
Богаевски (Богаевский), Африкан Петрович, атаман 86, 88, 232, 235, 328, 334, 356–358, 360–363, 367, 377, 380, 385, 411–412, 639, 686, 706
Богаевски (Богаевский), Борис 493
Богаевски (Богаевский), Митрофан Петрович 88, 93, 385, 400, 411, 706
Богаевски, Пьотр Михайлович (Богаевский, Петр Михайлович) 118, 134–135, 141, 554–555, 567–568, 572, 584, 617
Богачев, А. 179
Богачев, А. К. 149, 152
Богданов, М. 279, 282
Богданович, П. 186, 515, 542
Богуславски (Богуславский), В. А. 188
Богуцки (Богуцкий), А. 700
Боева, Людмила Йосифовна (Иосифовна) 418
Божнев, Борис Борисович 584
Бойко, И. С. 84, 344
Болдирев (Болдырев), Иван А. 80, 89, 91–92
Болдирева (Болдырева), Л. 718
Болтунов, А. 129
Болховитинов, Леонид Митрофанович, генерал 451
Бонев, Методи 132
Бонч-Осмоловски (Бонч-Осмоловский), А. 140
Борзенко, В. 414
Борин, Николай 118, 123, 130, 145, 668
Борин, П. 173
Борина, Хр. 24
Борис III, български цар 36, 133, 141, 299–300, 333, 665, 676
Борис Б. 130
Борис К. 324
Борисов 575
Борисов, И. 705, 709
Борисьонок (Борисёнок), Елена 340
Боров, Тодор 9, 29, 109, 238, 279, 294, 422, 458, 468, 537, 563, 650, 690, 694
Бородин, Сисой (Сысой) Капитонович, генерал 368, 381, 384–387, 390, 395–396, 401
Бор-ский, Б. 577
Боршуков, Г. 9, 29, 109, 279, 294, 422, 458, 537, 563, 650, 690, 694
Боряев, В. В. 194, 626–627, 712, 715
Боске, Ален (псевд. на Анатолий Биск) 219
Ботев, Христо 98, 133, 347, 403, 405, 413
Боян/ Баян, псевд. 517
Бояр, П. 539
Бояринов, Александър (Александр) Иванович 342, 348, 358, 366–369, 373, 375, 399–400, 705
Брандт, В. 252, 263
Брандт, Г. В. 119
Братя Смичкови (Братья Смычковы), псевд. 436
Браунер, Александър (Александр) Александрович 62, 117, 119, 122, 139, 146, 206, 208–210, 238, 254, 263, 268, 311
Брезинска (Брезинская), Л. 528
Брехтерев, А. 95
Брешко-Брешковски (Брешко-Брешковский), Николай Николаевич 504, 666, 668
Бржезицки (Брежицкий), А. 436
Бриан, Аристид 322, 685
Бризгалин (Брызгалин) 424
Бризгалин, Игор (Брызгалин, Игорь) 726
Британ, Иля (Илья) 727–728
Бродовски (Бродовский), Евг. 170
Брусилов, Алексей Алексеевич, генерал 323, 386
Брюсов, Валерий Яковлевич 667

Брюханенко, С. С. 127
Брянски (Брянский), А. 470
Бубнов, С. 95, 97
Буданов, Й. 398
Буданов, К. 539
Буданова, О. И. 537, 539
Бударин, А. 368
Будков, Николай 543
Будьони, Семьон Михайлович (Буденный, Семен Михайлович), маршал 181, 231, 354
Букановски (Букановский), Е. А. 356, 706
Булавин, Кондратий, атаман 86, 346, 362
Булацел (Булацель), А. П. 49, 357, 506, 507, 547
Булгаков, Михаил Афанасиевич (Афанасьевич) 130, 365
Булгаков, С. 277
Бунеев, В. 321, 325
Бунин, Иван Алексеевич 68, 118, 138, 141–142, 144–146, 163, 204–205, 250, 496, 584, 590–592, 630, 658, 727
Бурда, Е. (Э.) 230, 328, 340, 357
Бурдио, Пиер 195, 201, 721
Буренин, Андрей 329
Бури (Бурый), П. Е. 542
Бурнакин, А. 137, 279–282
Буров, Атанас 121
Буров, К. 470
Буров, П. Н., генерал 17
Бурцев, Владимир Львович (Львович) 127
Бутаков, Александър (Александр) 726
Буте, Фр. 504
Бутенко, Фьодор (Федор) 177, 256
Бутов, Иван Петрович 195, 298, 475–477, 485, 492, 494, 498, 670, 673–677, 718, 721
Бухаров, С. И. 298, 575, 624
Бухов, Аркадий Сергеевич 209, 657
Бухолц (Бухольц), Владимир Георгиевич, генерал 119

В

В. 137, 175, 203, 675
В. А. 176
В. Б., д-р 129
В. Б-в 264
В. В. 121, 256, 547
В. В. И., псевд. на В. Истомина 102
В. В. К. 348
В. Гар-ецкий 122
В. Д. Ш. 629–630
В. Е. 222
В. И. 666
В. К. 630
В. Л. 222
В. М. 666, 668
В. М. Л., псевд. на В. Левитский 565
В. Н-ий 663
В. О. 259
В. П. 121, 455, 639
В. С. Шевченко, В. С. 87
В. Т. 126
В. Ч-ев 135
В. Ш. 133
Вазов, Иван 28, 98, 300, 403, 561,606, 642, 658, 666, 688
Вайл, Пьотр (Вайль,Петр) 462
Вакулин, Н. Ф. 285
Вал. С-в (Валентин Соседов) 445
Валенбургер (Валленбургер), Б. Г. 683
Валентинов, Николай 176
Варин 119
Вартанов, Борис 167, 181, 550
Варшавски (Варшавский), М. 694
Варшавски (Варшавский), Сергей Иванович 175
Варшавски (Варшавский), Сергей Николаевич 466
Васил Левски 509
Василев, Владимир 118, 216–218
Василева, А. 347
Василевич, Дмитрий 190, 202
Василиев (Васильев), А. 257, 263, 495
Василиев (Васильев), В. И. 668
Василиев (Васильев), Лев 726
Василиев (Васильев), Сергей Сергеевич 257
Василков (Васильков), подпоручик 444
Васнецов, Виктор Михайлович 103, 224, 692
В-в, Павел 286
Вдовенко, Герасим Андреевич, атаман 356, 706
Веков, Николай Дмитриевич 100, 583
Веледницки (Веледницкий), генерал 522
Веледницки (Веледницкий), подпоручик 522
Величковски (Величковский), Алексей 728
Велчев, Велчо 118
Вергун, Кирил (Кирилл) Дмитриевич 254, 256, 258, 263
Вержховецка (Вержховецкая), Е. 34
Верин, Н. 470
Верлен, Пол 129
Веселый Аргус, псевд. 498
Весов, Любомир 132
Ветелин, Василий 35–36
Вецки (Вецкий), А. 582
Вийон, Франсоа 459
Викторов, Д. 256
Вилмер (Вильмер), К. 209, 715
Виноградски (Виноградский), Н. 413
Виршеплет, псевд. 101
Високолян (Высоколян), Ст. 404

Вите, Сергей Юлиевич (Витте, Сергей Юльевич) 495, 686
Витинг, Евгений Едуардович (Виттинг, Евгений Эдуардович) 123
Витковски (Витковский), Владимир Константинович 61, 433
Витковски (Витковский), Константин Владимирович, генерал 316–318, 323–324
Витязевски, Семьон (Витязевский, Семен) 208, 214
Вифлянцев, И. П. 340
Вл. Н-ий 584, 590–591, 594
Владимир Кирилович (Кириллович) (Романов), велик княз 34, 184, 696
Владимир Покръстител (Владимир Креститель, Св. Князь Владимир), велик княз Киевски 136, 224, 243, 252, 628, 630, 632, 675, 690–693
Владимиров, О. 411
Владимирска (Владимирская), Е. 175
Владимирски (Владимирский), Н. 202
Владимирски (Владимирский), Николай, протойерей 121, 690, 692
Владимирцев, Ю. 634
Влайков, Тодор 462
Власов, Андрей Андреевич, генерал 230, 246, 454
Власов, подпоручик 522
Власов, Пьотр (Петр) 312
Влахов, И. 214
Вогак, К. 129
Военный юрист, псевд. 43
Вознесенски (Вознесенский), Н. И. 574–575, 583
Вознесенски, Пьотр (Вознесенский, Петр) 95, 416–417, 419–420
Войков, Пьотр (Петр) Лазаревич 44
Войцеховски, Сергей Лвович (Войцеховский, Сергей Львович) 156, 162, 167–169, 174, 714
Волински (Волынский) 257
Волков, А. 121
Волков, Вячеслав, генерал 72
Волков, С. В. 40, 56, 63, 409, 445, 705
Волкова, Мария Вячеславовна 72, 74
Волковски (Волковский), И. Л. 23, 41, 44, 230, 450
Волохов, М. 656
Волошин, Глеб Фьодорович (Волошин-Петриченко, Глеб Федорович) 43, 112–113, 118, 122–123, 129–130, 133, 140, 142, 144–146, 178–179, 190, 192, 194, 199, 203–204, 206, 212, 238, 240, 264, 457, 461–462, 464, 477, 496–497, 504, 675, 713
Волошин, М. 276, 641, 658, 667
Волф (Вольф), С. 624
Вонсяцки (Вонсяцкий), Анастасий Андреевич 207, 312, 550, 671
Воровски (Воровский), Вацлав Вацлавович 399, 534, 660
Воронович, Н. 140
Воронцевич, Л. 717
Воронцов, В. 257
Воронцов, Семьон (Семен) Романович 649
Воротински (Воротынский), Д. 381
Ворошилов, Климент Ефремович 257, 354
Востоков 175
Вото, клоун 583
Вошчинин (Вощинин), И. 247, 263
Врангел, Пьотр Николаевич (Врангель, Петр Николаевич), генерал 38–41, 43–44, 47, 51, 55–56, 61, 64, 70, 103, 105–106, 121, 135, 214, 228–229, 235, 238, 240, 268–269, 271, 273–274, 281–282, 288, 315–316, 320–321, 324, 327, 339, 354–358, 361–362, 365, 371, 382, 395, 412, 427, 432–435, 442, 454, 473, 509, 521, 536, 556–558, 566, 569, 610, 613, 637, 639, 642, 649, 655, 663, 679, 697
Врубел (Врубель), Михаил Александрович 459
Връхлицки, Ярослав (псевд. на Емил Богуш Фрида) 403
Вс. Л. 123
Всеволодов 575
Въргов, Христо 133
Вюрглер, А. 248, 263
Вяземска (Вяземская), А. 610, 611
Вязмитинов (Вязьмитинов), В. В. 21
Вязмитинов (Вязьмитинов), Василий Ефимович, генерал 21–22, 276, 319, 369, 371–372, 437–438, 442, 472, 689

Г

Г. В. 43–45, 122, 203, 212
Г. К. 105, 208
Г. К. Галлиполиец 551
Г. П. 240
Г. С. 138
Г. Ф. 667
Г. Ш. 411
Габе, Дора Петрова 118, 133, 216–217, 219
Габрилович 645
Гайн, Ант. 140
Гамаюн, псевд. 728
Гампер 314
Ганев, Венелин 118, 133
Ганев, Д. 560
Гапон, Сергей Григориевич (Григорьевич) 630
Гарбуз, Т. П. 91–93
Гарденин, И. 658
Гаристов, В. П 370, 401, 441, 448

Гаркавенко, Иван 97
Гармонд, псевд. на А. В. Прохоров 572
Гартнер, А. 697
Гасконски (Гасконский), Сергей Александрович 179, 203, 208
Ге, Николай Николаевич 132
Гейман, А. 411
Гендриков, Гр. П. 186
Генис, Александър (Геннис, Александр) 462
Генов, Георги Петров 118
Генов, Минко 584, 604
Генч-Оглуев, Ф. С. 510, 513
Георги Победоносец, светец 279
Георгиев, К. 118
Георгиев, Кимон 452
Георгиев, Серафим 543
Георгиевски (Георгиевский), А. 469
Георгиевски (Георгиевский), Михаил Александрович 248–249, 257, 263, 265
Георгиевски, Н. 24
Георгов, Иван 118
Гербер, Константин Р. 494, 498
Германова, М. Н. 668
Геруа, Александър (Александр) Владимирович, генерал 118, 130
Герцог, Ю. 253, 256, 263
Гершелман (Гершельман), Б. 634
Гидов, Г. 575–576, 581–583
Гиждеу, П. 639
Гиздов, Георги 302
Гипиус (Гиппиус), Зинаида Николаевна 166, 466, 584, 587, 590–591, 595–596, 598–599, 604–605
Гирей, Н. 255
Гирс, М. Н. 135
Главач, В. И. 693
Гладишев (Гладышев), В. К. 492, 496–498
Гладко, поручик 429
Гладков, Фьодор Василиевич (Федор Васильевич) 466
Глазков, В. Г. 340, 344–345, 347, 350
Глинка, Михаил Иванович 123, 144
Глубоковски (Глубоковский), Николай Никанорович 118, 135, 179, 667
Глуздовски (Глуздовский), В. 639
Гнилорибов (Гнилорыбов), М. Н. 391
Гогол, Николай Василиевич (Гоголь, Николай Васильевич) 97, 144–145, 184, 199, 216, 220, 224, 300, 352, 630
Голденвайзер (Гольденвейзер), Николай 163
Голицин (Голицын), В. С. 211, 311
Головин, Николай Николаевич, генерал 69–70, 138, 630
Головчански (Головчанский) 344
Голубенко, В. М. 194
Голубинцев, Святослав 673
Голубцов, Георгий, протойерей 690, 692
Голубь, псевд. 123
Гондев, поручик 385
Гонсиоровски (Гонсиоровский), С. 658
Гончаров, Алексей Михайлович 368
Гончаров, Леонид Василиевич (Васильевич) 118, 123, 142, 724, 727
Гончаров, протойерей 20
Гончаров, Ю. 350
Гор, Александър (Александр) 129
Горбан (Горбань), Е. 350
Горбов, И. И. 298
Горгулов, Павел 717
Гордиенко, полковник 429
Горки, Максим (Горький, псевд. на Алексей Максимович Пешков) 131, 167, 172, 174, 181, 251, 257, 276, 388, 470, 494, 504, 587, 600, 605, 667
Горн, Сергей 130
Горов, Н. Ф. 720
Горски (Горский), Д., инженер 499
Горски (Горский), И. 545
Горянски (Горянский), В. 276
Горянски (Горянский), М. Е. 496
Горянски (Горянский), Михаил 491, 494, 545–547
госпожа Х 159
Гоци, Карло 505
Грабар (Грабарь), Андрей Николаевич 584, 604–606, 683, 688
Грабе (Граббе), Михаил Николаевич, атаман 86, 88–89, 327–329, 334, 346, 399–400
Граве, Е. (Э.) 495
Грамена, псевд. 126
Гребеншчиков (Гребенщиков), Вл. 543, 546
Гребеншчиков (Гребенщиков), Георгий Дмитриевич 584, 592, 604
Гребеншчиков, Инокентий (Гребенщиков, Иннокентий) 725–726
Греч, В. М. 668
Григов, П. 496
Григориев (Григорьев), А. 521–524
Григориев (Григорьев), А. Б 70
Григориев (Григорьев), П. 411
Григориев (Григорьев), Ю. 404, 407
Григорий IV (Хаддад), патриарх на Антиохия 582
Григорович, Виктор Иванович 133
Гри-ко, В. 622
Грим (Гримм), Давид Давидович 584
Грим, Ервин Давидович (Гримм, Эрвин Давидович) 507, 554, 556–558, 584, 616, 618, 683–687
Гринченко, Л. А. 543
Гриньов (Гринев), А. Ф. 715–716

Гриценко, Вл. 542
Грозни (Грозный), И. В. (актьор) 720
Громико (Громыко), Ник. 470
Грот, М. 673–674, 677
Грото-Слепниковски (Гротто-Слепниковский), Евгений Мечиславович 519
Грушевски (Грушевский), професор 66
Губарев, Георгий Виталиевич (Витальевич) 233, 341, 344, 352, 370, 401, 404, 414, 456
Губски (Губский), Н. 134
Гулай, Демид (укр. Діомід), атаман 66
Гули (Гулый), Ник. 345
Гумильов (Гумилев), Николай Степанович 174, 277, 529, 586, 603
Гуриев (Гурьев), Н. 550
Гурко (Ромейко-Гурко), Василий Йосифович (Иосифович), генерал 333, 655
Гурко (Ромейко-Гурко), Йосиф (Иосиф) Владимирович, генерал-фелдмаршал 327, 333
Гусаков, Г., атаман 705
Гусев, Пьотр (Петр) 704, 709
Гьобелс, Йозеф 347
Гьоте, Йохан Волфганг 219
Гюдженов, Димитър 688

Д

Д. 140, 715–717, 719
Д. К. 123
Д. Н. 123, 145
Д. С. 77
Даватц, Владимир Христианович 40, 72, 74, 77, 118, 318, 320–321, 323, 325, 399, 405, 432–433, 435, 441, 536, 546, 566
Давидов (Давыдов), Н. 463, 466–467
Давидов (Давыдов), подпоручик 522
Дал (Даль), Николай 528
Далски (Дальский), Ив. 470
Далчев, Атанас 133
Дамиан (Говоров), епископ Царицински 121, 204, 222, 224–225, 241, 713
Дамиан I, патриарх Йерусалимски 582
Дан Колов (истинско име Дончо Колев Данев) 167
Данаилов, Георги Тодоров 118, 211, 584
Данев, Стоян 644
Данилов, Ф. 651, 674, 676
Данилов, Юрий Никифорович 666
Даскалов, Райко 320
Дашкевич, полковник 429
Д-в 123
Двойченко, В. А. 170
де Говор Драгомирецки (Драгомирецкий), В. 292
де Монклар, Йол 636
де Роберти, Николай Александрович 31
де Рошфор, Николай Константинович, граф 325–326
Дебелянов, Димчо 133, 290–291
Девегов 290
Дементиев (Дементьев), Г. И. 574, 582–583
Демостенов, Симеон Сергеев (Демосфенов, Семен Сергеевич) 118, 139, 584, 606
Демян Бедни (Демьян Бедный, псевд. на Ефим Алексеевич Придворов) 62, 125, 131, 172, 208, 255, 547, 552
Денерво, Валерия 173
Деникин, Антон Иванович 17, 56, 70, 86, 129, 138, 182, 228, 339, 343, 355, 410, 427, 536, 566, 568, 644–645, 656, 716
Дервенец, Н. В. 100
Дерен, Шарл 504
Державин, псевд. 95
Державин, Н. 517
Дехтерьов, Александър Петрович (Дехтерев, Александр Петрович) 118–119, 129–130, 135–136, 137, 199, 203, 264, 464, 713
Джанумов, Юрий 129
Джанумова (Джанумовая), Е. Ф. 287
Джо, псевд. 128–129, 145–146, 194
Джулукидзе, М. А. 256
Дзержински, Феликс Едмундович (Дзержинский, Феликс Эдмундович) 365, 413, 427
Дзивгов, Александър 24, 28, 118, 145
Димитриев, Радко, генерал 345, 647
Димитров, Александър, военен министър 49
Димитров, Георги 180
Димитров, Ив. 32
Димитров, Крум 53, 290–292, 658
Динской, Н. 398, 401, 410–411
Дионео, псевд. 558
Диски (Дисский), А. 68, 430–431, 434–435, 440–441
Дисков, псевд. 109
Дитерихс, Владимир Владимирович 584, 587, 595
Дитерихс, Михаил Константинович, генерал 105, 135
Дм. Н. 47
Дмитриев, В. Г. 400
Дмитриев, Н. А. 217
Дмитриева, М. 250
Дмитрий I Иванович Донски (Донской), княз Московски и велик княз Владимирски 184
Днепров, А. 668
Добринин (Добрынин), В. 411
Добринов, Ганчо Гаврилов 80
Добро Глагол, псевд. 495
Доброхотов, Василий Иванович 629, 630
Доброхотов, И. А. 673
Добужински (Добужинский), Мстислав Валерианович 688

Доков, К. Д. 711, 714
Дол (псевд.?) 657
Долинин 496
Долински (Долинский), Наум Владимирович 118, 128, 139, 216, 238, 240, 584
Долская (Дольская), Н. 728
Долфус, Енгелберт 304
Доманов, Тимофей Николаевич 56
Домбровски (Домбровский), Ант. 258
Дон Диего, псевд. 140
Донской, Р. 411–412, 414
Достоевска (Достоевская), А. Г. 287
Достоевски, Фьодор Михайлович (Достоевский, Федор Михайлович) 115, 121, 131, 142, 144, 175, 216, 220, 224, 291, 300, 364, 459–460, 542, 545, 581, 586, 597, 600–601, 630, 641, 675, 686–687, 691, 720
Дочев, Иван 311
Д-р К. 172
Драганов, Н. Ив. 222, 224–225
Драгоев, П. 203
Драгожински (Драгожинский), А. 717
Драгоманов, Михайло П. 122
Дрейлинг, Р. К. 188
Дризин, Н. П., барон 135
Дроздов, А. Н. 686
Дроздовски (Дроздовский), Михаил Гордеевич 43
Дубов, старши фоейрверкер 522
Дубовицка (Дубовицкая), Ев. 287
Дубягски (Дубягский), Н. И. 718
Дудаков, П. 50, 357
Дудицки (Дудицкий), Н. 176
Дулие, Йосиф (Дуллье, Иосиф) 714
Думбадзе, Е. 127
Думбадзе, Л. С. 127
Дунин, В. 542
Дункел (Дункель), Евг. 688
Дуров, Анатолий 583
Дутов, Александър Илич (Александр Ильич), атаман 385
Духонин, Николай Николаевич, генерал 15
Дънкан, А. 276
Дънов, Петър 528
дьо Рение, Анри 504
Дюкарев, А. В. 375, 392, 454
Дю-Шайла, А. 508
Дяконова (Дьяконова), Мария 715
Дяченко (Дьяченко), подполковник 522–523

Е

Е. 630
Е. Б. 68
Е. В. 413, 415
Е. Д. 120
Е. Е. 641
Е. Р. 581
Евгениев (Евгеньев), Г. 274
Евгениев (Евгеньев), Ю. 473
Евграфов, Пьотр Фьодорович (Петр Федорович) 677
Евдокимов, Григорий Еремеевич 171
Евлогий (Георгиевский), митрополит 297, 498
Евраинов, А. П. 717
Евсевий, епископ 534
Евсиков, И. М. 344, 346
Егер (Егерь), В. 444
Егоров 311, 348
Егоров, Н. 640, 684
Еди, Шърууд 491
Езерски (Езерский), Н. 515
Ейлер (Эйлер), А. А. 137, 214, 241, 488, 703
Ек (Экк), Николай Владимирович (истинска фамилия Ивакин) 347
Елефтерий (Елевферий) (Богоявленски), митрополит Виленски и Литовски 140
Елец, Ю. 658, 666
Елий, псевд. 547
Елин Пелин (псевд. на Димитър Иванов Стоянов) 28, 403
Еляшевич (Ельяшевич), Василий Борисович 584
Ем (Эм) 128, 145
Емич (Эмич), Б. 404
Е-н (Э-нъ) 137
Ен. Ен. 720
Енгел (Энгель), С. 140
Еренбург, Иля Григориевич (Эренбург, Илья Григорьевич) 276, 594
Ерио, Едуар 256
Ермак Тимофеевич, атаман 87, 233, 386, 408
Ермоген (Хермоген, Гермоген), патриарх Московски 366
Ермолов, Д. Е. 477
Ерофеев, Борис 369, 370, 373
ЕРЪ, псевд. 719
Есенин, Сергей Александрович 52, 404, 462, 464–465, 546–547, 586, 593, 630
Есив, Михаил М. 130, 694–695, 697
Есива, Евгения 697
Ефесов (Эфесов), Михаил 528
Ефимовски (Ефимовский), Е. А. 645

Ж

Жаковски (Жаковский), И. 678
Жаров, Сергей Алексеевич 630
Ждановски (Ждановский), Евгений Фадеевич 123, 496, 499, 718

Жебелев, Сергей Александрович 124
Жекулин, Николай Сергеевич 584
Жемчужников, А. М. 203
Жечев, Рафаил, генерал 21
Жихарьова (Жихарева), Е. Т. 474
Жук, Альоша (Алеша) 95, 97
Жуков, С., д-р 138
Жуковски (Жуковский), Б. 121
Жуковски (Жуковский), Василий Андреевич 144
Жуковский, псевд. 95

З

Забелин, С. Н. 517
Забело (Забелло), капитан 70
Забигайло, Мартин 404, 413
Заборска (Заборская), Надежда 22
Завадски (Завадский), Сергей Владиславович 718
Завжалов, Дмитрий Михайлович 177, 242–243, 255, 263, 308, 314
Завротски (Завротский), А. 248, 261, 263
Завялов, Василий Василиевич (Завьялов, Василий Васильевич) 554, 654, 683
Загоскин, псевд. 95
Зайцев, А. 119
Зайцев, Борис Константинович 15, 21–22, 118, 130, 135, 371, 442
Зайцев, Иван Матвеевич, генерал 177
Зайцев, Кирил Осипович/Йосифович (Кирилл Иосифович) 118, 584, 588, 598, 601, 604, 686, 720
Зайцев, Н. П. 543
Зайцев, полковник 317
Зайцов, Арсений Александрович 63
Заливин, Н. 545
Замятин, Евгений Иванович 595, 688
Занкевич, А. 250, 256, 261, 263
Заприев, Виктор Фьодорович (Федорович) 95, 100–101, 141, 149
Засенков (Зассенков), А. 157
Засулич, Вера 134
Захаров, дякон 120
Захарченко-Шулц (Захарченко-Шульц), Мария Владиславовна 44, 240, 259
Зацкой, Н. 157
Зверев, Л. В. 554
Зекрач, А. 245, 259
Зелицки, (Зелицкий), В. Л. 668
Зелъони (Зеленый), Н. 97
Зембулатова, Наталия (Наталья) Александровна (използва и инициалите Н. З.) 369–372, 387, 404, 406, 408
Зененко, Виктория 543
Зенковски, Василий Василиевич (Зеньковский, Василий Васильевич) 116, 118, 139, 498
Зеро 138, 160, 721
Зинкевич, Михаил Михайлович 41, 54, 56, 58–59, 61, 67
Зиновиев (Зиновьев), Григорий Евсеевич (истинска фамилия на руски Радомысльский) 124, 171, 232, 234, 412–413
Зипало 102
З-ко 404, 407
Златарски, Васил 118
Златев, Пенчо (Петко), генерал 451
Златин, М. М. 194
Злобин, Ф. 241
З-н 126
Золотов, А. 269
Золотович, Петър (Петр) 496
Зомбарт, Вернер 717
Зотов, А. 715
Зошченко (Зощенко), Михаил Михайлович 52, 121–122, 127, 129, 194, 209, 504, 594, 718
Зубкова, Виктория 138
Зубов, Николай Георгиевич 288, 290–292, 404–405, 608–611
Зубов, Сергей 256
З-ц 582

И

И. 722
И. В. Ч. 714
И. Гр. 714
И. К. 119
И. К-в 132
И. М. 122
И. Н. 49, 214, 278
И. С. 145, 275
Иаков, инок 543
Ив. С. П. 488
Иван Грозни (Иван/Иоанн IV Васильевич Грозный), руски цар 375, 579, 600
Иваницки (Иваницкий), Константин Алексеевич 317
Иванов, В. 624
Иванов, Всеволод Никанорович 52, 528–530
Иванов, Вячеслав Иванович 155
Иванов, Г. 667
Иванов, Георгий Владимирович 504
Иванов, К. И. 122, 496, 675, 719
Иванов, Лев 522
Иванов, М. 404, 470
Иванов, подпоручик 522
Иванов, Сергей Г. 197, 245
Иванов-Разумник, Разумник Василиевич (Васильевич) (истинска фамилия Иванов) 593

Ивановски (Ивановский), В. 170
Иванчев, Димитър 9, 29, 109, 238, 279, 294, 422, 458, 468, 537, 563, 650, 690, 694
Иванчук, Б. Н. 476
Ивасиев (Ивасьев), А. 717
Ивински (Ивинский), Борис Иванович 281–282, 284–285, 646–647, 649, 654,
Ивлев, М 74
Игнатиев (Игнатьев) 583
Игнатиев (Игнатьев), Андрей 130, 139
Игнатиев (Игнатьев), капитан 72, 432, 437
Игнатиев (Игнатьев), М. И. 477
Игнатиев (Игнатьев), Н. Н., генерал-майор 300
Игнатиев (Игнатьев), Николай Павлович, граф 122
Игнатов, Асен 265
Игнатов, Ив. Г. 567
Игор (Игорь) Рюрикович, княз 151, 154
Игошин, И. 444
Идеров, Андре (Андрэ Идэров) 121
Идсен/ И. Д. Сен 117, 119
Изгнаник (Изгнанник), псевд. на Н. Мазуркевич 26, 290, 292
Икар 648
Илиев 461
Илиев, Н. 27
Илин (Ильин), А. 656
Илин (Ильин), Владимир Николаевич 498, 682
Илин (Ильин), И. А. 512, 515
Илин (Ильин), И. А., професор 695
Илин (Ильин), Иван А. 189
Илин (Ильин), Иван Александрович 41–42, 46, 64, 104, 264, 435, 493, 543, 545, 575
Иловайски (Иловайский), В. 554–555, 557–559
Илф, Иля Арнолдович (Ильф, Илья Арнольдович; истинско име на руски Иехиел-Лейб Арьевич Файнзильберг) 209
Илчева, Радослава 326, 405, 524
Иногородний, псевд. 563
Инокентиев (Иннокентьев), П. 610
Ипатиев (Ипатьев), Николай Николаевич 678
Иратов, оперетен артист 583
Ирецки (Ирецкий), В. 688
Иречек, Константин 121
Ирошников, Павел 259, 263
Исаев, Е. (Э.) А. 582
Исаковски, Михаил Василиевич (Исаковский, Михаил Васильевич) 73
Искръ, псевд. 47
Истомина, В. 102

Й

Йоан Златоуст 679
Йовков, Йордан 118, 464
Йовович-Ковачевска, Елисавета 718
Йож (Еж), псевд. 470
Йордан, А. Б. 517
Йоцов, Борис 118

К

К. 119, 636, 638, 642, 722
К(-)ий 129
К. А. Г. 325
К. Д. 119, 684
К. К. 578
К. П. 521
К. П. (вероятно К. К. Парчевски) 686
К. С. (вероятно К. Н. Соколов) 686
К. С. Б. 389
К. Ф. 431
К. Х. 83, 256
К. Эр. 176
К.-П. 404, 407
Каб. 572
Кабе 570
Каве 139
Кад-Оглу, С. 178
Кадушкин, И. 91–92
Казак, Волфганг 361
Казаков, Иван 208
Казанджиев, Спиридон 118
Казанцев, А. 252–253
Казасов, Димо 118, 133
Казачка, псевд. 404, 408
Казем-бек, Александър Львович (Александр Львович) 36, 465, 676–677
Казмин (Казьмин), Николай, генерал 525
Казмин (Казьмин), полковник 522, 525
Казмин, Н. А. 323, 468
Каклюгин, К. П. 411, 546
Калатилин, А. 264
Каледин, Алексей Максимович, атаман 85, 88–89, 93, 129, 334, 340, 349, 360, 365–366, 373, 376, 385–387, 408, 411, 704, 706
Каликин, Е. 263
Калиников (Калинников), Борис Михайлович 95, 178, 502, 650, 663, 664
Калиников (Калинников), Иван Михайлович 95, 178, 271, 285, 502–503, 649–650, 659
Калинин, Вадим 369–370, 372, 374
Калинин, И. М. 52
Калинин, Михаил Иванович 412–413
Калиновски (Калиновский), подпоручик 522
Калиновски (Калиновский), полковник 518
Калмиков (Калмыков), В. 516
Калнев (Кальнев), Михаил 222
Калницки (Кальницкий), Михаил Николаевич, генерал 118

Каменев, Лев Борисович (истинска фамилия на руски Розенфельд) 124, 171, 232, 413
Каменев, Сергей Сергеевич 15
Каменова, Ана 118
Каназирска, Маргарита 667–668
Кантакузина (Полякова), И. М. 188
Караваев, М. И. 329
Каравелов, Любен 121
Каравелова, Екатерина 211
Каралийчев, Ангел 117, 118, 132
Карамзин, Николай Михайлович 222, 341
Карамихайлова, Елена 688
Карапетров, А. 463
Карасимеонов, П. 28
Каратеев, Михаил Дмитриевич 450–451, 523, 525
Караулов, Михаил Александрович, атаман 385
Каргалска (Каргальская), Наташа 547
Каренин, Константин Емелянович (Емельянович) 496
Каренин-Борисович, К. Е. 491
Карпатски (Карпатский), Т. А. 547
Карпински (Карпинский), Л. 241
Карпински, П. 557
Карпов, М. К. 528
Карпов, Михаил Михайлович 95, 118, 130, 132, 144–145, 154, 157, 159, 171–174, 176, 179, 194, 202–203, 205, 209, 253, 264, 458, 460, 463–465, 481, 551–553, 718
Карпов, Николай Дмитриевич 16, 38, 40–41, 56, 72, 229–230, 266, 363, 450
Карпушкин, Виктор 348
Карсавина, Т. П. 642
Карташев, И. П. 381
Карташов (Карташев), Антон Владимирович 139, 324, 584, 679–682
Карташов, Макарий Никифорович 630
Касаткин, Иван И. 622, 624
Касаткин-Ростовски, Фьодор Николаевич (Касаткин-Ростовский, Федор Николаевич) 72–74, 76–77
Кат, И. 172
Катаев, Валентин Петрович 496
Катанян, Рубен Павлович 174
Кацаров, Гаврил 118
Кацаров, Димитър 118
Кацински (Кацинский), В. Ф. 567, 584
Качалов, В. И. 561
Каченовский (Каченовский), В. 572–573
Качуринцев, подпоручик 519
Каширски (Каширский), Я. (истинско име на руски Никольский, Борис Александрович) 513, 515, 681
Квятковски (Квятковский), И. 247
Кедрови, квартет (квартет Кедровых) 630
Келин, Николай 91, 93, 177, 348, 350
Керенски, Александър Фьодорович (Керенский, Александр Федорович) 163, 168, 550, 576
Кернен, Ксения 726
Керсновски (Керсновский), Антон Антонович 63
Кетриц, Валериан 35
Кизеветер, Александър Александрович (Кизеветтер, Александр Александрович) 135, 717, 666
Кипренски (Кипренский), И. 499
Кира Кириловна (Кирилловна) Романова, велика княжна на Русия 35
Киреев, К. М. 345
Киреевски, Иван Василиевич (Киреевский, Иван Васильевич) 646, 651
Кирил (Кирилл) Владимирович (Романов), велик княз 19, 34–36, 104–105, 119, 324, 340, 346, 502, 575, 583, 655, 696
Кирил (Кирилл), йеромонах 631
Кириленко, подпоручик 522
Киров, Сергей Миронович 243
Кирюшин, Б. 263
Кисличенко, Н. З. 118–119, 123, 216
Клевцов, Владимир 172, 459, 460
Клейнман, И. 545
Климашевски (Климашевский), И. 172
Кличков (Клычков), Сергей Антонович 131
Клушанцев, В. 137, 492, 495, 497, 713
Клюев, В. 61
Клюев, Николай Алексеевич 131, 586, 593
Ключевски (Ключевский), Василий Осипович 15, 184, 257, 341
Книпер-Чехова, Олга Леонардовна (Книппер-Чехова, Ольга Леонардовна) 562
Кноринг (Кнорринг), Ирина 726
Князев, Вас. 504
Князев, Д. 348–349
Князев, П. Е. 43
Ковалевски (Ковалевский), Е. 36
Ковалевски (Ковалевский), М. 658
Коваленко, Ив. 404, 406
Ковальов (Ковалев), С. 367–368
Коверда, Борис Софронович 44, 179, 258
Коврига, В. 263
Кожухаров, Тодор 504
Козлов, инженер 198
Козлов, Николай Николаевич 129, 140, 297–298, 475–477, 486, 488, 492, 494–495, 497, 624, 702–703
Козлов, С. А. 216, 217
Козма (Козьма) Прутков, групов псевдоним на Алексей, Владимир и Александър Жемчужникови и Алексей Константинович Толстой 155, 677

Коларов, Васил 180
Коларов, Радосвет 203
Колберг (Кольберг), А. 662
Коленов, В. Л. 105
Колесников, В. 538–539
Колесов, И. И. 84, 340, 344, 348, 350
Коливанов (Колыванов), Б. 22
Коливанов (Колыванов), капитан 104
Колоколцев (Колокольцев), Вл. 130
Колоколцев, Александър (Колокольцев, Александр) 130, 140, 204
Коломацки (Коломацкий), О. В., протойерей 118
Колонтай (Коллонтай), Александра Михайловна 44, 234
Колосовски, Виктор Евгениевич (Колосовский, Виктор Евгеньевич) 96–97
Колотилин, М. П. 374
Колтунов, капитан 522
Колцов, Алексей Василиевич (Кольцов, Алексей Васильевич) 135
Колчак, Александър Василиевич (Александр Васильевич) 74, 178, 360, 530, 644, 663
Колчановски (Колчановский), Б. П. 121, 123
Комисаров (Комиссаров), генерал 428, 506
Коморовски (Коморовский), А. 61
Конан-Дойл, Артър 131
Кондаков, Н. 654, 667
Кондаков, Никодим Павлович 584
Кондауров, Н. 547
Кондирев (Кондырев), К. 671
Кондратенко, Татяна (Татьяна) 118, 129, 205
Кондратиев (Кондратьев), Б. И. 308, 712–713, 715, 718
Кондратиев (Кондратьев), Д. 395
Кондратиев (Кондратьев), Иван Михайлович 61, 119, 443, 445, 447
Коновалов, (Алексей?) 157
Коновалов, Г. И., генерал 119, 268, 270
Коновалова, З. 268, 270
Конради (подпоручик?) 522
Конради, Морис Морисович 258, 399, 658, 660
Константин Константинович (Романов), велик княз 36
Константинов, Боян 718
Константинов, Иван 176
Константинов, К. 259
Конусов, псевд. 109
Копилов (Копылов), полковник 317
Корбутовски (Корбутовский), П. А. 444
Корвацки (Корвацкий), Ив. 281–282
Корде, Шарлот 260
Коренев, В. Ф. 121
Коркунов, Н. М. 674
Корман, подпоручик 522
Корнев, А. 245
Корнилов, Лавър (Лавр) Георгиевич, генерал 75, 105, 178, 181, 324, 344, 349, 356, 366, 370, 385, 404, 425–427, 431, 433, 437, 441–443, 445–446, 663
Корниловец, псевд. 44
Корнобатлов, Ив. П. 699
Короленко, Владимир Галактионович 320, 369
Корольов (Королев), Ф. П. 444
Коростовцев 716
Коротов, И. 129
Корсакова, Н. А. 374
Корсаров, В. 270
Корф, Н. А. 718
Космин (Косьмин), Владимир Дмитриевич, генерал 309, 311
Косоротов, С. 345
Костецки (Костецкий), Ст. 521–525
Костицки (Костицкий), Зигмунд 674
Кострюков, Николай Фьодорович (Федорович) 630
Котенко 350
Котляревски (Котляревский), Нестор Александрович 667–668
Кофанов, П. 350
Коцев, Д. 413
Коцев, Димитър 604
Кошиц, С. П. 211, 309, 311, 314
Кошкин 348
К(р)-н 119
Кравцов, А. 91, 93
Кравченко, С. 665
Краевски (Краевский), В. П. 43
Крамарж, Карел 63, 176, 256, 321
Красин, Леонид Борисович 309, 413, 571
Красински (Красинский), Н. 526
Краснов, Пьотр (Петр) Николаевич, атаман 74, 176, 222, 232, 235, 339, 343, 356–357, 361–363, 375, 399, 406, 412, 454, 565, 662, 666, 718
Краснов, Семьон (Семен) Николаевич, генерал 361
Краснополска (Краснопольская), Екатерина Филимоновна 118, 134, 142, 144, 464, 668, 718, 720
Красноштанов, С. 530
Краснушкин, Вениамин Алексеевич (псевд. Виктор Севский) 349, 369
Красовски (Красовский), В. 36
Крейн, Чарлз Ричард 324
Кречетов, Б. 658
Кречетов, Сергей Алексеевич (истинска фамилия Соколов) 179, 584, 598
Кржижановски (Кржижановский), капитан 522
Кривенко, В. С. 20

Кривошеев, А. 172
Кривошеев, Александър Порфириевич (Александр Порфирьевич) 431, 433, 436–438, 440
Кривошей, А. Ю. 74
Кривцов, Г. 129
Крижанич, Ю. 652
Крижановска (Крыжановская), М. А. 668
Крилов (Крылов), И. 122
Крилов (Крылов), Иван Андреевич 320
Кримов, Александър Михайлович (Крымов, Александр Михайлович) 582
Критски (Критский), Михаил Александрович 177, 321, 426, 437, 441, 443, 447
Кришнамурти, Джиду 497
Кроте (Кроттэ), А. 516
Круглов, Н. 401
Крупенски, Александър Николаевич (Крупенский, Александр Николаевич) 187
Крупин, Ф. П. 483
Крюков, В. 706
Крюков, Пьотр Фьодорович (Петр Федорович) 80, 86, 88–92
Крюков, Фьодор (Федор) Дмитриевич 90, 349, 369, 401–403
Крючков, П. 167
Ксенофонт, псевд. на В. Ф. Заприев 102
Ксюнин, Алексей Иванович 105, 156, 174, 558–559, 638–639, 641
Ктитарев, Яков (Иаков) Николаевич, протопрезвитер 680
Кубанска Рада 85, 87, 339–340, 344–345, 355, 374, 394
Кубански (Кубанский), Андрей 50
Кугел, Александър Рафаилович (Кугель, Александр Рафаилович) 224
Кудинов, Павел Назарович, атаман 67, 80, 83–84, 86–94, 336, 343–344, 350–351
Кузмин (Кузьмин), Владимир Дмитриевич 566
Кузмина, Варвара Павловна 121, 253, 690
Кузнецов, И. Д. 91, 93
Кузнецов, И. К. 264
Кузнецов, Ив. М. 91–93
Кузнецов, Йосиф (Иосиф) К. 457–458, 461–462, 674–675, 699
Кузнецова, Галина 203
Кузнецова, Т. В. 601
Кумов, Роман 349, 369, 402
Кундрюцков, Б. 350
Кунев, Трифон 659
Куницин, Николай Василиевич (Куницын, Николай Васильевич) 230, 376, 386, 402, 411, 532, 536
Куприн, Александър (Александр) Иванович 15, 21–22, 24, 118, 129, 138, 172, 235, 371, 394, 442, 470, 584, 641, 658, 665–667
Курбатов, Алексей Александрович, генерал 13, 15, 17–22
Курбатов, фелдфебел 525
Курганов, Николай 256
Курицин (Курицын), Н. 95, 97
Курмояров, С. 386, 390, 401
Кусевицки (Кусевицкий), Сергей Александрович 630
Кускова, Екатерина Дмитриевна 165, 168, 175, 208
Кутепов, Александър (Александр) Павлович, генерал 16, 19, 30–31, 39–40, 42, 44–45, 55, 59, 61, 64, 71–72, 79, 139–140, 212, 214, 228–229, 241, 266–267, 269, 315–316, 319–320, 323, 327, 330, 355, 364, 385, 425, 427–428, 432–434, 442, 447, 450, 494, 520–521, 523, 634, 643, 655
Кутинчев, Ст. 24, 292
Кьосева, Цветана 40, 42, 57, 59, 70, 83, 89, 343, 358, 363, 428, 506

Л

Л. 639, 642
Л. Н. Е. 320
Л. Н. К. 325
Л. Ф. 176
Лаб-зов, А. А. 658
Лавлински (Лавлинский), Е. 398, 401
Лавреньов (Лавренев), Борис 126
Лавров, П. В. 194
Лавров, Ф. 666–667
Лавров-Грушньов (Грушнев), П. В. 100
Лавровски, Пьотр (Лавровский, Петр) 676
Лагоре, Сабина 129
Лагорио, Н. 550
Лазарев, генерал 21
Лазарев, Пьотр (Петр), атаман 706
Лазаревски (Лазаревский), Владимир Александрович 118, 134, 140
Лазаревский (Лазаревский), Борис Александрович 118, 658
Лазаренков, Мих. 348
Лампе, Алексей Александрович фон, генерал 45
Ламски (Ламский), Е. К. 715
Ландау, Григорий Адолфович (Адольфович) 584
Ланкин, В. С. 157, 167, 170
Лапаева, Наталия (Наталья) 356
Лапин, И. В. 43
Лапо-Данилевска (Лаппо-Данилевская), Надежда Александровна 718
Ларин, Н. 263
Ларионов, Виктор Александрович 156, 174, 181, 259
Латернер, Владимир 547

Лаушкин, В. 726
Лаховски (Лаховский), Я. А. 298, 624, 702
Лашкевич, Валериан Валерианович 118
Л-в 120
Львов (Львов), Н. 273, 441
Львов (Львов), Николай Николаевич 584, 587, 600
Львов, Лолий Иванович (Львов, Лоллий Иванович) 584–586, 598
Лебедев, В. 24, 26–27, 560, 726–727
Лебедев, д-р 522
Лебедев, Николай Павлович 252
Лебедев, Олег Иванович, генерал 451
Лебедев-Кумач, Василий Иванович (истинска фамилия Лебедев) 172, 552
Лебко, И. 676
Левашов, Всеволод Константинович 156, 180, 478, 480, 549, 551–553
Левел, Морис 504
Левенсон, А. Г. 554, 561, 584, 588
Левитов, Михаил Николаевич 39–40, 428–429, 433, 443, 447
Левитски (Левитский), Валерий Михайлович 61–62, 126, 156, 165, 174, 176–177, 276, 277–278, 566, 584, 687
Левицка (Левицкая), Л. Н. 668
Левски (Левский), Н. 470
Легитимист, псевд. 476
Ледковски (Ледковский), Б. М. 505
Ленин, Владимир Илич (истинско име на руски Владимир Ильич Ульянов 36, 134, 232, 236, 309, 321, 389, 398, 439, 534, 576, 587, 600, 661, 665
Ленски (Ленский), Владимир 276, 497, 565, 715
Леонардович, Иван 176
Леонидов, Л. И. 561
Леонов, Леонид Максимович 256
Леонтиев (Леонтьев), В. 256, 263, 353
Леонтиев (Леонтьев), Константин Николаевич 600, 630
Лери, псевд. 657
Лермонтов, псевд. 95
Лермонтов, Михаил Юриевич (Юрьевич) 216, 222, 224, 253, 300, 325, 402, 420, 432, 630, 720
Лесков, Николай Семьонович (Семенович) 142, 494, 496, 630, 675
Лесной, А. 254
Лесюк, Константин 528
Лефнер, П. П. 298
Либкнехт, Карл 534
Лилиев, Николай (истинска фамилия Попиванов) 98, 118, 133, 216–217, 219
Линов, И. П. 563–564
Лински (Линский), Д. О., псевд. на Н. В. Долински 584
Литвин, Н. К. 636, 641–642
Литвинов, Максим Максимович 125, 172, 208, 251
Литератор, псевд. 476
Литовченко, Т. 187
Лихачов (Лихачев), Дмитрий Сергеевич 106, 155
Лихницки (Лихницкий), Виталий 526
Л-й (вероятно псевд. на В. Левитский) 565
Лобачевски (Лобачевский), Николай Иванович 204
Лобов, О. 414
Лодиженски (Лодыженский), Владимир 515
Лодиженски (Лодыженский), Юрий 680
Лодиженски, Александър (Лодыженский, Александр) 184, 197, 515
Лойд Джордж, Дейвид 111, 322
Ломакин, П. Е. 548
Ломоносов, псевд. 95
Ломоносов, Михаил Василиевич (Васильевич) 496
Ломтев, Д. 173
Ломшаков, А. С. 686
Лопатин, Лев Михайлович 588, 602
Лопух, Яков Иванович, атаман 340, 348–349, 368–369, 371, 396, 401, 709
Лосев, Иван 177
Лоска (Лосская), В. 370, 404
Луи XVI, крал 593
Луицети 321, 388
Лукаш, Иван Созонтович 129, 287, 381, 397, 401, 584, 593, 683, 687
Лукиан от Самосата 577
Лукомски, Александър Сергеевич (Лукомский, Александр Сергеевич) 707–708
Луначарски, Анатолий Василиевич (Луначарский, Анатолий Васильевич) 131, 234, 389, 413
Лунц, Г. М. 584
Лупу, П. 527
Луч, псевд. 492
Лучински (Лучинский), Юрий Викторович 451
Любавин, В. 287
Любвин, В. 404, 406–407
Любвин, В. И. 35
Любенова, Лизбет 559
Любимов, Владимир Яковлевич 17, 20
Любишчев (Любищев), Дмитрий 97
Людке, Фр. 504
Людсканов, Александър 644
Люком, А. М. 284
Люком-Данилевска (Данилевская), Н. Г. 284
Люцканов, Йордан 14, 267, 444, 667–668
Лява, Евгения 579
Ляпчев, Андрей 119, 133

М

М. 264, 717
М. А. 120, 137, 139
М. Г. 172, 258
М. Д. 316, 324
М. К. 120
М. К-ий 658
М. П. 119, 665–666
М. П-в 667
М. Р. 138
М. Юсъ 561, 653
Маг, М. 255
Магит, А. 134
Мазуркевич, И. 222
Мазуркевич, Николай 24, 26–28, 290, 292
Май, Леонид 528
Маймушин, полковник 522
Майски (Майский), П. 125
Макавейски (Маккавейский), Евгений 725–726
Макаренко 551–552
Макаренко, подпоручик 521
Македонски, Стефан 709
Макиавели, Николо 203, 258
Маклаков, Василий Алексеевич 282
Маковски (Маковский), Сергей Константинович 584, 598
Максимович, А. 658
Макуха, Гнат 348
Малиновска, София 118
Малукало, А. Н. 341, 353
Малцева (Мальцева), Л. П. 211
Манделщам (Мандельштам), Андрей Николаевич 212
Манделщам, Осип Емилиевич (Мандельштам, Осип Эмильевич) 131
Манолакев, Христо 27, 277, 405, 667–668
Мансветов, В. 464
Мар (Марр), Николай Яковлевич 125
Маринин, К. 654
Мария Фьодоровна (Федоровна), руска императрица 18, 235, 575
Маркедонов, С. М. 337, 339–340, 342, 354
Марков, В. 263
Марков, Василий Евгениевич (Евгеньевич) 119, 323
Марков, Сергей Леонидович, генерал 61, 76, 319, 323, 495, 717
Маркович, Д. 576
Марковски (Марковский) 418
Маркс, Карл 258, 297, 513, 534, 543
Мартен 423
Мартинов (Мартынов), Захарий Александрович 323
Мартиновски (Мартыновский), Ф. Л. 123
Марченко, Владимир 404–406
Масалитинов (Массалитинов), Николай Осипович 118, 216, 311, 496, 499, 583, 668, 675, 690, 718, 720
Маскер, Емануил 138
Маслов 214, 695
Маслов, В. 194
Маслов, Сергей 256
Маслов, Сергей Семьонович (Семенович) 176, 550
Матеев, П. 27
Матеев, Петър 132
Матесон, Гериан 504
Махно, Нестор Иванович 321, 447, 572
Мацилев (Мацылев), С. 61
Мацнер, подпоручик 522
Маяковски (Маяковский), Владимир Владимирович 131, 245, 470, 586, 595
М-ва, Ирина 172
Мебиус (или Мьобиус), Георгий 529
Мег, псевд. 491, 496
Мегеровски (Мегеровский), Лев 208
Медведев, Анатолий Константинович 219
Мелгунов (Мельгунов), Сергей Петрович 127, 679
Мелер-Закомелски (Меллер-Закомельский), Александър (Александр) Владимирович (псевд. Мельский) 169, 176–177, 480, 550
Мелников (Мельников), Н. М. 357, 411, 708
Мелников, Фьодор А. (Мельников, Федор А.) 47, 118, 129, 132, 140, 144, 205, 212–213, 242, 263–264, 463–465, 537, 539
Мелников-Мирошниченко, Константин Фьодорович (Мельников-Мирошниченко, Константин Федорович) 100
Мелниковски (Мельниковский), В. 411
Менделеев, псевд. 95
Менделеев, Дмитрий Иванович 135, 675, 719
Мережковски (Мережковский), Дмитрий Сергеевич 22, 216, 224, 371, 442, 466, 584
Меркулов, К. 648
Мерцалова, М. 26
Местен (Местный), псевд. 139
Метеоров, А. 52
Метлов, Ю. 36, 582–583
Мехлис, Лев Захарович 176
Милашевич, полковник 450
Милер (Миллер), Евгений Карлович, генерал 19–20, 42, 65, 71, 104, 179, 229, 297, 316, 321, 330, 333, 340, 355, 427, 716
Милиоти, Николай Дмитриевич 688
Милкова-Золотович, Мария 496
Милковски (Милковский), А. С., генерал 433
Милюков, Павел Николаевич 104, 119, 137, 140, 146, 161, 163, 165, 168, 198, 208, 273–274,

282, 343, 367, 483, 493, 550, 553, 566, 597, 638, 697
Миляновски, Фьодор (Миляновский, Федор), протойерей 122, 135–136, 140, 142, 144, 239, 268–269, 521–522
Минаков, С. Т. 45, 73, 385, 427, 433
Минкин, Евг. 129
Минцлов, Сергей Рудолфович (Рудольфович) 21
Миргородска (Миргородская) 123
Миргородски (Миргородский), М. 119
Мирович, Ю. А. 257
Миронов, Вас. 509
Миронов, Филип Кузмич (Филипп Кузьмич) 354, 401
Миронович, В. К. 320
Мирянин, псевд. 582
Митов, Борис 688
Митрофан, архимандрит (светско име Михаил Владимирович Ярославцев) 19
Митя Чушкин, псевд. 129
Михаил Александрович Романов, велик княз 502
Михаил Михайлович Романов,велик княз 135
Михаил Николаевич Романов, велик княз 716
Михаил Романов, руски цар 576
Михайлов 157
Михайлов, Б. 284
Михайлов, Д. 243
Михайлов, Иван П. 160
Михайлов, Николай П. 172, 177–178
Михайлов, Николай Петрович 478
Михайлова, Надежда 172
Михалчев, Димитър 584
Михеев, С. 658
Мичман без дырки, псевд. 703
Мишайков, Димитър 118
Мишев, Димитър 118
Мишин 74, 76
Мишченко (Мищенко), Н. Ф. 447
Младенов, Стефан 24, 601
Младински (Младынский), Д. А. 623
Мнухин, Л. 370, 404
Могутин, Георгий 122
Могутин, Константин Илич (Ильич) 538–539
Моллов 644
Молчанова 720
Молчанова, Н. М. 142
Момчето Толя (Мальчик Толя), псевд. 541
Монастирски (Монастырский), Н. 176
Мономахов, Дмитрий 258
Морозов, А. 431, 435, 437
Морозов, В. 62
Мосев, Иван 348
Москвичев, псевд.? 470
Мот, Джон 498
Мочулски, Константин Василиевич (Мочульский, Константин Васильевич) 256, 277, 584, 587, 589, 591, 598–599, 604–605, 683, 687
Мунщайн, Леонид Григориевич (Мунштейн, Леонид Григорьевич), псевд. Lolo 118, 129, 656–658
Муравьов (Муравьев), Б. 205
Мурзин, Мих. 348–349
Мусевич-Бориков, А. 697
Мусолини, Бенито 489, 583
Мусоргски (Мусоргский), Модест Петрович 142
Муханов, портупей-юнкер 325
Мценски (Мценский), Юрий 727
М-ъ 123
Мюргит 656
Мякотин, Венедикт Александрович 121
Мятлев, В. 658

Н

Н. 119, 198
Н. А. 166, 256–257, 667
Н. Белогорски (Белогорский), псевд. на Николай Всеволодович Шинкаренко 72–73, 76
Н. В. 577
Н. Д-в 279
Н. З. 256, 369–372, 387, 404, 406, 408
Н. К. 119, 320, 387
Н. Л. 177, 571
Н. Л. (Н. Литвин) 642
Н. Н. 137, 203
Н. П. 105, 256
Н. Р. 160
Н. С. 716
Н. Софийски (Софийский) 630–631, 635
Н. Т. 258
Н. Ч. 566
Н. Ш. 431, 438, 440
Н. Я. 639
Наблюдатель, псевд. 521, 523, 649
Нагел (Нагель), Валентина Сергеевна 531
Наживин, Ив. 273, 688
Назаров, Анатолий Михайлович, атаман 88–89, 93, 365, 385, 411–412, 706
Назаров, И. 350, 697
Назаров, Фьодор (Федор) Дмитриевич 361, 364, 367, 379, 401
Назонов, А. 241
Нансен, Фритьоф 391–392
Нарцев, М. 574
Насветович, Е. 677
Натанаил, игумен 673
Науменко, Вячеслав Григориевич (Григорьевич), атаман 356, 375, 392, 454, 706

Наумов, В. 365, 386
Нахимзон, Мозес 181
Нацлюд 299
Невелской, Александър (Невельской, Александр) 528
Невзорова, М. 24
Невил, псевд. 259
Не-дикарь, псевд. 282
Неженцев, Митрофан Осипович 425–426, 437, 440, 446
Незлобин, Борис (истинско име на руски Николай Васильевич Альникин) 369–374, 404, 407–408
Неймирок, А. 245, 249, 254–255, 257–258, 263
Неклюков, С. 626
Неклюков, С. С. 43
Не-Кобзар (Не-Кобзарь), псевд. 540
Некрасов 168
Некрасов, Игнат Фьодорович (Федорович), атаман 86, 362–363
Некрасов, Николай Алексеевич 432, 679
Немиров, Добри 218–219
Немирович-Данченко, В. 658
Немирович-Данченко, В. И. 667
Немирович-Данченко, Василий Иванович 118, 127, 667, 709, 716
Немирович-Данченко, Владимир Иванович 144
Немирович-Данченко, Г. 36
Немой, Гр. 139
Нератов, Ал. 126
Нерон Клавдий Цезар Август Германик, римски император 600
Нестеренко, Тимофей 145, 464, 571–572
Нестеров, Игор (Игорь) 130, 134, 139–140, 200–202, 204, 206, 214
Нестор (Анисимов), архиепископ Харбински 178
Нечаев, Василий Александрович 129, 144, 458–462, 466, 673–674, 677
Нечитайлов, Василий Николаевич 584, 606, 688–689
Нечкин, Н. П. 650
Не-Шиповник, псевд. 541
Ник. Л-н 368
Никитин, А. Н. 498
Никитин, А. П. 717
Никитин, Михаил 528
Никитин, Н. 526
Никифоров, Марко Никифоров, генерал 301
Никифоров, Николай Иванович 671
Никола I Петрович (Негош), черногорски крал 19
Николаев, Леонид Василиевич (Васильевич) 243
Николаев, Н. 21, 24
Николаев, Н. П., д-р 133
Николаев, П. А. 530
Николаич, Г. 401
Николай II (Романов), руски император 14, 18–19, 35, 105, 121, 212, 220, 498, 502, 575, 663, 686, 697, 706, 716
Николай Николаевич (Романов), велик княз 15, 19, 39, 42, 71, 104–105, 122, 133, 135, 140–141, 235, 268, 286, 302, 323–324, 339, 412, 453–454, 504, 575–576, 655, 662–663, 706–707
Николин, А. 411
Николов, Ив. 611
Николов, Коста 398
Николов, Кънчо 13
Николска (Никольская), Н. 577
Николски (Никольский), Борис Александрович 104, 513, 515, 584, 681–682
Николски (Никольский), В. П. 240
Николски (Никольский), М. А., генерал 308
Николски (Никольский), С. 587
Николски (Никольский), Ю. 618, 687
Николски (Никольский), Юрий Александрович 584, 588, 598–599
Никонов, С. 584
Никонов-Смородин, Михаил Захарович 167, 177, 256, 550–552
Никулин, М. 350
Нилин, Н. 582
Нилов, Иван Петрович 118, 123, 139, 142, 144, 216–217, 253, 496, 567, 683, 720
Нилус, П. А. 28, 496, 554, 561
Ницше, Фридрих 258
Новаковска (Новаковская), Наталия 74, 77, 257–260, 264–265
Новгородцев, Павел Иванович 584
Нолде, Борис Емануилович (Нольде, Борис Эммануилович), барон 584
Номеров, Н. 726
Нордман, Н. Н. 584
Норов, Н. 204
Носанов, В. 175
Нурижан, Жорж 134
Нухимзон (Мирза Нухимзон) 126

О

О. 715, 717
О. Хенри, псевд. на Уилям Сидни Портър 504
Обозреватель, псевд. 176
Оболенски (Оболенский), Владимир Андреевич, княз 584
Образцов, Константин 374
Обручев, Н. 36

Овсяник (Овсянник), есаул 345
Огорченный Аргус, псевд. 498
Одоевски, Александър Иванович (Одоевский, Александр Иванович) 134
Озол, Р. 506
Олга (Ольга) Николаевна Романова, велика княжна 493, 678
Олга (Ольга), княгиня Киевска 151, 154
Олденбург (Ольденбург), Сергей Сергеевич 584, 662, 667
Ол-ег, псевд. 470
Олег (Вещий Олег), княз Новгородски и велик княз Киевски 528, 576
Олени, Л. 700
Омир 725
Опатовски (Опатовский), Л. 584
Орелски (Орельский), Н. 572
Орехов, В. В. 38, 40, 42, 74, 551
Орешин, Пьотр Василиевич (Петр Васильевич) 131
Орлов, В. А. 259
Орлов, Владимир 128, 181
Орлов, инженер-архитект 476
Орлов, Сергий И., протопрезвитер 513, 679
Осава, японски публицист 104
Осипов, Владимир Алексеевич 630–631
Осипов, Е. 200, 210, 256
Осипов, Евгений Алексеевич 630, 633
Осипов, И. А. 583
Осман, Н. 256
Осовски (Оссовский), подпоручик 525
Островер, Л. 126
Островски (Островский), полковник 522
Островски, Александър Николаевич (Островский, Александр Николаевич) 100, 123, 224, 496, 720
Острожски (Острожский), Константин (псевд. на Константин Сергеевич Гогель) 491, 496
Остроумов, Б. 222, 224
Остроухов, Пьотр (Петр) Александрович 584
Офенбах, Жак 496
Офицер императорской армии, псевд. 576
Оцуп, Николай Авдеевич 118, 134, 139

П

П. 194, 444
П. Б. 123, 576, 581
П. Д. 673
П. З. 438
П. К. 91
П. П. 298, 300
П. Я. 43, 178, 211, 716
Павел I Романов, руски император 575
Павел Александрович Романов, велик княз 502
Павлов, Иван Петрович 630
Павлов, П. 198
Павлов, П. А. 668
Павлов, С. 295, 297, 301–302, 619, 621, 623
Павлов, С. П. 294, 715
Павлович, М. 38, 55
Павловски (Павловский), Андрей 470
Павчински (Павчинский), С. 495
Паисий Хилендарски 560, 659
Палладин, псевд.? 470
Палчев, д-р 137
Панвиц, Хелмут фон (Паннвиц, Гельмут фон), генерал 56, 361
Панетие, Одет 504
Панин, А. 657
Пантюхов, Олег Иванович 188, 423–424
Панфилов, Л. И. 489
Панчев, Н. 627
Пападопов, А. С. 139
Папарук, Пьотр (Петр) Иванович 670
Паперни (Паперный), Владимир 197
Парманин, Николай Александрович 104, 630–631, 634
Партизан, псевд. 43
Парфьонов (Парфенов), Вас. 261
Парчевски (Парчевский), Константин Константинович 118, 618, 683, 685–686
Пасек (Пассек), Т. К. 290
Пасманик, Даниил Самойлович 137
Пастернак, Борис Леонидович 470
Патек, Валериан 49, 53, 419, 506, 636
Патронов, И. Ф. 172
Пахотин, П. Я. 123
Пашиц, Н. 200
Пашов, К. 61, 206
П-в, Л. 551–553
Пенев, Боян 217, 218
Пензенцев, В. 256
Пенионжик, А. (вероятно подпоручик Алексей Михайлович Пенионжик), 522–523, 525, 662
Первухин, Михаил Константинович 135, 656, 662
Перекрестов, В. 463
Перелазов, А. 411
Перов, Павел 482
Персиянов (Персианов), Дмитрий Андреевич 175, 257
Перфилиев (Перфильев), Георгий Павлович 243, 249, 256, 259, 262–263
Перфилиев (Перфильев), Николай 129
Перхолц, Ед. 157
Петерс, Евгений Борисович 320
Петерс, Юрий 258–259
Петкова, Галина 27, 245, 247, 277, 312, 405, 690, 698

Петлюра, Симон Василиевич (Васильевич) 572
Петренко, полковник 66
Петренко, А. П. 66, 696
Петров (Бирюк), Д. 350
Петров, А. А. 434
Петров, В. 412
Петров, В. А. 17
Петрович, И. 275
Петровски (Петровский), М. 256
Петровски (Петровский), Н. 256, 262
Петряев, Александър (Александр) Михайлович 644
Петухов, Ваня (Иван) 629
Петър I (Романов), руски император 88, 135, 204, 337, 346, 542, 545–546, 579, 600, 666, 717
Печковски (Печковский), М. И. 683
Пешня, Михаил Алексеевич, генерал 173, 319, 427
Пещерец, псевд. 122
Пи(й)о-Улски (Пи(и)о-Ульский), Г.-Н. 256
Пижев (Пыжев), К. (може би Кирилл Дмитриевич Пыжов, бъдещ архимандрит Киприан) 129
Пика, псевд. 368
Пиленко, А. 641
Пилигрим, псевд. на В. Ф. Кацинский 568, 572–573
Пилски, Пьотр Мосевич (Пильский, Петр Мосевич) 125
Пилсудски, Юзеф Клеменс 160, 480
Пилц, Александър Иванович (Пильц, Александр Иванович) 139, 576
Пинус, псевд. на С. А. Серапин 376, 380, 401, 403, 532
Пинчуков, А. 715
Пионтковска (Пионтковская), В. И. 642
Пирогов, Николай Иванович 136
Писарева, Вера 290–291
Писарева, Елена 528
П-кий, Н. 104
Плавински (Плавинский), Николай И. 54, 57–58, 61–62, 64, 70, 112–113, 122, 149, 156, 159–160, 171, 176, 179, 190, 192, 197, 200, 202, 206–208, 210–211, 215, 238, 240, 242–243, 266, 268, 270, 303–304, 311, 314, 510, 514, 713–715, 717, 720
Платон Иванович (фамилията неизвестна) 167
Платонов, поручик 522–523
Платонов, Сергей Фьодорович (Федорович) 135, 184
Платунов, А. 459
Плахотников (подпоручик?) 522
Плеве, Вячеслав Константинович фон 134
Плевицка, Надежда Василиевна (Плевицкая, Надежда Васильевна) 71, 282, 418, 427, 667
Плешко, Н. 551, 570, 572
Пляшкевич, Вл. 715
Поволоцки, Яков/Якоб Евгениевич (Поволоцкий, Яков/Якоб Евгеньевич) 466, 566
Погодин, Александър Лвович (Александр Львович) 584
Поддубни (Поддубный), Иван Максимович 167
Поджоли, Ренато 195, 201
Подрека, Витторио 491
Познанска, Наталия (Познанская, Наталья) 512
Позов, А. 552
Покровска (Покровская), Л- Х. 644
Покровски (Покровский), А. Н. 188
Покровски (Покровский), Виктор Леонидович, генерал 87
Полевицка (Полевицкая), Елена Александровна 123, 717
Полетаева, М. 140
Ползиков, М. Н. 43
Поливанов, Евгений Дмитриевич 125
Половинкин 633
Половцов, Пьотр (Петр) 208
Полпред Суриц, псевд. 497
Полторацки (Полторацкий), Н. 542, 543
Полундра, псевд. 476, 491
Полунин, Аркадий 399
Полуяндра, псевд. 476, 493
Поляков, Валентин Алексеевич 413–415, 456
Поляков, Павел Сергеевич 88, 92, 94, 348, 349–351, 414, 456
Полянов, Владимир 118
Полянов, Димитър 133
Полянски (Полянский), В. В. 38, 42
Полянски (Полянский), В. Н. 632
Померанцев, Кирилл (Кирил) Д. 187
Померанцев, Юрий Николаевич 583
Попадопов, Асен В., генерал 301
Попадопова, Анна Сергеевна 301
Попдимитров, Емануил 98, 133
Попов, А. 58
Попов, Благой 180
Попов, В. В. 118
Попов, Ив. 132
Попов, К. С. 611
Попов, М. 369, 371–372, 374
Попов, Н. 660
Попов, Н. М. 138
Попов, П. П. 298, 624
Попов, Павел 216
Попов, Пьотр (Петр) Харитонович, генерал 84–85, 88–89, 227, 328, 355, 705
Попов, Хрисанф 252
Попова-Мутафова, Фани 132, 464

Попруженко, Михаил Георгиевич 24–26, 135, 554, 559–561, 584, 605–606, 633, 651, 654, 665–666, 675, 690
Поремски (Поремский), Владимир Дмитриевич 256, 263
Поснов, Михаил Емануилович (Эммануилович) 135
Поспехов-Бездомни (Поспехов-Бездомный), Сергей 492, 699
Потоцки (Потоцкий), А. 176
Почитател, псевд. 135
Пржевалски (Пржевальский), Николай Михайлович 204, 675
Примо-де-Ривера, Хосе Антонио 262
Принцев, Н. 205, 547, 623, 677
Притупа, Б., атаман 705
Причинин, Д. 470
Пришвин, Михаил Михайлович 127
Провинциал, псевд. 136
Прокопович, С. А. 177
Прокошев, Константин 145
Простов, Евгений В. 724–727
Проф. Ключевский, псевд. 95
Профан, псевд. 138
Прохоров, А. В. 567
Прудон, Пиер Жозеф 175
Псковской, А. 504
Пугачов, Емелян Иванович (Пугачев, Емельян Иванович) 93
Пупко, Фома Кузмич (Кузьмич) 47
Путник, псевд. 139
Пучини, Джакомо 505, 583
Пушкарьова-Пехливанова, Вера Василиевна (Пушкарева-Пехливанова, Вера Васильевна) 118, 123, 129, 137, 562, 667–668
Пушкин, псевд. 95
Пушкин, Александър (Александр) Сергеевич 61, 65, 96–97, 101, 129, 132, 141–144, 184, 204, 216, 219–220, 222–224, 226, 245, 300, 368, 372, 402, 470, 525, 530, 542, 545, 561, 593, 599–601, 630, 667, 675, 677, 686–687, 689, 691, 720
Пчелинцева, Т. К. 370, 401, 441, 448
Пятницки (Пятницкий), Н. В. 480

Р

Р. 121, 123, 129, 139
Р. К. 206
Р. Ч. 714
Радев, Тодор 461
Радеев, А. 118
Радин, Л. 437
Радист, псевд. 264
Радкевич, В. Л. 123
Радославов, Васил Христов 565
Радославов, Иван 584, 604–606
Радугин, Александър (Александр) 119, 212
Раевски (Раевский), В. 584
Разин, Степан (Стенька) Тимофеевич 91, 93, 233, 346, 539
Разколников, Фьодор Фьодорович (Раскольников, Федор Федорович, истинска фамилия Ильин) 149, 180
Разогреева, Л. П. 90, 351
Разсказов, И. Ф. 80
Разстегаев, Василий В., генерал 298, 476, 492, 494, 497, 624, 702
Райчев, Георги 118, 132
Ракитин 369, 373
Ракитин, Никола 98, 133
Раковски (Раковский), М. 19–20, 23
Раковски, Кръстьо (Кръстьо Георгиев Станчев; на руски Раковский, Христиан Георгиевич) 236, 413
Рапопорт (Раппопорт), Юрий Константинович 112, 118, 123, 130, 135, 140, 142, 144–147, 153–154, 204, 216, 263, 311, 477, 567, 617, 683, 717
Ратков-Рожнов (Ратьков-Рожнов), Сергей 144, 459–460, 463–465, 547
Ратхауз (Ратгауз), Даниил Максимович 677
Ратхауз, Татяна (Ратгауз, Татьяна) 129
Рахило (Рахилло), Иван 209
Рахманинов, Сергей Василиевич (Васильевич) 204, 630
Редриков, В. В. 100
Резников, В. 35
Резниченко, Сергей Василиевич (Васильевич) 317
Рейн, Георгий Ермолаевич 139, 177
Ремизов, Алексей Михайлович 22, 442, 470, 688, 727–728
Рененкампф, В. Н. 24, 472, 667
Рененкампф, Павел Карлович фон, генерал 495
Ренников, А. М. 666
Репиев (Репьев), Михаил Иванович, генерал 40, 521, 523
Репнински (Репнинский), Яков Николаевич 118, 142, 144, 241, 630
Репортер, псевд. 129, 476, 491, 496–497
Рерберг, Фьодор (Федор) Сергеевич 518
Ржечински (Ржечинский), К. С. 43
Рибалченко (Рыбальченко) 497, 713
Рибалченко (Рыбальченко), Пантелеймон 490
Рибински (Рыбинский), Н. З. 40, 43, 48, 74, 118, 129, 156
Ривиер, Марк 526
Ригински (Рыгинский), Н. 368
Рид, Майн 129
Рики, псевд. 129

Риков (Рыков), Алексей Иванович 125, 413
Риков (Рыков), Владимир 197
Рилке, Райнер-Мария 219–220
Римски-Корсаков (Римский-Корсаков), Николай Андреевич 145, 204
Риндин (Рындин), Ф. 120
Рис Пьотр (Рысс, Петр) 32, 137, 169
Робсман, Виктор 167, 176, 550
Ровински (Ровинский), В. Ф. 240
Рогал, М. 139
Роган, Антон де 127
Роговенко-Аксайски (Аксайский), А. 194, 717–718
Рогожински (Рогожинский), Н. 211
Родзаевски (Родзаевский), Константин Владимирович 169, 176, 311–312, 480, 550, 671
Родионов, М. Ю. 170, 175
Рождественски (Рождественский), А. П. 683, 686
Рождественски (Рождественский), С. 256, 263–264
Рожков, С. А. 370, 401, 441, 448
Рожнатовска (Рожнатовская), Ирина 677
Рожнов, В., д-р 119, 497, 713, 716
Розалин, Димитър 205
Розанов, Василий Василиевич (Васильевич) 586, 595, 674
Розенберг 174
Розенберг, Алфред 498, 660
Розова, Зоя Г. 584
Рокотов, Г. 640
Роланд, Павел 292
Романов, В.атаман 705
Романов, П. 253
Романов, Пантелеймон Сергеевич 131, 209
Романчук, Я. 216, 220
Ромер, Сакс (Sax Rohmer) 131
Рославлев, Михаил Сергеевич 176
Роспопов, Николай 131
Ростов, С. 401, 411
Рошчин (Рощин), Николай 129
Руалд (Руальд), псевд. 575, 583
Рубанов, Б. 205
Рубанов, Николай 35–36
Рубенс, Петер Паул 459
Рудникова, Нина Павловна 526, 528–529
Русанов, М. 470
Русев, Иван 647
Русев, Радостин 9, 405, 667–668, 720
Русинов, Андрей 168
Руслан, псевд. 470
Русланов, Б. 658
Рьорих (Рерих), Елена Ивановна 526
Рьорих (Рерих), Николай Константинович 526, 688
Рябовол, Н. С. 85, 339, 355

С

С. 119, 139, 465, 490
С. А. 76
С. Г. 314
С. И. 256–257
С. М. 525
С. П. 403
С. Т. 662
С. Т. / С. Т-ъ 194
С. Ф. 470
С. Х. 255
С. Ш. 253
Савелиев (Савельев), А. Р. 43
Савин, Иван (истинско име Иван Иванович Саволайнен) 172, 464, 658, 721
Савинков, Борис Викторович 19, 134
Савинов, А. 492
Савицки (Савицкий) (подпоручик?) 522
Савицки, Пьотр Николаевич (Савицкий, Петр Николаевич) 584, 590, 593–595, 598, 601–602, 604–605
Савич, Ив. 255
Савич, К. 575
Саводник, Г. 95
Савчук, А. 701–702
Савьолов (Савелов), Л. 27
Саевски (Саевский), Модест 288, 290–292
Сажин, П. М. 184, 510
Сазонов, Сергей Дмитриевич 212
Сакович, д-р 43
Салазар, Антониу ди Оливейра 197, 262
Салиш, Алла 460
Салски (Сальский), Владимир Петрович, генерал 496
Салски (Сальский), Иван 368
Самборски (Самборский), М., псевд. на М. Попруженко 651, 659
Саморупо-Саморипа, псевд. 149–151, 154
Самохвалов, П. 572
Самуил, български цар 292
Сандро, псевд. 576
Сарду, Викториен 145
Сарматов, С. 276
Сафонов, А. 350
Сафронов, Мих. 91
Сахаров, Константин Вячеславович, генерал 655
Сахненко, П. 431, 434, 438–439
Сачавец-Федорович 554
Саша Веселчак (Весельчак) 437
Саша Чорни (Саша Черный; истинско име на руски Александр Михайлович Гликсберг) 135, 656–658
Сашкò 433, 436, 440

Сашчиков (Сащиков), П. 504
Саянов, Антон 528
Сватиков, С. 410
Сведенборг, Емануел 528
Свердлов, Яков Михайлович 412
Светополк Окаяни (Святополк Окаянный), староруски княз 88
Светослав (Святослав) Игоревич, староруски княз 528
Свечников, Николай Николаевич 628–629, 634–635, 716
Свещеник (Священник), псевд. 120, 552
Свещников, Б. 460
Свиридов, К. Ф. 390
Свирски (Свирский), Павел 404
Свистун-Жданович, полковник 23
Свишчев (възможно, Свишчов; на руски Свищев), Георгий 528
Свободин, В. 287
Свой, псевд. 583
Святополк-Мирски (Святополк-Мирский), Дмитрий Петрович 181, 251
Северянин, Игор (Северянин, Игорь, истинско име на руски Игорь Васильевич Лотарев) 130, 145, 150–151, 727
Секретарев 577
Секретев, Александър (Александр) Степанович, генерал 51, 233, 496, 508
Селецки (Селецкий), А. Ф. 135
Семашко, Николай Александрович 413
Семилетов, Емануил Фьодорович (Эммануил Федорович), генерал 365
Семперович, Георгий Фьодорович (Федорович) 512, 516
Семьонов (Семенов), М. 119
Семьонов (Семенов), С. 389
Семьонов, Юлий Фьодорович (Семенов, Юлий Федорович) 584
Сеплевенко, Виктор 528
Серапин, Сергей Александрович (псевд. С. Пинус) 287, 380–381, 383, 385–386, 393, 401–404, 407, 409, 411, 415, 461–462, 536, 669
Серафим (Иванов), архимандрит 526
Серафим (Карл Георг Алберт Ляде), епископ Потсдамски 176
Серафим Саровски (Саровский), светец 692
Серафим (Соболев), архиепископ Богучарски 20, 139, 690–692
Серафимов, Б. С. 118, 139, 496
Серафимович, Александър Серафимович (истинско име на руски Александр Серафимович Попов) 233, 401
Сербинов, В. 140
Сергеев, С. 256
Сергеевски (Сергеевский), Б. Н. 188
Сергий Радонежки (Радонежский), преподобен 135, 184, 257, 321, 717
Сергунов (подпоручик?) 522
Сериков, Михаил 145, 211, 311
Сибирски (Сибирский), Н. 660
Сибиряк, В. 120
Сиверски (Сыверский), Ф. 492
Сидоров, Абуша 121
Сидоров, Д. 677
Сидоров, Ю. Г. 100–101
Сизов, Ф. Д. 382, 403
Сийгър, Алън 725
Силянов, Хр. 617
Симански (Симанский), Пантелеймон Н., генерал 714
Симбирски (Симбирский), Н. 576
Симеон, български цар 133
Симеонов, български депутат 491
Синеоков, И. 175
Синявски (Синявский) 350
Синявски (Синявский), Андрей Донатович 462, 686
Сирак-Скитник (псевд. на Панайот Тодоров Христов) 118
Сирин, В. (псевд. на Владимир Владимирович Набоков) 461, 584, 604
Сиротин, Андрей 688
Ситин (Сытин), Павел Павлович 232
Ситливая, Евгения Валериевна (Валерьевна) 328
Скалдов (Скальдов), М. 413
Скалон, Николай Дмитриевич 480, 550
Скачков, Павел Автономович 339, 379, 381–383, 388, 390, 392, 396–397, 401, 403, 411, 706
Скептик, псевд. 136
-ский 43
Скит (Скиф), псевд. 528, 610
Склабински (Склабинский), Роман 547
Скляров, Р. Я. 613
С-ко 129
С-ко, В. 173
Скобелев, Михаил Дмитриевич, генерал 16, 320, 333, 716
Скоблин, Николай Владимирович, генерал 71, 365, 427, 446
Скобцов, Д. 356
Скоробогатов, Н. 205
Скородумов, Михаил Фьодорович (Федорович), генерал 56, 63, 445
Скрилов (Скрылов), Алексей Иванович 233, 341, 344, 352, 370, 401, 404, 414, 456
Скрипник (подпоручик?) 522
Скрябина, М. Л. 668
Славейков, Пенчо 98, 290–291
Славейков, Петко 403

Сладкочаев, Н. 95
Слашчов (Слащев, Слащов), Яков Александрович, генерал 365, 386
Следопыт, псевд. 476
Сливкин 126
Словцов, Р. 118
Слонимска (Слонимская), Ю. 276, 277
Случевски (Случевский), К. К. 693
Слушатель, псевд. 145
Смер-въ, В. 716
Смердов, В., генерал 19–20, 119, 216, 220, 694
Смирнов, Б. 696
Смирнов, Д. Н. 210
Смирнов, И. 428
Смоленски (Смоленский), Владимир Алексеевич 466
Смоленски (Смоленский), д-р 138
Смоленски (Смоленский), С. 287
Снегирьов (Снегирев), В. И. 683
Снесарева-Казакова (Козакова), Нина Николаевна 72, 74–75, 77, 177, 482
Собол (Соболь), А. 52
Современник, псевд. 545
Соколов 75
Соколов, Борис Федорович (Фьодорович) 104, 551
Соколов, Б. Н. 104, 714
Соколов, В. 621
Соколов, В. К. 298, 301
Соколов, К. 557, 616, 618
Соколов, К. К. 300
Соколов, Константин Николаевич 277, 554, 584, 683, 686
Соколов, Н. А. 135, 666
Соколов, професор 429
Соколов-Микитов, Иван Сергеевич 688
Соколовски (Соколовский), А. 689
Сокълски (Сокольский), В. 728
Сокълски (Сокольский), Виктор (вероятно псевдоним) 630
Солженицин, Александър Исаевич (Солженицын, Александр Исаевич) 166, 428
Солнцев, В. 470
Соловьов (Соловьев), Владимир Сергеевич 204, 216, 579, 675
Соловьов (Соловьев), Сергей Михайлович 15, 341
Сологуб, Фьодор Кузмич (Федор Кузьмич) 641
Солоневич, Борис Лукианович (Лукьянович) 58, 61, 70, 149, 153, 156, 159, 163, 166, 174, 176–177, 179–180, 550
Солоневич, Иван Лукианович (Лукьянович) 61, 95, 148–149, 152–153, 156–157, 159, 160–172, 174, 176–177, 179–182, 194, 196, 248–249, 253, 478, 480–484, 550–552, 697
Солоневич, Тамара Владимировна 160, 167, 179, 478, 550
Солоневич, Юрий Иванович 159–160, 162, 167, 169, 174, 176, 550
Солски, Александър А. (Сольский, Александр А.) 258–259
Солянов, В. 470
Сорин, Алексей 464
Сорокин, Михаил Дмитриевич 316–317
Сорокин, Питирим 236
Соседов, Валентин Борисович 61, 118, 120, 129–130, 132, 135, 140, 142, 144, 202–205, 211, 214, 223, 443–446
Спасов, Людмил 16, 39–40, 45, 87, 229, 235, 328, 357, 385, 396, 427–429, 441, 450, 506
Спасовски (Спасовский), Мих. 674
Спекторски (Спекторский), Е. А. 618
Сперански (Сперанский), Михаил Михайлович, граф 204
Спиридонов, Жеко 688
Спиридонов, подполковник 495
Спориш (Спорыш), Л. 104–105
Ставицки (Ставицкий), Иван Павлович 319
Ставрев, Васил 118
Стадников, Ф. Л. 525
Стайков, С. М. 554
Стайнов, Петко 118, 133
Сталийски, Александър Цанков 206
Сталин, Йосиф (истинско име на руски Иосиф Виссарионович Джугашвили) 124–125, 149, 172, 175–177, 182, 245, 251, 255, 346, 392, 413, 552
Стаматов, Георги 132, 464
Стамболийски, Александър 10, 49, 52, 286, 390, 396–397, 428, 447, 509, 535, 640, 642–643, 647, 660–661, 685
Станиславски (Станиславский), Константин Сергеевич 464
Станов 404, 407
Стариканов, А. 95, 97
Стариков, Т. М. 340
Стародубцев, И. 726
Старожил, псевд. 119
Старостин, А. 173
Старый комсомолец, псевд. 541
Старый партизан, псевд. 401
Старый студент, псевд. 714
Стахович, М. А. 688
Стеблин-Каменски (Стеблин-Каменский), Иван Иванович 175
Стелецки (Стелецкий), Д. 499
Степанов, А. 263
Степанов, Алексей 256–257, 263
Степной, Д. 52
Степняк, псевд. 172

Стерлигов, А. 130
Стефан I Български, екзарх (светско име Стоян Попгеоргиев Шоков) 619, 644, 690, 696, 709
Стефанов, Анатолий Павлович 122, 717
Стефанов, П. 619
Стефчев, Борис 288, 292
Стефчев, В. И. 291
Стефчев, Веселин 716
Стеценко, подпоручик 522, 525
Стихоплет, псевд. 541
Столипин (Столыпин) Аркадий Дмитриевич 697
Столипин, Пьотр Аркадиевич (Столыпин, Петр Аркадьевич) 135, 542
Столица, Любов (Любовь) Никитична 24, 26–27, 117–118, 123, 129, 142, 205, 216, 219, 288, 290, 292, 447–448, 459, 700, 718–719
Столникова (Стольникова), Г. 547
Стоянов, Александър Анатолиевич (Александр Анатольевич) 118, 122, 129, 144, 146, 404–406, 462–466, 545–547, 677, 727
Стоянов, Иван 463
Стоянов, Людмил 403
Стоянов, Петко 118
Стоянов, Рачо 118
Страфант, псевд. 283
Страшимиров, Тодор 665
Стрегулин, Пав. 470
Стрекалов, Ростислав 459–460
Стрекаловски (Стрекаловский), В. 170
Строганов, Д. В. 720
Струве, Глеб Петрович 462, 584, 587, 598, 726
Струве, Михаил Александрович 584
Струве, Пьотр (Петр) Бернгардович 104, 117, 208, 238–239, 241, 576, 584, 592, 597–598, 600–601, 603–605
Струков (подпоручик?) 522
Стубел, Йордан 132
Суботин (Субботин), Сергей 157, 263
Суворин, А. А. 282
Суворин, Борис Алексеевич 157, 171, 174, 176–177, 179, 482–483
Суворов, Александър Василиевич (Александр Васильевич) 240, 330
Сувчински, Пьотр Петрович (Сувчинский, Петр Петрович) 584, 603
Суконников, М. 96
Сулин, Сергей Фьодорович (Федорович) 120, 123, 411, 413–415, 448, 547, 623
Сулменев (Сульменев), Л. 716
Сулски (Сульский), П. 689
Султан-Гирей Клич (Клыч Шаханович Султан-Гирей), генерал 361, 454
Сумбатов-Южин, Александър Иванович (Александр Иванович) 496
Сумски, Пьотр Павлович (Сумский, Петр Павлович) 325, 404–405, 432, 440–441
Сумской 715
Сумской, К. 547
Сургучов, Иля Дмитриевич (Сургучев, Илья Дмитриевич) 274–276, 584, 592, 630
Сурин, Н. 559, 652, 655
Суриц, Яков Захарович 497
Сухоруков, Ник. 494, 711
Сухотина-Толстая, Татяна Львовна (Татьяна Львовна) 667
Сюли Прюдом 678

Т

Т. 130, 466
Т. К. 257
Т. К-о 123
Тавлинцев, А. 348
Тагор, Рабиндранат 687
Талин, псевд.? 470
Тамарин, Александър (Александр) 504
Тамбовцев, Н. 488, 492, 496
Тараданов, Г. В. 480, 673
Тарасов, А. 702
Таруски (Тарусский), Евгений 38, 42–43, 172
Татаринов, Фьодор Василиевич (Федор Васильевич) 584, 683
Татишчев (Татищев), Василий Никитич 341
Таубе, Василий 106, 431, 433, 437, 441
Теодоров, Теодор 644
Теодосий (Феодосий) Черниговски, светител 135
Теофан (Феофан) (Быстров), архиепископ Полтавски и Переяславълски 140
Терек, А. 339, 346, 348
Терентиев (Терентьев), И. 131
Терец, псевд. 401
Тефи (Тэффи), Надежда (Надежда Александровна Лохвицкая) 138, 504, 644, 656–658, 665
Тиламузи 569
Тимашов (Тимашев), Николай Сергеевич 513, 681–682
Тимофеев, капитан 522
Тимофеев, С. 126
Тимрот, Александър Григориевич (Александр Григорьевич) 582
Тинянов (Тынянов), Юрий Николаевич 201
Тиркова (Тыркова), Ариадна Владимировна 324, 584, 600
Тирш, Мирослав 629
Тито (Броз-Тито), Йосип 56, 414
Тиханова, Татяна (Татьяна) 290, 292
Тихомиров, Л. А. 134

Тихомиров, Н. С. 470
Тихон, патриарх Московски (светско име на руски Василий Иванович Беллавин) 139, 144, 231, 234, 286, 389, 534, 582, 686
Тихонравов, Лев 575
Тишков (Тышков), Анатолий 144, 198–199, 255, 264, 457
Ткачов (Ткачев), Б. И. 454
Т-н 210
Тодоров, К. 28, 559
Тодоров, Петър 502
Тодоров, Стефан 695
Тодоров, Христо Ю. 118
Толин папа (на български, буквално: „таткото на Толя"), псевд. 716
Толстая, Александра Львовна (Львовна), графиня 163
Толстой, Алексей Константинович 174–175, 279, 690, 697
Толстой, Алексей Николаевич 131, 584, 592, 604, 641
Толстой, Лев Николаевич 122, 216, 222, 300, 560, 630, 667, 675, 677, 688, 720
Толубаев, М. 261, 263
Томаревски (Томаревский), Иван 91–93, 348–349
Томашевски (Томашевский), К. 120
Тонни, А. А. 583
Топалджиков, Никола 320
Топалов, А. В. 95
Топенчаров, Владимир 9, 29, 109, 238, 279, 294, 422, 458, 537, 563, 650, 690, 694
Тотомянц (Тотомьянц), Вахан Фомич 145, 200, 515, 626, 718
Трахтенберг, Вл. О. 194
Тредиаковский, псевд. 95
Тренин, П. Н. 175, 263, 550
Треньов (Тренев), Константин Андреевич 130
Трескин, В. 118
Трифонов, Ст. 87
Троевски (Троевский) 575
Троицки (Троицкий), Степан Алексеевич 320
Тронко (Тронько), Т. 697
Троцки (Троцкий), Лев Давидович (истинско име на руски Лейба Давидович Бронштейн) 78, 97, 119, 124, 127, 131, 181, 232, 274, 354, 439, 534
Трубецкой, Владимир Владимирович, адмирал 135
Трубецкой, Григорий Николаевич 584
Трубецкой, Евгений Николаевич 216, 584, 586–587, 590, 604
Трубецкой, Николай Сергеевич 277, 584, 588, 601, 618
Трухлярж, Йосиф 630
Туманов, Ю. 148
Тургенев, Иван Сергеевич 97, 204, 216, 224, 599, 675, 720
Туркул, Антон Василиевич (Васильевич), генерал 66, 73, 169, 172, 176, 433, 480, 550
Туроверов, Александър (Александр) Николаевич 413, 415
Туроверов, Николай Николаевич 349, 386, 404–405, 407–408, 413, 415
Туроверов, Павел 404, 407
Туршу, Л. 459
Тухачевски (Тухачевский), Михаил Николаевич, маршал 15, 71, 73, 172, 245, 427
Тхоржевски (Тхоржевский), И. 253
Тюрморезов, И. 414
Тютчев, Фьодор (Федор) Иванович 134, 438

У

Удинцов, доктор 436
Уелс, Хърбърт Джордж 588
Уилямс, Харолд 584, 600
Уланов, Б. 347
Улманис, Карлис Аугустс Вилхелмс 160, 480
Улски (Ульский), Н. 470
Унишевски (Унишевский), В. О. 483, 550
Унрук, Вл. 579
У-ов, 453
Уолъс, Едгар 129, 131
Урванцев, Лев 504, 658
Успенски (Успенский), Василий 168
Устрялов, Николай Василиевич (Васильевич) 597
Уст-Хопьорец (Усть-Хоперец) 368, 386, 404
Уткин, А. 428
Ухтомски (Ухтомский), Николай Павлович 429–431, 440
Ушаков, Г. 264

Ф

Ф. 46, 649, 716
Ф. А. 177
Ф. Н. 361
Ф. С. 121, 131
Фавицки (Фавицкий), А. Л. 135
Фай (господин Фай), хипнотизатор 583
Факелов, К. В. 673–674
Фарер, Клод 504
Фатеев, А. Н. 718
Федин, Константин Александрович 52
Федоренко, Н. 496
Федотов, А. 69
Федотов, Георгий Петрович 168
Федулкин (Федулькин), П. И. 95

Федя Чорни, псевд. на Тодор Кожухаров 504
Фелдман (Фельдман), Л. Е. 488
Фенцик, А., проф. д-р 134
Феоктистов, В. Я. 74, 103, 105–106, 239–240, 268–270
Феоктистов, подпоручик? 522
Фердинанд, български цар 472
Фет, Афанасий Афанасиевич (Афанасьевич) 144, 599, 720
Филимонов, Александър (Александр) Петрович, атаман 339, 536
Филипов (Филиппов), А. 43, 645
Филипов, Александър 118
Филипов, Стоян 397–398, 401, 716
Филов, Богдан 118
Фирин, С. Г. 506–507
Флоренски (Флоренский), Павел Александрович 410
Флоровски, Георгий Василиевич (Флоровский, Георгий Васильевич) 248, 584, 588, 592, 602–603
Фок, Анатолий Владимирович, генерал 63
Фомин, А. 574, 576, 581, 583
Фомин, Б. 717
фон Кохенхаузен (фон-Кохенгаузен) 411
Фон, псевд. 95, 97
Фос, К. А. 43
Фостиков, Михаил Архипович, генерал 228, 327, 355
Франк, Семьон (Семен) Людвигович 545
Франко, Иван Яковлевич 413
Франко, Франсиско, испански генерал 63, 170, 197
Франс, Анатол (псевд. на Жак Анатол Франсоа Тибо) 388, 688
Францев, Владимир Андреевич 133
Френкел (Френкель), С. А. 118
Фриче, Владимир Максимович 125
Фролов, М. Ф. 340
Фролова, З. 258
Фурнаджиев, Никола 118, 133
Фьодор Иванович (Федор Иоаннович), руски цар 279
Фьодоров (Федоров), В. 257
Фьодоров (Федоров), Василий 718
Фьодоров (Федоров), Г. А. 345
Фьодоров (Федоров), Иван 226
Фьодоров (Федоров), капитан 523
Фьодоров (Федоров), Михаил 137
Фьодоров (Федоров), Михаил Михайлович 122, 139
Фьодоров (Федоров), Н. Н. 187
Фьодоров (Федоров), С. А. 340, 344–345
Фьодоров, Александър Митрофанович (Федоров, Александр Митрофанович) 24, 26–28, 118, 129, 132, 138, 142, 144–145, 199, 204, 216, 219, 290, 459, 465, 496, 547, 554, 560–561, 606, 709
Фьодоров, Николай Фьодорович (Федоров, Николай Федорович) 515, 630

Х

Хабибула, емир на Афганистан 126
Хагемайстер (Гагемейстер), Екатерина Ф. 528
Хади 551, 553
Хаиндров 418
Хайс (Гейсс), Н. 482, 550
Хамин, Л. Н. 17, 19
Ханджиев, Г., съдия 292
Харитон, Б. И. 118
Харламов, В. 411
Хебел (Гебель), Е. 499
Хейдок, Алфред (Альфред) 528
Хелиогабал, или Марк Аврелий Антонин, римски император 581
Хесен (Гессен), И. В. 686
Хефтер (Гефтер), А. 177
Хирс (Гирс), Михаил Николаевич 282
Хитлер, Адолф 64, 160, 172, 174–175, 352, 467, 480, 551
Хлебников, Велимир (истинско име Виктор Владимирович Хлебников) 578
Хлопин, М. 248, 263
Хлора, псевд. 129
Ховански (Хованский), Л. 119, 369, 404, 407
Ходасевич, Владислав Фелицианович 96, 125, 130, 137, 546, 727
Холодковски (Холодковский), Владимир 292, 473, 641
Хомутов, Александър (Александр) Дмитриевич 105
Хомяков, Алексей Степанович 204, 516, 633, 646, 651
Хораций (Квинт Хораций Флак) 226
Хофман (Гофман), А. И. 504
Хофман (Гофман), Модест Людвигович 546, 727
Хохулников (Хохульников), К. Н. 83, 356, 705
Храневич, Константин И. 717–718
Храпченко, генерал 525
Христов, Иван хаджи 133
Христов, Кирил 24, 290, 381, 403
Христофоров, Игор (Игорь) 173
Хунцария, А., д-р 176
Хърлев, Кирил Н. 486, 492
Хърлев, Никола 112, 222, 225
Хьофдинг, Владимир Фьодорович (Гефдинг, Владимир Федорович) 584

Ц

Ц. 667
Цанков, Александър 139, 286, 584, 655
Цапли Чаплин, псевд. 129
Цветаева, Марина Ивановна 177, 465, 728
Цветинов, Георги Димитров 211, 301
Цеков, Ив. С. 670
Цепс 668, псевд.
Церковски, Цанко 24, 27–28, 290
Це-це, псевд. 282, 578
Цигалски, Александър Викторович (Цыгальский, Александр Викторович) 129, 132, 579–580
Цилига, Антон 256
Цкий, псевд. 95, 97, 493
Цонев, Б. 24, 652
Цукровски (Цукровский), д-р 522, 525
Цуриков, Николай Александрович 61, 70, 175, 204, 214, 239, 487, 543

Ч

Ч. С. 264
Чазов, Сергей Степанович 95, 650, 664
Чайкин, К. 506
Чайкин, С. С. 428
Чайковски, Пьотр Илич (Чайковский, Петр Ильич) 134, 191, 217
Чанин 547
Чапчиков, Г. И. 208
Чарнецки (Чарнецкий), Георгий 726
Чаусов, Иван 135, 477, 491, 496
Чацки (Чацкий), Леонид Иванович 584
Чебишев (Чебышев), Д. К. 298
Чебишев (Чебышев), Николай Николаевич 105, 209, 273, 584, 656
Чеботаев, А. Н. 298
Челядинов, полковник 429
Чернавина, Татяна (Татьяна) В. 174, 481, 263
Чернецов, Василий Михайлович 93, 181, 365, 404, 411
Черниш (Черныш), А. 203
Чернов, А. 554
Чернов, Александър (Александр) Андреевич 149, 152, 311, 482
Чернов, Б. М. 517
Черноглазов, Порфирий Дмитриевич 41, 43
Чернявски (Чернявский), М. Г. 198, 711, 713–714
Чехов, Антон Павлович 134, 137, 144, 194, 220, 224, 276, 470, 496, 560, 690
Чечен, И. 411
Чечулин, С. И. 127
Чибирнов, А. 61
Чибисова, Светлана Павловна 82, 414, 448
Чилингиров, Стилиян 24–28, 118, 132, 290, 403
Чи-ов, Б. Н. 113
Чириков, Евгений Николаевич 135, 275–276, 521, 523, 560, 584, 618, 683
Чичерин, Георгий (или Юрий) Василиевич (Васильевич) 413, 557
Чичерюкин-Мейнгардт, В. Г. 56
Чудовски (Чудовский), В. 687
Чуканов, Б. П. 724
Чупров, Александър (Александр) Иванович 15

Ш

Шаблико (Шаблыко), Л. 55, 78, 157
Шаблински (Шаблинский), В. 212, 495, 716–717
Шаблински (Шаблинский), В. А. 694
Шавелски (Шавельский), Георгий Иванович, протопрезвитер 61, 118, 135, 142–144, 174, 176–177, 364, 411, 494, 518, 630, 633, 666, 683, 686, 690, 703
Шайнович 418
Шакерян 496
Шаляпин, Фьодор (Федор) Иванович 170, 187, 697
Шамбие, Алиса дьо 129
Шамраев, подпоручик 522
Шанин, Т. 354
Шаповаленко, Н. 36
Шапрон, Наталия Лавровна 441, 443
Шариков, Ив. 380, 406
Шаров, П. Ф. 668
Шатилов, Павел Николаевич, генерал 319, 643
Шахатуни, А 121
Шахматов, Алексей Александрович 594
Швайдак, Б. А. 285
Шведер, И. К. 122
Шведов, Г. Е. 366
Шевел (Шевель), Гнат 348
Шевляков, подпоручик 523
Шевляков, С. 639, 641, 650, 667
Шевляков, Сергей Михайлович 323
Шевченко, А. Ф. 88
Шедишков (Шедышков), В. 435
Шелехов 75
Шелтинг (Шельтинг), Клавдия 634
Шендрихов, И. Н. 140
Шептицки (Шептицкий), митрополит 66
Шереметиев (Шереметьев), М. 547
Шестов, Лев Исаакович 248
Шилер, Фридрих 583
Шинкаренко (Шинкаренко-Брусилов), Николай Всеволодович, генерал, псевд. Н. Белогорский 63, 73, 105
Ширяев, Василий Алексеевич 320

Шишкин, Иван Иванович 132
Шишкин, Михаил Петрович, протойерей 119, 177, 222–224, 226, 369, 372, 411, 632
Шишкин, С., атаман 705
Шишков, В. 126
Шишков, И. 688
Шкаренков, Леонид Константинович 41, 45, 56, 63, 267, 356, 358, 361, 363, 434–435
Шкловски (Шкловский), Виктор Борисович 470
Шклявер, Г. 526
Шкробов, В. 96–97
Шкуро, Андрей Григориевич (Григорьевич), генерал 361, 454
Шлее, полковник 149
Шмелинг, Макс 138
Шмельов (Шмелев), Иван Сергеевич 138, 513, 630, 649, 675
Шмурло, д-р 203
Шокин, подпоручик 523, 525
Шолохов, К. 350
Шолохов, Михаил Александрович 90, 350, 369, 403
Шостак, Ан. 120
Шоу, Джордж Бърнард 127
Шпажински, Ипполит Василиевич (Шпажинский, Ипполит Васильевич) 717
Шпилер (Шпиллер), Всеволод 459
Шпилер (Шпиллер), подпоручик 522
Шрамко, Е. 492
Шрамко, Е. Е. 194
Шуберски, Александър Николаевич (Шуберский, Александр Николаевич), генерал 70
Шулгин (Шульгин), Дмитрий 264
Шулгин, Василий Виталиевич (Шульгин, Василий Витальевич) 118, 124, 129, 139, 156–157, 170–171, 174–175, 273–274, 278, 502, 524, 584–587, 593, 597–598, 604, 656–666, 683, 685, 688
Шура, псевд. 128
Шчеблянов (Щеблянов), А. 432, 437
Шчеглов (Щеглов), Василий Павлович 446
Шчегловитов (Щегловитов), А. П. 636
Шчепанска, Ю (?) 156
Шчербакова (Щербакова), И. М. 130
Шчербина, Фьодор Андреевич (Щербина, Федор Андреевич) 345
Шчербинин (Щербинин-Щетнев), П. Г 444

Щ

Щабскапитан Копейкин, псевд. на Тодор Кожухаров 504
Щейфон (Штейфон), Борис Александрович, генерал 56, 118, 136, 177
Щерн (Штерн), Юда (Иуда) Миронович 124, 257, 258
Щиглиц, Ф. Н. 567
Щ-овъ 369
Щъркелов, Константин 505

Ъ

-ъ 493, 498

Э

Экскурсант, псевд. 395
Энни, псевд. 611
Эрик, псевд. 561

Ю

Ю. Г. 253
Ю. М. 256
Ю. С. 177
Юденич, Николай Николаевич, генерал 15
Юн. Г. 455
Юнин, Леонид 35
Юренев, Г. М. 491
Юриев (Юрьев), Евг. 656, 661
Юриева (Юрьева), З. Ю. 720
Юрист, псевд. 43, 576
Юркевич, Владимир Иванович 630
Юрченко, В. П. 118
Ю-т 133

Я

Я. Р. 43, 45
Яблоновски, Александър Александрович (Яблоновский, Александр Александрович) 118, 504, 657
Яворов, Пейо, псевд. на Пейо Тотев Крачолов 53, 287
Яго, псевд. 123
Яздовски (Яздовский), Борис 368
Язова, Яна, псевд. на Люба Тодорова Ганчева 347
Яичница, псевд. 128
Яковлев, А. 649
Яковлев, Леонард Фомич 496
Яковлев, Михаил 128
Яковлев, полковник 522
Янева, Йорданка 538
Янишевски, Алексей Ерастович (Янишевский, Алексей Эрастович) 96, 134, 422
Янов, Г. 399
Яновски (Яновский), В. Г. 207, 311, 313–314
Яновски (Яновский), Владимир 488

Яновски (Яновский), С. 497
Янчулов, С. 424
Ярославцев, Михаил Владимирович (архимандрит Митрофан), генерал 19–20
Ярцев, Пьотр (Петр) Михайлович 27, 117–118, 122, 129, 132, 134–135, 216, 220, 583, 683, 688
Ярцеова, Елена 728
Яс (Ясь), О. М. 720
Ясевич, П. К. 327
Ясенски (Ясенский), В. 179
Яцевич, подпоручик 525
Яцико (Яцыко), К. 198
Яцино, К. Т. 626–627
Ячменников, С. 497
Яшкин, И. 97

ПОКАЗАЛЕЦ НА ОРГАНИЗАЦИИ, ДВИЖЕНИЯ И ДР.

I-ви Български скаутски отряд 424

Pro Deo, междувероизповедна организация 680

А

Академическа група на Първи армейски корпус (Академическая группа Первого армейского корпуса) 320

Александровско военно училище (Александровское военное училище, АВУ) 13–21, 23, 229, 371, 442, 536

Алексеевска (Алексеевская) организация 330

Американска гимназия в Самоков 424, 725

Атаманско военно училище (Атаманское военное училище) 16

Атонски, квартет (квартет Афонский), на името на основателя му Николай Петрович Атонски (Афонский) 630

Б

Баян, театрална трупа 95, 210, 496

Бестужевски висши женски курсове (Бестужевские высшие женские курсы) 529

Библиотека на Всеруския съюз на градовете и Земско-градския съюз 222

Библиотека на Съюза на руските инвалиди в България 222

Благотворително дружество на руските легитимисти (Благотворительное общество русских легитимистов) 121

Болница на Руското дружество на Червения кръст (Госпиталь Российского Общества Красного Креста) в София 145, 214

Бранник, дружество 631

Братство на руските трудещи се християни (Братство русских трудящихся христиан) 195, 200, 494, 497–498, 711–713, 715

Българска комунистическа партия 535

Български народен университет 461

Българско инженерно-архитектурно дружество 718

Бюро по печата при Руското командване (Бюро печати при Русском командовании) 271

Бяла армия (Белая армия) 13, 16, 19, 354–355, 391

Бяло движение (Белое движение) 15, 19, 41, 65, 233, 331, 355–356, 365, 385–386, 389, 426–427, 433, 435, 465, 483, 707

В

Варненски комитет по уреждане Деня на руската култура (Варненский комитет по устройству Дня русской культуры) 216

Волно-казашки съюз на казаците-националисти (Вольно-казачий союз казаков-националистов) 80, 337, 344, 346, 351

Волноказашко движение (Вольноказачье движение) 83, 85, 90, 333, 340–341, 343, 345, 347–348, 350

Всевелика войска на Дон (Всевеликое Войско Донское, ВВД) 84, 86, 89, 227, 328–329, 359, 361, 367–368, 384, 399, 402

Всеруска фашистка организация (Всероссийская фашистская организация) 206, 312, 550, 671

Всеруски земски съюз (Всероссийский земский союз) 137

Всеруски земски съюз в България (Всероссийский Земский союз в Болгарии) 581

Всеруски национален селски съюз в Америка (Всероссийский Национальный Крестьянский Союз в Америке) 498

Всеруски Петровски съюз (Всероссийский Петровский союз) 186, 546

Всеруски съюз на градовете (Всероссийский союз городов) 222

Въоръжени сили на Юга на Русия (Вооруженные силы Юга России, ВСЮР) 17, 39, 57–87, 227–228, 270, 315, 339, 355–356, 365, 392, 405, 427, 432, 441, 454

Г

Главно политическо управление (Главное политическое управление, ГПУ) 31, 70, 124–125, 127, 167, 179–181, 231, 233, 236, 255–256, 258, 331, 427, 439, 471, 494

Д

Даешь Всероссийский крестьянский союз, нелегална организация 127

Демократически сговор 648
Доброволческа армия (Добровольческая армия) 16, 18, 39, 59, 69, 227, 323, 330, 354, 411, 425, 426, 428, 433, 450, 503, 645, 707
Доброволческо движение (Добровольческое движение) 59, 68, 228
Дом на руските военни инвалиди в квартал Княжево 518, 714
Донска армия 227, 354, 365, 368–369, 427
Донски (Донской) корпус 42, 227–230, 233, 235, 237, 327, 356, 377, 401–402, 448, 450
Донски (Донской) музей 358
Донски казашки архив (Донской казачий архив) 331, 358
Донски на император Александър Трети кадетски корпус (Донской императора Александра Третьего кадетский корпус) 517
Донски хор (Донской хор) 331
Донско правителство (Донское правительство) 352, 356–358, 361, 377, 379–380, 400–401, 411, 708
Дружество за закрила на животните (Общество покровителей животных) 137
Дружество за изучаване на Арканите Таро (Общество изучения Арканов Таро) 529
Дружество за културно обединение на младите славяни в България 716
Дружество за обединение на славянските младежи (Общество объединения славянской молодежи) 291
Дружество за подпомагане на руските студенти в България (Общество помощи русским студентам в Болгарии) 211
Дружество на галиполците (Общество галлиполийцев) 22, 30, 38, 40–42, 46, 55, 58–59, 61, 63–64, 67–69,73–74, 79, 105, 145, 266–268, 303, 371, 399, 425, 442, 447
Дружество на галиполците в България (Общество галлиполийцев в Болгарии) 103, 105, 523, 721
Дружество на Георгиевските кавалери 138
Дружество на почитащите паметта на император Николай II и неговото семейство (Общество ревнителей памяти императора Николая II и его семьи) 121
Дружество на привържениците на предаването на движението на водещите колела чрез карданен вал (Общество ревнителей передачи движения на ведущие колеса карданным валом) 109
Дружество „Руско-българска дружба“ (Общество „Русско-болгарская дружба“) 647
Държавен архив на Руската федерация (Государственный архив Российской Федерации, ГАРФ) 29, 109, 279, 422, 537, 563, 613

Ж

Жива Етика (Агни Йога) 526

З

Задграничен съюз на руските военни инвалиди (Зарубежный союз русских военных инвалидов) 518, 621
Задграничен съюз на руските инвалиди (Зарубежный союз русских инвалидов) 294, 299, 302
Запорожка Сеч (Запорожская Сечь) 83–84, 339, 343, 352, 392, 454
Зарници, книжарница 222
Земеделски съюз (Земледельческий союз) 49
Земско-градски комитет (Земско-городской комитет) 222

К

Казашка помощ (Казачья помощь), организация 357, 379, 394, 411, 534
Казашки съюз (Казачий союз) 357
Казашки съюз в Шанхай 140
Ковалевски и Самсонов, маслобойна 202
Комитет за оказване помощ на бежанците (Комитет по оказанию помощи беженцам) 570
Комитет по делата на бежанците в България 699
Комитет по делата на руските бежанци в България (Комитет по делам русских беженцев в Болгарии) 296, 301, 702
Константиновско военно училище (Константиновское военное училище) 16–17
Конфедерация на руските трудещи се християни (Конфедерация русских трудящихся христиан, КРТХ) 514–515
Корниловско военно училище (Корниловское военное училище) 16, 444
Корпус на офицерите от Императорската армия и флот (Корпус офицеров Императорской армии и флота) 311
Кръжок на любителите на руската словесност „Баян“ (Кружок любителей русской словесности „Баян“) 119, 123, 214
Кръжок на любителите на сценичното изкуство „Баян“ (Кружок любителей сценического искусства „Баян“) 100
Кръжок на приятелите на „Голос России“ (Кружок приятелей „Голоса России“) 480
Кръжок на руската национална младеж (Кружок русской национальной молодежи) 120, 245
Кръжок на руските млади поети и писатели в България (Кружок русских молодых поэтов и писателей в Болгарии) 463

Кубански корпус 228, 327, 355, 356
Кубанско военно училище 441, 449–451, 454–455
Кубанско правителство (Кубанское правительство) 356, 376

Л

Лига за възраждане на казачеството (Лига возрождения казачества) 367
Лоскутов, маслобойна 202

М

Международен комитет по проблемите на бежанците Нансен (Международный комитет по делам беженцев им. Нансена) 715
Младоруска партия (Младоросская партия) 104, 130, 146, 151, 161, 169, 195, 201, 208, 213, 484
Московски художествен театър (Московский художественный театр) 117, 561

Н

Народен театър (София) 123, 145
Народно събрание на Царство България 121, 211
Национален съюз на новото поколение (Национальный союз нового поколения) 104, 122, 136, 158, 161, 550, 717
Национален съюз на руските младежи (Национальный союз русской молодежи) 102
Национален съюз на руските младежи в чужбина (Национальный союз русской молодежи за рубежом) 238, 240, 241
Национална организация на витязите (Национальная организация Витязей, НОВ) 186–187, 189, 515
Национална организация на руските разузнавачи (Национальная организация русских разведчиков, НОРР) 186, 206, 214, 515, 542–543, 547
Национална организация на руските скаути-разузнавачи (Национальная организация русских скаутов-разведчиков) 256
Национален съюз на руската младеж (Национальный союз русской молодежи) 242, 246, 248–253, 258
Национално-трудов съюз на новото поколение (Национально-трудовой союз нового поколения) 146–154, 157, 196–198, 200–202, 205–208, 210, 213, 215, 243, 245, 251, 253–254, 256, 259, 262, 264–265, 308, 311
Николаевска академия на Генералния щаб (Николаевская академия Генерального Штаба) 39, 58, 69, 229, 232, 356, 365,368, 380, 384, 426, 446, 451
Николаевско инженерно училище (Николаевское инженерное училище) 16, 17, 456
Николаевско кавалерийско училище (Николаевское кавалерийское училище) 16, 411, 414
Николаевско-Алексеевско инженерно училище (Николаевско-Алексеевское инженерное училище) 405, 432, 441
НКВД (Народный комиссариат внутренних дел) 19, 45, 71, 179, 231, 256, 258, 330, 427, 439, 445–446

О

Обединен съвет на Дон, Кубан и Терек (Объединенный совет Дона, Кубани и Терека, ОСДКТ) 235, 339, 342, 356–357, 361, 376–380, 383, 390–391, 393–394, 399–400, 410, 412, 415, 533, 536, 705–710
Обединение (дружество) на руските арменци в България 122
Общоказашки земеделски съюз (Общеказачий земледельческий союз, ОКЗС) 357
Общоказашки селскостопански съюз (Общеказачий сельскохозяйственный союз) 340
Общоказашко обединение (Общеказачье объединение) 357, 399
Организация на руските скаути (Организация русских скаутов) 424

П

Партия на социалистите-революционери (Партия социалистов-революционеров) 550
Пастирско-богословско училище при манастира „Св. Кирик" (Пастырско-богословское училище при монастыре Св. Кирика), Станимака (Асеновград) 122, 138, 713
Патриотична организация „Млад доброволец" (Патриотическая организация „Юный доброволец") 186, 188
Педагогическо бюро по работите на началното и средно руско училище зад граница (Педагогическое бюро по делам низшей и средней русской школы за границей), Прага 223
Петербургски кръжок (Петербургский кружок) 279
Платовски (Платовский) хор 496
Първи армейски корпус от Руската (Врангеловата) армия 16, 38–41, 55, 60–61, 228, 235, 315–316, 327, 355, 384, 425, 427–428, 431, 433, 447, 450

Р

Районен обществен обединен комитет (РООК) на руските бежански организации (Районный общественый объединенный комитет русских беженских организаций) във Варна 220
Републиканско-демократично обединение (Республиканско-демократическое объединение) 119
Руска армия (Врангелова армия, Кримска армия – Русская армия Врангеля) 16, 39–44, 48, 55, 58, 60, 74, 228–229, 235, 266, 281, 315, 327–328, 330, 355–357, 368, 382, 384, 390–391, 395–397, 401, 405, 425, 427–429, 433–435, 441, 446, 450–451, 454–455, 503, 523, 536, 566
Руска гимназия в Пловдив 320
Руска гимназия в Пещера 122–123, 488
Руска гимназия в Прага 714
Руска гимназия в София 121, 123, 160, 202, 211, 517, 714, 717
Руска гимназия в Шумен 122–123, 137, 144, 179, 211, 517, 714
Руска гимназия във Варна 714
Руска гимназия на Варвара Кузмина (София) 713
Руска детска градина в Перник 211
Руска детска градина в София 123
Руска енория (Русский приход) във Варна 220
Руска община (Русская община) във Варна 570
Руска освободителна армия (Русская освободительная армия, РОА) 230, 454
Руска православна църква (Русская православная церковь, РПЦ) 534, 686
Руска фашистка организация (Русская фашистская организация) 312, 671
Руска фашистка партия (Русская фашистская партия) 671, 673
Руски академически съюз в България (Русский академический союз в Болгарии) 122
Руски витязи (Русские витязи) 187
Руски детски дом в Бургас 123
Руски драматичен театър в Константинопол 279
Руски задграничен исторически архив в Прага (Русский заграничный исторический архив в Праге) 122, 137
Руски народен хор, диригент Игнатиев (Игнатьев) 583
Руски национален комитет (Русский национальный комитет, РНК) 679
Руски национален съюз на участниците във войната (Русский национальный союз участников войны, РНСУВ) 169, 172, 480, 550
Руски национален фронт (Русский национальный фронт, РНФ) 479–480
Руски общовоински съюз (Русский обще-воинский союз, РОВС) 15–16, 19–20, 22, 29, 31, 39, 41–42, 44–46, 60–71, 78, 105, 136, 138, 140, 173–174, 205, 229, 303, 307, 311, 328, 339–340, 355, 361, 371, 385, 405, 427, 434–435, 442, 445–446, 494, 529, 702, 706, 716
Руски общотрудов съюз (Русский обще-трудовой союз, РОТС) 57, 137, 149–150, 152, 159–160, 171, 177–178, 181, 190, 193, 195–200, 207–208, 303, 308, 314, 497, 499, 510, 514, 711–718, 720–721
Руски освободителен комитет (Русский Освободительный Комитет), Полша 308
Руски охранителен корпус (Русский охранный корпус, РОК) 56, 58, 399, 405, 414, 444–445, 447, 456
Руски сокол (Русский Сокол), гимнастическо дружество 120, 122, 159–160, 177, 186, 188, 205–206, 241, 311, 314, 496, 628–629, 716, 723
Руски студентски съюз (Русский студенческий союз) 699
Руски студентски християнски съюз (Русский студенческий христианский союз) 206, 214, 494
Руски съюз на монархичната младеж (Российский союз монархической молодежи) 465
Руски театър-ревю „Арлекин" (Русский театр-ревю „Арлекин") 717
Руски трудещи се християни (Русские трудящиеся христиане, РТХ) 510, 515
Руски Трудов Съюз (Русский трудовой союз) (вж. Руски общотрудов съюз) 699
Руски фашисти освобожденци (Русские фашисты освобожденцы) 671
Руски фашистки съюз (Российский фашистский союз, РФС) 480, 696
Руско дружество на Червения кръст (Русское общество Красного креста) 121, 137, 220
Руско езотерично дружество (Русское эзотерическое общество) 531
Руско женско фашистко движение (Российское женское фашистское движение) 678
Руско кооперативно дружество в София (Русское кооперативное общество в Софии) 145
Руско национално и социално движение (Российское национальное и социальное движение, РНСД) 169, 176, 480, 550
Руско педагогическо бюро (Прага) 122
Руско студентско християнско движение (Русское студенческое христианское движение) 122, 717

Руско трудово християнско движение (Русское трудовое христианское движение, РТХД) 184, 256, 510, 512–516, 679, 681, 682
Руско фашистко движение (Российское фашистское движение, РФД) 169, 205–207, 308–313, 550
Руско фашистко движение в България (Российское фашистское движение в Болгарии) 313, 671
Руско-български дамски комитет (Русско-болгарский дамский комитет) 220
Руско-български комитет 211
Руско-българско дружество (Русско-болгарское общество), Пловдив 222
Руско-българско издателско акционерно дружество (Русско-Болгарское Издательское Товарищество на паях) 613
Руско-българско книгоиздателство 562
Русспресс, информационна агенция 360, 638
Руссунион, информационна агенция 638

С

Свето-Сергиевска духовна академия в Париж (Свято-Сергиевская духовная академия в Париже) 630
Свободен театър (София) 583
Свободен университет (София) 152, 496
Свято-Сергиевски православен богословски институт (Свято-Сергиевский православный богословский институт) 498
Сдружение на руските студенти в България (Корпорация русских студентов в Болгарии) 311
Селска Русия (Крестьянская Россия), партия 550, 717
Сергиевско артилерийско училище (Сергиевское артиллерийское училище, САУ) 16, 269, 450, 451, 519–522, 525
СКАФА (Селско-стопанско африканско земеделско кооперативно дружество, Сельскохозяйственное африканское земледельческое кооперативное общество) 137
Славянски съюз на скаутите (Славянский союз скаутов) 424
Славянско дружество в България 98, 559, 583
Славянско дружество в София 122, 561
Славянско дружество за Йога (Славянское общество Йоги) 531
Софийска казашка станица (Софийская казачья станица) 121, 205
Студентски академичен кръжок (Студенческий академический кружок, САК) 457, 459, 674
Съветски Червен кръст 87, 363, 390, 535
Съюз „Млада Русия“ (Союз „Молодая Россия“) 465
Съюз за възраждане на казачеството (Союз возрождения казачества) 357
Съюз за завръщане в Родината (Союз возвращения на Родину, Совнарод) 87, 232–233, 285–286, 323, 363, 382, 390–391, 419, 468, 506, 535, 649, 660
Съюз на бившите руски студенти (Союз бывших русских студентов) 222
Съюз на българските национални легиони 311
Съюз на галиполците (Союз галлиполийцев) 222
Съюз на градовете (Союз городов) 702
Съюз на казаците-националисти (Союз казаков-националистов) 337, 367
Съюз на казаците-националисти в България (Союз казаков-националистов в Болгарии) 80, 82–84
Съюз на младорусите (Союз младороссов) 37, 102, 463, 465
Съюз на народните монархисти (Союз народных монархистов) 286
Съюз на руската национална младеж (Союз российской национальной молодежи) 120, 465
Съюз на руските беженци-продавачи, търгуващи в Константинопол и неговите покрайнини (Союз русских беженцев-продавцов, торгующих в Константинополе и его окрестностях) 279
Съюз на руските браманисти (Союз русских браманистов) 528
Съюз на руските ветерани (Союз русских ветеранов) 308
Съюз на руските (военни) инвалиди в България (Союз русских (военных) инвалидов в Болгарии) 122, 138, 140, 205, 222, 294–302, 494, 517–518, 619–624, 699, 701–702, 715
Съюз на руските инвалиди (Союз русских инвалидов) във Варна 220, 699
Съюз на руските инвалиди зад граница (Союз русских инвалидов за границей) 279
Съюз на руските писатели и журналисти в България 122, 145
Съюз на руските студенти в България (Союз русских студентов в Болгарии) 141, 714, 205, 220
Съюз на руските студенти в чужбина (Союз русских студентов за границей) 122
Съюз на руските фашисти от Далечния Изток (Союз русских фашистов Дальнего Востока, СРФДВ) 312
Съюз на християнската младеж (Союз христианской молодежи) 121

Т

Театър за руска драма (Театр русской драмы) в София 102, 123, 223, 496
Театър на П. Стойчев 123
Трети интернационал 29

Ф

Федерация на руските трудови съюзи в България (Федерация русских трудовых союзов в Болгарии) 197
Федерация на руските трудови съюзи в чужбина (Федерация русских трудовых союзов за рубежом) 177, 197
Федерация на съюзите на руските военни инвалиди зад граница (Федерация союзов русских военных инвалидов за рубежом) 623
Фонд за спасяване на Русия (Фонд Спасения России) 332

Ц

Централен държавен архив, София 147, 477
Централен комитет за осигуряване на висше образование на руското юношество в чужбина (Центральный комитет по обеспечению высшего образования русскому юношеству заграницей) 137
Централен комитет за събиране на пожертвования за Фонда на името на великия княз Николай Николаевич (Центральный комитет по сбору пожертвований в Фонд спасения Родины им. вел. кн. Николая Николаевича) 105
Централно обединение на руските обществени организации и съюзи в България (Центральное объединение русских общественных организаций и союзов в Болгарии) 241, 719
Църковно сестринство (Церковное сестринство) 220

Ч

Червен кръст (Красный крест) 702
Червена армия (Красная армия, Рабоче-крестьянская красная армия, РККА) 15, 17, 56, 62, 69, 71, 231–232, 269, 306, 331, 364–365, 384–386, 398, 401, 427
Чинизели, цирк 583
ЧК, ВЧК (Всероссийская чрезвычайная комиссия) 231, 381, 385, 388, 391, 398, 427, 439

Щ

Щабскапитанско (Штабс-капитанское) или Народно-монархическо (Народно-монархическое) движение 153, 161, 482, 551–552

Ю

Юнак, гимнастическо дружество 104, 631–632